BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
1 F
5

VLPIANI
SVCCVS
X OP. CR.
ARIN.AC

OM. UNI

Y ee 5

M

Digitized by Google

SVCCVS
EX
VNIVERSO OPERE
CRIMINALI
P. FARINACII
EXTRACTVS.

Digitized by Google

D. IOAN. BAPTISTÆ
VVLPINII
I.V.D. CETHONENSIS
SVCCVS
EX OPERE CRIMINALI
P. FARINACII I. C. ROMANI
Celeberrimi Extractus;

OMNIBVS IN FORO VERSANTIBVS apprimè vtilis, & neceſſarius: cum Indice locupletiſſimo.

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODIT.

Phi: Novelli

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ANISSON.
M. DC. LXIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

FRANCISCVS TIT. S.MARIÆ IN VIA S.R.E.
PRÆSBR.CARD. ALBIZIVS COESENATEN.
II. MARTII M DCLIV.

EMINENTISSIMO ET REVER^mo. PRINCIPI

D. FR. ALBIZZIO

S.R.E. CARDINALI,

IOAN. BAPTISTA VVLPINIVS

FOELICITATEM.

PVBLICAM Orbis prodi turum in lucem hoc meum qualecunque ſit Opus, aliquandiù penè ſtetit, cuius ambiguum inſignia gloriæ, cuius tutelæ nomen in fronte præferret. Ambigenti igitur, huc, illuc oculos aduertenti, & quaſi ſydus aliquod expectanti ſtatim tua ſeſe, Eminentiſſime Princeps, Purpura aſtris intertexta obtulit; cuius fulgore fugatis, vt ità dicam, tenebris è mei latebris ingenij, in publicam hominum faciem inoffenſo prodire pede ſe poſſe ſperauit. Arriſit enim verò mihi talia de te ſperantis electio, vtpotè conſcio ſubſtanti Mæcenatis præſidio obloquentibus momis obnoxium non fore, eóque faciliùs hominum gratiam initurum. Quem enim tam vel audacem, vel ineptum futurum exiſtimem, qui quod tuæ commiſſum eſt gloriæ, tuo dicatum nomini audeat aſpernari? nec verò abs dedicantis officio erit cauſas hic paucis attexere, quæ me propè impulerunt, vt hunc meum laborem tuo potiſſimùm glorioſo nomini conſecrarem. Et primò quidem altiùs mihi illuſtriſſimæ tuæ Domus originem repetenti in comperto eſt, ex ea Nobiliſſima AlbiZZiorum propagine deductam, quam in Vrbe Florentia, pulcherrimo vernantis Italiæ flore, magnæ verò Hetruriæ Principe, qua militari fulminantem ſago, qua ciuili tonantem toga, tùm domi, tùm foris belli Primariis conſtat ab antiqua hiſtoriarum memoria, hodiéque muneribus inſignitam. Quam Principem Vrbem cùm meæ etiam familiæ domicilium, ſedémque ſciam, ac venerer, meum eſſe duxi vtrique ſatisfacturus te Principem tuæ ſtirpis Virum, mihi, meæque Genti Patronum deligere. Eo etiam accedit, quòd cùm te abſolutiſſimum virtutum omnium eſſe exemplar, & viuam doctrinarum Summam luce clarius pateat, æquum ſanè exiſtimaui, tibi hanc

iurium criminalium Epitomen mittere, vt quàm tibi ſimillimum iurium compendium grato animo excipiens, & benigno etiam patrocinantis munere tuereris. Quod magnæ molis opus erat per me ad tantillum volumen redactum vt publico hominum commodo conſulerem, non ſine magno laboris impendio tibi Principi Eminentiſſimo ſacrandum erat ad tantæ dignitatis faſtigium euecto, ſola virtute Duce, ſedulo labore, non comite, ſed ſequaci, quòd tua merita non potuit præuertere, fortuna. Nec enim breui referre poſſum, quos tu labores ſubieris ab inconcuſſi Petri nauigij optimo, ac maximo Rectore Vrbano Octauo impoſitos: Româ Neapolim primùm, inde in Hiſpaniam, & Agrippinæ Coloniam miſſus, Romam iterum accerſitus, vbi ſupremo S. R. vniuerſalis Inquiſitionis Senatui Aſſeſſor datus, Innocentio etiam Pontifice ad duodeuigeſimum annum, tum piè, tum vtiliter inſudaſti in hæreticam prauitatem, ac præſertim Ianſenij impia dogmata Eccleſiæ fulmine intorquendo. Quod profectò mouit Innocentium, felicis recordationis, Pontificem Maximum, vt te ſacro Purpuratorum Collegio cooptaret, vt ſub Innocenti illius Columba, ea aurea redirent ſæcula, quibus ſpectata, & ſolida virtus præmio donaretur. Ne quis verò exiſtimet, te inter ſacros Purpuratos Principes adlectum, aliqua ex parte leuatum laborum pondere, quinimò prægrauatum multò magis comperiet. Nam ceu ſummo Chriſti Vicario Eccleſiaſtici Cœli Atlanti, nouus Hercules, ſocius, & Adiutor aduenires, iis ſacris Cardinalium admiſſus es cœtibus, quibus à ſacra Vniuerſali inquiſitione Oecumenica Tridentina Synodo, ab Eccleſiaſtica immunitate, Propaganda fide, à librorum indice, à rebus tandem Anglicis nomen eſt inditum; quæ omnia in te congeſta fructuum vberem meſſem Chriſtianæ Reipublicæ parant. Quod ad me attinet, vnum à Te exoratum velim, Princeps Eminentiſſime: vt hoc meæ tenuitatis munus excipere ne graueris in noſtra Tibi debitæ ſeruitutis indicium, ac obſequentis animi argumentum: quod Te facturum haud dubiè ſpero, quippe cùm non alij, quàm beneficentiſſimi influxus à cœleſti tuo Orbe expectari queant. Diutiſſimè Deus Te ſoſpitem ſeruet, vt quibus plurimùm vales, beneuolentiam, & fauorem in Tibi addictiſſimos conferas, quorum in numero ego ſum, qui humillimè ad pedes aduolutus tuos, ſacra tuæ Purpuræ oras oſculor. VALE.

Digitized by Google

BENEVOLO LECTORI.

PROSPERVM Farinacium Romanum Iuriſconſultum; Eximium Latrunculatorum omnium magiſtrum, & Ducem, opera eruditiſſima demonſtrant; apertè udicia norunt, Rei pertimeſcentes, Iudices Probi, Iuſtiſſimi Principes, Vniuerſalis Reſpublica Ciuilis vno ore, plenáque laude fatentur. Quis enim vllo vnquam ſæculo adeò inſigni, & elaborato ſtudiorum opere omnium literariæ Reipublicæ hominum gradibus ordinibúſque conſuluit? Inſordeſceret laus, denigraretur gloria, Romulidæ huius inſignis, ſi ex mei indocti calami characteribus obſcuris, quicquam commendationis acciperer. Satis ſit ergo dicere haud temerè morum (Lector Amice) ex ingenti mole tantillum Opus conficere, ex Gigante Pigmæum, vt commune omnibus breuitate redderem, & cunctis in ratione facilis methodi proficerem. Extraxeram ad mei tantùm vſum ſucceſſiuè quidem, ac ſummarim diſcerpta inter ſtrepitus fori, furtiuo, vt ita dicam, tempore, quæ tibi ſeſe legenda offerunt. Ad oſtraciſmum perpetuum deſtinanda cætera collegeram: quare tantùm libros, titulos, quæſtiones percurrendo, notabilia practicata, deciſa, tenenda pro verioribus (omiſſis Doctorum decertantium ambagibus) ſelegeram; *Succi* nomen appoſueram, quia expreſſione valida medullam extraxeram. In publicam orbis lucem prodire, nedum non audebam, ſed ne me cum quidem cogitabam, quando Amicis quampluribus parendo, & non gloriæ, ſed publicæ vtilitatis percupidus primam partem inchoatam, & rudem, Domino Lucæ Groſſio amantiſſimo Conciui meo Romam tranſmiſi, eam hic melius de me ſentiens, ac ex affectu ſuo mea qualia ſint opera metiens, Eminentiſſimo Principi S.R.E. Cardinali Albizzio eius Patrono generoſo, & optimo ſtudioſorum omnium Mœcenati oſtendit, ex benignitate ingenita Princeps Eminentiſſimus; & Doctiſſimus approbando laudauit, mihíque prouinciam tam grandem ſubeundi approbatione ſua fiduciam attulit; quare Succum non benè depuratum aliquantulo diligentiùs præparare conatus, puriorem (reaſſumpta maſſa ſub torculari) extrahere pro viribus exactiſſimè procuraui. Obtinui tandem, trino peracto menſe, Iunio ſcilicet, Iulio, Auguſtóque æſtuantibus anni huius Chriſtiani 1661. adhuc currentis inter domus anguſtias, animíque turbationes ingentes; nam hoc eodem tempore Matre optima orbatus, lacrymas atramento permiſcendo hanc opellam confeci. An benè? ignoto. Hoc vnum equidem ſcio, ſummo labore, vigiliis non modicis, ſtudiis maximis, curis acerrimis, quæ alacriter inceperam, intrepidè tot tantíſque ærumnis affectus, imò obſtinatè perficere volui. Nil proprio Marte dictum agnoueris, nihil non ex fide Authoris, & nullis alienis admixtis liquoribus, Succum purum guttatim expreſſi: imò, ne quid inſipidum guſtares, ipſis Authoris vſus verbis, vbi permiſſum eſt, explanaui. Sic habes Lector breui percurrendum, quod longo nimis tempore vix poſſes abſoluere. Laborem, & induſtriam affirmare poſſum, fructum non poſſum diuinare, quòd neſciam, an ad palatum tuum Succus expreſſus ſapiat, an votis tuis reſpondeat. Optarem, vt Nectaris, & Ambroſiæ inſtar eſſet: ſed ne tibi nauſeam pareret, ſuauiſſimo Patroni Eminentiſſimi Albizzij nomine condiui. VALE.

SVCCVS

SVCCVS EXPRIMITVR, EX TITVLIS.

DE

INQVISITIONE.	page 1	*Variis, & diuerſis quæſtionibus.*	p.213
Accuſatione.	pag 21	*Variis, & diuerſis criminibus.*	p.226
Delictis, & pœnis.	p.26	*Crimine læſa Maieſtatis.*	p.257
Carceribus, & Carceratis.	p.47	*Homicidio.*	p.270
Indiciis, & tortura.	p.66	*Conſultoribus, Auxiliatoribus, & Mandatoribus.*	p.291
Oppoſitionibus contra Perſonas Teſtium.	p.95	*Delictis Carnis.*	p.299
Oppoſitionibus contra dicta Teſtium.	p 133	*Falſitate, & Simulatione.*	p.321
Oppoſitionibus contra examen Teſtium.	p.163	*Furtis.*	p.352
Reo confeſſo, & conuicto.	p 185	*Hæreſi.*	p.372
Pœnis temperandis.	p.195		

APPROBATIO.

Librum inſcriptum, *Succus ab omni opere de materia criminali pertractato à Proſpero Farinacio I C. Romano extractus, per Ioannem Baptiſtam VVlpinium*, nihil habere contra fidem & bonos mores, cúmque multiplici, & reconditâ eruditione refertum, dignum iudicamus luce publica, vt chirographis conteſtamur. Lugduni die 14. Martij 1661.

Io. COLOMBI. Soc. IESV.
Cl. Fr. DECHALES Soc. IESV.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

CAutum eſt authoritate Regis, ne quis in regno ſuo, aliiſve locis ſuæ ditioni ſubiectis, intra decem proximos annos: Librum qui ſic inſcribitur: *Farinacij Succus ſeu Epitome praxis criminalis per Ioannem Baptiſtam VVlpinium*, abſque LAVRENTII ANISSON Bibliopolæ Lugdunenſis permiſſu, imprimat aut diuendat, à die publicationis horum exemplarium: qui ſecus fecerit, mulcta indicta, prout amplius in Diplomate Regio continetur, mulctabitur. Datum Pariſiis 9. Octobris 1662.

De mandato Regis, Signatum, MABOVL.

Deſiit prælum 20. Aprilis 1663.

PERMISSVS.

Librum hunc inſcriptum, *Succus operum criminalium Proſperi Farinacij I. C. R. à Io. Bapt. VVlpinio I. V. D. Cethonenſi*, typis mandari, & in lucem edi, ſumptibus LAVRENTII ANISSON, Bibliopolæ Lugdunenſis. Ego Regis Conſiliarius, & procurator in Lugdunenſi præfectura, non impedio. Lugduni die 3. Aprilis 1663.

VIDAVD.

CONSENSVS.

VIſo procuratoris Regis conſenſu, hunc Librum typis mandari LAVRENTIO ANISSON concedimus, & ne quis vltra conceſſam facultatem denuò excudat prohibemus. Lugduni die 3. Aprilis 1663.

DE SEVE.

SVCCVS

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS
PROSPERI FARINACII
SVCCI PARS PRIMA.
EX
LIBRO PRIMO, TITVLO PRIMO, QVÆSTIONE PRIMA, DE INQVISITIONE.
ARGVMENTVM.

Inquiſitio quid? quotuplex? Quando & contra quos inquiri poſſit? & quæ ad validitatem Inquiſitionis requirantur.

PRÆMISSIS Doctoribus à quibus generaliter de Inquiſitione fuit tractatum, eiúſque variis formulis; Inquiſitio, ſecundùm opinionem
1 Auctoris, eſt delicti informatio, Iudicis
officio, & auctoritate, facta. Vtiliter loquendo ſtante Doctorum varietate, & multiplici diſtinctione vſque ad *n.* 5.

Inquiſitio alia eſt generalis; ſcilicet quæ fit ad generaliter inquirendum contra delinquentem incertum, per genera-
2 les informationes. Alia ſpecialis, quæ
fit contra particularem perſonam Curiæ notam per denunciationem, accuſationem, ſeu alio quoquo modo. Quoad eius validitatem multa requiruntur, adeò vt ſecus formata, & ipſa, & proceſſus ſint nulla. *n.* 5.

Requiritur primò, probatio corporis delicti ſaltem in genere.

Requiritur ſecundò, regulariter quòd interueniat accuſator, licèt hodie de ge-
3 nerali conſuetudine ex officio per Iudi-
cem formari poſſit ſuper quibuſcumque delictis, ac dicatur remedium ordinarium.
4 Tertiò, debet eſſe certa, ſpecifica, &
clara, continens in ſe omnes delicti qualitates, & circumſtantias; taliter vt Reo 5
defenſio non tollatur: obſcura enim generalis, & incerta minimè valet. Et ad hoc 6
vt dicatur ſpecifica, & certa, debent in ea exprimi locus, & tempus commiſſi delicti; ſiuè ſimus in crimine falſi, licèt Alij 7
contrà; ſiuè etiam contra mandantem, vbi ſunt exprimenda tempus, & locus, non mandati, ſed ſecuti delicti; tutiùs tamen erit apponere etiam tempus mandati: quæ quidem expreſſio vt *ſuprà* facienda eſt, etiam parte non opponente: & licèt Alij contra; ab hoc non recedas: vſque ad *num.* 15.

Quæ in hoc tertio requiſito dicuntur, non procedunt in inquiſitione generali,
non vbi Statutum deroget Iuris poſitiui 8
ſolemnitatibus, nec in delictis, quæ habent tractum ſucceſſiuum, in quibus locus, & tempus ſunt incerta: ſic nec in crimine Hæreſis, & Læſæ-Maieſtatis; licèt alij
contrà. Expreſſio diei nunquam eſt neceſ- 9
ſaria, niſi delictum ſit punibile certa hora, vel niſi per Reum (non calamnioſè tamen) fieret inſtantia apponi ad ſui defenſionem; verùm ſi Iudex diem ignoret; non tenetur exprimere; vſque ad *num.* 22.

In tantum verò ſunt exprimendæ qua-
litates, & circumſtantiæ, quod ſi vna qua- 9

Digitized by Google

10 litas exprimatur, & non probetur, ſequi
nequeat condemnatio, nec etiam ſuper
qualitatibus expreſſis; ſed Reus ſit abſol-
uendus, niſi pendente iudicio fiat detra-
ctio illius qualitatis. Alij contrà: ſed non
recedas.

11 Ex quibus infertur primò, quod ſi de-
lictum proponatur in inquiſitione com-
miſſum in vna perſona, & de alia probe-
12 tur, ſequi debet abſolutio. Secundò, quod
inquiſitus vti principalis non puniatur, ſi
13 probetur Mandans, vel Auxiliator. Tertiò,
quod inquiſitus vt Mandans non condem-
netur, ſi probetur Inſtigator vel Conſilia-
tor. Quartò, quod ſi de vno delicto for-
metur inquiſitio, ac de alio probetur, non
poſſit pariter ſequi condemnatio: & licèt
14 alij contrà, firma concluſionem. Quintò,
quod inquiſitus commiſiſſe doloſè, &
ſcienter; dolo, & ſcientia non probata, ſit
15 abſoluendus, etiam culpâ probatâ. Sextò,
quod ſi contineat inquiſitio locum, &
tempus; iſtis non probatis pariter ſit ab-
ſoluendus: quod intellige dummodo dies
ſit appoſita Parte non petente, ſecus ſi
Parte petente; & licèt alij contrà, non re-
cedas: vſque ad *n.* 31.

Quæ omnia intelligas tantum in deli-
ctis iterabilibus, ſecus in non reiterabili-
bus: & iterum ſecus quando inquiſitio
16 continet clauſulam, *Super quibus omnibus, &c* hæc enim operatur, vt etiam qualita-
tibus deductis non probatis ſequi poſſit
condemnatio; ſic & quando proceditur
ſola facti veritate inſpecta, vel quando
adeſt clauſula, *Omni meliori modo*: vel
clauſula, *Non ſe adſtringens*, ſeu probetur
17 ex confeſſione Rei: Et demum tunc ſolùm
obmiſſio probationis qualitatis deductæ
operatur nullitatem, quando ſcilicet qua-
litas ſit aggrauans, delicti alteratiua, &
effectum variationis condemnationis in-
ducens: quia licet multi teneant, iis non
obſtantibus, ſequi poſſe condemnatio-
nem, non probata qualitate deducta;
contrarium firma pro veriori: vſque ad
n. 39.

Requiritur quartò, vt indicia præce-
18 dant inquiſitionem, aliàs ſit ipſo iure nulla:
quinimo confeſſio facta ad inquiſitionem
formatam, nullis præcedentibus indiciis,
19 confitenti non præiudicat, etiam ſi for-
metur de mandato Principis; niſi tamen
20 Princeps motu proprio id mandaret. Ex-
tende, quod nec etiam Iudex habens li-
berum arbitrium hoc facere poſſit, & ſecus
inquirens, teneatur ad damna, & intereſſe
in Syndacatu, & Parti detur iuramentum
in litem, etiam ſi agatur de crimine Læſæ-
Maieſtatis, in quo leuiora quam in occul-
tis admittuntur: vſque ad *n.* 44.

Indicia verò inquiſitionem præcedentia
debent eſſe legitima: quæ autem talia di-
cantur? Author relatis plurium Patrum 21
opinionibus, id Iudicis arbitrio remittit
dignoſcendum: veruntamen debet hoc
arbitrium à Iure regulari, adeo vt ſi per
Doctores indicia inſufficientia dicantur,
eis Iudex vti nequeat. Et licet ad inqui- 22
rendum ſufficiant leuiora quàm ad tor-
quendum, & hoc nemine diſcrepante;
attamen ad tranſmittendam inquiſitio-
nem (ex ea enim Reo non comparente 23
poteſt ſequi condemnatio) requiruntur
grauia, & vrgentia: bene verum eſt, quod
contra homines rixoſos, & malæ famæ,
vel in delictis atrociſſimis, & occultis, le-
uiora quoque non ſunt aſpernenda. Hoc 24
vnum ſpecialiter nota, vt ex informatio-
nibus extraiudicialibus, ſeu notificationi-
bus incerto Authore factis, contra aliquem
inquiri non poſſit; poſſunt tamen Teſtes
nominati examinari, & ab iſtis delinquen-
tes propoſiti ſpecialiter inquiri. Quæ verò
in quarto requiſito continentur, proce-
dunt ſolùm quando per comparitionem
Rei oppoſitum fuit de defectu indiciorum,
& nullitate inquiſitionis; ſecus in contu-
macia: iſto enim caſu proceſſus, & inqui-
ſitio, etiam non præcedentibus indiciis
ſuſtinentur: vſque ad *n.* 49.

Requiritur quintò, fama: ſed de hoc 25
vide latiùs *infrà q.* 9.

Requiritur ſextò, vt inquiſitus non fuerit
aliàs de eodem delicto abſolutus, vel per
Principem aggratiatus.

Requiritur ſeptimò, vt debeat inquiſi- 26
tio formari à Iudice competenti, cui Reus
ſit ſuppoſitus, aut ratione loci, aut origi-
nis, aut domicilij, aut delicti. & de hoc
vide latiùs *infrà q.* 7.

Et hinc infertur, quod inquiſitio for- 27
mata per Iudicem ſæcularem contra Ec-
cleſiaſticam perſonam, penitus ſit nulla;
cùm ſæculares de Eccleſiaſticis cognoſce-
re nequeant: ſic & Iudices ciuiles de cri- 28
mine inquirere non poſſunt, niſi tale cri-
men incidat in cauſa ciuili, & taliter ſit
connexum, vt abſque eo eadem cauſa
principalis compleri non poſſit. Et licet è 29
conuerſo Iudex criminalis in ciuilibus au-
thoritatem non exerceat, etiam iuriſdi-
ctione à Partibus prorogata, poteſt tamen
in ciuilibus incidentibus ſe intromittere
ratione connexitatis; adeò vt ſibi liceat
condemnare furem, & ad pœnam deli-
cti, & ad reſtitutionem ciuilem rerum fu-
ratarum. Intelligas dummodo non eſſet

abſoluendus

abſoluendus pro delicto, quia tunc iſta ci-
uilis condemnatio in eadem cauſa Iudici
30 criminali non eſſet permiſſa. Sed quando
poſſit criminalis Iudex, omiſsâ criminali
condemnatione, vel abſolutione, Princi-
paliter cognoſcere, & pronunciare ſuper
actione ciuili ex criminali deſcendente
aduerſantes opiniones D. D. acerrimè
decertantur, quas fœdere diſtinctionis
conciliando dicas, quod *Prima* opi-
nio affirmatiua procedit, quando tota
actio ciuilis ex crimine deſcendens Prin-
cipaliter coram Iudice criminali inten-
tatur: *Secunda* verò, quando ciuilis &
31 criminalis æquè principaliter proponitur.
Cæterum Iudex criminalis Reum ad
emendam poteſt condemnare, ſi deli-
ctum conſtet per confeſſionem; ſecus ſi
per Teſtes, aut per contumaciam: verùm
ſi per Teſtes ſit conuictus (licet alij contrà)
ſequi poteſt condemnatio: quinimò etiam
aduerſus contumaces, ſi pœna ciuilis im-
ponatur à Statuto, vel à Lege, vna cum
criminali: eo adiecto quod licet verum ſit
etiam ciuiliter condemnari, ſi procedatur
ex officio, hoc ſanè intelligendum ſolum
Parte petente, & officium Iudicis implo-
rante: vſque ad *n. 67*.

Requiritur octauò, ne ſint lapſi viginti
anni à die commiſſi criminis; tanto enim
32 temporis ſpatio delicta præſcribuntur: ſic
33 firma, reiectâ Gloſſ. in *L. Querela, C. ad*
Leg. Cornel. de falſ. Nonò vt Reus ſit
præſens, ſed hodie ex generali conſuetu-
dine, ſiuè ſit præſens, ſiuè abſens; ſiuè
contumax, ſiuè comparens; inquiri poteſt:
verùm ſi ſit Carceratus, inquiſitionis Copiâ
& non traditâ examinatur.

Et quamquam requiratur. Decimò,
quod poſt inquiſitionem ſuperueniente
34 aliqua aliâ cauſâ, aggrauante delictum
principale, inquiſitio euaneſcat; hoc ta-
men non procedit ſi adſit clauſula *Super*
dependentibus, & connexis: quia Ius ſu-
perueniens Actori ex cauſâ de præterito,
confirmat iudicium: vſque ad *n. 73*.

EX QVÆSTIONE II.

ARGVMENTVM.

Quomodo & quando conſtare debeat de corpore delicti ante inquiſitionem.

CORPVS delicti debet probari an-
tequam procedatur ad capturam,
1 inquiſitionem, ſeù torturam, etiam ſi in-
quiſitio formetur de Principis mandato:
nec dicitur probatum ex eo, quod homo
mortuus reperiatur, niſi conſtet ſcelere
interemptum: quinimò ſunt probandæ 2
qualitates, & circumſtantiæ: quare ſi Ca-
dauer eſſet ſepultum, poteſt effodi. Li-
quidè verò, & plenè de corpore delicti
conſtare dicitur per inſpectionem ocula-
rem Iudicis ſeù Notarij in delictis facti
permanentis: at in illis facti tranſeuntis,
indicia, & coniecturæ ſufficiunt: vſque
ad *n. 6*.

Adeo corporis delicti neceſſaria eſt
cognitio, quod ſi verſemur in delictis
facti permanentis, eius defectus ſuppleri 3
non poſſit; neque per Rei confeſſionem,
ſiuè confeſſio ſit vera, ſiuè ficta à lege, 4
vel Statuto, quinimo nec valeat confeſ-
ſio dicentis ſe occidiſſe hominem igno-
tum in nemore, vel prope littus maris,
& eum in mare proieciſſe: bene ve-
rum eſt, quod iſto caſu ſufficeret fama,
ſi volaret de homine noto interfecto;
ſecus ſi de ignoto. Et in puncto occiſi,
& proiecti in mare, etiam quod pro-
iectus ſit ignotus, confeſſio ſufficeret;
iunctis adminiculis extendendo ad *Aſ-*
ſaſſinos, & *Malandrinos* ſolitos ſimi-
lia committere, qui omnes ex eorum
confeſſione non tamen in pœnam ordi-
nariam, niſi alia adminicula concurre-
rent, ſed tantum extraordinem condem-
nari poſſunt: vſque ad *n. 11*.

In delictis occultis, & difficilis pro-
bationis, ſufficit de corpore delicti con-
ſtare per coniecturas: prout ſimiliter in 5
delictis facti tranſeuntis. Et licèt ſpecia-
liter in crimine furti, varij varia di-
cant; reſolutiuè firma, quod ad inqui-
rendum, aſſumendum informationes,
& ad torquendum, coniecturæ ſuffici-
ant, non autem ad condemnandum,
etiam poſt confeſſionem, niſi eâ verifi-
catâ. Excipe *Mariolos, Taglinborſe*, per
quos pluribus furtis confeſſatis, ſatis eſt
duo, vel tria verificari, ad hoc vt poſ-
ſint ad mortem condemnari; dummo-
dò adſit querela aliquorum, qui ſe dicant
furto læſos: vſque ad *n. 16*.

Coniecturæ autem, quibus, in fur-
tis corpus delicti probatur, *Prima* eſt, 6
querela partis bonæ famæ, & veriſimi-
lia deponentis, quæ ſatis eſt ad inqui-
rendum. *Secunda*, Acclamationes fur-
tum paſſi, illicò ſecuto furto factæ,
concurrente bona fama conclamantis.
Tertia, fama certa, & de certa re orta
in vicinia; dummodo ſit legitimè pro-
bata. *Quarta*, fractura Oſtij, ſeù capſæ

in qua aderant pecuniæ; ſed debet de fra-
ctura conſtare, & liquere, quod ſemel
anre furtum ibi fuerinr repoſitæ: ſed ſi
fuerit capſa, ſeu Oſtium clauibus adulte-
rinis apertum, ſola acclamatio hominis
bonæ famæ probat corpus delicti. *Quin-
ta* fuga famuli iuncta Domini conque-
ſtione. *Sexta* ſcalæ inuentæ, ad fene-
ſtram loci commiſſi facti. *Septima*, ſtre-
pitus, ſeù rumor auditus à Vicinis: vſque
ad *n*.21.

In crimine falſi ſufficit conſtare de cor-
7 pore delicti per iudicia, & coniecturas;
præter quam in crimine falſæ moneræ: de
quo euidenter, & per inſpectionem ocu-
lorum conſtare debet: adeo vt iſto caſu,
nec ſufficiat confeſſio ad condemnan-
dum.

8 In crimine Adulterij; Iudex tenetur ex
ſola querela inquirere, & ſecuta confeſ-
ſione poreſt condemnare, nullis aliis præ-
9 cedentibus iudiciis. Extende etiam ad So-
domiam, niſi fractura prætendatur, de
qua conſtare debet: & ſi ſecùs, querela
non admittiiur. Sic parirer in ſtupro com-
miſſo cum Virgine, cuius recognitio fieri
10 poteſt, & debet per Obſtetrices. In cri-
mine Hæreſis, & Lamianim, abſque
11 extinſeca probatione per ſolam confeſſio-
nem dicitur de corpore delicti conſtare,
vr ſequi poſſit condemnatio. Sic in delicti
facti tranſeuntis per famam certam, & de
certa perſona probatur; ſed iſto caſu datur
probatio contrariæ famæ per Teſtes con-
trarios. Sic etiam ſufficit conſtare de ho-
mine occiſo, licet nomen ignoretur: quod
parirer intelligas de facto, incognito fure:
vſque ad *n*.29.

In delictis, quæ poſſunt etiam talia non
eſſe; hoc enim caſu, licet conſtare debeat
12 de ſcelere, ſatis erit hoc probari per con-
iecturas; quacùm vna erit, publica vox,
& fama: altera, relatio Medicorum,
quod in ſuffocato exemplificatur. Et
quia opiniones D. D. in hoc articulo
certant ad inuicem, Author noſter
Iudicis arbitrio relinquendum dicit,
vtrum adſit, vel abſit delictum: minus
ſemper, & ad excluſionem, quantum
fieri poteſt, interpetrando: vſque ad
n.29.

In crimine veneni; pariter de corpore
delicti per indicia, & coniecturas conſta-
re ſatis eſt, & in præſenti delicto omnino
13 ſtandum eſt Medicorum iudicio, eorum-
que relationi, qui ſpecialiter deponere
debent; quem eſſe mortuum ex non ve-
neno ingenito, ſed ex veneno dato, &
ad id aſſignare debent cauſas medicas
extrinſecas. Confitens aliquem vene-
naſſe debet interrogari de qualitate, &
quantitare veneni, & ſuper iſta qualira-
te, & quantitate adhiberi relatio, & iu-
dicium Medicorum, an fuerit ſuffi-
ciens, ſeù apta ad interficiendum: qua
deficiente extra ordinem tantum Reus
puniri poteſt.

EX QVÆST. III.

ARGVMENTVM.

*Quando poſſit inquiri contra Mandan-
tem, Auxiliatorem, ſeù Conſulto-
rem, non conſtito de mandatario, ſeù
principali delinquente.*

MANDANS regulariter non po-
teſt moleſtari non conſtito de
mandatario, ſeu principali de-
linquenre; imò depoſitio Teſtis aduer- 1
ſus Mandantem, niſi de mandatario de-
ponat, nihil valet: Extende ad Auxi-
liatorem, & declara, quod de principali
debeat conſtare verè, certè, & non fictè: 2
ſed de conſuetudine, & ſtilo, contrarium
practicatur: proceditur enim contra man-
dantem, etiam non conſtito de manda-
tario, dummodo adſint indicia ſufficien- 3
tia: ſed ſi Mandans compareat, ei de-
clarari debet perſona mandatarij; aliàs
non tenetur reſpondere. Ratio in præmiſ-
ſis affertur, quia in atrocibus delictis
mandatum punibile eſt pœna extraordi- 4
naria, etiam effectu non ſecuto: & ideo
in prædictis atrocibus, poteſt contra
Mandantem, etiam non conſtito de man-
datario pari paſſu ad pœnam extraordina-
riam procedi: ſi verò Mandatarij per-
ſona ſit cognita, exprimi debet eius no-
men in inquiſitione. Et aduertas, quod 5
licèt valeat inquiſitio tali nomine non ex-
preſſo; attamen iſto caſu debet inquiri
de ætate, ſtatura, veſtitu, & de aliis ſi-
gnis ipſius delinquentis; aliàs enim inqui-
ſitio eſſet nulla, & condemnatio inde ſe-
cuta contra Mandatarium non exequen-
da: in prænarratis verò ſignis, & de-
monſtrationibus, Teſtes adhi-
beantur: vſque ad
num. 10.

EX QVÆ.

EX QVÆST. IV.

ARGVMENTVM.

Semel abſolutus, ſeù condemnatus, quando poſſit iterum ſuper eodem delicto moleſtari, & inquiri.

SEMEL abſolutus, aggratiatus, ſeù condemnatus tàm de Iure Ciuili, quàm de Canonico, pro eadem
1 cauſa iterum inquiri, Vexari, vel condemnari non poteſt. Sed ſi iuriſdictiones, ſeù territoria fuerint ſub diuerſis Dominis, vel in ſententia dolus, & fraus inter-
2 uenerit, tunc non ſufficienter punitus ab vno Iudice, poterit ab alio puniri: & hæc eſt communis opinio. Licèt enim abſolutus à delicto ſimpliciter in iudicium deducto, ſine vlla qualitate, non poſſit amplius moleſtari, & inquiri ab eodem, ſeu
3 alio accuſatore, etiam qualitatem delicti aggrauantem nouiter proponente, attamen ſi iſta noua qualitas proponatur, antequam nomen Rei ſit receptum inter reos, & ſic ante litis conteſtationem, dummodò ante ſententiam, tunc admittitur iſta ſecunda accuſatio, tanquam grauior, & comprehendens omnes circumſtantias delicti: Verùm ſi qualitas non diuerſificer delictum, quamuis pœnam augeat, ſemel abſolutus, amplius moleſtari non poteſt. Quod ſpecificè nota ſi agatur de debilitatione membri, ſecuta ob vulnus, dequo quis fuerit abſolutus: vſque ad *n*.4.

Milites condemnati, ſeù abſoluti, ab eorum Colomnellis, ſeù Tribunis in Ca-
4 ſtris, amplius ab aliis Iudicibus pro eiſdem delictis militaribus, condemnari non poſſunt: ſed abſolutus in foro pœnitentiali, ſiuè pœnitentia ſit publica & ſo-
5 lemnis, ſiuè priuata, poteſt etiam in foro fori condemnari. Et quamuis abſolutus à Iudice Eccleſiaſtico in delictis, quæ ſunt mixti fori, non poſſit à Iudice ſeculari iterum pro eadem cauſa inquietari, attamen,
6 ſi tantum ſit punitus aliquâ pœnâ Eccleſiaſticâ non ordinariâ delicti, ſeù præparatoriâ ad pœnam ordinariam ſecularem, vel monitoriâ medicinali, non principaliter punitiuâ condignè, tunc in atrocibus, & grauiſſimis, quinimò, & non in ita grauibus, Iudex ſecularis pœnam condignam in augumentum imponere po-
teſt, niſi fuerit liberè abſolutus. Et è con- 7
tra, punitus à Iudice ſeculari, quia pœna ab eo impoſita ſemper cenſetur competens, & grauior, non poteſt iterum puniri per Iudicem Eccleſiaſticum, niſi ſpiritualiter tantùm per cenſuras. Benè verum eſt, quod quando in Iudice condemnante, ſeù abſoluente interuenerit aliqua colluſio, ſeù præuaricatio, iterata accuſatio, & inquiſitio non prohibetur vſ-
que ad *num*. 13. 8

Et in propoſito, ***Præuaricator*** dicitur à *variando*, quod eſt tranſgredi, & diuerſam partem adiuuare proditâ causâ: & hinc non ſolùm ***Accuſator***, qui ab accuſatione fraudulenter deſiſtit, & vera crimina abſcondit, ***Præuaricator***, dicitur, ſed etiam ***Procurator***, qui niſi ſcripturis, & inſtrumentis ſui Clientuli, cauſam deſerit, & ad aduerſarium confugit, ſecreta cauſæ pandendo: in quæ crimina etiam Aduocati incidunt: Et licèt diſputetur, vtrum præuaricationis, ſeù falſitatis crimen committant; hoc vnum certum eſt, quod non leuiter ſint puniendi Iudicis arbitrio, & munere Aduocationis, ac Procuræ priuandi. Hoc tamen non procederet, ſi Procurator, ſeù Aduocatus videns clientem cauſam non iuſtam fouere, redditis ſcripturis, & mercede, iuſtiùs aduerſarij ſuſciperet patrocinium: verùm hoc de honeſtate non eſt faciendum: vſque ad *n*. 17.

Anſiani, ſeù Parochiani, aut alij ma- 9
leficiorum Cenſores qui tenentur ex officio delicta commiſſa denunciare; ſubticendo veras probationes, ſeù reticendo malefactores, extraordinariè puniuntur: ſic & Barbitonſores non referentes ab eis medicatos. Præuaricationis, & colluſionis crimen in præmiſſis, licet non præſumatur in dubio, niſi probetur, attamen coniecturis probari poteſt, quarum maxima erit conuerſatio accuſati cum accuſatore: vſque ad *num*. 20.

Condemnatus, ſeù abſolutus, igno-
rante eo, qui ſuam, vel ſuorum iniu- 10
riam proſequitur, poteſt iterum accuſari, adhuc ſecutis condemnatione, vel abſolutione, & ignorantia in propoſito probatur, vel per abſentiam, vel per iuramentum, ſed in practica, ad effugiendas diſputationes, ſolet pars citari ad ſubminiſtrandum indicia: ex quo po-

11 ſtea non poteſt ignorantia prætendi. Sic abſolutus ab obſeruatione Iudicij, aliis ſuperuenientibus indiciis, poteſt iterum
12 vexari; ſic & pariter relaxatus ſub fideiuſſione de ſe repræſentando, reuocatur ad carceres, dummodo Iudici ita viſum
13 fuerit. Diffinitiuè verò abſolutus ex capite innocentiæ, nunquam reuocatur: vſque ad *num.* 25.

Reus, qui purgauit indicia per tortu-
14 ram, vtrum poſſit ad Carceres reuocari, nec ne? D. D. decertant: ſed Author Iudicis arbitrio remittit, vtrùm ſit abſoluendus, vel ex metu nouorum indiciorum, ſub fideiuſſione relaxandus. Decertatur pariter, vtrum reuocari poſſit abſolutus ob non probatum crimen ab accuſatore? Author firmat eſſe abſoluendum *ex hactenus deductis*, vel *rebus*
15 *ſic ſtantibus*: ſed ſi hoc caſu contra praxim reus ſit abſolutus, vt *Innocens*: vel in dubio à Iudice fuerit dictum *Abſoluimus*; Primo caſu non poteſt reuocari: Secundo autem, ſi res ſit adeo dubia, vt non conſtet ex Actis, Reum veluti Innocentem abſolutum, tunc vtique reuocari poteſt: vſque ad *n.* 28.

Reus abſolutus ab obſeruatione iudicij de Iure Canonico iterum accuſari non
16 poteſt: ſecus de Iure Ciuili. Sic pariter abſolutus per tranſactionem factam cum parte, poterit ab altero accuſari, ſeù per Iudicem nouiter inquiri. Et licet aliqui
17 dixerint, quod per pacem, ſeù remiſſionem habitam à parte, minor pœna veniat imponenda, ſi verſemur in atrocibus contrarium eſt verius; quamuis in leuibus concluſio fortè procedat: verùm ad hoc Statuta locorum ſunt atten-
18 denda. Abſolutus verò per compoſitionem cum fiſco, tutus eſt, nec iterum accuſatur, etiam ab eo, qui ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequitur: ſed abſolutus per tranſactionem in crimine publico, poteſt iterum vexari. Alij contrà; nec meâ ſententiâ immeritò; dummodo tranſactio ſit facta nomine fiſci, & à po-
19 teſtatem habente tranſigendi. Sic pax facta per proximiorem offenſi, licet de Iure communi non impediat, quominus alius ſequens in gradu poſſit accuſare, nihilominus de conſuetudine ſeruatur, quod vbi primus in gradu remittit, alteri accuſatio ſit prohibita, licet fiſco reſeruetur actio procedendi quibuſcunque criminibus, etiam priuatis, tranſactione ſeu pace cum proximiore offenſi non obſtante: vſque ad *n.* 37.

Tranſactio facta, ſi ſit nulla, & in Caſibus à Iure non permiſſis, qui enu- 20
merantur à Claro, 8. *fin. quæſt.* 58. & per D. D. in *L. tranſigere, C. de tranſact.* non impedit quin procedi poſſit: ſic & abſolutus incidenter, & per viam exceptionis in iudicium deductus, niſi ſit impoſita pœna ordinaria, iterum accuſari, &
condemnari poteſt. Extende ad ab- 21
ſolutum à Crimine ciuiliter, & ad proſecutionem Rei Familiaris, ſi abſolutio ſecuta fuerit ob non probatum crimen; ſecus ſi ob non commiſſum: quando autem ciuiliter abſolutus poſſit criminaliter condemnari, Author loquitur remiſſiuè ad plures, & præcisè ad *Clar.* §. *fin. quæſt.* 2. In crimine autem inrenraro per viam denunciationis Euangelicæ abſolutus, non prohibetur iterum accuſari, & puniri pœnâ ordinariâ, quandò plenè delicto non ſatisfeciſſet: vſque ad *n.* 42.

Sic & abſolutus, qui poſt ab-
ſolutionem poteſt iterum accuſari, 22
condemnari poteſt, ſi fateatur delictum: quod firma ſine hæſitatione: licèt Alij contrà: Declarando tamen, dummodo confeſſio ſit iudicialis, & ſponranea; confeſſio enim extraiudicialis nihil operatur: quia tantum facit iudicium ad torturam, & hæc inferri non po-
teſt, cùm obſter res iudicata. In 23
delictis verò atrociſſimis Princeps de abſoluta poreſtate (ſecus de ordinariâ) poteſt fiſcum reſtituere aduersùs ſententiam abſolutoriam: etiam quod fecerit tranſitum in iudicatum, vt illa retractetur ex probationibus de nouo repertis: vſque ad *num.* 61.

***

EX

EX QVÆSTIONE V.

ARGVMENTVM.

Quando poſt Compoſitionem iterum poſſit moleſtari? Et quæ requirantur ad validitatem Compoſitionis.

COMPOSITIONEM dari
in delictis (licèt Alij con-
1 trà) Author noſter intre-
pidè profitetur, quæ de-
finitur Conuentio quædam per Reum
cum Præſide facta ex cauſa lite pen-
dente, de dubio criminis Statu, de
ſoluendo fiſco certã pecuniarum ſum-
mam, ad effectum redimendi vexa-
tiones litis. Et poſt dictam compo-
2 ſitionem etiam nouis ſuperuenien-
tibus indiciis nemo vexari poteſt:
ſed Iudex ad compoſitionem tantùm
deuenire poteſt, perfecto proceſſu,
non autem antea: & eam facere
3 ſolum in delictis non plenè probatis,
ſecus in probatis, ſcilicet quando ver-
ſamur in certis, & liquidis probatio-
nibus, veluti quod Reus ſit confeſſus
vel conuictus. Iudicibus verò Eccle-
4 ſiaſticis, etiam quod de crimine plenè
conſtet, præſertim in capitalibus cri-
minibus, compoſitionem facere li-
cet: & propriè dicitur diſpenſatio,
ſeù commutatio pœnæ: vſque ad
num. 6.

Quando verò extaret plenè pro-
batum delictum, ſed exciperetur de
nullitate proceſſus, vel quando ad-
5 eſſet iuſta cauſa recedendi à pœnâ
ordinariâ, Dabitur compoſitio, dum-
modo fiat ante ſententiam: quinimo
etiam pluries pro aliis delictis com-
poſitione facta, adhuc nouiter ad-
6 mittitur: & hoc firma. Licèt Alij
contra. Nunquam tamen datur, niſi
parte concorda: & ſecus facta, nec
delinquenti ſuffragatur, nec valet. Iſta
autem concordatio partis debet eſſe
per conſenſum expreſſum, non au-
tem per tacitum; adeo vt nec ſuffi-
ciat tanta reconciliatio. Et in for-
tioribus terminis, quando Iure ali-
quo ad compoſitionem requiritur
partis remiſſio, adhuc ſi pars ſit in-
cognita, ſine remiſſione compoſitio
erit nulla. Remiſſio autem in propo-
ſito probatur per Teſtes ſine ſcri- 8
pturis, & publicis inſtrumentis: Ve-
rùm ſi pax, aut remiſſio fuerit facta
ſub aliqua conditione, nempe, quod 9
offendens per tempus determinatum
non ingrediatur Ciuitatem, vel tran-
ſeat ante domum offenſi, ſecuta in-
de compoſitio adhuc ſuſtinebitur, li-
cèt contrauenerit obligatus, ingre-
diendo, ſeù tranſeundo. Et hoc
vnum ſpecialiter nota, quod licèt 10
per deficientiam remiſſionis compo-
ſitio ſit nulla; illâ tamen ſecutâ, fiſcus
ius perdit; & ſolùm inſtante parte pro-
cedere poteſt: & ab hac concluſio-
ne in iudicando non recedas. Quam-
uis Alij contra. Verumenimuerò, 11
parte inſtante, proceſſu reſumpto
Reus torqueri poteſt, ſiuè compo-
ſitio interceſſerit per Iudicem, ſiuè
per gratiam à Principe: vſque ad
num. 11.

Compoſitio in quibuſcunque deli-
ctis enormibus datur, non exiſtente
plena probatione: præter quam in 12
delicto Læſæ-Maieſtatis, & Raptus
Virginum: ſeù quando contra per-
ſonam ipſius Principis, vel ſui ſtatus
tranquillitatem quis machinatur. Et 13
compoſitio facta à Iudice, interue-
niente dolo, ſeù colluſione, nihil
valet: & dolus, ac colluſio præſu-
mitur quando ſoluta fuit parua pecu-
niarum ſumma, reſpectu qualitatis
delicti maiorem requirentis, quini-
mò inducitur etiam precibus; & fa-
uoribus, nec non metu Iudicis, id
depoſcentis, qui tali caſu teneretur
pœna concuſſionis & extorſionis; non
ſolum ſi per vim & metum extorſerit,
verum etiam ſi pluriès citauerit ad
hunc finem; licèt non ſequererut
compoſitio. Et licèt dubitent non-
nulli, vtrùm compoſitio facta in 14
carcere valeat? reſolutiuè dicas va-
lere, quando carcer erat iuſtus: vſque
ad *n.* 17.

Compoſitio, ſeù tranſactio facta cum
Parte, ſeù cum fiſco, nullam inducit de- 15
licti, ſuper quo tranſigitur, confeſſionem;
ſed ſi fuerit facta in delicto non tranſigi-
bili, extra iudicialiter, publico interue-
niente inſtrumento, facit iudicium ad
torturam.

torturam. Sed ſi extra iudicialiter in de-
licto tranſigibili ſequatur, tunc nulla ocitur
probatio, niſi concurrentibus fama, &
adminiculis. Verum quando pax fuit inita
gratuitò, nulláque recepta mercede,
etiam in delicto non tranſigibili, nullam
inducit probationem: quinimò etiam ſi
aliquid fuerit datum, vel promiſſum, ad
effectum liberationis: Sic paritet nulla
oritur confeſſio per compoſitionem quan-
do expreſsè negatur delictum, vel quan-
17 do non conſtat de corpore delicti; etiam
quòd verſatemur in delictis non tranſigi-
bilibus. In quocunque verò caſu Iure
tranſigibilis, vel non, indiſtinctè nun-
quam ſolus tractatus, pace non ſecuta, in-
dicium producit: quidquid Alij contra: vſ-
que ad *n.* 23.

Per ſupplicationem, vtrùm induca-
18 tur confeſſio, necnè? diſtingue; aut
ſupplicatur in caſu tranſigibili, & non
oritur: aut in non tranſigibili de Iure,
& tunc ſi petitio veniæ, eſt iudicialis,
& ſolemnis, nec petatur benignitatis
19 causâ, ad cautelam, vel ad ſe redimen-
dum à vexatione, plenam inducit pro-
bationem: Si autem extraiudicialiter,
nulla inducitur confeſſio. Quando verò
20 petitur abſolutio ab excommunicatione;
pariter diſtingue: aut agitur de paruo
præiudicio, & dicitur probata excom-
municatio, ſaltem præſumptiuè: aut
agitur de magno præiudicio, & tunc ſi
iudicialiter; & ſolemniter petitur, oritur
tacita confeſſio, ſecus ſi petatur extraiudi-
cialiter ad ſolam cautelam cum proteſta-
tione, & ità conclude: quidquid varij varia
dicant.

EX QVÆSTIO. VI.

ARGVMENTVM.

*Gratia à Principe conceſſa delinquen-
tibus quando valeat, & ſeruanda ſit.*

1 SEMEL à Principe de aliquo deli-
cto aggratiatus non poteſt amplius
moleſtari, ſeù inquiri à quocunque Iudi-
ce, quia gratia Principis ſeruari debet,
2 imò Bannito capto, & gratiam oſten-
dente debet audiri, impeditâ ſententiæ
executione: verùm ſi gratiam allegaret,
& Iudex termino non dato ad docen-
dum de ea ſententiam conſummari man-
daret, & poſtea de gratia appareret, non 3
effugeret talis Iudex pœnam extra ordi-
nariam. Et adeo verùm eſt, talem ag-
gratiatum non poſſe ampliùs moleſtari,
quod etiam minimè poſſit tamquam Te-
ſtis de aliis interrogari, dummodo non
ſit gratiatus conditionaliter, quia tunc
poſſet etiam torqueri ad ſocios indican-
dos *n.* 1.

Principes ſuperiorem non recognoſ- 4
centes, abſque dubio habent poteſtatem
aggratiandi; in tantùm vt nec Papa poſ-
ſit aggratiare Laïcum in territorio imme-
diato iſtorum Principum Superiorum:
Barones verò, Comites, & alij inferio- 5
res Feudatorij ſuperiorem recognoſcen-
tes, nullam habent aggratiandi faculta-
tem in delictis capitalibus quoad pœnam
corporalem, licèt ſecùs ſit quoad bona
& pœnas, quæ eis applicantur, quas re 6
mittere poſſe, firma pro Communiori.
Et licèt per generalem Regularium con-
ceſſionem, adhuc non veniat indulgendi
facultas, etiam in priuilegium Coronæ,
& eius ſupremæ, ac præcipuæ poteſtatis,
vt multi dixerunt: Contrarium eſt ve-
rius: quia Feudatarius inueſtitus cum
mero, & mixto imperio, ac omnimoda,
& perpetua iuriſdictione creatus Dux,
Marchio, vel Comes, cenſetur ei abſque
alia expreſſione conceſſa facultas aggrati-
andi: & licèt talis facultas liget tantum
Principem concedentem, non autem
eius Succeſſorem; hoc tamen limitan-
dum, niſi id Princeps fecerit *motu pro-
prio*, & *ex certa ſcientia*: vſque ad
num. 9.

Iudices Ordinarij, nec Bannitos remit- 7
tere, nec gratiam delinquentibus facere
poſſunt: etiam ſi Bannum ſit ex cauſa
Ciuili, imò nec famam reſtituere: Quod
extende etiam ad Præſides, & Legatos,
præcipuè in Statu Eccleſiaſtico, ex Bulla
Pij IV. 104 *Bullar. p.* 1. *fol.* 810. vbi
omnibus indiſtinctè eſt ablata facultas
faciendi gratias in homicidiis: vſque ad
num. 15.

Principes ſupremi, etiam ſuperiores 8
non recognoſcentes, gratiam facere non
poſſunt de homicidiis deliberatè commiſ-
ſis; nec non de cæteris aliis delictis, parte
non concordata, vel habita pace: & id
hodie de generali conſuetudine totius Or-
bis ſeruari teſtatur Author. In delictis verò,
in quibus nō requiritur partis remiſſio, ſeu
conſenſus,

conſenſus, Princeps gratiam facit An
10 verò gratia facta à Principe delinquenti,
extendatur ad bona: Et an Clericus con-
demnatus in priuatione beneficiorum, &
poſtea ex gratiâ reſtitutus, recuperet ea-
dem beneficia? Author te remittit ad
Odd. *de reſtit. in integr. p. 2. q. 95.*
artic. 1. & q. 99. n. 85. ac q. 92. n 28.
11 Sed in hac materia duos caſus principales
diſtingue: Primus eſt circa bona confiſca-
ta, non autem in tertium alienata. Secun-
dus, circa bona conficata, & alienata.

Quoad primum, grana Principis tra-
hitur tantùm ad perſonas, non autem ad
12 bona, niſi gratiâ eſſet libera, ſeu plena, aut
Princeps dixerit, *Plenam*, vel *Plenariam*
gratiam facimus: Aut niſi gratia eſſet con-
ceſſa ob iniuſtitiam condemnationis, ſeù
ex capite innocentiæ, vel eſſet conceſſa
ante ſententiam, aut Princeps eſſet ſoli-
tus, etiam bona confiſcata reſtituere, ſeù
reſtituiſſet in priſtinum Statum, vtendo
13 ſingulariter verbo, *Reſtituo.*

Quo verò ad ſecundum caſum de bo-
nis alienatis, & per Tertium poſſeſſis,
etiam quod gratia reſtitutionem bonorum
contineret, non traheretur ad alienata;
quamuis de iis expreſsè ſupplicatum fue-
14 rit. Extende, etiam quod declaretur Ban-
num, & ſententiam eſſe nullam; etiam
quod reſcriptum dicat; *non obſtante qua-*
cunque condemnatione, quæ pro non facta
15 *habeatur, & irrita ſit.* Sed ſi ſequantur
alia verba prægnantia, ſcilicet, *ita quòd*
habeatur pro non facta, nec de ea obiici
poſſit: tunc trahitur ad bona alienata. Ex-
16 tende iterum, nodum, ſi in Tertiùm bo-
na peruenerint, facto, & contractu ipſius.
Principis; verùm etiam ex diſpoſitione
Legis: Articulus iſte perdifficilis eſt; qua-
17 re Author non loquendo reſolutiuè, &
remittit ad Odd. *d. q 991. artic. 1. n. 7.*
& artic. 2 per totum.

Limita tamen propoſitum caſum, vt
18 non procedat quando in reſtitutione eſ-
ſent appoſita verba, *plenè*, *plenius*, vel
pleniſſimè, aut *in omnibus*, *& per omnia:*
& tamen in practica, quidquid dicant
Theologi, ſimulis reſtitutus nec bona alie-
nata, nec pretium eorum recuperat à fiſ-
19 co. Et in quocunque caſu, quo Reus re-
cuperet ex gratia bona alienata, vel non
alienata; non tamen recuperat fructus
perceptos: quidquid Alij contrà, ab hac
concluſione non recedas; eam tamen li-
mitando in fructibus, vel collectis ex-
tantibus, & in aliis caſibus remiſſiuè
ad Odd. *q. 99. artic. 14. & inde om-*
nib. ſeq.

Regulariter per ſimplicem indulgen-
tiam non cenſetur reſtituta fama. ſecùs
per reſtitutionem in integrum gratioſam. 20
Verùm ſi ſcire volueris, an, & per quæ
verba cenſeatur Princeps conceſſiſſe ſim-
plicem gratiam, & quando in integrum
gratioſam reſtitutionem? vide Odd. *cit.*
q. 94. artic. 4. & q. 96. artic. 1. ibique in-
uenies, an quilibet Princeps poſſit ad fa-
mam reſtituere? vſque ad *n. 45.*

Impetrans gratiam de delicto, debet
exprimere non ſolùm ipſum delictum,
ſed etiam omnes delicti qualitates aggra- 21
uantes, quæ vel Principis animum veri-
ſimiliter retrahere à gratiæ conceſſione,
vel difficiliorem conceſſionem reddere
poſſent: aliàs gratia vitiatur, ſi de iſtis
qualitatibus exprimendis, Iure reperiatur
conſtitutum. Ex quo, reſcriptum gratio- 22
ſum de aliquo delicto, putà de homici-
dio, in quo non fit mentio de gratia habi-
ta de alio homicidio, vti nullum, & in-
ualidum, nihil impetranti ſuffragatur:
Quod intellige, vt procedat, quando
gratia habita de primò delicto, ſeù ho-
micidio, fuit valida; ſecùs ſi inualida: &
dummodò gratia prima contineat ſimile
delictum, ſecus ſi ſit diuerſum, & ſepa-
ratum; quia tunc Iudex debet ſuperſedere
in executione, & Principem conſulere;
vſque ad *n. 50.*

Ex generali Principis abolitione non
comprehendnntur crimina enormiſſima, 23
putà aſſaſſinium, falſitas, delictum Læ-
ſæ-Maieſtatis, crimina, quæ à Iudice in
officio commiſſa, niſi de iis in ſpecie lo-
quatur. Item non trahitur ad delicta fu-
tura, nec ad liquida, & Notoria, non
porrigitur ad iam Carceratos, nec ad ac-
cuſationes nondum inſtitutas. Verùm
prædicta omnia intelliguntur in conceſ-
ſione abolitionis; non autem in indul-
gentia: aliud enim eſt Abolitio, & aliud
Indulgentia: Abolitio enim non extin- 24
guit crimen, ſed tantùm iuſtitiam Iudi-
cij, eaque à Principe conceditur ob ali-
quam publicam lætitiam, & ideò tranſa-
cta lætitia, infra triginta dies poteſt accu-
ſator de nouo accuſare. Indulgentia verò
fit cum cauſa, extinguit crimen, &
comprehendit omnia delicta,
etiam enormiſſima: vſque
ad *num. 61.*

***

EX QVÆSTIO. VII.

ARGVMENTVM.

Delinquens vbi puniendus? Quando ad competentem Iudicem remittendus? & quando inter Iudices præuentio locum habeat.

1 VBICVMQVE Reus non eſt ſuppoſitus iuriſdictioni Iudicis inquirentis? vel ratione delicti, vel ratione ori-
2 ginis, aut domicilij: tunc ab eo puniri minimè poteſt. Verum hoc non procedit quando Reus conſenſit in Iudicem competentem, illius iuriſdictionem prorogando per conteſtationem litis, vel quando Iudex requirens Reum ſibi tranſmitti per priùs tranſmiſiſſet Iudici requiſito informationes ſuper delicto, quia tunc tacitè in eius iuriſdictionem conſenſiſſet, & am-
3 plius non poſſet remiſſionem Carcerati, petere. Ex vtroque enim caſu, tam per Reum, quàm per Iudicem dicitur prorogata iuriſdictio.

Aduertas tamen primò, quod non prorogatur per Reum ex ſola permiſſione de ſe examinando, etiam ſi fateatur, quia non ſpontè, ſed compulſus id videtur facere. Secundò, non ex eo ſolùm quod Iudex contra aliquem procedat ad bannum in contumaciam. Tertiò, quod prorogatio Rei non præiudicat Actori coram competenti Iudice accuſare volenti. Quartò, quod in prorogatione requiritur conſenſus per ſcientiam, non per ignorantiam: vſque ad *n.* 3.

4 Ratione conuerſationis decennalis poteſt quis à Iudice illius Ciuitatis puniri, licet illi non ſit ſubiectus ratione delicti, vel originis ſeù domicilij: ſed iſta conuerſatio debet eſſe per integrum decennium. Et de dicta commiſſa, tempore, quo quis conuerſatur: vſque ad *n.* 6.

5 Fur ſi in loco reperiatur cum re furata, poteſt ratione contrectationis ibidem puniri, licet illi foro non ſit ſubditus. Alij contrà. Tu dicas quod hoc caſu debet eijci de loco, vbi fuit captus, & aliqua pœna
6 mulctatus liberari: at ſi fuerit requiſitus Iudex, debet illum concedere requirenti.
7 Raptores verò non poſſunt allegare priuilegium fori, ſi quod habent. Aſſaſſinus vbicunque reperiatur, poteſt à quocunque impunè occidi, & offendi: quod extende ad publicum latronem, & ſtratarum derobatorem; qui omnes à quolibet Iudice puniri poſſunt, dummodò per declaratoriam conſtet eſſe tales. Curia verò Romana nunquam ſolet delinquentes remittere, ſed in ea omnes, vbicunque deliquerint, extra ordinem puniuntur: vſque ad *n.* 12.

Vagabundus vbique locorum puniri poteſt de delicto vbicunque commiſſo, & in propoſito vagabundus vulgò appellatur is, qui nullam exercet artem, & modò hùc, modo illùc vagatur. Bannitus verò ſtatim quod eſt bannitus, vagando per orbem, pedem non figendo, & domicilium non eligendo, reputatur pro vagabundo; & à quocunque Iudice poteſt puniri. Sic & Hæreticus coram pluribus, & diuerſis Iudicibus proceſſari, & vbicunque locorum puniri. Similiter & Officialis à loco officij aufugiens, vbique puniri poterit de delictis in officio commiſſis: vſque ad *num.* 17. 8 9 10

Condemnatus pro homicidio animo deliberato, præmeditatè, per induſtriam; & maximè per inſidias, ac proditoriè commiſſo; in qualibet parte Mundi capi, & puniri poteſt. Alij contra, & veriùs. 11

Verùm verò Iudex domicilij, ſeù originis cognoſcere poſſit de delicto, per eius ſubditum commiſſo extra ſuum territorium, an verò teneatur ad Iudicem loci remittere? duæ ſunt opiniones: Affirmatiua ſcilicet, & Negatiua; & vtraque multùm fundata. Verùm ambæ ſuſtineri poſſunt, declarando, & limitando, vt *infrà*: Et quia prædicta Quæſtio duas Partes habet; Vna, quæ reſpicit poteſtatem procedendi: Altera, quæ reſpicit remiſſionem delinquentis. 12

Quoad primam partem, verius eſt, Iudicem loci originis, ſeu domicilij poſſe procedere contra ſuum ſubditum delinquentem extra territorium: & ab hoc non recedas.

Limitando tamen primò, quod non poſſit procedi per inquiſitionem, ſed tantum Parte accuſante. Secundò, quod ſi Iudex loci originis, vel domicilij non requiſitus præuenerit in captura, & multo magis ſi in cognitione cauſæ, non teneatur vllo pacto captum delinquentem extra ſuum territorium ad Iudicem loci delicti remittere, ſiuè proceſſerit per inquiſitionem, ſiuè per accuſationem. Tertiò, quando Iudex

Iudex loci delicti non eſt negligens in inquirendo, & procedendo contra delinquentem, tunc dicas non poſſe Iudicem originis cognoſcere.

Verum ſi tenere volueris affirmatiuam opinionem, quod poſſit de delicto extra territotium cognoſci, quæ verior & probabilior eſt de mente noſtri Doctotis; conclude quod talis Iudex non teneatur delinquentem ad locum delicti remittere, etiam poſt ſententiam vſque ad *n.* 24.

Sed an abſolutus condemnatus, ſeu aggratiatus in loco delicti, poſſit iterum inquiri, ſeu moleſtari in loco originis, do-
13 micilij vel è contra? diſtingue, quod aut loquitur in gratia; & tunc ſi locus eſt ſubiectus eidem Principi, vbique locorum valet: ſi verò loquitur in abſolutione, ſeu condemnatione, tunc ſi interuenit fraus, poteſt inquiri in alio loco; ſi verò ſub eodem Præſide, & Principe, non poteſt iterum moleſtari, etiam ſi territoria ſint diuerſa: Et quidquid Alij contrà, non recedas. Bene verum eſt, quid ſi non eſſet ſatis punitus, poſſet puniri ad ſupplementum, prout in vno loco condemnatus in contumaciam, & alibi abſolutus, iſta abſolutio eſſet nulla, præcipuè in Statu Eccleſiaſtico, vigore Bullæ Pij IV. editæ Anno 1565.

Iudex autem, qui nullam in Reum ha-
14 bet iuriſdictionem, nec ratione delicti, nec originis, ſeu domicilij: non tenetur Reum remittere ad Iudicem competentem: cùm hodie de conſuetudine remiſſio non concedatur niſi à Iudicibus exiſtentibus ſub eodem Principe, & niſi fiat à Iudice ſub diuerſo Principe exiſtente Vrbanitatis: quinimò Iudex ſub eodem Principe non tenetur remittere, niſi conſtet de iuriſdictione remiſſionem petentis, & præcedat ſummaria cognitio, quod delictum fuerit commiſſum in iuriſdictione requirentis; nec debet fieri, niſi tantum in cauſis grauibus, & atrocibus; & quolibet caſu fieri expenſis petentis, non autem Carcerati, niſi reperiatur culpabilis, & adhuc culpabili exiſtente, niſi ſit ſoluendo expenſis inſtigatoris, vel Curiæ: vſque ad *n.* 39.

At ſi Reus fuerit captus in alieno territorio ab extraneis executoribus, debet re-
15 laxari, & in priſtinum Statum reponi, etiamſi in perſequendo fuerit captus: ſic quando Carceratus inquiratur de pluribus delictis, in pluribus Tribunalibus, remiſſio ſit poſt expeditionem proceſſus, & ſi vtraque pœna ab vtroque Iudice imponenda ſit æqualis, & incompatibilis, putà mortis, ſeù triremium, præfertur Iudex capturæ: ſi autem vna ſit maior, altera minor illata; & conſummata minori; datur locus maiori. Vbique verò, quando remiſſio fieri debet, proceſſus remittentis eſt reiterandus à petente remiſſionem: quod procedit in Teſtibus, ſcripturis, & aliis Iuribus, & actis factis, & productis coram Iudice remittente; quæ omnia euaneſcunt. Confeſſio verò coram Iudice remittente facta, cùm ſemi plenæ probationis ſufficit tantum ad torquendum, non autem ad condemnandum: ſed ſi remittens eſſet Iudex competens in delicto, de quo agitur, & remiſſio fieret ex Vrbanitate, tunc eſſet ſtandum proceſſui remittentis, vſque ad *n.* 44.

Specialiter verò, ſi delictum fuerit commiſſum in duobus locis: in vno, putà inchoatum; in altero perfectum, cui demandetur cognitio, ſcilicet, an Iudici loci, 16
vbi inchoatum, an verò vbi perfectum? pone tres caſus ſingulares. Primò, in delictis inchoatis in vno loco, & perfectis in alio tam reſpectu agentis, quam patientis. Secundò, in delictis inchoatis in vno & perfectis in alio, reſpectu agentis tantum, vel patientis tantum. Tertiò, in delictis in vno loco inchoatis, in alio perfectis nec reſpectu agentis, nec patientis. In primò caſu vterque Iudex erit competens; ſi actus inchoatus à principio erat illicitus, ſicut ſi licitus: quia hoc caſu Iudex conſummari delicti erit tantum competens. In ſecundo caſu pone duo exempla: primum in eo, qui exiſtens in vno Territorio emiſſo ſclopo, alium eſt alio territorio accîdit; & tunc vterque Iudex eſt competens: Quidquid alij contrà. Secundum exemplum in 17
eo, qui exiſtens in vno territorio, mandat fieri delictum in alio, ſi quæras vbi ſit puniendus mandatarius? reiectis varijs D. D. opinionibus, communiter, & reſolutiuè dicas, aut agitur de pœnâ ordinariâ conſummati delicti, aut de pœna extraordinariâ ratione mandati, quæ quando ſumus in atrocibus, imponitur, etiam effectu non ſecuto; & tunc Mandans, & mandatarius poſſunt puniri in eodem loco mandati, ibi enim dicitur commiſſum delictum, vbi illud tractatur. Si verò agitur de pœna ordinaria delicti conſummati, tunc ſi ſimus in caſu, in quo mandatum de ſe, & affectus puniatur pœnâ ordinariâ, delictum punitur in loco mandati: Si verò ſimus in mandato, quo non executo non imponitur pœna ordinaria, tunc ſi mandans ſit ſubditus loci mandati, ratione originis, vel domicilij, ibidem vterque poteſt puniri; vſque ad *n.* 51.

Quando delicta in confinibus duarum

tertarum

terrarum ſunt commiſſa,vterque Iudex eſt
18 competens, & vterque in ſolidum agere poterit, quia vterque locus dicitur offenſus,ſed inter plures Iudices, qui de eodem delicto inquirere poſſunt, datur locus præuentioni, ita vt præueniens ceſſare faciat iuriſdictionem alterius : Quod extende, ſiuè agatur inter Iudicem Eccleſiaſticum, & ſecularem, ſiuè inter habentes merum, & mixtum imperium, ſiuè in habentem ſimplicem iuriſdictonem, & tam in delegatos, quàm ordinarios, ſiue in Ciuilibus, ſiue in Criminalibus : & ſiue in profanis, ſiue ſpiritualibus.

Declara tamen quod hæc non procedant, niſi quando realiter fuit præuentum per capturam, quæ præfectur præuentioni verbali ; licet præuentio verbalis ſit præcedens reali, etiam per temporis ſpatium. Aduertendo tamen, quod hoc procedat in verè capto ; ſecùs in ſponte comparente, qui non poteſt ſe conſtituere, niſi in loco, vbi citatus fuit, & eò magis ſi condemnatus alibi, ſe conſtituerit : quia tunc non prohibetur Iudex, qui primò realiter citare incepit ſuum perficere proceſſum: & hoc quidem caſu talis Reus eſſet remittendus : ſed quando quis reperiretur citatus, & condemnatus in eodem loco vbi ſponte comparuit, etiam quod illa citatio, & damnatio ſic poſterior, tunc realis præuentio præfertur in pluribus Iudicibus,qui ſunt ſub eodem Domino, & iuriſdictio eorum ab eodem fonte procedit, realis præuentio,non præfertur reali præcedenti, ſed ad Principem eſt recurrendum:verùm quando Reus captus conſentiat, vt eius Cauſa videatur coram Iudice, qui eum carcerari fecit, ſine dubio illic eſt terminanda : ſi verò opponat de præuentione verbali, erit remittendus. Quando verò verbalis, ſeu realis præuentio inter ſe præferantur, ſi Iudices ſint ſub eodem Domino, poteſt Iudex, qui Reum habet in manibus exequi ſententiam condamnatoriam alterius Iudicis, etiam irrequiſitus, ſecus ſi ſint ſub diuerſis Principibus vſque ad *n.* 53.

Quæ autem de præuentionibus diximus, intelligas habere locum partè oppo-
19 nente, aliter ſecus. Imò quod vltra oppoſitionem ſi adhuc procedatur, ſit neceſſaria appellatio. Minuſquè Reus contumax de præuentione opponere poteſt ; non enim abſurdum eſt, quod quis in contumaciam poſſit condemnari à duobus Iudicibus ſub diuerſo Principe, & cogi ad ſoluendum vtramque condemnationem:niſi ante ſecundam, ſoluiſſet primam : aut niſi comparuerit, & reſiciendo expenſas de præuentione opponeret, *n.* 55.

Per citationem inducitur præuentio, non autem per ſimplicem inquiſitionem:
quæ quidem citatio debet eſſe vera, & le- 20
gitima ; ſecus ſi nulliter, & non legitimè facta : imò talis præuentio per citationem contra vnum ex complicibus ſeù ſociis, non extenditur contra alios. Quod ſi duo Iudices exiſtentes ſub eodem Principe præueniant eadem mora, tunc ad Principem recurrendum : Quod ſi ſub diuerſis Principibus, citatus habebit electionem. Et in propoſito concludas. Primò, quod præferatur, qui maiorem habeat iuriſdictionem. Secundò, quod data æqualitate iuriſdictionis ſtabitur iuramento citati, cuius citatio ſit anterior. Tertiò, quod citatio perſonalis præferatur. Quartò, Iis ceſſantibus, darâ in omnibus æqualitate, electio Iudicis ſpectabit ad Reum ; quo renuente, Iudices debent concordari ; & niſi concordentur, forte eſt dirimendum. Sed præuentio nihil operatur quando eſt fraudulenta, ſeu affectata : & talis dicitur per ſpontaneam conſtitutionem Rei. A ſecundo Iudice præcedente, & inquirente contra Reum cum grauiori qualitate quam ſit in inquiſitione Iudicis præuenientis,non impeditur proceſſus ſecundi Iudicis. Cætera ad materiam vide per Decian. *In ſuo tract. crimin. Tom. 1. Lib. 4. cap. 20.*

EX QVÆST. VIII.

ARGVMENTVM.

De foro competenti inter Clericum, & Laicum. Quando Clerici ſint ſub iuriſdictione laicali? & è contra, Laici ſub iuriſdictone Eccleſiaſticâ.

REGVLARITER tam in criminalibus, quam in Ciuilibus, clericus à Iudice laico iudicari non poteſt :
trahénſque Clericum ante Iudicem ſecu- 1
larem, cauſam amittit, & à communione
arcetur. In cauſis ſpiritualibus, & Eccle- 2
ſiaſticis exemptio à iuriſdictione laicali,eſt de Iure diuino ; in cæteris, de Iure poſitiuo : nec conſuetudo contraria, etiam immemorabilis, tollit talem exemptionem, quamuis Papa de tali conſuetudine conſcius, toleraſſet. Sed licèt conſuetudo non poſſit in totum exemptioni præiudiciare, poteſt tamen in aliquibus caſibus particularibus,

laribus,& ex rationabili cauſa eam reſtrin-
gere : quia Papa licèt non poſſit, quoad
omnes Clericos , exemptioni derogare,
3 poteſt tamen quoad ſingulos. Epiſcopus
verò nunquam poteſt derogare, imò nec
cauſas criminales. Laico contra Clericos
committere ; ſed nec Ciuiles : data facul-
tate imponendi cenſuras aduerſus Iudices
laicos cauſas occupantes : vſque ad *n.* 5.

Priuilegia fori competunt etiam primâ
Tonſurâ initiatis, & quibuſcunque alicui
Eccleſiæ inſeruientibus : ſed per Concil.
4 Trident. *ſeſſ.* 2. 3. *cap.* 6. initiatus non
gaudet, niſi habeat beneficium Eccleſia-
ſticum,ſeu incedat in habitu ; & Tonſura,
& alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi
inſeruiat,aut in ſeminario Clericorum,vel
in aliqua ſchola, quaſi in via ad maiores
5 Ordines ſuſcipiendos verſetur. Clericus
Coniugatus ad hoc vt gaudeat priuilegio
fori, neceſſe eſt, vt alicui Eccleſiæ inſer-
uiat delicentia Epiſcopi, quòd non ſit bi-
gamus, ac incedat in habitu, & Tonſura;
& hoc caſu tantum exemptus in Crimi-
nalibus, non autem in Ciuilibus : quinimo
nec etiam liberatur à Gabellis, Collectis,
aliiſque Principis ſecularis obſequiis ; licèt
gaudeat priuilegio fori, ac etiam Canonis,
ſi quis ſua dente vſque ad *n.* 9.

Clerici verò generaliter non poſſunt
6 renunciare priuilegio fori, etiam cum iu-
ramento, & de voluntate ipſius ad forum
ſeculare trahi, etiam ſi fateatur, ſe eſſe la-
icum, & quamuis accedat conſenſus Epiſ-
7 copi. Hæc exceptio incompetentiæ quan-
docunque poteſt opponi, etiam poſt ſen-
tentiam coram Iudici ſeculari : ſed hoc ca-
ſu debet à Iudice Eccleſiaſtico in expenſis
condemnari : eóque fortiùs præmiſſa pro-
cedunt in cauſis ſpiritualibus, in quibus
ſecularius nullatenus ſine Romani Ponti-
ficis licentia ſe intromittere poteſt, adeo
vt confeſſio facta coram Iudice ſeculari in
caſu ſpirituali, nihil contra confitentem
8 probet. Cauſæ verò ſpirituales ſunt quæ-
cunque de Ordinibus, Gradibus, Sacra-
mẽtis, Obſeruationibus, aliiſque Eccleſia-
ſticis rebus tractant : & quidquid denique
inter quoſcunque Chriſtianos contingens
ortum habeat ab aliquo, quod ſpecialiter
ad Eccleſiam pertineat. Hæc igitur com-
putantur inter cauſas ſpirituales, ſcilicet
delicta Hæreſis, Sacrilegij, Vſurarum,
Adulterij, Simoniæ, Periurij : Cauſæ
Electionum, Poſtulationum, Depoſitio-
num, Dignitatum, Officiorum, Canoni-
catus, Decimarũ, Matrimonij, Natalium,
9 Iuris patronatus, legitimationis: Et in cau-
ſis Clericorum Iudex laicus procedere ne-
quit ſiuè agatur reali, ſiuè perſonali actio-
ne, præterquã in cauſa feudali, in qua corã
Domino feudi laico, Clericus poteſt con-
ueniri ; ſiuè agatur poſſeſſoriè, ſiuè peti-
toriè, dummodò non agatur criminaliter. 10
Sic & generaliter in omni cauſa poſſeſſorij,
in qua etiam quod de re Eccleſiaſtica tra-
ctatur laicus eſt competens, niſi iſtæ cauſæ
debeãt iuſtificari per titulum, ſeu verſemur
in poſſeſſorio Adipiſcend. vſque ad *n.* 24.

In cauſis ſpiritualibus laicus nec Arbi-
ter eſſe poteſt, niſi ſimul cum Clerico: po- 11
teſt tamen eſſe Arbiter, (non tamen tan-
quam Iudex ſe intromittere valet, ſiue
principaliter, ſiuè incidenter agatur) quan-
do quæſtio in cauſa ſpirituali incidens eſſet
Iuris, ſecùs ſi facti, nectens inter laicos :
præcipuè quando in quæſtione facti eſſet
inhibitus. Et generaliter, etiam quòd cau-
ſæ ſpirituales non ſint meræ ſpirituales,
ſed aliquo modo cadant in laicos, in iis
quæſtio in facto incidens, ad Iudicem
ſecularem ſpectat : vt putà Matrimonij,
Periurij, Vſurarum, & ſimilium: *num.* 25.

Indiſtinctè nec ex officio, nec ad inſtan- 12
tiam partis, ſiuè corporaliter, ſiuè pecunia-
riè non poteſt Clericus puniri à Iudice la-
ico de falſo, aut de accuſatione calumnioſa
ſibi porrecta ; licet poſſit de falſitate co-
gnoſcere ad effectum expediendi cauſam 13
principalem. Pro quocumque enim crimi-
ne, etiam enormiſſimo, & atrociſſimo, non
eſt ſibi ſubiectus. Sed vbi contingat quæ- 14
ſtio inter laicum, & Eccleſiaſticum Iudi-
cem de iuriſdictione, putà vtrùm quis ſit
Clericus, nec nè ? Iudex Eccleſiaſticus co-
gnoſcit: & tali cognitione pendente, Curia
ſecularis ſilet, ſed Clericus per ſecularem
captus in habitu ſeculari, penes eum rema-
net, donec ſit terminata diſcuſſio, eodem 15
Iudice ſeculari vocato, & citato. Et quia
Clericatus qualitas non præſumitur, dicens
ſe Clericum, id probare debet : Quomodo
verò hoc probetur ? Dic primò quod pro-
batur per ſcripturam, litteras Epiſcopi, ſeu
Inſtrumentum ordinationis. Secundò,
per Teſtis, deperditâ ſcripturâ. Tertiò,
quando non agitur de alicuius præiudicio,
vnicus Teſtis ſufficit, ſecùs ſi agatur de
præiudicio, & iuriſdictione. Quartò, quoad
effectum remittendi Clericum ad Iudi-
cem Eccleſiaſticum, ſufficit Clericatum
probare per præſumptionem : dummodò
tanta ſit, quod iunctis adminiculis, in ad-
uerſarium transferat onus probandi con-
trarium. Quintò, quando Clericus non
incedens in habitu vult ſe probare benefi-
ciatum, ad effectum effugiendi forum
ſeculare, debet vltra titulum beneficij pro-

bare poſſeſſionem : vſque ad *num.* 46.
16 Familiares Epiſcoporum etiam ſecula-
res, à Iudice laico non poſſunt puniri, cō-
que fortiùs ſi ſint familiares Cardinalium,
licèt in Curia Romana aliter ſeruetur. Ru-
ſtici autem Eccleſiæ, & Clericorum, non
17 gaudēt fori priuilegio,& propterea de dam-
nis datis in locis prohibitis,etiam cum ani-
malibus Eccleſiæ, poterunt coram Iudice
ſeculari conueniri, præterquam in tribus
caſibus, relatis à Decian in *tract. crimina. lib.* 4. *cap.* 9. *tom.* 1. Monachus verò no-
18 uicius ſi ante profeſſionem delinquat, non
poteſt niſi à Iudice Eccleſiaſtico puniri.
Et adeò Clericus à poteſtate ſeculari eſt
exemptus, vt Epiſcopi, & cæteri Ordina-
rij, niſi id tueantur, ab adminiſtratione
deponi poſſunt, & criminaliter puniri, ſiuè
iſti Clerici ſint ſeculares, ſiuè de quacun-
que Religione, etiam Eremitæ, & equites
Hieroſolimitani. Extende ad quamcunque
Vniuerſitatē Eccleſiaſticam, niſi de ſecu-
laribus tantùm fuerit compoſita: verùm ſi
conſtet etiam de Clericis, & iſtorum ſit
maior pars, Eccleſiaſtica cenſetur, & à Iu-
dice Eccleſiaſtico indicatur: vſque ad *n.* 46.

Quæ omnia limitando dicas non pro-
19 cedere in Clerico incorrigibili, qui etiam
non præcedente degradatione, poteſt à
Iudice ſeculari puniri, iſtóque caſu, non ad
voluntatem Eccleſiæ, ſed ſecundùm leges
Ciuiles : Et hæc omnia de plano, & ſine
20 difficultate procedunt. Incorrigibilis dici-
tur Clericus. Primò ſi ſit depoſitus : iuxta
cap. cum non ab homine. Secundò, quod
iuxta diſpoſitionem *dicti cap.* Sit propter
aliquod delictum depoſitus, vel propter
incorrigibilitatem excommunicatus, &
anathematizatus. Tertiò, quòd Clericus
qui in enormibus ſe immiſcet, & perſeue-
rat, vel poſt trinam monitionem non in-
cedit in habitu, & Tonſura, dicatur in-
21 corrigibilis. Clericus ergo in enormibus
ſe exercens poteſt à Iudice ſeculari puniri
iuxta diſpoſitionem *cap. perpendimus, de ſentent. Excomm.* debet intercedere trina
monitio. Alij contrà, & veriùs firmantes,
quod etiam nulla intercedente monitione
puniri poſſit. Sed ad hoc vt quis dicatur
ſe in enormibus exercuiſſe, vnicum deli-
ctum non ſufficit, plura requiruntur, &
neceſſe eſt vt in enormibus deprehenda-
tur : Sed deprehenſus dicetur. Primò, ſi
captus in flagranti. Secundò, ſi antequàm
opponat de priuilegio Clericali delictum
22 fateatur, aut Deo ſit conuictus, ſeu deli-
ctum ſit notorium. Enormia delicta quæ
dicantur? vide *infrà quæſt.* 18. Et pro nunc
ſcias ad effectum prædictum enormia ea
dici de Iure Canonico, quæ ad normam
plenè redire non valent, & in quibus ſem-
per aliquid remanet in pœna : vſque ad
num. 59.

Clerici non incedentes in habitu, & 23
Tonſura, trinâ præcedente monitione, niſi
reſipiſcantur, priuilegio fori non gaudent.
In Apoſtata verò, monitio debet eſſe ſpe-
cifica, & perſonalis, niſi eſſet facta in Sy-
nodo ſub expreſſa comminatione. Sed ad
hoc, vt concluſio procedat, non ſufficit
incedere ſine habitu tantùm, verùm etiam
ſine Tonſura: & in Coniugato neceſſe eſt,
vt etiam præter Tonſuram deferat veſtes 24
Clericales, & cæteras veſtes honeſtas. Suf-
ficit tamen geſtare habitum, & Tonſuram
tempore delicti, licet ante, vel poſt dimi-
ſerit; imò ſatis eſt reaſſumere etiam poſt
delictum, dummodò ſit ante capturam,
ſeu condemnationem. Hæc aduertas,
quod quando ex aliqua iuſta cauſa non de-
feratur, non dicitur per hoc amiſſum pri-
uilegium, ideoquè vnica omiſſio non pri-
uat, ſed requiritur perſeuerantia, & vt
publicè æſtimetur pro laico : habitura
autem ſufficit eſſe ſecundum conſuetudi-
nem Prouinciæ : vbi geſtatur; dummodò
Clerico ſit adæquatum : vſque ad *num.* 70.

Clericus degradatus, efficitur de Curia 25
ſeculari, & à Iudice ſeculari poteſt puniri.
Degradatio duplex eſt, verbalis, & actua-
lis : Verbalis quando Iudex pronunciat
ſententiam contra Clericum, eum priuan-
do Clericalibus Ordinibus, quæ magis
propriè dicitur Depoſitio. Actualis, quan-
do perſonaliter priuatur, exuitur, & ſpo-
liatur Ordinibus Eccleſiaſticis : quapro-
pter in propoſito loquendo intelligas ſem-
per de Degradatione actuali, non autem
de verbali; ex qua nunquam ſecularis Iu- 26
dex ſuper Clericum acquirit ius. Actualis
Degradatio in tribus caſibus permiſſa eſt;
ſcilicet in hæreſi, in falſitate commiſſa in
litteris Apoſtolicis, & in conſpiratione con-
tra Epiſcopum. Quoad *hæreſim* requiri-
tur relapſus in crimine *falſi*, de conſuetu-
dine non ſeruatur : in *conſpiratione*, requi-
ritur incorrigibilitas. Quo verò ad *homi-
cidium*, omnes concludunt, Clericum non
degradari, ſed in Monaſterium detrudi
ad pœnitentiam agendum : quam ſi agere
noluerit, ſeu aufugere tentauerit, ad per-
petuos carceres damnatur. In homicidio
verò *qualificato*, puta Sacerdotis, prodi-
torio, & per inſidias, ac in ſimilibus enor-
miſſimis delictis, magna eſt inter D D.
decertatio, multi enim tenent, quod non
detur Degradatio, quãuis homicidiũ fuerit
commiſſum in perſonam Papæ, Alij verò
dicunt

dicunt imponi, etiam per homicidium commiſſum per induſtriam, & per inſidias, Author noſter id totum Iudicis arbitrio remittendum putat conſulto Pontifice: vſque ad *n.* 81.

Clericus aſſaſſinus poteſt à Iudice ſeculari puniri etiam abſque vlla degradatione.
28 Extende etiam quod non ſit ſecuta mors. Et iterum extende ad Clericum defenſorem, receptatorem,& Occultatorem bannitorum: & non ſolum ſi ſimplex ſit Clericus, verum etiam ſi ſit Princeps Prælatus, ſeu quælibet Eccleſiaſtica perſona, non expectata incorrigibilitate, ſed ipſo Iure, & ipſo facto, dummodo de Aſſaſſinio conſtet, & vbi Aſſaſſinus fuerit ab Eccleſiaſtico Iudice bannitus, diffidatus, & condemnatus: vſque ad *n.* 87.

Clericus non ſimpliciter citatus, ſed *ſi*
29 *ſua putaueris intereſſe*, coram Iudice laico compareat, illius ſententiæ & iudicio ſtare cogitur: verùm ſi non compareat, ſententia, & acta erunt nulla, & comparendo, ſi opponat. Declinatoriam exceptionem;
30 idem erit. Clerici verò, qui prohibita ſibi à Canonibus officia, ſordidáſque artes, non obſtantibus monitionibus factis, exercent, priuilegium fori amittunt, & poſſunt à Iudice ſeculari puniri.

Ex quo infertur. Primò, quod ex Chirurgiæ arte pro negligentiis, & culpis in ea commiſſis, puniantur à Iudice ſeculari. Secundò, ex armorum, & militiæ exercitio fori priuilegium amittant,& arma militaria deferentes, ſi tertiò moniti non deſiſtant à delatione, poſſint à Iudice laico puniri. Tertiò, quod deferentes arma poſſint à Birruariis Curiæ ſecularis capi, & Epiſcopo tradi puniendos. Quartò, Ioculatores, Hiſtriones, & Scurræ fori priuilegio non gaudeant.

Sic & Clericus coram Iudice laico re-
31 conueniri poteſt, præterquam in cauſa criminali, vel quando procuraſſet laicus per fraudem conueniri à Clerico coram laico, quando reconuentio tangeret cauſam ſpiritualitatis, vel illi annexam, & in aliis teſtaris per Scribentes *in cap. at ſi Clerici, de Iudic.* vſque ad *n.* 104.

Qui ad effugiendam delicti punitio-
32 nem efficitur Monachus vt euitet ſecularem iuriſdictionem: vel qui per fraudem Ordines ſuſceperint à Iudice laico puniuntur: Quidquid alij contra, firma pro communiori:& in propoſito vide *Bull.* Sexti V. *in ordine* 73. *verſ. caterum quoniam.* vbi loquitur etiam de grauatis pro alieno in præiudicium fiſci, & creditorum, Religionem ingredientibus. Sed intellige, quod Iudex ſecularis poſſit tantùm puniri in pecunia, non autẽ in corpore: & ſic ſit Iudex cauſæ, non autem perſonæ. Clericus verò primæ Tonſuræ etiam abſque degradatione, ſi ſit effectus Clericus poſt delictum, poteſt puniri corporaliter à Iudice ſeculari: quidquid Alij indiſtinctè dicant: & ſignanter Monachus effectus poſt delictum, nec adhuc in Sacris conſtitutus, Curiam ſecu- 33
larem non euadit. Quando autem Clericatus dicatur per fraudem poſt delictum aſſumptus? multi dicunt, quod eſt, ſi poſt diffamationem, inquiſitionem, accuſationem: & eò magis poſt citationem, contumaciã, & condemnationem. Alij contrà, tales aduerſantes opiniones fœdere diſtinctionis conciliãt, vt Prima opinio procedat, quãdo conſtat Clericum aſſumpſiſſe habitum poſt inchoatum proceſſum: Secunda verò quando id ignorãt, ſed fuerit Clericus effectus; ſi verò de neutro conſtet, recurritur ad coniecturas, de quibus ſtatur Iudicis arbitrio, & ſi nullæ adſint coniecturæ, cui potiùs iudicandum pro ignorantia. Verùm ſi quis efficiatur Clericus ſtatim poſt delictũ, præſumitur fraus. Sed ponè, quod quis dicat, ſe Clericum effectum ex voto, idquè aſſerat cum iuramẽto: eo caſu videtur fraus excluſa: ſed tu diſtingue, quod ſi votum non probetur, niſi per aſſerentis iuramentum, dicatur fabuloſum: ſi verò cum iuramento concurrant adminicula, ſemiplena probatio, ſeu præſumptio, tunc eidem ſic iuranti ſtandum eſt: vſque ad *n.* 113.

Non obſtantibus præmiſſis plures ſunt caſus, in quibus Clericus poteſt carcerari. 34
Primò, quando agitur de delicto commiſſo, Clericúſque capitur ad effectum remittendi ad ſuum Iudicem, dummodò ſit de fuga ſuſpectus: ſed hoc caſu à ſeculari non poteſt retineri in carceribus vltra viginti horas. Secundò, quando capitur, vt obuietur delicto futuro. Tertiò, quando capitur ſtatim delicto commiſſo. Quartò, quando capitur in flagranti crimine. Quintò, quando Clericus poteſt impunè offendi, & verberari. Sextò, quando Clericus factus ſequeſtratarius, ſeu Depoſitarius de mandato Iudicis Eccleſiaſtici, poteſt enim in dicta cauſa à Iudice ſeculari compelli pro conſignatione ſequeſtri, ſeu Depoſiti. Septimò, in cauſa Iuris *Congrui*, & in cauſa Affictí domus.

Regulariter è contrà, laicus non poteſt conueniri coram Iudice Eccleſiaſtico, niſi in cauſis Eccleſiaſticis, & ſpiritualibus, ſiue principaliter, ſiuè incidenter. Et quid in Criminalibus, præcipuè in cauſa *Hæreſis*, & *Simoniæ*? vide vſque ad *n.* 127.

Digitized by Google

Crimen Sodomiæ, Adulterij, Blaſphe-
35 miæ, Stupri, Concubinatus, & Sacrilegij: ſunt mixti fori, ac de iſtis tàm Laicus, quã Eccleſiaſticus cognoſcit inter eos, data præuentione. Extende ad Sortilegium, niſi ſapiat hæreſim, quia tunc priuatiuè ſpectat ad Eccleſiaſticum. Quando autem ſapiat hæreſim? vide *infrà q. 20.* Verùm verò crimen *Vſurarum* ſit mixti fori, vel merè Eccleſiaſticum? variæ ſunt D. D. opiniones, eorúmque Tres principales inter ſe diſcrepantes: ſed ſecundum Authorem concluſiuè loquendo, dicas. *Primò*, quod ſi agatur de quæſtione facti, tunc abſque dubio, & nemine contradicente, Vſurarum cognitio ad Iudicem ſecularem ſpectet: & ideo ſi Vſura ſit notoria, ita vt pars non inficiatur, allegando contractum vſurarium, agatúrque tantum ad repetitionem vſurarum, & quæſtio ſit ſuper ſolo calculo, tunc ſecularem Iudicem competentem eſſe dubitandum non eſt. Secundò, de Vſuris inter Hæbreos Iudex ſecularis eſt competens. Tertiò, quando de Vſuris diſponitur per Statutum, Edictum Principis, vel Ciuitatis ſecularis. Quartò, & licèt diſputetur, quod ſi vſuratum quæſtio non facti, ſed Iuris ſit, Eccleſiaſticus cognoſcat; attamen verius eſt de mente noſtri Authoris ad Iudicem ſecularem inter ſeculares ſpectare. Et tandem conclude, huiuſmodi delictum eſſe mixti fori: vſque ad *n. 141.*

In cauſa *Iuramenti* etiam inter laicos
36 Iudex Eccleſiaſticus eſt competens, etiam quod Iuramentum ſic præſtitum pro obſeruatione contractus, verùm hoc non procedit in hærede Iurantis: quia quoad ſpiritualitatis vinculum, perſonale eſt: poſſet tamen talis hæres conueniri ad exonerationem animæ defuncti, facta debita ſatiſfactione, prout etiam cepto iudicio in foro Eccleſiaſtico, in eodem proſequi poſſet
37 contra hæredem. Periurus etiam laicus non à ſeculari, ſed ab Eccleſiaſtico Iudice punitur. Quod tamen intelligas de iurante falſum ſuper partito litis deciſiuo iuranti à parte delato: vnde ſecus in teſte falſum iurante. Sic & Abſolutio iuramenti ad effectum agendi, ſeu excipiendi, non poteſt, niſi à Iudice Eccleſiaſtico impartiri: & ex tali abſolutione idem Iudex Eccleſiaſticus remanet Iudex in cauſa reſciſſionis contractus: quod tamen non ſeruatur in practica. Quinimo Iudex laicus de validitate abſolutionis cognoſcere poteſt, quando euidenter conſtaret de nullitate, ſeu iniuſtitia: vſque ad *n. 156.*

Cognitio cauſæ matrimonij ad ſolum
38 Epiſcopum ſpectat, etiam inter laicos: quinimò nec in laico compromitti poteſt, ſiue principaliter, ſiue incidenter agatur: etiam ex capite arbitramenti; vel ad tori ſeparationem ob fornicationem, adulterium, Lepram, vel ex quacunque alia cauſa, etiam Legitimitatis: ſi quæſtio ſit Iuris, ſecùs ſi facti; quia tunc laicus eſſet competens, præcipuè niſi ageretur inter coniuges. vſque ad *num. 151.*

Verùm verò laicus ſimul delinquens
cum Clerico ratione connexitatis poſſit à 39
Iudice Eccleſiaſtico puniri decertatur: ſed communis eſt dari præuentionem. In cæteris verò caſibus, Author loquitur remiſſiuè ad Aufrer. *in tract. de poteſt. ſecul. ſuper Eccleſ. perſont. reg. 1. part. vltim.* & ad alios quam plures.

EX QVÆSTIO. IX.

ARGVMENTVM.

Inquiſitio fama non præcedente quando formari poſſit.

INQVISITIO regulariter fama non præcedente formari non poteſt à quocunque Iudice, ſiuè ſit ordinarius, ſiuè
delegatus; & ſiuè procedat ad querelam 1
partis, ſiuè ex officio. Quæ quidem fama debet habere initium à fide dignis, & non maleuolis perſonis; adeo vt inquiſitio nulla ob defectum famæ, non conualidetur, etiã quòd Teſtes in ea producti plenè probarent delictum. Et quod magis eſt, non valet
Statutum mandans contra non diffama- 2
tum poſſe inquiri. Talis fama debet eſſe vehemens, clamoroſa, & ſcandaloſa; ſed hæc non requiritur in inquiſitione, quæ formatur ad denunciam publici Officialis: & de generali conſuetudine tandem hoc non ſeruatur: vſque ad *n. 22.*

EX QVÆSTIONE X.

ARGVMENTVM.

Delicta qualiter, & quanto tempore præſcribantur? Quando morte delinquentis extinguantur? quando etiam pœna ex temporis diuturnitate minuatur.

REGVLARITER delicta tam publica,
quàm priuata, ſpatio viginti annorũ 1
præſcribuntur, & aduersùs talem præſcriptionẽ non datur reſtitutio in integrũ: imò Iudex, qui præſcriptione tutum cõdemnat, capitaliter punitur. Falſi crimen tali ſpatio

præſcri

præſcribitur: Sed hoc fallit. Primò, fa-
uore Eccleſiæ. Secundò, In præſcriptio-
ne Statutaria, quæ non comprehendit cri-
men falſi, niſi de eo expreſsè faciat men-
tionem. Alij contra, & verius, de men-
te Authoris; ſi interuenerit vſus Falſita-
tis. Tertiò, fallit tandem quoad excipi-
2 endum, & licet verbum *Quicunque* com-
prehendat omnes caſus; attamen *falſi* cri-
men non comprehenditur ſub generali
oratione, licèt generalis oratio compre-
hendat etiam caſus priuilegiatos, & ſpe-
ciales: vſque ad *n.* 11.

Delicta etiam occulta quinimò noto-
3 ria, & confeſſata, ſimili ſpatio præſcri-
buntur, & præſcriptio currit à die delicti,
non autem à die ſcientiæ niſi delictum
fuerit taliter occultum, quod per quam-
cumque diligentem inueſtigationem non
poſſit de eo notitia haberi; quia tunc cur-
4 rit à die ſcientiæ. Adulterium, ſtuprum,
inceſtus, lenocinium, & alia delicta car-
nis quinquennio præſcribuntur. Sed fal-
lit. Primò, in Adulterio iterato. Secun-
dò, quoad excipiendum. Tertiò, in ſtu-
pro commiſſo cum vi. Quartò, in adul-
terio cum inceſtu ſimul. Quintò, quoad
pœnam ſpiritualem, & in foro conſcien-
tiæ, & tandem præſcriptio non currit poſt
ſententiam. Iniuriarum actio prætoria,
anno tollitur: Ciuilis autem triginta annis
præſcribitur, etiam ſi fuerit præſcripta cau-
5 tio de non offendendo. Actio de dolo pa-
riter biennio præſcribitur, nec datur reſti-
tutio, libelli famoſi crimen non anno, ſed
viginti annorum curriculo tollitur: quid-
quid alij contrà, firma pro communi: vſ-
que ad *n.* 24.

Statutaria præſcriptio minoris tempo-
6 ris quàm legalis valet etiam quoad inter-
eſſe Ciuile extenditur ad inquirendum, &
ad accuſandum, ſi de accuſatione expreſsè
loquatur, ſecus è contrà. Præſcriptio iti-
7 dem interrumpitur per querelam, vel per
inquiſitionem, & tunc à dicta die inchoa-
tur. Non cadit in crimine Hæreſis, Læ-
8 ſæ-Maieſtatis; ſuppoſiti partus, Parrici-
dij, Aſſaſſinij, Simoniæ, Apoſtatatus,
Concuſſionis, Abortus, nec in aliis exce-
ptis criminibus. Non currit quoad decla-
rationem pœnæ impoſitæ. Ipſa debet op-
9 poni, aliàs non prodeſt. Actio ciuilis ex
crimine deſcendens, durat vſque ad tri-
ginta annos, ſic & pœna applicata fiſco
Eccleſiæ Romanæ, pari temporis ſpatio
præſcribitur: vſque ad *n.* 34.

Delicta regulariter morte extinguun-
10 tur vnà cum pœna: & ideo ab hæredibus
eadem pœna exigi minimè poteſt, ſiuè
ſit corporalis, ſiuè priuatiua Status, ſiuè
pecuniaria: poſt mortem enim delinquen-
tis ſtatim extinguitur delictum, ſiuè ſit
priuatum, ſiuè publicum: & ſiuè in caſu,
in quo vnus teneatur pro altero, tàm de
Iure communi, quàm Statutario.

Excipe crimen Hæreſis, de quo quis
poteſt accuſari etiam poſt mortem: quia
pœnæ, quæ Hæretico imponuntur, gene- 11
raliter quatuor ſunt. Prima damnatio me-
moriæ defuncti: Secunda, excommuni-
catio etiam mortui: Tertia, impoſitio
pœnæ confiſcationis bonorum: Quarta,
exhumatio Cadaueris, vt careat Eccleſia-
ſtica ſepultura: Sed hoc procedit, dum-
modò conſtet plenè de Hæreſi, nec exten-
ditur ad mortuos fautores, & receptato-
res Hæreticorum. Crimen Læſæ-Maie-
ſtatis ſimiliter morte non extinguitur, ſi
ſit commiſſum contra Principem, vel
Rempublicam Romanam: ſecùs ſi contra
Principes inferiores: vſque ad *n.* 44.

Prælatus ſucceſſor in dignitate non te-
netur ex delicto ſui Anteceſſoris, nec 12
pœna tranſit ad fideiuſſorem mortui de-
linquentis, quamuis pœna tranſeat poſt
ſententiam ad hæredes, niſi ab ea fuerit
appellatum, vel mors ſecuta ſit pendente
termino ad appellandum; Sed intelligas,
quando pœna confiſcationis bonorum, ſeu
pecuniaria venit in conſequentiam delicti;
ſecùs ſi principaliter in ſententia fuerit im-
poſita pœna bonorum, quia tunc indiſtin-
ctè tranſit poſt mortem ad hæredes. Et li- 13
cet morte delinquentis poſt litem conte-
ſtatam delictum non extinguatur; hoc in-
tellige, ſi agatur de delictis priuatis, ſecùs
ſi de publicis: imò etiam in delictis priua-
tis ſi ciuiliter agatur ad pœnam, dummo-
dò conteſtatio fuerit valida. Sed quidquid
multi multa dicant, contra contumacem 14
conteſtatio non requiritur, quia ex contu-
macia reſultat confeſſio ficta, ex qua oritur
condemnatio: Contra verò Comparen-
tem conteſtatio inducitur ex reſponſione
ad interrogationem Iudicis ſuper delicto,
eiúſque inquiſitione, non autem ſuper
proceſſu informatiuo: vſque ad *n.* 55.

Per mortem Rei confeſſi, vel conui-
cti, pœna delicti tranſit aduerſus eiuſdem
hæredes, & ab eis exigi poteſt quælibet 15
pœna pecuniaria, & confiſcationis bono-
rum principaliter imponenda; non autem
ſi veniat in conſequentiam delicti tantùm.
In crimine verò notorio, hæres pariter te- 16
netur ex delicto defuncti, & ad eum pœna
pecuniaria tranſit Reo mortuo poſt ſen-
tentiam contumacialem; licet confeſſio
ficta morte confitentis ſoluatur. Qui qui-

17 dem hæres tantùm de eo tenetur, quod ad ipſum peruenerit: quamuis quoad actiones præualet, & ad actionem Rei perſecutoriam, quæ intentatur ad intereſſe, & ad damna, teneatur de Iure Canonico, non
18 de Ciuili. Hæres ergo non tenetur vltra vires hæreditarias: etiam quod inuentarium non confecerit. Quod extendo ad hæredem Vſurarij, quia cùm duo remedia competant ad vſuras recuperandas, vnum ſcilicet de Iure Ciuili, quod eſt condictio indebiti: alterum de Iure Canonico, quod eſt Iudicis officium: quando hoc vltimum intentatur ad exonerationem animæ Defuncti, hæres non tenetur; ſecus quando primum de Iure Ciuili: vſque ad *n.* 69.

Pœna ipſo Iure impoſita tranſit in hæ-
19 redes, etiam quod non præceſſerit declaratio, dummodo ſit impoſita ipſo Iure: ſic & hæres in crimine furti tenetur, & in crimine peculatus: ſed ſimilis hæres innocentiam Defuncti probare poteſt. Pœna Repetundarum, ſcilicet quando Iudex, durante officio iniuſtè recepit aliquas pecunias, vel Res à ſubditis, & litigantibus: tranſit in hæredes, quoad pœnam bono-
20 rum. Amplia in crimine Aſſaſſinij, quoad pecunias receptas ex tali crimine ab hæredibus repetendas, etiam lite non conteſtata: & etiam quando pro pœna delicti cauſatur exceptio: hoc eſt quando delictum opponitur in modum exceptionis: prout ſimiliter, ſi agatur de dolo commiſſo in ipſo contractu, de crimine Apoſtatatus à fide, Deſertionis militiæ, Homicidij ex cauſa ſucceſſionis, & fraudatæ Gabellæ: vſque ad *n.* 76.

Et licèt pœna corporalis morte extin-
21 guatur: tamē practicata, & magis communis eſt opinio, quod in delictis atrociſſimis, ad aliorum exemplum, terrorem, Iudici arbitrium ſit, Cadauer delinquentis mortui, & in vita condemnati, ſuſpendi facere. Qui verò ſibi mortem conſciuit, ſiuè tædio vitæ affectus, ſiuè memoriâ ſceleris patrati, non ſuſpenditur. Cæterùm quando memoria defuncti damnari, vel eius bona confiſcari poſſunt, & ſic contra hæredem procedi ad pœnam pecuniariam, hoc effici poteſt & debet intra quinquennium à die mortis defuncti, non autem vltra. Hoc tamen non habet locum in hæreſi, de qua poteſt cognoſci intra quadraginta annos, & omni caſu proceſſus eſt formandus contra memoriam defuncti, & illius hæredes citandi: vſque ad *n.* 83.

Regulariter ex diuturnitate temporis
22 delicti pœna minuenda eſt, & delinquens extra ordinem plectendus. Diuturnitas erit, vel octo, vel ad ſummum decem annorum: quod procedit ſiue delictum ſit momentaneum, & non iterabile, ſiue ſucceſſiuum: & ſiuè delinquens fuerit accuſatus, & proceſſatus, ſiuè non. Alij contrà: ſed firma concluſionem. Diuturnitas verò debet conſiderari à die commiſſi delicti, & iſta verior opinio. Excipe delictum Aſſaſſinij, Hæreſis, Læſæ-Maieſta- 23
tis, Apoſtatatus, Simoniæ, & alia ſimilia, in quibus diuturnitas nihil operatur. Et demum ipſa diuturnitas pœnam minuit, dummodò delinquens poſt commiſſum delictum fuerit bonæ, & laudatę famæ: vbi ergo poſtea in honeſtè viuendo alia commiſerit ſcelera, diuturnitatem non operari diminutionem pœnæ firmiter eſt credendum: vſque ad *n.* 91.

EX QVÆST. XI.

ARGVMENTVM.

Contumax bannitus, & condemnatus quando comparent, ſeù captus, ad ſe excuſandum, defendendum, & ſententiæ executionem impediendum admittatur.

CONTVMAX de Iure communi non poteſt haberi pro verè confeſ- 1
ſo, prout abſens damnari non poteſt ad pœnam in pœnis relegatione maiorem: præterquam in crimine Læſæ-Maieſtatis, & alijs delictis exceptis. Bona verò contumacis pariter de Iure communi 2
adnotantur: ſed ſi infra annum comparet, illa recuperat: ſecus poſt annum: licèt quoad perſonam etiam lapſo anno audiatur. Sed hodie de generali conſuetudine pro quocunque crimine quis diffinitiuè condemnatur, etiam in pœnam mortis, & confiſcationis bonorum: licèt ſi compareat ante ſententiam, omnia reſoluantur in vim ſimplicis citationis: ſed ſi condemnatus ad manus Curiæ perueniat poſt ſententiam, eadem ſententia, abſque alio proceſſu executioni demandatur. Ex 3
vigore autem Bullarum Summorum Pontificum, condemnatus habet annum ad comparendum; quo elapſo, ſi fuerit captus, ſententia contra eum realiter, & perſonaliter executioni mandabitur. Et licèt bannitus poſt ſententiam audiatur, ſi velit docere de eius innocentia per contrarias probationes. Hoc ſanè intelligendum,

niſi Statutum, ſeu lex contrarium diſponeret, ptout in Statu Eccleſiaſtico iuxta diſpoſitionem Bullarum : vſque ad *num.* 14.

Poſitionibus non reſpondens, licet habeatur pro confeſſo, admittitur ta-
4 men ad probandum contra hanc fictam confeſſionem:& ita ſententia lata ex præſumptiuis, & priuilegiatis probationibus nunquam tranſit in iudicatum, ac poteſt ex fortioribus probationibus retractari, quia exceptio iononcentiæ nunquam à Statuto ſublata cenſetur, & Iudex tenetur eam inquirere.
5 Sententia verò lata ex falſis probationibus, retractatur ope reſtitutionis, ſed quia bannum, quod hodie contumacibus datur eſt mortale, ſententia non poteſt per eundem Iudicem retractari, etiam quod ei poſtea conſtet de innocentia : ſed Princeps eſt conſulendus: vſque ad *n.* 12.

Et quamuis exceptio iononcentiæ nec
6 à Statuto, nec à Principe excludatur, niſi ratione publicæ vtilitatis ; vnde contumax condemnari non poſſit, niſi præcedant plenæ probationes de delicto, ſecundum Ius Commune ; non tamen hoc ſequitur ex conſtitutionibus Pontificum, ſecundum quas ſufficiunt Indicia, dummodo ſint legitima, hoc eſt ſufficientia ad tranſmittendum inquiſitionem : quoniam ſi ſecus, ſeotentia non erit exequenda, ſed vel pœna commutanda, vel Reus torquendus, vel abſoluendus : ſed quando torquetur, mo-
7 deratè quidem torquendus eſt. Bannitus verò de conſciis poteſt interrogari, & ſuper iſto, ſi illos neget, tortutam infligi ſine præiudicio ſententiæ. Quod ſanè intelligendum, dummodò adſint indicia de complicibus, ac dummodo tortura ſit admodùm leuis, non exceſſiua : vſque ad *n.* 19.

Iudex non poteſt damnare contuma-
8 cem, vbi conſtat de eius innocentia, eo minus contra ipſum exequi ſententiam, quæ antequam exequutioni detur contra Bannitum, debet fieri recognitio eiuſdem, ac ipſe fateri ſe eſſe eiuſdem nominis, & cognominis ; nec non ille idem, qui de maleficio arguitur, & eſt
9 deſcriptus in banno. Eóque fortiùs, ſi in inquiſitione, & banno fuerit erratum in nomine, cognomine, Patria, ſeu aliqua demonſtratione, tunc enim, licet ſuſtineatur inquiſitio ſi de identitate corporis inquiſiti conſtet: ad hoc tamen vt conſtare dicatur, habenda eſt recognitio illius perſonæ, eò magis, ſi plures eiuſdem nominis, & cognominis aderant, quia hoc caſu conſtare poteſt per condemnati confeſſionem, ſeu etiam ex citationibus factis domi eiuſdem capti, vel in perſonam eiuſdem executis; non tamen dicta citatio ſufficeret, niſi alia indicia concurrerent : elidirur tamen per confeſſionem omnis quæſtio. Et licèt Alij contrarium firma pro communiori : vſque ad *num.* 25.

Minor regulariter, nec Contumax reddi, nec banniri poteſt, niſi ſit in vero dolo : & ſicut excuſatur in delicto 10
ab omittendo, ita non comprehenditur in Statuto contra Ius commune, & quod punit factum de Iure communi non punibile: ſed in Statu Eccleſiaſtico per conſtitutionem Pij IV. minor ætas viginti annorum, dum tamen maior quatuordecim, habetur pro maiore : & ex Bulla Pij V. Generaliter extenditur ad quæcuoque delicta : vſque ad *num.* 33.

Bannum quod nullum eſt, exequi non poteſt : & nullum dicitur, ſi fuerit 11
latum ex præcedenti nulla inquiſitione, vel niſi ſint ſeruati termini ſoliti, aut ſit latum ſine citatione, quæ hoc caſu debet eſſe trina ; vnica non ſufficit: Ipſiúſque banni copia debet dimitti ; quæ contineat tenorem inquiſitionis, & fiat perſonaliter, vel ſaltem domi. Vagabundus hoc caſu citatur ad valuas Curiæ, ibi dimiſſâ copiâ : ſic pariter 12
citantur forenſes. Sed Iudex, licèt non poſſit contra bannitum captum exequi ſententiam, aut nullam, aut notoriè iniquam : nullum tamen abſoluere nequit, niſi à Principe ſit admiſſus ad nouas defenſiones.

Poteſt bene bannitus captus oppo- 13
nere exceptiones, quas ſi à principio oppoſuiſſet, non ſubiſſet iudicium : ex quo infans, furioſus, vel alter qui poterat impunè delinquere, ſi fuerit bannitus, & condemnatus, contra eum ſententia lata non eſt exequenda. Sic exceptio, quæ incontinenti offertur probari, impedit executionem : vſque ad *num.* 62.

Bannum datum à Iudice incompetenti eſt nullum, & exequi non poteſt, quare non immeritò capto condemna- 14
to, adhuc dandus eſt terminus ad ſe defendendum, vt tanquam contumax excuſetur, ſi habuit iuſtam cauſam non comparendi, ſeu aliquod aliud impedimentum. Iuſtáque cauſa erit abſentia

Digitized by Google

tempore citationis,Infirmitas, Carceratio,
ſeù Citatio ad locum non tutum, ratione
inimicorum capitalium ibi exiſtentium vel
15 Iudicis minarum, & ſæuitiæ, quæ proba-
tur per famam. Sed in propoſito aduerte-
vt tunc demum iuſta cauſa excuſet,quan-
do Reus miſerit Procuratorem, ſeù excu-
ſatorem ad docendum in actis cauſam im-
pedimenti, nec non de hoc proteſtetur,
quia proteſtatio ad hunc effectum admo-
dum eſt neceſſaria, & quatenus impedi-
menta ſint notoria, Probatione non indi-
gent; ſi ſecus, probari debent per excuſa-
torem. Verius tamen eſt, quod etiam
prædictis non executis, adhuc tamen ſi
condemnatus venerit in *fortiis* Curiæ,poſ-
ſit nihilominus impedimentum allegare,
& probare, eoque probato Iudex aduer-
ſus ſententiam reſtituere debet, ſaltem
conſulto Principe. Sic firma, & tene
menti: quidquid Alij contra: vſque ad
16 *num.* 60.

Sententiam latam à Iudice vnius terri-
torij non poteſt exequi Iudex alterius, ſi
territoria ſint ſub diuerſis Principibus; ve-
rum ſi eidem Principi ſint ſubiecta,abſque
alia requiſitione poteſt exequi. Et licet
multi velint, vt ad hoc ſit neceſſe Iudices
eſſe ſub eodem Præſide, in Statu Eccleſi-
aſtico id non practicatur, & indiſtinctè
vnus Iudex poteſt exequi ſententias capi-
tales alterius, cum ſufficiat locos eſſe ſub-
iectos Sedi Apoſtolicæ, vigore Bullarum
Iulij II. Leonis X. Clementis VIII.
Pij IV. & Pij V. Sed adhuc non debet
exequi, niſi viſo, quod ſententia ſit lata
ritè, & præcedentibus legitimis indiciis,
& ſic habito, & viſo proceſſu, quoniam ſi
contineret pœna vltra condignum, etiam
17 non eſſet exequenda: vſque ad *n* 62.

Bannum afficit condemnatum quoad
delictum principale, non quoad qualitates
delicti, & admiſſus ad ſui faciendas nouas
defenſiones, auditur in probatione inno-
centiæ: verùm ſolus Princeps ſic admittit,
& quatenus per Iudicem ex officio (quod
18 nunquam facere debet), admitteretur, ſi
abſolutus eſſet, vtique valeret abſolutio.
Sic admiſſus non auditur, niſi refectis ex-
penſis contumacialibus, & hæc ſola con-
tumacia, & bannum facit indicium ad tor-
turam, niſi talis comparens, & admiſſus
eſſet minor, aut ageretur de banno dato à
diuerſo Iudice in viro bonæ famæ in ſen-
tentia nulla, quando Contumax fuit im-
peditus comparere, ſeu quando Compa-
rens eneruaſſet omnes fiſci probationes,
ſiue eidem à Principe fuiſſet remiſſa con-
tumacia. Et licet fama bona tollat omnia
indicia, non tollit indicia ſpecialia delicti,
ſed tantum indicia malæ famæ: vſque ad
num. 77.

Quidquid ſit de Iure; de generali con- 19
ſuetudine, ſi Reus admiſſus ad nouas de-
fenſiones, ſi poſt annum compareat,etiam
quod abſoluatur, bona confiſcata non re-
cuperat: Benè verum eſt, quod ſi compa-
reat ante ſententiam, tunc ſine dubio per
ſimplicem comparitionem, non expecta-
tâ aliâ abſolutione, bona adnotata recupe-
rat; ſed non releuatur, licèt admiſſus ad
nouas defenſiones, ab onere probandi
ſuam innocentiam: quod ſi non effecerit,
ſententia executioni dabitur: quidquid
Alij contrà; quinimò etiam ſi compareat
poſt primum bannum, quando per Iudi-
cem fuit declaratus confeſſus, vel ſi habi-
tus à Statuto: vſque ad *n.* 101.

Et generaliter bannitus tenetur probare
ſuam innocentiam, quando ſententia fuit 20
lata ex plenis præcedentibus probationi-
bus, vel ex indiciis indubitatis; non autem
ſi compareret ante terminum banni, ſeu
quando Princeps expreſsè remiſiſſet con-
tumaciam. Teſtes verò contra Contuma-
cem examinati,ipſo poſt ſententiam com-
parente, repeti debent: & in propoſito,
vtrùm bannum, & contumacia operentur
quoad pœnam criminalem, ſeu etiam
cumulatiuè ad damna, & intereſſe partis?
decertantibus opinionibus, diſtingue affir-
matiuè procedere quando condemnatio
reſtitutionis emanat ex eodem Statuto,
ſeu lege: negatiuè quando procedit è con- 21
tra. Et tandem dicas, quod licet admiſſus
ad nouas defenſiones, debeat ſuam inno-
centiam probare; non tamen fiſcus poteſt
aliis nouis probationibus eiuſdem Rei de-
lictum detegere. Author contrariam opi-
nionem fouet, & ſic practicari indiſtin-
ctè fatetur: quare & ego ſic firmo pro
veritate.

LAVS DEO.

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII
PARS SECVNDA.

EX

LIBRO PRIMO, TITVLO SECVNDO, QVÆSTIONE XII. DE ACCVSATIONE.

ARGVMENTVM.

Ad accuſandum quæ perſonæ admittantur, & quæ repellantur.

AD materiam accuſatio-
nis, licet eſſent multa ge-
neralia præmittenda, ta-
men quia hæc alibi videri
poſſunt, & præſertim pe-
1 nès Clar. §. *fin. quæſt.* 12. & *plurib. ſeq.*
& apud Decian. *Tract. Crim. Lib.* 3. *cap.*
1. 2. hic non repetuntur. Et pariter, licet
videatur ſuperfluum & inutile, quærere
quinam ad accuſandum admittantur? cùm
hodie de generali conſuetudine, etiam ne-
mine accuſante, poſſit procedi in quocun-
que delicto, ergo multò magis inhabili ac-
cuſatore interueniente; attamen in illis lo-
cis, vbi, ceſſante conſuetudine, ſeruatur
Ius commune, vel in quibus adſunt Statu-
ta, quod Iudex ex officio non poſſit proce-
dere, valde vtile erit: vſque ad *n*.4.

Et licet in querela non requiratur ille
ſolemnis libellus, & ſubſcriptio ad pœ-
2 nam Talionis; debet tamen continere
nomen querelantis, & querelati; Iudicis,
& commiſſi Criminis, quibus loco, anno,
& menſe patratum fuerit, ac diem datæ
querelæ: quibus deficientibus, vbi Ius
commune ſeruatur, circumſcripta conſue-
3 tudine non valet. Regula ergo ſit, quod
in priuatis delictis non admittuntur ad ac-
cuſandum, niſi ij, qui ſuum, vel ſuorum
iniuriam proſequuntur; in publicis autem
quemlibet permittitur accuſare, quinimò,
& in priuatis, quando fiſco pœna appli-
catur: vſque ad *n*.9.

Filius familias in Criminali Iudicio, tàm
agendo, quàm ſe defendendo, poteſt ſine 4
Patris conſenſu comparere; Clericus verò,
licet ad publicam vindictam accuſare non
poſſit, tamen ad perſequendum ſuam pro-
priam, vel Eccleſiæ ſuæ offenſam admit-
titur, niſi veniat imponenda pœna ſangui-
nis, aliàs efficeretur irregularis: & quam-
uis à principio proteſtaretur; attamen, ſi
pœna mortis, vel mutilationis membri
imponeretur, ſeu ſuper hoc teſtificaretur, 5
irregularitatem non effugeret. Laicus ad
accuſandum Clericum, ſiuè ciuiliter, ſiuè
criminaliter agatur, quamuis eſſet Patro-
nus Eccleſiæ, non admittitur, niſi in cri-
minibus exceptis, aut in dilapidatione bo-
norum Eccleſiæ, vel niſi eſſet publicus de- 6
nunciator. Milites noſtri temporis non re-
pelluntur, ſic & Minores, dummodo ma-
iores annorum quatuordecim. Mulier au-
tem, licet ab accuſando repellatur princi-
paliter, attamen admittitur ad ſui, vel ſuo- 7
rum proſequendam iniuriam: & propte-
rea Ius accuſandi ſuper necemariti defun-
cti illi non denegatur, extendendo ad alios
nouem caſus ſcilicet. Primò, in Crimine
Læſæ-Maieſtatis. Secundò, in Crimine
Annonæ. Tertiò, in accuſatione ſuſpecti
Tutoris. Quartò, in accuſatione falſi te-
ſtamenti. Quintò, in crimine Hæreſis.
Sextò, in crimine ſacrilegij. Septimò, in
crimine Simoniæ. Octauò, in dilapida-
tione bonorum Eccleſiæ. Nonò, in Com-
matre;

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

matre, quæ accuſare poteſt occiſorem Compatris ſui: vſque ad *num.* 16.

Infamis infamia facti repellitur ab
8 accuſando de Iure Canonico, ſecus de Iure Ciuili, infamis verò infamia Iuris, nullo Iure accuſare poteſt, niſi quando ſui, vel ſuorum iniuriam proſequatur, vel niſi verſemur in criminibus exceptis. Criminoſus, nondum accu-
9 ſatus, ſeu diffamatus, de Iure Ciuili non repellitur; ſecùs de Iure Canonico: de quo, nec etiam conſtitutus in peccato mortali admittitur. Sed Criminoſus ſimpliciter accuſatus, cuius nomen adhuc inter Reos receptum non ſit, poteſt indiſtinctè accuſare: Sic & condemnatus, niſi per condemnationem incurrat infamiam, ac pariter inquiſitus de crimine poſt abſolutionem obtentã.
10 Socius criminis in delictis tãtummodo exceptis admittitur; Excommunicatus verò ex vtroque Iure generaliter, & indiſtinctè reiicitur, dummodò ſit excommunicatus excommunicatione maiori.
11 Inimicus de Iure Canonico in totum repellitur, de Iure Ciuili ſuſpectus tantùm reputatur: Indiſtinctè non admittitur, etiam in atrociſſimis, præterquam in crimine hæreſis ſtricto modo ſumpto. Extende, quamuis ſit inimicus de recenti reconciliatus, & non ſolum inimicus meus, ſed etiam Amicus inimici mei, dummodò aſſiduè cum eo verſe-
12 tur, & cohabitet. Sic & Pauper, quando non habeat in bonis quinquaginta aureos, vel non ſit bonæ famæ. Ad accuſandum alieno nomine, nemo pariter admittitur: Sic & ſanguine coniunctus, eius ſanguine coniunctum accuſare non poteſt, præterquam in leuibus, vel quando ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequitur: vſque ad *num.* 53.

Et generaliter limitando ſupradictas concluſiones, vtique non procedunt, quando pars non opponit, imò de in-
13 inhabilitate debet excipi ante litis conteſtationem: niſi inhabilitas proueniat à Iure gentium, vel naturali, quia tunc etiam poſt litis conteſtationem, quandocunque opponitur. Iudex ex officio repellit omninò, & prorſus
14 inhabiles, vt putà Iudæum, Hæreticum, Infamem, & ſimiles, qui repelluntur odio ipſius perſonæ. Sic & admittuntur generaliter, quando ſuorum, vel propriam iniuriam proſequan-
15 tur. Decertatur in propoſito, quando quis dicatur ſuorum iniuriam proſequi, ſed certum eſt, ſuorum appellatione conſanguineos non venire, niſi vſque ad quartum gradum; vel ad ſummum vſque ad Sextum, vltra quem reputantur pro extraneis: ſed in præmiſſis vide latiùs Decian. *p.* 1. *Lib.* 3 *pertot.* & præcipuè *cap.* 4.

EX QVÆST. XIII.

ARGVMENTVM.

Quis præferatur ad accuſandum ſuper nece Defuncti, & proſequendo ſuorum iniuriam.

IVs accuſandi ſuper nece defuncti competit conſanguineis proximioribus excluſis remotioribus: ex 1
quo, primo loco filij præferuntur in accuſando, & tranſigendo, quamuis ab hæreditate paterna abſtinuerint: ea ratione, quia ſcilicet in eis adhuc remanet exiſtentia ſuitatis. Et in tantum 2
Ius accuſandi competit proximioribus, vt licèt hæres teneatur mortem defuncti vindicare, & non vindicando eius priuetur hæreditate; ſi tamen cum dicto hærede concurrat conſanguineus, iſte præferendus, etiam quod non ſit hæres; & hoc caſu hæres non accuſans, non per hoc hæreditate priuatur. Ne 3
intelligas quando diximus, hæredem teneri mortem Defuncti vindicare, hæc eſſe effecturum cum armis: ſibi enim hoc tantum licet viâ Iuris, accuſando; & hodie pœna priuationis receſſit ab Aula, cùm videatur eſſe delictum in omittendo: ex quo Minor excuſatur, & effectus Maior non tenetur: prout generaliter, quando hæres ſuper nece defuncti accuſat, ſi ex defectu probationum ſuccumbat, ſententiam contrariam reportet, non tenetur appellare, imò nec accuſare, niſi certò ſciat quis ſit Reus, & delictum poſſit probare: vſque ad *num.* 12.

Ad accuſandum Defuncti necem, vltra proximiores, admittuntur Affi- 4
nes: ſed in hoc tria tempora ſunt aduertenda. Primum, quando iniuria eſt facta ante affinitatem contractam. Secundum, quando affinitate contracta, & durante. Tertium, quando poſt diſſolutam affinitatem. In primo caſu, 5
Affines ius accuſandi non habent. In ſecundo, non competit. In tertio, Ius neque vindicandi, neque accuſandi datur.

datur. Vxor verò ſuper nece Viri non
6 ſolum in accuſando præfertur hæredibus, & Conſanguineis, ſed etiam in faciendo pacem, & tranſigendo ſuper eadem nece: quinimò volunt aliqui etiam præferri filiis in pace facienda; quod eſt dubitabile: licèt Vir, ſi agatur de morte vxoris, præferatur filiis etiam communibus: ſed verius eſt, etiam filios concurrere debere. Quod tamen de vxore dictum eſt, non procedit in vxore tranſeunte ad ſecunda vota, & in vidua luxurioſè viuente. Quanquam vxor binuba prælationem non amittit, niſi quoad filios; nec etiam quoad hos, ſi nupſerit de licentia occiſi, vel filiorum. Comparet, & filius ſpiritualis ad inuicem ſuper eorum nece ac-
7 cuſare poſſunt. Monachus verò vtrùm admittatur, necnè, dubium eſt, ſed reſolutiuè dicas, quod ante factam profeſſionem poſſit accuſare, tranſigere, ac
8 pacem facere, tam de iniuriâ ſibi illatâ, quàm etiam ſuis; ſecùs poſt profeſſionem emiſſam. Sic Monacho interfecto, vel iniuriato, requirenda eſt pax ab ipſo Monaſterio, vel & Monacho offenſo; cumulatiuè: nec ipſe abſque Monaſterio pacem facere poteſt. Similiter Epiſcopus, pro iniuria illata Eccleſiæ, non poteſt abſque conſenſu
9 Capituli tranſigere. Et hoc vnum ſpecialiter nota, quod ſi iniuria ſit facta Patri Monachi, Monachus deſuper non admittitur ad faciendam pacem, ſed hoc Ius remanet penès alios filios offenſi, quibus deficientibus pariter Monacho excluſo, reſtat Ius penès Monaſterium: vſque ad *num.* 26.

Concurrentibus conſanguineis in pari gradu ad accuſandum admittuntur
10 in Solidum: ſed primo loco præfertur magis Coniunctus, aut ſanguine aut familiaritate: ſic & amici quoque defuncti, & ad accuſandum, & ad faciendum pacem ſuper nece Amici defuncti, dummodo ſtrictiſſimè ſint amicitiæ ratione, quia amicitia, & coniunctiò
11 æquiparantur: filij autem Adoptiui, & eorum Adoptiuus Pater, nec accuſandi Ius, nec vindicandi habent, niſi ageretur de filio adoptato, ſeu arrogato ab aliquo ex aſcendentibus. Minores viginti quinque annis non admittuntur, niſi cum Tutoris authoritate. Quod multo magis procedit in Poſthumo, pro quo dum eſt in ventre, nec Tutor ad-
12 mittitur. Spurij autem, illegitimi, ſeu Baſtardi, quando admittantur, forma has Concluſiones. Primò, quod Ius accuſandi ſpuriis non competat, ex publico ſcorto natis. Secundò, quod nec competat Adulterinis, & Inceſtuoſis, niſi Patrem certum habeant, & tanquam talem nominent. Tertiò, quod nec ſpuriorum, Patrem non recognoſcentium, filij legitimi admittantur. Quartò, quod tales ſpurij admittantur tanquam extranei, & cæteris extraneis præferantur. Quod, admittantur ad accuſandum ſuper nece eorum Matris, ſuper qua etiam pacem facere poſſint: licèt Alij contrà. Sextò, naturales nati tempore, quo inter Parentes Matrimonium adeſſe poterat admittuntur, & cæteris præferuntur de communiſſima opinione. Septimò, quod filij legitimi poſſint facere pacem ſuper nece eorum Patris in omnibus caſibus, in quibus ipſi poſſunt accuſare. Et licet in omnibus præmiſſis opiniones Patrum decertentur; ità reſolue, ac vide Authòrem, obiectis reſpondentem, & bene hanc materiam diſputantem: vſque ad *num.* 75.

EX QVÆST. XIV.

ARGVMENTVM.

Pax à quibus habenda ſit, ſtante Statuto, quod pacem habens, mitius puniatur.

PROXIMIORES Defuncti in terminis propoſitis Ius tranſigendi, 1
ſeu pacem faciendi retinere dicuntur: at ſi eodem gradu ſint plures occiſi proximiores, ſufficit pacem habere à Maiori eorum parte: quod non procedit, quando Statutum mandaret, quod pace habitâ delinquens prorſus pœnam euaderet, tunc enim ab omnibus proximioribus eſt habenda, ſi Statutum id mandaret occaſione pacis habitæ, tunc, licèt non poſſit in totum pœnam adimi, poteſt tamen illa minui, & reduci ad pecuniariam. Tunc demum valet pax habita à maiori parte conſanguineorum in eodem gradu exiſtentium; minori parte contradicente; quando omnes ſimul ad ineundam pacem in aliquo loco fuerint congregati, & conuocati; ſecùs ſi ſeparatim, & particulariter pax huiuſmodi data fuerit: quia tunc non valet: etiam quòd fuerit

2 fuerit habita à maiori parte. Quando verò lucrum ex pace proueniens ſit æqualiter commune omnibus proximioribus, valet pax habita à maiori parte, ſecus quando ipſorum Paciſcentium maior pars tibi tan-
3 tum detuliſſet. Sed ſi eſſemus in caſu plurium hæredum, vtrùm omnes concurrere debeant ad paciſcendum, an vnus, vel maior pars requiratur? variæ ſunt opiniones: verior tamen illa eſt de mente Authoris, nempe quod ſufficiat habita à maiori parte concurrentibus requiſitis, quæ in conſanguineis, & dummodo maior pars non diſtinguatur reſpectu numeri perſonarum, ſed quotæ hæreditatis, in qua ſuccedunt: vſque ad *n.* 18.

In tantum verò pax debet haberi à pro-
4 ximioribus, vt etiam eam facere poſſint, etiam ſi non ſint hæredes: ideóque Statuto requirente pacem ab hæredibus Defuncti, intelligendum eſt de hærede ſanguinis, non bonorum: & dato, quod concurrant, hæredes extranei, & conſanguinei; non extranei, ſed conſanguinei ſunt præferendi: & id verius, & æquius; licet
5 Alij contra. Fœminæ autem, ſi ſint proximiores, & ad faciendam pacem admittantur, & ab his habita, abſque dubio valida eſt; etiam in caſu Statuti excludentis fœminas à ſucceſſione: quidquid Alij contra. Sed exſtantibus Maſculis in pari gradu, præferuntur fœminis, niſi fœmina ſit hæres Conſanguinei occiſi: vſque ad *num.* 23.

Pax habita à vulnerato, ante mortem, non valet, ſecutâ morte ex vulnere: niſi
6 ratificetur poſt mortem à Conſanguineis eiuſdem. Ratio eſt, quia pax habita à vulnerato, non trahitur ad cauſam mortis, niſi vulnus eſſet mortale: præcipuè quando Statutum requireret pacem ab hæredibus. Verùm quandò vulneratus
7 dediſſet pacem cum clauſula, Etiam ſi mors ſequeretur, valet, nec eſt reiteranda: prout etiam valeret, ſi conſtituiſſet Procuratorem ad eam ineundam poſt mortem. Sed quidquid ſit de Iure: Contrarium ſeruatur de conſuetudine, ſecundum quam pax habita à Defuncto non admittitur, niſi ratificata à Conſanguineis, & hæredibus: ſed circumſcripta conſuetudine, valeret, habita vt *ſuprà*: etiam Statuto diſponente, quod ab hæredibus habeatur: vſque ad *n.* 33.

Pax habita à Patre pro iniuria facta filio, ipſo filio viuente, & eo inuicto, valet de
8 Iure: ſed de cōſuetudine, præcipuè in atrocibus, & iniuriis perſonalibus, non valet: ſic, & habita à filio ſine Patris conſenſu, nihil offendenti prodeſt in caſu Statuti minuentis pœnam propter pacem: licèt ſecùs ſit, quoad odium, & rancorem, quem ſolus filius, etiam inuito Patre remittere poteſt. Quando verò iniuria ſit illata ab aliqua coniuncta perſona ipſius filij, tunc Pater eam remittere nequit: 9
ideo, ſi filius ſit emancipatus, aut aliàs non ſufficit, niſi accedat conſenſus filij: Quapropter Mater non habet Ius faciendi pacem pro filio. Et tandem ſimiliter, quando Pater eſſet vilis, abiectæque conditionis, filius autem aliquo titulo decoratus; vel ſi Pater eſſet furioſus, vel abſens, aut ageretur de iniuria filio facta, ob violationem thori, aliauè graui; Pax habita à ſolo Patre non ſufficere. In vxoricidio facto à Patre, non prodeſt pax habita à filiis eiuſdem vxoris, niſi habeatur à filiis ipſius mulieris, ex altero. Matrimonio: & iſtis deficientibus, à conſanguineis ipſius vxoris: licet Alij contra: ſed firma pro veriori: vſque ad *num.* 49.

EX QVÆST. XV.

ARGVMENTVM.

Pax habita à minore, ſeu ab eius Tutore, & Curatore, quando valeat.

INFANS pacem facere non poteſt, neque ipſe ſolus, neque cum interuentu Tutoris: maior verò infante, 1
poteſt cum authoritate Tutoris, vel Curatoris: vbi ergo minor non poteſt facere pacem, nec etiam poteſt alicui pro eo facienti conſentire: Sed quia pax ſemper eſt minori vtilis, etiam quod in ea remittantur damna, & intereſſe, & quamuis Tutor 2
pro habenda pace donet res Pupilli, ideo minor poteſt facere pacem, etiam ſine ſtatutariis ſolemnitatibus, cùm iſtæ non requirantur, etiam quod Statutum loquatur de renunciationibus, ſeu remiſſionibus: ex eo quia Statutum requirens ſolemnitates in contractibus minorum, non extenditur ad vtiles contractus: vſque ad *num.* 24.

Mulier Tutrix poteſt dare pacem, filiorum nomine, ſine ſtatutariis ſolemnitatibus: adeo vt, nec minor reſtituatur aduer- 3
ſus pacem, etiam quoad damna, & intereſſe: quia reſtitutio ſine læſione non datur: & in pace læſio non conſideratur. Tutor ergo poteſt ſemper facere pacem pro 4
Pupillo, quia illi ſemper expedit; quinimò

pax

pax facta à minore, ſine Tutoris interuentu, dummodo ſit iurata, valet. Sic, & facta ab impubere, præuio Iuramento; Iuramentum enim firmat Minoris Contractum inualidum, interueniente tamen
5 Iudicis Decreto. Ex quo Minor ob ruptam pacem punitur, tanquam pacis Violator, ſi eam rumpat in maiori ætate: ſecùs ſi in minori: vel ſi pax eſſet nulla; nullum enim quid eſſe, & non eſſe, æquiparantur: & nullum quod eſt, rumpi non dicitur, ergo quod nullum eſt, non facit committere pœnam, quia pœna adiecta in contractu nullo, eo irrito, euaneſcit.
6 Tutor verò licèt non poſſit bona pupilli donare, fauore tamen pacis, cum Iudicis Decreto, hoc ſibi eſt permiſſum. Et pro Pupillo pacem facere poteſt tam cum certo, quàm cum incerto Patris occiſore: & licèt ante confectum Inuentarium, & decretam adminiſtrationem bona Pupilli adminiſtrare nequeat, attamen poteſt facere pacem, cùm vtilia, & quæ dilationem non recipiunt, facere poſſit. Sic quando Tutor, ſiue Pupilli Curator ſpecialis pro eo facit pacem vtilem, putà quando ob Aduerſarij potentiam inimicitia eſſet periculoſa, valida eſt: ſecus ſi pacem damnoſam, ſeu ignominioſam. Sed in practica, hæc diſtinctio non admittitur: ſemper enim pax præſumitur vtilis, nunquam damnoſa, ſeu ignominioſa, & ſic ſeruatur: vſque ad *n.* 63.

EX QVÆST. XVI.

ARGVMENTVM.

Accuſator falſus quando, & quomodo puniatur.

REGVLA ſit (omiſſis diſputationibus habitis in præmiſſa materia) de eius authoritate loquendo, quod Ca-
1 lumniatus, ſeu falſus Accuſator extra ordinem Iudicis arbitrio puniendus ſit, nec non ad damna, expenſas, & intereſſe, per Accuſatum paſſa, condemnari debeat; & vigore Bullæ Pij V. *in Bullario p. 2. fol. mihi* 426. per calumniam accuſans, ad pœnam Talionis teneatur 1 licet hæc pœna hodie ſit ſublata, & eius loco ſucceſſerit pœna extraordinaria.

Extende regulam ad eum, qui accuſationem non probauit, vel ab ea deſtitit, qui in expenſis condemnatur, niſi vltra querelam, aliud nihil Curiæ ſubminiſtrauerit: ſecus, ſi aliqua iudicia ex quibus iuſta cauſa oriatur.

Extende iterum ad Inſtigatorem, Sollicitatorem, fiſco adhærentem: vel vt Alij 2
dicunt, Promotorem: quos de calumnia teneri, & vti tales ad damna, expenſas, & intereſſe, ac etiam Sullionatus crimine, extraordinaria pœna Iudicis arbitrio plectendos fore. Quod procedit in quolibet 3
miniſtrante Teſtes contra inquiſitum; licet fuerit proteſtatus, nolle facere partes Accuſatoris.

Reſtringe ad publicum Denunciatorem, ſeu ad Syndacum Maleficiorum, qui non tenetur probare accuſationem, ſed tantum Teſtes veriſimiliter informatos inducere: Quare, vbi quis non ex neceſſitate Officij, ſed ſpontè ad denunciandum, ſiuè in actis iudicialiter, ſiuè extra iudicialiter ad aures Iudicis accederet, vt ſunt Exploratores, ſiuè ſpiæ, qui, ſiuè ſint in præſumpta, ſiuè in vera calumnia, ſemper ſunt condemnandi, niſi iuſta cauſa eos moueat ad denunciandum: & interueniente vera calumnia, extraordinariè condemnantur, iuxta caſum, & perſonarum qualitates: vſque ad *n.* 18.

Fiſcus, ſeu Procurator fiſcalis, qui indebitè aliquem vexat vel per calumniam 4
inſtigat Iudicem ad inquirendum; nedum tenetur actione iniuriarum ad damna, expenſas, & intereſſe de ſuo proprio reſarcienda, ſed etiam concremari debet: ex *L. vniuerſi*, *C. vbi Cauſ. fiſc.* ſed hæc pœna ignis hodie non ſeruatur: verùm ſi adſit dolus, ſeu fraus, extra ordinem punitur. Prout pariter ſic plectitur Iudex, affectatè, & per calumniam procedens. Quo verò ad Accuſatorem calumnioſum 5
condemnandum eſſe, vt *ſuprà*: nec non Iudicis Officio mercenario in eadem ſententia, in qua accuſatus abſoluitur: quinimò etiam per viam principalis actionis, & contrariæ accuſationis, poſt ſententiã prolatam, & terminatum principale negotium, & habito ſufficienti iudicio; ad capturam poteſt procedi, & ad torturam deueniri. Hæc autem non ſibi vindicant locum, quando Accuſator iuſtam cauſam habuit; 6
& id Iudicis arbitrio remittitur, conſiderato proceſſu, actis cauſæ, aliiſque circumſtantiis. Et tandem ex ſemiplena probatione tollitur calumniæ præſumptio, & calumniæ pœna euitatur, niſi iſte calumniator calumniari conſueuiſſet, vel Reus ad ſui defenſionem in totum elideret, ſemiplenam probationem Accuſatoris. Quod tamen intellige, dummodo tempore accuſationis, contraria illa Rei probatio fuiſſet Accuſatori nota, aliter ſecus: vſque ad *num.* 48.

Excuſatur ſimiliter Accuſator ille, qui à
Teſtibus deceptus fuit, qui ſcilicet promi-
ſerant ſe in cauſa plenum teſtimonium la-
7 turos, poſt modum verò nihil depoſuerunt,
Sic & ille, qui ratione ſanguinis, & im-
menſo dolore ad accuſandum mouetur: vt
putà, ſi Parentes de morte filij, vel è cõtra:
vir de morte Vxoris, vel adulterio, & iis ſi-
milibus: iſtis enim caſibus ſi ſuccubuerint,
non puniũtur, niſi eſſent in vera calumnia.

Extende ad delicta atrocia; & ad Mu-
lierem, propter ſexus imbecillitatem: &
ad eum, qui accuſationem ſuam probauit
per Teſtes inhabiles; & ad illum, qui pro
ſua accuſatione habuit occiſi relationem.
Excuſat etiam Accuſati diffamatio, &
magis generaliter, quæcunque iudicia, vel
ad torquendum ſufficientia, aut ſaltem ad
inquirendum. Et licet generaliter quæli- 8
bet cauſa, etiam beſtialis, fatua, temera-
ria, ac iniuſta excuſet à dolo; id tantum
locum habet in delictis extra iudicialibus,
ſecus in iudicialibus, prout eſt delictum
calumniæ, in quo requiritur ſemper iuſta
cauſa. Et denique iſta iuſta cauſa excuſat,
quando Accuſator aliquo modo ſcit Ac- 9
cuſantem deliquiſſe, ſecus è contrà: præ-
cipuæ quando ageretur de delicto in ſe
commiſſo: quia tunc, cùm non poſſit de
eo ignorantiam prætendere, à præſumpta
calumnia non excuſatur. Imò fama, iudi-
cia, præſumptio, ſemiplena probatio,
Principis reſcriptum, & alia ſimilis cauſa
non excuſat, quando Accuſator ſciens
quem non deliquiſſe, illum tamen temerè
de delicto accuſauit: vſque ad *finem*.

LAVS DEO.

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII.
PARS TERTIA.

EX

LIBRO PRIMO, TITVLO TERTIO, QVÆST. XVII. DE DELICTIS ET POENIS.

ARGVMENTVM.

Quanta ſit Iudicis Poteſtas in pœnis arbitrandis,

PRÆMISSA per Autho-
rem diſputatione arbitrij Iu-
dicis, continuando noſtram
1 Succi extorculationem; Re-
gula vera & Communis eſt,
quod in imponendis pœnis, Iudex habet
à Iure conceſſum arbitrium, illas iuxta de-
lictorum qualitates, & circumſtantias mi-
nuendi, augendi, & immutandi, nedum
in pœnis Legalibus, ſed etiam Statutariis;
& non ſolum quando Iudex, ſeu Officialis
iuraſſet ſeruare Statuta, quia ſemper cen-
ſetur excepta authoritas Legis, & Princi-
pis; ſed etiam in conſuetudinariis, minori-
bus, ordinariis, Maioribus, extraordinariis,
Acceſſoriis, impoſitis ipſo Iure, vel à Statu-
tis continentibus dictiones, *Præcisè, omni-* 2
modè, & ſimiles. Quinimò etiam Iudices,
qui ſuper delictis diſpenſandi facultatem
non habent, poſſunt tamen dictas pœnas
augere, ſeu minuere, ſiue Iudex procedat
per Inquiſitionem, ſiuè per Accuſationem,
nec ab iſta arbitrata, ſeu commutata pœna
datur appellatio. Eóque fortiùs, ſi Iudex à
lege, homine, vel ſtatuto habeat liberum,
& abſolutum arbitrium, reſtringendo,
quod hoc habeat locum in cauſis leuiori-
bus, vbi parcum præiudicium infertur;
ſecùs vbi maximè excedatur, quia licèt
iſto caſu prohibita ſit appellatio, non
tamen prohibetur recurſus ad Principem:
vſque ad *num*, 83,

In

In tantum ergo arbitrium Iudici eſt de-
3 latum, & arbitrando etiam poſſit pœnam
mortis imponere: quinimò etiam in cri-
mine Læſæ-Maieſtatis, dummodò deli-
ctum ſit adeo atrox, vt Iudex ex circum-
ſtantiis,& qualitatibus ad ſic arbitrandum
4 animum diſpoſuerit. Ex quo licet dantem
alapam Officiali in officio exiſtenti, ſiuè
poſt Syndicatum, puniri debeat, arbitra-
riè; attamen huic ſic percutienti, pœna
mortis poteſt imponi ex arbitrio, ſi talis
Officialis percutiatur ratione Officij, &
eius contemplatione: ſecùs, ſi ex odio pri-
5 uato, ſeu particulari inimicitia. Et in pro-
poſita, Officialis percuſſus non eſſet Iudex
competens de ſimili iniuria ſibi illata, niſi
offenſa eſſet notoria; putà facta ſedenti
pro Tribunali, vel coram Populo, aut
etiam coram decem hominibus; tunc
enim eſſet competens, dummodo fuiſſet
illata ratione Officij: ſed etiam hoc caſu
Superior beneſaceret, cauſam delegando.
6 Quod verò diximus de arbitrandi pœna
mortis, hoc ſanè intelligendum, quando
delictum fuit conſummatum, non ſimpli-
citer attentatum, ſeu non ſecutum; prout,
ſi Statutum imponeret pœnam pecunia-
riam, & poſtea Iudicis arbitrio, tunc iſta
pœna arbitrio remiſſa, non extenditur ad
mortem: præcipuè, ſi Statutum haberet
dictionem, *Plus, & Minus*. vſque ad *n.* 52.

Et generaliter in arbitrandis pœnis,
7 Iudex debet ſequi id, quod ſolitum, &
conſuetum eſt; nec à ſolita, & conſueta
pœna recedere: & hinc eſt, quod non
poſſet pœnam mortis arbitrari, quando
lex, ſeu Statutum daret arbitrium modera-
8 tiuum. Et generaliter tale arbitrium mi-
nuendi, ſeu augendi pœnas competit Iu-
dicibus Superioribus, non autem Pæda-
neis, & inferioribus, niſi iſti arbitrarentur
Conſulto Principe. Arbitrium verò in
omni caſu expendi poteſt ante, non autem
poſt Sententiam: & ſententia debet ex-
primi cauſa auctæ, vel minutæ pœnæ, non
quidem ad ſententiæ validitatem, ſed ad
ſui excuſationem, nè teneatur in Syndi-
catu pro exceſſu: & tunc ſufficit tantum in
9 genere exprimere. Iudex verò delegatus
non poteſt augere, vel minuere pœnas. Et
tandem non datur hoc arbitrium, quando
Statutum prohibet Iudici, nè pœnam al-
10 teret, vel minuat: ſeu quando verba Sta-
tuti pœnalis diriguntur imperatiuè ad Iu-
dicem; vel quando adeſſet aliquod aliud
Statutum mandans Statutorum verba
intelligi ad litteram, & prout
iacent: vſque ad
num. 71.

EX QVÆST. XVIII.

ARGVMENTVM.

Delictum quid, & quotuplex ſit? In quò differat à crimine, & maleficio? ex quibus cauſis pœna augeatur? Quid ſit contumacia, & quomodo puniatur.

DELICTVM eſt nomen generale, dif-
fert à crimine, ſeu maleficio; ſicut
genus à ſpecie: Delinquere enim idem eſt, 1
quàm peccare: Aliquando fit dolo malo,&
mala intentione,aliquando per ignorantiã.
Crimen eſt illud,quod propriè committi-
tur dolo malo,& praua intentione. Malefi-
cium accipitur pro damno, iniuria,& faci-
nore,non contrahitur niſi cũ dolo,& malò
animo: differt à delicto,& à crimine,quia
crimen requirit vltra dolum,& malum ani-
mum, etiam contentionem. Plenius de iis
videre poteris apud Decian *p.* 1. *L.* 1. *& L.* 2.
c. 3. Aduerte igitur. *Primò*, quod delicta di-
cuntur etiam maleficia. *Secundò*, quod de-
lictum,crimen,& maleficium confundun-
tur. *Tertiò*, quod vbi non cadit pœna, ibi
non eſt delictum.

Delicta alia ſunt publica, alia priuata:
quod valdè vtile eſt ſcire; quia in pu- 2
blicis, vnuſquiſque accuſare poteſt, & ex
illis oritur infamia, ſecus ex priuatis.
Omne delictum verò, quod principaliter
reſpicit offenſam Dei,dicitur publicum,& 3
vnuſquiſque de eo poteſt accuſare. Sic, &
omne delictum pariter commiſſum in of-
fenſam Principis. Ex quo publica delicta
dicũtur *Crimina*: vt Læſæ-Maieſtatis, Hæ-
reſis, Adulterij, Homicidij, Parricidij, Pe-
culatus, falſi teſtamenti, Vis publicæ, vel
priuatæ, Ambitus, Repetundarũ, Annonæ;
falſi inſtrumenti. Omne delictũ cõmiſſum 4
in priuatam perſonam,dicitur priuatũ, niſi
Lege contrarium caueatur: & in iis tantum
iniuriatus poteſt accuſare,ſiuè ciuiliter,ſiuè
criminaliter agatur: priuata ergo delicta
ſunt,crimen iniuriarum,furti,damni,arbo-
rum furtim cæſarum,bonorum raptorum,
& ſimilium. Verùm de Iure Canonico
omnia delicta ſunt publica,& in omnibus
Iudex ex officio poteſt procedere; ſed
vtrùm ſit publicum, vel priuatum? eſt at-
tendenda conſuetudo loci: vſque ad *n.* 17.

Delicta alia ſunt merè Eccleſiaſtica;
alia merè ſecularia, alia merè Commu- 5
nia, alia mixta. Merè Eccleſiaſtica, ſunt;
quorum cognitio priuatiuè reſeruata eſt
Iudicibus Eccleſiaſticis etiam, ſi ſint com-
miſſa per laicos. Merè ſecularia quæ ſi ſint
commiſſa à laicis, ſolum ſecularis Iudex
cognoſcit. Communia; quæ commiſſa à 6
laicis, vterque Iudex cognoſcere poteſt Ite-

rum delicta quædam ſunt nominata,quæ-
7 dam innominata. Nominata, quæ à Iure
habent particulare, & determinatum nomen, vt *furtum*, *Adulterium*, & ſimilia.
8 Innominata, quæ præter delictum poſſunt committi: Ex quo infertur, quod in delictis nominatis, probatis actibus, vnde delicta nomen ſumpsēre, probata reſultant in genere delicta commiſſa; ſecus in delictis innominatis,quia vltra probationes actuum, debent probari qualitates, inferentes ad delictum, aliàs non dicitur delictum pro-
9 batum in genere. Item delicta alia ordinaria dicuntur, alia extraordinaria. Ordinaria, quæ à *lege* certam, & determinatam habent pœnam: Extraordinaria,quæ non habent determinatam pœnam, ſed extra-
10 ordinem, Iudicis arbitrio puniuntur. Tandem delicta alia conſiſtunt in committendo,alia in omittēdo: grauiora quidem ſunt ea,quæ committendo fiunt: vſque ad *n.* 11.

Contumacia committitur omittendo,
11 ſcilicet non comparando: quapropter Contumax mulctari poteſt,cum ius dicẽtibus, ne eorū Tribunalia contemnantur,& ipſorum authoritas eludatur, datū ſit illis pœnali iudicio propriam authoritatem tueri. Verùm,licet Contumacia appelletur delictum, non tamen propriè eſt delictum: &
12 licet Contumax mulctari poſſit, tamen pœna, & mulcta non debet eſſe immoderata,& exceſſiua: quia ſi talis ſit,nulla eſt:& exceptio nullitatis quandocunque opponi poteſt, & oppoſita executionem impedit.
13 Mulcta inde per Iudices arbitrio indici poteſt iuxta facti,& perſonarum qualitatem; non tamen arbitratur, de amiſſione totius cauſæ, nec valoris eiuſdem, eóque minùs de pœna vitæ, vltimi ſupplicij, pœnæ corporalis, ſeu confeſſatorum criminum, aut confiſcationis bonorum: & hinc multa inſolita, & non conſueta de ſtylo Curiæ dicitur iniuſta,quia Iudex debet ſequi quod ſolitum, & conſuetum eſt: vſque ad *n.* 38.

Contumax poteſt citari ad comparen-
14 dum ſub pœna carcerationis,vel bāni: non comparens carcerati,ac etiam banniri. Iudex verò Eccleſiaſticus inſuper poteſt cōminare pœnam excōmunicationis, & niſi ſufficiat,etiam inuocare Brachium ſæcula-
15 re, at ſi Contumax Clericus per annum in excommunicatione,& contumacia perſtiterit,ſi fuerit ſic redditus Contumax,& excōmunicatus pro cauſa Criminali, poterit tāquā ſuſpectus de hęreſi beneficiis priuari.

Prædicta non procedunt primò, quan-
16 do Contumaces ex aliqua iuſta cauſa, ſeu impedimento comparere non potuerunt. Secundò, quando fuerint citati ad comparendum in loco nō tuto,& talis dici poteſt ex metu Iudicis minantis, Inimicorum, Belli, Peſtis, Tempeſtatis maritimæ, & ſimilium: imò ſatis eſt ad hoc qualis qualis timor, quælibet parua cauſa, quodlibet paruum impedimentum: vſque ad *n.* 44.

Et hinc Contumax non poteſt mulcta-
ri, niſi præfixo ſibi priùs termino ad ſe de- 17
fendendum, eóque vltra terminum Contumaciæ iterum citato ad allegandum, & dicendum cauſam quare mulctari non de-
beat. Et demum præceptum debet eſſe iu- 18
ſtum, quia iniuſtum, & abſque vlla præcedente ſuſpicione emanatum,nec valet,nec Reus citari poteſt ad ſe examini ſubiiciendum. Ius mulctandi reſidet penès iuriſdi-
ctionem habentem: vnde Arbiter,Procu- 19
rator Cæſaris, Delegatus inferioris Magiſtratus mulctare non poteſt: vſque ad *n.* 49.

Extende quod ſolùm Contumax verus
non autem fictus mulctari poteſt, ex quo 20
per contumaciam Procuratoris non mulctatur Dominus. Quiſnam ſit Contumax verus,& quis fictus? vide per Bart. & alios
Scribentes *in L fin. ff de in integr. reſtit.* Et 21
tunc demum Contumax mulctari poteſt, dūmodo in præcepto ſit inſerta cauſa, qua monitus, ſeu citatus requiritur ad comparendum. Ex quo colligitur,vt poſt formatā inquiſitionem, ſeu accuſationē,Reus poſſit moneri ad comparendum pro nonnullis concernentibus intereſſe cauſæ,& fiſci,etiā ſub pœna confeſſi,& conuicti criminis,aliter non expreſſa qualitate criminis, ante verò accuſationem citari non poteſt, niſi
ſub pœna pecuniaria. Denique mulcta ex 22
cauſa paupertatis, ſeu ex quacunque alia poteſt componi, commutari, ſeu relaxari, & ab impoſitione mulctæ indebitæ, & iniuſtæ datur appellatio: vſque ad *n.* 59.

Delicta alia dicuntur excepta, alia non
excepta. Excepta, quæ ſub generali legis 23
diſpoſitione non continentur, ſed ſemper excepta cenſentur, vt Hæreſis,Læſæ-Maieſtatis, falſæ monetæ, Simoniæ, fraudatæ Annonæ, fraudati cenſus, Dilapidationis, Sodomiæ, famoſi furis, Sacrilegij,Maleficij,& ſimiliū. Delicta inſuper alia dicuntur læuia,alia grauia,enormia,ſeu atrocia Aliqua grauiora, atrociora, & magis enormia. Et demū aliqua grauiſſima,atrociſſima ſeu
enormiſſima. Grauitas,& leuitas delicti,quę 24
dicatur? remittitur Iudicis arbitrio, cognoſcitur ex illius qualitatibus, & circūſtantiis, ratione perſōę,offenſę,armorū,partis corporis Læſæ,cauſæ,loci,tēporis, & euentus.

Infertur ergo *Primò*, delictum mali
exempli, tanquam perniciofius Reipu- 25
blicæ, grauius reputari. Secundò, Delictum de nocte commiſſum, item grauius, quàm commiſſum de die. Tertiò, delictum

delictum clam cōmiſſum quam cōmiſſum
palā: & magis clādeſtinū, quàm publicum.
Sed in hoc diſtingue, aut agitur de cauſa
26 delicti, & ſic de animo delinquentis, aut
de euentu ipſius delicti: ſi de animo de-
linquentis, iterùm diſtingue; aut ſumus
in iis, quæ ſunt de genere prohibitorum,
aut in iis, quæ ſunt de genere permiſſo-
rum, ſed aliquando prohibitorum: Primò
caſu, non magis delinquit qui clam de-
linquit, quàm qui palam delinquit, &
omnes puniuntur pœna naturali delicti
commiſſi: Secundo verò caſu magis dici-
tur delinquere, qui clam, quàm qui palam
delinquit. Infertur quartò, quod delin-
27 quens per hypochriſim, faciens malum ſub
ſpecie boni magis delinquit, quàm qui
nulla fictione peccat. Infertur Quintò,
quod delinquens, ſeu accidens proditoriè,
magis delinquit, quàm qui non prodito-
28 riè. Et in propoſito proditorius homicida
dicitur is, qui hominem veneno necat vel
qui eum occidit, qui ſuus inimicus non
eſt, ſeu qui homicidium illud committit
in quo tripliciter proditio conſideratur,
ſcilicet, prodendo Principem, vel Rem-
pulicam, ſocium, vel Amicum, ſeu ſuſ-
ceptum in fide.

Primò, igitur Proditor eſt, qui propter
timorem tacet, & varitatem non defendit.
29 *Secundò*, qui alterius crimen ſibi ſolùm
notum, & málitioſe detegit. *Tertiò*, qui
proximum circumuenit, & callidè ſeducit
vt illum in periculum ſalutis trahat. *Quar-
tò*, qui fraterna diſcordia infectus, iura
charitatis, & veritatis, ſpernit. *Quintò*, qui
ſecretum ſibi commiſſum publicat. *Sextò*,
qui vnum fiogit ſe publicè facere, & aliud
ſecretò gerit. *Septimò*, qui facit contra
fidem datam. Octauò, qui dum ſe ami-
cum oſtendit, poſtea damnum, iniuriam,
vel machinarionem infert. *Nonò*, qui ſe ad
hoſtes transfert, vel litteras eis mittit in
damnum Rei publicæ, vel Domini ſui.
Decimò, qui infamat Dominum ſuum, vel
aliquid contra eius honorem facit. *Vnde-
cimò*, qui arcem, vel fortalitium ſuæ fidei
commiſſum hoſtibus tradit. *Duodecimò*,
Vaſſallus, vel Subditus permittens in Ter-
ram ſui Domini venire ipſius Domini Ini-
micum. *Decimotertiò*, Iudex, qui iuſti-
tiam pro pecunia barattauit: vſque ad
num. 80.

Conſuetudo delinquendi eſt conſidera-
30 bilis qualitas, aggrauans delictum, & de-
linquentem, vt grauiùs puniatur: licet
grauitas, ſeu leuitas delicti cognoſcatur ex
qualitate pœnæ, illi à iure impoſitæ. Ve-
rùm quæ ſint grauia, vel leuia, reſolutiuè
dicas, Iudicis arbitrio remitti. Omnia verò 31
delicta commiſſa ſine dolo, ſed vel ex te-
meritate, vel ex culpa, reputantur leuia,
prout è contrà, commiſſa cum dolo, &
appenſatè, dicuntur grauia. Graue repu-
tatur vulnus in facie illatum, ex quo per-
petua remanſura ſit Cicatrix: eóque gra- 32
uius, ſi inferatur in Mulierem, præſertim
non nuptam: & quamuis talium cicatri-
cum regulariter non fiat æſtimatio, atta-
men in muliere, & ex circumſtantiis æſti-
mari poſſunt: & eò magis generaliter, ſi
offendatur oculus, impediendo, vel tol-
lendo virtutem viſiuam: quia hoc caſu in-
curritur etiam Irregularitas, quæ pariter
incurritur per enormem læſionem: vſque
ad *num.* 101.

De Iure Canonico illa dicuntur enor-
mia, & ſic grauia, & atrocia delicta, quæ 33
poſt peractam pœnitentiam diſpenſare
non conſueuit Eccleſia, ſed ſemper ali-
quid remanet de pœna, quod impedit
Ordinis Clericalis executionem, & bene-
ficiorum retentionem; prout eſt Homi-
cidium, Hæreſis, Simonia, Duellum,
Mutilatio membri, os capitis factum, Ma-
gna ſanguinis effuſio, & ſimilia: de qui-
bus *in c. miror* 50. *diſtinct.* 50. *in cap. ſi
quis omne*, 1. *quæſt.* 1. & *cap. erga* 1. *q.* 1.
cap. at ſi Clerici, extr. de iudic. prout
etiam ſunt omnia, perquæ delinquens in-
famiam incurrit, vt ſunt delicta carnis: vſ-
que ad *n.* 103.

Delicta tandem alia ſunt notoria, alia
occulta, & difficilis probationis. Notoria, 34
quæ aliqua tergiuerſatione cælari non poſ-
ſunt. Occulta, & difficilis probationis,
quorum probatio à communiter acciden-
tibus, non faciliter haberi poteſt: prout
ſunt dolus, fraus, Simulatio Contractus,
falſitas, Partus ſuppoſitus, Incendium,
Adulterium, Simonia, Sodomia, Fur-
tum, Tractatus de homicidio, Matrimo-
nium clandeſtinum, Tortura, occultatio
ſeu laceratio ſcripturarum, Delicta no-
cturna, & alia, de quibus infra *q.* 86.

EX QVÆST. XIX.

ARGVMENTVM.

*De multiplici pœnarum diſtinctione ge-
nere, & materia.*

POENÆ aliquæ ſunt corporales, ali-
quę incorporales: & ex Corporalibus 1
alię ſunt capitales, alię nō capitales. Pœna
capitalis alia eſt mortis naturalis, & vltimi

 ſupplicij

ſupplicij; alia mortis Ciuilis, alia deportationis, ſeu relegationis. Quando Statutum, vel Iudicis ſenſentia mentionem facit de pœna capitali, in dubio, pro Communiori, intelligitur ſemper de perpetuo exilio; ſed ſi imponatur pro delicto, in quo de Iure intret pœna mortis naturalis, de morte naturali intelligitur. Sic, & quando pœna capitis impoſita eſt, vna cum pœna publicationis bonorum; & pariter, quando lex, vel Statutum in aliquibus caſibus expreſſit pœnam *mortis*, & poſtea ſubſequendo in alio, nominet pœnam *capitis*, tam de Iure Ciuili, quàm Canonico pœna *capitis*, non eſt mortis naturalis, ſed tantum amiſſionis dignitatis, & depoſitionis: vſque ad *n*. 8.

2 Pœna gladij, ſeu ferri, vltimi, nouiſſimi, vel amariſſimi ſupplicij, laquei, ſuſpendij, vel furcæ, intelligitur de morte naturali: & eſt cæteris aliis ignominioſior Pœna *mortis*, de Iure Canonico intelligitur pœna *excommunicationis*: quia pœna mortis naturalis non infligitur. In diſpoſitione verò hominis, appellatione *mortis*, venit mors naturalis: loco pœnæ damnationis in metallum, ſucceſſit pœnæ Triremium: loco pœnæ Deportationis, & Relegationis, ſucceſſit pœna exilij, quæ capitalis eſt. Bannum noſtri temporis, ſecundum communem loquendi vſum, nil aliud dici poteſt, quàm eiectio à publico bono, & Ciuitate. Aliquando imponitur perpetuum; aliquando temporale; & aliquando ad bene placitum: & hæc pœna non ſolum capitalis, ſed etiam ab effectu, corporalis dicitur: vſque ad *n*. 18.

3 Damnatio ad Beſtias, pœna ignis, præcipitationis à ſaxo Tarpeio receſſerunt ab Aula, & illorum loco ſucceſſit pœna arbitraria. Verùm pœna ignis, quæ etiam hodie in atrociſſimis eſt in vſu, imponitur, & comburuntur Rei falſæ monetæ, Trans fugæ ad hoſtes, Reuelator conſiliorum Principis, qui facultatem de predationis, Barbaris, in Romanos dederit, Sacrilegi, ſerui qui cum Domina rem veneream habuerunt, vel ſaluti Domini ſui inſidiari ſunt, Aruſpices; Incendiarij; Iudæi, qui cum ſaxis, vel alio modo auſi fuerint inſurgere contra illum, qui baptizabatur, vel voluerit baptizari; Notarij, qui falſum conficiunt Inſtrumentum immunitatis; Sodomiæ, Hæretici.

4 Membrum, ſtrictè intelligendo, licet dicatur à *metior metiris*, ſumitur pro illa parte corporis, quæ habet certum officium deputatum, & quæ in corpore noſtro diſtinctam habet operationem: vnde digitus propriè non poteſt dici corporis membrum, & conſequenter Statutum puniens abſcindentem membrum, non habet locum in abſcindente digitum. Verùm pœna amputationis membri, impoſita à Statuto, vel in ſententia à Iudice, non expreſſo membro quod amputari debeat, licèt varij varia, reſolutiuè dicas, reſpiciendum eſſe delictum, pro quo talis pœna impoſita ſit: Si enim delictum eſt commiſſum de ambulando intelligitur, de pede: ſi loquendo, de lingua: ſi ſcribendo, de manu dextera: ſed ſi delictum cum omni membro committi poſſit, arbitrio Iudicis remittitur; quod ſic intelligendum eſt, vt ſemper minuat.

Et ex hoc infertur, quod ſi ſic condemnatus, eſſet maximus Pictor, vel Muſicus; loco manus, linguæ, vel oculorum, poſſit impetrare, vt pes ſibi amputaretur, tanquam minoris præiudicij. Vbi autem amputationis membri imponenda ſit, manus ſcilicet, pedis, vel oculi, de Iure Communi; Author loquitur remiſſiuè: & quoad amputationem manus dicit, imponendam eſſe. *Primò*, Notario fabricanti falſa inſtrumenta. *Secundò*, frangentibus pacem. *Tertiò*, exactoribus Tributorum, qui illicita, præter ſibi debita, excutiunt, & non deſcribunt. *Quartò*, ſeruo deprehenſo, & fugienti ad hoſtes. *Quintò*, tenenti libros Hæreticos, & eos non concremanti: & apud nos pœna amputationis manus imponitur Reis, qui atrocia delicta cum manibus ſuis committunt, arbitris Prudentis, & ſeueri Iudicis. Sed quando pœna amputationis manus Lege, ſeu Statuto decernitur, non diſtinguendo de quali manu, intelligitur de manu ſiniſtra, ſi delinquens erat *dexter*, & de dextera ſi delinquens è contra erat *ſiniſter*. Hoc Author non admittit, imò dicit eſſe amputandum membrum, cum quo quis deliquit, & *in fine* dat cautelam, vt Princeps hac de re conſulatur. Verùm ſi Reus vnam tantùm manum habeat, vel ſi duas, vna tamen ſit arida, vel inutilis, quæ manus ſit amputanda, hinc inde opiniones decertant; verùm reſolutiuè dicas, in contingenti caſu, Principem eſſe conſulendum: vſque ad *n*. 28.

Pœna fuſtigationis, pœna mitræ, vel pœna berlinæ, hodie frequentes ſunt, & licet non ſint capitales, infamiã inferunt, & æqui parãtur morti. Fuſtigatio magis afficit corpus quã pœna mitræ, & forſan magis infamat: ex quo hodie imponi ſolet furibus, Mariolis, Inciſoribus burſarum, Truffatoribus, Teſtibus falſis, Blaſphematoribus, 5

matoribus, & ſimilibus facinoroſis, vilibus, & Infamibus perſonis. Pœna torturæ frequens eſt, & ſæpiſſimè pro leuibus delictis imponitur: videlicet pro ludo, armorum delarione, & ſimilibus, viles perſonæ torquentur in publico, honeſtæ vero, ſecretò. Pœna perpetui carceris, licet de Iure Ciuili videatur ſublata, ne perpetua ſeruitus inducatur, attamen ex conſuetudine practicatur: & licet Iudices Eccleſiaſtici, ſi condemnarent ad carcerem peſtiferum, ſeu mali aëris, Irregulares euaderent, attamen aliquos reperire eſt, qui abſque huius, Irregularitatis metu, crudeliùs quam par ſit id practicantur: vſque ad *num* 3..

Pœna indignationis Principis incurritur per eos, qui Prin ipis mandatis, &
6 præcepris non parent: eorum pœna eſt arbitraria vſque ad mortem incluſiuè. Crimen Srellionatus cadit, vbicunque deficir titulus criminis carentis proprio
7 nomine, quia dicitur delictum continens in ſe diuerſa, & diſtincta facta, cuius pœna eſt arbitraria, & genericè habent locum in quocunque actu facto cum dolo in alterius præiudi ium, dummodo dolus ſit in committendo, ſecus in omittendo. Hæc pœna eſt ſubſidiaria: quia vbicumque dolus commiſſus in aliquo contractu, poſſit purgari actione de dolo Ciuili, ceſſat accuſatio criminis: vſque ad *n*. 37.

De Iure Canonico etiam multæ pœnæ
8 inuentæ ſunt, quarum prima eſt Excommunicationis, & ſucceſſit loco *mortis*, vt *ſuprà* diximus Hæc pœna duplex eſt, ſcilicet Maior, & Minor, Maior excludit à perceptione Sacramentorum, & à Communione fidelium: Minor excludit tantum à perceptione Sacramentorum: & licet pet variationem cauſæ materialis, varietur effectus, tamen ſemper eſt eadem, ſcilicet ſeparatio à Communione, & Sacramentis tam actiuè, quàm paſſiuè. Dupliciter infligitur, vno modo; ſeruatâ formâ *cap. 1. de ſent. Excommunicat. in 6.* Aliò modo ſeruatâ formâ *cap. debet*, 11. *quæſt.* 3. vt ſcilicet debeant ſtare duodecim Sacerdotes coram Epiſcopo, qui lucernas ardentes in manibus teneant, & in concluſione Excommunicationis iſtas in terra proiicientes, pedibus conculcent, poſtea Epiſtolam Excommunicatorum, nomina continentem per Parochias deſtinent: & hæc, propriè dicitur *Anathema*, & Mucro Epiſcopalis. Iterum Excommunicatio aliquando fertur ab homine, & aliquando à Canone vt in *cap. ſi quis ſuadente*, 17. *quæſt.* 4. & per Gloſſ. in *cap. eos, de ſent. Excommunic. in 6.* & in *Clementin. Paſtoralis*, *eod. tit.* Ab Hominè fertur ſententia propter contumaciam, vt in *cap. nemo Epiſcopariam*, 11. *quæſt.* 3. & in *cap. de illicita*, 24. *quæſt.* 3. *& capite nemo*, 2. *quæſt.* 1. *cap. illud*, *diſtinct.* 42. Verùm quando hæc ſententia ferri poſſit ab homine propter crimina? adeas Foller. *in pract. Crim. Canonic. num.* 140. *fol.* 289.

Pœna priuationis Officij, Dignitatis,
vel Beneficij, quæ imponitur per Eccle- 9
ſiaſticos, & quandoque per ſeculares, vide *infrà*, *ſucci parte* 12. Et pro nunc facias generalem concluſionem, quod delinquens in Officio, dignitate, ſeu munere; priuetur Officio. Et iſto caſu delinquere in Officio quis dicitur, vbicunque fauore, Colore, Authoritate, prætextu, vel contemplatione Officij delinquitur. Hæc verò pœna non incurritur ipſo Iure, niſi à Iure ſit expreſſa: & *ipſo Iure* dicitur inducta, quando agitur de pœna prohibitiua, reſpectu Officialis, vel quando verba ſunt directa in Partem, & non in Iudicem, & eo ipſo Iudex priuatur Officio, ſtatim quod eſt condemnatus de delicto: vſque ad *n*. 48.

Degradatio duplex eſt, Vna ſcilicet
actualis, Altera verbalis. Et in genere 10
ſumpta, idem eſt, quod Depoſitio: quare verbalis Degradatio vel aliud eſt, quàm perpetua remotio à miniſterio Altaris. Actualis verò, quando Clericus per ſententiam non ſolum deponitur, & priuatur Ordinibus Clericalibus, ſed etiam actualiter, & perſonaliter degradatur, exuitur, & ſpoliatur Ordinibus Eccleſia-
ſticis. Quando autem in Iure, vel in ali- 11
qua conſtitutione reperitur impoſita pœna Degradationis, intelligitur de leuiori, ſcilicet de Verbali: & vbicunque generaliter de Iure Ciuili imponitur pœna mortis, de Iure Canonico in ipſius locum ſubrogatur pœna Depoſitionis.

Pœna Suſpenſionis de eodem Iure Canonico pariter multùm frequens eſt, & in duobus præſertim à pœna Depoſitionis differt. *Primò*, quia illa eſt perpetua, hæc temporalis. *Secundò*, quia Depoſitio ſemper eſt vniformis, ſemperque priuat depoſitum ab adminiſtratione Altaris: Suſpenſio verò non eſt ſemper vniformis, nam tot ſunt ſuſpenſiones, quot ſunt actus legitimi.

Pœna pecuniaria hodie eſt in vſu tam penès Eccleſiaſticos, quàm laicos Iudices, quæ ex arbitrio imponitur, & hoc ideo Arbitraria vocatur: vſque ad *num*. 52.

EX QVÆST. XX.

ARGVMENTVM.

In quibus Caſibus, & quando pœna mortis inferatur.

1 POENA mortis primo loco imponitur blaſphemantibus, ſi blaſphemia Iuramento ſit annexa: cæteris enim facinoribus deteſtabilior eſt: ex lata ſignificatione ſapit hæreſim: turpiſſimum eſt dedictum, atrocius homicidio, & quolibet alio peccato nefandius; eſt enim quaſi Periurium Iure diuino pœna mortis dam-
2 natum. Hoc crimen committunt, & pœnam incurrunt generaliter, qui Deo tribuunt quod ei non conuenit, vel ei detrahunt quod conuenit. Tribus modis detrahitur Deo, videlicet. *Primò*, quando detogatur eius Sapientiæ. *Secundò*, quando
3 eius Omnipotentiæ. *Tertiò*, quando eius Iuſtitiæ. Blaſphemare ergo dicitur ille, qui affirmat de Deo falſum, vel de Deo verum negat. Blaſphemus inſuper eſt, & tanquam talis punitur qui dicit *Dio non può far queſto. Dio non lo farà mai*: niſi ſint de illis, quæ implicant contradictionem. Item ille, qui dicit, *Lo farò al diſpetto di Dio*: & hæc quidem inter atroces blaſphemias connumeratur. Dicitur & blaſphemare ille, qui dixerit *Deum tædeat, Deo diſpliceat*, ſi huiuſmodi verba ſint prolata ſuper facto licito, quod Deo diſplicere non poteſt. Non dicitur Blaſphemus ille qui, cum veniat ad verba altercatoria cum altero, dicat *Mi la renderai ſe ci ſi appontaſſe la noſtra Donna.* Ratio eſt, quia per hæc nihil detrahitur beatitudini, & poteſtati Beatæ Virgini. Generaliter
4 verò ille dicitur Blaſphemus, qui in Deum, vel eius contemptum iniurioſa, Obſcæna, & turpia verba profert: ſic & ille, qui iurat per Caput, per oculos, per pedes, per Corpus, per Capillos, per iecur, per ſanguinem, ſeu per alia Dei membra, ex quo Deus, Spiritus eſt: ſecus ſi hæc diceret de Chriſto, ſeu de eius Matre Virgine Sanctiſſima: verum ſi iuraret per membra Chriſti, quæ in hominibus reputantur pudibunda, diceretur Blaſphemus: quod etiam ſibi vindicat locum in Blaſphemante Beatiſſimam Virginem, ac etiam Sanctos; licet Blaſphemantes in Sanctos non pœna mortis, ſed minori, vt purà linguæ
5 amputatione ſit puniendus. Blaſphemans inſuper, & regulariter dicitur Hæreticus. Diſtinguendo tamen, quod duplex ſit blaſphemia, vna ſcilicet hæreticalis, alia non. Hæreticalis ſcilicet, quando per eam derogatur omnipotentiæ diuinæ, vel puritati Beatæ Mariæ Virginis, vel generaliter quando aduerſatur veritati Catholicæ. Nō hæreticalis, quæ imprecatur Deo, Virgini, ſeu Sanctis aliquod malum: vel quando in eorum contemptum iniurioſa verba proferuntur. Blaſphemia hæreticalis, aliquando profertur cum fide, aliquando ſine fide. *Sine fide* dicitur prolata ab iis, qui & exteriori verbo, & interiori hæreticaliter blaſphemant, vt ſunt Iudæi, & cæteri Infideles: *Cum fide*, quando Chriſtianus, & Catholicus ſic blaſphemat. Blaſphemi etiam dicuntur Iudæi, vituperando Fidem Catholicam, de ea turpiter loquendo, ſeu maledicendo; & hoc caſu debent à Iudice ſeculari puniri: vſque ad *num*....

Pœna mortis imponitur tantùm blaſphemari conſueto: & ex bino actu licet 6
regulariter inducatur conſuetudo, attamen in propoſito non inducitur, niſi per trinas interpolatas vices. Verùm, ſi aliquis iuſto dolore motus, blaſphèmauerit, mitiùs punitur: ſed ad hoc vt iracundia excuſet, de- 7
bet probari alienatio mentis, prouemens à iuſtâ causâ: Sic & punitur valdè mitiùs Blaſphemans per ebrietatem: Et tandem quidquid ſit de Iure nunquam in praxi pro qualicunque atroci blaſphemia verbali imponitur pœna mortis, ſed tantùm Triremium. Sed vtique pœna mortis imponeretur, facto Blaſphemantibus, ſcilicet percutientibus, deturpantibus, euertentibus per contemptum Imagines Dei, Saluatoris, Virginis, vel Sanctorum: niſi facti qualitas, ſeu aliqua circumſtantia ſubſit, quæ aliud ſuadeat, & minuat delictum: vſque ad *n.*7 1.

Sortilegium duplici modo deſcribitur: *Primò*, quod ſit ſuperſtitio quædam illuſo- 8
ria, & ſummè noxia, quâ vtitur homo ceù Dæmonis miniſterio: vel quod Sortilegus is ſit, qui Diabolicam religionem profeſſus, noxia quæque ſuperſtitioſa, aut eluſoria, Dæmonis inſtructione, componit. Sortilegiorum ſunt tres ſpecies: Diuinatiua ſcilicet, Amatoria, & Venefica. Diuinatiua, per quam Sortilegi futura, & ignota vaticinari conantur. Amatoria, quando 9
ſortilegium committitur propter amorem libidinoſum, ad flectendum pudicum animum, ſiuè hominum, ſiuè Mulierum. Venefica, per quam diuerſæ fabricantur & 10
ingeruntur infirmitates, morbi, & calamitates hominibus vel etiam brutis animantibus, ex quibus, vel mors ſtatim cauſatur,

Digitized by Google

cauſatur, vel corpus maleficiati pau-
11 latim conficitur. Sortilegiorum prædi-
ctorum duplex eſt profeſſio, tacita, &
expreſſa. Expreſſa, quando cum ipſo
Dæmone eſt facta expreſſa profeſſio
ſeu pactio. Tacita, quando promiſſio,
12 non ipſi Dæmoni facta eſt, ſed alteri
Sortilego Magiſtro, nomine Dæmonis
acceptanti. Sortilegiorum quædam ſa-
piunt manifeſtam hæreſim, quædam
13 verò non hæreticalia dicuntur. Hære-
ticale dicitur, quando imploratur au-
xilium Dæmonis ad cognoſcendum, &
faciendum ea, quæ de ſui natura ſcire,
aut facere ipſe non poteſt: non hære-
ticalia, in quibus Dæmon inuocatur ad
faciendum, ſeu cognoſcendum ea, quæ
facere, & cognoſcere poteſt, diuina
virtute non reprimente. Omnia verò
14 ſortilegia quæ fiũt à Sortilegis expreſſæ
profeſſionis, ſunt hæreticalia, quamuis
inuocetur Dæmon; quia talia dicun-
tur reſpectu operantis: & indiſtinctè
quando ibidem interueniat aliquis
Hæreticus, vel rebaptizetur aliquis
puer, vel miſceatur Hoſtia ſacrata, &
iſti, vt hæretici puniendi ſunt; ſiue ſor-
tilegia fiant ad amorem, ſiuè ad præſ-
ciendum futura, ſiuè ad infirmitates
15 inferendum. Non hæreticalia ſortile-
gia exercentes, ſecundum conſuetu-
dinem extraordinariè puniuntur ad ar-
bitrium, tàm de Iure Ciuili, quàm de
Canonico, & ſiuè Sortilegus ſit Cleri-
cus, ſiue Laicus. De Iure verò Cano-
nico puniuntur etiam ſortilegia facta
16 ad bonum finem, ſcilicet ad recupe-
randam ſanitatem, etiam quod in iis
immiſceantur Sanctæ, & Deuotæ Ora-
tiones; eoque fortiùs ſi adhibeantur
characteres, & nomina ignota, ſche-
dulæ breues, ligaturæ; hæc enim
omnia, & ſimilia, tanquam ſuperſti-
tioſa, licet ſine dolo, & ex ſola ſim-
plicitate, & culpa ignorantiæ, etiam,
ſed mitiùs, puniuntur.

Sacerdotes cauſa doloris ſpoliantes
17 Aras, extinguentes luminaria cõſueta,
vel quid ſimile facientes funeris cauſâ,
honore, & dignitate priuantur, & effi-
ciuntur infames. Sic pariter, ſi Miſſas
Defunctorum celebrent pro viuentibus,
cauſâ inimicitiæ, ad hoc vt illis mor-
tem imprecentur; ſeu ſi celebrent
Miſſas ſuperſtitioſas, vel ſuper rebus
ad ſortilegia deſtinatis; aut vaſibus ſa-
cris, & veſtibus in ſortilegiis abutan-
tur: ſeu celebrando, nefandas, & tur-
pes preces Deo offerant. Incantatores
ſerpentum, qui in incantationibus in-
uocant præſidium Dæmonum, ſiuè ta-
citè, ſiuè expreſsè actus ſuperſtitioſos
agant, de Iure Canonico puniuntur.

Aſtrologi, qui ſic futura prædicunt
ex certa ſcientia, quaſi quod ſigna illa, 18
per quæ futura coniectantur, ſint cau-
ſæ rerum, neceſſitatem imponentes fu-
turis, iſto caſu ſunt hæretici, ac vt hæ-
retici puniendi: Signa enim Cæleſtia
non ſunt cauſæ rerum finales, impo-
nentes neceſſitatem humanis rebus
agendis, aut homini; ſed ſunt ſigna
quædam indicatiua rerum futurarum,
ſecundum communiter accidentia, per
quaſdam regulas, & naturam Corpo-
rum Cæleſtium: in quibus plerumque
falluntur vel peritiſſimi Aſtrologi, &
quibus non ſubiicitur neceſſariò Na-
tura humana, quin poſſit illa euitare,
& vti libero arbitrio. Si verò iſti Aſtro-
logi demonſtrent, ſeu prædicent de-
monſtratiuè, præſumptiuè, ſeu inclina-
tiuè, non per modum neceſſitatis, non
peccãt: quod dic etiam de Chiro-
manticis, ſcilicet de eis, qui per linea-
menta manus futura, vel præterita ſe
dignoſcere profitentur, in quibus pari-
ter ſeruatur eadem diſtinctio: & quoad
hæc, & cætera id genus, vide *Bullam*
Sixti V. *de die quinta Ianuarij* 1585. &
eam ſeruat. Et ex illis, quæ dicta ſunt
ſuperiùs, Sortilegia non dicuntur hæ-
reticalia, etiam quod in illis miſceatur
Oleum Sanctum, Reliquiæ Sanctorum,
ſeu Candelæ benedictæ, ac ſimiliter res
ſacræ, niſi ſub nomine Dæmonis con-
ficiantur imagines, perforētur, vel com-
burantur: ſed in hiſce materiis conſule
ſemper Theologos: vſque ad *n.* 113.

Vaſtatores, & inciſores vinearum,
& arborum, ſi arbores ſint fructiferæ, 19
& quæ radices emiſerint, de Iure Com-
muni pœna mortis naturalis puniun-
tur: verùm hodie de conſuetudine eſt
pœna extraordinaria pro qualitate de-
licti *num.* 113.

Violatores ſepulchrorum generaliter
de Iure communi pœna mortis natura- 20
lis plecti debent: ſed quia hoc non
ſemper eſt verum, reſolutiuè dicas,
Primò, Extrahens de ſepulchro Cada-
uer, vel eius oſſa, aut reliquias; ſi hu-
milior eſt, vltimo ſupplicio afficitur: ſi
verò honeſtior, vel relegatur, vel de-
portatur. *Secundò*, ſpoliantes cadauera
ſepultorum armata manu, more latro-
num, morte naturali plectuntur; ſin
ſecus Iudicis arbitrio: Quod extende
ad

ad exeuntes Cadauera ſepultorum: quidquid Alij contrà. *Tertiò*, Demolitores ſepulchrorum, vel ea frangentes, extraordinaria pœna puniuntur. *Quartò*, Arbitrariè puniuntur Offendentes, ſeu Vulnerantes arbitrariâ pœnâ, veluti Sacrilegi, puniuntur, ac infamiam incurrunt. Sed hæc pœna non habet locum in iis delinquentibus ſine dolo: vel niſi quando ſepulturæ perpetuæ ſunt, ſic nec in deſtruentibus ſepulchra hoſtium, vel Bannitorum, quorum Cadauera ſepeliri non poſſunt, vbi Banniti ſint authoritate Principis. Extende ad Violantes ſepulchra eorum, qui ſepulti ſunt contra prohibitionem legis, vt putà, Vſurariorum, Parricidarum, vel ſeipſos Occidentium. Ex quo licet ſuſpenſorum Cadauera regulariter ſint ſepulturæ tradenda; attamen ex iuſta cauſa ad exemplum, & incutiendum terrorem, aliquando inſepulta remanere in loco delicti iubetur. Rapiens verò per vim Cadauera, & impediens ne ſepeliantur, arbitrariè punitur: prout & ille, qui impedit ſepeliri Iudæos. Eadem pœna violati ſepulchri tenentur Creditores, ſequeſtrantes Cadauera Debitorum: qui nec etiam poſſunt impediri, aut vexari pro debito dum infirmantur ad mortem, ſub pœna Iuris ſui amiſſionis, etiam ſi ſint debitores ex Inſtrumento guarentigiato. Et hæc concluſio in tantum procedit, vt ſi Creditor tempore, quo celebrantur exequiæ Defuncti, hæredes vexet pro *Credito*, omnia acta, & actitata ſint nulla, & hoc tempore facta interpellatio Debitoris in mora illum non conſtituat: vſque ad *num.* 139.

De Iure Ciuili pœna mortis naturalis infligitur Aſcendenti de nocte cum ſcalis
21 ad domum alienam: licet Alij contrà, & vel bannum ſeu Statutum id diſponat. Extende generaliter ad tranſeuntes ſuper muros Ciuitatis, multóque magis ad rumpentes, vel effodientes eoſdem muros, ſi id fiat cum dolo tempore Belli, & in muris ciuitatis Romæ: vſque ad *n.* 152.

Caſtrans ſe ipſum, ſeu caſtrari ſe fa-
22 ciens, niſi id fiat cauſa infirmitatis, pœna mortis punitur: de hac re latiùs vide *infrà*, *quæſt.* 128.

Transfuga pœna mortis punitur, ſi fuga
23 fiat ad hoſtes cum dolo, & effectus fugæ ſit conſummatus: *n.* 154.

Publicæ pacis Turbator eadem pœna
24 mortis punitur: verùm turbans pacem Eccleſiæ, ſi eſt in Dignitate conſtitutus, illâ orbatur: ſi Nobilis, bonis omnibus; ſi Ignobilis, fuſtigatur, & relegatur: quæ pœna extenditur etiam ad auxiliantes, ſeu fauorem præſtantes. Vide in præmiſſis Iodoc. *in practic. Crimin. cap.* 108. *per totum.*

EX QVÆST. XXI.

ARGVMENTVM.

Delicta notoria quæ ſint: & de ordine procedendi contra Reum in flagranti, & notorio crimine repertum.

NOTORIVM ne dum cadit in delictis, ſed etiam in Contractibus. Propriè ſumptum, differt à manifeſto: verùm aliquando æquiuoce refertur ad manifeſtum, euidens, publicum, notum, indubitatum, & liquidum. E contrà non Notorium dicitur id, quod occultum eſt: & occulti duæ ſunt ſpecies. Occultum ſcilicet ſimpliciter, & quaſi occultum. 1
Notorium in genere ſumptum, eſt Rei, 2
cui adiungitur, valdè plena notitia, inducens indubitatum, & finitam probationem, diſcuſſione non egentem. In ſpecie autem ſumptum, duplex eſt, Iuris ſcilicet, & facti. *Iuris* eſt probatio finita per 3
medium in Iure facta. Notorium *facti* eſt finita & communiter indubitata probatio immediata ex natura facti; vel Rei continuæ, vel interpolatæ, aut momentaneæ, ſe oculis hominum aut maioris Partis ità ſe exibentis, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari, aut negari, vt potè cuius vniuerſus Populus, aut maior pars Teſtis eſſe poſſit. Iuris notorij triplex eſt ſpecies, 4
ſcilicet diſpoſitionis, præſumptionis, & probationis. Notorij facti, pariter triplex eſt ſpecies, ſcilicet continui, interpolati, & tranſeuntis. Ad duo verò capita Notorij cognitio redigi poteſt: primò, quando factum, ſeu delictum dicatur *Notorium*: Secundò, quomodo procedatur in Notoriis: vſque ad *n.* 14.

Notorium dicitur, quod ex Actis reſultat: quia acta faciunt rem notoriam, niſi 5
in Actis deducta impugnentur à Parte, ſaltem coloratè, ita vt dubia reddantur. Hoc tantum intellige de Notorio *Iuris*; ſecùs de Notorio *facti*: imò nec huiuſmodi Notorium venit in materia ſtricta, & in Statutis. Notorium dicitur, quod 6
ex probatione reſultat: quando enim aliquid eſt iudicialiter probatum, talis probatio non ſolum inducit Manifeſtum, ſed etiam

etiam Notorium: & nedum in probationibus factis per viam agendi, ſed
7 etiam per viam exceptionis. Dicitur etiam id, quod conſtat ex probatione Teſtium, & eò magis Inſtrumentum: ſiuè dicta Inſtrumenta habeant execu-
8 tionem paratam, ſiuè non. Ad hoc autem, vt Inſtrumentum faciat Notorium, neceſſe eſt, vt contra ipſum nihil opponatur, aut incoloratè opponatur: & id generale eſt, etiam in priuilegiis,& in omni probationum genere, excludi ſemper notorietatem, vbi per Partis oppoſitionem redditur dubia.
9 Notorium inducitur ex confeſſione, dummodo aduerſus confeſſionem, aut nihil, aut incoloratè opponatur. Sententia facit Notorium, ſi ſententia tamen lata ſit in plenario Iudicio, ſecus ſi in ſummario, dummodò ſit diffinitiua; ſecùs ſi interlocutoria: & dummodò tranſitum fecerit in indicatum; ſecùs ſi ab ea fuerit appellatum. Illud quoque dicitur Notorium, quod à Iure communi affirmatum eſt: vbi enim in Iure habemus caſum deciſum, ibi res dicitur notoria: vſque ad *n*.37.

Aggrediendo verò Notorium *facti*,
10 dicitur omne id, quod celari non poteſt, & oculis hominum ſubiicitur: ex quo in Criminalibus illud dicitur Notorium delictum,quod aliqua tergi verſatione negari non poteſt; quare quod geſtum eſt coram Populo, vel eius maiori Parte: ſeu quando factum ex ſui natura eſt tale, vt omnes id vel ſciant, vel veriſimiliter ſcire poſſint, tunc illud debet à Iudice reputari notorium, & ideo illud in Notorium tranſire poteſt; quod eſt non ſolum facti permanentis, ſed etiam
11 momentanei. Verùm declara, quod ſi factum ſit tale, quod reſpiciat Prouinciam, tunc requiretur quod ſit notum toti, vel maiori Parti Prouinciæ: ſicſimiliter Ciuitati, ſi reſpicit Ciuitatem:
12 ſi Viciniam, Viciniæ. At ſi factum ſit ita grande, & arduum ità quod veriſimile ſit illud non tranſiſſe in notitiam totiùs Populi, vel maioris partis, tunc ſufficit notitia, & teſtificatio totius Parochiæ, vel Viciniæ, vbi factum agitur: vſque ad *n*. 46.

Delictum factum in Platea publica,
13 quæ ſit capax Populi, vel maioris partis, dicitur notorium: etiam quod non probetur illud fuiſſe factum coram pluribus; quia ratione loci hoc præſumitur. Delictum commiſſum coram decem perſonis, & de quo decem Teſtes deponant ex certa ſcientia, dicitur notorium: ſecus coram minori numero. Alij contra Verius eſt, quod Iudicis arbitrio remittatur, quid Notorium dicatur. Sed ad hoc vt delictum tale dicatur, debet etiam apparere, qualitates eiuſdem eſſe notorias; ſcilicet, quod nulla excuſatio, ſeu defenſio competat. Alij contrà: vſque ad *n*.51.

In facto negatiuo non cadit Notorium, niſi id contingat ex confeſſione 14
partis, vel tranſeat indirectè. Ad hoc enim, vt Notorium dicatur, non ſolum requiritur quantitas Adſtantium, ſed etiam qualitas loci, ſic licet quod ſit publicus: ex quo, factum domi, ſeu de nocte, vel in Villula, vbi minor numerus decem perſonarum adſit, notorium non dicitur; licèt Iudicis arbitrio remittatur. Regulariter in notoriis 15
ordo Iuris non ſeruatur. Si verſamur in Criminalibus, non eſt neceſſarius libellus, nec accuſatio, & Iudex tam de Iure Ciuili, quam de Canonico, ex officio procedere poteſt quod hodie de conſuetudine ſibi eſt conceſſum. Non requiritur litis cõteſtatio, vel iuramentum calumniæ, ſeu pœnis alia ſolemnitas, reſpiciens ordinationem Iudicij: imò nec requiritur citatio. Alij contrà, & verius,Quando agitur contra abſentem, ipſe eſt citandus, quia Reo poteſt competere aliqua defenſio. In crimine notorio poſſunt negari defenſiones, & copiæ indiciorum, ſi adſit timor ſcandali, vel ex Actis, & confeſſione Rei conſtet, nullam ei competere defenſionem, & excuſationem, ac ſuper tali Notorio ſit ſecuta Iudicis declaratio. Cum ergo Notorium ſit de ſe probatio 16
probata, & finita, non admittitur probatio in contrarium. Quod intelligas procedere in Notorio facti continui, & permanentis, quod ſcilicet quotidiè oculis hominum cernitur, & celari, aut negari minimè poteſt: ſecus in Notorio facti tranſeuntis, & momentanei, ſeu interpolati, vel in Notorio *iuris* reſultante ex ſententia, confeſſionibus, & probationibus: eò magis in Notorio extra locum Iudicij, etiam quod ſit facti permanentis, & continui: imò Notorium eſt plenè probandum, Iuris ordine ſeruato per Teſtes, qui debent reddere cauſam ſcientiæ, & rationem ſufficientem de viſu, ſi agatur de facto Notorio recenti: ſecus ſi de antiquo: quia tunc ſufficit, quod deponant de fama,

fama, ſic & duo Teſtes ſufficiunt, ad Notorium probandum: vſque ad *n.* 112.

In Notorio non requiritur ſententia ſo-
17 lemnis, ſed ſufficit aliquale Decretū, quod tamen id ſit notorium debet pronunciari, aliàs Iuris ordine non ſeruato, cōdemnatio ſequi non poteſt. In Notoriis non datur appellatio, tam in Ciuilibus, quàm in Criminalibus, & hoc indiſtinctè, & generaliter. Verùm hoc non procederet, quādo ex aliqua cauſa Notorium offuſcaretur, & huius modi cauſa in appellatione exprimi debet: nam ſi ſecùs, non eſſet admittenda, licèt de Notorio fuiſſet oppoſitum penès Acta: prout etiam datur appellatio in Notorio probationis, ſeu per famam: & licet non poſſit appellari à ſententia diffinitiua ſuper Notoria, attamen appellatur à Declaratoria. In Notoriis inſuper, nec Iudex poteſt dici ſuſpectus, aut recuſari, ſi pro tali delicto Notorio eſſet pœna determinata à Iure, vel verſaretur in notorio facti permanentis: ſecùs, facti tranſeuntis: vſque ad *n.* 131.

Contra Reum repertum in flagranti
18 crimine procedi poteſt Iuris ordine non ſeruato, & ex abrupto: æquiparatur enim quem eſſe repertum in Notorio, & in flagranti. Quod indiſtinctè procedit in qui-
19 buſcunque delictis. Repertus in flagranti, ab vnoquoque capi poteſt, & à Iudice condemnari denegatis defenſionibus, niſi talis Reus delictum negaret; aut niſi confeſſio poſſet habere aliquam excuſationem. Quando verò eſſet periculum in Populo, maioris ſcandali, & ſeditionis; quia putà magnis clamoribus Rei reperti
20 in flagranti ſupplicium non differri idem Populus poſtularet, excuſabitur Iudex (niſi aliàs Populum ſedare poſſit) ſi negatis defenſionibus, Reum ſtatim condemnet, & ſi Res ita ferat, ſuſpendere faciat: ſed in hoc Iudex cautè agat, & ſi valet, Principem, vel Superiorem conſulat. Poteſt inſuper talis in flagranti captus abſque
21 aliis iudiciis torqueri; quia & ipſo negante, examinari, & confrontari Teſtes: torquetur enim non ad ſciendum delictum, de quo eſt conuictus; ſed ad habendum qualitates, & Complices delicti, ſi adſint indicia ſuper dictis qualitatibus, & complicibus; & dummodo tortura ſit moderata, & leuis.

Ex iis colligitur practica procedendi, vt
22 Reo, qui in flagranti captus prætenditur, ad Iudicem ducto, recipiantur Teſtes ſuper delicto, & ſuper deprehenſione: deinde Reus ipſe examinetur, & ſi fateatur delictum ſimpliciter, & abſque vlla excuſatione, non torquetur; ſed ſtatim, nullis datis defenſionibus, ſuſpenditur, decapitatur, vel aliàs punitur ſecundum facti, & 23
perſonarum qualitatem. Si adducat defenſionem, ſeu excuſationem, defenſiones non denegantur. Si neget, Teſtes con- 24
frontentur, & ſi conſpiciatur conuictus, pariter defenſiones aſſignentur. Verùm ſi non ſit plenè conuictus, poteſt abſque alio, denegatis defenſionibus, ad torturam deueniri. Infligitur pœna abſque ſententia ſolemni, non datur appellatio, niſi quoad deuolutiuum, duobus concurrentibus; ſcilicet, vt plenè conſtet delictum commiſſum, & quod fuerit captus in ipſo actu, delicti. In leuibus creditur Birrua- 25
riis, & Officialibus, niſi alios patiantur defectus, ſed de hoc vide latiùs *infrà quæſt.* 56. *artic.* 11.

Delictum commiſſum coram Iudice ſedente pro Tribunali, dicitur notorium, 26
& poteſt puniri ſine proceſſu: tutius tamen eſt recipere probationes, ne illi opponatur in Syndacatu, in quo fortè teneretur, niſi probaſſet. Quocunque caſu requiritur citatio: & licet non detur appellatio, attamen daretur, ſi pœna eſſet nimis acerba, & exceſſiua: vſque ad *n.* 162.

Et tandem intellige, quando Iudex non ſolum propriis oculis vidit delinquentem, 27
ſed etiam quando delictum eſt commiſſum coram eo ſedente pro Tribunali, vel actum Iuſtitiæ exercente, & in præſentia aliorum: ſecùs è contra; quia tunc deberet iudicare ſecundum Acta, & probata. Et licèt ſciret, aliquem non eſſe culpabilem, poſſet nihilominus illum condemnare, etiam cum bona conſcientia: ſed melius eſſet hoc caſu officium deponere, & cauſam alteri delegare: vſque ad *fin.*

EX QVÆST. XXII.

ARGVMENTVM.

Delicta plura, quando commiſſa dicantur, & quando vnicâ, vel pluribus pœnis puniantur.

PLVRA delicta, non vnicâ, ſed pluribus pœnis plecti debent; ſiuè 1
ſint diuerſi generis ex interuallo commiſſa, ſiue eodem tempore patrata Quando autem Lex, vel Statutum loquitur in rem, imponendo certam pœnam pro qualibet alapa, percuſſione, inſultu, &c. Tunc 2
pœna eſt multiplicanda pro earum quantitate,

3 titate, & numero. Si verò imponat certam
pœnam vulneranti, ſeù percutienti, di-
cendo putà, pro alapa, pro vulnere, abſque
dictione: *Quolibet*; tunc, ſi talia delicta
reiterantur eodem tempore, vnica tan-
tum pœna debet imponi. Similiter ex
pluribus percuſſionibus vnico ictu illatis, vt
putà, cum bidente, ſeù alio inſtrumento
bifurcato, licet plura ſint vulnera, vnum
tantùm reputatur crimen, & pro vnico
vulnere imponitur pœna; ſed aliquanto
grauior: & iſta eſt communiſſima, & de
veritate practicata opinio.

4 In delictis ſucceſſiuis ex interuallo com-
miſſis, & eiuſdem generis, vnica imponen-
da eſt pœna, quamuis plura ſint: vt putà,
ex iterata rei furtiuæ contrectatione, ſeù
ex iterato Adulterio, vnicum furtum, &
vnicum Adulterium dicitur. Similiter in
5 pluribus delictis diuerſi generis eodem
tempore commiſſis, ad vnum, & eun-
dem finem, & effectum, tunc maius
delictum abſorbet minus, & vnica tantùm
pœna, ſed maior imponitur; quapropter
ſi extent tria Statuta, vnum puniens de-
lationem armorum in Centum; aliud,
inſultum, in aliis Centum, & aliud, vul-
nus, in bis centum, ſi quis cum armis in-
ſultet, & vulneret, non omnibus dictis
pœuis puniendus eſt, ſed tantum in bis
centum pro vulnere, cum quo pœna inſul-
tus, & armorum confunditur: prout
etiam, ſi adſit Statutum, quod in delictis
commiſſis de nocte, pœna duplicetur; &
pariter duplicetur in commiſſis in platea,
quando commiſſum ſit de nocte in platea,
ſemel tantum duplicatur pœna, & non
bis de Communi: vſque ad *n.* 22.

6 Et licet aliqui teneant prædicta proce-
dere, quando delicta plura tendunt ad
eumdem finem neceſſarium, maioris,
ſeù principalis delicti, quandovè illud
maiùs, & principale delictum non pote-
rat committi ſine aliis; ſecùs verò è con-
trà, quando non tenderent ad eumdem
finem, nec neceſſariò comprehenderen-
tur ſub principali delicto: attamen non
7 recedas à propoſita declaratione: Et pro
vera intelligentia dicas, quod tantùm
pœna vnica imponenda augeatur. In plu-
ribus falſitatibus commiſſis ab aliquo ad
eumdem finem, & effectum, vt putà in
eo, qui, vt victoriam in vna cauſa, &
contra vnam & eamdem perſonam, re-
portaret, plures Teſtes ſubornauit, plures
partitas alterauit, plura inſtrumenta fal-
ſa confecit, vnica tantum pœna, & non
pluribus afficiendus eſt; ſecùs niſi ad eum-
dem finem & effectum; quia tunc pluri-
bus pœnis eſſet puniendus. Sic & plures
iniuriæ eodem tempore, & vnico impetu
in aliquem illatæ, vnica tantum reputan-
tur iniuria, & vnica tantum pœna infli-
gitur: Quod extende ad Blaſphemantem 8
vnico & eodem tempore, & impetu, li-
cet plures blaſphemias pronunciet: vſque
ad *num.* 29.

Et generaliter conclude, quod quando
etiam plura delicta pluribus pœnis pu-
niuntur, id intelligitur de pœnis iterabili- 9
bus, & compatibilibus: quia licet dici ſo-
leat, quod quando concurrunt plures pœ-
næ, vna ſcilicet maior, putà mortis; &
altera minor; incipiendum ſit à pœna
minori, deinde deueniendum ad maio-
rem; in praxi non recipitur: & ridiculum
eſſet, aliquem ad fuſtigationem, ſeù Tri-
remes condemnare, & poſtea ad furcas,
quia iſto caſu maior pœna abſorbet mi-
norem. Benè verum eſt, quod ex imma- 10
nitate criminis ante mortem, vel pœnam
Triremium, alia pœna imponi poteſt, vt
putà fuſtigationis, amputationis manus,
tanaleationis, & ſimilium. Et denique, 11
licet plura delicta, pluribus puniri debeant
pœnis, quando ex eorum multiplicatione
multiplicatur, ſeù augetur intereſſe Partis
offenſæ; quando tamen è contrà ex reite-
ratione prædicta non inſurgit nouum ius,
nouúmque intereſſe, vnica tantum impo-
nitur pœna.

EX QVÆST. XXIII.

ARGVMENTVM.

Delicti pœna, quando, & quomodo augeatur propter delinquendi conſuetudinem.

DElinqvendi conſuetudo fa-
cit, vt Reus grauiùs puniatur, quia
geminatio delicti, quamuis Leuis, facit 1
illud maximum & graue reputari. Et
quamuis delictum per ſe non mereatur
pœnam corporalem, ſed tantum pecu- 2
niariam, attamen ſæpiùs commiſſum,
poteſt pœna mortis Ciuilis vel etiam na-
turalis puniri, prout dicitur de furto, pro
quo, quamuis magno, licet regulariter
non imponatur pœna mortis, ſi tamen
reiteratur tertia vice, pro tribus furtis,
quamuis non magni momenti, non ne-
ceſſitariè, ſed proteſtatiuè pœna mortis
poteſt imponi: id tamen procedit de Iure,
non autem de conſuetudine, & quæ nun-

quam pro delictis Leuibus reiteratis, pœna mortis imponitur: vſque ad *n.* 8.

Pœna augenda eſt propter conſuetudinem delinquendi, etiam quod de primis delictis, quis fuerit condemna-
3 tus: verius tamen eſt, quod prima delicta debent plenè eſſe probata, non autem præſumptiua; licèt ſecus quando agitur de accreſcenda pœna in primo delicto, etiamſi de aliis fuerit aggratiatus, quamuis eſſent præſcripta, vel eſſent commiſſa in diuerſis territoriis, dummodo Reus reperiatur in manibus illius Iudicis, in cuius iuriſdictione fuit commiſſum vltimum delictum. Ratio eſt, quia priora aggrauant vltimum,
4 non autem poſteriora. Et etiamſi prima delicta fuerint impunibilia, vt putà circa offenſionem Banniti: imò in terminis propoſitis, binus actus ſufficit, ea ratione, quia quod bis fit, frequenter fieri dicitur: verùm intelligas, quod hæc ſola præſumptio conſuetudinis, abſque aliis adminiculis, cum ſit indicium remotum, non ſufficit ad torturam: eóque magis, ſi per triennium ſteterit non committendo delictum, ac probauerit per triennium ſe benè vixiſſe, fuiſſéque bonæ vocis, conuerſationis, & famæ, illa prima mala fama elidetur: nam per Triennij lapſum quis præſumitur de malo effectus bonus, etiam quod non fecerit pœnitentiam, ſeù occaſionem non habuerit: vſque ad *n.* 30.

Præſumptio ex Regula, *ſemel malus, ſemper præſumitur malus*, habet tantum
5 locum in eodem genere mali: quoniam licet mala fama in genere faciat iudicium; hoc ſanè intelligendum in eodem genere delicti: quamois negari non poſſit, quin oriatur aliqua ſuſpi-
6 cio. Sed ad hoc, vt quis dicatur conſuetus delinquere criminoſus, malæ famæ, ſeù diffamatus, ad effectum vt poſſit acriùs torqueri, vel puniri, neceſſe eſt quod fuerit vel confeſſus, vel conuictus, vel condemnatus. Et inſu-
7 per minores viginti quinque annorum iteratio delictorum non grauat: ſic nec quando prima delicta fuerint Leuia. Et hoc vnum ſpecialiter nota, quod in pœnis impoſitis ipſo iure, pœna non augeatur propter iterationem delictorum.

***

EX QVÆST. XXIV.

ARGVMENTVM.

Quando Pater teneatur pro delicto filij, & è contrà. Dominus pro delicto famuli. Communitas pro delicto commiſſo in eius Territorio. Vniuerſitas pro delicto commiſſo ab eius Ciuibus: & generaliter quando valeat Statutum, quòd vnus teneatur pro alio.

REGVLARITER pro vnius delicto, alter puniri non debet; quia pœna ſuos tenet Authores, nec 1 vltra eos progreditur. Et ideo Pater non tenetur pro delicto filij, ſiuè agatur de peculio aduentitio, ſiuè profectitio: Et licèt Alij contrà; Non recedas.

Declara tamen hæc non procedere 2 in caſibus, vbi Pater non habet vſumfructum in bonis aduentitiis filij. Alij contra, & forſan æquiùs, & veriùs, præcipuè ſi Pater habeat ſpem futuri vſusfructus, quamuis eſſet data filio libera adminiſtratio, & poteſtas alienandi, non enim ob id ſequitur, quod poſſit confiſcari, cum Patriæ Poteſtatis prærogatiua id ſemper impediat, excepto delicto læſæ-Maieſtatis, ex quo etiam peculium aduentitium, quoad proprietatem confiſcatur, reſeruato Patri vſufructu. Quod etiam intellige de peculio Caſtrenſi, ſeù quaſi.

Et in tantum verum eſt, Patrem non 3 teneri pro delicto filij, vt ſi is delinquat, nec cogatur ſoluere condemnationem; ac ſpecialiter in crimine læſæ-Maieſtatis, adhuc filio huius delicti Reo viuente: & in confiſcatione non venit Legitima, viuente Patre, quamuis poſt ſententiam ipſe Pater moriatur, quia tunc illa defertur ſuccedentibus ab inteſtato: licet Alij contrà, & forſan veriùs. Sed licèt fiſcus 4 non poſſit Patrem cogere ad ſoluendum Legitimam pro filio delinquente; poterit tamen ipſe filius, ſi pro delicto teneatur in carcere, & inde aliter euadere nequeat, Patrem Iudicis Officio cogere vt ſibi Legitimam aſſignet, vt à carcere redimatur: vſque ad *n.* 25.

E contrà, nec filius tenetur pro delicto, Patris, etiam quoad peculium profectitiũ, pater

5 prærerquam in crimine læſæ-Maieſtatis,
quando Patri non eſſet imponenda pœna
mortis naturalis, vel ciuilis. Quò verò ad
6 vſumfructum, quem haber Pater in ad-
uentitiis bonis ipſius filij, decertantes opi-
niones fœdere diſtinctionis conciliа. Aut
Patris delictum eſt tale, quod ipſe patiatur
maximam, vel mediam capitis diminu-
tionem, & conſequenter in totum ſolua-
tur patria poteſtas; & tunc, quia ceſſat no-
men Patris, vſusfructúſque dicitur extin-
ctus, & cum proprietate conſolidatus, ideo
non publicatur, ſed ad Filium reuertitur.
7 Si verò delictum non eſt tale, per quod
patria poteſtas, & nomen Patris abolea-
tur, ad Fiſci commodum, Patre viuente,
publicatur.
8 In confiſcationibus à Statuto diſpoſitis
non comprehenditur Legitima filiorum
ipſius delinquentis, quæ non obſtante con-
fiſcatione, ſalua remanere debet: Et iſta eſt
verior DD. ſententia. Æſtimatio verò talis
9 Legitimæ eſt facienda à die confiſcationis,
& condemnationis. Er quamuis regulari-
ter ſit Triens hæreditatis paternæ, quan-
do filij ſunt quatuor, aut infra, & dimidia,
quando ſunt quinque, vel vltra; nihilo-
minus ex publicatis bonis, ſi Pater habeat
vnum, vel duos filios, erit dimidia totius
hæreditatis; ſi autem habeat tres vel plu-
res filios, tunc non ſunt bona publicanda,
ſed tota hæreditas, ex diſpoſitione Adria-
ni Imperatoris, reſeruatur: vt *l. fin. §. plu-
res*, iuncta Gloſſ. *ff. de bon. damnat.* & ſic
practicari debet de iure communi, niſi alia
vigeat conſuetudo. Extende ad filios na-
turales, & ſpurios, quorum alimenta non
veniunt in confiſcatione propter Patris
delictum: vſque ad *n.* 41.
Quando autem bona materna confiſ-
cantur propter matris delictum, tunc filij
10 nihil conſequuntur de illius bonis: & hoc
indiſtinctè per DD. approbatur. Similiter
nec filij nati poſt condemnationem, &
publicationem bonorum, Legitimam
conſequuntur ex bonis paternis confiſca-
tis ante eorum conceptionem. In crimine
11 verò hæreſis; filij priuantur in totum hæ-
reditate paternæ, etiam quoad Legiti-
mam, quamuis filij ſint Catholici, & Or-
11 thodoxi. Dos filiarum non venit in con-
fiſcatione bonorum paternorum, ſed Fiſ-
cus renetur dotare filias, etiam ſi confiſca-
tio procedat à crimine læſæ-Maieſtatis:
vſque ad *n.* 47.
Dominus non tenetur pro delicto ſui
famuli, quando famulus delinquit extra
12 Officium, in quo à Domino deputatus
eſt; ſecus è contra: Ex quo, ſi incendium
oriatur in domo culpâ ſtabularij in ſtabu-
lo, vel culpâ Coqui in coquina, Dominus
vtique tenetur. Et ad hoc, vt Dominus te- 13
neatur pro delicto famuli, commiſſo in of-
ficio in quo deputatus eſt, non eſt neceſſe
quod conſtet de deputatione addictum
Officium per ſcripturam, ſed ſufficit quòd
probetur, ipſum viſum fuiſſe laborantem
cum aliis ſeruis ipſius execratis, imò ipſum
famulum fuiſſe præpoſitum à Præfecto,
quem Dominus tenet in eodem exercitio.
Hæc fortius procedunt in publico Officia- 14
li, qui tenetur de delictis commiſſis per
eius Miniſtros, & familiam: ea ratione, quia
quidquid facit familia, dicitur facere de
conſenſu Domini: Et ſic Pater renetur pro
filio, qui deliquit in Officio, & munere pu-
blico, Patre ſciente, aſſumpto. Verùm ge-
neraliter Officialis non tenetur pro deli-
ctis familiæ, extra officium commiſſis, niſi
delinquat ex colore, & authoritate Officij:
de hac autem re, vide latiùs *infr. q.* 241. Et
caſu quo teneatur, non liberatur exhiben- 15
do dictum famulum, quando Officium eſt
priuatum; quia iſto caſu, datur optio dam-
num paſſo contra quem velit experiri: ſe-
cùs ſi Officium ſit publicum: vide tamen
infrà, q. 35. *q.* 110. *& q.* 111.
Hæc verò procedunt, quando probetur
quod in Officio exiſtens erat bonæ famæ, 16
cognitus, & ſolitus cum integritate ſe ge-
rere; verùm ex Bulla Pij IV. contrarium
in Notario Statutum reperitur: quia Nota-
rius Dominus Officij tenetur de geſtis à
ſuis Coadiutoribus, ſeù ſubſtitutis, quos
exhibendo non liberatur: etiam quod ille
ſubſtitutus fuerit deputatus à Iudice: vel
quando Notarij Officij arrendatarij ſi in
eligendo ſubſtitutos non fuerint in culpa,
quia eligant perſonam communiter repu-
tatam integram, & fidelem, tunc enim
non tenentur. Prout nec etiam tenetur 17
quando famulus fuiſſet deputatus ab ali-
quo Superiore: ſic enim, licet Capitaneus
Carcerum teneatur de culpa ſuorum ſub-
cuſtodum; non tamen tenetur, ſi talis ſub-
cuſtos fuerit à Superiore deputatus. Quã-
do verò famulus delinquit, eius Dominus 18
tenetur tantùm ciuiliter pro intereſſe par-
tis, non autem criminaliter. Ex quo, ſi Do-
minus aliquid ſoluat pro damno dato à
ſuis famulis, illud ab eiſdem ſuis famulis
repetit, & pro repetitione ſibi licet retinere
mercedem. Sed ſi famuli eſſent improbi,
malæ vitæ, & diffamati; tunc, cũ Dominus 19
de eorũ qualitatibus præſumatur informa-
tus, ideo Iudicis arbitrio extra ordinem pu-
niri poteſt. Et eo caſu, quo Dominus non
teneatur pro delicto famuli, debeo tamen

20 ad inſtantiam damnum paſſi, illum exhibere in ſuis veſtibus, ſi plures habeat, vnà cum omnibus, ad effectum, vt inter eos recognoſcatur quod ſi recuſet, tenetur pro eorum delictis, & tanquam de eiſdem conuictus, vel confeſſus condemnari poteſt. Quod intellige, ſi habeat commoditatem exhibendi, ſecùs ſi aufugerint eo inſcio: de qua ignorantia eiuſdem ſtatur iuramento: vſque ad *n.*106.

Vniuerſitates verè & propriè non poteſt delinquere: fictè tamen, & aliquo mo-
21 do, quod delinquat per ſuos Rectores, non eſt ambigendum: & conſequenter poteſt inquiri de iis, quæ per ipſam expediri, & fieri poſſunt: vt purà, facere Statuta, imponere collectas, dare iuriſdictionem, & ſimilia; & ex hoc poteſt etiam citari, condemnari, & banniri: quo caſu citari debet Syndicus eiuſdem Vniuerſitatis, ſeù Communitatis; quem niſi habeat, compellitur vt conſtituat. Verumtamen cor-
22 poraliter puniri non poteſt: punitur benè pecuniariè: & ſi habet vnde ſoluat, de eius bonis fit ſolutio: verùm ſi non habeat, vel habeat inſufficientia, collecta eſt imponenda, quæ tamen tangere non debet abſentes, & innocentes, niſi in delictis atrociſſimis, in quibus vnus tenetur pro alio, ſcilicet in delicto læſæ-Maieſtatis diuinæ, & humanæ: ex quo poteſt Ciuitas, vel Vniuerſitas criminaliter, ſeù capitaliter puniri, ipſam diruendo, & aratrum inducendo: talis enim pœna reputatur mors ciuilis: & deſtructa Ciuitate, certum eſt, etiam eam amiſiſſe omnia ſua priuilegia, ob magnam, quam patitur, capitis diminutionem. Et in
23 propoſito, vltra pœnam aratri, ignis, vel deſolationis, poteſt etiam Vniuerſitas, vel Ciuitas delinquens puniri pluribus aliis pœnis: ſcilicet priuari dignitate Epiſcopali, quando ſc. turbatur electio Papæ, quando interficitur Cardinalis, ſeu Epiſcopus illius Ciuitatis, vel quando impeditur In-
24 quiſitor hæreticæ prauitatis. Poteſt etiam puniri amiſſione priuilegij, & nomine Ciuitatis propter delictum, prout eſt in Vniuerſitate rebelli Romano Pontifici, vel Imperatori: ſeù reſiſtente Officiali Imperatoris, vel Regis, ſi eidem reſiſtatur in odium Principis, ſecus ſi ob malos mores
25 ipſius Officialis. Si autem Vniuerſitas ſit rebellis, poteſt puniri, vt perdat Caſtra, quæ non recuperat redeundo ad obedientiam: prout, ſi condemnetur ad deſtructionem murorum, eos vlteriùs reficere non poteſt.
26 Sed punita Vniuerſitate, ſeù Ciuitate delinquente, non per hoc impeditur, quin puniantur Ciues, qui verè & realiter illud delictum commiſerunt: iſto enim caſu, Ciuitas, ſeu Vniuerſitas tenetur tanquam Mandans, Ciues autem tanquam Mandatarij: & ob id debent puniri etiam Rectores, & Adminiſtratores, qui Conſilium & Mandatum dederunt ad delinquendum. Verùm Vniuerſitas non dicitur delinquere, niſi præcedat conuocatio Conſilij, cōgregatio, & deliberatio: quia etiamſi omnes homines alicuius Ciuitatis, nedum maior pars eorum, irruerint in aliquem, & occiderint, vel aliud commiſerint, non communicato conſilio, non dicitur Vniuerſitas deliquiſſe, & ideo tantum Particulares, & ſingulares puniuntur: vſque ad *n*....

Extende etiam in caſu, quo delictum ſit commiſſum ad ſonum tubæ, vel campanæ, ac etiam vexillo leuato: quia adhuc, niſi 27
præceſſerit Conſilij conuocatio, cōgregatio, & deliberatio, Vniuerſitas nō tenetur, etiamſi in delicto interuenerint Conſules, Syndici, ſeù Rectores. Et ſingulariter nota, quod non ſufficit probare ſimpliciter cō- 28
ſilij conuocationem, & congregationē, niſi etiā probetur, eam legitimè, & ſolito more factam. Quod tamen intellige de delictis momentaneis, non autem de ſucceſſiuis, ex quibus prouenit ad Vniuerſitatem aliqua vtilitas, ſeu commodum; quia tunc tenetur etiam ſine Conſilij conuocatione. Et iterum tenetur abſque conuocatione 29
Conſilij, quando Dominus, ſeù Officialis alicuius Ciuitatis offenditur: tūc enim niſi Ciues obuient offenſioni in quantum poſſunt, ſeù niſi reſiſtant, aut defendere negligant, ac conniueant, tenetur Vniuerſitas: concurrentibus tamen ſcientia committendi delicti, & potentia obuiandi, ſeù reſiſtendi. In dubio verò ſcientia, & tolerantia 30
non præſumitur, & ideo per Fiſcum eſt probanda Ex quo infertur, quod Statutum volens Villam, ſeù Communitatem teneri de robbaria commiſſa in eius territorio, non habeat locum, quando fuerit cōmiſſa clam, & noctis tempore: vſque ad *n.*138.

In delictis ratificatio habet vim mandati: ità & in ſpecie Vniuerſitas dicitur de- 31
linquere, & punitur de ratificatione delicti commiſſi per ſuos Ciues, & homines, etiam quod dictum delictum non ſit commiſſum de ordine, mandato, ſeù deliberatione ipſius Vniuerſitatis: & etiam quòd ratificatio ſit tacita, vt putà recipiendo, & retinendo rem, ſeu rapinam factam ab ipſis Ciuibus, & Vniuerſitati traditam, quia per hanc retentionem inducitur actus ſucceſſiuus. Sed ad hoc, 32
vt Vniuerſitas teneatur de ratificatione, duo requiruntur neceſſaria. Primò, quod delictum

Digitized by Google

delictum ſit commiſſum nomine ipſius
Vniuerſitatis. Secundò, quod Vniuerſitas
delictum ratificat, tanquam ſit ipſius no-
33 mine geſtum. Et licet Vniuerſitas triplex
ſit, videlicet Studiorum generalium, Ci-
uitatum, & Caſtrorum; Vninerſitatis no-
men quatenus attinet ad propoſitam ma-
teriam poteſt verificari, etiam in Colle-
gio, & Capitulo, ſi Collegia, & Capitu-
la ſint magna: ſecus ſi parua: vſque ad
num. 149.

Statutum mandans, vt vnus teneatur
pro delicto alterius; ſi ſit conditum cum
34 aliqua rationabili cauſa, valet, & ſeruan-
dum eſt: vt putà, quòd vno de domo,
agnatione, vel familia delinquente, alij
agnati, vel conſortes teneantur: ſeù vo-
lens, quod Coniuncti teneantur dare in
manibus Curiæ delinquentes Coniun-
ctos, vel quod puniantur pro delictis ſuo-
rum Coniunctorum Bannitorum, patra-
tis in Territorio, vel Ciuitate, vel quod
Coniuncti proximiores teneantur fideiu-
bere pro Coniunctis Bannitis, ne ingre-
diantur Ciuitatem; ſeù quod filius tenea-
tur pro delicto Patris, & è contrà, vel fi-
lios mercatorum teneri ſoluere debita Pa-
rentum, ſeù Patrum teneri pro delicto
filij, quatenus eſt in legitima, & in om-
ni alio peculio profectitio, aduentitio, &
Caſtrenſi, provt eſt Conſtitutio Marchiæ
lib. 4. *cap.* 18. quod ſeruatur in Statu Ec-
35 cleſiaſtico. Intellige tamen, vt Statutum
puniens Patrem pro filio, procedat quoad
Patres ciues, non autem quoad forenſes:
ideo ſi filius alicuius forenſis delinquat in
loco Statuti, non tenebitur iſto caſu Pa-
ter pro filio: quia Statuta reſpicientia per-
ſonam, non comprehendunt, ſi ſint
odioſa, homines alterius Territorij. Et
36 licet regulariter delinquens ſubiaceat pœ-
nis Statutariis illius loci, vbi delinquit,
& ſic comprehendat forenſes, hoc ſanè
intelligendum quando à Statuto illud pu-
nitur, quod de iure communi punibile eſt:
37 ſecus è contrà. Et generaliter Statuta
pœnalia non extenduntur ad ſubditos de-
linquentes extra eorum Territorium, ſed
eſt attendendum Statutum loci delicti;
etiam ſi procedatur à Iudice originis, ſeu
domicilij. Singulariter verò, quando
filius minor quatuordecim annorum de-
linquit, tunc Statutum, quod Pater te-
neatur ſoluere Legitimam, ſeù aliam pœ-
nam pecuniariam, non habet locum:
provt etiam quando Pater habet plures
filios, & bona eſſent parui valoris, ac vix
ſufficientia ad alendos filios; tunc enim
non intrat confiſcatio; ſed ſi bona con-
fiſcata ſint tanti valoris, vt ex illis dempta
Legitima Iure naturæ, & ordinario, ſuffi-
ciat ad alimenta, nihil amplius dicti filij
habere debent quàm ipſam Legitimam,
videlicet à quatuor & infrà Trientem: &
à quinque, vel vltra, Semiſſem: & ità
declaratum dicitur per Authorem, Ro-
mæ, Anno 1605. Quando verò filius de- 38
linquens haberet alios filios, tunc Auus
non tenetur ſoluere Legitimam filij de-
linquentis, in præiudicium nepotum,
etiam ſtante ſupradicto ſtatuto: vſque ad
num. 173.

Ficta confeſſio ex contumacia reſultans
non dicitur vera delicti probatio; ex 39
quo, niſi de delicto filij conſtaret per ve-
ras & concludentes probationes, vel per
eius veram confeſſionem, vnus pro altero
puniri non poſſet, vigore cuiuſuis Statuti.
Verùm quidquid ſit de Iure, Pater pro
filio tenetur ſoluere Legitimam, etiam
quòd is vi veram contumaciam Bannitus,
aut condemnatus fuerit. Benè verum eſt, 40
quod ſi Statuta non expreſsè loquantur de
contumacia; ſed dicant ſolùm, quod Pa-
ter ſoluat Legitimam pro condemnatione
filij, vel pro filio condemnato, tunc Pater
non tenetur ſoluere pro filio in contuma-
ciam condemnato: ſecus è contrà: ſed
ſi loquatur mixtim, reſpiciendo, & actum
delicti, & actum condemnationis, tunc
indiſtinctè non trahitur ad condemnatio-
nem in contumaciam, etiam quod loque-
retur non copulatiuè, ſed alternatiuè.

Sed quando Pater vigore Statuti tene- 41
tur ſoluere Legitimam, à quo tempore
talis Legitima menſuranda ſit? D D. con-
trouertunt. Tu verò diſtingue. Si Statuti 42
verba in hoc clara ſint, illa attendenda
eſſe nemo dubitat: ſi verò dubitationem
non terminent, tunc iterum diſtingue;
aut Statutum reſpicit actum delinquendi,
& tunc Legitima eſt commenſuranda ſe-
cundum tempus delicti: ſi verò reſpicit
actum condemnationis, tunc commen-
ſuranda eſt, ſecundum tempus condem-
nationis. Sed aduerte, quod prædicta 43
procedunt, quando Patrimonium Patris
eſt auctum illo medio tempore: quia ſi ſit
diminutum, iſta diminutio cedit damno
fiſci. Et ſic Statutum mandans Patrem te-
neri pro delicto filij, vel pœnam ſoluere,
non includit filios naturales, ſpurios, ad-
optiuos, & arrogatos; ſed tantum legiti-
mos & naturales, quia prædicta Statuta,
tanquam odioſa, ſunt ſemper reſtringen-
da, ac ſtrictiſſimè interpretanda: & ideo
nec etiam extenduntur ad pœnas corpo-
rales: vſque ad *n.* 197.

Statuta, ſeu conſtitutiones, quod Ci-
uitas, vel Villa teneatur de damno dato,
furto, incendio, ſeù rapina commiſſis in
44 eius Territorio, valent: & in Statu Eccle-
ſiaſtico habentur *Bulla Pij V. de Anno 1566.*
ex quibus obligantur Communitates to-
tius Status ad reficiendas derobationes in
eius Territoriis commiſſas, niſi capian-
tur & repræſententur delinquentes: Et ſi
fuerint commiſſæ in confinio diuerſarum
Terrarum, adhuc vtraque Villa, ſeù Ci-
uitas tenentur. Quinimò vigore *dicta-
rum Bullarum* derobatus, ſeu damnum
paſſus habet electionem actionis, & con-
tra vnum ſibi licet ab actione contra
vnam Communitatem intentata diſcede-
re, & contra aliam agere.

45 Amplia, quod etiam abſentes tempo-
re maleficij tenentur in propoſitis termi-
nis: quidquid ſit de Iure. Et in tantum
pro dictis damnis illatis Communitates
tenentur, vt ſi Communitas, vel Villa
non probet, quod furtum, ſeù rapina con-
tigerit, non obſtante cuſtodia, præſuma-
tur in culpa, & teneatur vigore *dictarum*
46 *Bullarum.* Verùm hæc non procedunt in
damnis illatis clam, furtiuè, & de nocte:
niſi Statutum præſumeret damna illata
ab illis de Villa, ſeù Communitate, vel
quando vteretur verbis vniuerſalibus. Sed
47 quando damnum dantes innoteſcerent,
& eſſent ſoluendo, tunc Statutum non
habere locum Aliqui dixerunt: Verius
tamen eſt adhuc teneri, ſed habere con-
tra malefactorem regreſſum, & actionem
48 abſque vlla ceſſione iurium. Debet tamen
conſtare de tali damno illato, non per iu-
ramentum damnum paſſi, etiam quod
extet Statutum, quod de damno dato, &
rebus furto ſubtractis ſtetur iuramento
damnum paſſi contra Communitatem,
ſeù Villam: quia debet intelligi quoad
quantitatem damni illati, ac valorem re-
rum ſubtractarum, non quoad illationem
ipſius damni, & furtum commiſſum. Po-
49 terit tamen hoc probari per Teſtes, aliàs
inhabiles; vt putà domeſticos, familiares,
vel ſocios in itinere, duobus concurrenti-
bus. *Primò*, vt id ſuadentur ex qualitate
perſonæ, quæ aſſeritur derobata. *Secundò*,
quod pro furto concurrant aliquæ circun-
50 ſtantiæ, ſeù coniecturæ. Et tandem, li-
cet ſtandum ſit iuramento damnum paſ-
ſi, tamen ſemper intelligendum eſt, con-
currere legalitate, & qualitate eius, cui
iuramentum defertur, & in iis multùm
iuſti, æquíque Iudicis arbitrio deferen-
dum eſt.

EX QVÆST. XXV.

ARGVMENTVM.

De Pœna confiſcationis Bonorum.

CONFISCATIO bonorum hodie
de Iure nouiſſ. Auth. non habet lo-
cum: quia damnatorum bona, non fiſco, 1
ſed venientibus ab inteſtato reſeruantur:
vnde impoſita in ſententia contra *Auth.
bona damnatorum, C. de bon. proſcr.* Facit
talem ſententiam notoriè iniquam, tali-
ter vt nunquam tranſeat in iudicatum,
etiam quod ſit lata à Iudice habente libe-
rum & abſolutum arbitrium. Hodie verò 2
Confiſcatio bonorum non habet locum,
niſi in crimine Hæreſis, & læſæ Maieſta-
tis: vel quando Statutum, ſeu Conſuetu-
do illam imponeret. Poſſet inſuper im-
poni à Præſidibus Prouinciarum, Guber-
natoribus Ciuitatum, ſeù aliis Iudicibus,
ſine Principis iuſſu in caſu aliàs à Iure pro-
hibito: verùm inducta à Statuto vel Con-
ſuetudine ſtrictiſſimè interpretanda eſt, &
in dubio pro illius excluſione: vſq; ad *n.* 21.

Confiſcari non poſſunt bona prohibita
alienari, fideicommiſſo ſubiecta, vel ex-
preſsè per Teſtatorem alienari prohibita
ex cauſa delicti: licèt Alij contrà. Præci- 3
puè quando Teſtamentum fuit confir-
matum à Principe, vel quando Teſtator
expreſsè dixerit, ſe ità probibere, non
causâ fraudandi fiſcum, ſed conſeruandi
bona ſua in familia. Sic & valet Teſta-
mentum, in quo mandatur reſtitui bona
hæredi delinquenti, ſeu Bannito, in caſu
reſtitutionis, & gratiæ: vſque ad *n.* 30.

Item non veniunt confiſcanda bona
prohibita diuidi ad certum tempus, vel 4
prohibita alienari extra certum genus
Perſonarum: licèt poſſint confiſcari bona
Fideicommiſſaria, durante vita delin-
quentis, quoad vſum fructum, ſi Fidei-
commiſſum ſit factum ſub conditione
mortis; ſecus ſi ſit indultum in cauſa alie-
nationis: præſertim concurrente expreſſa
bonorum alienationis prohibitione. Sic
nec etiam confiſcari poſſunt bona Fidei- 5
commiſſaria quoad Legitimam, & Tre-
bellianicam, quando Teſtator prohibuit
illius alienationem vſque ad certum tem-
pus, vel prohibitio eſt facta fauore prohi-
biti tantùm: ſecùs ſi fauore alterius prin-
cipaliter, vel ſecundariò Et ſicut confiſ- 6
cari poſſunt etiam bona prohibita aliena-
ri, quando prohibitio eſt inualida; ità
&

& bona Fidcicommiſſatia , quando Fi-
deicommiſſum eſt extinctum. Confiſcari
enim poſſunt omnia ea , quæ tranſeunt
7 ad extraneos hæredes : ergo Emphyteu-
ſis Eccleſiaſtica , quæ ad extraneos non
tranſit , confiſcari non poteſt : imò nec
etiam confiſcari poſſet , quando tranſiret
ad extraneos : Et quidquid ſit de Iure, opi-
nio hæc eſt verior, æquior, & magis com-
8 munis. Licèt Alij contrà. Bene verum
eſt , quod à Iudice Eccleſiaſtico confiſca-
ri poſſet , provt ſemper confiſcanda eſſet,
ſiuè Emphyteuſis prædicta fuerit Eccle-
ſiaſtica , ſiuè priuata , quando de ſui na-
tura , vel ex pacto , ex tenore inueſtituræ
transiret ad extraneos. Alij contra , quod
ad Eccleſiaſticam , & veriùs : vſque ad
num. 61.

Bona ſeudalia cùm non veniant appel-
latione *bonorum* , & ſententia ſit ſtricti
9 Iuris , ideóque ſtrictè interpretanda, con-
fiſcari non poſſunt : eóque minus per de-
lictum Primò geniti in præiudicium ſe-
cundò geniti , etiam quoad commodita-
tem , & vſumfructum , durante vita Feu-
10 datarij , & non vltra. Et licet Feudatarius
poſſit ad ſui libitum , eius vita durante,
commoditatem , & vſumfructum feudi
diſtrahere , confiſcari tamen non poteſt
feudum antiquum ex pacto , & prouiden-
tia , non tranſiturum ad hæredes extra-
11 neos : benè poteſt confiſcari ſeudum no-
uum , & ad hæredes extraneos tranſito-
rium. Sic & confiſcari non poteſt in
præiudicium directi Domini , ſed in caſu
confiſcationis illud reuertitur ad Domi-
num , quando eſt tale , vt de eo Vaſſallus
diſponere non poſſit , niſi cum licentia
12 ipſius Domini. Verùm ſi Feudatarius
diſponere poſſit in præiudicium filiorum,
& Agnatorum , tunc deuoluitur ad ipſum
Dominum , non autem ad Agnatos , ſiuè
offenſa ſit commiſſa in Dominum , ſiuè
13 non. Si verò feudum ſit antiquum , & ta-
le , quod Vaſſallus non poſſit de eo diſpo-
nere in præiudicium Agnatorum , tunc
deuoluitur ad Agnatos , non autem ad
Dominum , ſi officio non reſpiciat ipſum
14 Dominum. Sed tamen aduerte , quod
deuoluitur tantum ad Tranſuerſales vltra
quartum gradum: quia intra quartum gra-
dum ſunt excluſi, ſi agatur de feudo infor-
mi: at ſecus , ſi feudum receptum eſſet ab
Auo , vel à Patre ipſius delinquentis ex-
preſsè *pro ſe, & liberis* , vel *pro ſe, & filiis*,
quia tunc admittuntur omnes Agnati in-
diſtinctè , & filij ipſius delinquentis, præ-
cipuè in feudo antiquo , & non hæredita-
tio , ſed ex pacto , & prouidentia : ſecus ſi
feudum , licet ſit antiquum , ſit tamen
ſii tamen hæreditarium , purà, conceſſum
non filiis , vt filiis , ſed vt hæredibus ; quia
tunc illud deuoluitur Domino , & non di-
ctis filiis , & deſcendentibus.

Quod verò feudum antiquum deuol-
uatur Agnatis, excluſo Domino , quando
offenſa non reſpicit ipſum Dominum :
hoc non procederet primò , quando Va- 15
ſallus haberet rem cum vxore Domini
ſui ; licèt hoc faceret , non principaliter,
vt Dominum offenderet , ſed tantum li-
bidinis cauſâ. Secundò , Quando Vaſſal-
lus non peteret inueſtituram infra annum.
Tertiò , Quando requiſitus recuſaſſet co-
mitari Imperatorem Romam proficiſcen-
tem. Sed ſi offenſa reſpiciat Dominum ,
tunc feudum , ſiuè ſit nouum , ſiuè anti-
quum , deuoluitur ad ipſum Dominum,
non ad Agnatos , niſi ex tenore inueſtitu-
ræ contrarium ſuadeatur. Vbicumque
tamen deuolutio conſideratur , id ſanè 16
intelligitur , ſi de delicto Feudatarij con-
ſter per plenas probationes ; ſecus ſi per
eius ſolam contumaciam. Sic & quando
priuatur ob crimen læſæ Maieſtatis , in- 17
telligitur de primo capite huius delicti :
vſque ad *n.* 94.

Confiſcatio non trahitur ad bona ſita
extra Territorium Confiſcantis. Et ad id
plenè dignoſcendum , formandæ ſunt
plures Concluſiones : quarum. *Prima* ſit, 18
quod quando in diuerſis Territoriis burſa
fiſcalis eſt vna & eadem , & confiſcatio
fit vigore Iuris communis , tunc trahitur
ad bona ſita extra Territorium confiſcan-
tis. *Secunda* , quod ſi burſa fiſcalis ſit vna
& eadem , vnuſque & idem Dominus ,
licet Territoria ſint diuerſa , & confiſcatio
fiat non de iure communi , ſed de iure
ſpeciali Statutorum , tunc non trahitur ad
bona extra Territorium ſita. Alij contrà.
Tertia , quando Territoria ſunt diſtincta,
ſed burſa fiſcalis vna ex eadem , vnuſque
& idem Dominus , & confiſcatio fiat de
iure ſpeciali , quod vigeat etiam extra
Territorium confiſcantis Iudicis , & ſit
commune etiam in loco , vbi bona ſita
ſunt , tunc talis confiſcatio trahitur ad bo-
na extra Territorium ſita. *Quarta* , ſi
Territoria ſint diuerſa , & diuerſi etiam
Domini , burſæque fiſcales diſtinctæ &
ſeparatæ , confiſcatio non trahitur ad bo-
na extra Territorium confiſcantis , quan-
do fit , non de iure communi , ſed de iure
ſpeciali. *Quinta* , quod confiſcatio facta
de iure communi trahitur ad bona ſita
extra Territorium confiſcantis , etiam
quod Iuriſdictiones , & burſæ fiſcales ſint

19 ſeparatæ, & diſtinctæ: ſed iſtis caſibus
talia bona non ſpectant ad Dominum
confiſcantem, ſed ad Dominum loci,
vbi repetiuntur ſita, etiam quod eſſent
in loco ſpectanté ad Confiſcantem iu-
re directi Dominij: & quamuis confiſ-
20 catio fieret propter crimen hæreſis:
licet in confiſcatione bonorum facta
propter crimen læſæ-Maieſtatis com-
miſſum à ſubdito Feudatarij in perſo-
nam Domini directi, ſpectent, & ap-
plicentur eidem directo Domino: ſed
ſi confiſcarentur per Dominum dire-
ctum propter crimen læſæ-Maieſtatis,
commiſſum in Feudatarium; ipſi Feu-
datario applicarentur: prout ſimiliter
propter crimen læſæ-Maieſtatis, com-
miſſum à ſubdito in perſonam directi
Domini confiſcantis; quamuis idem
ſubditus delinquens; talia bona ha-
buerit in feudum, vel Emphyteuſim
21 ab ipſo Feudatario. Hoc ſanè intelle-
cto, quod ſi bona ſint mobilia, appli-
cantur Domino confiſcanti; non au-
tem Domino loci, in quo ſita ſunt:
vſque ad *n.* 108.

Confiſcatio non trahitur ad nomina
debitorum, iura, & actiones; niſi de
22 illis expreſſa fiat mentio: Ex quo de-
bitor ſuo creditori ſoluendo antequam
ſit condemnatus in confiſcationem
bonorum, liberatur: ſed in hoc vide
latiùs Boſſ. *in tit. Debitores, an delin-
quenti ſoluere poſſit? per tot.*

23 Dos vxoris non confiſcatur propter
delictum mariti, ſiue ex delicto læſæ
Maieſtatis, ſiuè ex quacunque alia
cauſa. Et è contrà, licèt ſoluto matri-
monio propter vxoris Viduæ delictum
dos confiſcari poſſit, tamen, con-
ſtante matrimonio, minimè confiſca-
tur in præiudicium Viri, præterquam
in quinque caſibus; ſcilicet læſæ-Ma-
ieſtatis, Vis publicæ, Parricidij, Ve-
neficij, & Aſſaſſinij, quinimò etiam in
dictis caſibus quoad lucrum Viro de-
bitum vigore Statuti, non datur con-
fiſcatio: vſque ad *n.* 116.

Regulariter nemo confiſcationem
bonorum impedire poteſt, niſi de eo-
rum dominio, aut ſaltem poſſeſſione
24 doceat: & ideo Vxor per ſimplicem
hypothecam non impedit confiſcatio-
nem dotis propter delictum mariti;
ſed poſt confiſcationem, illam repetit
25 à Fiſco. At ſi in inſtrumento dotali
adeſſet Clauſula *Conſtituti*; tunc im-
pediret, donec ſibi ſolueretur: ſic &
quando ſtaret in poſſeſſione rei dota-
lis: cùm ſibi liceat pro ſua dote ante
publicationem bona mariti capere,
& retinere. Dotis ſola confeſſio præ-
iudicat etiam Fiſco, quando lapſa ſunt 26
tempora ad opponendum Exceptio-
nem non numeratæ dotis. Similiter dos
quæ Vxori pauperi debetur ex diſpo-
ſitione *Auth. præterea, Cod. vnde Vir,
& Vxor*: non venit in confiſcatione
bonorum propter delictum mariti,
etiam quod confiſcatio fiat, non de
iure communi, ſed vigore Statuti: &
ſicut ex miſerationis gratiâ debetur
Vxori, ſic eidem per maritum non po-
teſt ex teſtamento auferri. Confiſcatio 27
non trahitur inſuper ad bona donata
per maritum Vxori: & è contrà; quia
ſicut ſimilis donatio cònfirmatur mor-
te donantis, ità dicitur confirmari per
mortem ciuilem, adeo vt, nec aug-
mentum poſſit confiſcari ob delictum
mariti; quia non trahitur ad bona in-
ter coniuges donata, ſiuè inter viuos,
ſiuè ex cauſa mortis, ſiuè propter nu-
ptias; etiam quod ſimus in crimine læ-
ſæ-Maieſtatis, aut facta ſit in fraudem
Fiſci, vel memoria defuncti damnari
deberet: vſque ad *n.* 137.

Similiter confiſcatio bonorum non
trahitur ad bona futura, & acquiſita
poſt ſententiam: vnde hæreditas de- 28
lata Bannito non acquiritur Fiſco, ſed
venientibus ab inteſtato, ſi Bannitus
ſit incapax ſucceſſionis: verùm ſi ſit
capax, tunc ipſi acquiritur; & poſt
eius mortem, illius hæredibus, aut ve-
nientibus ab inteſtato, non autem
Fiſco. Extende etiam ad hæreditatem
delatam, ante condemnationem, ſi
ante dicam condemnationem non
fuerit adita. Non trahitur ad iura con- 29
ditionalia prouenientia ex vltima vo-
luntate; vel ex contractu, ſi ex con-
tractu conditio ſit proteſtatiua, de præ-
terito, vel de præſenti: vſque ad *n.* 147.

Alimenta ex Legato non tranſeunt
in Fiſcum, etiam in vita condemnati,
ſic nec vſusfructus. Alij contrà: ſed tu 30
fœdere diſtinctionis concilia, ſcilicet,
quòd aut quærimus, vtrum Reo mor-
tuo vſusfructus, qui erat penès eum, in
Fiſcum deuenire debeat vigore con-
fiſcationis factæ de eius bonis; & con-
clude negatiuè: aut quærimus, Reo
viuente, & eius vita durante; & dic
affirmatiuè.

Ius Patronatus regulariter, & pari 31
paſſu non venit in confiſcatione bo-
norum, etiam quod ſit tranſitorium
ad

ad extraneos hæredes, etiam viuente delinquente, ratione ſpiritualitatis. Veniret tamen in generali venditione bonorum delinquentis facta per Fiſcum, ſi delinquens eſſet Dominus alicuius Ciuitatis, Caſtri, ſeù Villæ, in quibus tale ius Patronatus haberet: vſque ad *n.* 156.

Ius confiſcandi quo tempore præſcribatur? quinque ſunt DD. principales
32 opiniones. Aliqui dixerunt præſcribi quinquennio: Alij ſpatio quadraginta annorum: Alij triginta: Alij viginti: Alij per decennium. Tu diſtingue; quod ſi ſumus
33 in confiſcatione bonorum facta propter hæreſim, non præſcribatur niſi ſpatio quadraginta annorum: ſi verò extra crimen hæreſis, in caſu, quo venit confiſcatio iure communi, vel Statutario, ſi publicatio non ſit facta, præſcribatur quinquennio. Si eſt facta, & bona ſunt confiſcata ob vectigal non ſolutum, ius incorporandi præſcribitur quinquennio: ſi ob aliud delictum, ſpatio decem annorum cum titulo; ſi abſque titulo, viginti annorum. Sed ſi Fiſcus velit recuperare bona à Tertio Poſſeſſore in ipſius fraudem alienata, datur illi quadriennium ad agendum; quia tanto tempore tolluntur, & præſcribuntur actiones reuocatoriæ. Et
34 quando adſit præſcriptio, aduerſus eam non datur Fiſco in integrum reſtitutio: ſed in bonis, quæ tenentur ab Eccleſia Romana, ſi cadat confiſcatio, non datur præſcriptio niſi centum annorum: vſque ad *num* 169.

Fiſcus in bonis ſibi quæſitis ex confiſcatione, habetur loco hæredis: & ideo de
35 eiſdem tenetur ſatisfacere creditoribus delinquentis: necnon ad Legata, Fideicommiſſa, ac alia onera hæreditaria, ad quæ ipſe delinquens tenebatur: ita vt excuſſio principalis debitoris ſit ſemper facienda, etiam quod Fiſcus dicto debitori
36 ſucceſſerit. Creditores verò ſatisfaciendi ſunt à Fiſco illius loci, in quo dicti creditores contraxerunt; nec poſſunt remitti ad Fiſcum alterius Territorij: at ſi bona delinquentis in diuerſis locis fuerint confiſcata, quilibet Fiſcus tenetur creditoribus ſui Territorij ſatisfacere, etiam quod dicti creditores habeant generalem hypothecam in omnibus bonis ipſius debitoris delinquentis; quibus creditoribus non poteſt Fiſcus nomen debitoris in ſolutum dare, ſeù vnum pro alio ſoluere. Et dictorum creditorum cauſæ ſummariè ſunt tractandæ, & ſine dilatione expediendæ.
37 Bonis verò debitoris delinquentis confiſcatis, liberatur ipſe debitor pro parte, & quantitate confiſcata: in tantum, quòd creditores non poſſint amplius contra ipſum debitorem agere: Verumtamen non per hoc liberatur fideiuſſor. Et in tantum quoad delinquentem vera eſt Conclusio; vt etiam reſtitutus per gratiam, ampliùs moleſtari nequeat, niſi forſan fuiſſet reſtitutus, etiam ad bona, tunc enim remaneret obligatus ſuis creditoribus, niſi cederet bonis per gratiam ſibi reſtitutis. Secuta autem confiſcatione, creditores non 38
poſſunt ampliùs contra Fiſcum agere, ſi in termino ipſis per proclama præfixo fuerint negligentes in petendo eorum credita. Quocunque verò caſu, Fiſcus etiam 39
non confecto inuentario, non tenetur vltra vires hæreditarias: & licèt teneatur ſatisfacere creditoribus non tamen tenetur vltra vires bonorum confiſcatorum: prout non tenetur ad onera Legati, & Fideicommiſſi, quando bona alicuius accipit tanquam vacantia: vel quando ipſi deferuntur ex ſucceſſorio edicto.

Fiſcus etiam ex confiſcatis bonis debitoris non tenetur ſoluere illius creditoribus ex delicto, ſed tantum creditoribus ex contractu Verùm ſi ex eodem delicto, pro quo bona confiſcantur, & ex eadem ſententia, venit de iure delinquens condemnandus etiam ad intereſſe Partis offenſæ; tunc ſi concurrant Pars prætendens intereſſe, & Fiſcus pœnam, præferri debet ſemper Pars pro emenda damni paſſi: & ità ſeruari dicit Author.

Non poſſunt denique creditores impedire incorporationem, ſeù confiſcationem: ſed illâ ſecutâ, debēt probare eorum 40
creditum, & illud de manu fiſci accipere. Et è contrà, Fiſcus non habet bona delinquentis hypothecata, ſeù obligata ante 41
commiſſum delictum, & inchoatum iudicium criminale; quia tantùm à die latæ ſententiæ Fiſco acquiritur tanta hypotheca.

EX QVÆST. XXVI.

ARGVMENTVM.

Reus, qui non habet in bonis, an, & quando luat in corpore? ſeu deficiente pecunia ex paupertate infligatur pœna corporali.

DEBITOR Fiſci ex aliquo contractu non habens in bonis, & ſic impotens ad ſoluendum, liberatur cedendo 1

dendo bonis; non ſic debitor ex delicto:
quia regulariter luet in corpore, etiam
quod delictum reſpiciat ſolum damnum,
& intereſſe Priuati; dummodo habeat ori-
2 ginem ex delicto. Verùm ſi aliquis non
ſit debitor Fiſci, nec ex delicto, nec ex
contractu; ſed debeat ratione alicuius Ga-
bellæ, vel Collectæ, ſi non ſit ſoluendo,
(dummodo non fiat ex fraude, quia tunc
adhuc teneretur) admittitur ad ceſſionem
3 bonorum Sed ſi delictum eſſet adeo le-
ue, vt pro eo à principio non poſſit impo-
ni niſi minima pœna pecuniaria, non mi-
litat Regula, *Qui non habet in ære*, &c.
quia tantummodò aliquantulùm in carce-
re detentus liberatur: vſque ad *n.* 11.

Clerici autem, licèt debitores ex cau-
ſa ciuili, abſque ceſſione bonorum non
4 poſſunt conueniri niſi in quaotum facere
poſſunt, deductis neceſſariis alimentis.
5 Si verò debitores ſint ex cauſa delicti,
poterunt corporaliter puniri à ſuo Iudice
6 Eccleſiaſtico. Et Iudex habens merum
imperium, bene poteſt Reum coodem-
nare in pœnam pecuniariam: quâ intra
certum tempus non ſolutâ, corporalem
adiungere, & exequi facere. Alij contrà:
Sed firma. Et ità practicari in ſtatu Eccle-
7 ſiaſtico teſtatur Author. Verùm ſi ſic con-
demnatus, licèt ſit ſoluendo, maluerit
pœnam corporalem pati, quàm pecunia-
riam exburſare; Iudex poterit ad ſoluen-
dum cogere, reiectâ corporali pœnâ. Et
8 ſi in ſententia terminus certus non ſit aſſi-
gnatus ad ſoluendum, intelligitur decem
dierum: quibus elapſis, & Reo interpellato,
poteſt Iudex ſentētiam, pecuniâ non ſolu-
tâ, corporaliter exequi. Qualis autem eſſe
debeat pœna corporalis in computum pe-
cuniariæ non ſolutæ? Iudicis arbitrio re-
mittitur. Sed hoc non procedit in Offi-
cialibus in Syndicatu pecuniariè condem-
natis: qui ſi non ſint ſoluendo, ſolùm in
carceribus detinentur vſque ad ſatisfactio-
nem abſq; corporalis pœnæ impoſitione.
9 Et generaliter contra neminem poſt ſen-
tentiam purè pecuniariam, corporis af-
flictiua in computationem adiungitur: ſic
& mulcta non reducitur ad corporalem
pœnam, ſed ob inopiā, vel diminuitur, vel
remittitur. Quæ ſupra dicta ſunt de ſimili
computatione, tantum vindicant ſibi lo- 10
cum in ſeruis, aut vilibus perſonis: ſecùs in
Nobilibus, & honeſtis; ac etiam volente
& petente illo, cui pœna pecuniaria venit
applicanda; ſecus eo non petente, vel re-
nuente. Et ſi Reus, pecuniariè condem- 11
natus, non valens ſoluere, ſubit pœnam
corporalem, adeo liberatur, vt non poſſit
amplius vexari & conueniri, etiam quod
poſtea efficiatur ſoluendo, vel ad pinguio-
rem fortunam deueniat: vſque ad *nu-
mer.* 26.

Præmiſſa non procedunt in pœnis deſ-
cendentibus ex contractu, vel quaſi; nec 12
in doloſis, & fraudulentis decoctoribus,
qui non fortunæ vitio, ſed propria culpa,
& dolo in paupertatem deuenerunt; ſi-
quidem ſi remaneant iſti debitores in pu-
blica pecunia, fraudémque decoctioni ad-
iunxerint, ictibus plumbotum ſubiiciun-
tur: ſi verò Priuatorum debitores rema-
neant, vltra infamiæ notam, & priuatio-
nem Officij Mercaturæ in poſterum, Stel-
lionatus crimine Iudicis arbitrio extraor-
dinariè puniuntur: ſicut puniuntur ij, qui
ſcientes ſe non eſſe ſoluendo, iactitant ſe
eſſe diuites, & plura contrahunt debita, ex
quibus ſuâ culpâ ſeu dolo ſufficiunt ac de-
coquunt. In Statu verò Eccleſiaſtico adeſt
Bulla Pij V. de Anno 1570. quæ fraudu-
lentis, & doloſis decoctoribus pœnam
vltimi ſupplicij, ſicut furibus imponit: li-
cèt tanquam nimis rigoroſa, nunquam
ſeruata fuerit: ptovt in Statu Mediolani,
quicunque Mercator, Negotiator, vel Ar-
tifex, non ſatisfactis creditoribus, fugam
arripit, furcis ſuſpenditur, vel ad triremes
perpetuò mittitur Principis arbitrio; ex
Decreto Caroli V. Imperatoris.

Quæ tamen procedunt in fallito, & de-
coctore latâ culpâ, dolo, & vitio ſuo; ſecùs
ſi ex ſimplici vitio fortunæ. Quando verò 13
agitur de pecunia applicanda Parti, credi-
tore non conſentiente, non commutatur
in corporalem: vſque ad *n. fin.*

LAVS DEO.

SVCCVS

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII
PARS QVARTA.
EX
LIBRO PRIMO, TITVLO QVARTO, QVÆST. XXVII. DE CARCERIBVS; ET CARCERATIS.
ARGVMENTVM.

Iudex indebitè aliquem carcerans, qua pœna puniatur, quando, & quot modis captura, ſeù carceratio dicatur indebitè facta.

CARCER eſt mala manſio,
1 locus horribilis, immundus,
conſumptio bonorum, ſola-
tium Inimicorum, experien-
tia Amicorum, ſepulchrum viuorum.
Quando autē Carceratio dicatur iniuſta?
2 forma ſequentes Concluſiones. Captura,
ſeù Carceratio facta à Iudice incompe-
tenti, nulla & inualida reputatur, niſi ca-
piat remittendi cauſâ ad competentem:
ex quo facta per Iudicem non habentem
merum imperium, ſeù per Delegatum,
inualida eſt: eóque fortiùs dicitur iniuſta,
ſi fuerit facta ab aliqua priuata perſona, à
qua priuatus carcer committitur, & pœ-
na priuati carceris incurritur, quæ eſt
capitalis, & vltimi ſupplicij: quinimò ij
3 reputantur tanquam Rei criminis læſæ-
Maieſtatis, ex *L. 1. C. de priuat. Carcerib.*
Et de iure Canonico tenens Clericum,
etiam non ligatum, ſed tantum incluſum,
excommunicatur: Ac generaliter ſic pri-
uatum Carcerem exercens, tenetur ad
omnia damna, & intereſſe; prout tenetur
Iudex indebitè carcerans. Et ne dum
committitur quando quis retinet aliquem
in carceribus incluſum, ſed etiam vbique,
cum compedibus, ſeù alio quocumque
modo, ità vt recedere non poſſit. Et ſi-
4 cut ex carcere publico, quando iniuſtus
eſt, permittitur detento, etiam Cuſtode
Occiſo, (niſi aliter euadere poſſit) aufu-
gere; multo magis licet priuatè carcerato.
Committitur etiam à Birruariis, qui ali-
quo capto non ducunt ad carceres; ſed
domi, aut alibi retinent: quapropter ſe-
uerè puniri poſſunt. Et adeo eſt illicitus, 5
& Iuribus odioſus Carcer priuatus, vt ſi
in aliqua Ciuitate exerceatur, & Guber-
nator ſciat, ac toleret, incidat etiam ipſe
in crimen prædictum. Eóque magis pœ- 6
na criminis læſæ-Maieſtatis incurritur in
præmiſſis, ſi vltra detentionem deuenia-
tur ad torturam: vſque ad *n. 20.*

Nemo in carcere priuato ſe obligare
poteſt: & quatenus obligetur, ad nihil 7
tenetur, etiam ſi iurauerit: Quod tamen
non procedit in eo, qui retineret redem-
ptum ab hoſtibus, donec ſibi de pretio
ſatisfieret prout etiam quando dictus car-
cer eſſet in caſu à iure permiſſo, & non
detineretur vltra viginti horas: tanto enim
temporis ſpatio quis detineri poteſt ani-
mo conſignandi Iudici competenti. Vni-
cuique etiam, quamuis priuato nulla præ- 8
cedente commiſſione, licet capere Mo-
netarios, Latrones, & viarum Graſſato-
res, Incendiarios, violentos fœminarum
Raptores, Deſertores militiæ, arbores
& vineas furtim cædentes, fures accla-
mante populo fugientes, Veneficos, In-
cantatores, Adulteros in adulterio depre-
henſos, Adulterantes monetam Princi-
pis, quemlibet proprium debitorem fugi-
tiuum

tiuum, & quemlibet Reum in flagranti crimine repertum; dummodo iſti in priuato carcere detineantur ſolùm per ſpatium viginti horarum: quia ſi ſecus, pœna priuati carceris incurritur;etiam quod ſimus in captura in principio licita, & à
9 Iure permiſſa. Nec etiam priuatus carcer conſideratur in Patre detinente filium correctionis causâ; in Marito qui correctionis, & caſtigationis causâ in priuato carcere vxorem detinet, in Domino qui ſeruum, in Abbate qui Monachum; in conſanguineis, qui eorum conſangui-
10 neum furioſum. Et ſpecialiter etiam non conſideratur in creditore, qui authoritate Iudicis debitorem ſuum cepit, vt ad carceres duceret; ſed rogatus ab ipſo, domi propriæ cuſtodit: nec in meretrice, quæ detinetur libidinis causâ: nec etiam quando quis detinetur in carcere adeo fragili, & facili ruptu, vt ſine difficultate poſſit detentus arripere fugam, & euadere; imò quando potuiſſet exire licèt cum ali-
11 qua difficultate. Nec etiam in Bannito, qui poteſt impunè occidi: quia & hic in priuato carcere detineri poteſt, & etiam impunè torqueri: ſed de hoc vide *infrà q.* 103. Firma denique, & in iudicando non recedas, quod quidquid ſit de Iure, de Conſuetudine tamen, & communi obſeruantia, pœna vltimi ſupplicij non imponitur, ſed alia mitior Iudicis arbitrio, & tamen dicta pœna non habet locum, niſi adſit dolus, & animus illum committendi; qui vtrum adſit, néc ne, Iudicis arbitrio ſtatur, ſi verſemur in dubio, ſecus vbi res eſt clara: vſque ad *n.*36.

Ex defectu cauſæ captura redditur nul-
12 la & inualida: & pro cauſa conſideratur corpus delicti: at licet aliqui voluerint capturam non dari, niſi quando venit imponenda pœna corporalis, ſeù corporis afflictiua; attamen firma etiam dari vbi tantùm pecuniaria infligitur Iudicis arbitrio.

13 Omnes perſonæ, & capi, & carcerari poſſunt, præterquam illæ, quæ à iure prohibitæ ſunt: inter quas Mulier pro debito pecuniario ſi honeſtæ conditionis ſit: & ſiuè debitum ſit ex delicto, publicum, & fiſcale; ſiuè priuatum: imò pro cauſa criminali, ſi crimen leue ſit, & non atrox, carcerari non poteſt, ſed tantum præſtito fideiuſſore, aut iuratoria cautione, extra carceres auditur: at ſi Iudex aliàs contra Iuris diſpoſitionem Mulierem carcerari mandet, vnà cum Birruariis, ſibi in hoc obedientibus punitur: iuxta *Auth. vt nulli Iudic. C. de Offic. diuerſ. Iudic.* ſcilicet priuatione cinguli, exilio, ac aliis corpora- 14
libus pœnis. Et ideo Mulier non poteſt carcerari, vt neque cogi poſſit ad corporaliter comparendum, quando iudicium ſine Mulieris præſentia expediri, aut tractari poſſet; & niſi præceptum fieret proferendo teſtimonio in cauſa Criminali. Et tandem quidquid ſit de Iure, hodie de Conſuetudine, in delictis grauiſſimis carceratur, ſi ſic Iudici videatur ex qualitate perſonarum, delicti, & iudiciorum. Et ſi Mulier ſit honeſta, & nobilis, ſeù ciuilis, & honeſtæ conditionis, non carceratur, ſed domi detinetur, vel alibi ſub cuſtodia; ità vt in delictis atrociſſimis carceratio Mulierum ſemper ſit Iudicis arbitrio committenda: vſque ad *n.*55.

Meretrix, inhoneſta, & Luxurioſa, quandocunque poteſt carcerari; etiam pro debito ciuili: ſed ſi ſit maritata, diſtingue: 15
Aut maritus eſt ignorans meretricij, & non poteſt carcerari: aut eſt particeps turpitudinis, & omnino carcerari poſſe verius eſt: licèt Alij contra. Sed tamen quando ſic carceratur, debet mitti in carcerem à viris ſeparatum: ſic poteſt carcerari mulier pro debito proprio deſcendente ex delicto: & nonnulli tenent, poſſe carcerari Matrem tutricem ex malè adminiſtrata tutela. Contrarium tamen verius, & ſic ſeruandum. Mulier verò de fuga ſuſpecta, pro debito ciuili non comprehenditur à Statuto de materia diſponente: vſque ad *n.*65.

Clericus in Sacris conſtitutus, vel Altari, ſeù Eccleſiæ proprio miniſterio inſer- 16
uiens ex *cap. Odoardus, extr. de ſolut.* pro debito ciuili carcerari non poteſt: ſed vel curatoria cautione de ſoluendo liberatur, vel ſequeſtrantur fructus ſui beneficij, reſeruatis ſufficientibus ad alimenta. Quod non extenditur ad Clericos in minoribus 17
conſtitutos: nec habet locum in Clerico ex tribus ſententiis conformibus ad ſoluendum condemnato: nec pariter quando in contractu iurauerit ſoluere; quando eſt ſuſpectus de fuga; quando pro debito deſcendente ex delicto, ſeù quando de crimine ageretur ciuiliter. In criminali- 18
bus autem carcerari non poteſt, niſi priùs conſtet de delicto, & legitima præceſſerint indicia: vſque ad *n.*77.

Doctor pro debito ciuili carcerari non poteſt: quod priuilegium multi extendunt ad eius filios, & vxorem. Ad ſimili- 19
tudinem Clerici, ſub cautione iuratoria relaxatur: & ſi ſecùs Iudex efficiat, capitaliter punitur. Et adeò verum eſt Docto- 20
rem pro debito ciuili carcerari non poſſe,

vt

vt etiam ſtante Statuto, quod quilibet capi poſſit, non obſtante quocunque priuilegio, non includatur Doctor: cùm ex tali clauſula non derogetur priuilegiis,
21 clauſis in *Corpore Iuris*. Et licèt multi ſequentes Bart. dicant talia priuilegia non competere, niſi DD. actu legentibus; attamen contrarium receptum eſt, & competere Aduocatis, ſeù alio modo in legali ſcientia ſe exercentibus; Recentiores omnes tenent; & pluries deciſum fuit.
22 Et eſt adeo hoc priuilegium inconcuſſum; vt etiam Doctor nequeat eidem renunciare; licèt Romæ, & in Statu Eccleſiaſtico, vigore obligationis *Cameralis* carcerentur: quinimò ex quocunque debito, dum executioni reali non poteſt dari locus. Verùm in Statu Sereniſſimi
23 Magni Ducis Etruriæ Domini mei, nunquam carceratos vidi; niſi ex debito fiſcali, ſeu Communitatiuo. Et in quocunque caſu dicit Author, quod pronun-
24 ciatio carcerationis contra Doctores, facienda eſt cum maiori temperamento, & conſideratione: vſque ad *n.* 87.

Infirmus graui infirmitate detentus
25 etiam pro cauſa Criminali non carceratur; ſed iſto caſu Iudex debet aſſecurari per fideiuſſionem: vel ea deficiente adhibere cuſtodes, ſumptibus infirmi, donec reconualeſcat: imò quando cauſa eſt Ciuilis, Iudex poteſt concedere inhibitionem ad tempus, vt domi ſecurus maneat ad conualeſcendum: vſque ad *n.* 88.

Captura dicitur iniuſta ratione loci,
26 in quo quis capitur, ex quo primò, aufugiens ad Eccleſiam, ex ea inuitus extrahi non poteſt, & in ea captus, eidem reſtitui debet. Secundò, domi propriæ nec etiam quis poteſt capi, ſiuè ſit propria, ſiuè conducta; & ſiuè etiam oſtium ſit apertum ex *L. plerique, ff. de in ius vocand.* licèt non hoc practicetur vbique, & præcipuè in Statu Eccleſiaſtico, vbi domi capiuntur: ſed Florentiæ, & Senis, ac in toto Statu mei Domini Benigniſſimi Magni Ducis, contrarium ſeruatur, nec domi pro debito mero Ciuili quicumque capitur: quinimò Senis, ex Statuto particulari, nec executio perſonalis fieri poteſt pro quocumque debito aduerſus inſidentem aſino: ac ità practicatur abſque contradictione, egóque pluriès obtinui ad fauorem plurium.

In criminalibus verò, non ſolum quis
27 capi poteſt domi; ſed etiam Executoribus eſt permiſſum oſtia, & feneſtras frangere, etiam quod à Iudice non habuerint licentiam expreſſam, ſecùs in Ciuilibus: quia tunc non licet, niſi ex expreſſa licentia concedenda, prætiia citatione, ad tenendum portas apertas: alias mandari aperiri per vim; etiam in debitore obligato per iuramentum, & in forma *Cameræ*: in tantum quod ſi ſecùs faciant Executores, teneantur de violentia: vſque ad *num.* 95.

Carcerario iterum dicitur iniuſta ratione loci, vbi captus carceratur in carcere 28
priuato, vt ſuprà dictum eſt: & propterea capti debent mitti in carcerem publicum, nec ibi regulariter retineri in compedibus, niſi Iudici contrarium viſum fuerit, attentis cauſæ, & perſonæ qualitatibus: imò ſola grauitas, & atrocitas delicti, quando carcer eſt tutus, non debet id operari. Et quocunque caſu compedes debent eſſe tales, ne inferant tormentum.

Carceratio dicitur iniuſta ratione temporis, pro debito Ciuili facta tempore feriato: ex *L. fin. C. de fer.* Hoc tamen non procedit in Debitore ſuſpecto de fuga: nec in criminalibus; quia pro iis, etiam diebus feriatis decernitur executio realis ſeu captura, & quilibet carceratur.

Dicitur indebita, & iniuſta ratione 29
ordinis non ſeruati, videlicet, quando mandatur quem capi de facto, & ex abrupto proprio ac temerario motu Iudicis, ſiue, vt dici ſolet, *propriâ Ceruice*, & nullis præcedentibus indiciis: & hoc caſu pluribus relatis ab *Authore* opinionibus, tandem decidit ex *L. 1. ff. de cuſtod. & exib. Reor.* quod totum ſit remiſſum Iudicis arbitrio temperandum, conſideratis delicti, & perſonarum qualitatibus. Iudex enim indebitè carcerari mandans, regulariter in Syndicatu tenetur, & punitur Syndicatorum arbitrio, pro facti, & perſonarum qualitate. Ita relictis DD. ambagibus, ſentit *Author*: & vltra pœnam ordinariam, ad damna, & intereſſe carcerati condemnatur.

Et è contrà, ſicut tenetur pro indebitâ 30
carceratione; ità & obligatur ex indebita relaxatione. Sed ſingulariter nota, quod Iudex relaxans debitorem pauperem, ità quod non habeat vnde ſe alat, creditore citato requiſito, & recuſante alimentâ præſtare, in nullo tenetur: Quidquid Alij contrà. Quando verò carceratus eſſet relaxatus à Iudice ſub fideiuſſione de ſe repræſentando, tunc quia talis carceratus per talem fideiuſſionem videatur approbare capturam, de nullitate eiuſdem dicere non poteſt, nec Iudicem conuenire.

Et quidquid dicant multi, quando cap-
tus pro aliquo debito, ſeù delicto arreſta-
tur ad inſtantiam Fiſci pro aliquo alio
debito, licet prima captura ſit nulla & in-
debita, adhuc ſuſtinetur arreſtatio, nec
carceratus relaxatur. Aduerte tamen,
31 quod carceratus, ſeù captus pro delicto,
non poteſt relaxari niſi præſtita fideiuſ-
ſione, nec eâ datâ, retineri pro debito
ciuili: & ita practicatur: licet Alij con-
32 tra. Sic nec captus pro vno debito poteſt
pro alio debito arreſtari, niſi arreſtans
tueatur de credito per ſententiam, & ha-
beat mandatum relaxatum à Iudice.

EX QVÆST. XXVIII.

ARGVMENTVM.

Carcerari an & quando poſſit, qui ad Eccleſiam confugit; quandóve vi ex illa extrahi.

1 REGVLARITER ab Eccleſia in-
uitus nemo extrahi debet: & de
facto extractus, de facto ſit reſtituendus:
imò extrahens per vim confugientem ad
Eccleſiam, non ſolum punitur pœna
mortis, etiam effectu non ſecuto; & ex
ſolo facinore attentato; ſed etiam Reus
læſæ-Maieſtatis reputatur. Hæc de iure
2 Ciuili. De iure autem Canonico, huius
immunitatis Eccleſiæ Violatores, dam-
nantur ad reſtitutionem perſonæ auulſæ,
cum omnibus damnis, & intereſſe: &
vt publici latrones reputantur, & ex-
communicantur, donec reſipiſcentes
damnum omne reſarciuerint, & tan-
quam Rei læſæ-Maieſtatis, ſi in tali vio-
lentia Clericis iniuriam intulerint. Et non
3 tantùm Laici, verùm etiam Clerici non
poſſunt extrahi dum ad Eccleſias confu-
giunt; niſi tamen Clericus commiſiſſet
aliquod delictum ob quod eſſet dignus
degradatione, & Curiæ ſeculari conſig-
natione: quo caſu requiritur expreſſum
Iudicis Eccleſiaſtici decretum. Similes
4 confugientes nec etiam poſſunt obſideri,
aut impediri, ne eis alimenta, victus, ac
veſtitus, aliáque neceſſaria deferantur,
licet poſſint teneri in bona cuſtodia, do-
nec cognitum fuerit, an gaudeant im-
munitate Eccleſiæ, necne: ſic nec capi
poteſt confugiens ad Clericum portan-
tem per viam Sanctiſſimam Euchari-
ſtiam, vel ad circuitum Eccleſiæ, vide-
licet per quadraginta paſſus circum-circa
Eccleſiam Matricem, per paſſus trigin-
ta circa alias Eccleſias, ſed Conſuetudo
hac in re ſeruanda eſt. Extende in con-
fugiente ad oſtium Eccleſiæ, ad ſcalas, 5
Clauſtrum, Atrium, vel Cœmeterium,
etiam quod Cœmeterium diſtaret ab Ec-
cleſia vltra quadraginta paſſus: ſed
extra dictum Cœmeterium, vltra duos
paſſus fugiens capi poteſt. Qua immu-
nitate gaudent quicunque delinquentes
ex quocumque ſcelere, & crimine, etiam
graui, niſi delictum eſſet atrociſſimum,
& tale, vt per illud Clericus eſſet degra-
dandus, & tradendus Curiæ ſeculari. Fal-
lit Regula in homicidio deliberatè, ſeù 6
per inſidias commiſſo; in Sacrilego; in
Aſſaſſino; in occidente, ſeù vulnerante
Clericum, etiam Excommunicatum;
quia & talem percutiens incidit in pœnam
Canonis, ſi quis ſuadente Diabolo.

Debitor ex cauſa ciuili, ſiuè priua-
tum, ſiuè publicum ſit debitum, præter- 7
quam Mercator fraudulenter fallitus, &
Decoctor doloſus, hac immunitate gau-
det. Quæ quidem immunitas conſide- 8
ratur etiam in quacunque Eccleſia non-
dum conſecrata, quinimò & interdicta.
In Hoſpitalibus authoritate Epiſcopi fa-
bricatis, in Palatio Epiſcopi, ſi intùs ha-
beat Oratorium, ſeù Capellam; aliàs ſe-
cus de veriori, in puncto iuris, teſtatur
Author. Excommunicati quoque ad Ec- 9
cleſiam confugientes, immunitate gau-
dent: & quidquid ſit in puncto iuris, ità
in practica ſeruatur. Sic & de Conſue-
tudine, immunitate gaudent Palatia Car-
dinalium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, li-
cèt hoc in Vrbe non ſeruetur: vſque ad
num. 49.

Publicus Latro, & agrorum nocturnus 10
depopulator, viarúmque Graſſator non
gaudet immunitate Eccleſiæ ex *Bulla*
Gregorij XIV. Sic nec ille, qui in ea-
dem Eccleſia deliquit: Verùm per *Bul-
lam* Gregorij XIV. requiritur vt ſequatur
mors, vel mutilatio membri in eadem
Eccleſia. Extende ad eum, qui extra Ec-
cleſiam, & ex loco profano ſagitta, iacu-
lo, aut catapulta exiſtentem in Eccle-
ſia vulnerauerit, vel occiderit: vel è
contrà, ſi ipſe in loco ſacro exiſtens ſpe
immunitatis alium extra Eccleſiam oc-
ciderit; & iſto caſu poteſt extrahi in-
uitus per ſecularem Iudicem. Simili-
ter, nec armatus armis prohibitis qua- 11
rum delatio prohibita ſit ſub pœna ca-
pitali. Blaſphemans nec illa gaudet im- 12
munitate Eccleſiæ; id enim ſuadet aper-
ta ratio, quia ſcilicet fruſtra legis implorat
auxilium

auxilium, qui in ipſam legem delinquit.
13 Iudæi, Hæretici, Apoſtatæ, aliique in-
fideles, huiuſmodi immunitate gaudere
14 non poſſunt. Alij contrà. Sic & non
gaudet ille, qui captus, per Eccleſiam
tranſeundo ducitur ad carceres, vel ad
furcam. Ratio eſt, quia attenditur prin-
cipium, quando eſt licitum. Et quid-
15 quid Alij contra, firma pro veriori, &
communiori. Eccleſiâ deſtructâ cum au-
thoritate Superioris, ſeu ſine ſpe vel
ædificationis non gaudet immunitatis
priuilegio. Oratoria ſimiliter ſecularium
ſine authoritate Epiſcopi conſtructa, nec
ipſa gaudent immunitate Eccleſiæ. Et
16 licet de Iure in caſibus, quibus non da-
tur immunitas, Iudices ſeculares poſſint
propria authoritate Reos ex Eccleſiis ex-
trahere, attamen id prohibitum eſt vi-
gore *dictæ Bullæ* Gregorij XIV. abſque
licentia Epiſcopi, etiam vt dixi in caſu
aliàs permiſſo: Quando autem Epiſco-
pus licentiam dare renuerit, tunc tales
extracti ad carceres Eccleſiaſticos per-
duci debent, donec per ipſum Epiſcopum,
aut ab eo deputatum, cognitum fuerit,
vtrùm crimina per extractos commiſſa
fuerint talia, vt gaudeant néc ne immu-
nitate Eccleſiæ. Et licet multi dixerint
17 ſic extractum, & de manu Curiæ Ec-
cleſiaſticæ receptum, non poſſe con-
demnari in pœna vltimi ſupplicij; Con-
trarium tamen eſt verius. Et in omnibus
caſibus, in quibus confugiens ad Eccle-
ſiam extrahi poteſt, non eſt etiam ſer-
uanda Reo fides, pro impunitate deli-
cti. Sed de hac re vide latiùs *infrà
quæſt.* 81.

EX QVÆST. XXIX.

ARGVMENTVM.

Carcerari, ſeu offendi, an, & quando poſſit ille, qui à Principe vel à Iudice ſaluum conductum obtinuit.

REGVLA proponitur, quod ſal-
1 uus-conductus omnino ſeruandus
ſit: & nemo ſub ſaluo-conductu, ſeu ſe-
curitate à Principe conceſſa, carcerari,
moleſtari, aut quomodolibet offendi
poſſit. Et licet Alij contrà, firma pro
veriori, nec inquam ab ea in conſulen-
do, & iudicando recedas. Extendendo,
quod ſit ſeruandus etiam datus hoſtibus,
& in caſibus, quibus de iure communi,
vel municipali gratia fieri non poſſit: &
ideo captus ſub ſaluo-conducto, non ſo-
lum relaxandus liberè, ſed etiam taliter,
vt capi iterum non poſſit; & offendens
eum, qui habet ſaluum conductum à
Principe, incurrit crimen læſæ-Maie-
ſtatis; ſed quomodo ſit puniendus, cùm
variè DD. loquantur? Tu diſtinguas pro
veritate: quod aut offenſus habebat ſe-
curitatem à Priuato, hoc eſt ab offen-
dente, aut à Principe: primo caſu, of-
fendens non incurrit pœnam læſæ Ma-
ieſtatis, nec pœna mortis ei infligitur,
niſi in caſu ſecutæ mortis; ſed tantum Iu-
dicis arbitrio punitur: vel habebat non à
priuato, ſed à Principe, vel ab alio infe-
riore à Principe: ſi ab inferiore, non erit
vt *ſuprà* pœna mortis puniendus qui vio-
lat ſaluum conductum, niſi in caſu ſe-
cutæ mortis, ſed tantum Iudicis arbi-
trio: At ſi habebat ab ipſo Principe, eius
Conſilio, vel Locum tenente, & offen-
ſio facta eſt, non in odium Principis, &
contemptum illius authoritatis, ſed ex
particulari odio, tunc pariter pœna erit
arbitraria: ſi autem in dedecus contemp-
tumque Principis & offenſionem, eóque
animo, vt Principi iniuria afferatur, ſiuè
mors ſit ſecuta, ſiuè non, pœna mortis
infligitur: vſque ad *n.*19.

Saluus-conductus conceſſus debitori
ciuili, ne dum à Patre, ſed etiam à Iu- 2
dice ex aliqua cauſa ſibi bene viſa, dum-
modo non excedat ſpatium triginta die-
rum, vtrique ſeruandus. Excipe debita
iurata, & debita ex cauſa delicti, vel fiſ-
calia, & ex fideiuſſione, quæ conceſſa
non valent. Et in propoſito, licèt debi-
tor habens Saluum-conductum à Princi-
pe non poſſit moleſtari, tenetur tamen
ſatiſdare de ſoluendo finitâ dilatione, ſi
talis ſatiſdatio à creditore petatur: ſi ve-
rò debitor ſit pauper, admittitur ad iura-
toriam cautionem: Et quidquid ſit de
Iure, etiam ſubreptitiè extortus non vio- 3
latur, ſed tantum recurritur ad Princi-
pem pro reuocatione. Non tamen exten-
ditur ad debita priuilegiata; videlicet lo-
cationis conductionis, Eccleſiaſticorum,
Pupillorum & de recenti contractorum:
vſque ad *n.*39.

Saluus-conductus ſeruari debet, ac la-
tè & fauorabiliter interpretandus: dici- 4
tur enim potiùs beneficium, quàm pri-
uilegium: quidquid Alij contrà. Inter-
pretatur tamen aliquando, & declaratur
ab illius petitione: quia id quod conce-
ditur, reſtringitur ad petita & narrata;

Ideóque ſi petitio ſit ad tempus, conceſſio autem indeterminata, reducitur ad tempus petitum. Interpretatur etiam à coniecturata mente concedentis; quæ quando aliunde non appareat, ſtatur declarationi eiuſdem concedentis, & quandoque declarationi illius, cui conceſſus eſt, ſi in ſui præiudicium interpretetur.

5 Conceſſus pro ſe, & ſociis, extenditur etiam ad ſocios Iudæos; non tamen ad Hæreticos, & alios infideles non toleratos, niſi de iis expreſſa facta ſit mentio. Conceſſus pro ſe, & decem hominibus, ſeruari debet: etiam quod illi homines, ſeù ſocij vadant ſine illo Principali, cui conceſſa eſt ſecuritas. Conceſſus vni Principali, cenſetur conceſſus illius famulis, & familiaribus: multóque magis conceſſus Viro, extenditur ad eius vxorem. Conceſſus pro eundo, intelligitur etiam pro redeundo, etiam quod id expreſſum

6 non ſit. Conceſſus alium ad tutè veniendum ad aliquem locum, cenſetur conceſſus vt offendi non poſſit, nedum in itinere, ſed etiam dum eſt domi ſuæ, præparans ſe ad iter, niſi tamen fuiſſet impetratus dolo, non vt verè iret, ſed vt tutus domi ſtaret. Conceſſus delinquenti

7 ſimpliciter, & generaliter, ſeruandus eſt quoad omnia delicta, etiam non expreſſa in ſaluo conductu, dummodo minora ſint expreſſis: ſed ſi concedatur generaliter pro omnibus delictis, locum habet, non ſolùm in publicis, & condemnatis, ſed etiam in occultis: verùm non extenditur ad futura. Et in tantum ad futura non extenditur, vt ex nouo delicto conceſſus, ſubreptitius & infractius cenſeatur, nec ſeruari debeat etiam quoad antiqua, quando ille, cui eſt conceſſus, deliquerit ex propoſito, & deliberatè, ac appareat ſaluum conductum petiiſſe cauſâ delinquendi: ſecus ſi è contrà laceſſitus, & prouocatus deliquerit: vſque ad *num.61*.

Seruari tamen non debet, & reuocari

8 poteſt, ſuperueniente noua cauſa, ob quam licitum ſit: & generaliter ex cauſa publicæ vtilitatis, dummodo ſimilis noua cauſa proceſſerit ex facto, & culpa ipſius, cui eſt conceſſus: aliàs enim iniquiſſimum eſſet abſque reuocatione præcedenti infringere illum, & ſub fide tutum vexari. Non prodeſt aſſecurato, qui

9 permiſſa in conceſſione non adimpleuit. Non extenditur ad ſocios aſſociantes in

10 itinere. Datus de eundo, & redeundo, non intelligitur datus, niſi pro vna vice tantùm: ſed ſi fuerit conceſſus determinatè ad certum locum, & tempus; tum pluribus vicibus ire, & pluribus redire permittitur. Non ſeruatur quando eius authoritas, vel virtus morte concedentis expirauit, vel finita eius iuriſdictione, & Officio: ſecus tamen eſſet, quando adeſſent verba poſitiua voluntatis, vt putà cum. *Diſdicta, vel donec reuocauero.* Ceſſante cauſa ſalui-conductus, ceſſat, & idem: verùm vbi cauſa ceſſaret abſque culpa, & facto aſſecurati; tunc licèt reuocari poſſet, non tamen eſſet finitus ipſo iure. Sic Saluus-conductus conditionalis, non purificata, vel non adimpleta conditione appoſita, non valet: vſque ad *num.79*.

Bannitis, exulibus, & confinatis, Iudices non poſſunt fiducias, & ſecuritates concedere, vt veniant, ſeù redeant, 11 exilio, confinatione, vel banno non obſtante, quia talis facultas ſoli Principi reſeruata eſt. Et licet aliquando multi dicant, Iudices id poſſe, multique ne- 12 gent, & hinc inde opiniones decertent; Authot tamen firmat, quod etiam inferiores à Principe poſſint ſaluos conductus concedere ex cauſa, & conſiderando hanc propoſitionem non in abſtracto, & in genere, ſed in concreto, deueniendo ad ſpecialia, Iudices poſſunt concedere ſaluos conductos ex cauſa; vt putà, illum petenti ad comparendum, & ſe defendendum pro aliis delictis. Illi verò, qui vices gerunt ipſius Principis, poſſunt 13 etiam ſaluos-conductus concedere ad tempus, non autem in perpetuum. Feudatarij verò, Barones, ac Domini Caſtrorum, qui non habent merum, & mixtum imperium omnimodam Iuriſdictionem, & perpetuam adminiſtrationem, cum cauſa tantùm ſaluos-contractus concedere poſſunt: ſine cauſa verò, ſi id eis in inueſtitura conceſſum ſit, vel ſaltem habeant aggratiandi facultatem. In Statu tamen Eccleſiaſtico caueas: quia ex Bul- 14 lis Clementis VII. *Bullar. p.1. fol.* 287. Pij IV. *eodem Bullar. fol.* 810. & Pij V. *Bullar. p.2. fol.* 937. Statuitur, non concedi poſſe per alios, quàm per ipſoſmet Summos Pontifices, Bannitis, & condemnatis: præſertim pro homicidio, ex cauſa capitali: vſque ad *numer. fin.* 112.

***

EX QVÆST.

EX QVÆST. XXX.

ARGVMENTVM.

Carceres frangens, & ab illis aufugiens, quomodo, & quando puniatur.

CARCERVM effractores, & inde fugientes, quomodo puniri debeant? cùm non adhuc benè à DD. explicetur, Author noſter poſt relatas octo
1 DD. opiniones inter ſe non modicè decertantes, tandem pro vera Reſolutione ex præmiſſis, duos principales caſus diſtinguit. *Primus* eſt, quando effracto carcere, carcerati iam aufugerunt; & iſto caſu ex *L.1 ff. de effract.* imponitur pœna capitis, licèt dicat Author non intelligi de pœna mortis naturalis, ſed de alia mitiori, & propterea nunquam vidiſſe morti traditos huiuſmodi effractores, ſed tantum acriori tormento ſubmiſſos, vel extra ordinem punitos. *Secundus* caſus, quando carcerati non aufugerunt, ſed effracto carcere, vel nondum perfecta fractura fuerunt præuenti, & ſic non potuerunt; vel etiam pœnitentes propter difficultatem, aut timore pœnæ, vel ex aliâ causâ noluerunt aufugere, iuxta *L. in eos, ff. de cuſtod. Reor.* quicquid multi multa dicant, pœna arbitraria mitiori puniendos eſſe fatetur: vſque ad *n.*34.

Regula ergo datur, quod carcerum
2 Effractores arbitrariâ pœnâ puniendi ſint, ſiuè aufugerint, ſiuè non; ſed ſi non aufugerint, mitius puniendi, quàm ſi aufugiſſent. Extendendo etiam quod carcerum Effractor innocens ſit de delicto, pro quo detinetur. Et omni caſu Effra-
3 ctor aufugiens poteſt condemnari in pœnam illius delicti, pro quo detinebatur; non quia fractor habeatur pro confeſſo, vt multi voluerunt; ſed quia ex tali fractura, & fuga reſultat indicium ſatis notabile, quod iunctis aliis, pro quibus erat contra ipſum deuentum ad carcerationem (ſi enim ſine indiciis fuiſſet captus, fugere potuiſſet impunis) nulli dubium, quod eſt ſufficiens ad inquirendum, citandum, ac etiam, niſi compareat, ad condemnandum ipſum fugientem: Quare ſi ille, qui effracto carcere aufugit, erat detentus pro crimine capitali, quod mortem merebatur, poteſt ad mortem condemnari in contumaciam, non vti Effractor, ſed propter delictum principale: Si verò erat detentus pro aliquo aliò delicto, pro quo de Iure non erat imponenda pœna vltimi ſupplicij, ſed alia mitior corporalis, vel pecuniaria, tunc poterit Iudex ipſum condemnare in ipſam pœnam pecuniariam, vel corporalem, & ipſam aggrauare, ſed citra mortem, propter fracturam, & fugam, quæ de ſe delictum eſt, & pœnam particularem meretur. Pri- 4
mò enim caſu non eſt opus aggrauare pœnam propter fracturam, quia pœna maior, quæ eſt mortis confundit, & abſorbet quamlibet aliam minorem. Sed aduertat Iudex informando inquiſitionem contra ipſum Effractorem, vt illa præcipuè ſit fundata non ſolùm in fractura, ſed etiam in delicto principali, pro quo fugiens erat carceratus, ac ipſum citare, & notare ad ſe defendendum ſuper fuga, & fractura, necnon ſuper dicto principali delicto: vſque ad *n.*45.

Pœna effractorum carcerum extenditur etiam ad detentos in aliqua Camera, vel Palatio à Iudice pro carcere aſſignato, 5
dummodo fuga ſequatur cum fractura; ſecùs ſi ſine eâ: quia tunc ceſſaret ratio effractionis: Et quamquam puniri deberet, mitiùs vtique. Sic concludε, quicquid alij dixerint. Si verò contigerit, inquiſitum carcerari in amplioribus, & non 6
tutis carceribus, dato fideiuſſore de tuto carcere, & inde non diſcedendi ſine licentia Iudicis, ſi carceratus, etiam culpâ Cuſtodis aufugerit, tenetur fideiuſſor ad pœnam conuentam, nec iuuatur propter Cuſtodis negligentiam. Ampliando quod poſt præſtitam fideiuſſionem de non diſcedendo ab aliquo loco, ſeù carcere, ſi fuerit præſtita alia cautio de non diſcedendo ab aliquo loco, ſeù carcere largiore, & meliore ex cauſa infirmitatis aſſignato, & de redeundo ad primum carcerem, valetudine adueniente, tunc ſi carceratus aufugerit ex ſecundo loco ſibi pro carcere aſſignato, adhuc primi fideiuſſores tenentur, quia per ſecundos non cenſetur facta aliqua nouatio. Hoc tamen non procederet, ſi ipſe carceratus eſſet detentus iniuſtè: prout etiam quando is, pro quo fuit permiſſum de tuto carcere, ſeu quod ex loco aſſignato non diſcederet, diſceſſerit, ſed reuerſus fuerit. Alij contrà, nec ſine fundamento; ſed Author 7
cludit, quod iſto caſu condemnaret talem fideiuſſorem, non ad integram pœnam, ſed mitiùs agendo, ad minorem ſummam condemnationem reduceret; ne ex temeritate Iudex contemnatur: vſque ad *n.* 78.

Pœna Effractorum carcerum non ſolùm

lùm habet locum in detento pro cauſa
8 Criminali, ſed etiam pro cauſa Ciuili; ſiuè debitum ſit publicum, ſiuè priuatum; cùm conſideretur ſolùm violatio loci publici. Effractor autem dicitur etiam is, qui aufugit fractis vinculis & compedibus per apertum oſtium, & feneſtras. Sic &
9 tranſcendens muros carcerum, quo effracto volebat aufugere, ſed non perfecit aliqua cauſa impeditus: Ex quo concludas, quod ſi fuga eſt ſecuta, & denuò capiatur, non ſolum punitur, ſed etiam torquetur ſuper delicto, pro quo detinebatur, tanquam ex fuga redditus magis ſuſpectus; ſi verò non eſt ſecuta fuga, in pœnam attentatæ fracturæ itidem torquendus eſt.
10 Effractor etiam tenetur in foro conſcientiæ, quià peccat; in tantum vt, ſi dimiſſus & relaxatus fuerit ſub promiſſione & iuramento de redeundo, abſque peccati labe & periurio non poſſit non redire, etiam quod redeundo exponeret ſe periculo mortis: vſque ad *n.* 92.

Puniuntur etiam auxilium, ſeù opem præſtantes talibus Effractoribus, hic
11 enim ſi cauſa criminalis eſt, eâdem pœnâ plectuntur, quâ plectendi erant ipſi carcerati quod extende ad conſultores, fautores, & inſtigatores; quinimò ad receptantes & occultantes ſimiles Effractores: ſed hoc caſu non eadem pœna, ſed arbitraria eſt imponenda, ac etiam mitior, ſi fuerint cognatione vel affinitate coniuncti: vſque ad *n.* 100.

Eximens carceratum ex carcere, qui
12 iam confeſſus, vel conuictus, aut condemnatus erat, de iure communi incidit in pœnam læſæ Maieſtatis: Extendendo ad eximentem de manu familiæ: ex *L. Iulia, Maieſtatis.* Verùm hoc procedit ſtrictè, ſcilicet quando iſte fuerit condemnatus ad mortem: licèt, ſi dolo, & malo animo offendendi Principis Maieſtatem, tunc intraret eadem pœna pro quocumque crimine. Imò in propoſito ſupradictæ principalis concluſionis, ad hoc vt crimen læſæ-Maieſtatis committi neceſſe eſt, quod carceratus fuerit captus de mandato alicuius Iudicis ſupremi Principis, Pontificis ſcilicet, Imperatoris, vel Regis: Et hinc habes, quod licèt pœna eximentis carceratum non ſit capitalis & vltimi ſupplicij, ſed mitior & arbitraria; quando tamen carceratus pro crimine capitali confeſſus, conuectus, vel condemnatus eximeretur, pœna mortis im-
13 ponitur. Et in Vrbe, ac Statu Eccleſiæ ex *Bulla* Sixti V. tanquam Rei læſæ-Maieſtatis, & Rebelles puniuntur omnes, qui carceres, aut quamcumque cuſtodiam effregerint, inuaſerint, aut quoquo modo violauerint, ſeù violare tentauerint, ſiuè ad hoc homines, vel arma miniſtrauerint, ſiuè aliàs auxilium, conſilium, vel fauorem, palàm vel in occulto, per ſe vel per alium, ſeù alio quouis modo præſtiterint, ſeù præſtare permiſerint Tu ergo, 14
qui verſaris in Statu Eccleſiaſtico, conſidera, & ſerua: vſque ad *n.* 107.

Eximens Debitorem ex cauſa Ciuili, tenetur ſoluere de proprio, Creditori, 15
tamquam eſſet fideiuſſor. Contra eum datur iuramentum in litem, & ſi plures ſint eximentes, omnes in ſolidum tenentur, & contra omnes iuratur in litem. Amplia procedere concluſionem, etiam quod Debitor non eſſet verè Debitor, quia iſto caſu eximenti non datur facultas probandi, quod ipſe exemptus, non erat Debitor; niſi notoriè conſtaret reuera non eſſe debitorem, ac indebitè, vel non ritè carceratum fuiſſe. Et redeundo ad Concluſionem, etiamſi Debitor iterum capiatur, eximens non liberatur, ſed pro ſoluere tenetur, & punitur criminaliter aliqua pœna arbitraria: ſed in Statu Eccleſiæ ex *citata Bulla* Sixti V. intrat pœna læſæ-Maieſtatis: vſque ad *n.* 113.

Eximens non punitur, quando exemptus, erat iniuſtè detentus: & licèt Alij contrà; non recedat. Sic nec punitur exi- 16
mens ex aliqua colorata cauſa; vt purà, ſi filius Patrem eximat, vel è contra: quia tunc excuſantur ſaltem à pœna ordinaria. De hoc tamen latiùs vide *infrà q.* 97.

Supradicta procedunt; nedum in Laïco, ſed etiam in Clerico: & tàm de iure Ciuili, quàm de Canonico: quinimò Clerici effractores deponuntur, & datâ perſeuerantiâ in enormitatibus, poſſunt tradi Curiæ ſeculari: iuxta terminos *c. cum non ab homine, de Iudic.*

Hæc tamen non conſiderantur in iniu- 17
ſtè carceratis: poſſunt námque ij abſque metu pœnæ carceres frangere, & aufugere, non ſolum ſi agatur in foro fori, ſed etiam in foro poli: imò etiam iniuſtè detentus, & iuſtè ad mortem condemnatus non ſolum non peccat fugiendo ex carcere, ſed etiam non fugiendo peccat, quando hoc efficere poſſit: adeo vt iniuſtè detentus, ſeù iniuſtè captus, ſi ſe à carceribus liberet medio iuramento de redeundo, poſſit non redire abſque labe peccati, & periurij. Quidquid Alij contrà. Præcipuè ſi redeundo ad carceres, incurreret periculum mortis. Et in tantum licet iniuſtè carcerato aufugere, & carceres frangere

frangere, vt ſi aliter mortis periculum, & iniuſtam Iudicis condemnationem euadere nequeat, ſit ei licitum Cuſtodes impunè corrumpere, vel etiam vulnerare, & occidere. Alij contrà.

18 Tu verò declara pro validitate concluſioñis requiri. Primò, Quod notoriè conſtet ex Actis, illum iniuſtè, & indebitè fuiſſe carceratum, & condemnatum. Secundò, Quod euidenter ſit in periculo mortis, nec aliàs euadere poſſit; quibus concurrentibus, liceret ſibi etiam Iudicem occidere. Quæ procedunt, quando iniuſtitia carceris reſpicit non ſeruatum ordinem Iuris, ſecùs ſi innocentiam carceris; poteſt enim eſſe, vt quis ſit innocens, & tamen iuſtè carceratus. Et io terminis, quis dicitur carceratus iniuſtè. Primò,
19 Quando fuit carceratus de mandato Iudicis non habentis iuriſdictionem. Secundò, Quando Iuris ordine non ſeruato. Tertiò, Quaodo fuit captus ſioe iodiciis. Quartò, Quando non contrito de delicto. Quintò, Quando conſpiciebat ſibi per falſos, & capitales inimicos calumniatores, ac Teſtes, crimen capitale impoſitum, Iudicémque fore ſui inimicum, & participem falſæ accuſationis. Sextò, Quando detinebatur in vinculis ferreis, & cippis in aliquo ſubterraneo loco, in quo inter paucos dies erat moriturus. Septimò, Quando timebat ſæuitiam Iudicis minàtis vel metum inferentis: vel quia ſolitus erat de facto procedere. Octauò, Ex ſæuitia acriori Cuſtodis; ſed hoc caſu, ſic aufugiens, debet adire Iudicem, imò & ſi non adeat, tamen à pœnâ ordinariâ excuſatur. Verùm in
20 dubio ſemper pro Iudice præſumitur, quoad iuſtitiam; non tamen quoad ordinem proceſſus; niſi quatenus ex proceſſu appareat: vſque ad *n.*147.

Carceratus, qui aufugit animo reuertendi, regulariter non dicitur fra-
21 ctor carcerum, nec illius pœna tenetur: quod extenditur etiam ad Arreſtatum, & ſub Iudicis præcepto detentum: animus tamen reuertendi non præſumitur, ideo debet probari, & probatur per Teſtes, coram quibus carceratus declarauit animum ſuum dediſcendo, animo reuertendi: quod ſi ſit probari non poſſit, Iudex, conſideratâ qualitate perſonæ, & cauſæ arbitrabitur. Et ſatis dicitur talis animus probatus ex feſtino reditu, ac ex allegatione cauſæ coloratæ; ſcilicet audiendi peccata, votum adimplendi, & his ſimilia. Aufugiens verò ex negligentia Cuſtodis, non punitur capitaliter, nec intrat pœna Effractionis carceris, ſi quis per oſtium apertum aufugerit: ad hoc enim, vt intret pœna ordinaria, de fractura conſtare debet, ex *L.* 1. *ff. de Effractorib.* Quinimò vigore *dictæ legis* requiritur etiam conſpiratio facta cum aliis carceratis. Et licèt Alij contrà, attamen Author firmat, fracturâ non intercedente Arbitrariam & mitiorem tantummodò pœnam habere locum. Sic non dicitur Effractor, aufugiens ex aliqua cauſa: ſcilicet; vel quia malè tractabatur, vel quia timebat Iudicis ſæuitiam, & nequitiam. Quod procedit etiam in retento domi, vel in Palatio ſub fideiuſſione; nam ſi ex aliqua cauſa diſcedat, & ad Superiorem confugiat, non dicitur fracta fideiuſſio (niſi adſit clauſula in ſtipulatione *de non recedendo ſub quouis prætextu, etiam recurſus ad Superiorem*,) dummodo adſit iuſta cauſa, & timor imminens. Pariter vti Effractor non punitur aufugiens de licentia Cuſtodis, licet Cuſtos teneatur ex *L. ad Commentarienſem, C. de cuſtod. & exhibit. Reor.* quamuis per carceratum fuerit data fideiuſſio de non diſcedendo ſioe Iudicis licentia, niſi in ſtipulatione adeſſet cauſa præcisè requirens licentiam Iudicis io ſcriptis. Et ſingulariter non tenetur aufugiens 22
de carcere propter timorē ignis, aquæ, peſtis, ſeu alterius ſimilis periculi; dummodò timor non ſit imaginarius; ſed veriſimilis, & probabilis; & dummodò, ceſſante timore, reuertatur. Author tamen ad nullam condemnationem deueniret contra iſtos, ſed tantum citaret ad compareodum, & ſe defendendum ſuper delicto principali; & niſi compareret, condemnaret, iuxta probatiooes, in contumacia: ità dicit practicari Romæ in egreſſis adueniente obitu Sũmi Pontificis. Singulariter iterum nota, quod Mulier carcerata, & tentata à Cuſtode, vel ab alio Viro, euitandæ libidinis cauſâ aufugiens, non punitur: ſic & reuelans conſpirationem de frangendo; quamuis à principio eſſet de complicibus; vſque ad *n.*195.

Carceratus pro crimine Hæreſis aufugiens, non habetur pro confeſſo: ſed ex fuga, iunctis aliis indiciis, poteſt citari, & in contumaciam condemnari. Quando verò in carceribus deti- 23

neatur ad pœnitentiam peragendam, loco pœnæ pro hæreſi inflictæ, tunc aufugiens cenſetur hæreticus relapſus, ſibi audientia denegatur, & tanquam relapſus, Curiæ ſæculari trahitur. Alij contrà. Tandem de effracto carcere non punitur, qui per imbecillitatem, ſeù infirmitatem, cæteris fugam arreptis, ipſe ſolus remanſit, quamuis deponat non acclamaſſe, ſi id dicat non feciſſe metu mortis: vſque ad *num.* 101.

EX QVÆST. XXXI.

ARGVMENTVM.

Carcerum Cuſtos ad quid, quando, & quomodo teneatur & puniatur ex fuga, ſeù morte Carcerati.

1 CVSTOS carcerum quomodo puniri debeat ex fuga Carcerati, inconſtantes habemus *Leges* Ciuiles, & inter ſe diſſimiles, ac inæquales; *L. ad Commentarienſem, C. de cuſtod. Reor.* quæ eſt clauis propoſitæ quęſtionis: *L. carceri præpoſitus, ff. de cuſtod. Reor. L. fin. ff. eod.* ideo vt prædicta iura, quæ diſſonantiam, & forſan etiam repugnantiam primo aſpectu habere videntur, ad veram pacem & concordiam reducantur, Author Regulam conſtituit. Quod carcerato ex carcere aufugiente, ſi cauſa, pro qua detinebatur erat criminalis, Cuſtos ſit puniendus eadem pœna, qua veniebat plectendus ille carceratus: ſic firmat, reiecta opinione tenentium, talem Cuſtodem puniri arbitrio Iudicis. Et licèt aliqui di-
2 xerint, pœnam mortis imponendam; attamen ſimilis pœna tunc demum ligat Cuſtodem, quando carceratus aufugiens fuerit detentus pro pœna Capitali: vel ſi dolo, vel pretio corruptus permiſerit euadere: & hoc caſu volunt multi indiſtinctè eum mortis pœnâ plecti, ſed verius eſt quod ſic puniatur, dummodo carceratus ſimiliter eſſet condemnandus. Sic & ſpe-
3 ciale eſt, vt poſſit & corporaliter, & capitaliter puniri ex ſola ſimplici lata culpa, & nimia negligentia, etiam ceſſante expreſſo dolo: Quinimo etiam de omni alia culpa leui, & leuiſſima, ſi ciuiliter agatur actione *legis Aquiliæ*, ad damna & intereſſe creditoribus reſarcienda, ac etiam criminaliter ex arbitrio: putà, priuationis officij, vel alia leuiori, provt prudentia ſuadeat. Et quamuis in dubio generaliter, & regulariter culpa non præſu- 4
matur, attamen Cuſtos tenetur probare, quod caſus ſine culpa acciderit: qua in dubio eius culpâ carceratum aufugiſſe præſumitur. Sed ſatis probatum diceretur, ſi probaretur, ſemper aliàs fuiſſe diligentem, omnia feciſſe, & ſeruaſſe, quæ boni Cuſtodes facere, & ſeruare ſolent, ac quod toto tempore eius cuſtodiæ, nullam culpam, nullúmve dolum commiſerit, quæ præſumptio excluſiua tolleret incluſiuam dubij: vſque ad *n.* 26.

Sed in propoſito eò magis præſumeretur culpa, Reo aufugiente per oſtium 5
apertum, ſeù dum non appareret vnde aufugiſſet: certum eſt tamen, quod in hoc multum tribuitur Iudicis arbitrio: eóque fortiùs negligentia præſumeretur, niſi Cuſtos carceratum detineret in vinculis, dummodo qualitas criminis catenarum, & vinculorum ligamen, & acerbitatem requirat, vel niſi tenuerit famulos, vel ſubcuſtodes; vel ſi carcerati aufugerint de die: aut tandem, ſi deſerebat carceres, & nocturno tempore non recludebat in ſtrictiori cuſtodia, vel ante dormitionem diligentias prætermiſerit conſuetas: vſque ad *n.* 44.

Contra Cuſtodem iterum præſumitur negligentia, nedum in fuga carcerato- 6
rum, verùm etiam in eorum morte: ex quo Cuſtós carcerato ægrotante, Iudici renunciare debet, eóque mortuo per Notarium recognoſci. Præcipuè verò idem Cuſtos eſſet in culpa, ſi carceratus ferro, 7
aut aliquo modo ſe occidiſſet: & in hoc multum tribuitur Iudicis arbitrio, conſideratis loco, & qualitate mortis. Cuſtos principalis tenetur etiam pro culpa & do- 8
lo ſuorum famulorum, ſeu ſubcuſtodum, nec liberatur eos exhibendo: eóque fortiùs, ſi ad Cuſtodiam deputaſſet filium, ſeù vxorem. Si verò eſſent duo Cuſtodes principales, vnus pro altero tenetur, niſi 9
diuidiſſent inter ſe cuſtodiam per dies, vel per hebdomadas; vel niſi Cuſtos ſubſtitutus fuiſſet reputatus diligens, & fidelis; aut eò loci non fuiſſet copia Cuſtodum magis ſagacium: ſeù talis ſubſtitutus fuiſſet electus à Iudice, vel Superiore: vſque ad *n.* 60.

Quod autem indiſtinctè, & ſimpliciter aliqui dicunt, ſcilicet de iure commu- 10
ni, Cuſtodem negligentem non incurrere aliam pœnam, quàm priuationis Officij in quo fuit negligens: non eſt verum; ſi enim adſit negligentia, & culpa, vtique remanet obnoxius illi pœnæ, quâ fugiens erat

erat plectendus. Carcetarius enim de fu-
ga carcerati tenetur,& poteſt puniri etiam
quod carceratus ad carceres ſpontè re-
uertatur, vel vi reducatur, vt exemplifi-
cari poſſunt quatuor principales caſus:
Primò, In Carcerato retento pro crimi-
nali, qui exemptus, ſiuè vi, ſiuè ſpontè,
& pœnitens ad carceres reuertatur, cùm
iam ſit conſummatum delictum, eum
eximens, ordinariam pœnam non euita-
bit. Secundò, In eximente Carceratum
ex debito Ciuili, qui etſi reuertatur exi-
mens tenetur ad debitum, & ad pœnam
criminalem. Tertiò, In Cuſtode carce-
ris, cuius culpâ, & negligentiâ Carcera-
tus pro Criminali aufugit, quem ſi ite-
rum apiat, non tenetur pœnâ ordinariâ,
ſed mitiori Iudicis arbitrio. Quarto, In
Carcerato ex Ciuili cauſa, quem ſi Cu-
ſtos repræſentet, tenetur quidem ad pœ-
nam extraordinariam ob culpam, non au-
tem ad intereſſe partis pro ciuili actione:
& ſic in practica ſeruatur. Quidquid ſit
de iure Tenetur inſuper ex fuga Carce-
rati, etiam quod pro eo interceſſerit fide-
iuſſor de tuto carcere: quia non per hoc
eſt liberatus à cuſtodia, niſi Iudex ſibi
mandaret, vt ſimilem Carceratum mit-
teret in loco largo, & aperto Tenetur
pro debito ciuili ad damna, & intereſſe,
& ſic ad ſolutionem debiti: licet Alij
contrà: in tantùm vt non poſſit allegare
fugientem, non fuiſſe debitorem: ſed iſto
caſu poteſt à creditore reportare ceſſio-
nem contra debitorem: prò quo tamen
non teneretur, quando non fuerit ſoluen-
do; putà, quia iam Iudex in carcere eum
admiſerat ad ceſſionem bonorum, vel
impetrauerat à Principe vt ad illam ad-
mitteretur. Tenetur etiam, quando re-
laxauit Carceratum ſine Iudicis mandato
in ſcriptis, & iſto caſu punitur Cuſtos ea-
dem pœna, quia erat puniendus Carce-
ratus ab eo relaxatus: adeo vt non poſſit
relaxare etiam debitorem, aſſentiente
creditore abſque mandato Iudicis. Sic
11 tenetur de omni eo, quod immittitur in
carcerem, ex quo ſequi poſſit mors, vel
fuga Carcerati; vt putà ferrum, venenum,
funis, & his ſimilia. Quod intelligas,
dummodò verſetur in dubio; ſecùs quan-
do non eſſet in aliqua culpa: pluribus
enim modis talia poſſunt immitti, ex quo
omnis prorſus culpa ceſſaret, ſi frangeret
ferculum, vel panem, vas vino plenum,
& ſimilia, vel ſolitam faceret perquiſi-
tionem, dum extant in carceribus ſecre-
tis, ſecùs ſi in publicis: quia de iſtis nullo
modo tenetur. Strictiùs Ampliando,
etiam tenetur de allocutione facta cum
Carcerato, ſecretè detento; ſiuè allo-
quatur per Epiſtolam, vel Nuncium; ſi-
ue ſi patiatur ambaſciatas, & ſimilia de-
ferri: & in ſtatu Eccleſiaſtico adeſt *Bulla*
Pij V. *Bullar p.2 fol.*1022. ex qua impo-
nitur pœna Relegationis, Triremium, &
vltimi ſupplicij, quando caſus id ſuadeat:
vſque ad *n.* 106.

Alloquens cum Carcerato in ſecretis
detento, bona fide, & de rebus ſpectan- 12
tibus ad cauſam, non punitur: ſecus ſi al-
loquatur de talibus rebus in præiudicium
Fiſci: & hoc non de iure communi, ſed
ſi adſit aliqua ſpecialis prohibitio pœnata:
non enim omne, quod illicitum eſt, pu-
nibile eſt, niſi quatenus à Iure ſit expreſ-
ſum. Verùm alloquentes, ſeù mittentes 13
bullectinos Carceratis, qui detinentur in
ſecretis carceribus, poſſunt torqueri tan-
quam veriſimiliter informati: prout tor-
queri debent Cuſtodes, vt modum fugæ
indicent, ſi veriſimiliter de hoc videantur
informati ad inſtar cuſtodis pecuniarum,
vt indicet furem ipſius pecuniæ, ſi veri-
ſimiliter de hoc habeat informationem:
vſque ad *n.*112.

Si autem Cuſtos, vel Carceratus ha-
beat rem cum Carcerata honeſtæ vitæ, 14
tunc punitur ea pœna, qua puniendus eſ-
ſet, ſi eam extra carceres cognouiſſet, &
etiam grauiùs, arbitrio Iudicis, propter
carceris violationem. Idem iuris eſt in
Carcerato cognoſcente vxorem, vel an- 15
cillam Cuſtodis: ideóque ſi cognita eſſet
Virgo, vel Vidua, tenebitur de ſtupro; ſi
vxorem, de Adulterio: ac vtroque caſu,
pœna erit aggrauanda ex qualitate vio-
lationis: eóque fortiùs ſi interuenerit vis;
ſi verò cognita & reputata erat meretrix,
tunc licèt ceſſet pœna ſtupri, & Adulte- 16
rij, non tamen ceſſabit pœna arbitraria
propter carceris violationem: ſic forma
pro veritate, licèt multi multa dicant:
vſque ad *n.*124

Cuſtodes carcerum poſſunt condem-
nari à Iudice ſola facti veritate inſpecta, 17
nec ab huiuſmodi ſententia datur appella-
tio: non autem puniuntur de fuga, ſi adhi-
buerunt in cuſtodia carcerum diligen-
tiam, quam debuerunt: quæ quidem di-
ligentia probatur per familiares, & do-
meſticos ipſorummet Cuſtodum, & ar-
guitur ex retentione in loco ſolito, quo
ſimiles alij Carcerati retineri ſolebant:
imò iſto caſu excuſantur in totum, eo
magis, ſi de tali fuga nulla ſubeſſet ſuſpi-
cio. Et licèt poſſit Cuſtos ad ſui libitum
Carceratum retinere in latioribus carce-
ribus

tribus pro paruo delicto, ſiuè ſit Nobilis,ſi·
ue ignobilis;ita vt &c.ſi inde aufugiat nõ te-
neatur, attamen in propoſito quale ſit par-
uum, vel magnum delictum, ſeù debi-
tum, arbitrio Iudicis remittitur. In caſu
verò, quo Nobilis erat detentus pro par-
uo debito, vel pro leui cauſa Criminali;
vel ſi pro graui, erat in caſu abſolutionis,
excuſatur Cuſtos tenendo iſtum Nobi-
lem, & integræ opinionis, in latioribus
carceribus; & hoc non habet difficulta-
tem: ſi verò erat detentus pro magno de-
bito, ſeù pro graui delicto, non excuſatur;
quia vbi agitur de præiudicio Tertij, viſo
fide digno non creditur. Pari ratione, ſibi
18 licet retinere ſenes infirmos in latioribus
carceribus: iuuenes autem, & robuſtos
ſtrictius cuſtodire debet. Et ſicut Cuſtos,
remotâ culpâ, non tenetur de fuga Car-
cerati, eo minus tenebitur de ſecuta pro-
pter incendium, & ruinam carcerum; ad
inſtar Depoſitarij, qui de caſu fortuito
19 non tenetur. Et licèt multi velint Carce-
rarium non obligari ex fuga indebitè ca-
pti, hoc eſt non ritè, & Iuris ordine non
ſeruato; attamen verius eſt obligari: non
enim ad eum ſpectat de tali nullitate cog-
noſcere, quia hoc eſſet viam aperire do-
loſis inuentionibus: erit ergo hoc caſu ar-
bitrariè plectendus, & eò grauiùs, ſi pe-
cuniam receperit: vſque ad *n.* 159.

Quocunque verò caſu, quo Carcera-
20 tus aufugerit proditorio modo à Cuſtode
non præuiſo, ſeù quando Cuſtodis ſocius,
vel famulus cum Carcerato aufugerit,
dummodo famulus ille fuerit talis, vt
tempore deputationis haberetur pro dili-
genti, & fideli; excuſatur. Et tandem
non tenetur quando Carceratus aufugit,
muro carceris fracto, ſeù ex fuga cum
violentia, cui reſiſtere non potuerit, dum-
modo ſe expreſsè non obligaſſet ad ca-
ſum violentiæ, vel culpa violentiam non
21 præcederet. Et ſicut Cuſtos dicitur ne-
gligens, & in culpa, quando potuit Car-
ceratum contra mandatum Iudicis in ali-
quo loco ex Regula, quod non poteſt do-
lo carere, qui Magiſtratus imperiis non
obtemperat, ità excuſabitur è contrà,
quando de mandato Iudicis potuit
Carceratum in loco non tuto,
& diligentiam adhibuit:
vſque ad *n.* 172.

* * *

EX QVÆST. XXXII.

ARGVMENTVM.

Eximens captum ex manibus familiæ, quando, & qua pœna puniatur. Quando liceat Iudici, & eius executoribus impunè reſiſtere? Et è contra quando liceat executoribus reſiſtentes vulnerare, & occidere.

ERIPIENS captum, de manibus
familiæ, qui iam confeſſus, con-
uictus, aut condemnatus ſit, tenetur pœ- 1
nâ læſæ Maieſtatis: ex *L.4.ff. ad leg. Iu-
liam Maieſtat.* Etiam quod non animo
offendendi, & minuendi imperium Prin-
cipis eripuerit. Procedit etiam in eximen-
te ex manibus Birruariorum, Debitorem
captum ad instantiam alicuius Creditoris;
de iure communi, & ea ſententia quo-
rundam Doctorum: ſed contrarium ve-
rius eſt, præcipuè vigore *Bullæ* Sixti V.
quâ fuit declaratum non extendi ad exe-
cutiones ciuiles. Intrat ergo de Iure pœ- 2
na arbitraria, & etiam actio ciuilis ad
ſolutionem debiti, ſi debitor erat captus
Iuris ordine ſeruato, etiam quod poſtea
reducatur ad carceres. Quod extenditur
ad occultantem, ſeù Debitori executio-
nem reuelantem; ídque multo magis in
Birruariis, & executoribus, mandatum
Debitoribus reuelantibus, iſto enim caſu
Officio priuantur: & ſi cauſa erat Cri-
minalis, ac perſona capienda eſſet, homi-
cida, latro, Bannitus, aut aliàs nefaria,
intrat pœna *Bullæ* Sixti V. ſin ſecùs, ar-
bitraria. Quando autem captus conuo- 3
cando gentem, & populum ad arma,
alióſve concitant, ſeù nomen alicuius
Magnatis inuocaret, vel forſan quod pe-
ius eſſet, franchiſias appellaret, ſecundum
Bullam Gregorij XIII. *Bullar.p.1 fol.* 733.
& Sixti V. *Bullar. p. 2. fol.* 1375. haud du-
bio, vti læſæ-Maieſtatis Reus puniendus
eſſet: licet de iure communi, illo etiam
caſu, pœna ſit arbitraria. Et generaliter, 4
quando quis ex manibus Executorum ſi-
ne violentia armorum ſe exemit, non ali-
ter punitur, ac ſi ex carcere aufugiſſet, &
etiam mitius: ſi verò violenter reſiſten- 5
do, & cum armis ex manibus Birruario-
rum ſe eripuerit, grauius arbitrium ex-
penditur. Quocumque ergo caſu pœna 6
arbitraria imponenda, iuxta facti & per-
ſonarum qualitatem, vſque ad mortem
exten

7 denda. Verùm Birruariis reſiſtens po-
nendo manus ad gulam eorum, ma-
nus amputatione punitur, vel aliàs Iu-
dicis arbitrio: vſque ad *n.*29.
Hæc non procedunt quando ſatel-
8 litas vellent iniuſtè, vel indirectè ali-
quem capere: nam tunc, & ipſe non
ſolum reſiſtere poterit, ſed etiam ami-
cos ad id conuocare, ac etiam ſi dicti
ſatellites vellent capere ſine mandato,
poteſt quilibet tertius impunè captum
eripere; dummodò non ſimus in caſi-
bus expreſſis per Gloſſ. in *L. fin.* vbi
Bald. & Alij, *C. de exhibit.* in quibus
ſine Iudicis mandato captura permit-
titur, & ſignantem in inuento cum ar-
mis, vel contra Bannimenta in fla-
9 granti. Et in tantum procedit propo-
ſita Regula, quod ſi Birruarij dum du-
cunt aliquem ad ſupplicium, præui-
deant armatos, & congregatos ad ef-
fectum eripiendi Reos, poſſunt iuſto
timore ducti eoſdem Reos, quos ad
furcam ducebant, interficere propriis
manibus: ſic interdum ſibi ipſis licet
reſiſtentem, dum capiunt, & percu-
tere, & vulnerare, ac etiam occidere
abſque metu pœnæ, dummodo reſiſten-
tia ſit magna, & niſi aliter quàm vulne-
rando, percutiendo, vel occidendo
capere potuiſſent: imò niſi capiendus
reſiſtat cum armis, & Birruarij poſiti
ſint in diſcrimine vitæ, id vetitum eſt;
aliàs per modum exceſſus puniri poſ-
ſint: nec eis licet vnquam occidere,
niſi capitaliter damnatum, qui aliàs à
quocumque occidi poterat. Speciali-
10 ter verò, quidquid Alij contrà; ſatel-
lites poſſunt, ſe defendendo cum ar-
mis, reſiſtere armato capiendo, etiam
vulnerando, & occidendo, quamuis
id à Iudice non habeant in mandato,
dummodo tamen aliàs capere non poſ-
ſint. Verumtamen non in omni caſu
poſſunt Iudices Birruariis mandare, vt
Reum capiant, & ducant, aut viuum,
aut mortuum; ſed ſolum quando ca-
piendus commiſerat delictum capitale,
& morte dignum, ac dummodo de ta-
li delicto conſtet ex Actis notoriè, ple-
nè, & liquidè, ita vt ſi captus eſſet,
nullam poſſet facere defenſionem aut
probationem in contrarium. Et licèt
11 multi dicant, Debitorem ciuilem,
etiam ſe cum armis defendentem,
Birruarios offendere non poſſe; Au-
thor contrarium credit, & firmat, eos
poſſe illum vulnerare, & occidere, ſi
12 aliter capere non poſſent. Hoc tamen
mihi durum videtur, & potiùs ſeque-
rer opinionem contrarium tenentium.
Reſiſtentia non præſumitur, ideo pro-
banda eſt per Birruarios qui aliàs non
excuſabantur: Ex quo infertur, Birrua- 13
rios non poſſe captum malè tractare,
ſiuè iniuriis, ſiuè permiſſionibus affi-
ciendo: quod ſi faciant grauiſſimè pu-
niuntur. Eximens captum ex manibus
familiæ, non adhuc confeſſum, aut
condemnatum, quomodo puniri de-
beat? Varij varia dixerunt; ſed verius
de iure communi arbitrariè: & in Sta-
tu Ecclesiaſtico vigore *Bullæ*, pœnâ
mortis. Sed iniuſtè captum aut iniuſtè
condemnatum eximenti, nulla pœna 14
imponitur. Extendendo etiam ad Cle-
ricos eximentes, dummodo de iniu-
ſtitia capturæ notoriè conſtet. Sic &
à pœna ordinaria excuſatur Vxor, ex 15
capite amoris, obedientiæ, & reue-
rentiæ, maritum captum eximendo è
manibus ſatellitum. Exemptio verò
plenè, & concludenter, non ex dicto
eorumdem ſatellitum, probari debet:
Nuntio enim, ac Birruario aſſerenti-
bus, captum fuiſſe exemptum, ſeù
aliàs in executione fuiſſe impeditos,
verberatos, aut aliquâ iniuriâ affectos;
non creditur quoad plenam probatio-
nem; ſecus quoad præſumptionem, &
adminiculis concurrentibus, etiam ad
torturam ſic executionem impedien-
tes condemnari poſſunt: vſq; ad *n.*84.
Et generaliter de Iure, in præ-
miſſis, effectu non ſecuto, affectus
non punitur: quare eximere tentans,
& non perficiens, non condemnatur,
niſi in Statu Eccleſiæ, vigore *Bullæ*.
Regulariter reſiſtens Iudici, ſeù
ipſius Officialibus, & Executoribus, 16
extra ordinem Iudicis arbitrio punien-
dus eſt, propter turbatam iuriſdictio-
nem: eóque magis quando ageretur
de ordine iuſto: quia iniuſtè exequen-
tibus reſiſti poteſt; ea ratione, quia
Iudex, dum iuſtitiam non facit, am-
plius Iudex non eſt, ſed priuatus: præ-
ſertim quando ageretur de damno ir-
reparabili, ſeù quando procederet iu-
ris ordine non ſeruato, ſeù exequi vel-
ler ſententiam nullam, aut Officialis
excederet modum ſuæ executionis.
Verùm ſi dignitas, & adminiſtratio 17
Officialis ſit magna, in dubio eſt ei pa-
rendum, & non parens punitur: ſi au-
tem ſit in vili Officio, in dubio ei re-
ſiſti poteſt: at in omni caſu intelligen-
dum eſt de reſiſtentia legitima, non
effrænata.

eſfrænata. Similiter reſiſtere licet quando Iudex ageret ſine iuriſdictione, aliquid extra Officium ſibi commiſſum, ſiuè pendente appellatione in caſu appellabili quid innouaret: Iudex enim non deferens appellationi, & ſuam ſententiam exequi volens, appellatione non obſtante, de iure Ciuili triginta pondera auri ſoluit: de iure Canonico Iudicis arbitrio punitur, quando cauſa eſt Ciuilis; ſi Criminalis, de iure Ciuili deportatur; de iure Canonico deponitur. At ſi non obſtante appellatione faciat aliquem decapitari doloſè, & iniuſtè, eadem pœnâ mortis punitur. Et demum generaliter Iudici etiam iniuſtè exequenti reſiſti non poteſt, quando alia via ciuiliter, & ſine armis ſuccurri poteſt.

EX QVÆST. XXXIII.

ARGVMENTVM.

Carceratus, an & quando ſit fideiuſſoribus relaxandus? & fideiuſſore non exiſtente ſoluendo, an Iudex, vel Notarius pro eo teneatur.

REGVLARITER quando delictum
1 eſt leue, & pœna pecuniaria tantùm venit imponenda; ſiue carceratus ſit Clericus, ſiue Laicus, præſtito fideiuſſore, vel de ſe repræſentando, vel iudicatum ſoluendo; ſeu fideiuſſore deficiente, oblatis pignoribus, relaxatur: adeo vt Iudex non relaxans ſic carceratum, conueniri poſſit in Syndicatu, actione iniuriarum, ſi petitio excarcerationis ſit apud Acta regi-
2 ſtrata. Verùm ſi Carceratus, de delicto, de quo inquiritur, ſit conuictus, vel confeſſus, quamuis dicat, ſe confeſſum per errorem, vel quamuis confeſſus ſit extraiudicialiter in caſu in quo infertur tortura, licet agatur de pœna pecuniaria fideiuſſoribus non relaxatur. Relaxaretur tamen,
3 ſi appellaret dicendo, vel ſe iniquè condemnatum, vel iniquè grauatum in quantitate pœnæ; & hæc quidem opinio, licèt Alij contrà, in iudicando, & conſulendo ſequenda, præterquam in Statu Eccleſiaſtico, vbi per Bullam Pij V. aliarum Bullarum declaratoriam, de qua *in Bullar. p. 2. fol.* 1182. quâ cauetur, quod ſi Reus carceratus, vel etiam non carceratus, condemnatus ſit per Iudicem ex ſua propria confeſſione, tunc nullatenus executionem condemnationis impedit ex quacunque appellatione interpoſita, fideiuſſione, ſeu cautione oblata, verùm ſi Reus appellans non ſit confeſſus, audiatur in appellatione, ſi diues eſt, facto actuali depoſito; ſi pauper, quod Iudicis arbitrio remittitur præſtita cautione in forma depoſiti de ſoluendo pœnam, in qua condemnatus exiſtit, vel reſpectiuè de ſe repræſentando totiès, &c. vſque ad *n.* 23.

Appellans à condemnatione corporali
non relaxatur fideiuſſoribus: ſic, nec quan- 4
do cauſa eſt in calculo ferendæ ſententiæ, ſi vſque ad illud tempus diſtulerit præſtare fideiuſſorem. Quando autem Carcera-
tus aliàs, vel ex carcere, vel ſub fideiuſ- 5
ſione relaxatus aufugiſſet, etiam quod agatur de pœna pecuniaria, non iterum relaxatur, fideiuſſore dato, niſi quatenus arbitrio Iudicis viſum fuerit. Extende ad repertum in flagranti crimine, cum delatione armorum, vel aliàs vbi delictum eſt notorium & manifeſtum; eóque fortiùs, ſi Reus eſſet iudiciatus ad torturam ante torturam inflictam, quamuis eſſet Teſtis, ex *Bulla* autem Pauli III. *in ordine* 50. *Bullar. p.* 1. *fol.* 639. expreſsè prohibetur relaxatio Carcerati, nedum quando certum eſt eſſe locum torturæ, ſed etiam quando de hoc diſputatur: vſque ad *n.* 40.

Et licet regulariter fideiuſſorem non
inueniens admittatur ad iuratoriam cau- 6
tionem; de conſuetudine tamen illam non admitti, nec in viro, nec in muliere, niſi conſulto Superiore, certum eſt. Quando verò delictum eſt graue, & atrox, taliter quod pro eo veniat imponenda pœna ſanguinis, vel alia corporalis; Carceratus fideiuſſoribus non relaxatur: idquè non tantum, quando pœna eſt corporalis ſimpliciter, ſed etiam quando eſt corporalis in defectum pecuniariæ. Declaran-
do hoc procedere, quando Statutum de- 7
ſuper loqueretur per verba denotantia actum ſoluendi, putà dicendo: *Qua ſi non ſoluerit*, &c. ſecus ſi loqueretur non per actum ſolutionis, ſed per potentiam ſoluendi, putà per verba: *Qua ſi ſoluere non
potuerit, tranſmittatur*, &c. quia tunc 8
Carceratus poſſet fideiuſſoribus relaxari, ſi fideiuſſores haberent bona veriſimiliter non peritura: Et hæc tanquam magiſtralis diſtinctio, eſt attendenda, quando verſamur in pecuniariis, quibus deficientibus imponitur pœna corporis, eis non
ſolutis: Et hæc procedunt nedum in Laï- 9
co, ſed etiam in Clerico: aduertendo, quod iſto caſu pœna corporalis, vel ei ſimilis an imponatur, necnè, pro delicto, pro quo Clericus detinetur, inſpicienda
eſt

Digitized by Google

eſt diſpoſitio iuris Ciuilis , non autem Canonici : & propterea ad hoc , ne Clericus relaxetur , ſufficit de iure Canonico delictum reputari graue , & enorme , etiam quod non imponatur eo Iure pœna corporalis.

Perſona Nobilis magnæ æſtimatio-
10 nis , & diues , ſi Iudex illum innocentem exiſtimet , nec adſint grauia indicia de præſenti , vel de futuro habere ſperet , quamuis agatur de pœna corporali , poteſt vel in laxioribus ſtantiis, ſeu alibi loco Carceris detineri , aut fideiuſſoribus relaxari. Quando verò quilibet eſſet in ſtatu innocentiæ , & abſolutionis , tunc etiam non expectata ſententia , quamuis agatur de pœna corporali , fideiuſſoribus relaxari permittitur. Sed aduerte , quod ſi crimen ſit graue , & Iudex non habeat releuantia indicia , ſed ſperet habere , relaxare non poteſt : & omni caſu , quando ſententia eſt ferenda , Reus ſub fideiuſſore relaxatus , debet ad carceres reuocari , ne forſan , ſecuta ſententia pœnam corporalem infligente , fugiendo , il-
11 lam eludat. Et licèt in dubio quis ſit fideiuſſoribus relaxandus ; hoc ſanè intelligendum , completo , & perfecto proceſſu ; & non priùs : vſque ad *numerum* 71.

Et licèt, etiam quòd agatur de pœna
12 corporali , Iudicis arbitrio remiſſum ſit, an velit carceratos fideiuſſoribus relaxare, necnè , ex quo hæc materia relaxationis reductæ ſit ad libitum Iudicantium , nec poſſit Iudex redargui ; attamen hoc arbitrium non erit omninò liberum , & abſolutum , nec expendendum niſi ex aliqua iuſta cauſa : quia licèt nemo poſſit pro alio obligari ad pœnam corporalem , tamen quando fideiuſſores obligarentur vt Cuſtodes, aliqui dixerunt teneri ad pœnam corporalem: quod tamen in practica non ſeruatur: vſque ad *n*.77.

In cauſa infirmitatis , fide Medici
13 adhibitâ, carceratus ſub fideiuſſione de redeundo liberatur , dummodo agatur de graui infirmitate , quo caſu etiam in delicto graui aſſignatur domus pro carcere ſub fideiuſſione. Si verò Carceratus ſit pro debito ciuili , & fideiuſſores non habeat , vel non habeat idoneos , tunc faciendum eſt præceptum Creditoribus , vt illum recipiant in domum ſuam : quod ſi noluerint , vel ad Hoſpitale remittitur , vel fideiuſſoribus etiam non idoneis conſignatur. In Statu tamen Eccleſiaſtico ex Bulla Pij V. *Bullar. part. 2. fol.* 1197. *Conſtit.* 189. *verſic.* 4. In caſu infirmitatis Debitores Ciuiles relaxantur præſtitâ cautione iuratoriâ de redeundo , niſi per Creditores, præſtentur alimenta , & medicamenta : vſque ad *n.* 79.

In omnibus verò caſibus , vbi Carcerati relaxari poſſunt fideiuſſoribus, intel- 14
ligitur de fideiuſſoribus idoneis , & idoneus dicitur fideiuſſor , qui tantum habet in bonis ſtabilibus , quantum importat cauſa, ſeu pœna, de qua promittit. *Stabilia* diximus, quia mobilia idoneum non reddunt fideiuſſorem , ſi talia ſint, vt de facili exportari poſſint ; veluti ſunt mercatores , qui multa habent in Nominibus. Si Iudex ergo Carceratum relaxauerit ſub fideiuſſore non idoneo, ite- 15
rum capi facere poterit , & per talem capturam non ſunt liberati tales fideiuſſores ſi autem recarcerari non poterit , Iudex tenetur de ſuo , & in Syndicatu conuenitur: vſque ad *n.* 84.

Notarius autem recipiens fideiuſſorem de mandato Iudicis, non obligatur ; & 16
generaliter liberatur Iudex vbicunque Notarius recepiſſet non eius mandato, ſed ex propria ceruice, vt paſſim practicatur : Iudex enim debet facere decretum , & Notarius recipit fideiuſſorem. Sed licèt hoc caſu Notarius teneatur de proprio ; attamen fallit. *Primò* , ſi recepit approbatorem *Secundò* , ſi recepit de mandato Iudicis. *Tertiò* , quando Principalis eſt valde diues. *Quartò* , quando recepiſſet de conſenſu partis expreſſo , vel tacito. *Quintò* , quando erat ſoluendo tempore fideiuſſionis, licet poſtea effectus ſit non ſoluendo. Et hodie multi 17
volunt , quod fideiuſſor non ſoluendo præſumatur , & contrarium aſſerenti incumbat onus probandi : quinimò , quod Iudex , de cuius mandato fuit receptus, teneatur , quamuis fuerit effectus non ſoluendo , poſt tempus fideiuſſionis : vſque ad *numerum* 93. *& finem.*

***

EX QVÆST. XXXIV.

ARGVMENTVM.

Carceratum ſub fideiuſſore de repræſentando relaxatum, ſi fideiuſſor requiſitus non repræſentet, an & quando, & ad quam pœnam teneatur.

1 REGVLARITER fideiuſſor promittens repræſentare Reum ſub certa pœna, illum non repræſentans, tenetur ad pœnam conuentam:quâ non expreſsâ, adhuc tenetur ad aliam pœnam pecuniariam Iudicis arbitrio, quod equidem arbitrium ceſſat. *Primò*, quando à conſuetudine eſſet determinata talis pœnæ. *Secundò*, quando Reus,quem in iudicio ſiſtere fideiuſſor promiſit, inquirebatur pro delicto,cuius pœna eſt determinata: quâ pœnâ non expreſsâ, non tenetur fideiuſſor Reum repræſentare, & ſic non poſſet contra ipſum agi ad aliud intereſſe partis ob non exhibitionem:ſed verius eſt, quod pœnâ non expreſsâ,Iudex poteſt vltra pecuniariam Fiſco applicandam fideiuſſorem condemnare ad damna, & intereſſe partis, ob non repræſentationem: & licèt multi dicant arbitrium non poſſe excedere modum, & ſummam,de qua in *L. eos,C.de mod.mulct.*attamen quando promiſſa eſt pœna per fideiuſſorem,tunc valet mulcta, etiam in exceſſu:vſque ad *n.12.*

2 Fideiuſſoria obligatio pœnata tranſit etiam ad hæredes,quando quis ſimpliciter fideiuſſerit pro nominato maleficio: & licèt Alij contrà; hodie ceſſat omnis difficultas, cum Notarij ſemper ſtipulationibus obligent principalem promittentem vnà cum ſuis hæredibus: ex quo non excuſatur promittens, quamuis probet, ſe feciſſe omnem diligentiam,nec repræſentare potuiſſe, ea quippe ratione, quia in Prætoriis, & Iudicialibus ſtipulationibus, ſpeciale eſt,quod difficultas non excuſet à pœna,niſi mors interueniat Rei repræſentandi:ità vt non ſufficiat, Reum ſimpliciter repræſentari, niſi etiam in carceribus conſignetur:ſi enim Bariſello tantum conſignaſſet ſine famulis, & illicò, ſiue poſt, præſentatus aufugerit, non liberatur repræſentans. Quare concluden., quod repræſentatio fieri debeat coram Iudice, & ab illo debeat acceptari. Et licet regulariter exceptiones competentes Reo principali competant etiam fideiuſſori; hæc tamen non habent locum in Criminalibus, in quibus fideiuſſor.niſi repræſentet,debet omnino,ſoluere, etiam quod velit iudiciū in ſe ſuſcipere. Ratio eſt, quia perſona Rei in Criminalibus neceſſaria eſt, vbi agitur de pœna corporali; ſecùs in pecuniariis,in quibus per Procuratorem quilibet audiri poteſt:ex quo poſſet promittens,iudicium in ſe ſuſcipere: & id ſingulariter tenementi.

Ad exactionem verò huiuſmodi pœnæ 3 conuentionalis, ſummariè, executiuè, & ſine libello proceditur, niſi Iudex Reum velit habere ex alia cauſa:quod in tantum procedit, vt iudici aſſerenti ſe velle,non ex noua, ſed ex antiqua cauſa, eidem non credatur, niſi iuramento confirmet: Limitando, quod hæc non requirantur, quando repræſentatio fuerit promiſſa ex quacunque noua, & ſuperueniente cauſa.

Reo mortuo, vt diximus, non tenetur 4 promittens ad aliquam pœnam, nec legalem, nec conuentionalem: Verùm hoc fallit. *Primò*, quando Reus principalis dolo, aut culpâ fideiuſſoris obiecit. *Secundò*, quando eſſet in mora repræſentandi, tunc enim mors ſuperueniens non excuſat. *Tertiò*, Si fideiuſſor eſſet de ſoluendo iudicatum, vel condemnationem,non enim morte Rei condemnati, vel condemnandi, talis fideiuſſio expirat: quia tanquam fideiuſſor quantitatis non ſibi datur impoſſibilitas ſoluendi, & ſic eſt communiter receptum,& de Communi ſeruatur. Extende ad mutationem Status; nempe 5 quando Laicus tempore fideiuſſionis euaſerit poſtea Clericus, tunc enim licet regulariter cum immutatus ſit forus, fideiuſſor non teneatur repræſentare: attamen,ſi acceſſerit de iudicatum ſoluendo; vel pœna ſit in quantitate,vtique tenetur. Promittens repræſentare Reum principalem, quando hic efficeretur Bannitus, 6 diſſoluitur fideiuſſio. Et licèt Alij contrà, firma concluſionem pulcherrimè probatam ab Authore per decem principaliſſimas rationes.

Et amplia nedum ſi ſit condemnatus, verùm etiam ſi ſit denunciatus, vel accuſatus de nouo crimine: & hîc pariter licèt Alij contrà, & de communiori; Prima opinio eſt multùm æqua: diſtincta 7 tamen, videlicet: aut Reus, pro quo fuit præſtita cautio, eſt ſimpliciter accuſatus, denunciatus, vel inquiſitus, aut verò etiam citatus, & in Banno poſitus, quamuis nondum condemnatus: Primo caſu, ſi ſuperueniant noua indicia 8 de delicto, pro quo Reus eſt inquiſitus,

&

& ſic Iudex habeat iuſtam cauſam reuo-
candi pro antiquo delicto, quem etiam
reuocaſſet, quamuis nouum non commi-
ſiſſet, ſuſtinetur Secunda opinio, licet du-
ra, & rigoroſa; ſcilicet, quod teneatur re-
præſentare: Si verò, nouo delicto com-
miſſo per Reum, nulla ſuperuenerint in-
dicia ſuper antiquo, etiam quod pro no-
uo delicto nondum condemnatus ſit, ci-
tatus, aut inquiſitus, tunc fideiuſſor non
tenetur repræſentare, niſi fuerit interpel-
latus ante citationem, & accuſationem.
Et ſic ſerua, cùm ſit diſtinctio valdè æqua,
& rationabilis, licèt burſæ fiſcali non
multum amica: vſque ad *n*. 70.

Extende adhuc, fideiuſſorem non te-
9 neri, quando Reus eſſet condemnandus,
vel condemnaretur ex delicto nouo poſt
fideiuſſionem patrato; quamuis ſimili
condemnato offerretur ſaluus-conductus
pro ſimili nouo delicto; quia cum Banna
ſint publica, & manifeſta, ſaluus-condu-
ctus autem paucis innoteſcat, & ideo cùm
occidi poſſet impunè, tali periculo ſe ex-
ponere non tenetur, niſi fuerit condem-
natus poſt moram fideiuſſoris commiſ-
ſam in repræſentando, vel quando delicto
commiſſo ante moram fideiuſſoris, Iudex
illum requirit ad repræſentandum, & ob
non repræſentationem conſtituit illum in
mora, antequam Reum banniat, vel con-
demnet pro recenti delicto. Alij contrà.
Teneretur etiam fideiuſſor, ſi delictum
poſtmodùm ſecutum, fuerit affectatum,
& ex eius parte procuratum. Et tunc de-
10 mum propter bannum, & condemnatio-
nem Rei principalis, liberaretur fideiuſſor,
quando bannum proueniret ex nouo de-
licto, ſecùs ſi pro eodem; niſi confiſca-
rentur bona ipſius Rei principalis: cùm
ex tali confiſcatione vtique liberetur fide-
iuſſor, qui inſuper liberatur, nempe præ-
ſentare non tenetur, ſi eius principalis
fuiſſet carceratus tempore interpellationis.
11 Pariter non tenetur repræſentare Reum,
pro quo promiſit ex vulnere illato, ſi ex
dicto vulnere mors ſequatur; omnis enim
promiſſio intelligitur *rebus ſic ſtantibus*:
quare in propoſito Statuti, quod pro vul-
nere imponit pœnam *Centum*, pro ho-
micidio verò *Mille*; promittens ſoluere
iudicatum ex vulnere, non tenetur ad
12 *Mille*, ſecuta morte vulnerati. Verùm in
propoſito diſtingue, aut accuſatio, ſeù in-
quiſitio non eſt reſtricta ſimpliciter ad
vulnus, ſed etiam ad mortem, quatenus
ex vulnere ſequatur; & tunc etiam morte
ſecuta, tenetur fideiuſſor: ſi verò de vul-
nere ſimpliciter loquatur, & vulnus erat
lethale, tenetur fideiuſſor etiam morte
ſecuta: ſecus è contra, ſi vulnus mortis
periculo vacabat: vſque ad *n*. 91.

Liberatur etiam, ſi Reus fuerit captus
à Iudice pro eadem cauſa, ex qua præſti- 13
ta fuit fideiuſſio: Extendendo etiam ſi
Reus poſt capturam aufugerit, quamuis
promiſiſſet repræſentare toties quoties;
& licet Alij contrà, in conſulendo; & iu-
dicando non recedas, strictè tamen in-
telligendo, dummodo aufugerit pro ea-
dem cauſa, ex qua fuit præſtita fideiuſ-
ſio: ſecùs ſi pro diuerſo. Verùm ſi quan-
do aliquis pro diuerſa cauſa captus, poſt 14
eius capturam compareret fideiuſſor, &
inſtaret amplius nolle teneri, & ob id
proteſtaretur retineri etiam pro cauſa,
pro qua fideiuſſit repræſentare, liberabi-
tur, ſi fideiuſſio fuerit ſimpliciter facta;
ſecùs ſi erat præſtita cum clauſula *Toties*,
Quoties; vſque ad *n*. 103.

Iterum non tenetur quis repræſentare
Reum in Iudicio poſt ſententiam: durat 15
enim fideiuſſio de Iudicio ſiſti, tantùm
vſque ad ſententiam, & non vltra; quam-
uis ſit adiuncta fideiuſſio de repræſentan-
do, imò etiam de *ſtando Iuri*, ac de *Iu-
dicis mandatis parendo*: ſecùs ſi fuerit
præſtita de *iudicatum ſoluendo*, vel ſit
adiecta clauſula *Toties*, *Quoties*: ſeù
Quandocumque: quia tunc tenetur re-
præſentare etiam poſt ſententiam. Fide-
iuſſor autem de Iudicio ſiſti, licet regu- 16
lariter non teneatur in cauſa appellatio-
nis; Contrarium verius in practica, quan-
do adeſt clauſula *Toties*: & niſi fideiuſſor
proprio nomine Iudicem nominaret, co-
ram quo locum Principalem ſiſtere pro-
mittit: vſque ad *n*. 125.

Fideiuſſor de repræſentando Reum in-
fra certum tempus, niſi repræſentauerit 17
tempore conuento, eo quia ad repræ-
ſentandum non fuerit requiſitus, vtrum
teneatur, necnè; opiniones Clariſſimo-
rum PP decertant ad inuicem. Author
autem concludit, quod non teneatur,
licet in puncto Iuris contrarium ſuſtineri
poſſit, cum dies in propoſito interpellet
pro homine, ſi tempus ad repræſentan-
dum fuit appoſitum gratiâ referendæ re-
præſentationis: ſi verò fuit appoſitum
gratiâ finiendæ obligationis; vt purà quia
noluerit fideiuſſor teneri ad repræſentan-
dum Reum, niſi infra certum tempus;
vel etiam, ſi idem tempus collatum eſt in
voluntatem Iudicis, tunc requiritur in-
terpellatio infra tempus, ſi tempus eſt ſta-
tutum: vel quandocumque temporis non
eſt ſtatutum initium, & hoc vltimo caſu

procedere poteſt prima opinio. Sed ad
18 tollendum difficultates ſeruandum eſt, quod fideiuſſor promittat repræſentare Reum infra tempus certum, etiam irrequiſitus, per quæ verba ceſſant prorſus omnia dubia. Sed an pro hoc, mora poſſit purgari? dicas, quod fideiuſſor in tempore conuento Reum non repræſentans, poſſit adhuc moram purgare, ſi Fiſci, aut partis intereſſe habentis ius, factum non ſit deterius; & ſic etiam poſt condemnationem, nedum ante ſolutionem: eo quia condemnatus ad quantitatem reſpectu cauſæ ſpeciei, dando ipſam ſpeciem ante quantitatis ſolutionem, liberatur: Verumtamen ſi mora fuerit geminata, tunc nec etiam de æquitate Ca-
19 noni. a illa purgari poteſt. Et licet regulare ſit, per fideiuſſorem moram poſſe purgari intra paucos dies, ſeu breue tempus; attamen ſi fideiuſſor promiſerat tradere Reum infra ſex menſes, verbi gr. & ſic intra tempus præfinitum; Lex indulget aliud ſemeſtre (intellige in criminalibus) & ſic tantum tempus, quantum fuit in fideiuſſione præfinitum. Similiter ſi promiſerit aliquem repræſentare ſimpliciter, & requiſitus, ſiue citatus compareat, petens ſibi aſſignari terminum ad id effectuandum; hoc erit ſtatuendum Iudicis arbitrio, conſiderata qualitate facti, & longitudine abſentiæ; nec ab ipſa præfixione termini datur appellatio. At ſi fideiuſſor permiſerit repræſentare *Toties*, & ad omnem Iudicis requiſitionem; hinc ſine dubio tempus præfigi non debet, ſed ex æquitate tantùm conceditur aliqua dilatio; præſertim quando expreſsè renunciatum fuerit *Legi ſancimus*, *C. de fideiuſſor.* ſecus ſi tacitè, quia nec etiam cenſetur renunciatum per clauſulam *Toties*, *Quoties*: quæ operatur, vt per vnicam, ſeù per iteratam repræſentationem non ſit ſatisfactum obligationi: ſecus ſi quis promiſerit de Iudicio ſiſti, aut de repræſentando ſimpliciter, vel reſpectu certi iudicij, aut litis etiam adiecta clauſula, *Quandocunque*, vel cum clauſula *Rurſus*, *Ite-*
20 *rum*, *Pluries*. Ex quo conclude, quod promittens repræſentare *Toties*, *quoties*, non liberatur, nedum per vnicam, ſed nec etiam per binam, aut trinam repræſentationem; ſed adhuc, toties quoties opus fuerit, repræſentare tenetur: ſed meo Iudicio caſus iſte eſt impoſſibilis: quia credere non poſſum, poſt binam repræſentationem, cauſam non fuiſſe expeditam & opus eſſe Reum iterum vocati: necab iſta mea opinione diſſentit Author: vſque ad *n.* 166.

Quando fideiuſſor de repræſentando non repræſentauit ob minas, ſeù ſæuitiam 21
Iudicis, cuius cauſâ Reus repræſentandus aufugerit, tunc non tenetur: ſtrictè tamen intelligendo, quia ſecus, ſi promittens cauſaret fugam Rei, eidem denunciando ſæuitiam Iudicis, ſuadendo, ne compareret; quia tunc à fideiuſſore pœna exigitur. Sed quid ſi Iudex omiſſa via agendi contra fideiuſſorem, mittat ſatel- 22
lites ad capiendum Reum, qui non captus aufugiat, an fideiuſſor dicatur ex hoc liberatus; quia impeditus ad repræſentandum facto Iudicis fuit; Subtilis eſt quæſtio, & hinc inde DD. decertant; Author verò reſoluendo dicit, quod ſi Iudex commiſit capturam pro eodem delicto, pro quo fuit præſtita cautio, tunc promittens liberatur, ſecus ſi pro diuerſo delicto: & ita conclude: vſque ad *n.* 71.

Fideiuſſor datus in vno loco de repræſentando ibidem Reum, non tenetur ali- 23
bi præſentare, quinimò completo officio Iudicis coram quo fuit præſtita fideiuſſio, obligatio reſoluitur ex parte fideiuſſoris, licet firma remaneat ex latere principalis promittentis. Quod intellige de fideiuſſione data coram Iudice delegato, prout delegato; aut coram Ordinario. Ordinarij nomine expreſſo in ſtipulatione: ſecus quãdo fideiuſſio eſſet recepta coram Ordinario ſub nomine illius Dignitatis; quia tunc tráſit ad ſucceſſores, cùm dignitas Officialis in genere nunquam pereat, donec nomen illius Officij duret: & licèt vnus ſuccedat alteri, idem tamen Tribunal, & Iudicium eſſe cenſetur. Et tandem non tenetur fideiuſſor eum repræſentare, qui fuerat indebitè captus: ſed hoc difficile eſt in Practica obtinere, cùm ſic promittens approbet capturam, nec amplius de eius nullitate dicere valeat, præcipuè ſi in ſtipulatione adſit renunciatio generalis. Bene verum eſt quod non teneretur, 24
ſi Fiſcus accepiſſet poſſeſſionem bonorum confiſcatorum ipſius Rei, quem quis repræſentare promiſerat, tunc enim cenſetur liberatus ex confuſione actionis: quia ſibi neceſſe eſſet repetere à Fiſco quidquid ſolueret, non repræſentando; quod eſſet inconueniens: vſque ad *finem quæſtionis*. Sic Author.

EX QVÆST.

EX QVÆST. XXXV.

ARGVMENTVM.

Carcerati contractus, & obligatio, an, & quando valeat.

1 REGVLARITER omnis promiſſio, obligatio, ſeù contractus à Carcerato in carceribus factus, minimè valet, & ipſo Iure eſt nullus, nec validatur quamuis carceratus poſitus in ſua libertate extra carceres, attamen cuſtodiatur, contraxerit: nec etiam iuramento firmatur, etiamſi *non vi*, *aut metu*, *ſed ſponte* ſe obligauerit, quia per clauſulam *ſponte*, non probatur ſponte factum inſtrumentum, cùm etiam per metum talis clauſula cenſeatur adiecta.

2 Extende, quod nec valeat confeſſio facta in carcere, & ſic facta nihil præiudicet in Ciuilibus; ſecus in Criminalibus. Et quod magis nec etiam ſolutio valet, ſiue fiat in carcere, ſiuè ſub cuſtodia mi-
3 litum; eóque minus in carcere priuato: Ex quo nec valet promiſſio facta ad inſtantiam carcerati, ſeu carcerandi, quia metus, & ſuſpicio metus, æquiparantur: vſque ad *n*.27.

Regulá propoſita fallit in carcere iu-
ſto; quia datâ iuſta carceratione, valet 4
obligatio ad fauorem Tertij; licèt nulla ſit ad fauorem Officialis Iudicis, vel Cuſtodis. Regula enim procedit in Carcerato contrahente cum Carcerante, ſecùs cum aliquo Tertio, quia cum hoc valet contractus, niſi iſte Tertius fuiſſet particeps illius carcerationis, aut contraheret ad inſtantiam Carcerantis: Et ſicut
valet contractus Carcerati ad ſui fauorem 5
factus, ità valeret initus cum aliquo Tertio pro ſua liberatione; etiam quod factus fuerit in carcere priuato. Suſtinetur inſuper quocumque caſu, ſi poſt car- 6
cerationem ſequeretur ratificatio, niſi iſta fieret metu durante: vſque ad *numer*. 40.

Non impugnatur etiam teſtamentum Carcerati, niſi factum extiterit ad fauo-
rem detinentis: imò etiam in iſtius fauo- 7
rem valeret, quando carceratio fuiſſet iuſta. Et ſic animaduerte, quod nulla conſideratur differentia inter Contractum, vel Teſtamentum; vtrumque enim quidquid ſit de iure, de conſuetudine valet, dummodo carceratio fuerit iuſta, & licita, nec vllus metus, aut vis interuenerit; quia ſecùs, datâ iniuſtitiâ carcerationis, & metus incuſſione: vſque ad *num.fin*.45.

LAVS DEO.

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII.
PARS QVINTA.
EX
LIBRO SECVNDO, TITVLO QVINTO, QVÆST. XXXVI. DE INDICIIS, ET TORTVRA.
ARGVMENTVM.

Indicium quid, & quotuplex ſit? quid præſumptio? quid ſuſpicio? quid coniectura? quid argumentum? quid ſignum? quid adminiculum? quid opinio? quid fictio? quid probatio? quid ſemiplena probatio? quomodo inter ſe differant, & conueniant.

CVM Doctrina omnis, & omnis diſciplina rectè à vocabulorum cognitione incipiat, & termini ſint prius intelligendi antequam aliquid determinetur; natura enim ab Elementis incipit in primis ergo dignoſcendum eſt quid ſit Probatio, & alia de quibus in *Summario*.

1 Probatio itaque pluribus modis à DD. diffinitur: ſed cùm in diffinitionibus in Legali Scientia, exactiùs requirendis aut parum, aut nihil inſit vtilitatis, cum potiùs deſcriptiones vocari debeant; dicas, probationem eſſe oſtenſionem rei dubiæ per legitimos modos Iudici faciendam, in cauſis apud ipſum Iudicem controuerſis. Diſtinguitur & variis modis à DD. ſed quia cùm & hoc parum referat, generaliter loquendo dicas probationem aliam eſſe plenam, aliam ſemiplenam. *Plena*, quæ tantam fidem facit, quanta ad finiendum controuerſiam ſufficit. *Semiplena*, per quam rei geſtæ fides aliqua ſit Iudici, non tamen tanta, vt iure eam ſequi debeat in ſententia dicenda. Plena inducitur ſeptem modis, nempé per Teſtes, ſcripturas, confeſſionem, euidentiam facti, iuramentum, præſumptionem, & famam. Semiplena per quatuor modos, ſcilicet per depoſitionem vnius Teſtis de viſu, per comparationem litterarum, per ſcripturam priuatam, per præſumptionem non vrgentem. Diuiditur etiam probatio tripliciter, nempè in *euidentiſſimam* & clariſſimam, quæ fit per Priuilegia, & inſtrumenta indubitata: In *euidentem* & claram, quæ fit per Teſtes, vel facti euidentiam: in *minus euidentem* & minùs claram, quæ fit per hominis coniecturas. Iterum diſtinguitur in naturalem, quæ eſt ea, in qua nominatim ſine hominis arte reperimus quod intendimus: & in *artificialem*, quæ tota in arte conſiſtit, & verſatur: vſque ad *n.* 27.

Indicium pariter multis modis à DD.
diffinitur: ſed strictè ſumptum, eſt ſig- 2
num informans animum Iudicis ad ſuſpicandum. Aliud eſt *indubitatum* & plenum, aliud *dubitatum* eſt, quod arctat mentem Iudicis, vt omnino credat, nec poſſit in contrarium inclinare: ſiue demonſtratio rei per ſigna ſufficientia, per quæ animus tanquam in proprio exiſtente centro quieſcit, & vlteriùs inueſtigare non curat. Semiplenum & dubitatum eſt, Præſumptio mouens animum ad aliquid credendum, donec contrarium probetur vel contrario iudicio elidatur. Indubitatum

Digitized by Google

tum dicitur illud, quod à *Lege* approba-
tum eſt, reſultat ex pluribus dubitatis in-
diciis, & ſufficit ad torquendum. Aliud
eſt *proximum*, & aliud *remotum*. Proxi-
mum, quo poſito, ponitur criminis ef-
fectus; & quo remoto, remouetur & ille.
Remotum quod non reſpicit immediatè
veritatem rei, ſed circunſtantias, vel quod
non tangit negotium. Aliud eſt *leue*, aliud
graue, aliud *grauiſſimum*, aliud *ſimplex*,
3 aliud *vrgens*, aliud *indubitatum*. Leuia
ſufficiunt ad capturam, & ad inquiren-
dum, grauia ad tranſmittendum inquiſi-
tionem, & ad torquendum, grauiſſima
4 ad condemnandum. Leue eſt illud, quod
frequenter & faciliter contingit abeſſe:
graue quod frequenter & facilè contingit
adeſſe. Alia ſunt *neceſſaria*, alia *credibi-
bilia*, alia *veriſimilia*, alia vero *non re-
5 pugnantia* Neceſſarium, quod ex inſtru-
mento, vel alio ſimili continetur, & ne-
ceſſariò conficimus quod intendimus, &
ſufficit ad condemnandum. Credibile,
& Veriſimile quod tantum ad torquen-
6 dum ſufficit. Non repugnans, quod
ſola ſuſpicione, vel leui iuris præſumptio-
7 ne nititur. Alia ſunt facti, alia ſunt iu-
ris: & alia iuris tantùm, alia hominis, alia
Iuris & de Iure: vſque ad *n.66.*

Præſumptio variè pariter diffinitur à
8 DD. & ex dictis variis colligo eſſe veriſi-
militudinem veritatis neceſſariò non
aſtringentem. Alia eſt *Iuris* tantum, alia
hominis, & alia *Iuris & de Iure*. Præſum-
9 ptio Iuris eſt (omiſſis aliis) applicatio ani-
mi Legiſlatoris ſeu Iudicis ad veriſimile,
onus probandi contrarium transferens.
Hominis verò eſt quidam conceptus cau-
ſatus in mente ab aliqua præſtabili con-
iectura, vel ſuſpicio cauſata in animo Iu-
dicis ex variis coniecturis, argumentis,
vel mediis; quæ eius arbitrio remiſſa eſt,
quia in ea non poteſt dari certa doctrina,
cum naſcatur ex variis cauſis. Iuris & de
Iure eſt ſtatus à Iure promulgatus ex in-
dubia coniectura: dicitur talis quando
Lex ſuper præſumpto firmat pedes, &
ſtatuit, nec probationem contrariam re-
10 gulariter admittit. Ex quo infertur quod
ſi Statutum introduceret aliquod genus
probationis, vellétque eſſe plenam pro-
bationem, diceretur præſumptio *iuris*.
Præſumptio *hominis* diſtinguitur in le-
uem, vehementem, & violentam. *Leuis*,
in qua adeſt parua coniectura mali, &
11 multa boni. *Vehemens*, eſt applicatio ani-
mi boni viri ad rem valdè veriſimilem.
Violenta, ex qua animus iudicantis, in
contrarium trahi non poteſt, nec eius in-
tellectus in oppoſitam conſcientiam verti,
& dicitur aliquando Iuris & de Iure. Item
Alia eſt *temeraria*, & alia *probabilis*: 12
Temeraria, quæ oritur ex leui cauſa, &
æquiuoca coniectura, vel ex depoſitione
vilium perſonarum. Probabilis, quæ ori- 13
tur à grauibus perſonis & ex graui cauſa,
vel coniectura veriſimili. Item Alia eſt
naturæ, alia *non naturæ*, ſed ab humanis
principiis ſumpta: Ab humanis princi- 14
piis ſumpta, quæ naſcitur ab indi-
ciis, & coniecturis, humana lege, & ra-
tione probatis. Naturæ, quæ non ab hu- 15
mana ratione, ſed à naturali ortum ha-
bet. Primæ datur exemplum de eo, quem
probatum eſt exiuiſſe de domo, vbi fuit
repertum cadauer vulneratum, vel occi-
ſum, cum enſe nudo, & cruento: Secun-
dæ, in muliere hac habente in mammis,
ex quo præſumitur corrupta & grauida,
vel enixa. Item Alia *neceſſaria*, alia *cre-* 16
dibilis ſeù veriſimilis, alia *non repugnans*.
Neceſſaria, quando aliquibus poſitis, ne-
ceſſariò inde efficimus quod intendimus.
Credibilis, cùm aliquibus poſitis veriſi-
militer, & rationabiliter, non autem ne-
ceſſariò ſequitur quod intendimus. Non
repugnans, quæ eſt hominis: vſque ad 17
num.136.

Fictio pariter multis modis diffinitur:
ſed tradita à Bart. definitio ſecundum Au- 18
thorem eſt recepta: & eſt in re certa, eius,
quod eſt poſſibile, contra veritatem pro
veritate a Iure facta aſſumptio Eſt triplex,
nempe inductiua, priuatiua, & tranſlati- 19
ua, ſeù extenſiua. *Inductiua*, quando
Lex fingit quod non eſt: *Priuatiua*, quan-
do è contra *Lex* fingit non eſſe, quod eſt:
Tranſlatiua, quando *Lex* fingit id, quod
eſt vno modo, eſſe alio modo: & ſic quæ-
libet iſtarum fictionum ab efficienti cauſa
nomen ſortitur. Fictio inductiua, eſt in
re certa, non exiſtente poſſibili, & pro
exiſtente à Iure facta aſſumptio: Priuati-
ua eſt in re exiſtente poſſibili non exiſtere,
pro non exiſtente à Iure facta aſſumptio:
Tranſlatiua, ſeu extenſiua, eſt in re certa
vno modo exiſtente, alio modo poſſibili
à Iure facta aſſumptio: vſque ad *n.*1 2.

Coniectura quid ſit? à DD. variè de-
ſcribitur. Author verò approbat defini- 20
tionem Manticæ *in tract. de Coniect. lib.* 1.
tit. 1. qui tandem dicit, quod Coniectura
ſit vera Sapientum opinio: dicitur à con-
iectu, id eſt directione quadam rationis
ad veritatem. Vnum, & idem eſt cum
præſumptione, eamdémque patitur diui- 21
ſionem: ideò alia eſt *hominis*, alia *Iuris*,
tantum, alia *Iuris & de Iure*. Hominis,

quæ in Iure non eſt expreſſa, ſed Iudici committitur, vt inſpiciat quid ſibi videatur, & an aliquam fidem faciat.
22 Iuris eſt ea, quæ ab ipſa *Lege* inuenta, aut approbata eſt. Iuris & de Iure eſt diſpoſitio legis aliquid præſumentis, & ſuper præſumpto, tanquam ſibi com-
23 perto ſtatuentis. Diuiditur in leuem, grauem ſeù vehementem, & violentam. *Leuis* eſt idem ac præſumptio leuis: *vehemens* eſt, quæ ita adhæret animo Iudicantis, vt contrarium per-
24 ſuaderi vix poſſit. *Violenta*, quæ habet credendi neceſſitatem. Alia eſt *temeraria*, alia *probabilis*. Temeraria, quæ ratione caret, & longè à veriſimili re-
25 cedit. Probabilis, quæ à veriſimili deducitur, & quæ in ratione fundatur. Sed in propoſito aduerte, quod non omne id, quod videtur probabile, eſt probabile: ſed illa tantùm probabilia dicuntur, quæ ſic videntur omnibus, aut pluribus, aut ſapientibus, & iis vel omnibus, vel pluribus, vel maximè notis: vſque ad *n.* 172.

Suſpicio multiformiter diffinitur:
26 ſed ſecundum *Bald.* eſt aliqualis animi applicatio ad aliquid, cum vehementi titubatione: ſeù ſecundum *Bart.* eſt quæ animum Iudicis aliquo leui argumento in aliquam partem inducit, non tamen excludit dubitationem, ideóque dicitur *Leue indicium*, & licet ad ſuſpicionem probandam lenis ſufficiat probatio, quia ex leuibus ſignis poteſt oriri, ea tamen ſigna debent plenè
27 probari. Diuiditur in *Leuem*, ſeù temerariam; *vehementem*, ſeù veriſimi-
28 lem, & *violentam*. Temeraria eſt quædam animi paſſio cum præciſa exterriorum ignorantia: & eſt quando ex leui aliquo indicio Iudex animum ſuum in alteram partem flectit, ſed
29 cum dubitatione. *Vehemens* illa, quæ non ex leuibus, ſed ex fortioribus oritur, & ex quibus Iudex animum ſuum in alteram partem inclinat cum modi-
30 ca dubitatione. *Violenta*, quæ nullam prorſus continet dubitationem. Ex quo, ſi indicia ſunt admodum Leuia, faciunt ſuſpicionem temerariam: ſi grauia, & vrgentia vehementem: ſi grauiora vehementiorem, & ad tor-
31 turam ſufficientem. Vel *leuis* eſt, quæ oritur ex rarò contingentibus: *grauis*, ex frequenter contingentibus: *violenta*, ex ſemper contingentibus: vſque ad *num.* 193.

Opinio eſt idem quod vehemens, ſeu veriſimilis ſuſpicio: & eſt animi motus cum excitatione aliquid eli- 32
gentis; *vehemens* dicitur, quando ex probabilibus coniecturis, quis credit id, quod verum eſt, ſed certò non ſcit: vſque ad *n.* 197.

Dubitatio non eſt propriè aliquis probationis gradus, ſed eſt principium 33
inueſtigationis, certitudinis, & fidei: ſi poſt dubitationem inclinetur magis in vnam, quàm in aliam partem, tunc ceſſat opinio, & intrat ſuſpicio: vſque ad *num.* 199.

Argumentum eſt plurium collatio ad vnam conclusionem. Et in noſtra 34
Legali ſcientia illud eſſe intelligimus, quod ex quibuſdam, vel etiam multis priùs poſitis ducitur, & inde argumentamur quid ſit: vſque ad *n.* 208.

Signum eſt id, quod ſub ſenſu aliquo cadit, & quidquam ſignificat. Ex 35
ipſo profectum videtur, quod aut ante fuerit, aut in ipſo negotio, aut poſt ſit conſecutum: & tamen indiget teſtimoniis, ac maiori confirmatione. Signum aliud eſt *neceſſarium*, aliud *naturale*, aliud *non naturale*. Neceſſarium eſt illud quod neceſſitate legis impellente ſignificat, vt nuptiæ, quæ Patrem demonſtrant: *Naturale* eſt quod quaſi naturale aliquid ſignificat, vt nubes pluuiam, & fumos ignem. *Non naturale*, vt hædera ad deſignandum vinum venale, & his ſimilia: vſque ad *num* 213.

Adminiculum aliud eſt *vehemens*, aliud *non vehemens*. Non vehemens, 36
eſt aliqualis confirmatio rei probabilis. *Vehemens*, eſt ſuſpicio, defectu probationis per ſe ſolum non operans, ſed bene iunctum aliis. Et ſic adminicula non vehementia non in totum ſupplent imperfectam probationem, ſed aliqualiter: vehementia autem in totum ſupplent: vſque ad *n.* 217.

Indicium differt à ſemiplena probatione, & tamen non debet eſſe 37
minus quàm ſemiplena probatio ad torturam inferendam. Ea quæ in Ciuilibus faciunt ſemiplenam probationem, in Criminalibus faciunt indicium. Ex quo concluditur, quod ſiue agatur de indicio *proximo*, ſiuè *remoto*, plura argumenta, pluresque coniectutas, vel præſumptiones coniungi ad effectum torturæ infligendæ, & ſic perficere ſemiplenam probationem. An ex dictis oriatur ſimilis ſemiplena probatio, Iudicis arbitrio relinquitur. 38
Imò

Imò etiam quandoque coniunguntur
ad condemnandum in pœnam extraor-
dinariam, ſecus quoad infligendam cor-
poralem. Et tandem pro complemento,
& reſolutione propoſitæ quæſtionis con-
clude, quod licèt præmiſſa verba, Indi-
cium, Præſumptio, Argumentum, & re-
liqua, de propria, & ſtricta ſignificatione
inter ſe differant, promiſcuè tamen in *Iu-
re*, & per DD. ſæpiſſimè capiuntur, ac
vnum pro alio nuncupatur.

EX QVÆST. XXXVII.

ARGVMENTVM.

Tortura ſine præcedentibus indiciis inferri non poteſt, quando hoc verum? Quæ dicantur Legitima indicia? Quando indicia ſint Iudici arbitraria? Vtrùm in atrociſſimis poſſit Iudex Iura tranſgredi? An Reus non reſpondens, poſſit torqueri? An confeſſus vnum furtum, ſeù delictum, poſſit de aliis interrogari, & torqueri? Quomodo puniatur Iudex indebitè aliquem torquens? Quando vnus Teſtis de viſu faciat indicium ad Torturam? Quot, & quales requirantur Teſtes in probatione indiciorum.

TORTVRA minimè inferri po-
1 teſt, niſi præcedant legitima indi-
cia: & ad hoc, vt dicantur legitima, &
ſufficientia, debent eſſe veriſimilia, pro-
babilia; non leuia, aut perfunctoria; ſed
grauiora, & vrgentia, certa, clara, imò
vt aiunt, & luce meridiana clariora; in
tantum vt Iudex ſit quaſi certus de Delin-
quente, & nihil aliud ſibi deſit, quam
2 eiuſdem Rei confeſſio. Debent eſſe ple-
nè, & concludenter in genere ſuo per
duos Teſtes probata. Tortura enim tra-
ctat de ſalute hominis, ex quo indicia ad
eam infligendam non debent eſſe dubia,
& æquiuoca, & quæ multipliciter inter-
pretari poſſint, non ſumuntur ex iis, quæ
ex accidenti contingere ſolent, non ex
3 verbis dubiis. *Remota* debent probari per
duos Teſtes, etiam in crimine hæreſis,
quamuis vnus Teſtis ſit omni exceptione
maior: & licèt dicant multi requiri *pro-
xima*, ſufficiunt tamen *remota*: ſed ad-
minicula etiam leuia, & minima, ſunt
probanda per duos Teſtes. Teſtes inha-
biles, & non omni exceptione maiores
(quidquid Alij contrà) non probant indi-
cia *remota*. Et ſic firma etiam in atrociſ-
ſimis: licèt admittantur ad probandum
delictum principale. Teſtes ſingulares fa- 4
ciunt indicium ad Torturam, & coniun-
guntur, tribus concurrentibus. Primò, Si
ſint idonei, & omni exceptione maiores.
Secundò, Si deponant ſuper proximis
maleficio; ſecus ſi ſuper remotis. Tertiò,
Si deponant ſuper pluribus indiciis; ſecus
ſi ſuper vno, vel duobus: vſque ad *n.42.*

Indicium proximum dupliciter intelli-
gitur: vno modo, quando Teſtis deponit 5
immediatè de ipſo delicto: altero modo,
quando non deponit de ipſo delicto, ſed
de actu valde eidem delicto proximo, &
valde delictum inferente. Primò igitur
caſu, probatur per vnicum Teſtem: ſe-
cundò caſu, non niſi per duos Teſtes. Et
licèt indicia ad torquendum plura eſſe 6
debere dixerint aliqui; indicium vnum
etiam remotum ſufficit, ſi iungatur admi-
niculis, & valde inferat delictum; prout
eſt confeſſio extraiudicialis, ſiuè res fu-
rata penès aliquem reperiatur. Oritur
indubitatum ex eo, quod ex duobus ri-
xantibus & inuicem ſe percutientibus,
vnus reperitur vulneratus, vel occiſus;
etiam quod Teſtes non deponant ſe vi-
diſſe vulnerare, imò ex hoc ſolo indicio
poteſt ſequi condemnatio, quoad pœ-
nam extraordinariam. Indicium tamen
proximum, & immediatum ipſius delicti
in quo Teſtis deponit immediatè per ſen-
ſum viſus, vel auditus, iuxta criminum
qualitatem dicitur ſemiplena probatio ad
Torturam ſufficiens, etiam aliis non con-
currentibus: quamuis Alij contrà: Et
vnus Teſtis de viſu, ſi ſit omni exceptio-
ne maior, ſine vlla prorſus macula, &
vndique inuulnerabilis, ſufficit ad Tor-
turam: Et hæc eſt communiſſima, & ma-
gis approbata concluſio: licèt in contra-
rium Alij: vſque ad *n.62.*

In delictis occultis, & difficilis proba-
tionis, vnus Teſtis de viſu etiam non om-
ni exceptione maior, aliis concurrentibus,
ſemper ſufficit ad Torturam: præcipuè ſi
torquendus, eſſet infamis; & malæ vitæ:
imò Iudex habens amplum arbitrium
torquere poterit ex dicto vnius Teſtis, non
omni exceptione maioris. Alij contrà,
& forſan veriùs. Tu cogita. Tortura non 7
poteſt inferri regulariter, niſi Legitimis
præcedentibus indiciis, etiam à Iudice
habente liberum arbitrium, & de Prin-
cipis mandato: quamuis in atrociſſimis,
& quomodolibet exceptis, in quibus licet

Iudex

Iudex poſſit intra tranſgredi, hoc intelligitur in puniendo, non autem in procedendo. Poſſet tamen terrere verbaliter hominem ſagacem, & carceri aſſuetum; non ligari, ſpoliari, vel duci ad locum Torturæ, eóque minus eleuari, vel leuiter torqueri, niſi ſaltem in proceſſu adſint legitima indicia ad terrendum, vel leuiter torquendum, aliàs enim confeſſio inde emanata, eſſet nulla, & diceretur facta metu tormentorum.

Quæ procedunt, nedum in libero ho-
8 mine, ſed etiam in ſeruo, niſi eſſemus in delicto læſæ-Maieſtatis, fraudati Cenſus, Adulterij, Homicidij, Vxoricidij: Quinimo nec Iudici hoc eſt permiſſum de conſenſu Rei: & exinde confeſſio emanata, licet millies ratificata, nulla prorſus habetur, ac Iudex tenetur in Syndicatu, & punitur: at ſi in torquendo occidat, tenetur homicidij pœna: extendendo ad Iudicem etiam indebitè repetentem tormenta, & indebitè torquentem Teſtes, quamuis Reus fateatur delictum: Ipſique Iudici indebitè, vel ſine indiciis torquere volenti, impunè reſiſti poteſt.
9 Et in tantum tenetur de morte Rei, vt illum non iuuet proteſtatio in decreto Torturæ: quod ſi Reus moriatur, an ſibi, vel Rei pertinaciæ imputetur? vide vſque ad *n.* 119.

Sed pœna mortis impoſita Iudici in-
10 debitè torquenti, hunc ſolum habet locum, quando ſine indiciis, dolo, prece, vel præmio corruptus, aut ex particulari odio torqueat; ſecùs ſi per imperitiam, ſeù culpam; quia tunc mitiùs, arbitrio Iudicis punitur: & in dubio dolus non præſumitur, quamuis torqueat ex minùs legitimis indiciis, & Reus inde moriatur: hoc tamen caſu ſi exceſſerit, non dolo, ſed culpâ; ad damna, & intereſſe obli-
11 gatur. Et quia affectus non punitur, niſi ſecuto effectu, ideo torquens aliquem, aliquibus præcedentibus indiciis, ſed non ſufficientibus, quamuis excedendo, non tenetur pœnâ mortis, etiamſi Reus in tormentis defeciſſet, niſi dolo malo exceſſiſſet: vſque ad *n.* 130.

Iudex, qui legitimis præcedentibus indiciis torquet, nullâ pœnâ punitur, ſi ca-
12 ſu tortus in tormentis obierit: & in dubio, dolus, culpa, exceſſus, non præſumitur: ideo contrarium dicenti incumbit onus probandi. Verùm, quomodo probetur?
13 forma concluſiones: quarum *Prima* ſit, quod quando in Actis apparent legitima & ſufficientia indicia, dolus habeatur excluſus. *Secunda* ſit, & pariter, quando torſit Reum iuxta modum ſolitum, in loco ſolito, & per miniſtros ſolitos. *Tertia*, quando probatur, quod tortus noluit 14
medicamenta ſibi à Medicis miniſtrata ſumere. *Quarta*, ſtatur relationi Notarij, 15
quæ, & quanta fuerit inflicta tortura; & ſic an per Iudicem fuerit exceſſum, vel non? reſpicienda eſt ſcriptura Notarij. *Quinta*, exceſſus, & non exceſſus torturæ probatur Medicorum relatione. *Sexta*, probatur exceſſus, vel non exceſſus, per illos de domo, de carcere, & de loco, vbi fuit tortura adhibita. *Septima*, quod ſi rudens, trabs, aut funiculus fractus fuerit, & torti crura fregerit, aut caſu tortus obierit, Iudex iſto caſu in nulla dicitur eſſe culpa, ſi illum torſerit in loco ſolito, & modo conſueto. *Octaua*, dolus præſumi 16
tur in Iudice, ſi ad torturam deueniat de facto. *Nona*, ſi Iudex non interueniat, & aſſiſtat torturæ, & Reus deficiat, tenetur pœna extraordinaria. *Decima*, ad proban- 17
dum dolum Iudicis, coniecturæ clariores, & euidentiores eſſe debent, quàm contra alios. E contra Iudex, qui non torquet quem torquere debet, tenetur in Syndicatu. Non autem tenetur de iodebita tortura, quando tortus fateatur, ſe legitimè fuiſſe tortum: vſque ad *numerum* 180.

In delictis occultis, & difficilis proba- 18
tionis, prout ſunt proditiones, tractatus qui ſecretè fiunt, delicta de nocte, ſeù aliàs clam commiſſa, Furtum, Falſum, Adulterium, Simonia, Sodomia, Stuprum, Venenum, falſa moneta, Delictum à multitudine perſonarum commiſſum, (quidquid DD. inter ſe decertent;) veritas eſt, qood indicia leuiora ob probationis difficultatem, reputantur legitima. Et mandatarius Aſſaſſinij poteſt abſque aliis indiciis torqueri ad indicandum mandantem, etiam quod non ſit perſona vilis: ſic & cuſtos rerum furto ſubtractarum, 19
poteſt abſque aliis indiciis torqueri ad indicandum furem, de quo veriſimiliter notitiam habet, ſi ſit vilis, & malæ famæ; ſecus è contrà: ſic & Cuſtos alicuius Ci- 20
uitatis, Caſtri, vel loci, poteſt torqueri, ſi ſit vilis conditionis ad indicandum furtum commiſſum in loco, cuius cuſtodiam habebat: quare furto commiſſo in Hoſpitio, ſeu Taberna, torquentur domeſtici, & famuli Hoſpitis, ſi ſint viles, & malæ famæ; facto domi, torquentur domeſtici & ſoliti ibi verſari, ſi pariter ſint viles, & malæ famæ. Bannitus verò Contumax, ſi 21
compateat, abſque aliis indiciis poteſt torqueri. Sic & vxoricida, & leuioribus præ-
ſumptiuis

ſumptiuis indiciis, torqueri poteſt: vſque ad *n*.163.

Fur, qui confeſſus eſt vnum furtum,
22 poteſt ſine aliis indiciis torqueri, dummodò fur ſit inſignis, & diffamatus, & tortura ſit moderata: & tamen confeſſio inde emanata non ſufficit ad condemnandum, ſed tantum ad inchoandum nouum proceſſum ex quo
23 furta confeſſata verificentur. Ex Bulla autem Pauli III *Bullar.p.1.fol.*471. Cauetur non poſſe torqueri ſuper aliis, niſi habitis indiciis, & omni caſu Tortura debet eſſe moderata, non autem exceſſiua: vſque ad *n*.175.

Reus, qui interrogatus à Iudice no-
24 luerit reſpondere, vel ſi reſpondeat, non præcisè reſpondeat, poteſt torqueri ad præcisè reſpondendum: & quamuis dolore commotus fateatur delictum, & affirmatiuè reſpondet, talis confeſſio, etiam quod emanauerit ſine indiciis, eſt valida, & ex ea poteſt ſequi condemnatio: quamuis valde ſit dolore commotus: nec eſt concedenda dilatio ad præcisè reſpondendum, niſi velit reſpondere inquiſitioni formatæ; vel niſi diceret, *non recordor*, & eſſet interrogatus, non ſuper delicto, ſed ſuper circumſtantiis; quia tunc debet concedi terminus competens ad deliberatè reſpondendum. Licèt Alij
25 contrà. Poteſt etiam torqueri ad præcisè reſpondendum ſuper circumſtantiis ſubſtantialibus, & pertinentibus ad delictum, etiam quod non percutiant proprium delictum: & ita paſſim practicari aſſerit Author. At ſi nullatenus velit reſpondere, poteſt cogi per torturam: ſiuè interrogatoria contineant delictum, aut eius ſubſtantiam, ſiuè non; dummodo adſint indicia, & conſtet de corpore delicti. Sed hæc
26 non haberent locum, quando veriſimiliter Reus non recordaretur de eo, quo interrogatur, quæ veriſimilitudo arbitrio Iudicis remittitur. Sicquando haberet aliquam legitimam cauſam non reſpondendi, putà, quia eſſet infirmus, febri laboraret, aliquo doloris capite affectus, ſeù congruo tempore Iudex ſe declararet ſuſpectum, quod facere poteſt. Et omni caſu, tortura debet eſſe moderata, non excedens
27 quartam horæ. Hæc procedunt in delictis atrocibus: ſecus in leuibus, in quibus conſilium erit, quando Reus non reſpondeat, vel non præcisè reſpondeat captis pignoribus mulctare, ſi facta monitione ſub pœna, contumax extiterit in reſpondendo, ſeù eumdem monere ſub pœna confeſſatorum criminum: quæ bene nota, & in practica ferua: vſque ad *n* 192.

Indicia ad torturam, ſunt Iudici arbitraria. Alij contra ſentiunt. Retentâ 28
primâ opinione, illam limito, dummodo Iudicis arbitrium ſit à Iure, & ab æquitate regulatum, & dummodo arbitretur vt bonus vir: quia licèt indicia ſint arbitraria, debent eſſe Iure regulata, & Iudex arbitrium ſuum inclinare in mitiorem partem. Quando enim aliquid committitur, arbitrio alicuius, intelligitur de arbitrio boni viri, qui debet ſe conformare *iuris Communis* diſpoſitioni, & *Legem* ſeruate: vſque ad *n.fin.*

EX QVÆST. XXXVIII.

ARGVMENTVM.

Tortura in quibus caſibus non inferatur, etiam quod legitima præcedant indicia; & de pluribus conſiderationibus per Iudicem habendis antequam ad torturam deueniat. An à Decreto torturæ detur appellatio, quomodòve, & per quantum tempus Reus poſſit torqueri, vel in tormentis repeti.

QVIA tortura regulariter non infertur niſi præcedentibus in- 1
diciis, vt *ſuprà* demonſtratum eſt, modò videri debet, etiam quando indiciis exiſtentibus inferri non poſſit. Non in- 2
fertur ergo, niſi conſtet de corpore delicti, niſi exiſtentibus indiciis, & eorum data copia, Reo poſito ad *Largam*, datòque competenti termino ad ſe defendendum: Non infertur inſu- 3
per, niſi in cauſis, vbi pœna corporis imponitur, ac præcedenti Decreto interlocutorio, in quo extendantur indicia, ad torturam inferentia.

Ab iſto Decreto datur appellatio, qua interpoſita, Iudex ligatas manus habet, & tàm de Iure Ciuili, quàm de 4
Canonico, debet ſuperſedere: quoniam ſi fecus, confeſſio inde emanata prorſus nulla erit, & inanis. Similis appellatio interponitur quandocunque ante illatam torturam, dummodo non ſit friuola, & calumnioſa, quam

eſſe

eſſe talem Iudex arbitrabitur, ſi ex pro-
ceſſu legitima appareant indicia, non pur-
5 gata per defenſiones. Non torquetur
Reus, niſi ſteterit ieiunus, ſaltem per de-
cem horas. Iudéxque debet conſiderare,
quod non omnes Rei ſunt æqualiter tor-
quendi, ſed grauius, aut leuius, ſecundum
delictorum qualitatem. Et ad hoc venit
in conſequentiam ſcire, quot ſint gradus
torturæ.

6 Primus ergo erit *Terror*, qui compre-
hendit minas de torquendo, deductio-
nem ad tormenti, ſpoliationem, & liga-
tionem. Secundus, *eleuatio* in tormentis,
& retentio ibidem per aliquod ſpatium.
Tertius, quando vltra torturam, & reten-
tionem in ſuſpenſo, datur *quaſſatio* vnius,
vel duorum ictuum funis: poteſtque li-
gatura multum atrox æquiparari ſecundo
gradui.

7 Altera fuit DD. opinio, aſſerentium
dari quinque gradus in tortura. *Primus*
continens in ſe multas minas. *Secundus*,
deductionem ad locum tormenti. *Tertius*,
ſpoliationem, & ligationem. *Quartus*
eleuationem in eculeo. *Quintus*, quaſ-
ſationem.

8 Verùm magis recepta opinio, & hiſce
temporibus ſeruata, ad quinque pariter
gradus Torturam extendit. *Primus*, quan-
do Iudex mandat Reum ſpoliari, ligari,
& funi applicari: & iſto vtitur, quando
indicia ſunt leuia, nec ad plenam tortu-
ram liberè ſufficientia, ſeù in perſonas
debiles, & puſillanimes. *Secundus*, quan-
do Reus in tortura eleuatur, ibique deti-
netur modico tempore, ſcilicet per ſpa-
tium vnius *Aue Maria*, vel vnius *Miſe-
rere*, ad ſummum: iſtóque vtitur Iudex,
quando indicia non ſunt plena, & propin-
qua, vt ad grauiorem torturam ſufficiant.
Tertius, quando detinetur Reus in tor-
mentis ſpatio duorum *Miſerere*, vel pau-
lò plus, abſque quaſſatione: & hoc vtitur
quando indicia ſunt plena, ac plenè pro-
bata; ſed tamen delictum non eſt atrox:
vel ſi atrox, Reus eſt Nobilis, honeſtæ
vitæ, bonæ conditionis, & famæ. *Quar-
tus*, quando detinetur in tortura, vel per
quartam partem horæ, vel per tertiam,
vel per mediam, vel per duas tertias, aut
etiam per integram horam, data quaſſa-
tione duorum, vel plurium ictuum funis:
9 & ad hanc torturæ ſpeciem Iudex nun-
quam deuenire debet, niſi indicia ſint
vrgentia, & benè probata, & Reus ſit
ſuſpectiſſimus, & habeat membra robu-
ſta & crimen ſit atrox, & ſcandaloſum,
vt putà furtum magnæ rei, turpe ſacrile-
gium, ſacrorum abuſus, homicidium
graue, falſitas litterarum Apoſtolicarum,
& ſimilia. *Quintus*, quando Reus in tor-
tura ſuſpenſus, pertinaciter negat, & tor-
mentum paruipendere videtur: tunc Iu-
dex, vltra ictus, & quaſſationes, mandat
eius pedibus alligari vel compedes fer-
reos, vel aliud ſimile pondus; & iſtud 10
tormenti genus, cùm ſeueriſſimum ſit,
ex quo corpus dilaniatur, & membra
ſcinduntur, inferri non debet, niſi in
atrociſſimis delictis: ſcilicet Hæreſis, læ-
ſæ-Maieſtatis, Euerſionis Status, ingen-
tis Aſſaſſinij, enormiſſimi Homicidij ali-
cuius Cardinalis, ſeù alterius Magni Prin-
cipis: vſque ad *n*. 52.

Iudex, & in modo, & in tempore mo- 11
deratè debet torquere Reum, ita vt rema-
neat ſaluus, & illæſus. Quoad tempus
non ſibi licet torquere, niſi per horam,
etiam quod ſimus in *quarto* gradu Tor-
turæ. Et quando eſſemus in *quinto*, niſi 12
per horam, vel paulò plus: ſcilicet non
excedendo quartam partem ſecundæ ho-
ræ. Quoad genus tormentorum, non li-
cet noua tormenta excogitare; quidquid
Alij dixerint: ſed hactenus inuentis, & à
bonis, piiſque Iudicibus adhiberi ſolitis
vti.

Author in propoſito quinque tormen- 13
torum genera enumerat, quæ ſi excedan-
tur, Iudicem tanquam Reum poſſe capi-
te puniri teſtatur; ſi delinquens in nouo
tormentorum genere inuento è vita mi-
graret.

Primum tormentum eſt *funis*, quo nul-
lum magis eſt in vſu de Iure, ac conſue-
tudine approbatum. Si inferatur chorda 14
ſubtili, maius tormentum infert: & quan-
doque ſolet dari tantùm vna manu ligata,
ſi altera manus aliquo impedimento eſſet
affecta: & ad hoc, vt iſtud tormentum
maiorem inferat cruciatum, & in atro-
ciſſimis quandoque aquâ frigidâ dorſum
aſpergitur, & dicitur tormentum exquiſi- 15
tum: nec hodie, vt plurimùm ſeruatur,
ſed quando delictum eſſet atrociſſimum,
& Reus tormenta paruipenderet, ſolent
iubere Iudices, vel compedes ferreos, vel
aliud pondus pedibus alligari ſeu appēdi,
vel quandoque mandant Reum de tortu-
ra deponi in ſede lignea, donec videatur
refectus, & inde iterum eleuari quod eſt
tormentum initerabile. Aliqui verò Iudi- 1
ces immanes, qui potiùs Carnifices voca-
ri debent, ad pedes iſtorum in fune ele-
uatorum, mandant agnum viuum liga-
tum apponi, qui continuo motu agitatus,
Reo miſerabili indicibile tormentum
affert:

Digitized by Google

afferr: & hoc forſan eſſet vnum ex nouis tormentorum generibus ab Authore inculcatum.

17 Secundum Tormenti genus eſt, quod vulgariter nuncupatur *della Stanghetta*, ſeù *Taxillorum*, quo Iudex vtitur in ſubſidium, quando aliàs tormentum funis inferri non poteſt, quia in hoc tormento pauciſſimi ſunt faſſi.

18 Tertium tormentum dicitur *Sibillorum*, quo vtitur, vel in puetis, vel in mulieribus, & leuibus delictis.

Quartum eſt, *Ignis*, quo retroactis
19 temporibus ſæpiſſimè vtebantur: ſed hodie fere receſſit ab aulâ, & in eius locum ſucceſſit tormentum *Vigiliæ*.

20 Quintum in vſu eſt tormentum prænominatum *Vigiliæ*, cuius *Marſilius* inuentor fuit, ac retractis temporibus dabatur, faciendo ſedere Reum in ſede lignea, ſeu ſcamno, adſtantibus Cuſtodibus per horas quadraginta, eumque aqua frigida aſpergendo, ne obdormiat: Verùm hodie ſcamnum huiuſmodi; quod aliqui *Capram*, aliqui *Equum* nuncupant, eleuatur à terrâ, ad ſtaturam vnius hominis, illiuſque ſummitas non plana, ſed in medio aliquantulum altior: Ex altitudine quatuor pendent latera vnius palmi cum dimidio circiter prò
21 quolibet latere: Ponitur in hac ſummitate Reus denudatus, & vndique ligatus, manibus retrò vinctis, & funi ſupra ſcamnum deſuper exiſtenti applicatus, brachiis ab eadem fune extenſis, vel in totum, vel in partem, prout Iudici videbitur. Ibidem detinetur, vel per quinque, vel per decem horas, quandoque etiam plus, Iudicis arbitrio: à quo tormento tamen caueant boni Iudices, niſi aliàs delictum eſſet horrendum: quia maximum eſt, crudele, & potius aptum Infidelibus, quàm Chriſtianis: ità Author, vſque ad *n.*72.

Tortura non debet repeti, niſi noua
22 ſuperueniant indicia, etiam in atrociſſimis: Et licèt aliqui dixerint, hoc non eſſe ſeruandum; non recedas, ſed dicas, Iudices malefacere, ſi ſecus faciant: quinimò pro repetitione indicia debent eſſe euidentiora, & fortiora primis, nec non diuerſi generis; adeo vt confeſſio extorta in repetitione tormentorum nihil valeat. Benè verum eſt, quod ſi prima vice Reus non eſſet ſufficienter tortus, vel indicia eſſent grauiſſima, & vrgentiſſima, quia tunc non dicerentur purgata per tormentum vnica vice illatum, repeti poſſet Tortura in perſonam robuſtam, æquè animo & corpore duram, ſi prima vice reſiſtentiam fecerit; & vtroque caſu hoc Iudicis arbitrio eſſet remiſſum: regulando tamen iuxtà Iuris diſpoſitionem, non ex propria ceruice.

Torqueri poteſt etiam Reus, qui in 23
tortura faſſus eſt, & deinde nolit ſuam confeſſionem ratificare: hic namque iterata vice torquendus, qui ſi in negatiua perſiſtat, eſt relaxandus, niſi indicia prima non fuiſſent benè purgata, quia tunc etiam quod in non ratificando perſiſtat per vnam vicem in repetitione, poteſt iterum torqueri, nec extra ordinem puniri, vt aliqui voluerunt. Si verò Reus 24
in repetitione iterum fateatur, & ratificare noluerit, iterum torqueri poterit; & ſic vſque ad tertiam vicem, nec vltra: licèt quandoque, ſed raró, in atrociſſimis, vſque ad quartam vicem tormentum repetatur. Sed ſi reuocet confeſſata 25
dicens inſuper, quod confeſſio fuerit erronea, & intelligat talem errorem probare, tunc iterum non torquetur, ſed ponitur ad *Largam*, cum termino ad probandum dictum errorem; & hoc nullam habet difficultatem: licèt Alij contra. Ego verò vidi practicari, & quando- 26
que fui expertus in quodam Sicario, aliàs de Anno 1648. dum tamquam Iudex Bardicofori aſſiſterem, vbi quidam de homicidio pecunia commiſſo, fortiter indiciatus, & ex dictis indiciis tortus, ſtatim confeſſus fuit; ſed inde cùm ratificare noluerit, iterùm funi applicari mandaui, & illicò ſtatim denuò confeſſus eſt, ſed poſtmodum in ratificatione negauit; quare tertia vice in tormento eleuatus, & pariter confeſſus, cùm iterum ratificare nollet, fui in voto condemnandi ad triremes per quinquennium, & obtinui ab Illuſtriſſimo Domino Vniuerſarum Legionum Militiæ Magni Ducatus Hetruriæ Auditore, ſicut fuit tranſmiſſus. Repetitio verò non de- 27
ber fieri eadem die, ſed altera, & ſic interpolatim: debet procedere proteſtatio: & vltra tres vices non eſt infligenda. Die feriato tortura non poteſt inferri: & licet hoc alicubi & ab aliquibus non ſeruetur; attamen Iudices timentes Deum, ob eius reuerentiam, vtique ſeruant.

⁂

EX QVÆST. XXXIX.

ARGVMENTVM.

Tortura quando poſſit inferri, denegatis defenſionibus & copiis indiciorum.

REGVLARITER, niſi prius
1 conceſsâ copiâ indiciorum, &
defenſionibus aſſignatis, cum dilatione competenti, etiam triplicata, & quandoque quadruplicata, non infertur. Hæc verò non ſeruantur, quando Iudex videret tumultum in Populo ob
2 retardationem punitionis delinquentis, ſiuè quando dilationem reuocaſſet, vel ſibi reſeruaſſet ius ad vlteriora procedendi, vt *Author* teſtatur practicari in Curia Gubernatoris Vrbis, vbi in delictis notoriis, in quibus nulla poteſt cadere defenſio, conceditur terminus trium dierum cum clauſula *plus, & minus, arbitrio ipſius Iudicis*: qua etiam dilatione pendente, ad vlteriora proce-
3 ditur. Quando autem pendet dilatio data ad defenſam, Reus poni debet in publicis carceribus, cum facultate alloquendi, & conſulendi Aduocatum, Procuratorem, & Amicos. Sed in deli-
4 ctis atrociſſimis, & cauſis arduis, ſi ità Iudici videbitur, etiam in ſecretis carceribus defenſio aſſignatur, commoditate alloquendi impartita. Quæ dila-
5 tiones, & copiæ, nec etiam poſſunt denegari à Iudice, habente quodcunque liberum & abſolutum arbitrium, ſeu poteſtatem procedendi ſine Iuris ſolemnitate: quinimò, nec à Principe de abſoluta poteſtate: ſiquidem, quando
6 expreſsè mandaret, Reo defenſiones tolli, hoc eſſet intelligendum de defenſione *ciuili*, non de *naturali*, de friuola, & leuis non autem de ſubſtantiali. Et
7 licèt nec à Statuto defenſio tolli poteſt, poteſt tamen reſtringi quoad illius formam; quo caſu debet ſtrictiſſimè intelligi, vt minus lædat ius cõmune: eòque minùs hoc poteſt facere Conſuetudo: quia licet pluribus in locis practicetur de Conſuetudine Reos torqueri
8 ex ſolo Proceſſu informatiuo, denegatis defenſionibus, vt in Ciuitate Neapoli, attamen hoc procedit contra Latrones inſignes, & enormiſſima ac atrociſſima delicta committentes, nec habet locum, quando petens copias indiciorum, offerat ſe probaturum tale quid, quo probato ceſſet tortura: vſque ad *n.* 32.

Tales defenſiones aſſignantur etiam 9
conuicto: & ſiue ſponte, ſiuè per torturam confeſſo: ac generaliter, vbi defenſio non datur, ibi non poteſt ad condemnationem deueniri: & licèt Alij contra, non recedas: Imò (quidquid aliqui malè ſenſerint, ſeu diſtinxerint)
quo ſiue Reus confeſſus, ſiue conui- 10
ctus ſit, numquam poſſit condemnari, niſi eidem ex Officio per Iudicem, & non petenti, conceſſo termino ad ſe defendendum; quamuis agatur de delictis atrociſſimis, & Inquiſitus, ſit aliàs malæ conditionis, & famæ; quamuis eſſet excommunicatus, ac ipſe Diabo-
lus in Iudicio. Quæ in tantum ſeruari 11
debent pro communiſſima opinione, vt nec etiam ipſe Reus ſuis defenſionibus renunciare poſſit: & ſi renunciet, talis renunciatio non valeat: quamuis fieret adiectâ cauſâ; ſcilicet, quod certò ſciat, ſibi nullam competere defenſionem; licèt poſſit talis renunciatio admitti
quando veriſſimè appareret, nullas 12
competere defenſiones, & verſaremur in delictis notoriis, ſeu in Reo reperto in flagranti, in Aſſaſſino, vel famoſo Latrone; aut ageretur de pœna pecuniaria non irrogante infamiam, vel defenſiones eſſent introductæ à Statutis, vel eſſent de apicibus Iuris, præter ius naturale, vel Gentium. Nunquam ergo ſunt denegandæ defenſiones, etiam
quod Iudex timeat de ſubornatione 13
Teſtium; quo caſu tamen poſſet reſtringere modum liberæ allocutionis, eâdem interdictâ præterquàm in præſentia fiſcalis Notarij, ſeu alterius Deputatis etiam quod procedatur ex Officio, & per inquiſitionem, ita vt à denegatis defenſionibus non ſolum detur appellatio, ſed etiam Iudex teneatur in Syndicatu, & puniatur vt homicida: vſque ad *n.* 74.

Et quidquid Alij dixerint, verius 14
eſt non eſſe denegandas, quamuis Reus non exprimat qualitatem defenſionis, & ſiue interrogetur à Iudice quam defenſionem habeat, ſiue non. Poteſt enim Reus ſe defendere in quàlibet iudicij parte, ſuámque innocentiam probare quocunque tempore, nedum in termino probatorio per Iudicẽ aſſignato, ſed etiã poſt Teſtium publicationem: quinimò etiã poſt ſententiã,

ſaltem ex Iudicis Officio: quia licet poſt
ſententiam ex Gloſſ. *in L vnum*, §. *co-
gnitarum*, *ff. de quæſt.* videatur non au-
diri; attamen quando defenſio recipitur
Iudicis Officio directè, & immediatè,
& ſic euidenter, abſque dubio admitti-
tur, adeo vt in præmiſſis, ſi denegatis de-
fenſionibus ſequeretur Tortura, confeſ-
ſio inde emanata non valeret cum omni-
16 bus inde ſecutis. In copia verò indicio-
rum ſunt danda nomina Teſtium pro
Curiæ informatione examinatorum: li-
cèt in Ciuitate Venetiarum aliqui con-
trarium practicari teſtentur: Verùm de
Iure concluſio præmiſſa vbique procedit;
& in eius confirmatione in Statu Ec-
cleſiæ adeſt *Bulla* Pauli III. *Bullarium*
17 *part.* 1. *Conſtit.* 58. Et licèt dicatur non
procedere, quando Proceſſatus eſſet Po-
tens, & taliter Potens, vt periculum eſ-
ſet, ne offenderet Teſtes examinatos; at-
tamen in terminis nulli prorſus petenti
denegatur copia, prætterquam in Hæ-
18 reſi; in qua Teſtium nomina dantur in
confuſo, vel exprimuntur, ex eo, quod
ſi nomina publicarentur, cùm agatur de
graui periculo Catholicæ Fidei, nemo
examinaretur: vſque ad *n.* 90.

Et non ſolùm danda eſt copia indicio-
19 rum, ſed etiam Actorum, eorum ſcili-
cet, quæ fiunt coram Iudice per viam
contentioſæ Iuriſdictionis, & quæ fiunt
per modum voluntariæ. Et quamuis con-
tendatur per Doctores vtrùm ſit danda
etiam Reo non petenti, attamen *Author*
indiſtinctè tenet, quod etiam ſi Reus
carceratus, ſit Doctor, Iuriſperitus, pru-
dens, & ſagax; quia in carcerationibus,
& examinibus, quò ſumus prudentiores,
& ſagaciores, eò magis alieno conſilio in-
digemus, eſt danda: quidquid Alij con-
trà: vſque ad *n.* 102.

In crimine Blaſphemiæ voluerunt mul-
20 ti denegandam eſſe: eo quod in hoc cri-
mine nulla cadat defenſio: verùm quid-
quid dicant, tutius, æquius, & practi-
cabilius eſt concedere: cùm poſſit adeo
excuſari, vt ſaltem euitet pœnam ordi-
nariam: quod intellige, dummodo cri-
men non ſit notorium, & blaſphemia co-
ram multis emanata.

Obſerua tamen defenſiones denegari
poſſe, quando certum eſſet, nullas com-
petere; quia viderentur petitæ per calum-
niam: vt putà in notoriis, & in omnibus
aliis criminibus inferiùs propoſitis, & in
Iure expreſſis; quia aliàs eſſet in poteſta-
te Iudicis, quandocunque defenſiones
tollere ſub colore calumniæ vitandæ ſe
tuendo. Crimina autem, in quibus de- 21
fenſio negari poteſt, ſi ſint notoria, & pro-
bata, ſunt inſignis furti, & latrocinij, So-
domiæ, licèt in hoc contrarium ſeruetur,
etiam quod ſit conuictus & confeſſus, quia
poterit ſaltem excuſari à pœna ordinaria.

In Teſte torquendo, ei defenſiones 22
denegantur, ſi tamen tanquam Teſtis
torqueatur, nec vlla ei defenſio compe-
tat: quod ſi torqueatur tanquam ſeruus
criminoſus, ſeu aliàs infamis, tunc de-
fenſio dari debet, quia diſputandum eſt,
an ſit talis, nécne: verùm ſi eſſet ſocius 23
criminis, aut principalis quoad ſe, &
Teſtis quoad alios, torqueri poſſet; ea ra-
tione, quia in mixtis ſemper attendi debet
id, quod magis fauorabile eſt: vſque ad
num. 154.

Copiæ indiciorum non dantur, niſi
publicato proceſſu: quamnis aliquando 24
à Iudicibus idem proceſſus oſtendatur
Accuſatori, vt melius ſciat Fiſci partes
tueri: quod tamen non practicatur, niſi
ex magna cauſa, & in atrocibus. Quod
ſi delinquentes ſint plures, quorum vnus 25
carceratus, reliqui contumaces, detento
& carcerato copiæ denegantur, donec
contumaces condemneutur; licèt ali-
quo in loco practicetur, dari copias, de-
letis nominibus conſociorum: ſed hoc
valdè periculoſum, nec ſeruandum:
quia, aut tollerentur defenſiones, aut
Fiſcus decipi poſſet à Reo, diſcendo plus,
quàm ſcire deberet, ratione contuma-
cium. Prædictæ copiæ verò traduntur 26
expenſis Petentis: (quidquid Alij contrà)
niſi Petens eſſet pauperrimus; quia tunc
gratis deberentur: præcipuè ex *Bulla*
Pij IV. *part.* 1. *fol.* 7, 6. Et quidquid ſit
ante Torturæ inflictionem, in repetitio- 27
ne, & continuatione torturæ, vbi repeti-
tioni ſit locus, defenſiones denegantur,
tanquam calumnioſè petitæ; niſi ante
torturæ repetitionem, Reus aliquid de-
duceret, & allegaret. Quod ſi verum 28
eſſet, illius innocentiam detegeret, ſeù
quando tortura eſſet danda non ex anti-
quis indiciis vrgentibus, ſed ex nouiter
acquiſitis, vel quando Reus tortus, &
confeſſus, nolens ratificare ſuam
confeſſionem, allegaret eſſe
erroneam, & ſe offerret
probare: vſque ad
n. fin. 166.

***

EX QVÆST. XL.

ARGVMENTVM.

An conuicto debeat dari tortura? & ſi detur, an per torturam illatam cenſeantur purgata indicia, & plenæ probationes.

1 TORTVRÆ tanta vis eſt, vt in ea perſiſtens quidquid dixerit, vel negando, vel fatendo, puram veritatem dixiſſe præſumatur: quare per torturam eſſe purgata indicia, ante torturam labo-
2 rantia, nemo contradicit. Sed, an per torturam cenſeantur purgata indicia vrgentia, & indubitata? Doctores non conueniunt. Et licèt certum ſit tortu-
3 ram eſſe remedium ſubſidiarium, ideóque non eo vtendum, quando adſunt plenæ probationes; quinimo Iudicem ita torquentem in Syndicatu teneri; attamen, ſi præmiſsis non obſtantibus, Reus grauatus vrgentiſſimis & indubitatis indiciis, vel etiam probationibus plenis conuictus, tortus fuerit, & perſtiterit, vtrùm cenſeatur liberatus, nécne? Varij varia dicentes, & inter ſe penitùs diuiſi, vtramque partem ſinguli tuentur; ſed quod ſit liberatus, commu-
4 niter & verior opinio eſt: Declarando tamen, vt mox ſubijcitur. Et ex præmiſſis, Regula firma remanet, quod tortura non ſolùm purget indicia, & ea quidem vrgentia, ſeù indubitata, verùm etiam plenas probationes. Et licet
5 aliqui dixerint de ſententia Bald. Regulam non procedere, quando conuicto tortura daretur, ne Confeſſus poſſet appellare; verius eſt, & in practica ſeruatur contrarium, & aliàs facere val-
6 de ridiculum eſſet. Verùm (quidquid Alij ſentiant) ſi torqueretur Reus conuictus plenis probationibus, quod tamen nunquam eſt faciendum, tunc, inquam, poterit iſte Reus, ſi in tortura perſtiterit negando, in aliquam pœnam extraordinariam, & corporalem, putà, triremium perpetuarum, vel ad tempus, condemnari: & ità communius eſt, & in practica receptum. Sed, ſi
7 tortura eſſet duriſſima, ac ex ea plenè purgata indicia viderentur, non poſſet condemnari, ſi ad menſuram indiciorum tortus fuiſſet: quoniam ſi indicia plura vrgent, & verſaremur in delictis atrocibus, & tortura fuiſſet modica, vtique condemnatio in pœnam extraordinariam ſequi poſſet: prout ego ſeruaui de Anno 1649. Chiſij contra quemdam 8
Clanceanenſem inquiſitum ob ſtupratam virginem priuignam, & inde occiſam vna cum partu ex ea nato, nè delictum adeo graue detegeretur: quare ex multis vehementibus indiciis tortum, funis tormento ferè per horam, & perſiſtentem, ad triremes per quinquennium condemnaui: meo voto aſſentiente Illuſtriſſimo Domino Marcello de Precis Generali Militiarum Auditore pro Sereniſſimo Magno Duce Hetruriæ Domino meo Benigniſſimo.

Non procedit iterum Regula, quando tortura infligitur, non ſuper delicto, 9
de quo Reus eſt conuictus, ſeù confeſſus, ſed pro vlteriore veritate habenda ſuper aliis, ſeù ad habendum qualitates delictum aggrauentes, vel ſocios complices, mandatores, conſultores, fautores, receptatores, ſeù alios participes, 10
iuxta facti contingentiam: quia iis caſibus, facta proteſtatione per Iudicem, quod non intendit ſuper delicto principali torquere, vtique poteſt condemnari etiam ad pœnam ordinariam delicti:
Sed ſi proteſtatio eſſet contraria facto, 11
ſcilicet, quod Reus interrogaretur ſuper delicto principali, vel aliàs ſuper iis, de quibus prætenditur conuictus, tunc proteſtatio nihil operaretur, & per torturam purgarentur probationes. Et in propoſito, proteſtatio dicitur contraria fa- 12
cto, non ſolum quando Reus interrogatur ſuper delicto principali, ſed etiam quando interrogatur ſuper illius qualitatibus, quamuis interrogaretur oretenus, vel quando non ſpecificato per Notarium interrogatiuo, dicatur ſolum, *& ad opportunam Domini interrogationem reſpondit*: quia tunc, ſi reſponſio Rei tangat principale delictum, ſuper eo à Iudice præſumitur interrogatus: & idem quando Iudex in tortura interrogat, ſeù 13
monet Reum ad dicendum veritatem, ſi Reus reſpondeat negando principale delictum, interrogatio præſumitur facta ſuper eodem principali delicto. Et demum dicas, quod tunc admittatur ta- 14
lis proteſtatio, quando tortura ſuper aliis inferri poſſit, & eſſet moderata; aliàs eſſet abſoluendus etiam ſuper principali delicto, vel ſaltem tantùm extraordinem condemnandus; vt teſtatur Author practicatum fuiſſe Romæ de Anno 1575. Reus autem poteſt ſuper complici

15 complicibus · & qualitatibus torqueri,
quando de principali delicto eſt vel con-
feſſus, vel conuictus, vel condemnatus:
aliter ſecus.

EX QVÆST. XLI.

ARGVMENTVM.

Tortura quibus perſonis inferri poſſit, & quibus non.

TORTVRA omnibus perſonis in-
ferri poteſt, niſi expreſsè à Iure
prohibitæ reperiantur, ſiuè Laici ſint,
1 ſiuè Clerici, & Sacerdotes. Licèt enim
aliqui voluerint, Clericos non poſſe tor-
queri, tamquam milites cæleſtis militiæ:
veritatis tamen eſt in contrarium, præ-
ſertim in crimine læſæ-Maieſtatis, hære-
ſis, Veneni, & ſepulchri violati. Et quam-
2 uis multi pariter generaliter voluerint,
Clericos non poſſe torqueri; alij verò di-
ſtinguendo dixerint, quod ſolum tor-
queantur, ſi de delicto, pro quo inqui-
runtur, vltra legitima indicia ſint diffa-
mati; *Author* indiſtinctè poſſe torqueri
profitetur, & bene comprobat, ſed re-
quiri indicia grauiora, quàm contra Laï-
3 cos, & quæ de *Iure* requiruntur. Quo ve-
rò ad genus tormentorum, & tempus tor-
menti, nulla prorſus inter eos, & Laïcos,
datur differentia. Quidquid autem non-
nulli ſenſerint, Clericos à Laïcis non
poſſe torqueri, etiam de mandato Epiſ-
4 copi: Contrarium de conſuetudine ſer-
uatur: quia aliàs delicta remanerent im-
punita, cùm difficillime Clericus inueni-
retur, qui officio Birruariorum fungi vel-
let; & ideò ita ſerua de Communi: vſque
ad *num.* 16.

Minor quatuordecim annorum non
torqueri, ſed tantùm terreri, ferula cedi,
vel alio leuiori tormentorum genere af-
fligi poteſt: & de practica, tormento ſi-
5 bilorum ſupponitur: verùm ſi eſſet infans,
nullo modo torquendus eſt. Et è contra,
ſi eſſet maior quatuordecim annorum,
licet minor viginti, & terreri, & torque-
ri poſſet, attenta qualitate perſonæ & de-
licti, dummodo leuis tortura inferatur.
6 Quinimò ſi Statutum habilitaret mino-
rem quatuordecim annorum ad reſtifi-
candum, adhuc torqueri poſſet leuiter
tantum.

Senes decrepiti non torquentur; & ſi
ſecus fiat, confeſſio ex tortura ſic indebi-
tè illata, nulla prorſus erit. Decrepitus 7
ad hoc dicitur ſeptuaginta annos habens,
& licet non ſit Septuagenarius, ſed tamen
imbecillus, ſeù infirmus, adhuc torqueri
non poteſt: quod totum eſt remiſſum Iu-
dicis arbitrio vſque ad annos ſeptuaginta:
& hoc eſt pura veritas. Quocumque verò
caſu, poteſt terreri.

Milites antiquitus de Iure torqueri non
poterant, ſed de practicatiſſima opinione,
& ſeruatiſſima conſuetudine per toram, 8
Italiam indiſcriminatim torquentur, nulla
habita differentia, ſiue ſint Equites, ſiue
Capitanei.

Doctores quoque, ſiue ſint Aduocati,
ſiue Legentes; quidquid multi negent,
diſtinguant, & diſputent; indiſtinctè tor- 9
quentur, præcedentibus legitimis indiciis,
nec aliter in iudicando ſeruatur.

Decuriones, Priores, & Conciliarij
Ciuitatum quotidiè, & indiſtinctè ca-
piuntur, & torquentur, non ſolum finito 10
Decurionatus officio, ſed etiam eo du-
rante; ſi delicti qualitas id patiatur, & ob
moram in expectando finem Officij, infe-
ratur fiſco præiudicium: quidquid per DD.
diſputetur, & controuertatur: vſque ad
num. 70.

Generaliter verò Poſiti in aliqua ma-
gna Dignitate, qui ob eam poſſint *Illu-
ſtriſsimi*, ſeu *Clariſsimi* nuncupari, mi-
nimè torqueri poſſunt, ex recepta Practi- 11
ca: extendendo ad exiſtentes in aliquo
magno Magiſtratu: & magis generaliter
etiam ad perſonas *Nobiles*, niſi contraria
adeſſet Conſuetudo, quâ datâ, grauiora
indicia requiruntur. 12

Mulier prægnans, ob periculum par-
tus; imò etiam poſt partum per quadra-
ginta dies infra, non torquetur. Exten-
dendo etiam ad non grauidam, ſed la-
ctantem, quando puero iam nato, nulla 13
alia reperiretur nutrix quàm eius mater.
Et hoc procedit, quamuis eſſet prægnans
ex coitu damnato, & eſſet in principio
prægnantiæ: putà infra decem, vel vigin-
ti dies poſt fœtum conceptum: ſed ſi du-
bitaretur, an eſſet prægnans, necne; qui
ei non creditur, adhiberi debent obſte-
trices, & Medici, qui de credulitate de- 14
ponant ſuper prædicta prægnantia, & ſe-
cundùm eorum relationem procedere.

Similiter, qui eſt Reipublicæ vtilis,
torqueri nòn debet quamuis contra eum
legitima præcedant indicia, ſi verſemur 15
in caſu, quo vel ex tortura mors ſequi
poſſet, vel taliter cruciaretur, vt ex ea
debilitatus euaderet in aliquo membro,
ſeù aliàs efficeretur inutilis.

16 Mutus, & ſurdus à natura, nec torquetur, nec damnatur: verùm de hoc vide *infrà, q.94.caſ.17.*

17 Epiſcopus non torquetur, licet contra eum indicia ſint vrgentiſſima, vel grauiſſima: quia hoc caſu tantùm extra ordinem punitur. Infirmus, ſeù Valetudina-
18 rius, aut aliquo membro debilitatus, torqueri non poteſt, niſi habita relatione Medici iurata, teſtantis, hoc fieri poſſe abſque periculo: vſque ad *n.93.*

Seruus non poteſt in Dominum tor-
19 queri: quod quando verum ſit, necne? *Author* te remittit ad Carrer. *in pract. Crimin. tract. 2. §. circa tertium: num. 2.* Et generaliter ſi torqueatur non torquen-
20 dus, confeſſio eiuſdem, licet ratificata, non valet: & Iudex arbitrariè punitur, & eidem de facto reſiſti poteſt. Verùm om-
21 nia prædicta non conſiderantur in criminibus exceptis: in quibus, & perſonæ priuilegiatæ, ſeù à Iure quomodocunque torqueri prohibitæ, vtique torqueri poſſunt: exceptis ſanè Septuagenario, Puero
22 minore ſeptem annorum, Muliere prægnante, & Infirmo, quando in iis adeſſet periculum mortis ad relationem Medicorum: & tamen iſti prohibiti torqueri, poſſunt terreri, deueniendo vſque ad primum gradum torturæ incluſiuè, excepta prægnante. Et in caſu, quo Reus, vel pro-
23 pter ætatem, vel propter dignitatem torqueri non poſſit, attamen extra ordinem punitur, vel Principe conſulto etiam torquetur: vſque ad *n.111.*

EX QVÆST. XLII.

ARGVMENTVM.

Tortura in qua cauſa inferri poſſit, & in qua non.

IN quibus caſibus inferri tortura non poſſit, & quibus? ſatis in præ-
1 cedenti demonſtratum eſt: Nunc ſciendum, quod vbicunque à Iure contrarium non reperiatur expreſſum, vel quando veritas aliundè haberi non poſſit, indiciis legitimis præcedentibus, tortura infera-
2 tur. In criminibus ergo capitalibus in quibus pœna corporalis infligitur, abſque dubio tortura permittitur, etiam quod poſtea pœna efficiatur non corporalis ex aliqua cauſa minuente, ſeù excuſante delictum: eâ ratione, quia primordialis natura eſt attendenda. In leuibus verò non cadit. Et quæ ad propoſitum dican- 3
tur leuia, vltra ea, quæ deduximus *ſuprà, q. 18.* ſunt; v. g. trahere quempiam per capillos; proijcere lapides in aliquem, omnia delicta commiſſa ſine dolo; atmorum prohibitorum delatio; ire de nocte ſine lumine; ludere ludo illicito vel noxio; percutere aliquem pugno; furtum, ſeù aliud delictum commiſſum in re parua; furtum domeſticum; & verbalis iniuria. Leuiuſcula verò crimina dicuntur, 4
cuipiam capillos euellere, peſſumdare pedibus, impingere colafos, conuicia ingerere, iniuriam verbis inferre. Et quia ex qualitate pœnæ cognoſcitur grauitas, 5
vel delictorum veritas, idcirco tortura non infertur vbi venit imponenda pœna pecuniaria, etiamſi delicti pœna pecuniaria efficeretur afflictiua per reiterationem. Et licet pœna libelli famoſi regula- 6
riter videatur capitalis; tamen quando in libello non infamatur quis de iniuria, cuius vigore pœna capitalis ſit imponenda, non pro dicto libello pœna corporalis infligitur, ſed ea tantum, quâ fuiſſet plectendus ille iniuriatus, ſi eſſet vera iniuria. Alij contrà: ſed non recedas pro veriori, communiori, & æquiori opinione: vſque ad *num. 16.*

In cauſa Ciuili, & pecuniaria, abſque dubio tortura inferri non poteſt: & hinc 7
infertur, quod ex cauſa damni dati in agris, ſiue agatur de occiſione animalium, ſiuè de quocunque alio damno illato in animalibus non admittitur. Et licèt multi 8
dixerint in cauſa ciuili ardua inferri poſſe, præcipuè ſeruo: *Author* hoc dicit ridiculum, nec in practica vllo modo ſeruatur. Quando verò cauſa Ciuilis, & criminalis haberet crimen tale annexum, vt de ſui natura Reus torquendus eſſet, tunc infligitur. Et ſingulariter torturantur Merca- 9
tores falliti, & decocti, vt indicent pecunias ipſis datas, quas denegant habere: & illatiuè, etiam in cauſa vſurarum, quando criminaliter agitur, & ad reſtitutionem vſurarum, & ad pœnam. Similiter quan- 10
do agitur de rebus exportatis, & ad fiſcum ſpectantibus, putà in cauſa theſauri inuenti, dummodo inquiſitus ſit malæ famæ, & adſint legitima indicia doli, quinimò etiam pro intereſſe ciuili, ex criminali deſcendente, contra eum, qui criminaliter moleſtari non poteſt, quia fuerit à Principe aggratiatus, vel cum fiſco, & Præſide compoſuerit: vſque ad *n.43.*

EX QVÆST. XLIII.

ARGVMENTVM.

Indicium, an, quando, & quale oriatur ex depoſitione ſocij criminis contra inculpatum ab eo.

1 AVTHOR noſter, vt facilius intelligatur hæc quæſtio, quæ nondum à Iudicibus, & aliis in Curiis verſantibus ſatis intellecta videtur, duas Inſpectiones proponit. Prima, an, & quando Reus poſſit de conſociis, & complicibus interrogari.
2 Altera, an, & quando interrogatus, de ſociis, faciat contra ipſos indicium? Sed quia DD. promiſcuè loquuntur, Regula bipartita proponitur, & Negatiua: quod videlicet, Reus non ſolum non poſſit de conſociis interrogari verùm etiam ſi interrogatus (caſu quo de Iure interrogari non deberat) aliquem nominet, & inculpet, non faciat indicium ad torturam contra dictum inculpatum, & nominatum, ſiuè ſit examinatus vt Teſtis, ſiuè vti principalis, quoad ſe; & Teſtis quoad ſocios: In criminalibus enim generale eſt, quod ſocius criminis non recipiatur in Teſtem, nec vt accuſator.
3 Et in tantum ſocio criminis non creditur, vt nec etiam admittatur: quamuis deponat pro exculpatione conſociorũ: Verùm hæc quæſtio ab Authore ardua reputatur, nec benè à DD. in ſpecie conſiderata, quia hinc inde proferuntur opiniones Patrum contradicentium. Diceret tamen ipſe, quod ſi inquiſitus de aliquo delicto, putà, vulnere, vel homicidio in rixa commiſſo, vellet ad ſui fauorem inducere in
4 Teſtem, vnum, vel plures ex illis, qui in rixa interuenerunt, ad hoc vt deponerent, dictum inquiſitum in ea rixa non interueniſſe; vtique tunc non debent tales recipi in Teſtes, & Teſtes dicerentur quando extra carceres, & extra reatum ad inquiſiti defenſionem ab eodem inquiſito deducerentur: quod potent contingere, quando de eodem delicto fuerint aggratiati, vel ſi condemnati pœnam ſoluerint:
5 hoc caſu ergo non debent recipi in Teſtes; & ſi recipiantur, non eis creditur. Sed è conuerſo, ſi non ſint inducti tamquam Teſtes à Reo, ſed per Iudicem capti, carcerati, & examinati, de compluribus interrogati (quando id fieri permittitur) dicant Reum inquiſitum, non interueniſſe, & in tortura ſuum dictum confirment, in hac exculpatione, eis creditur. Sed quantum profit dicta exculpatio? di- 6
cas, quod ſi eſt conuictus, tunc non tollatur dicta probatio: ſi verò ſit tantum indiciatus ad torturam, tunc ex dicta exculpatione debilitantur indicia, adeo vt torqueri minimè poſſit. Verùm ſi non ſit conuictus, nec indiciatus, ſed tantum proprio ore confeſſus, niſi præceſſerint indicia, confeſſio ad nihil redigitur: ſed ſi confeſſio in tortura emanauerit, præcedentibus indiciis, adhuc reſtat eliſa; quia ad probandum errorem confeſſionis, ſufficiunt eliſa. Sed ſi exculpatio proueniat 7
ex ſocio extra carceres, nihil prodeſt extendendo quamuis Inculpatus, ſiue Exculpatus, eſſet bonæ famæ, æſtimationis, cuiuſuis dignitatis, & gradus, quamuis ſacerdotalis: vſque ad *n.* 25.

Contra hominem malæ famæ, vtrùm dictum ſocij criminis faciat indicium ad 8
torturam? DD. non bene conueniunt: *Author* tamen fœdere diſtinctionis conciliat, dicendo, quod ſi ſumus in criminibus non exceptis, & in quibus Reus de Iure non poteſt interrogari de complicibus, tunc ex tali dicto indicium ad torturam non oritur, etiam aduerſus hominem malæ famæ: ſi verò ſimus in criminibus exceptis, ſimile dictum iuncta mala fama *inculpati*, ad torturam extenditur. Generaliter verò depoſitio ſocij cri- 9
minis non facit indicium ad torturam, quamuis in tali dicto perſeuerauerit vſque ad mortem: & in propoſito ſocius & particeps dicitur non ſolum ille, qui eiuſdem delicti numero fuit Socius, ſed etiam in diuerſo crimine connexo; vt putà, quod vnus ſit cauſa, vel occaſio alterius, vt eſt leno cum adulterio, mandans cum mandatario: vſque ad *n.* 34.

Vtrùm dictum duorum, vel plurium ſociorum criminum, faciat indicium ad 11
torturam? DD. altercantes contendunt: multi enim volunt, nedum facere indicium ad torturam, ſed etiam ad condemnandum: Multi verò neutrum admittunt. *Author* dicit, quod in criminibus exceptis, & vbi poſſunt interrogari de conſociis, ſolùm ad torturam faciunt indicium, non autem ad condemnandum.

In *furto* multi contendunt, non poſſe 12
interrogari de conſociis: Verius eſt, hoc eſſe permiſſum: & quod talis nominatio ſi proueniat à fure inſigni, & famoſo, ſeù à fure in furto qualificato, & quod per ſe ſolum minimè potuiſſet committere, ſufficiat ad torturam, iunctis adminiculis.

In crimine *falſi* aliqui aſſerunt, Reum de ſe confeſſum non poſſe de conſociis interrogari: & ſpecificè loquuntur de Teſte confeſſo, ſe falſum depoſuiſſe. Contrarium alteri tenent: & *Author* generaliter profitetur hoc fieri poſſe, extantibus indiciis, quinimò teſtes, ſe falſum depoſuiſſe aſſerentes, de conſociis interrogandos eſſe intrepidè firmat.

13 In *Homicidio* Reus de ſe confeſſus, non poteſt de conſociis interrogari: & eſt veriſſimum, niſi præcedant indicia tractatus.

Extende ad crimen *Simoniæ*, vbi, ſi
14 agatur criminaliter, ſocius indiſtinctè non admittitur; ſi verò ciuiliter, admittitur, ſi eſt ſocius criminis, & non muneris: ex text. *cap.* 1. *de Teſtib. in* 6. Et ad hoc adnotantur per Specul. *in tit. de Teſtib. n.* 37. hæc duo carmina:

Per Teſtem ſocium ſceleris Simonia probatur:

Muneris, & ſceleris Teſtis ſocius reprobatur.

15 Verùm ſi Symoniacus ſit diffamatus, poteſt interrogari, & facit indicium ſecundùm aliquos; ſed quod talis depoſitio non noceat inculpato Simoniaco: quando agatur ad priuationem beneficij, *Rota* ſæpè ſæpiùs tenuit admitti: vſque ad *n*. 56.

16 Generaliter in caſibus exceptis à *Iure*, & in quibus ius ſtatuit poſſe de ſe confeſſos, de aliis ſociis interrogari; certum eſt quod ſi confiteantur, faciunt indicium ad torturam contra no-
17 minatos. Dicuntur in propoſito *crimina excepta*, quæ Reipublicæ peſtifera ſunt, & bonum publicum nimis lædunt; veluti crimen læſæ Maieſtatis diuinæ, vel humanæ; Conſpiratio, & coniuratio, vbi admittuntur Teſtes, & participes criminis, etiam quod pro hoc pretium recepiſſent. Crimen ſalſæ monetæ, quod comprehenditur crimine læſæ-Maieſtatis: Latrocinium, & graſſatio viarum, Aſſaſſinium, in
18 quo Aſſaſſinum de mandatoribus interrogari poſſe, innumeri dicunt; & hoc eſt generale in omni mandatario, quando non apparet in eo cauſa, cur ad delinquendum ex ſe ipſo motus fuerit: In Sacrilegio, in quo ſocius criminis admittitur ad teſtificandum: In Maleficis, & Mathematicis, qui de conſociis interrogantur, & torquentur, cùm ſit delictum, cuius extirpatio ſpectat ad omnium ſalutem. In delictis occultis, & difficilis probationis, in quibus veritas aliter haberi non po- 19
teſt, & iſto caſu ſocij reputantur Teſtes idonei, & omni exceptione maiores; ex quo non ſolum ſocius vnicus facit indicium ad torturam, verùm ſi plures ſint, plenè probant, & ſufficiunt ad condemnandum.

Sed ad hoc, vt in propoſito dicatur, veritatem aliter haberi non poſſe, requiritur, vt delictum ſit tale, quod nec interuenerint, nec interuenire regulariter potuerint teſtes idonei, & ſic vt actu, & habitu, veritas aliàs haberi non poſſit.

In crimine Adulterij, in quo admit- 20
tuntur ad probandam vitam meretriciam ij, qui cum meretrice peccarunt: quinimò dictum vnius Nobilis, aſſerentis, ſe pecuniam dediſſe mulieri ob copulam, ſufficit, iunctis adminiculis, ad torturam.

In crimine Sodomiæ, & in Stupro 21
commiſſo ſiuè cum mare, ſiuè cum fœmina, & ſiuè ſodomiam paſſus, ſit ſit maior, ſiuè minor, quando ſodomitatus fuit patiens, non ſponte, ſed per vim: Alij contrà. Reſolutiuè vero *Author* dicit, tale dictum ad torturam ſufficere, iunctis adminiculis. Non autem poteſt ſodomitatus interrogari de lenonibus, mediatoribus, & ſimilibus, niſi adſint indicia, quod aliàs interuenerint; vel ſimus in confeſſato delicto. Et hoc vnum nota, quod nunquam dictum ſodomitati faciat indicium ad torturam niſi illud fuerit etiam in tortura confirmatum.

In Lenocinio, vbi admittuntur ſo- 22
cij criminis.

In crimine ſuppoſiti partus, in quo pariter depoſitio duarum mulierum plenè probat, quando agitur Ciuiliter ad priuandum hæreditate paterna filium ſuppoſitum: quia ſi agatur criminaliter contra ſupponentem, debent præcedere indicia: vſque ad *n*. 105.

Multi ſunt diſtinguentes cum *Bart.* non poſſe inquiſitos interrogari de 23
conſociis in delictis commiſſis ad alterius iniuriam: ſecùs in eis, quæ committuntur ad propriam commoditatem, prout ſunt latrocinia, & ſimilia: ſed hæc diſtinctio non recepta; & contra eam inſurgunt acerrimè quaſi Legiones integræ Patrum; qui quidem verius dicunt, & ſunt amplectendi. In delictis verò, quæ de ſui natura ſolent cum pluribus committi; de ſe 24
confeſſus,

confeſſus, poteſt interrogari de Participibus: Et licèt Alij contra; ab iſta concluſione, vti veriſſima, & in practica ſeruata, non recedas. Imò extende, quod
25 ſeruata, non recedas. Imò extende, quod de conſociis detur interrogatio, quando delictum eſt tale, vt veriſimiliter, niſi cum pluribus non fuerit commiſſum: ſeù quando adſint indicia, quod à pluribus fuerit vel commiſſum, vel tractatum: vſque ad n. 1 1.

In Ciuilibus, quidquid pro, & contrà,
26 varij varia dicant, concluſiuè procedit, quod ſocij admittantur, non ad plenam probationem, vt aliqui voluerunt; ſed tantum ad aliquam præſumptionem faciendam; vel, & meliùs, quod ad plenam probationem admittantur, ſi de crimine fuerint emendati. Serui quoque
27 etiam in Criminalibus poſſent de conſociis interrogari: & generaliter quicunque ſocius, niſi eſſet periurius, infamis, criminoſus, ſeù alios pateretur defectus.
28 Et licèt, quidquid ſit de *Iure de Conſuetudine* Reos confeſſos ſemper interrogari de conſociis; Contrarium eſt verius, & ſeruandum: vſque ad n. 125.

Vtrùm dictum ſocij criminis faciat indicium ad torturam, vel ad inquirendum?
29 DD. non concordant: *Author* diſtinguit, aut dictum ſocij criminis eſt adminiculatum, vel non; ſi eſt adminiculatum, ſiuè ſimus in exceptis, ſiue in non exceptis, ſemper facit indicium ad inquirendum:
30 ſi verò non eſt adminiculatum, iterum diſtinguit; aut quæritur vtrùm ſufficiat ad inquirendum, aut ad tranſmittendam inquiſitionem: primò caſu indiſtinctè, & in quibuſcunque delictis ſatis eſt ad inquirendum; ſi verò agatur de formanda, & tranſmittenda inquiſitione, in criminibus exceptis, vbi permiſſa eſt interrogatio de conſociis, ſola nominatio ſufficit ad inquirendum. Ex quo infertur, quod
31 vbi agitur de Reo interrogando de conſociis, interrogandus non eſt de perſona conſocia in ſpecie, ſed tantum in genere, niſi de ſpecifica extent indicia. Et quia
32 ſocius propter delicti confeſſionem redditur infamis, tanquam talis nunquam admittitur ſine tortura, quæ infligitur pro habenda confirmatione depoſitionis; nec ſufficeret illa, in qua delictum confeſſus fuiſſet: poſtquam autem ratificauerit confeſſionem tam quoad ſe, quàm quoad ſocios, poterit ad confirmationem ſuæ confeſſionis, vt ſocios magis afficiat, & ad purgandum infamiam, poni in tortura;
33 quæ iſto caſu leuis eſſe debet. Et tale dictum vbicumque, & quocunque caſu nunquam faceret indicium, niſi eſſet iuratum: quinimò etiam iuratum de per ſe ad torturam non ſufficit, niſi aliàs ſit adminiculatum. Quæ verò debeant eſſe 34
iſta adminicula? quinque recenſentur ab *Authore* DD. opiniones, quas penès eum videre poteris, cùm nimis longum eſſet recenſere: ſed in ſpecie iſta adminicula erunt. *Primò*, quando cum nominatione concurrunt Teſtes de auditu. *Secundò*, 35
quando concurrit vnus Teſtis de viſu omni exceptione maior, & idoneus. *Tertiò*, quando concurrit inimicitia nominatim cum occiſo. *Quartò*, quando concurrit fama contra nominatum. *Quintò*, quando concurrit fuga eiuſdem nominati. *Sextò*, quando cum nominato, & nominante concurrit amicitia. *Septimò*, quando cum ſocio criminis concurrit ſecreta allocutio. Et vltra prædicta neceſſe eſt, 36
talem nominationem adeo eſſe veriſimilem, vt vltra adminicula præfata Iudex certò credat nominantem non mentiri. Ac magis ſpecificè, dictum ſocij criminis nullum facit indicium ad torturam, 37
quando aliunde ſit infamis, criminoſus, inhabilis, ſeù patiatur alios defectus; præcipuè ſi ſit inimicus, aut periurius, niſi concurrant grauia adminicula, ex quo idem eſt in vacio, & contrario in ſuis depoſitionibus. Et licèt aliqui dixerint, nec 38
etiam facere indicium, ſi ſponte nominauerit, hoc non admittitur in practica, nec verificari poteſt, niſi duobus caſibus. *Primò*, quando non carceratus, ſponte, 39
& ſuâ propriâ voluntate Iudicem adit, ſponté crimen reuelando. *Secundò*, in ſpontè reuelante delictum, de quo à Iudice fuit ſibi promiſſa impunitas. Primò enim caſu, ſuccedit loco Accuſatoris. Secundo autem, dicitur corruptus promiſſione impunitatis: & ideo ſi falſum dixerit de ſe, & aliis, acerrimè punitur: pro- 40
ut ego memini aliàs practicaſſe de Anno 1655. Radicofori, vbi quemdam de Caſciaris reuelantem ſibi mandatum eſſe impartitum à Carolo de Miglioris, data certa quantitate pecuniæ pro occidendo Laurentio de Sartis I. C. cum poſtmodùm retractaſſet confeſſionem dicendo, ſe falſum depoſuiſſe, ad triremes per quinquennium condemnaui. Et tandem nul- 41
lum facit indicium, quando talis nominatio emanauit in tortura non legitimè data: putà, ſine præcedentibus indiciis.

EX QVÆST.

EX QVÆST. XLIV.

ARGVMENTVM.

Indicium, an, quando, & quale oriatur ex depoſitione Maudatarij contra Mandantem.

AD videndum, an, & quando di-
1 ctum Mandatarij faciat indicium
contra mandantem; præmittitur, quod
quando apparet de propria cauſa, ex qua
quis motus fuerit ad delinquendum, tunc
non poſſit idem delinquens de Mandato-
ribus interrogari: ſeeùs ſi adeſſent aliqua
indicia concludentia, Conſultores, fau-
tores, Perſuaſores, Auxiliatores, & ſimi-
2 les interfuiſſe. Tota difficultas verſatur,
ſi Reus dicat, ſe deliquiſſe de mandato
alterius, an & quale faciet talis inculpatio
3 indicium? *Author* Regulam negatiuam
adducit, quod ſcilicet Mandatarij dictum
nudum, contra aſſertum Mandantem,
nullum indicium faciat ad torturam,
etiam quod ſit in ore duorum mandata-
riorum, ſeu plurium, niſi tamen ſint
conteſtes. Regula tamen non procederet,
4 concurrentibus præſumptionibus: eóque
fortiùs concurrente Teſte de auditu tradi-
ti mandati. Et quia ſi mandatum fuerit
minimè acceptatum, ſed recuſatum, tunc
eùm ceſſet ratio criminis, & infamiæ, re-
uelando tanquam bonus vir veniat lau-
dandus, aliqui dixerunt ex hoc dicto con-
tra mandantem indicium ad torturam
5 oriri. Contrarium tamen eſt verius, nec
immeritò: quia quilibet poſſet damnum
inferre, & lacerare proximum, & ideò,
niſi mandatum aliunde datum, & non
6 acceptatum probetur, nihil valet, & nihil
infert: eóque magis, ſi mandatarius diù
poſt mandatum ſic reuelaſſet: vſque ad
num 18.

7 Specialiter Aſſaſſinus contra mandan-
tem facit indicium ad torturam, concur-
rentibus adminiculis: quibus deficienti-
bus ſufficit ad inſtructionem: & è contrà,
eius exculpatio prodeſt, adeo vt mandans
torqueri non poſſit, niſi in contrarium
8 vrgeant coniecturæ. Tandem in ſimili
dicto mandatarij, ea neceſſaria ſunt, quæ
requiruntur in nominatione ſocij criminis:
valet enim argumentum tàm negatiuè
quàm affirmatiuè, de ſocio criminis in
genere, ad mandatarium in ſpecie: vſque
ad *n. fin.* 29.

EX QVÆST. XLV.

ARGVMENTVM.

Indicium, an, quando, & quale oriatur ex depoſitione Teſtis dicentis, ſe falſum depoſuiſſe de mandato alterius.

TESTI aſſerenti, falſum depoſuiſ-
ſe, mandato alterius præcedente, 1
ſeù præmio recepto, nec fides ei præſta-
tur, nec indicium ad torturam ſufficiens
contra mandantem infert. Et quidquid
Alij contra; firma Regulam; benè com-
probatam ab *Authore*; obiectis reſpon-
dente. Eámque ampliando concludas,
dictum Teſtis corrupti indicium non fa-
cere contra corrumpentem ad inquiren-
dum ſpecialiter: licèt ſecus quoad capien-
das informationes, & ſecundum practi-
cam etiam ad capturam. Extende, quam-
uis depoſitio prædicta in tortura confir-
maretur. Verùm ſi eſſent duo, vel plures, 2
aduersùs corrumpentem teſtificantes, niſi
is aliquid releuans allegaret, facerent equi-
dem indicium ad torturam, & ſi cum eo-
rum dictis præſumptiones vehementes
concurrerent, non eſſet abſurdum dicere,
locum dari condemnationi, ſecundum
Authorem: vſque ad *n.* 29.

Et quamuis aſſerant multi, quod ſo-
lùm tentatus ad falſum deponendum, qui 3
non promiſit ſe corrumpi, faciat indi-
cium ad torturam; Contrarium eſt verius:
quia non ſufficit, niſi iunctis præſumptio-
nibus, ſeù adminiculis; ſed ſi ipſe Teſtis
ab inculpato fuiſſet ad examinandum 4
tranſmiſſus, & de ſubornatione depone-
ret contra inducentem, ac de falſita-
te depoſitionis conſtaret; vtique ſuffi-
ceret ad torturam, niſi intra ſe varius,
aut periurius à principio negaſſet ſubor-
nationem, deinde fuiſſet confeſſus: adeo
vt requiratur ad formandum ſimile indi-
cium, quod ſint conteſtes; ſecus ſi ſingu- 5
lares, & ſingularitas verſetur circa diuer-
ſam cauſam; quia *hic* ſine dubio teſtes
non coniunguntur, & tantum probat vnus
quantum mille: ſi verò ſingularitas non 6
ſit circa cauſam, ſed circa locum, tempus,
modum, & ſimilia: coniunguntur ad in-
fligendam torturam: & ità rene, eo adie-
cto, quod in hoc Teſte corrupto, de cor-
ruptione deponente, omnia requirantur 7
quæ dicta ſunt in ſocio criminis requiri.

EX

EX QVÆST. XLVI.

ARGVMENTVM.

Indicium quale oriatur ex inculpatione querelantis, etiam exiſtentis in articulo mortis. Quid de exculpatione, & quid de Teſte Iudice, ſeu Notario, aſſerentibus, ſe præmio corruptos.

VT diſtinctè in præſenti quæſtione procedatur, quæ ſatis vtilis, & neceſſaria eſt, veniunt plures diſtinguendi
1 caſus Et *Primus* erit in eo, qui graui infirmitate oppreſſus, propter vulnus, & offenſam ſibi illatam, ac in mortis articulo conſtitutus, nominet offendentem. Huic autem vtrùm ſit credendum, néc-ne? variè DD. hinc inde contendunt.
2 Sed quod ei nõn credatur, verior, communior, & receptior eſt opinio: concurrentibus verò adminiculis, oritur indicium ad torturam, & quidem ſufficiunt leuia, licet in hoc verſetur multum Iudicis arbitrium: & quamuis aliqui contendant, quod ſola aſſertio talis conſtituti in articulo mortis, niſi aliunde probari poſſit, tunc ſufficiat ad torturam, in hoc *Author* non concurrit: & quatenus ſuſtinere velis primam opinionem, hoc vnum
3 aduerte; quod eſt probandum tempore depoſitionis offenſum fuiſſe ſanæ mentis: quia ſi reconualuerit, & ſuperuixerit, illamet depoſitio euaneſcit, & pro non facta habetur: vſque ad *n.* 56.

Secundus caſus eſt in Teſte, qui etiam
4 in articulo mortis conſtitutus extraiudicialiter fatetur ad ſui exonerationem, falſum depoſuiſſe contra aliquem. Hæc depoſitio nullo pacto eſt attendenda, niſi aliunde probetur; quandoquidem retorquebitur contra eum, cuius fauore à principio emanauerit; quamuis ſic deponentes, & conſtituti in mortis articulo, fuiſſent duo; quinimo, etiamſi iudicialiter id faterentur in cauſa falſitatis criminaliter
5 intentata: Et licèt Alij contra; Firma concluſionem, nec ab ea recedas, niſi concurrentibus coniecturis, adeò vrgentibus, vt pro certo Iudex inducatur ad ſic credendum: & tamen hoc etiam caſu depoſitio fide diminuitur, ſi res ſit integra; ſcilicet, quod ex tali prima depoſi-
6 tione ius non fuerit pars quæſitum. Sed ſingulariter quando ſic deponens in cauſa crim[illegible] fauorem fiſci, vel vt principalis, vel vt Teſtis pro inculpatione inquiſiti, ſi poſtea in patibulo ad ſuæ conſcientiæ exonerationem dicat, ſe falſum depoſuiſſe, adeò eneruantur vires primæ depoſitionis, vt nec ſufficiant ad torturam: eóque magis, ſi fuerit facta diſdictio in *confortatorio*, ſeù in actu recipiendi ſacratiſſimam Euchariſtiam: Quod intellige, quando prima inculpatio fuerat nuda, ſola, & ſine aliis indiciis, & coniecturis; ſecus, ſi grauata, & adminiculata; hoc enim caſu, licet tolleret inculpationem, non auferret indicia concurrentia, ſeù concomitantia: Et hoc vnum nota, 7
quod ſi exculpatio ſequatur in carcere, ſiuè extraiudicialiter, non tollat præcedentem inculpationem, cùm eſſet abſurdum, iudicialia per extraiudicialia eneruari.

Tertius eſt caſus in Notario aſſerente 8
in articulo mortis ad ſuæ conſcientiæ exonerationem falſum fabricaſſe inſtrumentum: & hoc caſu minimè ei creditur, ſecundum multos, in præiudicium eius, ad cuius fauorem cantat inſtrumentum; Verùm de opinione Baldi *conſ.* 252. in contingentia facti, ſtudendum eſt per Teſtes, & per omnem aliam viam veritatem inquirere; & ſi ea haberi non poſſit, nulla fides inſtrumento adhibetur; eò quia inſtrumenti author, eidem inſtrumento detrahit per propriam confeſſionem: Verùm id totum Iudicis arbitrio remiſſum eſſe multi contendunt: & *Author* noſter te remittit ad Boſſ. *tit. de falſ. n.* 9. *& ſeq.* ac ad Sued *deciſ.* 15. *&* 107.

Quartus eſt caſus in Iudice pariter in articulo mortis aſſerente, iniquam tuliſſe 9
ſententiam ad fauorem alterius, pretio, vel præmio corrupto in præiudicium ipſius, ad cuius fauorem fuit lata, quod extenditur etiam ad arbitrum Et quam- 10
uis multi dicant, iſtis credendum, quando non allegant turpitudinem propriam, nempe niſi dicant ſe pretio corruptos; attamen *Author* ſuum dictum benè comprobans profitetur id non admitti, ſi alteri præiudicium [illegible]tur. Sed quando 11
concurrerent [illegible], facillimè eſſet credendum: S[illegible]uid dicant aliqui, ſcili[illegible]et, quod [illegible], ſi Iudices ſint duo; contrarium [illegible] eſt & ſeruandum: vſque ad *n.* 92.

Quintus eſt caſus in inculpatione, quam facit aliquis offenſus, ſeù aliter 12
damnificatus contra aliquem, non in articulo mortis, ſed ſanè valens: & hic ſine hæſitatione facias concluſionem negatiuam; ſcilicet, nedum facere indicium ad

ad torturam, quinimo nec ad inquirendum, quamuis ſe offerat in tortura accuſationem ſuſtinere: in tantum vt nec Principi credatur aſſerenti, ſe ab aliquo eius ſubdito offenſo, eóque minus, ſi diù poſt offenſionem factam, & iniuriam illatam, querelam, & accuſationem porrexerit: vſque ad *n.* 105.

Sextus, & vltimus eſt caſus in eo vul-
13 nerato, ſeù aliter offenſo, qui præſertim in articulo mortis conſtitutus, aliquem exculpat, dicendo, ab eo ſe minimè fuiſſe vulneratum, & offenſum: & iſto caſu dicuntur ſublata omnia indicia, quamuis exculpatio eſſet tacita, & implicitamempè quod alium non inculpatet & etiam quod prius eundem exculpatum inculpaſſet, ſi exculpatio inde ſequatur in articulo mortis. Sed hoc non habet locum,
14 quando aliàs conſtaret de delicto; quia licèt exculpatio tollat fictam probationem à Statuto inductam, & remiſſio valeat in præiudicium remittentis, eiúſque hæredum; non tamen valet in præiudicium Reipublicæ, cuius intereſt delicta non remanere impunita. Ex quo infertur quod ſimilis exculpatio non tollat vrgentiſſima indicia, niſi concurrentibus ſuffi-
15 cientibus indiciis innocentiæ: & an exculpatio ſit veriſimilis, néc ne remittitur id Iudicis arbitrio, coniecturis conſideratis, quarum maxima erit illa ſi exculpans lucrum amitteret: vſque ad *num. finem* 119.

EX QVÆST. XLVII.

ARGVMENTVM.

Fama ſiue bona, ſiue mala, ſiue in genere, ſiue in ſpecie, ac ſiue in ciuilibus, ſiue in criminalibus, quid probet, quid operetur, quomodo, & quando præſumatur, atque probetur.

PRÆSEN[illegible] tio in quatuor Inſpectio [illegible] buitur: *Prima*
1 continet quid pro [illegible] a in ſpecie alicuius rei, vel deli[illegible] m in ciuilibus, quàm in criminalibus. *Secunda*, quid, & quantum valeat, ac operetur in criminalibus bona, ſeù mala fama alicuius. *Tertia*, quomodo probetur fama alicuius rei, vel delicti in ſpecie. *Quarta*, quomodo probetur bona, vel mala fama alicuius in genere.

In prima Quæſtionis inſpectione, Regula negatiua proponitur: ſcilicet quod 2
tàm in Ciuilibus, quàm in Criminalibus, fama non faciat plenam probationem: imò in Criminalibus, nec etiam faciat indicium ad torturam. Et licet Alij contra iſta eſt communior, & in practica magis ſeruanda opinio: adeo vt, ſi per ſolam famam quis fuerit tortus, in tortura confeſſus, & poſtmodùm confeſſionem ratificatus, adhuc ex tali confeſſione nihil ſibi præiudicat, niſi verſaremur in delictis occultis, & difficilis probationis, in quibus ſola fama ad torturam ſufficit, & adminiculis iunctis plenam probationem inducit.

Adminicula verò in propoſito ſatis 3
conſiderabilia cenſentur, inimicitia, fuga, minæ, depoſitio publici denunciatoris, mala fama Inquiſiti in genere, eóque fortiùs, ſi fama fuerit vehemens, ortúmque habuerit à dignis, & honeſtis Viris, & ſic concurrentibus bona origine quoad 4
perſonas, & vehementia quoad cauſas. Indeque fama vehemens de ſe ſola (prout omnes vno ore fatentur) facit indicium 5
ad torturam, quando certo certiùs vehemens eſt: & quod talis ſit, Iudicis arbitrio remittitur, dummodo ſit regulatum à Iure; ex iis videlicet *primò*, quod non 6
habeat ortum à Viris inhoneſtis & non fide dignis. *Secundò*, quod attendatur famæ origo, non numerus perſonarum. *Tertiò*, quod attendatur vrgentia, & grauitas ipſius originis, & cauſæ. *Quartò*, quod non ſit nuda, ſed cauſis probatis, & bona origine induta, ſeu repleta. Et tamen quandocunque facit indicium ad 7
inquirendum; etiam quod Teſtes non dicant, ſe audiuiſſe à maiori parte Populi: imò ſufficit ad inquirendum particulariter, ſi proceſſerit ex aliqua veriſimili cauſa, & coniectura in Actis probata. Et licèt verum ſit, plenas probationes non inducere, adminiculatur tamen, & adiuuat 8
iſtas, inducendo ſemi-plenam probationem ex ſeipſa: in Ciuilibus tamen, non in Criminalibus, in quibus certum eſt, probationes requiri luce meridiana clariores, etiam quod crimen excipiendo intentetur. Extende ad cauſam Ciuilem 9
magnam, & arduam, præcipuè vbi agatur de diſſoluendo Matrimonio, vel vbi iuramentum ſuppletorium non defertur. Et licet ad probandam excommunicationem, vbi non agatur de Tertij præiudi- 10
cio, & in foro animæ admittatur fama ad probandum; vbi tamen excommunicatio opponitur, ad repellen[illegible] eſtem [illegible] iudicio,

à Iudicio, tunc fama apertiſſimis docu-
mentis probanda eſt, & ipſa ſola nec ple-
nè, nec ſemiplenè probat: vſque ad *n.* 63.
Fama iuncta cum Teſte de viſu, ple-
11 nam inducit probationem, & hæc eſt
veriſſima concluſio. Licèt Alij contrà.
Idémque, ſi ex duobus Teſtibus, vnus
deponat de viſu, & fama; alter verò de
fama tantùm: iunguntur enim ad facien-
dam plenam probationem: eóque for-
tiùs, pluribus Teſtibus de fama deponen-
12 tibus: Sed ne intelligas in Criminalibus,
quoad pœnam corporalem infligendam,
niſi præter famam cum Teſte de viſu,
alia indicia concurrerent, ex quibus de-
duci poſſet pluſquam ſemiplena probatio:
quia tunc hæc omnia ſimul iuncta, ple-
nam probationem inducerent, ſi boni
Iudicis arbitrio ita videretur. In Ciuili-
13 bus verò, quando extorta ex veriſimilibus
cauſis, adſunt coniecturæ, & præſum-
ptiones graues, & vrgentes, de ſe conſti-
tuentes ſemiplenam probationem, famá-
que ſit plenè probata, plenam itidem pro-
bationem inducit: vſque ad *n.* 91.
In iis, quæ ſunt difficilis probationis,
14 aliquibus adminiculis iunctis, fama benè
probata, onus probandi transfert in aduer-
ſarium: præcipuè in probatione valoris,
vbi plenè probat: Excipe probationem fi-
liationis, & mortis: quidquid Alij contrà;
quas ipſa ſola probat, dummodo habeat
ortum ex veriſimili cauſa, & coniectura,
15 & agatur de leui præiudicio. Sic, & pro-
bat plenè Nobilitatem, Virtutem, Do-
ctoratum, omniáque alia, quæ non ve-
niũt ex natura hominis: ſic & cauſas leues,
facta antiqua, in quibus probatur etiam
per Dominium, aut aliquid aliud, quamuis
agatur de graui præiudicio: eóque fortiùs,
fama de præterito probat dominium de
præſenti: multóque magis, probat in fa-
ctis notoriis, antiquis, & in loco longin-
quo; & præſertim in antiquis probat Con-
16 finia. Sed in propoſito, tempus antiquum
multi voluerunt eſſe centum annorum:
Aliqui minus: pro concordia dicas, quod
quando agitur de graui præiudicio, tem
pus centum annorum requiratur: ſi autem
de modico, minus. Vel melius, quando ſu-
mus poſt centum annos, fama plenè pro-
bat: quando verò infra centum, licet non
probet plenè, probat tamen pluſquam ſe-
miplenè. Imò etiam quod agatur de gra-
ui præiudicio in antiquis, & infra centum
annos, *Author* concludit plenè probare.
Sic, & pariter quando *Lex* præfert
17 communem opinionem veritati, ob pu-
blicum fauorem; ſeu quando communis
opinio tribuit verbis certum intellectum,
vel quid aliud poteſt inducere, vt in proba-
tione communis vſus loquendi.
Item in probatione malæ fidei, & in 18
conſuetudine, vbi tractatur aliquid circa
materiam peccati.
In poſſeſſione verò non probat primum
extremum, ſcilicet poſſeſſionem anti-
quam actoris; ſed bene probat ſecundum,
hoc eſt iunioris aduerſarij poſſeſſionem.
Probat ius patronatus, iuncta longiſſima
præſentandi poſſeſſione. Probat defen- 19
ſionem inſultati: diſtantiam de vno loco
ad alium: pactum de retrouendendo: vſu-
ram, iunctis adminiculis. Et in hoc ad-
uerte, quod non valet Statutum Epiſcopi, 20
vt per vnum Teſtem de veritate, & tres
de fama, quis dicatur conuictus de Vſura.
Probat impedimentum Matrimonij: nec
non ſimiliter, quando extaret Statutum
diſponens famam plenè probare: ſed quia
hoc Statutum eſſet contra Ius commune,
idcirco ſtrictiſſimè eſſet interpretandum.
Ex quo infertur *Primò*, non extendi ad
cauſas criminales. *Secundò*, quatenus de 21
Criminalibus loqueretur, intelligeretur de
delicto principali, non de adminiculis.
Tertiò, intelligeretur de fama legitima,
habente omnia requiſita. *Quartò*, dum-
modo fama haberet ortum ex veriſimili
cauſa, coniectura. *Quintò*, quòd de-
beret probari per duos Teſtes. *Sextò*,
quòd deberent eſſe omni exceptione ma-
iores. *Septimò*, quòd Statutum fuiſſet
conditum ex aliqua rationabili cauſa: vſ-
que ad *num.* 152.
Et licèt fama ortum habere debeat ab 22
honeſtis, & non maleuolis perſonis; ſi ta-
men ageretur de aliqua re turpi, de qua
regulariter non ſolet eſſe ſermo inter ho-
neſtas perſonas, tunc probatur etiam quòd
ortum habeat à perſonis Vilibus, & in-
famibus: ortúmque habere poteſt à mu-
lieribus, quando ſumus in facto, quod
æquè reſpicit vtrumque ſexum. Dignitas
verò, & honeſtas perſonarum præſumitur
à Iure, quandiu contrarium non probatur.
Generaliter autem tunc fama probat, 23
quando eſt vniformis, & eadem in toto
Populo; ſecùs ſi varia, & diuerſa: famæ
enim teſtimonium idoneum non eſt, niſi
ipſa fuerit ſolida, inconcuſſa, creſcens, non
leuis, non vaga, non contraria, nec in ali-
quo labefactata: ideóque quando diuer-
ſis temporibus vna fama eſt alteri contra-
ria, poſterior tollit priorem, niſi prior eſ- 24
ſet fundata in melioribus rationibus, &
coniecturis: quod ſi eodem tempore oriãn-
tur contrariæ famæ, tunc illa attenditur,

quæ à veriſimiliori cauſa, & coniectura ortum habet,& ſi Teſtes hinc inde famam probantes,ac veriſimilitudines, ex quibus ortum habet, ſint æquales, tunc vna tollit aliam: Negatiua tollit Affirmatiuam: & in delictis, bona tollit malam. Nota tamen, quod Teſtes deponentes ſuper publica voce,& fama, quod Titius occiderit Seium: Alij autem interrogati, an de hoc aliquid ſciant, vel audierint, reſponderint nihil ſcire, iſti vltimi Teſtes reprobant primos: vſque ad *n.* 172.

In Ciuilibus fama non inducit probationem niſi illa fuerit orta ante litem mo-
25 tam, ac niſi exprimatur tempus: quod pari paſſu procedit etiam in Criminalibus, in quibus ortum habere debet ante inquiſitionem, nec operatur, niſi ſit in loco commiſſi delicti: ſed tàm in Ciuilibus, quàm in Criminalibus, non releuat procurata, & affectata: vſque ad *n.* 181.

Quoad ſecundam inſpectionem fama
26 bona alicuius in genere tollit eiuſdem malam famam pariter in genere, ac omnem præſumptionem ex eadem mala reſultantem, quia Teſtes probantes bonam, præferuntur probantibus malam, eóque fortiùs mala fama in genere tollit per bonam in ſpecie. & licèt iſta in ſpecie non omnino tollatur, adeò tamen debilitatur, vt ſi ſit nuda, nihil prorſus operetur: vſque ad *num.* 199.

Quoad tertiam inſpectionem, mala
27 fama in genere alicuius delicti, præſumptionem facit, & quandoque operatur, vt poſſit ſequi condemnatio, vel in pœnam exilij, vel ad triremes: & de hoc aſſignan-
28 tur tria Exempla. Primo. In Reo confeſſo, vel conuicto de aliquo crimine, pro quo de *Iure* non poteſt puniri ità grauiter quia nihilominùs ſi fuerit malæ vitæ, & famæ, punitur in ſupradicta pœna. Secundò, In eo qui de grauiſſimis delictis accuſatus, ſi in tortura perſtiterit,& aliàs ſit homo malæ famæ, ac indicia taliter vrgeant, vt ſit certum, illum deliquiſſe; ſupradicta pœna imponitur. Tertiò, In Reo, nec conuicto, nec torto, contra quem de aliquo graui delicto ſubſit mala fama in genere, iunctis ſpecialibus circumſtantiis delicti, de quo
29 inquiritur, poteſt abſque tortura, tanquam conuictus vt ſupra, condemnari. Verùm, ne erres, aduerte, quod hoc vltimum exemplum *Boſsij* nec eſt verum, nec ſeruatur in practica: abſurdum enim eſſet, quemlibet condemnare ex ſolis indiciis, & mala fama, eo comparente & negante.
30 Mala fama debet eſſe in eodem genere delicti, nec de ſe ſola ſufficit ad torturam, niſi iunctis adminiculis, quamuis ageretur de delictis occultis,& inquiſitus eſſet perſona vilis,& abiecta: vſque ad *n.* 207.

Ad probandam famam publicam exa- 31
ctè, cùm ſit difficillimum, & quaſi nunquam dari poſſit, prout teſtatur Gramm. qui dixit, in tota vita ſua nunquam vidiſſe proceſſum, in quo eſſet probata ſufficienter: ideò forma Caſus,ſeu Requiſita quorum *Primum* ſit, vt Teſtes illam proban- 32
tes ad minus ſint duo, nec vnicus ſufficiat; adeo vt iſte tantùm vnicus, conteſtes non habens, reputetur de falſo ſuſpectus. *Secundum* Requiſitum, quod iſti Teſtes ſint ſpectatæ fidei, integræ,& optimæ opinionis: & vt dicunt DD. omni exceptione maiores, ac iſta ſufficientia Teſtium debeat articulari, & probari de iure communi: licèt Contrarium ſeruetur in practica. *Tertium*, vt debeant reddere, & ex- 33
primere rationes, cauſas, indicia & coniecturas, quibus orta eſt fama, etiam non interrogatis aliàs non probent: Et licèt Alij contrà firma. *Quartum*, quod debeant ſcire quid ſit fama: aliàs, ſi de famæ diffinitio- 34
ne interrogati, reſpondeant ſe ignorare; minimè probant. quinimò tenentur reſpondere exprimẽdo eius contrarium, ſcil. quid ſit bona fama, ſiue iſti Teſtes ſint periti, ſiue etiam imperiti, debent enim reddere, & congruentem definitionem, non quidem per verba Iuris, imò ſi ſint imperiti, & definiant per verba Iuris, habentur tanquam ſuſpecti, & inſtructi à Procuratore. *Quintum*, quod debeant deponere 35
ſpecificè in illis particularibus capitulis, in quibus eſt fama articulata, ſecùs ſi in vltimo generali. *Sextum*, quod debeant
nominare Authores, à quibus ortum ha- 36
buit, etiam quod non ſint interrogati: Et licèt Alij contrà firma Quinimò iſti tales nominati, debent eſſe diuerſi à conteſtibus deſuper examinatis: ſi verò dixerint non recordari, à quibus audiuerint, nihil pro- 37
bant: at ſi aliquos nominaſſent, & deinde dixerint de aliis pluribus, quorum non recordantur, vtique probant *Septimum*, quod debeant dicere, ſe audiuiſſe à maiori parte Populi, nec ſufficiat deponere audiuiſſe à pluribus, à mille, à diuerſis, à pluribus, & pluribus: ſed imperſonaliter dicere debent à maiori parte Populi Alij contrà. Item nec ſufficere, ſi 38
dicerent à tota Ciuitate, niſi ſuperaddant à maiori parte Populi, illius Ciuitatis; ſuper addendo, audiuiſſe publicè, & ab omnibus illius Ciuitatis. Iſta non procedunt in probanda peritia, in qua ſufficit dicere, audiuiſſe à maiori parte peritorum.

Verùm

Verùm etiam quòd Teſtis non dicat, ſe audiuiſſe à maiori parte Populi, ſed tantùm deponat, ſe ità publicè audiuiſſe, probat. Alij contra: Sed retenta prima opinione magis practicata, dicas, quod tantum procedit in foro Eccleſiaſtico, non autem in caſu, quo famâ facit plenam probationem.

Et generaliter declarando prædicta Se-
40 ptem Requiſita, dicas, famam probari per Teſtes ſingulares. Et licèt Alij contrà non recedas: Declarando tamen, vt inferiùs. Et iterùm dicas non habere locum, vbi probata eſſet per decem Teſtes, etenim numerus ſupplet in foro Eccleſiaſtico, non autem in foro Ciuili, vbi, etiam ſic probata, non ſufficit ad torturam, niſi coniecturis adminiculata, vel data habilitate Teſtium in præciſo numero decem.

41 Non obſtantibus præmiſſis, probatur per ſcripturas, priuilegia, & inſtrumenta antiqua, dummodò ſint plura, & habeant originem à diuerſis perſonis: quando verò probatur per Teſtes, vtrùm ſit bene probata, néene? ſedet in arbitrio Iudicis, qui ad plures probationum ſpecies animum applicare potuerit: vſque ad *num.* 277.

Quoad quartam inſpectionem Regu-
42 la ſit, quòd quis in dubio præſumitur bonus, bonæque conditionis, & famæ: eòque magis ille, qui eſt natus in bona Patria, ex bonis Parentibus, Nobilis & Dities, ac benè educatus: & non ſolùm quis præſumitur bonus, ſed etiam bonæ æſtimationis, & ſic à *Iure* bona fama præſumitur; niſi adſit contraria præſumptio ſpecialis: bonus enim quis præſumitur, etiam quòd contingat verba improperari.

43 Verùm licèt vnuſquiſque præſumatur bonus, non tamen præſumitur optimæ famæ: eò magis, quando agitur de præiudicio Tertij, vel quando quis bonam famam pro fundamento ſuæ intentionis allegat, ſeù ſpecialiter requiritur ab aliquo Statuto, vel lege, quia tunc alleganti in-
44 cumberet onus probandi. At quando præſumptio bonæ famæ redondaret in præiudicium eius, pro quo præſumitur, tunc ceſſat præſumptio: prout quis bonus non præſumitur, ſi ex non præſumptione bonitatis, reſultaret animæ vtilitas: Et tandem bonitatis præſumptio ceſſat in eo, qui dat operam rei illicitæ, vel aliquid prohibitum facit: vſque ad *n.* 301.

Quomodo autem probetur bona, vel
45 mala fama alicuius in genere? Forma Concluſiones. Quarum *Prima* ſit, quòd requirantur omnia ea, quæ ad probationem famæ in ſpeciè requiruntur. *Secunda*, quòd poſſit probari per Teſtes. *Tertia*, quòd ad probandum bonam, vel malam famam in genere, ſufficiant Teſtes ſingulares, dummodò ſint conteſtes in ſpecie infamiæ irrogatæ. *Quarta*, etiam per Teſtes inhabiles; ità vt bona fama probetur per Teſtes amicos, & conſanguineos. *Quinta*, quòd Teſtes ſuper infamia deponentes, debeant reddere rationem ſuæ depoſitionis, & cauſas infamiæ adducere, etiam non interrogati. *Sexta*, vt debeant dilucidè explicare factum, ex quo dicunt infamiam oriri, & tale factum debeat verificari, aliàs non probetur. *Septima*, quòd deponens ſuper bona fama, ſatis probet, ſi dicat ità ſcio, quia ſunt vicinus: non è contrà, in probanda infamia. *Octaua*, quod valeat ratio in bona fama dicere, ſcio bonum, quia talem expertus ſum. *Nona*, quòd mala probetur per illos, qui dixerint, tales vidiſſe à probis viris vitari. *Decima*, quòd quocumque caſu, debeant Teſtes nominare Authores, à quibus audierint bonam, vel malam famam. *Vndecima*, quòd deponentes ſuper mala, dicant, ſe audiuiſſe à maiori parte Populi, vel Viciniæ. *Duodecima*, ex quo ſola fama non probat quem criminoſum, idcirco deponentes ſuper infamiam non probant ſolùm dicendo ſic extare vocem. *Decimatertia*, quòd non probetur fama bona, vel mala, per Teſtes dicentes, ità eum reputari, & audiuiſſe ab omnibus eum cognoſcentibus. *Decimaquarta*, quòd Iudex de bona, vel mala fama alicuius, poteſt ſe extraiudicialiter informare. *Decimaquinta*, quòd Teſtes non probent, niſi dicant locum, ex quo talis fama ortum habuit.

EX QVÆST. XLVIII.

ARGVMENTVM.

Fuga prætenſi Delinquentis, an, & qualem contra ipſum faciat probationem, & indicium.

QVòd fuga contra fugientem faciat indicium, præſumptionem, & ſu- 1
ſpicionem non leuem, id à Doctoribus non reuocatur in dubium: ſed an tale indicium ſit ſufficiens ad torturam? non conueniunt. *Author* tamen Regulam affirmatiuam proponit, ſcilicet, quod

faciat indicium ad torturam: & eam extendit ad latitantem, ſeù præparantem ſe ad fugam, licèt non aufugerit eóque magis, ſi fugæ iuncta fuerit iudicialis con tumacia: & eò furtiùs, ſi aufugerit per
2 loca inuia, & inſolita. Et licèt aliqui voluerint, fugam in actu capturæ facere indicium ad torturam? Contrarium eſt verius, niſi eſſent Mercatores falliti ex propria culpa. Et licèt rurſus aliqui dixerint,
3 fugam facere indicium, etiam contra Tertium; ſcilicet, ſi ſint duo de eodem delicto præuenti, quorum vnus ſit carceratus, alter aufugerit; Contrarium tamen indiſtinctè eſt verius: quamuis negari non poſſit, quin faciat aliquam ſuſpicionem, quæ iuncta aliis legitimis indiciis, aliquid operetur: vſque ad *n.27*.

Generaliter Regula non procedit,
4 quando fuga arripitur, ex cauſa iuſti timoris, carcerationis, contrariæ factionis, propter minas illatas ab inimicis. Et quod quis diſceſſerit ex aliqua cauſa probabili, & non ob conſcientiam patrati criminis, probatur iuramento ipſius fugientis, & fugæ præſumptio per iuramentum tollitur. Alij contrà: Tu diſtingue; quod ſi conſtat de cauſa probabili propter quam quis dicit diſceſſiſſe, credatur iuramento diſcedentis, non è conuerſo: quia iuſta tantum, & probabilis cauſa excuſat. Sic nec procedit Regula in
5 eo, qui fugit Iudicis ſæuitiam, ſeu poſt fugam ſponte ſe in carceribus conſtituit, etiam quod aufugiat de manibus familiæ: quia per reuerſionem ſpontaneam, fugæ indicium purgatur, ſiue citò, ſiue ex interuallo fugiens reuertatur: eóque fortiùs operatur ſpontanea comparitio in eo, qui nunquam aufugit, vel ante Bannum comparuit, quamquam citatus; dicitur enim & hic ſponte comparere, & innocentiæ præſumptionem pro ſe habere: Similiter & ille, qui ſciens, ſe quæri à Birruariis, non fugiens eùm poſſit, permiſit ſe capi. Sic pariter contra homi-
6 nem bonæ famæ, fuga non facit indicium: & quia quandocunque eſt indicium remotum, nunquam ad torturam infert, adeò vt nec Statutum poſſit facere vt fuga inducat plenam probationem, niſi eſſet conditum ex aliqua iuſta, vrgenti. & neceſſaria cauſa; aut delicta contra fugientem eſſent manifeſta, & vltra fugam fugiens citatus, eſſet contumax: vſque ad *n.65*

Quando verò fuga obijcitur alicui, non
7 tanquam delicti ſignum, ſeù indicium, ſed tanquam proprium, & ſpecificum delictum: vt purà, in Deſertore militiæ, & fugiente ex Caſtris; tunc inducit plenam probationem: prout pariter, quando ſola ſuſpicio crimen inducat, ſcilicet quando agatur de remouendo Tutore, ſeù quando famulus receſſerit à Domino abſque licentia, ſi aliquid fuerit furatum in domo, præſumitur furatum à famulo, ſi agatur Ciuiliter, ſecus, ſi criminaliter; quia in iis ſola fuga ad torturam non ſufficit: niſi concurrat *Primò*, quod conſtet de amiſſione rerum. *Secundò*, quod Dominus qui de furto conqueritur, ſit bonæ famæ. *Tertiò*, quod è contrà, famulus fugiens ſit aliàs ſuſpectus. *Quartò*, quòd veriſimile ſit, ſeruum fugientem furari potuiſſe: quibus non concurrentibus, credit *Author*, quod nec in Ciuili, fuga famuli aliquid operetur: vſque ad *n.77*.

Fuga Officialis ex officio tempore Syndicatus facit contra eum ſemi-plenam 8
probationem: & ideo omnes querelæ contra ipſum datæ, probantur medio iuramento querelantium Extende ad quemlibet adminiſtratorem fugientem tempore quo tenetur reddere rationem: & contra talem fugientem Officialem proceditur ex non ſcripto libello: habetur pro confeſſo in omnibus querelis contra ipſum porrectis, etiam in præiudicium fideiuſſoris, ſi agatur Ciuiliter, ſeù Criminaliter ad reſtitutionem rerum ablatarum; ſecùs ſi agatur ad pœnam, quia tunc non inducit niſi indicium ad torturam. Strictè tamen intellige, vt *ſuprà* dictum eſt, quando fugit in Syndicatu; ſecùs ſi durante officio; 9
quia tunc non inducit aliquam probationem, ſed talis fuga poſſet de ſe puniri, vti delictum læſæ Maieſtatis: quod extenditur etiam ſi fugiat durante Syndicatu. Alij contra. Sed retinendo primam opinionem, 10
non erit delictum læſæ Maieſtatis in primo capite: prout non eſſet delictum, ſi aufugeret ob tyrannidem Domini. Et quocunque caſu, tempore Syndicatus aufugiens, ſi reductus fuerit, aut remiſſus, licèt poſſit torqueri, ſi agatur criminaliter; attamen quoad Ciuilem actionem, fuga nihil præſtat: præſertim, ſi ſponte reuertatur. Et denique fuga etiam eſt permiſſa durante Syndicatu, quando ſequeretur ex metu Syndicatorum, ne ipſum carcerarent, aut aliud grauamen inferrent: vſque ad *n.fin.94*.

EX

EX QVÆST. XLIX.

ARGVMENTVM.

Inimicitia, an, & quando faciat indicium ad torturam, quot modis contrahatur, atque probetur, & quæ in propoſito dicatur inimicitia capitalis.

INimicitia alia eſt capitalis,
alia non capitalis. Et vt diſtinguas
1 quæ capitalis dicatur, & quæ non? Con-
cluſiones formantur: quarum *Prima* ſit,
quod capitalis inimicitia contrahitur ex
lite omnium, vel maioris partis bono-
2 rum. *Secunda*, quod contrahitur ex abla-
tione & ſpoliatione bonorum, ſeù alte-
rius rei particularis, reſpectu ſpoliati, niſi
modica ſit. *Tertia*, ſi agatur de graui,
3 & ardua cauſa, vt putà, matrimoniali,
monachationis, filiationis, vel ſtatus.
4 *Quarta*, ex lite, & accuſatione Crimina-
li, licet querela ſit data in cauſa non capi-
tali, & de crimine agatur Ciuiliter. *Quin-*
5 *ta*, quando quis alterum in carceribus de-
tinet. *Sexta*, ex iniuria perſonali, eò ma-
6 gis ſi ſequatur vulnus in facie: & quamuis
offenſio ſit in conſanguineo, quia iniuria
facta vni, cenſetur facta omnibus de il-
lius ſanguine, intra quartum gradum.
7 *Septima*, ex verbis, licet iniuriatus ſit ab
ſens, vel præſens: ſic & ex minis ad mor-
tem, ſi minans ſit ſolitus minas exequi,
vel potens ad illas exequendas: præſumi-
8 tur quoque inimicus, qui ſe declarat non
amare aliquem, dicitque ſe illi nocitu-
rum, vbicunque poterit: ſed non præſu-
mitur capitalis inimicitia, niſi vitæ pa-
rauerit inſidias: præſumitur etiam ille,
qui non alloquitur, nec ſalutat, quem
9 priùs alloqui & ſalutare ſolitus erat; vel
ille, qui aliquem non oſculatur in Eccle-
ſia, dum datur *Pax*: ſed hæc non præſu-
mitur capitalis inimicitia. *Octaua*, con-
10 uerſans cum inimico meo, eſt inimicus
meus: & propterea participes, adhæren-
tes, complices, confœderati, conſulto-
res, fautores, auxiliatores, amici, & fami-
11 liares inimici mei, dummodo amicitia ſit
ſtricta, magna, & continua, & ſint de
præſenti, non de præterito: qui tamen
non dicuntur inimici capitales. *Nona*, Iu-
12 dex, qui contra me iudicauit, dicitur ini-
micus meus, ſi procedat ex officio in cau-
ſa criminali; ſecus ſi cauſa ſit Ciuilis: quia
tunc nulla oritur inimicitia: ſed certè
quandocunque non contrahitur capitalis.
Aduocatus, ſeu Procurator mei accuſa- 13
toris in cauſa criminali, dicitur meus ini-
micus. Ex teſtimonio prolato in cauſa cri- 14
minali, ex inobedientia, ex diuortio, ex
expulſione de domo, putà famuli; ſed
hæc omnia non inferunt capitalem ini-
micitiam. *Decima*, ex retentione vxoris 15
alienæ; contrahitur inimicitia capitalis
inter Virum ipſius & retinentem: Idem
de ſorore, ſeu alia coniuncta perſona.
Extra iſtos caſus, qui à Iure ſunt compro-
bati, & à DD. communiter recepti, mul- 16
tum Iudicis arbitrio tribuitur, an, & quan-
do quis dicatur inimicus & quando etiam
inimicitia reputetur capitalis? vſque ad
num. 88.

Regula ſit ergo, quod inimicitia facit 17
aduerſus inimicum occiſum, non modi-
cam præſumptionem, quæ ſufficiens ſit
indicium ad torturam; ſiue inimicitia
proceſſerit culpa, & facto offenſi, ſiuè
per viam accuſationis; etiam quod offen-
dens priùs fuerit offenſus. & quamuis ini-
micitia ſit occulta; dummodò cauſæ ſint
cognitæ offendendi: non ſolum enim fa-
cit indicium, quando non conſtat verè de
occiſore, ſed etiam ſi conſtet quòd inimi-
cus occiderit, præſumitur deliberatè oc-
cidiſſe ex præcedenti inimicitia: quod eſt
commune; quamuis inimicitia non appa-
reat capitalis: ſed ſi eſſet leuis, non exinde
orietur, niſi concurrerent indicia, & con-
iecturæ; quamuis iſtæ debiliores ſuffice-
rent. In delictis occultis, & difficilis pro- 18
bationis, in quibus aliunde non appareat
cauſa homicidij, ſola inimicitia infert ad
inquirendum, & quandoque ad torquen-
dum, ſed leuiter, præcipuè quando cer-
tum ſit, vnum ex pluribus hominem occi-
diſſe, ſed incertum quis occiderit: vſque
ad *num.* 109.

Secutâ pace, ſeù reconciliatione, ini-
micitia non facit indicium ad torturam, 19
niſi quando de recenti poſt reconciliatio-
nem (quia adhuc inimicus præſumitur
iratus) homicidium commiſſum extitit.
Non iterum procedit, quando offenſus 20
habebat plures inimicos, iſto enim caſu,
attenditur inimicitia grauior, recentior,
adminiculata, & ad animum reuocata:
in quibus omnibus multùm Iudicis arbi-
trio defertur. Similiter non facit indicium
ad torturam in delictis ad proprium com- 21
modum commiſſis, puta, furtum, falſum,
Adulterium, & ſimilia: nec quando non
erat data cautio de non offendendo: quin-
imò ex hac inimicitia non probatur: &
ad hoc, vt faciat indicium, probari debet

cum omnibus ſuis qualitatibus, & cauſis:
cùm in dubio aliàs quis præſumatur ami-
cus: & licèt in ſimili probatione admit-
tantur coniecturæ, debent eſſe tamen
optimè probatæ, euidentes, & mani-
feſtæ.

EX QVÆST. L.

ARGVMENTVM.

Minæ quando faciant contra minantem indicium ad torturam.

MINÆ faciunt indicium ad tortu-
1 ram contra minantem, delicto ſe-
cuto in perſonam, in quam fuerunt illa-
tæ: quoniam ſi certus ſit homicida ex
præcedentibus minis, homicidium præ-
ſumitur deliberatum: ex quo etiam iacta-
tio contra iactantem indicit coniecturam,
ſi huiuſmodi iactans erat ſolitus, & po-
tens minas exequi. Quinimò etiam fa-
2 ctæ per ænigma, ſi ſint adminiculatæ, in-
dicium præ ſe ferunt. Sed quando occi-
ſus habuiſſet alterum inimicum vltra mi-
nantem, tunc non faciunt indicium: quod
exemplificatur ab Authore in illo, qui vi-
3 dens inimicum dicat, *Ti farò tagliare le
gambe, chenon paſſarà molto tempo*, quod
audiens alter inimicus illius, contra quem
ſimiles minæ fuerunt prolatæ, illum oc-
cidit: & in hoc multùm valet Iudicis ar-
bitrium: vſque ad *n.* 18.

Et denique tunc minæ faciunt indi-
4 cium ad torturam, quando ſunt certæ ac
illicitam vindictam, & offenſionem infe-
rentes: vnde ſecus ſi ſint dubiæ, & in *Iu-
ris* vindictam etiam ſonare poſſint, vt pu-
5 tà, ſi quis dixerit, *Me ne vendicarò, me
ne reſentirò, gli ne farò pentire*, non in-
telliguntur de vindicta perſonali, ſed tan-
tum de vindicta *Iuris*, etiam quando in-
quiſitus dixiſſet, *Meglio ſarebbe attendere
à ſuoi negotij, che litigare inguiſtamen-
te, mai goderà de quei beni*: & ſimilia.

6 Eſt præterea aduertendum, quando
delictum fuerit poſt minas ſecutum, vtrùm
ſit illud idem in minis comminatum,
nécne? ſi enim eſſet, vtique faceret indi-
cium; ſecus ſi in genere diuerſo, putà,
quis minatus eſt occidere, poſtea ſecu-
7 tum fuit incendium. Et ſingulariter ſem-
per intellige de minis deliberatis ſedato
animo, & ex interuallo poſt receptam
iniuriam, ſeu offenſam illatis: ſecùs in-
continenti, vel per iracundiam. Idem in-
telligendum de minis conditionalibus:
quia niſi probata illa qualitate, indicium 8
non inferunt: iſtæ autem minæ probari
plenè debent per duos Teſtes conteſtes;
quoniam ſi is, qui recepit offenſam, ex
qua orta fuit inimicitia dediſſet querelam
coram Iudice, & ſic viâ *Iuris* ſe vindicare
cepiſſet, tunc non videtur habuiſſe ani-
mum occidendi: vſque ad *finem*.

EX QVÆST. LI.

ARGVMENTVM.

Indicium, an, & quale reſultet contra eum, qui delicto non obuiat cum obuiare poſſit? Quando quis delictum reuelare, & an Sacerdos poſſit, & quo caſu in Confeſſione ſibi expoſita propalare.

DE iure Ciuili nemo regulariter te-
netur obuiare delicto, aut inſulta- 1
tum defendere, quamuis commodè fa-
cere poſſit: quinimò nec obligatur reue-
lare, ſiue ſolis acclamationibus impedire.
Hæc tamen non procedunt in foro con-
ſcientiæ: nec ſibi vindicant locum in eis,
qui non offerentes latrones, ſeu alios no-
centes, vel eos admoniti exhibere diffe-
rentes, diſpendio facultatum puniuntur.
Et licèt ad propoſitum Text. in *L. 1. & 2.* 2
Cod. de iis, qui Latron. occult. Loquatur
in delictis conſummatis; extenditur ad
eos receptantes, & occultantes: quia li-
cèt de iure communi nemo obligetur re-
uelare delinquentes, attamen valent *ban-
dimenta* Præſidum, pœnas imponentia
non reuelantibus: quæ notabiliter non
comprehendunt eos, qui poſt eorum pu-
blicationem de delinquentibus notitiam
habent.

Regula pariter limitatur in filiis ſeruis, 3
ſubditis, & Vaſallis, qui ſcientes deli-
ctum committendum in patrem vel in
dominum, illud non reuelantes, ſeu illi
non obuiantes, puniuntur; ſiue ſeruus exi-
ſtat ſub dominica poteſtate, ſiue ſit mer-
cenarius, & conductus: ac ſiue filius ſit
legitimus, ſiue naturalis, ſpurius eman-
cipatus, vel non, ac etiam ſpiritualis. Ex-
tenditur ad fratrem non reuelantem deli- 4
ctum in fratrem committendum. Simili-
ter ad vxorem, non reuelantem tracta-
tum aduerſus virum, & ad cæteros con-
iunctos, vſque ad quartum gradum: ea

ſcilicet

ſcilicet ſolidiſſima ratione, quia in iis omnibus conſideratur parricidium. Et in tantum, filij, ac alij coniuncti deſuper enumerati tenentur; vt ſi coniunctos defendendo, inſultantes occidant, impunes euadant, ac ſi ad propriam neceſſariam defenſionem occidiſſent. Extranei verò,
6 reuellare obligantur mortem & offenſionem inferendam patri per eius filium, cum hoc ſit peculiare in Parricidio. Et è conuerſo, Patres & Domini tenentur obuiare delictis committendis per eorum filios & ſeruos, aliàs puniuntur: ex *L. 2. ff. de noxal.*

7 Sic & pariter Regula non includit eos, qui ratione officij tenentur delictis obuiare, vt Duce belli delicto committendo per ſuos milites: Prælatus per ſubditos: & ſignanter Officialis, ſeu Poteſtas poteſt ab officio deponi, ſi videns rixantes, & ad arma ruentes, familiam non mittat ab obuiandum. Sic & Vniuerſitas, quæ tenetur obuiare delicto committendo per ſuos ciues in Dominum vel Officialem: quando enim iſti offenduntur, quilibet priuatus, & præſens defendere tenetur: prout quiſque debet defendere Clericum, ſi offendatur. In crimine parricidij, & læſæ-Majeſtatis; quilibet ex debito obuiare debet.

8 Et quamuis generaliter non teneatur aliquis reuelare delictum, inſultatum defendere, aut aliàs delictis committendis obuiare; attamen ſi velit, ſibi licet malefactorem propria authoritate capere, & propterea etiam extraneus poteſt inſultatum defendere, & inſultatum occidendo, ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ, non tenetur. Clericus obligatur reuelare delictum committendum contra aliquem Sacerdotem, eóque fortiùs contra ſuum Epiſcopum.

9 Quando fuit dictum, quem teneri ad reuelandum, ſanè intellectum fuit, vt procedat, dummodo conſtet reuelare debentem, habere certam notitiam delicti committendi, nec ſufficit qualibet ſcientia, debet enim eſſe veriſimilis: & quocunque caſu, non perſonam delinquentis, ſed ſolum delictum reuelare cogitur: vſque ad *n. 69.*

Ex ſola ſcientia in crimine læſæ-Ma-
10 ieſtatis, quis tenetur, & punitur non reuelans: & propterea ſciens tractatum, conſpirationem, ſeu rebellionem contra ſuum Principem, & Rempublicam, niſi reuelet, eiuſdem criminis reus efficitur: quinimò, multi voluerunt, eadem pœnâ mulctari. Alij contra. Tu diſtingue, aut ſciens tractatum contra Principem, poterat illud poſt reuelationem probare; 11
& tunc ſecuto defectu ex deficientia reuelationis, punitur pœnâ mortis, & confiſcationis bonorum: aut ſciens tractatum non poterat illum probare, & tunc non reuelando, tantam pœnam non meretur. Notabiliter verò vxor ſciens tractatum à 12
ſuo viro facto contra Principem, & è contra, non tenetur iugalem fidem frangendo reuelare. Idem eſt in Patre, aduerſus filium: reſolutiuè tamen obligatur obuiare, ſi poteſt: ſi autem non obuiat, tenetur eadem pœnâ. Et licet multi dicant, quis non teneri reuelare tracta- 13
tum contra Principem inferiorem; attamen, ſi diſputaretur ſub eodem Principe offenſo, opinio contraria præualeret. Si verò particeps conſpirationis illam à principio Principi reuelauerit, & impunitatem, & præmium meretur; ſi non à principio, ſed poſt aliquod tempus, dummodo ante delictum; tunc impunitatem tantum conſequitur: vſque ad *numerum 93.*

Sacerdos non poteſt nec debet ſibi in 14
Confeſſione expoſita reuelare: quia ſecretum, & confeſſio, ſunt de *Iure Diuino*: ſi autem reuelauerit, tanquam violator Sacramenti punitur: per *c. Sacerdos, de Pænit diſtinct. 6.* Deponitur, & in monaſterium detruditur; nec talis reuelatio nocet confitenti; declarando quando confitens reuelat ſacerdoti, habuiſſe animum committendi delictum, ſed modo illum pœniteat; quia ſacerdos nullo pacto reue- 15
lare poteſt: ſi verò pœnitens diceret non poſſe tentationi reſiſtere, & propterea delictum ſe executurum, tunc quia non eſt vera confeſſio, ſacerdoti permittitur reuelare delictum permittendum, vt futuro ſcandalo obuietur: ſic & quando aliunde notitiam habuiſſet: ſed Sacerdoti ſic aſſerenti non creditur. Quinimò, ſi in Confeſſione Pœnitens Complices nominaſſet, eóſque credat de facili executuros, reuelare poteſt *delictum*, non autem *delinquentes*. Poterit inſuper reuelare de li- 16
centia Pœnitentis, quo caſu ſibi plenè creditur, tribus concurrentibus; Primò, quod Sacerdos ſit bonæ famæ. Secundò, quod aſſertio ſit iurata. Tertiò, dummodo confitens non contradicat Poterit inſuper reuelare quando ſibi fuiſſet dictum non 17
in actu *Confeſſionis*, & Pœnitentiæ, licet ſecretè, & ſub ſigillo *Secreti*: dummodo agatur de delicto grauiſſimo *committendo*, non de *commiſſo*. Cætera quæ ad forum externum ſpectant in hac materia

vide, ex Iuris Conſultis, penes Menoch. *de Arbitrar. lib. 2. caſ. 414. in addit. num. 2.*

EX QVÆST. LII.

ARGVMENTVM.

De diuerſis indiciis ad torturam ſufficientibus.

EXPLICATIS generaliter indiciis, quæ ad torturam ſufficiunt,
1 hac vltima quæſtione nonnulla principaliora, & ſpecifica ab Authore proponuntur. *Primum* itaque erit ex *Mendacio* deſumptum, ex quo maximam oriri præſumptionem non contenditur: verùm an oriatur ſufficiens ad torturam? Doctores non bene conueniunt, ſed inter ſe diuiſim propugnant. *Auctor* firmat, quod mendacium circa qualitates & circumſtantias ſubſtantiales, hoc eſt pœnitentes, & inferentes delictum, dummodo ſit adminiculatum, ſeu plenè probatum, ad torturam ſatis eſſe, niſi reus habeat pro ſe aliquod indicium innocentiæ: quia tunc vnum tollit aliud: vſque ad *n.* 18.

2 Secundum eſt indicium, *Variatio*: & hîc pariter Doctores decertant ad inuicem. *Author* verò firmando Regulam, dicit Variationem indicium facere ad torturam; ne dum ſi emanauerit ante, ſed etiam in ipſa tortura, quando fuit inflicta legitimis præcedentibus indiciis; & dummodo ſit adminiculata, ac percutiat delictum principale, vel eius qualitates, & circumſtantias ſubſtantiales: non enim noceret variatio correcta per aliquam probabilem cauſam, vt putà obliuionis, quia poteſt reus dictum ſuum corrigere per ſeipſum antequam à Iudice corrigatur: vſque ad *n.* 39.

Tertium eſt indicium, *Vacillatio*, &
3 titubatio: differt hæc à Variatione; quia variare dicitur is, qui primò dicit vnum, & deinde contrarium, nullam variationis cauſam aſſignans: vacillans autem dicitur, qui dubitando, & tremendo loquitur. Et hinc conſtituitur Regula, quod vacillatio, titubatio, trepidatio, tremor, timor, pallor, & ſimilia ſigna, faciant indicium ad torturam: & è contrà, conſtantia, alacritas, & in reſpondendo audacia, maximè Rei innocentiam demonſtrent. Verum vacillatio ſola abſque variatione non ſufficit ad torturam. Ratio eſt, quia præſentia Iudicis terret, & eam multi quoque innocentiſſimi pertimeſcunt: ſed quocunque caſu pallor, erubeſcentia, & alia ſigna deſuper poſita à Notario deſcribenda ſunt in proceſſu de Iudicis mandato: vſque ad *n.* 50.

Quartum oritur indicium, & illud 4
quidem ad torturam de ſe ſolum ſufficiens contra eum, qui *fugiens*, viſus fuit exire de aliqua domo *pallidus*, & cum *gladio ſanguinolento*, ibique inde reperiatur aliquis *mortuus*; imò voluerunt multi, quod ſit ſufficiens ad condemnandum. Alij contrà. *Author* firmando Regulam, concluſionem inducit, quod ſufficiat ad condemnandum, non ſolum in caſu propoſito, ſed etiam, ſi quis fuerit viſus exire de agro, ſeu via publica, cum gladio euaginato, & ſanguinolento, quando ibi appareat cadauer occiſi: imò plus etiam, quod eius enſis & gladius reperiatur ſanguine aſperſus; ſed hoc caſu indicium diluitur, ſi probaret Dominus, illud alicui commodaſſe, vel amiſiſſe, ſeu forſan ſanguis nun eſſet recens; & in vtroque caſu huiuſmodi indicium probandum eſt per duos teſtes; nec non oportet vt domus, ex quâ dicitur iſte indiciatus egreſſus, vnum tantum oſtium, & vnum aditum habeat, & licet hoc indicium ſatis ſit ad condemnandum, ſanè intelligas quoad pœnam extraordinariam citra mortem; quando enim Iudex ſententiam ex præſumptionibus profert, vtique mitiùs pronunciare debet: vſque ad *n.* 69.

Quintum eſt *armorum delatio*: ſiquidem, 5
cum à iure prohibita ſit, facit contra deferentem malam præſumptionem, ſiue de Delinquente non conſtet, ſiue etiam conſtet, putà de Occiſore; & probetur, ipſum ante rixam arma detuliſſe, cum ſolitus non eſſet; quia præſumitur homicidium deliberatè commiſiſſe; eóque magis ſi deferat euaginata: & maximum contra eum, cuius gladius repertus fuerit prope cadauer occiſi, præcipuè ſi penes inquiſitum exiſtat vagina vacua, apta ad recipiendum gladium ſic repertum. Indéque oriuntur contra eum, qui ante homicidium commiſſum, viſus fuit acuere, polire, vel de armis aliquam experientiam facere, & contra illum, qui ante homicidium patratum, ſe exercebat in armis & *ſcrimia*: nec non contra eum ad cuius gladij menſuram reperiantur vulnera occiſi; ſed certè hoc eſt multum debile, alio non concurrente. Simile delationis indicium excluditur, quando quis arma deferat ex aliqua iuſta cauſa, quæ

remittitur

remittitur Iudicis arbitrio conſideranda, & tanquam indicium remotum nunquam infert ad torturam: vſque ad *num.*85.

6 Sextum, *Conuerſatio cum malis hominibus*, quia ex mala conuerſatione oritur indicium maleficij; & ideo ſi commiſſum ſit homicidium, & probetur, quod de eo inquiſitus, ſolitus ſit conuerſari cum homicidiariis, & ipſe indiciatur, & ſimul cum eo prætenſi complices & participes, dummodo conuerſatio ſit ſtricta, & continua, ac aliis præſumptionibus cumulata; quia ſimpliciter de per ſe nihil operatur: vſque ad *n.*93.

7 Septimum oritur contra eum, qui ſtatim commiſſo aliquo delicto, *affectatè* vadit ad Curiam, ſponte ſollicitat, perquirit, & inueniendi delinquentem curam demonſtrat: ſed hoc indicium tanquam remotum, aliis non concurrentibus, ad torturam non ſufficit; ſed notabiliter, quando quis reperitur interfectus domi, in vinea, vel agro, ſi tale homicidium habitator, vel Dominus, primus, & ſponte vnà cum malefactoribus Curiæ denunciet, non ſolum non indiciatur; quin potiùs ſi taceat, vel ex interuallo denunciet, redditur ſuſpectus: & ſi plura concurrant, torquetur, quamuis ſit bonæ famæ: vſque ad *n.*98.

8 Octauum, contra *Dominum domus*, vbi quis reperiatur *occiſus*; præſertim niſi ſtatim Curiæ denunciet: quia ex hac ſola taciturnitate, indicium ad torturam deſumitur. Extende ad cohabitantes, & familiares, qui tanquam veriſimiliter informati torqueri poſſunt; eò magis, ſi ſint malæ famæ: & hoc caſu tortura incipienda eſt ab iis, qui ſunt magis ſuſpecti: Alij contrà. Certè articulus iſte eſt valde dubius. Vnde pro reſolutione ità diſtingue; ſi Dominus domus torquetur, non tanquam reus principalis, ſed tanquam teſtis veriſimiliter informatus, poteſt torqueri, etiam quod non ſit malæ famæ; ſi verò tanquam principalis, & concurrat aliqua præſumptio, etiam torqueri poterit: quod ſi nulla vrgeat, & fuerit bonæ famæ tunc conſideret Iudex, an homicidium domi commiſſum potuerit committi ab alio, quam à Domino domus, & ibi habitantibus; an verò à nullo alio, quàm à domeſticis. Primo caſu, non poterunt vllo pacto torqueri, niſi fuerint malæ famæ, vel ſoliti ſimilia committere: Secundò caſu, poterunt torqueri, quamuis ſint bonæ famæ: ſed quandocumque probari debet Dominum fuiſſe domi: vſque ad *n.*120.

9 Nonum, quando *mortuus* reperitur in *via*, & prope *domum alicuius*; dominus enim illius domus poteſt torqueri, dummodo ſit homo malæ famæ, ſeu loco malæ famæ concurrat aliquod aliud indicium: & tamen de ſe ſolùm, non ſufficit ad torturam, præſertim niſi iſte Dominus habuerit *inimicitiam* cum occiſo: vſque ad *n.*127.

10 Decimum reſultat ex vicinitate, regulariter enim de *Iure*, homicidium, damnum, furtum, & generaliter quodcumque delictum, ſi neſciatur à quo fuerit commiſſum; commiſſum præſumitur à vicinis; & ideo poſſunt torqueri, non ſolùm tanquam Rei principales propter præſumptionem delicti ex capite vicinitatis reſultantem; ſed etiam tanquam teſtes veriſimiliter informati Ita concluſio recipit omnes illas reſtrictiones quas admittit Regula illa, quod *vicinus præſumitur ſcire facta vicini*: de quibus per Duen. *reg.*15. Nouell. *reg.* 137. ſcilicet quando vicinus erat malæ famæ, aut habebat inimicitiam cum occiſo: vſque ad *n.*131.

11 Vndecimum, contra eum, qui tempore maleficij, vel incontinenti poſt, inuentus eſt *in loco delicti commiſſi*, ſiue *propinquo*; concurrente inſolita armorum delatione, & mala fama: quia aliàs oritur ſolùm quædam præſumptio ſufficiens ad capturam, & ad inquirendum: vſque ad *n.*138.

12 Duodecimum, contra eum, qui tempore maleficij, vel incontinenti poſt, ſiue ante delictum patratum viſus fuit *pertranſire*, & *deambulare* in illam viam & locum, in quo fuit commiſſum: iuncta tamen inimicitia, mala fama, & aliis adminiculis: vſque ad *n.*144.

13 Decimumtertiũ oritur ex *cauſa* delicti: qui enim cauſam delinquendi habuit, deliquiſſe præſumitur: & in propoſito, cauſa dicitur id ex quo vel propter quod aliquid fit: & eſt duplex, Impulſiua ſcilicet, & Ratiocinatiua. Impulſiua, quæ ſine aliqua cogitatione per quandam animi affectionem hominem ad delinquendum mouet; vt amor, iracundia, ægritudo, violentia, & cætera ſimilia, in quibus animus ita videtur affectus vt rem perſpicere cum cura, & conſilio non poſſit,

homi

hominémque ad delinquendum impellit, potiùs impetu, quàm cogitatione. Ratiocinatiua, eſt diligens, & conſiderata delinquendi cogitatio: vt ſi per amicitiam, vindictam, odium, ſpem, dolorem, metum honorem, dominationem, commodum, incommodum, pecuniam, lucrum, libidinem, & iis ſimilia deliquerit. Regu-
14 la procedit etiam nulla exiſtente cauſa, dummodo tamen delinquens putaſſet cauſam adeſſe: multóque magis, ſi ita eſſet à natura comparatus & propenſus ad id, ſeu in illam cauſam propter quam deliquit; vtputà cauſa amoris, ſi probetur luxurioſus, & libidinoſus; honoris, ſi ambitioſus; odij, ſi promptus ad vindictam; pecuniæ, ſi auarus; & iis ſimilia. Hoc indicium magis afficit, quando apparet neminem alium habuiſſe cauſam delinquendi: & ſicut cauſa exiſtente delictum præſumitur; ita ceſſante cauſa, ceſſat præſumptio delicti. Hæc tamen cauſa debet probari ſpecificè non genericè; debétque eſſe grauis, non leuis: vſque ad *num.* 153. & tamen aliis non concurrentibus indiciis, ad torturam inferendam non ſufficit.

Decimumquartum, & illud quidem ad
15 torturam ſufficiens oritur contra eum, in cuius aſpectu occiſi cadauer *ſanguinem* mittit: ſed tamen quidquid dicant multi, iſtud per ſe ſolum, ex cauſis per *Authorem* allatis, non ſufficit ad torturam, ſed tantum ad inquirendum; dummodo etiam ſanguis è cadauere fluat, infra ſeptem horas poſt mortem deciſi, & non aliàs: vſque ad *n.* 157.

Decimumquintum oritur ex *acclama-*
16 *tione*, aut vociferatione: ſi enim mulier, vel alius auditus fuerit in aliqua domo clamare, ſeu auxilium implorare, naſcitur indicium, quòd is vim patiatur de vulnere, percuſſione, ſtupro, aut quo alio ſimili: eò magis, ſi tali acclamante, viſus fuerit aliquis exire, vel aufugere de dicta domo. Verum talis acclamatio probat delictum, non autem delinquentem, & tanquam indicium remotum liquidari debet per duos teſtes, & ſatis eſt quod deponant de acclamatione, quamuis acclamantem non viderint: vſque ad *n.* 163.

Decimumſextum oritur ex *præparatione* armorum, equorum, pecuniæ, ſeu alterius rei, vel inſtrumenti ad delinquendum inferentis: ſed de ſe ſolum non facit indicium ad torturam: vſque ad *n.* 165. 17

Decimumſeptimum ex mala *phyſiognomia*, & malo ſeu turpi *nomine*: exemplificando ſecundum *Authorem* in illo qui cognominatur *Forabosco*, *Tarabuſco*, *Spezzacroce*, *Tizzaguerra*, *Mezzaſià*, *Falameſchia*, *Scaramella*, & ſimilia. Tortura enim, quando infertur, eſt primum incipienda ab iis, qui habent talia nomina: ſed hæc indicia faciunt tantum præſumere delictum in genere, non autem inducunt indicium ſpeciale ſuper delicto, de quo inquiritur: vſque ad *numer.* 167. 18

Decimumoctauum ex *denunciatione Officialis*, ſeu Syndici maleficiorum Super 19 quo forma Regulas: quarum *Prima* ſit, quod ſufficiat ad inquirendum generaliter, quamuis deponat ex relatione alterius. *Secunda*, quod non faciat indicium ad torturam, niſi deponat immediatè, & de viſu ſuper maleficio. *Tertia*, quod ſibi non credatur in grauibus delictis, niſi lege municipali caueretur eſſe credendum; ſed etiam hoc caſu quis non prohibetur probare contrarium: Creditur quoque ipſi quando eius officium conſiſtit non ſolùm in denunciando, ſed & in inquirendo: Quod procedit in delictis leuibus: vſque ad *n. fin.* 187.

LAVS DEO.

SVCCVS

SVCCVS

EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII

PARS SEXTA.

EX

LIBRO SECVNDO, TITVLO SEXTO, QVÆST. LIII. DE OPPOSITIONIBVS CONTRA Perſonas Teſtium.

ARGVMENTVM.

Inimicitia an & quando Teſtem à teſtimonio repellat.

VTILIS admodum, & in Iudiciis quotidiè opportunus, necnon neceſſarius eſt huiuſmodi tractatus de *Teſtibus*: ex quo conabor pro viribus clariorem ſuccum, optiméque purgatum exprimere atque expromere. Quare ſi forſan iuxta ſtylum mihi propoſitum longior euadam, ſciat Lector, quod expreſſio debet eſſe valida, ac benè defæcata, vt ſuauiùs noſter *Succus* guſtetur.

1 Teſtium edictum hoc, ideo prohibitorium dicit *Author*, quia quilibet ad teſtificandum admittitur, niſi à *lege* expreſsè prohibitus reperiatur: & ideo Titulum hunc *de Oppoſitionibus contra teſtes*, poſt Titulum, *de Indiciis, & Tortura*, ſubnectere voluit: quia hæc teſtium materia, cum difficilis, & ampliſſima ſit, & à Doctoribus valde inuoluta & intricata ab ipſo in breue Compendium redacta fuit; Ego quoque ipſam perbreuiſſimè reſtringo.

Opponitur ergo *primò*, quod teſtes
2 ſint *inimici*, odioſi, & maleuoli: Conſtituitur Regula, quod inimicus à teſtimonio repellatur, ſiue maſculus, ſiue fœmina: etiam in criminibus exceptis occultis, & difficilis probationis: Nec recipitur in teſtem etiam à Iudice habente liberum, & amplum arbitrium. Quinimò, nec Princeps de potentia ordinaria poteſt facere vt inimico credatur. Huius inhabilitas per torturam non ſuppletur, ſiquidem inimico, nec etiam in articulo mortis creditur. Non ſufficit ad inquirendum ſpecialiter: Inimicitia oppoſita impedit teſtis receptionem, dummodo incontinenti probetur; etiam quod cauſata extiterit facto, & culpâ illius contra quem producitur, & quamuis ortum habuerit à cauſa minus probabili: & etiam ſi de inimicitia non appareat plenè, dummodò adſint inimicitiæ
cauſæ: & ſiue ſit inimicus verus, ſiue 3
etiam præſumptus, ſuſpectus, & occultus. Extende ad odioſum, ſeu non beneuolum, vel non diligentem eum, contra quem producitur. Verùm ſi cauſæ inimicitiæ ſint incognitæ, non ei contra quem teſtis producitur, ſed ipſi teſti, non ſufficiunt ad repellendum, niſi teſtis tempore depoſitionis ſciret cauſam, quæ odium aliquod in ſe haberet. Sic & pariter odium *publicum* non repellit; quod eſt, quando quis aliquem odio habeat, tanquam facinoroſum, infamem, vel peccatorem *priuatum* autem odium, eſt quid carnale, vel familiare ex cauſa capitali,

&

menti, non autem reſpectu Notarij, quando iſte accuſaretur de falſitate inſtrumenti, ſi totum inſtrumentum redargueretur de falſo, ſeu diceretur non celebratum. 8 In teſtamentis quoque admittuntur iſti affines, & conſanguinei: nec non ſimiliter, quando affinitas ex vtroque latere eſſet æqualis, prout eis indiſtinctè fides non diminuitur, ſi ſint Religioſi, vel Laici probatæ integritatis: & ſicut de expreſſo partium conſenſu poſſunt eſſe teſtes, ſic etiam admittuntur, niſi conſideretur in eis magna affectio, quia licet dictum affinis & conſanguinei ſit de ſe debile, & inane, ſuppletur tamen ex adminiculis, vel ex numero: Omni 9 caſu faciunt aliquod indicium ad inſtructionem, & informationem. Affinitas debet eſſe legitima, non illicita, ad hoc vt teſtimonium impediat: & vbi ſimus in probatione facti, cuius veritas aliter haberi, vel melius probari non poſſit quàm per affines, & conſanguineos; tunc tam in Ciuilibus quàm in Criminalibus recipiuntur; præcipuè in Criminalibus exceptis, & contra producentem: ſed in Ciuilibus, ac generaliter nunquam reputantur integræ fidei, nec ex eorum dictis iuramentum ſuppletorium defertur: Quãuis Alij contra: vſque ad *n.* 83.

EX QVÆST. LIV. Regula II.

ARGVMENTVM.

Frater pro fratre quando admittatur, & quam probationem in teſtificando inducat, ſiue in Ciuilibus, ſiue in Criminalibus.

IN Criminalibus frater repellitur à 10 teſtimonio ad fauorem fratris: & licèt in Ciuilibus non repellatur, nihilominus admiſſus non eſt integræ fidei, nec omni exceptione maior: vigore enim ſuæ atteſtationis non defertur iuramentum ſuppletorium. Et ideo Regula conſtituitur, vt frater pro fratre non ſit idoneus teſtis, nec legitimam faciat probationem. Quinimò in Criminalibus, quam-11 uis ciuiliter intentatis, vbi agitur de iniuria facta fratri, non eſt admittendus. Et licèt in teſtamentis, vt diximus, conſanguinei, & affines admittantur, non tamen admittitur frater niſi à Teſtatore expreſsè rogetur, vel ſimus in teſtamento facto iure ſpeciali. Imò, nec poteſt cogi ad teſtificandum contra fratrem, non ſolùm in cauſa criminali, ſed nec etiam ab extraneo in cauſa ciuili productus, licèt ſecùs à fratre.

Regula procedit, & appellatione fratris venit, tam carnalis, quàm ſobrinus: 12 ſed vbi veritas aliter haberi non poteſt, cogitur ad teſtificandum, & volens admittitur tam in Ciuilibus, quàm in Criminalibus; niſi ſponte, & vltrò ſe offerat. Extende, quando vtraque pars litigantium conſentiret, vel ſi adhibeatur 13 tanquam teſtis inſtrumentarius, ſeu in criminibus exceptis. In cauſis ciuilibus parui momenti, Iudicis arbitrio. Item quando teſtificaretur inter duos fratres, vel in Criminalibus ad defenſam, & ad 14 fratris innocentiam purgandam in cauſa hæreſis; ſed tamen non eſt teſtis integræ fidei, & omni exceptione maior. Poteſt inſuper admitti in inſtrumento fratris, cum extraneo celebrato, dummodò ſit rogatus, vel pars non opponat. Probat contra inducentem: Ex quo in- 15 ductus à Fiſco, contra fiſcum probationem facit, & quolibet caſu eius depoſitio ſuppletur ex numero; & ſic admittitur quando eſt Religioſus, vel etiam laïcus ſummæ & exemplaris probitatis; præſertim ad probandam ætatem, & in cauſa Matrimoniali: ſed ſi inſimul ha- 16 bitent, aut in communione omnium bonorum, vel ſub patria poteſtate ſint admitti non debent; & admiſſis illis quanta fides ſit adhibenda? Iudicis arbitrio remiſſum eſt.

EX QVÆST. LIV. Regula III.

ARGVMENTVM.

Parentes pro filiis, & è contra, quando recipiantur in teſtes, & quam faciant fidem.

PATER pro filio, & è contra; vel mater pro filio, & è contra; non ſunt teſtes idonei: & appellatione filio- 17 rum veniunt omnes Aſcendentes, & Deſcendentes, tam maſculi, quàm fœminæ vſque in infinitum: imò, nec patri teſtimonium ferre permittitur in cauſa, in qua filius ſit procurator, & agatur

de probando factum filij: Sed è contrà, filius poteſt teſtificari ſecundùm aliquos, vbi pater ſit procurator; ea ſcilicet ratione, quia plus pater diligit filium, quàm filius patrem. Contrarium eſt verius ſecundùm *Authorem*.

18 Imò extendendo Regulam; filius omnino repellitur, ſiue ſit legitimus & naturalis, ſiue naturalis tantum; ſiue emancipatus, ſiue ſpurius, ſiue tandem adoptiuus. Appellatione *Parentum* in propoſito veniunt Nutritores & Nutrices;

19 ſiue habitent in domo alumni, ſiue non: licèt quam faciant probationem? remittatur Iudicis arbitrio. Limita in Collactaneo, hoc eſt lactis fratre: Sed extende ad Priuignum, & Vitricum: ita vt parentes non poſſint cogi ad teſtificandum contra liberos, niſi vbi veritas aliter haberi non poſſit: verùm Iudex ab hoc abſtinere debet: & ſi delictum ſit atrox, Princeps conſulendus eſt.

20 Singulariter excipiuntur crimina læſæ

21 Maieſtatis, & hæreſis, in quibus Pater, & è contrà filius, compelluntur, & admittuntur ad teſtificandum, & ad accuſandum: ſed iis exceptis, nec volentes recipiuntur.

Mater tamen ad probationem ætatis filiorum admittitur, in qua huiuſmodi at-

22 teſtatio efficax eſt, niſi filio reſultet commodum, & vtilitas. Extende ad probandum Religionis ingreſſum, animo profitendi nécne; & cauſam ſtatus. Admittuntur parentes in inſtrumento celebrato cum extraneo, ſi iſte extraneus filiationem non ignorabat, & expreſsè, ſiue ta-

23 citè conſentit. Item in cauſa Matrimoniali, quando agitur, & dubitatur de ſubſtantia Matrimonij ob affinitatem; ſecùs ſi quæratur, vtrùm Matrimonium ſit con-

24 tractum, nécne. Similiter in factis, quæ de ſui natura ſunt difficilis probationis, ſiue in iis quæ per patrem & matrem ſciri præſumuntur meliùs quàm per alios Item

25 in teſtamento filij militis teſtantis de caſtrenſi peculio in caſtris, & in militia exiſtentis: ſed è contra filius in teſtamento Patris, vti teſtis non admittitur. vſque ad *num*. 198.

Pater & filius ſpirituales non prohi-

26 bentur ad inuicem teſtificari, ſed non reputantur integræ fidei, & omni exceptione maiores: ex quo in Criminalibus repelluntur: & licèt aliqui dixerint eſſe omni exceptione maiores, ne recedas à propoſita veriori concluſione. Notabiliter

27 etiam pater teſtificari permittitur pro vno filio contra alium: & è conuerſo, filij contra patrem ad fauorem ceſſionarij ipſius patris, (niſi ceſſio fiat in fraudem) præcipuè quando ipſemet pater cedens, ex pacto, vel aliter, non teneretur de euictione iurium ceſſorum. Similiter in cauſa correctionis, vel prohibitionis peccati, & in Criminalibus, quando ad defenſam teſtimonium Patris habet conteſtem: vſque ad *n*.207.

EX QVÆST. LIV.
Regula IV.

ARGVMENTVM.

Maritus pro vxore, & è contra, quando poſſint teſtificari, & quàm fidem faciant.

MARITVS pro Vxore, vel Vxor pro Marito, repelluntur à teſtificando. Extende ad Sponſam: imò, & ad Concubinam, pro eo qui ipſam retinet in concubinatu: & magis generaliter ad quemlibet Amaſium pro ſua Amaſia, & è contra: ac etiam ad vxorem expulſam, adeò vt quocumque caſu eadem vxor à teſtimonio repellatur. E contra tamen cogitur vir ad teſtificandum contra vxorem: prout ſingulariter vxor compellitur in cauſa Hæreſis, & Matrimonij, quando veritas aliter haberi non poteſt, quando agitur de probando innocentiam inquiſiti, vel ſi agatur pro delicto ad vindictam publicam, & pro fiſci vtilitate: verùm, cùm hæc in pratica non ſubſiſtant; ne ſerues: vſque ad *numerum fin*. 230. 28 29 30

EX QVÆST. LV.
Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

Domeſtici an & quando à teſtimonio repellantur? & admiſſi qualem faciant probationem.

PONITVR Tertiò, quod teſtes ſint *Domeſtici* producentis, & 1 conſtituitur Regula negatiua, ſcilicet, quod Domeſtici à teſtificando repellantur, nedum in iis quibus imperari poteſt

tatione

ratione patriæ, vel dominicæ poteſtatis, ſed etiam in habitantibus ſimul in eadem domo, dummodò habitatio ſit continua & aliqua data ſuperioritate, vel inferio ritate reſpectiuè: quinimò etiam data æqualitate non dicuntur omni exceptione maiores, & repelluntur ſi viuant communibus expenſis, ac habeant commu-
2 nes mentes, & dentes. Extende ad mercenarios, illos ſcilicet, qui conuentâ mercede alicui operas ſuas locant, quos quandóque laboratores, quandóque ſalariatos appellamus: ſi enim in ſimul habitent cum Domino, penitus repelluntur; ſi ſe-
3 paratim, Iudicis arbitrio relinquitur quanta fides ſit iſtis adhibenda. Idem dicimus de negotiorum geſtore, factore ſeu inſti-
4 tore, qui omnes non ſunt omni exceptione maiores, ſed eis fides minuitur arbitrio iudicantis: vſque ad *n* 20.

Et adeò generaliter repelluntur dome-
5 ſtici, vt nec etiam admittantur cum tormentis, niſi quando veritas aliàs haberi non poteſt: ſiue verſemur in Ciuilibus, ſiue, & eo magis in Criminalibus; etiamſi impropriè vt familiares, ſiue impropriiſſimè, vt coloni, laboratores, liberti, & mercenarij conſiderentur: poſſunt tamen admitti ad fauorem fiſci, Iudice procedente ex officio, ſiue quando ageretur de probanda obuiatione in delicto com-
6 mittendo. Non repelluntur pariter Domeſtici Domeſticorum; neque qui tempore teſtimonij ampliùs non eſt, quamuis antea fuerit domeſticus, niſi ex fraude dimiſſus fuiſſet, quæ quidem fraus præſumeretur, ſi prolato teſtimonio, vel etiam lite finita, iterum domeſticus fieret: vſque ad *num.* 35.

Admittuntur indiſtinctè quando veri-
7 tas aliàs haberi non poteſt: eóque magis, quando ſumus in facto, de quo veriſimiliter domeſtici ſunt informati: prout exemplificari poteſt in factis domeſticis, delictis nocturno tempore patratis, in pro batione Stupri, & Adulterij, ſeu Matri-
8 monij clandeſtini: ſic & in probatione ſupellectilium, infirmitatis, valoris rerum furatarum, rerum immiſſarum in naui, vel domo, in interpretatione ſignorum alicuius Muti, in ſubtractione rerum poſt confectionem inuentarij: ad probandum ſecreta Patrimonij. Et generaliter in probandis factis, ac delictis domeſticis, non ſolùm admittuntur, ſed admiſſi præferuntur aliis non domeſticis: habentur integræ fidei & maiores omni exceptione; niſi iuducerentur à condomeſticis
9 contra tertium. Et in caſibus, in quibus veritas aliàs haberi non poteſt, admittuntur quidem, ſed non ſunt omni exceptióne maiores, præterquàm ſi deponerent contra Dominum, aut Domeſticum. Et ad hoc vt veritas dicatur aliunde haberi non poſſe, neceſſe eſt, vt locus in quo factum, & negotium ſecutum fuit, ſit ſui natura talis, vt in eo alij teſtes intereſſe 10 non potuerint, quia aliàs haberent contra ſe præſumptionem, & ſine tormentis non reciperentur; quia licèt admittantur ad defenſionem Rei inquiſiti, & ad illius innocentiam probandam, attamen repellerentur, ſi ageretur de reprobatione aliorum teſtium: vſque ad *n*. 81.

Domeſtici verò valde honeſti & probatæ vitæ recipiuntur, ac generaliter 11 adhibentur in inſtrumentis, dummodò ſint rogati, & contrahentes domeſticitatis cognitionem habuerint: ſic pariter in teſtamentis ſi ſint Domeſtici teſtatoris; non autem hæredis ſcripti. Et iterum ge- 12 neraliter, quamuis admiſſi, vbi admitti non poterant, nullam faciant præſumptionem; tamen parte non opponente, & faciunt indicium, & probationem; præſertim ſi deponant contra alium Domeſticum, & multo magis contra ſuum Dominum. Admittuntur & Clerici domeſtici fauore Eccleſiæ: prout Domeſtici vtriuſ- 13 que partis, ſi deponant pro, & contra inducentem reſpectiuè: ſic & in crimine hæreſis, & læſæ Maieſtatis, & recipiuntur, & coguntur teſtificari: vſque ad *n*. 59.

Dominus teſtificando contra ſuos domeſticos, niſi aliàs ſit perſona vilis, probat 14 quamuis non dicatur idoneus, quapropter in Criminalibus verùm ſit admittendus, & ad quam probationem? Iudicis arbitrio defertur. In probatione conſanguinitatis, Domeſtici abſque dubio probationem inducunt, ſiue agatur ad dirimendum Matrimonium contractum, ſiue etiam ad impediendum contrahendum, 15 ſiue per Impedimentum conſanguinitatis, ſiue per quodcumque aliud, ex quo Matrimonium veniret diſſoluendum. Similiter cæteris in caſibus, domeſticum teſtimonium ſuppletur ex idoneitate, & integritate, ſeu ex numero conteſtium. Extende, vt etiam recipiatur in factis antiquis, & ſpecialiter domeſtici Poteſtatis, & Officia- 16 lis, tempore Syndicatus poſſunt eſſe teſtes; prout eſſe poſſunt amici: eóque magis generaliter ad probandum furorem ipſius furioſi familiaris, & domeſtici: vſque ad *num.* 116.

EX QVÆST. LV.
Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Familiares, Famuli, Ancillæ, an & quando pro eorum Dominis poſſint teſtimonium ferre, & quantum valeat eorum depoſitio.

REGVLARITER *Familiares* alicuius
17 non admittuntur pro eo ad teſtificandum; quamuis ſint familiares Iudicis criminaliter ex officio contra aliquem inquirentis ſi Iudex aliquam affectionẽ habeat ad cauſã & generaliter nũ ſunt teſtes integræ fidei, & omni exceptione maiores. Hæc non procedunt in familiaribus Epiſcopi, Abbatis, ſeu alterius magni Domini qui cùm reputentur honeſtæ & laudabilis vitæ admittuntur pro eorum Dominis, &
18 ad illorum fauoré. Et licèt familiaris meus repellatur à teſtimonio ferendo pro me, non tamen repellitur familiaris familiaris mei, nec familiaris procuratoris mei: repelluntur enim illi tantùm familiares, qui domi verſantes, ſalarium, & impenſas recipiunt à Domino & quamuis iſti non admittantur, admiſſi tamen aliquod indiciũ, ſeu præſumptionem faciunt; & ideò excipiens de familiaritate, non ſatis eſt ſi dicat *familiares* ſimpliciter, quia requiritur expreſſio *cauſæ familiaritatis*: vſque ad *num.* 15.

19 Famuli, & ſeruitores non admittuntur ad teſtificandum pro eorum Dominis, etiã quod deponant de facto proprio, vel de iis quæ videãt ante famulatum: ſed hoc non intelligitur de famulo gratis inſeruiente, abſque expenſis & ſalario: nec de famulis alicuius magni Domini, ſeu Illuſtriſſimæ Perſonæ; non de famulo Tutoris, cui permittitur teſtimonium ferre pro pupillo: &
20 pari ratione famulus Abbatis ad fauorem Monaſterij: ſic & ille, qui antea famulus, talis non eſt tempore teſtimonij ferendi, niſi per fraudem fuiſſet licentiatus, quæ in dubio cùm non præſumatur, probanda eſt per allegantem: ſed vtique præſumeretur, ſi finita lite, illicò ad famulatum reuerteretur: prout maximè faceret ad excludendam fraudem, quod famulus ante depoſitionem quæſierit alterum dominum cui operas ſuas locaret: & licèt multi dixerint fraudem præſumi, ſi lite pendente ſe licentiauerit; attamen contrarium eſt verius, niſi ſpem reuertendi habeat. Similiter, & ancilla ad inſtar famuli, & recipitur, & repellitur: vſque ad *num.* 165.

Regulariter cùm ſeruus de iure Ciuili
habeatur pro mortuo, ideo à teſtimonio 21
repellitur in quocumque actu, inſtrumento, & teſtamento, niſi iſte ſeruus reputaretur communiter liber, aut veritas aliàs haberi non poſſet, ſeu verſaremur in exceptis criminibus, vel in teſtimonio de facto proprio, iunctis præſumptionibus: ſed iſtis caſibus ſine tormento non recipi-
tur. Pari paſſu admittitur ille, qui actu 22
eſt liber, & in potentia ſeruus, vt putà in ſeruo ſub conditione, & in eo, qui in ſtatu libertatis exiſtens licèt ſuper ſeruitute pendeat iudicium: non autem idem conſideratur in eo, qui actu eſt ſeruus, ſed potentia liber vt puta, quia libertas ſibi relicta ſit ſub conditione, cùm in hoc attendatur tempus depoſitionis. Poteſt etiam ſeruus liber factus teſtificari de iis, quæ antea vidit in ſeruitute; niſi deponeret ad fauorem ſui Domini, quia adhuc pro domeſtico reputatur: vſque ad *n.* 180.

EX QVÆST. LV.
Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

Subditi, & Vaſalli, an & quando admittantur ad teſtificandum pro eorum Dominis? & admiſſi qualem faciant fidem, & probationem.

REGVLA affirmatiua proponitur,
quod *Vaſallus* ratione feudi poteſt 23
eſſe teſtis pro Domino ſuo; niſi obligaretur ad præſtandum ſacramentum, vel contrarium ſuaderet ratio perſonæ Vaſalli, eiúſque famæ & fidei; vel niſi Dominus eſſet adeo ſæuus & terribilis, quòd ſi Vaſalli eius voluntatem adimplere recuſarent, illis vim inferre, aut ſimilia facere ſolitus eſſet. Et tunc demum Vaſalli ad-
mittuntur ad ferendum teſtimonium pro 24
Domino, quando agitur de probando quid factum, vel dictum in comitatu Baronis; ſecùs è contrà: & tamen vbicumque Vaſallus non admitteretur ad teſtificandum ad fauorem rei, quam habet in feudo; vel quando vltra vaſallagium concurreret magna amicitia:

verum

verumtamen quandocumque admiſſus, non eſt teſtis integræ fidei, nec concurrit cum teſtibus non vaſallis: vſque ad *n.*203.

Regula ſecunda pariter proponitur af-
25 firmatiua, quod ſcilicet ſubditus, ſeu Vaſallus ratione Iuriſdictionis non prohibeatur teſtimonium ferre pro ſuo Domino, etiam habente in eum merum, & mixtum imperium, quando agitur de probando factum vel dictum in ſtatu illius Domini, vbi teſtis inducitur; vel niſi ſubditus iſte eſſet vilis, pauper, & in veriſimilia deponeret, aut aliqua ſuſpicione laboraret; & ideo Vaſalli, & ſubditi, Angarij, & Parangarij, cùm habeantur pro vilibus, & multùm ſubiectis, & quaſi loco ſeruorum, vix admittuntur: ſed quocumque caſu, & generaliter ſubditi admittantur, non reputantur teſtes integræ fidei, & omni exceptione maiores: vſque ad *n.*212.

EX QVÆST. LV. Inſpectio IV.

ARGVMENTVM.

Coloni, Inquilini, & Emphyteutæ, quando admittantur ad teſtificandum pro Domino, & quam fidem faciant.

COLONVS non admittitur ad te-
26 ſtificandum pro Domino ſuo præcipuè ſi ſit adſcriptitius, ſeu talis cui imperari poſſit: ſed quidquid ſit de *Iure*, hodie de *Conſuetudine* à teſtimonio non repellitur: ſic & *Colonus partiarius*, niſi quando ageretur de fructibus fundi, & tractaretur conſequenter de proprio commodo ipſius coloni: quamuis omni caſu, vtrùm ſit illi adhibenda fides, néc ne? Iudicis arbitrio remittitur. *Inquilinus* autem domus, cùm non poſſit dici domeſticus, prout Emphytheuta, (niſi agatur de re emphytheotica)
27 ideò admittuntur. Et iterum quamuis Coloni fides non ſit integra, cum non dicatur teſtis omni exceptione maior, ſuppletur tamen, vel ex habilitate conteſtium, vel ex eorum numero. Eóque magis admittitur Colonus partiarius, quando
28 agitur de poſſeſſione probanda illius agri, de quo commodum non reportat, niſi ratione fructuum recollectorum ex induſtria: idémque, quando tractaretur de modica re, aut eſſet colonus rei minimæ, puta vnius ſacculi frumenti: vſque ad *n.*320.

EX QVÆST. LV. Inſpectio V.

ARGVMENTVM.

Amici teſtimonium, ad amici ſui fauorem prolatum, an, & quando faciat de Iure *probationem & fidem.*

AMICVS an admittatur ad teſtifi-
candum pro ſuo Amico, & an ad- 29
miſſus, ſit integræ fidei, & probationis: non bene à Doctoribus firmatur: vnde *Author* relatis aduerſantibus opinionibus, tandem Regulam format, ſcilicet; quod Teſtis *amicus*, quamuis à teſtimonio non repellatur, non tamen ſit integræ fidei, & omni exceptione maior. Eſſet tamen integer teſtis, quando non ageretur de commodo, ſiue incommodo ſui Amici: & quocumque caſu, Amicorum teſtium dicta ſupplentur ex depoſitione conteſtium, ita vt vbi duo
teſtes, non Amici plenè probarent, pro- 30
bent tres Amici, aut plures; niſi amicitia eſſet maxima. Admittuntur etiam Amici
Parte non opponente; ſeu Amici coniuncti 31
quadam *caritatiua*, vel vt alij volunt dilectione pietatis plena; vel amicus vtriuſque Partis; necnon indiſtinctè, vbi veritas aliàs haberi non poteſt: ideóque recipiuntur ad probandum furtum, vel dolum factum in ædibus Amici. Et inde *Compatrinus* quoque admittitur, niſi alia contra eum vrgeat
exceptio; Quidquid in contrarium dubi- 32
tent multi: ita vt volens repellere teſtes prætextu amicitiæ debet non ſolum illam probare genericè, ſed etiam ſpecificè, & punctualiter qualitates, & circumſtantias amicitiæ, ad hoc vt Iudex dignoſcere poſſit, an ſit talis, vt teſtis fidem minuat. Et
hinc infertur, quod ſi teſtis interrogatus 33
reſpondeat ſe Amicum eſſe producentis, ſicut alterius communiter, ex tali reſponſione non redditur eius dictum inualidum: quod ſi reſpondeat ſe ſimpliciter Amicum, non adhuc dicitur amicitia probata; ſed ſi deponat vehementer, ſe expoſiturum vitam in contingenti caſu, ad beneficium producentis, licet percipiatur feruens
beneuolentia, & feruidus amor, non ta- 34
men teſtimonium redditur inutile; ea ratione, quia non præſumitur velle exponere animam deponendo falſum: vſque ad *num.fin.*257.

EX QVÆST. LVI.
Præludia.

ARGVMENTVM.

De Teſte Infami: diſcutitur quid, & quotuplex ſit Infamia? qui dicantur Infames infamiâ iuris, ſeu facti? & quomodo probetur infamia.

OPPONITVR quartò contra teſtes, quod ſint *Infames*. Infamia autem morti æquiparatur, & eam duplicem eſſe, aliam ſcilicet *iuris*, & aliam *facti*, omnes Doctores exclamant. Infamia ergo nihil aliud eſt, quàm læſæ dignitatis ſtatus, moribus & legibus improbatus. Et pro faciliori cognitione, formandæ Concluſiones

1 Prima erit, quod Infames infamiâ iuris ſunt, omnes enumerati à Prætore in *l. 1. ff. de iis qui not. infam.* vltra eos, qui ex aliqua *lege*, vel *conſtitutione* particulari æſtimantur infames; ſeu infamiæ pœna illis irrogatur.

2 Secunda, quod ex Infamibus infamiâ iuris, alij ſunt qui *ipſo iure* infames euadunt, aut *ipſo facto*. Infames ipſo facto ſunt illi, qui ſtatim poſt aliquid commiſſum Lex illos infamat. Infames ipſo iure, ſeu ex ſententia, ſunt illi qui infamiam non incurrunt, niſi poſt condemnationem.

3 Tertia, Infames infamia *facti* ſunt qui de *iure* non dicuntur infames, ſed tamen commiſerunt tale quid, propter quod communiter eorum opinio, fama, & æſtimatio remanet læſa, & grauata apud bonos, & graues viros.

4 Quarta, quod damnatus de *publico* iudicio, efficitur infamis infamia Iuris. Damnatus autem *priuato* iudicio, non dicitur infamis, præterquam in actione furti, vi bonorum raptorum, & iniuriarum.

5 Quinta, crimen *iniuriarum* dicitur priuatum, & non publicum, ſiue iniuria ſit atrox, ſiue leuis; & ſiue ciuiliter ſiue criminaliter agatur; & ſiue de iure Canonico, ſiue de Ciuili.

6 Sexta, præcedentis declaratiua, quod licèt condemnatus ex priuato crimine in actione furti, vi bonorum raptorum, & iniuriarum, efficiatur infamis; attamen procedit quando condemnatio fit ratione doli, ſecus ſi ratione culpæ, quamuis latæ.

Septima, quod ex confeſſione, quis probetur infamis, etiam quod ſit confeſſio ficta reſultans ex tranſactione facta ſuper crimine infamatorio, niſi fiat authoritate & iuſſu Iudicis, vel ſit gratuita; & pro pœna, nulla pecunia ſoluta. 7

Octaua, quod per ſententiam quis probatur eſſe infamis, ſi ſententia contineat crimen infamatorium. 8

Nona præcedentis declaratiua, quod pendente appellatione à ſententia condemnatoria ſuper crimine infamatorio, ſimilis condemnatus non habeatur infamis. 9

Decima, quod ex ſola probatione criminis quis non dicitur infamis niſi adſit ſententia, vel confeſſio. 10

Vndecima, quod infamia *facti* probatur per teſtes. 11

Duodecima, vltra infamiam *iuris*, & *facti* datur alia ſpecies infamiæ, quæ *Canonica* vocatur, & verificatur in illis, qui impœnitentes perſiſtunt in peccato mortali: vſque ad *n. 25*. 12

EX QVÆST. LVI.
Articulus I.

ARGVMENTVM.

Infamis infamiâ Iuris, an & quando à ferendo teſtimonio repellatur, vel admittatur.

REGVLA proponitur negatiua, quod ſcilicet Infamis infamiâ *Iuris* 13 non admittatur ad teſtimonium ferendum, tam in Ciuilibus, quam in Criminalibus; & tam de iure Ciuili, quam de Canonico: quinimò nec per torturam talis infamia purgatur, ac poſt mortem teſtis poteſt probari. In teſtamentis non admittitur, nec etiam contra infamem, eiúſque dictum, tanquam omnino nullum, ſuppleri non poteſt; niſi adeſſent duo alij teſtes fide digni: ſed hoc caſu dictum Infamis non conſideratur niſi adminiculum. Poſſet inſuper admitti vbi aliàs 14 delictum non poſſet probari niſi per infames, & hoc caſu nec etiam plenè probant, ſed tantum faciunt indicium ad torturam, ſi cum tortura deponant. Quod autem veritas aliàs haberi non poſſit actu, & habitu, hoc eſt articulandum, & probandum, nec immeritò, quia ſi eſſent plures, adeo vt poſthabitâ infamiâ Reum conuincerent,

uincerent, ac deponerent de viſu ſuper
15 delicto principali, non autem ſuper adminiculis, facerent indicium ad torturam. Recipiuntur etiam in criminibus exceptis, hæreſis, læſæ-Maieſtatis, Simoniæ, Sacrilegij, fraudatæ Annonæ, dilapidationis bonorum Eccleſiæ, fraudati Cenſus, Perduellionis; & tamen in prædictis non reputantur integræ fidei: & ſi in prædictis delictis exceptis alij idonei eſſent examinati, iſtorum infamium dicta nihili æſtimarentur: vſque ad *n.* 79.

Infamis reſtitutus ad famam, & ad
16 honores per Principem, ſiue diſpenſatus, recipitur in teſtem. Diſpenſatio verò debet fieri à poteſtatem habente, prout eſt Papa, tam quoad Laicos quàm Clericos; Princeps ſecularis quoad laicos; Epiſcopus in caſibus ſibi conceſſis. Admittitur quoque Infamis occultus; ac Arbiter, & Iudex, iudicandi poteſtatem habentes ex æquitate, & ſola facti veritate inſpectâ, poſſunt admittere huiuſmodi Infamis teſtimonium: quod recipitur etiam in denunciatione Euangelica. Non repellitur
17 iterum ſimilis teſtis; ſi de facto proprio, ac etiam de conſenſu partium deponat, ſeu ſi tantummodò condemnatus de infamia à condemnatione appellauerit, etiam quod poſt appellationem cauſa efficiatur deſerta; quinimò, nec ſuperueniens infamia fidem teſtimonij prolati imminuit, quamuis ſuperueniat ante depoſitionem, ſed poſt iuramentum. Reci-
18 piuntur pariter in inſtrumentis ſi infamia ſit occulta: qui enim dicit teſtem infamem, debet probare, vnà cum qualitate infamiæ; quia teſti dicenti in interrogatoriis ſe infamem eſſe, ſibi non creditur, niſi aliunde infamis appareat: vſque ad *num.* 99.

EX QVÆST. LVI. Articulus II.

ARGVMENTVM.

Infamis infamiâ facti an à teſtificando repellatur, an verò admittatur, & admiſſus quam faciat fidem.

INFAMES infamiâ *facti*, niſi
19 cauſa ſit ardua, & magni momenti, in Ciuilibus non repelluntur; quia tantum reijciuntur in caſibus, in quibus à *Lege*, vel *Statuto* requiruntur teſtes omni exceptione maiores: ex quo non admittuntur in cauſa Matrimoniali, nec in probatione ingratitudinis, & in cauſis leuibus ſi recipiantur, arbitrio Iudicis defertur qualis, & quanta fides ſit eis adhibenda; quamuis eius depoſitio ſuppleri poſſit ex magna habilitate conteſtis, ſeu ex præſumptionibus, coniecturis, & adminiculis. In Criminalibus ad faciendum indicium, non autem ad inducendam plenam probationem, poſſunt admitti, quando aliàs veritas haberi non poteſt; ſed per tormenta infamiam purgare debent: præcipuè concurrente vilitate perſonæ: vſque ad *n.* 125.

EX QVÆST. LVI. Articulus III.

ARGVMENTVM.

De Teſte Criminoſo.

REGVLARITER Criminoſus à teſtimonio repellitur, & talis dici- 20
tur Homicida, Fur, Adulter, Inceſtuoſus, Maleficus, Sodomita, Sacrilegus, Sortilegus: & repelluntur nedum ſi de iis criminibus ſint condemnati per ſententiam, ſed etiam ſi illis oppoſitum crimen probetur. De iure Canonico & Ciuili, quando infamia ipſo facto incurritur, quamuis ſit emendatus à crimine non admittitur: ſed ſimplex oppoſitio dictæ infamiæ debet probari; quâ ſic probatâ, emendatio quoque probari debet per triennalem laudabilem vitam: vſque ad *num.* 140.

Criminoſus parte non opponente non
reijcitur, & ſimilis oppoſitio poteſt fieri 21
etiam in cauſa appellationis, niſi malitioſè, gratiâ vexandi, in prima inſtantia non fuerit expreſſa: nec per hoc prohibetur quin huiuſmodi criminoſus officio Iudicis repelli poſſit, dummodò exceptio oriatur ex crimine ſpeciali cum adiectione loci, & temporis: quinimò neceſſe eſt probare, ſi adhibeatur in teſtamentis, & inſtrumentis, nedum quem eſſe criminoſum, ſed etiam vti talem ab omnibus reputari: quia licèt generaliter criminoſus nec 22
etiam contra criminoſum admittatur, & quod magis eſt, nec Chriſtianus criminoſus contra Iudæum; attamen vbi veritas aliàs haberi non poteſt, admittitur, & cum tortura examinatus facit aliquam

probationem, & ſi coadiuuatur dicto aliorum teſtium, vel aliquibus adminiculis, fortiſſimum inducit indicium; quinimò, ſi crimen commiſiſſet in fraudem teſtimonij ferendi, nec repelleretur, & acer-
23 rimè puniendus eſſet. Demum non omne crimen repellit de iure Ciuili, debet enim eſſe graue, ſcandaloſum, & punibile: quamuis de iure Canonico, etiam leue maculam inferat, & repellat: vſque ad *num.* 166.

EX QVÆST. LVI. Articulus IV.

ARGVMENTVM.

De Teſte carcerato, vel accuſato.

Accvsatvs, Inquiſitus, ſiue
24 denunciatus, accuſatione, inquiſitione, & denunciatione, pendentibus, regulariter in criminalibus, præterquam in exceptis, à teſtimonio repellitur: dummodò accuſatio contineat cauſam capitalem & grauem: quinimò pendente accuſatione non prohibetur examinari, ſed eius dictum ſuſpenditur expectato euentu cauſæ, ex qua ſi fuerit abſolutus, pro-
25 babit: eóque fortiùs non eſſet reijciendus, ſi malignè, & per fraudem ne teſtimonium ferret accuſatus fuiſſet. Carceratus ſimiliter, dum eſt in carcere teſtimonium ferri non poteſt; dummodo carceratus detineatur pro crimine famoſo, iſtóque caſu teſtium numerus defectum ſuppleret: &
26 hinc carceratus ille, qui criminis ſuſpicione caret, non prohibetur teſtificari, & quomodolibet in carceribus detineatur, in teſtamento ad pias cauſas teſtis eſſet ſatis idoneus: vſque ad *n.* 185.

EX QVÆST. LVI. Articulus V.

ARGVMENTVM.

De Teſte periuro.

Perivrvs tam in Ciuilibus,
27 quam in Criminalibus etiam emēdatus, & pœnitentiâ peractâ nec recipitur in teſtem; nec prorſus vllum indicium
28 facit. Extende, quamuis ſit peruerſus non in principali delicto, ſed in acceſſoriis & extrinſecis, & hinc periuriis defectus, nec purgatur per torturam: adeo vt licèt inhabiles in exceptis non reijciantur, periurus tamen perpetuò, & in quolibet enormiſſimo delicto repellitur, ſiue peierauerit in iuramento aſſertorio, ſiue promiſſorio, etiam de præſenti, quàm de futuro; niſi tamen iuramentum violatum, fuiſſet illicitum, & temerarium euidenter, 29
& apertè, ac de eo pœnitentiam egerit, vel niſi fuerit diſpenſatus à Papa: & quolibet caſu excuſaretur à periurio, ſi conſtaret non peieraſſe ex animi leuitate, aut odij fomite, ſed ex zelo iuſtitiæ: vſque ad *num.* 204.

EX QVÆST. LVI. Articulus VI.

ARGVMENTVM.

De Teſte Iudæo, Hæretico, aut Infideli.

Regvlariter Iudæus, Hæreticus, Paganus, ſeu quicumque 30
aliter Infidelis, teſtis eſſe non poteſt. Extende ad *Dubium* in Fide: ad *Neophitum*, & quemlibet conuerſum ad Fidem de recenti: quia adhuc videntur conſiderandæ reliquiæ infidelitatis: quinimò etiamſi fuerit conuerſus à longo tempore citra, & neglexerit filios ad Fidem veram trahere, non probarà diligentiâ de trahendo; ſuſpectus reputatur. Quod pariter procedit in hæretico pœnitente, & Crucem portante. Admittitur tamen Iudæus contra alium Iudæum, etiam inductus à 31
Chriſtiano, & hoc caſu contra producentem probat: imò inductus à Chriſtiano contra Chriſtianum ex paritate odij non repellitur: admittitur inſuper in teſtamentis, & contractibus, niſi iudicialiter examinetur: & quocumque caſu ſuppletur eius teſtimonium, ex coniecturis, & præſumptionibus; ſic & non reijcitur, Chriſtiano tacitè, vel expreſsè conſentiente: ac generaliter recipitur in cauſa vſurarum 32
& concurrentibus coniecturis in criminibus exceptis: & vbi agitur de interrumpenda præſcriptione in caſibus quibus veritas aliter haberi non poteſt, & vbi non admittendus admitteretur. Si falſum dicat, punitur de periurio, & falſo: & quan- 33
do legitimè recipitur, iuramentum præſtare debet ſecundum ſuam, non autem ſecundùm noſtram Legem: bene verum eſt, quod ſi ſecundùm noſtram Legem iuramen

iuramentum fuerit illi delatum, ad eum ſeruandum adſtringitur: vſque ad *n.* 239.

EX QVÆST. LVI.
Articulus VII.

ARGVMENTVM.

De Teſte Excommunicato; de non Confeſſo nec Communicato; de Concubinario; de Adultero, ſeu alio exiſtente in peccato mortali.

REGVLARITER *Excommunicatus*
34 à teſtimonio repellitur, quamuis nulliter fuerit excommunicatus: exceptio enim Excommunicationis poteſt opponi coram Iudice laico, licèt iſte non poſſit de ea cognoſcere circa eius validitatem, niſi quando dubitetur in facto, an ſcilicet teſtis ſit excommunicatus
35 néc ne. Et adeò Excommunicatus repellitur, vt nec teſtimonium ferre valeat contra alium Excommunicatum: ſufficit enim opponere ad propoſitum, & probare illum aliàs fuiſſe excommunicatum, quia ſemper talis præſumitur, niſi verſetur in Excommunicatione conditionali, vel habeatur publicè pro abſoluto, vel dicat inſtrumentum abſolutionis deperdi-
36 tum. Et in tantum procedit Regula de qua *ſuprà*, vt Excommunicationis exceptio poſſit quandocumque opponi, etiam poſt lapſum terminum: vſque ad *n.* 261.

Idem eſt in non Confeſſo, & non Com-
37 municato, ſi ob id, eo Anno, quo vult teſtimonium ferre, fuerit excommunicatus declaratus: ſi verò non fuerit declaratus, vſque ad declarationem habetur tanquam Infamis infamiâ *facti*, & ideo in Criminalibus eſt reijciendus, non autem in Ciuilibus: ſed in iſtis non reputatur integræ fidei.

38 Quæ diximus de Excommunicatione, intelleximus de Excommunicatione maiori, at ſecùs de minori, in qua ſolùm fides minuitur: imò in inſtrumentis adhibentur Excommunicati etiam primo caſu tanquam à Partibus approbati. Reſtringendo, non procedere. *Primò*, quando teſtis apponitur ad probationem ipſius inſtrumenti, ſecùs ſi ad illius ſubſtantiam.
39 *Secundò*, quando inſtrumentum eſſet ſuſpectum de falſo, & Excommunicatus, in eo deſcriptus, examinaretur ad illud probandum. *Tertiò*, in Excommunicato occulto, de quo contrahentes notitiam minimè habuerint. Admittitur etiam in cri- 40
mine hæreſis, & generaliter eius depoſitio valet, quando poſt eam fuit effectus excommunicatus: ac demum omni caſu, quo recipitur Infamis, Excommunicatus non reijcitur: vſque ad *n.* 282.

Exiſtens in peccato mortali cum dicatur Infamis *infamiâ Canonicâ*, ideo etiam 41
à teſtimonio repellitur. Ex quo Concubinarius & eſt turpis perſona, & de iure Canonico, ſiue iſte ſit Clericus, ſiue laïcus, repellitur: eóque fortiùs, ſi ſit vxoratus concubinam retinens, ſiue Adulter: ſcilicet ille, qui iam de Adulterio eſt condemnatus. Exiſtens verò in peccato mortali tunc repellitur, quando ſcilicet peccatum mortale eſt notorium, & in illo perſeuerat; quo caſu, tantum in Ciuili- 42
bus repellitur, non autem in Criminalibus. In quibus pœnitentia, & emendatio adhuc non videtur ſufficere; & in eo qui de peccato, & crimine, præcedente accuſatione, fuerit conuictus; & quolibet caſu, cùm pœnitentia in peccato mortali notorio non præſumatur, per allegantem eſt probanda. Hæc procedunt de iure 43
Canonico, ſecus de iure Ciuili, à quo non conſideratur niſi peccatum mortiferum ſucceſſiuum & frequentatum: & de vtroque *Iure* requiritur vehemens, non leuis opinio; quia dicens mendacia, quamquam non lædentia, admittitur, ſed minor fides ei adhibetur: vſque ad *n.* 300.

EX QVÆST. LVI.
Articulus VIII.

ARGVMENTVM.

Bannitus quando ſit infamis? & quando ob infamiam à teſtimonio repellatur.

REGVLA prima ſit quòd Bannitus in contumaciam, eóque magis pro- 44
pter homicidium, tam de iure communi, quam ex Bulla Pij V. *de Anno* 1566. *Bullar. fol.* 937. *p.* 2. quæ tamen non extenditur ad Bannitum in contumaciam, repellitur à teſtimonio. Extende ad illum qui poſt litem conteſtatam aufugiens, per- 45
miſit ſe condemnari: hic enim non ſolùm eſt Infamis infamiâ *facti*, verùm etiam infamiâ *iuris*: & id nedum ſi condemnatus fuerit in contumaciam vigore Statutorum

Digitized by Google

Statutorum volentium contumacem haberi pro confeſſo; verùm etiam ſi fuerit condemnatus vigore Iuris communis: ſiue proceſſum fuerit per viam accuſationis, ſiue per viam inquiſitionis; nam vtroque caſu, tam de Iure Ciuili, quàm de Canonico, ſi crimen erat famoſum, ha-
46 betur pro infami. Ex quo infertur, quod ad hoc vt repellatur. Bannitus, requiritur, & crimen eſſe famoſum, & condemnationem fuiſſe ſequutam non eſt pura contumacia, ſed ex probationibus præcedentibus; quia contumax condemnari non poteſt delicto non probato, etiam Statuto annuente quod habeatur pro confeſſo: vſque ad *n.*328.

Regula ſecunda ſit quod Bannitus cùm
47 à *Iure* infamis reputetur, hoc ideo à teſtimonio repellitur; ſiue exulet ſecundum terminos iuris Ciuilis, ſiue Statutorum, & conſuetudinis: ac etiam, ſiue Bannitus obtinuerit ſaluum-conductum ad effectum teſtificandi, ſiue toleretur; quia per tolerantiam inhabilitas non remouetur.
48 Hæc non procedunt extra locum banni, nec vbi veritas aliàs haberi non poteſt: & vbicumque fuerit examinatus, licet non faciat indicium ſufficiens, attamen ſatis eſt ad inquirendum generaliter: & ſi eſſet reſtitutus, vel rebannitus poſt iuramentum, ſed ante depoſitionem, tunc reſtitutio retrotrahitur ad tempus iuramenti, & valet depoſitio ſi expreſsè reſtitutus
49 fuerit ad famam, honorem, & dignitates; quoniam per ſimplicem indulgentiam delicti, non cenſetur reſtituta fama, & habilitas ad teſtificandum: iſte tamen reſtitutus benequidem teſtificatur in cauſa ciuili, ſecùs in cauſa criminali: quia licèt poſſit Princeps infamiam *iuris* auferre, tollere non valet infamiam *facti*,
50 niſi expreſsè id faciat quoad ferendum teſtimonium: eóque minùs habilitaretur reſtitutus per viam compoſitionis, vel rebannitus ex homicidio, ſeu ex cauſa periurij, quia tales adhuc reputantur infames: vſque ad *n.*251.

EX QVÆST. LVI. Articulus IX.

ARGVMENTVM.

De Teſte Vſurario.

Vſurarivs ab vniuerſo Iure
51 improbatus, Maieſtati diuinæ exoſus, ſocietati humanæ ſemper nocuus, à teſtimonio ferendo tanquam infamis repellitur; quamuis ſit vſurarius occultùs, dummodò talis detegatur: quinimò idoneus non reputatus, etiam poſt pœnitentiam peractam: ſed ſi ſit occultus, tanquam teſtis, in vltimis voluntatibus adhi- 52
beri non prohibetur: & generaliter poſſet admitti in quocumque iudicio, ſi à Principe ſuperiore poteſtatem habente fuerit reſtitutus: vſque ad *n.*457.

EX QVÆST. LVI. Articulus X.

ARGVMENTVM.

De Teſte Lenone, & Meretrice.

Regvla proponitur, quod cum *Meretrix* ſit ipſo iure infamis, 53
ideo à teſtificando repellitur. Quæ autem dicatur Meretrix? habebis *infrà*; *in tit. de delictis: huius noſtri Succi, parte 16.* Extende non ſolùm in Criminalibus, ſe- 54
cundùm communem opinionem, ſed etiam in Ciuilibus: & quamuis meretrix deſierit meretricari, quia adhuc infamis reputatur ex antecedenti meretricio. Idem eſt in *Lenone*, lenocinium enim reddit infamem, eo excepto, quod impropriè 55
committi dicitur à marito vxorem in adulterio deprehenſam retinente. Admittuntur, ſed non tanquam teſtes fidei in iis quæ dicuntur crimina *excepta*, ac in quibuſcumque geſtis in proſtibulo, in quibus cùm veritas per alios meliùs quàm per lenones, & meretrices haberi non poſſit, hoc ideo habiles reputantur: vſque ad *num.*369.

EX QVÆST. LVI. Articulus XI.

ARGVMENTVM.

De Teſte Birroario.

Birroarii tanquam viles, & infames à teſtimonio repelluntur, 56
nec fides adhibetur etiam in annexis antecedentibus, & pendentibus ab eorum officio, putà ſi dixerint ſe in executionibus impeditos aliqua verbali, vel perſonali iniuriâ affectos, vel reum in flagranti crimine

crimine repertos : diſtinguendo tamen quod in grauibus eis non credatur ; ſecùs
57 in leuibus : quinimò & in grauibus, ſi per alios veritas haberi non poſſit : ſed quia adhuc non reputantur integræ fidei, ad torquendum tantum ſufficiunt, non autem ad conuincendum. Et licèt illis
58 fides non adhibeatur in antecedentibus, ſequentibus, vel prudentibus ab eorum officio, in iis tamen, quæ ad eos præcisè ſpectant, vt putà, ſi deponant de executione ab eis facta, vtique creditur. Eóque magis ſi fuerint conſtituti particulariter ad inquirendum, & capiendum delinquentes, ex eorum dicto ſic reperti, poſſunt condemnari, niſi legitimam adduxerint defenſionem ; vt purà in nocturnis cuſtodibus deputatis ad capiendum fures nocturnos, vel alios ad horam prohibitam, noctis ſilentio, per ciuitatem vagan-
59 tes. Item in poſitis ad cuſtodiam alicuius paſſus vt capiant, vel denuncient fraudantes gabellas, vel res vetitas aſportantes. Generaliter etiam iſtis fides adhibetur de executione bonorum ſibi commiſſa aſſerentibus non inueniſſe, vbi executionem facerent, ac præcipuè non repelluntur deponentes pro innocentia alicuius : &
60 hinc probant pro Poteſtate in Syndicatu, dummodò ampliùs ei non inſeruiant, vel niſi ſint adeò extremæ vilitatis, vt etiamſi non eſſent Birroarij, repellerentur. Admittuntur etiam contra eundem Prætorem, ſed ad teſtificandum non compelluntur inuiti : & obſtat tamen eis exceptio *Birroarij* ; niſi deponerent de pertinenti-
61 bus ad ſuum officium. *Bartſelli* quoque habentes annexam iuriſdictionem, ac poteſtatem cognoſcendi cauſas, & puniendi delinquentes, prout ſunt in Ciuitate Lucenſi, quorum officium non dedignantur facere, etiam homines alicuius conditionis : admittuntur, ſed non ſunt omni exceptione maiores. Sunt etiam idonei ad teſtificandum inter ſeipſos ; ex Regula ;
62 *Nil Iudæus Iudæo, nil Catilina Cethego :* quando agitur de rebus geſtis in loco vbi illi ſoli verſantur, vel vbi aliàs veritas haberi non poteſt. Et tandem *Birroarij*, de-
63 poſitio aperit : viam ad ſumendum informationes, quamuis deponerent ad ipſorum fauorem ; præcipuè concurrentibus validis coniecturis : quia licèt generaliter non admittantur niſi mediâ torturâ, hoc remittitur Iudicis arbitrio : vſque ad *num.* 398.

***

EX QVÆST. LVI.
Articulus XII.

ARGVMENTVM.

De diuerſis aliis perſonis, qui ob infamiæ notam à teſtimonio repelluntur.

SPVRIVS cùm infamis ſit infamiâ *facti*, regulariter à teſtimonio re- 64
pellitur : & propterea ex illius depoſitione non defertur iuramentum ſuppletorium : multo magis in cauſis vbi requiruntur teſtes omni exceptione maiores : & eò fortiùs in Criminalibus ; quamuis iſte Spurius fuerit legitimatus : & ſiue ſit Spurius inceſtuoſus, ſiue naturalis ex concubina, vel ex ſoluto cum ſoluta natus. Excipe Spurium *bonæ vitæ & famæ*, Spurium *Religioſum*, ac Spurium *magnæ conditionis, & ſtatus* : vſque ad *n.* 413.

Blaſphemator regulariter non eſt teſtis
omni exceptione maior : imò omnino re- 65
pellitur in cauſis grauibus, criminalibus, matrimonialibus, & ſimilibus. Declara tamen non repelli Blaſphematorem non adhuc condemnatum, niſi ſit publicus & notorius, vel blaſphemare conſuetus, qui reputatur infamis infamiâ *iuris*. Sic & repellitur ſolitus iurare & mentiri, quamuis ſine alterius iactura : & quatenus admittatur in cauſis grauibus, modica vel nulla ei fides adhibetur. Sed licèt Blaſphematores regulariter non admittantur ; attamen admiſſi ad torturam infligendam ſufficiunt : vſque ad *n.* 417

Luſor & ipſe à teſtimonio repellitur,
dummodò conſuetudinem ludendi ha- 66
beat, & hæc non inducitur ex vno actu ludendi continuato per vnicam diem, quamuis cum variis, & diuerſis perſonis, ac ludorum diuerſo genere : requiruntur enim tempora diuerſa : & debet conſtare de ludis prohibitis ; & in ludis vitam agere, & luſorem eſſe tempore prolati teſtimonij. Admittuntur tamen Luſores, quando agitur de probando quid factum in ludo, ſcilicet quem luſiſſe cum taxillis falſis, aut quid ſimile ; dummodò iſte teſtis luſor non ſit particeps falſitatis : ſed adhuc non eſt omni exceptione maior : vſque ad *n.* 434.

Ebrius & ipſe repellitur, & nihil pro-
bat examinatus, ſi tempore teſtimonij 67
erat ebrius ; ſecus ſi ante depoſitionem :

quia

quia tunc admitteretur, & probaret, niſi eſſet ſolitus inebriari ſe, quia tunc non admitteretur, ſcil. ex capite vilitatis, & infamiæ. Et hinc popinones vel vt alij vocant *Tabernarij*, in popinonis, & tabernis vitam ducentes edendo, bibendo, & ludendo, à teſtimonio repelluntur. Demum intelligas Regulam procedere in penitùs ebrio, qui neſciat quid agat, vel quid dicat; ſecus in exhilarato, ſeu gaudente propter vinum: vſque ad *n*.439.

68 *Hiſtriones*, Mimi, aut illi qui artis ludicræ cauſa in publicam ſcenam prodeunt, & iis ſimiles, à teſtificando repelluntur. Extende ad *Saltatores, Arenarios, Ioculatores, & publicos, Circulatores Empiricos*, qui lucri cauſa huiuſmodi artes exercent; hi enim omnes, tanquam infames non ſunt idonei. Declara, Regulam non comprehendere illos, qui cauſà virtutis, exercitij, vel ſolatij decentis non lucri cauſà ludicram artem exercent: & quando illi ſecùs vt *ſuprà* admittuntur, ſcilicet in *exceptis* delictis, & vbi veritas aliter haberi non poteſt, medio tormento recipiuntur: vſque ad *n*. 444.

69 *Apoſtata* à Religione ſua ad teſtificandum non admittitur, quia iſte tanquam infamis, periurus, & ipſo iure excommunicatus, nullo pacto recipi poteſt: eóque fortiùs ſi ſit Apoſtata à *Fide*: quinimò iſte, quamuis pœnituerit, eſt repellendus: vſque ad *n*.446.

70 *Decoctus*, & vt vulgò dicitur *Fallitus*, & ipſe tanquam infamis in Criminalibus à teſtimonio repellitur: ſed ſi ceſſiſſet bonis vltra *fallimentum*, ſiue non fallendo, in Ciuilibus quidem non admitteretur; ſed in Criminalibus recipitur, quando de ponit ad defenſam, vel de his quæ à ſeipſo geſta fuerunt: vſque ad *n*. 452.

71 *Proditor*, necnon *filius proditoris*, ac ille qui pro proditore ſupplicare aut interuenire aliquando tentauerit, repelluntur: ſed quoad filios, & ſupplicantes procedit in proditoribus Principis: & ſic in crimine læſæ Maieſtatis: vſque ad *n*.455.

72 *Fuſtigatus*, à teſtimonio ſine dubio repellitur, quia vndique infamis: & ſi mille annis viueret, nunquam poſſet eſſe teſtis: vſque ad *n*. 456.

73 *Prodigus* à teſtimonio repellitur, quia æquiparatur pupillo, qui neque teſtamentum facere poteſt; tùm etiam quia eſt infamis infamià *facti*, dummodò ei bona fuerint interdicta: vſque ad *n*. 459.

74 *Calumniator* condemnatus tanquam talis dicitur infamis: ideo tanquam actione famoſa damnatus repelli debet à teſtimonio: ſed in hoc multùm Iudicis arbitrio tribuitur: vſque ad *n*.461.

Litigator continuus, & litium redemptor, quia præſumitur calumniator, & 75 omnia mala ſcit, & omnia mala facit, ideo tanquam infamis inſtar calumniatoris à teſtificando repellitur: vſque ad *num.fin*.461.

EX QVÆST. LVII.

ARGVMENTVM.

Pauper, & vilis, quando ob paupertatem à teſtimonio repellatur? & admiſſus, quam faciat probationem.

Ponitvr quintò; quod teſtes ſint *pauperes*, & *viles*: in qua 1 oppoſitione contrariis impugnatis, & benè diſcuſſis, tandem *Author* firmat Regulam, quod *pauper* non ſit teſtis idoneus, integer, & omni exceptione maior; ſed tamen non repellendus (quamuis Alij contrà) à teſtificando in cauſis ciuilibus: verùm in criminalibus omnino inhabilis, & non admittendus; licèt per torturam talis inhabilitas purgetur: & ſi quid contra Fiſcum deponat, vtique probat; necnon examinatus, quando examinari non 2 debuerat, indicium ad torturam infert iunctis adminiculis. Extende quod non admittatur in cauſa ciuili ardua, & magna: eóque fortius in cauſa matrimoniali, & in confectione Inuentarij, in quo re- 3 quiruntur teſtes optimæ opinionis. Et hine infertur, vt pauper reputetur teſtis diminutæ fidei: & in concurſu aliorum teſtium contrarium deponentium, ipſi non credatur, ex quo magis nobilioribus, quàm vilioribus, eóque magis conſtitutis in aliqua dignitate, quàm minùs dignis (etiam quòd 4 iſti ſint numero plures, & illi pauciores, niſi tamen exceſſus eſſet magnus) magis creditur. Sed in concurſu diuitis, & pauperis, pauperi bonæ famæ magis creditur quàm diuiti malæ. Et hoc vnum aduertendum, quod diuitiæ non habilitant, ſi fuerint acquiſitæ iniuſtè, & per vſurariam prauitatem. Eò fortiùs tamen pauperes 5 repelluntur, ſi in paupertatem inciderint culpà & facto proprio, ſcilicet bona dilapidando, & malis moribus conſumendo. Pauperes autem in propoſita materia huius quæſtionis dicuntur, qui ſic laboribus

implicati

impliciti ſunt, vt eos tota die in agro eſſe
6 oporteat, vel magis generaliter, qui de proprio labore, & artificio inſudantes viuunt: idcirco agricolæ & artifices, qui ſic in agro, & de eorum artificio, ac ſudore vix viuere poſſunt, non ſunt teſtes integræ fidei, extendendo ad illos Nobiles, qui mercenarij euaſerunt: quia ex hoc nobilitatem amiſerunt. Verùm ſi
7 ars, quam quis exercet, non ſolùm ſit vilis, ignobilis, & mechanica, ſed etiam vulgò talis reputetur, prout carpentarij, qui ſtant in curia commum, vel in *ſpanaldis*; ſeu alij, qui obſcuram artem &
8 obiectam profitentur, mundantes latrinas, radentes in balneis, & ſimiles, nec ſunt integræ fidei, nec omnino ad teſtimonium admittuntur. Quod ſi ars non ſit mechanica, & vilis: non repelluntur, niſi aliàs ſint viles eam exercentes, vt Inſtitores, ſeu Factores alicuius Domini, quibus tanquam pauperibus, ex capite paupertatis, fides minuitur: vſque ad *num.* 54.

Viles & ignobiles qui ſint, vt à teſti-
9 monio repellantur, Iudicis arbitrio remittitur. Regulariter tamen noſtra ætas *Viles* eos dicit, qui *Villani* nuncupantur, & qui ex infima plebe nati, humiles in *Iure* exiſtimantur. Quidam verò Viles ſunt vilitate ſcilicet artificij, nempe *Ludij, Hiſtriones, buffones* ſeu *Mimi, Iocu-*
10 *latores, & Galiardi.* Quidam autem ſunt Viles propter eorum abiectam, & inhoneſtam vitam, vel propter crimen infamiæ notâ affecti; & iſti apud omnes viliſſimi reputantur, vt ſunt *Lenones, Meretrices, de publico delicto damnati*, & alij ſimiles Et demum aliqui dicuntur Viles, qui non ex vilitate artificij, infa-
11 miæ, aut criminis, ſed quoniam eorum ſtatus à iure Gentium & Ciuili diminutus reputatur, vt ſunt *Serui*, & qui ſub numero Seruorum veniunt. Viles in prima ſpecie accepti & exemplificati, vt ſunt Villani, aliique ex humili, & plebeio genere nati altercantibus licèt Doctoribus) reſolutiuè dicas, quod non repelluntur à teſtimonio, ſed tantùm eis de fide diminuitur: & ad teſtificandum non admittuntur ſine tortura, ſecundùm ali-
12 quos; At verò diſtinguendo dicas, quod ſi tales teſtes non appareant aliàs inhoneſtæ & reprobatæ vitæ, admittuntur etiam ſine tortura; ſecùs ſi vilitas ſit iuncta paupertati: quia vbi nobiliores haberi non poſſint, iſti pauperes admittuntur: imò cum paupertas non præſumatur, eſt probanda per opponentem; adeò vt nec dicatur probata, quamuis teſtificans ſe pauperem dicat. Quomodo autem hæc paupertas probetur? relatis pluribus opinionibus, *Author* dicit, hoc Iudicis ar- 13
bitrio eſſe remiſſum. Et licèt pauper non ſit teſtis integer; illius fides ſuppletur, vel ex legalitate alterius teſtis, vel ex numero plurium: & in inſtrumentis non reijciuntur, cum per rogationem à Partibus tacitè cenſeantur approbati: vſque ad *num. fin.* 101.

EX QVÆST. LVIII.

ARGVMENTVM.

Infans, Impubes, & Minor, quando, & in quibus cauſis à teſtimonio arceantur? & admiſſi an faciant indicium, & quale.

OPPONITVR Sextò, quod teſtes ſint *minores*, & *impuberes*. Hinc 1
ergo Regula firmatur, quod impubes maſculus, minor quatuordecim, fœmina minor duodecim annorum, à teſtimonio repellantur in cauſis Ciuilibus: eòque magis infans, minor ſcilicet ſeptennio Et licèt maior quatuordecim, 2
& ſic pubes teſtamentum facere poſſit, & in eo eſſe teſtis, non tamen admittitur in Criminalibus, in quibus repelluntur etiam puberes quamuis hoc non ſeruetur ex *Conſtitut. Marchiæ, libr.* 4. *cap.* 7. Verùm cum talis conſtitutio ſit Carpenſis, & non Ægidiana, extra Marchiam non habet locum. *Impuberis* er- 3
go teſtimonium eſt ipſo iure nullum, tam in Ciuilibus, quàm in Criminalibus. In Ciuilibus tamen pubes, licèt minor viginti quinque annorum, non prohibetur eſſe teſtis, niſi cauſa fuiſſet ardua, & grauis: imò in Criminalibus 4
proximus pubertati admittitur ad faciendum qualequale indicium: & in crimine læſæ-Maieſtatis maior quatuordecim annorum cogitur ad teſtificandum, torquetur etiam ſine authoritate Tutoris: & in Pratica, quidquid ſit de *Iure*, quando agitur de facto domeſtico, cuius per 5
alios, veritas haberi non poteſt, admittuntur impuberes, qui ſi ſint plures, ſufficiunt ad torturam Et quamuis *minoris* teſtimonium de iure recipi non debeat,

attamen in pratica de *Conſuetudine* recipitur, etiam impubes minor quatuordecim annorum quoad veritatem
6 tem indagandam: præcipuè in atrocibus delictis, in quibus eius dictum adminiculatum ſufficiens eſt ad torturam. Impubes verò, pubes factus, non prohibetur teſtificari de iis, quæ vidit in pupillari ætate; niſi teſtes maiores requirerentur à *Statuto*, non ad probationem, ſed ad ſolemnitatem,
7 tem, & ſubſtantiam Actus: Quinimò de teſtamento militis, quod vidit in pupillari ætate confici, teſtificari poſſet. Sed ea, quæ à ſe viſa deponit
8 in pupillari ætate, talia eſſe debent vt cadant ſub ſenſum, & intellectum pupilli; ſecus è contra: & propterea ſi adultis deponat ſe vidiſſe in pupillari ætate fabricari falſam monetam,
9 illi non creditur. Ac generaliter, illa, de quibus deponit, neceſſe eſt vt viderit, non tempore infantiæ, ſcilicet infra ſeptennium, ſed proximus pubertati, niſi in infantia viſa talia eſſent, vt cadere poſſent ſub ſenſum infantis: vſque ad *n.66.*

EX QVÆST. LIX.
Caſus I.

ARGVMENTVM.

De Muliere teſtimonium dicente in cauſa Criminali.

1 OPPONITVR ſeptimò, quod teſtis ſit *mulier*, ideóque in criminalibus cauſis de Iure Canonico repellatur, ſi agatur criminaliter ad pœnam: verùm quando veritas aliàs haberi non poteſt, tunc de Iure Canonico, & in ſubſidium admittitur
2 fœmina: Sic & quando Iudex procedit ex officio, vel per inquiſitionem, ac generaliter in omnibus caſibus in quibus de eodem iure Canonico Infames admittuntur: prout non arcetur ad defenſionem Rei & ad illius innocentiam probandam: quinimò in Statu Eccleſiæ ex *con-*
3 *ſtitut. Marchiæ libr.* 4. *cap.* 13. in omnibus maleficiis, vel quaſi, recipiuntur: prout indiſtinctè admittuntur de iure Ciuili, quamuis agatur de pœna mortis; ſed hoc caſu non eſt omni exceptione maior: & hinc duæ ſolæ fœminæ in capitalibus non conuincunt, ſed ſaltèm tres ſunt 4
neceſſariæ: & licèt duæ fœminæ plenè probent ſuppoſitionem partus, hoc intelligendum, ſi ciuiliter agatur ad diſſolutionem matrimonij, ſe- 5
cus ſi criminaliter ad pœnam: vſque ad *num.* 31.

EX QVÆST. LIX.
Caſus II.

ARGVMENTVM.

De muliere Teſtimonium dicente in Cauſa ciuili.

MVLIER in Cauſa ciuili, quamuis graui, & matrimo- 6
niali, reputatur integræ fidei, & omni exceptione maior: ac actori probanti ſuam intentionem per vnam mulierem poteſt deferri iuramentum ſuppletorium: quod tamen non procedit in Cauſa feudali vbi requiruntur teſtes integræ fidei: imò nec poteſt admitti in teſtem in ſcriptura priuata, nec in inſtrumentis. Et li- 7
cèt in Ciuilibus non arceatur, non tamen eſt tantæ fidei, quantæ eſt maſculus: quare ſi hinc inde reperiantur teſtes contraria deponentes, magis credendum maſculis, quàm fœminis; ſed data paritate, & in concurſu fœminarum, potiùs creditur virgini incorruptæ, quàm viduæ & corruptæ: ac fœminis magis credere- 8
tur, quam maſculis, quando iſti eſſent malæ famæ, fœminæ verò bonæ: quibus etiam magis creditor ad defenſionem Rei, quàm maſculis ad offenſam, niſi iſti veriſimiliora deponerent: vſque ad *numer.* 54.

⁂

EX QVÆST.

EX QVÆST. LIX.
Caſus III.

ARGVMENTVM.

De muliere recipienda in teſtem in teſtamento.

IN Teſtamento mulier de iure
9 Ciuili regulariter tanquam teſtis
adhiberi non poteſt : quod eſt veriſſi-
mum , nec habet contradictorem. Idem
procedit in hermaphrodito , ſi præuale-
ret in eo ſexus fœmininus, vel ſaltèm
in vtróque verſaretur æqualiter : quin-
imò nec in teſtamento condito à Ru-
ſtico ; vel etiam vbi eſſent inſtituti qui
10 venirent ab inteſtato. Admittitur ta-
men & adhibetur in codicillis , etiam
quod omnes teſtes eſſent fœminæ. Vn-
de vtiliter nota , quod cùm hodie in te-
ſtamentis communiter apponatur Clau-
ſula Codicillaris, ſi teſtes adhibitæ fue-
rint fœminæ in aliquo teſtamento, po-
terit ſuſtineri tanquam Codicillus vir-
tute dictæ Clauſulæ. Poſſunt etiam eſſe
teſtes in donatione cauſa mortis , & in
teſtamentis inter liberos legitimos & na-
turales , ſecùs inter baſtardos. Exten-
11 de quod admittantur in teſtamentis ad
pias Cauſas , in teſtamento militis , in
teſtamento facto tempore peſtis , & ab
illo, qui in ciuitate permanſit vt laben-
ti Reipublicæ ſubueniret. Item in de-
12 clarando teſtatoris voluntatem ambi-
guam ; vel quando Statutum requireret
in teſtamento ſolùm numerum duorum
vel trium teſtium , ſecùs ſi requireret
numerum quatuor , vel quinque : ſic &
13 ea fœmina , quæ ſexum mentita com-
muniter reputatur pro viro , donec
detegatur verus ſexus , idonea
teſtis erit : vſque ad
numerum fina-
lem 82.

***

EX QVÆST. LX.

ARGVMENTVM.

In cauſa propria , vel in qua teſtis habet commodum , intereſſe , aut affectionem , an, quando , & in quibus caſibus repellatur.

OPPONITVR Octauò, quod teſtes
ſint *intereſſati, affectionati* ad cau- 1
ſam,ſeu deponant in cauſa propria : Qua-
re Regula ſit neminem in cauſa propria
teſtem eſſe poſſe, nihil probare , nec vllo
modo examinari. Cauſa propria dicitur
illa , in qua quis commodum, aut intereſſe 2
aliquod habeat : eóque magis in Crimi-
nalibus , quamuis intereſſe ſit ſecunda-
rium , & in conſequentiam : licèt enim
intereſſe in conſequentiam non repellat
in totum , & licèt Iudicis arbitrio remit-
tatur , an , & quando teſtis propter affe-
ctionem repellatur ; non tamen arbitrari 3
poteſt ratione commodi ; propter quod
etiam Clerici repelluntur : quia commo-
do intercedente, nec Rex , aut Princeps
in cauſa propria recipitur ad teſtifican-
dum , ſiue intereſſe ſit verum , ſiue præ-
ſumptum.

Ratione intereſſe arcetur teſtis , qui
tractat de ſe exonerando , ſeu de conſe-
quendo honorem , & laudem ; vel de eui-
tando dedecus , & vituperium ; qua pro-
pter non creditur famulo , portitori , ne- 4
gotiorum geſtori , ſeu cuiuis alteri perſo-
næ dicenti ſe portaſſe quaſcumque res ,
eáſque conſignaſſe cui mittebantur. Ex-
cipe baiulos publicos , & *brentatores*,quia 5
iſtis , etiam quòd de ſe exonerando tra-
ctaré videantur , attamen creditur , niſi
alias paterentur exceptiones. Ratio eſt,
quia deponunt de arte ab eis exercitata.
Sola affectio teſtes repellit etiam in cri-
minibus exceptis, & in cauſa matrimo-
niali. Extende ad affectatè nimis depo- 6
nentem , & ad eum qui ſe magis *beneuo-*
lum producenti , quàm alteri Parti oſten-
dit ; quia reputatur ſuſpectus : prout ille ,
qui nimis animosè deponit affirmando
id quod ſcire non poterat , ſiue teſtis ni-
mis verboſus , vel nimis citò reſpon-
dens ante lecturam articuli : & è contra
moroſus in reſpondendo præſumitur du-
bius, & incertus, & ideo ſuſpectus : vſque
ad *num.*41.

Teſtis habens cauſam ſimilem illi, ſu-
7 per qua producitur, ob præſumptam affe-
ctionem, neque integer, neque idoneus eſt, ſed à teſtimonio repellitur, ſi ex ſimilitudine commodum, & intereſſe reportare
8 valeat: verùm non omne commodum, intereſſe, vel affectio teſtem iſto caſu ob ſimilitudinem cauſæ à teſtimonio repellit, ſed Iudicis arbitrio, quale, & quantum eſſe debeat, remiſſum videtur: quinimò
9 non veniret conſiderandum, quando teſtis proteſtaretur, quod non intendit ex ſua depoſitione, & deciſione illius cauſæ aliquod commodum reportare. Propter præſumptam affectionem, non reputatur etiam integer, & idoneus ille, qui deſiderat victoriam Partis, niſi ſui deſiderij reddere bonam rationem. Repelluntur etiam
10 conſortes, & adhærentes illius qui volunt deponere in cauſa propria, tam in prima inſtantia, quàm in ſecunda appellationis, etiam appellatione deſerta, & adhæſione finita. Verùm hæc non procederent ſi
11 proteſtarentur nullum commodum reportare velle, quamuis hoc caſu non eſſent teſtes omni exceptione maiores; licèt ſi teſtes eſſent multùm legales, & fide digni, tunc quamuis de eorum inte-
12 reſſe aliqualiter ageretur, admitterentur præcipuè in cauſa modici valoris: prout etiam, vbi veritas aliàs haberi non poſſet: vel quando actus de ſui natura talis eſſet,
13 vt in eo alij interuenire non potuiſſet. In inſtrumentis interuenire poſſunt, ſi tantum commodum in conſequentiam reportarent.

EX QVÆST. LX.
Illatio I.

ARGVMENTVM.

De Teſte Accuſatore.

REGVLARITER ſicut in Ciuilibus
14 teſtis in *cauſa propria* non admittitur; ita nec etiam, & multò magis in Criminalibus: ita vt depoſitio accuſantis contra accuſatum nullum prorſus faciat indicium: etiam quod Accuſator ſit Princeps, vel alia Nobiliſſima perſona: & quamuis Accuſatores ſint plures: quinimò nec qui accuſationem impetrauit: & amplius nec conſanguinei, familiares, ſeu
15 aliàs de domo Accuſatoris, vel cum eo conuerſationem continuam habentes recipiuntur in teſtes; præter quam in cauſa hæreſis, contra furem, & prædonem, & in cauſa matrimoniali. Excipiuntur pari- 16
ter Officiales denunciatores publici, qui ex cauſa, & neceſſitate officij denunciant: vſque ad *n.* 77.

EX QVÆST. LX.
Illatio II.

ARGVMENTVM.

Vſurarium quem eſſe, an probetur per per teſtes aſſerentes ſe illi vſuras perſoluiſſe.

TESTIBVS aſſerentibus ſe alicui pecunias vſuræ cauſâ perſoluiſſe, mi- 17
nimè creditur, nec vllo pacto probant: quinimò, nec in contrarium valet Epiſcopi conſtitutio. Bene tamen valet in toto Statu Eccleſiæ *conſtit. Marchia lib.* 3. *c.* 13. quâ diſponitur credendum eſſe quatuor teſtibus, qui vſuram ſoluerunt, ſi illarum repetitioni apertè apud Acta renunciaue
rint. Amplia procedere regulam maximè 18
in Criminalibus quoad procedendum & ſumendum informationes: quinimò & in Ciuilibus, quia vtroque caſu obſtat exceptio commodi & intereſſe. Non tamen
procedit vbi teſtes deponerent ad fauo- 19
rem Tertij, ſed hoc caſu non eſſent integræ fidei, & omni exceptione maiores niſi eorum intereſſe, & commodo expreſsè renunciauerint, vel cum eorum teſtimonio concurrerent plures coniecturæ; quia tunc omnibus ſimul iunctis videretur eis credendum, quidquid ſit de Iure communi: vſque ad *n.* 88.

EX QVÆST. LX.
Illatio III.

ARGVMENTVM.

De Iudice, & Arbitro, an, & quando in cauſa coram eis vertente poſſint teſtimonium ferre.

REGVLA ſit negatiua, quod ſcilli-
cet ob præſumptam affectionem, & 20
quia abſurdum eſt quod quis in cauſa duplici officio fungatur, Iudices, & Arbitri minimè teſtimonium ferre poſſint in cau-
ſa

ſi coram eis pendente: & quamuis eâ finitâ ſi deponant ſuper iis quæ reſpiciunt iuſtitiam, vel iniuſtitiam ſuæ ſententiæ, vel laudi; quia ſecùs ſi deponerent ſuper iis
21 quæ reſpicerent ſolùm proceſſum. Extende, vt nec ſibi permittatur teſtimonium ferre ſuper cauſa appellationis; quamuis in executione laudi, vel ſententiæ, ſeu de conſenſu appellantis, vel in iis quæ reſpiciunt Acta & proceſſum coram ipſis fabricata, non denegetur, niſi ex dictis depoſitionibus dedecus fugiant vel hono-
22 rem conſequantur. Multòque minùs recipiuntur, quando deponunt de rebus ab ipſis geſtis, & ſuper facto proprio: ſed etiam hoc caſu reciperentur quoad præſumptionem faciendam, ſi nullum reciperent honorem, vel dedecus. Arcentur
23 in iis quæ reſpiciunt validitatem ſententiæ, ſeu eiuſdem nullitatem, quando cauſatæ eſſent Iudicis, & Arbitri negligentiâ. Pariter & multò minùs admittuntur in concernentibus iuſtitiam, niſi venirent ad illius impugnationem, & iniuſtitiam detegendam. Regula autem generali-
24 ter procedit nedum in Iudice ordinario, ſed etiam in Delegato, & Arbitrio; quamuis Iudices ſint duo, etiam quod habeant Iudicem vel Arbitrum adiunctum. Idem in Aſſeſſore, & Arbitratore, niſi Arbitrator haberet poteſtatem procedendi de Iure & de facto, ſi deponeret in cauſa reductionis, nec inde reciperet honorem, vel dedecus. Eóque mi-
25 nùs creditur aſſertioni Iudicis, vel Arbitri, quando non in forma teſtimonij deponunt, vel depoſitio non eſſet adminiculata coniecturis, & veriſimilitudinibus; quia tunc, ſi veritas aliter haberi non poſſit, vel depoſitio fiat cauſà finitâ, quamuis non ſint Integræ fidei, quantum illis ſit credendum Iudicis arbitrio remittitur.
26 Recipiuntur quoque ſi ante laudum, vel ſententiam expirauit eorum iuriſdictio, & deponant in iis tantum, quæ pertineant ad litis ordinationem, ſeu contra illa quæ ipſi geſſerunt, nulla porrecta excuſatione eorum turpitudinis, vel erroris, ſeu quando nulli inferatur præiudicium, vel eorum depoſitio eſſet iurata in formam teſtimonij coram alio receptæ vel contineret declarationem alicuius verbi dubij prolati, vel facti ambigui, & intricati: Sed hoc caſu debet concurrere. Primò, vt factum
27 ſit obſcurum. Secundò, vt Iudices declarantes ſint duo. Tertiò, vt non agatur de magno Partis præiudicio. Quartò, quod aliunde obſcuritas declarari non poſſit: Et tamen iis non concurrentibus, recipiuntur ad Iudicis inſtructionem, & informationem. Sic & admittitur eorum teſtimonium de conſenſu Partium, vel vbi, de iuſtificatione Iudicis aut Arbitri, vel geſtorum per ipſos non agitur; ſed eis non creditur magis quàm aliis teſtibus; quamuis dato concurſu, magis iſtis, quàm cæteris teſtibus credatur: nec poſſunt adſtringi ad teſtificandum: vſque ad *n.* 154.

EX QVÆST. LX.
Illatio IV.

ARGVMENTVM.

De Teſte Aduocato.

ADVOCATVS in cauſa, in qua eſt *Aduocatus*, propter præſumptam affe- 28
ctionem, teſtimonium ferre non poteſt; etiam aduocatione, & patrocinio completis. Alij contrà diſputant, & diſtinguunt. Tu verò reſolutiuè dicas, Aduocatum, quamuis de illius commodo, laude, vel vituperio non agatur, licèt à teſtimonio non repelli finito officio certum ſit, attamen propter reliquias affectionis non reputari teſtem integræ Fidei, & omni exceptione maiorem. E contrà, nec clientulus poteſt
eſſe teſtis pro ſuo Aduocato durante pa- 29
trocinio, ſecùs eo completo. Aduocatus autem etiam repellitur, quamuis gratis, nulla mercede recepta, patrocinetur: vſque ad *n.* 170.

Regula non procedit, quando Aduoca-
tus inducitur in teſtem ab eo contra quem 30
patrocinatus eſt, aduerſus illum, ad cuius fauorem patrocinium præſtitit, vel quando nondum incepit patrocinari pro ſuo futuro clientulo, quamuis electus, niſi de ſalario iam conuenerit, ſeu illud receperit. Quinimò Aduocatus in vna cauſa non prohibetur eſſe teſtis in alia, & quandoq; in eadem, ſi articuli ſint diuerſi, diſiuncti,
& non connexi. In contractibus & inſtru- 31
mentis recipiuntur, præcipuè in inſtrumēto tranſactionis: ſed licèt recipiantur ad ſolemnizandum inſtrumenta, non tamen recipiuntur ad illorum comprobationem. Denique dicas admitti de conſenſu Partium, vbi veritas aliter probari non poteſt, 32
vel alij teſtes, actu, & habitu interuenire non potuerunt: & licèt multi dixerint quocunque caſu non eſſe admittendos ſine Quæſtione; hoc verum non eſt: vſque ad *num.* 196.

EX QVÆST. LX. Illatio V.

ARGVMENTVM.

De Teſte Procuratore.

REGVLARITER *Procurator* in
33 cauſa, in qua eſt procurator, teſtis eſſe non poteſt, multò minùs ſi ſit effectus Dominus litis eius, finito officio, ſi ex ſua depoſitione conſequatur commodum vel incommodum, vel deponat de
34 iis quæ ipſe fecit. Extende Regulam ad cauſam appellationis, quamuis fuerit reuocatum mandatum: & ſiue fuerit Procurator appellantis, ſiue appellati niſi induceretur ex aduerſo contra ſuum dominum, ſeu mandantem.

Regula non procedit primò, quando
35 Procurator in vna cauſa teſtificatur in alia penitùs ſeparata, & non connexa ſeu coniuncta; & ideo teſtis eſſe poteſt in cauſa peritorij, ſi procurator fuit in poſſeſſorio. Sic & duo Procuratores conſtituti ab eadem perſona in diuerſis cauſis, vnus non prohibetur teſtificari in cauſa alterius: & Procurator generalis ad omnes cauſas, non prohibetur teſtimonium ferre in ea cauſa, in qua non procurauit, ex quo poteſt etiam teſtificari contra ſuum principalem, & probat, ſiue durante procuratione, ſiue completa, iis tribus tamen
36 concurrentibus. Primò, quod ſuſceperit procuram ſeu mandatum in fraudem, ad effectum non deponendi. Secundò, quod Pars aduerſa denunciauerit in continenti, vel ante, ne reciperet patrocinium. Tertiò, quod veritas aliter haberi non poſſit.
37 Admittitur etiam, quando mandatum non ſuſcepit, vel ſi acceptauerit nondum inceperit agere, vel re integra mandato renunciauerit, ſaltem ante litis conteſtationem: quinimò re integra renuncians poteſt etiam poſtea cauſam reaſſumere. Recipitur tandem de conſenſu Partium
38 vbi veritas aliter haberi non poteſt, & in ſubſidium: item in cauſa Criminali, in qua pœna capitalis principaliter non imponitur; quamuis imponatur in conſequentiam Non repellitur affinis, ſeu conſanguineus Procuratoris. Admittitur Pro-
39 curator bonæ vitæ & famæ; ex quo Clericus, quia talis ſemper præſumitur, poteſt pro ſuo clientulo teſtificari: & licèt quandocumque depoſitio Procuratoris non plenè probet, facit tamen aliquam præſumptionem: vſque ad *n.* 143.

EX QVÆST. LX. Illatio VI.

ARGVMENTVM.

De Teſte Sollicitatore.

SOLLICITATOR pro Domino ſuo teſtis eſſe non poteſt, ſiue 40
ſit adhuc, ſiue fuerit talis, & nedum ſollicitator ſalariatus, verùm etiam gratuitus: eóque ſi iſte non ſalariatus haberet aliquod particulare intereſſe, ſed eſſet conſanguineus, vel valde amicus ipſius principalis. Excipe *Sollicitatorem ex amore Dei*, & cauſa pietatis: ac Sollicitato- 41
rem *electum à Procuratore*, qui tamen teſtificari non poteſt niſi in cauſis leuibus, ſecus in grauibus propter præſumptam affectionem. Admittitur etiam Sollicitator *bonæ conditionis & famæ*, nec prohibetur teſtificari in cauſa ſeparata: & eius depoſitio quocumque caſu ſuppletur ex depo- 42
ſitione aliorum plurium teſtium. Et licèt *Sollicitator* non probet pro ſuo principali, probat contra ipſum; ac generaliter, de conſenſu Partium: vſque ad *n.* 160.

EX QVÆST. LX. Illatio VII.

ARGVMENTVM.

De Teſte Adminiſtratore, & negotiorum Geſtore.

NEGOTIORVM geſtor, non poteſt eſſe teſtis pro ſuo principali cir- 43
ca negotia quæ gerit; præſertim ſi ſit domeſticus illius cuius negotia gerit. Idem ſi ſit Adminiſtrator ſæcularium, vel Economus Eccleſiaſticorum bonorum: & ſiue loquamur pendente, ſiue completo officio: licèt admittatur ad probandum quòd nomine ſui Principalis in fundo poſſeſſo fructus perceperit, alióſque poſſeſſorios actus fecerit. Recipitur, & admit- 44
titur contra ſuum principalem, vel quando producitur de conſenſu Partium, & in ſubſidium, quando veritas aliter haberi non poteſt, & in negotiis quæ non gerit, niſi

niſi aliàs ſit familiaris, & domeſticus: vſque ad *num.*27.

EX QVÆST. LX. Illatio VIII.

ARGVMENTVM.

De Teſte, Curatore, Executore Teſtamenti, & Actore ad lites.

TVTOR & Curator in cauſa ſui
45 pupilli teſtis eſſe non poteſt, etiam Tutelæ officio completo, ſi ex ſua depoſitione idem Tutor vel Curator cōmodum aut incommodum conſequatur: quinimò ipſe Tutor nō ſolùm non poteſt eſſe teſtis pro pupillo, quando ipſe deputatur Actores ad lites ſuo periculo, verùm etiam ſi is actor fuerit deputatus à Iudice, quia adhuc cenſetur deputatus periculo Tutoris: Et
46 licèt Alij contrà, ac multùm fundatis non tamen recedas, quia eſt Concluſio veriſſima: licèt non procedat quando cauſa agatur per Curatorem datum ad lites, qui cum non conſtituatur periculo Tutoris, ideo nihil eſt quod impediat illius teſtificationem. Extende Regulam ad Actorem ad lites, & ad Executorem teſtamenti, qui nec etiam teſtes eſſe poſſunt in negotiis per ipſos exequendis: vſque ad *numer.*382.

Excipe Executores teſtamentarios qui
47 in ipſiſmet teſtamentis poſſunt eſſe teſtes, ſi eis nihil fuerit relictum, ſic & in teſtamentis factis per minores, in quibus non prohibentur Curatores in teſtes admitti: prout generaliter, & ſimiliter recipitur Tutor ad ſolemnizandum Actum, etiam in contractibus, & aliis inſtrumentis: vſque ad *n.*287.

EX QVÆST. LX. Illatio IX.

ARGVMENTVM.

De Teſte Legatario, Hærede, aut Fideicommiſſario.

LEGATARIVS licèt ex legato ſibi
48 in teſtamento relicto, commodum, & vtilitatem conſequatur, non tamen prohibetur recipi in teſtem in eo; ſiue teſtamentum ſit in ſcriptis, ſiue nuncupatiuum: & non ſolùm ad ſolemnizandum teſtamentum, ſed etiam ad illius veritatem probandam: quinimò omnes teſtes adhibiti poſſunt eſſe Legatarij in teſtamento in ſcriptis, quamuis ſecus in nuncupatiuo. Non etiam prohibentur teſtifi- 49
cari pro alio Legatario, cum quo hæres habebat controuerſiam, ſi vnius cauſa non dependeat à cauſa alterius. Regula tamen non extenditur ad teſtamenta, in quibus de *Iure communi*, vel etiam *Sta-* 50
tutario, requiratur minor teſtium numerus, quam ſtatutus à *Iure* prout ſunt teſtamenta *Militis*, *ad pias cauſas*, & *inter liberos*: ſic & non poſſunt eſſe teſtes in cauſa proprij legati, niſi totidem ſeptem teſtes in teſtamento adhibiti, deponerent pro eodem legato, vel niſi hæres expreſsè, vel tacitè teſtamentum producendo, eos approbauerit: quidquid Alij contra: vſque ad *n.*300.

Non etiam admittuntur hæredes, ſeu 51
pater, vel frater ipſorum hæredum; niſi dicti hæredes nullum commodum ex hereditate reciperent, vel tenerentur in totum eam reſtituere. Fideicommiſſarius Generalis non admittitur, quamuis particularis non adhibeatur. Admitteretur & ipſe generalis, quando hæ- 52
reditas eſſet reſtituenda vlterius vocato ſub conditione incerta; vel ſi teſti in teſtamento adhibito teſtator in alio teſtamento reliquerit hæreditatem per fideicommiſſum, vel quando teſtamentum eſſet per Notarium in ſcripturam redactum, nec dubitaretur quin factum fuiſſet: vſque ad *n.*308.

In Codicillis Legatarius ad ſolemnizandum voluntatem codicillarem teſtis 53
eſſe non poteſt: Alij contrà. Verùm ſi hæres veniat ab inteſtato, vel ex ſcripto teſtamento, is non prohibetur adhiberi in teſtem in codicillis, ſi in eiſdem non ſit ei aliquid relictum: ex quo admittitur in teſtamentis, in quibus adſit Clauſula Codicillaris: vel etiam hæres ab inteſtato, 54
teſtis adhibitus, à teſtificando non arcetur eueniente caſu quod teſtamentum valeat iure codicilli. Et tunc demum Legatarij admittuntur, quando in teſtamentis fuerint deſcripti, & ſic à Teſtatore videantur approbati: vſque ad *num.*318.

* * *

EX QVÆST. LX. Illatio X.

ARGVMENTVM.

De Teſte Creditore & Debitore.

CREDITOR pro ſuo Debitore
56 teſtimonium ferre non prohibetur. Quidquid Alij contrà: licèt in cauſa pignoris, quia tunc videtur cauſa propria ipſius Creditoris, non admittatur, quia generaliter arcetur, ſi agatur de eius commodo & vtilitate: Ex quo notabiliter admittitur pro Debitore ad probandum ſolutionem contra alium poſteriorem Cre-
57 ditorem: quia ſtante ſua anterioritate, nihil ſua refert condemnari, nécne. E contrà, Debitor pro ſuo Creditore teſtimonium ferre non poteſt; & ſi ferat, ſuſpectus eſt: quia illi quodammodo ratione debiti ſubditus, vt vulgò dicitur, &
58 ſeruus reputatur. Alij contra. Tu tamen non recedas. Et quatenus hanc opinionem ſequi velis, eam ſolùm intelligas procedere in Debitore penſionario, & *fictabili*, non in aliis: vſque ad *n.* 325.

EX QVÆST. LX. Illatio XI.

ARGVMENTVM.

De Teſte Venditore.

VENDITOR pro Emptore in cauſa
59 rei venditæ teſtis eſſe non poteſt: euictâ enim re, tenetur ipſe de Euictione; & ſic propter intereſſe, à teſtimonio repellitur. Alij contrà. Veritas tamen eſt, quòd quando venditor non tenetur de euictione ad duplum, nec etiam ad pretij reſtitutionem, & ad damna, & intereſſe, tunc admittatur in teſtem pro emptore; ſed non ſit integræ fidei: quanta verò fides adhibenda ſit? Iudicis arbitrio remiſſum
60 eſt. Admittitur etiam, quando quæſtio ſit inter duos emptores, ratione paris affectionis: necnon in cauſa confinium, vel terminorum. Et demum quandocunque probat contra emptorem, ſi fuerit inductus ab vtraque Parte, & ex mutuo conſenſu non reijcitur: vſque ad *n.* 335.

EX QVÆST. LX. Illatio XII.

ARGVMENTVM.

De Teſte. Cedente, pro Ceſſionario, deponente.

CEDENS pro Ceſſionario teſtis eſſe non poteſt: nedum quando tenetur 61
de euictione rei ceſſæ, ſed etiam quando non tenetur. Verùm hoc caſu à teſtificando non repellitur; ſed quanta fides ei ſit adhibenda, Iudicis arbitrio remittitur: prout ſi ceſſio fuit facta titulo donationis, licèt non teneatur de euictione, indiſtinctè à teſtificando repellitur: ſed vide *infrà quæſt. ſeq.* Si verò fuit facta titulo oneroſo, 62
non repellitur, niſi quando de euictione tenetur. Sic & admittitur quando non omnia iura in Ceſſionarium tranſtulit. Et eò fortiùs contra dictum Ceſſionarium: 63
eóque magis ſi confeſſio fuit neceſſaria, ea, ſcilicet, quæ fit in iudicio: præſertim, ſi aliqua præſumptione veniret adminiculata, vel eſſet facta ad commodum Cedentis, ſi ſcilicet teneretur de euictioné iurium ceſſorum, & ipſe Cedens eſſet ſoluendo; ſecùs è contra: vſque ad *n.* 362.

EX QVÆST. LX. Illatio XIII.

ARGVMENTVM.

De Teſte Donatore pro ſuo Donatario.

DONANS pro Donatario teſtis eſſe non poteſt, præſertim ſi teneatur de euictione rei donatæ: Quinimò etiam quod non teneatur, multi voluerunt illi eſſe interdictum teſtificari. Alij contrà. Pro reſolutione diſtingue, quod quando de euictione non teneatur, teſtificari valeat, ſed non ſit integræ fidei: & Iudicis arbitrio remiſſum eſt, quanta ſit ei adhibenda fides. Verùm ſi teſtificetur ſuper contractu donationis, vel ei connexis ad fauorem donatarij, fides non præſtatur; ſecùs ſi ſuper aliis prorſus diuerſis: vſque ad *num.* 368.

EX QVÆST.

EX QVÆST. LX.
Illatio XIV.

ARGVMENTVM.

De Teſte Fideiuſſore.

66 FIDEIVSSOR in cauſa pro qua fideiuſſit, contra Creditorem non admittitur; ea ratione, quia de illius commodo, & intereſſe agi videtur: Et è contrà, nec principalis debitor poteſt teſtificari pro fideiuſſore: Eóque minùs principalis debitor admittitur, quando fideiuſſor diceret ſe non ſoluiſſe; ſecus ſi diceret ſe non fideiuſſiſſe, vel nulliter fideiuſſiſſet præcipuè ſi diceret fideiuſſiſſe animo donandi. Ampliando Regulam, reijcitur
67 *Correus debendi*, qui cum principali reo debendi ſi in ſolidum obligauit, ſiue principalis debitor non eſſet ſoluendo, ſiue è contrà. Non procederet tamen quando
68 fideiuſſor renunciaſſet beneficio excuſſionis, vel quando non reportaret vtilitatem, ſeu quando fideiuſſor renunciaſſet beneficio excuſſionis, vel quando non reportaret vtilitatem, ſeu quando fideiuſſor pro ſuo confidoiuſſore teſtimonium ferret: & in ſpecie pro conſequendo beneficio excuſſionis, ad probandum, quod quis non vti principalis promiſerit, ſed tanquam fideiuſſor. Alij contrà. Et intelli-
69 gas vt procedat quando Creditor verè voluerit vnum principalem, & alterum fideiuſſorem (& ſi ambo vti principales in inſtrumento obligato ſint:) vnde ſecus ſi
70 voluerit ambos principales. Et tandem generaliter nunquam admittitur, quando haberet intereſſe: vſque ad *n*.385.

EX QVÆST. LX.
Illatio XV.

ARGVMENTVM.

De Teſte Socio.

71 SOCIVS pro Socio teſtis eſſe non poteſt: multò minùs ſi ſit Socius non alicuius rei particularis, ſed omnium bonorum: eóque fortiùs Socius ille, qui eſt ſui Socij familiaris: & indubitanter repellitur in re communi indiuiſibili. Hæc non procedunt quando agitur de re communi diuiſibili, dummodo non agatur de parte ipſius teſtis, vel cauſa defenſionis nō ſit eadem, ſeu ex depoſitione commodum, & vtilitatem non conſequatur. Generaliter enim probat contra Socium, 72
admittitur ad probandam ſocietatem, & Socius Socij non repellitur. Et licèt Regula procedat quando ſocietas eſt contracta per pactum; admittitur tamen etiam 73
quando eſt contracta ex incidenti. vt putà in re pluribus legata. Socius quoque itineris admittitur ad teſtificandum de iniuria illata ſuo Socio, niſi talem iniuriam ad animum ipſe reuocauerit: quod autem 74
fuerit ad animum reuocata, probatur verbis, ſignis, & coniecturis: Et tandem generaliter, an Socius pro Socio probet, néc ne, multùm Iudicis arbitrio remittitur: vſque ad *n*.406.

EX QVÆST. LX.
Illatio XVI.

ARGVMENTVM.

De Teſte Proxeneta.

PROXENETA teſtis eſſe non poteſt in negotio, in quo fuit mediator. 75
Alij contra. Sed non recedas. Et amplia multo magis procedere ſi neutra Pars conſentiat, eum in teſtem admitti: ſiue Proxeneta mercedem conſequatur, ſiue non: ac non ſolùm quando contractus non eſt perfectus, ſed etiam eo perfecto, quamuis ex eo nullam commoditatem ſperet: eóque minùs creditur Proxenetæ 76
libris, quinimò examinatus, nec facit ſemi-plenam probationem. Sed licèt Proxeneta iſte non reputetur integræ fidei, 77
& omni exceptione maior, non tamen in totum à teſtificando repellitur: quinquanta fides illi ſit adhibenda? circunſtantiis & qualitate perſonarum ac cauſæ conſideratis, Iudicis arbitrio remiſſum eſt. Admittitur de conſenſu Partium: quo 78
caſu plenè probat, ſic & vbi veritas aliter haberi non poteſt: in inſtrumentis, & contractibus: in crimine Simoniæ, quando ciuiliter agitur, & etiam in Criminalibus, quoad indicium faciendum, non quoad condemnationem. Similiter quando non fuit particeps muneris & emolumenti ſed 79
ad eum excludendum, ſimplex promiſſio emolumenti, & muneris ſufficiens eſt: ac in crimine Simoniæ recipitur tantùm ad præſumptionem faciendam, non au-

tem

tem ad inducendam plenam probationem: vſque ad *n.*430.

Recipitur etiam in probatione ſolutionis vſurarum: & quando contractu,& ne-
80 gotio iam perfecto, agitur de probando aliquam qualitatem,ſeu præludium ipſius contractus, ſi termini litis ſint tales, vt ceſſet omnis præſumpta affectio, ſeu quando non produceretur à contrahentibus, vel teſtificaretur in alio contractu, vel negotio, vbi ageretur de inualiditate:
81 omnique caſu Proxenetæ depoſitio ſuppletur ex præſumptionibus & coniecturis; quibus iunctis, facit etiam plenam pro-
82 bationem Scias denique Regulam procedere prout loquitur, ſcilicet in *Proxeneta*, non autem in *Nuncio, Mandatario & perſuaſore*: vel in eo, qui in conuocandis Partibus aliquod miniſterium præſtiterit, non tamen conuentionis actus perfecerit, quia ſcilicet Partes per ſeipſas conuenerint: hi enim, & ſimiles à perhibendo te-
83 ſtimonio tanquam Proxenetæ (cùm Proxenetæ nomen mereantur) minimè repelluntur: Ipſéque Proxeneta repellitur, non Iudicis officio, ſed tantum Parte opponente, & ideo ei creditur ita dictante Statuto, ac etiam fauore matrimonij & dotis; licèt in iis non ſit integræ fidei. Et
84 generaliter vbi admittitur, non poteſt cogi ad teſtificandum, niſi quando veritas aliàs haberi non poſſit, etiam vna Parte volente: vſque ad *n.* 450.

EX QVÆST. LX. Illatio XVII.

ARGVMENTVM.

De Teſte de Vniuerſitate.

TESTES de *Vniuerſitate*, pro ſua
85 Vniuerſitate teſtimonium ferre non prohibentur; ſiue Vniuerſitas ſit Eccleſiaſtica, ſiue Sæcularis: & hinc Ciues admittuntur in teſtes pro ſua Ciuitate: Clerici ad fauorem ſuæ Eccleſiæ: & Canonici ad fauorem ſui Capituli. Quinimò
86 etiam ad fauorem Canonici, præterquam in cauſa præbendæ ipſius Canonici, in qua cùm agatur de proprio & ſingulari commodo, non eſſet teſtis idoneus. Mo-
87 nachi quoque, & Moniales, pro eorum Monaſteriis teſtes idonei reputantur: Et magis generaliter, omnes Fratres Conuentuales, & Regulares, etiam fratres Minores ſancti Franciſci, & Prædicatores ſancti Dominici, pro eorum Conuentibus recipiuntur: imò fratres Prædicatores, & Heremitani ſancti Auguſtini poſſunt etiam eſſe teſtes in teſtamentis, in 88
quibus aliquid eorum monaſteriis relinquatur. Teſtes de aliquo Collegio itidem non repelluntur à teſtificando pro eorum Collegio: eóque fortiùs illi de Vniuerſitate, qui ſint Religioſi & Sacerdotes: quinimò, & etiam Conuerſi. Ac gene- 89
raliter, teſtes de Vniuerſitate ſunt idonei, quando agitur de donatione, vel legato relicto eorum Eccleſiæ, vel Vniuerſitati; & non fauore ſingulorum: vt putà pro fabrica, ſecus ſi reſpiceret vtilitatem ſin- 90
gulorum: vt putà ſi legatum vel donatio eſſet facta ad effectum emendi ſingulis vnam tunicam. Et generaliter admittuntur nòn ſolùm vbi veritas aliàs haberi non 91
poteſt, ſed etiam quandocunque, ſiue ſint ſæculares, ſiue Regulares: præſertim ſi agatur de probando aliquid geſtum in Capitulo, Collegio, vel Congregatione: in iſtoque caſu ſunt omni exceptione maio- 92
res: niſi tamen ageretur de commodo ſingulorum: in quo etiam admittuntur quando ſoli Capitulares interuenerint. Recipiuntur inſuper in probatione confinium, ſeu terminorum; ac generaliter 93
contra ipſam Vniuerſitatem, & ad eius fauorem; quamuis agatur de reprobatione inſtrumenti, ſeu probatione conſuetudinis non ſoluendi Decimas, vel Gabellas, ſi reſpiciat commodum & vtilitatem Vniuerſitatis, ſecus ſi ſingulorum. Verùm ad proſpiciendum quando cauſa dicatur 94
reſpicere, vel non reſpicere ſingulorum vtilitatem; ſiue non; forma Concluſiones, quarum,

Prima ſit Generalis, quod Cauſa dicatur ſpectare ad Vniuerſitatem, & non ad 95
ſingulos, quando agitur de re, cuius proprietas & vtilitas ſimul ſunt ipſius Vniuerſitatis: quia ſi proprietas ſit vniuerſitatis, vtilitas verò ſingulorum, tunc dicitur ſpectare ad ſingulos.

Secunda; Cauſa dicitur ſpectare ad 96
Vniuerſitatem, quando agitur de Molendino, cuius introitus, & fructus ad Vniuerſitatem pertineant; quamuis commoditas molendi ad ſingulos referatur.

Tertia, quod cauſa dicatur ſpectare ad 97
ſingulos, quando agitur de nemore, vel de paſcuis, in quibus ſinguli de Vniuerſitate ligna cædunt, vel oues paſcunt.

Quarta, præcedentis declaratiua; quod 98
non ad ſingulos, ſed ad Vniuerſitatem ſpectare dicatur, quando paſcua & nemora eorúmque ius paſcendi, & lignandi

per

per Vniuerſitatem venditur, & pretium in arca communi reponitur: vel etiam quando pro iure lignandi *dacium*, & merces ſoluitur.

99 *Quinta*, quod pariter cauſa dicatur ſpectare ad ſingulos, quando agitur de prædio,& vinea,ex cuius fructibus ſinguli de Collegio aluntur,& viuunt.

100 *Sexta*, quod etiam ſpectet ad ſingulos, quando agitur de lite, in qua ſi Vniuerſitas ſuccumberet eſſet ſingulis imponenda collecta: & è contrà, non ſpectare ad ſingulos, quando etiam Vniuerſitate ſuccumbente, collecta ſingulis non imponeretur: ſic & quando eſſet incertum, an ex ſuccumbentia eſſet imponenda collecta, néc ne: vſque ad *n*.508.

101 In Criminalibus teſtes de Vniuerſitate, nec ad eius fauorem ſeu defenſam admittuntur, licèt ad defenſionem alterius de Vniuerſitate, quando ea eſſet magna, reciperetur; præcipuè in defectu aliorum teſtium, vbi veritas aliàs haberi non poſſet, quando accuſator eſſet extraneus, imò non extraneus, ſed de Vniuerſitate; ac contra ſuum Prælatum: & hæc in

102 Criminalibus. In Ciuilibus verò pariter recipiuntur, niſi cauſa eſſet ardua & magna, vel affectio conſideraretur ob annexam commoditatem; ſeu teſtis pateretur aliquem defectum; putà ſi eſſet ſalariatus, vel Procurator ipſius Vniuerſitatis; ſeu ſi omnes de Vniuerſitate agerent, omnes Procuratorem, ſeu Syndicum conſtituiſſent; vel cauſa eſſet mixta. Pariter non

103 admittuntur, quando omnes de Vniuerſitate teſtificarentur: quia tunc viderentur eſſe teſtes in cauſa propria. Sic non probarent ſolutionem debiti, quando ſolutione non probata eſſet ſingulis imponenda aliqua collecta, vel ageretur de cauſa onerum, & gabellarum. Et licèt te-

104 ſtes de Vniuerſitate probent ad fauorem ſuæ Vniuerſitatis; attamen in concurſu aliorum teſtium ipſis contradicentium, minùs illis, quàm aliis creditur, niſi materia eſſet talis quæ non poſſet ſic bene eſſe nota aliis, quàm illis de Vniuerſitate.

105 Et demum quocunque caſu non ſunt integræ fidei, nec omni exceptione maiores; & ſic vnus ſolus non ſemiplenè probat; duo non plenè: Quidquid Alij contrà; niſi deponerent de geſtis in Capitulo, & Vniuerſitate; & eorum dictum ſuppleretur ex depoſitione aliorum: vſque ad *num*.544.

EX QVÆST. LX.
Illatio XIX.

ARGVMENTVM.

De Teſte Abbate, vel Prælato, pro ſuo Monaſterio.

ABBAS, vel Prælatus poteſt eſſe teſtis pro ſuo *Monaſterio*: & licèt Alij contrà; firma Concluſionem, eámque extende ad Prælatos *Clauſtrales, & Conuentuales*, qui appellatione *Prælatorum* veniunt: necnon ad *Epiſcopum*, cui permittitur pro ſua Eccleſia teſtimonium ferre. Et quamuis multi dixerint, Epiſcopum teſtificari non poſſe, ſi agat eius Vice-Dominus, vel Procurator; Alij verò id contendant; Tu fœdere diſtinctionis concilia: ſcilicet quod agente Vice Domino, vel Oeconomo Epiſcopi, cauſam menſæ Epiſcopalis, & ſic propriam ipſius Epiſcopi, non poſſit Epiſcopus teſtificari: ſi verò agat cauſam Eccleſiæ, vel communem, tunc admittatur. 106 107 108

Et in omnibus cauſis in quibus poſſunt Abbates, Prælati, & Epiſcopi eſſe teſtes pro eorum Monaſteriis, & Eccleſiis, in eiſdem etiam poſſunt teſtificari Rectores Eccleſiarum, & Archypreſbyteri, quamuis deponant de actis per ipſos; niſi ſint depoſiti, vel remoti ab adminiſtratione: eóque fortiùs adhibentur in contractu vel inſtrumento facto ad dignitatem eorum Eccleſiæ. 109

Regula tamen non procedit, quando ſolus Prælatus vel Abbas Procuratorem ad agendum conſtituerit: in ea enim cauſa teſtes eſſe non poſſunt, niſi conſtituiſſent nomine eorum proprio, non autem Eccleſiæ. Et hoc intelligas tantùm de Prælato ſæculari, non autem de Regulari, quamuis multi dixerint hanc diſtinctionem in Practica non admitti. Sed eò minùs poſſent eſſe teſtes, quando ipſimet Procuratores cauſam per ſeipſos agerent, ſeu tractaretur de ſpectantibus particulariter ad menſam Prælati; ſeu ipſe Prælatus non haberet Collegium ſed tantùm nudam & ſolam adminiſtrationem, ac libellus generaliter eſſet conceptus nomine ipſius Prælati, ſeu Procuratoris, totúmque commodum ad ſe ſpectaret: vſque ad *num*.575. 110 111

EX QVÆST. LXI.
Oppoſitio IX.

ARGVMENTVM.

De diuerſis oppoſitionibus contra perſonas Teſtium; & in primis de Teſte Furioſo.

TEſtis *furioſus*, ſicut à iudican-
di munere repellitur, ita & à teſti-
1 ficando arcetur. Extendendo ad *indiſcre-
tum*, Mente captum, Freneticum, Fa-
tuum, Dementem, Lunaticum, & ge-
neraliter ad omnes qui ſenſu, ſeu intelle-
ctu carent: neque enim iu teſtamentis
adhiberi poſſunt, licèt tempore teſta-
menti, non fuiſſent furioſi, ſed euaſerint
tempore quo aperiuntur tabulæ. Admit-
teretur tamen *Furioſus*, ſi effectus ſanæ
mentis deponeret de iis, quæ vidit tem-
2 pore furoris. *Author* hanc limitationem
licèt communiter receptam impugnat,
nec eam veram dicit. Admittitur & ille,
qui habet lucida interualla, ſi deponat
3 tempore ceſſantis furoris, etiam quod non
appareat teſtificationem fuiſſe emanatam
tempore ſanæ mentis. Et denique admit-
tuntur illi qui ſunt *Simplices*, *ſtupidi*,
4 *Groſſi*, (non tamen intellectu carentes)
& ſi integrum animi vigorem non haben-
tes; quia, quæ de furioſo dicuntur, ad
huiuſmodi hominum genus non exten-
duntur: vſque ad *n.* 18.

EX QVÆST. LXI.
Oppoſitio X.

ARGVMENTVM.

De Teſte Cæco.

TEſtis *Cæcus* regulariter à teſti-
5 monio repellitur: eòque magis non
admittitur in confectione Inuentarij, nec
in Teſtamentis. Recipitur attamen, quan-
do deponeret de iis, quæ viſu non perci-
piuntur, ſed auditu; dummodo taliter ha-
beat notas voces contrahentium, & lo-
quentium, vt falli non poſſit: non tamen
hoc caſu non eſt omni exceptione maior:
6 in Ciuilibus enim facit tantum præſum-
ptionem: & in Criminalibus non admit-
titur ſi deponat particulariter de aliqua
voce, ita vt falli poſſit: reciperetur qui-
dem deponens de viſis ante cæcitatem,
ſeu quæ cadant ſub ſenſum auditus: vſ-
que ad *n.* 35.

EX QVÆST. LXI.
Oppoſitio XI.

ARGVMENTVM.

De Teſte Muto & Surdo.

MVTVS *& Surdus* ad teſtimonium
non admittitur, ſiue ſit mutus &
ſurdus ex natura, ſiue ex accidenti; dum- 7
modò nil audiat aut loquatur; & dum-
modo careat omni prorſus intellectu:
adeo vt non poſſit aliquo modo ſuæ men-
tis conceptum exprimere; ſecus ſi Mutus
omnia nutu, & ſignis illis quidem certis,
& indubitatis explicare poſſit. Quæ pro-
cedunt in Ciuilibus, necnon in Crimina- 8
libus, ſi velit per ſcripturam deponere,
quia huiuſmodi Muti teſtimonium per
ſcripturam poteſt recipi, ſi ex accidenti
Mutus ſcribere ſciat; hoc enim caſu cogi
poteſt ad illud ferendum in ſcriptis, quan-
do criminaliter agitur; ſecùs ſi ciuiliter.
Admittitur deniq; Surdaſter, Balbutiens,
& tardiùs audiens, aut loquens: vſque ad
num. 36.

EX QVÆST. LXI.
Oppoſitio XII.

ARGVMENTVM.

De Teſte Clerico contra laicum, & coram ſæculari Iudice examinato.

CLERICVS contra laïcum exa-
minari non poteſt in cauſa crimi- 9
nali: eòque magis, quàndo laïcus pro
crimine eſſet puniendus pœnâ ſanguinis
quamuis Clericus eſſet in minoribus
conſtitutus: ſed ſi forſan examinaretur,
nullum prorſus indicium faceret: gene-
raliter enim in omnibus ſæcularibus ne-
gotiis, & coram Iudice laïco teſtis eſſe
nequit; licèt de conſuetudine admittatur
in inſtrumentis, & teſtamentis. Recipitur 10
attamen in criminibus exceptis (niſi pœ-
na ſanguinis ſit imponenda) quando veri-
tas aliter haberi non poteſt, ſeu quando
cauſa criminalis agitur ciuiliter. Sed
quamuis

quamuis Clericus non poſſit contra laicum examinari coram Iudice ſæculari, poteſt tamen deponere coram Eccleſiaſtico, & ſuper Eccleſiaſtico crimine:quinimò, etiam in Criminalibus contra laicum, quando veritas aliter haberi non poteſt, recipitur ad fauorem laici, & ad eius defenſam; præſertim ſi agatur de repul-
11 ſando teſtes Admittitur ad reprobandum inſtrumentum, eóque magis in cauſa Ciuili, tam coram Iudice laico, quàm Eccleſiaſtico:necnon ei admiſſo maior quàm ſæcularibus fides adhibetur: non poteſt tamen admitti coram Iudice laico,abſque licentia Epiſcopi, & Superioris: ſed ſi abſque ea examinetur, adhuc valet eius de-
12 poſitio. Nec requiritur talis licentia *Primò* tempore peſtis: *Secundò*, quando examinatur Epiſcopus: *Tertiò*, quando vnà cum Epiſcopo, vel Prælato examinatur. Et quando Epiſcopus licentiam concedit vt Clericus examinetur, vel poteſt eam impartiri Iudici laico, vel teſte Clerico examinato coram ſeipſo, vel alio Eccleſiaſtico Iudice, illius examen Iudici laico re-
13 mittere. Verùm quocumque caſu, Clericus non poteſt cogi ad deponendum contra laicum, nec in Ciuilibus, nec in Criminalibus, niſi vbi aliàs veritas haberi non poteſt; eóque minùs in cauſa criminali cuiuſcunque generis; niſi pariter, vbi veritas aliter haberi non poteſt;& tunc debet cogi à Iudice Eccleſiaſtico: vſque ad *num.* 98.

EX QVÆST. LXI. Oppoſitio XIII.

ARGVMENTVM.

De Teſte Laico contra Clericum.

14 LAICVS contra Clericum, quamuis primæ Tonſuræ, in Criminalibus teſtimonium ferre non poteſt: eóque minus ſi laicus ſit aliquo membro mutilatus, ſeu taliter corpore vitiatus vt non habeat poſſibilitatem ad ſacros Ordines ſuſcipiendos. Alij contrà:& præcipuè hoc non procedere in mutilatis, *Author* profi-
15 tetur. Regula non procedit in criminalibus exceptis, quamuis iſti laici ſint viles, eóque fortiùs in ſubſidium; præſertim ſi ſint plures, & deponant immediatè ſuper delicto de viſu faciunt indicium ad tortu-
16 ram, Admittuntur generaliter ad fauorem Clerici, & contra Clericum infamatum, in crimine notorio, in probatione famæ vbi de crimine agitur ciuiliter, & in cauſa merè ciuili: vſque ad *n.* 113.

EX QVÆST. LXI. Oppoſitio XIV.

ARGVMENTVM.

De Teſte Monacho & Religioſo.

MONACHI, & Religioſi non prohibentur teſtimonium ferre, ſiue in 17
cauſis aliorum, ſiue ſuæ Eccleſiæ, ac in Teſtamentis:multóque magis in Teſtamentis ad pias Cauſas, etiam ſine licentia ſuorum Superiorum de *Iure Canonico*, non autem de *Iure Ciuili*: & quamuis contendatur ſine licentia examinari non poſſe; veritas tamen eſt quod examinati probent, nec vllo modo eis de fide minuatur: vſque ad *n.fin.* 134.

EX QVÆST. LXII. Præludia.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus in genere; & in primis quis dicatur Teſtis idoneus, integer, legitimus, & omni exceptione maior? quomodo etiam, & per quem huiuſmodi qualitas probanda ſit.

PONITVR XV. quod Teſtes ſint *Inhabiles*, ſcilicet non legitimi, inte- 1
gri, idonei, & omni exceptione maiores. Præmittendum ergo eſt, qui tales dicantur? & in primis, *Maior omni exceptione* eſt ille, qui nulla legitima exceptione repelli poteſt, & vndique inuulnerabilis à *Iure* reputatur, & à Doctoribus. *Idoneus* eſt ille, ſecundùm aliquos, qui eſt omni ex- 2
ceptione maior: *Author* tamen cōtradicit, & bene probando contrariam opinionē, Idoneum illum dicit, qui eſt aliquid minus quàm teſtis omni exceptione maior; & inter ſe diſtare, prout diſtat terminus Superlatiuus à termino Cōparatiuo *Legitimus* dicitur ille, qui eſt omni exceptione 3
maior:& ſic paria ſunt, quē eſſe teſtē legitimū,&omni exceptione maiorē. *Integer*, ſeu integræ opinionis dicitur is, qui à *Iure* non repellitur; & ita eſt idem cum teſte 4

omni exceptione maiore. Quibus ſic
5 præmiſſis, Regula firmatur, quod vbi requiritur in teſte qualitas termini ſuperlatiui, videlicet, vt ſit optimæ opinionis, tunc iſta qualitas non præſumatur, & ſic per producentem ſit probanda. Idem quando requiratur integræ & probatæ opinionis,ſiue bonæ conditionis & famæ; ſecus verò ſi talis qualitas bonæ cõditionis & famæ ſpecialiter & expreſsè non requiratur à *Statuto* vel *lege*; quia tunc non eſt
6 articulanda, niſi ſit in Superlatiuo gradu. Multóque magis procederet, quando *Statutum* requireret in teſte integritatem per verba geminata; putà ſi diceret *idoneitatem*, & *legitimitatem*; quia tunc eſſet
7 articulanda, & probanda. Hæc tamen procederent quando in Teſte non requireretur niſi qualitas idoneitatis, & quocumque caſu quo debeat probari, ſatis eſt teſtem dicere eum haberi pro tali. Iſta probatio omiſſa ex officio Iudicis decerni poteſt, admitti, & recipi; poſt publicationem proceſſus, & atteſtationem: vſque ad *n*.19.

EX QVÆST. LXII.

Regula cum Ampliationibus.

ARGVMENTVM.

Teſtes, an ſufficiat quod ſint habiles, & idonei, an verò requirantur omni exceptione maiores? Quid in Criminalibus? Quid ſi agatur de reprobando alios teſtes? Et an detur appellatio ab admiſſione teſtium inhabilium.

7 TESTES inhabiles ad teſtificandum non admittuntur, & in omni cauſa, ac negotio,non ſolùm requiruntur habiles & idonei, ſed etiam omni exceptione maiores:præcipuè in Criminalibus:& vbi ageretur de reprobando Teſtes iam exa-
8 minatos, ſeu eorum perſonas. Quinimò ſi Iudex admitteret teſtes inhabiles, Pars poſſet appellare ab huiuſmodi admiſſione. Et denique, habilitas teſtis non probatur per aſſertionem eiuſdem teſtis dicentis ſe habilem; aliunde enim ipſius habilitas probari debet: vſque ad *n*.28.

EX QVÆST. LXII.

Limitatio I. Regulæ.

ARGVMENTVM.

Teſtes inhabiles admittuntur in his quæ ſunt difficilis probationis ſi habiles haberi non potuerint.

LIMITA, propoſitam Regulam non procedere in factis & delictis, 9
quæ ſunt difficilis probationis; vt ſunt Furtum, Adulterium, partus ſuppoſitus, Simulatio, ſimonia, fraus, dolus, Tractatus, aut quid ſimile. Quod intellige, dummodò alij Teſtes non interuenerint, nec veriſimiliter interuenire potuerint. Sic & pariter non procedit, 10
quando producens teſtes inhabiles potuit adhibere teſtes habiles, & non adhibuit; quia licèt inhabiles admittantur ad probandum adminicula, quæ de ſui natura non ſunt difficilis probationis; hoc ſanè 11
intelligendum, quando agitur ciuiliter, ſecus ſi criminaliter: quia in Criminalibus, & ſi admittantur, non ſunt integræ fidei: vſque ad *n*.33.

EX QVÆST. LXII.

Limitatio II.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilitas, in probatione facti nocturni admittendis, & quomodo prædicti teſtes deponendo probent? an verò potius ſint de falſo ſuſpecti.

LIMITA Secundò, Quæſtionis Regulam non procedere in proba- 12
tione eorum quæ nocturno tempore fiunt, quæ cum reputentur à *Iure* difficilis probationis, Inhabiles admittuntur, ſed non ſunt integræ fidei; quia ſolùm tunc recipiuntur, quando ratione loci alij teſtes veriſimiliter interuenire non potuerunt: & hoc caſu debent reddere eorum ſcientiam, eorum cauſam ſcientiæ, & viſus; ſecus ſi tantùm de viſu deponerent niſi adderent quod Luna luceret, vel 13
lumina eſſent accenſa; quia aliàs nedum

non

non probarent,verùm etiam eſſent de falſo ſuſpecti: quinimò dicens ſe vidiſſe ad lumen Lunæ, non eſt integræ fidei, nec ad torturam ſufficiens: ſic & non proba-
14 ter, niſi deponeret vidiſſe de vicino, & propinquo; niſi probaretur ex Medicorum relatione talis naturæ, & viſus adeo perſpicui, & acuti,vt de nocte etiam abſque ſplendore ignis, vel Lunæ videret, vel haberet notam vocem loquentis: ſed iſto caſu non dicitur omni exceptione maior, & vnicus non ſufficit ad torturam: vſque ad *n.*50.

EX QVÆST. LXII.
Limitatio III.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus admittendis,vbi veritas per alios haberi non poſſit.

15 LIMITA Tertiò, non procedere Regulam, vbi veritas aliter haberi non poteſt: quia tunc teſtes inhabiles admittuntur, quamuis ſint affines & conſanguinei: & nedum in Ciuilibus, ſed etiam in Criminalibus. Veritatem (ad propoſitum) non ſolùm dicitur aliter non haberi poſſe, quando delictum, & negotium de ſui natura eſt tale, & ſic difficilis probationis; ſed etiam quando ratione loci,vt purà ſi agatur de commiſſis in heremo, in nemore, in monte, aut
16 in alio loco ſecreto: ſed quia qualitas, quod veritas aliàs haberi non poſſit, non præſumitur, ideo eſt alleganda, articulanda, & probanda; niſi eſſet notorium: quod notorium,an ſit nécne? Iudicis arbitrio remittitur conſiderandum. Non dici-
17 tur ex eo,quod in facto,de cuius probatione agitur, alij teſtes actu non interuenerint; niſi factum,vel de ſui natura, vel ratione loci & temporis ſit tale. Et quod actu & habitu alij teſtes interuenire non potuerint, ſatis eſt deducere à communiter accidentibus: ſed ſi interuenire potuerint, non tamen interuenerint, hoc caſu teſtes inhabiles faciunt aliqualem probationem: vſque ad *n.*69.

Et iſta qualitas, quod veritas aliter ha-
18 beri non poſſit,eſt aliunde probanda quàm per dictos teſtes inhabiles, qui nunquam recipiuntur, ſi de geſtis à ſeipſis teſtificentur intelligendo,quod quando proceditur per accuſationem non admittantur: & quocumque caſu, Author firmat(quidquid Alij contra)nunquam facere plenam probationem: nec vllo pacto admittendos, quando inhabilitas proueniret ex pluribus defectibus: vſque ad *n.*81.

EX QVÆST. LXII.
Limitatio IV.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus in criminalibus exceptis.

LIMITA Quartò,in criminibus exceptis ac ſpecialiter in crimine Hęreſis, 19 & læſæ-Maieſtatis, vbi admittuntur teſtes inhabiles; ſiue ſint maſculi,ſiue fœminæ: veruntamen, licèt recipiantur ad probandum talia crimina excepta, non tamen admittuntur ad probanda adminicula dictorum criminum: & quoad crimen læſæ-Maieſtatis, non dicitur commiſſum in propoſito, niſi de facto in perſonam ipſius Principis cadat offenſio corporalis. Quo verò ad crimen Hæreſis, tantummodò probant, quando ſint numero plures; quàm duo adminicula, & circunſtantiæ concurrant; quia aliàs non ſufficerent,niſi ad torquendum, vel ad ſummum ad condemnandum in pœnam extraordinariam: vſque ad *n.*90.

EX QVÆST. LXII.
Limitatio V.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus admittendis, ad rei defenſionem.

LIMITA Quintò, vt ad Rei defenſionem, & innocentiam detegendam 20 inhabiles admittantur; ſecus verò, quando inducerentur ad reprobandos teſtes probantes delictum: vel quando ſic Inquiſitus, eſſet valde indicatus, vel ageretur contra accuſantem; ſeu inhabilitas reſultaret ratione infamiæ. Et licèt Aliqui 21 voluerint iſtos inhabiles non admitti, in criminibus exceptis, quamuis ad defenſam; *Author* contrarium tenet, & firmat: quidquid ſit, ſi dicatur non eſſe integræ fidei: vſque ad *n.*99.

EX QVÆST. LXII. Limitatio VI.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus in cauſa Matrimonij.

LIMITA Sextò, Regulam non
22 procedere, quando agitur de probando conſanguinitatem, ad effectum impediendi Matrimonium: quia tunc ratione peccati vitandi inhabiles recipiuntur: & generaliter, quamuis nonnulli teneant recipi in cauſis matrimonij, etiam quando non agatur de peccato vitando; Contrarium tanquam verius de-
23 fendit *Author*. Recipiuntur quoque ad probandum matrimonium clandeſtinum, contractum: ſeu quando ageretur de probando matrimonium ſpirituale; quia tunc requiruntur teſtes omni exceptione maiores: vſque ad *n.* 110.

EX QVÆST. LXII. Limitatio VII.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus admittendis, necne, in Inſtrumentis, & Teſtamentis. Et quid ſi ſint à Partibus rogati in aliquo alio actu.

LIMITA Septimò in *Inſtrumen-*
24 *tis*, in quibus teſtes inhabiles recipiuntur extendendo generaliter ad quemcunque actum, in quo ſint vocati, & rogati à Partibus; quinimò teſtes inhabiles inſtrumentarij poſſunt etiam teſtificari ſuper comprobatione inſtrumenti, ſiue publicæ, ſiue priuatæ ſcripturæ; quamuis fuerint inhabiles tempore ſubſcriptionis, ſeu tempore depoſitionis, quamuis fuerint affines, ac adhibiti in inſtrumento fratris, ſi Pars tempore inſtrumenti cognoſcebat tales teſtes; ſecus è contra: quia teſtis approbatus ab vna Parte non cenſetur approbatus ab altera: quinimò non reputantur approbati per ſimplicem vocationem, & rogationem, ſi repellantur in odium ipſius teſtificantis: putà *quod ſit Bannitus*, *Excommunicatus*, aut quid ſimile. Et licèt contra teſtes inhabiles inſtrumentarios non poſſit dari exceptio perſonalis, poteſt tamen excipi contra eorum dicta, ſi quod habeant intereſſe in inſtrumento, de quo agitur. In Teſta- 25
mentis verò, quamuis ſint approbati à *Teſtatore*; ſi à *iure* repellantur, non poſſunt admitti: præcipuè quando inhabilitas reſultaret ex intereſſe: niſi fuerit admiſſus tempore quo ex communi opinione reputatus fuiſſet habilis: vſque ad *numer.* 132.

EX QVÆST. LXII. Limitationis VII. Sublimitatio.

ARGVMENTVM.

An teſtes in Inſtrumentis, & Teſtamentis, debeant eſſe rogati? & quando rogati præſumantur.

PROSEQVENDO materiam, & re-
ſolutiuè loquendo; quidquid Alij 26
contra; in Inſtrumentis *rogatio* Teſtium non requiritur, quamuis neceſſariò in Teſtamentis debeant eſſe *rogati*, ac ſingulariter expreſsè rogati ad *intereſſendum* vti teſtes: Rogatio enim nil aliud eſt, quam denunciatio teſtibus facta, vt ſint teſtes: licèt hodie ſatis ſit de *Conſuetudine*, vt Teſtator dicat teſtibus adhibendis, *Eſtote* 27
teſtes. Imò plus; qui dicit Teſtes *rogatos* in Teſtamento, debet hoc probare, cùm dicatur qualitas extrinſeca, & rogati non præſumantur ex aſſertione Notarij ſcribentis in inſtrumēto præſentibus N. & N. & propterea quamuis dicant in articulis ſe audiuiſſe, non tamen deponant, ſe adhibitos & *rogatos*, adhuc nihil probant; quia rogatio requiritur nedum de Iure Ciuili, ſed etiam de Iure Canonico.

Et licèt ſuperius fuerit dictum, *roga-* 28
tionem teſtium in inſtrumentis non eſſe neceſſariam; notabiliter requiritur in ſolutione, ſeu confeſſione debiti quod iam erat in ſcriptis redactum, necnon in diuortio.

In teſtamento Militis à *Iure* priuile- 29
giato, adhuc Rogatio requiritur; ſed in Codicillis, in Teſtamentis ad pias Cauſas, & inter liberos, non eſt de neceſſitate. Et quocumque caſu, ſatis eſt à Notario, vel Teſtatore, fuiſſe rogatos; imò & ab hærede, dummodò ſit præſens, & conſentiat Teſtator.

Ad

Ad probandam verò *rogationem*,
30 duo teſtes, vel aſſertio Notarij ſcribeutis, *rogatis*, &c. ſufficiens eſt: & licèt Alij contrà, non recedas.

Præſumuntur etiam *rogati*, ſi poſt verba *Præſentibus*, iungatur clauſula, *&c.* quia hæc Clauſula extenditur etiam ad *rogitum*: eóque fortiùs, quando eſſent in teſtamento ſubſcripti pa-
31 tiente, & ſciente teſtatore; Nec rogitus reuocatur in dubio, datâ peritiâ Teſtatoris, & Notarij, ac inſtitutione neceſſariò inſtitui debentis.

Notabiliter verò, ſi plura Teſtamenta reperirentur in vna charta, quinterno, ſeu *filſa* eiuſdem Notarij, & in vno, vel pluribus ex illis præcedentibus adeſſet *rogitus* Teſtium; idem rogitus præſumitur etiam in ſub-
32 ſequentibus. Aliqui demum tenent, quod etiam præſumantur *rogati* Teſtes, quando patiantur ſe deſcribi in teſtamento. Author de hoc dubitat, & tantùm ſuſtineri poſſe concluſionem credit, quando teſtes patiantur ſe deſcribi iuſſu, patientia, ſeu conſenſu teſtatoris: vſque ad *n.*174.

EX QVÆST. LXII.

Limitatio VIII.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus, ex Partium expreſſo, vel tacito, per non oppoſitionem conſenſu admittendis, aut Iudicis officio repellendis.

LIMITA Octauò, quæſtionis
33 Regulam non procedere, quando pars citata ad videndum produci, & examinari teſtes, nihil opponeret, quia tunc quilibet inhabilis, & exceptus teſtis recipitur: eóque magis de expreſſo Partium conſenſu; ſiue etiam tacito, quando Pars fuit præſens admiſſioni nihil opponens, & nihil op-
34 pugnans. Verùm ſi à principio inhabilitas Parti non erat nota, adhuc dicitur in tempore ad opponendum; & per non oppoſitionem, non cenſentur approbati. Extende ſi adhuc etiam non valebat opponere, exemplificando in Minore. Et quocumque alio ca-
35 ſu, perſonis teſtium approbatis, dicta eorum non cenſentur approbata, imò nec eorum perſonæ in illis quæ ſunt introducta non fauore tacentis, ſed odio ipſius Teſtis, vt ſunt excommunicatio, bannum, & quid ſimile: minúſque nocet non oppoſitio, ſi à Iu- 36
dice fuerit impedita, vel de inhabilitate conſtet ex propria ipſius teſtis confeſſione: quinimò Iudex ex officio poteſt cognoſcere de inhabilitate, ſi inhabilitas pendat à culpa teſtium, & ex perſonis eorumdem, vt ſunt Infames, Condemnati, Minores, & ſimiles: vſque ad *n.*193.

EX QVÆST. LXII.

Limitatio IX.

ARGVMENTVM.

De Teſtium inhabilium repulſa in cauſis ſummariis admittenda, necne.

LIMITA Nonò, quæſtionis Regulam non procedere in cauſis 37
Summariis, in quibus teſtium reprobatio non admittitur: & ideò *Inhabiles* recipiuntur: extendendo ad poſſeſſoria ſummariſſima; ad omne Iudicium, in quo non plena, ſed leuis probatio ſufficit: præſertim, quando appareat de calumnia petentis repulſam, vel quando agatur incidenter, ſiue in eo Iudicio ſummario quod per Ordinarium poteſt reparari. Conceditur attamen repulſa in poſſeſſorio 38
non ſic ſummariſſimo, in cauſa Attentatorum, ſecluſa calumniâ, quando filius petit alimenta à patre, vel in bonis paternis, & ideo ſit neceſſaria probatio filiationis: & generaliter quandocunque de calumnia non apparet etiam in Summariis; ſiue quando aga- 39
tur de legitimatione perſonarum, principaliter in caſu *leg. fin. Cod. de edict. Diu. Hadr.* vel ad effectum impediendi executionem ſententiæ: & tandem non poteſt denegari quando defectus ex illorum depoſitione appareat.

* * *

EX QVÆST. LXII.
Limitatio X.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus, quando probent contra producentem, ſiue vnus, ſiue plures ſint.

LIMITA Decimò, quod contra
40 producentem teſtes inhabiles probent, ſiue vnus, ſiue plures ſint; nedum in Ciuilibus, ſed etiam in Criminalibus, ex quo teſtis productus à Fiſco contra fiſcum plenè probat, non ſolùm in eadem cauſa, verùm etiam in diuerſa: quia quem in vna cauſa pro me produxi, non poſſum reprobare in alia, ſi contra me producatur; licèt tacitè approbatus in Iudicio ſummario, poſſit reprobari in plenario. Extendendo vt etiam productus in
41 vna cauſa, quamuis reproducatur ab alio in diuerſa, non poſſit reprobari: ſufficit enim ſola teſtium productio; quamuis producens vſus non ſit eorum examine, etiamſi produxerit, & poſtea pœnitens productionem reuocauerit, ſeu non examinauerit; quia adhuc producente inuito
42 examinaſti poſſunt: & horum Teſtium approbatio non ſolùm producenti nocet, ſed etiam ei contra quem producunt. Quapropter ſi ego produxi teſtes contra
43 te, & tu illis vtendo contra me, eoſdem approbaſti, non poteris amplius illos reprobare, ſi per me contra te iterum producantur. In tantum ergo contra producentem Inhabiles probant, vt etiam hoc procedat ſi inhabilitas reſideat in *dicto*: videlicet ſi deponant de *credulitate*, & quamuis ſit vnicus, quando poſt examen, & illius publicationem fuerit productum:
44 Quidquid Alij contrà; ſic firmat *Author*: & extendit ad teſtem de *Auditu* cum eadem declaratione: & ideo etiam quòd teſtis vnicus ſit, adhuc plenè probat contra producentem. Alij contra, & forſan verius: prout hanc opinionem aliquando tenuit Rota Romana *in vna Tullen. Monaſterij, ſancti Manſueti 27. Ianuarij 1597.*
45 *coram Pegna:* Quia generaliter non procedit hæc Limitatio ad exceptiones ſuperuenientes poſt teſtium inductionem, nam eas opponere non prohibetur producens: quinimò nec per productionem cenſentur approbatæ perſonæ ipſorum teſtium, niſi vltra productionem adfuerit reproductio examinis, vel producenti bene innoteſcat eorum inhabilitas, iſtòque caſu ignorantia probatur iuramento, & adhuc contra eos poteſt opponi de ſubornatione. Sublimita tandem in exce- 46
ptione reſpiciéte intereſſe proprium ipſius Teſtis, nunquam enim producens obligatur per productionem credere teſti producto in reſpicientibus cauſam propriam ipſius teſtis, niſi quando tale intereſſe optimè innoteſceret producenti, ante productionem: Et quatenus concedatur, 47
quem non poſſe teſtes à ſe productos reprobare, non tamen impeditur Iudex ex officio illos repellere, ſi videat aliam Partem non fouere iuſtitiam: ſed quando Teſtem produxi contra te, tu illum reproba- 48
ſti non impedior eundem reprobare, ſi reproducatur à te, quamuis antea fuerit reproductus à me, dummodò ſic ille idem qui illum reprobauit; quia adhuc ſi ſecùs, non poſſem contra illius perſonam excipere, cùm reprobatio noceat reprobanti, & non Tertio. Demum ſublimitatio proce- 49
dit, quando reprobatio, & oppoſitio Partis, contra quam teſtis fuit productus, fuerit ratificata, & approbata per producentem. Inſuper requiritur quod reprobatio ſit in ſpecie, non autem in genere: qua- 50
propter non ſatis eſt proteſtatio illa generalis, quam Pars citata ad videndum productionem teſtium, facit in Iudicio, quod intendit contra illos *ſuis loco, & tempore excipere*; niſi etiam ſubſequatur poſtea ſpecialis: & tandem in hac materia *Author* ſe remittit ad DD. in *c. præſentium,* 51
de teſtib. & ad Maſcard. *de prob. lib. 3. concluſ. 1235. num. 18. & 19.*

EX QVÆST. LXII.
Limitatio XI.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus examinatis, quando examinari non debuerant, an, & quando faciant aliquam probationem, indicium vel præſumptionem.

LIMITA XI. propoſitam Regulam quia etſi teſtes inhabiles non pro- 52
bent, faciunt tamen præſumptionem, & indicium ad inquirendum, & aſſumendum informationes, & quandóque ad torturam, ſi inhabilitas non in totum eos repellat,

repellat, & ſint numero plures; quamuis inhabilitas reſpiciat ſiue eorum perſonas, ſiue examen; putà quia non ſint ritè examinati: & ideò teſtis examinatus extra terminum adhuc facit aliquod indicium: & notabiliter vbi certus numerus requiratur, ſi minor adhibeatur, adhuc facit indicium, dummodò iſte minor numerus ſit ſaltèm duorum teſtium, quamuis inhabilitas reſultet ratione infamiæ, vel
53 inimicitiæ, ſed tamen nunquam inducunt probationem ſufficientem ad condemnandum: & ſi fuerint examinati dum examinari non debuiſſent, nullum prorſus faciunt indicium; nullùmque etiam Inhabiles, qui examinari non debuerant propter reuerentiam; vt ſunt filij liberti ſerui, & ſimiles; vel propter ætatem aut ſexus defectum, ſeu propter timorem affectionis: vſque ad *n*. 266.

EX QVÆST. LXII. Limitatio XII.

ARGVMENTVM.

De Teſtium inhabilitate conſideranda, an tempore actus depoſitionis iuramenti, ſeu quando.

LIMITA Duodecimò, quod inhabilitas Teſtium, ad hoc vt illis tol-
54 lat, vel non tollat fidem, & ſic etiam habilitatem, conſideranda eſt non tempore celebrati actus, ſed tempore depoſitionis. Verùm quia hæc Limitatio non ſemper vera eſt, *Author* aliquas facit Concluſio-
55 nes. Quarum *Prima* eſt, quod quando Teſtes requiruntur non ad ſolemnitatem, & ſubſtantiam actus, ſed ſolùm ad illius probationem, tunc habilitas conſideratur non tempore actus, ſed depoſitionis. *Se-*
56 *cunda* præcedenti contraria, quod quando Teſtes requiruntur non ad probationem actus, ſed ad illius ſolemnitatem, & ſubſtantiam, tunc eorum habilitas inſpicienda eſt tempore actus, & non depoſitionis. *Tertia*, quod quando poſt actus celebra-
57 tionem teſtis effectus eſt inhabilis ſine ſua culpa, tunc eſt idoneus ſi tempore actus erat habilis, & tempore depoſitionis inhabilis; ſecus verò ſi effectus ſit inhabilis propriâ culpâ, quia tunc tollit ei fidem tempore depoſitionis. Alij contrà. *Quar-*
58 *ta*, quod quando habilitas, & inhabilitas teſtis inſpicitur tempore depoſitionis, tunc ſi idem Teſtis tempore depoſitionis erat habilis, fidem facit, & probat; etiam quod poſt depoſitionem inhabilitas ſuperueniat; ſicut è contrà, inhabilitas tempore depoſitionis tollit fidem teſti; etiam quod poſt depoſitionem efficiatur habilis: & pariter inhabilitas ante depoſitionem & iuramentum teſti fidem non tollit, ſi tempore depoſitionis, & iuramenti erat habilis. *Quinta*, quod teſtes debeant eſſe 59 habiles non ſolùm tempore depoſitionis, ſed etiam tempore iuramenti, & ſic vtroque tempore. *Sexta*, quod excipiens de 60 inhabilitate teſtium, debet non ſolùm inhabilitatem probare, ſed etiam in ſpecie illam probare tempore vel iuramenti, vel depoſitionis: vſque ad *n*. 308.

EX QVÆST. LXII. Limitatio XIII.

ARGVMENTVM.

De teſtibus inhabilibus, quando eorum fides ſuppleatur ex numero.

LIMITA Decimotertiò, quod teſtium numerus ſupplet eorum 61 defectum, ac inhabilitatem in Ciuilibus, non autem in Criminalibus quoad condemnandum; licèt ſecùs quoad torquendum: quinimò nec in Ciuilibus arduis, & grauibus, ac ſignanter in cauſa matrimoniali ſecundùm Aliquos: ſed Contrarium eſt verius; & hanc contra- 62 riam opinionem ſequitur Rota Romana. Teſtium inhabilitas tunc ſuppletur numero, quando inhabilitas minuit tantum 63 fidem teſtibus, ſecùs ſi in totum eos repellat; prout eſt quando repelluntur ratione intereſſe, quod habent in cauſa; prout nec ſuppletur, quando defectus ſtat in *dictis*, vel quando omnes Teſtes eſſent ſuſpecti, ſeu paterentur plures exceptiones, & defectus. Qualis autem ſit hic 64 numerus teſtium? DD. non conueniunt, & hac de re varij varia dicunt. *Author* in tot tantíſque ambagibus hoc vnum firmat, ſcilicet, quod Iudicis arbitrio remittatur: vſque ad *numer*. 328.

***

EX QVÆST. LXII.

Limitatio XIV.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus, quando eorum fides ſuppleatur, vel ex magna fide conteſtis, vel ex adminiculis.

65 LIMITA XIV. non procedere Regulam, quando eſſent examinati duo Teſtes, quorum vnus eſſet inhabilis, alter verò pluſquàm habilis; tunc enim fit inter eos compenſatio, & vnius inhabilitas, ac defectus ſuppletur ex magna fide, & habilitate alterius, non ſolùm quando vnius Teſtis inhabilis fides
66 ſuppletur ex fide plurium aliorum Teſtium habilium, & fide dignorum, ſed etiam ſi ſuppleretur ex vnius tantùm fide: & non ſolùm quando inhabilitas conſiſtat circa *perſonam*, ſed etiam circa *dicta*. Ex
67 quo infertur, quod dictum Teſtis, non deponentis de loco, & tempore, ſuppletur ex dicto alterius, qui de tempore, vel loco deponat; ſanè intelligendo, niſi tempus eſſet de ſubſtantia; vſque ad *numer.* 335.

Inhabilitas inſuper ſuppletur ex admi-
68 niculis, coniecturis, præſumptionibus, & veriſimilitudinibus: quia inhabiles, ſi deponant veriſimilia, benè probant: præcipuè ſi ſint adminiculata aliqua iuris præſumptione, videlicet, ſi concurreret confeſſio Partis, vel fama publica. Verùm, ſi Teſtis eſſet omninò inhabilis, eius teſtimonium vix ſuppleri poſſet: requiritur enim, vt Teſtis ſupplens ſit præſtantiſſimæ fidei, & omni exceptione maior; & adhuc in Criminalibus tantùm ſuppleret
69 ad torquendum. Singulariter verò quando à *Statuto* requirerentur duo Teſtes in quouis actu, tunc vnius fides non ſuppleret inhabilitatem alterius: vſque ad *num.* 350.

***

EX QVÆST. LXII.

Limitatio XV.

ARGVMENTVM.

De exceptione Teſtium inhabilitatis, quando impediat eorum examen, quando verò reſeruetur in fine litis.

LIMITA XV. quia & ſi Teſtes non probent, exceptio tamen contra 70
eos oppoſita, regulariter non impedit eorum examen, ſed in fine litis reſeruatur diſcutienda. Alij contra: Firma tamen, & Ampliando dicas multò magis procedere, quando inhabilitas oppoſita ha- 71
bet contra ſe Iuris præſumptionem; vt putà, ſi opponens diceret, Teſtem eſſe ſeruum, inimicum, ſeu quid ſimile: eóque fortiùs, ſi opponeretur malitioſè. Sed ſi cum oppoſitione concurreret præſumptio Iuris, vel capitalis inimicitia, ſecus procederet. Quinimò tunc demum exceptio contra Teſtem reſeruatur in fine 72
litis, quando non incontinenti offertur probatio, & ſic illius diſcuſſio requirit altiorem indaginem. In Teſte verò examinando cum tortura, tunc exceptio contra ipſum oppoſita impedit examen, extendendo ad exceptionem Excommuni- 73
cationis, ſeu publici & manifeſti criminis, vel quando periculum eſſet quòd Teſtes reprobatorij non repeterentur in fine litis; putà, quia Senes, infirmi, vel diù abfuturi: ac tandem generaliter conclude, quod ſit in arbitrio Iudicis, reſer- 74
uare, nécne, in fine litis, exceptiones contra Teſtes oppoſitas in fine litis diſcutiendas: quod ſi aliquis velit tale arbitrium impedire, neceſſe erit appellare: vſque ad *n.* 367.

EX QVÆST. LXII.

Limitationes diuerſæ.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus admittendis in pluribus alijs caſibus.

LIMITA XVI. in perſonis honeſtæ vitæ, & famæ, in quibus inha- 75
bilitas

75 bilitas affectionis ſuppletur per maximam eorum honeſtatem. Extende in Notoriis, in quibus Inhabiles admittuntur: in crimine Blaſphemiæ, in quo repulſa non datur: & in Teſtibus inhabilibus de lure
76 *poſitiuo*, qui admittuntur. Non enim ſufficit contra Teſtes excipere, quod ſint inhabiles in genere, niſi etiam inhabilitatis ſpecies deducatur: & talis oppoſitio fieri debet in tempore productionis eorum, vel etiam poſt, dummodo ante pu-
77 blicationem; licèt quandóque etiam poſt ſententiam, & in ſecunda inſtantia concedatur. In Criminalibus verò, inhabilitas purgatur per torturam: & quamuis multi voluerint hoc etiam fieri poſſe in Ciuilibus; id non practicatur: vſque ad *num.* 379.

EX QVÆST. LXII. Sublimitationes.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus inhabilibus, non admittendis etiam in caſibus, in quibus aliàs admitterentur.

SVBLIMITA Primò, & gene-
78 raliter omnes præcedentes Limitationes, vt tunc demum in caſibus illis expreſſis inhabiles admittantur, & probent; dummodò depoſuerint cum tortura, ſi inhabilitas proueniat ex defectu famæ, vel ſtatus; ſecus ſi ex alio reſpectu, quia tunc non eſſet neceſſaria; imò admitterentur, & probarent in caſibus aliàs à Iure permiſſis: vſque ad *n.* 382.

Sublimita Secundò, quando inhabilitas Teſtis reſultaret ex pluribus defecti-
79 bus, tunc enim non admittitur, quamuis in caſu aliàs à Iure permiſſo; nedum ad probationem, ſed etiam nec ad indicium & præſumptionem, quia prorſus & omnino repellitur, plures enim defectus habilitatem deſtruunt, & per torturam non reparantur, etiam ſtante Statuto Teſtes inhabiles admittente: vſque ad *n.* 383.

Sublimita Tertiò; quod etiam in caſu,
80 quo Teſtes inhabiles admittuntur, non ſint integræ fidei, & propterea tantùm faciant qualemqualem probationem, tantùm ſufficientem ad torquendum: Sed ſi ſint plures quàm duo, & veriſimilia deponant, in caſu aliàs à Iure permiſſo, certum eſt, quod plenè probant: hoc ſanè intellecto, dummodò deponant ſuper principali delicto: vſque ad *n.* 387.

EX QVÆST. LXIII. Cap. I.

ARGVMENTVM.

De Teſte vnico, an, & quibus caſibus faciat plenam, aut ſemiplenam probationem.

PONITVR Decimo-ſextò, quòd Teſtis ſit *vnicus*; & propte- 1
reà non probet; ex Regula, *Dictum vnius, dictum nullius*: tàm de iure Ciuili, quàm Canonico; quamuis Teſtis ſit in Senatoria, & Præſidiali dignitate; quinimò quamuis ſit *digniſſimus*: Eóque minus in Criminalibus; in tantùm vt nec ex Conſtitutione, Statuto, Conſuetudine, & quod magis eſt nec à Principe, nec à Papa poſſit fieri, vt Teſtis vnicus plenè pro- 2
bet, niſi quando non agatur de præiudicio Tertij, & in aliquibus caſibus ſingularibus, ex eius *certa ſcientia*. Extendendo concluſionem, quamuis ageretur coram Iudice, liberum, & abſolutum arbitrium habente, etiam ad fauorem piæ Cauſæ, vel etiam ſi eſſet iſte Teſtis Epiſcopus. Probat tamen vnicus Teſtis de 3
conſenſu Partium, dummodò conſentiant in perſonam, & dictum; vel in certam perſonam, & certum nominatum negotium; ſed adhuc non eſt prohibitum contrarium probare. Reſtringitur etiam propoſita Regula, quando non agitur de 4
alicuius præiudicio, putà, quod quis ſit Clericus, Doctor, Baptizatus; quod Eccleſia ſit conſecrata; & ſimilia Sed quoad Clericatum, diſtingue, aut ſumus in extraiudicialibus, & probat; aut ſumus in iudicialibus, & tunc non admittitur: vſque ad *n.* 30.

Probat item vnicus Teſtis, quando ſumus in cauſis modicis, breuioribus, & quæ ſummariè expediuntur, ſeu in poſſeſſoriis, vbi de modico præiudicio agatur, prout eſſet in poſſeſſorio momentaneo, & præparatorio alterius iudicij, quod intentatur; non ad decidendum ſuper poſſeſſione, ſed ad præparandum aliud poſſeſſorium, ſeu petitorium; aliter ſecùs: & tamen iſto caſu debet eſſe idoneus, & omni exceptione maior. Proba- 5
ret etiam, concurrentibus aliquibus præ-

ſumptio

ſumptionibus, ſi verſaremur in Ciuilibus; vel in probatione Confeſſionis Sacramentalis, & abſolutionis ab Excommunicatione; vel quando ageretur de probatione actus, in quo impoſſibile, vel difficile eſſet alios Teſtes haberi. Et ſingulariter
6 Teſtator in ſuo Teſtamento poteſt mandare, vt in materia hæreditatis ſtetur dicto vnius particularis perſonæ: item in officiali Denunciatione, cui creditur in leuibus, & pariter vnico Officiali nuncio de citatione teſtificanti, plena fides adhibetur: vſque ad *n.*41.

Creditur etiam vnico Teſti deponenti
7 ad defenſam, dummodò probatio innocentiæ Rei non ſit contraria probationibus fiſci, & accuſatoris, vt putà, fiſcus probauit per duos Teſtes, quod Mæuius occidit, Mæuius autem probat quod occidit, ſed prouocatus, & ad ſui defenſionem, tunc quia eſt compatibilis, admittitur: ſecus ſi per vnum Mæuius vellet probare non occidiſſe, quando fiſcus per duos occidiſſe probauit: ſed & iſto caſu videretur fiſci probatio ſatis obnubilata, ita vt hæc contraria probatio ex vni-
8 co Teſte proueniens, ſufficeret ſaltèm ad euitandam pœnam ordinariam: vſque ad *num.*45.

Creditur tandem quando agitur de in-
9 terpretatione alicuius ſcripturæ: & hinc infertur ad Hebræos, quorum libri, vel ſcripturæ hebraicè conſcriptæ, ſi producantur coram Iudice Chriſtiano, hebraïcam linguam non intelligente, ſtatur dicto vnius Iudæi interpretantis, ſi plures
10 haberi non poſſint. Item in probando læſionem Minoris, vel impedimentum Matrimonij contrahendi, ſeu veriſimilem ignorantiæ cauſam. Et licèt vnicus Teſtis
11 non faciat plenam probationem, negari non poteſt, quin inducat præſumptionem, & transferat onus probandi in Aduerſarium: vſque ad *n.*55.

EX QVÆST. LXIII. Cap. II.

ARGVMENTVM.

Vnius Cardinalis teſtimonio, an, & quando credendum ſit.

CARDINALI aſſerenti ſe Lega-
12 tum, vel aliquid à Papa ſibi commiſſum, creditur plenè, etiam quod litteras ſuæ commiſſionis, & Legationis non oſtendat. Extende ad quemlibet alium Excelſum, notum, & probatum 13
Virum, niſi agatur de graui Tertij præiudicio, cùm nec iſto caſu Cardinali credatur. Amplia, Cardinalibus credi in omnibus iis, quæ ſub generali commiſſione continentur, vel in iis, quæ exponit nomine Papæ committentis *viua vocis Oraculo*, etiam quod aliunde non do- 14
ceat de commiſſione: quinimò de Conſuetudine, etiam in iis, quæ geruntur coram eis per Partes, necnon teſtificantibus de facto proprio, dummodò Papa ſit præſens, vel de facili ad eum recurri poſſit: ſed certè in reſeruatis Summo Pontifici, Cardinali non eſt credendum 15
etiam extra Tertij præiudicium, niſi Papa eſſet præſens: vſque ad *n.*78.

EX QVÆST. LXIII. Cap. III.

ARGVMENTVM.

Principis aſſertioni, & teſtimonio, quando plenè credendum ſit.

ASSERTIONI & teſtimonio Pontificis, ſiuè fiat in ſcriptis, & per li- 16
teras, ſiue ſolo verbo, plenè creditur. Extende ad Imperatorem, vel Regem, necnon ad quemlibet alium iura Imperialia, vel Regalia habentem, & de facto Superiorem non recognoſcentem: Quinimò, & Principi inferiori, Superiorem recognoſcenti, creditur in iis, quæ pendent ab eius Poteſtate. Eóque magis Pa- 17
pæ, ac Principi, aſſerenti de facto proprio: imò & partim de facto alieno, in iis etiam quæ Papa vidit ante Pontificatum: ex quo etiam ſuper voluntate ipſius Anteceſſoris, & in narratione facti alieni cotam ſe geſti: eóque fortiùs aſſertioni Principis factæ *motu proprio, & ex certa* 18
ſcientia: etiam quod agatur de præiudicio Tertij, niſi aſſertio fundaretur ſuper Narratiua Partis, vel aliquo modo ſe à Parte informatum oſtenderet: vſque ad *num.*106.

In antiquis verò indiſtinctè, quamuis 19
contineant factum alienum; multóque magis, quando Princeps aliquid aſſereret ex informatione habita à Viris dignis; plenè ei creditur ad ſui ipſius intereſſe, ſecus ad alterius præiudicium. Extende, 20
vt Papæ credatur aſſerenti quem eſſe ſuum

ſuum Capellanum, ſeu quomodocunque Officialem, ita vt mandatum probetur ex verbis narratiuis Papæ; præcipuè ſi loquatur diſpoſitiuè: & eò for-
21 tiùs omnino ſtatur tàm Papæ, quàm Principi, declarantibus eorum Gratias, ſeu Conceſſiones; ſiuè ſint conditionales: ſiue modales; & ſiue in iis quæ ſunt *facti*, ſiue in iis quæ ſuot *iuris*.
22 Statur etiam Papæ circa contractum à ſe celebratum, etiam io concurſu Notarij aliter ſtipulantis, in tantum vt nec admittatur probatio in contrarium: Quod etiam extenditur ad Principem, quamuis agatur de facto alieno; ſed licèt talis aſſertio non recipiat contrariam probationem directam, recipit tamen indirectam, eneruantem vires ipſius aſſertionis, & gratiæ, ſi caderet in ipſa confeſſione aſſeren-
23 tis. Prout aſſertioni Principis ſuper facto alieno, ſi contrarium ſit notorium, non ſtatur; ſed tamen transfert
24 onus probaodi in Aduerſarium: Sic & aſſertio Principis incidenter facta ſuper facto alieno, non principaliter, nullam inducit probationem: & licèt aſſertioni credatur ſuper facto enunciato, quod ſcilicet illud factum verum ſit, non tamen ei creditur quoad
25 validitatem. Hæc materia, Amice Lector, eſt meo indicio tàm in diſputando, quàm in iudicando valde periculoſa, cùm agatur de poteſtate Principis: quare ſtrictiùs ex ea ſuccum audiri nolui, cum credam ſemper in contio-
26 gentia facti indiſtinctè Papæ & Principi credendum; &, dato dubio, ad eos recurrendum pro declaratione: ità ego facerem, & omnes ſani intellectus facturos non dubito.

EX QVÆST. LXIII. Cap. IV.

ARGVMENTVM.

Teſtis Vnicus deponens in facto proprio, an, & quando probet.

TESTIS de facto proprio depo-
27 nens, multi dixerunt, quod plenè probet. Alij contrà. Author verò conſtituit Regulam Negatiuam, Teſtem vnicum ſcilicet de facto proprio deponentem, non plenè probare: Ampliando multò magis in Criminalibus: Et eò fortiùs, ſi aliquod commodum ex ſua depoſitione ſperaret, vel ſi cum facto proprio adeſſet admixtum factum Partis: Quinimò, ſi 28
talis Teſtis eſſet infamis, vel pateretur plures defectus, ac exceptiones; nec ſemiplenè probaret: Quæ enim dicuntur de Teſte in facto proprio, pro- 29
cedunt, ſiue deponat ſuper Affirmatiua, ſiue etiam ſuper Negatiua. Bene verum eſt, quod plenè probaret, con- 30
currentibus adminiculis ſeu præſumptionibus, Iudicis arbitrio conſiderandis; & ex dictis, iuramentum *ſuppletorium* deferendum dummodò non principaliter ageretur contra ipſum, & in conſequentiam contra alium. Sed licèt 31
de facto proprio deponens, ſecundùm opinionem multorum pluſquàm ſemiplenè probet, hoc ſanè intelligendum, quando non ageretur de præiudicio alterius: Quinimò ſecundùm ali- 32
quos hoc caſu pleoè probaret in ſubſidium, & vbi veritas aliter haberi non poſſet: Quare Officiali deponenti aliquid, quod ad ſuum Officium ſpectet, 33
& ſic in facto proprio teſtificanti plenè creditur, & plenè probat, ſi verſemur in leuibus, & dummodò non agatut de ſuo intereſſe, vel de ſe exonerando: vſque ad *n*.231.

EX QVÆST. LXIII. Cap. V.

ARGVMENTVM.

Quando plures, quàm duo Teſtes requirantur in probatione cuiuſlibet actus.

REGVLA ſit, quod in qualibet cauſa, tàm ſpirituali, quàm pro- 34
fana, & ſine Eccleſiaſtica, ſiue Laïcali, duo Teſtes ſufficiant ad perfectam probationem inducendam: Extendendo etiam in cauſa criminali, ita vt duo Teſtes nedum ſufficiant ad condemnandum Epiſcopum, ſed etiam Summum Pontificem, quando accuſaretur de hæreſi; ſecus, ſi de aliis delictis: Sed hæc eſt falſa Doctrina, & à 35
Sancta Inquiſitione reprobata, ac deteſtata, cùm *Prima Sedes* à nemine iudicetur: vſque ad *n*.239.

Quando

Quando autem ageretur de probando
aliquid, quod haberet contra ſe Iuris præ-
ſumptionem, tunc plenior requireretur
probatio; & ideò tunc vel tres requirun-
tur Teſtes, vel ſaltèm duo, qui ſint præ-
ſtantiſſimi Viri, & omni exceptione ma-
36 iores. Ad conuincendum verò Cardina-
lem, ſi Epiſcopus ſit, Teſtes Septuagin-
ta duo requiruntur; ſi Præſbyter, Qua-
37 draginta quatuor; ſi Diaconus Vrbis Ro-
mæ, Viginti ſeptem; ſi Subdiaconus,
ſeu in *minoribus* conſtitutus, Septem; ex-
38 tendendo etiam ad delicta commiſſa an-
te Cardinalatum, dummodò agatur de
delicto, pro quo veniat pœna Degrada-
tionis imponenda; ſecùs, ſi de alia. In
39 probatione ſolutionis debiti, de quo ap-
pareat ſcriptura, Quinque Teſtes ſunt
40 neceſſarij, & idem in probatione con-
feſſionis factæ ſolutionis: ſi autem debi-
tum non ſit in ſcriptis redactum per vni-
cum Teſtem illius ſolutio probatur. In
qualibet vltima voluntate (excepto Te-
ſtamento, in quo ſeptem requiruntur) 41
quinque ſunt neceſſarij, videlicet in Co-
dicillis, & Donationibus cauſa mortis.
In Depoſito pecuniæ, ſeu alterius rei
excedentis libram auri, Tres requirun- 42
tur Teſtes, provt idem in confectione
Inuentarij. In purgatione Epiſcopi, Duo-
decim requiruntur: in purgatione Preſ- 43
byteri, Septem: in purgatione Diaconi,
Tres. In ſcriptura priuata, pariter tres.
In interruptione præſcriptionis, idem 44
numerus. In ventre inſpiciendo, tres
Obſtetrices adhibentur. In diuortio, Se-
ptem. Et ex Statuto, vel Conſuetudine,
non poteſt induci, vt minor numerus 45
duorum, in aliquo actu, vel ad illius
probationem requiratur. Cæterùm in aliis
caſibus hìc non expreſſis, in quibus plures 46
quàm duo requirantur, *Author* remiſſiuè
loquitur ad quamplures DD. de ſimili ma- 47
teria tractantes: vſque ad *n. fin.* 261.

LAVS DEO.

Digitized by Google

SVCCVS

EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII PARS SEPTIMA.

EX LIBRO SECVNDO, TITVLO SEPTIMO, QVÆST. LXIV. DE OPPOSITIONIBVS CONTRA DICTA TESTIVM.

ARGVMENTVM.

De Teſtium ſingularitate.

OPPONITVR Decimo-ſeptimò,
1 quod Teſtes ſint in eorum dictis *ſingulares*: & quia, vt dicit *Author*, materia iſta ſingularitatis Teſtium in ſummo, & vaſto pelago verſatur; vt ordinatim procedatur; Quæritur Primò quid ſit Singularitas? Secundò, Quotuplex ſit? Tertiò, Ex quibus inducatur? Quartò, Qui dicantur Singulares.

Incipiendo ergo à primo capite;
2 *Singularitas* eſt idem quod *Vnitas*: & triplex eſt, *Obſtatiua* ſcilicet, *Adminiculatiua*, & *Diuerſificatiua*, ſiue ſubalterna. *Obſtatiua*, quæ in actu reiterabili, non tamen reiterato,
3 continet in ſe Teſtium contrarietatem, & in illis datur repugnantia.
Adminiculatiua, quæ oritur ex Te- 4
ſtibus, in quibus nulla adeſt repugnantia, vel contrarietas; & licèt per diuerſa media, vel per diuerſas coniecturas, aut propoſitiones loquantur, vna tamen alteri patrocinatur, alteram coadiuuat, & ad eumdem finem tendit. *Diuerſificatiua*, 5
quando Teſtes, deponendo de diuerſis actibus, indueunt diuerſitatem in re, in effectu, & in ſubſtantia. *Singularitas* Teſtium inducitur 6
per quatuor cauſas, ſcilicet efficientem, formalem, materialem, & finalem. Ratione cauſæ efficientis quan- 7
do vnus dicit Petrum, alter Ioannem: & iſta Singularitas inducitur ex decem Prædicamentis, quæ ſunt, Subſtantia, Relatio, Quantitas, Qualitas, Agere, Maleficij, Habere, Vbi, Quando,

8 & Ibi ſiue Situs. Hæc decem Prædica-
menta exemplificantur; ſcilicet ſingulari-
tatem in prædicamento *Subſtantiæ* adeſ-
9 ſe, quando vnus deponit de Titio, alter
aduerſatiuè de Seio. In prædicamento
Relat o is, quando vnus dicit Patrem al-
ter filium. In prædicamento *Quantitatis*,
10 quando vnus deponit de decem, alter de
quinque. In prædicamento *Qualitatis*,
quando vnus deponit de actu puro, alter
11 de actu conditionali. In prædicamento
Agere quando vnus, quod ille fecit dicit,
12 alter quod voluit facere. In prædica-
mento *Maleficij*, quando vnus dicit
quem occiſum cum Ronca, alter cum
enſe. In prædicamento *Habere*, quando
13 vnus dicit, ille poſſidet vt Dominus, al-
ter vt Creditor. In prædicamento *Vbi*,
14 quando vnus dicit in oſtio, alter propè
oſtium. In prædicamento *Quando*, ſi
vnus dicat ante bellum, alter poſt, ſiue
in bello. In prædicamento *ibi*, ſiue *Situs*,
15 quando vnus dicit in vno territorio, alter
in alio.

Qui verò dicantur Teſtes ſingulares?
dicas, Primò illos eſſe, qui in ſuis depoſi-
16 tionibus ſimul iungi non poſſunt. Secun-
dò, Quando diuerſimodè deponunt,
non reſpectu ſenſus recipiendi id, ſuper
quo deponunt, ſed reſpectu ſubiecti, vel
obiecti. Tertiò, Qui in ſua depoſitione
Conteſtem non habet. Quartò, Quando
eorum dicta ex factorum diuerſitate ſepa-
rationem recipiunt. Quintò, Quando ex
eorum dictis probatio redditur dubia, ha-
bétque ſe ad eſſe, & non eſſe. Quibus
præmiſſis vſque ad *n.* 33.

Regula conſtituitur, quod Teſtes *ſin-
gulares* non probant; etiam quod nume-
17 ro plures ſint: quinimò ſi fuiſſent mille,
dummodo ſingulares ſingularitate *obſta-
tiua*; ſecus ſi *diuerſificatiua*: imò etiam
in ſingularitate diuerſificatiua, quando
inter eos eſſet tanta diuerſitas, vt contra-
rietatis imaginem in ſe haberent: Et ex
iſtis Teſtibus ſingularibus ſingularitate
obſtatiua, nec poteſt deferri iuramentum
18 ſuppletorium; licèt in *diuerſificatiua*, ar-
bitrio Iudicis remittatur verùm ſit defe-
rendum, nécne. Generaliter verò, non
ſolùm non probant Teſtes ſingulares ſin-
gularitate *obſtatiua*, & hoc non habet
19 contradictorem; verùm & ſingularitate
diuerſificatiua (quamuis Alij contrà)
tàm in Ciuilibus, quàm in Criminali-
bus, vbi nec faciunt indicium ad Tortu-
ram. Quamuis pariter Alij contrà. Et
nedum qui ſunt Singulares, verùm etiam 20
& qui poſſunt eſſe Singulares, etiamſi
agatur de cauſa decidenda de bono &
æquo, ſeu in fauorem piæ Cauſæ. Imò
Teſtes ſingulares, quorum vnus deponit
de vno Miraculo, alter de alio; non di-
cuntur probare Miracula. Et non ſo-
lùm dicuntur Singulares quando diſcor-
dant in facto, & in ſubſtantia, ſed etiam 21
ſi diſcordent in verbis, vbi agitur de for-
malitate verborum; niſi tamen agatur
de probando aliquam propoſitionem hæ-
reticalem, quia tunc non eſt neceſſe, vt
Teſtes concordent in formalitate verbo- 22
rum, vel niſi etiam ageretur de facto
antiquo plurium annorum, in quo non
eſt veriſimile, Teſtes de præciſis verbis 23
memoriam retinuiſſe. Teſtes verò diſ-
cordantes, loco, aut tempore, & ſic in
prædicamentis *Vbi*, & *Quando*, nihil 24
probant: & hinc Teſtes, quorum vnus
dicat quid factum de die, alter verò de
nocte, Singulares reputantur: verùm ſi
duo Teſtes, vnus deponat de certo actu, 25
adiectis certa die, loco, & tempore;
alius verò deponat de eodem actu, non
tamen recordetur de tempore, & loco,
ij ſunt Conteſtes non ſingulares, & pro-
bant; niſi locus, & tempus ſint de ſub-
ſtantia actus, & dummodò vnus Teſtis 26
alterum in Conteſtem vocet; ſed hoc
nec etiam eſt neceſſe, quando locus,
& tempus non ſunt de ſubſtantia actus,
niſi inducatur diuerſitas facti. Sic non di-
cuntur Singulares, quando agitur de pro-
batione alicuius loci generalis, vel quando 27
diuerſitas in loco & tempore eſſet talis, vt
dictum vnius Teſtis comprehenderetur
ſub dicto alterius, vel quando dubitatiuè
deponerent, vel eſſent in modico tempo-
re, aut verſaremur in actu reïterabili, con-
tinuato, & ſucceſſiuo: & hinc probant Te-
ſtes deponentes ſe per foramen, vnum poſt 28
alium, vidiſſe adulterium, copulam carna-
lem, vel alium actum. Sed quid, ſi nullo
modo de tempore, aut loco deponant? va-
riæ ſunt opiniones, ſed pro reſolutione fa- 29
cias infra ſcriptas Concluſiones.

Prima ſit, quod quando tempus, & lo-
cus, non ſunt de ſubſtantia negotij, tunc
Teſtes probant non deponentes, vel non 30
recordari de loco, & tempore. E contrà
quando locus, & tempus ſunt de neceſſi-
tate actus de illis non deponendo, nullam
probationem inducunt.

Secunda, quando tempus eſt anti-
quum, in quo veriſimilibus eſt obliuio,
tunc

31 tunc admittuntur Teſtes de tempore non
deponentes, vel de eo non recordantes:
ſecus ſi tempus ſit breue, in quo obliuio
non præſumatur. Quando verò Teſtes
de loco, & tempore interrogantur, tunc
tenentur de eo deponere, & non depo-
nendo, nihil omninò probant, ſi tempus
ſit breue, & inueriſimilis obliuio.

Tertia, quod quando conſtat aliunde
32 de loco, & tempore; vt putà per confeſ-
ſionem Partis: tunc etiam, quòd locus;
& tempus ſint de ſubſtantia actus, adhuc
tamen probant de eo non deponentes, ſed
ſi Teſtes ſint plures, & omnes dicant ſe
de loco, & tempore non recordari, vbi
inueriſimilis eſt obliuio, redduntur ſuſpe-
cti, & nihil probant.

Quarta, quod in Criminalibus Teſtes
33 debeant deponere de loco, & tempore:
& vbi ſic deponere debent, non neceſsè
quod deponant de tempore præciſo, ſed
ſufficit tantùm deponere dubitatiuè, niſi
tempus, vel momentum ſit de ſubſtantia:
vſque ad *n.* 112.

Redeundo ad Regulam principaliter
34 firmatam, quod ſcilicet Teſtes ſingula-
res non probent: *Limita*, hoc non pro-
cedere in ſingularitate *Adminiculatiua*,
in qua admittuntur, ſed non ad plenam
probationem inducendam: coniungun-
tur enim; vt putà, vnus deponit de veri-
35 tate facti, ſcilicet de numeratione pecu-
niæ, vel alio contractu; alter verò de
confeſſione eiuſdem contractus: iſti Te-
ſtes, licèt diuerſi, & ſingulares, probant:
quia vnus alteri non aduerſatur. Ex quo
36 generalem firma concluſionem, vt in nul-
la materia Teſtes dicantur ſingulares, vbi
concluſiuè vnus dicat idem, quod alter.
Imò Amplia, vt procedat in vno Teſte
37 deponente de veritate facti, iuncta ſcri-
ptura priuata; nam & ex hoc inducitur
plena debiti probatio: eóque magis con-
38 iunguntur, & probant, quando vnus Te-
ſtis deponat de veritate facti, alter de
confeſſione, & Tertius de fama. In Cri-
39 minalibus etiam vnus Teſtis deponens
immediatè de delicto, coniungitur cum
alio deponente de confeſſione Rei: ſed
40 ſi agatur ad pœnam ſanguinis, duæ ſe-
miplenæ probationes non coniunguntur
ad vnicam formandam ſemiplenam pro-
bationem.

Quando autem vnus Teſtis deponit
41 immediatè de contractu, vt putà mutuo,
& numeratione, tunc coniungitur cum
alio Teſte deponente de confeſſione; ſe-
cus; ſi de ſola promiſſione deponeret, quia
tunc videtur deponere de ipſo facto ſpe-
cialiter: ſed etiam hoc caſu ſemiplenè
probat. Idem quando cum Teſte depo- 42
nente de veritate facti, alius Teſtis, quam-
uis vnicus, deponat de confeſſione extra-
iudiciali, Parte præſente: ambo enim ſi-
mul iuncti, plenè probant; ſecus ſi Teſtis
deponeret de confeſſione facta, Parte ab- 43
ſente. Verùm ſi de tali confeſſione adeſ-
ſent duo Teſtes in terminis propoſitis, iun-
cto Teſte de veritate facti, plenè proba-
rent. Alij dicunt, quod vnus Teſtis de ve- 44
ritate facti, iunctus deponenti de confeſ-
ſione extraiudiciali, non plenè probet, ſed
faciat tantùm pluſquam ſemiplenam pro-
bationem, ex qua deferatur Iuramentum
in ſupplementum: vſque ad *n.* 131.

In pluribus Teſtibus, quorum vnus de-
ponat de vna confeſſione Partis, alter verò 45
de altera, diuerſo tamen loco, iſti, quamuis
Singulares, iunguntur, & benè probant,
dummodò confeſſiones fuerint factæ Par-
te præſente: ſed non probant debitum, niſi
ſemiplenè, quamuis confeſſionem pro-
bent plenè: ſed ſi cum vno Teſte depo- 46
nente de confeſſione facta Parte præſen-
te, eſſent plures Teſtes deponentes de cō-
feſſione facta abſente Parte, reſultarēt duæ
ſemiplenæ probationes, quæ plenam pro-
bationem inducerent. In Criminalibus
verò, ſi Teſtes deponant de diuerſis con- 47
feſſionibus Rei, non coniunguntur, nec fa-
ciunt indicium, ſi teſtētur de diuerſo tem-
pore. Et licèt Teſtes ſingulares, quorum 48
dicta ad eumdem finem non tendunt, nul-
lam faciant fidem; ſecus eſt è contrà: Qua-
propter Teſtes diſcordantes in verbis, in
circumſtantiis, in redditione rationis, vel
in modo narrandi, ſi tamen concordent
in ſubſtantiam, & ſic tendant ad eumdem
finem, probant pluſquam ſemiplenè. Ge-
neraliter enim quando agitur de proban- 49
do quid in genere, Teſtes ſingulares, niſi
ſint ſingulares ſingularitate *obſtatiua*, vel
agatur de probatione certi actus certo
tempore facti, probant: quādo ſcilicet ſpe-
ciales actus, ſuper quibus deponunt, infe-
rant ad genus: hoc in Ciuilibus, non tamē
in Criminalibus, in quibus nec faciunt in-
dicium ad torturam. Probatur per Teſtes 50
ſingulares vna origo, & vna cauſa, prouc-
niens ex pluribus actibus, ſiue vnum totū,
licèt de diuerſis partibus deponant; ſi de
partibus fuerit expreſsè capitulatum: &
dummodò ſingulæ partes ſint perfectè
probatæ, & ſint indiuiduæ; ſecùs ſi diui-
duæ: vſque ad *n.* 164.

Teſtes ſingulares deponētes de diuerſis
actibus poſſeſſoriis, coniunguntur ad plenè 51
probandam poſſeſſionē, dūmodo deponāt

de actibus ſui naturâ, & immediatè pro-
feſſoris; & dummodò agatur de pro-
banda poſſeſſione in genere, non limita-
52 ta certo tempore: vnde ſecus, ſi de pro-
bando in ſpeciem, in qua neceſſaria
eſt loci, & temporis probatio; vt putà,
ad effectum inducendi præſcriptionem,
in qua Teſtis ſingularis, deponens de
continuatione poſſeſſionis, admittitur;
& in huiuſmodi facti ſpecie, ratione plu-
rium ſolutionum factarum per decem an-
53 nos, admittuntur Teſtes de diuerſis ſolu-
tionibus, à diuerſis perſonis, diuerſis loco
& tempore factis deponentes & ſic etiam
ad probandum ius exigendi: quamuis
Alij contrà; vſque ad *n* 182.

In probatione Iuriſdictionis, licèt Te-
54 ſtes ſingulares admittantur, non tamen
per eos probantur certi actus Iuriſdictio-
nis in ſpecie: nec reciperentur, quando
ageretur, non de illius proprietate, ſed de
eius poſſeſſione, vel quaſi; quamuis non
arceantur, ſi actus diuerſi, ſuper quibus
deponunt, inferant ad eandem ſpeciem
Iuriſdictionis; ſecus, ſi ad diuerſam: Et
iterùm ſecus, quando agatur de proban-
da vna ſpecie Iuriſdictionis per diuerſos
actus diuerſam ſpeciem inferentes: vſque
ad *num*. 190.

In probatione Conſuetudinis, ſi fuerint
articulati & capitulati certi actus Conſue-
55 tudinem inferentes; tunc Teſtes ſingula-
res, quorum vnus deponat de vno actu,
alter verò de alio non probant: ſi verò ſit
articulata Conſuetudo in genere, vel actuū
frequentia, tunc deponentes de pluribus
actibus frequentiam inferentes, bene pro-
56 bant Conſuetudinem. Idem in probatione
ſolutionis Decimarum, & quaſi poſſeſſio-
nis iuris Decimandi: vſque ad *n*. 195

In probatione Vſurarum, Teſtes depo-
nentes de diuerſis vſuris factis diuerſis lo-
57 co & tempore, bene probant Vſuram in
genere, ſecus vſuram in ſpecie: & hoc in
Ciuilibus: ſecus in Criminalibus; vſque
ad *num*. 201.

In probatione hæreſis, quidquid multi
58 dicant, & diſtinguant, *Author* noſter profi-
tetur, quod ſi Teſtes concordent in loco,
& tempore, in propoſitione hæreticali, &
in illius ſubſtantia, licèt diſcordent in
verbis, optimè probant: ſi verò diſcor-
dent in loco, tempore, & propoſitione hæ-
reticali, tunc non probent quoad pœnam
ordinariam infligendam: vſque ad
num. 220.

Crimen læſæ-Maieſtatis, Conſpiratio-
59 nis, & Rebellionis, probatur per Teſtes
ſingulares deponentes de diuerſis actibus
& tractatibus, diuerſis Loco & tempore
factis, quando huiuſmodi Crimen fuit
cōmiſſum per diuerſos actus, & tractatus.
Vbi verò agitur de probando inhoneſtam, 60
& meretriciam vitam, Adulterium, Stu-
prum, Sodomiam, aut quid ſimile, vel
mores, aut qualitates alicuius perſonæ,
Teſtes ſingulares probant in genere, non
autem in ſpecie: quia licèt probent Adul-
terium, & Stuprum in genere, non tamen
probant certum Adulterium, & certum
Stuprum; Licèt benè probent de diuerſis
actibus deponentes, quando ſuper quoli-
bet actu remanent duo Teſtes, & plena
probatio, ſeu quando agitur Ciuiliter ad
priuationem dotis, vel ad irrogandum in-
famiam vt ex ea Teſti fides minuatur; ſe-
cus ſi agatur criminaliter, & ad punien-
dum: vſque ad *num*. 230.

Teſtes ſingulares, quorum vnus de-
ponat de maiori ſumma, quantitate, &
numero; alter verò de minori; regulariter 61
concordantur, & probant. Idem in Te-
ſtibus deponentibus de tempore, quorum 62
vnus deponat de poſſeſſione triginta an-
norum, alter de viginti, alter de decem:
probant enim de minori tempore, dum-
modo deponant per verbum *Citra*: quia
non probarent ſi eſſent diſcordes in initio
poſſeſſionis, quia tunc implicarent con-
tradictionem: vſque ad *n* 240.

Quando Teſtes eſſent ſingulares in
prædicamento *Quantitatis*, quia vnus 63
dicit fuiſſe venditam totam terram, al-
ter verò medietatem, tunc non probant
in medietate. Probarent tamen, quan-
do deponerent ſuper iis, quæ ſolo iudi-
cio & diſcurſu intellectus percipiuntur; 64
ſcilicet, quando agitur de æſtimandis
damnis, & intereſſe, pretio, ſeu valo-
re Rei, ſecus, ſi deponerent ſuper iis,
quæ ſenſu corporeo percipiuntur. Non 65
ſufficeret enim indiſtinctè vnus Teſtis
deponens de minori ſumma, quando
ageretur de probando quid relictum in
teſtamento; quia licèt diſcordes in ſum-
mis, probent de minori; hoc intelligi-
tur quando conſtat, eos deponere de
eodem actu, & negotio; ſecus, ſi ha-
beant in ſe contrarietatem: verùm, ſi
ex pluribus Teſtibus examinatis adſint
duo, vel plures Conteſtes, qui concor-
dent in maiori ſumma, licèt vnus de-
ponat de minori, iſte vnicus non at-
tenditur. Et in propoſito, nota hodie 66
practicam fundatam in Iure, quod quando
plures Teſtes ſinguli deponunt de diuer-
ſis ſummis, fit cumulatio omnium ſumma-
rum, & ex illis capitur tertia pars, ſi Teſtes
ſic

ſic ſe diuerſis ſummis deponentes , ſint treſ;ſi verò fuerint quatuor, capitur quarta pars ; & ſic de ſingulis. Verum ſi loquerentur per dictionem *taxatiuam*,tunc non concordarentur in minori, niſi diſcordia eſſet in modica quantitate : vſque ad *num*.254.

Ad probandum infamiam *facti*, vitam
67 hominis , ſcientiam , furorem in genere, & conſanguinitatem , niſi ageretur ad effectum impediendi Matrimonium , recipiuntur Teſtes ſingulares , dummodò in ſingulo gradu adſint duo Teſtes. Item ad
68 probandam ætatem , filiationem , quaſi poſſeſſionem , ſimulationem , dolum, Simoniam , metus illationem , minas, concuſſionem , ſæuitiam , verba diffamatoria , aditionem hæreditatis admittuntur
69 Teſtes ſingulares. Sic & probant , quando agitur de probando quem Sacerdotem , etiam quod vnus deponat vidiſſe illum cantare Miſſam vna die , alius verò
70 altera die. Probant quoque Irregularitatem, quamuis ſinguli deponant de imperfecto celebrationis actu. Probant etiam quem Blaſphematorem , non autem conſuetudinem blaſphemandi. Singulares
71 etiam admittuntur ad probandum animum , & voluntatem alicuius , litem , ſocietatem , habitationem , malam fidem , barattariam , ac illa , quæ ſunt difficilis probationis , vbi agitur de modico præiudicio in foro pœnitentiali Nec Singu-
72 laritas nocet , quando ſuperſint alij Conteſtes , vel iunctis adminiculis , etiam in Criminalibus , quoad pœnam extraordinariam : vſque ad *n*.304.

Si verò Teſtes *ſingulares*, ſint Nobiles,
73 probatæ fidei , & veriſimilia deponant , tunc benè probant , & poteſt illis Iudex fidem adhibere ; niſi verſentur in ſingularitate *obſtatiua* : quia in *diuerſificatiua* defertur Iuramentum in ſupplementum , quando agitur de probando quid in genere, & non agatur de Tertij præiudicio : ac
74 in iſta ſingularitate *diuerſificatiua* , arbitrio Iudicis relinquitur vtrùm credere velit ex aliqua iuſta cauſa:intelligendo ſemper , quod faciant indicium , & præſumptionem.

In dubio verò *Singulares* non præſu-
75 muntur , quando agitur de actibus,in quibus pluralitas non præſumitur , non enim diuerſitas in loco , & tempore , facit ſemper præſumere Teſtes ſingulares; ſed tunc demum,quando locus , & tempus, ſunt de
76 ſubſtantia actus : Et ad hoc , vt Teſtes dicantur Conteſtes , & non Singulares , facienda eſt omnis interpretatio, ſed abſque vlla verborum , ſuppletione : vſque ad *num*.323.

EX QVÆST. LXV. Pars I.

ARGVMENTVM.

De pluribus Teſtibus inter ſe contrariis , an probent , & quando.

PONITVR XVIII. quòd vnus Teſtis alteri *contradicat* : In qua 1
oppoſitione Regula firmatur,quod Teſtes plures inter ſe contrarij nihil probent , etiã ſi ſint mille , quinimò vti falſi puniantur ſi ſibi inuicem contradicentes,ſint hinc inde pares, & vna probatio præponderet alteri,
ſi præponderatio ſit in numero Teſtium, 2
ſecùs ſi in dignitate : data enim paritate Teſtium,licèt digniores vincant minùs dignos quoad fidem,nõ tamen ſic eſt quoad punitionem:& licèt data paritate Teſtium
contrariorum non poſſit tractari de puni- 3
tione , poteſt tamen tractari de inquiſitione, & carceratione , quia hac data contrarietate datur materia inquirendi.

Regula verò non procedit,quando vnus
Teſtis deponat plus alteró:iſti enim adhuc 4
probant,etiam tenorem Teſtamenti , niſi loquentur taxatiuè : quando verò ſint diſcordes in ſubſtantialibus , vtique non
probant : & in ſubſtantialibus dicitur diſ- 5
cordia , quando iſta reſpicit articulata , & probata : ſic & fides non tollitur , ſi eſſent
concordes in ſubſtantia negotij. diſcorda- 6
rent tamen in qualitatibus, circumſtantiis, vel acceſſoriis remotis,extrinſecis, impertinentibus, & non ſubſtantialibus, ſecùs ſi circumſtantiæ eſſent maximè ſubſtantiales , & negotij ſubſtantiam reſpicerent.
Nec etiam procedit , quando concordan- 7
tes in ſubſtantia negotij diſcordarent deponendo per diuerſa verba : quinimò deponendo per eadem verba,præſumerentur ſubornati,niſi eſſent bonæ famæ:& vtrùm reputandi ſint ſuſpecti, nécne, remittitur
arbitrio Iudicis.Probant inſuper ſi ſint diſ- 8
cordes in narrãdo factum quoad modum, non quoad ſubſtantiam , vel ſi reddant diuerſas cauſas, & rationes ſcientiæ , concordando tamen ad eundem finem Et
tunc demum non probant Teſtes contra- 9
rij, quando contrarietas eſt magna; ſecùs, ſi modica. Alij contrà : vſque ad *n* 36.

EX QVÆST. LXV. Pars II.

ARGVMENTVM.

De Teſtium contrariorum concordia Communia.

REGVLA ſit, quod omnis inter-
10 pretatio facienda eſt in depoſitionibus Teſtium, vt inter illos contrarietas euitetur, ac omnibus modis ſunt concordandi, etiam per multiplicationem actuũ, & ſic præſumendo pluralitatem actuum, quando agatur de actu iterabili, & iterato, in quo multiplicatio poſſit conſiderari, &
11 pluralitas præſumi. Dicitur autem agi de vnico actu, vel quando hoc conſtat ex identitate temporis, vel ex confeſſione Partis, quod ſcilicet Teſtes voluerint intelligere de vnico, & eodem actu; ſed tunc tantùm concordantur ad falſitatem euitandam, non autem, vt probent. Et
12 licèt Teſtes ad hoc concordentur, etiam per improprietatem verborum quamuis fingendo, & ſint concordandi quamuis cum aliqua difficultate, hæc tamen con-
13 cordia eſt facienda ad euitandam falſitatem per interpretationem ſuppletiuam per ſubauditos intellectus, per temporum diſtinctionem, per principium, & finem, per repetitionem ſermonis, ac omnibus illis modis, quibus *Leges* concordantur. Quinimò etiam quòd plures Teſtes pluribus contradicant, quando hinc inde eſt par numerus, quando probatio eſt æqualis; & etiam quando eſt inæqualis, quia ſcilicet plures contradicant paucioribus; adhuc omnis benignior interpretatio fieri debet eorum dicta non cauillando, ſed
14 coadiuuando, ita vt in dubio non præſumantur contrarij, ſed concordes, & conteſtes: generaliter tamen intelligendo, quoad euitandam falſitatem. Et licèt Alij contra; Prima opinio eſt verior de Iure Ciuili, ſecus de Iure Canonico; & procedit in contrarietate manifeſta, patente, & apparente, quia tunc non inducunt
15 probationem; ſecus autem, ſi dicta Teſtium ſint ambigua, & patiantur plures intellectus iuridicos, quia tunc fit inter eos conciliatio, etiam ad effectum vt probent, prout eſt, quando contrarietas conſiſtit in extrinſecis, & non ſubſtantialibus;
16 vel quando aliter probari non poſſit; ſeu quando concordia fiat vel per benigniorem intellectum, vel per id quod frequentius contingit; vel quando ex Teſtibus contrariis adſunt duo Conteſtes, & ſic remanet integra probatio, & tandem operatur hæc plena probatio, quod concordia fiat per intellectam repetitionem 17
eius, quod primò Teſtis dixerat: quinimò ſecundum Canoniſtas, etiam quando concordia fiat per multiplicationem actus: vſque ad *n.* 90.

Et licèt Teſtium contrariorum dicta omnibus modis ſint interpretanda, talis 18
tamen interpretatio debet eſſe probabilis, congrua, & conſona veritati; quæ talis dicitur, ſi non ſit extranea; & extranea dicitur, quæ non benè auribus Vulgi conſonat, vel quando non ſeruatur ratio recti ſermonis. Et licèt, inquam, omnis 19
poſſibilis interpretatio fieri debeat, iſta tamen poſſibilitas debet eſſe veriſimilis; ſi enim contrarietas eſſet clara, & manifeſta, non admitteretur concordia. Sed 20
ad hoc, vt euitetur falſum, concordia fit in Teſtibus ab vtraque parte examinati, & ab vtraque Parte producti. Sed quanquam admittatur concordia, quando vnus 21
Teſtis alteri contradicat, vel plures pluribus, non tamen admittitur quando contrarietas eſt inter Teſtes, & Partem: ſcilicet, quando contradicitur confeſſioni Partis; hoc enim caſu nihil probant tanquam falſi, quia magis ſtatur Partium 22
confeſſioni, quàm Teſtium depoſitioni; niſi tamen confeſſio Partis eſſet ipſi Parti fauorabilis, quia tunc Teſtes ab eadem Parte producti, & contrarium probantes, quamuis non concilientur cum tali confeſſione, attamen potiùs attenditur illorum probatio, quàm iſtius confeſſio. Idem, 23
quando Pars allegaret errorem ſuæ confeſſionis; quia tunc, ſi Teſtes deſuper examinati contradicant confeſſioni, eorum depoſitio magis attenditur, quàm confeſſio. Ratio eſt, quia confeſſio poteſt vſque ad ſententiam reuocari. Et hæc eſt 24
Declaratio veriſſima. Et in propoſito, ſi verba Teſtis ſint ambigua, & aliquo mo- 25
do concordabilia cum dicto Partis, tunc concordantur, nec falſi reputantur. In Criminalibus verò, concordia nunquam 26
admittitur ad inducendam probationem contra Reum, licèt ſecùs ad effectum euitandi periurium: & ſic relatis contrariis *Author* firmat, vſque ad *n.* 106.

EX QVÆST.

EX QVÆST. LXV.
Pars III.

ARGVMENTVM.

Teſtibus hinc inde contrariis, & inter ſe contradicentibus, quibus magis credendum ſit.

27 IN propoſita quæſtionis parte Prima Regula ſit, quod ſi Teſtes hinc inde ſint contrarij, plures numero vincant pauciores, magiſque ſtandum ſit pluribus, quàm paucioribus.

28 Limita Regulam Primò, quando Teſtes pauciores eſſent digniores. Secundò, Quando pauciores deponerent veriſimiliora. Tertiò, Quando eſſent magis informati. Quartò, Quando pauciores deponerent in ſpecie, plures verò in genere. Quintò, Quando pauciores deponerent pro Reo, plures contra Reum. Sextò, Quando pauciores deponerent ſuper Affirmatiua: vſque ad n.114.

29 Secunda ſit Regula, quod Teſtibus dignioribus magis credatur, quàm minùs dignis: idem de Nobilioribus, Ditioribus, Doctoribus, quamuis contrarij ſint numero plures.

Sed hæc Regula non procedit, niſi dignitas præfulgeat notabilis; vel niſi quando minus digni excederent digniores in modico numero, ſecus ſi in exceſſu, & exceſſus dicitur vltra duplum; vel tandem, niſi minus digni deponerent ad fauorem Rei, ſeu veriſimiliora: vſque ad n.128.

30 Tertia Regula ſit, quod Teſtibus deponentibus veriſimiliora magis credatur, quàm deponentibus inueriſimilia; & magis adminiculatis, quàm non adminicularis; ſed vtroque caſu arbitrio Iudicis remittitur: ac dummodò iſti minùs digni deponant de veriſimilitudine proxima & immediata, aliter ſecus. Sed hæc non procedunt in Criminalibus, in quibus inhabiles nunquam ſufficiunt ad condemnandum: vſque ad n.150.

31 Quarta ſit Regula, quod Teſtibus, quorum depoſitiones Iure communi magis conſonant, magis credatur. Ratio eſt, quia illud, quod magis Iuri communi conforme eſt, dicitur etiam ab eodem Iure magis veriſimile: & hoc procedit in deponentibus tàm pro Reo, quàm pro Actore: vſque ad n.152.

32 Quinta, quòd Teſtibus ad fauorem Rei deponentibus magis credatur, quàm deponentibus ad fauorem Actoris: ideò data paritate Teſtium hinc inde contradicentium, ſiue in Ciuilibus, ſiue etiam in Criminalibus, abſoluendus eſt; etiam quòd ad Rei defenſionem deponentes, excludendo delictum negarent; ſiue ſint Laïci, ſiue Clerici. Quòd tamen intellige in Criminalibus, ſecus in Ciuilibus. Extende, quamuis pro Reo ſint pauciores, ſed in modico exceſſu. Data paritate nu- 33
meri Teſtium, præferuntur deponentes ad fauorem Rei, quamuis ſint Laïci, teſtes verò ab Actore producti, ſint Clerici.

Non procederet Regula, quando Actor
cauſam fauorabilem tueretur; vt putà, 34
Matrimonij, Dotis, Teſtamenti. Et in quolibet caſu, Iudicis arbitrio defertur, quibus ſit magis credendum, dummodò cauſam in Actis exprimat vt ſi. Teſtes Actoris deponant veriſimiliora, illos præferre poſſit; vſque ad n.165.

Sexta, quòd Teſtibus meliùs infor- 35
matis magis credatur: & ideo Teſtibus plenè totum factum narrantibus magis creditur, quàm non narrantibus totum factum; quapropter Vicinis, & Coniunctis magis creditur quàm aliis. Sed ſi Teſtis ſciens totum factum, & de eo interrogatus nollet deponere, niſi partem, doloſè tacendo totum, vel omitteret recenſere totum in ſubſtantialibus, falſus reputaretur: vſque ad n.170.

Septima, Teſtibus in ſpecie deponen- 36
tibus magis creditur, quàm deponentibus in genere: & ideo magis deponentibus vniuerſaliter, quàm deponentibus indiffinitè: vſque ad n.172.

Octaua, quòd Teſtibus deponentibus 37
cum ratione, & redditione cauſæ, magis creditur, quàm deponentibus ſine: & pariter magis reddentibus bonam rationem, quàm non ita bonam reddentibus: eòque magis reddentibus, quàm contrariis non reddentibus, quamuis iſti contrarij deponerent ſuper *Affirmatiua*, & reddentes rationem ſuper *Negatiua*: vſque ad n.175.

Nona, quòd magis credatur Teſtibus
Senioribus, & Antiquioribus, quàm Iu- 38
nioribus, niſi iſti eſſent digniores, quia tunc præferrentur Senioribus, etiam in terminis Statuti requirentis in contractibus Mulierum, ſeu Minorum, conſenſum Agnatorum: in tali enim conſenſu præſtando, magis creditur Iunioribus Agnatis, quàm Dignioribus: vſque ad *num.*177.

Decima, magis creditur Teſtibus 39
Clericis, quàm Laïcis; niſi tamen Laïci depone-

deponerent ad fauorem Rei, Clerici autem ad fauorem Actoris; quia tunc magis creditur Laicis, etiam quòd deponant ſuper *Negatiua*: vſque ad *num.* 179.

Vndecima, magis creditur Teſtibus
40 maſculis, quàm fœminis: & ſi Teſtes omnes ſint fœminæ, magis Virginibus, quàm Viduis: ſed ſi fœminæ deponerent pro Reo, præferrentur maſculis pro Actore teſtantibus: ac ſingulariter fœminis magis crederetur, etiam in concurſu maſculorum, ſi fœminæ eſſent bonæ famæ, maſculi verò prauæ: vſque ad *n.*183.

Duodecima, magis creditur Teſti-
41 bus Notariis, quàm non Notariis: etiam quòd Tabelliones eſſent pro Actore, cæteri verò pro Reo. Quinimò dictum vnius Notarij, æquiparatur dicto duorum aliorum Teſtium, ac nemo quantumcunque idoneus Teſtis æquiparatur Notario, quamuis agatur de fauore piæ Cauſæ: vſque ad *n.* 186.

Decima-tertia, magis creditur Te-
42 ſtibus peritis, quàm non peritis; etiam quòd periti deponant ſuper *Negatiua*, & non periti ſuper *Affirmatiua*: ideòque Teſtibus peritis deponentibus ſuper imperitia Artis, ità creditur, vt imperitis deponentibus ſuper peritia fidem tollant: vſque ad *n.*188.

Decima-quarta, magis creditur de-
43 ponentibus pro cauſa fauorabili, quàm deponentibus contra: etiam quòd Teſtes pro cauſa fauorabili *negarent*, & contrarij *affirmarent*: vſq; ad *n.*190.

Decima-quinta, Teſtibus mortuis
44 magis creditur, quàm viuis; quia mors ſupplet iuramentum, & citationem: vſque ad *n.*191.

Decima-ſexta, Teſti diſtinguenti
45 magis creditur, quàm non diſtinguenti: & ideò Doctori diſtinguenti maior fides adhibetur, quàm concluſiuè loquenti: *n.*192.

Decima-ſeptima, Teſtes illi præfe-
46 runtur, quorum perſona producentis honeſtior, & dignior eſt: *n.*193.

Decima-octaua, quando Teſtes inter ſe ſunt varij, & contrarij, poteſt
47 Iudex vni potiùs, quàm alteri, vel ratione dignitatis, vel aliqua alia de cauſa credere: & iſto caſu, Teſtium fides ipſius arbitrio remiſſa eſt: quapropter, quando duo petunt ab aliquo Tertio aliquam rem, tunc data inter iſtos paritate probationum, poteſt Iudex vni potiùs, quàm alteri adhærere, dummodò in Actis exprimat cauſam, propter quam adhæret, ſufficientem, & rationabilem: vſque ad *num.*200.

Decima-nona, quod Teſtibus *affir-* 48
mantibus magis creditur, quàm *negantibus*; etiam quòd negantes ſint numero plures: quia plus creditur duobus affirmantibus; quàm mille negantibus: & quamuis *affirmantes* ſint Laici, *negantes* Clerici, niſi negantes deponerent ad fauorem Rei: quinimò ex depoſitione ſuper *Negatiua* oritur ſuſpicio falſi, & qua poteſt infligi tortura, ſi *Negatiua* ſit mera, & pura; ſecus ſi coarctata loco, & tempore. Quando 49
autem Teſtis deponat non ſuper *Negatiua*, ſed ſuper *Affirmatiua*, & ex illa Affirmatiua reſultet probatio Negatiua, tunc quando Negatiua veniat per medium Affirmatiuè, ſine dubio Negatiuam probat, nec minus ei creditur, quàm Teſti ſuper ſimplici Affirmatiua deponenti; vt putà, quando Teſtis dicit, quod Titius poſſedit per annum, ex hac Titij poſſeſſione probatur Negatiua, quod Seius dicto tempore non procesſit. Quinimò, data paritate numeri, & dignitatis inter Teſtes, magis creditur illis, qui deponunt ſuper *Negatiua* coarctata loco, & tempore, quàm deponentibus ſuper *Affirmatiua*; ſed iſto caſu requiritur
idoneitas Teſtis, & *Negatiua* debet 50
eſſe reſtricta ad tempus non breue, necnon remouere actum à ſenſu, non autem ſenſum ab actu; & ideò addere debet, nec poterat aliter eſſe, quin ipſe Teſtis vidiſſet; ſecùs ſi ſimpliciter diceret, *non vidi*, aut quid ſimile.
Id tamen non procedit, quando Te- 51
ſtis deponit ſuper eo, quod veriſimile eſt deponenti eſſe notum, tunc enim ſufficeret ſimplex Teſtis negatio. Extende, quod Teſtes ſuper ipſa *Negatiua* deponentes debeant reddere rationem etiam non interrogati; licèt, quando ex depoſitione veriſimiliter colligeretur ſufficiens ratio, tunc etiam ea non expreſſa, valeret depoſitio.
Generaliter in Criminalibus magis 52
creditur *negantibus*, quàm *affirmantibus*, ſi deponant ad Rei defenſionem; & tandem magis tunc creditur Teſtibus affirmantibus, quàm negantibus, ſi deponant ſuper *Affirmatiua*, quæ ſit Iuri conſona, & conformis; ſecus è
contra. Negantibus autem in facto 53
proprio magis creditur, quàm Affirmantibus.

mantibus, etiamſi deponant non ſuper *Negatiua* coarctata loco, & tempore, & hinc Teſtibus peritis negantibus magis creditur, quàm affirmantibus; ſed Teſtibus affirmantibus magis crederetur quando Affirmatiua eſſet plenè probata; & Negantibus magis, ſi deponerent veriſimiliora, vel pro cauſa fauorabili: vſque ad *num.* 244.

EX QVÆST. LXV.
Pars IV.

ARGVMENTVM.

De Teſtium contrariorum concordia. Specialia.

REGVLA prima, duo Teſtes, quorum vnus dicit quid factum fuiſſe
54 in domo, vel in Oſtio; alter iuxta domum, vel iuxta Oſtium; ſunt contrarij, & non poſſunt concordari. Secunda, Vnus dicit quid factum fuiſſe in domo, alter verò in Porticu domus; ſunt contrarij, & ſingulares; licèt ſi fuerit vnicus Teſtis, vtroque caſu ad excludendam varietatem, facienda eſſet interpretatio. Tertia, Vnus dicit quòd ſunt ſex anni, quando talio dixit, vel fecit quid; alter verò dicit ſeptem; concordantur, & probant de minori tempore. Quarta, Vnus dicit, Sempronium continuè, & ſemper poſſediſſe; alter verò dicit, eumdem Sempronium abſentem per aliquod tempus, poſſunt concordari tribus modis. *Primò*, reſpectu recollectionis fructuum, qui ſingulis annis vna vice colliguntur, ideo qui ſingulis annis fructus collegit per decem annos, dicitur continuatò poſſediſſe, etiam quod in reliquo tempore fuerit abſens. *Secundò*, quãdo Poſſeſſor haberet in loco poſſeſſionis ſuam familiam. *Tertiò*, quod continuò intelligatur de Ciuili poſſeſſione, niſi expreſsè appareret quod intellexiſſet de naturali. Quinta, Regula Vnus dicit, quod Titius ſemper poſſedit, alter quod Titius non ſemper poſſedit, concordantur triplici ratione. *Primò*, quia dictio, *Semper*, intelligitur pro *Ferè*, & ſic pro maiori parte. *Secundò*, quia debet intelligi fuiſſe in aptitudine poſſidendi. *Tertiò*, ſi Teſtis dixiſſet, *quotidie*, vel *nunquam exiuit dies*, vel *ſine intermiſſione*, vel *omnibus diebus*, vel *indeſinenter*, quia prædicta verba ciuiliter intelliguntur, ſcilicet pro maiori parte. Sexta, Regula; Vnus dicit, Titium fuiſſe occiſum à Seio cum enſe, alter verò cum clauâ, multi dicunt homicidium probatum, quia iſti Teſtes concurrunt in ſubſtantia probationis: Alij dicunt eſſe ſingulares, & non probare, quia deficiunt in prædicamento *Subſtantia*: & cum hac vltima opinione, ſi verſetur in Criminalibus, tranſit *Autor*. Septima, Vnus dicit, Titium percuſſum à Seio cum armis punctim; alter verò, quod fuit percuſſus cæſim; iſti in Criminalibus non probant, vbi agitur de pœna imponenda. Octaua, Vnus dicit, Titium fuiſſe percuſſum à Seio in fronte, alter eundem Titium ab eodem Seio eadem die, Loco, & tempore fuiſſe percuſſum in manu; concordantur: quia vnico ictu iſta vulnera fieri potuerunt; ſecùs, ſi vnus diceret in fronte, alter in ceruice: & tamen quoad falſitatem euitandam poſſent concordari, licèt non ad probandum. Nona, Vnus dicit ante bellum, alter tempore belli, concordantur; quia illud tempus, *ante bellum*, intelligi debet *parùm ante bellum*: & idem in Teſte, qui dicit aliquid factum tempore belli, alter poſt bellum. Decima, Vnus dicit quid factum ante bellum, alter poſt bellum, concordantur; quia primus poteſt dicere *ante bellum finitum*, alter verò *poſt bellum cœptum*: ſed tamen talis concordia tollit quidem falſitatem, non autem probat. Et licèt Alij contra; ità ſentit *Author*, & dicit, non recedendum. Vndecima, Vnus dicit, vidiſſe Titium ſanum, alter verò eadem die infirmum, concordantur; quia vtrumque eſſe poteſt. Decima-ſecunda, Vnus dicit quid factum præſente Titio, Titius negat ſe fuiſſe præſentem; quidquid Alij contra, iſti Teſtes non concordantur: imò qui dicit, Titium fuiſſe præſentem, redditur ſuſpectus de falſo: benè verum eſt, quod ſi Seius dixerit quid factum præſente Titio, Titius autem dicat, ſe neſcire, non vidiſſe, nec audiuiſſe, tunc ſine dubio fit concordia; quia eſſe poteſt, quod Titius fuerit præſens, & nec viderit, nec audierit: & in hoc multum Iudicis arbitrio tribuitur. Decima-tertia, Vnus dicit, aliquid factum præſentibus tali, & tali, & quod nullus alius aderat; alter verò dicit, quod multi alij aderant, concordantur; quia primus Teſtis intelligi debet, quod nullus alius aderat quem ipſe viderit. Et ex iis collige per te ipſum exempla ſimilia: vſque ad *n.* 283.

EX

EX QVÆST. LXVI.

Pars I.

ARGVMENTVM.

Teſtis, quando dicatur Varius, quando Contrarius; & quando Vacillans? Quandóve Teſtis ſibi ipſi varius, contrarius, & vacillans, probet, nécne? Et an præcipuè Teſtus ſecundo loco examinatus poſſit ſe referre ad primum examen.

OPPONITVR XIX. contra te-
1 ſtem, quod eſt ſibi ipſi varius, contrarius, & vacillans, ex quo non probet. *Varius* enim dicitur, qui indiſtinctè deponit contrarium eius, quod ante depoſuerat. *Contrarius*, qui directè ſic contrarium dicit: quinimò varietas in teſte
2 inducitur etiam ex directa contradictione, & ſic qui duo deponit quæ ſimul eſſe non poſſunt: ſed *Varius*, & *Contrarius* ſunt idem in effectu: vel dic, *Varius* dicitur, qui non contraria deponit, ſed diuerſo modo dicit: *Contrarius* verò, qui con-
3 traria tenaciter aſſerit. *Vacillans* dicitur, qui timendo, dubitando, & titubando varia ſeu diuerſa loquitur: quinimò etiamſi cum timore, & dubitatione loquatur, licèt non varia deponat. Sed *va-
4 riare*, & *vacillare*, licèt inter ſe differant; tamen vnum pro alio ſæpiſſimè ponitur. Et iis præmiſſis vſque ad *n.* 13.

Regula proponitur Negatiua, quod
5 teſtis ſibi ipſi *varius*, aut *contrarius*, nihil probet. Extende ad *Vacillantem*, quando timendo, & dubitando varia deponit: ſed tamen non tollitur in totum eius probatio, ſed tantùm de fide minuitur, vel teſtis in totum repellitur, ſi vacillat circa ſubſtantiam negotij; ſecus, ſi circa circumſtantias. Amplia, quod
6 *varius*, & *contrarius* in aliqua parte, in totum dicatur talis, & nihil omninò probet: eóque magis *varius*, & *contrarius* in loco, & tempore actus, de cuius agitur probatione: imò hoc caſu nec facit indicium ad inquirendum: vſque ad *numer.* 21.

Hæc intellige, dummodò ſit Varius,
7 & Contrarius in ſubſtantialibus; ſecus in qualitatibus & circumſtantiis acceſſoriis, & accidentibus, tunc enim vtique probant, ſi in facto, & negotio principali non diſcordent, niſi alias Iudici ex aliqua rationabili cauſa eſſet ſuſpectus, vel depoſitio concerneret factum proprium, & varietas eſſet multiplex, vel iurauerit dicere veritatem ſuper tota cauſa, ſeu circumſtantiæ, & qualitates inferrent ad cauſam & negotium principale; & tamen quocunque caſu de fide minuitur: ſed ſi teſtis depoſuiſſet contraria per errorem, & 8
ignorantiam; varietas non tollit fidem: iuſta autem erroris cauſa in propoſito erit obliuio: quinimò, & quando varietas eſſet modica, vel quando Teſtis in ſecundo examine plus dixerit, quàm in primo, ſeu etiam minùs, non dicitur Varius; & benè probat vſque ad *n.* 39.

Teſtis verò ad effectum fugiendi varietatem, ſi aliàs fuerit examinatus, po- 9
terit in ſecundo examine ſe referre ad primum: & ſi nolit Iudex iſtam reſponſionem recipere, poteſt teſtis petere, vt ſibi legatur primum examen, & ſi Iudex legere nolit, poteſt proteſtari, quod ſi in primo examine aliter appareat dictum, 10
quàm in ſecundo, ex nunc corrigit ſuum dictum, & ſe refert ad primum tanquam verius, quia tunc recordabatur de facto; & iſto caſu attenditur primum dictum. Quamuis Alij contrà. Quinimò Iudex debet teſti legere ſuum primum examen, licèt non ſit publicatum; & quamuis fuerit nullum, ad illud teſtis poteſt ſe referre, niſi eſſet nullum ratione falſitatis, vel quia extraiudicialiter, aut Parte non citata emanaſſet; tunc, inquam, poteſt teſtis ſe ad primam depoſitionem referre; ſecus è contrà: licèt contrarium ſeruetur, quia in repetitione leguntur prima examina teſti, & ad illa ſe refert; ſed tamen reſidet in Iudicis arbitrio admittere reſponſionem relatiuam ad primum examen, quæ non admittitur abſolutè in repetitione ad declarationem ſui primi dicti dubij; non in Criminalibus; non in teſte examinato coram Arbitro, repetito coram Ordinario; nec de ſummario ad 11
plenarium: eóque magis generaliter, quando teſtis eſt aliàs perſona ſuſpecta, quia tunc nec poteſt ſe referre ad primum examen, nec etiam petere illud ſibi exhiberi: vſque ad *num.* 55.

***

EX QVÆST.

EX QVÆST. LXVI.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Teſtis ſibi ipſi Varius, & Contrarius, an, & quando, & qua pœna puniatur.

12 REGVLA ſit, quod Teſtis ſibi ipſi varius, & contrarius, punitur de falſo; etiamſi ſit vacillans, quando vacillando deponeret varia, & diuerſa, iuxta deſcriptionem *vacillantis*, quia tunc eſſet inter duo iuramenta; ſecus ſi ſolus adeſſet timor, & titubatio.

Amplia procedere etiam in teſte ſibi
13 vario, & contrario in diuerſis depoſitionibus in diuerſo iudicio factis; quamuis vnum Iudicium ſit Ciuile, & aliud Criminale: quinimò etiamſi in vno Iudicio calore iracundiæ depoſuerit vnum, & poſtea iracundia ceſſante in alio Iudicio depoſuerit aliud: vel in eo, qui primò in vno Iudicio examinatus, vnum depoſuit, & deinde cum iuramento aliud: Item in
14 eo, qui in Iudicio plenario depoſuit contrarium eius, quod dixerat in Summario:
15 Et tandem in eo, qui in terminis dixit contrarium ei, quod dixerat extra tormenta, ſi ex interuallo hoc dixerit; ſecùs, ſi incontinenti: vel dummodò poſt torturam ratificet, aliàs ſecùs. Alij contrà: ſed *Author* ità tenendum profitetur: vſque ad *num 69*.

16 Limita propoſitam Regulam in Teſte ſibi vario, & contrario in non ſubſtantialibus: quia iſto caſu tantùm punitur extraordinem pœnâ Stellionatus. Sic & in Teſte, qui in Iudicio valido dixit contra-
17 rium eius, quod dixerat in Iudicio nullo, & inualido: quod procedit, ſi ignorabat inualiditatem Iudicij, in quo primò depoſuit; ſecùs ſi illam ſciebat, quia tunc punitur pœna Stellionatus, propter periurium Non tamen eſſet puniendus ſi
18 per errorem, ignorantiam, & obliuionem deponeret; vel ille, qui dicit varia, & contraria, animo ſe corrigendi; quia tunc ſi ſe corrigat ex interuallo, licèt præſumatur ſubornatus, & forſan poſſet torqueri, vt *infrà* dicetur; non punitur de falſo: quod ſi corrigat ſe incontinenti, tunc ſine dubio nullatenus punitur. Teſtis item, qui non debebat examinari & examinatus fuit, non punitur à variatione à primo examine: prout nec ille, qui primò dixit 19
neſcire, & poſtea ſcire: vel qui primò dixit ſe non recordari, & poſtea recordari; quinimò nec etiam Ruſticus, qui non præſumitur doloſè variaſſe; ſecùs tamen, quando conſtaret, dolo contraria depoſuiſſe: vſque ad *n* 83.

Non etiam punitur, vt *Varius*, ille, qui 20
examinatus in Iudicio, deponit contrarium eius, quod priùs dixerat extraiudicialiter: ſed tamen hoc caſu extraordinem, & leuiter puniri debet. E contrà, ſi iudicialiter dicat vnum, alterum verò extraiudicialiter, Parte præſente, licèt non puniatur de falſo, extraordinariè crimine Stellionatus tenetur: & ſi dictum extraiudiciale eſſet iuratum, hoc caſu puniretur de falſo, ſi iuramentum fuiſſet formiter præſtitum: licèt Aliqui velint etiam hoc caſu extraordinariè puniri. Sic nec procederet quando primum dictum 21
extraiudiciale eſſet veriſimile, quia tunc etiam puniretur de falſo, niſi ſecundùm dictum iudiciale eſſet confirmatum in tormentis, quia hoc caſu tantùm pœna Stellionatus puniretur: ſed ſi ſecundùm dictum iudiciale eſſet emanatum ad cor- 22
rectionem primi, tunc probato errore non puniretur ex primo dicto extraiudiciali, præcipuè ſi emanaſſet dubitatiuè per verbum, *non recordari, credere, neſcire*, & ſimilia; quia tunc attenditur ſecundùm dictum iudiciale: vſque ad *n*.98.

EX QVÆST. LXVI.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Teſtis ſibi ipſi Varius, & Contrarius; quando poſſit torqueri.

REGVLA ſit, quod Teſtis ſibi Va- 23
rius, Vacillans, aut Contrarius, poſſit torqueri ad videndum in quo dicto perſiſtat, etiam nullis præcedentibus indiciis, aut adminiculis; ſiue ſit Laïcus, ſiue Clericus: ſed Clericus torquetur coram Iudice Eccleſiaſtico, etiam quod coram Laïco variauerit, & ſæpè varians, 24
ſæpè torquendus eſt; non tamen intelligas in infinitum, ſed tantùm vſque ad tertiam vicem: quo caſu, cui dicto ſit ſtandum, habebis *infrà, huius quæſtionis parte quinta*. Quinimò poteſt torqueri 25
etiam

etiam propter variationem extraiudicialem, ſi tale dictum ſit cum iuramento, & in ſcripturam redactum: eóque magis facit indicium ad inquirendum, & ad torturam: vſque ad *n.*112.

Limita, non procedere Regulam, niſi
26 vltra variationem, & vacillationem Teſtis farcatur ſe facto interueniſſe: ſed ad hæc, vide *infrà, q.*79. Dicas etiam hoc non procedere, niſi in Criminalibus, ſe-
27 cus in Ciuilibus: Et licèt Alij contrà, non diſcedas à Limitatione; ſed tantùm declara in ſeruis, quos etiam in Ciuili ex capite iſto torqueri poſſunt; ſeu ſi vltra vacillationem concurrat vilitas perſonæ, vel cauſa ciuilis habeat crimen annexum: verùm quocunque caſu non poteſt Teſtis torqueri coram eodem Iudice Ciuili, ſed
28 coram Criminali, ſi porrigatur querela, & tranſportentur depoſitiones, ex quibus præſumitur varietas: generaliter enim ſola variatio, & contrarietas in non ſubſtantialibus minimè nocet, eóque minùs in Teſtibus conſtitutis in dignitate: vſque ad *num.* 123.

EX QVÆST. LXVI.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

An, & in quibus caſibus attendatur primum, vel ſecundum dictum Teſtis, ſibi ipſi contrarij & varij in Iudicio, & ſine tortura.

REGVLA ſit, quod quandu Te-
29 ſtis in vno examine dicit contrarium eius, quod dixerat in alio, tunc non ſecundùm, ſed primum dictum attenditur. Et quidquid contradicant multi; firmiſſimè tene Regulam. Quam amplia, etiam quod Parte non opponente ad ſecundum examen fuerit admiſſus: eóque
30 magis, quando ſecundum emanauerit poſt publicationem proceſſus; vel fuerimus in caſu, quo ſecundo loco non debuerit examinari. Quod verò dictum eſt de vnico Teſte, procedit etiam in pluribus, ſiue Iudicium ſit diuerſum & ad diuerſum finem, ſiue ad vnicum; & ſiue ſimus in diuerſis cauſis, & inſtantiis, licèt inter eaſdem perſonas, dummodò exa-
31 mina ſint diuerſa, & ſic ex interuallo dicat contrarium: eóque fortiùs, quando illud primum fuerit geminatum, & ratificatum: vſque ad *n.*142.

Limita, propoſitam Regulam non procedere, quando primum dictum fuiſſet 32
emanatum animo ſe corrigendi, vel eſſemus in eodem examine, & incontinenti, quo caſu eſt licita correctio, ſeu ſi primùm dictum fuiſſet emanatum calore iracundiæ, vel per iocum. Alij contrà, & forſan veriùs, prout dicit *Author.* Secundum 33
dictum etiam attenditur, quando apertè Iudici conſtat de falſitate primi: vel illud primum emanauerit ſine iuramento, niſi pro iſto non iurato concurrerent coniecturæ. Item quando primum eſt prolatum 34
ſine redditione rationis, vel cum ratione non concludenti; ſeu ſecundum eſſet magis veriſimile. Semper tamen attenditur primum quoad certum quid: ſed quoad 35
plenum præiudicium, & quoad ſententiam ferendam, nec primo, nec ſecundo ſtandum eſt: & iſta eſt veritas. Attenditur etiam ſecunda depoſitio, quando ſit 36
valida, & prima inualida, ſeu nulla. In cauſa hæreſis, ſecundo examini Teſtis, licèt contraria continenti, ſtandum eſt; 38
quando ex manifeſtis indiciis apparuerit Teſtem velle ſuum primum dictum corrigere, non animi leuitate, ſeu odij fomite, aut corruptione pecuniæ; ſed zelo fidei: vel quando ſecundum dictum tendit ad reuelationem hæreſis, quam in primo dicto tacuerat. Alij contrà, & forſan veriùs Non procedit tandem Regula, quan- 38
do primum dictum eſt aſſertiuum, ſicut ſecundum; ſecus, ſi primum fuiſſet dubitatiuum: verum quocunque caſu negari non poteſt, quin ex ſecundo dicto debilitetur primum: in tantum, vt ex eo non poſſit deferri Iuramentum ſuppletorium: vſque ad *n.*155.

EX QVÆST. LXVI.

Pars V.

ARGVMENTVM.

An, & quibus caſibus attendiiur primum, vel ſecundum dictum Teſtis, qui in tortura eſt ſibi Varius, ab eo, quod extra torturam depoſuit.

REGVLA ſit, quod quando Teſtis in Tortura dicit contrarium eius, 39
quod dixerat extra torturam, attenditur ſecundum dictum in tortura, non autem primum

primum extra eam, ſiue incontinenti, ſiue ex interuallo illud emanauerit; etiam quod in tortura non fuerit citata Pars, & illud ſecundum emanauerit poſt publicationem primi dicti, & ſic ex interuallo, & poſtquam Teſtis fuerit alloquutus Par-
40 tem. Alij contrà, & veriùs, vt dicit *Author.* At ſi Teſtis ſæpiùs torqueatur, vltimæ torturæ ſtandum eſt ſi illa fuit grauior primâ; aliter ſecùs: eóque magis, ſi primum dictum ſit extraiudiciale, ſiue iuratum, ſiue ſine iuramento, dummodo
41 tortura Teſti *Vario* ſit legitimè inflicta: ſecùs è contrà: vel niſi primum dictum ſiue tortura rationabiliter viſum fuerit Iudici magis veriſimile, quàm ſecundum. Idem quando quis ſimpliciter vti Teſtis in alium torquetur, tamquam principalis quoad ſe, & Teſtis quoad alios, tunc enim attenditur potiùs primum dictum extra torturam, quàm ſecundum in tortura. Et licèt Alij contrà; ab hac concluſione non recedas in conſulendo, & iudicando: vſque ad *n.* 184.

Et tandem dicas, prædictam Regulam procedere ſiue in Ciuilibus, ſiue in
42 Criminalibus: ſed in his, ſecundum debilitatur ex primo: nec ſecundum dictum in tortura tollit primum extra, ſi primum emanauerit in articulo mortis: prout nec etiam attenditur ſecundum, quando teſtis eſt aliàs inhabilis, infamis, ſeu alios patiatur defectus: vſque ad *numer.* 192.

EX QVÆST. LXVI.

Pars VI.

ARGVMENTVM.

An, & in quibus caſibus attendatur primum, vel ſecundum dictum Teſtis, qui iudicialiter, & cum iuramento examinatus, depoſuit contrarium eius, quod primo extraiudicialiter, & ſine iuramento dixerat.

REGVLA formatur, quod ſi Te-
43 ſtis iudicialiter examinatus dicat contrarium eius, quod priùs extraiudicialiter dixerat, attenditur ſecundum dictum iudiciale, non autem primum extraiudiciale. Et licèt Alij contrà; firma pro communiori. Ampliando, etiam quòd primum extraiudiciale emanauerit Parte præſente: eóque magis, ſi Pars præſens, erat potens. Et licèt Alij contrà; non recedas: niſi quando cum partis præſentia concurrat etiam cauſa, & ratio depoſitionis extraiudicialis, quia tunc attenditur potiùs primum dictum, quàm ſecundum: & è contrà, ſi Teſtis dicat contrarium eius, quod priùs depoſuerat, primum, & non ſecundum dictum attenditur, ſed hoc caſu non torquetur. Idem 44
procedit in Teſte, qui expreſsè, & extra iudicium profiteatur, ſe falſum dixiſſe in Iudicio; quia adhuc iudiciale dictum non tollitur, etiam quòd illud extraiudiciale emanauerit in articulo mortis, ſiue in actu Confeſſionis pœnitentialis; non ſolum quando iam lata eſt ſententia, ſed etiam quando eſſet ferenda: id tamen totum remittitur arbitrio Iudicis: vſque ad *num.* 169.

Limita, Regulam non procedere, quando cum ſecundo dicto extra iudiciali 45
Tria concurrerent, ſcilicet veriſimilitudo depoſitionis; cauſa reuocationis primi dicti, & quod in articulo mortis ità depoſuiſſet, tunc enim primum dictum videtur ſublatum, nedum debilitatum. Sic 46
& attenditur prima extraiudicialis depoſitio, quando eſſet iurata, ſed iſto caſu punitur de falſo, & licèt non attendatur iſtud ſecundum, veritas eſt, quod neutri ſtatur, ſi iuramentum primæ depoſitionis fuerat formiter præſtitum. Sic etiam Re- 47
gula non procedit, quando primum dictum extraiudiciale eſſet coniecturis, & præſumptionibus adminiculatum, aut aliàs magis veriſimile quàm ſecundum, quia etiam hoc caſu neutri ſtandum eſt, niſi ſecundum iudiciale eſſet emanatum ad correctionem primi extraiudicialis, vel primum iudiciale eſſet incidenter, vel per verba dubitatiua prolatum, ſeu ſecundum iudiciale confirmatum in tormentis. Et tandem non procedit, quan- 48
do primum extraiudiciale eſſet emanatum tempore actus geſti, & ſcripturâ confirmatum: & quandocunque attendatur vltimum iudiciale, eſt adeo debilitatum, vt ex eo non poſſit ferri ſententia, ſumi indicium ad torturam, nec iuramentum ſuppletorium deferri: vſque ad *n.* 227.

EX QVÆST. LXVI.
Pars VII.

ARGVMENTVM.

Teſtis, an, & quando poſſit ſuam depoſitionem corrigere incontinenti, vel ex interuallo? Et correctione ſecuta, an attendatur dictum correctum, an verò dictum corrigens.

IN præſenti quæſtionis capite Pri-
49 ma ſit Concluſio, quod Teſtis incontinenti poteſt ſe corrigere: & hoc tranſit ſine difficultate.

Secunda ſit, præcedenti contraria, quod ex interuallo Teſtis ſe corrigere non
50 poteſt. Et incontinenti dicitur facta correctio, ſi ſequatur antequam teſtis diſcedat à Iudicis conſpectu, vel antequàm ſe examini ſubſcribat: Quinimò, poſt per-
51 fectum examen etiam poteſt ſe corrigere, dummodo non ſit alloquutus Partem: ex quo teſtis, qui ſemper ſtetit in carceribus ſecretis ità quod non potuerit alloqui Partem, poteſt quandocunque ſe corrigere. Verùm aduerte, quod etiam eſt neceſſe, neminem alterum fuiſſe allocutum, &
52 Teſti medio iuramento aſſerenti, neminem eſſe allocutum, benè creditur, ſi fuerit notæ fidei, & authoritatis: at ſi veniat poſt triduum ad ſe corrigendum, allocutio præſumitur: ſed vtrùm dicatur, ſe incontinenti, vel ex interuallo corrigere, multum Iudicis arbitrio refertur.

53 Illúdque nota, quòd Teſtis incontinenti poteſt ſe corrigere, etiam non docto de errore, ſed tenetur cauſam correctionis allegare, & talem, quæ Iudici iuſta videatur, aliàs correctio etiam incontinenti non
54 admittitur. Nec primo, nec ſecundo dicto ſtatur, quando Teſtis ſe corrigendo dicat penitùs contraria; ſecùs ſi aliquid addat primo dicto, quia tunc ſufficit allegare obliuionem abſque cauſa obliuionis: quod
55 ſi Teſtis ſic ſe corrigendo non iuſtam cauſam correctionis allegaret, poterit tamquam de ſubornatione ſuſpectus torqueri; ſed quando allegaret cauſam correctionis, & illam probaret, poterit etiam ex interuallo ſe corrigere, & ſatis erit cauſa obliuionis, ex qua poterit ſe quandocunque corrigere, dummodò non dicat contraria: vſque ad *n* 247.

Tertia ſit, quòd Teſtis Nobilis poteſt
etiam ſe ex interuallo corrigere, quando 56
agitur inter viles, & de modica cauſa: prout & Teſtes notæ fidei, & authoritatis, dummodo ſe corrigant ante publicationem Examinis, & non fuerint Partem allocuti. Sed licèt correctio facta ex in-
teruallo non tollat primum dictum, illud 57
tamen debilitat; quia licèt quis poſſit etiam ex interuallo ſe corrigere, aliquid addendo primæ depoſitioni, hoc intelligitur citra inſtantiam Partis, & ante publicatas atteſtationes: vſque ad *n.* 255.

EX QVÆST. LXVI.
Pars VIII.

ARGVMENTVM.

De Teſtium repetitione facienda.

REGVLA formatur negatiua, quod
ſcilicet facta atteſtationum publica- 58
tione, non poſſint ad Partis inſtantiam Teſtes vllo pacto repeti, etiam ad effectum declarandi dubiam eorum depoſitionem: eóque magis, ſi culpâ partis obſcurè depoſuerint. Hæc tamen non vin-
dicant ſibi locum in ſummariis iudiciis, in 59
quibus Iudex, etiam ad Partis inſtantiam, teſtes interrogat; ex quo iſti poſſunt etiam ex interuallo accedere ad declarandum eorum dubia dicta, dummodo ſint integræ & probatæ fidei; cùm id etiam fieri poſſit Iudicis arbitrio: Sed tamen non omnis ambiguitas, aut dubietas ſufficit, quia illa tantùm requiritur, quæ nullo modo poſſit ſine declaratione intelligi. Con-
tra hanc concluſionem inſurgit *Author*, 60
intrepidè firmans, quod quælibet ambiguitas ſufficiat ad repetitionem faciendam, quando obſcuritas depoſitionis culpâ Iudicis examinantis proceſſerit: ſed ſub prætextu dictæ declarationis non permittitur teſti aliquid addere, vel minuere de ſuo primo dicto, nec Iudex ad id cogi-
tur: quinimò nec eſſet facienda, quando 61
vel non benè ſonaret, vel non releuaret producentem: & demum, qui ſemel declarauit ſuam dubiam depoſitionem, ampliùs interrogati non poteſt: vſque ad *num.* 176.

Regula item non procedit in teſtibus,
qui examinati, ſui dicti rationem non 62
reddiderunt: ij enim, quamuis publicatis atteſta

atteſtationibus, ſi ità Iudici viſum fuerit, ad inſtantiam Partis, contra quam producti fuerunt, non autem producentis, iterum interrogari poſſunt: prout poſſunt etiam repeti, quando ſuper capitulis in Actis datis, non fuerunt benè examinati, & interrogati, dolo, aut negligentia examinantis. Sed hoc vnum aduerte,
63 quod ſola negligentia non ſatis eſt, niſi etiam dolus interceſſerit. Et licèt in dubio Teſtis non bene examinatus præſumatur, dolo, & negligentia Iudicis, ne-
64 dum ſuper capitulis, ſed etiam ſuper interrogatoriis; id ſanè procedere intelligitur, quando nullatenus fuerit interrogatus, aut examinatus, ſuper aliquo capitulo: vnde ſecùs, ſi interrogatus non plenè reſponderit, vel non plenè euacuauerit interrogatoria; non ſuper ſubſtantialibus, quia tunc haberetur pro non bene examinato, & poſſet repeti; ſed ſuper reliquis non pertinentibus. Sic non
65 admitteretur eorum repetitio, quando non fuiſſent ſuper capitulis interrogati ex certa cauſa, vel quando non fuiſſent benè examinati ex culpa Partis, ſeu Iudex tacitè, vel expreſsè noluiſſet admittere aliqua capitula, tamquam impertinen-
66 tia, licèt poſſit iſto caſu Iudex ex officio, & ſic tacitè reuocando ſuam interlocutoriam repetere iſtos Teſtes ſuper capitulis aliàs ab ipſo non admiſſis: vſque ad *num.* 194.

Datur etiam repetitio, quando Teſti
67 ex meliore ſorte recordationis quid aliud innotuit: vel ſi eius depoſitio culpâ Iudicis, vel Partis aduerſæ fuiſſet deperdita; ſecùs ſi ex culpa Partis repetere
68 volentis. Et licèt Teſtes non poſſint repeti in eadem cauſa, & inter eaſdem Partes; examinati tamen in vna, poſſunt repeti in alia inter diuerſas perſonas: ſic & de conſenſu Partium, vel examinati in Iudicio ſummario, quandocunque repetuntur in plenario: & ideo
69 examinati coram Arbitro, non prohibentur repeti coram Iudice ordinario: ac generaliter examinati in vno Iudicio ad vnum finem, putà, in Iudicio Ciuili, repetuntur in Criminali. Extende, quan-
70 do eſſent nulliter examinati, ad effectum vt validè deponant; quamuis facta publicatione, repeti poſſint; & iſto caſu permittitur etiam dari Teſtes additionales: ſicut & non benè facta publicatione, ſeu ad confirmandum primum dictum, repetuntur: & hoc inſuper permittitur, quando capitula eſſent diuerſa.
71 Sed hæc quando vera ſint, & generaliter de materia, *Author* loquitur remiſſiuè ad quamplures, & ſignanter ad Gabriel. *lib.* 7. *concluſ.* 27. In Criminalibus
verò, etiam poſt publicationem ex offi- 72
cio Iudicis repeti poſſunt, non autem ad Partis inſtantiam, ſcilicet Rei; ſecùs ad inſtantiam Accuſatoris: eóque magis quando informiter, & ſine Partis citatione pro Curiæ informatione examinati, re-
peterentur formiter, & parte citata ad 73
confirmandum primum dictum. Ratio eſt, quia Fiſcus habet electionem, vel confrontandi cum Reo Teſtes pro Curiæ informatione examinatos, vel illos repetendi Parte citata. Confrontatio autem
fieri debet ante publicationem, quia præ- 74
ſentia Rei ſupplet citationem; repetitio verò fieri non poteſt, niſi Reo citato ad dandum interrogatoria. Cætera ad hanc materiam, vide *infrà, quæſt.* 75. *cap.* 14.

EX QVÆST. LXVI.

Pars IX.

ARGVMENTVM.

De vnico Teſte ſibi vario, & contrario, quando poſſit concordari ad effectum vt falſum euitet, ac etiam probet? Communia, & Specialia.

REGVLA datur, quod Vnicus
Teſtis ſibi varius, & contrarius, 75
omnibus modis concordandus eſt, vt varietas, & contrarietas euitetur; quæ concordia eſt omnino facienda, verba nedum impropriè accipiendo, ſed etiam impropriiſſimè per ſubauditos intellectus, & per interpretationem ſuppletiuam. Quod tamen non procedit, quando Teſtis varietas, & contrarietas eſſet
euidens, & manifeſta. At vtrùm Teſtis 76
Varius, & Contrarius, etiam concordatus, probet, nécne? multæ recenſentur opiniones ab *Authore* hinc inde ſibi ipſis aduerſantes: ac tandem ipſe diſtinguit, quod in Criminalibus, & contra Reum Teſtis ſic ſibi Varius, & Concordatus, nunquam probet: in Ciuilibus verò, ſi concordia fiat per intellectam repetitionem ſermonis, tunc oriatur probatio; ſecùs, ſi per multiplicationem actuum, vel per impropriationem verborum: vſque ad *n.* 319.

His præmiſſis deueniendo ad Specialia:
77 Quæritur 1. Teſtis primo loco examina-
tus affirmatiuè deponit, deinde in eodem
facto, in quo depoſuit, interrogatus, dicit
ſe n'on tecordari. Non dicitur contrarius,
nec varius, ſed tamen non probat, & neutri
eius dicto ſtandum eſt: vſque ad *n.* 331.

Quæritur 2. Teſtis primò dixit, ſe non
78 tecordari, deinde ſe tecordari, & ſcire,
non eſt varius, nec contrarius, & probat:
eiúſque ſecundo dicto ſtatur, niſi allocu-
79 tus Partem deponat ſecunda vice, vel no-
uæ memoriæ cauſam non alleget: vſque
ad *n.* 334.

Quæritur 3. Teſtis priùs dubitariuè
80 deponit, poſtea affirmatiuè, & ſine dubi-
tatione; probat, & ſtatut ſecundo dicto,
quando ſumus in diuerſis examinibus;
ſecùs, ſi in eodem examine: vſque ad
num. 336.

Quæritur 4. Teſtis primò dixit ſe cre-
81 dere, deinde dixit, ſe ſcire, vel aliis per
verbum aſſertiuum depoſuit. Statur ſe-
cundo dicto, dummodo alleget cauſam
nouæ ſcientiæ, & certitudinis, & ſimus
in caſu, quo licita eſt correctio; & dum-
modo non ſimus in caſu, in quo Teſti de
credulitate plenè credatur: vſque ad *nu-
mer.* 340.

Quæritur 5. Teſtis primò dicit ſibi vi-
82 deri, deinde ſe ſcire, vel per aliud verbum
veritatis affirmat. Statur ſecundo dicto,
nec eſt varius, aut contrarius: *n.* 341.

Quæritur 6. Teſtis primò affirmatiuè
83 deponit, dicens ſe ſcire, deinde dubitati-
uè dicit ſe credere; probat: & primo dicto
ſtandum eſt, quando in eodem examine
ſic dixit, & quando ſumus in iis, quæ
nobis innoteſcunt per fidem, & quando
allegat rationem ſuæ ſcientiæ: vſque ad
num. 345.

Quæritur 7. Teſtis primò dixit, ſe neſ-
84 cire, deinde ſe credere, eſt varius, & non
probat vſque ad eundem *n.* 345.

Quæritur 8. Teſtis primò dixit ſe cre-
85 dere, deinde dicit ſe non credere, non eſt
varius; quia hodie poteſt vnum credi, cras
alterum. Quod tamen non procedit,
quando Teſti de credulitate creditur; li-
cèt procedat, quando ſumus in caſu, quo
eſt licita correctio, & nouæ incredulitatis
cauſam alleget: vſque ad *n.* 351.

Quæritur 9. Teſtis deponens ſuper
86 aliquo facto, reddendo rationem ſuæ de-
poſitionis, dicit, ità rem ſeſe habere, quia
vidit: deinde, quia audiuit, non eſt varius:
quia reddendo rationem de auditu, non
cenſetur receſſiſſe à præcedenti tatione,
quam reddidit de viſu. Sed intellige pro-
cedere provt loquitur, ſcilicet, quando Te-
ſtis primò deponit de viſu, deinde de au-
ditu; quia fieri poteſt, vt & viderit & au-
diuerit: vſque ad *n.* 354.

Quæritur 10. è contrà, Teſtis primò
dicit ſe aliquid audiuiſſe, poſtea dicit ſe 87
vidiſſe, non dicitur varius, quia poteſt
eſſe, vt & audiuerit & viderit. *n.* 355.

Quæritur 11. Teſtis primò dicit ſe
ſcire, deinde dicit ſe neſcire, concorda- 88
tur, quia intelligitur eius ſecunda depoſi-
tio, vt videlicet aliquid non ſciat, niſi vt
ſuprà dixit. *n.* 356.

Quæritur 12. & è contrà, Teſtis pri-
mò dixit ſe neſcire, deinde dixit ſe ſcire, 89
non dicitur varius, quia poteſt eſſe quod
hodie incipiat ſcire quidquid antea igno-
rabat: & licèt Alij contrà, non recedas:
dummodò Iudex Teſtem *ex officio* repe-
tat; ſecùs, ſi *ad Partis inſtantiam*. & dum-
modò Teſtis deponat ſuper actu ſucceſſi- 90
uo: imò vt multi volunt etiam ſuper actu
momentaneo, ſi ſuperuenientis ſcientiæ
cauſam alleget, niſi priùs, quando dixit
ſe neſcire, dixiſſet etiam ſe fuiſſe præſen-
tem: vſque ad *n.* 365.

Quæritur 13. Teſtis primò dicit ſe *hoc
tantùm ſcire*, vel *hoc tantùm verum eſſe* 91
poſtea aliquid aliud adſit, non probat, &
reputatur varius, ac contrarius: ſecùs, ſi
dixiſſet, *hoc eſt quantùm ſcio*, quia tunc
illa dictio *quantùm*, non ſtat taxatiuè.
num. 366.

Quæritur 14. Teſtis examinatus in
Palatio Poteſtatis, dicit aliquid factum 92
in Palatio Epiſcopi; deinde dicit illud idem
factum *in hoc Palatio*; ſaluatur à contra-
rietate, referendo illud verbum, *hoc*, ad
oculum intellectus; ita quod Teſtis vo-
luerit intelligere, dum dixit *in hoc Palatio*,
non de Palatio Poteſtatis, ſed de Palatio
Epiſcopi, de quo antea depoſuerat: *n.* 367.

Quæritur 15. Teſtis in principio ſui
examinis dixit, maleficium commiſſum, 93
putà, præſentibus Titio, & Seio; deinde
interrogatus qui fuerint præſentes, dicat
quod nullus fuit præſens; ſaluatur à con-
trarietate: quia illa verba, *nullus fuit præ-
ſens*, intelliguntur, & interpretanda ſunt,
exceptis dicto Titio, & Seio: vſque ad 94
n. 370. Author in aliis caſibus ſimilibus
loquitur remiſſiuè ad plures,
& præcisè ad Petr. *de
fideicommiſſ.*

***

EX

EX QVÆST. LXVII.
§. I.
ARGVMENTVM.

Teſtis falſi deteſtatio, & pœna.

OPPONITVR Vigeſimò, quod
1 Teſtis ſit *falſus*: & hoc crimen
quantùm ſit deteſtabile, ex eó potiſſimum dignoſcitur, quod Deo, Iudici, & Hominibus obnoxium eſt, triplicémque continet deformitatem, Periurij ſcilicet, Iniuſtitiæ, & Mendacij. Ex quo firmatur Regula, quod licet ex *L. duode-*
2 *cim Tabular.* falſi Teſtes ex ſaxo Tarpeio præcipitarentur, hodie dicta *lege* ſublata, puniuntur pœnâ Deportationis, & Confiſcationis bonorum, ſi homines liberi
3 fuerint; ſi verò ſerui, vltimi ſupplicij: & inſuper tenentur ciuiliter actione in factum ad damna, & intereſſe, ſi agamus in foro contentioſo, ſecus in foro conſcientiæ, in quo, licèt teneantur de falſo, non
4 tenentur de damno inde ſecuto, Clerici verò ex *Auth. Presbyteri, Cod. de Epiſcop. & Cleric.* ſi Presbyteri ſint, ſiue Diaco-
5 ni, in cauſa pecuniaria, per triennium à diuino miniſterio ſeparati Monaſterio traduntur pro tormentis; ſi in cauſa Criminali, Clericatus honore nudantur, & legitimis pœnis puniuntur. Cæteri verò
6 Clerici, Eccleſiaſtico officio depulſi, ſine delectu cauſæ, verberibus coërcentur, quæ *Auth.* eſt canonizata in *cap. 3. §. Presbyteri 5. cauſ. 5. quaſt. 6.* & per text. *in cap ſi Epiſcopus, 50. diſtinct.* vbi ſpecialiter di-
7 citur, *Si Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, capitale crimen commiſerit, aut chartam falſauerit, aut falſum teſtimonium dixerit, ab officij honore depoſitus, in Monaſterium detrudatur, & ibi quamdiù vixerit, Laicam tantummodo Communio-*
8 *nem accipiat.* Sed de intellectu horum Iurium, *Author* te remittit ad Plures, & præcipuè ad Clar. *in §. Falſum.* In cauſa verò criminali, *falſi Teſtes* puniuntur eadem pœna, qua veniebat puniẽdus Reus, contra quem depoſuerunt. Et licèt Alij
9 contrà, non recedas cum *Authore* à concluſione. Declarando tamen, quod in pœna capitali procedat, quando morti Reus fuit traditus; aliter ſecùs, quia tunc mitior pœna Iudicis arbitrio imponenda eſt.
10 Et licèt Alij contrà, non recedas à Limitatione: eóque magis, ſi depoſuiſſet ad Rei defenſionem, quia tunc de ſolo periurio Iudicis arbitrio eſt plectendus. Generaliter verò hodie pœna *falſi Teſtis* eſt pecuniaria, vel arbitraria; vel etiam corporalis, prout Iudici viſum fuerit. Et quidquid ſit de Iure Ciuili, de Iure Canonico falſus Teſtis eſt etiam infamis: vſque ad *num. 26.*

EX QVÆST. LXVII.
§. II.
ARGVMENTVM.

Teſtis falſùs à quo Iudice puniri poſſit.

REGVLA eſt, quod Teſtis, qui
falſum perhibuit teſtimonium, poſ- 11
ſit puniri ab eo Iudice, coram quo falſum depoſuit; quamuis Iudex ipſe ſit Ciuilis. Licèt Alij contrà: ſed inter talem Ciuilem Iudicem, & Criminalem habet locum præuentiô, & ab vtroque puniri poteſt, tam durante, quàm cauſa finita. Ex quo Laïcus deponens falſum coram Iudice Eccleſiaſtico punitur, & à Iudice
Laïco, & à Iudice Eccleſiaſtico: ſed à 12
Laïco punitus, Eccleſiaſticus non prohibetur imponere ſuam pœnam Canonicam. Quod ſi Teſtis vigore *Remiſſoriarum* fuerit examinatus extra Territorium remittentis, poteſt puniri & ab eodem Iudice remittente, & à Iudice coram quo falſum depoſuit: ſed ab vno punitus, ab altero non vexatur: & ſi puniat Iudex remittens, pœnam imponere debet iuxta Statutum loci, in quo emanauit falſa de-
poſitio. Singulariter verò in cauſa *hæreſis* 13
falſum deponens, puniri poteſt ab ipſo Inquiſitore, licèt aliàs iſte ſit incompetens Iudex: quod tamen quando verum ſit? *Author* te remittit videre penès multos, & præſertim apud Zanchin. *tract. de hæretic. cap. 14 n. 1.* & *ibi* Campeg. *in addit. lit. A num. 38.*

Iudex Ciuilis, licèt non habens me-
rum & mixtum imperium, & ſic aliàs 14
incompetens, quamuis poſſit ex officio, & ſine accuſatore Teſtem, qui coram ipſo falſum depoſuit, punire; non tamen illi eſt permiſſum, niſi Principe conſulto, pœnam ordinariam imponere, ſed tantùm extra ordinariam ratione con-
temptus: ſed extra ordinem ſic ab eo pu- 15
nitus, poteſt etiam ordinariâ à Iudice Criminali mulctari: & tandem iſte Iudex

ciuilis tunc poteſt punire, quando ſibi de falſitate conſtat notoriè & manifeſtè, nec eſt opus formatione proceſſus; ſecus vbi ad detegendam falſitatem, noua formari deberet inquiſitio, quando ſibi non licet procedere contra ſubornantem: vſque ad *num.*41.

16 Arbiter, vel Iudex delegatus, Teſtem falſa deponentem coram eis punire non poſſunt, licèt quoad Delegatum multi velint extraordinem poſſe punire, dummodò ſit delegatus Principis, non autem inferioris; & ſpecialiter ſit Delegatus in cauſa Criminali, in qua puniendi habeat aliquam facultatem: ità ſentit *Author*, & ſic in conſulendo, & iudicando tenendum eſſe profitetur: Licet Alij contrà.

17 Clericus verò, qui falſum depoſuit coram Iudice ſæculari; quidquid Alij dicant vel reſolutiuè vel diſtinctiuè, hoc vnum eſt verum, vt puniri debeat à ſuo Iudice Eccleſiaſtico, licèt Iudex Laïcus poſſit de falſitate cognoſcere ad effectum expediendi cauſam principalem: vſque ad *n.*57.

EX QVÆST. LXVII.

§. III.

ARGVMENTVM.

Teſtis falſus quantum probet, & quando de falſo puniatur.

18 REGVLA proponitur, vt Teſtis *falſus* nihil omninò probet, non ſolùm in cauſa, in qua falſum depoſuit, & pro tali falſa depoſitione fuit condemnatus, ſed etiam in aliis. Quinimò, nec contra falſarium, nec fauore piæ Cauſæ facit indicium ad inquirendum. Exten-
19 dendo, vt nec metus excuſet à falſo, & ab illius pœna; verùm, an in prædicto, vel alio caſu ſufficiat probare falſitatem depoſitionis ſine corruptela, vel corruptelam ſine falſitate, *Author* præter multos te remittit ad Maſcard. *de probat. lib.* 1. *concluſ.* 28. *num.* 1. *& lib.* 2. *concluſ.* 746. *n.*2. *& concl.*688. *per totam.*

Teſtis *falſum* deponens de credulitate,
20 extraordinem punitur: ſed vix poteſt dari caſus, in quo Teſtis de credulitate poſſit de falſo conuinci. Extende concluſionem
21 ad eum, qui pro vero affirmat id, quod reuera verum eſt; ſed iſtum verum Teſtis non vidit, & prorſus ignorat: & pariter ad Teſtem, dicentem *verum*, ſed credentem dicere *falſum*, vtroque enim caſu ex temeritate pœna extra ordinem imponitur. Et licèt dici ſoleat, quod ad
probandam falſitatem requiratur non ſo- 22
lùm plena, ſed etiam ſtrictior probatio, & de neceſſitate concludens, hoc tamen intelligitur quoad pœnam ordinariam, ſecus quoad extraordinariam, ad quam incurrendam, ſuſpiciones, & argumenta ſatis ſunt: Quinimò ſola ſuſpicio Teſti fidem tollit: vſque ad *n.*77.

Teſtis, qui per ignorantiam *falſum* de-
poſuit, ceſſante dolo, de falſo minimè 23
punitur, & in dubio potiùs per errorem, & ignorantiam, quàm dolo, falſum depoſuiſſe præſumitur: verùm iſto caſu non probat; & per modum culpæ aliqua mitiori pœna extra ordinem Iudicis arbitrio
punitur. Extende ad Ruſticos, qui niſi 24
ſint ſagaces, & audeant deponere ſuper eo, quod ipſi non percipiunt, falſum depoſuiſſe non præſumuntur: & tamen primo caſu tantùm extra ordinem puniuntur: vſque ad *n.*85.

Vltimò Obliuio in præmiſſis, eſt *cauſa*
valdè potens ad falſitatem excludendam, 25
prout excuſatur Teſtis deponens falſum, credens deponere verum; & iſto caſu ſtatur iuramento ipſius Teſtis, remittendo tamen Iudicis arbitrio, an iſta *credulitas* ſit iuſta, nécne. Et pari modo excuſatur Teſtis, qui dicit ſcire id, quod tantùm audiuit à viro fide digno, quando ſumus in iis, quæ certa probatione ſciri nequeunt: ſed hoc caſu pœnam extraordinariam non effugit. Idem in eo, qui falſum deponit in redditione cauſæ; prout eſt ille, qui primordio veritatis iuuatur. Peritus,
de peritia ſua deponens, tamquam falſus 26
puniri non poteſt: poteſt enim ſemper dicere, *ſic credebam*: ſed ſi de falſo conuinceretur, extra ordinem veniret puniendus. Et quamuis quælibet cauſa, licèt iniuſta, excuſet à falſo, & à pœna, cùm in iis, in quibus dolus eſt de ſubſtantia, ad illum excludendum omnis cauſa, licèt beſtialis, admittatur; de hac tamen materia, Latiùs vide *infrà part.* 11 *huius Succi.* Et licèt iterum Teſtis falſus non pro- 27
bet, vbi depoſuit, & in aliis inde ſequentibus; probat tamen in antecedentibus concludendo, quod cum falſus non præſumatur; ideo id aſſerenti, probandum eſt. Eóque magis, ſi ità deponens, ſit bonæ famæ, adeo vt ad excuſandum à falſo, omnis interpretatio facienda ſit, in qua omnis ſubtilitas, & omne ſtudium ſit adhibendum, ſupplendo, & ſubaudiendo, etiam per improprietatem verborum

borum. Quinimò de falſitate debet conſtare aliunde quàm per confeſſionem ipſius Teſtis; quia iſta confeſſio, ſiue iudicialis, ſiue extraiudicialis, & in articulo mortis, nullo pacto præiudicat ei, ad cuius fauorem depoſuit: vſque ad *n.*110.

EX QVÆST. LXVII. §. IV.

ARGVMENTVM.

Teſtis in parte falſus, quando in totum reputetur falſus? Quomodo puniatur? Quid, ſi deponat falſum ſuper interrogatoriis, circumſtantiis, & appendiciis.

29 TESTIS *in vno* falſus, *in totum* reputatur falſus: & ideò falſus in vno, nihil probat in omnibus, ratione iuramenti, quod eſt indiuiduum: ſiue deponat ſuper capitulis connexis, ſiue etiam ſeparatis: quinimò nec Princeps poteſt facere, vt in vno falſus, non ſit in omnibus falſus. Licèt hoc non procederet, quando non eſſet falſus in ſubſtantialibus, quia tunc ex authoritate ordinaria, & eo magis per Principis reſcriptum, in reliquis fides adhiberetur: præſertim, quando conſtaret aliunde de veritate articuli.

30 Sed Ampliando Regulam extenditur ad Teſtem, aliàs ſuſpectum, & ad deponentem *falſum* ſuper generalibus, vel interrogatoriis, ſe ſuſpectum, & falſum reddendo, cum neget ſe eſſe affinem, inimicum, ſollicitatorem, & ſimilia. Et licèt Alij contrà; non recedas: etiam certum ſit hoc caſu puniri extra ordinem crimine, ſeu pœna Stellionatus. Teſtis verò in parte falſus, in totum reputatur falſus, quamuis falſum dixerit in diuerſis criminibus, ac diuerſis loco, & tempore, ſiue
31 ſcienter, ſiue ignoranter. Quinimò in dubio potiùs præſumitur dixiſſe falſum ſcienter, quàm ignoranter, quoad effectum probationis, niſi falſitas conſiſteret in impertinentibus; quia tunc eius dictum non reſpuitur in totum, prout non diminuitur
32 eius fides, quando falſum deponeret in acceſſoriis, non ſubſtantialibus, vel ſuper appendiciis, vel ſi falſitas conſiſteret in extrinſecis impertinentibus, & non ſubſtan-
33 tialibus; quod totum Iudicis arbitrio remittitur: & in propoſito pertinere dicitur id, quod quoquo modo, & aliqualiter tangit cauſam, vel ad cauſam facit. Sed licèt
deponens falſum ſuper impertinentibus 34
non reprobetur in totum, nec pœnâ ordinariâ condemnetur de falſo; ſecus tamen eſſet, ſi iuraſſet dicere veritatem in omnibus, quia tunc falſus in omnibus dicitur, & nihil probat. Sed in dubio præſumitur iuraſſe ſimpliciter, non ſuper omnibus: Aliud enim eſt iurare ſuper tota cauſa, & ſic ſuper annexis, connexis, & acceſſoriis; aliud ſuper omnibus, de quibus fuerit interrogatus: Primo enim caſu, iura- 35
mentum non trahitur ad omnia; ſecundo verò ſic: Quare deponens falſum ſuper ſubſtantialibus, de falſo punitur, ac ſi depoſuiſſet ſuper toto negotio, ſecùs è contrà: & dicitur de ſubſtantia negocij id, 36
quod ſine tali negocio eſſe non poteſt. Et tandem propoſita Regula non procedit in Teſte, qui errat, & falſum deponit in nomine, cognomine, pronomine, agnatione, parentela, vel Parochia; nam ſi is non pro- 37
pterea erret in corpore negocij, non punitur de falſo, nec dicitur falſus, & probat: vſque ad *n.*186.

EX QVÆST. LXVII. §. V.

ARGVMENTVM.

Teſtis nulliter, & inutiliter falſum deponens, an, & quando probet? Quando, & quomodo puniatur.

TESTIS nulliter, & inutiliter deponens, de falſo non punitur. Alij 38
contrà. Sed non recedas. Et Amplia idem eſſe, quando depoſitio Parti non nocuit, vel nocere non poterat. Eóque minùs punitur ille, qui ſine iuramento falſum dixit, quando extraiudicialiter coram Notario depoſuit, niſi verè iuraſſet, ſed Notarius 39
per negligentiam non ſcripſiſſet iuramentum: ſeu quando idem iuramentum fuiſſet nulliter præſtitum; & Teſtis fuiſſet talis, vt ei ſine iuramento crederetur, vel à Partibus eſſet remiſſum, his enim quatuor caſibus, intrat pœna *falſi*. Extende ad 40
Teſtem, qui extra Iudicium *falſum* depoſuit, tunc enim non punitur de falſo, quamuis falſum deponeret in priuata ſchedula, vt ſunt illi, qui alicuius negocij faciunt fidem in ſcriptis: puniretur tamen,

ſi depoſitio haberet debitam formam, licèt inualida, & nullum habuerit effectum propter deponentis inhabilitatem; & tamen quocunque caſu pœna extraordinaria ex crimine Stellionatus euitari non poteſt.

EX QVÆST. LXVII. §. VI.

ARGVMENTVM.

Teſtis tacens veritatem, quomodo puniatur.

41 Teſtis, qui in ſua depoſitiune tacet, & occultat verum, punitur, ac ſi falſum dixiſſet: & ſic etiam omittendo, Teſtis falſitatem committit. Sic, & ille, qui dolosè dicti ſui vel non reddit rationem, vel non concludentem reddit: ſeu ille qui dicit, non recordari ſe de eo, cuius, vel certum eſt memoriam habere, vel ſaltèm debet veriſimiliter recordari.
42 Idem in Teſte, qui deponit obſcurè, verſutè, vel per malitiam, ad hoc, vt eius depoſitio producenti non proſit: ſiue qui deponit per verbum, *Credo*, vel per verbum, *videtur*; quia non ſolùm quis punitur tacendo veritatem, ſi iurauerit dicere plenam veritatem, ſed etiam ſi ſpecialiter ſuper articulo interrogatus dixerit ſe
43 neſcire, quando ſimpliciter iurauerit dicere veritatem, vel meram veritatem. Hæc non procedunt in Teſte, qui non dolosè depoſuit: quia licèt aliàs tacens veritatem, habeatur, & puniatur tanquam falſus, non tamen comprehenditur in Statuto puniente corporaliter falſum Teſtem.
44 Singulariter verò, nec tamquam falſus punitur, qui noluit comparere vt examinaretur: verùm Teſtis inſtrumentarius, quia teſtificandi aſſumpſit officium, quando ſe occultauerit ne examinetur, de facto punitur: vſque ad *num.* 235.

***

EX QVÆST. LXVII. §. VII.

ARGVMENTVM.

De Teſtis corrupti pœna, & probatione, ac de pœna ſubornantis, ſeu corrumpentis Teſtes.

Teſtis corruptus promiſſione pecuniæ, vel alia re, non probat; & de 45
falſo accuſatur; in dubio falſum dixiſſe præſumitur, etiam quod non probetur, eo ipſo quod probatur pecuniam recepiſſe: Licèt Alij dicant, & veriùs, poſſe tantùm torqueri. Amplia etiam in Teſte, qui 46
pecuniam accepit, vt verum diceret: quo caſu extraordinariè mulctatur, ſi recepit pecuniam ante ſententiam; ſed ſi poſt ſententiam, & ad illam retractandam, ſiue aliunde conſtet de illius depoſitione, tunc non dicitur falſus, licèt crimine non careat. Dicitur corruptus, punitur de falſo, & non probat, ſi pecuniam 47
acceperit pro teſtimonio non ferendo; ſed niſi depoſuerit, vel non examinatus fuerit, tunc non punitur de falſo, ſed extra ordinem; & quocunque caſu probat contra corrumpentem: quinimò etiam pro eo, ſi fuerit inductus ab aduerſa Parte: vſque ad *n.* 251.

Impediens Teſtem, ne deponat, ſiue teſtimonium occultans, vt nemini appareat, tenetur Parti læſæ ad intereſſe, actione de dolo. Teſtiſque dicitur corruptus, 48
ſiue recipiat pecuniam à ſponte dante, ſiue ſperet futurum commodum. Quin imò corrumpens Teſtes, punitur, etiam quòd eis non vſus fuerit: ac vno corrupto, cæteri quoque corrupti præſumuntur. Corruptio arguitur ex indiciis, & præſumptionibus; & pœnâ *falſi* tenetur Teſtes corrumpens & ſubornans, vnà cum Teſte corrupto & ſubornato: ac itidem 49
punitur corrumpens, & ſubornans, ſiue fuerit Pars litigans, ſiue etiam Tertius; & ſiue dederit pecuniam, vt falſum, ſiue vt verum dicat; licèt nullo modo puniri poſſet, ſi pecuniam dediſſet vt verum Teſtis diceret, quando aliàs nolebat deponere: ſeu quando dedit, vt falſitatem 50
depoſitam detegeret: vſque ad *n.* 166.

Teſtis non dicitur corruptus, quando fuit inductus ad deponendum prece, ſeu 51
rogatu, ſi preces effuſæ fuerint ad deponendum

nendum verum, ſecùs ſi falſum, quod incurritur timore, amore, vel odio: & etiam ſecùs, quando pecunia datur palam, & publicè, vt verum dicatur, ſeù quando datur pro expenſis itineris,
52 & operibus amiſſis. Et licèt Alij contra ab hac concluſione indiſtinctè non recedas: præcipuè quando Teſtis nolebat accedere, niſi pretio dato. Dicere-
53 tur bene corruptus, ſi pecuniæ darentur vltra condignum, & in exceſſu, quia tunc adeſſet color quæſitus, Iudicis ar-
54 bitrio conſiderandus. Itidem non dicitur corruptus, qui pecuniam accepit poſt depoſitionem, ſeù quando fuit data ad generaliter deponendum, & vt ius dantis commendarum haberet; ſecùs, ſi ſpecialiter. Et randem Teſtem corrumpens, licèt puniatur, cauſam non perdit: vſque ad *n*.273.

EX QVÆST. LXVII.

§. VIII.

ARGVMENTVM.

De Teſte Inſtructo.

Teſtis inſtructus à Parte, vel ab Aduocato Partis, non probat: & talis præſumitur eo ipſo, quod
55 ante examen Partem fuerit allocutus: ſed ſi fuerit inſtructus bona fide, vt meliùs recordaretur, vt congruè deponeret, & ſui dicti rationem redderet, niſi inſtrueretur ſuper notorio, adhuc pro-
56 baret. Et notabiliter, Teſtis, qui dicit ſe inſtructum, adhuc probat, quia intelligitur de inſtructione licita. Et
57 quidquid ſit in Teſte inſtructo, ſecùs tamen eſt in eo, qui partibus reuelat id quod dicturus eſt, quia à teſtimonio non repellitur; quamuis Alij contra: vſque ad *numer*.296.

***

EX QVÆST. LXVIII.

§. I.

ARGVMENTVM.

Teſtis obſcura, & dubia depoſitio, ex quibus verbis inducatur? Quando plenam faciat probationem? Et quomodo ad alicuius fauorem interpretationem recipiat.

Opponitvr Vigeſimo-primò, contra Teſtes, quod eorum depoſitio eſt *dubia*; Et Regula propo- 1
nitur, quod Teſtis obſcuram, dubiam, ſeù incertam depoſitionem faciens, nihil prorſus probet, & talis dicitur quando plures recipit intellectus: depoſitio enim ad hoc, vt probet, debet de neceſſitate, non per ponibile, concludere, eóque minùs, ſi priùs dicat 2
rem taliter eſſe, & poſtea ita eſſe poſſe. Extende etiam ſi dubitatiuè deponat, vel ſi clarè, & affirmatiuè dicat, *ni fallor*, vel *ſi bene recorder*, vel quid ſimile, 3
vel adiungat, *ſalua veritate*: aut deponat alternatiuè per dictionem, *vel* niſi Alternatiua tenderet ad eundem effectum. Minúſque probat deponens per verbum, *circa*, quando agitur de probatione præciſi temporis, & quantitatis; ſecùs, ſi non ſit ius in tempore, aut quantitate præciſa; quia tunc dictio, 4
circa, extenditur ad duos, vel tres, plùs, vel minus. Dicitur etiam non probare deponens per verba *plus*, *vel vltra*, ſeu per verbum, *videtur*, aut *de videre* 5
ſuo, niſi agatur de materia ſenſu corporis non perceptibili, vel niſi ſit appoſitum tempori, quando agitur de poſſeſſione; ſed hoc caſu, licèt poſſeſſionem probet, tempus tamen non probat: vſque ad *n*.32.

Item non probat deponens de iudicio ſuo, niſi bonam, & concludentem redderet rationem vel qui aliquid af- 6
firmat, vel negat per ſcientiam ſuam, ſeu de Iure, & per verba Iuris. Similiter & ille, qui reſpondet per verbum, *Credo*; aut cuius depoſitio eſt dubia, & æquiuoca, niſi in quolibet intellectu probaret intentionem producentis: & tamen non releuat, quando nulla iuridica interpretatione adiuuari poſſet. Ex quo facias Concluſiones ſequentes.

Prima

Prima, quod Teſtium depoſitiones, ad
7 hoc vt probent, non cauillandæ, ſed co-
adiuuandæ ſunt, niſi aliàs Teſtes eſſent
ſuſpecti.

Secunda, quòd Teſtium verba in me-
8 liorem & benigniorem partem interpre-
tanda ſunt, & impropriari poſſunt ad hoc
vt probent; licèt in concurſu interpreta-
tionum ſit potiùs ſumenda propria, quàm
impropria, ſi per vtramque oriatur pro-
batio: ſed ſi ex propria non reſultet, ex
impropria deſumitur, & præfertur.

Tertia, quod Teſtium dubia verba,
9 vulgariter, & ſecundùm vulgi ac populi
intelligentiam interpretanda ſunt; & at-
tenditur communis vſus loquendi ciuilis:
& in dubio pro Cauſa fauorabili, vt putà
pro Teſtamento, Matrimonio, Dote, Re-
ligione, & Libertate accipi debent, & ſic,
ſonent potiùs in factum, quàm in ius; & vt
Actus potiùs valeat quàm pereat.

Quarta, quòd Teſtis dubia depoſitio
10 in aliqua parte, declaretur per aliam par-
tem depoſitionis ipſius teſtis: quinimò,
& ex dicto alterius teſtis: necnon verba
talia dubia recipiant interpretationem à
ſubiecta materia, à Capitulis, & articulis,
ſuper quibus ſunt examinati teſtes, nec-
non ab inſtrumentis, & aliis ſcripturis in
Actis productis.

Quinta, quòd Teſtium dubia dicta
11 contra producentem ſunt interpretanda,
dummodo talis interpretatio non ſit con-
tra alias interpretationes deſuper dictas:
vſque ad *n.* 61.

EX QVÆST. LXVIII.

§. II.

ARGVMENTVM.

*Teſtis de credulitate, quando probatio-
nem, vel indicium faciat.*

TESTIS de *credulitate*, nec pro-
12 bat, nec etiam propriè dicitur te-
ſtis; imò nec præſumptionem facit, etiam
quòd dicat, *ſe procerto credere*, vel *firmi-
ter credere*, niſi adijciat, *ita eſſe*. Idem
in teſte de credulitate non in principali di-
cto, ſed in redditione rationis; quamuis
dictorum teſtium magnus ſit numerus:
13 ſed ſi redderet ſufficientem rationem ſuæ
credulitatis, putà, ſi diceret, *ſic credo, quia
vidi*, probat contra Producentem, & con-
tra Fiſcum & Curiam: eóque magis pro
Reo; dummodo adducat, & exprimat
cauſam ſuæ credulitatis. Item in iis, quæ 14
directè probari non poſſunt, & in materia
non certitudinaliter cognoſcibili, ſeu ſenſu
corporis perceptibili: Extendendo ad illa,
in quibus non concludens, ſed præſum-
ptiua probatio habetur pro vera; & ad
illa, quæ ſunt difficilis probationis, occul-
ta, & antiqua: in propoſito verò tempus
antiquum dicitur Centum annorum: vſ-
que ad *n.* 88.

Item in probatione *Filiationis*, in qua
teſtes dicentes ſe credere, Talem eſſe fi- 15
lium illius de quo agitur, quia viderunt
eum natum in domo eorum, qui tam-
quam Coniuges ſe tractabant, benè pro-
bant, dummodo tales proprias rationes de
credulitate reddant. Idem in probatione
Adultery, & *Copulæ carnalis*, ſi credu- 16
litatis adducant cauſam proximam, & co-
pulæ immediatam. In probatione *Æta-
tis*: & in iis, quæ conſiſtunt in *peritia
Artis*, provt ſunt Medici, Obſtetrices, & 17
ſimiles hi enim non ſunt propriè Teſtes,
ſed magis vti Iudices ad illum cauſæ arti-
culum decidendum aſſumuntur, niſi ta-
men deponerent ſuper re perceptibili ſen-
ſu corporeo, quia tunc tenentur iurare,
non ſolùm quod ita credant, ſed etiam
quod ita ſit: vide latiùs *infrà*, *quæſt.* 70.
Idem in probatione *valoris* alicuius rei. 18
Et quidquid generaliter ſit quoad teſtes
de credulitate, confeſſio Partis ipſis ple-
nè præiudicat: ac omni caſu, quo teſtes
probant de auditu, probant etiam de cre-
dulitate: eóque magis concurrentibus
adminiculis, ſeu præſumptionibus. Idem
in teſte, qui primò deponit de veritate, 19
& ſcientia facti; ſecundò autem dicit, *ſe
credere*: vel qui vnico contextu dicit, *ſe
ſcire, & credere*. Et licet generaliter in
caſibus exceptis iſti teſtes de credulitate 20
non faciant plenam probationem, faciunt
tamen indicium efficaciſſimum: & ſi
falſum dixerint, de falſo puniuntur, provt
ſunt Periti, qui falſa circa eorum peritiam
deponunt. Et tandem ſententia lata ex 21
ſimilibus depoſitionibus nunquam tranſit
in iudicatum, ſempérque poteſt re-
tractari per alios teſtes melius
probantes: vſque ad
num. fin. 117.

* * *

EX QVÆST.

EX QVÆST. LXIX.

Cap. I.

ARGVMENTVM.

Teſtimonium de Auditu alieno, an, quando, & in quibus caſibus probet, faciat, vel non faciat indicium, vel præſumptionem.

1 OPPONITVR vigeſimo ſecundò
contra Teſtes, quod deponunt de
Auditu alieno, & ideo nihil probant, nec
dicuntur verè & proprie Teſtes: eóque
magis in Criminalibus, in quibus, nec
etiam faciunt præſumptionem niſi ſatis
leuem, vix ad capturam ſufficientem.
2 Ampliando, vt nec probent etiam ſi dicant
audiuiſſe ab homine antiquo, & magnæ
authoritatis, quamuis agatur fauore
piæ Cauſæ, niſi concurrant alia adminicula:
ſed iuncta fama faciunt violentam
præſumptionem: quinimò nec probant,
licèt dicant audiuiſſe ab eo, qui præſens
3 fuit: faciunt tamen aliqualem præſumptionem
coadiuuantem alias probationes,
& vbi inducitur probatio ex præſumptionibus,
& coniecturis, vt putà in antiquis,
vel iis, quæ occultè, & ſecretè fiunt, &
transferunt onus probandi in aduerſarium,
aliis adminiculis iunctis: vſque ad
num. 44.

Quando verò tale teſtimonium eſt ad-
4 miniculatum fama concurrente, ſeu adeſt
alter teſtis de viſu, plenè probat, ſi ſimus
in materia, in qua ſit iudicandum ex præſumptionibus,
& iſtæ habeantur pro vera
& concludenti probatione; aliter ſecus.
5 Quinimò etiam hoc caſu remiſſum eſt
Iudicis arbitrio. Inſuper probarent, quando
verſaremur in occultis, antiquis, & difficilis
probationis: ſed occulta debent eſſe
talia, vt actu, & habitu alteri teſtes interuenire
non potuerint; quia ſecùs, quando
difficultás probationis eſſet inducta ex negligentia,
& cunctatione agentis: vſque
ad *num.* 56.

Itidem admittuntur in iis, quæ facta
6 fuerunt tempore Peſtis: & generaliter
contra producentem, quando talis depoſitio
reproducatur, etiamſi ſit vnica, tàm
in Ciuilibus, quàm in Criminalibus. Item
7 vbi non agitur de alterius præiudicio; in
probatione filiationis; ſi ſumus in antiquis,
ſecùs in recentibus: in probatione
conſanguinitatis; metus in cauſa matrimoniali;
& quando agitur de probatione
fraudis per hæredem in hæreditate commiſſæ:
vſque ad *n.* 69.

Admittuntur etiam in cauſa *Poſſeſſorij*,
ſi deponant de auditu proprio, & de con- 8
feſſione Partis. Quando teſtes interfuerunt
examinationi teſtium receptorum
ad perpetuam rei memoriam. In cauſa
Matrimonij, quando non agitur de eo 9
diſſoluendo: & generaliter quando ſic
admittuntur, debent nominare eos, à
quibus audierunt, aliàs non probant: &
hoc deponere debent, quamuis non fuerint
interrogati; ſed neceſſe eſt, vt illi à
quibus audiuerunt, ſint plures; niſi ſit ille,
à quo fuit negotium geſtum: ſed non eſt
neceſſe quod illi plures audiuerint ab aliis
pluribus, quia ſufficit quòd teſtes nominent
aliquem, à quo audiuerint, & deinde
dicant, *& à pluribus aliis, de quibus non
recordor*: vſque ad *n.* 84.

Quando agitur de probando, *memoriam
hominum extare*, admittuntur teſtes 10
de auditu ſed neceſſe eſt, vt illi à quibus
fuit auditum, ſint perſonæ graues, fide
digni, & omni exceptione maiores, & ſint
ab vnoquoque teſte nominati: ac iterum
neceſſe eſt, vt à quibus audierunt ſint
mortui; ſecùs, ſi ſint viui, quia niſi examinarentur,
oriretur ſuſpicio contra producentem,
ex qua fides examinatis tolleretur.
Non etiam probant iſti teſtes de 11
auditu, niſi ſint graues, & omni exceptione
maiores, & hæc qualitas eſt articulanda,
& probanda. Notabiliter non facerent
fidem, ſi audierint poſt litem mo- 12
tam; & ideò debent deponere de tempore
ante litem motam, quia aliàs probatio
ſine tempore non releuaret, niſi teſtes diù
alibi, quàm vbi lis mota fuerit, audierint.
Debent etiam deponere, vt credant id 13
quod audierunt, & quod id, quod audierunt,
optimè intellexerunt; ſed tamen tota
iſta probatio dicitur fragilis, ſuſpecta,
& de facili eludi & euerti poteſt; quapropter
ſi teſtes in aliquo deficiant, in nihilo
producentem releuant: & an, & 14
qualem faciant probationem,
multùm Iudicis arbitrio
remiſſum eſt.

* * *

EX QVÆST. LXIX.
Cap. II.

ARGVMENTVM.

Teſtes de Auditu, an, & quando probent Conſanguinitatem.

Testes de auditu alieno pro-
bant Affinitatem, Conſanguini-
tatem, vel Patentelam, ſiuè agatur per
cauſam matrimonij, ſiuè ſucceſſionis,
& hæreditatis; ſed habere debent
16 duodecim requiſita. *Primò*, debent
eſſe non infames, non ſuſpecti, ſed
graues, & omni exceptione maiores,
& hæc qualitas eſt atticulanda, niſi ſi-
mus in antiquis. *Secundò*, debent de-
ponere ſe audiuiſſe ante litem motam.
17 *Tertiò*, requiritur, vt audiuerint à Ma-
ioribus, & Antiquioribus ſuis, ex linea
Aſcendenti, & non Collaterali. *Quar-
tò*, debent dicere audiuiſſe, non ab
18 vno, ſed à pluribus. *Quintò*, iſti à qui-
bus audiuerunt, debent eſſe fide digni.
Sextò, iſti Teſtes deponentes, debent
19 eſſe plures. *Septimò*, non debent de-
ponere odio, amore, vel timore ali-
quo. *Octauò*, debent declarare perſo-
nas, & gradus, per nomina propria,
appellatiua, demonſtratiua, vel per
circumloquutiones ſufficientes. *Nonò*,
debent ſpecificare ſingulos gradus
20 conſanguinitatis, excepto ſtipite. *De-
cimò*, debent eſſe iurati. *Vndecimò*,
debent dicere expreſsè, ſe credere ità
eſſe quod audierunt. *Duodecimò*, de-
21 bent inſuper dicere, quod videntur
dictos Conſanguineos, ſic pro Con-
ſanguineis ſe inuicem tractari. Et de-
mum probant, quando ſumus in anti-
quis, memoriam hominum exceden-
tibus, quando non agitur de graui
præiudicio; quia ſi de graui,
probant tantùm iunctis
adminiculis: vſque ad
numer. 124.

***

EX QVÆST. LXIX.
Cap. III.

ARGVMENTVM.

Teſtes de Auditu, an, & quando probent in Antiquis.

Testes de Auditu in *Antiquis*
probant, ſi Antiqua memoriam
hominum excedant & ideo admittun- 22
tur ad probandam præſcriptionem, de
qua initij memoria non extet. Probant
hominum memoriam extare, & non
extare; ſic & confinia, quando ſumus
in Antiquis: & fidei commiſſum: Si au-
tem in Antiquiſſimis ſupra centeſimum
annum, probant Iuſpatronatus, niſi
agatur de maximo præiudicio: & ſi de
hoc agatur, faciunt pluſquam ſemiple-
nam probationem. Sed ſi agatur de 23
probando aliquid, quod requirit totum
actum hominis, ſunt qui illos non ad-
mittant: idcirco non probant domi-
nium, & poſſeſſionem: Alij contra: Et
hoc caſu debent eſſe Annorum trigin-
ta quatuor ad minus. Et quocunque
caſu, debent concurrere illa duode-
cim Requiſita, de quibus in *anteceden-
ti capite, de Conſanguinitate*. Et de-
mum tempus antiquum debet eſſe
centum annorum, nec minus. Sed
quidquid ſit de *Iure*, Rota ſeruat, quod 24
tempus antiquum in propoſito dicatur
ſexaginta annorum, dempto tempore
litis: vſque ad *n.* 145.

EX QVÆST. LXIX.
Cap. IV.

ARGVMENTVM.

Teſtes de Auditu proprio, an, & quando probent.

Testes de *Auditu proprio* plenè
probant, quando deponunt ſe
aliquid audiuiſſe à Parte promittente,
ſeù ſtipulante. Alij contra ſed firma. 25
Idem eſt de eo quod percipitur, non
per proprium Auditum, ſed per alium 26
ſenſum, puta per guſtum, Tactum, vel
Odoratum.

Odoratum. Iſti Teſtes de Auditu probant, ſiue deponant affirmatiuè, ſiue negatiuè; & ideo plenè probant confeſſio-
27 nem alicuius, non ſolùm in Ciuilibus, ſed etiam in Criminalibus: ſed tamen in Criminalibus non plenè probant delictum Confitentis: in Ciuilibus verò, Parte præſente, plenè probant; abſente verò, ſemiplenè.

Teſtes de Auditu probant, quando co-
28 gitur de probatione alicuius rei, quæ non niſi per ſenſum Auditus percipitur, vel in qua ſola verborum expreſſio ſufficit; ſecùs è contrà: Quinimò probat ſuper actu qui Viſui conuenit, quando ſenſus Auditus non eſt omnino improportionabilis tali Actui, ſuper quo deponit Teſtis: eóque magis in iis, quæ ſunt perceptibilia
29 Viſu, & Auditu ſimul; quando dicit audiuiſſe, & vidiſſe ſimul. Alij contrà. Tu facias hanc Concluſionem, quod in re perceptibili ſenſu Viſus & Auditus, non ſufficit, Teſtem dicere, ſe *vidiſſe*, & non *audiuiſſe*, quia per vtrumque ſenſum debet fieri depoſitio. Si verò Teſtis dicat, ſe
30 *vidiſſe* Titium, putà, talia dicentem; nec dicat, ſe *audiuiſſe*; & ſic non conſtat ex depoſitione quod audiuerit, vtique probat; quia per ſenſum Viſus includitur Auditus: niſi aliter conſtet: vſque ad *num.* 163.

EX QVÆST. LXIX.

Cap. V.

ARGVMENTVM.

Teſtes de Auditu, an, & quando probent, ſi loquentis vocem ſibi bene notam habere aſſerant.

TESTES de Auditu proprio, ab
31 iis, quorum perſonam cognoſcunt ad vocem, probant, tàm in Ciuilibus, quàm in Criminalibus: ſed in Criminalibus non ſunt omni exceptione maiores; & propterea vnicus non facit indicium ad torturam, nec duo ad condemnandum.
32 Et quandocunque probant, dummodo habeant ſic notam vocem loquentis vt decipi non poſſint; & hoc eſt remiſſum arbitrio Iudicis conſiderandum. Eóque minùs probarent, dicentes ſe audiuiſſe ex loco, ex quo à communiter accidentibus audire non poterant: & quando dicerent, ſe audiuiſſe aliquem acclamantem, requireretur neceſſariò, vt dicerent notum habere clamorem: diuerſa eſt enim *vox*, à *clamore*; & poteſt ſtare, quod quis notam habeat *vocem*, & non *clamorem*. In teſtamentis verò neceſſe eſt, vt 33
dicant, *vidiſſe*, & *audiuiſſe* Teſtatorem: ac demum generaliter debent habere notam vocem de recenti, non autem de præterito: vſque ad *n.* 174.

EX QVÆST. LXIX.

Cap. VI.

ARGVMENTVM.

Teſtes de Auditu, ex interiecto pariete, vel cortina, an & quando probent.

TESTES, qui dicunt ex Interiecto
pariete, vel cortina audiuiſſe illum, 34
cuius vocem notam habent, aliquid dixiſſe, promiſiſſe, ſtipulatum eſſe, aut aliquem alium Actum inter viuos feciſſe,
probant: Quamuis Alij contrà. Et ſin- 35
gulariter probant Matrimonium, ſi dicant, ex pariete, vel cortina audiuiſſe verba apta ad illud contrahendum: non verò, ſi ageretur de eo diſſoluendo. In Criminalibus verò Teſtes *Cortinati*, vel *poſt parietem* ad cautelam poſiti, nullo pacto
probant. Multóque magis, & generaliter 36
probarent tempore Peſtis. Et ſpecificè in crimine læſæ-Maieſtatis, putà, in probando tractatum, & conſpirationes, quæ ſecretè vt plurimùm inter Perduelles & Latrones fiunt, ſi eorum loquentium vocem notam habeant: ſed notabiliter de-
ponentes de Auditu infirmi, in facti ſpecie 37
propoſita, nihil probant; ea potiſſimùm ratione, quia vox infirmi alteratur, & non eſt eadem quæ erat dum bona valetudine vtebatur: vſque ad *num.* 197.

***

EX QVÆST. LXIX.
Cap. VII.

ARGVMENTVM.

Teſtes, qui de Auditu, vel etiam retrò ſecus cortinam, aut parietem ſtantes deponunt ſuper copula carnali, an, & quando probent.

TEſtes de Auditu dicentes audi-
38 uiſſe aliquos carnaliter ſe cognoſcentes, & commiſcentes, ex interiecto pariete, dictam carnalem copulam, & coniunctionem optimè probant. Et quamuis Alij contrà: non recedas; quia Regula veriſſima eſt, & communiter recepta. Quinimò non ſolùm probant dicentes audiuiſſe oſcula, tergiuerſationes,
39 & alios actus venereos, ſed etiam de confeſſione extraiudiciali ab eis, qui ſe commiſcuerunt, iuncta fama; etiam ad impediendum Matrimonium, nedum ad illud contrahendum: quinimò etiam quando principaliter agitur, & controuertitur per accuſationem tori ſeparatio: vel ſi agatur ad diſſoluendum, & dirimen-
40 dum Matrimonium: ac generaliter in quocunque alio caſu, & ad quemcunque alium finem. Sed in Criminalibus ſufficiunt tantùm ad imponendam pœnam extraordinariam. Multóque magis quando agitur de probanda copula carnali, ſi dicant, ex interiecto pariete audiuiſſe ſtrepitus, oſcula, anhelitus, motus, cubilis motionem, & ſimilia; dummodo deponant de Auditu proprio, ſi iungantur fama, & adminicula; quæ qualia debeant eſſe in propoſito? Iudicis arbitrio remiſſum eſt.

EX QVÆST. LXX.
Cap. I.

ARGVMENTVM.

Teſtes deponentes ſine ratione, & cauſa ſcientiæ, quando probent, nécne.

1 OPPONITVR vigeſimo-tertiò, contra Teſtes, quod *ſine ratione, & cauſa ſcientiæ* depoſuerint: Et in propoſito firmatur Regula, quod ſcilicet Teſtis, ad hoc vt probet, debeat ſui dicti rationem reddere: & niſi interrogatus reddat, ſiue interrogatio ſit implicita, ſiue explicita, nihil probet: eo magis, quan-
do deponit ſuper iis, quæ Iuris ſunt, & iu- 2
dicio intellectus percipiuntur; licèt ſecùs ſi deponeret ſuper iis, quæ modico diſcurſu intellectus percipiuntur. Sed quando reddere rationem & cauſam ſcientiæ
Teſtes tenentur, niſi reddant, ſeu red- 3
dant non bonam, congruentem, concludentem, generalem, neceſſariam, & manifeſtam, non probant, nec etiam faciunt præſumptionem. Et in tantum attenditur hæc *ratio*, vt ſi ea fuerit bona, & concludens, probet ipſe Teſtis, etiam quod eius dictum non concludat: vſque ad *num.* 13.

Depoſitio verò Teſtis ſine *ratione*,
eſt ipſo iure nulla: eóque magis in Cri- 4
minalibus; ſiue agatur de condemnando, ſiue de torquendo: & ſiue de pœna corporali, ſiue de pecuniaria: debétque deponere de certa notitia. Et in tantum
procedit, vt etiam ex vnico Teſte ratio- 5
nem reddente, deferatur iuramentum ſuppletorium. Eóque fortiùs dicta *ratio* reddi debet, quando Teſtis deponit ſuper Negatiua, niſi iſta per coarctationem ſubiecti facillimè poteſt apprehendi: vſque ad *num.* 27.

Et tunc valet *Statutum* volens adhi-
beri fidem Teſtibus, reddentibus ma- 6
lam rationem eorum dicti, quando mandat probari ſine redditione cauſæ: ſecùs, ſi cum mala cauſa: quia generaliter ſine cauſa non probat, ſiue deponat ad obligandum, ſiue ad condemnandum. Eóque fortiùs in iis, quæ ſunt difficilis probationis; quamuis Iudex habeat liberum arbitrium: quia ſimili Teſti adhuc non poteſt fidem adhibere, etiamſi ſit Arbiter, vel Arbitrator: præſertim, ſi agatur de re-
probatione Inſtrumenti: Imò Teſtis 7
doloſè tacens, & non reddens rationem, niſi ſit Ruſticus, & ſimplex, poteſt puniri de falſo; præſertim quando Pars dedit Interrogatoria in cauſa ſcientiæ, & ſuper illis non fuit examinatus culpâ, & negligentiâ Iudicis, vel quando Teſtis iurauit dicere, ſiue in-
terrogatus, ſiue non. Eóque fortiùs, quan- 8
do deponit ſuper aliquo æquiuoco, quod pluribus modis ſciri, & intelligi poteſt: ſiue deponat ſuper qualitate perſonarum, ſiue

9 ſiue ſuper Dominio. Idem eſt in Depo-
nentibus ſuper fama alicuius rei, vel
Perſona, ſi Teſtis ſit Peritus, & talis, vt
veriſimiliter poſſit ſcire quid ſit fama.
Idem in deponentibus ſuper notorio,
cuius cognitio cùm ſit Iuris potiùs
quàm facti, ideo non interrogati ra-
tionem reddere debent. Et licèt in
10 cauſa *Mutui*, multi dicant, & multi
negent, id requiri; concilia, quod
Affirmatiua procedat in contractu Mu-
tui, Negatiua verò in numeratione
pecuniæ, quæ eſt quid facti: vſque ad
num 59.

Extende ad Deponentes ſuper *ebri-*
11 *etate*, *furore*, *adulterio*, *amicitia*, *ini-*
micitia, *valore*, *æſtimatione rei*, vbi
agitur, & requiritur diligens inquiſi-
tio, & perſpicax ruminatio æſtimatio-
nis; ſecus in æſtimationibus Peritis,
quibus non eſt neceſſe rationem red-
dere. Alij contra. Item in probatione
12 *Præſcriptionis*, *Miraculorum*, *diligentia*,
negligentia, *iracundia*, *doctrina*, *iuriſ-*
dictionis, *territory*, *iuris decimandi*, &
ſimilium; quibus omnibus in caſibus
etiam non interrogati, rationem red
dere debent. Iterum amplia in pro-
13 batione *Clericatus*, quò caſu non pro-
bat, niſi adiiciat quia vidit eum ordi-
nari: ſed ſi dicat illum vidiſſe ince-
dere in habitu, & tonſura, præſum-
ptiuè tantum, & ſemiplenè probat. In
14 caſu verò *Stipulationis*, non ſufficit,
Teſtem dicere, ſtipulationem inter-
ueniſſe, niſi etiam referat verba ſtipu-
lationis. Item ſuper *Obligatione*, vel
Hypotheca alicuius rei. Quod quis ſit
15 *vagabundus*: Quod res aliqua ſit *feu-*
dalis. Item ſuper *comparatione litera-*
rum; ſuper *tenore* Inſtrumenti deper-
diti, ſuper *vi illata*, ſuper *deteriora-*
tione alicuius rei. Item quando agitur
de probando *mortem* alicuius, *ætatem*,
habitationem, *confinia*, *delictum eſſe*
commiſſum in aliquo territorio, *conſan-*
guinitatem, *dolum*, & tandem *hære-*
ſim: quibus omnibus caſibus,
etiam non interrogati vt
ſuprà, rationem redde-
re debent: vſque
ad *n.*90.

EX QVÆST. LXX.
Cap. II.

ARGVMENTVM.

Teſtes deponentes ſine ratione, & cauſa ſcientiæ, in quibus caſibus probent.

SICVT in præcedenti *capite* viſi
ſunt caſus, in quibus Teſtes te- 16
nentur rationem & cauſam ſcientiæ ad-
ducere; ità in præſenti percurruntur
illi, in quibus iidem Teſtes ad id non
obligantur ex quo.

Limita, non teneri, quando non in-
terrogantur, exceptis quinquaginta 17
tribus caſibus deſuper enumeratis, &
expoſitis in *præcedenti capite*. Et quic-
quid ſit in illis, quæ ſenſu intelle-
ctus percipiuntur, ſecùs eſt in illis
quæ ſunt facti, & ſenſu corporis per-
cipi poſſunt: ſed ſi Teſtis deponat
de re, quæ ſimul *ſenſu* corporeo, & 18
iudicio *intellectus* percipitur, tunc in-
ſpici debet, an præualeat iudicium
intellectus, an verò iudicium *ſenſus*;
quia ſi præualeat iudicium intelle-
ctus, non probat Teſtis, niſi ratio-
nem reddat; ſecus è contra. Quan-
do verò depoſitio Teſtis eſt admini-
culata, tunc videtur probare, etiam
ſi ſine ratione emanauerit: ſed ſi Te- 19
ſtis in ſua depoſitione rationem red-
didit, eam ampliùs aſſignare non te-
netur, quamuis interrogatus: quod ſi
hoc caſu interrogatus reddat ratio-
nem nullam, & inualidam, non per
hoc vitiatur eius dictum, ſi iſta ſe-
cunda ratio ſit concordabilis cum pri-
ma. Si verò Reus deponat ad pur- 20
gandam tuam innocentiam, ratio-
nem reddere non tenetur. Similiter
in Peritis, qui non tenentur redde-
re rationem, & cauſam ſcientiæ,
quando de eius ſcientia deponunt,
niſi eſſent electi à Parte, quia tunc
ſingulariter reddere tenentur: vſque
ad *num* 106.

Teſtes item deponentes ſuper *delicto*,
& maleficio cadente ſub ſenſu corpo- 21
reo, quando non agitur criminaliter ad
pœnam, rationem reddere non obli-
gantur. Sed ſi quis dicat *Scio*, *Seium*

occidiſſe Titium : non probat ; niſi red-
22 dat rationem : cùm , dicendo ſe ſcire,
loquatur obſcurè , cùm poſſit eſſe , quod
per vehementem ſuſpicionem ſciat : ſed
ſi dicat *verum eſſe* , *quod Titius occi-
dit Seium* , tunc bene probat , etiam
ſine ratione , dummodò eius dictum
23 ſit adminiculatum. In Ciuilibus verò,
Teſtis rationem reddere non tenetur,
quando illam percipere non poteſt per
ſenſum corporeum : & id propriè con-
tingit quando deponit de tempore ; vt
puta, ſi dicat , *Hodie ſumus de menſe
Auguſti* , ſi interrogetur quomodo id
ſciat, non eſt neceſſe vt rationem red-
dat. Singulariter , & notabiliter depo-
24 nentes ſuper *numeratione pecuniæ* , ſu-
per *ſolutione* , ſuper *Actu* , aut *Con-
tractu* facto ab aliquo , ſiue ſuper *colo-
re* alicuius Rei, quia præſumitur ſem-
per ſenſus *Viſus* , redditio rationis non
requiritur. Similiter quod quis cantet
altè , vel *baſſè* , *& malè* , vel *bene* ,
25 quia in iis præſumitur ſenſus *Auditus*.
Item , quod res ſit *dulcis* , vel *amara* ;
quia præſumitur ſenſus *Guſtus*. Item tan-
dem ſuper *mollitie* , vel *duritie* ; quod
ſit *boni* , vel *fœtidi* odoris ; quia ſubin-
telligitur ſenſus *Tactus*, vel *Odoratus* : vſ-
que ad *n.*121.
In probatione *poſſeſsionis* , licèt *ſuprà*,
in antecedenti capite fuerit dictum , quod
26 Teſtes non probant , niſi rationem red-
dant ; tamen quando dicunt, quod *Ti-
tius tenebat* , vel *poſsidebat talem rem* ,
non interrogati , non tenentur aſſigna-
te cauſam ſcientiæ ; quia *poſsidere* ca-
dit ſub ſenſum *Viſus* : & ſi dicant ,
quod *benè* , aut *iuſtè* poſſidebat , intel-
ligitur de poſſeſſione facti , & natura-
li , non autem Iuris : & hæc naturali
probata , dicitur probata Ciuilis , quæ
27 animo retinetur. Quod non procedit,
quando Teſtis dixit , quem poſſidere,
patiente , & ſciente Titio ; non
enim talem patientiam , &
ſcientiam probat , niſi
reddat rationem :
vſque ad *nu-
mer.*127.

EX QVÆST. LXX.
Cap. III.

ARGVMENTVM.

*Qualis debeat eſſe Ratio, & Cauſa ſci-
entiæ , ad hoc , vt dictum Teſtis
ſuſtineatur, & probet.*

INſpicitvr in præſenti *ca-
pite* qualis eſſe debeat *iuſta Ratio* 28
& cauſa ſcientiæ : & ad hoc infra ſcriptæ
Concluſiones formantur.

Prima ſit quod *Ratio* reddi debeat , &
quod reddi debeat per ſenſum corpo- 29
reum , nempè Viſum , Auditum, Gu-
ſtum , Odoratum, & Tactum : & alio
modo reddita, non ſit bona *n.*127.

Secunda , quod reddi debeat per ſen-
ſum aptum illi Rei, ſuper qua deponitur; 30
alias non valeat : quia vbi Teſtis deponit
de iis , quæ ſenſu Viſus percipiuntur , Ra-
tio reddenda eſt per ſenſum Viſus, & non
Auditus : & ſic de ſingulis ; aliàs non ſuſti-
netur *n.*128.

Tertia, quod Ratio *quia vidit*, aut *te-
tigit* , videtur bona, etiam in iis, quæ 31
Auditu, aut alio ſenſu percipiuntur. Alij
contra. Concilia, quod procedat in Te-
ſte Idiota : ſecus in ſagaci : ſeu quando
percipitur per ſenſum multùm affinem
cum ſenſu Viſus, & Tactus ; ex quo in re
perceptibili per vnũ ſenſum, poteſt afferri
ratio per alium; quando communis Senſus
Viſus accipit vnum pro alio: vſq; ad *n.*135.

Quarta ſit quod quando agitur de pro-
batione alicuius rei; quæ duplici ſenſu per- 32
cipiatur, tunc ratio reddi debeat per vtrũ-
que ſenſum, quo res illa percipitur. Decla-
rando tamen , quod in re proportionabili
ſenſus Viſus, & Auditus, ſi Teſtis deponat
per ſenſum Viſus , valet vtrique talis ratio ,
ſiue res proportionetur vtriq; ſenſui diſtri-
butiuè, ſiue etiam copulatiuè : & hinc eſt,
quod ſi teſtis deponat Scio promiſiſſe Ti-
tium per *ſtipulationem* , quia hæc vtroque 33
ſenſu percipitur, ſufficit hoc caſu rationem
reddere per ſolam cauſam Viſus: ſi autem
res ſit proportionabilis ſenſui Viſus, & Au-
ditus ſimul dubitatiuè, tunc ſufficiat ratio-
nem reddere per ſenſum Auditus: ſecus
è contra : vſque ad *n.*142.

Quinta, quod Teſtis interrogatus de ra-
tione, ſi reſpondeat, *Scio, quia percepi ſenſu* 34
corporis non videtur bona ratio: ſed verius
eſt, quod ſit bona , ſecundùm *Authorem*,
& per relatos ab eo. *n.*144.

Sexta,

Sexta, non eſt bona ratio illa, quæ ſit
35 eadem cum dicto;& hinc non probat Teſtis dicens,*ſcio, quia ſcio*; vel *ſcio,quia ità eſt. num.*147.

Septima, ſufficit rationem concludere probabiliter, vt in pluribus, & frequenter
36 ac communiter accidentibus in iis, quæ directè, & immediatè percipi non poſſunt; ſecùs in iis, quæ per immediatum ſenſum corporeum percipi poſſunt. *n.*148.

Octaua, quod ratio reddenda per Teſtem ſatis ſit quod reddatur implicitè, ac
37 eius depoſitio habeat in ſe cauſam annexam, & implicatam, ex qua directè vel indirectè, expreſsè, vel tacitè concludens, bene concludat *n.* 149.

Nona. ſufficit quod talis ratio reddatur naturaliter,& groſſo modo non enim exi-
38 gitur à Teſte ea ratio, quæ à Philoſopho, & Legiſta reddi poſſet *n.* 150.

Decima, quod in Teſtimonio conſcientiali, quando Teſtis deponit de eo,
39 quod in ſua conſcientia credit, non requiratur ratio per ſenſum corporis *n.* 151.

Vndecima, quod bona ſit ratio Teſtis, dicentis, *ſcio, quia fui præſens.* Et licèt,
40 Alij contra; non recedas: Sed Amplia, quod vbi Teſtis deponit aſſertiuè aliquid factum,vel dictum,præſumitur fuiſſe præſens, ſi deponat de ſua propria præſentia ſecus, ſi de præſentia alterius: neque hoc ſufficeret,quando ageretur de probando,
41 aliquem conſenſiſſe:neque in Statutis, Legibus,& Contractibus,vbi Phyſicè requiritur Teſtium præſentia;quia tunc rationē reddere debet de auditu, & intelligentia: quare notabiliter dicas,concluſionem procedere, quando Teſtis dicat, *ſcio, quia fui præſens*: vſque ad *num.* 159.

Duodecima, quod ratio per Teſtem reddenda, poteſt reddi per decem prædi-
42 camenta, relata à Baldo *in L. ſolam, n.7. verſic. iſtis ſic præmiſsis: iuncto n.8. C. de Teſtib.* latiùs *in C cum cauſam, num.*37. *verſic. vlterius proſequor, & ſeq. extr. eod.* paritérque dicitur bona, quæ redditur per quatuor cauſas,nempè materialem, formalem, efficientem, & finalem; vſque ad *n.*361.

Decima-tertia, non eſſe bonam, quam
43 Teſtis reddit dicendo *ſcio,quia nullus dubitat*vel*ſcio,quoniam omnes dicunt.n.*162.

Quarta-decima, non eſt bona ratio
44 Teſtis dicentis, *ſcio quoniam certus ſum*: quia adhuc tenetur reddere rationem ſuæ certitudinis *n.*162.

Quinta-decima, bonam eſſe rationem
45 Teſtis dicentis,*ſcio, quia ſic reperio in meo memoriali.num.*163.

EX QVÆST. LXX.

Cap. IV.

ARGVMENTVM.

An ſit bona ratio, quando Teſtis dicit, Scio,quia ſum Vicinus, vel Conſanguineus.

REGVLA firmatur,bonam eſſe rationem, quando Teſtis interrogatus in cauſa ſcientiæ dicat, *ſcio,quia ſum Vicinus,* 46
vel Conſanguineus: & licèt Alij contra, non recedas. Quinimò Ampliando, dictum Vicini prævalet aliis non vicinis,præcipuè quando agatur de probando *habitationem, ætatem, mortem, poſſeſsionem,* quem eſſe *Vſurarium* in genere, mulierem eſſe *meretricem*, *hæreſim*;ſed hoc caſu neceſſe eſt, vt deponat de aliquo actu in ſpeciem hæreſim ſapiente, & quod ille actus ſit talis, qui de ſui natura poſſit eſſe notus vicinus. Item Amplia, quando agitur de probando, quem *Blaſphematorem eſſe Aleatorem, Fornicatorem, Venatorem,vel Prodigum*: vſque ad *n.*180.

Non ſufficeret attamen dicta ratio in iis, quæ cadunt ſub iudicio *intellectus,* 47
& non ſub *ſenſu* corporis; vel quando ageretur de probando aliquem *actum*, ſeu *contractum*, factum in domo Vicini, vel Conſanguinei: ſeù in probatione *adulterij*, *ſtupri*, vel alterius particularis *delicti* in domo commiſſi: & generaliter, quando talis ratio admittitur, ex ea non reſultat probatio generalis, & concludens, ſed tantùm præſumptiua: benè verum eſt, quod iſta præſumptio, cùm dicatur *iuris*, ſufficit ad condemnandum, donec aliud probetur: vſque ad *n.*189.

Et illatiuè ex probatione Teſtium reddentium rationem, *quia Vicinus* ſeù *Con-* 48
ſanguineus; non poteſt pœna ordinaria imponi eóque magis in Criminalibus. Imò ſententia ex tali ratione lata, tamquam in præſumptionibus fundata, nunquam tranſit in iudicatum;nec ex iſtis defertur iuramentum in ſupplementum;quia Regula procedit, quando Vicinus, ſeu Coniunctus deponit de actu ſucceſſiuo, & frequentato; ſecùs, ſi ſuper momentaneo, vel ſuper eo, quod oculos vicini la- 49
tère poteſt; ſeu in illis, quæ communiter illis non innoteſcunt: quare non conclu-

dunt, niſi in communiter accidentibus, & à Iure præſumptis; ſecùs in aliis: ex quo bene valent ad probandum quid in genere, non quid in ſpecie: ac omni caſu, quo dicta ratio admittitur vicinitas, & coniunctio probanda eſt per duos Teſtes, nec
50 ſufficiat aſſertio vicinitatis, & coniunctionis, niſi quando eſſent duo Teſtes, qui ſe inuicem referrent, & nominarent ad inuicem pro Vicinis, & Coniunctis: vſque ad *n.fin.* 206.

EX QVÆST. LXXI.

Oppoſitio XXIV.

ARGVMENTVM.

De fide, & probatione Teſtium, deponentium extra Articulos.

1 REGVLARITER Teſtis deponens *extra Articulos*, nihil probat: quamuis ſit inductus ſuper vno Articulo, ſi examinetur ſuper alio, ſi ſuper illo ſpeciali iurauit dicere veritatem; vel id, ſuper quo examinatur, nihil faciat, vel pertineat ad contenta in dicto articulo. Extende, quod nec etiam
2 probet non interrogatus Reſpondens: & illatiuè, quod inductus ſuper *Mutuo*, niſi de numeratione pecuniæ deponat; vel inductus ſuper *poſſeſſione*, niſi de proprietate dicat, non probet, niſi iuraſſet veritatem dicere ſuper tota cauſa, & proprietas articularetur, ſeù ex proprietate poſſeſſio ad
3 articularetur: ſecus è contra. Ex quo deponens falſum extra articulos, non dicitur Periurus, niſi iuraſſet veritatem dicere ſuper tota cauſa: quod præſumitur, ſi ſimpliciter iuraſſet: vſque ad *n.*18.
4 Verùm, quando Teſtis deponit extra articulos, ſed aliquo modo tamen facit, & pertinet ad cauſam, ſeu eſſet de connexis, dependentibus, & acceſſoriis ad articulos, talis Teſtis *vt ſuprà* diſtinguendo probat: ſecùs quando Iuramentum non releuaret, nec depoſitio valeret, niſi porrigeretur ad dependentia, connexa, & acceſſoria: vel quando licèt extra articulos conferret ad
5 declarationem eorum, quæ in articulo continentur. Simile eſt, quando intelligens verba articuli antequam illis reſpondeat, declaret quomodo ipſe intelligat, & quomodo intelligat verba ſua: per Regulam, quod *qui declarat, nihil extraneum dicit*: vſque ad *n.*26.

Similiter inductus ſuper articulo *veritatis*, ſi deponat de *fama*, & non de veritate, non dicitur deponere extra articulos: 6
ſed è contrà, inductus ſuper *fama*, non valet, ſi deponat ſuper *veritate* facti, relictâ 7
famâ. Inductus ſuper *Mutuo*, non dicitur deponere extra articulos, ſi vltra mutuum dicat, quod Creditor fecit pactum de non petendo. Et tandem quando articuli non ſunt perfecti, & plenè compoſiti, ſi Teſtis deponat factum non perfectè in articulis explicatum, non dicitur deponere extra articulos: vſque ad *n.*31.

EX QVÆST. LXXI.

Oppoſitio XXV.

ARGVMENTVM.

De fide, & probatione Teſtium, non cognoſcentium Litigantes, Contrahentes, vel Notarium.

TESTES *non cognoſcentes* Litigantes, nihil probant: præcipuè in 8
Criminalibus, in quibus neceſſariò cognoſcere debent eum, quem deliquiſſe dicunt. Amplia, quod etiam debeant eſſe noti Iudici in Criminalibus: ac ſingulariter in ſolutione debiti per Iuramentum contracti, non debent eſſe transeuntes, & ignoti. Quod ſi dicant non cognoſcere Partes litigantes, ſed benè cognoſcerent 9
ſi viderent, debent ipſæ Partes eiſdem Teſtibus exhiberi in veſtibus conſuetis, ità quod illis non ingeratur difficultas recognoſcendi. In Inſtrumentis verò, licèt Aliqui dicant Teſtes non debere cognoſcere Contrahentes, hoc eſt intelligendum per prius, ſi agamus de *Iure*; quia in *praxi*, præcipuè in Ciuitatibus recipiuntur in *Inſtrumentis*, quamuis nec prius, nec poſtea de Contrahentibus no- 10
titiam habeant: In *Inuentariis* pariter Teſtes cognoſcere debent Hæredem, ſed non tamen Defunctum. Idem in Inſtrumento celebrato in ſcriptis per *Imperitum literarum*, in quo Teſtes debent cognoſcere Contrahentes, ſi ſcriptura ſit nomine *Imperiti*, & ſcribere ignorantis: ſed ſi Tabellio interueniat, non eſt neceſſe vt 11
cognoſcat. In Apocha, ſeu alia ſcriptura priuata, debent etiam Teſtes cognoſcere Contrahentes: eòque magis in Teſtamentis debent & cognoſcere, & intelligere Teſtatorem, in actu ipſius Teſtamenti,

menti, non autem per prius, niſi adſit
12 Statutum in contrarium, provt eſt Bononiæ. Iudex autem, & Notarius, non eſt neceſſe, quod cognoſcant Contrahentes, ſeu Litigantes, niſi in Inſtrumentis Notarius ſcriberet certam qualitatem Teſtium; putà, quod fuerint idonei, vel poſſideant in bonis, &c. Alij contra: præcipuè ex *Bulla* Pij IV. *in ordine* 74. quæ tamen, ſi bene intelligatur, non neceſſitatiuè, ſed ad bene eſſe diſponit. Quando verò Teſtes cognoſcere debent Litigantes, non omnes tenentur cognoſcere, ſed tantùm eos, de quorum dicto, vel facto deponunt; & ideo quando de perſonali actione agitur; ſecus, ſi de reali. Sufficit 13
quandocunque, vt cognoſcant tempore quo deponunt per nomen, pronomen, & perſonam, licèt tempore actus non cognouerint niſi perſonam; & è contra Litigantes non tenentur cognoſcere Teſtes: vſque ad *num.* 60.

LAVS DEO.

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII
PARS OCTAVA.

E X

LIBRO TERTIO, TITVLO OCTAVO, QVÆST. LXXII. CAP. I. DE OPPOSITIONIBVS CONTRA EXAMEN TESTIVM.

ARGVMENTVM.

Teſtes examinati Parte non citata, quid, & quantùm probent generaliter, & præſertim in Ciuilibus cauſis.

OPPONITVR 26. (& nunc ingredimur cum *Authore*, oppoſitiones contra
1 examen Teſtium) quod Teſtes ſint examinati, Parte non citata: ex quo Regula firmiſſima remanet quod non probent, quamuis recipiantur ante litem conteſtatam, & ad perpetuam Rei memoriam: quo caſu citatio eſſe debet perſonalis, ſi agatur de magno præiudicio, vel ſi examinentur ad effectum publicandi eorum dicta; ſecùs quando timeatur de eorum morte vel abſentia diuturna, tunc enim, citationem ad domum ſufficere, plerique voluerunt: imò nec citationem requirit, quando timeatur potentia Aduerſarij, vel ſit periculum in mora: de hac materia vide *infrà, hac eadem quæſtione, & q.* 76.

Extende, quod citatio requiratur nedum in receptione, & examine Teſtium, 2
ſed etiam in admiſſione, & productione articulorum, etiam in cauſis vbi agatur Iuris ſolemnitate non ſeruata, in Summariis, in cauſis Mercatorum, vbi proceditur de bono & æquo, Manu Regia, ſola facti veritate inſpecta, vel vbi Iudex habeat quodlibet liberum, & abſolutum arbitrium. Et in examine, & receptione 3
Teſtium nedum requiritur dicta citatio, verùm etiam ſi Pars citata comparere non potuerit ex iuſto impedimento, talis

receptio erit nulla, & ſi lis fuerit conteſtata cum Procuratore,& non cum Domino, Procurator erit citandus, non autem Dominus: requiritur enim iſta citatio, etiam quod Teſtes producantur in dilatione conceſſa ad Partis iuſtantiam, niſi eſſet præfixa certa dies ad producendum Teſtes, vel producerentur in vltima die termini, vel Pars eſſet citata ad videndum iurare Teſtes ſingulis diebus, & horis.

Regula procedit, etiam in Iudice dele-
4 gato, cui ſimpliciter ſit commiſſa examinatio Teſtium, nec non in dictorum Teſtium publicatione, quamuis cauſa tractaretur coram Principe, in tantum vt Teſtes examinati Parte nòn citata,nihil probent, licèt ſint mille, etiam ad fauorem non citati; nec conualidentur ex eo, quod fuerint examinati cum interrogatoriis ipſius Partis. Sed quia hic articulus eſt dubius: *Author* firmat, iſto caſu, Teſtium depoſitionem valere coram Iudice, cuius arbitrio commiſſa eſt cauſa.

Excipiuntur à Regula plures caſus, &
5 ſignantur quando periculum eſt in mora; quando agitur contra Debitorem ſuſpectum de fuga; vel quando eſt timor mortis, ſeù abſentiæ; verùm ſi Teſtes ſuperuiuant tempore comparitionis Partis, & litis conteſtandæ eorum dictum euaneſcit, nec faciunt probationem, ſed tantum ſumum ad habendas remiſſorias ad partes, vbi Teſtes reperiuntur, pro illorum exa-
6 mine ritè faciendo. Timor autem mortis, vel abſentiæ debet eſſe talis, vt rationabiliter ſequi prætendatur, ſi Pars antea citaretur, vel lis conteſtaretur. Quando verò timetur potentia Aduerſarij, ad hoc non ſufficit ſola, niſi iungatur timori abſentiæ, vel mortis: Et licèt dicant aliqui talem citationem non requiri, quando Teſti nihil opponi poſſet, hoc tamen durum eſt, nec *Authori* placet: vſque ad *n*.51

Non requiritur citatio quando recipiuntur informationes ſuper habilitate vel
7 inhabilitate alicuius perſonæ, ad aliquam dignitatem promouendæ. Quod intellige ante promotionem; ſecùs, ſi poſtea ageretur ad eundem dignitate priuandum. Non requiritur in longinquis partibus ab-
8 ſente Parte, vt putà, in probando naufragio in mari, furto in nemore, & ſimilibus; dummodo tales probationes ſic receptæ, exhibeantur infra annum, & agatur de damno vitando; vt in Mercatoribus, qui in itinere fuerunt ſpoliati; vel in mari
9 naufragium paſſi. Item quando ageretur de probatione Conſuetudinis à Populo eiuſdem Ciuitatis introductæ,ſi talis Conſuetudo recipiat litis ordinem, non cauſæ deciſionem: & dummodo Conſuetudo ſit notoria. Idem quando agitur coram Iudice procedente inſpectâ æquitate naturali, vel valente iudicare ſecundùm ſuam conſcientiam, vel ſine cauſæ cognitione, vt eſt Arbitrator. Idem in probatione mor- 10
tis, niſi agatur in cauſa Criminali, ſed tamen quandocunque non poteſt procedi ad ſententiam diffinitiuam. Idem quando Teſtis reproducitur ad declarandum eius dictum; ſed de hoc dubitat Author, nec 11
admittit, quia licèt in hoc Teſte non requiratur Iuramentum, attamen ſine interrogatoriis declaratio alterari poteſt. Et 12
licèt, quando examinatur Mulier egregia in eius domo, dicant multi non requiri; Contrarium eſt verius: vſque ad *n*.70.

Non requiritur adhuc, quando Teſtis deponit veriſimilia coram Iudice procedente *ſola veritate inſpecta*, nec in cauſa 13
ſpoly, aut vbi *ſtylo*, ſeù *Conſuetudine* hoc eſſet introductum: Verùm iſte ſtylus, & Conſuetudo eſt abuſiua, & non tenenda in cauſa Criminali, vbi præſertim de vita hominis agitur. Poſſunt Teſtes Iudici li- 14
centiam impartiri recipiendi Teſtes ſine citatione, ſeù ipſis non citatis, nec ſunt citandi quando adſunt in receptione Iuramentorum Teſtium: quinimò ſufficit pro citatione, Iudicis monitio, & Pars citata ſi ſit Contumax, adhuc examinatur: quinimò ſufficit citatio ad Domum, quæ ſit vnica, nec trina, & peremptoria requiritur: & demum non requiritur in actu depoſitionis Teſtium,ſed in actu Iuramenti. Alij contra: vſque ad *n*.86.

Verum hæc citatio ad videndum iurari Teſtes, & ad examini intereſſendum, in 15
Statu Sereniſſimi Magni Ducis Domini mei non practicatur, ſed tantùm productis articulis Pars citatur ad dandum interrogatoria, & poſtea abſque alia citatione Teſtes examinantur per Iudicem nullo adhibito interprete.

EX QVÆST. LXXII. Cap. II.

ARGVMENTVM.

Teſtes Parte non citatâ quantùm probent in cauſa Criminali.

TESTES examinati in cauſa Criminali, Parte non citatâ, nec probant, 16

bant, nec vllum faciunt indicium: quini-
mò citatio etiam requiritur quando Te-
ſtes repetuntur in tortura, ſeù quando in-
fertur pro validitate teſtimonij. Non ta-
men intelligas quando proceditur contra
contumacem, ſeù per inquiſitionem ex
17 officio. Et quicquid Alij dicant, hoc vnum
eſt verum, quod Teſtes pro informatione
Curiæ examinati Reo præſente, nihil pro-
bant, niſi eo citato confrontentur, ſeù
repetantur. Similiter quando Iudex ſumit
18 informationes ſuper *notorio* facti perma-
nentis, vel ſuper fama, ad hoc vt ex ea
poſſit formari inquiſitio, talis citatio non
requiritur. Extende ad crimen Hæreſis,
Læſæ Maieſtatis, Aſſaſſinij. Probant
19 etiam Teſtes mortui antea examinari
abſque citatione, quia mors habet vim
Iuramenti: citatio, & Iuramentum æqui-
parantur; & ideo mortui, antea exami-
nati inter alios, faciunt ſemi-plenam pro-
bationem contra Tertium non citatum.
20 Alij contra. Sufficiunt generaliter ad ca-
pturam, ad recipiendum informationes,
ſed Reo capto debent repeti, vt probent:
& quando ſumus in aliquo caſu, vel de-
licto, ad cuius probationem non requira-
tur plena probatio, ſed ſufficiant ex *Sta-
tuto* argumenta, & præſumptiones, cita-
tio pariter non requiritur. Alij contra, &
forſan veriùs: vſque ad *n.* 39.

Confrontatio ad faciem Rei, habet
21 vim citationis: eſt enim in Iudicis arbitrio
confrontare, vel repetere: ſed quando ha-
betur animus torquendi, talis confronta-
tio debet eſſe ſicca, hoc eſt tangens deli-
ctum principaliter, non autem qualitates,
& circumſtantias; ad hoc vt poſſit videri,
ſi Reus tortus confitendo dicat, vel non
dicat veritatem, & ſic ſi ſe conformet cum
qualitatibus deſcriptis. Generaliter quan-
22 docunque poteſt fieri confrontatio: ſed ſi
eâ non obſtante, Reus inſtet pro repeti-
tione ſuper eius Interrogatoriis, hoc non
eſt denegandũ, niſi ſit ſagax, ſed Ruſticus,
& ignorans adeo vt per ſe ipſum Interro-
gatoria neſciuit facere, aut ſibi reſeruauit
in cõfrontatione illa dare: ſic dicit *Author*
ſeruari in Vrbe; licèt de *Iure communi* in-
diſtinctè repetitio fieri poſſit, & debeat:
vſque ad *n.* 149.

Quando Reus habuit Teſtes pro ritè,
23 & rectè examinatis, tunc defectus citatio-
nis eorum dicta non infringit: & licèt hoc
practicetur in Statu Eccleſiæ, in Vrbe ta-
men Contrarium ſeruatur. Singulariter
adhuc ſi Teſtes habiti fuerint pro ritè &
rectè examinatis, poteſt Reus illos repe-
tere cum ſuis Interrogatoriis; præſertim ſi
hoc ſibi reſeruaſſet: quæ Declaratio paſ- 24
ſim & indiſtinctè admittitur vbicunque;
Quidquid Alij contra ſentiant. Non ta-
men ſufficit, Iudicem habere Teſtes pro
ritè & rectè examinatis, niſi Reus expreſsè
eos habuerit; imò in dicta declaratione
datur pœnitẽtia re integra, & ante habitas
copias, nec cenſetur ſublata nullitas, iu-
riſdictionis defectu. Verùm in pluribus 25
locis adeſſe poteſt Conſuetudo, ſeù ſtylus,
quod Iudex poſſit decernere copias, habi-
tis Teſtibus pro ritè & rectè examinatis, &
ità practicatur me ſciente in tota Hetruria
ſub ditione Sereniſſimi Magni Ducis, cui
glorior ex natura, & voluntate ſubditus
eſſe.

EX QVÆST. LXXIII.

ARGVMENTVM.

*De Interrogatoriis examinando Teſti fa-
ciendis? Quæ, & qualia ſint per Iu-
dicem admittenda; quibúſue Teſtis
ipſe reſpondere teneatur? Quando ſine
interrogatoriis à Parte datis exami-
natus probet, vel non.*

OPPONITVR 27. quod Teſtes
ſint examinati *ſine Interrogatoriis*: 1
in qua oppoſitione formatur Regula, Te-
ſtes examinatos ab vna Parte poſſe altera
Parte interrogari & ſuper prædictis Inter-
rogatoriis omnino examinati; aliàs non
probare: quinimò Iudex non examinans
ſuper prædictis, tenetur Parti ad damna,
& intereſſe: & quando ſic interrogatur,
Pars debet eſſe præſens, ad effectum me- 2
liùs quærendi circumſtantias facti: Copia
verò Interrogatoriorum dari non debet:
& id procedit in quocunque Iudicio. Te-
ſtes verò interrogari poſſunt non ſolùm
ſuper principaliter contentis, in articulis,
ſed etiam ſuper illorum circumſtantiis,
nec non de loco, & tempore; non tamen
poſſunt interrogari de qualitate temporis,
putà, an fuerit nubilum, vel ſerenum,
niſi teſtis eſſet aliàs ſuſpectus. Poſſunt
etiam interrogari de credulitate, & cer- 3
titudine, in curſu examinis, non autem
in fine, ne inducatur contrarietas Et licèt
teſtis non poſſit interrogari de ſua turpi-
tudine, hoc tamen fieri poſſet, quando
iſta eſſet occulta. Item interrogari poſ- 4
ſunt in cauſa ſcientiæ, & ad diffinitio-
nem illius rei, ſuper qua deponunt; ſed
non

non tenentur reſpondere per diffinitio-
5 nem *Iuris*; quinimò etſi ſit Petitus, eam
aſſignare non obligatur: vſque ad *n*.48.

Interrogatoria impertinentia, incon-
6 grua, ſuperflua, & extra articulos, non
ſunt admittenda: & teſtis illis reſpondere
non tenetur. In dubio verò ſuperflua non
ſunt iudicanda, niſi eſſent ſubtilia, cauil-
loſa, & ſolummodò facta ad inuoluen-
dum teſtem; quæ tamen admitterentur,
7 ſi ipſe teſtis eſſet aliàs ſuſpectus. Hic non
poteſt interrogari de iis, quæ turpitudi-
nem, infamiam, ſeu crimen ab ipſis com-
miſſum continent, ſiue crimen ſit occul-
tum, ſiue publicum, niſi ageretur prin-
cipaliter de ipſo crimine. Quod ſi inter-
rogatus, vbi interrogari non poterat, cri-
men fateatur, ſibi imputet, quia ipſi con-
tra ſeipſum creditur. Tenetur tamen teſtis
8 (& hoc non habet difficultatem) reſpon-
dere ad omnia ea quæ redderent eum in-
habilem, excepto crimine, ſiue in ſpecie,
9 ſiue in genere. Et licèt Interrogatorio
continenti nouum capitulum reſponſio de
neceſſe non ſit danda, attamen, ſi teſtis
iurauerit ſuper tota cauſa, reſpondere te-
netur: vſque ad *n.fin*.74.

EX QVÆST. LXXIV.

ARGVMENTVM.

Teſtes ſine iuramento examinati, an, & quando probent; & ſub qua forma iurare debeant.

OPPONITVR vigeſimo-octauò,
1 contra Teſtes, quod ſint examinati
ſine iuramento: Et Regula firma remanet,
teſtes *non iuratos* minimè probare, quam-
uis nulliter iurauerint; quia ad validitatem
Iuramenti requiritur vt teſtis iuret de tota
veritate dicenda (id in practica non ſer-
uatur) quod iuret ſuper tota cauſa, quod
iuret ſe nullo modo corruptum, ſed hoc
ſubintelligitur ex monitione facta à Iudi-
ce; quod iuret, teſtimonium ſuum ante
publicationem nemini reuelaturum, &
hoc practicatur ſpecificè in cauſis arduis,
licèt in omnibus ſit de forma, & aliàs fa-
ciens Teſtis poſſit puniri. Et licèt iura-
2 mentum præſtari debeat ſuper Sancta
Dei Euangelia, de conſuetudine Laïci
iurant tactis ſcripturis; Clerici Sacerdo-
tes, tacto pectore; Equites tacta Cruce,
Debet teſtis iuramentum præſtare per ſe-
ipſum, non per Procuratorem, in Iudi-
cio, & non alibi. Et datur Cautela à DD.
quod depoſitio antea non iurata ex ſubſe- 3
quenti iuramento validetur, iurando ſci-
licet, & referendo ſuccinctè quod antea
depoſuerat: Sed hæc Cautela communi-
ter reprobatur, licèt in dubio, quando
non apparet iuramentum præceſſiſſe de-
poſitionem, ad validitatem eiuſdem præ-
ceſſiſſe præſumitur. Nec ſufficit, teſtem
iurare, ſed etiam requiritur præſentia 4
Partis, aut ſaltèm eius citatio; quod non
procedit coram Arbitratore; quinimò
nec Statuto fieri poteſt vt teſti non iurato
credatur, niſi id firmet in perſonis inte-
gritate vitæ conſpicuis, Illuſtribus, & No-
bilibus; ſed quia iuramentum eſt de Iure
diuino, ideo nec etiam Papa poteſt reſcri-
bere, quod Teſti non iurato credatur. In
propoſito verò iuramentum non præſu- 5
mitur, niſi expreſsè de illo appareat:
quinimò nec præſumitur ſolemniter præ-
ſtitum, quamuis Notarius in Actis ſcri-
pſerit, *Teſtis iuratus*, niſi etiam dicat,
tactis ſcripturis; quod tamen non proce-
deret in Antiquis.

Obſtetricibus verò inſpicientibus, &
referentibus, an Mulier ſit prægnans, Me-
dicis iurantibus, an vulnus ſit lethale, aut
quid ſimile, quidquid dicant multi, indi-
ſtinctè *Author* tenet, ſine iuramento fi-
dem non adhiberi; licèt circa modum iu-
randi ſit differentia: quia ſi deponant ſu-
per re perceptibili ſenſu corporeo, iurare 6
debent de veritate dicenda; ſi verò de iis,
quæ ſolo ſenſu, iurare debent de credu-
litate.

Et in tantum iuramentum eſt de ſub-
ſtantia depoſitionis, vt nec remitti poſſit, 7
ſiue à Parte, ſiue à Iudice, præſertim vbi
agitur de præiudicio publico, vel ani-
marum.

Teſtibus mortuis creditur, etiamſi vi-
uentes abſque iuramento depoſuerint.
Idem in probatione famæ, quando Iudex
procedit ſuper *notorio* facti permanentis.
In probatione Conſuetudinis inductæ à 8
Populo, & generaliter in teſtibus receptis
pro informatione Iudicis. Ex quo infertur
ad Iudicem deputatum pro conferendo
beneficio, *ſi eum idoneum inueneris*; qui
ſtante illa clauſula ſuper idoneitate, teſti-
bus non iuratis credere poteſt: Et genera-
liter quandocunque Teſtes non iurati fa-
ciunt aliquam præſumptionem, illa præ-
ualet, quæ habet pro ſe teſtem grauem, &
omni exceptione maiorem, cùm iuramen-
tum non poſſit dici de forma, aut ſolemni-
tate ſubſtantiali ipſius teſtimonij: vſque
ad *n.fin*.111.

EX

EX QVÆST. LXXV. Cap. I.

ARGVMENTVM.

Quid, & quotuplex ſit Teſtium publicatio? Quæ requirantur ad illius formam, & ſubſtantiam? Quando publicationis omiſſio vitiet ſententiam, & proceſſum? Quando Teſtes non publicati probent, néc ne.

OPponitvr vigeſimo-nonò,
1 contra Teſtes, quod ſint examinati *poſt publicationem*; & ideo nihil probent. Hanc Quæſtionem dicit *Author* ſibi difficillimam, & laborioſam fuiſſe, ac ſubtiliſſimam materiam continere. Con-
2 ſtituit ergo in præmiſſis Regulam, quod tales Teſtes *examinati poſt publicationem non probent*, etiam in Curia Romana, in qua non ſolet peti publicatio, niſi in tertia Inſtantia; præcipuè quando ſumus in diuerſo Iudicio, & diuerſa Inſtantia: imò non publicati coram illo Iudice, à quo fuerunt examinati, non poſſit alter Iudex eos publicare, ad hoc vt probent. Sunt
3 igitur publicandi in omni cauſa: & non publicati, inſtantia peremptâ, & ipſi pereunt, nec etiam ſemiplenè probant. Sunt tamen ſemper publicati Iudici examinanti,
4 ſiue Ordinario, ſiue ſucceſſori, & Delegato in locum illius qui Teſtes examinauit, & probant in cauſa ſuccedanea, nempè appellationis: eóque fortiùs ſi ſint ſenes, valetudinarij, & ad perpetuam rei memoriam ante litem conteſtatam recepti. Et licèt Teſtes non publicati non probent, attamen Pars aduerſa compellitur pati vt iterum publicentur, & examinentur: vſque ad *n.* 28.

EX QVÆST. LXXV. Cap. II.

ARGVMENTVM.

Articuli quando dicantur noui, vel antiqui, & quando dependentes. Item quando dicantur directè, vel indirectè contrarij.

IN hoc capite *Author* loquitur
5 ſemper remiſſiuè, nihil firmando, ſed tantùm referendo Doctores penès quos hæc tota materia reſidet: quare ex arida maſſa, ſuccum extorculari non valemus; ſed ſicuti *Author* ad alios ſe remittit, ità nos te ad illum: poteris ergo relatos ab ipſo videre, & ſignanter Speculat. *in tit. de Teſtib.*

EX QVÆST. LXXV. Cap. III.

ARGVMENTVM.

Didiciſſe teſtificata quando quis dicatur.

TEstes non poſſunt examinari,
nedum facta publicatione proceſ- 6
ſus, verùm etiam ante eam, ſi Pars aliquo modo didicit teſtificata. Ex quo in primis.

Quæritur primò, an Pars dicatur teſtificata didiciſſe, ſi à Teſtibus antequam 7
examinarentur audierit quidquid ipſi in eorum examine erant dicturi? Reſpondetur, quod non: niſi Teſtes reuelaſſent Partibus quidquid dicturi erant, Iudice præſente; ex hoc enim Parti præſenti cenſetur præcluſa via ad producendum alios Teſtes: vſque ad *n.* 38.

Quæritur ſecundò, an Pars dicatur didiciſſe teſtificata, ſi à Teſtibus poſt eo- 8
rum examen audiuit eorum depoſitiones? Pariter negatiuè reſpondetur, niſi Teſtes referentes eſſent multùm docti, amici fideles nec ageretur de negotio, quod requireret magnum diſcurſum: vſque ad *num.* 41.

Quæritur tertiò, ſi Pars didicit à No-
tario reuelante, an dicatur didiciſſe teſti- 9
ficata? Reſponde quod non, ſi Notarius perfunctoriè, & verbo volatili retuliſſet, nec eſſet multùm doctus; nec talis, vt ei fides adhiberi poſſet; maximè ſi ageretur de re, modico diſcurſu non perceptibili: quia ſecus ſi maturè & præmeditatè eſſet facta relatio. Quod dicitur de Notario, ſeruatur in Iudice: eo adiecto, quod ſi Iudex Partibus præſentibus, tacentibus, & audientibus legeret Teſtium depoſitiones, tunc dicerentur teſtificata diſcita. vſque ad *n.* 46.

Quæritur quartò, an dicantur diſcita
quando dicta Teſtium ab aduerſa Parte 10
audiuntur? Reſponde, quod ſi vna Pars dicat alteri ſimpliciter eſſe, vel non eſſe probatum, abſque percunctatione eorum,

quæ

quæ ſpecialiter Teſtes dixerunt, tunc diſcita non præſumuntur; ſecus è contra: vſque ad *n*.48.

11 Quæritur quintò, vtrùm dicantur diſcita, ſi ab aliqua extranea perſona eorum ſcientia habita fuerit? Dicas, quod non; niſi didiciſſet à ſuo Aduocato, vel Procuratore, qui atteſtationem perlegiſſet; vel ille Extraneus eſſet multùm doctus, legiſſet, tractaſſet, requiſiuiſſet, ſubtraxiſſet, penès ſe habuiſſet, ſeu quid aliud feciſſet, ex quo certam ſcientiam habere potuiſſet: vſque ad *n*.52.

12 Quæritur ſextò, vtrùm diſcita, ſi fuerint lecta penès Notarium, vel aliam perſonam? Reſponde affirmatiuè, dummodò perfectè, & non perfunctoriè perlegerit. Aliàs ſecùs: præſertim ſi legens eſſet rudis, ſimplex, & non benè intelligens: vſque ad *n*. 55.

13 Quæritur ſeptimò, an dicantur diſcita ex eo, quod illa ſubtracta, vel aliàs penès ſe *diſsigillata* ſeu reſignata reperiantur. Reſponde, quod ſic, ſi reperiantur originalia, vel etiam copiæ ſcriptæ manu Notarij. Secùs ſi manu Tertij: eóque fortiùs, ſi probet ea non legiſſe, vt putà, ſi reperirentur clauſa, & ſigillata: vſque ad *num*. 59.

14 Quæritur octauò, vtrùm ſi Pars culpa, & dolo Examinantis, examini interfuerit, & audiuerit depoſitiones Teſtium? Dic, quod ſic: quamuis Alij contrà, dummodò Pars fuerit præſens perfectè, & punctualiter, ſeu in loco, vbi potuerit omnia bene audire, & tamen fieret vulgari ſermone, aut Pars fuerit docta, & bene inſtructa, & ageretur de re, modico diſcurſu perceptibili: vſque ad *n*.67.

EX QVÆST. LXXV.

Cap. IV.

ARGVMENTVM.

Teſtes, an, & quando poſſint examinari poſt publicationem? Et quando examinati probent, nécne.

15 REGVLA conſtituitur negatiua, ſcilicet, quod poſt Teſtium publicationem & diſcita teſtificata non poſſint alij Teſtes examinari ſuper eiſdem articulis, vel directè contrariis: quinimò nec poſſint examinari poſt concluſionem in cauſa; ſeu poſt renunciationem, quia & hæc eſt terminus excluſiuus productionis; nec etiam in cauſa appellationis quamuis teſtificata non fuiſſent diſcita. Et non ſolùm ſuper eiſdem articulis, ſeu directè 16 contrariis, ſed nec etiam ſuper nouis. Alij contrà: Sed prima opinio eſt verior, nedum in productione nouorum articulorum reſpectu rei petitæ, ſed & actionis intentatæ, tam ex parte Actoris; quàm ex parte Rei. Quæ procedunt quando articuli ſunt omnino noui, non facientes, neque pertinentes ad cauſam: vſque ad *num*. 87.

Extende, quod nec etiam in cauſis ſummariis; quia publicatio non ſolùm 17 impedit Partem principalem in aliorum Teſtium productione, verùm etiam eiuſdem Partis hæredem; niſi tamen eſſent non ritè examinati, non ritè recepti, adeſſet ſola publicatio, ſeu teſtificata non fuiſſent diſcita, vel cauſæ, aut perſonæ, prorſus & omninò eſſent diuerſæ. Et hinc 18 Teſtium publicatio facta in ſummario poſſeſſorio, non impedit productionem in plenario, niſi in ſummario Teſtes fuiſſent plenariè recepti: & hinc facta publicatione coram Arbitro, poſſunt alij Teſtes examinari coram Iudice: vſque ad *num*. 116.

Poſſunt etiam iterùm produci coram Arbitratore, ſeu amicabili Compoſitore, 19 ac etiam in Iudicio nullitatis, dummodo non tendant ad eumdem finem; ſiue quando ſumus in caſu, quo ſententia non tranſit in iudicatum; aut in cauſa Matrimonialis; ſeu in teſtificatione Peritorum: vſque ad *n*.128.

Non etiam procedit Regula, quando variatur modus agendi; vel ſimul inter 20 diuerſas perſonas; quia Tertio publicatio non nocet, niſi compareat ante concluſionem in cauſa, adhærendo iudicio. Idem in articulis dependentibus ab Antiquis, quando Teſtes fuerint ſimpliciter producti. Poſſunt etiam examinari ſuper indirectè contrariis. Admittuntur ad proban- 21 dam falſitatem Examinatorum, præſertim ſi cum falſitate cumularetur corruptio. Admittuntur ad reprobandum perſonas, & ſimul dicta Teſtium examinatorum, vel eorum perſonas ſimpliciter, dummodo non fuerint publicatæ atteſtationes Aduerſarij reprobantes. Poſſunt 22 etiam produci confeſſiones Partis, Inſtrumenta, & ſcripturæ. Poſſunt examinari ſuper directè contrariis, quando nihil imputari poteſt Producenti; præcipuè ſi primus

mus Aduerſarij articulus fuit confusè formatus. Item Parte non opponente in cauſis beneficialibus, & Monachatus; vel quando Pars poſt publicationem, nominat Iudici Teſtes examinandos, ſecretè,
23 & ad aures. Quando examinantur ad comprobationem Inſtrumenti; vel quando ius ſuperuenit poſt publicationem; vel quando agitur de probando tale quid, quod variatur ex tempore: vſque ad *numerum* 195.

Admittuntur etiam Teſtes legaliſſimi,
24 & digniſſimi, ſiue quando Teſtes dixerunt ſe nihil ſcire; quando non fuerunt interrogati, ſeu non benè interrogati: Item quando agitur de probando aliquam qualitatem contractus, iam in primis
25 articulis deducti: ad probandam ætatem contrahentis; vel ingredientis Religionem: Item quando Inſtantia eſt perempta, ſi ex peremptione reſultaret nullitas atteſtationum, vt putà, per ineptitudinem libelli, vel propter non conteſtationem litis: Quando Papa, ſeu Princeps
26 id concederet cum Clauſula, *Non obſtante*, &c. Quando eſt facta publicatio ante litis conteſtationem, & ad perpetuam rei memoriam: Quando atteſtationes eſſent deperditæ à Iudice, vel Notario, ſeu à Parte aduerſa, dummodò de eis nullo medo poſſit apparere: Ac tandem, & generaliter quilibet poteſt admitti à Iudice ad nouiter examinandum ex Clauſula, *Si qua mihi iuſta cauſa*, &c. vſque ad *num.* 244.

Item admittuntur, quando quis fuerit
27 impeditus Teſtes producere, dolo Iudicis, vel Partis; ſeu quando Iudex interlocutoriam publicationis reuocauerit; ſeu quando probata intentione Actoris, Reus vult probare ſuam; eóque fortius in probatione exceptionis peremptoriæ. Quan-
28 do ſententiæ fuit lata ex conſilio Sapientis, ſic dictante Statuto. In Teſtibus excommunicatis, vel aliàs inhabilibus examinatis ante publicationem proceſſus, & ſic nulliter; quia ceſſante cauſa excommunicationis, iterùm poſt publicationem poſſunt examinari. Et tandem, quando recipi non poſſunt, ſit tamen recipiantur, & examinentur, faciunt præſumptionem & indicium, ex quo Iuramentum ſuppletorium deferri poteſt: vſque ad *numerum* 156.

* * *

EX QVÆST. LXXV. Cap. V.

ARGVMENTVM.

Teſtes poſt concluſioncm in cauſa, an, & quando poſſint examinari.

REGVLA proponitur negatiua, quod poſt concluſum in cauſa Te- 29
ſtes examinari minimè poſſint: concluſio enim in cauſa eſt terminus excluſiuus productionis Teſtium. Limitatur tamen non procedere in cauſa appellationis; intelligendo de concluſione generali, ſecùs de ſpeciali ſuper certo articulo. Ex quo Teſtes de nouo reperti, admittuntur per Iudicem causâ cognitâ; vel quando producuntur ſuper nouis capitulis. Non etiam extenditur ad productionem eorum, quos quis per ignorantiam tempore concluſionis producere non potuit. Ex- 30
tendendo, multò magis poſſe examinari, Parte non opponente, ſeu concluſione reuocata, ad quam datur reſtitutio, & admittuntur ex æquitate Teſtes *Nobiles*, *Legales*; vel vbi agitur de periculo animarum: vſque ad *n.* 174.

EX QVÆST. LXXV. Cap. VI.

ARGVMENTVM.

Teſtes, an, & quando poſt renunciationem factam à Parte poſſint examinari? & examinati probent.

REGVLA pariter proponitur negatiua, quod ſcilicet, cùm renunciatio 31
ſit terminus excluſiuus Teſtium, ideo poſt quam Partes renunciauerunt productioni Teſtium, & probationibus, non poſſint ampliùs redire ad illos examinandos. Et licèt Alij contrà; Extende, quando etiam fuerit renunciatum ſpecialiter certo articulo, & Teſtibus ſuper eo examinandis; tunc enim tam in cauſa Appellationis, quàm principali, Teſtes examinari non poſſunt; quia generaliter, etiam talis renunciatio trahitur ad cauſam

Appellationis. Alij contrà: Tu diſtin-
32 gue, quod ſi renunciatio facta in prima inſtantia fuerit generalis, nulla facta mentione cauſæ Appellationis, tunc ad ſecundam Inſtantiam non trahatur: ſi verò ſit ſpecialis, & expreſſa etiam ad cauſam Appellationis, tunc ſine dubio ad illam trahitur: & dicitur expreſſa, & continens cauſam Appellationis, quando quis renunciauit reſtibus, & omnibus probationibus *Iuris, & facti*: ſeu quando fuerit facta in vim pacti, & non in modum Actorum; quia tunc ſiue ſpecialis, ſiue generalis, præiudicat tam in prima, quàm in ſecunda, & tertia Inſtantia.

33 Sed hoc non extenditur ad noua capitula, dependentia tamen à primis, ſuper quibus benè Teſtes poterunt examinari in cauſa Appellationis, non obſtante renunciatione facta in prima Inſtantia; ſecùs autem, ſi articuli ſint omnino noui, non pertinentes ad cauſam, nec dependentes à primis.

34 Et licèt Regula procedat, quamuis renuncians ante renunciationem nullos produxerit Teſtes; intellige quoad articulos iam productos, ſecùs autem quoad producendos: renunciatio enim in certis capitulis, non extenditur ad alia noua: prout, nec in cauſa Criminali renunciari poſſe certum eſt: extendendo ad cauſam matrimonialem. Imò renunciatio vnius Partis non præiudicat alteri non renuncianti, & producere volenti: prout non nocet facta Parte abſente: & quandocunque poteſt Iudex ex aliqua iuſta cauſa ſibi benè viſa, talem renunciantem reſtitue-
35 re. Itidem poſt renunciationem renuncians admittitur ad probandam aliquam exceptionem, ſiue per Teſtes, ſiue alio modo: eóque magis, ſi formetur articulus directè contrarius primo; quia renunciatio nocet quoad Teſtes, qui poterant produci tempore renunciationis; ſecùs quoad illos, qui produci non poterant propter ignorantiam: quinimò non valet renunciatio productionis Teſtium, niſi fuerit iurata, & ea non obſtante, poteſt bis producere Teſtes, & Inſtrumento ſimul: multóque magis poſſunt produci Inſtrumenta tantùm: vſque ad *num.* 301.

***

EX QVÆST. LXXV. Cap. VII.

ARGVMENTVM.

Teſtes, an, & quando poſt publicationem factam in prima Inſtantia poſſint examinari in cauſa Appellationis.

REGVLA eſt, quod facta Teſtium publicatione in prima Inſtantia, non poſſunt alij Teſtes 36
examinari in cauſa Appellationis: Et licèt Alij contrà; à propoſita Regula non recedas: Eam Ampliando, multò magis, quando eſt appellatum ab Interlocutoria. Quæ quidem Regula procedit de *Iure Canonico*, & ſecundùm opinionem Canoniſtarum; ſecus de *Iure Ciuili*, & 37
ſecundùm opinionem Legiſtarum, ſecundùm quam receptum eſt, Teſtes examinari poſſe in cauſa Appellationis. Et quamuis prima opinio nullum habeat impugnatorem, non tamen deſunt contradictores ſecundæ opinioni; dicentes; etiam de *iure Ciuili* verius eſſe non poſſe examinari: quod *Authori* magis placet. Et illatiuè, licèt Regula procedat, & 38
ſeruanda ſit in foro Eccleſiaſtico, ac in Terris Eccleſiæ, & id non controuertatur; attamen non deſunt acerrimi Contradictores, apertè tenentes, id ſeruandum eſſe etiam in foro Cæſaris, & in Terris Imperij. Verùm in hoc opinionum conflictu, Conſuetudo fori, in qua 39
cauſa tractatur, eſt attendenda: vſque ad *num.* 314.

In articulis quoque dependentibus à primis, etiam facta publicatione in pri- 40
ma Inſtantia, poſſunt Teſtes examinari in cauſa Appellationis, niſi fuerint iurati dicere veritatem ſuper tota cauſa. Et licèt ſuper nouis articulis pariter examinari 41
poſſint, hoc procedit ſi ſint annexi, & dependentes à primis: ac generaliter vbi in cauſa principali recipiuntur Teſtes poſt publicationem, ibi & in cauſa Appellationis: vſque ad *numer.* 324.

***

EX QVÆST. LXXV. Cap. VIII.

ARGVMENTVM.

Teſtes poſt publicationem, non tamen diſcitis teſtificatis, an poſſint examinari, & quando.

41 PVNCTO eſt, quod ſola publicatio non ſufficiat ad excludendam productionem aliorum Teſtium: Sed diſtingue *Primò*, quod ſi eſt facta vnica Teſtium productio, tunc ad excludendam aliam productionem, ſola publicatio non ſufficiat, niſi teſtificata ſint diſcita. Alij contrà. *Secundò*, diſtin-
43 gue, quod quando certum eſt teſtificata non fuiſſe diſcita, tunc indubitanter ſola publicatio non impedit aliorum Teſtium productionem. Dicitur autem certum, & probatum, teſtificata non fuiſſe diſcita, ſi atteſtationes reperirentur adhuc ſigillatæ, etiam penès Partem;
44 vel quando publicatio eſt facta ſolo verbo, nec eſt data Partibus facultas atteſtationes inquirendi & conſiderandi, ſeu abſente Parte; vel probatur, quod Notarius incontinenti poſt Decretum publicationis ſe abſentauerit: Si autem
45 certum ſit, teſtificata fuiſſe diſcita, non dubitatur, quod iam non poſſunt produci alij Teſtes: Verùm ſi hoc ſit dubium, adhuc non poſſunt produci, quia præſumitur publicatio. Alij contrà, & forſan veriùs, ſi deferatur iuramentum
46 Producenti, quod neque ſubtraxit, neque exquiſiuit atteſtationes. *Tertiò* diſtinguitur, quod aut loquitur de *Iure Ciuili*, aut de *Iure Canonico*; de Iure Ciuili ſola publicatio non ſufficit; de Iure autem Canonico ſatis eſt. Alij contrà. *Author* verò diſtinguit, quod ſi eſt certum, vel dubium, teſtificata non fuiſſe diſcita, tunc admittantur; ſecus è contrà:; vſque ad *numerum* 341.

* * *

EX QVÆST. LXXV. Cap. IX.

ARGVMENTVM.

Teſtes, quando poſt publicationem poſſint examinari ſuper titulo, aut poſſeſſione, quando in primis Articulis fuit capitulatum de præſcriptione, & è contrà.

REGVLA negatiua conſtituitur, vt ſcilicet Teſtes non poſſint examinari ſuper titulo, quando in primis articulis fuit articulata præſcriptio longi temporis, ad quam requiritur titulus; præſertim in cauſa Appellationis, & id tam ex parte Actoris, quàm ex parte Rei; & ſiue in primis articulis fuit articulatum de præſcriptione longiſſimi temporis: quod procedit, quando ſimpliciter quis agit ad rem, tamquam ad ſe pertinentem ob præſcriptionem longiſſimi temporis; ſecus ſi ageret ad reſtituendam ſibi rem, ad ſe pertinentem iure dominij, vel quaſi; nam admittitur articulus tituli etiam ante publicationem, cùm ſimilis articulus non ſit impertinens ad cauſam principaliter intentatam. Et ſicut poſt 48
publicationem ſimiles Teſtes examinari non poſſunt, ità & è contà nec ſuper præſcriptione, nec ſuper poſſeſſione, quando in primis fuit articulatum de præſcriptione, ſeu ſpoliatione. Ac tandem intellige, quod poſt publicationem poſſint examina- 49
ri ſuper titulo, quando in primo articulo fuit ſolùm articulatum de poſſeſſione; & è contrà poſſunt Teſtes produci ſuper poſſeſſione, quando primus articulus non continet niſi probationem tituli: vſque ad *num.* 357.

* * *

EX QVÆST. LXXV. Cap. X.

ARGVMENTVM.

Teſtes an, & quando poſt publicationem examinari poſſint, ſi ante eam inducti, nulliter, & non ritè examinati fuerint.

50 REGVLARITER poſt publicationem Teſtium, nulliter, non ritè, vel aliàs in Iudicio nullo examinatorum, poſſunt alij Teſtes examinari, ſeu examinati repeti; etiam quòd publicatio facta ad inſtantiam Partis Teſtes producere volentis; dummodò Teſtium receptio ſit funditus, & ipſo iure nulla; ſecùs, ſi aliqua ratione, licèt ope exceptionis poſſet repelli, & irritari; quia imputare debet ſibi Pars, quæ non excepit: imò dummodò iſta nullitas reſpiciat non ſolùm Acta ordinaria, ſed etiam probatoria, ac influat in Teſtium examen, putà, ex deficientia iuriſdictionis; vel quia omiſſa fuit litis cõteſtatio, ſeu alia formalis ſolemnitas; ſecùs è contrà: quamuis nullitas conſiſteret in ſententia, vel Pars didiciſſet teſtificata: quia tunc propter timorem ſubornationis impeditur nouâ productio. Alij contrà. Dicũtur autem Teſtes non ritè
51 recepti quatuor modis. *Primò*, facto producentis. *Secundò*, facto Iudicis recipiẽtis. *Tertiò*, facto Teſtis iurantis. *Quartò*, facto Partis aduerſæ. Ad quæ omnia vide Bonifac. *in Clement. 2. de Teſtib. n.* 13. *& ſeq.* ac alios, quos refert hîc *Author*, vſque ad *num.* 396.

EX QVÆST. LXXV. Cap. XI.

ARGVMENTVM.

Teſtes, ſi ritè fuerint recepti, & examinati, eorum tamen publicatio nulla ſit, an, & quando poſſint alij examinari, vel ijdem repeti.

VBI publicatio fuerit nulla, licèt Teſtes fuerint ritè recepti, non impedit aliorum Teſtium productionem, & examen; & quamuis agatur 52
de eiſdem Teſtibus repetendis: quod procedit tam de *Iure Ciuili*, quàm de *Canonico*, niſi Pars didicerit teſtificata, ſeu publicatio ſit facta ad inſtantiam eius, qui vult producere Teſtes: eóque minus, ſi eadem publicatio non fuerit ſimplex, & verbalis, ſed facta per recitationem atteſtationum: quandò verò dicatur publicatio ritè, & re- 53
ctè facta? vide Bonifac. *in Clement. 2. num. 1. & ſeq.* ad quem *Author* ſe remittit: vſque ad *n.* 374.

EX QVÆST. LXXV. Cap. XII.

ARGVMENTVM.

Teſtes ſi fuerint ritè recepti, & examinati, an, & quando poſſint alij examinari, vel ijdem repeti, ſi publicatio minus ritè facta ſit.

TESTES poſſunt examinari poſt publicationem indiſcretam, factam ſcilicet à Iudice feſtinanter, odio, 54
vel gratiâ ad impediendum, ne Pars faciat ſuas probationes; præſertim, ſi publicatio fuerit facta Parte inuita, & proteſtante; niſi tamen Pars ipſa petierit publicationem, & poſtea proteſtata fuerit; quia tunc nihil operatur proteſtatio, cùm ſit quid contraria facto: eóque magis, ſi didicerit teſtificata: quibus ceſſantibus, Regula procedit, nedum publicatione facta Parte inuita; verùm etiam ea inſcia & abſente: vſque ad *n.* 381.

Præcipuè non procederet, ſi Iudex 55
ex cauſa, inuita Parte, vel etiam ea ignorante, legitimè tamen ea citata publicauerit; vt putà, quia fortè timebatur de peremptione Inſtantiæ.

* * *

EX

EX QVÆST. LXXV. Cap. XIII.

ARGVMENTVM.

Teſtis, an, & quando poſſit poſt publicationem examinari in cauſa Matrimoniali.

REGVLARITER in cauſa Matri-
57 moniali Teſtes poſſunt poſt publicationem examinari: multò magis, quando Iudex ex officio procedit; etiam in cauſa Matrimonij. Alij contra. Hæc non procederent, quando Teſtes producerentur pro Matrimonio Alij contrà, & mul-
58 tùm fundatè *Author* verò diſtinguit quod ſi agatur de gradu prohibito à *Lege Diuina*, in qua Papa non poteſt diſpenſare, procedat contraria opinio: ſecùs in prohibito à *Lege Canonica*. Alij contrà. Aduerte in propoſito, quod Teſtes poſſunt contra Matrimonium deponere duobus modis.
59 *Primò*, quando agitur de illo non contrahendo. *Secundò*, quando de iam contracto diſſoluendo, aut ſeparando. Primo caſu, quia non agitur de periculo animæ, videtur non poſſe poſt publicationem recipi Teſtes. Secundo verò, quod poſſunt recipi. Sed in vtroque caſu, Alij contrà.
60 *Author* conciliando dicit, quod primò opinio procedit, quando agitur de diſſolutione Matrimonij, hoc eſt quando Teſtes poſt publicationem admittuntur ad reprobandum alios Teſtes, qui depoſuerant contra Matrimonium, & ad illud diſſoluendum, & ſic reuera ſumus in caſu quò iſti Teſtes reprobatorij admiſſi poſt publicationem, non contra Matrimonium, ſed pro Matrimonio deponunt Regula
61 verò non procedit in caſibus, quibus ſententia in iudicatum tranſit, ſeu quando Teſtes producuntur ſuper extrinſecis ad vinculum Matrimonij, ſiue agitur de conſanguinitate probanda, vel improbanda, vel de ſponſalibus, & ſic Matrimonio non firmato. & generaliter vbi de nullo
62 periculo animæ tractatur. Denique ſimilis receptio à Iudice debet fieri cum cognitione cauſæ, & producens iurare debet, quod poſt publicationem examinandos non ſubornauit; vſque ad *n*.417.

EX QVÆST. LXXV. Cap. XIV.

ARGVMENTVM.

Teſtes in Criminalibus quando poſſint examinari poſt publicationem.

REGVLA proponitur affirmatiua,
quod ſcilicet in Criminalibus 63
poſt publicationem poſſint Teſtes examinari, ac examinati repeti: potiſſimùm quando Iudex procedit ex officio, ſiue ad inſtantiam Partis, & Accuſatoris, dummodò certus ſit, nullam adeſſe ſubornationem, & concurrat aliqua iuſta, & magna cauſa. Amplia multò magis ad Rei defenſionem, ſi agatur de pœna corporali; ſecùs, ſi de pecuniaria. Sed de *Conſuetudine*, quidquid ſit de *Iure*, 64
nec etiam Iudex poteſt Teſtes repetere, cùm non debeat Reo præſente eius defenſiones facere, eòque minùs abſente.
Prohibitum tamen eſt ad offenſam in- 65
ſtante Parte poſt publicationem Teſtes examinare ſuper eiſdem capitulis, & indiciis; ſecùs, ſi ſuper nouis & diuerſis. Obſtat inſuper publicatio, quando Iudex procedit inſtante Accuſatore; niſi certum ſit, nullam adeſſe ſubornationem: & ſingulariter, relatio Peritorum poteſt recipi, etiam publicato proceſſu: vſque ad *num*.431.

EX QVÆST. LXXV. Cap. XV.

ARGVMENTVM.

Reſtitutio in integrum, an, & quando concedatur Maiori, Minori, Mulieri, ſiue alteri, ad examinandum poſt publicationem.

MAIORI conceditur reſtitutio ex
Clauſula generali, *ſi qua mihi iu-* 66
ſta cauſa, &c. *Primò*, ex capite impedimenti *Secundò*, quando ante publicationem Teſtes erant captiui, & ſic non poterant examinari. *Tertio*, ex capite ignorantiæ, quando ſcilicet qui poſt publicationem vult producere Teſtes, quos ante

P 3 eam

eam ignorabat;niſi tamen ignorantia procederet ex capite doli. *Author* tamen con-
67 trarium tenet. *Quartò*, quando nihil poteſt imputari producenti. *Quintò*, ex capite æquitatis. *Sextò*, omni caſu,quo quis reſtituitur aduerſùs ſententiam. Quod
68 extende, nedum poſt publicationem, ſed etiam poſt renunciationem; præſtito tamen iuramento, quod talis reſtitutio non petatur per calumniam, & per dolum, quamuis non ſit de neceſſe; ſed præſtetur ad cautelam, & ad omne dubium tollendum: vſque ad *n*.444.

Minor reſtituitur ad examinandum
69 poſt publicationem: & ſibi reſtitutio conceſſa,prodeſt etiam Maiori: ſed non conceditur ex alio capite, quàm aduersùs omiſſas probationes; non quando conſtaret de dolo, & ſubornatione; non in Criminalibus, & ad offenſam; non etiam ad probandum aliquam exceptionem leuem, putà Dilatoriam, vel Declinatoriam, quæ non concernunt merita cauſæ. Non reſti-
70 tuitur tandem aduersùs alium Minorem; neque etiam niſi conſtaret de læſione: quando enim Minor fuit diligens in perquirendis Teſtibus, pariter non reſtituitur: & quandocunque hæc reſtitutio non prodeſt Aduerſario, quia non trahitur ad non priuilegiatum: vſque ad *n*.457.

Mulier non reſtituitur ad examinan-
71 dum poſt publicationem, tanquam Mulier, licèt poſſit reſtitui tanquam Maior ex clauſula generali, *Si qua mihi iuſta cauſa*. Idem in Ruſtico, qui non aliàs reſtituitur, niſi probet, non potuiſſe conſu-
72 lere Peritos, ſeu Aduocatos Eccleſia verò reſtituitur ad inſtar Minoris, non tamen reſtituitur aduerſus Eccleſiam; præſertim quando tractaret de lucro captando: & inſtar Eccleſiæ reſtituitur Fiſcus.

EX QVÆST. LXXVI. Pars I.

ARGVMENTVM.

Teſtes ante litem conteſtatam, & ad perpetuam rei memoriam, an, & quando in Iudicio Ciuili ex parte Actoris examinari poſſint? & examinati quid, & quando probent.

1 Ponitvr Trigeſimò contra Teſtes, quod ſint examinati *ante litem conteſtatam*; & ideo nihil probent: multò magis in Criminalibus, ſiue ſint Laïci, ſiue Clerici; tales enim atteſtationes ſunt ipſo iure nullæ, adeo vt non poſſint recipi Teſtes ad perpetuam rei memoriam ſuper fama, niſi fama eſſet publica, quæ fortè in futurum mutaretur, & obliuioni traderetur. Teſtes verò ſenes, Valetudinarij, diù abſfuturi à loco exami- 2
nis, ac generaliter omni caſu in quo niſi examinarentur, veritas occultaretur, & probationis copia ſubtraheretur: poſſúntque examinari ad perpetuam rei memoriam ante litem conteſtatam. *Primò*, quando examinantur ex parte Rei. *Secundò*, quando ex parte Actoris, & creditoris in diem, vel ſub conditione; præſertim, quando non ſit in poteſtate Actoris ad ſui 3
libitum agere; putà, quia ſit creditor ad tempus, in diem, vel conditionaliter; etiam ad mentem legis Aquiliæ, *in lege Aquilia* 40.*ff. ad leg. Aquiliam*, niſi debitum eſſet ſub conditione poteſtatiua, pendente ſcilicet à poteſtate creditoris. Poſſunt recipi ex parte Actoris in cauſis 4
ſummariis, breuioribus, & in quibus libellus non offertur, vbi non requiritur conteſtatio, vbi agatur de fœdere matrimonij, ſiue ad dirimendum, ſiue de ſponſalibus, ſeu ſi ad tori ſeparationem ex crimine: ſeu quando quæſtio agitur, coram Eccleſiaſtico incidenter ad cauſam principalem. Idem, ſi agatur de matri- 5
monio ſpirituali, de Dignitate, ſeu beneficio Eccleſiaſtico, in cauſis ſpiritualibus, niſi agatur de probando aliquem eſſe Vſurarium manifeſtum. Idem in cauſa denunciationis, reſtitutionis in integrum incidenter Officio Iudicis petitæ, vbi aliquid officio Iudicis expeditur, quando quid petitur officio Iudicis, actioni deſeruiente. In cauſa petitionis Legati, in reſtitutione Trebellianicæ, quando Teſtes examinantur in Iudicio *communi*, vt putà, familiæ Erciſcundæ, & finium regundorum: in cauſa liberali, & libertatis, in qua agitur de ſtatu perſonæ: in cauſa Dotis, & vbi agitur de Dote reſtituenda: vbi offenditur publicum commodum, ſeu publica vtilitas: ſuper incidentibus, & emergentibus ante conteſtationem litis: quando dubitatur, ne propter moram, & temporis longinquitatem, ſeu aliàs propter amicitiam, ſeu affinitatem cum Aduerſario contrahendam. Verùm ſi factum ſit 6
valde graue, notabile, & non intricatum, quia tunc, cùm illud non præſumatur ex longo tempore receſſere à memoria, ideo ſuper eo Teſtes non recipiuntur. Item quando

quando agitur de ſtatu Eccleſiæ, Iudéxque ex officio, de illius iuribus malè occupatis, & detentis, inquirit.
7 Quando cœpto iudicio, Reus cauil loſè excipieodo, impediat, & differat litem conteſtari. Quando agendum eſſet contra Malitioſum, Potentem, & Tyrannum, quem Actor non auderet conuenire; quia hoc caſu ſubueniendum eſt Actori per Iudicem, conſiderata forma, & qualitate negotij, & Perſonarum, & aliis circunſtantiis, quanto cautiùs poterit, faciet Teſtes recipi, & examinari diligenter, ſuſtinendo ipſe vices Rei circa examinationem, & reſeruato eidem Reo ius excipiendi contra perſonas, & dicta Teſtium: vſque ad *n.*53.
8

Item quando quis in remotis partibus paſſus fuerit aliquod infortunium, putà, naufragium, furtum, hoſtium incurſum, ſeu quid ſimile; tunc enim in eodem loco ſecuti infortunij, parte non citata, & lite non conteſtata, Te-
9 ſtes recipiuntur. Extende de conſenſu Partium, vbi agitur de periculo animæ, ſeu de ætate, & natalibus filiorum, ad inſtantiam Parentum, & in pluribus aliis caſibus, in quibus *Author* loquitur remiſſiuè, & præcipuè ad Mont.in *repert.Teſt.rub.*94 *& ſeq.fol.*97.

Amplia omnes prædictas limitatio-
10 nes, vt quando Teſtes poſſunt recipi ante litem conteſtatam, poſſunt etiam examinari die feriato, quando imminet maximum periculum petituræ probationis: & generaliter vbi poſſunt recipi, & examinari Teſtes ad perpetuam rei memoriam: ſed iſti Teſtes tantùm probant contra citatos, & vocatos: non autem contra Tertium, & contra eorum dicta, ac perſonas, opponi poteſt quælibet exceptio: vſque ad *n.*61.

EX QVÆST. LXXVI. Pars II.

ARGVMENTVM.

Teſtes an, & quando poſſint examinari, lite non conteſtata ex parte Rei, & ad perpetuam rei memoriam? ac examinati quid, & quantum probent.

11 REGVLA ſit, quod ex parte Rei poſſunt Teſtes examinari ad perpetuam rei memoriam: & idem quando examinantur ad hoc, vt publicentur; ſcilicet, quando quis timeat, ne ſibi in poſterum ſuper aliqua re controuerſia moueatur; & iſto caſu recipiuntur omnes, & quicunque Teſtes, dummodo iudicium non ſit adhuc inchoatum, & quando Reus producit Teſtes ad æternam rei memoriam, tunc etiam Actor poteſt producere alios Teſtes ſuper eiſdem, vel directò contrariis, ſi debitum eſſet in diem; ſecus quando eſſet purum, & Actor poſſet agere.

Amplia in eo, qui poteſt eſſe, & 12
Actor, & Reus ſimul, ſeu ſit in poſſeſſione alicuius rei, & dubitet, quod morientibus Teſtibus informatis præuideret deficientiam probationis: Sed hoc non procederet, niſi adeſſet Aduerſarius, vel ex poſſeſſione oriretur actio contra alium ex Interdicto *Vti poſſidetis*, vel *Confeſſoria*. Idem nec quando Actor eſt præſens, & offert ſe 13
paratum agere, ac litem mouere, tunc enim differtur receptio Teſtium inductorum poſt litem conteſtatam, niſi eſſent Senes, Valetudinarij, aut diù abſfuturi. Quinimò quando Reus petit ſic examinari Teſtes ad perpetuam rei memoriam, priùs debet facere citare Actorem, vt declaret an tunc velit agere; quia ſi vellet, non eſſet recurrendum ad hanc viam extraordinariam: & ſi compareat, ſiue ſit Actor, ſiue Reus, debet producere libellum, & Iuris ordinem ſeruare. Et 14
quia dicti Teſtes non poſſunt examinari ad impugnationem, ideo teſtibus examinantis Reus vti non poteſt ſi velit agere contra alium ſecùs quando alius agit contra ipſum, nec etiam poteſt vti quando ſibi competit actio: & generaliter contra dictos Teſtes, & eorum dicta ante publicationem poteſt opponi: vſque ad *numerum* 81.

***

EX QVÆST. LXXVI. Pars III.

ARGVMENTVM.

Teſtes Senes, Valetudinarij, vel diù abſuturi, [illegible], & quando poſſint examina i ante litem conteſtatam, & ad perpetuam rei memoriam.

REGVLA affirmatiua proponitur,
15 quod quando timeatur de morte Teſtium, vel eorum diuturna abſentia, poſſunt ante litem conteſtatam examinari. Et licèt in *Iure* Senes quandóque dicantur annorum quinquaginta, quandóque annorum quinquaginta quinque, quandóque ſexaginta, quandóque quadraginta ſex, quandóque Septuagenarij,
16 quandóque tandem Centenarij; in propoſito tamen Iudicis arbitrio remittitur, vſque ad quinquageſimum annum ſupra, non autem infra: & ſic Iudex ſuum arbitrium profert vſque ad quinquageſimum, & non ſupra, quia tunc indiſtinctè dicitur ſenex, vt locus non ſit arbitrio. Sic & Iudicis arbitrio remiſſum eſt, qualis dicatur abſentia diuturna? Qui dicantur Valetudinarij? Quandóve dicatur timeri de morte.

17 Licèt tamen ad perpetuam rei memoriam examinentur ſenes, etiam quod non dubitetur de eorum morte, vel diuturna abſentia; ita pari paſſu, diu abſuturi, & non Senes, licèt de eorum morte non firmiter dubitari poſſit. Infirmi autem di-
18 cuntur ex conſilio, & iudicio Medicorum, inter dictóſque infirmos, mulier prægnans numeratur: & ad hoc vt dicatur de morte Teſtium dubitari, ſola ſuſpicio ſatis eſt: & ſuper diuturna abſentia ſtatur iuramento Teſtis, qui debet præſtare duplex iuramentum, vnum ſcilicet de veritate dicenda, & aliud de futura abſentia. Et licèt
19 Teſtes non ſint examinandi ſuper articulis reprobatis à *Iure* ratione formæ; vt putà, quia in eis materia ſit malè ſpecificata, vel quia dari poſt terminum examinentur; tamen iſtis caſibus, quando ſunt Valetudinarij, ſeu abſuturi, & generaliter in omnibus caſibus, quando ſumus tempore peſtis, quo omnia iura ſoluuntur, tam ratione contractuum, quàm vltimarum voluntatum, & iudiciorum, & ideò ratio *Senij* non accuratè habenda eſt, quandoquidem,

Mixta Senum, ac Iuuenum denſantur funera mortis.

Regula tamen non procedit in Vale- 20
tudinariis, qui ſunt infirmi non ex morbo, ſed ex debilitate naturæ. Abſentia verò debet eſſe à loco Iudicij, non autem à loco domicilij. De hoc tamen *Author* dubitatiuè loquitur, & ad alios ſe remittit. Requiritur tamen de neceſſe, quod 21
Reus ſit abſens; & propterea Actor non habeat poteſtatem conueniendi illum; ſecùs è contrà: quia ſi Reus verbaliter offerat ſe litem ſuſcepturum, ſeu illam cum effectu ſuſcipiat, Teſtes per antea examinati ſi tunc viuant, nihil probant, & iterum examinari debent: ac ſingulariter *conualeſcentes*, infirmi non dicuntur: vſque ad *n.*111.

EX QVÆST. LXXVI. Pars IV.

ARGVMENTVM.

Teſtes in Criminalibus, an, & quando poſſint examinari ante litem conteſtatam.

REGVLARITER in cauſa Criminali Teſtes ante litem conteſta- 22
tam examinari non poſſunt, etiam quod ſint Senes, Valetudinarij, vel diù abſuturi. Sed quando agitur ciuiliter de crimine, ad Partis, & Accuſatoris inſtantiam, ſeu Iudicis officio, dummodò non formetur inquiſitio ad querelam Partis, recipiuntur; præſertim in cauſa hæreſis poſt mortem Hæretici ad illius memo- 23
riam damnandam. Generaliter etiam poſſunt examinari ex parte *Rei* ſeu pro informatione Curiæ, & ad inſtruendum Iudicem, eò magis in Notoriis, in cauſa Aſſaſſinij, & quando proceditur contra Clericum de maleficiis ſuis ſe publicè gloriantem: vſque ad *num.* 128.

* * *

EX QVÆST. LXXVI.

Pars V.

ARGVMENTVM.

De requiſitis in examine Teſtium ante litem conteſtatam.

PRIMVM requiſitum in materia,
24 de qua agitur, erit *cauſæ cognitio*;
quia non poſſunt examinari Teſtes ſub
quouis prætextu, niſi præcedat aliqualis
cognitio, & Iudicis interlocutio.

Secundum, *Iudicis competentia*; ſunt
25 enim examinandi coram Iudice Rei; nec
poſſunt recipi à ſolo Notario, niſi quando
periculum eſt in mora, quia tunc ex capite
periculi, poterunt examinari à quocunque
Iudice, & vbicunque.

Tertium, *citatio Partis ad dandum in-*
26 *terrogatoria*; quinimò dicta citatio debet
eſſe perſonalis, niſi adeſſet periculum,
vel non appareat de particulari Aduerſario,
quia tunc ſufficeret per edictum.

Quartum eſt, *denunciatio*, cùm de-
27 beant talia examina Teſtium infra annum
denunciari Reo ad hoc, vt commoditatem habeat excipiendi: iſtéque annus
eſt vtilis ab initio, nec currit, niſi ab eo
tempore, à quo quis potuit experiri; quia
requiritur & ſcientia, & experiendi facultas: & licèt huiuſmodi Teſtes non valeant
ex defectu denunciationis ad fauorem
producentis; attamen valent ad fauorem
Aduerſarij, ſi contineant diuerſos articulos inſeparabiles, ſecùs ſi contineant
vnum facientem pro vtraque Parte: quia
tunc non poteſt reſpectu vnius valere,
& reſpectu alterius infringi. Non requiritur talis denunciatio in caſibus expreſſis
hac eadem quæſtione deſuper, p.1.

Quintum, & vltimum eſt, *publicatio*:
28 regulariter enim poſt litem conteſtatam
publicari debent vnà cum aliis, ſi fuerint
alij examinati: & iſta publicatio eſt facienda coram Iudice competente niſi
examinentur pro parte Rei; quia tunc publicatio fit ſtatim: prout quando examinantur ex parte Actoris ſuper debito in
diem, vel conditionali: ſufficit enim conſenſus Partium ad faciendam talem publicationem: imò videtur ſufficere conſenſus Actoris, illos inducentis. Et in propoſito denunciationis, iſta ſufficit ad domum, vnica, & extraiudicialis; nec requiritur, quando Reus fuit præſens, & citatus,
vel quando fuerunt examinati ad hoc, vt
eorum dicta publicentur, quia tunc perpetuò valent, cùm ſint redacta in publica
monumenta.

EX QVÆST. LXXVII.

Cap. I.

ARGVMENTVM.

Remiſſoria ad examinandos Teſtes, quando ſit per Iudicem in Ciuilibus concedenda, aut deneganda.

OPPONITVR Trigeſimo primò
contra Teſtes, quod ſint examina- 1
ti, non à Iudice cauſæ, ſed à Notario, vel
ab alio de Iudicis mandato, quo caſu, an,
& quando probent? intricatè DD. loquuntur, & *Author* diſtinguendo materiam ad faciliorem intelligentiam in quinque capita, in hoc primo conſtituit *Regulam*, quod in Ciuilibus concedenda ſit
Remiſſoria à Iudice pro examinandis
Teſtibus abſentibus, & extra Prouinciam
exiſtentibus: quinimò & in Prouincia,
dummodo commorentur in aliqua Ciuitate, & loco non ſubiecto Gubernio, &
Regimini Iudicis examinantis. Eóque
magis conceditur ad examinandum Te- 2
ſtes Valetudinarios, impeditos, egregias
Perſonas, & alios, de quibus *in l. ad perſonas, ff. de iureiurand.* & in *c. ſi quis Teſtium, extr. de Teſtib.* Datur pro examinandis Teſtibus ad comprobationem Inſtrumenti producti pro recognitione Inſtrumentorum, & ſigillorum: & ad probandum Matrimonium, licèt hodie ex
Concil. Trident. *ſeſſ. 24. cap 1.* id probet
fides Parochi: ſed vbi liber eſſet deperdi- 3
tus, tunc poſſet probari per Teſtes. Conceditur itidem ad probandum Appellationem, vel nullitatem ſententiæ, & in pluribus aliis caſibus expreſſis per Virgil.
Boccac. *de liter. remiſſ. cap. 4. per totum.* 4
Verùm conceditur tantùm, ſi petatur ex
aliqua iuſta, & rationabili cauſa: & debet
dari aliquis fumus non exiſtentis calumniæ, nec conceditur quando Teſtes ſunt
ſuſpecti de ſubornatione: ſemel conceſſa
non reiteratur, etiam quod nulla fuerit
præfixa dilatio, ſeu litteræ fuiſſent nullæ:
præcipuè, ſi cauſa eſſet eadem, ſeu petens
remiſſo

remiſſoriam eſſet negligens in producendo. Itidem non poteſt peti poſt litem con-
5 teſtatam, poſt ſeruatum terminum ad articulandum, poſt publicationem aliorum Teſtium; poſt rem iudicatam, ſeu poſt duas conformes. Non etiam conceditur in cauſa ciuili ardua, niſi vbi neceſſitas vrgeret, ſeu timor ne veritas occultaretur, & periret: & ideò non datur in cauſa merè poſſeſſoria, ſpolij, in cauſis beneficialibus, in quibus ex vſu ſacri Palatij denegatur, niſi illam petens, appellationi renunciet; & ſi non fuerit poſſeſſor, patiatur ſequeſtrari fructus beneficij; ſi verò non ſit poſſeſſor, futuræ ſequeſtrationi
6 renunciet. Rota verò non concedit, niſi præſtito iuramento calumniæ, & dato fumo releuantiæ. Generaliter tandem dari non ſolet ad probandas exceptiones dilatorias, ſiue incidentes ex cauſa principali,
7 vel ad repulſandos Teſtes à Iudice delegato examinatos; niſi etiam delegato conceſſa fuerit poteſtas examinandi reprobatorios Teſtes, cùm ex hac refutatione plenè probetur ius excipientis. Item non datur in cauſa reſtitutionis in integrum, & generaliter in pluribus aliis caſibus relatis per Boccac. *vbi ſuprà*.

EX QVÆST. LXXVII.

Cap. II.

ARGVMENTVM.

Remiſſoria ad examinandos teſtes, quando ſit per Iudicem in Criminalibus concedenda, aut deneganda.

REGVLA proponitur negatiua,
8 quod ſcilicet in Criminibus Remiſſoria non concedatur, in tantum vt contraria conſuetudo non valeat. Extendendo, nec etiam ad probandum Attentata, niſi detur fumus etiam per Teſtes nulliter examinatos, & appareat de excluſione calumniæ; quamuis poſſit mitti Notarius ad ſumendum informationes, ſeu concedi Compulſariales ſpeciales. Conceduntur etiam in cauſa criminali parua, quando neceſſitas vrget. Alij contrà; & cum hac contraria opinione per-
9 tranſit *Author*, profitendo non eſſe concedendam niſi Teſtes ſint conſtituti in aliqua dignitate, vel eis non eſſet tutus acceſſus, aut ageretur de crimine per viam exceptionis, & eſſemus in delicto difficilis probationis: vſque ad *n* 115.

EX QVÆST. LXXVII.

ARGVMENTVM.

Quæſtiones diuerſæ in materia concedendæ Remiſſoriæ tam in Ciuilibus, quàm in Criminalibus.

REQVIRITVR primò, quod
in conceſſione Remiſſoriæ inter- 10
cedat citatio Partis, quæ facienda eſt in loco conceſſæ Remiſſoriæ coram Iudice illam concedente: & antequàm concedatur: quinimò debet eſſe citatio ſpecialis, *ad videndum ſcilicet concedi Remiſſoriam*; non enim ſufficit, partem fuiſſe citatam ad dicendum contra articulos, cùm debeat eſſe ad concordandum de Iudice, & loco, ac de loco loci, necnon ad videndum literas claudi, tradi latori, eidem Iuramentum deferri de fideliter portan-
dis & præſtandis. Denuò requiritur in loco 11
deſtinati examinis vbi citatur Pars ad conſtituẽdum Procuratorem qui citari poſſit; aliàs decerni proceſſum per affixionem ad
valuas Eccleſiæ. Iudex verò non poteſt 12
Remiſſoriam concedere, niſi præcedente cauſæ cognitione: conſtare debet quod non ſit ſuſpectus ille, cui remittitur examen: conceditur expenſis illam petentis. Et licèt Iuramentorum receptio non poſſit remitti alicui non habenti iuriſdictionem, id procedit quando remittitur nedum receptio depoſitionum, ſed etiam Iu-
ramentum. *Author* verò diſtinctionem 13
non admittit, profitendo non poſſe delegari vllo modo non habenti iuriſdictionem, niſi quando committatur in proprio territorio ipſius Iudicis. Requiritur tandem quod præfigatur dilatio, ſeu terminus ad inchoandum, & perficiendum examen; quæ quidem aſſignatio currit à die præſentationis Literarum Iudici, cui fuerint directæ: & ideo Latori eſt aſſignandus alius terminus, arbitrio Iudicis ad præſentandum: ſed ſi nulla fuerit præfixa
dilatio intelligitur tacitè data ea, de qua 14
in *L.* 1. *de dilat.* videlicet in eadem Prouincia, tres menſes; in Continentibus, ſex; in tranſmarinis, nouem: & datur etiam Parti aduerſæ alter, ſed breuior terminus ad reprobandos Teſtes, & niſi fuerit datus, debet concedi arbitraria. Iſte terminus in Remiſſoria præfixus, ſolet

etiam

etiam prorogari, ſemel, vel pluties arbi-
trio Iudicis, & ceſſante ſuſpicione calum-
niæ. Cauſæ autem concedendæ proroga-
tionis ſunt impedimenra, dummodò ta-
men fatalia non labantur; quo caſu, non
prorogatione, ſed reſtitutione in integrum
15 *Impedito* ſuccurritur. Quinimò nec pro-
rogatio concedi debet, tuſi ex cauſa, &
illa benè probata: quamuis ex ſtylo Vr-
bis concedatur indiſtinctè Prima, & Se-
cunda prorogatio, ae etiam Tertia; Parte
non contradicente: ſi verò contradixerit,
tunc opus eſt Reſcripto. Singulariter poſt
dilationem, & terminum datum poſſunt
Teſtes examinari, ſi termino durante iu-
rarunt: vſque ad *n.* 142.

Articuli verò ſunr dandi coram Iudice
16 remittente, tuſi contineant liquidatio-
nem fructuum, vel eſſent reprobatorij:
quia tunc ſunt præſentandi coram Iudice
delegato. Tranſmittuntur etiam à Dele-
gato ſimiles depoſitiones ad deleganrem,
ſigillatæ, & benè clauſæ: ſed ſi remittan-
tur apertæ, non vitiantur; quamuis Pars
ipſa aperiens puniatur de falſo, & non
poſſit opponere eontra Teſtes de inhabi-
17 litate, ſeu falſitate. Arbitri verò Com-
promiſſarij non poſſunt Remiſſorias con-
eedere, niſi de eonſenſu Partium, vel
niſi eſſent *Arbitri Iuris*, ſcilicet electi ex
forma Statuti. Similiter prohibetur De-
legatis, niſi pariter ex conſenſu Partium,
vel Principis reſcripto. Ille verò, eui eſt
remiſſa examinatio, alteri vices ſuas de-
legare nequit, eò magis in cauſa Crimi-
18 nali. Alij contrà: & *Rota* primam opinio-
nem ſeruat. Talis verò poteſtas exami-
nandi Teſtes tranſit in ſucceſſorem De-
legati, ſiue moriatur, ſiue alio modo eius
iuriſdictio expiret: non poteſt tamen re-
cipere probationes extra articulos, licèt
poſſit recipere partium confeſſiones: quin-
imò ſi Notarius ſit miſſus, cum Nuncij
Officio fungatur, & ideo nullam iuriſdi-
19 ctionem ſed tantummodò nudum Mi-
niſterium habeat, non poteſt recipere
tales confeſſiones: & pendente termi-
no in Remiſſorialibus conceſſo,
aliquid innouari non
poteſt: vſque ad
num. 174.

***

EX QVÆST. LXXVII.

Cap. IV.

ARGVMENTVM.

Teſtium examen, an, & quando poſſit per Iudicem Notario committi.

REGVLARITER, licèt Nota-
rius non poſſit ex ſeipſo Teſtium 20
iuramenta recipere, & eos examinare,
hoc tamen ſibi permittitur de Iudicis
mandaro, & ſibi de tali commiſſione cre-
ditur, ſi de ea penès Acta teſtetur. Iudex
verò non de facili hoc committere debet,
præcipuè in Criminalibus, & in Ciuili-
bus arduis, & grauibus. Alij contrà; aſ- 21
ſerentes, Iudici hoe non eſſe permiſſum.
Sed à prima opinione de mente *Doctoris*
non recedas in Practica.

EX QVÆST. LXXVII.

Cap. V.

ARGVMENTVM.

Teſtes, an, & quando poſſint, aut debeant in eorum domibus examinari? & quid præſertim de egregiis perſonis, ſenſibus, infirmis, aliàs impeditis, & ſimilibus.

PERSONÆ Egregiæ non cogun-
tur accedere ad Iudicem, ſed ad 22
eorum domos mittitur Notarius pro te-
ſtimonio recipiendo. Et Egregiæ dicun-
tur, non ſolùm *infrà* deſcriptæ, ſed &
aliæ arbitrio Iudicis. Quod procedit in il-
lis Nobilibus & Pauperibus ſimul, qui 23
propter inopiam reputant ſibi dedecori
exire domo, & comparere in publieo:
quinimò etiam in Pauperibus tantùm,
dummodò ſint honeſtæ vitæ: ac genera-
liter in omnibus Nobilibus, & in aliqua
Dignitate conſtitutis, prout ſunt Epiſco-
pi, Sacerdotes, Diaconi, Doctores, niſi
gerant officium Procuratoris; cùm illud
vile ſit, niſi Statuto, aut vſu aliter rece-
ptum eſſet. Extende ad Milites Inſignes, 24
Mulieres Nobiles, honeſtas Matronas,
Infirmos, Valetudinarios, Senes, & ad
quoſcun

quoſcunque non valentes exire domo.

25 Non ſolùm autem Iudex, & Arbiter hoc facere debet, ſed etiam tenetur de neceſſitate, niſi verſaremur in Criminalibus, & illis quidem grauibus; vel niſi Iudex eſſet taliter Nobilis, tantæque dignitatis, vt illum non deceret ad domum Teſtium accedere, quia tunc pro illis examinandis, poteſt mittere Notarium. Hoc
26 vnum tamen nota, quod quando interloquitur, Notarium eſſe mittendum, Pars citari debet: & ità practicatur in Vrbe: vſque ad *n.* 244.

EX QVÆST. LXXVIII.
Cap. I.

ARGVMENTVM.

Teſtes, quando, quomodo, & in quibus cauſis cogi poſſint ad teſtimonium ferendum.

APPONITVR Trigeſimo-ſecun-
1 dò, quod Teſtes fuerunt *coacti* ad teſtimonium ferendum. Hanc quæſtionem *Author* in tria capita diſtinguit. In *Primo*, generaliter quæritur, quomodo, & in quibus caſibus Teſtes poſſint ad teſtificandum compelli. *Secundo*, agitur de perſonis, quæ Iuris priuilegium habent. *Tertio*, quando in cauſis Criminalibus Teſtes cogi poſſint.

Regula conſtituitur in *hoc primo capite*,
2 quod Teſtes in Ciuilibus cogi poſſunt ad perhibendum teſtimonium: eò magis, ſi ſe ſubtrahant à teſtificando, gratiâ, odio, vel timore: imò ſtatim quod moniti non comparent, præſumuntur ſe ſubtrahere, gratiâ, odio, vel timore: ſed hæc præſumptio de facili eliditur. Procedit Regula eò
3 fortiùs, ſi ſubtrahantur à Parte, ſeu ab alio eius nomine; peccatum enim mortale eſt veritatem celare: & propterea mortiferè peccat, qui ſe à teſtimonio ferendo ſubtrahit: vide in præmiſſis D. Tho. 2.2. q. 70.
4 *art.* 1. Teſtes cogi poſſunt, quamuis veritas aliunde haberi poſſit: præcipuè quando iactant ſe ſcire veritatem; dummodò præcedat monitio. Coguntur etiam, & eò magis in cauſis ſpiritualibus, beneficialibus, & conſanguinitatis, quando agitur ad matrimonium coniungendum, ſecùs
5 ſi agatur ad ſucceſſionem, tutelam deferendam, Iudicem recuſandum, & iis ſimilia. Si verò Clerici ſint, aut etiam Laïci, & coram Iudice Eccleſiaſtico agatur, poſſunt ad teſtificandum compelli 6
per Eccleſiaſticas cenſuras, nempe per *Suſpenſionem*, & creſcente contumacia per *Excommunicationem*, & *Depoſitionem*: Si autem coram ſæculari Iudice, tunc per indictionem mulctæ, quæ quandoque poteſt extendi ad pœnam confiſcationis bonorum, & ad bannum. Quamuis Alij contrà: & ſi compareat, vel examinatur, 7
vel retinetur in carceribus, donec veritatem fateatur. Excuſantur Teſtes à pœna Cenſurarum, ſi neceſſariò impediti venire non potuerunt.

Non coguntur Teſtes *priuilegiati*: & tales dicuntur, omnes enumerati in *l. Iulia*, & in *l. inuiti, la prima, & la ſecunda,* 8
ff. de Teſtib. Nec etiam Teſtes *Synodales*, hoc eſt publici Denunciatores ab Ordinario deputati, qui ſi ſemel coram eodem Ordinario depoſuerint, iterum cogi non poſſunt ad deponendum coram Delegato: Et hinc poteſt inferri generaliter ad omnes Teſtes, qui ſemel tulerunt teſtimonium, vt denuò deponere non cogantur. Et ſi Teſtes venerunt ad ſe exami- 9
minari faciendum, & ſteterunt per quindecim dies in loco vbi examinari debebant, nec fuerunt examinati negligentiâ Iudicis abſque eius licentia recedere poſſunt, nec ampliùs compelli.

Limita denuò, quod nec Arbiter cogere poſſit Teſtes, quinimò de *Iure Ca-* 10
nonico nunquam cogi poſſunt, niſi ſe ſubtrahant amore, odio. vel gratia; ſecùs de *Iure Ciuili*, de quo tamen debet præcedere monitio: & vbi veritas aliàs haberi non poteſt, coguntur à principio ſub pœna Suſpenſionis, Excommunicationis, & Depoſitionis, abſque alia monitione: vſque ad *num.* 36.

EX QVÆST. LXXVIII.
Cap. II.

ARGVMENTVM.

Teſtes priuilegiati qui ſint, ad hoc vt non poſſint cogi ad ferendum teſtimonium? & quando tali priuilegio gaudeant.

REGVLARITER omnes ad teſtificandum coguntur, niſi priuile- 11
giati reperiantur. Inter illos Priuilegiatos de *Iure Ciuili*, (quamuis ſecus de

Iure

Iure Canonico Septuagenarij non cōpel-
luntur ad accedendũ ad Iudicẽ. Abſentes
Reipublicæ causâ, & Milites exiſtentes in
expeditione, necnon quicunque impediti
ex aliqua iuſta cauſa, teſtimonium ferre
non compelluntur:eóq; minùs Epiſcopus,
12 Impubes,& Pupillus,præterquam in cauſa
læſæ Maieſtatis,in qua cogũtur,& torquẽ-
tur,etiam vti Principales. Penitus verò nõ
coguntur Vitricus contra Priuignum & è
contrà:fratres ſobrini, vel ſobrinæ, natiue
ex ſobrinis:ac generaliter Agnati,Cognati,
Affines, & Conſanguinei ad inuicem cogi
13 non poſſunt Gener,Socer,Socrus, Sponſus
filiæ, Sponſa, Sponſus ; & generaliter ſiue
affinitas ſit initiata,ſiue perfecta,ad inuicẽ:
iugales,ad inuicem:liberti cõtra Patronũ:
ideſt publici vectigalium Conductores,
Proxenetæ,&, Mediatores, Inhabiles, qui
examinati nihil probant. Mulier prægnãs,
quæ non tenetur adire Iudicem; ſed cogi-
tur iurare,& deponere eius domi;quidquid
vulgò dicatur, *prægnantibus non eſſe defe-
rẽdum iuramentum*: & generaliter omnes
prædicti non coguntur, neq; in Ciuilibus,
neq; in Criminalibus:& ſicuti non poſſunt
cogi ad ferendũ teſtimonium cõtra alios,
& ſi ferant non valet, ità pariter, ſi pro eis
14 deponant, nihil proſunt. Volentes tamen
teſtificari, eorum teſtimoniũ validum eſt;
quia poſſunt,ſeu tacitè,ſeu expreſsè priui-
legio renunciare;exceptis illis, qui propter
reuerentiam non recipiuntur; vt putà filius
contra Patrem, ſeruus contra Dominum.

Coguntur iſti *priuilegiati*,quando ſub-
15 trahũt ſe examine,gratia,odio,vel timore,
quando agitur de magna cauſa, ſeu quãdo
veritas aliter haberi non poteſt. Quod in-
telligitur in Ciuilibus. Sed ſi ſint rogati in
aliquo Inſtrumento, ex quo aſſumpſerunt
officium teſtificãdi,cogi,& cõpelli poſſunt
ad deponendum : vſque ad *n*.114.

EX QVÆST. LXXVIII. Cap. III.

ARGVMENTVM.

Teſtes quando poſſint cogi ad teſtificandum in cauſis Criminalibus.

DOCTORES decertant,quando in
16 cauſis Criminalibus Teſtes cogi
poſſint,necne? *Author* verò Regulam ne-
gatiuam firmat,quod ſcil.non ſint cogẽdi,
niſi quando veritas aliàs haberi non poteſt,
vel quando ſe ſubtrahunt gratia, odio, vel
17 timore. Quomodo autem puniantur ſimi-
les Teſtes ſe ſubtrahentes?tres principales
Concluſiones firmant,quarum.

Prima eſt. quod ſubtrahens ſe à teſtifi-
cando,prout facit is, qui monitus non cõ- 18
paret, reddit ſe ſuſpectum de falſitate, &
corruptione, quæ ſuſpicio, iunctis indiciis,
& dato fumo de pretio recepto, ſufficit ad
pœnam extraordinariam indicendam.

Secunda, quod ſubtrahens teſtes à te-
ſtificando,non puniatur de falſo;ſed pœna 19
Contumaciæ,& extra ordinem, Iudicis ar-
bitrio: niſi ſubtraxiſſet Iuramentum, vel
vel pretio corruptis, quia tunc pœna falſi
eſſet imponenda.

Tertia, quod teneatur ad damnà,& in-
tereſſe:quinimò in crimine Aſſaſſinij eadẽ 20
pœna tenetur, ac ſi Aſſaſſinũ defenderet.

Redeundo ad propoſitam Regulam,te-
ſtes ſubtrahens perdit Cauſam, ex Bulla 21
Alexandri VI.*Bullar.p.*1.*conſt.*11.*fol.*146.
ſi minæ interuenerint: & circumſcriptâ
Bullâ,quæ reſtringitur tantùm ad Vrbem,
& Curiam Romanam, in Ciuilibus,ſi ple-
nè conſtet in Actis de iuſta cauſa ſubtra-
ctionis, cauſa non amittitur:ſi verò de hoc
non conſtet,& ſimus in dubio, tunc præ-
ſumitur quod ſubtrahens iniuſtam foueat
cauſam, adeo vt eam amittat, niſi doceat
de bono Iure. In Criminalibus autem, ſi
plenè de occultatione conſtet, præſumitur
culpabilis;& ex hac præſumptione,tortura
infligi poteſt. Teſtis, qui iurauit, ſe non
examinatum iri, eo non obſtante, poteſt
compelli, nec tenetur ſeruare huiuſmodi
iuramentum, nec ab eo requiritur abſolu-
tio,niſi ad cautelam.Poſſunt etiam Teſtes
compelli quando Iudex agit per inquiſi- 22
tionem, ſeu ex officio; quando inquiritur
ſuper fama, vel infamia alicuius; in cauſa
Denunciationis; quando ex probatione
criminis,quis conſecuturus eſt ſententiam
lucroſam,vel vitaturus damnoſam;aut vbi
ciuiliter agitur pro intereſſe Partis:ac ſem-
per, & quandocunque, ne crimina rema-
neant impunita. Et quamuis Alij contra, 23
non recedas à concluſione Cogũtur inſu-
per quando agitur de crimine per viam
exceptionis. Alij contrà. *Author* verò tunc
poſſe cogi dicit, *Primò*, quando excipitur
contra Teſtes quod corrupti falſum dixe-
rint. *Secundò*,quando niſi Teſtes cogeren-
tur aliquis graui damno afficeretur. *Tertiò*,
ſi conſtaret, quod ſe ſubtraxiſſent gratia,
odio,vel timore; vſque ad *n*.170.

Coguntur item in crimine *falſi*, quãdo
agitur ad probandum crimen notoriũ,ſiue 24
quem eſſe condemnandum de crimine,
aut tractaretur de priuatione alicuius Di-
gnitatis; vel de iniuria perſonali facta

Clerico ; de conſpiratione contra ſuum
Prælatum;necnon de quocunque crimine,
quia de *Iure Ciuili* quandocunque com-
15 pelluntur.Excipe *Clericos* in Criminalibus
cauſis, præſertim ſi ſint in ſacris Ordini-
bus conſtituti, & agatur de Cauſa ſangui-
nis. Extendendo ad Laicos aſpirantes ad
Clericatum: vſque ad *n.*201.

EX QVÆST. LXXIX.

ARGVMENTVM.

De Tortura Teſtium.

OPPONITVR 33.contra Teſtes,quod
1 fuerint *indebitè torti.* Et Regula
cōſtituitur, quod ſcilicet liberi homines in
caput alicuius non torqueantur Serui verò
indiſtinctè torquentur. Sic & in crimine
læſæ-Maieſtatis, omnibus pariter tortura
2 infligitur.Extende ad teſtes vacillantes, &
variantes ; ad informatos de aliquo facto,
veritatem dicere nolentes. Teſtes autem
infames,ſiue infamia Iuris,ſiue infamia fa-
cti, ſine tortura non recipiuntur:ſic & Te-
ſtes criminoſi, & à Iure reprobati, Vltro-
3 nei,Domeſtici, Vicini necnon Teſtes, qui
dicunt non recordari de eo, de quo veriſi-
militer recordari debēt, niſi tamen obliuio
ſit veriſimilis, quæ talis præſumitur poſt
quinquennium,aliquando poſt triennium,
quandóque minori tempore,Iudicis arbi-
trio : & generaliter Teſtibus torquendis
copia indiciorum non datur: non tamen
torquentur Minores quatuordecim anno-
4 rum,niſi in crimine læſæ-Maieſtatis, Te-
ſtes inhabiles, & qui examinari nullam fi-
dem faciunt ſed hoc,quamuis procedat de
Iure,in practica non recipitur: quia indi-
ſtinctè torquentur. Sacerdotes,licèt aliqui
dixerint non poſſe torqueri, receptius eſt
contrarium, dummodò contra eos magna
5 procedant indicia.Et quando fuit dictum,
non torqueri liberos homines,intellectum
fuit de perſonis conſtitutis in aliqua Dig-
nitate,Nobilitate,vel Officio ſæculari; qui
& torquentur, ſi ſibi ipſi varij, aut vacil-
lantes reperiantur.
6 Ad torturam deueniri non poteſt contra
quoſcunque Teſtes, niſi priùs conſtito de
corpore delicti,vel niſi contra ipſos præce-
dant indicia, quia ſine indiciis torti nihil
probant;& quando veritas aliunde haberi
poteſt, abſurdum eſſet eos torquere: &
quando eſſent plures informati, non om-
nes torquentur, ſed duo, aut tres. Alij
dicunt, id verſari in Iudicis arbitrio. Eo-
rúmque tortura debet eſſe moderata, ſci-
licet,ſi ad habendam veritatem,per vnam
quartā,horę ſeu ad ſummū per medietatē:
ſi ad purgandam infamiam, per ſpatium
vnius *Credo.* In iſtis Teſtibus tortis multi 7
volunt eſſe neceſſariam ratificationem.
Alij contradicunt,& forſan veriùs,eâ ſoli-
ta ratione, quia Teſtis ex interuallo ſuum
dictum corrigere non poteſt: vſq; ad *n.*89.

EX QVÆST. LXXX.
Oppoſitio XXXIV.

ARGVMENTVM.

De Teſte vltrò offerente ſe ad examen ſubeundum,& teſtificandum.

IN conflictu variarum opinionum,
Author firmat Regulam,quod Te- 1
ſtis ſpontè ſe examini offerens, tamquam
ſuſpectus non probet,& poſſit torqueri:ad
hoc enim, ne vltrò deponere dicatur,cita-
tio de neceſſe requiritur, niſi Teſtis ſit
productus à Parte, vel monitus à Iudice.
Quamuis *Author* id neget, & citationem
ſemper requiri profiteatur. Si verò Teſtes
examinentur Parte præſente, & non con- 2
tradicente, tunc non dicuntur ſpontè de-
ponere; præcipuè quando ſumus in mate-
ria,in qua agitur de peccato euitando, vel
in Teſte,qui fortè fortuitò in Iudicio repe-
ritur:nec in dubio,quis præſumitur ſpontè
depoſuiſſe:& licèt quocunq; caſu iſte teſtis
vltrò ſe ſubijciens,non faciat indicium,fa-
cit tamen præſumptionem: vſque ad *n.*26.

EX QVÆST. LXXX.
Oppoſitio XXXV.

ARGVMENTVM.

Teſtis quando poſſit per ſcripturam depo-nere,abſque eo, quod voce teſtificetur.

FIRMATVR Regula, (licèt pro, &
contra aduerſentur ſibi inuicem opi- 3
niones,) quod ſcilicet Teſtes non poſſint
in ſcriptis dictum ſuum tradere,non ſolùm
quando ſunt præſentes in loco iudicij, ſed
neque etiam ſi fuerint abſentes, & ſic per
literas, vel ſcripturam Iudici tranſmiſſam,
ſuam depoſitionē cōponere:Et hinc infer-
tur ad *fides*, ſeu chartulas, in quibus vnus,
vel

vel plures abſentes à Iudicio, faciunt pro
4 veritate fidem ſuper aliqua re, ſeu ad lite-
ras Epiſcoporum, quæ nec etiam pro-
bant, quando quis habet neceſſe produ-
cere Teſtes in Iudicio; ſecùs ſi quis velit
probare actum extraiudicialem, vel agatur
de Excommunicatione. Et ſingulariter va-
5 leret Teſtimonium redactum in ſcriptis,
ſi ab ipſomet Teſte legeretur coram Exa-
minante, præſertim quando factum eſſet
valde implicitum, & inuolutum, adeò vt
viua voce exprimi non poſſet. Mutus ex
6 accidenti, & ſcribere ſciens, teſtificando
dictum ſuum in ſcriptis tradere poteſt: &
generaliter quando agitur de relatione
Peritorum, vel de probanda ætate filio-
rum, vel adeſſet conſuetudo teſtimonium
ſcriptum admittendi, vel illud ferentes,
eſſent Nobiles, integræ opinionis, & omni
exceptione maiores, vt ſunt Aduocati,
Notarij, Procuratores, qui omnes, vltra vi-
tæ integritatem, ſunt etiam verſati in iſtis
examinibus; & propterea non eſt periculũ,
quod ore, & vultu non eſſent conſtanter
confirmaturi id, quod per ſcripturam de-
poſuerunt. Iſta tamen Limitatio non reci-
pitur in practica, quia Teſtes quantum-
cunque Nobiles, & integræ fidei, oretenus,
7 non per ſcripturam examinantur. Admit-
terentur tamen coram Arbitro, poteſtatẽ
habente procedendi de Iure, & de facto,
omiſſa omni Iuris ſolemnitate, vel ſi ità
Iudici videretur: & tamen quandocunque
inducunt præſumptionem, cuius qualis ſit
effectus, Author remiſſiuè loquitur: vſ-
que ad *num.* 54.

EX QVÆST. LXXX. Oppoſitio XXXVI.

ARGVMENTVM.

Teſtes quando poſſint examinari die feriata? & examinati quando probent.

8 OPPONITVR, quod Teſtes ſint *recepti
die feriata*, & ideo non probent: ſed
ſi iurarunt die iuridica, vtique die feriata
recipi poſſunt: quinimò de conſenſu Par-
tium illis ipſis diebus & iurare, & exami-
minari poſſunt. Excipe feriatos in honorẽ
Dei, intelligendo de ferijs introductis ad
fauorẽ & neceſſitatem hominis, vel ſi eſſet
periculum in mora, putà, quia abſfuturi, in-
firmi, Valetudinarij, Iudicis iuriſdictio eſ-
ſet peritura, ſeu examinarentur ad perpe-
tuam rei memoriam, vel Iuris ordine præ-
termiſſo: vſque ad *n.* 59.

EX QVÆST. LXXX. Oppoſitio XXXVII.

ARGVMENTVM.

Teſtes quando poſſint examinari extrà terminum? & examinati quando probent.

GENERALITER Teſtes examinati
ſiue *poſt*, ſiue *extra terminum* ad 9
probandum aſſignatum, ſiue Statutarium,
ſiue Legalem, ſiue etiam datum à Iudice,
non probant. Hoc non procedit, quando
res eſt integra, in Cauſis ſummariis, quan- 10
do Teſtes ſunt in promptu, vel inconti-
nenti poſt terminum producuntur: eòque
magis, ſi poſt lapſum terminum peruene-
runt ad notitiam, ſeu cauſa fuit commiſſa
de æquitate, prout inter Mercatores: &
hinc generaliter Iudex ex officio poſt ter-
minum poteſt examinare, præcipuè ſi in
termino fuerunt iurati, quandò terminus
eſt datus ſimpliciter ad probandum, dum- 11
modò in termino fuerint producti: & ità
videtur tenere *Rota*. Sed quando eſſet da-
tus terminus ad probandum, & probatum
habendum per omne genus probationum,
vel per verba præſenti temporis, putà ſi
Iudex dixerit *debeat produxiſſe*; ſeu ter-
minus daretur à *Lege*, vel *Statuto*; quia
tunc non probant, quando Pars nullam
fecerit diligentiam de illis examinandis in
termino: & ad hoc, vt de iſta diligentia cõ-
ſtet, neceſſaria eſt poſſeſſio: vſque ad *n.* 92.

EX QVÆST. LXXX. Oppoſitio XXXVIII.

ARGVMENTVM.

Teſtes, quando ſecretè, & ſingulariter examinari debeant? & alter examinati an probent, & quando.

REGVLA ſit, quòd licèt Teſtes de-
beant iurare Parte præſente, vel ci- 12
tata; Attamen debent examinari *ſecretè*,
nemine præſente, & audiẽte, & debẽt exa-
minari ſingulariter, nõ inſimul & in turba.
Hoc non procedit quando Cauſa eſt mul-
tũ ardua, in qua poteſt Notarius, vel Iudex
adhibere duos viros fide dignos, ad hoc vt
nunquam dubitari contingat de eius fide:

ſed communis obſeruantia eſt in contra-
13 rium. Non pariter procedit in Cauſis ſummariis, in quibus non requiritur publicatio: & licèt non poſſint examinari Parte præſente, attamen ſi fuerint examinati, probant: ſed Pars non poteſt alios Teſtes producere: id pulchrum nota, & tene menti: vſque ad *n.98.*

EX QVÆST. LXXX.
Oppoſitio XXXIX.
ARGVMENTVM.

Teſtes an debeant per extenſum examinari, vel per relationem ad alterius Teſtis depoſitionem? Et quid ſi dicant, contenta in articulo vera eſſe.

14 OPPOSITIO, quod Teſtes non ſint examinati *per extenſum*, vrgentiſſima eſt; quia non probant. Et hinc infertur, quod Teſtis dicens, *contenta in articulo eſſe vera*, nihil releuet, niſi reddat rationem, & factum narret. Extendendo, quod pariter non probet dicens, *veritatem eſſe, ſicut alter Teſtis depoſuit*; cùm depoſitio relatiua improbetur à Iure: ità relatis contrariis, & impugnatis, firmat *Author*: vſque ad *n.106.*

EX QVÆST. LXXX.
Oppoſitio XL.
ARGVMENTVM.

De Teſtibus in articulo mortis conſtitutis, an, & quando poſſint examinari? & examinati quando probent.

15 PPONITVR, quod Teſtes ſint examinati *in articulo mortis*, & ideo non probent: ea quippe ſolidiſſima ratione, quia languet memoria, intellectus efficitur veluti murus: & mortis timore op-
16 preſſus, mortuo ſimilis eſt: In hac oppoſitione quinque *Author* refert opiniones ſibi inuicem aduerſantes: & tandem ipſe concludit, quod Teſti in *articulo mortis* conſtituto examinato nunquam plenè credatur: & tantùm faciat aliquam præſumptionem, niſi fuerit formiter, citata Parte, & Iudice præſente examinatus: vſque ad *n.113.*

EX QVÆST. LXXX.
Oppoſitio XLI.
ARGVMENTVM.

De Teſtium effrænato numero refrænando.

PPONITVR, quod non debeant Teſtes *in effrænato numero* 17
examinari, ſed eorum multitudo refrænanda. De *Iure Canonico*, Teſtes *Quadraginta* examinari poſſunt: de *Iure Ciuili*, ſuper vnoquoque articulo *Tres* tantùm, & non plures recipiuntur. Verius tamen eſt, id totum Iudicis arbitrio remiſſum eſſe, qui conſiderata magnitudine, & qualitate perſonarum, & Cauſæ, iudicabit qualis ſit ſufficiens, vel effrænatus Te- 18
ſtium numerus. Vbi autem Statuta adſint, ſunt ſeruanda: & quandocunque Iudex numerum refrænat, non antequàm examinentur id facit, ſed quando, aliquibus examinatis, videt intentionem producentis probatam: vſque ad *n.117.*

EX QVÆST. LXXX.
Oppoſitio XLII.
ARGVMENTVM.

De Teſtibus examinatis in Iudicio nullo.

PPONITVR, quod Teſtes ſint examinati coram Iudice *incompetente*, 19
vel aliàs in Iudicio *minùs ſolemniter* agitato: ideóque non probent. Et in hac Oppoſitione nullum facit dubium *Author*. Illam non ampliat, neque limitat. Quare Concluſio veriſſima, & vti talis ſemper ſeruanda.

LAVS DEO.

SVCCVS

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII PARS NONA.
EX LIBRO TERTIO, TITVLO NONO, QVÆST. LXXXI. CAP. I. DE REO CONFESSO, ET CONVICTO.

ARGVMENTVM.

Confeßio iudicialis, an; & quando ad condemnandum ſufficiat? & generaliter de materia.

1 CVM ſuperiùs fuerit extorculata materia accuſandi, inquirendi, carcerandi, torquendi, & examinandi, tam Reos, quàm Teſtes; operæ pretium eſt videre, quando Rei *confiteantur*, vel *conuicti* reperiantur, & quæ ad eorum condemnationem pertineant.

Regula igitur conſtituitur, quod iudi-
2 cialis, & ſpontanea confeſſio, ad condemnandum ſufficiat: cùm nulla maior reperiatur probatio, quàm oris proprij iudicialis confeſſio: & ideo eadem validat nullitatem proceſſus: & facta in vno iudicio, præiudicat in alio: & quando ſit qualificata, poteſt pro parte Fiſci acceptari, & pro parte reijci, reiecta qualitate excuſatoria: valet ad condemnandum, licèt emanauerit ſiue iudicijs: nocet *cōfitentis hæredibus*,
3 & propterea poteſt conueniri hæres furis ad reſtituendum bona, quæ fur ipſe abſtuliſſe confeſſus eſt; dummodò aſſertio non fuiſſet erronea, & prolata per verba enunciatiua; ac dummodò generaliter confeſſio non ſit contraria veritati, ſeu falſa; licèt ſemper in dubio præſumatur vera. Et hinc confitens occidiſſe hominem, qui viuus
4 reperiatur, tamquam falſa, in nihilo nocet confitenti, ſi de illius innocentia Iudici conſtet; nedum ante, ſed etiam poſt ſententiam; quamuis hoc vltimo caſu, pro liberatione confitentis Princeps ſit conſulendus. Minúſque ſufficit ad condemnandum confeſſio emanata coram Iudice incompetente: eóque minùs confeſſio inueriſimilis, improbabilis, impoſſibilis, non verificata in circunſtantiis, & qualitatibus,
præſertim ſubſtantialibus per Reum con- 5
feſſis, ſiue per torturam, ſiue ſpontè. Debet eſſe inſuper ſpecifica, non dubia, incerta, tacita, vel implicita; ſed clara, certa, lucida, expreſſa, explicita; aliàs nihil operatur: & propterea quando quis excipiendo, vel ſeipſum, vel alium, criminis Reum tacitè fateatur, nihil infert ad condemnationem:
ideóque dubia, & incerta, ſumitur in bonã 6
partem, in fauorem Confitentis, & ſecundùm illius intentionem; niſi eſſet homo malæ famæ, & confiteretur quæ de ſe mala, & prohibita ſunt; ac demum quandocunque ſatis eſt ad torquendum. Idem ſi confeſſio ſit ſine cauſa, incidenter emanata, ſub ſpe impunitatis promiſſæ à Iudice, quam promittere non poteſt: ac pari paſſu, ſi ſit erronea ſiue facta coram ſolo Notario, Iudice abſente, & de Iudicis ordine non examinante. Quinimò non deſunt

volentes, confeſſionem factam coram Iudice, non ſedente pro Tribunali, & non in forma iudicij, nihil valere; quamuis faciat indicium ad torturã, & ad condemnandũ ad pœnam extraordinariam ſufficiat. Ex-
7 tende quod iudicialis confeſſio calore iracundiæ, properè, repentinò, ex abrupto, & non deliberatè, itidem ad condemnandum non ſufficiat: Et hæc eſt communis, ac receptiſſima opinio: vſque ad *num.* 60.

Confeſſio Procuratoris, Principali non
8 nocet; præcipuè in Criminalibus, niſi ad hoc haberet ſpecialiſſimum mandatum: quinimò ab ipſo Principali facta coram duobus ex tribus Iudicibus, non valet; cùm debeat coram omnibus emanare: ac generaliter in materia *confeſſionis*, valet argumentum de Ciuilibus ad Criminalia negatiuè, non autem affirmatiuè: Et iterum generaliter, vnius confeſſio, alteri non nocet: & hoc procedit tam in Ciuilibus, quàm in Criminalibus: vſque ad *n.* 66.

EX QVÆST. LXXXI. Cap. II.

ARGVMENTVM.

Confeſſio validat nullitatem Proceſſus, quando hoc verum ſit, & quando non.

REGVLARITER Confeſſio vali-
9 dat nullitatem proceſſus, quia vbi habemus confeſſionem, non curamus de tela iudiciaria: ideóque, licèt ſit omiſſus ordo ſubſtantialis, lis non ſit conteſtata, & inſtantia ſit perempta, condemnari
10 poteſt. Non tamen ad id cogitur Iudex, nec ſupplet defectum ſententiæ in Criminalibus: quinimò nec validat nullitatem reſultantem ratione præpoſterati ordinis. Alij contrà, & veriùs. Extende, quod nec
11 ſuppleat inquiſitionis defectum, quoad pœnam ordinariam imponendam. Sic nec nocet confeſſio ſine indiciis in tortura, vel metu tormentorum extorta: ſiue nullitas ineſt in ipſa confeſſione; quia licèt confeſſus poſſit condemnari ex proceſſu nullo, hoc intelligitur de pœna extra ordinem: vſque ad *numer.* 92.

EX QVÆST. LXXXI. Cap. III.

ARGVMENTVM.

Confeſſio facta in vno iudicio, an, & quando [illegible]et in alio.

QVAMVIS regulariter confeſſio facta in vno Iudicio, præiudicet 12
Confitenti in alio: ac confeſſio criminis facta in iudicio Ciuili, vel Criminali ciuiliter intentato, præiudicet in iudicio Criminali; attamen facta coram Arbitro tantùm ſufficit ad condemnandum extraordinem: & in Criminalibus, nunquam ſatis eſt: quia, licèt facta in ſummario iudicio, probet in ordinario, ſeu plenario; & facta iudicio nullo, probet etiam in alio iudicio; id intelligitur inter eaſdem perſonas, ac dummodo confeſſio ſit vera, expreſſa, & explicita; quia ſecùs, ſi fuerit reprobata à Iure, facta à Procuratore, ſeu incidenter emanata: vſque ad *n.* 110.

EX QVÆST. LXXXI. Cap. IV.

ARGVMENTVM.

Confeſſio qualificata, an, & quando poſſit per Fiſcum ſcindi, & pro parte acceptari, pro parte verò impugnari.

REGVLARITER confeſſio qualificata ſcinditur, & pro parte ac- 13
ceptatur, pro parte verò reijcitur, quando ſumus in prohibitis; & iis, quæ habent contra ſe præſumptionem: prout eſt homicidium, iniuria, & iis ſimilia. Ampliando, vt procedat non ſolùm quando qualitas eſt adiecta confeſſioni ſub duplici conſtructione verborum; vt putà, ſi quis dixerit, *occidi, ſed ad meam defenſionem*; verùm etiam ſi facta ſit ſub vnica ſtructura verborum, putà, dicendo, *occidi ad meam defenſionem*. Alij contrà. *Author* verò diſtinguit, quod confeſſio emanata 14
vnica ſtructura verborum, poſſit ſcindi, & pro parte acceptari, quoad pœnam extra

extraordinariam: & hæc diſtinctio eſt in ſe veriſſima: quia quocunque modo qualitas confeſſioni adijciatur, nunquam operatur impoſitionem pœnæ ordinariæ: quinimò poteſt quis à principio delictum ſimpliciter fatendo ex interuallo qualitatem adijcere: dummodò ſic ex interuallo adiectam qualitatem probet. vſque ad *num.* 127.

Verùm ſi à principio negatum eſſet de-
15 lictum, & poſtea metu probationum Reus videns ſe conuictum, vel ex quacunque alia cauſa illud confeſſus eſſet qualificatè, tunc ratione doli præſumpti ex præcedenti mendacio, iſta confeſſio qualificata poteſt pro parte acceptari, & prò parte impugnari: quia licèt hoc caſu Reus non
16 prohibeatur qualitatem adiectam probare, eâ non probatâ, condemnari poteſt in pœnam ordinariam: ſed ſi Reus non ſit conuictus, & de delicto aliter non conſtet, quàm per ſuam confeſſionem; tunc ſiue Reus neget, & poſtea cum qualitate confiteatur; ſiue etiam à principio negaſſet, & qualitatem ſubſecutæ confeſſioni adiectam non probaſſet; nec eſt torquendus, vti voluerunt multi, nec etiam condemnandus, niſi extraordinariè: verùm ſi conſtet aliunde per plenas probationes, vel etiam ſi non conſtet quàm per indicia, tunc, non obſtante confeſſione qualificata, primo caſu abſque dubio intrat pœna ordinaria: ſecundo autem, quidquid multi dicant, poſſet torqueri ad hoc, vt ſine
17 qualitate, & ſimpliciter reſpondeat. Alij contra hanc concluſionem inſurgunt: & *Author* ipſe fatetur, non poſſe torqueri, ſed tantùm extraordinem condemnari: vſque ad *n.* 142.

Sed ſi qualitas incipiat à Negatiua; pu-
18 tà, quod Reus dixerit, ***non occidi, ſed ſi occidi, ad defenſionem meam occidi***: tunc Confitens habetur pro negante, nec iſta confeſſio qualificata poteſt ſcindi: & idem, ſi confeſſio non incipiat à Negatiua, ſed à conditione; putà, ſi dixerit, ***ſi occidi, occidi ad defenſionem***: quo caſu eâ non admiſsâ, Reus torqueri debet, vt affirmatiuè, vel negatiuè reſpondeat: & eò magis haberetur pro negante iſte Confitens, ſi poſt adiectam qualitatem, adijceret etiam clauſulam, ***& non aliter***: vſque ad *num.* 149.

19 In delictis non prohibitis à Iure communi, confeſſio qualificata non poteſt ſcindi: & hinc, ſi quis confeſſus fuerit detuliſſe frumentum extra territorium, ſed cum licentia; iſta confeſſio, vel debet in totum acceptari, vel in totum reijci, & contrarium probari. Alij contrà. *Author* verò dicit, quod poſſit iſto caſu imponi pœna extraordinaria. Sed ego non 20 aſſentior, & mihi videtur prima Concluſio valde rationabilis: quia aut ſupponimus delictum, & illud quidem probatum per confeſſionem, & tunc intraret pœna ordinaria: ſi autem concedamus, cónfeſſionem iſtam qualificatam non poſſe ſcindi, & nihil probare, quomodo ergo poterit infligi pœna extraordinaria? cùm certum ſit, inter delictum, & inno- 21 centiam non dari medium: id obiter ſit dictum, abſque eo, quod hæc mea ſententia de facto, & ſuper duobus pedibus data, in concurſu tantorum PP. vllam faciat authoritatem.

Et quidquid multi dixerint, quod quando qualitas adiecta iuſtificetur aliunde, 22 Regulam non procedere, præſertim quando de delicto aliter non conſtet, quàm per confeſſionem Rei; verius tamen eſſe dicit *Author*, pœnam extraordinariam imponi poſſe, ſi verſemur in prohibitis à *Iure*, prout in homicidio. Et licèt Alij contra; de mente *Authoris* intrepidè 23 teneas, quod confeſſus occidiſſe ad ſui defenſionem, non poſſit condemnari niſi extraordinem, quamuis ſit grauata confeſſio aliis indiciis, dummodò non adijciatur qualitas confeſſioni ex interuallo; quia ſi ſecùs, & qualificatio non proceſſerit vnico ſtructu verborum, imponitur pœna ordinaria; præſertim ſi ipſa qualitas non haberet præſumptionem; vt putà quod probetur, occiſum habuiſſe cauſam ſe vleiſcendi, quia priùs fuerit offenſus ab 24 occidente; vel fuiſſe rixoſum, ebrium, vel ſcandaloſum; ſecùs verò, quando contra qualitatem adiectam militaret præſumptio contraria: vſque ad *n.* 171.

EX QVÆST. LXXXI. Cap. V.

ARGVMENTVM.

Confeſſus ſponte quando mitiùs puniatur, quàm non ſponte confeſſus, ſeu conuictus.

REGVLARITER mitiùs agitur cum ſpontè confeſſo, quàm 25 cum conuicto: ſcilicet quando in primo examine nulla præcedente interrogatione, delictum faſſus fuerit; ſiue

quando Statutum mandaret, in ſponte
16 confeſſo pœnam minui. De validitate huiuſmodi Statuti, licèt, varij varia dixerint; Concluſio generalis, & probata eſt, quod ille non gaudeat hoc beneficio, qui primò negauit, & poſtea videns ſe conuictum, faſſus fuerit. Multi etiam volunt,
27 quod liberè confitens delictum, præſumatur ſine dolo deliquiſſe: hoc tamen non procederet in pœnis impoſitis ipſo Iure, ordinariis, certis, & à *Lege* ſtatutis: eóque minus in confitente delictum, ſed negante qualitatem aggrauantem probatam: vſque ad *n.* 188.

EX QVÆST. LXXXI.

Cap. VI.

ARGVMENTVM.

Confeſſio emanata coram Iudice incompetente, quid, & quantum probet? & quando ad torturam faciat indicium.

CONFESSIO facta coram Iudice incompetente non ſatis eſt ad
28 condemnandum, quamuis ſit ratificata, & geminata; ſiue ſit incompetens ratione perſonæ, ſiue ratione cauſæ; ſed ſufficit ad torturam, quia habet vim confeſſionis extraiudicialis; & poteſt confitens ad ratificandum cogi coram Iudice competen-
29 te. Extende ad confeſſionem Clerici factam coram Iudice Laico; niſi tamen ſimilis confeſſio emanaret per torturam inflictam Clerico, qui non ſponte, ſed inuitus ad Iudicem ſæcularem trahitur. Et
30 generaliter talis confeſſio indicium facit, quamuis emanauerit, nullis præcedentibus indiciis, & eſſet emanata incidenter, non principaliter: vſque ad *n.* 219.

EX QVÆST. LXXXI.

Cap. VII.

ARGVMENTVM.

Confeſſio criminis per viam exceptionis oppoſita, vel aliàs incidenter emanata, an ad condemnandum ſufficiat; quando; & in quam pœnam.

REGVLA ſit, quod confeſſio ema-
31 nata de crimine, ad quod non agebatur, ad condemnandum non ſufficiat, ità vt ſi contra promouendum ad ſacros Ordines, obijciatur crimen, putà, homicidium, illúdque fateatur, licèt repellatur à promotione, non tamen ex tali confeſſione punitur; quia incidenter non conſideratur criminoſa depoſitio. Extendendo ad Teſtem, qui ſuper interrogato- 32
riis Partis aduerſæ fateretur aliquod delictum. Et ampliando in Accuſatore. Sed in crimine falſi, confeſſio etiam incidenter facta, ſufficit ad condemnandum. Sed de hac materia vide DD. diſtinguentes in *l. vbi, C. de falſ.* Ac generaliter quando 33
exceptio criminis ſapit accuſationem, & illius locum aſſumit, confeſſo incidenter delictum pœna extraordinaria poteſt imponi: præcipuè, ſi vltra confeſſionem adſint probationes, vel delictum confeſſatum tangat cauſam, de qua principaliter agitur, ac in multis aliis caſibus, de quibus *Author* loquitur remiſſiuè: vſque ad *num.* 169.

Receptiſſimum eſt, quod *excipiens* non videatur confiteri intentionem Actoris: 34
& ideo quando conſtat de crimine connexo, & contingente cauſam, de qua agitur, imponi poteſt pœna debiti ordinariæ; ſecus, ſi de delicto connexo conſtet per confeſſionem incidenter factam; ac dummodo agatur coram Iudice ordinario non delegato. Et quidquid DD. controuertant 35
in confeſſione emanata incidenter, hoc tamen abſolutum eſt, quod quæcunque confeſſiones & probationes criminis in vno Iudicio factæ & in alio nouo formato deductæ & reproductæ, nihil ad condemnandum ſufficiant: vſque ad *n.* 276.

EX QVÆST. LXXXI.

Cap. VIII.

ARGVMENTVM.

Confeſſio ſub ſpe impunitatis promiſſæ quando ſufficiat ad condemnandum? quandóve Iudex poſſit hanc impunitatem promittere; promiſſam ſeruare; vel ſimulationibus, & artibus vti ad eruendam confeſſionem.

REGVLA ſit, quod confeſſio emanata ſub ſpe impunitatis promiſſæ 36
à Iudice, tamquam eiuſdem Iudicis dolo extorta, ad condemnandum minimè ſufficiat.

ſufficiat. Et quidquid Alij contrà; non recedas. Iudex autem habens authoritatem concedendi, vel Princeps concedens impunitatem, eam ſeruare debet. Sed
37 ſufficeret ad condemnandum, ſi Iudex dolosè ſuaſiſſet confiteri, nulla promiſſa impunitate: quia aliàs emanata, nullo modo condemnationem operaretur, niſi eſſet ratificata, vel adminiculata indiciis indubitatis: & iſto caſu tantùm pœna extraordinaria haberet locum. Non deſunt
38 tam in volentes, quod confeſſio inducta, ſeu extra blandis verbis Iudicis, gratiam tacitè promittentis, ſufficiat ad condemnandum, etiam in pœnam ordinariam: vſque ad *n.*304.

Poteſt Iudex regulariter pro habenda
39 veritate delicti à Reo, vti ſimulationibus, blandis verbis, eum amicabiliter, & benignè tractare, ac alia facere, quæ cum dulcedine ipſum promoueant ad fatendum veritatem; quinimò poteſt intromittere extraneos inter carceratos, vt ipſorum voluntatem inquirant, & explorent;
40 ſed *Author* excepta hæreſi, ab iſtis cautelis abſtinendum conſulit. Non poteſt tamen vti falſitatibus, & mendaciis; nec taliter fingere, & ſimulare, vt oriri poſſit aliquod magnum præiudicium; imò
41 tantùm ſibi permittitur vti ſimulationibus, & cautelis laudabilibus, & ad bonum finem ordinatis, quæ debent redigi in ſcriptis per Notarium: aliàs oriretur ſuſpicio illiciti mendacij: vſque ad *n.*315.

EX QVÆST. LXXXI. Cap. IX.

ARGVMENTVM.

Confeſſio, an, & quando poſſit prætextu erroris reuocari? & quomodo allegatus error probari debeat.

42 CONFESSIO, ſiuè ſpontanea, ſiue per torturam emanata, quando erronea eſt, poteſt per Confitentem reuocari, excuſari, interpretari, & declarari, etiam ex interuallo; quamuis ſit iurata ſub quacunque forma iuramenti: & quamuis ſit acceptata, deliberata, repetita, geminata, ac ratificata; dummodò allegetur error in ſpecie, cum cauſa erroris; & de illo doceatur, ſiue ante, ſiue poſt ſententiam; taliſque reuocatio, ſiue procedat ab ipſo Confitente, ſiue ab alio, Confitente inuito, recipi, & acceptari debet, illáque à Iudice admitti, dummodò 43
non calumniosè proponatur; quod remiſſum eſt arbitrio Iudicantis. *Author* tamen firmat, quod licèt confeſſio eſſet ſpontanea, etiam mille indiciis præcedentibus, nunquam denegatur facultas errorem allegandi & probandi: ſed ſola allegatio erroris non ſuffragatur; debet enim probari plenè, ſaltèm ex indiciis, & coniecturis: errórque cadere non debet in latam culpam. Singulariter verò, quando 44
Confitens incontinenti reuocat confeſſionem ſuam, tunc non habet neceſſe probare errorem: & incontinenti dicitur reuocata, nedum antequam ſit ſcripta, ſed etiam poſtea, dummodo in curſu examinis reuocetur: ac quandocunque ſit probandus error, ſufficit, illum probare in parte: quia confeſſio in parte erronea, in totum præſumitur: ac dicitur probatus error in confeſſione relatiua ad ſcripturam, ſi in ſcriptura contrarium appareat cùm tunc dicatur probatum de errore abſque alia extrinſeca probatione: vſque ad *num.*352.

EX QVÆST. LXXXI. Cap. X.

ARGVMENTVM.

Confeſſio Minoris emanata ſine Curatoris authoritate, an, & quando valeat? & quando ipſi Minori aduerſus ſuam confeſſionem detur in Criminalibus reſtitutio in integrum.

CONFESSIO Minoris, ſine Tutoris, aut Curatoris authoritate, 45
ipſo Iure non valet, nec ipſi Minori nocet: quia Minor etiam in Criminalibus non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio: & licèt Minor obligetur ex delicto, id intelligitur, quando hoc plenè probatur præter confeſſionem: non valet enim Minoris confeſſio ſine ſolemnitatibus requiſitis à *Statuto*, quamuis Minor ſit Paterfamilias, adultus, & Maior quatuordecim annorum: Minor enim, dum non habet Curatorem, iſto caſu illi eſt dandus; 46
quia nec valeret negatio delicti, ex qua conſequeretur præiudicium; quamuis confeſſio, ſeu negatio eſſent repetitæ, geminatæ ac iuratæ: & iſto caſu Tutor, ſeu

ſeu Curator debet interponere ſuam au-
thoritatem, non ſtatim, ſed ex interual-
lo, & cum cognitione cauſæ: vſque ad
num 361.

Hæc tamen procedunt in iis, quæ re-
47 ſpiciunt ordinem Iudicij, & pertinent ad
Iudicium ſolemnizandum; ſecùs in his,
quæ fiunt ad inquirendum veritatem,
prout eſt tortura; in qua, licèt Curator
debeat interuenire in Decreto, non ta-
men interuenire debet in tortura: ſed
quidquid ſit de *Iure*, in Practica talis
Tutor, vel Curator in Criminalibus non
recipitur: vſque ad *n.*372.

Regula ſecunda ſit, vt Minor reſtitua-
48 tur in Criminalibus aduerſus ſuam con-
feſſionem; etiam quod confeſſio ſit vali-
da, emanata ſcilicet cum conſenſu Tu-
toris, ſeu Curatoris, etiam non docto de
errore. Extendendo ad confeſſionem ra-
tificatam, & iuratam. Limita, hoc non
procedere in atrocibus, quando *Statu-*
49 *tum* habet Minorem pro Maiore; quando
aliunde conſtat de crimine per probatio-
nes; ac tandem quandocumque vnica
tantum reſtitutio conceditur: vſque ad
num. 391.

EX QVÆST. LXXXII.
Reg. I.

ARGVMENTVM.

Confeſſio extraiudicialis, an probet plenè contra Confitentem, & quando.

REGVLA prima ſit, quod con-
1 feſſio extraiudicialis nec plenè pro-
bet, nec ad condemnandum ſufficiat: &
licèt aliqui dixerint, quod concurrenti-
bus indiciis ex tali confeſſione quis poſſit
condemnari, hoc ſanè intelligendum
quoad pœnam extraordinariam: quin-
imò, quamuis ſit acceptata à Parte, eáque
præſente; crimen non probat, ſed tantum
ad torturam facit indicium, niſi de crimi-
ne ciuiliter agatur: & geminata fuerit,
quidquid Alij dicant; *Author* optimè diſ-
currendo firmat ad actiùs torquendum.

2 Confeſſio verò extraiudicialis facta ad
exonerationem Conſcientiæ, ſcilicet,
quando quis conſtitutus in articulo mortis
confiteatur commiſiſſe vſuras, recepiſſe
depoſitum, vel quid ſimile, de *Iure Ca-*
3 *nonico* plenè probat; ſecus de *Iure Ciuili*:
& primo caſu, dummodò ſit ſpecifica
confeſſio, perſonis enunciatis, à quibus
pecunias per vſuras extorſerit; ſecùs ſi
ſimpliciter dixiſſet, vſuras commiſiſſe.
Quinimò nota, quod talis confeſſio non
valet in vim propriæ confeſſionis, ſed in
vim legati; concurrentibus, *Primò*, quod 4
ſit iurata. *Secundò*, quod Notarius ſtipule-
tur pro Parte abſente, vel quod ipſa Pars
ſit præſens, & acceptans; quia aliàs tan-
tummodò operaretur in foro Conſcien-
tiæ Talis confeſſio poteſt quandocunque
reuocari, niſi fuerit acceptata, & ſtipula-
ta: & ſi fiat in Iudicio generaliter de vſu-
ris commiſſis, perſonis non expreſſis, nihil
prorſus valet propter eius incertitudinem.
Extraiudicialis verò confeſſio facta in pu- 5
blico, & coram multitudine Perſonarum,
quia videtur tranſire in *Notorium*, multi
dixerunt, quod ſufficiat ad condemnan-
dum: verius tamen eſt, ad pœnam tan-
tùm extraordinariam: & ſi adeſſet acce-
ptans, prout eſſet, ſi fieret coram Syndi-
co repræſentante Populum, vel medio
Iuramento, etiam in ordinariam ſecun-
dùm quamplures; ſed *Author* in Crimi-
nalibus non aſſentitur: plenè verò abſque 6
hæſitatione probaret quidquid in animo
latet; prout eſt in crimine hæreſis, vel
quando deduceretur in Iudicio tamquam
delictum particulare, & de per ſe, vt pu-
tà, quando quis gloriaretur de commiſſo
crimine in infamiam alterius; ſed & hoc
caſu tantum ſufficit ad pœnam extraor-
dinariam imponendam: & ſi Confitens
fuerit Clericus, ſecundùm communiorem 7
opinionem, in qua reſidet *Author*, poteſt
imponi Suſpenſio à Beneficio, vel iniun-
gi purgatio Canonica: vſque ad *n.*23.

EX QVÆST. LXXXII.
Reg. II.

ARGVMENTVM.

Confeſſio extraiudicialis quando ſufficiat ad Torturam, nécne.

REGVLA ſecunda ſit, quod con-
feſſio extraiudicialis, licèt non ſuf- 8
ficiat ad condemnandum; tamen, ſiue ſit
Maioris, ſiue Minoris, ſufficit ad tor-
quendum: quamuis hoc caſu, Minori
detur in integrum reſtitutio. Sed ſi talis 9
confeſſio extraiudicialis fuiſſet reuocata,
adhuc ſufficeret ad Torturam: non verò
noceret ſi quis fateretur homicidium
commiſiſſe, non nominata certa perſona:
præſertim

præſertim ſi id faceret ealore iracun-
diæ, vel per laſciuiam: Et generaliter
extraiudicialis confeſſio ounquam no-
ccr, niſi ſit concludeoter probara per
Teſtes,conteſtes, idoneos, legales, ac
10 etiam rogaros; eùm noo ſufficiat, quod
fortuirò audierint: & huic concluſioni
nemo de Iure contradicir; licèt io pra-
ctica quælibet extraiudicialis confeſ-
ſio faciat indicium ad torturam: vſque
ad *num.* 47.

EX QVÆST. LXXXIII.

Cap. I.

ARGVMENTVM.

Confeſſio emanata in Tortura, ſine legitimis indiciis illata, quando valeat? & quando præſumatur ipſa Tortura, necnon quot modis probetur.

CONFESSIO extorta à Iudice
1 per torturam ſine indiciis, vel
cum indiciis non legirimis, aut non
ſufficieotibus, non valet: & quamuis
iurata, emanata coram Iudice haben-
te liberum, & abſolutum arbitrium in
procedeodo, noo cooualidatur per ſu-
peruenientia indicia, etiam in crimi-
nibus exceptis, & atrociſſimis delictis:
quinimò eriam ratificata, geminata,
verificara per oculorum ioſpectiooem:
2 & licèt hoc caſu poſſet extraordinariè
condemnari, tutius eſſer abſoluere:
necoon ipſa confeſſio cum omnibus
inde ſecutis ſit nulla. Excipe publicos
latrones, diffamatos, viarúmque Graſ-
ſatores, & ſimiles ſcceleſtiſſimos homi-
nes, qui etiam ſine indiciis torqueri
poſſunt, probata diffamatione.
3 Tortura cùm regulariter non præſu-
marur, probari debet: ſed cùm ſit dif-
ficilis probationis, coniecturæ, & præ-
ſumptiooes ſufficiunr: quare probatur
per famam, per genirum, & clamorem
auditum ab iis in loco Torturæ, qui il-
lius Rei vocem noram habeot, quando
Reus portaret brachia ad eollum, & in
illis ſtigmata, & ſigna ligaturæ appare-
rent; ac denique probatur per dome-
ſticos, & familiares *Poteſtatis*; per Car-
ceratos, & cooſocios Carcerati, qui
dicitur rortus: & familiares, ac dome-
ſtici Prætoris, tamquam veriſimiliter
informati, poteronr ad hoe cogi, &
torqueri, ſi præcedant iodicia. Verùm 4
hæc iorelligas ad effectum inualidandi
confeſſionem, non autem condemnan-
di Officialem; quia ad hoc noo ſuffi-
ciunt præſumptiones, eriam vehemen-
tes, ſed requiritur plena probatio: vſ-
que ad *n.* 31.

EX QVÆST. LXXXIII.

Cap. II.

ARGVMENTVM.

Confeſſio metu tormentorum quando Confitenti noceat, & ad condemnandum ſufficiat? quandóve dicatur metu tormentorum extorta.

CONFESSIO metu tormento-
rum facta, æquiparator factæ in 5
tormentis: & ideo non præcedenribus
indiciis, Fiſco ooo prodeſt, & Confi-
tenti non præiudicat. Præſumitur ſic
extorta, vt aliqui voluerunt, ſi eſſet
facta in carcere atroci, & valde infe-
cto; vel in quo ex cauſa, & culpa Iu-
dicis, famem, & ſitim patiebatur; de-
tioebarur in ipſis, eatenis, & maoicis
ferreis; ſiue Iudex minabatur ipſi Tor-
turam ſecuta inde ſpoliatione, & liga-
tione ad tormeota; præſertim in per-
ſooa timida, debili, non ſagaci; quan-
dóve mioæ oon fuerunt ſimplices, & 6
ordinariæ, ſed terribiles, atroces, ve-
hemenres, & geminatæ, ac verſare-
mur in Iudice rigoroſo; terribili, &
ſolito ſuas minas exequi. Extende,
quod noo præiudicet eriam facta in
loco tormeotorum, iuoctis minis de-
torquendo: Sed licèt quocuoque caſu
iſta confeſſio non ſufficiat ad
condemoandum, extorta
metu carceris, ſatis
eſſet ad ror-
quendum.

* * *

EX QVÆST.

EX QVÆST. LXXXIII. Cap. III.

ARGVMENTVM.

Confeſſio per Torturam extorta, an, & quando ratificari debeat; & non ratificata, ad condemnandum ſufficiat.

RATIFICATIO confeſſionis
7 in Tortura emanatæ, vel metu tormentorum probatæ, adeò neceſſaria eſt, vt abſque ea prorſus irrita; & nulla habeatur: quæ quidem ratificatio fieri debet extra locum Torturæ, & ex interuallo ad minus viginti quatuor horarum, ſecundùm multos: licèt verius ſit, hoc
8 remitti Iudicis arbitrio. Teſtes in huiuſmodi ratificatione non adhibentur, & poteſt recipi etiam in carceribus, dummodò non ſequatur ex minis nouæ Torturæ. Confeſſio verò facta extra Torturam nulla indiget ratificatione: quinimò multi volunt, vt nec etiam facta in tormentis, quando indiciis erat adminiculata, vel præceſſerat confeſſio extraiudicialis, aut Tortura erat leuis, & modica: communius tamen, & receptius eſt,adhuc requiri: vſque ad *n*.84.

EX QVÆST. LXXXIII. Cap. IV.

ARGVMENTVM.

Confeſſio per Interrogatoria ſuggeſtiua, ſiue in Tortura, ſiue extra extorta, quando ad condemnandum ſufficiat.

SVGGESTIO, tam in Tortura,
9 quàm antea, & extra eam, à *Iure* ſemper prohibita eſt: ideòque ſic per ſuggeſtionem extorta, nihil confitenti præiudicat, & omnia inde ſecuta ſunt nulla; ſiue in damnum Rei, ſiue etiam Fiſci, ſiue etiam in examine Teſtium; ſed potiſſimum quando Reus interrogatur de
10 Complicibus. Quæ verò ſint Interrogatoria ſuggeſtiua, Iudicis arbitrio remittuntur; cui non permittit legere Reo completas Teſtium depoſitiones ad ipſum conuincendum, propter ſuggeſtionis periculum. Suggeſtio duplex eſt, vna aperta, quæ inducitur per interrogationes ex- 11
tra deducta in proceſſu, ſeu, vt dicitur, de malo arbitrio factas. Altera palliata, quando non apparet, de qua re fuerit Reus interrogatus. Quapropter ſuggeſtiuum reputatur Interrogatorium illud, quod per extenſum in proceſſu ſuggeſtio eſt prohibita etiam per interpoſitam perſonam,
videlicet quando Iudices mittunt in ſe- 12
cretis carceribus aliquem informatum, qui ſuggerat carcerato delictum de quo quæritur; ex quo confeſſio inde emanata prorſus eſt inualida: & in tantum ſuggeſtio euitari debet, vt Iudex inferendo Torturam, nedum ſuggerere; ſed nec etiam minari, aut importunè ſuadere, debeat; ſed ſedato animo, & compoſito vul-
tu, Tortura pendente, per duas, aut tres 13
vices interrogare, non amplius; & ità practicari debet à Iudicibus, Deum, & Iuſtitiam timentibus. Verùm extra Torturam, quando indicia ſunt manifeſta, Reus poteſt in ſpecie de delicto interrogari: imò de Conſuetudine, quidquid ſit de Iure; quandocunque ſpecificè interrogatur.

EX QVÆST. LXXXIV.

ARGVMENTVM.

Delictum, an, & quando probetur per ſcripturam, ſeu Inſtrumentum.

DELICTVM regulariter non pro-
batur per Inſtrumentum, quamuis 1
eſſet commiſſum in præſentia Notarij: & quamuis Inſtrumentum, ſeu ſcriptura ſit reperta in Archiuio publico, niſi Inſtrumentum, & ſcriptura ſint de ſe delictum; id non negaretur; vel eſſet celebrata de conſenſu Partium; vel continerent delictum Conſpirationis, crimen Vſurarum,
Falſi, Periurij, Hæreſis; ſeu eſſet ſcriptura priuata, ſcripta ab ipſo delinquente, 2
& contineret id, quod pertinet ad officium ſcribentis; vt purà, in publico Exactore, cuius ſcriptura probat indebitam exactionem: ſecùs autem in his, quæ ad officium ſcribentis non ſpectant, vt purà, ſi tu ſcriberes feciſſe Adulterium, nam talis ſcriptura non probat contra te, niſi quantum probet extraiudicialis confeſſio. Pro-
bat etiam Inſtrumentum confectum volente, & ſciente Delinquente, dummo- 3
dò crimen non mereatur pœnam corporalem,

ralem, ad quam nemo ſe obligare poteſt: quare in ſimilibus tantùm faceret aliquam præſumptionem, & probationes coadiuuaret: vſque ad *n. fin.* 35.

EX QVÆST. LXXXV.

ARGVMENTVM.

Delictum in dubio an præſumatur? & pro excluſione delicti quando omnis interpretatio fieri debeat.

REGVLARITER in dubio de-
1 lictum non præſumitur: eò minùs
in Clerico. Quare delicti præſumptio ex-
cluſiua, dicitur præſumptio *iuris*: & in
dubio pœnam non eſſe incurſam iudi-
candum eſt, quia actus indifferens ad
delictum, & non delictum, potiùs bonus,
quàm malus præſumendus: & qui vno
loco, & tempore eſt licitus, alio verò lo-
co, & tempore illicitus, potiùs licitus,
quàm illicitus iudicandus eſt in iis, quæ
regulariter ſunt permiſſa, licèt certo loco,
2 & tempore prohibita. Et hinc verba, quæ
poſſunt trahi ad bonum, & ad malum,
interpretanda potiùs ad bonum, etiam ad
excluſionem falſitatis, hæreſis, & blaſphe-
miæ; quamuis aliquo modo improprien-
3 tur. Ex quo, conſilium alicui datum, ſi
ſonet in delictum, & non delictum, præ-
ſumitur potiùs bonum, quàm malum;
quia concurrentibus duabus præſumptio-
nibus, quarum vna ſit excluſiua, altera
verò delicti incluſiua, potiùs attenditur
excluſiua: Et hinc eſt, quod actus præ-
ſumitur potiùs factus ex cauſa licita, quàm
illicita; licèt in contrarium adſit aliqua
præſumptio. Et licèt pariter debitum po-
4 tiùs præſumatur minùs, quàm maius: at-
tamen, quando conſiſtit in iis, quæ prima
fronte habent formam, & ſpeciem mali,
quia ſint prohibita à Iure Diuino, Natu-
rali, vel Gentium. Delictum præſumitur
ſicut excluditur in iis, quæ prohibita ſunt
à Iure poſitiuo; imò & à Iure naturali,
5 vel diuino, ſi probetur cauſa excluſiua;
& ideo quando agitur de præiudicio Ter-
tij, ad illud excludendum, delictum præ-
ſumitur, niſi adſit actus æquiuocus, & aga-
tur in ſpecie circa inueſtigationem nego-
cij: vſque ad *n.* 51.

EX QVÆST. LXXXVI.

ARGVMENTVM.

Quando probationes in Criminalibus debeant eſſe luce meridiana clariores? quandóve ex indiciis, & præſumptionibus quis condemnari poſſit.

REGVLARITER ex præſum-
ptionibus, & coniecturis nemo 1
criminaliter condemnari poteſt, & probationes ad hoc debent eſſe concludentes, lucéque meridiana clariores, quomodocunque agatur. Imò nec ſufficiunt indicia veriſimilia, & probabilia, niſi eſſent indubitata, ex quibus *pecuniariè* quis condemnari poteſt. Imò nec etiam duæ ſemiplenæ probationes diuerſi generis, ad eumdem finem tendentes, coniunguntur, in tantum vt, nec ſemiplena probatio ad condemnandum, niſi extra ordinem, ſufficiat: vſque ad *n.* 19.

Hæc non procedunt in delictis occul-
tis, & difficilis probationis, in quibus po- 2
teſt ſequi condemnatio, dummodò ſint indicia indubitata, & veriſimilia: intellecto quoad pœnam extraordinariam. Eáque delicta dicuntur difficilis probationis, & occulta, quorum probatio à communiter accidentibus. Iudicis arbitrio non de facili haberi poteſt, inter quæ connumerantur dolus, fraus, ſimulatio, partus ſuppoſitus, Incendium, Sodomia, Adulterium, Simonia, Furtum, Tractatus, Mandatum, Conſpiratio, Venenatio, Falſitas, falſa Moneta, Latrocinium, Derobatio ſtratarum, Oſtium fractum & apertum; introitus in locum periculoſum, delicta domeſtica. Vſura, Damnum de nocte datum, iniuriarum æſtimatio, minæ per maritum vxori illatæ; & quod filius percuſſerit Mattem: ſed in præmiſſis, & ex dictis indubitatis indiciis, non imponitur niſi pœna extra ordinem: Et notabiliter in delictis nocturnis & crimine Aſſaſſinij, ſatis eſſent argumenta probabilia, præſertim ad qualitates Aſſaſſinij probandas: vſque ad *n.* 43.

Præſumptiones violentiſſimæ, ſeu vr-
gentiſſimæ æquiparantur indiciis indubi- 3
tatis: & propterea ad condemnandum ſufficiunt; quinimò plura indicia dubitata, ſi ſint grauia, & valdè proxima, coniunguntur ad faciendum vnum indicium indubitatum, ex quo poſſit imponi

R pœna

pœna pecuniaria. Et licèt DD. contra-
rienrur, verùm iſta indicia ſinr repoſita in
arbirrio Iudicis, ad effectum condem-
nandi, vel torquendi? *Author* diſtinguir,
4 quod ſi procedanr ex præſumptione *Iuris
& de Iure*, Iudex omnino condemnare
debeat; ſi autem ſint *Iuris* tanrùm, vel
hominis rantùm, tunc reſideat in arbirrio,
vel rortura, vel condemnario: quia licèt
præſumpriones, & indicia, quomodoli-
bet vrgeanr, ad effectum condemnandi
non iungantur, iunguntur tamen ad tor-
quendum. & ad huoc effectum procedit
5 Regula, *Si non proſunt ſingula, multa
collecta iuuant*. Alij conrrà: ſed non reee-
das: vſque ad *n.* 76.

Ad defenſionem Rei contra Accuſato-
6 rem, & Fiſcum, dubia, & non conclu-
dens, ſeu etiam præſumptiua probatio
tollir contrariam Fiſci; eóque magis in
iis, quæ ſunt difficilis probationis. Ad
condemnationem *Rei* deueniri poteſt ex
indiciis indubitatis, & imponi pœna cor-
poralis, dummodò tamen *non ſit ordi-
7 naria* illius delicti, de quo agitur; ex cæ-
teris verò præſumptionibus non indubi-
tatis, poterir condemnari in *pecuniariam*.
Ex veriſimilibus & probabilibus, non ta-
men proximis, poterit torqueri: Verùm
ſi adſint duæ ſemiplenæ probationes di-
uerſi generis, iunctæ cum aliis admini-
culis, ſeu præſumptionibus proximis, &
propinquis, ſufficiunr ad condemnan-
dum *criminaliter*: Quinimò etiam ſi ſint
præſumpriones *hominis*, ſed *violentæ,
& indubitatæ*; Nihilominus ramen, non
in veram pœnam, ſed in miriorem. Quæ
verò præſumptiones, ſeu indicia ſinr in- 8
dubirara, violenta, & ad condemnatio-
nem ſufficientia, in Iudicis arbirrio repo-
nuntur. Quando verò præſumpriones
non ſint indubitatæ, ſeu violenræ, ſi ex-
cedant duas, ad torquendum ſufficiunt;
& tunc demum coniungunrur indicia,
dummodò ſint in genere ſuo plenè, &
concludenrer probata, & tendanr ad
eumdem finem, hoc eſt ad perficiendum
vnum totum; vna enim præſumptio rollit
aliam, & ſi vna non ſir fortior alterâ,
neutra attenditur. Generalirer verò,
quando Iudex ex præſumptionibus quan- 9
tumuis violenris, ſeu indubitatis, aliquem
condemnet, (quod nō niſi rarò facere de-
bet) multùm ſuam ſententiam moderari
debet, nunquam pœnam vltimi ſupplicij
imponere, imò nunquam corporalem, niſi
quando delictum eſſet capitale, & atro-
ciſſimum: vſque ad *n.* 109.

LAVS DEO.

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII PARS DECIMA.
E X
LIBRO TERTIO, TITVLO DECIMO, QVÆST. LXXXVII. INSPECTIO I. DE POENIS TEMPERANDIS.

ARGVMENTVM.

Dolus, an, & quando requiratur in delictis, & quando culpa lata dolo æquiparetur.

1 AVTHOR in præſenti
titulo, (& nos noſtri
Succi *parte decima*) ſibi
proponit inſpiciendum,
ex quibus cauſis Iudex
pœnam minuere valeat, & debeat? Et ad
primam facit inſpectionem, quod tempe-
randi, ſeu potiùs minuendi pœnam, præ-
cipua cauſa ſit *carentia doli*: regulariter
enim, vbi dolus abeſt, delicti pœna non
2 habet locum: & licèt dolus præſumptus
æquiparatur vero dolo, quando agitur ad
reſcindendum contractum, attamen non
vti verus puniendus eſt, nec pœna corpo-
ralis poteſt imponi. In delictis ergo atten-
ditur animus & voluntas; nec ſimpliciter
3 exitus, ſed agentis intentio inſpici debet
in eo qui non habuit animum delinquen-
di: ſi verò habuerit animum delinquen-
di, ſed non tantùm quantum poſtea ſecu-
tum fuit, tunc tenetur de omni exitu, ex
euentu, & ſic non tantùm voluntas, ſed
veritas attenditur. Quod ſi habuit quidem
animum delinquendi, quia credebat ſe
delinquere, ſed re vera non deliquit, tunc
etiam attenditur veritas, non intentio ſeu
credulitas, nec in foro fori poteſt puniri.
4 Dolus requiritur etiam in delictis atrociſ-
ſimis, prout eſt Patricidium, crimen læ-
ſæ-Maieſtatis, & ſimilia: multóque ma-
gis in delictis, quæ non committuntur in
alterius iniuriam, vt ſunt, adulterium,
ſtuprum, inceſtus, & ſimilia, quapropter
commiſſa ex ignorantia, quamuis iſta ſit
culpoſa, nulla pœna puniuntur. Et licèt
aliàs regulariter lata culpa æquiparetur
dolo, etiam quando in materia doli di-
ſpoſitio loquatur per dictiones taxatiuas,
imò & latam culpam dolo proximam eſſe,
& quandóque in *Iure* pro ipſo dolo acci-
pi, hoc ſanè intelligitur in actionibus deſ-
cendentibus ex contractu, vel quaſi; ſe-
cùs in Criminalibus: præcipuè quando
agitur de pœna corporali, & in delictis,
quæ de ſui natura requirunt dolum; vt
ſunt Furtum, Falſum, Iniuria, & ſimilia:
Quinimò, & in Statutis, ſeu conſtitutio-
nibus pœnalibus; præſertim, ſi ab iſtis
pœna imponatur à *Iure* non ſtabilita. Ex-
tende, quod etiam requiratur in materia 5
Excommunicationis, & quando agitur de
pœna infamiæ non irrogatæ ipſo iure. In
pœnis pecuniariis culpa æquiparatur dolo,
niſi Statutum, ſeu Diſpoſitio expreſsè,
aut tacitè dolum requireret; ſed adhuc
pro lata culpa, pœna minuitur: vſque ad
num. 43.

In delictis in omittendo conſiſtentibus

6 lata culpa pariter æquiparatur dolo: & hinc quando agitur de incendio, ex lata culpa, pœna imponitur: ac pariter quando agatur de imperitia alicuius: ideo ſi quis faciens ſe *peritum*, cùm non fuerit, & per imperitiam deliquerit, punitur tamquam doloſus, cùm nemo debeat attentare id, ad quod eſt inſufficiens: & hinc Medicus, qui ex imperitia malum medicamentum Infirmo miniſtrauerit, tenetur pœna homicidij, ſi infirmus obierit, vt aliqui voluerunt: verius tamen eſt, quòd niſi dolus interceſſerit, teneatur tantùm pœna arbitraria:

7 Et ad hoc in propoſito, vt mors Infirmi Medico non imputetur, quinque neceſſariò requiruntur. *Primò*, vt ſit Peritus in arte. *Secundò*, vt officium ſeu exercitium illi non ſit prohibitum. *Tertiò*, quòd ſecundùm Artem adhibuerit omnem diligentiam. *Quartò*, quòd Infirmo prohibuerit contraria ſuæ infirmitati. *Quintò*, quòd ſuper iis habeat probabilem ſcientiam. Et tandem Medicus gratis inſeruiens, non tenetur de leuiſſima culpa, quâ tenetur inſeruiens ſalariatus.

Item lata culpa æquiparatur dolo, quando agitur de puniendo Commentarienſem, vel Cuſtodem arcis: & in puniendo præbentem poculum abortiuum,

8 vel amatorium. Et generaliter, quando Statutum loquitur in perſonam; vt putà, ſi dixerit, *Si quis percuſſerit aliquem*, tunc ad incurrendam pœnam, dolus requiritur: lata verò culpa quando loquitur in rem. Ex quo infertur, quod ſi Statutum puniat ingredientem in poſſeſſionem alterius, ſeu turbantem, aut occupantem poſſeſſionem alienam, tunc lata culpa æquiparatur dolo: ſecùs, ſi dirigat actum in perſonam, putà, dicendo, *ſi quis turba-*

9 *uerit aliquem in ſua poſſeſſione*. Idem de Statuto puniente capitali pœna ſub verbis Vniuerſalibus, videlicet, *quocunque*, aut *quouis modo*, *vel cauſa*, quia tunc continet latam culpam: vſque ad *n.57*.

Quando verò diximus in delictis pu-

10 niendis requiri dolum, intelleximus de dolo in genere, non autem in ſpecie: & ideo lata culpa non æquiparatur dolo, quando prouenit ex ignauia, ſeu negligentia; ſecùs, ſi ex verſutia, & malitia, quia tunc verus dolus reputatur. Et tandem,

11 niſi in delictis interueniat dolus, punitur Delinquens pro modo culpæ; ſi delicta de ſui naturâ ſint prohibita à Iure naturali, Gentium, vel Diuino; ſecùs ſi à Iure poſitiuo: vſque ad *n.65*.

EX QVÆST. LXXXVII.

Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Dolus verus, & præſumptus; & Culpa lata, leuis, & leuiſſima, quâ puniantur pœnâ.

DOLVS bonus non punitur: ſed dolus malus verus, cadens in ſpe- 12
ciale, & nominatum delictum, punitur eadem pœna delicti, in quo incſt; ſed niſi ſic cadat, punitur extra ordinem. Dolus præſumptus punitur mitiùs, quàm verus. Culpa lata punitur mitiùs, quàm dolus: leuis, vel leuiſſima non punitur, Accuſatore non interueniente. Culpa leuis, 13
quando poteſt ciuiliter purgari cum refectione damnorum, non punitur criminaliter; ſed vbi ciuiliter purgari non poſſit, mitiùs punitur quàm lata; nec vnquam pœna ordinaria, ſeu corporali, ſed tantùm pecuniariâ: vſque ad *n.86*.

EX QVÆST. LXXXVIII.

ARGVMENTVM.

Dolus, fraus, & culpa, quid, & quotuplex? Plura de ſignificatione doli, fraudis, & culpæ. Appellatione Culpæ quid veniat.

IN præſenti quæſtione vtiliter quærendo quid ſit Dolus in genere? 1
Reſpondetur quod eſt machinatio ad decipiendum fallendúmque alterum adhibita; aliud agendo, aliud ſimulando: ſeu quod ſit ars nocendi contra naturam: includitur ſub Culpa in genere ſumpta. Alter eſt *verus*, alter autem *præſumptus*:
Dolus *verus* eſt machinatio ad decipien- 2
dum alterum manifeſtè adhibita: & probatur indiciis, & præſumptionibus. Dolus *præſumptus* eſt machinatio ad decipiendum alterum præſumptiuè adhibita: & probatur ex indiciis non manifeſtis, nec omnino concludẽtibus, ſed probabilibus. Item dolus alius eſt *velatus*, alius *apertus*. 3
Apertus eſt ille, qui committitur per vim, prout contingit in omnibus contractibus per

per minas, & metum celebratis. Vela-
tus, qui committitur ſine vi, ſimulando
ſcilicet, & diſſimulando, vt in furto non
manifeſto, vel in retinendo quod non de-
bet retineri Item dolus alius eſt *bonus*, alius
malus. Bonus appellatur ſolertia quædam,
4 & induſtria, vt ex *S. Paulo 2. ad Corinthios*
cap. 12. dicente: *Ego vos non grauaui, ſed*
cùm eſſem aſtutus, dolo vos decepi. Dolus
malus eſt idem, quod dolus in genere.
Item dolus alius eſt in *committendo*, alius
in *omittendo*. Dolus in omittendo dici-
5 tur præſumptus, & non verus: in Com-
mittendo dicitur verus. Item dolus alius
maior, alius *minor*, alius *ex propoſito*, alius
reipſa; dolus *ex propoſito* eſt idem, quod
6 dolus malus in genere; *reipſa*, qui ex
enormiſſima læſione præſumitur, veróque
dolo æquiparatur ad reſciſſionem contra-
ctus: vſque ad *n. 35*.

Fraus dicitur ſimulatio quædam, qua
7 fides fallitur: denominatur à *ferendo*, qua-
ſi damnum ex ea inferatur: diſtinguitur
in *bonam*, & *malam*, exemplo doli: ſed
fraus, & dolus differunt in multis, quæ
videre poteris penès Bald. in *l. quæ for-*
tuitis, *num. 5 C. de pignorat. act.* & ideò
omnis fraus eſt dolus, ſed non è contrà;
cùm latior ſit doli ſignificatio, quàm frau-
8 dis. Differt à *Simulatione*, quia Simula-
tio ſemper eſt id, quod agimus, ſed non
verè agere intendimus: fraus autem eſt
quando cum intentione decipiendi quid
agitur. Item differt à *Fallacia*, *Callidi-*
tate, *Machinatione*, *&* *Impoſtura*, quæ
omnes ſunt ſpecies ipſius *fraudis*: vſque
ad *num. 48*.

Culpa in genere eſt deuiatio ab eo, quod
9 bonum eſt, & quod diligentia hominis po-
terat præuideri: eſt triplex, lata ſcilicet,
leuis, & leuiſſima. Alij verò dixerunt,
quinque culparum ſpecies aſſignari, latiſ-
ſimæ ſcilicet, latioris, latæ, leuis, & le-
uiſſimæ. *Latiſſima* eſt idem, quod dolus
præſumptus, procedens ex calliditate,
fallacia, vel machinatione ad circum-
ueniendum, decipiendúmque alterum
adhibita, ex veris indiciis cognita: *Latior*
eſt pariter idem, quod dolus præſumptus:
& eſt adhibere in rebus alienis minorem
10 curam, quàm in ſuis: *Lata* eſt deuiatio
incircumſpecta ab ea diligentia, quàm
communiter habent homines eiuſdem
profeſſionis, & conditionis: Negligen-
tia verò ex qua oritur, vocatur magna,
nimia, lata, diſſoluta, manifeſta, ſeu
craſſa, quæ quandóque ſtultitia, & im-
prudentia, ſupina ignorantia, vel nimia
ſecuritas appellatur: & communiter aſ-
ſertur, quod ille ditatur in lata culpa;
qui ignorat, & non intelligit id, quod
omnes homines intelligunt. Culpa *leuis* 11
eſt facere, vel non facere id, quod dili-
gens Paterfamilias faceret, vel omitteret
in rebus ſuis. Differt à lata, vt ſpecies à
genere. Culpa autem *Leuiſſima* eſt im-
prudenter, & ſine propoſito facere, vel
omittere ea, quæ non faceret, vel omit-
teret diligentiſſimus Paterfamilias. Ge-
neralis tamen eſt concluſio, eáque indu- 12
bitata, quod, an culpa ſit lata, leuis, vel
leuiſſima, Iudicis arbitrio remittatur,
cùm actus hominum non poſſint certis
terminis circumſcribi, & definiri; plura
enim ſunt negotia, quàm vocabula.

Culpa item alia dolum comprehendit,
quando in genere conſideratur: alia eſt 13
à dolo ſeparata & diuerſa, & quæ dolo,
tamquam quid diuerſum opponitur: *do-*
lus enim tribuitur malitiæ, *culpa* verò
imprudentiæ; *dolus* ſceleratæ & flagi-
tioſæ menti, *culpa* imprudenti & ſtolidæ
tribuitur; *dolus* eſt voluntatis vitium,
culpa intellectus, & memoriæ; *dolus* ani- 14
mum intellectum conſtantem, certum,
& ſibi optimè conſcium, ad nocendum
paratum præſupponit, *culpa* verò ani-
mum ſimpliciter negligentem, diſſolu-
tum, imprudentem, nulla præcedenti no-
cendi intentione indicat.

Culpa alia in *committendo*, alia in 15
omittendo conſiſtit: in Omittendo minor
eſt, quàm in Committendo: & hinc cul-
pa leuis ſeu leuiſſima in *faciendo*, æqui-
paratur culpæ latæ in *omittendo*. In du-
bio, appellatione *culpæ*, venit culpa *leuis*;
ſed & veniret *lata*, quando ageretur de
eo, qui tenetur de culpa: eóque fortiùs
veniret *leuis*, quando in diſpoſitione, in 16
qua fit mentio *culpæ* fuerit primò facta
mentio *doli*, tamquam *culpa* oppoſiti,
& ab ea diuerſi: prout è conuerſo, ſi diſ-
poſitio vellet aliquem teneri de *culpa*, eò
magis includeret *dolum*: & hinc Teſtes,
qui deponunt, Culpam interueniſſe cùm
non declarent de qua culpa, propter
incertitudinem non probant,
niſi ſubiecta materia
aliud ſuadeat: vſ-
que ad *num.*
fin. 100.

EX QVÆST. LXXXIX. Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

Dolus, Fraus, & Culpa, an in dubio præſumantur.

PRÆMITTENDO in primis,
1 quod licèt *dolus*, & *fraus* diffe-
rant inter ſe, tamen à DD. confunduntur,
& de eis promiſcuè loquuntur: quæ ergo
infrà de *Dolo* tractantur, de *Fraude* etiam
dicta intelligantur; & è contrà.

Regula ſit, quod *in dubio dolus non*
2 *præſumitur* per allegantem igitur eſt pro-
bandus, etiam in ſpecie; quia potiùs præ-
ſumitur error, quàm dolus; ad quem ex-
cludendum, omnis interpretatio facienda
eſt, etiam verba impropriando: necnon
in dubio potiùs præſumitur culpa, quàm
dolus. Imò quæ dicta ſunt de dolo, pro-
cedunt etiam in culpa, ſiue conſiſtat in
committendo, ſiue in omittendo: & ideo
ſemper ſumenda eſt interpretatio, per
quam culpa excludatur; niſi verſaremur
in iis, quæ ſine culpa committi non poſ-
ſunt; prout ſunt, furtum, incendium, &
ſimilia, in quibus præſumitur, niſi probe-
tur abeſſe: vſque ad *n.* 15.

EX QVÆST. LXXXIX. Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Dolus quando ſit probandus.

DOLVS, cùm ſit quid latens in ani-
3 mo, & ſic difficilis probationis, dire-
ctéque probari non poſſit, ideo coniectu-
ris & præſumptionibus probatur; quæ
quidem admittuntur, nedum *Iuris*, ſed
etiam *hominis*; imò duæ ſufficiunt, ſi fue-
rint graues, & probabiles; & denique ar-
bitrio Iudicis remittitur, quæ ſint indicia,
& coniecturæ, ex quibus dolus probetur:
4 Hæc autem indicia debent eſſe perſpicua,
perfectè efficacia, vrgentia, & indubita-
ta, quando agitur de dolo vero: in dolo
enim præſumpto, leuiora recipiuntur,
plenè tamen, & perfectè probata; quia
præſumptio doli recipit ſemper probatio-
nem in contrarium: vſque ad *n.* 44.

EX QVÆST. LXXXIX. Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

De præſumptionibus excludentibus dolum.

PRIMA præſumptio excludens do-
lum, deſumitur ex *qualitate perſo-* 5
na: & hinc non præſumitur in *ſubdito*
contra ſuum Principem, in *Ruſtico* impe-
rito, in perſona *idiota*, & ſimplici, in
Minore, & in *Muliere*, ſi quæratur quid
fecerint aliqui contra leges: in cæteris ve-
rò, in muliere plus fraudis, & doli, quàm
in maſculis præſumitur, quia mulieribus
connaturalis eſt falſitas, & inſtabilitas.
Non etiam præſumitur in *Milite*, quàn-
do agit, ſeu contrahit contra *Iuris*, ſiue
Statuti diſpoſitionem: vſque ad *n.* 55.

Secunda deſumitur ex *defectu cauſæ*,
vbi enim excogitari non poteſt cauſa, ex 6
qua quis dolum commiſerit, ſemper cen-
ſetur excluſus, & hinc non præſumitur,
vbi lucrum, & commodum non adeſt,
quinimò nec cum modico commodo,
nec cum modico lucro; eóque minus,
quando ex actu, qui dicitur doloſus, agens
reportaret iacturam, damnum, ſeu lucri
amiſſionem.

Tertia quando quis *iure permittente*
aliquid agit, & hinc non præſumitur in 7
contractibus, quos quis facit; iuris ſui
conſeruandi gratia, ex actu ſolito fieri.

Quarta deſumitur ex actu *palàm* ge-
ſto: ſicut enim clandeſtinus actus doli 8
præſumptionem inducit; ita pariter, ſi
actus palàm fiat, ceſſat omnis doli præ-
ſumptio.

Quinta, quæ ex *ignorantia facti* naſ-
citur; ignorans enim non præſumitur in 9
dolo, nec ab ignorante dolus committi-
tur; dummodo ignorantia ſit, non *Iuris*,
ſed *facti*, probabilis, & aliena à nocendo.

Sexta, quæ deſumitur ex actu *in per-*
ſonam beneuolam, aduersùs quam dolum 10
non committi præſumendum eſt; eóque
magis in perſonam coniunctam.

Septima, oriens ex *obedientia* Supe-
riori exhibita, ſicut enim dolus præſumi- 11
tur in eo qui Magiſtratus imperio non ob-
temperat, ſic pariter è contra obtempe-
rando excluditur.

Octaua, quando Aduerſarius non igno-
rat quod quæritur, cùm tunc ſuccedat 12
regula,

Digitized by Google

regula, quod *in volentem, & conſentientem dolus non committatur.*

Nona, ex *neceſsitate Officij*, qui enim
13 ex officio aliquid gerit, dolum committere non dicitur.

Decima, ex *temporis interuallo*, ſicut
14 enim ex temporis breuitate dolus præſumitur, ità & è contra ex interuallo excluditur: vſque ad *n.*73.

EX QVÆST. LXXXIX. Inſpectio IV.

ARGVMENTVM.

Doli præſumptiones, quæ ſint.

PRIMA doli præſumptiò oritur
15 ex *qualitate perſonarum*, ſcilicet ex eo, qui eſt ſolitus dolum committere, & delinquere.

16 Secunda ex *qualitate facti*, & hæc eſt generalis.

17 Tertia oritur ex actibus, qui de ſui natura *illiciti* ſunt, & à Iure naturali, vel diuino prohibiti, provt eſt homicidium, furtum, & ſimilia.

18 Quarta, quando quis *leges tranſgreditur*, & quando contra Iuris diſpoſitionem aliquid agitur, ſi ex actu contra legem facto, agens reportet aliquod commodum: & hinc alienans bona Pupilli ſine cauſa, & ſine ſolemnitatibus, vel qui contra Iura ſeu Statuta mercatur, præſumitur in dolo, niſi contractus contineat naturalem æquitatem: ſimiliter in eo, qui cum Minore contrahit ſine ſolemnitatibus.

19 Quinta eſt, quando quis *non facit id, quod facere debet*, ſiue ſcienter omittit id, quod ratione officij facere renetur; vel in eo, qui non vſus eſt remediis opportunis ad actum, quem gerit.

20. Sexta ex *præcedenti tractatu*, ex antecedentibus, & ſubſequentibus, vel ex malo ſecuto effectu.

21 Septima, & multùm vehemens, quæ oritur ex *actu* facto *cum perſonis ſuſpectis*, prohibitis, & reprobatis.

22 Octaua, ex *qualitate temporis*, & ex actu geſto tempore prohibito.

23 Nona, ex *mendacio*, quando Mendax aliquod commodum reportatet, & ſic ex falsâ expreſſione, aſſertione, perſuaſione: ex eo, quòd quis affirmat pro vero, quod falſum eſt: ex taciturnitate, & diſſimulatione eorum, quæ ſi fuiſſent expreſſa, actus non eſſet ad fauorem Agentis celebratus: ex eo, qui fallendi, ſeu decipiendi causâ obſcurè loquitur.

Decima, ex *coniectura*, quando quis 14
promiſſa non obſeruat: verùm hoc caſu quælibet cauſa excuſat ab iſto dolo.

Vndecima, ex *breuitate temporis*, 25
quando quis vnico temporis momento omnia facienda iurauerit, ſeu etiam ex vicinitate actuum, & ex eo, quòd incontinenti, ſeu ſtatim fit, ex quo præſumitur dolus contra agentem, ad fauorem Tertij, & Fiſci; ſic & ex frequentia, & feſtinantia actorum.

Duodecima, quæ oritur ex *nimia* 26
diligentia, nimia, & inſolita cautela, inſolitis clauſulis, & ex actu generaliter inſolito.

Decima-tertia, ex *inobedientia* im- 27
perio Magiſtratus.

Decima-quarta, quæ naſcitur ex 28
violentia; dolus enim præſumitur in omni inuaſore, turbatore, ſeu occuparore.

Decima-quinta, ex *ſuppoſitione* facta 29
alicuius tertiæ perſonæ ad contrahendum, & agendum, quando ſuppoſitio perſonæ fit in actu prohibito, & in præiudicium Tertij.

Decima-ſexta, ex actu *clandeſtinè* 30
facto, quamuis ex qualitate perſonæ dolus excludatur: ſed non procederet, quando aliquid fieret clam ad excludendum Aduerſarij dolum; vel quando datur aliqua causa, propter quam, actus clam fuit factus. Actus verò clandeſtinus dicitur, qui fit ſine Teſtibus, ſine debita, vel conſueta ſolemnitate, ſecundùm ſubiectam materiam, vel quando Inſtrumentum fit in loco ſecreto, & celatim retinetur.

Decima-ſeptima, quæ oritur ex 31
enormi, ſeu *enormiſsima læſione*: & licèt aliqui dixerint, oriri tantùm ex enormiſſima; verius eſt, oriri etiam ex enormi.

Decima-octaua ex actu geſto contra 32
perſonam agenti *odioſam*, & non beneuolam.

Decima-nona, quando quis ali- 33
quid facit *ſpretâ prohibitione*, denunciatione, ſeu proteſtatione ſibi facta: extendendo etiam ad ſcientem futuram denunciationem.

Vigeſima, ex actu, qui *agenti non* 34
prodeſt, & alteri nocet.

Vigeſima-prima, quæ naſcitur à *Ve-* 35
riſimili.

R 4

riſimili. Et ſic habes generales præſumptiones doli, ex quibus omnes alias ſpeciales inueſtigare poteris: circa quas, conſule Maſcard. *de probat. lib. 1. concluſ.* 816. ſic *Author*: vſque ad *n.* 147.

EX QVÆST. XC.
Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

Cauſa quælibet, & quælibet credulitas, etiam leuis, & iniuſta, an, & quando excuſet à dolo, & ab eius pœna? An excuſet etiam à temeritate? & an, & quomodo temeritas ſit punienda, ac alia ad materiam.

1 REGVLA conſtituit, quod cauſa quælibet, & quælibet credulitas, etiam leuis, & iniuſta, excuſet à dolo; dummodò ſit talis, quod ſic veriſimiliter eſſet credendum. Amplia, vt à dolo excuſet etiam quælibet credulitas fatua, temeraria, irrationabilis, ſeu vt dicitur, beſtialis: quinimò non ſolùm à dolo, ſed etiam à mala fide, à Contumacia, & à mulcta, quæ per contumaciam incurritur, niſi cum contumacia ſit admixtus contemptus Iudicis.
2 Excuſat etiam à mora, & à pœna; eò magis in eis, quæ de ſui natura mala non ſunt: quapropter iniuſta cauſa excuſat à pœna non ſolutæ gabellæ, à delicto *conuenticula*, & malæ congregationis.
3 Amplia, vt etiam excuſet ab iis, quæ ſunt de genere prohibitorum, etiam ab homicidio, crimine falſi, periurij, rubatæ, ac vſurpatæ iuriſdictionis; à violentia, à pœna *leg. Iulia, de vi publ.* à ſpolio, à turbatiua, quando Statutum requirit dolum in turbatione, prout eſt quando ponit actum directum in perſonam: à delatione armorum, à qua quælibet cauſa, & credulitas etiam leuis, & iniuſta excuſat. Extende
4 ad crimen furti, iniuriarum, ad delicta carnis; & eò fortiùs quando ſumus in caſu, vel in delictis, in quibus à Statuto requiritur dolus. Et illatiuè, à dolo excuſat etiam fama publica, in illis etiam, quæ ſunt de genere prohibitorum; dummodò rumor, ſeu fama ſit irrationabilis: quæ
5 quando ſic dicatur, & quæ ſit cauſa iuſta, vel iniuſta excuſans à dolo, nécne arbitrio Iudicis remittitur: vſque ad *n.* 47.

Limitando Regulam, non procedit in illis, quæ ſunt prohibita à Iure diuino, naturali, vel ciuili, notorio, & indubitato: 6
nec etiam excuſat ab incurſu pœnæ latæ culpæ indictæ. Et licèt aliqui contradicant, cauſam iniuſtam non excuſare à temeritate; verius tamen eſt, quod excuſet, vbi lata culpa non punitur, cui temeritas æquiparatur. Et hinc iniuſta credulitas excuſat à dolo vero, non autem à præ- 7
ſumpto; & ſic à pœna corporali, non pecuniaria: quando Statutum, ſeu depoſitio pœnalis ſimpliciter loquitur, imponendo pœnam pecuniariam abſque vllà doli expreſſione: & notabiliter ſemper excuſat in extraiudicialibus delictis, ſecus in iudicialibus; prout eſt præſumpta calumnia, contemptus Iudicis, pœna con- 8
uentionalis; vel quando quis cauſam iniuſtam cognouit, & tamen in illa perſeuerauit, & ex ea delinquere noluit. Generaliter nunquam cauſa iniuſta, & credulitas excuſant, niſi probentur perallegantem interueniſſe ante delictum: quapropter 9
non ſufficit probare exiſtentiam cauſæ, ſed eſt neceſſe, quod quis ex illa cauſa motus fuerit, & crediderit non delinquere: ſatis tamen eſt ad huius cauſæ iuſtificationem ſemiplena probatio ex coniecturis vehementibus, & veriſimilitudinibus euidentibus: & licèt Alij dicant probari etiam per iuramentum delinquentis; hoc ſanè intelligendum, concurrentibus coniecturis.

EX QVÆST. XC.
Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Iuris ignorantia quando in delictis excuſet.

IGNORANTIA Iuris, ſiue eius error, vel ignorantia facti excuſat à dolo, non autem à culpa lata; quia latæ culpæ ignorantia Iuris æquiparatur: licèt bene verum ſit, quod mitiùs puniatur: quinimò ſi ignorantia apertis coniecturis dignoſceretur bonæ fidei iuncta, forſan etiam in totum excuſaret à pœna. Sed ſi eſſet ignorantia craſſa, ſupina, ſeu affectata, aut Iuris naturalis, Gentium, aut Diuini, in nihilo excuſaret; cùm tantummodò ignorantia Iuris poſitiui, non notorij, ſiue communis, ſiue Statutarij, excuſat: & quia ignorantia non præſumitur in

in actibus, qui geruntur, ipſa debet probari, aut per iuramentum, iunctis coniecturis, aut ſignis, & adminiculis euidentibus: & tandem generaliter ignorantia, ſeu error Iuris, non excuſat à dolo, quando actus ab ipſo Iure, vel ſtatuto eſt ita prohibitus, vt ius ei reſiſtat; ſecus ſi tantùm non adſiſtat, nec etiam reſiſtat.

EX QVÆST. XC.

Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

Delinquens ex eo, quod credidit Viro fide digno, an, & quomodo excuſetur à dolo, & à pœna.

12 CREDENS Viro fide digno, quamuis vni tantùm, licèt vir iſte non ſit Nobilis, excuſatur à dolo: etiam quod credens errauerit in *Iure*; cùm iſta credulitas excuſet à mala fide, & à culpa; quinimò etiam à contemptu Iudicis, & à pœna conuentionali. Non tamen excuſat in iis, quæ à Principis voluntate dependent: nec quis excuſatur credens mulieri, quam-
13 uis fide dignæ; nec Viro in præiudicium Tertij: & demum iſta credulitas, dummodo ſit veriſimilis, & probabilis, excuſat hominem ſimplicem, & ignarum; ſecùs callidum, & verſutum: vſque ad *num.* 127.

EX QVÆST. XCI.

ARGVMENTVM.

Iracundia quando excuſet à delicto: & an contractus, & obligationes per iracundiam factæ, valeant.

1 DELICTVM irâ commiſſum regulariter mitiùs punitur: & hinc etiam excuſat delinquentem iuſtus dolor, ideóque Pater, ſeu Maritus occidendo filiam, ſeu vxorem in adulterio deprehenſam in ſimul cum Stupratore vel Adultero, multùm excuſetur ob iuſtam iram, quandóque à pœna ordinaria, & quandóque in totum, vt *infrà* videbitur, *hac eadem Sect. p.* 14. Et illatiuè, prouocatus ab aliquo verbis, ſeu facto, ſi prouocantem offendat, mitiùs condemnabitur. Extende ad crimen Blaſphemiæ, Calumniæ; ad pacem, aut cautionem de non offendendo ruptam; à qua per iram offendens, excuſatur, ac ſi ex noua cauſa offendiſſet; dummodò ira proueniat ex iuſta cauſa, & dummodò ira fuerit magna; ſecùs, ſi parua. Extende iterum ad crimen periurij, à quo excuſat, ſaltèm ab incur- 2
ſu pœnæ ordinariæ. Et ira excuſat non ſolùm, ſi prouenerit ex facto Aduerſarij, quo caſu intrat materia prouocationis; ſed etiam, ſi proueniat aliunde: quia omnis actus calore iracundiæ factus, nullus, & irritus eſt, nulliúſque roboris & momenti, in Ciuilibus, ſeu in contractibus, quos calore iracundiæ celebratos, nullos eſſe, & inualidos, non dubitatur; niſi eſſent contractus ad pias Cauſas: & dummodò ira fuerit talis, quæ donantem ſeu contrahentem in totum à mente alienauerit; quo caſu etiam donatio celebrata ad pias Cauſas valeret: imò Votum calore iracundiæ emiſſum non obligat: & pari modo iuramentum, ſeu confeſſio calore iracundiæ emanata, confitenti non præiudicat. Amplia ad acceptationem ſecundi beneficij, primo pinguiori renunciato: ad diuortium; ad exhæredationem; ad Profeſſionem emiſſam; ad electionem pariter calore iracundiæ factam. Et licèt in 3
crimine iniuriarum multi dixerint, iracundiam non excuſare; verius eſt, etiam hoc caſu delinquens mitiùs puniri.

Abſolutè verò non excuſat à ſententia Excommunicationis, quæ etiam per iracundiam lata, valet: aliæ verò ſententiæ 4
non ſtatim executioni mandari debent, ſed eorum executio poſt triginta dies eſt differenda. Non excuſatur etiam ille Delinquens, qui poſt iram in delicto perſeuerat, illud ratificando: extendendo ad 5
omnes alios actus, & contractus, calore iracundiæ confectos, & perſeuerantia confirmatos; necnon quando ira prouenit ex opera illicita, vel orta eſt ſine cauſa ex vitio naturæ: & quia iracundia non præſumitur, ideo per allegantem eſt probanda: ſed ſatis dicitur probata, ſi probetur oblatæ iræ occaſio, ſiue ex natura, ſiue ex accidenti proueniens: vſque ad *num.* 43.

***

EX

EX QVÆST. XCII.

ARGVMENTVM.

Minores qui dicantur? & qui dicantur Puberes, vel impuberes, aut pubertati proximi? qui autem infantes, aut infantiæ proximi? qui Senes? Et his præmiſſis, an ſenes, & minores delinquendo mitiùs puniantur.

AVTHORI, cùm vna cauſa minuendi pœnas, ſit ætas; vnde & Senes, & Minores delinquendo mitiùs
1 puniri omnes conſentiunt; præmittit, quot ſint hominum ætates, & quo tempore incipiant. *Infans* ergo dicitur, vſque ad ſeptimum annum incluſiuè: *proximus infantiæ*, poſt ſeptennium vſque ad decem annos cum dimidio, ſi maſculus, ſi verò fœmina, vſque ad
2 nouem annos cum dimidio. *Pueritia* incipit à ſeptennio, & durat vſque ad pubertatem, videlicet in maſculo vſque ad annos quatuordecim; in fœmina vſque ad duodecim: Alij dicunt,
3 pueritiam vſque ad decimum-ſeptimum annum incluſiuè; Alij verò vſque ad annos decem & octo: ſed tunc propriè dicitur plena pubertas. *Impuberes*
4 maſculi dicuntur à ſeptimo anno, vſque ad decimum-quartum; fœminæ, vſque ad duodecimum. *Proximi puber-*
5 *tati*, qui ſint? variæ fuerunt opiniones, nec communior ab *Authore* diſcerni potuit, licèt videatur firmare hoc Iudicis arbitrio eſſe remiſſum; ſed poſtea periculoſum dicit. Ego verò ſi meam ſententiam in medio afferre poſſem, (quod inter tot, tantóſque Patres non auderem) dicerem, attendendum eſſe naturam, & viuacitatem
6 illius, de quo agitur. *Pubertas* incipit in maſculo ab anno duodecimoquarto, in fœmina ab anno duodecimo. *Pubertas plena* dicitur vſque ad annum decimum-octauum inchoatum, & decimum-ſeptimum completum. *Minor* dicitur, qui nondum eſt annis vigintiquinque. *Senes*, ſiue *Senectus* dicitur ab annis quinquaginta perfectis, vſque ad annos ſeptuaginta; quibus expletis,
7 exinde dicitur *Decrepitas*. In caſibus à Iure non determinatis, *Senes* qui dicantur, Iudicis arbitrio remiſſum eſt: vſque ad *n.23*.

Senes delinquendo mitiùs puniuntur: Et licèt Alij contrà; non recedas. Sed eam ampliando firma, cò magis 8
procedere in pœnis corporalibus: mitiúſque puniri in arbitrariis, quamuis culpa delinquant; quia ſi per imprudentiam, tunc nullatenus punirentur. Declarando, dummodò Senes ſint in decrepita ætate, & dummodò non verſemur in Capitalibus, & ſic in ho- 9
micidio, à quo ſeruilis ætas nullatenus excuſat: quia tunc mitiùs puniuntur, quando propter ſenectutem, & ſanguinis diminutionem, ſunt etiam diminuti ſenſu, & intellectu, ita vt repueraſcere incipiant: vſque ad *n.41*.

Minores vigintiquinque annorum, de Iure communi mitiùs puniuntur: 10
quinimò minori ad hunc effectum datur à Iudice in integrum reſtitutio. *Infantes* in totum excuſantur, cùm doli non ſint capaces, & quidquid agant, ignorent: Extendendo ad *proximos infantiæ*, quamuis infantes, & infantiæ proximi appareant doli capaces: Quidquid Alij contrà. *Impuberes*, & *pubertati proximi*, mitiùs puniuntur, ſed non excuſantur in totum: quinimò *Minores*, etiam in delictis carnis, mi- 11
tiùs puniuntur; & in totum excuſantur pubetes ad coëundum impotentes. Extendendo ad crimen Sodomiæ. Quinimò multi voluerunt, quod etiam *Minores vigintiquinque annorum* quandocunque extra ordinem tantummodo puniantur. Alij contrà: & cum hac contraria opinione concordat *conſtit. March. lib. 4. cap. 69.* quæ loquitur in Minore excedente annos decem & octo; & ſic practicatur in Statu Eccleſiæ, & in Statu Sereniſſimi Magni Ducis ex *lege particulari ſuæ Celſitudinis Sereniſſimæ*. Extende iterùm ad cri- 12
men Raptus, in quo Minor excuſatur à pœna ordinaria. Quinimò, & ad carnaliter cognoſcentem Iudæam, & ad crimen Inceſtus, quando adeſt Iuris ignorantia; vel quando coïtus eſt prohibitus ſolùm de Iure Ciuili. Ac demum in delictis carnis *Impuberes* excuſantur in totum, quando eſſent impotentes ad coëundum: multóque magis minor ætas excuſat in delictis culpâ commiſſis: eóque fortiùs procedit in Impuberibus, etiam doli capacibus, quamuis culpa ſit lata. Procedit etiam 13
in Criminibus grauibus, & atrocibus, in quibus pœna mitigatur, non autem in totum extinguitur: quinimò, & in atrociſſimis.

Alij

Alij contrà , & veriùs ; provt *Author*
teſtatur vidiſſe ſuſpenſum Romæ quem-
dam adoleſcenrulum,quia vnà cum Graſ-
ſatoribus viarum tenuit habenas equi cu-
iuſdam Tabellionis , dum Graſſatores
ipſum in via publica ſpoliabant ſeu dero-
babanr. Verùm in hoc , ad imponendam,
& exequendam pœuam mortis , Princeps
eſt conſulendus.

Extende Regulam ad crimen falſæ
14 monetæ , in quo Minores annorum vigin-
ti quinque mitiùs puniuntur : Impuberes
verò , non doli capaces , in totum excu-
ſantur : ad crimen homicidij , in quo pa-
riter infantes in totum excuſanrur , quam-
uis ſint infantiæ proximi : Proximi autem
pubertati, & doli capaces , mitiùs tantùm
puniuntur. Quæ omnia præmiſſa multò
magis procedunt in homicidio commiſſo
per impuberes, ludentes ad ſaxa , vel in
colluctatione , aut alia occaſione , non do-
lo , ſed culpa potiùs , aut caſu. In crimine
15 furti Minores viginti quinque annorum
excuſantur à pœna ordinaria , quamuis
furtum fuerit commiſſum in Eccleſia : &
ſi eſſet Impubes , nullo modo punitur
Item in crimine Abortus : in pœna duplæ
cautionis de non offendendo : nec talis
minor comprehenditur in pace , niſi de eo
facta fuerit expreſſa mentio : ſed ad pro-
poſitum vide, quæ dicta ſunt *ſuprà, parte
ſecunda Succ,q.* 15.

16 Amplia in delictis geminatis , & itera-
tis ; ſed an Regula procedat in delictis ,
quæ ſunt de Iure Gentium , vel naturali ,
acerrimè per DD.controuertitur : & *Au-
thor* diſtinguit,quod ſi Statutum,vel Con-
ſuetudo puniat aliquod delictum , quod
etiam de Iure Communi punibile ſit,licèt
17 Minores comprehendanrur , mitiùs pu-
niuntur : ſi verò punit delictum,à Iure nec
punitum , nec reputatum tale ; in totum
excuſantur , niſi ipſe Minor ſcienter ex
dolo contra Statuta , vel Conſuetudinem
deliquerit ; quia tunc non in totum excu-
ſatur. Et hinc, ſi contra banna , & prohi-
bitiones doloſè frumentum extraxerit,
mitiùs punitur : & quia dolus non præſu-
mitur , probandus eſt : vſque ad *n.*158.

Minori datur etiam reſtitutio in inte-
18 grum aduersùs non ſolutum vectigal , &
aduerſus Commiſſum, ſi culpâ deliquerit;
ſecùs, ſi dolo. Et licèt Pupillus , pubertati
proximus , & ſic doli capax poſſit excom-
municari , ſententia retractatur , vel per
reſtitutionem in integrum , vel per appel-
lationem : & quamuis poſſit mulctari ,
ſententia mulctæ , vt *ſuprà* retractatur.
19 Aduersùs dolum præſumptum de præte-
rito , minori ſuccurritur ope reſtitutionis,
ſed aduersùs dolum fururum, non ſuccur-
ritur. quando ex eo non afferrur damnum
de præſenti : vſque ad *n.*162.

Minor pnnitur mitiùs etiam factus ma-
ior , quia atrenditur tempus delicti , non 20
ſententiæ : Et in propoſito,quando minui-
tur pœna propter minorem ætatem , im-
puberibus pubertati proximis indiſtinctè ,
& in quocunque delicto imponitur pœna
ferulæ ipſis infligenda non publicè, ſed in
carceribus ab vno ex cuſtodibus : ſi verò
fuerint grandiuſculi , & magis proximi
pubertati , tunc ſi delictum ab ipſis com-
miſſum erat tale , pro quo ſi maior fuiſſet,
pœnam mortis de Iure minimè ſubijſſet ,
ſeruatur , provt in præcedenti caſu : ſi ve-
rò delictum erat capitale, quod ſæpè con-
tingit, quando iſti pueri Sodomiæ crimen 21
actiuè, vel paſſiuè committunt,ſeu de plu-
ribus furtis conuicti reperiuntur : quod ſi
fuerint puberes, maiores ſcilicet quatuor-
decim annorum , minores autem viginti-
quinque , tunc ſi delicti grauitas hoc pa-
tiatur , & fuſtigantur , & etiam ad Trire-
mes damnantur , niſi eſſent adeo inber-
bes , vt Iudices à tranſmiſſione ad Trire-
mes ſe abſtinerent , propter periculum
maioris ſcandali , & peccati, quod ibidem
contingere poſſet : ac id totum arbitrio
Iudicis remiſſum eſt, nec aduersùs hoc ar-
bitrium datur reſtitutio , niſi ageretur pro
delicto ciuiliter : vſque ad *n.* 179.

Minor ætas non excuſat ab Irregulari- 22
tate, nec à delictis ſpiritualibus; in quibus,
ſi pertinaces , & impœnitentes fuerint ; vt
alij puniuntur : quia minor ætas excuſat,
quando minor delinquit ex voluptate cir-
ca Concupiſcibilia, & Iraſcibilia , motus
quodam ætatis impetu , & imprudentia ;
ſecùs in delictis , quæ obſtinatâ Minoris
malitiâ committuntur , quia tunc etiam
ordinariè condemnantur. Et tandem in-
tellige , Regulam procedere , niſi Statu-
tum , vel conſtitutio , etiam iſtis Minori-
bus pœnam ordinariam imponeret; provt
eſt in Statu Eccleſiæ ex *Bulla* Sixti V. *in* 23
ordine , ſexta Bullar. p. 2. *fol.* 1376. vbi
Minorem annorum quatuordecim non
excuſari in delictis cauetur : & *Author*
vigore *dicta Bulla* , dicit vidiſſe ſuſpenſum
quemdam Michaëlem Cottum adoleſcē-
tē qui in Territorio Cerueteris cum Ban-
nitis armatus repertus fuit:verùm non ob-
obſtantibus dictis *Bullis* ad terrorem factis,
manus Iudicis non ſunt ità ligatæ , quin
poſſit adhuc extra ordinem condemnare :
vſque ad *n.*191.

EX QVÆST. XCIII.

ARGVMENTVM.

De Ebrio delinquente, & illius pœna.

1 REGVLA Iuris eſt, quod omne delictum, quantumuis graue & atrox, durante ebrietate commiſſum, non ordinariâ, ſed extra ordinariâ pœnâ puniatur: quæ quidem pœna non imponitur Ebrio propter delictum, ſed ex culpa Ebrietatis. Hæc procedunt, non obſtantibus conſtitutione, & Statuto, *quod nulla ei habeatur miſericordia*; quamuis in Principem deliquerit; putà, ei maledicendo: quinimò Ebrius in occidendo, vel mutilando, irregularitatem non incurrit: extendendo ad pœnam ruptæ pacis, ſeu cautionis, ad pœnas Statutarias; & generaliter ad quaſcunque: præſertim, ſi ebrius euaſerit ſine ſua culpa, veluti non cognoſcens vini qualitatem, ad inebriandum
2 apti; vel quando fuit deceptus à ſociis, qui in vino mixturam aliquam infuderunt, puta ſalem: iſta pœna minuitur Iudicis arbitrio. Quinimò nec valet Ebrij confeſſio.

Limita, Regulam ſolùm procedere in eo, qui taliter eſt Ebrius, vt quidquid agat
3 ignoret: ſecùs in leuiter Ebrio; quamuis & iſte aliquantulo mitiùs puniatur. Sed ſi ſciens de facili ſe inebriari, attamen profusè bibendo, inebriatur, & delinquit, non mitiùs, ſed ordinariè punitur, eóque fortiùs, ſi data opera inebriaretur, ſeu ebrietate ceſſante de delicto gloriaretur. Et quia Ebrius quis non præſumitur, ideo ebrietatem allegante incumbit onus probandi, quæ tamen probatur per Teſtes de credulitate; vt putà, ex facie, ex loquela, ex actibus, adeo vt Teſtes non deponentes per rationes, & ſigna prædicata minimè probent.

EX QVÆST. XCIV.

ARGVMENTVM.

De Furioſo, & Prodigo delinquentibus, & eorum pœnis: & an furor ſit probandus, & per quem.

1 FVRIOSVS, Freneticus, Mente captus, quamuis redierint ad ſanam mentem, de delictis in furore commiſſis puniri non poſſunt. Idem in habente lucida interualla, niſi hunc conſtaret deliquiſſe in ſana mente. Verùm ſi verſemur in dubio, aliqui voluerunt præſumi commiſſa tempore furoris. Alij contrà. *Author* verò diſtinguit, ſcilicet, quod ſi ex 2
circumſtãtiis appareat eſſe in furore commiſſum, putà, quia occidit hominem, cui non erat inimicus, & occidit palàm, non aufugiendo, vel aliàs per expreſſa ſigna furorem demonſtrando, tunc non poſſit puniri: ſecùs è contrà, putà, occidendo inimicum cautè, præcedente rixa, & aufugiendo, vel ſigna ſanæ mentis demonſtrando. Quod, ſi delictum eſſet commiſſum tempore ſanæ mentis, adhuc furore ſuperueniente, non poſſet puniri, ſed expectari deberet ceſſatio furoris, licèt nulla eſſet ſpes quòd ad ſanam mentem reuerteretur, & quamuis furor ſuperuenerit poſt formatum & completum Proceſſum, ſi agatur de pœna corporali; ſecùs, ſi 3
de pecuniaria, quæ indubitanter exequi poteſt furore adueniente poſt proceſſum informatiuum, & defenſiuum, ita vt aliud non deſit quàm condemnatio. Verùm ſi aliqua adſit ſpes, quod furioſus redeat ad ſanam mentem, non tamen per hoc debet relaxari, ſed eſt detinendus & cuſtodiendus, donec ad ſanam mentem redierit: vſque ad *n.2 6.*

Amplia Regulam, vt ſi furioſus aliquem in furore occiderit, nec puniatur, 4
nec irregularitatem incurrat, etiam ex crimine Parricidij. Et ego in contingentia facti, aliàs de anno 1648. Radicofori quemdam Ruſticum furioſum ex lucidis interuallis, qui filiam infantem in furore occidit, vxorem, & Patrem Lethaliter vulnerauit, fui in voto dimittendi, & abſoluendi, data cautione per eius conſanguineos de eum cuſtodiendo, & ligando, quandocunque, & quotieſcunque ad furorem rediiſſet: & ità obtinui ſine difficultate ab Illuſtriſſimo Vniuerſarum Legionum Militum Generali Auditore Florentiæ. Quinimò confeſſio in furore emanata, nihil nocet.

Regula tamen limitatur in eo, qui non 5
eſt verè furioſus, ſed ſe talem ſimulat: & ideo Iudex debet benè aduertere, & cautè agere ad cognoſcendum, an quis ſit, nécne furioſus. Puniuntur Conſulentes, Incitantes, & fauentes, ſeu Adiuuantes ſimi- 6
les furioſos, qui non ſunt liberè dimittendi, ſed traduntur cuſtodiendi à ſuis in carceribus: & etiam, ſi opus fuerit, in vinculis & compedibus. Quod ſi Cuſtodes fuerint

fuerint negligentes in cuſtodiendo, & ex hac negligentia furioſus deliquerit; pro modo culpæ, & negligentiæ puniuntur extra ordinem: vſque ad *n.* 46.

7 Prodigus, licèt furioſo æquiparetur, non excuſatur à pœna ordinaria delicti, etiam capitali, ſi delinquat committendo, ſecùs omittendo: & quia furor non præſumitur, ideo probandus eſt per allegantem: & ſatis dicitur probatus, ſignis, & coniecturis, inſtar ebrietatis. Semel furioſus, furioſus ſemper præſumitur, quando furor de præterito fuit continuus, & ſucceſſiuus; ſecùs, ſi momentaneus: eóque
8 minùs furor de præterito non præſumeretur, quando actus eſſet geſtus poſt furorem ex interuallo, vel quando non appareret poſt furorem quem fuiſſe ſanæ mentis, tunc enim probato furore de præterito; præſumitur etiam furioſus tempore actus; ſecùs è contrà: vſque ad *n.* 55.

EX QVÆST. XCV.

ARGVMENTVM.

Conſuetudo loci, an, & in quibus caſibus excuſet delinquentem, quamuis irrationabilis, iniuſta, & reprobata.

1 DElinquens excuſatur ex *Conſuetudine*, quia hæc actum de ſui natura illicitum & punibilem, facit licitum & non punibilem: quinimò validat pacta, & contractus illicitos, doloſos, & reprobatos, excuſat ab vſura, etiam de Iure Canonico, quando euidenter non conſtaret de ea ex facie contractus; ſed tamen hoc caſu non excuſat à reſtitutione. Excuſat etiam Iudicem iudicantem contra *legem*, à pœna *priuati carceris*. Notarium aliter
2 ſcribentem à pœna *falſi*. Sigillantes ſcripturas cum alieno ſigillo, Domino ſigilli ignorante; ſed quoad excuſationem falſitatis, intelligas, dummodò non afferat Tertio præiudicium. Item excuſat à non obſeruatione iuramenti: Monachos, & Religioſos non obedientes præceptis, & Re-
3 gulis. Excuſat à mala fide. Et ex Conſuetudine permittente colluctationes, torneamenta, ludos cum ſaxis, cum pugnis, cum calcibus, cum folle, & ſimilibus: & ſi fortè ex illis ſequatur aliquod homicidium, homicida non punitur, etiam pœna extraordinaria, niſi intereſſerit dolus, quia tunc extra ordinem punietur. Et licèt Conſuetudo non præſumatur, attamen ſufficit eam ſemiplenè probari per curſum decem annorum; quæ ſic probata, licèt excuſet à pœna legali, ſtaturaria, delatione armorum, & ab illis, quæ ſunt prohibita à Iure *poſitiuo*, nunquam excuſat à prohibitis de Iure *Diuino*, vel *naturali*; & generaliter nec excuſat, quando fuerit reprobata à Principe, vel à lege. 4

EX QVÆST. XCVI.

ARGVMENTVM.

Delicti incertitudo, & Delinquentium multitudo, an, & quando faciat pœnam minuere? & quomodo ſit procedendum in delicto, & homicidio à pluribus commiſſo, ad inquiſitionem, torturam, & condemnationem.

MVltitudo Delinquentium facit minui pœnam, vbi præſertim 1
agitur de pœna mortis, ne dentur ſtrages multorum: licèt in practica id obtinere difficile eſſet: & miſericordia non impartitur Authoribus delicti, vel quando præceſſiſſet tractatus, & communicatum conſilium: *Author* hoc dubitatiuè firmat: & 2
in propoſito, multitudinem dicit in numero quadraginta; ſeu potiùs hoc eſſe ludici arbitrarium. Ad hanc materiam vide etiam quæ dicta ſunt *ſuprà q.* 17.

Propter incertitudinem delinquentium minuitur pœna: ex quo, quando ambulans per viam, fuit occiſus ex proiectione 3
lapidis ab aliqua feneſtra, vel domo, vbi plures aderant homines; tunc propter incertitudinem, nullus tenetur ad pœnam ordinariam; omnes mulctantur pœna pecuniaria, & in irregularitatem incidunt, dummodo omnes conuenerint domum illam, nullo præcedente tractatu; ſecùs ſi præcedente deliberatione offendendi illum in quem lapis fuit iactus. Singulariter, ſi in vna domo aliquis reperiatur occiſus, & neſciatur à quo? ratione incertitudinis, habitantes arbitrio tantùm Iudicis puniuntur. Quando verò in rixa à pluribus commiſſa, reperitur mortuus vnico tantùm vulnere affectus, & ignoratur quis ex rixantibus illud intulerit: tunc omnes reſolutiuè pœna extraordinaria puniũtur. Idem, eſt quando quis eſt mortuus ex plurib. vulneribus, & ignoratur quis ex 4 5 6

S pluribus

pluribus rixantibus ea intulerit: multóque magis quando quis fuiſſet mortuus ex pluribus vulneribus, à pluribus in rixa illatis, & conſtat de vulnerantibus, vulnerantes tunc ordinariè puniuntur, non vulnerantes abſoluuntur, vel ſecundùm ali-
7 quos extraordinariè puniuntur. Quando verò quis eſt mortuus ex pluribus vulneribus, quorum vnumquodque de per ſe non erat lethale, ſed ſimul iuncta mortem attulerunt, & conſtat quod omnes vulnerarunt, licèt non conſtet cuius ictu vulneratus obierit, tunc omnes tenentur pœnâ extraordinariâ. Alij contrà, & verius; ſi ex genere armorum, & qualitate facti, aut alio modo conſtet, quod omnes vulnerantes habuerint animum occidendi, tunc enim omnes tenentur pœna ordinaria: vſque ad *n.* 38.

In eo autem, qui mortuus eſt ex plu-
8 ribus vulneribus, quorum præſertim vnum, vel plura lethalia erant, alia autem non lethalia, & certi ſunt Percuſſores, ſed ignoratur quis lethale vulnus intulerit, & cuius ictu vulneratus perierit? omnes; licèt Alij contrà; tenentur tantùm pœna extraordinaria. In eo qui mortuus eſt ex pluri-
9 bus vulneribus, quorum aliqua erāt lethalia, aliqua non lethalia, nec ignoratur quis vulnerauit lethaliter, & quis nō lethaliter, ſed non liquet, quis fuerit ille qui primum vulnus intulit? tunc, licèt vulnerantes lethaliter teneantur de homicidio, non tamen ſequitur, quod pœna ordinaria puniri debeant: quia quod non ſic grauiter plectendi ſint, excuſat calor rixæ: ſic reſolutiuè inter Variorum opiniones firmat *Au-*
10 *thor.* Mortuus ex pluribus vulneribus, quorum primum lethale fuit, alia verò poſteriora non mortalia, & conſtat de primo lethaliter vulnerante, & de aliis poſtea non lethaliter vulnerantibus; diſtingue, vt extraordinariè puniātur non mortaliter vulnerantes, ſi ipſa vulnera probentur eſſe nō effecta lethalia; ſecùs, ſi de ſui natura effecta fuerint propter debilitatem corporis
11 iam lethaliter vulnerati. Qui mortuus eſt ex pluribus vulneribus, quorum aliqua erant lethalia, aliqua non lethalia, & conſtat, quod primi Percuſſores vulnerarunt non lethaliter, ſecundi autem lethaliter: Primi tenentur de homicidio, ſecundi de vulneribus, niſi conſtet, etiam iſtos habuiſſe animum occidēdi. Quando autem pri-
12 mus percuſſor mortaliter vulnerauit, alter verò ſecundò vulnerans in totum examinauit, ambo tenentur de homicidio, ſi primum vulnus erat iudicio Peritorum omnino mortale, & certum ad mortem infe-
rendam; quia ſi ſecùs, tantùm de vulnere tenetur: vſque ad *n.* 56.

In homicidio à Pluribus commiſſo, ſi vulnerans, ſeu occidens ſit incertus, vtrùm excludatur pœna ordinaria, & Statutaria, recurre ad Menoch. *de Arbitrar. lib.* 2. *caſ.* 363. *per tot.*

Et omni caſu, quo propter incertitudinem extraordinaria pœna imponitur, ea 13
poteſt eſſe vel pecuniaria, vel exilij, & relegationis quoad criminalitatem, ex *leg. Corneliæ de Sicariis*: ſecùs quoad damna, & intereſſe, ex *L. Aquilia*: ſed vide Menoch. *citato caſ.* 363. Quo verò ad pœnam Irregularitatis, eſt ad authorem rixæ; licèt quando conſtat quis lethaliter vulnerauerit, iſte teneatur de occiſo: Alij verò de ſolo vulnere: attamen Authori rixæ pœna extraordinaria aggrauatur. Quod ſi om- 14
ninò homicida ſit incertus ob multitudinem perſonarum, ſi iſti multi ex propoſito interuenerint, & fuerint coadunati, & præcedens tractatus plenè probetur quoad omnes, omnes de homicidio tenentur, omnéſque poſſunt torqueri ad ſciendum quis vulnerauerit, & occiderit; vel ſi deliberatè interuenerint. Et ſic quoque homicidio commiſſo domi, poſſunt omnes 15
de domo torqueri ad ſciendum quis occiderit, dummodo præcedant indicia, & mala fama, quæ debet eſſe non in genere, ſed in ſpecie: prout nec aliquis poteſt ſuper tractatu torqueri, niſi de eodem præcedant indicia. Sic etiam, ſi quis lethale vulnus intulerit, torqueri non poterit, niſi contra eum particularia adſint indicia, quod illud vulnus intulerit. Quod intellige, ſi vulnus fuit vnicum, vel ſi plura non tamen tot, quod erant Rixantes: verùm ſi ſecùs, vel ſi plura, quàm Rixantes, tunc ſine alio indicio omnes torquentur, incipiendo à magis ſuſpecto; & ſi omnes perſtiterint negando ſe occidiſſe, vel vulneraſſe, tunc erunt abſoluendi: ſi verò fuerint torti ſuper tractatu, & deliberatione præcedente, quamuis perſtiterint, adhuc in pœnam extraordinariam condemnantur. Exiſtentes verò domi, quando agitur ad 16
ſciendum quis vulnerauerit, occiderit, ſeu lapidem proiecerit, non omnes ſunt torquendi, ſed tantùm illi, contra quos adſint indicia: & ſi omnes perſtiterint negando, omnes abſoluentur; licèt *Author* dubitan- 17
do, non firmando dicat, quod poſſint puniri criminaliter pœna pecuniaria, propter certitudinem homicidij, licèt neſciatur homicida. vſque ad *n.* 97.

EX

EX QVÆST. XCVII.

Caſus I.

ARGVMENTVM.

Principis, & Superioris iuſſus, & mandatum, an, & quando excuſet à pœna cùm præſertim, qui metu, & minis coactus deliquit.

1 IN propoſita quæſtione Regula adducitur negatiua; ſcilicet, quamuis, Principi obediendum eſſe, dubitandum non ſit; ſi tamen Princeps ipſe aliquid iniuſtum præcipiat, minimè ei obediendum eſſe; & obedientem non excuſari, ſi mandatum ſit ipſo iure nullum, & contineat notoriam iniuſtitiam: & generaliter in delictis atrocioribus, & atrociſſimis, in quibus obedientia non excuſat. Verùm occi-
2 dens, vulnerans, ſeu quomodolibet delinquens de mandato Principis, aut alterius minantis mortem, niſi mandatarius mandatum exequatur, effugiet pœnam: Extendendo ad omnes, qui minis, ſeu aliàs metu
3 coacti delinquunt: & hinc excuſatur mulier, quæ propter metum, & vim illatam, paſſa fuerit ſe carnaliter cognoſci: Extende ad occidentem, ſeu delinquentem de mandato cuiuſuis alterius perſonæ potentis: ſed omni caſu non excuſatur à pœna
4 extraordinaria, ſi deliquit non coactus abſolutè, & præciſè, ſed conditionaliter; videlicet metu maiorum malorum: vſque ad *num.* 24.

EX QVÆST. XCVII.

Caſus II. Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

Principis, ac Superioris Iuſſus, an, & quando excuſet Iudicem à pœna, ſi aliquid iniuſtè agat.

5 IVDEX; & Officialis, non tenetur obedire Principis, ac Superioris præcepto iniuſto: & non obediendo, excuſatur; eòque magis Iudex, cui commiſſum ſit, vt aliquem ſuſpendere faciat, aut plus debito puniat: quinimò pœnam non euadit torquendo aliquem indebitè de Principis; ac Superioris mandato; quamuis forſan aliud ſit in practica: ſed in foro conſcientiæ Deus iuſtus iudex, & vindex, non tolerabit. Quod ſi Iudex viderit Prin- 6
cipis, & Superioris præceptum iniuſtum, præſertim de executione pœnæ corporalis, ac mortis; non debet exequi, ſed conſulere, reſcribere, & expectare aliam iuſſionem, etiam per dies triginta: ex *l. ſi vindicari, Cod. de pœn.* & potiùs ad ſuæ conſcientiæ exonerationem, Officio ſuo renunciare, quàm Principis, & Superioris iniuſtum præceptum exequi: quamuis iurauerit illi obedire: & quamuis præceptum contineat præciſa verba, *ſtrictè præcipiendo Mandamus*, vel *ex certa ſcientia*.

Notabiliter verò Iudex, qui ex forma 7
Statuti tenetur ſententiare ex conſilio Sapientis, non tenetur illud exequi, ſi iniuſtum cognouerit: quòd ſi ſecus faciat, non excuſatur, & adhuc facit litem ſuam.

Prædicta intellige, dummodo præce- 8
ptum Principis ſit apertè, & notoriè iniuſtum; ſecùs, ſi dubium; præſertim ſi immineat periculum vitæ: vel quando Princeps mandaret ex *metu proprio, quibuſcunque non obſtantibus, vel certioratus adhuc iuberet*: vſque ad *n.* 51.

EX QVÆST. XCVII.

Caſus III. Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Iudici, ſeu Officiali aſſerenti ſe aliquid feciſſe ex mandato Principis, ſeu Superioris, an, & quando credatur.

IVDICI, ſeu Officiali aſſerenti, ſe aliquid facere de mandato Prin- 9
cipis, non creditur, niſi aliter, quàm de ſua aſſertione doceat, vel niſi ſit Illuſtris, & Clariſſimus vir; quia tunc ei credetetur, niſi ageretur de alicuius præiudicio directè, vel Princeps eſſet præſens, ſeu Conſuetudo id permitteret: vſque ad *numer.* 66.

***

EX QVÆST. XCVII.
Caſus III.

ARGVMENTVM.

De Iure Excutore, exequente iniuſtam ſententiam alterius Iudicis; quando excuſetur, quandóue illam exequi teneatur.

10 EXecvtor Iudex, quamuis videat ſententiam iniuſtam, & quod exequendo faciat contra propriam conſcientiam, non debet retardare exequutionem, cùm nullam habeat iuriſdictionem. Excipe, niſi eſſet ſententia notoriè nulla, vel notoriè in-
11 iuſta. Alia ad propoſitum harum Executionum practicata, & potiùs viroſè dicta, vide penès Authorem hoc eodem caſu: vſque ad *n.* 81.

EX QVÆST. XCVII.
Caſus IV.

ARGVMENTVM.

De Iudice ſæculari quando teneatur exequi ſententiam Iudicis Eccleſiaſtici, illique ſuum ſæculare Brachium impartiri.

12 IVdex Eccleſiaſticus pro executione ſuæ ſententiæ poteſt implorare Brachium Iudicis ſæcularis, qui tenetur illud impartiri, & ſententiam prædictam exequi, cum poſſit ad id cogi ſub pœna Excommunicationis: & è contra, Eccleſiaſticus tenetur ſæculari ſuum Brachium pro eadem executione accommodare, licèt cogi non poſſit, & poſſit cognoſcere de iniuſtitia ſententiæ Iudicis ſæcularis, quod ipſe ſæcularis Iudex facere
13 nequit. Extende ad Iudicem Eccleſiaſticum delegatum. Quinimò Iudex ſæcularis exequi tenetur, niſi videat notoriè iniuſtam ſententiã, & in totum nullam, & de nullitate appareret in promptu, veluti ſi eſſet lata ſine iuriſdictione, Iuris ordine non ſeruato, ſeù pendente appellatione; quamuis rationabilius ſit, & verius, quod quandocunque fuerit requiſitus, impartiri debeat; ſed in Criminalibus, quando ſu- 14
mus in crimine ſæculari, vel mixti fori, in quo ſæcularis Iudex etiam Iuriſdictionem habet, hoc caſu non exequitur, niſi ſibi exhibito proceſſu, & niſi ſententiam viderit iuſtam: quia cùm traditus Curiæ ſæculari fiat eius ſubditus, illum vt ſubditum iudicare debet cognita ſcilicet validitate ſententiæ; ſi verò crimina eſſent merè Eccleſiaſtica, tunc tenebitur exequi abſque alia cognitione, & ita firma. Quidquid Alij contra: vſque ad *n.* 108.

EX QVÆST. XCVII.
Caſus V.

ARGVMENTVM.

Iuſſus Iudicis, ſeù Magiſtratus, quando excuſet à dolo, & à pœna.

IVdicis iuſſus, & authoritas facit de illicito licitum, ac excuſat 15
à dolo, delicto, & pœna; non ſolum in Criminalibus, ſed etiam in Ciuilibus; dummodo iuſtus ſit: vel etiam dubius: ſecùs ſi iniuſtus, & de illius iniuſtitia conſtaret; vel imperaret vti priuatus, ſeù Iuris ordine non ſeruato; aut adeſſet dolus, vel verſaremur in atrocioribus; quamuis in atrocibus excuſet à pœna ordinaria.

EX QVÆST. XCVII.
Caſus VI.

ARGVMENTVM.

Birruarij & Executores, ſi Iudicis, ac Præſidis iuſſu faciant quid iniuſtum, an excuſentur, & quando.

BIrrvarii, & Executores, excuſantur, exequendo iniuſtam 16
Iudicis ſententiam, ſeù præceptum in illis quæ ſpectant ad eorum officium, etiam quod aliquem occidant, torqueant, vel diruant domum alicuius prætenſi Delinquentis; dummodo ſibi imperetur à Iudicibus, vti Iudicibus; ſecùs, ſi vti priuatis: vſque ad *n.* 130.

EX QVÆST. XCVII. Caſus VII.

ARGVMENTVM.

Laboratores, & Operarij, an excuſentur laborando in fundo alieno, de mandato eius, qui ipſos ad laborandum conduxit.

EXCVSANTVR Laboratores laborando in fundo alieno, putan-
17 tes eſſe illius, à quo conducti ſunt ad laborandum, dummodo hoc faciant ignoranter: & ideo non excuſantur, qui priùs laborarunt in vno Prædio nomine vnius, & poſtea in eodem, nomine alterius: vel quando publica fama eſt in loco, illum fundum non eſſe illius, à quo conducti ſunt: vel quando habeant, & ipſi fundum vicinum, quia tunc ratione vicinitatis præſumitur ſcientia; præſertim ſi eiſdem fuerit denunciatum, & proteſtatum vt
18 deſiſterent ab opere. Et notabiliter, ſi ab iſtis Operariis aliquid ſine conductoris mandato illicitum commiſerint, vtique non excuſantur: & idcircò ſi colligerent fructus immaturos, amouerent terminos, vel quid ſimile facerent, punientur, illiſque non creditur aſſerentibus, laboraſſe de mandato Conductoris: licèt quocunque caſu Dominus teneatur Laboratoribus actione iniuriarum, ad damna, & intereſſe.

EX QVÆST. XCVII. Caſus VIII.

ARGVMENTVM.

Filius delinquendo de mandato Patris, quando excuſetur.

FILIVS delinquendo de manda-
19 to Patris, ſeu Matris; Vxor de mandato Viri; Pupillus de mandato ſui Tutoris, excuſantur in leuioribus, ſecùs in grauibus, & atrocioribus: vt putà ex iniuria perſonali illata, ex violentia, ſeu turbatiua; quamuis & iſtis caſibus mitiùs puniantur: vſque ad *n.* 16.

EX QVÆST. XCVII. Caſus IX.

ARGVMENTVM.

Seruus delinquendo de mandato Domini; an, & quando excuſetur.

SERVVS delinquendo de mandato Domini, excuſatur regula- 20
riter in leuioribus; ſecus autem in grauioribus: imò etiam in atrocioribus excuſantur à pœna ordinaria: licèt Alij contra; quamuis non exiſtat ampliùs ſub Dominica poteſtate, dummodo intercedant minæ primi Domini, ſoliti eas exequi: vſque ad *n.* 170.

EX QVÆST. XCVIII. Caſus X.

ARGVMENTVM.

De pluribus, ac diuerſis cauſis, quibus de Iure pœna Delinquentibus minuitur: ac in primis de Mulieribus, quando, & quomodo excuſentur à delictis.

MVLIERES regulariter mitiùs puniendæ ſunt, quàm Maſculi; 1
etiam in Crimine *falſæ monetæ* fabricatæ in earum domo. Excuſantur à *L. ſi quis in tantam, C. unde vi*, à præſumpta fraude *Vſurarum*, niſi contraxiſſent per ſagacitatem, & malitiam; quod totum remiſſum eſt Iudicis arbitrio. Excuſantur à pœna *falſi* propter lacerationem ſcripturarum. In crimine *hæreſis*, niſi ſint pertinaces, faci- 2
liùs excuſantur quàm Maſculi, & à *Periurio*, ſi conſiſtat in omittendo, ſecùs ſi in committendo. Regula non procederet in caſibus à Iure non expreſſis, neque in Ciuilibus: & tandem nec in Criminalibus, vbi delicta ſint prohibita à Iure Diuino, Naturali, vel Gentium: vſque ad *n.* 19.

EX QVÆST. XCVIII.
Caſus XI.

ARGVMENTVM.

Ruſticus, an, & quando excuſetur, ſeu mitius puniatur in Criminalibus.

RVſticus regulariter propter
3 ruſticitatem excuſatur in delictis; necnon à pœna non ſolutæ gabellæ, ſi id proceſſit ex ſimplicitate: non tamen excuſatur in iis, quæ ſunt de genere prohibitorum: quia, licèt excuſetur à dolo præſumpto, à pœna Albi corrupti, à præſumpta fraude Vſurarum, & à delictis in omittendo; id tamen totum remiſſum eſt Iudicis arbitrio, conſiderandum, an Ruſticus, vel per malitiam, vel per
4 ſimplicitatem deliquerit. Nec vnquam excuſatur ab iis, quæ ſunt prohibita à Iure Diuino, Naturali, vel Gentium; ſeu à Ciuili notorio præcipuè in delictis grauibus, & atrocibus. Et quandocumque excuſatur non excuſatur in totum, ſed ſolùm à pœna ordinaria.

EX QVÆST. XCVIII.
Caſus XII.

ARGVMENTVM.

Delinquens dormiendo, an puniatur, & quomodo.

REgula ſit, quod ſi dormiens ali-
5 quem occidat, aut aliquo alio modo delinquat, nec punitur, nec incurrit Irregularitatem. Sed hoc ſanè intelligendum, quando dormienti non poteſt aliquid culpæ imputari; ſecùs è contrà: vt puta, ſi aliàs dormiendo deliquerit: quia tunc, niſi prouiderit, & fuerit diligentia vt ſolus clauſis ianuis, ac ſine armis in cubili iaceret, eſſet in culpa, & Irregulari-
6 tatem incurreret. Et quia dormienti non fit iniuria, ideò licèt aliàs violentiam faciens Clerico in veſtibus, ſit excommunicatus, ſi id faciat Clerico dormienti, excommunicationem non incurrit. Et hinc Patre, Matre, ſeu Nutrice infantem lactantem in lecto ſe voluendo ſuffocantibus, non puniuntur, niſi adſit aliqua culpa, quia tunc arbitraria pœna poſſet
imponi. Verùm generaliter, ſi quis data 7
opera obdormiuerit ad effectum delinquendi, vel vigilando tatū habuerit, quod in ſomnis male geſſit, non excuſatur, & punitur; prout, ſi quis dormientem ſe offendentem offendat, & occidat ad ſui defenſionem; pariter excuſatur.

EX QVÆST. XCVIII.
Caſus XIII.

ARGVMENTVM.

Amoris cauſâ delinquens, an puniatur mitiùs.

CAuſa mitigandi pœnam eſt
Amor: Amor enim Ebrietati, & 8
furori æquiparatur: eſt enim impetus, & turbatio mentis omnibus aliis vehementior: ex quo etiam videtur aliquantulùm excuſare, etiam in Sortilegiis, & Hæreſi. Sed hæc intelligas ſanè; & vt ſcribit *Author*, ipſe Iudicio ſanctæ Maioris Eccleſiæ ſe remittit. Extende ad oſculantem Puellam in via publica. Quinimò notabi-
liter excuſat ab infamia, & meretricio; 9
ſiquidem mulier ob amoris impetum & violentiam, vni tantùm ſui copiam faciens, non poteſt dici meretrix, nec infamis in foro externo Sed generaliter non excuſat cauſa Amoris vbi aliquid præmeditatè agitur, quamuis ſemper iuxta temporis qualitatem & animi turbationem miſerendum, & mitiùs agendum; vſque ad *n.93*.

EX QVÆST. XCVIII.
Caſus XIV.

ARGVMENTVM.

Notabilitas quando delinquentium pœnam mitiget ſeu minuat.

NObiles, Diuites, & Digniores
mitiùs puniuntur, quàm ignobiles, 10
pauperes, & minùs digni. Et licèt multi dicant iſtam Regulam eſſe *broccardicam*; non propterea recedas: Sed extende, quamuis Conſtitutio loquatur irremiſſibiliter:

biliter: & ideo pœnâ Infamis *berlinæ*, fuſtigationis, & ſimilium non damnantur, nec furtis ſuſpenduntur, ſed decapitantur. Et ſic illariuè, quando ignobilis decapitatur, Nobilis deportatur vt
11 aliqui voluerunt. Sed *Author* dicit, pari paſſu pœnam imponi Nobilibus, & Ignobilibus, niſi Statutum, aut Conſtitutio ſecùs diſponeret: quia pro homicidio Nobiles etiam morti traduntur, licèt mortis genus ignominioſum
12 non ſubeant. Hæc Regula procedit quoad pœnas corporales; quia quoad pecuniarias, acriùs puniuntur. Et hoc vnum ſingulariter nota, quod in delictis infamiam irrogantibus, vt putà, pro lenocinio, furto, deſerta militia, & ſimilibus, grauiùs quàm Ignobiles puniuntur: præcipuè ſi agatur de pœnis relatiuis, vel colore, & prætextu Nobilitatis delinquant: vſque ad *numerum* 133.

EX QVÆST. XCVIII. Caſus XV.

ARGVMENTVM.

Peritia, & merita Delinquentis, aut ſuorum, quando ipſum excuſent à pœna ordinaria.

PERITIA inſignis, aut celebre
13 artificium Delinquentis, regulariter facit, vt ipſi delinquenti pœna aut in totum tollatur, aut ſaltèm minuatur. Quod tamen eſt intelligen-
14 dum Conſulto Principe. Et licèt Iudex poſſit Delinquenti pœnam minuere, vel etiam remittere ob bene merita, ſeu beneficia in Rempublicam collata, vel ab ipſomet Delinquente, vel à Maioribus ſuis; hæc tamen non procedunt, quando crimen eſt grauiſſimum, vel quando merita proueniunt ex ipſo delicto: vſque ad *n.* 144.

* * *

EX QVÆST. XCVIII. Caſus XVI.

ARGVMENTVM.

Iudæus effectus Chriſtianus, an, & quomodo poſſit puniri de delictis commiſſis tempore quo erat Iudæus.

IVDÆVS effectus Chriſtianus non poteſt puniri de delictis an- 15
te Baptiſmum commiſſis: Licèt Alij contrà. Prima opinio ſeruatur conſulto Principe: eóque magis procedit, quando egiſſet ſpecialem pœnitentiam de commiſſis ante Baptiſmum: in tantum vt nec cenſeatur Irregularis ex homicidio ante Baptiſmum patrato. Et quod 16
pœna ſit minuenda ex delicto ante Baptiſmum, non eſt hæſitandum. Quinimò generaliter, etiam quòd ſe per fraudem Chriſtianum fieret, non niſi Principe Conſulto puniri poteſt: nec ad damna, & intereſſe tenetur, nec ad reſtitutionem Vſurarum: ex Bulla Pauli III. *Bullar. part. 1. fol.* 415. vſque ad *n.* 159.

EX QVÆST. XCVIII. Caſus XVII.

ARGVMENTVM.

Mutus & Surdus quomodo excuſetur in delictis.

MVTVS & Surdus, infanti, & furioſo æquiparatur: vnde regula- 17
riter non punitur de delicto. Verùm, quia ſi intellectum habeat, poſſitque ſignis, & nutu mentem ſuam exprimere, teſtari, hæreditatem adire, & alios actus facere; erit etiam delicti capax, & pro iſto commiſſo, punietur, carcerabitur, interrogabitur per interpretes; ſed eius confeſſio per ſigna emanata non inferet de per ſe ad condemnationem: verùm ſi ſcribere ſciat, & in ſcriptis confiteatur, ordinariè condemnabitur.

EX QVÆST. XCVIII.
Caſus XVIII.

ARGVMENTVM.

De Patre repræſentante filium criminis reum in Iudicio.

18 QVIDQVID dicatur de *Iure*, quod Pater præſentans filium in carceribus, faciat illum mitiùs puniri ex delicto quocunque commiſſo: idque extendatur ad Patrem etiam Hæbreum: attamen de Conſuetudine contrarium ſeruatur, & tales præſentati pœnâ ordinariâ puniuntur: & ſic indiſtinctè practicatur: vſque ad *n.* 173.

* * *

EX QVÆST. XCVIII.
Caſus XIX.

ARGVMENTVM, & Reſolutio.

An bonus euentus, ex delicto præter delinquentis conſilium ſecutus, illum excuſet.

EVENTVS bonus in delictis excuſat Delinquentem à pœna, 19
ſaltem ordinaria; ſed quia mala non ſunt facienda, vt inde ſequantur bona, animus, & non exitus in delictis attenditur, quia actum hominis non ab euentu, ſed à conſilio metimur. *Author* verò concludit, quod quamuis Delinquens habuerit animum delinquendi, ſi tamen ex delicto bonus effectus ſecutus fuerit, non in totum punitur, ſed pœna minuitur: vſque ad *numer. fin.* 179.

LAVS DEO.

SVCCVS

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS; ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII PARS VNDECIMA.
EX LIBRO TERTIO, TITVLO VNDECIMO, QVÆST. XCIX. PARS I.
ARGVMENTVM.

Procurator in Criminalibus quando interuenire poßit.

AVTHOR proſequendo
Criminalem materiam,
Titulũ hunc *de variis &*
1 *diuerſis Quæſt.* ſubnectit,
vt ex eo faciliùs ſuppleri
poſſit, ſi quid amiſerit in præcedentibus.

Et primo loco quæritur, verùm in Cri-
minalibus admittatur Reus, ad compa-
rendum per Procuratorem? Regulàque
conſtituitur negatiua, quod ſcilicet in pu-
blicis iudiciis, pœniſque capitalibus, &
corporalibus, à Relegatione ſuprà, Pro-
curator non admittatur: quinimo nec
Tutor, ſeù Curator recipitur pro Minore
abſente citato, ſi Minor ſit pubes, ac talis
ætatis, vt puniri poſſit: admittitur benè
ad accuſandum nomine Pupilli, vel pro
Pupillo nomine proprio, dummodo ſe
2 ſubſcribat pœnæ Talionis. Quæ omnia
procedunt in quacunque cauſa criminali,
quamuis agatur de pœna corporali leui,
ſeù quando de pecuniaria effici poſſit cor-
poralis, arbitrio Iudicis, vel eſſet arbitra-
ria originaliter. Item non admittitur in
pœnis alternatiuè impoſitij, pecuniariè
3 vel corporaliter, ſi electio eſt Iudicis, vel
Actoris, aut Accuſatoris; vel ſi Statutum
copulariuè imponeret pœnam corpora-
lem, & pecuniariam: & generaliter nun-
quam, quandocunque agatur de quacun-
que pœna corporali.

Et pari ratione, nec ad allegandum ex-
ceptiones crimen tangentes, de quo agi-
tur, niſi eſſent exceptiones notoriæ, quas
non tanquam *Procurator*, ſed tanquam
ſimplex *Allegator* adducere poſſet. Qui-
nimo, nec poſt ſententiam ad petendum
reſtitutionem in integrum aduerſus eam,
non enim vnquam admittitur, quamuis
vellet pro Reo ſatis dare, & iudicatum ſo-
luere: vſque ad *n.66.*

Sed in pœnis à Relegatione infrà reci- 4
pitur Procurator: ac in pœna ipſius met
Relegationis ſecundum multorum opi-
nionem; licèt multi voluerint indiſtinctè
non admitti. Recipitur quando agitur de
pœna priuationis Officij, remotionis ab
Ordine, ſeù Dignitate; quando agitur de
pœna priuationis Beneficiorum, ſeù De-
poſitionis, de Iure Canonico: Et denique
admittitur in pœna pecuniaria, quamuis
eius defectu imponatur corporalis: in qua
concluſione *Author* relatis pluribus D.D.
opinionibus, & diſtinctionibus, tandem
firmat, quod quando pœna corporalis
ſuccedit loco pecuniariæ, non ex generali
diſpoſitione Iuris communis, volentis, 5
quod non habens in ære luat in corpore,
ſed ex aliqua lege, Statuto, ſeù conſtitu-
tione ſic expreſsè in aliquo delicto ſtatu-
ente, tunc Procurator non admittatur,
nec ſimpliciter, nec ſub conditione: Alij

contra,

Digitized by Google

contrà, intrepidè aſſerentes indiſtinctè non poſſe admitti.

6 Pro ſimplici pœna pecuniaria, quamuis agatur de pœna confiſcationis omnium bonorum, Procurator recipitur; niſi eſſet adiecta pœna, quod Reus impunè offendi poſſet, vel non audiri deberet: & quamuis pœna eſſet corporalis de Iure communi, ſed per Statutum fuerit effecta pecuniaria, quo caſu *Author* firmat intrepidè, Reum poſſe per Procuratorem audiri

In delictis autem leuibus Procurator comparere poteſt, etiam quod de ſui natura grauia reputentur, ſed ſine dolo commiſſa, leuia efficiantur. Extende quod

7 etiam recipiatur in cauſis mixtis, vel quando agitur ciuiliter de intereſſe Partis, de pœna illi applicanda, aut de crimine per viam Exceptionis.

Item in Perſonis Illuſtribus, in quibus ſpeciale eſt, vt per Procuratorem audiantur, ſiue accuſent, ſiue etiam accuſentur: & quia inter Illuſtres connumerantur Epiſcopi, & Sacerdotes, iſti audiuntur per Procuratorem, vbi agatur de crimine *Iniuriarum*, ſecùs in delictis grauibus, vbi requiratur perſona.

Extende ad Infirmos, ad quorum fauorem Procurator admittitur, & à contumacia excuſantur.

8 Et licèt in quibuſcumque caſibus non poſſit interuenire Procurator, poteſt tamen interuenire Aduocatus, ea ratione, quia poteſt Principali ſuo prodeſſe, & non obeſſe: vſque ad *n.* 117.

Monialis quoque admittitur per Pro-

9 curatorem, & quicunque alter abſens ad effectum *bannum* caſſandi, & condemnationem vigore gratiæ obtentæ à Principe, vti in Statu Eccleſiaſtico ex *conſtit. Marchia lib.* 4. *cap.* 15. & ex *Bulla* Pij IV. 68. *Bullar. p.* 1 *fol mihi* 741. Et licèt quando ſunt plures Accuſati, vnus poſſit eſſe pro alio Procurator, id in practica non recipitur: verùm ſi ſint omnes carcerati, audiuntur per Procuratorem, præterquam in tribus caſibus. *Primò*, ſcilicèt, in ſententia, quæ contra Dominum fertur, non contra Procuratorem. *Secundò*, ad conteſtationem litis, in quo Reus reſpondere debet *Tertiò*, ad ſubeundam Torturam: vſque ad *n.* 148.

10 Vniuerſitas accuſata de aliquo crimine, quamuis graui, ſiue etiam accuſet, poterit audiri per ſuum Syndicum. Extendendo ad Bannitum, qui de alio delicto inquiritur, & rebannitur, tunc enim cùm non habeat ad locum tutum acceſſum, poteſt per Procuratorem audiri. Sic pariter, ſi plures Accuſati de homicidio, & interfe-

11 ctus reperiatur vnico vulnere confoſſus, tunc quia non poteſt contra omnes ad pœnam capitalem agi, audiuntur per Procuratorem: & hoc ſuſtinetur quando citantur ad comparendum ſub pœna pecuniaria, ſecùs è contrà. Regula etiam non procedit in iis, qui ad eorum particulare intereſſe compareant pro defenſione Abſentis citati, vt putà Dominus pro Seruo; Pater pro filio Maritus pro vxore, Abbas pro Monacho, Epiſcopus pro Clerico, Vniuerſitas pro ſuo Ciue, Dominus pro Vaſallo: quinimò & Creditor pro ſuo Debitore paupere, & adeo paupere, vt ſi condemnetur, non poſſit habere regreſſum ad eius bona. Quod extende ad Pa-

12 trem Iudæum, ſi pro filio compareat, & delictum fateatur, producto ad hoc ſpeciali mandato: & hinc ſi ſic delicto confeſſaro, pro excuſatione adduceret defenſiones: quod *Author* practicari dicit in *Dominio Venetorum*. Multóque magis quando dicti Pater, Dominus, ſeu alij, intereſſe habentes, comparerent pro Abſente citato, non tanquam *Procuratores*, ſed tamquam *Defenſores* ad inſtruendum, & informandum Iudicem de innocentia Abſentium, ſeu ad opponendam exceptionem declinatoriam, & Iudicis incompetentiam, non obſtante etiam Statuto, prohibente aliquem audiri pro *inculpato*. Et

13 hinc infertur ad *Bullas* Iulij II. & Pij IV. expreſsè prohibentes, vbi pœna ſanguinis imponitur, Patrem pro filio audiri. Verùm non audirentur, niſi præſtita ſatiſdatione de repræſentando Reum coram Iudice, in caſu condemnationis, quando de pœna pecuniaria ageretur; ſecùs, ſi de capitali; quia iſto caſu minimè audiri poſſunt, niſi eſſent carcerati, quia

14 tunc recipiuntur ad defendendum in quocunque actu, & poſt ſententiam, etiam condemnato inuito; & poteſt vnuſquiſque appellare, quamuis ſine mandato, pro eo tantùm ſcilicet, qui intra legitima tempora ad mortem ducitur; recipitur etiam ad opponendum de nullitate ſententiæ, quando agitur de probando falſitatem teſtium examinatorum vel de proponendo vulneratum perijſſe ſua culpa, vel ex malo regimine, vel homicidium eſſe factum ad defenſam, necnon ad allegandum Ban-

15 num, & Banniti offenſionem impunem; ac notabiliter quando Monitorium factum abſenti ad comparendum, contineret patentem errorem; poſſet enim tunc Iudicis officium implorari, ne vlteriùs

proſe

proſequatur, cùm Iudex ex officio tenea-
tur defendere non puniendum, hoc eſt
Innocentem. Non autem admittitur ad
diſcutiendum qualitates delicti, nec Iu-
riſdictionem Iudicis: vſque ad *n.*101.
In cauſa Status,& famæ Procuratorem
16 admitti poſſe ſcripſerunt multi. Alij con-
trà. Sed Author diſtinguit; quod ſi aga-
tur principaliter ad infamiam, tunc non
poſſit Procurator interuenire, ſecùs ſi tan-
tùm incidenter & principaliter de pœna
pecuniaria. Admittitur etiam generaliter,
quando opponuntur exceptiones,quæ cri-
men de quo agitur non tangunt; ſeu op-
ponitur de nullitate Accuſationis, de ca-
lumnia Inquiſitionis, quando Clericus eſt
17 citatus coram Iudice Laico, ſeu ad alle-
gandum delictum non fuiſſe commiſſum
in iuriſdictione Iudicis citantis. Licèt ve-
rò in cauſis capitalibus non admittatur
Procurator; admittitur tamen Defenſor,
Inſtructor, ſeu Executor innocentiæ; quia
tunc non vti Procurator, vt ſuo Principali
poſſit prodeſſe, vel obeſſe, ſed tantùm vt
poſſit informando, & inſtruendo per par-
tes de innocentia: & hinc Iudex de ra-
tionabiliori opinione tenetur innocen-
18 tiam Rei in quantum poteſt detegere,
cum dicatur Indagator veritatis; eóque
fortiùs recipi debent Teſtes pro tali inno-
centia ad fauorem Rei abſentis ſubmini-
ſtrati; dummodo ceſſet ſuſpicio fraudis,
ſeu colluſionis; & dummodò non nomi-
nentur ad defenſam Affines, vel Conſan-
guinei Rei, ſeu Teſtes ſuſpecti, & malè
de negotio edocti; quod totum boni Iu-
dicis arbitrio remanet dignoſcendum:
vſque ad *n.*141.
Generaliter verò non admittitur Pro-
19 curator in cauſis criminalibus, & capita-
libus, quando Iudex vellet præſentiam
Rei, ad effectum illum examinandi, &
videndi quo vultu, quo colore, & qua
trepidatione reſpondeat; niſi verſemur in
caſibus, in quo Procurator de neceſſe re-
cipi debet. Quo verò ad requiſitionem
Iudicis de præſentia Rei, ſubeſſe debet
iuſta cauſa: ſed quando Procurator ad-
mittitur, non recipitur ſine ſpeciali man-
dato,& cautione de rato,niſi compa-
reret ad implorandum Iudicis
officium, vt veritatem
inquireret.

***

EX QVÆST. XCIX.
Pars II.

ARGVMENTVM.

Abſentiæ, ac alterius impedimenti cauſas, quando quis allegare valeat pro citato ad comparendum perſonaliter? & quando ad id Iudex admittere, vel repellere poſſit.

REGVLA conſtituitur Affirmati-
ua, quod admittatur comparens 20
pro Abſente citato, quamuis cauſa ſit ca-
pitalis ad allegandum alicuius impedi-
menti ſiue abſentiæ cauſas, ipsúmque
propterea à contumacia excuſandum;
etiam ſine mandato, dummodò allegen-
tur cauſæ abſentiæ neceſſariæ, quæ ſunt
facti; & quæ omninò impediunt Reum
ne compareat; prout eſt longa abſentia,
infirmitas, carceratio, & ſimilia; ſecùs
autem in cauſis abſentiæ probabilibus
tantùm, prout ſunt ſuſpecti itineris, loci
non tuti, loci peſtiferi, inſidiæ inimico-
rum, aduerſarij potentia, & ſimiles: mul-
tóque minùs ſi allegaret cauſas abſentiæ
non *facti*, ſed *Iuris*, niſi de iſtis notoriè 21
conſtaret, vel allegans vellet ſatiſdare,
etiam ſine mandato; quia ſatiſdat, dici-
tur habere mandatum à Iure. Eóque for-
tiùs ad dictas cauſas allegandum admit-
titur, qui habet plenum mandatum, licèt
non habeat ſpeciale ad allegandum cau-
ſam impedimenti, & abſentiæ: præſertim
quando inquiritur aliquis Minor: & ſtante
allegatione abſentiæ, Iudex debet differ-
re ſententiam, & proceſſum, data com-
petenti dilatione ad certiorandum, &
præſentandum Abſentem: quod ſi aliàs
ad vlteriora deuenerit, proceſſus, aut eſt
nullus ipſo Iure, aut ſaltèm ope reſtitutio-
nis reſcindendus. Sed cauſæ abſentiæ, & 22
impedimenti debent eſſe iuſtæ, iuſtáſque
rationes habere: & huiuſmodi allegatus
non admittitur ſine ſacramento calum-
niæ, & neceſſariis probationibus, ſed id
totum relinquitur Iudicis arbitrio, imò
non deſunt volentes ſeruari, vt ſtatim alle-
gata abſentia detur terminus ad certio-
randum: præcipuè ſi fuerit adhibitum iu-
ramentum per allegantem. Alij contrà:
vſque ad *n.fin.*299.

EX QVÆST. C.

Cap. I.

ARGVMENTVM.

Cauſa, quando dicatur Criminalis, quando Ciuilis, & quando Mixta.

1 IN propoſita quæſtione, ad faciliorem materiæ intelligentiam *Author* format Concluſiones: quarum *Prima*, de qua nullus dubitat, eſt, quod cauſa dicatur Criminalis, quando agitur de pœna corporali.

Secunda, quod quando agitur ad vin-
2 dictam publicam, pariter cauſa Criminalis dicatur: licèt Alij contrà.

Tertia, quod quando agitur ad com-
3 modum priuatum, ſiue ex contractu, ſiue etiam ciuiliter ex crimine, cauſa dicatur Ciuilis, & non Criminalis: poteſt enim tam in iudicijs priuatis, quàm in publicis Ciuiliter agi, & ex illis duplicem oriri actionem, vnam ſcilicet Criminalem ad publicam vindictam, & ad pœnam; aliam verò Ciuilem in facto pro intereſſe Partis, & ad proſecutionem rei familiaris: quapropter Iudex Criminalis Appellationum non poteſt cognoſcere de ſententia lata in prima inſtantia, in qua de crimine fuit actum Ciuiliter: & ità *Romæ* in Signatura Iuſtitiæ quandocunque ſeruatur.

Quarta, quod quando de Adulterio, ſeu
4 alio crimine agitur ad ſeparationem tori, cauſa dicatur Ciuilis, & non Criminalis.

Quinta, quod cauſa dicatur Crimina-
5 lis, ſi agatur de pœna applicanda fiſco: ſi verò de applicanda Parti, dicatur Ciuilis. Et quidquid Alij contrà, ità conclude pro veriori, communiori, & receptiori opinione: vſque ad *n. 16.*

Sexta, cauſa dicitur Ciuilis quando agi-
6 tur per viam Exceptionis, ſcilicet quando Crimen opponitur pro repellendo aliquem à Iudicio, non ex cauſa puniendi; ſecùs è contrà ſi promiſcuè opponeretur, & ad repellendum, & puniendum in cauſa reconuentionis.

Septima, dicitur Criminalis, quando
7 crimen directè deducitur in Iudicio, vt acriùs puniatur: Ciuilis verò, quando non directè vt acriùs, ſed vt mitiùs puniatur, pœna ſcilicet extraordinaria: ſed hæc diſtinctio reprobatur in vtroque capite: ideóque magis communiter vtróque caſu dicitur Criminalis.

Octaua, dicitur Ciuilis, quando agitur ad pœnam remotionis ab Officio pri- 8
uato: quinimò & ab Officio publico; dummodò pœna priuationis illius non ſit ordinaria delicti: ſed ſi ageretur ad remotionem propter dolum, diceretur Criminalis ratione infamiæ; ſecùs ſi ex culpa quamuis lata.

Nona, Cauſa dicitur Ciuilis, quando agitur ad priuationem Beneficij, non prin- 9
cipaliter vt Clericus puniatur, ſed ad correptionem; etiam quod non procedatur ciuiliter, ſed per inquiſitionem.

Decima, dicitur Criminalis, quando agitur de pœna infamiæ, cùm iſta pœna 10
maior reputetur quacunque alia corporali, etiam mortis.

Vndecima, dicitur Criminalis, quando proceditur per viam Accuſationis in cau- 11
ſis, quibus imponitur pœna ordinaria delicti: & hæc concluſio nedum procedit de *Iure Ciuili*, ſed etiam de *Iure Canonico*, in caſibus de quibus in *cap. inquiſitionis, & cap. qualiter, & quando, il 2. extra de Accuſat.*

Duodecima, dicitur Ciuilis, quando proceditur de *Iure Canonico* per viam de- 12
nunciationis: quia hoc modo non agitur principaliter ad impoſitionem pœnæ, & punitur, non pœna ordinariâ, ſed leuiori, hoc eſt amotionis ab adminiſtratione.

Tertia decima, dicitur Ciuilis, etiam quod nomine Fiſci agatur, quando inten- 13
tatur actio Ciuilis, vt petitio hæreditatis ſibi prouenientis, tamquam ab indigno ablatæ: & etiàm quando Fiſcus agit ad pœnam conuentionalem ex rupta pace, vel cautione de non offendendo.

Decima-quarta, dicitur Ciuilis, quando agitur ad pœnam prouenientem ex il- 14
licito contractu, quamuis Fiſco applicetur, niſi agatur ad inſtantiam Fiſci, & ad publicam vindictam.

Decima-quinta, dicitur Criminalis quando agitur vigore Statuti prohibentis 15
alienationem in forenſes, ſub pœna Fiſco applicanda.

Decima-ſexta, dicitur Criminalis, quando agitur de damno dato in agris, vel 16
animalibus alienis; licèt leue contineat crimen, & ex eo tortura inferri non poſſit.

Decima ſeptima, Cauſa *Turbatiua*, eſt Criminalis; quia pro turbata profeſ- 17
ſione, quando criminaliter agitur, datur actio iniuriarum: eò magis, quando cum

turbatione

turbatione interuênit vis publica, vel pri-
uata, vel Statutum, ſeu Conſtitutio im-
ponit pœnam vltra damna, & intereſſe.
18 Singulariter tamen, ſi Iudicium fuerit
inchoatum Ciuiliter, non competit po-
ſtea actio Criminalis: & *Mixta* dicere-
tur, quando Pœna applicaretur partim
Fiſco, & partim intereſſe habenti; ſeu cu-
mulatiuè ageretur Criminaliter ad pœ-
nam, Ciuiliter ad damna & intereſſe.

Decima-octaua, in pœnis Statutariis,
19 an Cauſa dicatur Ciuilis, ſeu Criminalis?
attendendum eſt in quo loco Statutum ſit
poſitum; nam ſi contineatur ſub *Rubricis
Criminalibus*, Criminalis erit; ſi inter *Ci-
uiles*, Ciuilis.

Decima-nona, quando Pars pœnæ ap-
20 plicatur Fiſco, & altera Accuſatori, vigo-
re Statuti, ſeu Banni, dicitur merè Crimi-
nalis: & tunc tota pœna debet venire ad
manus Fiſci, & ab eo Accuſatorem por-
tionem conſequi.

Vigeſima, dicitur Mixta, quando agi-
21 tur ad commodum Partis, & ad intereſſe
publicum, ſi Fiſco aliquid veniat applican-
dum: cùm in mixtis denominatio fieri de-
beat à Potentiori

Pro complemento materiæ illud dici-
22 tur Iudicium Ciuile, in quo deducitur
cauſa Ciuilis; Criminale, in quo Crimi-
nalis. Et ad cognoſcendum, an Iudicium
23 ſit Ciuile, vel Criminale? non attenditur
finis, & effectus agendi, ſed ſolùm cauſa,
& origo: ad cognoſceudum verò, an Cau-
ſa ſit Ciuilis, vel Criminalis, attenditur fi-
nis, & effectus agendi.

EX QVÆST. C.

Cap. II.

ARGVMENTVM.

*Criminali Cauſa pendente, an, & quan-
do ſit ſuperſedendum in Ciuili?
& è contrà.*

PRoposita dubitatione, an
24 quando pendente Cauſa Criminali
ſit ſuperſedendum in Ciuili, & è contrà:
quod poteſt duobus modis contingere;
Primò, quando Ciuile Iudicium ab vno
intentatur, & deinde contra ipſum Cri-
minale proponitur; & ſic quando, non ab
eadem Perſona. *Secundò*, quando ab ea-
dem perſona, & Ciuilis, & Criminalis
actio contra illum intentatur, eodem, vel
diuerſo tempore.

Regula ergo proponitur, quod Cauſa
Criminalis intentata poſt Ciuilem, facit 25
Ciuilem ſuperſedere, ratione præiudicij,
& maioritatis: & è contrà, Ciuilis inten-
tata poſt Criminalem, ſi illi ſit præiudi-
cialis, facit in dicta Criminali Cauſa ſu-
perſedere. Idem quando in accuſatione
Criminali Turbatiuæ, & Violentiæ illa- 26
tæ, contingat dubitare de poſſeſſione, vt
putà, quia accuſatus dicat ſe non turbaſſe,
cùm ipſe eſſet verus Poſſeſſor; tunc enim
potiùs pronunciari debet ſuper Poſſeſſio-
ne, quàm ſuper Turbatiua. Ita pariter ſi
vtraque Cauſa fuerit Criminalis, ſed ſe-
cunda maior, ſuperſedetur in prima, do-
nec diſcutiatur ſecunda. Et hinc accuſa-
tio ſuper falſitate Inſtrumenti per Acto- 27
rem producti in Cauſa Ciuili, facit ſuper-
ſedere in eadem Cauſa Ciuili: ità & ac-
cuſatio falſorum, ſeu ſubornatorum Te-
ſtium: & ideò Accuſatus poteſt Accuſa-
torem reaccuſare de falſitate, quando *falſi*
Accuſatio proponitur coram eodem Iu-
dice, coram quo erat porrecta principalis
Accuſatio; quia aliàs non erit permitten-
dum, ne continentiæ cauſarum diuidan-
tur: & ne Reus in vno Tribunali accuſa-
tus, in alio facere ſuas defenſiones coga-
tur. Et ſicut accuſatus criminaliter non 28
poteſt ſuum Accuſatorem ciuiliter conue-
nire, niſi pro cauſa omnimodè ab Accu-
ſatione ſeparata; ità & è contrà, Accuſa-
tus non poterit ab Accuſatore conueniri.
Quod intelligitur, ſi cauſa Ciuilis præiu- 29
dicet Criminali; ſcilicet, ſi ſententia in
vna Cauſa data, Rei iudicatæ exceptionem
pariat in alia: ſeu quando reſpiciat perſo-
narum legitimationem, & in ea obijciatur
aliquid, quod Agentem ab actione repel-
lat: vſque ad *n.* 82.

Cauſa Criminalis non facit ſuperſede-
re Ciuilem, quando ciuiliter Agens accu- 30
ſatur à Reo conuento de aliquo crimine:
quia quidquid ſit de *iure*, gratia dirimen-
datum litium in vtraque Cauſa ſimul pro-
ceditur, ſimul recipiuntur probationes,
& ſimul pronunciatur quando agitur Ci-
uiliter, & opponitur de falſitate Inſtru-
menti. Cauſa verò Criminalis facit ſuper- 31
ſedere Ciuilem quoad illius expeditio-
nem, & ſententiam; non autem quoad
proceſſum. Et quoad exceptionem, ſeu
accuſationem falſorum Teſtium, procedit,
ſi eadem accuſatio proponatur aduersùs
Teſtem, ſeu Inſtrumentum falſum, ſi
in ipſis Teſtibus, & Inſtrumento tota
vis cauſæ ſteterit; ſecùs ſi etiam data

falſitate remaneret probata intentio Accuſatoris.

Non facit ſuperſedere Cauſam ciui-
32 lem Poſſeſſorij, Spolij, & ſimilium, niſi criminis exceptio inficeret poſſeſſionem, ſpoliatúmque Agentem inhabilem redderet, vt quia diceretur hæreticus, Excommunicatus, Simoniacus, vel Reus læſæ-Majeſtatis; vel quando vtraque Cauſa introducta eſſet coram eodem Iu-
33 dice, ſeu criminalis coram Iudice ſuperiore, Ciuilis verò coram inferiore. Et licèt per Cauſam criminalem ſuperſedeatur in Ciuili, finita tamen Criminali per Abſolutionem, non prohibetur Actor ſuam actionem Ciuilem proſequi; quia actio Ciuilis quandocunque reuiuiſcit: vſque ad *num.* 118.

EX QVÆST. C.

Cap. III.

ARGVMENTVM.

De Cumulatione Actionis Ciuilis, & Criminalis, quando à Iure permittatur ?quandóve vnâ electâ, liceat aliam intentare.

IN hoc præſenti Tertio Quæſtio-
34 nis capite, præmiſſis variis cumulationis diffinitionibus, Regula proponitur Negatiua, quod ſcilicet Ciuilis, & Criminalis Actionis cumulatio, & è contrà, à Iure improbetur: ideóque electâ Ciuili Actione non poſſit ad Criminalem confugi: & ſi confugiatur, ſilere debeat Criminale iudicium, donec abſoluatur Ciuile: & ità tenet *Rota Romana.* Quidquid
35 Alij contrà. Præſertim quando vna Actio eſt alteri præiudicialis, ita vt ſententia lata in vna pariat exceptionem in alia: & ſic in ſucceſſiua cumulatione propoſita, non poſſit Actor eumdem Reum ciuiliter conuentum, criminaliter accuſare: & ſi accuſauerit, ſuperſederi debeat in Criminali, donec abſoluatur Ciuile iudicium; quando ſcilicet Ciuilis Actio Criminali
36 ſit præiudicialis: quod dicitur pluribus modis; & præſertim quando ſententia lata reuera pariat, aut parere poſſit exceptionem rei iudicatæ. Sic & etiam quando ex vno facto plures Actiones criminales oriuntur, vnâ intentatâ, aliam proponi poſſe impedit; & propterea intentans pro turbata poſſeſſione remedium Ciuile, non poſſit poſtea, niſi Ciuili iudicio perfecto, ad Criminalem Actionem confugere, quia primum ſecundo iudicio præiudicat.

Quando verò Ciuilis, & Criminalis 37
Actio proueniunt ex eodem fonte, & oriuntur ex eodem facto, tunc non poteſt Actor criminaliter accuſare: ſed data diuerſitate factorum, adeo vt actiones ſint diuerſæ, factáque non contingentia, tunc permittitur; quia ſi haberent connexitatem, & vnum alteri præiudicaret, non permittitur; præcipuè ſi cumulentur ab vna & eadem Perſona, ſecùs autem ſi à diuerſa; quia ſi, putà, Fiſcus procedat criminaliter, non prohibetur Pars quin inſtet pro ſuo intereſſe Ciuili: & hinc, quando Criminale iudicium intentatur, non ad inſtantiam eius, qui Ciuiliter egit, ſed ex Iudicis officio, & per inquiſitionem; tunc prima actio non ſuſpendit ſequentem.

Poteſt etiam cumulari contra diuerſas 38
Perſonas, ſi enim plures ſint Rei, non prohibetur Actor contra vnum Ciuiliter agere, & contra alium Criminaliter. Et præſertim cumulantur, quando proueniant ex eadem lege, vel conſtitutione, & tendant ad eumdem finem, ſi vnâ electâ, altera non cenſeatur ſublata. Poſſunt etiam intentari, niſi æquè princi- 39
paliter, ſaltèm vna principaliter, & altera in conſequentiam: & etiam æquè principaliter, quando eadem criminalis Actio oritur ex delicto, pro quo accuſatus pœnam mortis meretur, vel quando delictum in ſecundo iudicio Criminali delictum, eſſet patens & notorium.

Et tandem cumulatio Actionis tam ſi- 40
multanea, quàm ſucceſſiua, impeditur coram eodem Iudice, ſecùs coram diuerſo. Contrarium verius, ſecundùm *Authorem.* Quinimò etiam coram eodem Iudice tantùm prohibetur, Parte opponente, & quandocunque completo iudicio Ciuili, ad Criminale confugitur, & è contrà, quando ſit lata ſententia, & tranſitum fecerit in iudicatum: vſque ad *num.* 158.

* * *

EX

EX QVÆST. CI.
Cap. I.

ARGVMENTVM.

Appellare in Criminalibus quando, & in quibus caſibus liceat? appellationéque pendente, quando Iudex poſſit ſuam exequi ſententiam.

REGVLA conſtituitur Affirmati-
1 ua quod ſcilicet, ſicut in Ciuilibus
ſemper datur Appellatio, niſi expreſsè à
Iure prohibeatur; ita pariter, & in Crimi-
nalibus non eſſe denegandam; qua pen-
dente, Iudex nequit ſuam exequi ſenten-
tiam: quinimò nec quidquam innouare
pendente termino decem dierum ad ap-
pellandum: quòd ſi exequatur poſt inter-
poſitam appellationem, ſententiam capi-
talem contra damnatum, & ipſe Iudex
capitaliter punitur, necnon poteſt ei de
facto, & impunè reſiſti, etiam in delictis
2 enormiſſimis, & atrociſſimis, in quibus
etiam appellare permiſſum eſt, niſi à Iure
expreſsè prohibitum reperiatur: quinimò
& in crimine læſæ-Maieſtatis admittitur
appellatio, niſi euidenter per euidentiam
facti de eo conſtaret. Extende ad Duces
factionum, Concitatores ſeditionum, &
rebellionum, quos de crimine læſæ-
Maieſtatis teneri non eſt hæſitandum: &
ad fauorem iſtorum; licèt appellatio non
admittatur, ſi ſint confeſſi, aut conuicti;
attamen eſt ſuperſedendum, & Princi-
pem certiorandum: vſque ad *n. 16.*

Amplia, Regulam procedere, & Ap-
3 pellationem permitti ab impoſitione mul-
ctæ, & eius exceſſu, & quandocunque
plures ſint complices condemnati, & vnus
tantùm appellet, Appellatio ab iſto vno
interpoſita, omnibus prodeſt. Alij contrà:
& *Author* pro reſolutione te remittit ad
Lancellot. *in tract. de Attentat. cap. 12.
ampliat. 11. n. 1. & ſeq.*

Et in tantùm eſt verum dari Appella-
4 tionem in Criminalibus, vt nec ei valeat
renunciari: quinimò & ad appellandum,
vnuſquiſque admittitur ſine mandato, &
Reo inuito, dummodò ſit in *fortiis* Curiæ,
& ad ſupplicium ducatur. E contrà con-
5 ceditur & Fiſco appellatio à ſententia ab-
ſolutoria data ad fauorem Rei. Sed quid-
quid ſit de *Iure*, de *Conſuetudine* con-
trarium ſeruatur: & præcipuè ex *Bulla*
Pij IV. 74. *Bullar. p. 1. fol. 755.* & *Bull. 85.
fol. 779.* quas vide in Statu Eccleſiaſtico,
pro Declaratione.

Regula non procedit in Cauſis crimi- 6
nalibus, Statuto prohibente: quod eſt
intelligendum etiam contra Fiſcum:
quia, licèt de Iure communi Fiſcus poſ-
ſit appellare à ſententiis contra ipſum la-
tis, attamen in integrum non reſtituitur:
ſed quia in hoc Opiniones ſibi inuicem
aduerſantur, *Author* firmat ſequentes
Concluſiones reſolutiuas: quarum

Prima eſt, quòd quando ſententia eſt
nulla ipſo iure, putà quia fuerit lata Fiſco 7
non audito, ſeu per ſordes, præuarica-
tionem, vel corruptionem, pecunia in-
teruenіente; tunc, ſiue ſimus in pœnali-
bus, ſiue in non pœnalibus, talis ſenten-
tia quandocunque retractari poteſt, etiam
ſine ope reſtitutionis in integrum.

Secunda, quòd in non pœnalibus 8
quando ſententia eſt valida, Fiſcus ad-
uersùs eam reſtituitur, ex capite læſio-
nis, prætextu probationum nouiter re-
pertarum: in pœnalibus verò nullate-
nus reſtituitur, ſiue quis ſit abſolutus in
totum, ſiue in partem. Quidquid Alij
contrà.

Tertia, quòd ex magna cauſa, & pro- 9
pter delicti atrocitatem, & nouis ſuper-
uenientibus probationibus, poteſt Prin-
ceps de eius abſoluta poteſtate (licèt ſe-
cùs de ordinaria) Fiſcum aduersùs ſen-
tentias abſolutorias reſtituere, & Cauſæ
reuiſionem committere.

Quarta, quòd tam in pœnalibus, 10
quàm in non pœnalibus, nunquam Fiſ-
cus reſtituitur quando Princeps per ſe-
ipſum, non autem per Procuratores fiſca-
les, & Adminiſtratores (quod rarò con-
tingit) Cauſam agitauerit.

Quinta, quòd tam in pœnalibus, quàm 11
in non pœnalibus, Fiſco non niſi infra
quadriennium reſtitutio conceditur.

Sexta, quando ſententia fuit lata con- 12
tra Fiſcum ex falſis probationibus, tunc
retractatur, vel ipſo Iure, vel ope reſti-
tutionis in integrum, vel per viam que-
relæ.

Septima, quòd ex nouis probationi- 13
bus detectâ Rei innocentiâ; quomodo-
cunque condemnatus fuerit, ope reſti-
tutionis in integrum retractatur ſen-
tentia contra eum lata: vſque ad *nume-
rum 44.*

Propoſita Regula non extenditur ad 14
Reum confeſſum, & conuictum de cri-
mine hæreſis, in quo regulariter Appel-

lario non datur: neque ad crimen Simoniæ, Raptus, ſi Raptor ſit Principalis & ſit conuictus per plures probationes, & mulier fuerit non ſolùm rapta, ſed etiam cognita: Ad crimen falſæ Monetæ: ad inſignes Latrones, Seditiouum Concitatores, & factionum Duces. Inſignes Latrones ſunt ij, de quibus in *l. capita-*
15 *lium, §. famoſos, ff. de pœnis*: Seditionum autem Concitatores, de quibus in *dicta l. capitalium, §. ſolent*, & in *l. 1. C. de ſeditios.* Duces factionum videlicet Proditores, ſeu Caporales alicuius proditionis; vt in *l. ſi quis, in princ. Cod. ad leg. Iuliam Maieſt.* Inſuper non admittitur Appellatio in crimine Aſſaſſinij, Veneficij, Violentiæ: vel quando quis aliquem ex ſua poſſeſſione expellere conatur: ſi quis homicidio cauſam dederit: in crimine homicidij: & pro homicidio bannitis in contumaciam, per varias conſtitutiones Summorum Pontificum, quas refert
16 Bayard. *ad Clar. quæſt. 94. num. 22.* In crimine notorio per euidentiam facti, quoad effectum ſuſpenſiuum tantùm. Imò quando in appellatione inſeritur aliqua cauſa, per quam notorium offuſcatur, ſeu delictum notorium aliquo modo defenditur, Appellatio admittitur, etiam quoad effectum ſuſpenſiuum: vſque ad *n. 65.*

Item non appellatur à Lege, hoc eſt,
17 non licèt dicere Legem iniquè egiſſe imponendo aliquam pœnam. Non appellatur à ſententia Excommunicationis, ſed conceditur Appellatio à ſententia hominis, & Iudicis declarantis, quem incidiſſe in Excommunicationem; ſed non admittitur quoad effectum ſuſpenſiuum, quia talis ſententia trahit ſecum executionem; niſi contineret intolerabilem & patentem errorem: ac etiam datur Appellatio à comminata Excommunicatione: vſque ad *n. 72.*

Denegatur Appellatio à ſententiis la-
18 tis per Papam, Imperatorem, Regem, Præfectum Prætorio, & Senatum: ſed tamen datur Reclamario & recurſus ad eumdem Principem: & ſi pronunciet ipſe Princeps de conſilio alterius, Appellatio non denegatur quoad effectum deuolutiuum. Non appellatur à ſententia publicæ adminiſtrationis, vel ipſius Principis debiti priuati.

In Statu Eccleſiaſtico ex *Bulla* Pij IV. 128. *Bullar. p. 1. fol. 869.* & Pij V. *Bullar. part. 2. Bulla* 180. *fol.* 1182. cauetur, quod detur Appellatio, dummodò condemnatus non ſit confeſſus, facto actuali Depoſito, ſi condemnatus diues ſit; ſi minùs, data fideiuſſione in forma Depoſiti, pro ſumma in condemnatione contenta, arbitrio Iudicis *ad quem*. Item non datur,
quando publicè intereſt, pœnas accelerari, & Delinquentes ſtatim puniri, ſcilicet quando periculum eſt in mora. Denegatur Officiali condemnato pro delictis in officio commiſſis, dummodò ſit conuictus, & condemnatus à ſuo Iudice; vt putà, ſi ſit Nuncius, Notarius, Executor, ſeu alter condemnatus à ſuo Prætore, & Iudice pro delictis in Officio commiſſis, Prætores enim poteſtatem particularem habent condemnandi prædictos Officiales ſibi ſubiectos. A ſenten- 20
tia quoque Syndicatus non datur Appellatio, vbi adſint ſpecialia Statuta, vt in Statu Eccleſiaſtico Conſtitutiones Marchiæ: quibus tamen non obſtantibus defertur, ſi de iniuſtitia ſententiæ manifeſtæ appareat, aut in ipſa Appellatione fuerit expreſſa legitima cauſa, & quandocunque non prohibetur recurſus, & ſupplicatio: vſque ad *n. 95.*

Statutum certè prohibere poteſt Ap-
pellationem in Criminalibus, ſed non 21
comprehendit forenſes, nec notoriam iniuſtitiam. In Vrbe à ſententiis Gubernatoris, & eius Locum tenentium, pro pœnis pecuniariis non datur Appellatio ex *Bulla* Leonis X. 7. *Bullar. p. 1. fol. 186.* & in Statu Eccleſiaſtico pariter denegatur ex pluribus Bullis relatis à Bayard. *ad Clar. quæſt. 94. num. 28. & ſeq.* & cùm Conſtitutiones prædictæ loquantur in pecuniariis Apoſtolicæ Cameræ applicandis, ideo denegatur, niſi facto actuali Depoſito, vel cautione in forma Depoſiti data: & quando admittitur coram Iudice *ad quem*, Cauſa debet expediri infra ſex menſes, aliàs facit tranſitum in
iudicatum. Quæ Conſtitutiones non ex- 22
tenduntur ad Terras Baronum, & Feudarariorum, in quibus pœnæ applicantur Fiſco eorumdem Baronum: ex quo ſi condemnatus recurrat ad Papam, nunquam reportabit inhibitionem, niſi ſeruata forma dicti *Motus proprij* Pij V. Sed
licèt ſit prohibita Appellatio, non eſt pro- 23
hibitus Recurſus, & Supplicatio. Et quandocunque, ſuperſedendum eſt in executione, præcipuè ſi Iudex exceſſerit pœnam, ſiue vbi de iniuſtitia ſententiæ conſtet, vel de illius nullitate; ſed tunc debet exprimi cauſa probabilis, colorata, certa, & apparens: vſque ad *n. 113.*

EX

EX QVÆST. C I.

Cap. II.

ARGVMENTVM.

Confeſſus, & Conuictus ſimul quando appellet? Et quid de Confeſſo tantùm, aut de Conuicto tantùm.

REGVLARITER Confeſſus, &
24 Conuictus non appellat: & licèt ex *leg. 1. Cod. quor. appell.* ſolùm in quinque criminibus exceptis prohibeatur, ſcilicet homicidio, Veneficio, Maleficio, Adulterio, & manifeſta Violentia; veritas tamen eſt, quod in quibuſcunque delictis idem obſeruatur etiam in delictis attentatis, & non conſummatis. Sed in propoſito aduerte, quod Regula ſtrictè procedit in Confeſſo, & Conuicto ſimul; ſecùs autem in tantùm Conuicto, & tantùm Confeſſo: adeo vt requiratur ſpontanea Confeſſio, vt appellatio denegetur.
25 quinimò Confeſſus in tormentis adhuc appellat, quamuis poſt Torturam ratificauerit, & iſta ſit inflicta ex indubitatis indiciis. Et procedit in Reo confeſſo ore proprio; ſecùs ſi Confeſſio ſit facta à Procuratore, etiam cum ſpeciali mandato ad confitendum. Fictè confeſſus vigore Contumaciæ, etiam ſtante Statuto quod Confeſſus habeatur qui in contuma-
26 cia perſiſtit, appellare poteſt: & ſpontè confeſſus dicitur ille, qui ante litem conteſtatam confeſſus eſt: ſi autem poſtea; Appellatio prodeſt: quia coram Iudice *ad quem*, & confeſſionem reuocare, & errorem probare poterit. Quod procedit etiam de Iure Canonico: vſque ad *numer. 161.*

Vigore *Conſtit. Marchia, lib. 6. cap. 3.*
27 & *Bulla* Pij V. 180. *Bullar part. 2. fol.* 1183. Quando condemnatus, & confeſſus, confeſſionem non reuocat, aut in appellatione nullam adducit cauſam probabilem, per quam confeſſio reuocetur, aut erronea dicatur, Appellatio denegatur ſecùs è contrà: vſque ad *numerum 162.*

***

EX QVÆST. CII.

Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

Banniti, an, & quando priuentur Teſtamenti factione actiua, & paſſiua? quandóve priuati cenſeantur beneficiis Statutorum eorum Ciuitatis, & Iuris communis.

FIRMAT *Author*, Bannitos noſtri temporis ex forma *Statu-* 1
torum volentium, eos contumaces tamquam confeſſos poſſe condemnari, & impunè offendi, non amittere ea, quæ Iuris communis ſunt; eóque minùs Iuris communis beneficia. Et hinc eſt, quod Bannitus poterit, ſecundùm Ius commune, Teſtamentum facere, & capacem eſſe hæreditatis ſibi delatæ; etiam intra Territorium illius Ciuitatis, à quo 2
eſt Bannitus, dummodo bona non fuerint confiſcata vel poſt bannum acquiſita. Sed in Statu Eccleſiaſtico vigore *Bulla Clementis VII.* prohibetur: ideóque Ban- 3
nitus non amittit patriam poteſtatem niſi ſit Reus læſæ-Maieſtatis, vel Rebellis, aut transfuga, qui cenſentur mortui, ac omnia perdunt, & protſus redduntur incapaces: vſque ad *n. 20.*

Et illatiuè procedit Regula in tantùm, vt nec perdant legitimam: & ideo poſſint 4
contrahere, & etiam ex contractu ſe obligare, niſi ſecùs Statutum caueat, vel Iudex aliter condemnet, tunc enim perdunt teſtamenti factionem actiuam, & paſſiuam, nec poſſunt ſuccedere etiam de Iure communi: præcipuè ſi extra Iuris communis protectionem eſſent poſiti. Quando verò Statutum mandaret, Contumaces haberi pro Confeſſis, & poſſe condemnari, tunc 5
etiam omnia perdunt, nec vllo modo poſſunt teſtari, nec hæreditatem adire; ideóque teſtamentum factum à Bannito, ſiue ante, ſiue poſt capturam, omnino rumpitur; amittunt enim iura filiationis, Agnationis, & Cognationis; licèt non priuen- 6
tur iis, quæ à Statutis in eorum odium diſponuntur, nec beneficia concernentia publicum intereſſe: vſque ad *n* 81.

Bannitus, qui non poteſt impunè offendi, non priuatur Iuribus municipali- 7
bus, teſtari poteſt hæreditatem adire, & ſibi

ſibi legata recipere: eóque minùs, ſi condemnatio verſetur citra pœnam mortis. Extende, vt nec perdat etiam quâcun-
8 que pœnâ Bannitus iura ſua extra Territorium Bannientis: ac ſimiliter Bannitus per Interlocutoriam à Iudice incompetenti, vel reſtitutus à Principe, cuius Teſtamentum nullirer factum tempore banni, reconualeſcit per reſtitutionem; licèt non recuperet bona ſibi delata tempore banni: quamuis fuerit reſtitutus cum Clauſula, vt cenſeatur remiſſus ad
9 bona confiſcata. Et licèt à DD. plures dentur cautelæ pro inſtituendis bannitis; ea vnica veriſſima eſt, quod inſtituantur ſub conditione, ſi quando peruenerint, & fuerint remiſſi ac reſtituti ad gratiam Domini; vel inſtituantur indirectè ſub fideicommiſſo, ſiue in Teſtamentis, ſiue in Codicillis.
10 Et hoc vnum ſignanter nota, quod ſi bannitus ſit incapax hæreditatis, ea defertur, excluſo Fiſco, venientibus ab inteſtato: & ideò legatum Bannito incapaci factum, remanet penès hæredem ſcriptum ea ratione, quia Banniti non efficiuntur ſerui Fiſci ſeu Principis; ſed ſerui pœnæ: vſque ad *n.* 1

EX QVÆST. CII.

Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Damnatus ad mortem naturalem, an poſſit teſtari.

11 REGVLA conſtituitur, quod cùm per condemnationem ad mortem quis efficiatur ſeruus pœnæ, hoc ideo teſtari non poſſit: quinimò Teſtamentum antea factum, ſiue ſit condemnatus ad mortem naturalem, ſiue ciuilem, rumpatur; quamuis fuerit confectum fauore animæ, vel piæ Cauſæ: niſi tamen iſte condemnatus appellauerit; quia appellatione pendente teſtari poteſt; vel non ſit condemnatus de capitali delicto: vſque ad *n.* 138.

***

EX QVÆST. CII.

Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

Damnati ad mortem Ciuilem, an & quando cenſeantur priuati teſtamenti factione actiua, vel paſſiua.

REGVLARITER Damnatus ad mortem Ciuilem teſtari non 12
poteſt: quod procedit in Deportato; in Interdicto aqua, & igne; in damnato ad beſtias; ad Metallum; ad Triremes; ad perpetuos carceres; ſiue ſit Clericus, ſiue Laïcus; quamuis non ſint publicata bona: & quod magis eſt, Teſtamentum antea factum rumpitur, ac perdunt Teſtamenti factionem actiuam, & paſſiuam; licèt non amittant ea, quæ ſunt Iuris naturalis, & Gen- 13
tium, & propterea ſint capaces hæreditatis delatæ, ſeu legati relicti in teſtamento militis, legati alimentorum, & ſibi facti ad pias Cauſas: ac hodie quidquid ſit de Iure antiquo, non prohibentur teſtari, poſſunt emere, contrahere, donare, & per contractum acquirere; ſiue ſint deportati cum publicatione bonorum, ſiue ſine publicatione: vſque ad *num.* 169.

EX QVÆST. CIII.

ARGVMENTVM.

Bannitos occidere quando quis poſſit impunè? quandóve illos occidentes gaudere debeant præmio, indulto, & nominatione à Statuto, *ſeu* Bannimento *conceſſis.*

NON incongruè hîc *Author* inquirendo, an, & quando 1
Bannitos impunè offendere liceat, conſtituit Regulam affirmatiuam, valere ſcilicet huiuſmodi Statuta, tamquam condita causâ publicæ vtilitatis: quinimò

quinimò cogi poſſe ex dictis Statutis hæredes ad perſequendum, & occidendum iſtos Bannitos, omnéſque teneri, pulſante campana conuertere cum armis ad eos perſequendum, & in fauorem iuſtitiæ, præcipuè in Statu
2 Eccleſiaſtico ex *Bulla Sixti V.* quæ Conſtitutio extenditur ad perſonas habiles; inhabiles non includit, prout ſunt Minores anno, ad decem, & octo, Senes, Doctores, Infirmi, & ſimiles. Et non ſolùm ex Statuto hoc diſponi poteſt, ſed etiam id efficere valet Iudex ex Officio, & ideo cenſetur ciuiliter permiſſum Bannitum occidere, illúmque expoliare, & derubare, ſiuè incontinenti, ſiuè ex interuallo: Extendendo, quod poſſit etiam hoc mandari,
3 dummodò non mandetur his, qui Statuto non iuuantur, prout ſunt, filius, Vxor, Frater, & Vaſallus, quibus non licet Patrem, Maritum, Fratrem, & Dominum Bannitos interficere: vſque ad *numer.* 30.

Extende, vt etiam immunis ſit ille, qui ignoranter Bannitum occidit:
4 ideóque non poteſt condemnari, iniuſtè, ſeù nulliter Bannitum occidens, niſi nullitas fuiſſet euidens: quinimò etiam quod antea pacem feciſſet, ſeù cautionem dediſſet de non Offendendo, iuramento intercedente, nec pax,
5 nec cautio cenſentur ruptæ: Et licèt Aliqui dicant hoc procedere, quando occiditur Zelo iuſtitiæ vel publicę vindictæ; verius eſt quocunque modo occidatur, licitum eſſe: & propterea promittens pro ſe, & ſuis conſanguineis, non intelligitur promiſiſſe pro conſan-
6 guineis Bannitis, dummodo Bannum ſuperueniat poſt pacem factam, ſeù cautionem præſtitam. Extende, vt liceat etiam occidere impunè Mulieres
7 Bannitas; ſed tamen ſimiles mulieres non debent adulterio violari, nec prægnantes occidi, eò quia cadit homicidium infeſtum non Bannitum: ſed hoc procedit, quando occidens ſciuiſſet
8 mulierem fuiſſe prægnantem, vel prægnantia clarè apparebat ex ventre; nã excuſaretur ignorans: vſque ad *num.* 74.

Occidere Bannitos permittitur etiam cum armis deferri prohibitis: exten-
9 dendo, quod poſſit comburi domus, vbi erat recluſus Bannitus, dummodo aliàs capi non poſſet. Ampliando ad Occidentem *Bannitum abſolutum, & reſtitutum*, quando is non fuit cancellatus de libro, in quo Banniti deſcribi ſolent; dummodo iſte Bannitus aufugeret, & ſe capi non permitteret. Cancellatio verò debet eſſe clara, & aperta, ita vt ſi in pluribus libris eſſet deſcriptus, ex omnibus cancellari deberet, niſi vnicus liber reſpiceret omnes ſcripturas. Hæc non procedunt, quando ex indulto Principis generaliter Banniti reſtituuntur, eorúmque banna, & damnationes caſſantur; quia tunc, etiam deficiente cancellatione impunè occidi non poſſunt; & qui ſecùs fecerint, ſaltèm pœnâ extraordinariâ mulctantur. 10 11

Generaliter verò, Bannitos occidere licèt etiam proditoriè, veneno, per aſſaſſinium, & quocunque alio modo: 12
quinimò ipſis Bannitis cenſetur prohibita defenſio; adeo vt etiam Clericus puniri non poſſit, licèt ex tali homicidio Irregularitatem incurrat. Extendendo, quod etiam poſſint impunè occidi, quamuis viui potuiſſent capi. Et licèt Alij contra; ſic *Author* deciſum, & reſolutum dicit in *Sacr. Conſult.* de 13
Anno 1596. ipſo patrocinante *in vna Aſſiſien. homicidij*: vſque ad *n.* 172.

Et non ſolùm poſſunt occidi ipſi Banniti, ſed etiam eorum ſocij, & opem præſtantes, ne offendantur, & 14
pro dicto homicidio non requiritur pax ab hæredibus occiſi, & parte offenſa, vt occidentes remittantur, quamuis Banniti, licèt ex *Bulla Pij IV.* non remittantur, niſi ſeruato exilio, donec pacem habuerint. Præſentatio exinde Banniti viui, vel eius capitis, poteſt fieri, nedum per ipſum capientem, ſeù occidentem, verùm etiam eius nomine: & hoc indifferenter procedit, etiam ſtante Statuto, quod foren- 15
ſis non poſſit acquirere immobilia, & pro præmio aſſignetur aliqnis fundus, quia adhuc fundus acquiritur per forenſem ſic occidentem. Maius delictum, aut minus, vbi extat Statutum, quod ſic occidens remittatur pro pari, vel minori delicto, reputatur reſpectu pœnæ non inductæ à Iure communi, 16
ſed à Statuto: vel conſiderabitur reſpectu qualitatum aggrauantium, & exgrauantium. Vtrùm verò occidens aliquem Bannitum pro furto, poſſit remittere ſe ipſum Bannitum pro homicidio? D.D. aduerſantes hinc inde *Author* fœdere diſtinctionis conciliat; firmando, quod ſi ſimus in ſimplici homicidio, ſiuè in rixa, ſiuè appẽſatè commiſſo, pro quo homicida nõ eſſet condemnatus,

demnatus, niſi in pœnam capitis, tunc ſine dubio poteſt nominari, & remitti per eum, qui occidit famoſum furem, & Latronem, condemnatum in pœnam furcarum: Bannitus autem pro homicidio facto cum armis, non poteſt remittere Bannitum pro humicidio per venenum commiſſo.

In practica ſeruatur, quod vbicun-
17 que occiſſus reperiatur Bannitus, qui occidit, poſſit ſe ipſum, & alios remittere: licèt Regula in præſenti quæſtione propoſita non procedat in Bannitis, & condemnatis ex non veris, & legitimis probationibus, etiam ſtante Statuto, quod Contumax habeatur pro confeſſo: ſed quidquid D. D. dicant de Iure; de Conſuetudine quomodocunque ſint Banniti, impunè occidi, & offendi poſſunt Et quamuis Bannum non
18 egrediatur Territorium Bannientis, attamen Aſſaſſinus, ſeù Bannitus ex crimine Læſæ-Maieſtatis, poteſt extra Territorium occidi: quia & ſi puniri poſſit in illo Territorio, in quo homicidium Banniti commiſit, attamen in Territorio Bannientis, & præmium, & nominationem conſequitur: In Statu
19 Eccleſiaſtico Bannitus vigore *Bullarum*, poteſt occidi in vniuerſo Territorio Eccleſiæ mediatè, vel immediatè ſubiecto: ideóque Bannitus poterit occidi in quocunque loco fundatario Eccleſiæ: quod *Author* optimè probat, adducendo per extenſum eloquentiſſimum reſponſum *Franc. Cultel.* vſque ad *num.* 260.

Regula pariter non extenditur ad
20 Bannitos ex pœna pecuniaria: licèt ex *Conſtit. March. lib* 4. *cap.* 28. permittatur, poſſe offendi in perſona, & rebus Bannitos, & condemnatos in pœnam pecuniariam; ſed citra mortem, & membri amputationem, ſeù debilitationem. Pater etiam filium Bannitum, & è contra filius Patrem non poteſt oc-
21 cidere. Et licèt Alij contra: hæc tamen contraria opinio tantumodo tunc procedit, quando Pater eſſet hoſtis, ſeu proditor Patriæ, & contra Patriam actualiter veniret. Simili modo, nec etiam fratri fratrem occidere licet.
22 Alij contrà: & iſtam contrariam opinionem *Author* defendit, & in contingentia facti ſeruandam eſſe teſtatur. Quod idem eſſet in Vxore occidente maritum: & in Vaſallo, & ſub-
23 dito, occidente Dominum ſuum: & hoc ſine dubio in practica ſeruaretur eâ ratione, quia quando Dominus alicuius Caſtri capitaliter bannitur, condemnatur etiam in confiſcationem bonorum; ex quo ſubditi eius, non ampliùs ſubditi vocantur: vſque ad *n.* 289.

Item Bannitus toleratus publicè, & 24
palam à Superiore, ſeù habens *Saluum-conductum*, ſiuè datus à Principe, ſiue à Iudice, dummodo ſalui-conducti detur ſcientia impunè occidi non poteſt; quinimò de tali Saluo-conducto, Bannito atteſtanti eſt credendum: quod ſi ſecus fiat, pœna extraordinaria non euitatur. Non iuuantur etiam hoc Sta- 25
tuto occidentes captum à familia, cóque magis exiſtentem in carceribus: nec deſunt qui extendant, non poſſe occidi appellatione pendente, vel dum diſcutiatur nullitas banni, dummodo nullitas non ſit evidenter friuola, & calumnioſa, & de ea ſcientiam habeat occidens. Item Bannitus in Eccleſia occidi non poteſt: & Statutum concedens præmium, nominationem, ſeù indultum Bannitis, ſeù aliis occidentibus Bannitos, intelligendum eſt de Bannitis tempore conditi Statuti: quo 26
ſtante, non extenditur tam actiuè, quàm paſſiuè ad Bannitos poſt Statutum. Hoc tamen non procedit ſine difficultate; quia ratio, & mens Statuentium ea eſt, vt extirpentur Banniti, tàm de præterito, quàm de futuro: vſque ad *n.* 238.

Benè verum eſt, quod Delinquentes ante Statutum, ab illo non compre- 27
henduntur, quamuis fuerint condemnati, Banniti, & effecti Contumaces poſt Statutum: vſque ad *n.* 251.

Licèt occidens Bannitum puniri non poſſit, attamen infamiæ notam non 28
euitat, niſi Statutum contineat verba *impunè*, *iuſtè*, *& licitè*: quia per aduerbium, *licitè*, homicidium non reputatur maleficium. Birruarij verò, aliſque Miniſtri Iuſtitiæ, qui ex eorum officio Bannitos capiunt, ſeù occidunt, 29
præmium non conſequuntur: & in caſu, quo villa, ſeù incola alicuius loci, audito rumore, & campana ad arma pulſante, currere debent ad perſequendum, & capiendum Bannitos; ſi capiant, præmium eis non debetur, cùm non ſponte, ſed ex neceſſitate Statuti id agant. Si verò plures interuenerint 30
in captura Banniti, non plura, ſed vnicum tantùm præmium debetur: & tunc demùm debetur præmium, & nominatio, quando ſcilicet fiat præſentatio

ſentatio Banniti, vel eius capiti in eo loco, vbi Statutum, ſeù Bannimentum mandat præſentari; ſecus, ſi in diuerſo: vſque ad *n. fin.* 260.

EX QVÆST. CIV.
Inſpectio I.
ARGVMENTVM.

Theſaurus inuentus in fundo proprio, vel alieno, publico, religioſo, vel priuato; ad quem ſpectet? & generaliter de materia Theſauri.

IN propoſita materia vnuſquiſ-
1 que in fundo ſuo Theſaurum inquirere poteſt: & inuentus ſiuè caſu, ſiuè data opera, ſpectat ad Dominum fundi, non autem ad Principem: ſed in alieno fundo, nemo inuito Domino theſaurum perquirere poteſt: quinimò ſic inuentus, non ad Inuentorem, ſed ad Dominum fundi ſpectat; & Iudicis
2 arbitrio extra ordinem punitur. Quod ſi in alieno fundo, non datâ operâ, ſed fortuitò inueniatur, tunc pro medietate ſpectat ad Inuentorem, & pro alia medietate ad Dominum fundi. Sed ſi caſu fortuito inueniatur in fundo Cæſaris, ſeù alicuius Ciuitatis; inter Cæſarem, & Ciuitatem diuiditur; tertia parte Inuentori applicata. Si verò inueniatur in loco publico, ideſt, publicè deputato; inter Inuentorem, & Fiſcum diuiditur. Inuentus in bonis Eccleſiæ, aut loco ſacro, pari modo diuiditur, ſcilicet inter fiſcum Eccleſiæ, & Inuento-
3 rem. Quidquid Alij contra. Sed ſi reperiatur in fundo Emphyteutico, vel fundatario; ad Emphyteutam, & Feudatarium, non ad Dominum directum ſpectat: ſi verò in fundo pignorato, ad Dominum principalem, & ad Inuentorem non ad Creditorem pertinebit. Notabiliter, ſi inueniatur in fundo dotali per Maritum, dimidiam ſibi lucratur, alteram verò dimidiam ſoluto matrimonio reſtituet: ſi in fundo præſcripto, ad præſcribentem: vſque ad *numer.* 18.

Inuentus Magica arte, ſpectat ad
4 Principem, & non ad Inuentorem. Et quæ generaliter de Theſauro dicuntur, intelligenda ſunt de auro, argento vel pecunia, cuius Dominus ſit incertus, quæ fuerit abſcondita antiquis, & tanto tempore, vt memoria non extet: ideòque domo vendita, in qua, non antiquitùs fuerit abſcondita aliqua pecuniarum quantitas, non cenſetur vendita ipſa pecunia, quapropter ſi reperiatur, ſpectat ad Venditorem, non ad emptorem: vſque ad *n.* 22.

Alleganti pecuniam inuentam, eſſe Theſaurum, incumbit probandi onus: 5 ſed dicitur ſatis probatum, quando deducitur per Teſtes, deponentes de communi æſtimatione. Et quidquid ſit de Iure, hodie de generali Conſuetudine totius Orbis, Theſaurus ad Reges, & ad Fiſcum pertinet: vſque ad *num.* 32.

EX QVÆST. CIV.
Inſpectio II.
ARGVMENTVM.

Metallorum venæ inuentæ in fundo proprio, vel alieno, ad quem ſpectent? & an inuito Domino poſſit Priuatus, vel Princeps eas in fundo alieno effodere? & generaliter de materia Metallorum, & eorum venis.

METALLORVM ſpecies ſunt ſeptem, nempè Aurum, Argen- 6 tum, Electrum, Æs, Stamnum, Plumbum, & Ferrum, quorum venæ ſic inuentæ in aliquo fundo, ſpectane ad Dominum fundi, non autem ad Principem. Alij contra, intrepidè firmantes, Aurum, & Argentum eſſe de Regalibus Principis, ſiue inueniatur in publico, ſiuè in priuato, & in aliis metallis, Principem habere Decimam. Inuentæ in fundo, cuius vnus ſit Dominus directus, alter Vtilis, ſpectant ad Dominum Vtilem, non autem ad Di- 7 rectum: & hinc fructuarius fundi ſibi legati, aut alio modo per ipſum poſſeſſi, poteſt in ipſo fundo lapidicinas, ſeù cretæ, arenæ, auri, argenti, ſulphuris, plumbi, & cæterorum quorumcunque fodinas inſtruere, dummodo ſic conſtruendo, faciat meliorem conditionem fundi, non deteriorem: ſic & iſtæ venæ repertæ in Territorio alicuius Caſtri infeudati, ſpectant ad ipſum feudatarium: vſque ad *n.* 44.

Quiſque

Quiſque poteſt in fundo alieno ef-
8 fodere metalla, inuito Domino, cum
licentia Principis: ſed vtrùm Princeps
ſimilem licentiam imparriri valeat? D.
D. variè loquuntur. *Author* verò diſtin-
guit, quòd quando Dominus fundi no-
luit effodere, tunc Princeps concede-
re poſſit: ſi vèrò ipſe velit effodere,
præferendus eſt omnibus, & Princeps
príuato concedere nequit. Venæ ſaxo-
rum, de quibus fit alumen, in fundo
9 priuato inuentæ, ſpectant ad Domi-
num fundi, ſolutâ Decimâ Principi, &
effodientes metalla in fundo alieno,
dare debent duas Decimas, vnam ſci-
licet Principi, ſeù fiſco; alteram Domi-
no fundi: ſed effodienres in loco pu-
blico, vel Principis, debent pro introi-
tu Officij; quando depurantur Metal-
larij, ſoluere Fiſco tertiam partem vn-
ciæ illius metalli; ad quod effodien-
dum accedunr; & de effoſſo quolibet
Anno eidem Fiſco dare nouem vn- 10
cias, niſi ſit Aurum: quòd ſi Aurum
ſit, ſoluere debent annuatim ſolùm
ſcrupulos ſeptem: & demum facta pu-
rificatione metalli, debent ipſi Fiſco
duas Decimas; & ſic conſiderantur
tria tempora: Primum, pro introi-
tu: Secundum, pro foſſura: Ter-
tium, pro purificatione. At verò ad
fundi Dominum, ad Principem, vel
ad effodientes quæ pars ſpectet? at- 11
tendenda eſt loci conſuetudo, quæ
tamen nunquam poterit præiudicare
Domino fundi, quoad partem ſibi de-
bitam; niſi huiuſmodi conſuetudo ſit
præſcripta ſpatio triginta annorum, &
probetur per Teſtes deponenres de 12
actuum frequentia: vſque ad *n*.70.

LAVS DEO.

SVCCVS

EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII PARS DVODECIMA.

EX LIBRO TERTIO, TITVLO DVODECIMO, QVÆST. CV. INSPECTIO I.

ARGVMENTVM.

Iniuria quid ſit, & quomodo in Iure ſumatur, quando, & quot modis inferatur.

HACTENVS à Criminali
materiâ in genere tractatâ,
1 deſcenditur modò ad Cri-
mina, ſeù delicta particula-
ria. Et primò loco de *Iniuriarum* cri-
mine. Præmittitur ergo primò, quòd
Iniuria largo modo ſignificat omne de-
lictum ex animo, & voluntate commiſ-
ſum: & dicitur omne id, quod non Iure
factum eſt: & tribus modis infertur, re
ſcilicet, verbis, & manibus. Quibus
præmiſſis; *Prima Regula* eſt, quod Iniu- 2
ria dicitur illata, quando in alterum ali-
quid turpe improperatur.

Secunda, quod dicitur illata, ſi in
alterum imputetur aliquod delictum, 3
ſiuè

ſiuè in ſpecie, ſiuè in genere; licèt improperatio in genere contineat in ſe minorem iniuriam, nec intret pœna Statuti; eſt enim neceſſe, quod deſcendatur ad improbitatis ſpeciem.

Tertia, infertur, quando ex verbis,
4 aut facto alicuius dignitas læditur, perſona infamatur, ſeu opinio minuitur; ſiuè quod dicitur ſit verum, ſiuè falſum; dummodo infamia non ſit notoria.

Quarta, infertur, quando contra ali-
5 quem proferantur verba, quibus dicatur aliquid commiſſum contra bonos mores Ciuitatis; vel quando in alterum blaſphemia infertur, & maledicitur de præterito, præſenti, vel futuro.

Quinta, & vltima, quod non ſolùm
6 inferatur quando improperatur aliquod maleficium, ſeu vitium proueniens culpa iniuriati; ſed etiam ſi proueniat ſine ſua culpa; & generaliter ex probando in alterum ſuæ naturæ vitia; vt putà dicendo quem ſpurium, gibboſum, leproſum, cæcum, & iis ſimilia: vſque ad *n* 25.

EX QVÆST. CV.

Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Iniuriarum pœna, quæ ſit? Quotuplex detur actio? Quandóne per electionem vnius actionis cenſeatur alteri præiudicatum? Et quomodo facienda ſit iniuriarum æſtimatio.

PROPOSITA Inſpectio in quatuor partes diuiditur: in *Prima*,
7 reſpiciuntur actiones pro illata iniuria competentes: in *Secunda*, explicatur, quando per vnius actionis electionem cenſeatur alteri præiudicatum: in *Tertia*, agitur de pœna, quando Ciuiliter agitur: in *Quarta*, quando agitur Criminaliter.

Et redeundo ad Primam; Iniuriarum actio duplex eſt vna ſcilicet *Prætoria*, altera *Ciuilis*: Ciuilis, quando quis dicit ſe pulſatum, vel verberatum: Prætoria, quæ in aliis omnibus caſibus datur Item
8 alia eſt *Ciuilis*, alia *Criminalis*: Criminalis ad pœnam; Ciuilis ad æſtimationem iniuriæ.

Sed an per electionem actionis Ciuilis cenſeatur ſublata actio Criminalis? Author firmat tres Concluſiones; quarum *Prima*, eſt quod ſi priùs fuerit intentata actio Ciuilis ad iniuriæ æſtimationem, non poſſit poſtea Criminalis actio ad pœnam Fiſco applicandam intentari: imò iſto caſu Prætor non debet permittere, vt quis proponat primam actionem Ciuilem, niſi Criminali copulatam.

Secunda, quòd ſi ſit priùs intentata actio Ciuilis, non ad æſtimationem in- 9
iuriæ, quæ dicitur ad *vindictam*; ſed ad damna & intereſſe: tunc non cenſetur prohibitum intentari criminalem actionem ad pœnam; è contra.

Tertia, quòd ſi è cõtra fuit primo loco intentata actio Criminalis ad pœnã, non 10
impeditur quis poſtea proponere actionem Ciuilem ad æſtimationem: Alij contrà: ſed concilia, quod pendente iudicio Criminali non poſſit intentari actio Ciuilis; ſecùs è contra. Et de materia vide latiùs *ſuprà quæſt.* 100. vſque ad *num.* 35.

Iniurians tenetur iniuriato ad iniu- 11
riæ æſtimationem, quæ generaliter fieri debet ſecundùm tempus factæ iniuriæ: nec eſt neceſſe, quod referat ſead damnum, vel lucrum; cùm ſatis ſit abſque alia relatione iniuriam æſtimari: relatio tamen fieri debet ad damnum, non autem ad lucrum; quia licèt æſtimatio fieri debeat à Parte, adhuc Iudex habet arbitrium moderandi: & talis æſtimatio fieri debet à Parte cum iuramento; quod an præcedere debeat taxationem Iudicis, vel poſt eam præſtari? D.D. in- 12
ter ſe altercantibus, *Author* firmat, taxationem ſubſequi debere. Quod ſi plures fuerint illatæ, aliquæ ſcilicet verbis, aliquæ factis; Actor, aut vnica æſtimatione poteſt omnes comprehendere, aut ſingulas ſingulariter æſtimare.

Quando verò pro iniuria Criminaliter agitur, pœna eſt arbitraria, exten- 13
dibilis, etiam ad Corporalem. Quod intelligitur, ceſſante Statuto; eo enim diſponente, eius diſpoſitio eſt attendenda, Iudicis arbitrio ſublato: & condemnatus actione Iniuriarum, efficiuur infamis, ſiuè Criminaliter, ſiuè Ciuiliter agatur; quamuis iniuria ſit leuis, & minima. Alia eſt pœna reſtitutionis famæ, veniæ petendæ, & *diſdicta* ſeu recanta- 14
tionis & palinodię, in eiſdem locis, quibus iniuriam protulit; hoc ſanè intellecto, niſi iniuria fuiſſet vera, vel Iniurians eſſet Clericus, quia ſtringi non poteſt

poteſt ad hanc honorabilem *emendam*:
nec non vltra tenetur iniurians ad
damna, & intereſſe.

EX QVÆST. CV.
Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Iniuriarum pœna quando habeat locum, & quando non.

REGVLARITER iniurians pu-
15 nitur, & Ciuiliter, & Criminali-
ter: etiam quòd iniuria facta ſit Abſen-
ti: ideóque *Statutum* de iniuria diſpo-
nens, habet locum in iniuria facta ab-
ſenti; & etiam facta mortuo; licèt hoc
caſu dicatur ficta, & abuſiua, ac leuior
eâ, quæ infertur in Viuentem Extende
ad factam *nutu*; ſi ex nutu appareat ali-
quod ſignum, quod deſignet volunta-
tem iniuriantis; cùm etiam percipi poſ-
ſit ex verbis antecedentibus, & ſubſe-
quentibus: eò magis extenditur ad in-
iuriam factam minis, & comprehendit
mandantem conſulentem, ſeù procu-
rantem iniuriam inferri: & eò fortiùs
procedit in Concitante pueros ad voci-
16 ferandum in aliquem iniurioſè: ideóque
iniuriarum actione tenetur ille, qui de
nocte tacitè viam alicuius mulieris ho-
neſtæ frequentat, ante illius domum fa-
cit *Mattinatas*: ſeu Viduis *Campanatas*:
& in hoc conſuetudo non excuſat: vſ-
que ad *n*.44.

Quod pro leui iniuria, ſeù pro leuiſ-
17 ſima, Criminaliter agi poſſit, multi ne-
gant; licèt communius, & verius ſit, ta-
lem actionem competere: & hinc puni-
tur qui alteri dicit aliquod bonum, ſed
ironicè, animo iniuriandi: & licèt non
teneatur is, qui ad auriculam ſui Inimici
iniuriam infert, tenetur tamen ex edi-
18 cto, de quo in *L. item apud Labeonem*, §.
ex his, *& ibi* Ang. *ff. de iniur.* Quinimò ſi-
milis actio pœnalis, ſi agatur de pœna
pecuniaria imponenda, cedi poteſt: ſed
vtrum æſtimatio fieri debeat à Ceden-
te, vel à Ceſſionario? *Author* te remittit
ad Tiraqu. *de retract.* §. 26. *gloſ. n.* 47.

Hæc non procedunt quando quis
19 conuicium infert ſine dolo, & abſque
animo iniuriandi, qui præſumitur ex
verbis, etiam indifferentibus, & diuer-
ſam interpretationem recipientibus:
ſed in iſtis in dubio pro excluſione iniu-
riæ arbitrandum eſt. Non tenetur etiam
actione iniuriarum, qui iocosè iniuriam
profert, niſi inferatur in ludis prohibi-
tis: ſed de iniuria tenebitur ille, qui de
altero facit ludibrium: nec excuſatur 20
ex eo, quod ioco feciſſe dicat. Singulari-
ter verò Iudex actione iniuriarum non
tenetur, animo corrigendi, verbum in-
iurioſum proferens: ſic & Magiſter ver-
berando diſcipulum, dummodo leuiter,
& moderatè; quia secùs, ſi grauiter, &
atrociter: & vtrùm caſtigatio ſit mode-
rata, nécne? Iudicis arbitrio relinquitur
per coniecturas Arbitrantis; vt putà, ſi
ferro, & non ligno percuſſerit; & ſi li-
gno, an acriter, & vetè, & in qua parte
corporis? ſed quorúmque caſu, pœna
erit arbitraria, dummodo verberatus
non deceſſerit; quia tunc Magiſter de-
capitatur. Aſtrologus, qui conſultus re- 21
ſpondet, aliquem eſſe furem; iniuria-
rum pœna non tenetur, niſi diuinare
volens, contra veritatem dicat ſpecia-
liter, quem feciſſe furtum; quia tunc
capitaliter punitur propter illicitam ar-
tem quam exercet: vſque ad *n*.138.

Pater verberans filium, vel Auus ne-
potes, licèt iniuriarum actione non te- 22
neantur; attamen ſi modum excedant,
cogi poſſunt ad filios emancipandos:
& interdum etiam criminaliter puniri
poſſunt extra ordinem, dummodo de
dolo appareat. Idem in famulo verbera-
to à Domino: Extendendo ad Amicum,
& Coniunctum; nec non ad illos, qui
lubrico linguæ ex iracundia illatam in-
iuriam reuocant incontinenti. Et licèt
volenti iniuria non fiat; attamen hoc 23
non procedit quoad illos, quibus ex in-
iuria alteri illata, actio acquiritur: &
ideo pro iniuria facta filio, vel Vxori;
Pater, & Maritus reſpectiuè agere poſ-
ſunt; etiam filio, vel vxore renuenti-
bus. Idem pro iniuria facta Clerico,
Epiſcopus agere poteſt; & pro iniuria
facta Officiali, Princeps. Sed ſimilis
actio non tranſit ad hæredes, niſi fuerit
lis conteſtata. Et tandem plures iniu-
riæ vno impetu illatæ vnica tantum
reputatur iniuria, & vnica
pœna locum habet:
vſque ad *nu-
mer*. 174.

***

EX

EX QVÆST. CV. Inſpectio IV.

ARGVMENTVM.

Iniuria quando dicatur leuis? quando atrox, & grauis.

LEVITAS, ſeu grauitas iniuriæ ex
24 illius qualitatibus dignoſcitur, habito reſpectu ad cauſam, & ad perſonas iniuriantis, & iniuriati? remittitur arbitrio Iudicis, & attenditur vſus. Iniuria verò perſonalis generaliter ſemper dicitur atrox, ſiue inferatur in corpore, ſiue etiam in veſtibus: & grauior reputatur, quando infertur in loco publico: & atrox ea, quæ in Prætoris conſpectu infertur: quia tunc Iudex eodem loco, & ſtatim, poteſt talem iniuriam arbitrio ſuo punire: vſque ad *n*. 195.

Iniuria facta Clerico, aut Sacerdoti,
25 ſemper dicitur atrox: ſic & illata Magiſtratui, quæ reputatur facta Principi, quamuis inferatur finito officio, & tempore Syndicatus; adeo vt etiam ſolo verbo illata, acriter puniatur. Sic & pari paſſu, quando infertur Doctoribus, cùm ratione perſonæ grauis reputari debeat: Eóque etiam, ſi Mulieri notæ authorita-
26 tatis, & famæ. Quod ſi fuerit illata alicui Sacerdoti celebranti diuina Officia, pœna vltimi ſupplicij irrogatur, concurrentibus tamen quatuor ſpecialiſſimis requiſitis, Primò, ſcilicet, quòd ſit illata Sacerdoti. Secundò, tempore celebrationis. Tertiò, in Eccleſia Quartò, quòd turbentur diuina Officia. Alapa dicitur grauis & atrox iniuria, ſiue percuſſus ſit Nobilis, ſiue humilis: ſic & illata fuſtibus, baculo, vel ad domum alterius: vſque ad *num*. 218.

EX QVÆST. CV. Inſpectio V.

ARGVMENTVM.

Veritas conuicij, an, & quando excuſet à pœna iniuriarum.

VERITAS illati cõuicij an cõuiciantẽ
27 excuſet à pœna? *Author* hic trede-cim DD. opiniones inter ſe contrariantes refert: & tandem ipſe diſtinguit, quod aut ſumus in Iudicio, aut extra Iudicium: ſi in Iudicio, veritas conuicij excuſat, dummodò probetur: ſi verò extra iudicium, tunc iniuria aut illata eſt per libellum famoſum & in ſcriptis, aut ſine libello & ſcriptura; primò caſu indiſtinctè, tam de *Iure Ciuili*, quàm de *Canonico*, veritas conuicij non excuſat, & ſic practicatur in vtroque foro: ſecundo verò caſu, aut iniuria infertur à prouocato, & excuſat; aut à non prouocato, & ſine cauſa, & tunc non excuſat: vſque ad *n*. 252.

EX QVÆST. CV. Inſpectio VI.

ARGVMENTVM.

Iniuria vni facta, an alteri facta cenſeatur; ita quod vnus poſſit nomine proprio pro iniuria alteri facta agere.

RATIONE affectus iniuria vni facta alteri illata cenſetur: & ideò 28
facta filio, cenſetur facta Patri, qui propterea in actione iniuriarum prætoria, nomine proprio agere poteſt: Sed in materia an ſcilicet, & quando iniuriarum actio competat potiùs Patri, quàm filio? vide *text*. & *ibi* Gloſſ. & DD. in *leg. ſed ſi vnius*, §. *ait Prætor*, *ff. de iniur. & in l. eum qui nocentem*. §. *ſi nuptam*, *ff. eodem*. Sed è contrà filius non poteſt agere pro iniuria facta Patri, nec Pater iniuria facta filio emancipato: Sic pariter iniuria facta ſeruis, ipſis Dominis facta cenſetur, dummodò fuerit facta in contumeliam Domini: Sic & Maritus nomine proprio agere poteſt pro iniuria facta vxori, Sponſæ, vel Nurui, pro qua Socer agere 29
poteſt; ſed ſi in agendo concurrat Pater Vxoris, & Socer: Pater præferri debet. E contrà, Vxor agere non poteſt pro iniuria facta Viro, niſi macularet Vxoris honorem. Iniuria facta Procuratori, ſeu negotiorum Geſtori, Principali & Domino præſentibus, ipſis facta cenſetur: & actio datur ad accuſandum. Extende ad factam Diſcipulo, reſpectu Præceptoris: ad factam Socio itineris; vel coniuncto, & conſanguineo: quia & Sociis, & cæteris Conſanguineis, facta reputatur, vſque ad ſextum Gradum, non vlterius: facta Clerico, cenſetur facta Epiſcopo, & Eccleſiæ:

factáque Epiſcopo, facta reputatur om-
30 nibus Eccleſiis ſibi ſubiectis: quapropter, licèt Epiſcopus poſſit quoad ſe, talem iniuriam remittere; nequit quoad Eccleſiam: & hinc Monahi non poſſunt remittere iniuriam quoad actionem Monaſterio competentem. Sic & facta Ciui, Ciuitati facta reputatur: facta Colono, cenſetur facta Domino: & facta ſubdito, ſeu Vaſallo, ipſi Principi; dummodò in contumeliam eorum ſit irrogata: & omni caſu intentata per vnum, alterius actio non perit: vſque ad *n.* 305.

EX QVÆST. CV.

Inſpectio VII.

ARGVMENTVM.

De iniuria illata, ſeu Mentita *data ad prouocationem alterius; & cum proteſtatione, non animo iniuriandi, ſed ſaluo honore.*

INIVRIARVM pœna non in-
31 iungitur inferenti prouocato: quòd ſi alteri aliquid aſſerenti, vel neganti dicat, *Tu mentiris*, iniuriam infert, & iniuriarum actione tenetur, quamuis *Mentita* detur cum proteſtatione *ſaluo honore mentitis*; quia hæc proteſtatio, tanquam contraria facto, non attenditur: ſed ſi daretur ad propulſandam iniuriam, eſſet impunibilis; præcipuè ſi iniuria ſit falſa: & hinc, data falſitate iniuriæ, & mentita vera, ac iuſtificata, non licèt iniurianti
32 ad propulſandam mentitam, mentientem rementiri, quia tunc duplici pœna punitur, ſcilicet pro prima iniuria, & pro replicata mentita. Iniuria tamen non eſt dicere alicui, *Tu non dicis verum*, ſi id fiat ceſſante ira, & inurbano colloquio, quamuis iſta verba de ſui natura, & proprietate, iniuriam importent. Iniuriarum
33 actione non tenetur ille, qui dat alteri mentitam conditionaliter, quatenus ſcilicet de ſuo honore oblocutus fuerit ſi enim conditio non verificatur; mentita non habet locum; ſi verificatur, non punitur, cum fuerit data ad propulſandum iniuriam: ſed data ex interuallo, adhuc eſſet punibilis: vſque ad *numer.* 333.

***

EX QVÆST. CV.

Inſpectio VIII.

ARGVMENTVM.

Iniuriarum actio, quot modis remittatur.

INIVRIA quandóque remitti-
tur expreſsè, & quandóque etiam 34
tacitè. Expreſsè per pactum, conuentionem, ſeu tranſactionem; præſertim iuramento vallatam: tacitè per ſigna, & coniecturas reconciliationis, quarum ea potiſſima eſt, quæ oritur à diſſimulatione, & non reuocatione ad animum: ſed in dubio cenſetur ad animum reuocata. Oritur pariter præſumptio remiſſionis ex conuerſatione, & collocutione familiari cum Iniuriante, ex ſalutatione viciſſim facta, ex præſtatione ſeruitiorum, & ſimilibus.
Verùm hæc operantur effectum ſuum, 35
quoad præiudicium partis remittentis, non autem Fiſci; & tantùm quoad ius agendi ciuiliter ad damna, & intereſſe, quando fuit facta plenaria remiſſio: vſque ad *num.* 373.

Epiſcopi, ſeu alij Clerici, quia aſtrin-
guntur ex eorum officio, rancorem, & 36
odium remittere, debent enim ſalutare, & alios ſimiles actus facere cum Iniuriante, non propterea cenſentur iniuriam remiſiſſe; quia poſt accuſationem requiritur remiſſio expreſſa, non autem tacita: quia licèt ad tollendum indicium inimicitiæ ſufficiat probare reconciliationem, non tamen extinguitur actio: quia ſolùm
cenſetur remiſſus rancor propter ſalutem 37
animæ: & è contrà, ſi fuerit remiſſa iniuria propter mortis cogitationem, non tamen, ceſſante timore mortis, reuiuiſcit actio; licèt per remiſſionem iniuriæ, vel renunciationem querelæ in articulo mortis, non cenſeatur remiſſa ſatisfactio, quoad intereſſe; ideóque non cenſetur remiſſa per verba generalia, neque per ſigna; niſi iſta ſint vera, naturalia, neceſſaria, & concludentia: vſque ad *num.* 383.

***

EX

EX QVÆST. CV. Inſpectio IX.

ARGVMENTVM.

De forma Libelli in crimine iniuriarum.

38 LIBELLVS iniuriarum continere debet nomen Iniuriantis, ſpecies illatæ iniuriæ; debet exprimi tempus, & locus, cum aliis circumſtantiis; quia aliàs eſſet ipſo iure nullus, ſi agatur Criminaliter; ſi verò ciuiliter ad æſtimationem, tunc eſt neceſſaria Partis propoſitio, necnon annus, menſis, & dies illatæ iniuriæ: vſque ad *n.* 389.

EX QVÆST. CV. Inſpectio X.

ARGVMENTVM.

De Maledicente Principi, Cardinali, vel Prælato.

39 PRINCIPI maledicens ex propoſito, & malo animo, puniendus eſt; licèt Princeps de maledictis non curet: extendendo ad quodcunque verbum contumeliam importans, hoc enim ſemper dicitur maximum delictum: multóque magis maledicens Romanæ Eccleſiæ, Cardinalibus, & Prælatis, qui de tali iniuria ſunt Iudicis competentes: & Delinquentes excommunicari, & puniri poſſunt, ſi iniuria tangat Eccleſiam; ſecùs è con-
40 trà. Prædicatores verò, qui in eorum prædicationibus, & concionibus, Eccleſiarum Prælatis maledicunt, ſeu detrahunt, acerrimè puniri debent, ſecundùm eorum Regulas, vel Statuta pro grauibus criminibus, ſeu culpis pœnas imponentia; dummodò nominatim, vel per circumlocutionem, proprij nominis detrahant, cum aliàs in genere liceat vitia Prælatorum tangere. Maledicentes cuilibet Prin-
41 cipi, ſiue publicè, ſiue priuatim præſertim Papæ, non ſolùm infames reputantur, & ab Eccleſia extorres redduntur, verùm etiam quandóque tamquam Hæretici puniuntur, ſi id efficiant dolo, & malo animo, ſecùs ſi per ebrietatem, leuitatem, temeritatem, ſeu lubricum linguæ. Verùm nullo caſu Iudex ex ſeipſo, nec abſoluere, nec condemnare poteſt abſque Principis reſcripto: vſq; ad *n.* 420.

EX QVÆST. CV. Inſpectio XI.

ARGVMENTVM.

De pœna, & materia Libelli famoſi.

AVTHOR in præſenti Inſpectione, relatis pluribus DD. opinionibus, 42
tandem firmat Regulam, Compoſitorem libelli famoſi, ſiue Laïcum, ſiue Clericum, arbitrariè puniri; etiam vſque ad pœnam mortis. Extendendo ad Mandantem, & Conſulentem, Scribentem, Dictantem, ſeu Exemplantem; præcipuè vigore *Bulla Pij V.* 165. *part.* 1. *fol.* 1262. quæ quidem Bulla comprehendit Legentes, & Retinentes, pari pœna puniendos concurrente manifeſtatione. Extende inſuper 43
ad affigentes in loco publico litteras, carmina, ſcripturas, vel picturas & ad Publicantem: ex quo, neceſſe eſt manifeſtare, vt pœna incurratur. Eóque fortiùs punitur componens librum in alterius infamiam, ſeu carmina, epigrammata, vel cantiones, aut quid ſimile; ſeu illas cantans. Item ſtercorans fores alicuius, cornua ibi affigens, ſcribens literas, ſeu aliam ſcripturam infamatoriam, obſcœnas ſcripturas in alterius infamiam in aliquo loco ponens: Et multò magis affigens libellos famoſos Palatio Principis, vel Vrbiſiue eos componens contra Magiſtratum, Iudices, aut Officiales. Reuelans tales li- 44
bellos famoſos, præmium conſequitur, ſi liber ſit, arbitrio Iudicis, de bonis Accuſati; ſi verò ſeruus, libertatem conſequitur, & Fiſcus ſoluit Domino pretium. Indicare autem dicitur is, qui iudicialiter reuelando accuſat. Sed pœna libelli famoſi non habet locum, niſi dolus inter- 45
ueniat, quo deficiente, ſi quis faciat, legat, manifeſtet, vel retineat libellum famoſum, non punitur: prout non punitur eum componens, ſed non publicans: quinimò nec pœna locum habet niſi omnibus videndus, & legendus publicè exponatur.

Pœna verò libelli famoſi de Iure Ciuili eſt vltimi ſupplicij ſi contineat libellus ca- 46
pitalia delicta: ſi verò non capitalia, ea pœna imponitur, quæ pro improperato delicto eſſet infligenda: quod ſi non de-

lictum, ſed iniuriam contineat, extraordinariè punitur, & quidem mitiùs, ſi formetur in ignominiam cuiuſuis inhoneſtæ perſonæ. De Iure autem Canonico flagellatur, poteſt deponi, & ſi monitus neget delictum, ſacramentis priuatur, quòd ſi contempſerit, excommunicatur.

47 Ponens huiuſmodi libellos in Eccleſia, anathematizatur; & in foro pœnitentiali, necnon in foro fori tenetur ad reſtitutionem famæ per contrarios libellos ſe diſdicendo. Si verò Statutum imponat pro libello famoſo aliquam pœnam, debet imponi & attendi; ſed niſi ſit expreſſa,

48 ad Ius commune eſt recurrendum, à quo vltra pœnas enunciatas, ſimilis Author & Compoſitor efficitur infamis, & inteſtabilis: vſque ad *n.* 441.

EX QVÆST. CVI.

ARGVMENTVM.

Pactum de quota litis, quando à Iure Communi puniatur? & generaliter de materia.

1 REGVLA formatur, quod pactum de quota litis factum inter Aduocatum, & Clientulum in caſu Victoriæ, eſt improbatum à Iure: huiuſmodi Aduocati Aduocationis officio priuantur ipſo Iure; tenentur ad duplum, vel ad quadruplum; infamiæ nota perpetua notantur; & omne lucrum, & commodum, quod exindè prouenerit, tamquam turpe & illicitum, Fiſco applicatur: tantundem de ſuo ſoluit: & perdit expenſas de proprio in lite factas, necnon actionem mandati: contra ipſum iuratur in litem, tenetur pœna falſi, reputatur crudelis, & deprædator; dicitur litis Redemptor, & peccat contra bonos mores; ſiue ſit Aduocatus, ſiue Procurator, aut Cauſidicus iudicialis. Extende Regu-

2 lam etiam ad Aduocatos, & Procuratores, non deſcriptos in Matricula, & quamuis ſint conſanguinei, & pactum fuerit iuratum, & ſub nomine *Salarij* velatum: vſque ad *n.* 25.

Et in tantùm eſt à Iure improbatum,

3 quod punitur quamuis contineat ſummam moderatam reſpectu debiti ſalarij: & quamuis non fiat de quota litis, ſed de certa re in litem deducta, vt purà, ſi paciſcatur, quod finita lite ſibi detur à clientulo quid immobile de hæreditate: Imò nec valet pactum de ſibi dando certam quantitatem pecuniarum in caſu victoriæ: ſed quia hoc à DD. controuertitur, attende ſequentes Concluſiones per *Authorem* firmatas.

Prima ſit, quòd ſi promittatur Aduocato, ſeu Procuratori certa pecuniarum 4 quantitas in caſu victoriæ tantùm, talis promiſſio dicitur illicita, & reprobata; quamuis ſit promiſſa certa quantitas moderata.

Secunda, quòd ſi promittatur certa pecuniarum quantitas vniformiter ſol- 5 uenda, tam in caſu victoriæ, quàm ſecùs; talis promiſſio valet, dummodò ſit moderata, & correſpectiua laboribus.

Tertia, quòd ſi ſimpliciter promittatur in caſu victoriæ, nihil dicto in caſu 6 non victoriæ; huiuſmodi promiſſio ſic in pactum deducta non eſt illicita, nec reprobata; dummodò non ſit in exceſſu: cùm poſſit Aduocatus, victoria non adepta, ſalarium petere.

Ampliando Regulam, inducitur pactum de quota litis, etiam per interpoſi- 7 tam perſonam, dummodò aliquid paciſcatur in exceſſu: & iſto caſu, ſalarium dicitur moderatum, ſi non excedat ſummam centum aureorum: hoc vno notabiliter adiecto, quòd ſi pendente lite, & ante accuſationem, Aduocatus à pacto recedat, & pœnitentia ductus vlteriùs non proſequatur, nullo modo punitur.

Sic & Regula non procedit in illo, qui 8 non eſt Aduocatus, neque Procurator, licèt tamquam talis conſtituatur: ità & non eſt prohibitum ſi fiat poſt litem finitam; prout idem eſt, ſi huiuſmodi pactum ſit nullum: nec prohibetur Aduocatus, & Procurator de ſuo in litem expendere, & paciſci quod quantitas expenſa cum licitis vſuris reſtituatur. Vnica eſt pœna, ſcilicet priuationis ab officio, quæ imponitur Aduocatis, & Procuratoribus.

Clientulus verò tale pactum faciens non punitur, cum de eo Iura miſericordiam habeant: vſque ad *numer.* 67.

***

EX

EX QVÆST. CVII.
Articulus I.

ARGVMENTVM.

Pax, quid, & quotuplex ſit? quid Concordia, Treuga, vel Induciæ? quid Aſſecuratio, Cautio, vel Promiſſio de non offendendo? quomodo inter ſe omnia prædicta differant? & ad faciendam pacem quando quis cogi poſſit.

1 DIVIDITVR præſens quæſtio in tres partes, in quarum *prima* agitur quid ſit Pax, quid Concordia, quid Treuga, quid Aſſecuratio? quæ ſit pœna frangentis pacem, ſeu cautionem de non offendendo? & hæc diſcutiuntur per duodecim articulos. In *ſecunda* verò parte per decem & nouem percurruntur plures, & contingentes caſus, in quibus dubitari ſolet, tam reſpectu perſonarum, quàm ſubſecutarum offenſionum. In *tertia*, pet quatuor, an ſcilicet, & quando pax, ſeu cautio rupta dicatur. Et licèt videndum
2 eſſet quid ſit Pax, quid Treuga, quid Concordia, vel Induciæ? attamen, quia iſtorum cognitio non pertinet ad deciſionem iudiciariam, *Author* remiſſiuè loquendo, vtiliter primo loco quærit, An quis cogi poſſit ad faciendum pacem? Et conſtituit Regulam negatiuam; ſcilicet, quod nemo compelli poſſit, niſi ex Ciuitatis, & Reipublicæ quiete; vel niſi Imperator, vel Princeps cogat, quod facere poteſt poſt punitionem iniuriæ, & offenſionis: ſed ad faciendum Treugam vnuſquiſque compellitur: vſque ad *n.* 10.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. II.

ARGVMENTVM.

Ad cauendum de non offendendo, quomodo, & coram quo Iudice quis cogi poſſit.

3 REGVLARITER quando Iudex videt imminere periculum, ne Partes ſe ad inuicem offendant, poteſt etiam non petentes, & inuitas cogere ad cauendum: & hanc compulſionem facere per mulctam, captionem pignorum, capturam, bannum, exilium, carcerationem, aliáſque pœnas ſuo arbitrio infligendas: Eóque magis tenetur cogere alteram partem ad cauendum ad inſtantiam alterius Partis, quæ timens ab aliquo offendi, implorat Iudicis officium: Quod ſi requiſitus negauerit, dicitur iniuſtitiam facere, & in Syndicatu tenetur de omni damno, & ſcandalo ſecuto, dummodo præcedat iuſta cauſa, iuſtúſve timor, & id faciat cum aliquali cognitione cauſæ. Tale præceptum debet eſſe 4
reciprocum, non enim poteſt cogi vnica tantùm Pars ad cauendum: quando Iudex cauſa cognita videt ex vtraque parte adeſſe iuſtum timorem; aliàs ſecùs: & licèt multi velint quod data ab vna Parte, donec ab altera præſtetur, ſi offenſio intercedat, Cautio non dicatur rupta; attamen firmiter concluditur, quod ſi vna tantùm Pars cautionem præſtiterit, fuerítque contrauentum, locus eſt conuentionalis pœnæ exactioni, quamuis altera Pars non cauerit: Quinimò ſi proteſtetur non valere cautionem donec per alteram Partem fuerit præſtita, Iudex non tenetur præcisè huiuſmodi proteſtationem admittere, non enim neceſſariò requiritur quod ſit reciproca Cautio, cùm in Iudicis arbitrio reſideat cogere alteram Partem, ſi videlicet cognouerit nullam ex eius parte ſubeſſe timendi occaſionem. Cæterùm Iudex incompetens cogere non poteſt Partes ad cauendum: quinimò, ſi coactè cauerint, 5
non oppoſito de incompetentia, adhuc Iuriſdictio non prorogatur: vſque ad *numerum* 25.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. III.

ARGVMENTVM.

Cogi ad præſtandum cautionem an poſſit quis non ſolùm pro ſe, ſed etiam pro ſuis conſanguineis? & quibus? & an etiam de non offendendo Conſanguineos petentis cautionem, & quos.

COGI ad cauendum poteſt quis, non ſolùm de non offendendo 6
Principalem petentem cautionem, ſed

etiam eius filios,familiares, Affines,Conſanguineos, Complices,adhærentes,amicos ,ſequaces, & ſimiles: & in Statu Eccleſiaſtico quis cogitur pro ſe, ſuiſque Affinibus, & Conſanguineis vſque in tertium gradum, ſecundùm ius Canonicum computandum: ſed in Statu Sereniſſimi Magni Ducis Domini mei, datur pro Conſanguineis vſque ad quartum gradum incluſiuè, & pro Affinibus in primo gradu tantùm.

Multi verò ſunt caſus, in quibus quis
7 cogi non poteſt ad cauendum pro Affinibus, & Cônſanguineis, ſcilicet quando iſti Affines,& Conſanguinei eſſent inimici illius, qui ad cauendum cogitur Quan-
8 do eſſent rixoſi, diſcoli, & nihil haberent in bonis; vel quando Conſanguineus eſſet rixæ Author & Principalis; hoc de Iure.

De Conſuetudine verò aliud ſeruatur, quia etiam Conſanguinei Authoris rixæ coguntur ad cauendum in Statu Eccleſiaſtico, licèt alibi ſeruarum non viderim.

Promittens verò non offendere pro ſe,
9 & ſuis Conſanguineis, ſoluta pœna,habet regreſſum contra Conſanguineum contrauenientem: quod ſi Conſanguineus, pro quo fuit promiſſum, omnino ignoret promiſſionem factam, in nihilo tenetur; ſed ſi ſcientiam habeat, ſeu ratificauerit ad releuandum obligatur. Ex quibus concluditur, quod ſiue quis cogatur ad cauendum pro Conſanguineus, vigore iuris communis, Styli, vel Statuti; nunquam Conſanguineus, pro quo promiſſum fuit, tenetur ad pœnam, niſi expreſsè promiſſione ratificata, vel dolo interueniente: & ità dicit *Author* reſolutum, ſe patrocinante in A.C. Anno 1601.vſque ad *n*.35.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. IV.
ARGVMENTVM.

Cautio de non offendendo, an, & quando præſtanda ſit cum fideiuſſore, vel ſine.

10 REGVLARITER cautio de non offendendo præſtari debet cum fideiuſſoribus: ſed ſi cauens adeo pauper ſit, vt fideiuſſorem non inueniat, Iudicis arbitrio ad iuratoriam cautionem admittitur, licèt ab hoc abſtinere debeat Iudex, ſi cautionem præſtaturus eſſet homo malæ famæ, rixoſus, & talis, quòd valde timendum eſſet ne offenderet. Forenſes verò, vagabundi, & non ſoliti conuerſari, fideiuſſionem dare non tenentur, ſed tantummodo præſtare iutatoriam cautionem: vſque ad *n*.44.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. V.
ARGVMENTVM.

Cautio de non offendendo quanto tempore duret, & per quantum tempus dari debeat.

CAVTIO de non perpetuo, ſed ad tempus, Iudicis arbitrio præſtatur. 11
Extendendo vſque ad decem annos, non autem vlteriùs; licèt quandóque ſtatuere poſſit, eam perpetuò duraturam, quando inimicitia ſit capitalis, ac talis iniuria, vt nec etiam longo tempore obliuio inducatur. Seruatur tamen in practica, vt præſtetur nullo determinato tempore,& iſto ca- 12
ſu durat in perpetuum: ſed vis agendi præſcribitur ſpatio viginti annorum; quibus elapſis Iudex Partes poteſt compellere ad eam renouandam: licèt vbique ſit attendendus ſtylus, & vbi vigeat, prout in Hetruria, vbi ſingulis annis renouatur ex Lege Sereniſſimi Magni Ducis; quo attento de Iure completo anno cautio expirat; etiam quod Prætor qui illam exegit confirmetur: vſque ad *n*. 56.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. VI.
ARGVMENTVM.

De pœna frangentis & violantis Pacem.

PACEM, ſeu Treugam frangens, ſi occidat, capite punitur, eiuſque 13
bona confiſcantur; ſi vulnerauerit, manus amputatur; ſi verò ſine ſanguinis effuſione percuſſerit, vel abſque percuſſione inuaſerit, pœna pecuniaria mulctatur: ſed in Statu Eccleſiæ ex *Conſt. Marchia lib*.4. *cap*. 66.67. Violatoris pacis factæ inter Ciuitates, Caſtra, Villas, & Terras, authoritate Prætoris, Proditor, Rebellis, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ hoſtis repu- 14
tatur; eius bona confiſcantur, & domus diruitur.

dituitur. Qui verò pacem priuatam fregerit, vltra pœnas prædictas, capite deorſum, & pedibus ſurſum, ſi apprehendi non potuerit, depingitur cum eius nomine, cognomine, & Patria: ſed quia iſta Conſtitutio eſt Carpen. non extenditur vltra Picenum: ſed cum iſtis concordant bannimenta generalia vbique attendenda in eodem Statu Eccleſiæ. Milites de Iure communi inducias frangentes, capite puniuntur: Clerici verò contumacis bona publicantur: iſtæque pœnæ veniunt cumulatiuè ad pœnas conuentionales: vſque ad *n.76*.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. VII.

ARGVMENTVM.

Pœna frangentis cautionem de non offendendo, quæ ſit.

15 POENA frangentis cautionem de non offendendo quidquid varij varia dicant, eſt arbitraria: venit cumulatiuè ad pœnam conuentionalem, nec cum ea confunditur, niſi quando applicatur Offenſo in totum, vel in partem, cum damnis, & intereſſe, & tunc talis pœna arbitraria habet locum, quando cautio fuit præſtita, nullâ adiectâ pœnâ: ſi enim fuerit adiecta, arbitraria non habet locum; quidquid Alij contrà: cùm certiſſimum ſit, vltra pœnam delicti, & conuentionalem, aliam adiungi non poſſe arbitrariam, niſi de arbitrio in ſtipulatione facta ſit mentio; quia de cautione de non offendendo, ad pacem ruptam, non ſit illatio: vſque ad *num. 90*.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. VIII.

ARGVMENTVM.

Conuentionalis pœna fractæ pacis, ſeu cautionis de non offendendo, cui applicetur.

16 DE Iure communi pœna fractæ pacis, ſeu conuentionis de non offendendo, applicatur iuxta conuentiones factas in ſtipulatione: ſed ſecundùm Bullam Pij IV. 128. *Bullar. p. 2. fol. 169.* iſtæ pœnæ conuentionales applicantur Cameræ Apoſtolicæ: & generaliter quidquid ſit de Iure, fiſco applicantur: vſque ad *n. 94*.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. IX.

ARGVMENTVM.

Pœna conuentionalis ſemel ſoluta propter ſemel fractam pacem ſeu cautionem, an poſſit iterum exigi propter aliam fractionem, & contrauentionem.

PRo reſolutione præſentis articuli, vide *infrà art. 32.* & hîc facias vnicam Concluſionem, quod ſcilicet pœna 17
ſemel commiſſa per contrauentionem, vnica tantùm vice exigi poſſit; niſi in ſtipulatione adeſſet Clauſula, *rato manente pacto*, vel, *totis quotis*, aut adeſſet iuramentum, quod habet vim prædictę Clauſulæ: vſque ad *n 96*.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. X.

ARGVMENTVM.

An ſi plures fuerint Promiſſores de non offendendo, vnus teneatur pro alio, ſeu potiùs in ſolidum, vel pro virili.

SI plures in pace, ſeu cautione de non offendendo, promiſerint non offen- 18
dere alios plures, & promiſſione contraueniat vnus, alium vnum ex dictis pluribus offendendo, tunc ille ſolus tenetur ad pœnam conuentam: Et licèt Alij contrà: non recedas: niſi quando omnes promiſerint, non vt ſinguli, ſed tamquam vnum corpus repræſentantes: vel in ſtipulatione exprimatur vnum pro altero teneri, & omnes in ſolidum. Sic, & plures promittens non offendere vnam ſolam perſonam, putà 19
Titium, ſicut Titius offendens plures, tenetur ad totam pœnam, ſic Titius offenſus ab vno ex dictis pluribus omnes in totum tenentur, & ab vnoquoque eorum exigi poteſt: ità firmat *Author* contrariis impugnatis: vſque ad *n 104*.

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. XI.

ARGVMENTVM.

An fractio pacis, ſeù cautionis de non offendendo, probetur ex fuga, & Contumacia Offendentis in præiudicium fideiuſſoris.

REGVLA ſit, quod pacis, ſeù
20 cautionis ruptæ pœna conuentionalis ad hoc vt exigi poſſit à fideiuſſore, debeat de fractura conſtare certè, & concludenter per Teſtes, non autem per ſolam contumaciam, ſeù contumacialem confeſſionem principalis Delinquentis: vnius enim contumacia, & inde ficta confeſſio reſultans, alteri non nocet; ſententiáque contra Principalem abſentem, & contumacem lata, fideiuſſori non præiudicat, quamuis eſſet fūdata ſuper dicto voius Teſtis, ſed tantùm coadiuuat alias probationes. Quando verò Principalis Delinquens ſit ſoluendo, tunc ſola contumacia prædicta
21 ipſi Principali nocet: ex Bulla Pij IV. 128. *Bullar. p.* 1. ſemper nocet fideiuſſori, nec requiritur in Contumace principali citatio perſonalis: vſque ad *numer.*116,

EX QVÆST. CVII.
Pars I. Artic. XII.

ARGVMENTVM.

Pace ſecuta, an cautio præcedens cenſeatur caſſa, & extincta, & an Iudex eam caſſare teneatur.

QVIDQVID Alij contra, *Author* intrepidè tenet, & iudicaſſe
22 profitetur, quod per ſolam pacem abſque alio Iudicis iuſſu, vel Decreto, præcedens præſtita cautio de non offendendo ſublata non cenſeatur, quamuis offenſio inde ſecuta præſumatur facta ex noua cauſa, & Iudex arbitrari poſſit cautionem eſſe caſſandam, ſi ita ſibi videretur: quod ſi negaret ex iuſta cauſa, adhuc caſſa cenſeretur, ſeeluſo periculo nouæ offenſionis, quia tunc nec caſſare poſſet, etiam inſtantibus Partibus, quibus non permittitur recedere à contractu pacis, nec præiudicare Fiſco in participatione pœnæ conuentionalis. Quidquid Alij contra: vſque ad *num.*141.

EX QVÆST. CVII.
Pars II Artic. XIII.

ARGVMENTVM.

Offenſionis appellatione quid veniat, ad effectum, vt ex ea cenſeatur rupta pax, vel cautio.

INGREDIENDO *Author* ſecundam partem propoſitæ quæ- 23
ſtionis, præmittit quòd offenſio dicitur id omne quod ad iracundiam prouocat, dummodò ex facto competat offenſo actio iniuriarū nomine proprio, & dummodo illud factum ſit iniuſtum, & punibile, licèt ad effectum excuſandi à fractura pacis, ſeù cautionis, ſufficiat factum eſſe de ſui natura ad iram prouocans, quamuis non ſit punibile. In 24
propoſito ergo offenſio dicitur omne factum, quòd pœnam meretur: & verò dicitur in Perſonam quando corpus tangitur, ſi agatur de odio irrationabili, ſcilicet quando non Principalis contentus in Inſtrumento, ſed alter, pro quo iſte fideiuſſit, offendat; ſecùs quando agitur de odio rationabili, ſcilicet quando ipſe Principalis offendit; & ad 25
hoc dicitur in Perſonam quando tangitur quid cohærens corpori, vt ſunt vngues, pili, & capilli: in offenſione verò perſonali, non requiritur tactus corporis: ſi fuerit ergo promiſſum *non offen-* 26
dere perſonaliter: aut *non offendere Perſonam*, rumpitur pax, etiam per offenſionem quæ non tangat corpus; ſi verò ſimpliciter fuerit promiſſum de *non offendendo*, intrat diſtinctio odij rationabilis, & irrationabilis; ſed ſi fuerit promiſſum non offendere per verba generalia, vt putà *directè, & indirectè quocunque modo*, tunc *offenſionis* appellatione venit quæcunque offenſio ſiuè in Perſonam, ſiuè perſonalis; & ex quacunque offenſione pax dicitur rupta: vſque ad *num.*157.

,

EX

8

EX QVÆST. CVII.

Pars II. Artic. XIV.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù Cautio de non offendendo, an dicatur rupta ex inſulta ſeù offenſione non tacto corpore, & ſine illius Læſione.

PRo reſolutione præſentis Articuli, & propoſitæ dubitationis,
27 ab Authore formantur plures caſus: quorum primus eſt, in inſultu cum armis, vel ſine; ex quo inſultu cum euaginatione armorum dicatur pax rupta, non autem Cautio de non offendendo reſpectu pœnæ conuentionalis: ſed verius, ſine percuſſione, & euaginatione armorum pax, ſeu cautio de non offendendu dicitur rupta, quando agitur de exigenda pœna ab ipſo offendente, ſe-
28 cus, ſi ab eius fideiuſſore. Quod ſi in pace, ſeù Cautione fuerit promiſſum non offendere in Perſonam, tunc abſque dubio per inſultum non dicitur contrauentum, niſi realis interceſſerit percuſſio, & corpus tangatur.

Secundus, in inſultu facto ad do-
29 mum, cum fractione Oſtij, vel parietis, animo offendendi, licèt offenſio non ſequatur; quando domus ſpectat ad inſultatum, vel ratione dominij, vel habitationis.

Tertius, in inſultu facto cum *admi-*
30 *natione*, ſeù adtentatione ex quo pax, ſeù cautio pariter cenſetur rupta, quamuis percuſſio non interuenerit; ſi fuerit promiſſum non offendere perſonaliter: nam generaliter, ad hoc vt dicatur fracta, ſolus conatus, & attentatio non ſufficit.

Quartus, ex proiectione lapidis, teli,
31 chirothecæ, ligni, aut ſimilis rei, rumpitur pax, vt ſuprà licèt non ſequatur vulnus, vel percoſſio, adhibita diſtinctione, de qua in præcedenti caſu. Et conſputatione autem in facie, non dicitur rupta pax, ſeù cautio, quando fuit promiſſum non offendere *in perſonam* ſecus ſi *perſonaliter*.

Quintus, ex violentia ereptione rei
32 de manu alicuius, pax, ſeù cautio dicitur rupta, quando fuit promiſſum ſimpliciter, & ſub verbis vniuerſalibus, quoad Principalem offendentem, non autem quoad fideiuſſorem.

Sextus, ex exoneratione archibuſij, quamuis offenſio inde non ſequatur; 33
quinimò etiam ex exoneratione rotæ, dicitur rupta, niſi ſpecialiter fuerit promiſſum non offendere in perſonam.

Septimus, ex inſultu in veſtibus: & quidquid multi dicant, *Author* firmat, 34
pacem, ſeù cautionem dici ruptam, ſi agatur de exactione pœnæ contra offendentem; ſecùs ſi contra fideiuſſorem.

Octauus, ex iniuria verbali, ſi fuit promiſſum ſimpliciter non offendere; 35
dummodo verba iniurioſa ſint grauia, & talia, quo pœnam mereantur.

Nonus, ex illatione metus deducti ad aliquem actum, ex quo veriſimiliter quis 36
potuerit timere; ſecus, ſi ex nullo ſecuto acto, quia non punitur affectus ſine aliquo exteriori actu ad delictum ordinato.

Decimus, ex minis, ex quibus pariter rumpitur pax, non autem cautio. Alij 37
contra. Et Alij tenent, rumpi pacem, & cautionem, quando quis alium ad dimicandum inuitat, ſeù diffidat.

Vndecimus, in mandato ad offendendum dato, ex quo non rumpitur 38
pax, ſeu cautio, niſi offenſio ſequatur: extendendo ad conſilium, perſuaſionem, & aſſiſtentiam cum armis: ſi autem offenſio ſecuta fuerit, & tunc etiam non dicitur cautio rupta, quoad pœnam conuentionalem, quando ſimpliciter fuit promiſſum non offendere, non adiecta clauſula *per ſe, vel per alios:* vſque ad *n.*209.

EX QVÆST. CVII.

Pars II. Artic. XV.

ARGVMENTVM.

An pax, ſeù cautio de non offendendo rumpatur ex modica percuſſione, ſeù offenſione.

VNA fuit opinio Negatiua in propoſito dubio; altera verò Affir- 39
matiua, in qua reſidet *Author*, volens, quod pax, ſeù cautio rupta dicatur per impulſum, leuem percuſſionem, & minimam offenſam, quando fuit illata doloſè, & malo animo; etiam quod non fuerit

fuerit facta pax, & præſtita cautio ex præcedenti leui offenſione: & quamuis percuſſio fuerit facta ſine dolore, tumore, aut liuore: & ita practicari, & veritatem eſſe dicit *Author*: vſque ad *num.* 217.

EX QVÆST. CVII. Pars II. Artic. XVI.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù Cautio de non offendendo, an cenſeatur rupta propter Adulterium, vel Stuprum, commiſſum cum Vxore, vel filia illius, quem quis non offendere promiſit.

40 REGVLA eſt negatiua, quòd ſcilicet per Adulterium, ſeù Stuprum, pax, ſeù Cautio non dicatur rupta, quamuis ad effectum explendæ libidinis mulieri fuerit vis illata, prout contingit in crimine Raptus. Sed ſi Adulterium fuiſſet commiſſum animo vindictæ, doloſè, & in odium iniuriæ; vel pax, ſeu cautio fuerit præſtita ratione præcedentis Adulterij, ſeù Stupri tunc
41 diceretur rupta. Vtrùm verò quis commiſerit cauſa luxuriæ, ſeù animo offendendi, & vindicandi, coniecturis probatur: & pro luxuria conſideratur pulchritudo mulieris, & amor Adulterantis. Per Sodomiam dixerunt multi ſemper rumpi: *Author* intrepidè firmat, numquam ruptam præſumi: vſque ad *num.* 238.

EX QVÆST. CVII. Pars II. Artic. XVII.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù Cautio de non offendendo, an dicatur rupta propter furtum.

42 REGVLARITER non rumpitur per furtum, nec per aliam offenſionem illatam in bonis, niſi furtum fiat animo offendendi, vel fuerit inita ex cauſa furti, aut alterius offenſionis illatæ in bonis. Et licèt Alij dicant, furtum in dubio præſumi commiſſum non cauſa lucri, ſed cauſa offendendi; Contrarium ſecundum *Authorem*, eſt veriùs: vſque ad *n.* 246.

EX QVÆST. CVII. Pars II. Artic. XVIII.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù Cautio de non offendendo, an rupta cenſeatur per accuſationem, ſeù teſtificationem in cauſa Criminali, vel Ciuili.

INDISTINCTE rupta dicitur per falſum teſtimonium emanatum, tam in cauſa Criminali, quàm in Ciuili: & quamuis in ſtipulatione fuerit dictum non rumpi, niſi ex inſultu, vulnere, ſeù morte hominis: Declarando, non rumpi, ſi falſum teſtimonium dictum fuerit coactè: ita pariter accuſatio falſa rumpit, ſi veram calumniam contineat: vſque ad *n.* 258. 43

EX QVÆST. CVII. Pars II. Artic. XIX.

ARGVMENTVM.

Cautio de non offendendo, an dicatur rupta per offenſionem factam extra Territorium.

CENSTVR rupta per offenſionem illatam extra Territorium: 4
& id firma indubitantur; quidquid Alij contra. Iudex enim loci, vbi offenſio facta fuit, offenſionem cognoſcit, & punit: Iudex verò, coram quo fuit facta promiſſio de non offendendo, exiget pœnam conuentionalem: vſque ad *numer.* 260.

***

EX

EX QVÆST. CVII.
Pars II. Artic. XX.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù Cautio de non offendendo, an rupta dicatur ex eo, quod vnus ex Paciſcentibus contra conditionem in pace appoſitam, ingrediatur in Ciuitate, in qua permanet Pars offenſa.

REGVLARITER pactum, quod
45 vnus ex Paciſcentibus non poſſit venire, ſtare, & habitare in ſua Ciuitate, & Patria, eſt nullum, nec attendi debet: prout non valet conditio in pace appoſita, quod quis non poſſit tranſire ante domum offenſi. Alij contra ſed, data validitate pacti contra Regulam propoſitam, adhuc talis Paciſcens non prohibetur tranſire per illam Ciuitatem, vbi non ſtare ſe obligauit. Idem
46 eſt in Bannito ab aliqua Ciuitate, vel Territorio, in quo ſit ei prohibitum ſtare, vel habitare, ſi enim ibidem tranſeundo captus fuerit, pœnam non incurrit: extendendo ad Bannitum aggratiatum, ſed prohibitum accedere ad Patriam, niſi habita pace. Notabiliter Procurator, licèt cum mandato generaliſſimo, non præſumitur facultatem habere ad apponendum tales conditiones: vſque ad *n.*271.

EX QVÆST. CVII.
Pars II. Artic. XXI.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù Cautio de non offendendo, an cenſeatur rupta per offenſionem ſecutam inter abſentes, quorum nomine fuit facta pax ſeu præſtita cautio, non autem ratificata.

REGVLA ſit Negatiua, quod
47 pax non cenſeatur rupta, niſi fuerit ratificata tam ex parte offendentium, quàm ex parte offenſorum, qui tempore pacis eorum nomine facta, erant abſentes; etiam quòd offenſio fuerit facta ab eo, qui pacem non ratificauit, aut alteri ex principalibus Paciſcentibus, vel comprehenſis: & 48
ſi poſt offenſionem factam ratificetur, talis ratificatio non retrotrahitur, ad effectum, vt Offendens dicatur pacem, ſeù cautionem fregiſſe, quamuis Notarius fuerit ſtipulatus pro Abſente; & etiam quod vnus ex Paciſcentibus, ſeù pacem ratificantibus offendat Abſentem comprehenſum antequam ratificet. Alij contra; & cum hac contraria opinione tranſit *Author*, qui & iſtam tuetur, & defendit.

Non procedit Regula, quàndo pax fuit facta in iudicio, & coram Iudice, non includit pœnam fiſco applicandam, & ad effectum, de quo agitur, non ſolùm ſufficit expreſſa verbis, ſed etiam tacita ratificatio, ſola ſcientia Abſentium. Et licèt per offenſionem 49
ſecutam inter Abſentes, qui nondum pacem ratificarunt, non videatur rupta quoad pœnam, quæ debetur ipſi Abſenti, non tamen ſic eſt quoad pœnam Paciſcenti debitam, eò magis quando Principalis expreſsè promiſit de obſeruantia Abſentium, vel pro iſtis de rato; quia iſte promittens tenetur abſque alia interpellatione, ratificationem procurare, li- 50
cet, ſi fecerit diligentiam, ſeù ſit adiecta clauſula, ſe facturum, & curaturum, ad plus non obligetur, ſecus ſi adſit clauſula cum effectu, vel ità quod faciendo poſſibile non excuſetur: vſque ad *n.*317.

EX QVÆST. CVII.
Pars II. Artic. XXII.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù Cautio de non offendendo, an cenſeatur rupta per offenſionem factam fratri, ſeù Conſanguineo Paciſcentis, aut illius quem quis non offendere promiſit.

OPINIONES in præſenti Articulo adeò ſunt contrariæ, vt ve- 51
ritas difficillimè cognoſci poſſit: Quare cùm *Author*, in hac contrarietate diſtinguendum

Digitized by Google

guendum eſt; quod aut offenſa facta fratri, vel conſanguineo pacem facientis, & quem quis non offendere promiſit, fuit facta ex cauſa præcedentis inimicitiæ, propter quam fuit inita pax, & præſtita cautio: & tunc per talem offenſam dicitur paci, & cautioni contrauentum: ſecùs, ſi ex alia cauſa offenſio ſecuta fuerit, niſi manifeſtè appareret quod quis offendiſſet, animo Principalem offendendi: vſque ad *num*.321.

EX QVÆST. CVII. Pars II. Art. XXIII.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeu Cautio de non offendendo pro ſe, & conſanguineis, an comprehendat conſanguineos vtrinque coniunctos.

52 REGVLA proponitur, quod Cautio ſub pœna præſtita pro ſe, & conſanguineis, non comprehendat actiuè, aut paſſiuè conſanguineos vtriuſque Partis, & propterea non dicitur illi contrauentum per offenſionem factam ab vno ex dictis conſanguineis, vtrique Parti coniuncto, & attinenti in eodem gradu: ea ratione, quia in pœnalibus & odioſis, caſus mixtus non comprehenditur ſub ſimplici.
53 Et licèt Alij contrà; *Author*, id tamquam Regulam veriſſimam & firmiſſimam tuetur. Eámque ampliando extendit, quamuis coniunctus vtrique Parti, eſſet magis vni Parti beneuolus, quàm alteri: iſtud enim non conſideratur: & quamuis conuictio in pari gradu reſpectu vnius Partis, eſſet Agnationis, alterius verò, Cognationis. Declara tamen, niſi
54 inter Paciſcentes, & Promittentes adeſſent alij Coniuncti, ſeu Conſanguinei, præter illos ex vtraque parte coniunctos, tunc enim in tali promiſſione & cautione comprehenderentur, ad hoc vt verba aliquid operarentur, & ne cautio redderetur fruſtratoria: vſque ad *numer*.329.

***

EX QVÆST. CVII. Pars II. Artic. XXIV.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeu promiſſio de non offendendo, an comprehendat Conſanguineos, Affines, ſeu adhærentes futuros, tam actiuè, quàm paſſiuè; ad effectum, vt propter contrauentionem locus ſit pœnæ conuentionali.

CONTROVERSVS eſt propoſitus Articulus: multi enim voluerunt, quod non rumpatur pax, ſeu cautio per illos Coniunctos, qui tempore ſtipulationis non erant in rerum natura. Alij verò contrarium tenent. *Author* nihil de proprio ſubiungit, ſed indeciſum relinquit. Quare in contingentia facti, pro vtraque opinione vide, & conſidera conſulendo alios: vſque ad *n*.336. 55

EX QVÆST. CVII. Pars II. Artic. XXV.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeu Cautio de non offendendo, an cenſeatur rupta per offenſionem factam filio, ſeu vxori Paciſcentis.

CONTRARIANTIBVS DD. opinionibus in præſenti Articulo, pro 56
reſolutione *Author* diſtinguit: quod ſi quis promiſit non offendere aliquem in Perſonam, ſeu perſonaliter tunc non cenſeatur Cautioni contrauentum ſi offendat filium, aut vxorem illius, quem ſic non offendere promiſit: ſi verò promiſerit non offendere ſimpliciter, & offenſio fuerit facta filio, vel vxori Paciſcentis ex cauſa præcedentis inimicitiæ, propter quam fuit inita pax, vel data Cautio, tunc cenſeatur rupta

Pax, aut promiſſio actiuè non comprehendit filios Paciſcentis, & propterea pa- 57
ciſcens non tenetur ad pœnam, ſi eius filius alterum Paciſcentem offenderit, niſi offenſionis fuerit particeps, & culpabilis, ſaltèm ſciendo & non prohibendo: quinimò Alij volunt ſimpliciter, quod per offenſam factam à filio Paciſcentis, non rumpatur: vſque ad *n*.346.

EX

EX QVÆST. CVII.

Pars II. Artic. XXVI.

ARGVMENTVM.

An pax, ſeù cautio de non offendendo ruptæ cenſeatur per offenſionem factam à filiis ſpuriis, vel ſpiritualibus, vel adoptiuis.

RESOLVTIVE in hoc articulo
pax, ſeù promiſſio de non offen-
dendo facta, ſeù præſtita pro ſe, & filiis
58 non comprehendit filios ſpurios, ſeù Ba-
ſtardos tàm actiuè, quàm paſſiuè, niſi
aut fuerint legitimati, aut fuit genericè
promiſſum pro ſuis. Sic pariter non com-
prehendit filios adoptiuos, aut ſpirituales,
tàm actiuè, quàm paſſiuè: & ideò Pater
non poteſt cogi cautionem præſtare pro
filio ſpurio, etiam quod ſtatutum manda-
ret, Patrem teneri dare ſecuritatem pro
59 filiis, niſi contrarium Iudici viſum, fue-
rit, vſque ad *n.* 352.

EX QVÆST. CVII.

Pars II. Artic. XXVII.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù cautio de non offendendo; an, & quando comprehendat hæredes, tàm actiuè, quàm paſſiuè? & an per offenſam factam cadaueri, pax dicatur rupta.

FACIENS pacem cum aliquo,
eúmque promittens non offende-
60 re, non cenſetur promiſiſſe non offen-
dere eius hæredem; & ſic ex parte ſtipu-
latoris hæredes non veniunt paſſiuè, nec
actiuè, niſi expreſsè dicatur, ſed ſi quis
ſimpliciter promiſerit *pro ſe, & hæredi-
bus*, comprehenduntur ſub iſta promiſſio-
ne non ſolùm hæredes ſui, ſed etiam ex-
tranei: ſi verò fuerit promiſſum *pro ſe, &
hæredibus conſanguineis, vel affinibus*,
abſque copula, ſeu puncto inter verbum,
61 *hæredibus*, & verbum, *conſanguineis*, tunc
non veniunt extranei, quia verbum *hæ-
redibus* reſtringitur, & qualificatur à ſub-
ſequentibus verbis, *conſanguineis, vel
affinibus*. Quod maximè notandum eſſe
dicit *Author*, vſque ad *num.* 357.

Quando verò hæres ignorauit pacem 62
factam à defuncto, ſeù promiſſionem;
tunc non incurrit pœnam, licèt teneatur
ex contrauentione, & offenſione facta
per promiſſorem viuentem, quamquam
ante mortem non fuerit de tali pœna
conuentus; pœna enim conuentionalis
tranſit in hæredes, licèt non tranſeat
pœna legalis. Si verò fuerit facta mentio
hæredum actiuè, & paſſiuè, & vnus ex
pluribus hæredibus ſtipulatoris fuerit of-
fenſus à principali, pœna conuentionalis
in ſtipulatione contenta, tota, & in ſoli-
dum applicatur ipſi offenſo: ſed ſi vnus
ex hæredibus offendat, & contraueniat,
pœna committitur contra omnes propor-
tione hæreditaria, & contra omnes per
offenſum agi poteſt pro rata, reſeruato 63
hæredibus non offendentibus regreſſu
contra offendentem. Quando verò of-
fenſio fuit facta per vnum ex hæredibus,
in caſu, quo alij cohæredes incurrerent
periculum fractæ pacis, vt putà ſtante
pacto, quod pax rupta ab vno, cenſea-
tur rupta ab omnibus, tunc etiam ſolus
offendens debet teneri ad pœnam, non
cohæredes; quia talis iniqua conditio per
vnum aliis non conſentientibus inferri
non poteſt.

Nou committitur, nec in ſolidum, nec
in totum, ſed tantùm proportione contra
facientis, contra hæredem offendentem,
& pro rata eius, qui fuit offenſus, quando
pax pœnali ſtipulatione vallata, non ex
voluntate, ſed ex neceſſitate, compellente
ſtatuto, ſeù edicto, fuerit inita. Et licèt 64
hæredes quàm actiuè, quàm paſſiuè ve-
niant in promiſſione de non offendendo,
quando de illis eſt expreſſa facta mentio,
hoc intelligendum eſt de primis hæredi-
bus: iſtóque caſu *hæredis* appellatione ve-
nit *bonorum Poſſeſſor*, vel alter qui loco
hæredis ſubrogetur, vſque ad *n.* 368.

Iniuria facta cadaueri, non cenſetur fa- 65
cta defuncto, ſed bene dicitur facta hæ-
redibus, quibus propterea competit actio
iniuriarum. Iſte articulus eſt valde dubius,
& controuerſus: *Author* non decidit,
& relinquit conſiderandum: quare
ad DD. per eum citatos re-
currere poteris, vſque
ad *num.* 369.

* * *

EX QVÆST. CVII.

Pars II. Art. XXVIII.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeu cautio de non offendendo, an dicatur rupta per offenſionem factam adhærenti principalis paciſcentis, quando de adhærentibus ſpecialis mentio facta non fuit.

66 VNA fuit opinio negatiua in propoſito articulo; ſcilicet quod pœnalis promiſſio de non offendendo facta cum Principali, non extenderetur ad Adhærentes, niſi de iſtis expreſſa fiat mentio: & cum hac opinione tranſit *Author*, quando pax fuit concepta in perſonam; ſecus, ſi in rem: vel quando Paciſcentibus non prodeſſet ſine Adhærentibus, vſque ad *num.* 379.

EX QVÆST. CVII.

Pars II. Artic. XXIX.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeu cautio de non offendendo, an comprehendat fœminas tam actiuè, quàm paſſiuè.

67 FOEMINÆ non veniunt in cautione de non offendẽdo tam actiuè, quàm paſſiuè, appellatione *conſanguineorum*, vel *coniunctorum:* & propterea illi non dicitur contrauentum per offenſam factã à fœmina, vel fœminæ. Alij contrà: ſed retenta prima opinione, quæ ſecundùm *Author. m* eſt verior, & rationabilior.

68 Illam amplia, vt procedat, etiam in coniunctis, & conſanguineis ex latere mulieris: niſi cautio eſſet præſtita *pro ſe, & Affinibus*, quia verbum *Affinis* eſt commune, & comprehendit ſub ſe maſculinum, & fœmininum: quapropter fœminæ venirent actiuè: ſic & quando de fœminis fuerit facta mentio: & iſto caſu, nec fœmina reſtituitur aduersùs hanc pœnam conuentionalem, vſque ad *num.* 387.

EX QVÆST. CVII.

Pars II. Artic. XXX.

ARGVMENTVM.

Pax, an cenſeatur rupta per offenſionem factam ſocio itineris.

REGVLARITER cenſetur rupta per offenſionem factam ſocio itineris, quamuis principaliter offenſus 69
principalis paciſcens non eſſet: in tantum, vt ſi ſocius, vel principalis paciſcens offendat pro defenſione ſui conſocij, pacem rumpere non dicatur: & è contra, pax cenſeatur rupta, etiam per alium extraneum, qui ad rumpendum pacem aſſociat ipſum principalem paciſcentem, ſeu alio modo opem, & auxilium præſtat: eóque magis, ſi offenſio facta fuerit in contumeliam, & iniuriam dicti principalis: & hæc quoad pœnam Iuris communis, non autem quoad pœnam conuentionalem, vſque ad *n.* 395.

EX QVÆST. CVII.

Pars II. Artic. XXXI.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeu cautio de non offendendo, an dicatur fauorabilis, vel odioſa, an latam, vel ſtrictam recipiat interpretationem, & quomodo in dubio iudicandum ſit in pœna fractæ pacis.

PAX, & pacis materia ſic in genere conſiderata, fauorabilis reputatur à 70
principio, hoc eſt antequam fiat, & præſtetur; ſecus autem poſt, & ideo in dubio nec pacem eſſe fractam, nec cautioni contrauentum iudicandum eſt; illarúmque verba, quando agitur ad pœnam, interpretanda tunc propriè, & ſtrictè; & ideo argumentum de pace ad cautionem de non offendendo, quando agitur de illius fractione & contrauentione, valet tantum negatiuè.

***

EX

EX QVÆST. CVII. Pars III. Art. XXXII.

ARGVMENTVM.

Pax, ſeù Cautio de non offendendo, an rupta dicatur per offenſionem illatam ex noua cauſa.

REGVLA proponitur negatiua *in hac tertia* quæſtionis *parte*; quod
71 ſcilicet pax, ſeu cautio de non offenden-
do non cenſeatur rupta per offenſionem
ſecutam ex noua cauſa: quinimo rum-
penti pacem, & cautionem, eadem pax
rumpi poſſit, quamuis offenſio proueniat
non ab ipſo priùs offenſo, ſed ab alio
comprehenſo. Extendendo, quod Treu-
ga non dicatur rupta, niſi ex offenſione
illata ex eadem cauſa, pro qua fuit facta,
& pax rumpi poteſt ex cauſa ſuperuenien-
te, non obſtante Iuramento, & Clauſula,
Rato manente pacto: & ideò primus con-
72 traueniens quoties rumpit, toties tenetur;
non autem ſecundus offendens: ſed ſi pri-
mus contraueniens ſoluat pœnam pacis
ruptæ parti offenſæ, illámque offenſa pars
ſponte recipiat, tunc contractus remanet
firmus, & cenſetur ratificatus; ita vt non
poſſit pœnam recipiens primum offen-
dentem reoffendere, & ſic habeat ele-
ctionem, aut contraueniendi, aut pœnam
exigendi. Quod ſi primus contraueniens
ſoluerit pœnam fiſco, ſecundus offendens
non obligatur, quia ſolutio vni facta, al-
73 teri prodeſſe non poteſt; licèt iſte ſecun-
dus offendens non euitet pœnas Iuris, vel
ſtatutarias: præcipuè ſi offendat ex inter-
uallo. Et licèt multi dicant, quod ſecun-
dus contraueniens teneatur ad pœnam
conuentionalem, ſi illa fuerit applicata
fiſco; attamen contrarium eſt verius, &
74 cum iſta contraria opinione reſidet *Au-
thor*: quando pœna non in totum eſt ap-
plicata fiſco, & nihilominus offenſus
reoffendat, non poterit exigere pœnam
ab offendente, cum pœnæ prædictæ
mutua compenſatione tollantur,
vſque ad *num.* 432.

***

EX QVÆST. CVII. Pars III. Art. XXXIII.

ARGVMENTVM.

Quomodo probetur, ſeu præſumatur noua cauſa offenſionis ad excludendum fracturam Pacis, ſeu Cautionis de non offendendo.

IN dubio noua cauſa præſumitur,
quando conſtat de aliquo facto, 75
aut dicto offenſi, ex quo offendens ad of-
fendendum moueri potuerit: & ad hoc
probandum ſufficiunt coniecturæ, & ſatis
eſt ſemiplena probatio per vnum teſtem,
& probatur ex publica voce, & fama, per
teſtes de auditu, & iuramentum ipſius of-
fendentis, præſuppoſito aliquo facto, ex
quo offenſio noua potuerit veriſimiliter
prouenire. Probatur etiam ex confeſſione
extraiudiciali ipſius offenſi, præſumitur
ex diuturnitate temporis, eóque magis, ſi
interim paciſcentes amicabiliter cõuerſa-
ti fuerint Illúdque nota, quod ex duobus 76
rixantibus, & ſe inuicem offendentibus ſi
neſciatur quis fuerit primus aggreſſor, &
fractor pacis, nemo punitur, quando agi-
tur ſolummodo de pœna applicanda parti
ſecus, ſi fiſco: quia tunc ambo ſunt con-
demnandi: licèt alij contra, & forſan ve-
rius, vſque ad *n.* 459.

EX QVÆST. CVII. Pars III. Artic. XXXIV.

ARGVMENTVM.

Cauſa noua, qualis debeat eſſe ad hoc vt ex ea offendens excuſetur à pæna pacis, ſed cautionis ruptæ.

VT quis excuſetur à pœna pacis, ſeu
cautionis ruptæ, ſufficit quælibet 77
offendendi noua cauſa licèt leuis, & iniu-
ſta: & iuſta dicitur, quæ prouenit ex facto
aduerſarij, etiam quod factum non ſit il-
licitum, & punibile: ea eſſe poteſt, quæ
naſcitur ex rumore populi: inducitur ex
relatione alicuius viri fide digni: licèt
cauſa noua procurata, & affectata per of-
fendentem, ipſum non excuſet à pœna
fractæ pacis.

Et quia iſta noua cauſa oritur à quoli-
bet caſu veriſimiliter ad iracondiam pro- 78
uocante, ex Adulterio vtrique primo loco

79 oriri,haud dubium eſt. Secundò, Contin-
git ex eo,quod ex agro offendentis bouem
expulerat. Tertiò, Quando quis immo-
deratè percuſſerit propriam Vxorem,Cō-
80 ſanguineam offendentis. Quartò, In eo,
qui ſuſcepit curam, aut defenſionem ali-
cuius inimici Offendentis aduerſarij, vel
continuò cōuerſantis cum inimicis. Quin-
tò, In eo qui offendit illum,à quo fuit men-
titus, quando mentita fuerit punibilis, &
per eam inferatur iniuria. Sextò, In eo,cui
81 fuit dictum, *fur*; quia licèt iniuriatus tali
verbo vltra mentitam dicatur excedere;
non tamen exceſſus facit Incurrere pœnā
conuentionalem.Septimò,in eo qui offen-
dit alterum, ex quo vnà cum Curia fuerit
82 ingreſſus domum ipſius Offendentis ad
inquirendum Bannitos,vel induxerit Maſ-
ſarium ad perquirendum res furatas.Octa-
uò, Generaliter in Offendentibus, à qui-
bus offendens fuit inſultatus, & maximè
cum armis. Nonò, In eo qui in aliena do-
mo contra Domini voluntatem tripudium
impediuit,citharœdo comminando,vt ſo-
83 nare deſiſteret. Decimò, In eo, qui alium
offenderet ex graui ſuſpicione,non tamen
ad aliquem actum perducta; is enim excu-
ſatur à pœna cōuentionali:exemplifican-
do in illo, qui vidit aduerſarium contra ſe
venientem,armis euaginatis, præparatum
84 ad inferendam iniuriam. Vndecimò, Ge-
neraliter in verbis altercatoriis, iniurioſis,
& diffamatoriis inter offenſum, & offen-
dentem:& illis quidem probatis,etiam ab-
ſente offenſore. Duodecimò,In eo,qui fuit
offenſus,quia in publico Conſilio alteri di-
xerit, quod erat ſubditus maleuolus, &
inobediens ſuo Principi. Decimo-tertiò,
In eo, qui offendit minantem: ex minis
enim de occidendo iuſta cauſa oritur of-
85 fendendi. Decimo-quartò, In offendente
illum,qui cùm promiſiſſet fundum nomi-
ne offenſoris emere, proprio nomine ſti-
pulatus eſt: vel in eo qui promiſit fideiube-
re & fidem non ſeruauit Decimo-quintò,
In eo, qui alium offendit inbonis propriis
damnum dantem, quamuis cum modica
iactura Decimo-Sextò,In eo,qui alteri di-
86 xit, *Se mi ho da arrouinare,mi rouinarò per
qualche coſa*,& ſic dicenti reſpondit,*piglia
la come voi* Decimo-ſeptimò, In eo,qui
corā hominū multitudine petiit ab altero
indiſcretè aliquod prætenſum debitū inci-
87 uilibus & impertinentibus verbis. Deci-
mo-octauò,In eo,qui alterum cubitali *vr-
tata* ſeu impulſu affecit, etiam in pallio,
animo iniuriandi. Alios ſimiles caſus repe-
ries penès Maſcard *de prob. concluſ.* 1157.
n. 66. *& ſeq.* ſic *Author*: vſque ad *n.* 496.

EX QVÆST. CVII.
Pars III. Artic. XXXV.

ARGVMENTVM.

De validitate, & interpretatione Statutorum, ſeù Conſtitutionum volentium non poſſe allegari nouam cauſam in Pace, ſeu Cautione de non offendendo rupta.

NOVA cauſa per Offendentem al-
legari non poteſt ad ſe excuſandum 88
à pœna fractæ pacis,ſeù cautionis,quando
talis allegatio prohibetur ab aliqua Con-
ſtitutione, prout in Statu Eccleſiaſtico ex
Bulla Pij IV. 128. *Bullar. p.* 1. & Pij V. 10.
Bullar. p. 2. *fol.* 933. ſeù quando adeſſet pa-
ctum de non offendendo, etiam ex noua
cauſa; vel quod offendens non poſſit ſe
excuſare ex vlla cauſa.

Hæc tamen non procedunt, quando
noua cauſa eſſet iuſta, & plenè probata, 89
præcipuè vbi pœnæ conuentionales ap-
plicantur Fiſco: Sed in hoc vix datur Li-
mitationi locus, præter quam in duobus
caſibus. *Primò*, quando fiſcus plenè pro-
baſſet per Teſtes ad Curiæ informationes
examinatos, ipſam nouam cauſam. *Secun-* 90
dò, quando quis vellet probare nouam
cauſam dependentem à neceſſaria defen-
ſione. In aliis verò caſibus, bonum erit ha-
bere Iudicem fauorabilem, qui in dubio
non errabit,ſi nouæ cauſæ iuſtæ probatio-
nem admiſerit. Huiuſmodi tamen conſti- 91
tutiones,& Statuta non habent locum,niſi
in principalibus Paciſcentibus, & tam-
quam odioſæ non extenduntur, ſed peni-
tùs reſtringi debent: vſque ad *numer.*
fin. 518.

EX QVÆST. CVIII.

ARGVMENTVM.

De prohibitione delationis armorum, & illius pœna, quando habeat locum, & quando non.

REGVLA ſit,quod armorum dela-
tio omni iure prohibita eſt,& hodie 1
ſunt attēdēda Statuta,& bānimēta locorū.
Notabiliter verò mulieres cōprehendun-
tur ſub prohibitione generali delationis ar-
morū,& forenſes ligantur pœna ſtatutaria
illius

Digitized by Google

illius loci, vbi cum armis reperti fuerint,
dummodò pœna non ſit vltimi ſupplicij,
2 ſeu Triremium; quia tunc non compre-
henderentur ob veriſimilem ignorantiam
adeò rigoroſæ pœnæ; imò nec viatores
venientes ad forum, cùm requiratur cer-
tioratio facienda à cuſtodibus Portarum,
& ab Hoſpitibus; qui banna generalia in
præmiſſis debent tenere affixa in eorum
hoſpitiis vſque ad *n.* 21.

Extendendo Regulam; multò magis
3 prohibita eſt delatio armorum Clericis
niſi in itinere, & per loca periculoſa. An
verò iſti Clerici pro delatione armorum
comprehendantur in bannimentis laico-
rum? *Author* remiſſiuè loquitur: ſed hoc
vnum dicit abſolutum, Clericum arma
portantem, à Iudice Eccleſiaſtico punien-
dum, licet ei poſſint Birruarij ſæculares
4 arma auferre, & lucrifacere. Prohibetur
quoque Nobilibus, Diuitibus, & Mili-
bus, præterquam in expeditione, vel
niſi ſint veri milites, prout ſunt equites.
Prohibetur Ruſticis, quibus tamen non
eſt interdictum deferre arma ruralia, non
principaliter ad offendendum deſtinata.
Quinimò nec etiam licet arma fabricare,
vendere, vel mercari, licèt de conſuetu-
dine non ſeruetur, niſi in archibuſetis ex
5 *conſtit. Pij IV.* quæ à Pio V. extenditur
etiam ad pugiones, & alia arma breuio-
ris menſuræ tribus palmis. Eſt etiam pro-
hibitum retinere arma domi: ſed licèt
ſtatuta prohibeant retentionem armorũ,
ſunt intelligenda de retinentibus iure do-
minij, & ſcienter: multóque minùs licet
deferre arma vbi ius dicitur, ſui in con-
gregatione, & hominum conuentu, ac in
Palatio Principis, eóque minùs arma ve-
6 nenata. Et in propoſito ad hoc, vt habeat
locum pœna delationis paruorum archi-
buſiorum, neceſſe eſt, vt probetur per
fiſcum paritas menſuræ, nec ſufficiunt
teſtes deponentes per verbum *circa*. Bulla
verò Pij V. comprehendit Barones, eorum
caſtra, & loca; & ideò iidem Barones
ſubditis eorum licentiam deferendi ne-
queunt impartire, & iudex deprehenſum
cum armis in flagranti, poteſt abſque pro-
ceſſu de facto punire; non enim licet
quodcunque genus armorum deferre,
adeo vt ſi quis cum gladio ad incidendum
panem, ſeu temperandum calamos apto
quemquam vulnerauerit, pœna delationis
armorum puniatur, & ità de conſuetudine
7 ſeruatur. Permiſſum eſt tamen deferre
arma ligata tranſeundo, ſiuè itinerando
per Ciuitatem, *Licet etiam* deferre ſaxa,
quæ & ſi veniant appellatione armorum,
non tamen propriè arma ſunt. Punitur
verò, qui defert baculum aptum ad no-
cendum, præcipuè de nocte, & in Statu 8
Eccleſiæ vigore bannimentorũ generaliũ.

Officialis, & eius familia poſſunt arma
deferre dummodò prædictus Officialis 9
habeat merum imperium. Extende ad
familiam Epiſcoporum, Officiales, famu-
los, & familiares Inquiſitorum. Non ſic
quando Officialis ſyndicatur, quia tunc &
ipſe, & eius familiæ delatio interdicitur.
Magiſtratibus Ciuitatis, ſeu Vniuerſitatis 10
habentibus aliquam iuriſdictionem, ſicut
& familiæ eorum, delatio non prohibetur;
ſic & deferenti extra Ciuitatem itineris
cauſa, vt ſunt mercatores, ſiuè pedeſtre,
ſiuè equeſtre iter faciant; nec attendi de-
bet, quod huiuſmodi Deferentes alibi
quieſcerent modico tempore, cùm non
valeat Statutum prohibens delationem
armorum ad ſui defenſionem per loca pe-
riculoſa, ſiue iter ſit longum, ſiuè etiam
breue: & licèt multi dicant, dicta arma de-
bere ligari ad ſellam equi, & in nauigatio-
ne ſuper vehiculo: de Conſuetudine ta- 11
men, itinerantes, & nauigantes impunè
deferunt arma, etiam non ligata, & quam-
uis per Vrbes tranſeant. Item non puni-
untur de Iure Communi Deferentes arma
ex cauſa venationis: & licèt de Iure licen-
tia delationis armorum non poſſit con-
cedi niſi à Principe; ex cauſa tamen 12
etiam Præſides prouinciarum hanc licen-
tiam dare poſſe vſu communi receptum
eſt: ſed in Statu Eccleſiaſtico etiam Legati
de Latere licentiam deferendi archibuſe-
ta non impartiuntur. Ille autem, qui defert
arma contra Statuta, & bannimenta, ſed 13
cum illis non fuit apprehenſus, puniri non
poteſt, niſi facultatem concedant proce-
dendi per inquiſitionem, vel verba reſpi-
ciant officium Iudicis. Simile dicitur de
ſtatuto puniente mulierem inuentam cum
perlis ſeu *margaritis* contra Dragmati- 14
cam; vel inuentum de nocte ſine lumine,
vel in ludo: non enim puniuntur, niſi in fla-
granti reperiantur, & capiantur. Et licèt vi-
deatur ex dicto Birruariorum quis conuin-
ci in propoſito, præcipuè quando agitur de
leui pœna, id ſanè intelligitur quando Bir-
ruarij eſſent plures, vel eſſent denunciato-
res, præcisè deputati ad perquirendum de-
licta, nec non iurati. Sed ſi iſti inueniant 15
vnum enſem, ſeu gladium in terra proie-
ctum, penès plures ibidẽ exiſtẽtes, omnéſ-
que negent proiecſſe, licèt aliqui dixerint
poſſe Iudicẽ ab omnibus pœnã exigere in
ſolidũ, & vno ſoluente alios liberari quan-
do gladius ſtaret æqualiter propè omnes:

fecùs ſi magis vni, quàm alteri propin-
16 quus eſſet, quia tunc ille vnicus puniretur; verior tamen iſto caſu eſt opinio, quod ratione incertitudinis nemo teneatur, & omnes extra ordinem vix puniantur. Et in præmiſſis hoc vnum nota, neceſſe eſſe, arma non diſtare ab homine vltra ſex pedes. vſque ad *n.166.*

Si quis autem vulnerauerit cum armis,
17 non punietur duplici pœna delationis armorum, & vulneris; ſed tantùm vulneris, cum qua delationis pœna confunditur, dummodò non deferantur contra prohibitionem, & pœna vulneris ſit maior. In-
18 uentus autem cum armis, & confeſſus pluries detuliſſe, vnica pœna punitur, & ſub fideiuſſoribus relaxatur, niſi pro armis veniret imponenda pœna corporalis: vſque ad *n.172.*

EX QVÆST. CIX.

Pars I.

ARGVMENTVM.

De ludo, & illius pœna, quando habeat locum in genere.

AVTHOR præmiſſa deteſtatione
1 ludi, Regulam cõſtituit negatiuam, ſcilicet quod omnis ludus in pecunia, hoc eſt, vbi agitur de lucrando, vel perdendo pecuniam, de iure prohibitus ſit, præcipuè tàm Clericis, quàm Laicis ludus alearum, quem fuiſſe inuentum à quodam
2 Milite *Alea* nuncupato in bello Troiano teſtatur. Aleæ ergo ludus in iure, & à D. D. genericè ſumitur pro omni ludo prohibito; præſertim ſi in fortuna conſiſtat: in ſpecie verò dicitur ille, qui vulgò nuncupatur *à tauoliero.* Hinc Aleæ ludum habere mixturam ingenij, & fortunæ; for-
3 tunæ ſcilicet reſpectu *Taxillorum*, ingenij verò reſpectu inductionis *Tabularum.* Ludus *Chartarum* ſimpliciter prohibetur, niſi detur ſola induſtria, & non fortuna: ſic, & ludus Tabularum, eóque magis
4 Taxillorum, vel *azzardi*, qui verè eſt ſine tabulis, & vocatur *à dadi*, quem Angel. *de ualeſie.* à Diabolo inuentum fuiſſe teſtatur. Non licet ludere quocunque lu-
5 do mixto ingenio, & fortuna, neque in priuatis, neque in publicis domibus, nec etiam facere ad partem, ſeù ſocietatem cum Luſore: nec valet Statutum, vel Conſuetudo ludi permiſſiua: dicitur crimen, ex quo arbitraria pœna imponitur; de Iure enim Canonico Laici luſores excommu- 6
nicantur, & ab Epiſcopo extra ordinem puniuntur, præſertim ſi fraus aliqua, aut dolus interueniat, quo caſu Luſor tenetur crimine furti, & falſitatis, locúmque habet ſiuè falſitas ſit latens, vt putà, ſi Taxilli ſint plumbati, aurati intus; ſiuè etiam patens, vt quia habeant maiora, ſiue minora puncta: datur inde repetitio pecuniarum ludo amiſſarum: & Statutum contrarium imponens, non eſſet attendendum. Extende ad compellentem aliquem, vt ludat ſiuè compellens fuerit luſor ipſe, ſiue ludum tenens; & ſiue fiat per vim, ſiuè etiam blanditiis. Sed licèt ludi punitio vi- 7
deatur ſpectare ad Epiſcopum, verius eſt, crimen eſſe mixti fori, quinimo iuriſdictio procedendi criminaliter, neque ad Laicum, neque ad Eccleſiaſticum, ſed tantùm ſpectat ad eum cui datur à Statuto: vſque ad *n.81.*

Ludentes cum filio familias, Mona-
cho, Inſtitore, aut ſimili Perſona, non lucriſaciunt, ſed furtum committunt, & id cenſetur prohibitum etiam de Iure diuino. 8
Quod ſi ludatur non auaritiæ, & cupiditatis, ſed tantùm recreationis gratia, tàm Laicis quàm Clericis eſt permiſſum, dummodo gratis ludatur, non interueniente pecunia: vſque ad *n.91.*

EX QVÆST. CIX.

Pars II.

ARGVMENTVM.

De Clericis Luſoribus, & eorum pœnis.

REGVLARITER de Iure Canonico Clerici perſeuerantes in 9
ludo Alearum ſi ſint Presbyteri, ſiuè Diaconi, deponuntur: Inferiores excommunicantur, ſed verius eſt, talem pœnam eſſe arbitrariam, eóque fortiùs prohibetur Religioſis, & Regularibus, ac etiam Clericis ſæcularibus, præſertim publicè cum Mulieribus, Iuuenibus, & formoſis, dummodò ſint Luſores conſueti, nec ludant recreationis gratia. Statuta 10
verò, & bannimenta Laicorum in propoſito Clericos non comprehendunt, quamuis illis eſſent fauorabilia: vſque ad *numerum 105.*

***

EX QVÆST. CIX.

Pars III.

ARGVMENTVM.

De Ludo licito, & permiſſo.

11 REGVLARITER ludus virtutis conſiſtens in corporis exercitatione, non prohibetur etiam interueniente pecunia: valet legatum relictum ad ludos honeſtos: nec iſti ludi improbantur, ſi præter corporis exercitationem conſiſtant in ingenio; quia licèt non valeat contractus ex ludo, valet tamen ſponſio, & valet mutuum ex ludo permiſſo, & non prohibito, prout eſt ludus *pilæ* & *ſcauorum*, qui permittitur etiã Clericis, dummodo non diſtrahantur à
12 diuinis. Quando verò luditur pro conuiuio, vel comedendi cauſa, tunc ludus etiam in mera fortuna conſiſtens, non prohibetur, niſi interueniat blaſphemia, & excedatur in quantitate; & dummodo conuiuia inter Clericos non tranſeant in diſſolutionem, vel ludatur in Ec-
13 cleſia, aut inter Luſores ſit magna diſparitas: quinimò magna quantitas amiſſa in ludo permiſſo, poteſt repeti, niſi vigeat conſuetudo in contrarium: vſque ad *num.* 137.

EX QVÆST. CIX.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

De retinente ludum domi, quando, & quas pœnas incurrat.

RETINENS ludum domi, vltrà Domus publicationem, & quod
14 poſſit ei impunè damnum, & iniuriam inferri, videtur etiam alia extraordinaria pœna puniendus: quinimò ſiquis verberauerit illum nulla pœna puniatur: & furtum illi factum, impunitum remanet, nec requiritur per proceſſum criminalem. Ampliando ad retinentem ludum pilæ, in quo magna pecuniarum quantitas ludatur: & contra ſimili retinenti denegata actione ciuili ad reſtitutionem, datur tantùm rei vindicatio. Puniuntur etiam accommodantes taxillos, ementes, & vendentes Barattarias, dummodo ludus retineatur lucri, 15
& emolumenti cauſa, & dummodo damnum, furtum, & iniuria inferantur tempore ludi, & Aleatori, & in rebus ipſius Aleatoris: quia fallit quando vnus ex ludentibus amiſerit aliquam quantitatem pecuniæ, nam ipſi non licet perditam rem furari. Et in ludo permiſſo, prout eſt colluctatio, pilâ aut ſimili, ſi vnus ex colluſoribus alterum Colluſorem, ſiue etiam extraneum ſpectatorem, ſeu Tranſeuntem, caſu, & ſinè dolo offenderit, non punitur: vſque ad *num.* 175.

EX QVÆST. CIX.

Pars V.

ARGVMENTVM.

De repetitione pecuniæ àmiſſæ in ludo.

REGVLARITER datur victo còntra Vincentem actio repeti- 16
tionis pecuniæ deperditæ, quando ſeruus, vel filius familias illam amiſit, etiam in ludo permiſſo, datur enim Domino, & Parentibus repetitio. Acquiſita in ludo non tribuunt Acquirenti; nec titulum, nec bonam fidem: non transferunt dominium, & dicuntur acquiſita ex maleficio. Filij poſſunt reuocare alienationem eorum, quæ Pater amiſit in ludo, vſque ad Legitimam ipſis debitam; & bona Vincentis ſunt tacitè hypothecata ad Fauorem eius, qui ad pecuniam amiſſam repetendam actionem habet. In præmiſſa repetitione 17
non datur præſcriptio: quamuis Alij contra. Regula tamen non procedit in Iudæis inter ſe ipſos Ludentes, etiam in ludo prohibendo, cum ſit inter ipſos attendenda lex Moſaïca: prout non datur repetitio in ludo permiſſo; quinimò competit actio ad conſecutionem: vſque ad *numer* 203.

***

EX QVÆST. CIX. Pars VI.

ARGVMENTVM.

De validitate, ſeù nullitate contractus, & Mutui, inter Colluſores, ſeù aliàs occaſione ludi celebrati.

CONTRACTVS, & promiſſiones factæ in ludo prohibito, vel
18 occaſione ludi, non valent, extendendo ad ſponſiones, vulgò *Commiſſas*. nec non ad fideiuſſionem: quinimo nec permittitur venditio, & dicitur inualida per Luſorem Colluſori facta: & iſte Vendens in ludo non tenetur de euictione, ſi venditio fuerit facta ex ludo prohibito: imò nec valet tranſactio, in qua aliquid detur, vel promittatur: nec
19 confirmatur iuramento. Non valet Mutuum factùm Luſori, & mutuanti denegatur actio pro illius repetitione, quando is, qui mutuauit, erat ille, qui in domo ſua ludum retinebat, quamuis fuiſſet Nobilis, nec retineret lucri cauſa: non valet etiam Mutuum factum Luſori à Colluſore, & iſti mutuantes, vt participes ludi puniuntur. Valet ſponſio de non ludendo: & circumſcripta conſue-
20 tudine, quæ ſeruanda eſt vbi viget, quando mutoans pecuniam ſciebat, quòd illam accipiens erat luſiuus, mutuum non valet, nec parit actionem, niſi pecunia mutuata ſit in eſſe, & per Luſorem non amiſſa: ſi verò ignorabat, datur ſemper repetitio: vſque ad *n.* 128.

EX QVÆST. CX. Cap. I.

ARGVMENTVM.

Pœna Incendij quæ ſit? quando habeat locum? & quando etiam ex incendio quis teneatur ad damna, & intereſſe, damnum paſſo.

1 INCENDII materiam, amplam, & profundam appellat *Author*, nodoſam, & latiſſimam exiſtimat: dicit Incendium crimen grauiſſimum, & contingere poſſe ex propoſito, & data opera, caſu, & nulla præcedente culpa, vel culpa præcedente: culpa conſideratur quandóque in omittendo, quandóque in committendo. Incendium oriri poteſt quandóque ab intra, quandóque ab extra.

His ergo præmiſſis, quærendo quæ ſit pœna Incendij? ſi fuerit commiſ- 2
ſum à Laïco, de iure Ciuili, quandóque traditur beſtiis, & poteſt comburi: quandóque decapitatur, quandóque deportatur, & quandóque etiam relegatur, ſecundùm qualitatem Incendij, & perſonarum Sed ab hoc, vt pœna
locum habeat, debet conſtare de dolo, 3
ſaltèm ex indiciis, & coniecturis. Tenetur Incendiarius ad omnia damna, & intereſſe, & contra eum datur actio ex edicto Prætoris, actio furti, actio legis Aquiliæ, quæ quandóque dantur ad ſimplum, quandóque ad duplum: venit intereſſe extrinſecum: datur iuramentum in litem: & ex eodem proceſſu Iudex condemnare poteſt ad pœnam fiſco applicandam, & ad damni emendationem. De Iure autem Canonico, Clericus pro qualitate criminis punitur,
& ſi exceſſus eſſet magnus, ex magno 4
incendio dolo commiſſo, poſſet degradari; ſi verò non magnum, deponi à beneficio; ſi paruum, ſuſpendi ab officio, & aliàs arbitrio Iudicis puniri: vſq; ad *n.* 16.

Quando Incendium fuerit commiſ-
ſum culpa, & negligentia inhabitan- 5
tium, iſti aut fuſtibus cæduntur, aut ſeuera interlocutione & comminatione fuſtium Iudex dimittit arbitraria pœnâ correctos, & vltra tenentur ad damnum, & intereſſe: ſi fuerit commiſſum lata culpa, tenentur ad pœnam corporalem, & ſimul ad damna; ſi ex leui, pecuniariè plectuntur: quod ſi leuiſſima, non tenentur criminaliter, ſed agi poteſt ex *Lege Aquilia* ad intereſſe ſi fuit in committendo, ſecus ſi in omittendo: & in omittendo dicitur quando nullum præceſſit factum omittentis, quia ſi præ-
ceſſiſſet, teneretur ad intereſſe: eò ma- 6
gis ſi res incendio conſumpta retineretur ex contractu, in quo de ſui natura veniat leuiſſima culpa præſtanda, prout in Commodato, vel alio, qui fit, & celebratur in vnius tantùm gratiam. Idem in Conductore in illis caſibus, in quibus contingat illum teneri de leuiſſima culpa: & hinc de iſta tenetur ille, cui habi-
tatio gratis à Domino conceſſa eſt: vel 7
is, qui non gratis, ſed mercede data, & præmio, habet cuſtodiam rei combuſtæ,
vel

vel diligentiſſimam promiſiſſet cuſto-
diam ratione officij.

De Incendio proueniente ex caſu
8 fortuito, abſque dubio habitator, nec
criminaliter, nec ciuiliter obligatur: &
erit caſus fortuitus, quãdo ortum habuit
in loco, vbi ignis accendi non conſue-
uerat, vel quando à fulgure cauſatum
fuit, vel vi ventorum, ſeù tempeſtate
exorta, ignis accenditur: vſque ad *n*.40.

EX QVÆST. CX. Cap. II.

ARGVMENTVM.

Incendium quando præſumatur ortum culpâ Inhabitantium.

REGVLARITER Incendium in
9 dubio præſumitur cauſatum cul-
pâ Inhabitantium, & Conuerſantium in
domo combuſta: multò magis, ſi vnus
ſolus inhabitet: ſed in hoc attenditur
locus loci, in quo ignis accenditur: ſi
enim ibi vnus tantùm inhabitet, illius
tantùm culpæ adſcribitur; quod ſi plu-
10 res, eiſdem pluribus tribuitur. Culpa
verò præſumitur in eo, qui tenet, & fa-
cit immoderatum ignem: & è contra
excluditur ex igne moderato, ſolito, &
communi. Præſumitur item ratione lo-
ci, quando ſcilicet ignis fit in loco in-
congruo, & periculoſo, ſeù ibi ponun-
tur ſigna, & alia de facili combuſtibi-
11 lia: ſed ad hoc, vt locus periculoſus di-
catur, conſtare debet de periculo ante
euentum. Præſumitur etiam ratione
temporis, vt putà, quando quis flante
vento ignẽ accendit in loco aperto; ex
12 quo tenetur ad omne damnum. Item
in eo, qui non tenet ignem de nocte
coopertum non ſolùm cinere, ſed &
teſta, & tugurio; vel in eo, qui retinue-
rit fœnum domi ſine conſenſu, vel præ-
ter conuentionem factam cum locato-
re, vel re locata vſus fuerit alio modo
13 quàm ſolito, & deſtinato. Idem ſi com-
buſta fuerit domus ab inimicis Condu-
ctoris, quo caſu tenetur etiam ad dam-
na Vicini in ſubſidium, cùm vicinus
priùs agere debeat contra Incenden-
tes. Quòdſi domus, vel ager combuſtus
fuerit à Vicinis, Conductor Locatori
non tenetur. Generaliter incendium
fortuitò non præſumitur ortum: ideó-
que cuius culpa cauſatum ſit, probatur
coniecturis, & præſumptionibus arbi-
trio Iudicis. Quod ſi Incendium fuerit 14
immiſſum in aliquam domum, ſeù
agrum, à cane, vel muſtella, ad cuius
caudam fuerit ignis accenſus, & ioco
appenſus, appendens, & accendens,
tamquam exiſtens in culpa, tenetur de
incendio, niſi eſſet Infans, furioſus, aut
ſimilis. In propoſito verò, præſum-
ptiones culpæ per contrarias præſum-
ptiones tolluntur: & ideò inhabitans
non tenetur, ſi eius diligentia probetur,
etiam per proprios familiares, & dome-
ſticos, filios, fratres, & Vxorem, quæ
tamen diligentia ſpecificè circa cuſto-
diam ignis, & tempus orti incendij pro-
banda eſt. Similiter, & ſpecialiter, quan- 15
do Conductor in conducta domo dimi-
ſerit duas puellas duodecim annorum,
& puerum annorum viginti, qui minùs
diligenter ignem cuſtodientes, de no-
cte incendium ortum habuit, non te-
netur Conductor, nec etiam de culpa
leui: ſed abſque dubio teneretur, ſi ibi-
dem reliquiſſet filios infantes qui faci-
lè poſſent ignem accendere: vſque
ad *n*.111.

Et hoc vnum nota, quod quando ali-
qui habitant partem ſuperiorem do- 16
mus, alij autem partem inferiorem, ſi
oriatur incendium, & ignoretur in qua
parte domus ortum habuerit, ratione
incertitudinis omnes ſunt abſoluendi.

EX QVÆST. CX. Cap. III.

ARGVMENTVM.

Variæ quæſtiones in materia Incendij.

REGVLARITER Dominus,
ſeù Pater familias, ſi Clarè con- 17
ſtet adhibuiſſe debitam cuſtodiam, &
diligentiam, non tenetur pro incendio
orto culpâ ſuorum ſeruorum: & pari
modo, non tenetur Socer pro Nuru,
nec Maritus pro Vxore. Conductor, &
habitator domus combuſtæ non tene-
tur reſarcire Domino damna ex incen- 18
dio illata, niſi ſaltèm in leuiſſima culpa:
quod ſi incendium in aliquo hoſpitio
cauſatum fuerit culpâ alicuius amici,
aduenæ, vel hoſpitis, Conductor non
tenetur ad reſarciendum damnum,
dummodo clarè appareat de Incendia-
rio:

rio: quod ſi non conſtet cuius culpâ in-
cendium ſit ortum, adhuc ſententia
ferri non poteſt contra ipſum Officij
Exercitorem: vſque ad *n.* 135.

Si ignis tranſeat de vna domo in
19 aliam, debet damnum emendari à Do-
mino domus, ex qua ignis profluxit, ſi
ipſe Dominus in aliqua culpâ exiſtat:
ſed ſi incendium propter negligentiam
vicini, quando commodè, & ſine peri-
culo extingui poterat, in domos alte-
rius Vicini tranſiuit, conceditur iſti
20 actio ad damna, & intereſſe. Quando
autem ex aliqua domo, euolante ſcin-
tilla ignis in domum, vel fenile vici-
num, non tenetur, quia caſus fortuitus
reputatur: ſic & ille, qui in proprio agro
ignem accendit, vt ſtipulas, vel ſpinas
comburat ad faciliùs ſerendum, & vbe-
riorem terram faciendam, dummodò ſit
adhibita diligentia circa tempus, lo-
cum, & cæteras circumſtantias, ne
21 ignis longius euolaret. Generalis enim,
& ſolida eſt concluſio, quod Incen-
dium ortum propter vim ventorum,
non exiſtentium in principio ignis
accenſi, dicatur caſus fortuitus.

Quærendo autem, ſi propter ignis
timorem deuaſtetur domus, vel quæ
comburitur, vel illi contigua, quis te-
neatur ad damnum? & reſpondetur
quod quando id fiat iuſto metu immi-
22 nentis periculi, iuſſúque Magiſtratus,
nemo tenetur; quod ſi ſecus, & Incen-
diarius ſit certus, ipſe obligatur: ſi verò
non conſtet de certo Incendiario, tunc,
ſi aliqua domus vicina & intermedia
deuaſtetur, omnes vicini, ad quorum
domus veriſimiliter ignis profluxiſſet,
ſine illa deuaſtatione, & diruptione, te-
nentur pro rata contribuere in refe-
ctione damnorum domus dirutæ.

Tandem in hoc crimine punitur af-
23 fectus effectu non ſecuto, ſolæque mi-
næ arbitraria pœna puniantur? Reſpon-
de quod ſic: ſed in paruo incendio
non habet locum pœna Statutaria
capitalis, ſed alia mitior:
vſque ad *numerum*
fin. 160.

***

EX QVÆST. CXI.

Articulus I.

ARGVMENTVM.

De grauitate, & deteſtatione criminis Repetundarum, & Barattariæ.

PVLCHRAM ſibi proponit *Author* materiam examinandam in 1
hac quæſtione, & incipiendo ab huius
criminis deteſtatione, & atrocitate, di-
cit grauiſſimum eſſe, crimini Læſæ-Ma-
ieſtatis, & Simoniæ æquiparari; inter
maximas & capitales cauſas connume-
rati, nec non eſſe ſimillimum Aſſaſſi-
nio, furto, proditioni & Sacrilegio.

EX QVÆST. CXI.

Artic. II.

ARGVMENTVM.

De pluribus, ac diuerſis pœnis à Iure impoſitis in crimine Barattariæ, & Repetundarum.

REGVLARITER Iudex pecunia
corruptus tenetur, *lege Iulia Repe-* 2
tundar. quæ hodie eſt arbitraria vſque
ad deportationem incluſiuè: tenetur
Edicto de Calumniatoribus: *Cod. de
pœn. Iudic. qui malè iudic.* tenetur de fal-
ſo, & falſi pœna: nec non *lege Iulia, de
vi public.* præcipuè ſi pecuniam accipiat
pro necando homine: Dignitate, & 3
cingulo priuatur, redditur inhabilis ad
vlteriùs iudicandum, infamis efficitur;
contra ex *Auth. nouo iure, C. de pœn.
Iudic. qui malè iudic.* ſi cauſa ciuilis ſit,
& pecuniaria, dati triplum, promiſſi
duplum reſtituit: ſi autem ſit crimina-
lis, omnia confiſcantur bona, & in
exilium mittitur: quod procedit quan-
do innocentem condemnat, vel no-
centem abſoluit: tenetur inſuper ad
expenſas, & damna paſſa, facit
litem ſuam, & ad æſtimatio-
nem litis obligatur:
vſque ad *nu-
mer.* 38.

EX QVÆST. CXI. Artic. III.

ARGVMENTVM.

De concuſſione, & eius pœna, quando locum habeat, & quando non.

IVDEX, per Concuſſionem pe-
4 cuniam extorquens, tenetur ad
reſtitutionem pecuniæ, & extra ordi-
nem punitur : cuius Concuſſionis cri-
men non committitur, quando à ſpon-
tè Dante, nulla præcedente metus illa-
tione, pecunia recipitur : Concuſſio
enim nil aliud eſt, quàm aliquos pre-
mere occaſione dignitatis, vel officij.
Hoc crimen committitur, ne dum à
Præſide, Iudice, & altero Officiali, ſed
etiam ab inferiori, qui iuſſu Præſidis, ſeù
Officialis timorem incutit, & pecuniam
extorquet, nec non quando indebitè
aliquis vexatur. Huius criminis actio
perpetua eſt, ſed non poteſt intentari
niſi à concuſſo; & quia non præſumitur,
probari debet : vſque ad *n.* 59.

EX QVÆST. CXI. Artic. IV.

ARGVMENTVM.

Iudex pecunia corruptus, iniuſtitiam faciens, quando teneatur ad quadruplum ? & vtrùm applicetur Fiſco, vel Parti.

IVDEX pecunia corruptus in-
5 iuſtitiam faciens, tenetur ad
quadruplum eius, quod acce-
pit : ex *L.* 1. *C. ad leg. Iul. repetundar.* &
ad duo quadrupla quando ab vtraque
Parte recepit, quod totum applicatur
Fiſco, ſi ex Parte Dantis adſit turpitu-
do, qua ceſſante, pro medietate appli-
cantur ipſi Parti Læſæ. Hæc actio com-
petit infra annum, quo alapſo, non te-
netur niſi ad ſimplum : ſed hodie, hac
6 pœna ſublata ex *Auth. nouo iure, C. de
pœn. Iudic. qui malè iudic.* ſi cauſa Ciuilis
& pecuniaria ſit, dati triplum, promiſſi
duplum refundit; ſi Criminalis, omnia
bona amittit : aduertendo, quod diſ-
poſitio *Auth. nouo iure*, habet locum in
Iudice iudicante per ſortes : diſpoſitio
autem. *L.* 1. procedit in eo Prouinciæ
Adminiſtratore, qui habitatores con-
cuſſit, ſpoliauit, & nudauit : & ideò non
confunduntur; nec vna tollit aliam : vſ-
que ad *num.* 70.

EX QVÆST. CXI. Artic. V.

ARGVMENTVM.

De Iure Canonico quæ pœna ſit Iudicis, qui pecunia corruptus iniuſtitiam facit.

IVDEX Eccleſiaſticus, qui pretio,
aut aliàs per ſortes iniuſtam tulit 7
ſententiam, ſuſpenditur ab executione
officij per annum: qua ſuſpenſione pen-
dente, ſi diuina exercuerit, Irregularis
efficitur. Iſta pœna ab Epiſcopo non
poteſt remitti : vlteriùs extra ordinem
punitur, ſuſpenditur tantùm ab Ordi-
nibus, non autem à beneficio : & ad
hoc vt puniri poſſit, ſex requiruntur, de
quibus *Author* loquitur remiſſiuè ad
Dominic. in *cap.* 1. *de ſent. & re iudic. in*
6. vſque ad *num.* 80.

EX QVÆST. CXI. Artic. VI.

ARGVMENTVM.

An pœnæ à Legibus impoſitæ Barattariam Committenti, in ſimul confundantur? an verò omnes imponi poſſint, vel earum aliqua, Iudicis arbitrio.

REGVLARITER in præmiſſis
ex origine, non autem executio- 8
ne, vna pœna non tollit aliam, ſed non
omnes imponi poſſunt, vnica tantùm
infligitur, arbitrio, & electione Iudican-
tis : Et licèt pœna, quæ venit ex *Edict.
de Calumniat.* non tollatur per alias, nec
pœna Quadrupli confundatur cum
corporali attamen iſtæ pœnæ, tam le-
gales, quàm Canonicæ, quoad origi-
nem, non quoad executionem intelli-
guntur : Venit cumulatiuè refectio ex-
penſarum, damnorum, & æſtimatio li-
tis: & pœna Statutaria tollit omnes alias
Iuris communis.

EX

EX QVÆST. CXI. Artic. VII.

ARGVMENTVM.

De pœnis corrumpentis Iudicem.

9 REGVLARITER Iudicem corrumpens tenetur eadem pœna, qua Iudex corruptus: punitur inſuper pœna falſi, & relegationis, ſiue cauſa ſit publica, ſiuè priuata, aut fiſcalis. Arbitrium corrumpens, tenetur de dolo: quod ſi Iudicem, non pecuniâ, ſed prece corrumpat, ſiue corrumpere tentauerit, pœna centum aureorum pleƈtitur: pecuniam datam non repetit: & actione de dolo pro expenſis conueni-
10 tur. Quod intellige; dummodo adſit turpitudo; permittitur enim dari pecuniam ad iuſtitiam conſequendam, vel pro conſeruatione ſui iuris, & pro ſe redimendo à vexationibus: quo caſu pe-
11 cuniam datam repetit. Quod ſi à Iudice allegetur turpitudo ex Parte Dantis, excipi poteſt de turpitudine Recipientis, & ſic Exceptio cum Replicatione confunditur, remanente prima actione, ex qua Iudex condemnatur: vſque ad *numer.* 124.

EX QVÆST. CXI. Artic. VIII.

ARGVMENTVM.

Iudicem corrumpens, an cauſam amittat.

REGVLARITER corrumpens Iudicem, cauſam & actionem
12 perdit: ſed ſi ſit Reus, perdit ius defendendi, & in Criminalibus ius ſuæ innocentiæ probandæ. Idem eſt in corrumpente Notarium, ſed requiritur declaratio, non enim perdit ipſo Iure. Quod ſi prece corrumpat, licèt ſententia ſit nulla, cauſam non perdit; multóque minùs ſi det, vt citò iudicetur, & cauſa expediatur: ſecus quando Pars pecuniam dedit diffidens de iure ſuo, & voluit per corruptionem iuſtitiam conſequi: vſque ad *numer.* 137.

EX QVÆST. CXI. Artic. IX.

ARGVMENTVM.

Iudex pecunia corruptus, iniuſtitiam faciens, quando, & in quibus caſibus puniatur.

IVDEX pecunia corruptus iniuſtitiam faciens, punitur pœna Re- 13
petundarum, aliiſque pluribus pœnis, de quibus fuit dictum *ſuprà, artic.* 1. ad quas tenentur omnes alij extranei corruptionis Participes, complices, & conſocij: ipſeque Iudex tenetur pro ſuo Miniſtro ad pœnam Quadrupli, cúmque exhibere, per quam exhibitionem liberatur, niſi in principio Officij expreſsè ſe pro eo obligaſſet, vel delicto, illicitóque lucro participaſſet.

Regula procedit, non ſolùm ſi Iudex facienda non faciat, verum etiam ſi non facienda facit: quinimo etſi munera recipiat vt iuſtitiam faciat, cum debeat ſemper manus mundas habere: imò nec ei licitum eſt accipere, vt citò expediat, ſiuè in cauſa Criminali, ſiuè Ciuili: nec permittitur recipere etiam ſub titulo venditionis, donationis, aut alterius cuiuſcumque contractus. Quod ſi re integra, & pœnitentia ductus pecuniam reſtituat, in nihilo tenetur.

Et licèt Ciuilis Iudex non poſſit de cauſa Criminali cognoſcere, ſingulari- 14
ter in crimine barattariæ, concuſſionis, & extorſionis criminaliter punire valet ex nouo proceſſu, nec non conueniri poteſt, officio durante: & vnuſquiſque admittitur ad accuſandum: & intra annum à die mortis eius, qui de tali crimine arguebatur, datur actio contra hæredes: admittitur etiam ad accuſandum ipſe corrumpens, dummodò corruptionem probauerit, quæ probatio fieri poteſt poſt ſententiam, & per decem menſes poſt abſolutionem. Sententia verò data à Iudice corrupto, quamuis iuſta, vnà cum omnibus Actis, eſt ipſo iure nulla, nec ſuper ea iterum ab eodem Iudice pronunciari permittitur. Quod ſi eſſent duo Iudices, quo- 15
rum vnus Corruptus; vel ſi tres, & duo corrupti, adhuc ſententia infirmatur: ſed ſi pecunia recipiatur poſt ſententiam, pactione præcedenti non probata, ſuſtinetur.

ſuſtinetur. Sententia verò Arbitri, doli exceptione reſcinditur. Et generaliter, ſi ſententia lata fuerit per inimicitiam, aut latam culpam, ope reſtitutionis ad excipiendum condemnatus admittitur.

16 Non iterum Regula procedit in eo,qui
fouens bonam cauſam, Iudicem indem-
nem conſeruat: nec pariter quando Iudi-
ci dantur dari ſolita ex conſuetudine. Ar-
biter verò, licèt euiter pœnas Iuris Ca-
nonici, facit litem ſuam, & tenetur de iu-
re Ciuili.

Tandem hæc Repetundarum pœna
præſcribitur per lapſum anni à tempore
depoſiti Officij, quando agitur contra
ipſum Officialem: à tempore autem mor-
17 tis quando contra hæredes: imò quod ta-
lis cauſa terminari debeat intra quinqua-
ginta dies, aliqui voluerunt per text. in
*l.1. C vt omn. Iudic. tam Ciuil. quàm mi-
lit. poſt adminiſtr. depoſ.* vſque ad *nu-
merum* 234.

EX QVÆST. CXI.

Artic. X.

ARGVMENTVM.

De munerum receptione Iudicibus prohibita.

REGVLARITER Iudicibus,
18 & Officialibus munera recipere
prohibitum eſt: & in Vrbe ex Chirogra-
pho Clementis VIII. de anno 1595.
Iudicibus Criminalibus pœna mortis, &
confiſcationis bonorum imponitur. Iudi-
ces verò non habentes ſalarium, non
prohibentur recipere munera à ſponte
Dantibus: ſic & licitum eſt recipere ab
Amicis, dummodò in toto anno non re-
19 cipiatur citra valorem centum aureorum:
ſed hodie prohibentur recipere, niſi eſcu-
lenta, & poculenta, quando dantur ex
mera liberalitate, eáque moderata, vt
infrà duos vel tres dies ab ipſo
Iudice, eiúſque familia con-
ſumi poſſint: vſque ad
numerum 260.

***

EX QVÆST. CXI.

Artic. XI.

ARGVMENTVM.

De probatione Barattariæ.

BARATTARIA non præſumi-
tur, ideóque eſt probanda per te- 20
ſtes legitimè examinatos, & omni ex-
ceptione maiores; inter quos non con-
numerantur illi, qui fuerunt à Iudice
carcerati, qui in Syndicatu porrexerunt
querelam, vel petitionem dederunt:
quinimò nec mediatarij, ſeu pecuniam
exburſantes. Benè ſufficiunt Teſtes do-
meſtici, & familiares; & ex indiciis, con- 21
iecturis, & præſumptionibus tortura poteſt
inferri: vſque ad *n.* 278.

EX QVÆST. CXI.

Artic. XII.

ARGVMENTVM.

Promittens bonum litis euentum apud Iudices, an, quando, & quomodo puniatur.

PROMITTENS bonum litis
euentum, ſeu ſententiam fauora- 22
bilem, & ob id pecuniam recipiens, pu-
nitur eadem pœna, qua corrumpens:
& vltrà, datur actio iniuriarum, & ad li-
tis æſtimationem: eadem pœna plecti-
tur Aduocatus, vel Procurator, qui fa-
ciens ſe amicum Iudici, promittit Clien-
tulo bonum litis euentum. Idem in No-
tario reuelante ſententiam ferendam,
& eóque fortiùs in illo, qui
vtrique Parti promittit:
vſque ad *nu-
mer.* 291.

***

EX QVÆST. CXI. Artic. XIII.

ARGVMENTVM.

De Dantibus, & Recipientibus pro obtinenda gratia, vel iuſtitia, apud Sedem Apoſtolicam, an, quando, & qua pœna puniantur.

23 DANTES, & Recipientes pro obtinenda gratia, vel iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam, ſunt excommunicati Excommunicatione maiori, anathematizati, & abſolui non poſſunt niſi à Pontifice, ſeu ab eo ſpecialiter Delegato, præterquam in articulo mortis: & abſolutio non conceditur, niſi priùs quantum datum fuit, integraliter Pauperibus largiatur: non ſufficit Partis remiſſio, ſeu donatio; licèt excuſet impotentia reſtituendi, &
24 ex *conſtitution. Gregorij XIII.* expreſsè omnium beneficiorum priuatio imponitur, necnon officij ſæcularis, & temporalis. Huiuſmodi pœnæ incurruntur ipſo Iure, & vltra infamiam redduntur inhabiles in poſterum ad alia conſequenda. Vltra prædicta, poteſt Iudex ex arbitrio alias pœnas irrogare, poſt quas omnes incurſas, ſi diuina exercuerit, Irregularitatem incurrit. Conſtitutio prædicta com-
25 prehendit omnes cuiuſcunque gradus, etiam Cardinales, & Epiſcopos, Proxenetas, Mediatores, Præſtantes auxilium, conſilium, vel fauorem, Mandantes, Ratificantes, Monentes, Perſuadentes, Precantes, Inſtruentes, aut vtilitatem Proponentes; ſed in his non punitur affectus, effectu non ſecuto, vel niſi quando ſecuta fuerit pactio, promiſſio, datio, vel receptio, quamuis nihil operentur, licèt ſe facere, & operari iactitent.

Eiſdem pœnis innodantur, qui ſcien-
26 ter vtuntur gratia, ſeu iuſtitia, ſic propter datum, vel receptum obtenta. Quinimò nuda promiſſio ſatis eſt, dummodò ſit in quantitate, apta ad inducendum mortiferum. Extendendo quamuis non obtinea-
27 tur gratia, ſeu iuſtitia, etiamſi ſimpliciter detur, non facta aliqua expreſſione verborum, comprehendendo omnes vbicunque exiſtentes: etiam quod id, quod datur, aut recipiatur, ſit quid paruum, & ſiue promiſſio, vel datio ſit occulta, ſiue etiam manifeſta: & quamuis promittatur alia tes, ſeu vtilitas præter pecuniam; & ſiue pro conſequenda iuſtitia in ſpiritualibus; ſecùs in temporalibus, data animi ſinceritate. Scientes verò culpabiles, & non reuelantes intra tres dies, incurrunt pœnas *Extrauag. 1. de ſentent. Excommunic.* Sed ad hanc reuelationem non tenentur, 28
niſi ſoli Exiſtentes in Curia, reuelans gaudet impunitate, & immunis efficitur à pœnis. Non licèt inſuper recipere aliquid ſub nomine doni, ſeu muneris, exceptis tamen eſculentis, & poculentis paucis diebus conſumendis ex mera liberalitate datis. Gratia autem ſic obtenta, eſt ipſo Iure nulla: prædictæ pœnæ ligant, & obligant in foro conſcientiæ. Quæ omnia ſtrictè procedunt in gratia, ſeu iuſtitia obti- 29
nenda apud Sedem Apoſtolicam; ſecùs apud alium Principem, Magiſtratus, ſeu Perſonas: verius tamen eſt, vt comprehendant in Statu Eccleſiæ omnes habentes iuriſdictionem Ciuilem, & Criminalem.

Non habent locum, ſi quid detur, aut recipiatur poſt latam ſententiam, obten- 30
tam gratiam, ſeu impetratam iuſtitiam. Item non incurruntur ob dationem pecuniæ ad redimendam vexationem ſuper Iure iam quæſito, vel quando quis paciſcitur cum Iudice, vt citiùs cauſam expediat, dummodò non ad alium effectum, vel ad eum corrumpendum exburſetur: prout nec etiam incurritur excommunicatio ex ſola cogitatione de aliquid dando, vel recipiendo, etiam cum firma voluntate exequendi: & tandem nec etiam quando aliquid datur ſine dolo; & malo animo: vſque ad *num.* 359.

EX QVÆST. CXI. Artic. XIV.

ARGVMENTVM.

Iudex, qui non pecunia corruptus, ſed aliàs dolo, & per ſordes iniuſtitiam faciens ad quid teneatur, tam criminaliter, quàm ciuiliter? Ex quibus, & quando in Iudice præſumatur potiùs dolus, quàm imperitia.

REGVLARITER Iudex malè iudicans, non ex imperitia, ſed 31
doloſè, tenetur ad intereſſe, facit litem ſuam, & obligatur ad totius litis, & illati damni æſtimationem. Quod tamen

non

non procedit in Beneficialibus, in qui-
bus non cadit vera litis æſtimatio. Inſu-
per poteſt criminaliter, & arbitrariè pu-
32 niri, ſi cauſa Criminalis erat; ſi verò
Ciuilis, infamiam tantùm incurrit, obli-
gatur ex pœna falſi, & niſi habeat in bo-
nis, luet in corpore; iuratur contra eum
in litem, & ſi aliquem ad mortem con-
demnauit, & tradidit, pœna *legis Corne-
liæ de, Sicar.* tenetur. Si autem per im-
peritiam iudicet, arbitrariè tantùm pu-
nitur. In Iudice dolus non præſumitur,
ideò probari debet: nec ſufficiunt præ-
ſumptiones, niſi ſint euidentes, & con-
cludentes: quinimò potiùs imperitia
non præſumitur ſed dolus. *Primò*, quan-
do Iudex communiter pro Perito habe-
tur. *Secundò*, quando enormiter partem
33 læſerit. *Tertiò*, quando iniuſtitia eſſet no-
toria. *Quartò*, quando conſtat à quo pe-
cuniam receperit. *Quintò*, quando eſſet
capitalis inimicus illius, contra quem in-
iuſtam protulit ſententiam. *Sextò*, quan-
do proceſſit ſine cauſæ cognitione, & de
facto. *Septimò*, ex qualitate illius Perſo-
næ *Octauò*, ex qualitate facti *Nonò*, ex eo,
quod id non fecit, ad quod tenebatur
ratione Officij. *Decimò*, ſi dixiſſet, ſe velle
ferre ſententiam, odio, inimicitia, vel
amicitia, dictis enim caſibus, excluſa im-
peritia, dolus includitur: vſque ad *n.* 395.

EX QVÆST. CXI. Artic. XV.

ARGVMENTVM.

Iudex, ſeù Officialis negligens in faciendo iuſtitiam, quando, & quomodo puniatur, ſeù teneatur, tàm ciuiliter, quàm criminaliter.

IVDICES, & Officiales regula-
34 riter ſyndicantur etiam de eorum
negligentiis, tenentur actione in fa-
ctum; faciunt litem ſuam, ac in ſoli-
dum obligantur ad verum, & totale in-
tereſſe; nec non puniuntur, ſi negli-
gentia eſſet ſpecialiter, & determinatè
à Iure punibilis: quod ſi ſecus, tantum-
modo facit litem ſuam, non in ſoli-
dum, ſed quanti Iudici viſum fuerit ex
maleficio: ſed ſi negligentia fuit diſſo-
luta, dolo proxima, vel dolo commiſſa,
tenetur in ſolidum, & ad totale intereſ-
ſe. Quare firmat Concluſionem, quod
ſi negligentia Iudicis abſorbeat totum
ius Partis, faciat ipſum teneri ad totale
intereſſe: ſed ſi in aliquo particulari læ-
deret, tunc non teneatur niſi ex illo
particulari, in quo læſit: vſque ad *n.* 407.
Iſta autem actio datur contra Iudicis
hæredes perpetuò: punitur criminali-
ter talis negligentia: & inuidenter po- 35
teſt peti reſtitutio: quod ſi Iudex non
habeat in bonis, condemnatur corpo-
raliter: ſed ſi negligentia ſit pura, non
tenetur ad aliquam pœnam, verùm tan-
tum ad intereſſe, & arbitrium non ex-
tenditur ad pœnam criminalem Fiſco
applicandam, ſed tantùm ad intereſſe
Partis. De Iure Canonico, iſte Iudex ne- 36
gligens facere iuſtitiam excommunica-
tur, priuatur omni emolumento, & lu-
cro; ac de Iure ciuili priuatur officio, &
deponitur: quod tamen non procedit in
officiali perpetuo, ac generaliter de con-
ſuetudine. Ex ſcrupuloſa negligentia,
inquiſitio non ſeruatur, nec ex ea iura-
tur in litem: non autem poteſt redargui
de negligentia, niſi prima præceſſerit
interpellatio, & requiſitio: ac ſingulari-
ter excuſatur, quando multitudine cau-
ſarum fuit impeditus, aut aliquo alio
modo ſibi interdictum: vſque ad *n.* 434.

EX QVÆST. CXI. Artic. XVI.

ARGVMENTVM.

Iudex per imperitiam, ſeù aliàs malè iu-dicans, ad quid teneatur, & quando.

IVDEX per imperitiam, ſeù im-
prudentiam malè agens, & iudi- 37
cans, facit litem ſuam; ſed non tenetur
in ſolidum ad omne intereſſe: litem
enim ſuam facere, idem eſt, ac dam-
num alterius in ſe transferre; ex quo
arbitrariè punitur in quantum religio-
ni Iudicantis videbitur. Regula locum
habet, tàm in Iudice ordinario, quàm
Delegato, & in Arbitro, ſi Compro-
miſſum fuit factum cum iuramento,
& ſine additione pœnæ: quinimò, &
in Arbitratore, ſi immodicè Læſe-
rit, & ei non fuerit data latiſſima po-
teſtas. Idem in Aſſeſſore, cuius con- 38
ſilium Iudex ſequi debet; quoniam ſi
malum & iniuſtum dederit, ad veram
litis æſtimationem tenetur. Extende ad
Authorem Præſidis, & ad conſultorem,

Digitized by Google

ſi fuerit electus à Partibus; ſecùs ſi à Iu-
dice, cui certè non tenetur, ſed ipſe Iu-
dex obligatur.

Licèt hoc non procedat. *Primò*, quan-
39 do Statutum mandaret ſecundùm con-
ſilium Sapientis iudicari. *Secundò*, quan-
do Iudex fuerit deceptus à ſuo Conſul-
tore. *Tertiò*, quando Conſultor non fuit
electus à Iudice ſed à Parte, vel à Prin-
cipe. *Quartò*, quando Cõſultor erat Do-
ctor, approbatus, & doctoratus in ſtudiis
generalibus. *Quintò*, quãdo erat publicè
exercitatus in Officio. Verùm ſi Iudex
erat Peritus, quia non obligabatur ſequi
Conſultoris iudicium iniuſtum, propte-
rea non excuſatur: vſque ad *n*.479.

Ità & Iudex tenetur, ſi ex lata culpa
40 iniuſtitiam fecerit: ſi ex latiſſima, punitur
criminaliter: ſi verò ex leuiſſima, impu-
nis euadit in totum. Quod ſi contra æ-
quitatem iudicet, ſeù cõtra Iura, quam-
uis bene iudicaſſe crediderit, vel ſi tan-
dem contra communem D. D. opinio-
nem iudicauerit, videtur facere litem
41 ſuam: eóque magis, ſi errauerit in Iure
certo, & notorio, & iudicauerit per ſupi-
nam imperitiam, vel nõ ſeruauerit con-
ſuetudinem, ſeu pronunciauerit con-
tra Statuta, & reformationes: ſed ſic ma-
lè pronunciando, ſoluendo intereſſe,
habet regreſſum contra Deditorem; ſe-
cùs, ſi negligendo fecerit litem ſuam ex
dolo: quia tunc nõ poteſt petere ceſſio-
nem Iurium & actionũ abeo, cui ſoluit.

Et hoc caſu quamuis à ſententia non
fuerit appellatum, vel ſemel, aut bis ap-
pellatum appellatione non proſecuta,
vel etiã talis ſentẽtia fuerit bis, ſeu ſemel
cõfirmata, adhuc obligatur: & licèt Alij
contra, hanc concluſionẽ *Author* firmat
42 intrepidè. Ac iterum licèt Alij contra;
proceditur ſemper contra primum Iu-
dicem, non autem contra Confirman-
tes. Tenetur etiam: ſecundùm aliquos
appellatione pendente: Alij contra.
Quinimò etiam ſi appellationi fuerit
renunciatum, niſi pars expreſsè appro-
baſſet ſententiam contra ſe latam.

Multóque magis obligatur, ſi per
imperitiam aliquem ad mortem con-
demnauerit, & tradiderit, exceden-
do pœnam Statutariam, quia tunc con-
tra eum retorquetur vigore Edicti;
43 *Quod quiſque iuris*. Sic & etiam, ſi mi-
norem, vel maiorem pœnam impo-
nat, vel recuſet punire, & inquirere
delictum notorium, aut ſibi denuncia-
tum; ſi noluit recipere accuſationem;
ſi aliquem iniuſtè banniuit; ſi iniuſtè
poſuit in tortura; ſi probationes, &
Teſtes non recepit; ex quo tenetur ad
intereſſe totale, ſi ex dictis probationi-
bus Pars liquidaſſet ſuam intentionem,
facit litem ſuam, niſi efficiat quòd reſti-
tuatur furtum, vel damna, damnum
paſſo. Imò admittens probationes non 44
admittendas tenetur ad intereſſe Partis;
prout & Arbiter admittens exceptiones
non admittendas. Extende, quod Iu-
dex etiam teneatur, ſi admiſerit fori
declinatoriam iniuſtam, ſi non admi-
ſerit appellationem admittibilem, ſi re-
laxauerit carceratum, de Iure non re-
laxandum, ſi requiſitus non dederit
Tutorem Pupillo, ſi receperit fideiuſ- 45
ſorem non idoneum, ſi noluerit deferre
iuramentum in caſu, quo illud de Iure
deferre debebat, ſi fecerit cauſam de-
ſertam, non pronunciando intra in-
ſtantiam Statutariam, vel Legalem,
requiſitus; ſi non condemnauerit in
expenſis iuſtè condemnandum, ſi non
interpoſuerit decretum ſuper contra-
ctibus Minorum, ſeù interpoſuerit
quando interponere non debebat in
ipſorum præiudicium: vſque ad *n*.561.

Limita modò propoſitam Regulam
in principio huius præſentis Articuli, 46
quod Iudex ſic per imperitiam malè
iudicans, cùm teneatur ſolùm ex quaſi
maleficio, ideò non obligetur ad dam-
na, & intereſſe in ſolidum: imò ſi im-
peritè iudicauerit in aliqua lege, ſeù
materia difficili, ſecundùm Aliquos in
totum liberetur; licèt ex mente *Autho-
ris* veritas ſit puniri, ſed mitiùs. Huiuſ-
modi actio non tranſit ad hæredes: tan-
tùm tenetur ad intereſſe damni emer-
gentis, non autem lucri ceſſantis: &
hodie quidquid ſit de Iure, de Conſue-
tudine Iudices non ſyndicantur de ſen-
tentiis per imperitiam malè datis, ſed
tantùm de furtis malè ablatis, de dolo,
& barattaria. Et tandem quando Iudex
per imperitiam, *nullam* profert ſenten- 47
tiam, tunc non facit litem ſuam, niſi
mandet executioni, & executio fuerit
irretractabilis. Tenetur quippe, ſi pro-
tulerit dolosè, vel quando lapſa ſint
tempora ad dicendum de nullitate, ſeù
quando ex ea Pars præiudicium repor-
tauerit; quia hoc caſu, tenetur ad ſum-
ptus, & expenſas factas in Iudicio; licèt
nõ faciat litem ſuam: vſque ad *n.fin*.581.

LAVS DEO.

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS; ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII.
PARS DECIMA-TERTIA:
EX
LIBRO QVARTO, TITVLO DECIMO-TERTIO, QVÆST. CVII. INSPECTIO I.

ARGVMENTVM.

Crimen Laſæ-Maieſtatis quid ſit? Quando dicatur commiſſum in primo, vel ſecundo gradu? Alia de eius atrocitate, & contra quos committatur.

PERGRAVEM dicit *Author* materiam huius titu-
li,tamquam in grauiſſimo
1 delicto conſiſtentem: ex
quo enim crimen Læſæ-
Maieſtatis horrendum, ſceleſtiſſimum,
& de exceptis eſt, Sacrilegio proxi-
mum, grauius Parricidio, Hæreſi, &
Simoniæ æquiparandum illud eſt,quod
aduersùs Populum Romanum, vel eius
ſecuritatem committitur,ad duo capita
reducitur. Primum, verſatur contra
Principem, eius lateri Aſſiſtentes, &
Conſiliarios. Secundum, in aliis caſi-
bus exceptis. Quibus præmiſſis: vſque
ad *num.*18.

Committitur tale delictum. Primò,
2 contra Papam. Secundò, contra Im-
peratorem, eiúſque Statum. Tertiò,
contra Populum,& Rempublicam Ro-
manam:& hinc infertur ad Rempubli-
cam Venetiarum. Quartò, contra Re-
gem. Non tamen committitur contra
Tyrannum, quem licet occidere ad
publicam vtilitatem, non autem ad
propriam. Tyrannus autem propriè di-
citur is, qui in communi Republica,
non iure, ſed per vim ſibi aſſumit &
vſurpat principatum, & violenta do-
minatione Populum premit.Item com-
mittitur in Vicario, ſeù Legato Papæ,
& Imperatoris; niſi offenderetur ex
priuata inimicitia; & niſi Vicarius, ſeù
Legatus eſſet perpetuus: eóque fortiùs,
committitur in Vxore Imperatoris,Re-
gis, vel Principis. Idem in Confœdera-
to Principi,niſi confœderatio eſſet cum
aliquo Infideli, & niſi vnus Confæde-
ratus offenderet alium Confæderatum.
Extende etiam ad omnes, & quoſcun-
que alios Principis Miniſtros, quorum 3
ope ipſe Princeps vtitur in ſua Prouin-
cia, ſi occidantur, vel offendantur, vt
eorum operibus Princeps careat: ſecùs,
ſi ex particulari odio & inimicitia. Ex-
tende iterum, quod committatur in
Epiſcopo habente temporalem Iuriſ-
dictionem, in Conſiliariis Principis, in
Proceribus ſacri Palatij, in Electoribus
Imperij, Conſiliariis Papæ, & Senatore
Vrbis Romæ: declarando, dummodo
interueniat coniuratio; & quod Con-
ſiliarij lateri aſſiſtant, vt incurrantur
pœnæ contentæ in *L. quiſquis*, videlicet
damnationis memoriæ Defuncti, & aliæ
filiorum præiudicium tangentes: ſecus
autem quoad pœnam mortis, & confiſ-
cationis bonorum: vſque ad *n.*72.

EX QVÆST. CXII. Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Crimen Læſæ-Maieſtatis quando committatur in perſonam Cardinalis? ad interpetrationem c. felicis.,de pœn. in *6.*

4 OFFENDENS Cardinalem regulariter committit crimen Læſæ-Maieſtatis: quinimò incurritur ex ſimplici percuſſione abſque vulnere: & eò magis ſi occidatur, ſeù cauſa proxima eius morti detur, inſequendo,machinando, eijciendo à ſua Diœceſi, Territorio, ſeù Dominio Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos, Sedis Apoſtolicæ Legatos, vel Nuncios; taliáque mandans,rata habens,auxilium, conſilium, vel fauorem præſtans, eſt excommunicatus in Bulla *Cœnæ Domini*: verùm ſi fuerit nudum conſilium, quo ceſſante adhuc Delinquens erat factu-
5 rus, mitior pœna imponitur. Extende Regulam ad Receptantem eum, qui Cardinalem offendit, dummodo non fuerit Conſanguineus, Affinis, ſeù ignoranter receptauerit. Amplia in Defendente, & defenſionem ratam Habente; quoniam dicitur etiam Reus Læſæ-Maieſtatis, ſocius offendentis Cardinalem: quinimò Reus eſt & ipſe Imperator,& quæcunque Ciuitas,Vrbe excepta. Committitur etiam ex particulari inimicitia, in familiaribus Papæ, & Cardinalis, dummodò ſint Clerici, ſecùs ſi Laïci: vſque ad *n.*107.

Iterùm offendens Cardinalem com-
6 mittit etiam ſacrilegium: tantique mali Participes ipſo facto excommunicantur: perpetuò ſunt Infames: amittunt factionem teſtamenti actiuam, & paſſiuam: puniuntur confiſcatione bonorum: priuantur omnibus beneficiis, & officiis, temporalibus, & ſpiritualibus, locationibus, & feudis,quæ regrediuntur ad Dominos directos: domus eo-
7 rum deſtruitur. Quæ quidem pœnæ incurruntur ipſo Iure, filij, nepotes per rectam lineam Deſcendentes priuantur omnibus beneficiis, & dignitatibus Eccleſiaſticis,ad illáque,quamuis Pontificalia, in poſterum obtinenda, inhabiles efficiuntur: imò & Deſcendentes ex linea Tranſuerſali, ſi facti qualitas, & circumſtantiæ ſuadeant. Iudices verò negligentes in puniendo huius criminis Reos infra menſem,poſtquam illud ad eorum notitiam deuenerit, incurrunt pœnam Excommunicationis: ita 8
pariter,& non Denunciantes,qui omni caſu puniuntur, non ſolùm à Iudice Eccleſiaſtico Canonicis pœnis, ſed etiam à Iudice ſæculari pœnis legalibus: vſque ad *n.*127.

Regula non procedit, quando Cardinalis, non vt talis offenditur, putà, 9
quia non ſit indutus veſtibus Cardinalitiis,ſed ſit armatus, & enormibus incumbat; ſiue ſit Rebellis Pontifici; vel offendatur ad defenſam; ſeù claudatur in aliqua domo, animo ei verecundiam inferendi. Epiſcopus non comprehenditur *in dicto c. felicis*,licèt comprehendatur in Bulla *Cœnæ Domini*: vſque ad *num.*135.

EX QVÆST. CXII. Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

Offendentes Magiſtratum, & Curiæ Officiales, quando dicantur committere crimen Læſæ-maieſtatis? & de eius pœna.

REGVLARITER Magiſtratum occidens, & Parricida reputatur, 10
& crimen Læſæ-maieſtatis committit. Extendendo ad offendentes Rectores Prouinciarum, Imperatoris, & Papæ, Officiales Principis: & ſic non ſolùm ex inobedientia Principis, ſed etiam Officialium. In propoſito ſolus tractatus punitur, etiam offenſione non ſecuta: ſi Magiſtratus habeat merum imperium,& non offendatur ad defenſam, vel occidatur, non ex priuata inimicitia, ſed in odium Principis: in quo dignoſcendo, coniecturæ ſumuntur ex perſonis, & cauſis,ex ſeruitiis, ex induſtria, ex pecuniis, ex conſanguinitate, inimicitia, ſocietate, & conuerſatione: ſed in dubio offenſio præſumitur facta in odium Principis, & ratione Officij. Non etiam committitur ex offenſione facta Præſidi ob eius malos mores, ſeù aliquid iniuſtè facienti, licèt ſit Mini- 11
ſter Papæ. Sic & Officiali non obediens,

non propter Principem, ſed propter ipſum Officialem, tale crimen non committit. Non etiam eſt crimen Læſæ-Maieſtatis concitare Plebem ad effectum expellendi
12 Officialem, vel Rebellandi ipſis Officialibus, eiſque non obediendi in iis, quæ non dependent ab Imperio; & Imperij honorẽ, ac Statũ non reſpiciũt: vſq; ad *n.*160.

EX QVÆST. CXII. Inſpectio IV.

ARGVMENTVM.

Offendentes Nuncios, & Oratores Principis, an, & quando dicantur committere crimen Læſæ-maieſtatis? & de materia.

OFFENDENDO Nuncios, ſeu
13 Ambaſciatores, & Oratores Principum, crimen Læſæ-Maieſtatis regulariter committitur. De Iure Canonico tales offendentes excommunicantur, & committunt Sacrilegium, quamuis offenſio ſequatur ex priuata inimicitia. Quinimò etiam impediendo Nuncios per Legatum Apoſtolicum ad Romanum Pontificem miſſos, ſeù eos literis ſpoliando, quamuis eſſent Banniti, & Contumaces. Regula limitatur, nec habet locum in Of-
14 fendente Vice Oratorem, vel poſt completam Legationem in regreſſu: vel in offendente Nuncium, ſeù Oratorem peſſimè ſe gerentem, aut perfidè miniſtrantem; vel ſi ignoranter, neſciendo Oratorem illum eſſe, offendatur: vſque ad *n.*176.

EX QVÆST. CXII. Inſpectio V.

ARGVMENTVM.

Crimen Læſæ-maieſtatis, an, & quando committatur contra Principes Inferiores.

CRIMEN Læſæ-Maieſtatis committitur contra Principes, & Do-
15 minos Inferiores, licèt Alij contra; etiam à Subdito, & Vaſallo ante præſtitum iuramentum fidelitatis; ſcilicet contra Duces, Marchiones, & Comites, habentes plena Regalia. Non autem committitur contra Ciuitates recognoſcentes Superiorem: ex quo cùm non conſideretur crimen Rebellionis, filij Offendentium non incurrunt pœnam *Legis, quiſquis,* quam patiuntur filij propter crimen læſæ-maieſtatis commiſſum à Patre contra Ciuitates Superiorem non recognoſcentes, Duces, Marchiones, & alios habentes plena Regalia ab Imperatore, vel Papa. Pœna verò 16
confiſcationis bonorum, & de Iure communi, & præſertim de Conſuetudine Italiæ, imponitur pro crimine læſæ-maieſtatis commiſſo contra Principes Inferiores, licèt crimen Rebellionis non incurratur, niſi ex offenſa perſonæ Principis, hoc eſt Imperatoris, & Papæ: vſque ad *n.*208.

EX QVÆST. CXII. Inſpectio VI.

ARGVMENTVM.

Crimen Læſæ-maieſtatis, an, & quando committatur contra propriam Patriam.

PER proditionem, ſeù oppugnationem propriæ Patriæ, ac etiam ex 17
reuelatione ſecretorum Populi ſui, crimen Læſæ-maieſtatis committitur; & punitur affectus, etiam effectu non ſecuto. Declara Regulam procedere, quando Patria oppugnatur, vt Principi, vel Populo Romano auferatur; & ſic non ſolùm requiritur, vt oppugnatio tendat in præiudicium Principis, ſed etiam Principis ſupremi: ac generaliter, quia non committitur crimen Rebellionis, non incurritur pœna *L. quiſ-* 18
quis C. ad L. Iul. maieſt. quoad præiudicium filiorum, & confiſcatione mbonorum: ac demum non conſideratur in proditione Patriæ recognoſcentis Superiorem: vſque ad *num.*220.

EX QVÆST. CXII. Inſpectio VII.

ARGVMENTVM.

Crimen Læſæ-maieſtatis, an, & quandò committatur ab Vniuerſitate, vel Caſtro, à fœminis, ab Imperatore, à Prælatis temporalibus, ab Epiſcopis, Sacerdotibus, & Clericis.

HOC crimen poteſt etiam committi à Ciuitate, Communitate, & Vni- 19

19 uerſitate contra ſuum Principem: Extendendo ad Ciuitates liberas, & libertatem recognoſcentes ab Imperatore ex priuilegio, longa patientia, vel ex titulo venditionis. Reſtringendo quoad pœnam Statutariam, quia Statutum puniens Perſonas, non extenditur ad Vniuerſitatem. Fœmina etiam hoc crimen committit, ſed mi-
20 tiùs quàm maſculus punitur. Quinimò, & Imperator Offendens Papam, hoc crimen committit prout & Prælati Eccleſiaſtici temporalia habentes. Epiſcopi verò, Sacerdotes, & Clerici non dicuntur ſecundùm aliquos committere hoc crimen in
21 eorum Principem ſæcularem: Alij contra. Hoc vnum tamen certiſſimum eſt, quod nunquam Clericus propter huiuſmodi crimen punitur ab alio, quàm ab Eccleſiaſtico Iudice, niſi ex ſpeciali priuilegio à Sanctiſſimo conceſſo: priuatur tamen beneficiis, & feudis à ſæculari Principe offenſo impetratis. Quod ſi hoc crimen Epiſcopi, Sacerdotes, & Clerici committant contra Papam, abſque dubio Curiæ ſæculari traduntur: vſque ad *n.* 239.

EX QVÆST. CXII.

Inſpectio VIII.

ARGVMENTVM.

Crimen Læſæ-maieſtatis, an & quando committatur à non ſubdito.

REGVLA proponitur, quod cri-
22 men Læſæ-maieſtatis propriè non committitur à non ſubdito, nec quis dicitur ſubditus ex eo ſolum quod habeat bona in Territorio Principis offenſi. Et hinc ſubditus Papæ offendendo Imperatorem, non dicitur committere hoc crimen, quia licèt amittat feudum, & iuriſdictionem quam habet ab Imperatore, non poteſt tamen Imperator abſoluere Vaſallos à Iuramento fidelitatis, cùm hoc ſolùm ſpectet ad Papam. Sed ſi Imperator offendatur à quocunque alio ſubdito cuiuſuis
23 Principis, Pontifice excepto, crimen læſæ-maieſtatis committitur ratione confœderationis, extendendo ad Feudatarium offendentem Infeudantem. Extendendo etiam ad offendentem Nuncium, vel Principis Oratorem: nec non ad non ſubditum ſollicitantem ſubditum vt offendat ſuum Principem: licèt Alij contra. Quinimo iſte non ſubditus, nec etiam ad pœnas commiſſi delicti puniri poteſt à Principe, cui non eſt ſubditus, niſi in illius territorio fuerit inuentus; ſed bene punitur extra crimen læſæ-maieſtatis: vſque ad *n.* 257.

Limita Regulam propoſitam vt ſufficiat quem eſſe ſubditum ratione originis, 24
vel domicilij, ſiuè mediatè, præcipuè, & ſingulariter in crimine proditionis, & perduellionis, quod committitur etiam à non ſubdito: vſque ad *n.* 262.

EX QVÆST. CXIII.

Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

Crimen Læſæ-maieſtatis, quibus modis committatur.

VLTRA caſus generales, de quibus per leges *in ff. & C. de crimin. læſ.* 1
maieſt. & *ibi* D.D. *Author* deueniendo ad ſpecialia, plures ſingulares caſus enunciat, ſcilicet quod hoc crimen committat Proditor Principiis, etiam quod non ſit illi ſubditus; Proditor ſuæ Patriæ in damnum Principis; Deſertores militiæ, niſi ex iuſta cauſa, vrgente neceſſitate, & poſt finitum tempus diſceſſerit; Transfuga, qui fuit viſus permanere cum Hoſtibus, armando, & pugnando contra Principem, malo animo & prodendi conſilio: Item Auxi- 2
lium, ſeu conſilium Hoſtibus Principis Præſtantes, ipſis Hoſtibus dolosè & ſcienter pecuniam Mutuantes; Accommodantes arma; ſignum Dantes; Principis literas & Nuncios, Hoſtium literas receptas non Reuelantes, ſi quid contra Prinpem contineant. Confœderationem, ſeu 3
ligam cum Hoſtibus facientes; cum eis Nubentes; ipſis amicabiliter loquentes. Extendendo ad confœderationes, & ligationes Ciuitatum inter ſe, & ad Feudatarium contrahentem amicitiam cum Hoſtibus ſui Domini, niſi iſta confœderatio fiat ſuper re licita, & abſque Principis pernicie. Ad occupantes caſtra, Ciuitatis, Templa, & alia loca dolosè, & animo turbandi Statutum Principis. Ad Machi- 4
nantem, & Operantem in damnum Principis. Ad Officialem non renunciantem ſuo ſucceſſori officium. Ad eum, qui exercitum ſibi commiſſum ſuo ſucceſſori non reſignauerit. Ad illum, qui ad iuſſum Principis non renunciat Caſtrum, ſeu Arcem

Arcem ſuæ cuſtodiæ traditam. Et generaliter Rebellis dicitur is, qui retinet locum, vbi ſubditi ſtabant ſub Principis
5 obedientia. Ad illos, qui offendunt Statuas Imperatori dicatas. Ad Conuenientes, ſeu tractantes de faciendo Papam, Papa viuente, ſeu Regem, Rege viuo. Ad Denegantes tributa, ſeu excubias, quas *Guardias* vulgus appellat; niſi tributa eſſent noua, & iniuſta: aut Negans, ſe præ-
6 ſumeret exemptum. Ad eum, qui facit obſides aufugere, dolo interueniente: vel qui falſum in publicis ſcripturis conſcripſerit. Et tandem ad Barones prohibentes ſuos ſubditos ad ſuperiorem recurrere in illis, quæ ad illum ſpectant: vſque ad *num.* 65.

EX QVÆST. CXIII. Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Rebellionis crimen quando committi dicatur? An Principi non obediens dicatur Rebellis? & de materia.

REBELLIONIS crimen com-
7 mittitur contra Imperatoris honorem, & ei debitam fidelitatem: vel quando in eius Imperium aliquid machinatur, ſeu Principi reſiſtendo, inobediendo, & ab Imperio, & eius authoritate, & iuriſdictione ſe ſubtrahendo; hoſtis animum aſſumendo, & ſe aduerſarium illi parando. Non tamen Rebellis dicitur, qui Principi aduerſatur, & ab eo recedit, niſi etiam contra ipſum inſurgat; ſic nec ille, qui ſubtrahit ſe ab vno Domino, à quo in imminentibus neceſſitatibus non fuit defen-
8 ſus. Rebellis incurrit pœnas à Iure inflictas ipſo Iure, & ipſo Iure amittit ea, quæ ſunt de iure Ciuili, ſed ad hoc neceſſaria eſt declaratoria, niſi rebellio fiat contra Papam, vel Imperatorem, vel niſi eſſet notoria: quia non dicitur Rebellis Bannitus à Iudice ſub pœna rebellionis pro aliquo delicto, niſi talis Bannitus contra
9 Dominum inſurgat. Sic & inobedientiæ pœnam non incurrit citatus à Principe, & non comparens, nec pariter ex inobedientia Principi iniuſto, non conſideratur crimen læſæ Maieſtatis; quod tantummodo habet locum, ſi contra Principis perſo-
10 nam, vel eius Statum quis machinatur, vel quando agitur, vt illius Imperij forma & regimen mutetur. vſque ad *n.* 103.

EX QVÆST. CXIII. Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

Crimen læſæ Maieſtatis an, & quando committatur ex conſpiratione, coniuratione, machinatione, ſecta, ſeu factione contra Principem.

CONSPIRATIONE, & coniuratione in Principem crimen læſæ- 11
Maieſtatis committitur. Conſpiratio autem eſt machinatio, ſeu conuentio plurium ſimul in iniuriam Perſonæ, Status, ſeu Dignitatis alicuius. Conſpiratio enim eſt facinoroſa ſpirituum conceptio. Ex quo per machinationem committitur crimen læſæ-Maieſtatis per eum, qui contrafacit factis, ſeu inobediet firmatis, & tendentibus in exitium Reipublicæ, ſeu fa- 12
ctionem facientes de nece Principis, Factio enim idem eſt, quod Conſpiratio, & ideò committitur quouis modo fiat contra Principem, quamuis in ea non interueniat Conſpirantium iuramentum: vſque ad *num.* 117.

EX QVÆST. CXIII. Inſpectio IV.

ARGVMENTVM.

Crimen læſæ-maieſtatis an & quando Armatorum præſertim hominum congregatione, & conuenticula committatur.

CONVENTICVLA, & congregatio differunt inter ſe, quia Con- 13
uenticula ſonat in malam, Congregatio autem in bonam partem: ſed quia congregatio eſt genus generaliſſimum, infertur Regula; quod ex congregatione, & conuenticula contra Principem committatur crimen læſæ Maieſtatis, & incurratur pœna deſtructionis domorum, præcipuè ex *Bullis Clementis VII.* in ordinè *ſexta*, & *Sixti V.* in ordine *octaua*. Committitur ex cœtu, & conuentu in Ciuitatè 14
contra Principem, & ex *dictis Bullis* quoquo modo fiat, etiam generaliter, effectu
non

non ſecuto, & facta ad alium finem: quinimò etiam fœminæ faciunt numerum ſtante Statuto, quod tot homines ad eam formandam requirantur. Idem in accommodante alicui homines armatos ad eorum congregationem faciendam. Delictum tamen læſæ Maieſtatis ex conuenticula inducitur, quando fuerit facta in perniciem Principis, niſi contrarium aliquo Statuto, vt ex *dictis Bullis*, prohibea-
15 tur. Quot verò homines requirantur ad conuenticulam formandam, remittitur arbitrio Iudicis: ſed non inducitur ſine Duce, & Authore: vt putà quando vnus poſt alium concurrunt, & conueniunt armati ſub vno coadunati, ſeu ad vnum coadiuuandum: ex quo pœna Conuenticulæ ordinaria habet locum in Authore, & Conſultore, & alij minori pœna plectun-
16 tur. Et in propoſito non intelliguntur armati gerentes zappas, fuſtes, lapides, pugnettos, ſecures, aut alia ruralia Inſtrumenta: quia licèt veniant appellatione armorum, *l. armorum appellatione, ff. de verbor. ſignif.* hoc intelligitur largè, & impropriè. Non etiam puniuntur conuenticulæ factæ
17 ſine dolo, & malo animo: & ideò non prohibetur coadunatio armatorum ad propriam defenſionem, & ad propulſandam iniuriam inimicorum, ſi defenſio fuerit iuſta: ſed hoc non habet locum ex *Bulla Sixti V.* id prohibente ex quacunque cauſa. Non dicitur etiam conuenticula quando vno Occiſo, ſeu vulnerato, eius attinentes concurrunt incontinenti, & ex improuiſo audito nuncio, ad facien-
18 dam vindictam; ſecùs tamen ſi ex interuallo: quinimò conuenticula videtur facta ad bonum finem, & licita, quando conuocatis omnibus de Parentela, eis ſuadetur vnio pro defenſione familiæ, licèt ex vigore *Bullæ Sixti V.* congregationes, & conuentus hominum armatorum ſint prohibitæ ex quacunque vrgentiſſima cauſa: vſque ad *n.* 175.

EX QVÆST. CXIII. Inſpectio V.

ARGVMENTVM.

Crimen læſæ-maieſtatis an & quando ex ſeditione committatur.

SEDITIOSVS dicitur ille, qui ſe-
19 ditionem, ſeu proditionem tractat de aliqua Ciuitate, vel Caſtro habendo, cauſâ faciendi bellum contra publicam vtilitatem, vel nouitatem inducit moliturque in Ciuitate cauſâ mutandi publicum ſtatum; Seditio enim dicitur quaſi *ſeorſum itio*, quia per eam homines diuerſas eunt in partes, & alios trahunt; ex quo crimen grauiſſimum eſt. Illius Author delicto læſæ Maieſtatis tenetur, & extenditur ad tumultus concitantes in Ciuitate, in damnum Principis, animóque eum offendendi. Ad acclamantes, & conuocantes, po- 20
pulum ad ſeditionem, ſeu tumultum, dicendo, *Arme, Arme. Viuat talis, Moriatur talis*: licèt non ſint prohibitæ acclamationes in vituperium Iudicis, dùmmodò ſint veræ, & non per libidinem à Litigantibus effuſæ: ac demum acclamationis verba, quæ poſſunt potiùs interpretari per duplicem ſenſum in bonam, quàm in malam partem, non puniuntur: ex ſeditione enim committitur crimen læſæ-Maieſtatis, quando illa ſuboritur, & procuratur contra Principem, aut Rempublicam; ſecùs ſi contra alios, & ad alium finem. Generaliter pœna ſeditionis, non 21
ſemper eſt pœna mortis, ſed tantùm quando ex ea ſequeretur homicidium, vel fieret contra Principem, & Rempublicam: & ideò accurentes ad rumorem ſine dolo, & per laſciuiam, nihil vltra peccantes, vel Anthor ſine dolo, & ſtudio, ſeditionem concitans, vna cum aſſeclis mitiori pœna plectuntur.

EX QVÆST. CXIII. Inſpectio VI.

ARGVMENTVM.

Crimen læſæ-maieſtatis an, & quando committatur ex reuelatione ſecretorum Principis.

REVELANS ſecreta Principis ho-
ſtibus, capite punitur. Quod maxi- 22
mè procedit, ſi reuelans ſit Secretarius, ſeu Conſiliarius, Senator, aut Decurio. Extendendo ad Conſiliarios Ciuitatis, qui eiuſdem Ciuitatis ſecreta reuelantes, ab officio remouentur, & vti Præuaricatores, & hoſtes Patriæ puniuntur. Reuelans autem 23
ſecreta Principis, dicitur Proditor, & feudum amittit, ſi reuelet hoſtibus ipſius Principis malo animo, & intentione inferendi damnum; ſed non ob id crimen rebellionis incurrit; vſque ad *n.* 114.

EX

EX QVÆST. CXIII.
Inſpectio VII.

ARGVMENTVM.

Crimen læſæ-maieſtatis, an & quando committatur ab erigentibus Collegium illicitum.

COLLEGIA dicuntur ſocietates
24 Collegarum, id eſt ſimul electorum Collegij ſubſtantialia ſunt tria. Primò, quod homines de Collegio vtantur vno ſigillo. Secundò, quod vtantur arca cõmuni. Tertiò, quòd cõmuniter omnia gerantur. Tres homines faciunt collegium Laïcorum, duo autem Clericorum; Quibus præmiſſis, licèt facientes collegia illicita videantur puniendi pœna criminis læſæ-Maieſtatis; verius tamen eſt, quod arbitrariè mulctentur.
25 Collegium illicitum dicitur illud, quod erigitur ſine Principis licentia, & tale in dubio præſumitur. Probatur per ſocios criminis, hoc eſt per eos qui ſunt de Collegio, iſti erigentes priuantur teſtamenti factione paſſiua, licèt hoc non dicatur delictum publicum, nec cenſeatur prohibita conuenticula, tacitè à Principe approbata; licèt non poſſit fieri coadunatio ſine licentia Superioris. Extendendo ad publica conſilia Ciuitatum, quæ non poſſunt conuocari ſine Rectoris, loci præſentia, & licentia, ſub pœna nullitatis geſtorum, & reſolutorum in illo conſilio. Non ſunt
26 iterum prohibita Collegia cauſa Religionis, & pietatis introducta. Et quandocunque in collegio illicito pœnitentia locum habeat, cum ex illo exiens, pœnam euitet. Singulariter enim, quamuis collegia illicita diſſolui debeant, pecuniæ eiuſdem inter Homines collegas diuiduntur: vſq; ad *n.* 246.

EX QVÆST. CXIII.
Inſpectio VIII.

ARGVMENTVM.

Perduellionis crimen quomodo, & quot modis committatur.

PERDVELLIONIS crimen, & deli-
27 ctum læſæ-Maieſtatis æquiparantur. Perduelles enim ſic dicti ſunt, quia in tali crimine per duellum probatio recipitur: ſed perduellionis Reus ille propriè nominatur, qui regnum Principis affectat: ſed non committitur, niſi contra Imperatorem, & Rempublicam: vſque ad *n.* 257.

EX QVÆST. CXIII.
Inſpectio IX.

ARGVMENTVM.

Conſulens, Auxilians, & opem Præſtans Reo læſæ-maieſtatis, an, & quando eamdem pœnam incurrat? Et quid de eumdem Reum receptante.

CONSILIVM, & auxilium præſtans, aut quoquo modo Parti- 28
ceps in crimine læſæ-Maieſtatis, punitur eadem pœna, qua Reus Principalis: ideóque hunc Delinquentem Receptans, capite plectitur. Non extenditur ad Patrem receptantem filium: quinimò nec valet Statutum prohibens, Patri alere filium Bannitum: ſed tamen iſtis caſibus pœnam extraordinariã incurreret: prout & filius ordinariè puniretur, receptando in odium Principis patrem Bannitum. Simili modo receptans conſanguineum Bannitum, non ex crimine læſæ-Maieſtatis, non punitur pœna ordinaria, ſed vigore *Bullæ Sixti V.* Nec etiam Conſanguini- 29
tas, & Affinitas in primo gradu attenditur; quamuis *Author* dicat, rigorem *Bullæ* non practicari, ſed ad compoſitionem pecuniarum admitti. Vxor verò Receptans Virum Bannitum, quamuis ex crimine læſæ-Maieſtatis, 30
nulla pœna punitur, imò eum ſequi debet; & de fructibus ſuæ dotis, & bonis paraphernalibus alere. Ac demum receptans Reum, non punitur, ſi ignoranter reciperet, aut ſi ex vi, & metu reciperet: vſque ad *numer.* 287.

***

EX

EX QVÆST. CXIV.

Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

Vſurpatæ iuriſdictionis crimen, quando committatur? & quomodo puniatur.

IVRISDICTIONEM Principis
1 vſurpans, in crimen læſæ-Ma-
ieſtatis incidit, & illius pœnam
incurrit. Idem, facientes ſe Iudices,
cùm non ſint: & in Vrbe ſunt excom-
municati in *Bulla Cœna Domini*. Ita &
ſunt Rei læſæ-Maieſtatis Barones exer-
centes in eorum Terris imperium,
quod non habent; vel tales ſe facien-
tes, cùm non ſint. Similiter Statuta,
ſeù leges condenres, edicta promul-
gantes, ſine authoritate furcas erigen-
tes, carceres priuatos exercentes, ſeù
vſurpantes iuriſdictionem cum falſis
literis, qui cumulatiuè etiam de falſo
puniuntur. In propoſita concluſione
affectus punitur, non ſecuto effectu
2 Complices, Participes, Auxiliatores,
& ſocij pari pœna plectuntur: licèt ge-
rens ſe pro Magiſtratu in leuioribus,
extra ordinem arbitraria pœna con-
demnetur. Sed vſurpans iuriſdictio-
nem, tunc tenetur, & crimine læſæ-
maieſtatis ligatur, quando ſcilicet id
faciat doloſè, & iſte dolus plenè pro-
betur: ideóque ingrediens domum ali-
cnius ſub nomine Curiæ, non tenetur
pœna læſæ-Maieſtatis: vſque ad *nu-
mer.21*.

EX QVÆST. CXIV.

Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Turbare iuriſdictionem, quando quis dicatur, & de illius pœna, & materia.

IVRISDICTIONEM Iudicis tur-
3 bans, criminaliter punitur: da-
tur ad hoc, actio iniuriarum: & Iudex
Eccleſiaſticus cumulatiuè imponit ad
pœnam pecuniariam, Excommunica-
tionem: non tamen generaliter irro-
gatur pœna confiſcationis bonorum.
Tenentur inſuper iſti Turbantes iuriſ-
dictionem Iudicis, impedientéſque iu-
ſtitiam, partibus ad damna, & intereſſe,
iuramento liquida, iuxta text. in *L. ſi
per alium, ff. ne quis eum, qui in iuſ.* 4
Quod ſi Actor trahat Reum coram Iu-
dice incompetente, cadit à Iure ſuo, &
perdit cauſam: ſi verò Reus, habetur
pro condemnato. At ſi quis Potentium
opera vtatur, adeo vt Actor minis, &
terroribus perterritus à litis proſecu-
tione deſiſtat, iſte Minans, & amitiit
cauſam, & punitur criminaliter. Iudex 5
verò ſciens, ſe non eſſe competentem,
coram ſe Comparenti audientiam præ-
ſtans, & executioni intendens, depor-
tatur. Iuriſdictio autem turbatur non
ſolùm facto, ſed etiam verbis, minis,
& terrore incuſſo; quinimò etiam per
metum non cadentem in conſtantem
virum. Turbatur dolo, & violentia, ac
per Contumaciam vocati in Ius, ſiuè
illa conſiſtat in non veniendo, ſiuè in
non reſtituendo; ſi reſtituere iuſſus ſit:
& eò magis per calumniam illins com-
parenris, & calumniantis. Propriè verò 6
iuriſdictio Iudicis turbatur ab aliis in-
gredientibus, & inuadentibus eius ter-
ritorium. Turbatur etiam à Verberan-
tibus Aduocatos, Procuratores, & Te-
ſtes, qui in Vrbe per *Bullam Alexandri-
nam*, ſe tueri poſſunt. Et generaliter
pœna turbatæ iuriſdictionis tenetur
mandans turbari, fautor, & Auxiliator,
ac Iudex poteſt Turbantes huiuſmodi
punire, quamuis non ſint illi ſubiecti,
ſiuè ſit delegatus, ſiue ſubdelegatus.
Extende, quod ſiquis vocatum in ius 7
carcerauit, verberauerit, occiderit,
aut aliter læſerit, non animo turbandi
iuriſdictionem Iudicis vocantis, ſed ex
priuato odio, & particulari inimicitia,
adhuc extraordinariè puniri poteſt, ſi
offenſio ſecuta fuit in loco ſibi ſub-
iecto.

Amplia propoſitam Regulam, vt iu-
riſdictio Iudicis turbetur, etiam exi- 8
mendo eum de manu familiæ, ſiue
exemptio fiat cum vi, & raptu; ſed
etiam ſine. Quod ſi plures fuerint Tur-
batores, in ſolidum tenentur ad pœ-
nam; & vnus ſoluens, non liberat alios.
Quinimò, ſi eximens Debitorem in
ius vocatum, ſoluerit Creditori vocan-
ti intereſſe, iuxta iuramentum in litem
eidem Creditori delatum, non ex hoc
liberatur Debitor, quia eximens Præ-
ſumitur

ſumitur ſoluiſſe loco pœnæ. Eximens vo-
9 catum in iudicium,nõ tenetur pœnâ Edi-
cti Prætoris, *Nequis eum*,&c.niſi interceſ-
ſerit vis. Non etiam tenetur ille, qui exe-
mit vocatum coram Arbitro, vel quando
fuerit factus aliquis actus turbationis ſine
dolo, qui in dubio non præſumitur, & ad
illum excludendum quælibet credulitas
ſatis eſt. Non dicitur etiam turbare, aliquẽ
actum gerens pro conſeruando iure ſuo, ſi
præcedat proteſtatio: & licèt ideo ponere
Cuſtodes ad cuſtodiendũ proprium agrũ,
cùm nemo puniatur,niſi cum effectu fue-
rit impeditum iuriſdictionis exercitium:
10 quapropter non datur turbatio extra iudi-
cium ex facto, quo quis ſuum Aduerſa-
rium trahit coram diuerſis Iudicibus: vel
ſi re integra, pœnitentia ductus turbare
deſiſtat: vſque ad n.138.

EX QVÆST. CXV.

Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

Moneta quot modis falſificari dicatur? fabricantis falſam monetã quæ ſit pœna? & de pluribus ſpecialibus in materia.

1 CRIMEN læſę Maieſtatis cõmittitur
etiam cudendo falſam monetã. Et
quærendo primò quot modis moneta di-
catur falſa? in hac dubitatione DD. tã Le-
giſtæ, quàm Canoniſtæ ſibi aduerſantur.
Aliqui enim dixerunt, falſitatẽ conſiſtere
in materia,forma,& pondere. Alij ex tri-
plici cauſa deduxerũt, nẽpè materiali,for-
mali,& efficiẽti. Multi voluerunt ad boni-
tatem monetæ,quinq;requiri, Primò, ſcil.
authoritatem Cudẽtis. Secundò,quòd cu-
datur in loco publico. Tertiò,quòd ſit pro-
bæ ſpeciei. Qartò,quòd ſit legitimi põde-
ris. Quintò, quòd ſit percuſſa in publica
forma:& deniq;non deſunt Aſſerentes tri-
bus modis falſari Primò,quãdo in ea miſ-
ceatur metallũ minoris valoris. Secundò,
2 quando non ſit iuſti ponderis. Tertiò,quã-
do tingatur. Alij verò hoc crimen dixerũt
committi quinq; modis, 1. illam cudendo
abſq;authoritate Principis: 2. cudendo fal-
ſam in pondere,& materia: 3. adulterando,
aut falſificando imaginem, ſeu ſuperſcri-
ptionem: 4. tondendo, vel minuendo:
5. illam expendendo. His præmiſſis.
3 Regula ſit,quòd Cudens, & fabricans
falſam monetam, pœna læſæ Maieſtatis,
ſcil.mortis puniatur. Alij cõtrà. Et amplius
Monetarij comburantur,eorum bona cõ-
fiſcentur,domus in qua fabricatur, publi-
cetur,ſiue Dominus fuerit ſciẽs,ſiue igno-
rans fabricationis.Pœna autẽ falſæ mone-
tæ procedit etiam in fabricante eam bonæ
ligæ,& iuſti ponderis:quinimò necCiuita-
tes, nec Principes inferiores hoc facere
poſſunt,niſi habeãt iura imperij.Extẽden-
do Regulã ad mãdantẽ, ſeu auxiliũ dantẽ
ad fabricandum; quod ſi talis ſit Clericus,
de iure Canonico degradatur, & Curiæ
ſæculari traditur. Alij contrà: vſq;ad n.35.
Miſcẽs in auro aliquid vitij,tenetur pœ-
na falſi:ſicut & Monetarij publici, cuden- 4
tes monetam defectuoſam in liga, vel in
pondere,necnon cõburentes, ſeu liquefa-
cientes monetã,animo eã occultãdi.Puni-
tur etiã non prohibens conflationẽ adul-
terinorũ nũmorum:ſic & non reuelãs Mo-
netarios fabricantes; non autẽ tondentes:
quod ſi reuelans ſit ſocius,& particeps,im-
punitate gaudet: ſi non ſit particeps,præ-
miũ conſequitur. Non datur appellatio à
ſententia condẽnatoria huius criminis in-
terrogatur Reus de conſociis, & cõplicib.
Accuſator non punitur vt præſũptus calũ- 5
niator,licèt non excuſetur à vera calũnia.
In huius criminis probatione, præſũptio-
nes, & ſuſpiciones ſufficere videntur: ho-
die omnibus Iudicibus Ordinariis data eſt
facultas procedendi, licèt regulariter ad
ſolùm Principem, ſeu eius Delegatum
ſpectet cognitio: vſque ad n.54.
Tingens monetam,vt purã æneam,au- 6
ro,vel argento vel etiam argenteam auro,
tenetur pœna falſi; licèt aliqui voluerint,
pœnam ignis imponi: Princeps verò in
moneta aliquid fraudis committens, ani-
mam ſuam damnat,niſi damnum reficiat:
& fraudare dicitur primò, quando eam à
principio cudi facit non iuſti ponderis; iu-
ſtum autem pondus dicitur,vt tantùm va-
leat cuſa,quanti valet rudis,& in maſſa de-
ductis expenſis. Secundò,quando monetã
antiquam iuſti ponderis mãdat minui, niſi
id fiat de conſenſu Populi. Tertiò,quando
monetam minoris valoris facit, & cogit
eam recipi, ac expendi in concurſu mone-
tæ maioris ponderis. Quartò,quando bo-
nam reprobat,& aliam approbat. Quintò,
quãdo monetas magnas & groſſas immi-
nuras,cõflari,& percuti facit:vſq;ad n.69.
Pœna combuſtionis, confiſcationis, &
capitis habet locum in falſificante mone- 7
tas Imperatoris, aut Papæ, & ſic ſupremi
Principis:non autem Ciuitatis,& Principis
inferioris, quia tunc tantùm intrat pœna
mortis naturalis: & licèt cudenti ſub no-
mine alterius Principis, pœna mortis non
videatur imponenda; Contrarium eſt ve-

rius,& in practica ſeruatum. Quando verò
moneta eſſet expendibilis vbi per non ſub-
8 ditum,& forenſem cuditur, tondetur, ſeu
expenditur, intrat pœna ordinaria, ſiue
moneta ſit aurea, ſiue ſit argentea; quid-
quid Alij contrà. Imò etiam ſi ſit moneta
minimi valoris, vt ſunt *bagattini*: quid-
quid Alij contrà.

Hoc vnum verò ſingulariter nota, quòd
in hoc crimine affectus non punitur, niſi
effectu ſecuto, ſi duo concurrant. *Primum*,
9 vt moneta nō ſit perfecta. *Secundum*, quòd
pœnitentia fuerit ante percuſſionē,& for-
mationem. Sic & non eſt prohibita Alchi-
mia,& non eſt punibilis, vbi non interue-
niat falſitas, & expendatur argentum, ſeu
aurum alchimicum tāti, quāti valeat. Mi-
nores verò, non perdūt ſuas domos, in qui-
bus falſa moneta fabricatur: vſq; ad *n*. 98.

EX QVÆST. CXV.
Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Tondens, ſeu minuens monetam, quando, & qua pœna puniatur.

REgvla ſit, quod Tondens, ſeu Ra-
10 dens monetā, ſi ſeruus eſt, ſupremo
ſupplicio afficitur: ſi verò liber, ad beſtias
datur, quod eſt pœna mortis naturalis: nec
de hoc ambigitur in Statu Eccleſiæ ex
Conſt. Pij V. Eòque fortiùs procedit in ten-
dente monetā imagine Principis impreſ-
ſam, quia is puniēdus videtur pœnā ignis,
ex *l. 3. C. de vet. numiſm. lib. 11.* verius ta-
men eſt, tantùm capitaliter puniri. Ton-
11 dens autem monetam exceſſiuam, eámq;
reducens ad iuſtum pondus, licèt non vi-
deatur puniendus, alij voluerunt, & forſan
veriùs, ſaltèm extra ordinem illum puniri,
& in Statu Eccleſiaſtico ordinariè plectun-
tur ex bannimentis generalibus.

EX QVÆST. CXV.
Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

Expendens, vel retinens falſam monetam, quando, & qua pœna puniatur.

EXpendens falſam monetam, de
12 Iure communi pœnā falſi punitur:
cuius loco hodie ſucceſſit bannum perpe-
tuum; in Statu verò Eccleſiæ pœna mortis,
& confiſcationis bonorum, ſi Expendens
fuerit particeps fabricationis. Retinens au- 13
tem ſcienter, pœna extraordinaria: ſed iſta
retentio, participationis inducit indicium:
eòq; magis, ſi fuiſſent reperta inſtrumenta
apta ad cudendum, quāuis plures domum,
vbi fuerunt reperta, inhabitarēt; præcipuè
ſi neſcirent reddere rationem, quomodo
ad eius manus perueniſſent. Sic & pariter 14
indicium oritur ex eo, quod quis fuerit vi-
ſus emere talia inſtrumenta, iuncta mala
fama. Et in propoſito, maximè per Iudicē
conſiderandum eſt, an is, in cuius domo
reperta fuerint, veriſimiliter potuerit igno-
rare eorum exiſtentiam, & vtrùm ſint apta
ad aliud aliquod opus faciendū. At ſi quis 15
ſciens monetæ falſæ fabricatores, ab illis
monetas receperit, vt eas expendat, & ſic
auxilium expendendo præſtiterit, tunc re-
gulariter tenetur eadem pœna, qua fabri-
catores ipſi, eòque fortiùs ſi plures expen-
derit: extendendo ad Mercatores, & Cā-
pſores permutātes monetas vilioris pretij,
& minoris curſus cū moneta meliori; ſed
iſtis caſibus ſemper pœna erit extraordi-
naria, & arbitria citra mortem. Et licèt ali- 16
qui dixerint contra expēdens tonſam mo-
netam non dari actionem criminalem, at-
tamen certum eſt poſſe inquiri; quamuis
ſi paruam quantitatem expenderint, non
puniantur: & quæ ſit parua quantitas, mul-
tū Iudicis arbitrio defertur, inſpecta qua-
litate perſonarum, & negotij. Expendens
monetam veterem, reprobatam, & ex bā-
nitam, non quidem pœna falſi, ſed extra 17
ordinem de Stellionatu abſque infamia
mulctatur: & ſingulariter retinens falſam
monetam animo expendendi pro tanto,
quanti valet, nullo modo punitur; præſer-
tim ſi retineat inciſam, vel expendat cum
proteſtatione.

Non itidē tenetur quando docet, à quo
habuit: quinimò videtur ſufficere ſola no- 18
minatio, etiā non data probatione per te-
ſtes: quod intellige, dūmodo ſit homo bo-
næ famæ: at ſi velit probare per teſtes, ſatis
eſt iſtos deponere, expendentē, ſeu retinē-
tē, ab aliquo habuiſſe, licèt ignorēt à quo,
& id probatur per dictum vnius teſtis, da-
ta bona fama retinentis, & expendentis.

Non pariter procedit Regula in Reti- 19
nente, ſeu Expendente ignoranter, & ſine
dolo: nec ab iſta concluſione eſt receden-
dum in iudicando, quamuis Alij contrà,
& iſta ignorantia probatur iuramento; niſi
in contrarium adſit ſcientiæ præſumptio
quoniam à dolo excuſat quælibet cauſa,
etiam iniuſta, & beſtialis; niſi tamen igno-
rantia eſſet craſſa, vel affectata; quæ talis
dicitur, quando ex inſpectione monetæ
quis

quis per ſeipſum, vel per Peritos falſitatem cognoſcere valet: & hinc eſt, quod ſi is, qui falſam monetam retinet, aut expendit, fuerit talis, quod facilè cognoſcere poſſit fal-
20 ſitatem pecuniæ, vt quia Campſor, tunc niſi doceat vnde habuerit, punitur arbitrio Iudicis: ſic & eam vendens, quoniam tunc dolus præſumitur: vſque ad *n. fin.* 166.

EX QVÆST. CXVI. §. I.

ARGVMENTVM.

De pluribus, ac diuerſis pœnis, quas Rei criminis læſæ-maieſtatis incurrunt.

QVIDQVID eſſet antiquitus; hodie
1 in crimine læſæ-Maieſtatis *Prima* eſt pœna mortis. *Secunda*, infamiæ: ſed ad hoc, vt infamia incurratur, requiritur aut Rei confeſſio, aut ſententia. *Tertia*, vt arma, ſeu inſignia eius deleantur, ac deſtruātur. *Quarta*, vt depingatur in tabella cum capite deorſum, nec poſſit hæc imago corrumpi ſub pœna quingentorum aureorū: imò ſi quis corruperit contemptu Principis, dicatur etiam Rebellis. *Quinta*, vt eius memoria damnetur. *Sexta*, de Iure Canonico Laïcus anathematizatur. *Septima*, pœna confiſcationis bonorum, quæ incurritur ipſo iure: & Declaratoria requiritur tantùm, ad effectum executionis ſententię latæ à Iure, & ſic quoad adeptionem bo-
2 norum: iſtóque caſu ſentētia retrotrahitur ad tempus commiſſi delicti: ſed nō habet locum niſi quando hoc crimen cōmittitur vel contra Principem, vel contra Rempublicam. Aliqui tamen voluerunt quandocumque habere locum. *Octaua*, vt huiuſ-
3 modi Reus poſſit impunè occidi *Nona*, vt eius domus deuaſtetur, ita vt veſtigia non remaneant, & ſic deſtructa, non poſſit amplius reædificari ſine licētia Principis: quæ tamen pœna deuaſtationis non habet locum, quando ipſa domus eſſet communis cum alio delinquente: nec etiam quando vxor habuerit illam ſibi pignoratam, vel hypothecatam pro ſua Dote. *Author* verius eſſe dicit, quod ſi delinquens non habeat alia bona, quàm domum deuaſtandā, tunc Fiſcus de ſuo ſatisfacit vxori, ſeu aliis ius in ea habentibus: & hæc pœna dirutionis tantùm imponitur in expoſitis in *leg. quiſquis, C. ad l. Iul. Maieſt.* Quod ſi agatur ad memoriam damnandam, tantùm imponitur pœna confiſcationis bonorum.

EX QVÆST. CXVI. §. II.

ARGVMENTVM.

Rei læſæ-maieſtatis quid amittant vltra pœnas propoſitas.

REGVLARITER iſte Reus amittit beneficia Iuris Ciuilis; iura etiam 5
Municipalia; omnia priuilegia à Conſuetudine introducta; ſibi ius non redditur: perdit patriam poteſtatem: eius filij priuātur quocunque iuris beneficio, & perdunt iura ſepulchrorū, & inſignia domus. Amittit inſuper teſtamenti factionem actiuam, & paſſiuam; adminiſtrationem bonorum ſuorum, & aliorum extraneorum, ſi quam habeat: ac eo ipſo quod tale crimen committere cogitauerit, non poteſt amplius alienare, donare, ac dotes conſtituere, quāuis de crimine conſtet poſt obitum: & ante condemnationem, ſi alienatio fiat ex titulo lucratiuo, reuocatur: ſi ex oneroſo, debitor ſciens, ei ſoluendo non liberatur: priuatur 6
ipſo iure dominio bonorū ſuorum: filiusf. hoc delictum committens, etiam præteritus, teſtamentum paternum non rumpit, & poteſt expreſsè à Patre exhæredari. Non tamen amittunt Maieſtatis Rei ipſo iure ea quæ ſunt Iuris Canonici naturalis, & Gentium.

EX QVÆST. CXVI. §. III.

ARGVMENTVM.

Filij quando, & qua pœna puniantur propter crimen læſæ-maieſtatis à Patre commiſſum.

REGVLARE eſt in hoc crimine, vt filij pro Patre teneantur: priuentur 7
omni ſucceſſione, tam ab inteſtato, quàm ex teſtamento ipſis obueniente, ex quibuſcumque bonis paternis, maternis, auitis, aliorúmque proximiorum, & extraneorū quorumcumque: quinimò & etiam Legitima, ac ſucceſſione feudi, ſiue ſit paternum antiquum ex pacto, & prouidentia, ſiue etiam ſit hæreditarium: efficiuntur infames, quāuis ſint emancipati, vel naturales, ex illegitimo Matrimonio procreati: quinimò & cōprehendūtur ſpurij nepotes, & filij nati ante delictū Patris. Alij contrà

8 Filiæ fœminæ non niſi Legitimam in bo-
nis paternis conſequi debent, non tamen
priuantur ſucceſſione Extraneorum, nec
incurrunt pœnam infamiæ. Et licèt Ali-
qui voluerint per delictum læſæ-Maieſta-
tis commiſſum à matre, filios eaſdem
9 pœnas incurrere; Contrarium tamen eſt
verius: quia licèt priuentur ſucceſſione
omnium bonorum, non tamen priuantur
ſibi donatis inter viuos à Matre, & pecu-
lio Caſtrenſi. Filij autem adoptiui non
includuntur, nec filij Clerici priuantur be-
neficio Eccleſiaſtico, niſi hoc crimen eſ-
ſet commiſſum aduerſus Papam, vel Car-
10 dinales. E contrà Pater non tenetur pro
filio, nec Vxor pro Viro. Non extenditur
ad alios Agnatos præter filios, qui non
priuantur vnquam alimentis: & tunc de-
mum tenentur, quando de delicto con-
ſtet per veras & legitimas probationes:
ſecùs, ſi per ſententiam contumacialem:
ac quando ſic priuantur, hæreditas de-
fertur ſubſtitutis, ſiue venientibus ab in-
teſtato, excluſo Fiſco. Iſtos filios Papa,
ſeu Imperator, necnon Princeps poteſt
reſtituere, imò eo ipſo, quòd vocantur,
& tractantur vti fideles Vaſalli, tenentur
remiſſi, & reſtituti ad bonam famam; &
ſi ab Imperatore, etiam quoad Ordines
Eccleſiaſticos ſuſcipiendos: ac tandem ho-
die de Conſuetudine, *l. quiſquis*, non ex-
tenditur ad filias, nec ab iſta conſuetudi-
ne in iudicando recedendum eſt. vſque
ad *num.* 147.

EX QVÆST. CXVI.

§. IV.

ARGVMENTVM.

*In crimine læſæ-Maieſtatis quando pu-
niatur affectus non ſecuto effectu.*

REGVLARITER in crimine læ-
11 ſæ-Maieſtatis punitur conatus, ef-
fectu non ſecuto: ſolus tractatus, ſolúmve
conſilium, & ſola machinatio, ſeu ordina-
tio eadem pœna punitur, ac ſi effectus
fuiſſet ſecutus: imò & ſola cogitatio, niſi
ſteterit in puris terminis voluntatis. Et
licèt in hoc crimine, nec etiam habeat
12 locum pœnitentia ſecundùm Canoniſtas,
hoc ſanè intelligendum, quando delictum
eſt conſummatum; quia quando non eſt
deuentum ad aliquem actum, tantùm ali-
qua pœna imponitur, quia ſolus tractatus,
& ſola machinatio eſt punibilis: non ta-
men tenetur pœna læſæ-Maieſtatis, qui
tractauit vt adueniẽte Principe ei nõ præ-
ſtaretur obediẽtia, ſi adueniẽti obedientia,
& fidelitas præſtita fuerit: veriùs tamen
eſt, vt in contingenti caſu ſpectanda ſit
qualitas perſonæ, locus & tempus prolato-
rum verborum: vſque ad *n. fin.* 171.

EX QVÆST. CXVII.

ARGVMENTVM.

*De excuſationibus, quas Reus Leſæ-ma-
ieſtatis ad ſui defenſionem addu-
cere poteſt,*

PRIMA erit excuſatio in propoſita
queſtione, quòd illud crimen contra 1
Principem commiſſum, non principaliter
& directè, ſed incidenter, ſecundariò, & in-
directè commiſſum fuerit; præſertim in
materia turbatæ iuriſdictionis: quia ſtatu-
ta punientia huiuſmodi delictum inter-
pretanda ſunt, quando committitur prin-
cipaliter, & directè: & ideò occupans Ca-
ſtra ſui Principis, non principaliter animo
ipſum offendendi, ſed alia de cauſa, non
punitur pœna læſæ-Maieſtatis: ſic & ſedi-
tio non principaliter, ſed incidenter facta,
pœnam ordinariam non meretur.

Secunda erit ignorantia, offendens enim
Principem ſuum, credẽs offendere alium, 2
Reus læſæ-Maieſtatis non efficitur: nec
tale delictum committitur ab eo, qui ali-
quid facit contra Principem iuſto metu
perductus: & hinc ciuitates occupatæ ab
aliquo Tyranno, non dicuntur ſuo Princi-
pi Rebelles.

Tertia, quia hoc crimen non commit-
titur abſque animo damnificandi ſuum 3
Principem: ideò ex defenſione neceſſaria
quis excuſatur: dolus enim vbi non eſt, ibi
nec etiam conſideratur delictum: & hinc
Principem offendens cum lapide proie-
cto per laſciuiam, hoc crimen non dicitur
committere.

Quarta, quando quis offendit ex odio
priuato, & non eſt contemptu Principis, 4
ideóque faciens tumultum, ſeu ſeditio-
nem ex priuata inimicitia, non dicatur
Reus læſæ-Maieſtatis: Verius tamen eſt,
quod Princeps quoquo modo offendatur
etiam ex odio particulari, crimen læſæ-
Maieſtatis patratur, licèt ſemper in dubio
facienda ſit interpretatio, vt præſumatur
minus graue delictum: vſque ad *n. fin.* 54.

EX

EX QVÆST. CXVIII.

ARGVMENTVM.

De pluribus ſpecialibus in crimine læſæ-Maieſtatis.

1 CAVSA læſæ-Maieſtatis ſummariè, ſimpliciter, de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij tractatur: defenſiones tamen Inquiſito non denegantur: nec procedi poteſt de facto, & præcipitanter, non ſeruatis ſubſtantialibus à Iure naturali, vel gentium introductis. Formatur proceſſus per inquiſitionem, & denunciationem: non requiritur citatio, ſi crimen ſit notorium: imò, ſi procedatur contra Retinentem terras Eccleſiæ, vel Imperij, indiſtinctè citatio non
2 requiritur: ipſéque Princeps quandocunque in hoc crimine poteſt eſſe Iudex, quamuis ſit feudatarius: & quia ſolus Princeps eſt Iudex competens, & ad ipſum ſolùm, vel ab eo delegatum ſpectat cognitio, & punitio, cùm hoc ſit de ſibi reſeruatis; hinc eſt, quod in generali delegatione non cenſetur delegata cognitio, huius cauſæ, ſi directè committatur contra concedentem. In probatione huius delicti ſufficiunt præſumptiones, & coniecturæ niſi de crimine Rebellionis agatur, quod publicè committitur. Ab accuſatione deſiſti non poteſt: prohibitum eſt aduocare: ſupplicantes pro Reo ſunt infames, & tanquam auxiliatores puniuntur; licèt hodie id non attendatur in practica. Extende ſpecialiter vt in hoc crimine, Accuſatore 3
non probante, adhuc Reus non abſoluatur, ſed teneatur probare ſuam innocentiam, ſi vrgeant indicia: memoria defuncti damnatur: ad accuſandum admittuntur inhabiles: & etiam fama non præcedente, formatur inquiſitio. Nullo tempore hoc delictum præſcribitur: confugiens ad Eccleſiam non gaudet illius immunitate: generalis Indulgentia non trahitur ad iſtos Reos: torquentur 4
etiam minores: ſocius facit indicium ad torturam, quæ ſine etiam indiciis infligitur: Teſtes ſingulares, & inhabiles probant: huius criminis Reus, ſiue publicùs, ſiue occultus, poteſt impunè occidi: receditur à Regulis Iuris, & licitum eſt iura tranſgredi: vſque ad *num. final.* 39.

LAVS DEO.

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII PARS DECIMA-QVARTA.
E X
LIBRO QVARTO, TITVLO DECIMO-QVARTO, QVÆST. CXIX. DE HOMICIDIO IN GENERE.

ARGVMENTVM.

De homicidij atrocitate, diffinitione, etymologia, & diſtinctione: quot modis committatur? de illius pœna; & quando locum habeat.

HOMICIDII crimen grauiſſimum, & atrociſſimum
1 eſt: inter horrenda & terribilia reputatur: eſt enim occiſio hominis ab homine facta. Duo homicidij ſunt genera, vnum ſcilicet ſpirituale, aliud verò corporale. Spirituale committitur. Primò detrahendo famæ alterius. Secundò, perſuadendo alicui malum. Tertiò, odio proſequendo. Quartò, quouis modo proximo nocendo. Quintò, denegando fratri ſuo indigenti alimenta. Corporale verò aliud eſt ſimplex, aliud qualificatum ſimplex quando occiditur homo nullo gradu conſanguinitatis, cognationis, ſeu affinitatis coniunctus. Qualificatum, è contrà. Sed melius,
2 quatuor ſunt homicidiorum ſpecies, quatuórque modis homicidium conſideratur. *Primò*, tanquam caſuale, & non formale. *Secundò*, caſuale & formale ſimul. *Tertiò*, formale, & non caſuale. *Quartò*, neque caſuale, neque formale. Caſuale, & non formale, quando manibus non occiditur,
3 ſed occidi mandatur: Formale & caſuale, quando occiditur ex proprio motu, & propriis manibus: Formale & non caſuale, quando occiditur de mandato alterius: Non caſuale, neque formale, quando quis furioſus, ſeu infans alterum occidit: vſque ad *num* 4.

Homicidij pœna intrat, quoquo modo homo vita priuetur: & eſt vltimi ſup- 4
plicij, etiam de Iure Diuino: ab hac pœna nulla dignitas excuſat: imponitur tam maſculo, quàm fœminæ: non datur diſtinctio perſonarum in parte occiſi, quamuis homicidium committatur in duello, quod hodie penitus eſt prohibitum ex *Bullis* Iulij II. 5. *fol.* 156. Leonis X. 20. *fol.* 233. Clementis VII. 11. *fol.* 298. Pij IV. 25. *fol.* 686. *p.* 1. Gregorij XIII. *fol.* 1319. *Bullar. p.* 2. & Clementis VIII. Sed ad hoc vt pœna Duelli locum habeat, neceſſe eſt vt præcedat tractatus, & deliberatio: ſi enim incontinenti orta rixa, vnus alterum ad duellum inuitat, incontinentíque ad aliquem locum accedentes dimicant, tunc vtrique pœna duelli ex prædictis conſtitutionibus locum non habet: vſque ad *numerum* 25.

Pœna item homicidij locum habet in
Parricidio, Veneficio, occidente ſeipſum, 5
faciente abortum, in Aſſaſſinio: non tamen in Patre occidente filiam, ſeu in Marito

Digitized by Google

Marito occidente Vxorem in adulterio deprehenſam. In homicidio ad neceſſariam defenſionem commiſſo, in
6 culpoſo, & caſuali, in commiſſo præter intentionem; in occidente vnum putante occidere alium; in vulnerato, mortuo ex Medicorum negligentia, ſeu malo regimine.

EX QVÆST. CXIX.
Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Statuto, ſeu Conſuetudine, an, & quando fieri poſſit, vt pro homicidio pœna mortis non imponatur.

REGVLARITER non valet Sta-
7 tutum, nec Conſuetudo, ex quibus pro homicidio pœna pecuniaria imponitur, parua & contemptibilis: valeret tamen, ſi imponeretur cum cauſa, vt eſt Senis, & in illius Statu, vbi pro homicidio commiſſo in rixa imponitur pœna trium millium librarum denariorum, quod Statutum ego pluries ſeruaui in iudicando. Stanti-
8 bus ergo huiuſmodi Statutis, receditur à pœna Iuris communis: imò ſi ex iſtis diſponatur, quòd homicida condemnetur in centum, quæ niſi ſoluerit infra menſem, decapitetur, adhuc, niſi ſoluat, decapitari non poteſt. Et ſtante Statuto, prout eſt Peruſij, quod qui occidit vnum, poſſit ſe redimere ſoluendo libras ſexcentas, ſi verò occidat duos, debeat decapitari: quando ex
9 duobus occiſis vnus erat Bannitus, Statuti pœna non intrat, quia bannitus non connumeratur inter occiſos, cùm iam fuerit mortuus, & eius occiſio permiſſa, erit benè locus, quando quis duo homicidia commiſerit ex interuallo, quamuis pro primo iuxta formam Statuti, pœnam pecuniariam ſoluerit: vſque ad *numer.* 45.

***

EX QVÆST. CXIX.
Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

Homicidij pœna de Iure Canonico quæ ſit tam in laico, quam in Clerico? An Clericus pro homicidio ipſo iure beneficio priuetur? & an ante condemnationem ipſius beneficij faciat fructus ſuos, & an illud poſſit renunciare.

CLERICVS propter homicidium non degradatur, ſed deponitur, 10 ſiue illud propriis manibus committat, ſiue fieri mandet, conſulat, vel ſuadeat. Hodie verò pro homicidio voluntario Clerici condemnati, & tranſmittuntur ad triremes, aut ad tempus, aut in perpetuum, ſecundùm quod eadem homicidis qualitas expoſcit: efficiuntur Irregulares à beneficiis, ſi quæ habent, priuantur; & redduntur inhabiles ad alia conſequenda: ſed Epiſcopus diſpenſare poteſt, præterquàm in præiudicium illius, qui tale beneficium impetrauit, & præter beneficium cum cura Animarum; hoc de Iure commu- 11
ni, quia per Concil. Trident. *Seſſ.* 14. *cap.* 7. ſancitur, homicidas nullo tempore ad ſacros Ordines poſſe promoueri, nec illis aliquod Eccleſiaſticum beneficium conferri: quod ſi homicidium fuerit caſuale, vel vim repellendo perpetratum, caſu quo diſpenſatio ſit concedenda, cauſa committitur Ordinario, qui verificatis precibus diſpenſat. Beneficiis tamen ipſo iure non 12
priuantur, niſi ex Aſſaſſinio, vel niſi Beneficiatus in aliqua Eccleſia occidat Conbeneficiatum, ſeu ſuum Prælatum: requiritur enim in aliis caſibus ſententia priuationis; quæ donec promulgetur, facit fructus ſuos, nec illos poſt priuationem reſtituit: ideóque non prohibetur poſt homicidium, ante condemnationem, beneficium renunciare, etiam ad fauorem certæ perſonæ: licèt inquiratur de Parricidio, & quocum- 13
que alio grauiſſimo crimine; dummodo in reſignatione, & renunciatione fiat mentio accuſationis, & inquiſitionis. Et quamuis Alij contra: non recedas: Extendendo, quod id facere poſſit poſt ſententiam, ſi ab ea fuerit appellatum, vel appellari potuerit, quamuis bene-

ſiejum iam fuerit impetratum à Tertio, data ignorantia impetrantis: vſque ad *num.94.*

EX QVÆST. CXIX. Inſpectio IV.

ARGVMENTVM.

Homicida, vltra pœnam mortis, tenetur hæredibus occiſi ad damna, & intereſſe, quando hoc verum ſit, & de materia.

14 REGVLARITER Homicida Hæredibus occiſi tenetur ad damna, & intereſſe, ſiue damna ſint extrinſeca, putà ad æſtimationem operarum; ſiue non: & hæc æſtimatio fieri debet habito reſpectu ad tempus, quo veriſimiliter viuere potuiſſet ſecundùm formam, & computationem; de qua in *L. hæreditatem, ff. ad leg. faleid.* Inſuper tenetur ad expenſas Medicorum, medicinarum, aliarúmque rerum, pro curatione occiſi, tempore eius infirmitatis, adhibitarum, & ad intereſſe animæ
15 ipſius: qua propter hoc intereſſe etiam taxari debet, vt pro Anima fiat perpetua fundatio, vel eleemoſyna, ſecundùm facultates occidentis, eóque magis tenetur ad æſtimationem operarum Hæredibus occiſi, quando illi viuente occiſo ſuſtentabantur ab eo cum ſuis operibus, & lucris. Quod etiam procedit in ſocio occiſi qui petere poteſt damnum emergens ex morte ſocij occiſi ab occiſore. Et hæc æſtimatio damnorum, expenſarum, & operarum, habet locum etiam quod vulneratus non iacuerit in lecto, & homicidium fuerit culpâ commiſſum in rixa, quo caſu ſolùm tenebitur qui occiderit, non qui vulnerauerit:
16 & hæc tota reſtitutio debetur de Iure diuino, vt *Exod. cap. 21.* Datur in præmiſſis iuramentum in litem ipſi vulnerato, & hæredibus, licèt iuramentum huiuſmodi præſtari non debeat, niſi præuia taxatione Iudicis. Et hæc procedunt, quando vulnus fuit illatum, aut homicidium patratum dolo; ſecùs, ſi culpâ; quia tunc damna & intereſſe non probantur per iuramentum in litem, ſed ex officio Iudicis: vſque ad *n.115.*
17 Vulnerans, & ipſe tenetur ad damna, & intereſſe, ad æſtimationem operarum amiſſarum, & lucri ceſſantis; quamuis ab inquiſitione fuerit abſolutus: eóque magis, ſi ex vulnere ſecuta ſit debilitatio corporis; quia tunc obligatur pro amiſſis operibus, & lucro in futurum ceſſante. Ex vulnere verò deformitatem inducente ratio habetur in muliere nuptui tradenda, cui propter deformitatem ex cicatrice prouenientem longè maiorem dotem conſtituere oportet; idcóque hoc damnum reſarciri debet à vulnerante: vſque ad *n.120.*

Regula tamen firmata non procedit in homicidio caſu commiſſo: nec in eo, 18
qui aliquem vulnerauerit, aut occiderit ad ſui neceſſariam defenſionem: ſed ſingulariter ſi volens offendere aggreſſorem, alium fortè tranſeuntem vel adſtantem, vel mediatorem occiderit, ſeu offenderit; ipſi tenetur. Quo verò ad alimenta hæredibus præſtanda, non debentur, niſi ipſi ſint filij, aut tales, quos occiſus alere teneretur: & in præmiſſis vide omnino text. in *L. ſi verò plures, §. hac autem actio, & §. ſeq.* & ibi ſcribentes, *ff. de iis, qui deiecer. vel effud.* vſque ad *n. fin 128.*

EX QVÆST. CXX. Sect. I.

ARGVMENTVM.

De Parricidij pœna, & atrocitate: & an Statutum de homicidio loquens locum habeat etiam in Parricidio.

PARRICIDII crimen horrendiſſimum, deteſtabile, & grauiſſimum eſt, ac inter delicta quæ in hominem committuntur, nullum horribilius cenſetur: an verò dicatur comprehenſum in Statuto diſponente de homicidio? varia variis dicentibus, *Author* conciliando opiniones diſtinguit; quod ſi Statutum diſponat in fauorem hominis vltra ius commune, Parricidium non comprebendatur; ſi autem Iuri communi addat in odium huius delicti, tunc includatur. Parricidij verò pœna, 2
Omiſſis illis quæ antiquitùs imponebantur, & de quibus ab Authore fit mentio, hodie eſt vltimi ſupplicij, cum aliquo alio genere mortis, arbitrio Iudicis, ſecundùm qualitatem, & conſuetudinem regionis, vbi fuerit commiſſum. Singulariter verò in hoc crimine

mine non habet locum pœna confiſcationis bonorum, ſed iſta deferuntur venientibus ab inteſtato. De hac materia vide pleniùs *ſuprà*, *Succi p. 1. q. 8.*

EX QVÆST. CXX. Sect. II.

ARGVMENTVM.

Parricidium, vel homicidium committens, quando Occiſi hæreditate & ſucceſſione priuetur.

3 HÆREDITAS Occiſi, ex teſtamento, vel ab inteſtatò delata Parricidæ, ab eo aufertur, & Fiſco applicatur, etiam in præiudicium filiorum ipſius Occiſoris, qui etiam feudo paterno priuantur: Extendendo ad occidentes filios, Vxorem, aut fratres Teſtatoris; non ſolùm ſi dolosè occidat, ſed etiam culpâ, & negligentiâ, in infirmitate non miniſtrando neceſſaria, & Medicum non quærendo, aut malum Medicum adhibendo. Attamen in con-
4 tingentia facti *Author* dicit, quod cauſa fuit compoſita, cùm aduerſentur opiniones, an Fiſco in præiudicium agnatorum applicetur hæreditas, an verò cedat in pari gradu occidenti coniunctis. Et licèt Fiſcus quandóque anferat hæreditatem ab occidente tanquam ab indigno, hoc tamen intelligitur, ſi filij, & deſcendentes venirent ad ſucceſſionem occiſi, non ex propria eorum perſona, & ſuo iure, ſed ex perſona occidentis.
5 Licèt Statuto fieri poſſit, quòd occiſi hæreditas non ad Fiſcum, ſed ad alios proximiores, vel ſuccedentes ab inteſtato pertineat: imò eo ipſo, quod Statutum mandat, occiſorem non ſuccedere; cenſetur etiam voluiſſe, quod hæreditas, non Fiſco, ſed aliis proximioribus deferatur: nec à concluſione recedas, quidquid Alij contra: vſque ad *n.* 56.

EX QVÆST. CXX. Sect. III.

ARGVMENTVM.

Maritus occidendo Vxorem, quando perdat lucrum dotis.

6 COMMITTITVR à Marito Parricidium, occidendo vxorem: & ideo priuatur lucro dotis, ſibi ex pacto proueniente poſt mortem. Vxor verò occidendo virum, priuatur donatione propter nuptias, & perdit dotem. Quòd ſi Maritus occidat Vxorem in adulterio deprehenſam, conſequitur tantùm lucrum legale, non autem conuentionale. Extende vt priuetur lucro dotis in cæteris caſibus, etiam in præiudicium filiorum communium, ſed applicatur hæredibus vxoris, excluſo fiſco: vſque ad *n.* 74.

EX QVÆST. CXX. Sect. IV.

ARGVMENTVM.

Maritus non adhibendo Medicum, & non ſubminiſtrando Vxori ſuæ infirmæ medicinas, & alia neceſſaria, an, & quando priuetur lucro dotis.

MARITVS non adhibendo Medicum in infirmitate ſuæ vxoris, 7
ſi ea obierit ob talem negligentiam, omni lucro & commodo, tam ex pacto, quàm ex lege, Conſuetudine, & Statuto ſibi proueniente, priuatur. Ac par eſt, Medicum non adhibere, & imperitum adhibere. Idem eſt, vxori alimenta denegare. Quinimò niſi adſint Medici, vbi vxor infirma reperitur, Maritus obligatur aliunde quærere, quādo locus, inquo Medici commorantur, ſit vicinus; & eius facultates hanc expenſam ſuadeant: ſed in infirmitate longa, ſi Maritus ſit pauper, nec habeat tot facultates, quibus poſſit vxorem alere, & curare, ad id non obligatur niſi iuxta facultates dotis, & illius fructus. Idem non priuatur lucro dotis in infirmitate incurabili, non prouidendo Medicum, & alia neceſſaria, nec etiam ſi alibi infirmetur, & ab alio neceſſaria prouideantur. Et quia Medicum ſemper præ- 8
ſumitur adhibitum eſſe, contrarium aſſerens, probare tenetur: & ad fundandam eius intentionem, neceſſe eſt quod probetur adhiberi potuiſſe, & non fuiſſe adhibitum, niſi eſſemus in Ciuitatibus & locis inſignibus, vbi adeſſet Medicorum multitudo. Quòd ſi 9
à principio non curauerit, ſed poſtea fecerit curari, non priuatur. E contrà, Vxor

Vxor hæc & ſimilia non gerens, in infirmitate Viri, culpa lata intercedente, ac talis vt omnino morti cauſam dederit, legato, & donatione propter nuptias priuatur: vſque ad *n*.103.

EX QVÆST. CXX.

Sect. V.

ARGVMENTVM.

Parricidium quando, & quot modis committatur? quandóue eius pœna locum habeat, nec ne.

Licet olim homicidium vocaretur Parricidium, quaſi ſit paris hominis occiſio, attamen hodie Parricidium propriè dicitur quando filij occidunt Parentes, Auum, Auiam, omnéſque Aſcendentes in infinitum: & è contrà, dicti Parentes occidunt filios, nepotes, ac deſcendentes in infinitum.
11 Committitur etiam à filio naturali occidente patrem, à Priuigno, ſeu priuigna occidentibus vitricum, ſeu nouercam, à Liberto occidente Patronum, vel Patronam. Inſuper Parricida dicitur qui occidit patrem ſpiritualem, ſcilicet Baptizantem: ſocer, ſeu Socrus
12 occidentes Generum, vel Nurum: Frater occidens fratrem, vel ſororem, ſiue patrueles tantùm, ſiue matrueles tantùm; quinimò & fratrem ſeu ſororem, ſobrinum vel ſobrinam, ac generaliter omnes Tranſuerſales vſque ad quartum gradum. Frater autem procurans carcerationem ſui fratris, & Maritus occidens Vxorem, ſiue ſponſam, parricidium committunt. In crimine Parricidij iracundia non excuſat, ſed ſingulariter conſanguineus venenans carceratum conſanguineum ne publicè decapitetur, & ad effugiendam publicæ mortis ignominiam, de parricidio tenetur, & vti Parricida puniendus eſt: licèt
13 ſecundùm *Authorem* Iudex non erraret, ſi in contingentia facti pœnam extraordinariam citra mortem imponeret. In hoc crimine extranei quoque tenentur, ſi de eorum mandato fuerit commiſſum: vſque ad *n*.138.

In huiuſmodi delicto nulla excuſatio
14 habet locum: eius accuſatio perpetua eſt: vnuſquiſque opem aliquam, conſilium, aut auxilium præſtans, etiam poſt Parricidium ſepeliendo cadauer, ne detegatur: quinimò & Medicus, qui filio venenum dedit vt patrem occideret, vltimo ſupplicio afficiendus eſt. Extende ad ſubminiſtrantem pecuniam filio, ad parricidium committendum; ad nuncios euntes ante, & retro portantes litteras, aut quid ſimile facientes ad præparationem patrandi parricidij, ſi mors inde ſequatur: quinimò Parricidij pœna locum habet, etiam effectu non ſecuto, quando veneno perpetratum fuit. Alij contra. Amplia, quod ſola ſcientia filij, ſiue etiam extranei, abſque vlla prorſus Parricidij participatione faciat illos incurrere Parricidij pœnam. Alij contra, & veriùs, ſecundùm *Authorem*, optimis rationibus hanc contrariam opinionem defendentem: vſque ad *n*.159.

Limita modò propoſitam Regulam, vt genitus ex damnato coitu, ſcilicet ex inceſtu, non dicatur committere Parricidium· ac pari paſſu filius adoptiuus: nec filius expoſitus in Hiſpitali: imò nec Pater, qui occiderit filium ex ingratitudine in ſe commiſſa: & hinc eſt quod Pater occidens filium adulterantem eius nouercam, extraordinariè tantummodò punitur. Sic & filia, ſi procurauerit mortem Patris, qui eam carnaliter cognoſcere voluiſſet; vel filius occidens Patrem venientem contra fidem Chriſti, nullo modo puniuntur Sic & Parentes, quorum culpa, & iniuria in eorum lecto filij ſuffocantur, quamuis grauiter delinquere dicantur; non tamen pænâ mortis puniuntur, quamuis culpa fuerit grauis; licèt, ſi de dolo conſtaret apertè, qui tamen non præſumitur, de parricidio tenerentur. Fu- 16
rioſus verò occidens Patrem, vel parricidium committens ſine dolo, & ſic occidens per ignorantiam, parricidij pœna non tenentur, prout nec occidens ad ſui defenſionem neceſſariam. Ita & Pater filium corrigendo occidens præter intentionem: quod ſi ſecus, punitur, ſaltèm extra ordinem; cùm ei liceat atrociter verberare, & percutere. Similiter occidentes filium mon- 17
ſtruoſum, nulla pœna vinciuntur. Monſtruoſus autem partus erit, ſi habuerit caput, corpus, aut aliud notabile membrum animalis bruti. Quòd ſi maritus in domo vxoris fuerit repertus occiſus, Vxor poterit torqueri ad indicandam mortem, ſi taceat, & Curiæ non denunciet: vſque ad *n.fin*.169.

EX

EX QVÆST. CXXI.

Pars I.

ARGVMENTVM.

Patri an, & quando liceat filiam in adulterio deprehenſam vnà cum Adultero occidere.

PATRI impunè permittitur fi-
1 liam in adulterio repertam vnà
cum Adultero occidere, quamuis ſit
pater naturalis, vel adoptiuus: quæ ta-
men opinio à Canonicis Doctoribus
communiter damnatur. Ampliando,
quod iuxta prædictam opinionem per-
mittatur occidere etiam Clericum
adulterum repertum cum filia in actis
venereis, ſiue adulter ſit nobilis, ſiue
2 quacumque dignitate præfulgens; imò
& homicidium committere alteri, quo
caſu mandatarius eſſet immunis ab
omni pœna, ſi tamen Pater hoc man-
daret ratione impotentiæ, putà, quia
ſenex, vel infirmus, & poſt mandatum
mandatarius incontinenti occiderit.
Alij contra aſſerentes, id mandari non
3 poſſe, niſi filio. Declara, vt patri filiam
adulteram tunc occidere permittatur
vnico ſcilicet impetu, non autem ex in-
teruallo, licèt aliquæ horæ hoc inter-
uallum non conſtituãt, & aliqui volue-
rint, etiam poſt ſex menſes non conſi-
derari. Sed ad hoc vt licitè occidere
valeat, reperire debet adulterantem
vel in domo propriæ habitationis, vel
viri ſui, ſcilicet Generi: nec ab homi-
4 cidio eſſet immunis, ſi Adulterum tan-
tùm occideret, filiam autem liberè
dimitteret: ſufficeret tamen omnem
conatum facere de occidendo, quia
tunc perinde eſſet ac ſi occidiſſet; putà,
lethaliter vulnerando. Singulariter ipſi
prohibetur occidere filiam emancipa-
tam, viduam, vel ſi ipſe eſſet leno, aut
5 aliqua ignominia notatus. Nec licet
occidere filiam ignominioſam contra
leges matrimonium contrahentem. Et
quandocumque ſibi liceat occidere,
ſemper intelligitur, dummodo depre-
hendatur in ipſa turpitudine, & rebus
venereis, ſcilicet ſi fuiſſet in præludiis
adulterij, vt putà in lecto, in conuiuiis,
6 in oſculis, in tactu, & ſimilibus. Hæc
impunitas non extenditur ad Auum,
cui prohibetur occidere Neptem, ſic
& filio adulteram matrem, patri ſoro-
rem, & Matri filiam; ea ratione, quia
in odioſis non fit extentio de Perſona
ad perſonam. Poſſent tamen iſti Con- 7
iuncti occidere Raptores impunè in-
uentos in flagranti ſi aliter Raptum
impedire non poſſent: & quocumque
caſu, tam pater, quàm Maritus occi-
dendo filiam, & Vxorem, vt ſuprà in
adulterio deprehendas, ſemper mor-
taliter peccant; ideóque ab huiuſmodi
homicidiis abſtinendum eſt: vſque ad
num. 56.

EX QVÆST. CXXI.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Marito, an, & quando liceat Vxorem in adulterio deprehenſam, ac ipſum Adulterum occidere.

MARITO non licet impunè occi- 8
dere Vxorem in adulterio depre-
henſam: quidquid Alij contra Sed be-
ne verum eſt, quod punitur mitius. Et
ſi Adulter eſſet vilis, ſcilicet turpis, &
ignominioſus, omnimodè eſſet abſol-
uendus Maritus. Ex quo firmatur Re-
gula, vt maritus occidendo Vxorem in
adulterio deprehenſam mitiùs punia-
tur: ſic & pariter ſi eandem inueniat
prægnantem ex adulterio. Ita pariter
licet Domino occidere ſeruum Adul-
terantem cum ſua Vxore: non tamen è
contrà licet ſeruo occidere Dominum.
Secundùm autem legem Longobardo-
rum licèt Marito abſque vlla pœna oc-
cidere Vxorem adulteram vna cum
Adultero, niſi tamen ſit vilis, & igno-
minioſus, ipſéque Adulter ſit, vel Con- 9
cubinas retineat: ſed verius eſt, vt quan-
documque non ordinariè puniatur, ſiue
ſit fornicator, ſiue non; & ſiue Adulter
ſit nobilis, ſiue Vilis, dummodo repe-
riat in turpitudine, & in rebus vene-
reis, ſeu in præludiis adulterij Et quan-
do præceſſerint tres denunciationes, de
quibus *Auth. ſi quis ei, C. ad L. Iul. de
adulter.* ſufficit reperire loquentem
Adulterum cum Vxore Ac demum
concludas quod liceat tantùm occide-
re incontinenti, ſecus ex interuallo:
quia licèt aliqui velint ex interuallo li-
cere, attamen, quia res eſt valde dubia,
&

& hinc inde militant rationes vrgentes, in contingentia facti, ſerua *text. in l. non puto, ff. de iure fiſci*: ſed Principe con-
10 ſulto, & non aliàs. Filio autem indiſtinctè non licèt Patrem adulterantem cum vxore ſua occidere, prout nec vxori Maritum in adulterio deprehenſum; quamuis hoc caſu etiam vxori pœna minueretur ob cauſam iuſti doloris: vſque ad *n.127*.

EX QVÆST. CXXII.

Pars I.

ARGVMENTVM.

De grauitate, & pœna homicidij veneno commiſſi, tam in Laico, quàm in Clerico. Quid de venenante fontem, ſeu puteum? Et an Statutum de homicidio habeat locum in veneficio.

1 Veneno aliquem occidens pœna mortis naturalis plectendus eſt, non minùs, ac ſi propriis manibus occidiſſet: imò plus eſt extinguere veneno, quàm occidere gladio: dicitur enim homicidium ſic patratum, proditoriè commiſſum: ideóque filij huius delinquentis infamiam incurrunt, & Clericus quem veneno occidens, pluſquàm homicida, vltra depoſitionem, grauiori detruſione, & longiori carceratione puniendus eſt: quod ſi in ſacratiſſima Euchariſtia venenum immittere auſerit, & aliquem interemerit, Curiæ ſæculari tradendus eſt ex Summi Pontificis declaratione. Si verò aliquis carceratum venenauerit, etiam ad euitandam infamiam, morti traditur. Statutum autem de homicidio loquens non extenditur ad homicidium veneno commiſſum, niſi in iis, quæ reſpiciunt illius
2 odium. De homicidio pariter tenetur venenans fontem, ſeu puteum, ſi aliquis ex illa aqua bibens interierit; ſed morte non ſecuta tantummodo extraordinariè arbitrio Iudicis punitur: vſque ad *numer. 14.*

***

EX QVÆST. CXXII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Affectus non ſecuto effectu, an, & qua pœna puniatur in crimine veneni.

Affectvs effectu non ſecuto in crimine Veneni, ſicut in homicidio, 3
eadem pœna de Iure communi punitur. Alij contrà; affirmantes, quod Statutum mandans capitaliter puniri venenare volentem, non extendatur ad præparantem venenum: licèt ſpecialiter filius venenum emens ad effectum patrem venenandi, quamuis mors inde non ſequatur pœnam mortis incurrit. Concluſiuè loquendo affectus in crimine veneni, effectu non 4
ſecuto punitur pœna mortis, ſi deuentum fuit ad actum proximum: quod ſi ratione qualitatis, aut quantitatis non erat efficax ad occidendum, etiam quod fuerit propinatum, non imponitur pœna mortis: ſed attamen non ſecuto effectu, & actu proximo non intercedente, adhuc aliqua pœna eſt imponenda. Sed de materia vide latiùs *infrà, q.124.*

In Statu Eccleſiæ vigore bannimentorum generalium ex ſola præparatione ve- 5
neni, animo hominem necandi, adhuc effectu non ſecuto, nec ad actum proximum deuento, pœna mortis incurritur: vſque ad *num.31.*

EX QVÆST. CXXII.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Vendens, emens, conficiens, aut retinens venenum, qua pœna puniatur.

Vendens, conficiens, habens, ſeu retinens venenum necandi ho- 6
mines cauſa, tenetur *lege Cornelia de Sicar.* Licèt Alij contrà; & quoad vendentem, extende ſiue publicè, ſiue in priuato loco vendat: ſic pariter & emens, dummodo venenum emptum propinauerit, & dummodo ſcienter, & dolosè emerit animo necandi aliquem: quod in ſpecie, 1
& indiuiduè eſt probandum, præcipuè ſi emerit

emerit publicè, & palàm: quia tunc venena vendentes, conficientes, & retinentes, puniuntur pœna *legis Cornelia*, ſi animo
7 necandi homines hoc faciant: ſed vendens venena diſcolis, incognitis, fatuis, meretricibus, aut aliis ſimilibus, arbitrariè punitur. niſi eſſet particeps futuræ venenationis, quoniam tunc eadem pœna mortis plecteretur: vſque ad *n.* 52.

EX QVÆST. CXXII.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

In crimine veneni an præſumptiua probatio ſufficiat, & an etiam ad torquendum indicia leuiora ſint ſatis.

8 CVM veneni crimen occultum, & difficilis probationis reputetur ideò præſumptiones, & indicia ſufficiunt ad condemnandum extraordinariè, ſi militent contra hominem malæ famæ, & fulciantur aliquo Iuris adminiculo. Et licèt Iudex in hoc crimine debeat eſſe facilior ad torquendum, id tamen efficere nequit, niſi præcedant legitima indicia, quæ quidem plura ſunt, videlicet minæ, conſuetudo delinquendi, mendacium, fuga, mala fama, conuerſatio in domo venenati, variationes, inimicitia, tractatus de capiendo aliam in vxorem, vxore viuente, quando inquiritur maritus de vxoris venenatione; ſi verò vxor de venenatione mariti, ſi probetur adulterium. Item oritur contra inquiſitum indicium, ſi venenato ſit ſucceſſurus, dummodò aliquid aliud concurrat, aliter ſecùs, quia hoc tollitur ex bene-
9 uolentia præcedenti. Item oritur præſumptio contra eum, qui viſus fuit emere venenum, præſertim ſi ſe emiſſe neget. Item contra retinentem venenum: & contra illum, qui fuit viſus occultè cibum, & potum præparare, ſeu in mortario venenum triturare; Contra eum qui venenatum mortuum, occultè, & ſine ſolitis funeralibus ſepeliri curauit, ſeu cadauer ſtatim poſt mortem calidum ſepelire fecit. Indicium
10 pariter oritur ex eo quòd infirmi vomitus ſeruare, illóſque Medico oſtendere noluit. Contra eum, qui noluit comedere de cibo, qui prætendebatur venenatus. Contra eum qui cùm fuerit conſanguineus; de morte non doluit, ſeu lætus & ridens apparuit. Contra eum, qui in infirmitate non adhibuit debitas diligentias. Hæc omnia tolluntur per eorum contraria, ex quibus innocentia præſumitur: vſque ad *num.* 90.

EX QVÆST. CXXII.

Pars V.

ARGVMENTVM.

Poculum abortionis, amatorium, conceptionis, ſterilitatis, vel ſanitatis præbens, aut recipiens, an, & qua pœna puniatur.

QVIA pocula abortus, amatoria, & ſterilitatis, vt plurimùm cum vene- 11
nis conficiuntur, ideò ea præbens, ſeu conficiens, vt homicida punitur, ſi inde ſequatur mors: qua non ſecuta, humilior in metallum damnatur: honeſtior in inſulam perpetuò relegatur, iuncta confiſcatione medietatis bonorum. Et quia hodie hæ pœnæ receſſerunt ab aula, hoc ideo humiliores ad perpetuas triremes; honeſtiores in perpetuum exilium ſunt mittendi: fœminæ verò fuſtibus cæduntur, & ſeruiriis perpetuis alicuius Hoſpitalis traduntur. Quod ſi abortus non ſequatur, adhuc aliqua pœna arbitrio Iudicis imponitur. Et licèt reputetur homicida, nedum qui præ- 12
bet, ſeu aſſumit poculum abortionis, ſed & ſterilitatis, attamen quoad poculum abortionis, quando nullus eſt conceptus fœtus, vel ſi conceptus non adhuc formatus, & animatus, huiuſmodi poculum præbēs, & aſſumens, non tenentur pœna homicidij ordinaria, non enim ſunt veri homicidæ, ſed interpretatiuè impropriè reputantur. Poculum verò conceptionis mulieri præbens, ſi inde mors ſequatur, pœna relegationis punitur: qua non ſecuta, nulla pœna imponitur. Sterilitaris verò ſumere faciens, ex quacunque cauſa præbeatur, ſi formetur cum aliquo ſortilegio, tā quoad pœnam legalem, quàm ſpiritualem, tanquam homicida habetur. Sic & Amatorium præbens, ſi pariter mors cauſetur, pœna mortis punitur. Quod ſi in huiuſmodi poculi fabricatione interuenerit ſortilegium, tunc ad effectum pœnam imponendi inſpicienda eſt ſortilegij qualitas, & ſpecies: & ſi nihil fuerit datum in cibo, vel potu, ſed aliquid fuerit applicatum perſonæ illius, cuius amor incitari intenditur, tunc ſi nulla corporis læſio ſecuta fuerit, nec admixtum ſortilegium, nulla impo-

13 nitur pœna. Clericus ſimile poculum amatorium præbens, de Iure Canonico beneficij priuatur: ſi verò abortionis, & animati fœtus abortus ſequatur, deponitur, in Monaſterium detruditur, & Irregularitatem incurrit. Præbens alicui venenum ad bonum finem putà ſanitatis, licèt malus effectus ſequatur, & mors illud recipientis, non tamen pœna mortis, ſed
14 mitior imponitur. Quod ſi medicus infirmanti, & prægnanti mulieri ſuaſerit abortũ, cùm aliàs ſecundùm artem Medicinæ illi ſuccurri non poterat, aliqua pœna non imponitur in foro Iudiciali: non ſic in foro conſcientiæ: vſque ad *n.* 130.

EX QVÆST. CXXII.
Pars VI.

ARGVMENTVM.

Abortum faciens, ſeu cauſam illi præbens, quomodo, & quando puniatur.

QVOD pœna mortis naturalis in-
15 fligi debeat animati &, formati fœtus abortum procuranti, multi voluerunt: Alij contrà. Quod ſi non erat animatus aut formatus mitior pœna erit imponẽda. & in dubio præſumitur inanimatus. Sed quando dicatur animatus, cùm varij varia dixerint, approbata videtur ſententia Gloſ. *in l. Diuus ff. de extraord. crim.* ſcilic. quod fœtus maſculinus dicatur animatus intra quadraginta dies, fœmininus verò intra octuaginta. Quibus firmatis, vſq; ad *n.* 144.

Mulier quæ ſuis viſceribus vim infert,
16 vt partum proiiciat, exilij pœna punitur, ſi fœtus non erat animatus: ſi verò animatus, pœna parricidij tenetur. Sic pariter percutiens mulierem prægnantem, inde abortu ſecuto, cum eadem diſtinctione, pœna mortis, vel arbitraria punitur, dummodò percuſſerit eo animo vt abortus ſequeretur, & ſciens eſſe prægnantem. Mulier autem quæ abortum fecit propter pecuniam, nulla adhibita diſtinctione an fœtus fuerit animatus, néc ne, morti tradi-
17 tor: ſic & mater, quæ fœtum iam natum ſeu infantem occidit. Si verò abortus ſucceſſit abſque dolo, putà eleuando pondus, ſeu quid ſimile peragendo, nulla pœna imponitur. Quidquid Alij contrà. Quod tamen non procedit in Clerico, qui quomodocumque abortui cauſam dederit, Irregularis efficitur. De Iure Canonico Præbens pocula ſterilitatis, & abortionis excommunicatur. Et in propoſito ſingulariter nota, quod Statutum pœnam mortis 18
pro homicidio imponens, non extenditur ad occidentem fœtum, & procurantem abortum, etiam animati fœtus. Alij verò contrà. Sed à concluſione non recedas: vſque ad *n.* 166.

EX QVÆST. CXXIII.
Inſpectio I.

ARGVMENTVM.

De atrocitate, & pœna Aſſaſſinij.

ASSASSINII pœna eſt mortis naturalis qualificatæ arbitrio Iudicis: eò 1
quia crimen grauiſſimum & atrociſſimum ſit, ac delicto læſæ-Maieſtatis æquiparetur: ideóque Aſſaſſinus perpetuò eſt diffidatus à Chriſtiano populo: eius bona occupantibus conceduntur, & confiſcantur: ſententiæ excommunicationis ſubiacet: ſi ſit Clericus, deponitur etiam ab Ordine, priuatur omni honore, dignitate officio, ac beneficio, necnon teſtamenti factione paſſiua. Hæ pœnæ habent locum, & incur- 2
runtur ipſo Iure abſque alia ſententia Iudicis, licèt requiratur Declaratoria delicti: vſque ad *num.* 17.

EX QVÆST. CXXIII.
Inſpectio II.

ARGVMENTVM.

Aſſaſſinium quibus modis committatur? quando, & in quibus caſibus Aſſaſſinij pœna locum habeat.

ASSASSINVS dicitur is, qui recepta ab aliquo pecunia, mandato inter- 3
cedente, alterum occidit: quinimò, non ſolùm infideles illi qui Chriſtianos occidi faciebant, de quibus in *c. pro humani, de homicid. in* 6. ſed illi etiam Chriſtiani, qui pecunia corrupti, homines interficiunt, vel interfici faciunt: & hinc Aſſaſſinij crimen committitur à quacumque perſona, cuiuſcumque gradus, & dignitatis exiſtat, quãuis ſit Princeps: illiúſque pœna habet locum nedum in laïcis, ſed etiam in Eccleſiaſticis, Clericis, Religioſis, Prælatis, Epiſcopis, & Archiepiſcopis, ſiue mandent occidi, ſiue ipſi mandatarij exequantur.

Receptans

4 Receptans Aſſaſſinum, occultans, defendens, ſeu adiuuans, Aſſaſſinij pœna punitur. Committitur ex ſola promiſſione pecuniæ, quamuis facta ſine ſcriptura, necnon ab eo, qui alterum occidit, animo alteri complacendi, dummodò in iſto ſicario adſit aliqua ſpes præmij : quinimò & ab illo, qui occidit ſub promiſſione, vel datione alicuius rei, etiam quod non ſit
5 pecunia. Non tamen Aſſaſſinus dicitur ille, cui in præmium homicidij committendi fuerit promiſſa puella aliqua in vxorem : vſque ad *n.* 45.

EX QVÆST. CXXIII.
Inſpectio III.

ARGVMENTVM.

Specialia in crimine Aſſaſſinij.

SPECIALE eſt in crimine Aſſaſ-
6 ſinij, vt probetur probabilibus argumentis quando agitur coram Iudice Eccleſiaſtico: ſecùs ſi coram Iudice Laïco: quod Teſtes recipiantur parte non citata, & lite non conteſtata: qui probant de auditu: nec datur appellatio: de conſociis & participibus interrogatur abſque indiciis; tortura infertur; poteſt vbique capi, & puniri.

Clericus aſſaſſinus poteſt abſque alia
7 declaratione à Iudice ſæculari condemnari: non requiritur degradatio verbalis, ſed actualis confugiens ad Eccleſiam, illius immunitate non gaudet, & ab ea poteſt inuitus extrahi.

Hæredes Aſſaſſini etiam mortui, lite non conteſtata, tenentur reſtituere offenſo, aut eius hæredibus pecuniam, quam
8 viuens accepit à mandante. Huiuſmodi Aſſaſſino ſuis defenſionibus renunciare permittitur: dicitur crimen exceptum: quinimò ſtanti Statuto, quod bannitus poſſit impunè occidi, permittere id non dicitur per aſſaſſinium de Aſſaſſinis loquentia ſtatuta non extenduntur ad alios homicidas; & de homicidio diſponentia, Aſſaſſinium non includunt: vſque ad *numerum* 77.

* * *

EX QVÆST. CXXIII.
Inſpectio IV.

ARGVMENTVM.

Conatus, ſeu affectus in crimine Aſſaſſinij, an & qua pœna puniatur.

OMNES pœnæ Aſſaſſinis impoſitæ, regulariter locum habent, etiam 9
homicidio non ſecuto. Extendendo ad præſtantes fauorem, ſeu auxilium, quamuis poſt mandati acceptationem mandatum reuocauerit, ſi à mandatario fuerat deuentum ad actum proximum; ſecùs, ſi re integra; quia tunc tantùm intrat pœna extraordinaria. Idem eſt in mandatario, qui adhuc tenetur eadem pœna, effectu non ſecuto, quamuis perficere potuiſſet, & noluiſſet, poſt deuentionem ad actum proximum: eóque fortiùs ſi ſolitus fuerit in eodem genere delinquere, quia tunc omnino eſt puniendus pœna mortis naturalis. Extendendo ad auxiliatorem, auxilium cooperatiuum præſtantem: Quod ſi per ſolam præſentiam, nihil propriis manibus egiſſet, tunc morte non ſecuta, pœna mortis ordinaria non poteſt imponi. In propoſito actus proxi- 10
mus tunc dicitur, quando fuit deuentum ad inſultum, vel offenſionem. Quod ſi ageretur de pœna Statutaria, tunc Aſſaſſinus ordinariè non punitur, niſi delicto conſummato, præcipuè ſi Statuti verba eſſent præteriti temporis imperfecti; quia ſecùs quando expreſsè de conatu diſponeret. Item quando mandatarius man- 11
datum non acceptauit, tunc enim abſque dubio mandans, tantùm extra ordinem arbitrio Iudicis condemnatur: quod ſi homicidium fuiſſet ſecutum, videtur acceptatum nedum mandatum, ſed etiam executio. Et tandem licet puniatur affectus, effectu non ſecuto; attamen non ſunt ligatæ manus Iudicis quin mitiorem pœnam imponere poſſit: vſque ad *numer.* 132.

* * *

EX QVÆST. CXXIII. Inſpectio V.

ARGVMENTVM.

Excuſationes in crimine Aſſaſſinij.

ASSASSINIVM propriè dicitur
11 committi, quando occiditur aliquis Chriſtianus: ſecùs, ſi Infidelis: ex quo commiſſum non dicitur per mandantem, quempiam vulnerari, aut percuti. Aſſaſſinus enim dicitur à *ſcindo, ſcindis*, quia animam à corpore ſcindit, & ſeparat. Et adeò
13 interuentio pecuniæ eſt neceſſaria, vt non committatur ab eo, qui propriam iniuriã proſequendo, auxiliatores cõuocat: & ideò pecunia debet intercedere ad aliquem occidendum immediatè: nec committitur à Patre mandãte filio vt aliquem occidat: imò nec ab eo, qui recepta pecunia communem inimicum interficit. Extendendo,
14 vt nec Graſſatores, ſeu latrones viarum, vel maris Piratæ, propriè dicantur Aſſaſſini: nec qui pecunias ſubminiſtrat mandatario pro expenſis, nec etiam ſufficit, vt quis dicatur Aſſaſſinus, ſpes ſucceſſionis in perſona ſua, vel ſuorum: vſque ad *n.* 163.

EX QVÆST. CXXIV. Pars I.

ARGVMENTVM.

Affectus, ſeu conatus, an, quando, & quomodo puniatur, effectu non ſecuto.

AFFECTVS ſeu conatus puniri debet
1 effectu non ſecuto, quando fuerit deuentum ad actum proximum, ſed tantùm pœna extraordinaria præcipuè in atrociſſimis delictis: quæ qualia ſint? Iudicis arbitrio remittuntur. In crimine autem homicidij, ſolus occidendi animus ad aliquem actum perductus, mortis pœna meretur, etiam homicidio non ſecuto: Extendendo
2 ad crimen lenocinij. Et generaliter, quando delictum de facili poſſet trahi in exemplum pernicioſum, vel eſſet acceſſorium, prout in crimine Raptus: ſed omni caſu tantummodo imponitur pœna extraordinaria. Sic & in pœna ſpirituali, prout eſt Excommunicatio, aliáve Eccleſiaſtica cẽſura requiritur perfectio & conſummatio delicti: & hinc eſt, quod pœna Irregularitatis non infligitur in volentem homicidium perpetrare: & volens percutere Clericum vibrando in eum baculum, niſi percuſſerit, non excommunicatur excommu- 3
nicatione impoſita à Iure; licèt poſſit excommunicari Excommunicatione ab homine: quoniam in pœnis impoſitis ipſo Iure, vel ipſo facto a lege, ſeu Statuto, requiritur conſummatio delicti. Extẽdendo ad crimen Falſi, & Furti, ſeu quando ciuiliter agitur ad intereſſe in pœnis conuentionalibus, ac ſpecificè in crimine Adulterij, non punitur conatus eadem pœna: Et generaliter de conſuetudine fere totius Orbis, nunquam imponitur pœna ordina- 4
ria, effectu non ſecuto in quocumque delicto, etiam atrociſſimo, præterquam in crimine hæreſis, in quo ſola cogitatio pertinax ſeu perſeuerata cum conſenſu & voluntate cogitantis, punitur; etiam quod ad aliquem exteriorem actum non fuerit perducta. Extendendo ad matrimonium, ſi cogitatio fuerit verbis expreſſa: vſque ad *num.* 116.

EX QVÆST. CXXIV. Pars II.

ARGVMENTVM.

In ſtatutariis pœnis, an, & quomodo puniatur conatus, effectu non ſecuto.

STATVTI pœna locum non habet, vt ſuprà diximus, niſi delicto conſummato; ex quo Statutum puniens eum qui 5
acceſſit ad caſtrum, non habet locum in deprehenſo in via, dum pergebat ad Caſtrum: ac ſimiliter puniens portantem blada extra Territorium, non comprehendit deprehenſum in territorio blada portantem, ſi ſtrictè de Iure loquamur; licèt de Conſuetudine contrarium ſeruetur, ne Statutum reddatur eluſorium, etiam quod fuerit repertus per tranſitum, & ideò punitur. Multóque minùs effectu non ſe- 6
cuto imponi poteſt pœna Statutaria, quãdo Statutum loquitur per verba præteriti perfecti, vel futuri Subiunctiui, quod deriuat à præterito perfecto Indicatiui. Idem eſt in Statuto puniente attentantem violare mulierem, quia adhuc requirit conſummationem delicti: ſed tamen intelligo, quod adhuc aliqua pœna extraordinaria imponi poſſit. Quod ſi lex puniat conatum, vtique eſt ſeruanda, licèt dura, & rigoroſa. Verùm ſi Statutum certa pœna puniret eum qui rapuerit rem alienam

nam, habet locum etiam in eo qui fregerit oſtium vt raperet, licèt non abſtulerit: ſed Statuto puniente conatum, de conatu illo intelligitur, qui perductus ſit ad actum proximum, & immediatum, & agens fecerit quidquid potuerit, nec per eum remanſerit quin delictum fuerit ſecutum: vſque ad *n.*150.

8 Et tunc demum punitur conatus etiam delicto non ſecuto, quando Statuto cauente puniendus eſt qui miſſus fuerit aliquid facere, ſed adhuc requiritur actus perfectus, quia non dicitur quis miſſus, niſi ad actus perfectionem deueniat: & omni caſu Iudex habet arbitrium, mitiorem pœnam imponendi: vſque ad *numerum* 150.

EX QVÆST. CXXIV.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Pœnitentia in delictis, quando ſuffragetur Pœnitenti ad pœnam euadendam.

9 POENITENTIA in delictis, etiam quod vltra cogitationem fuerit deuentum ad aliquem actum remotum, facit, etiam in atrociſſimis, vt delinquens non puniatur: in dubio enim delictum non præſumitur conſummatum propter pœnitentiam, præcipuè ſi ſit occultum: quod ſi delictum non fuerit conſummatum, non ex pœnitentia, ſed alia de cauſa, tunc tantùm mitior pœna imponitur.

Propoſita Regula non procedit, quando pœnitentia prouenit ex impedimento facti quoad totam pœnam, licèt mitior im-
10 ponatur. Non habet locum in pœnis ipſo Iure impoſitis nec prodeſt poſt conſummatum delictum: & ſic in furto, ſi fur furatam rem Domino reſtituat, adhuc furti pœna tenetur, niſi ſtatim reſtituat; quia tunc celeri pœnitentia & ſatisfactione purgatur. Prodeſt equidem pœnitentia in foro Conſcientiæ, quando res ad priſtinam ſtatum reduci poteſt: in delictis extraordinariis: quando agitur ciuiliter ad intereſſe; aut actio originaliter non erat pœnalis; & in pluribus aliis caſibus, de quibus per Gloſ. in *l. qui ea mente, ff. de furt.* & *ibi* Scribentes: vſque ad *n. fin.* 180.

EX QVÆST. CXXV.

Pars I.

ARGVMENTVM.

Homicidium ad defenſam commiſſum, an & quando punibile ſit.

DICIT *Author* materiam propoſitæ quæſtionis amœnam, facilem, & 1
delectabilem. Defenſio autem aliud non eſt, quàm inſtantis imminentiſve offenſionis propulſatio: ex quo regulariter occidens hominem ad ſui defenſionem non punitur, cùm iuſta defenſio ſit permiſſa omnibus, etiam Excommunicato, quinimò & Diabolo; omni iure, etiam diuino, & ideo tolli non poſſit, nec à Papa, Imperatore, lege, Statuto, vel Conſuetudine. Extendendo, vt pro ſui defenſione liceat occidere Aggreſſorem, etiam in foro conſcientiæ, quocumque in loco, & in Eccleſia, quæ per effuſionem ſanguinis hoc caſu non polluitur, nec indiget reconciliatione. Et in tantùm licita eſt defenſio, vt ſi 2
quis valens ſe defendere permittat ſe occidi, mortiferè peccat, & damnatus eſt. Ex quo Clericis, & Religioſis pro defenſione propriæ perſonæ, Irregularitatis pœna non imponitur: & quod plus eſt, ſi in celebrando Miſſam fuerint ab aliquo armis inſultati, poterunt aggreſſorem occidere, & deinde reuerti ad continuandam celebrationem. E contrà, defenſio licita eſt aduerſùs 3
Clericos, Monachos, Religioſos, Cardinales, & ipſum Papam; & generaliter aduerſùs furioſos, dormientes, & quaſcumque alias perſonas cuiuſcumque generis, & quacumque dignitate fulgentes. Licita quoque eſt pro conſeruatione proprij honoris, quo caſu non permittitur occidere, ſed ſolùm reſiſtere: ſed ſi ex reſiſtentia quis poneretur in diſcrimine vitæ, tunc liceret etiam occidere. Et pro defenſione 4
ſui honoris, licèt etiam occidere ſtupratorem: ac in propoſito, ad excuſandum occiſorem, ex eo quod occiderit ad ſui neceſſariam defenſionem, ſufficit deducere ex veriſimili, & probabili timore, ac dubitatione inimicorum, armorum vſu, & impulſione, ſi terror armorum ſit iuſtus, cadat in conſtantem virum, & interueniant ſigna, ac indicia manifeſta offenſionis. Ex quo, ſi quis contra alium vulnerandi, vel occidendi cauſa ruat cum armis præſumitur inſultatus eum interfeciſſe

ad ſui neceſſariam defenſionem, & omnem pœnam euadit. Quinimò poteſt impunè offendi præparans ſe ad offendendum, & inſultandum, ſi ex præparatione immineat periculum vitæ. Licèt enim
5 minantem ſeu iactantem occidere, præuenire vulnerando, ac etiam occidendo, dummodò ſic minans ſit ſolitus minas exequi, quia homicidium dicitur factum ad defenſionem, quamuis inſultatus nondum ab inſultante fuerit percuſſus, cùm non debeant expectari vulnera & percuſſiones: & propterea non eſt excommunicatus interficiens Clericum antequam ab ipſo percutiatur, ſi aggreſſor Clericus fuerit in promptu offendendi. Ampliando vt occidere liceat aggreſſorem, non ſolùm quando inſultatus ſtat in diſcrimine vitæ, ſed etiam quando imminet periculum alicuius grauis iniuriæ perſonalis,
6 cùm aliter euadere non poſſit. Et ad defenſionem homicidium dicitur commiſſum, quando quis alterum occidit iuſſu, & mandato alicuius potentis Superioris comminantis mortem, niſi occidat. Non
7 tamen licitum, eſt percutere illum, qui tantummodò verbalem iniuriam infert, ſed etiam hoc caſu non imponitur pœna ordinaria; verùm ſi iniurians eſſet vilis, iniuriatus autem Nobilis, quamuis percuteret, omnino pœnam euaderet: vſque ad *num.* 101.

Limita modò propoſitam Regulam
8 non procedere aduersùs Magiſtratum, qui licèt iniuſtè aliquid faciat, non poteſt illi à priuato reſiſti: ſic pariter hoc prohibetur filio aduersùs Patrem; ſeruo aduersùs Dominum; famulo, ſeu ſeruitori aduersùs Patronum. Diſcipulo aduersùs Magiſtrum; Vxori aduersùs Maritum; Monacho aduersùs Abbatem; & generaliter aduersùs eos, quibus reuerentia de-
9 betur. Quod intellige, niſi ab omnibus prædictis immoderate, & atrociter animo occidendi, percuſſio, ſeu vulnus procederet, quia tunc nihil eſt quod impediat quin & ipſi poſſint impunè ſe tueri: vſque ad *n.* 112.

Et tunc demum offenſionem illatam
10 propulſare licèt, quando illa iniuſtè infeatur: ex quo bannitus, qui vigore Statuti poteſt impunè offendi, non poteſt ipſe aduersùs ſe offendentem defendere, ſi offendatur ex cauſa publicæ vtilitatis, ſecùs ſi ex odio particulari. Aggreſſor autem; etiam ſi ſibi reſiſtens excedat moderamen inculpatæ tutelæ, & ob id aggreſſor eum occidat, dicere non poteſt, hoc feciſſe ad ſui neceſſariam defenſionem, quia propter cauſam datam incurrit pœnam ordinariam.

Generaliter verò intellige dummodò 11
fuerit ſeruatum moderamen inculpatæ tutelæ, aliàs ſecùs: & quia quod quis occiderit hominem ad ſui defenſionem minimè præſumitur, ideò hoc probari debet: ſed de hac materia vide *infrà, p.* 7. *huius quæſtionis*, vbi latiſſimè de hac materia pertractatur: ſic *Author* vſque ad *n.* 120.

EX QVÆST. CXXV.
Pars II.

ARGVMENTVM.

Inſultatus, qui fugiendo poterat euadere manus Aggreſſoris, & non aufugit, ſed illum occidit, an & quomodo puniatur.

INSVLTATVS fugere non tenetur, ac poteſt aggreſſorem occi- 12
dere. Quod intellige ſi fugiendo poneret ſe in diſcrimine vitæ, præſertim vt ab aggreſſore offenderetur, & ei fugam arripere verecundum eſſet: ſed Clerici qui fugiendo poſſunt ſe ſaluare, ſi perſiſtendo aggreſſorem occidant, Irregulares fiunt. Quidquid tamen ſit de Iure Canonico, 13
& in foro conſcientiæ, certum eſt neminem teneri fugam arripere, & ſi perſiſtendo Aggreſſorem occidat, non niſi extra ordinem poteſt puniri: vſque ad *n.* 139.

EX QVÆST. CXXV.
Pars III.

ARGVMENTVM.

Occidens vnum, volens occidere alium; qua pœna puniatur.

OCCIDENS ſe defendendo, non aggreſſorem, ſeu offendentem, 14
ſed alium Tertium, non punitur: licèt Alij contrà. Ampliando, quod & occidens pro ſui defenſione Mediatorem, ſcilicet, qui ſe in rixa interponit ad eam ſedandam, volens tamen occidere aggreſſorem, non puniatur. Alij contrà. Prout ipſe Mediator, ſi ſe videat in periculo vitæ, poteſt rixantem occidere: Imò etiam poteſt rixantem inſultantem, & exiſtentem

ſtentem in periculo vitæ defendere, & Aggreſſorem impunè occidere: quinimò & etiam ſocium Aggreſſoris. Si verò Ter-
15 tius occidatur excedendo moderamen inculpatæ tutelæ, pœna arbitraria imponitur: quod pariter procedit per modum culpæ ſi volens occidere Titium, occidat Caium: ſic pariter iniurians vnum pro alio, dummodò adſit dolus, quia percutiendo Clericum vnum, percutere volens Clericum alterum, pœna Excommunicationis incurritur: vſque ad *n.* 167.

EX QVÆST. CXXV.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

Pro defenſione rerum, quando licèt reſiſtentiam facere, & Inuaſorem, ſeu furem occidere.

DEFENSIO licita eſt non ſolùm
16 pro defenſione ſui corporis, ſed etiam pro defenſione rerum ſuarum: & pro recuperatione illarum, licèt occidere furem, quamuis ipſe Dominus non ſit in periculo vitæ, dummodò aliter recuperare non poſſit; quia pro defenſione rerum ſuarum, quandocunque licita eſt defenſio aduerſùs violentiam turbatiuam, pro manutentione ſuæ poſſeſſionis, & aduerſùs violentiam ablatiuam pro recuperatione eiuſdem. Extendendo vt liceat pro defenſione rerum ſuarum conuocare amicos, vicinos, & Armatos. Vniuerſitati quoque defenſio rerum ſuarum permiſſa eſt: quinimò & ſimplici detentori, & poſſidenti alieno nomine, quamuis iniuſtè:
17 quia licèt etiam Clerico inuaſori reſiſtere: dummodò ſic defendens ſit poſitus in diſcrimine vitæ. Ampliando, quod ſi ſpoliator offerat præſtare cautionem de reſtituendo poſſeſſionem, ſpoliatus eam non tenetur recipere, & deſiſtere ab ea recuperanda: quinimò nec ſuperſedere, quando amici promittant, ſeſe interpoſituros, & reintegrationem procuratoros: vſque ad *num.* 195.

Iurem occidere licèt non ſolùm poſt-
18 quam furatus eſt, ſed etiam ante furtum, dum ſe ad furandum præparat; adeo vt nec ſibi furi ſit licita defenſio aduerſus occidere volentem: & eò fortiùs, licet occidere furem nocturnum, niſi ſe capi permittat: & eò magis agrorum nocturnum depopulatorem, & ſtratarum latrones, ſeu publicarum viarum graſſatores; nec tenetur de homicidio, qui ad capiendum furem, vel etiam ad ipſum præcipitandum, appoſuit offendiculum, vel laqueum in aliqua feneſtra.

Hæc omnia intellige, dummodù homicidium committatur incontinenti, vel poſt exſpoliationem quamprimùm, & quantocitiùs poſſit, & incontinenti quis dicitur recuperare poſſeſſionem, quando hoc fiat habita notitia, licèt temporis interuallum intercesſerit. Clericis verò hoc 19
non licèt, niſi eſſent poſiti in periculo vitæ: licèt multi velint poſſe, & ei permitti quocumque caſu, etiam abſque periculo Irregularitatis, præcipuè occidendo furem nocturnum. Et demum pro defenſione rei licitum eſt hominem occidere, quando ſcilicet eſſet res magni pretij, ſut reſiſtentiam faceret, vel fugam arriperet; furem autem diurnum non licet occidere, niſi ſe defendat, vel aliàs dominus res furatas recuperare non poſſet: eòque magis, ſi aliter apprehendi poſſet, & ad Iudicem duci: ſed occidentis aſſertioni ſta- 20
tur, quod aliter ſe, ſuàque defendere non poterat. Quod ſi excedat, non punitur pœna mortis, ſed alia mitiori: vſque ad *num.* 267.

EX QVÆST. CXXV.

Pars V.

ARGVMENTVM.

Homicidium commiſſum pro defenſione alterius, an, & quando impunibile? & an quis teneatur alterum inſultatum defendere.

DEFENSIO à Iure permiſſa eſt, & non ſolùm pro ſui ipſius defen- 21
ſione, ſed etiam pro defenſione alterius, etiam extranei, & incogniti. quem propterea ſi quis ab altero inſultatum, & in periculo vitæ conſtitutum agnoſcat, poteſt ſine metu incurſus alicuius pœnæ Aggreſſorem occidere, etiam pro defenſione inimici, & extranei; quamuis ſic defendens, & occidens ſit Clericus. Multòque magis permiſſa eſt defenſio pro ſuis Coniunctis, & Propinquis. Ex quo, ſi videam fratrem meum rixantem, & ad rixam accurro, & rixantem cum meo fratre occidam, licèt ipſe rixans non ſit Ag-

greſſor, punior tantùm de exceſſu arbitrariè; & teneor de homicidio cul-
22 poſo. Extende ad ſocium itineris, in diſcrimine vitæ conſtitutum. Quod pro defenſione ſui Domini, & in vicino pro defenſione vicini. Sic & ratione officij, Officialis tenetur ſcandalis obuiare, ac ſubditos oppreſſos defendere prout è contra, Ciues, & Oppidani tenentur defendere eorum Officialem inſultatum: & hinc Vaſalli, & ſubditi, Dominos;
23 Diæceſani, Epiſcopum; Monachi Abbatem. Non etiam quis tenetur defendendo inſultatum ponere ſe in diſcrimine vitæ; quamuis teneatur ſaltèm in foro conſcientiæ defendere, ſi id facere poſſit abſque ſuo periculo vſque ad *numer.* 330.

EX QVÆST. CXXV.

Pars VI.

ARGVMENTVM.

Moderamen inculpatæ tutelæ, quando dicatur ſeruatum, & è contra? & quomodo exceſſus puniatur.

REGVLA ſit, quod tunc demum homicidium ad defenſam com-
24 miſſum non puniatur, quando ſcilicet in eo fuerit ſeruatum moderamen inculpatæ tutelæ, & ad hoc vt nullam patiatur pœnam, omnino illud ſeruare debet, ſedula quacunque culpa: & ſic quando defenſio fit incontinenti in ipſo actu offenſionis, & in eadem rixa: quod ſi ſingulariter in capite percuſſus, & in terram cadens ſoporatus, poſtea ad ſe reuerſus percuſſorem adſtantem repercuſſerit, incontinenti offendere dicitur; quamuis media interceſſerit aliqua hora. Moderamen autem inculpatæ tutelæ conſiſtit in modo ſe defendendi: ſed quia non poteſt ſtatera præ manibus haberi in percutiendo, non ſic ſubtiliter eſt attendendum, ſed iuſto ar-
25 bitrio boni Iudicis decidendum. Quandóque etiam iſtud moderamen exceditor reſpectu cauſæ, & armorum, quoniam ſi aliquis aggrediatur cum enſe, non debet inſultatus ſe defendere cum archibuſio, ſic & aggredientem pugnis, non licet occidere ferro: verius tamen eſt, quod poſſit vulnerari eum armis inuaſor, ſeu Offenſor, ſi aliter ab offéſione, & inuaſione quis liberari non poſſit: ex quo inæqualitas armorum non tollit moderamen inculpatæ tutelæ; videlicet quando pugno inſultatus erat vir notabilis, vel talis, cui turpe erat pugnum ſuſtinere, poteſt armis offendere, & tantùm dicitur in leuiſſima culpa: vſque ad *num.* 365.

Et an quis defendendo Perſonam, & res, ſeruauerit moderamen inculpatæ 26
tutelæ, maximè attendenda eſt qualitas Perſonarum, quia licet conſiſtat in æqualitate offenſionis, & defenſionis, attamen veritas eſt, quod ſi inſultans fuerit fortior inſultato, huic licebit excedere in qualitate defenſionis, & annorum: ac è contra, ſi Aggreſſor eſſet puer, vel aliter debilis, inſultatus autem robuſtus, & fortis, tunc ſi armis vtatur, & aggreſſorem vulneret, & occidat, non dicitur ſeruatum hoc moderamen. Et licet pa 27
riter non dicatur ſeruatum, niſi quis exiſtat in ſuæ vitæ periculo, attamen ſi vrgeat timor iniuriæ perſonalis, cuius eſt magna demonſtratio, auxilij imploratio, adhuc dicitur ſeruatum: & quocunque caſu, generaliter arbitrio Iudicis remittitur, quando dicatur ſeruatum, nec ne. Quod ſi moderamen excedatur tantummodo leuiſſimâ culpâ, tunc exceſſus non punitur: leuiſſima autem culpa conſiſtit circa tria requiſita, nempè arma, tempus, & modum percutiendi: quod ſi excedatur in vno ex dictis tribus, tunc propriè leuiſſima culpa dicitur; ſi circa duo, leuis; ſi quod tria, lata, quæ extraordinariè punitur. In du- 28
bio verò, exceſſus potiùs præſumitur culpâ, quàm dolo: & ideo nunquam dicitur exceſſum ex propoſito, niſi quoad Excommunicationem, & Irregularitatem: vſque ad *n.* 419.

EX QVÆST. CXXV.

Pars VII. §. I.

ARGVMENTVM.

Quando debeat probari quem occidiſſe ad ſui defenſionem.

AD defenſionem occidiſſe probandum eſt per Allegantem, & 29
hinc confitens occidiſſe ad ſui defenſionem, omnino punitur, reiecta qualitate confeſſionis: imò non ſufficit probare

bare defenſionem,niſi etiam iſta probetur neceſſaria,quamuis ad hoc probandum ſufficiant præſumptiones, admittantur Teſtes inhabiles, Domeſtici, Conſanguinei, deponentes per ver-
30 bum, *Credo*, & ſimiles probationes: quinimò & per coniecturas,& præſumptiones; quia probata defenſione, cenſetur probata eius neceſſitas;cùm regulariter potiùs præſumatur factum ad defenſionem quàm ad vindictam:vſque ad *n*.435.

EX QVÆST. CXXV.

Pars VII. §. II.

ARGVMENTVM.

Aggreſſor quod quis fuerit, quando probetur.

CONIECTVRIS probatur quē fuiſſe
31 Aggreſſorem,& de hoc Iudicis arbitrio ſtatur. Aggreſſor autem præſumitur is, qui magis rixoſus, magis animoſus, & magis audax erat, ſeù qui robuſtior,& ferocior. Præſumitur inſuper iunior, & ex genere armorum,vel qui armatus erat, altero arma non habente. Deprehenditur ex verbis Corrixantium, ex tempore,& loco,ex aſſociatione,ex cauſa inimicitiæ, & ex quam pluribus coniecturis, de quibus *Author* loquitur remiſſiuè ad Vulpel. *Conſ.* 118.
32 *pertot*. Sed quando hinc inde adſint præſumptiones pro Aggreſſore, & Aggreſſo, tunc vna tollit aliam, & plures vincunt minores; ſi autem ſint pares, præferuntur, quæ militant ad fauorem Rei inquiſiti, imò ex ſolis coniecturis ſimplicibus, Aggreſſor non condemnatur,niſi ſint violentiæ, & indubitatæ: vſque ad *n*.483.

EX QVÆST. CXXV.

Pars VII. §. III.

ARGVMENTVM.

Quando non conſtat quis fuerit Aggreſſor, quomodo ſit procedendum ad condemnationem, ſeù ad torturam.

EX duobus Rixantibus, ſi neſcia-
33 tur quis eorum fuerit Aggreſſor, neuter condemnari debet, ſecundùm Aliquos. Sed quia Alij contra; in hac contrarietate aliquos caſus fingit Author.

Primus eſt, quando ex duobus Rixantibus,nemo fuit vulneratus,& tunc, 34
aut leuiter ambo puniuntur, aut quia carcerati ſatisfecerunt, liberè dimittuntur.

Secundus, quando ſic atrociter ſe vulnerarunt, vt ambo mortui reman- 35
ſerint, niſi appareat ſaltèm præſumptiuè quis fuit Aggreſſor, Iuſtitia ſilet, & ambo abſoluuntur.

Tertius,quando ambo Rixantes vulnerati reperiuntur, magis vulneratus 36
præſumitur Aggreſſor.

Quartus, quando ambo reperiuntur æque vulnerati,& tunc ambo æque pu- 37
niuntur.

Quintus, quando vnus reperitur mortuus, alter verò viuus, & dicit ſe 38
inſultatum, tunc eius aſſertioni creditur. Alij contra.

Sextus, quando vnus tantùm reperitur vulneratus, & tunc non vulneratus 39
præſumitur Aggreſſor. Alij contra.

Septimus, quando vterque vno & eodem tempore inuicem aggrediun- 40
tur, tunc inuicem puniuntur. Licèt Alij contra.

Octauus, quando agitur de fracta pace, ſi neſciatur quis fuerit Aggreſſor, 41
neuter de fracta pace tenetur.

Nonus, quando non conſtat quis fuerit Aggreſſor, contra neutrum po- 42
teſt deueniri ad Torturam, quidquid varij varia dicant: vſque ad *n*.503.

EX QVÆST. CXXV.

Pars VII. §. IV.

ARGVMENTVM.

Prouocatus quando quis dicatur, & quomodo probetur prouocatio.

PROVOCATIO probatur coniecturis, ex quo, qui primò rixam 43
incepit dicitur in culpa: at prouocator eſt ille, à quo malitia initium ſumit, ad iram prouocat, primo incipit verbis iniurioſis, verba ſuperba ſeù minatoria profert, primò euaginat Arma; ſed ex hoc non inducitur Aggreſſio. Item qui primò, percutit dicatur Prouocatus; ſed verius

Digitized by Google

verius eſt, quod præſumatur Prouocator, & Aggreſſor: certè tamen Prouocatus eſt ille, qui fuit diffidatus ad arma, vel mentitã accepit: vſque ad *n. fin.* 526.

EX QVÆST. CXXVI. Pars. I.

ARGVMENTVM.

Homicidium quando dicatur doloſum, quando culpoſum, quando caſuale quando ſimplex, quando deliberatum, ſeù præmeditatum, quando ex indiciis commiſſum probetur, & de eorum pœnis.

1 HOMICIDIVM doloſum dicitur illud, quod committitur ex voluntate, & animo occidendi: quod idem eſt ac homicidium ex propoſito commiſſum. Culpoſum, & non doloſum, quod committitur ſine animo occidendi. Caſuale in quo nec dolus, nec vlla culpa
2 interuenit. Doloſum rurſus diſtinguitur, quia aliud eſt ſimplex non deliberatum, neque præmeditatum, niſi tempore commiſſi homicidij, aliud verò deliberatum, & præmeditatum, reſolutum ex interuallo in mente occidentis, & prout vulgò dicitur, vnum *à ſangue caldo*, aliud *à ſangue freddo*. Et hinc ho-
3 micidium ſimplex dicitur, quod in pura rixa committitur; præmeditatum autem, quod committitur ex interuallo, *à ſangue freddo*. Homicidium ex propoſito, & deliberatè commiſſum non dicitur niſi induſtria, vel inſidiæ interceſſerint, & triplici modo committitur, proditoriè ſcilicet, per inſidias, & per aſſaſſinium. Quibus præmiſſis in genere, deueniendum ad exempla talium homicidiorum.

4 Culpoſum, ſeù Caſuale dicitur, quando quis lapide, quem verſus canem proiecit, tranſeuntem occidit; quo caſu ſi proiecerit ad ſui neceſſitatiam defenſionem, nulla pœna tenetur. Item in eo, qui proiiciendo lapidem, non credens aliquem occidere, fortuitò occidit, & tunc mitior pœna imponitur: In eo, qui ex feneſtra lapidem proiecit, & Tranſeuntem occidit: Quando quis ex alto cadens, alterum occidit: Quando pu-
5 tator ex arbore ramum deiiciens, & non proclamans, Prætereuntem occiderit; quod ſi proclamauerit, in nulla dicitur culpa. In Architecto, qui cùm Machinam ſuſtuliſſet, & eam non bene ligaſſet, cadendo, aliquem occiderit: vſque ad *n.* 25.

Homicidium caſuale dicitur quando quis equo currens, & non valens illum 6
retinere, ſic currendo aliquem occiderit. Quando quis venando, telo in feram miſſo, vel archibuſio exploſo, alterum occidit: ſed in hoc Iudex aduertere debet, an adſit aliqua culpa, & ſecundùm eam, pœnam imponere. Homici- 7
dium commiſſum in ludo aliquando reputatur culpoſum, aliquando caſuale, & quandóque etiam doloſum. Doloſum, quando vnus Colluſor dedit operam etiam in ludo permiſſo, & Colluſorem 8
interfecit. Culpoſum quando, vel reſpectu occiſoris in eo intercedit aliqua culpa. Caſuale quãdo in colluctatione, ſeù alio ludo licito, nulla præceſſerit culpa. Homicidium dicitur caſuale, quando pulſando campanas, cecidit tintinnabulum, & occidit tranſeuntem. Item quando quis impellat fortuitò aliquem habentem in manibus gladium euaginatũ, ex quo impulſus vulneratus moriatur. Homicidium culpoſum extra ordinem, & arbitrio Iudicis punitur iuxta facti, & Perſonarum qualitatem.
Homicidium in rixa commiſſum, nun- 9
quid dicatur culpoſum, an verò potiùs doloſum? Varij varia dicunt: *Author* firmat, pœnam mortis eſſe imponendam, ſi conſtet, quod occiſor fuerit rixæ Author, & Prouocator. Homicidiũ culpoſum, non punitur pœna mortis, etiam quod culpa lata fuerit commiſſum; quia, vbi agitur de pœna corporali, culpa lata non æquiparatur dolo: 10
commiſſum culpa leui, mitiori, & extraordinaria pœna: leuiſſima culpa, ſeù caſu commiſſum, ceſſante dolo, & culpa, nullo modo punitur: vſque ad *n.* 60.

EX QVÆST. CXXVI. Pars II.

ARGVMENTVM.

Dans operam rei illicitæ, quando, & qua pœna puniatur de eo, quod præter eius intentionem contingit.

DANS operam rei illicitæ, tenetur de omni eo, quod ſequitur præter 11
illius

illius intentionem & voluntatem: ex quo, qui homicidij, vel alterius mali, aut delicti cauſam dat, tenetur de omni cauſato homicidio, malo, vel delicto: qua propter Author rixæ obligatur ex omni malo inde ſecuto, etiam præter eius intentionem, pœna ordinaria: Quidquid Alij contra: & Clericus, qui dat operam rei illicitæ, ſi inde ſequantur vulnera, & cædes, quamuis præter eius intentionem, incurrit Irregulari-
12 tatem; præcipuè ſi culpa tendat, & ſit ordinata ad ſubſecutum delictum ex cauſa proxima & immediata: ſed ſi præbens cauſam remotam habetet animum nocendi, adhuc præſumeretur in culpa: & hinc ſi quis inuaſor rei alienæ faceret omnem poſſibilem diligentiam, ne quid aliud ſequeretur, non videretur teneri de ſubſecutis præter eius intentionem. Singulariter verò, ſi
13 quis, vt rem haberet cum Muliere, ingrederetur eius domum, fractis foribus, & ianuis, aliiſque ſubſequentes furtum committerent, primus Ingreſſor, libidinis cauſa, non tenebitur de ſubſecuto furto. Quod intellige ſi ingrediatur domum alicuius publicæ meretricis, cùm attentatio in huiuſmodi Perſonas, de Iure Ciuili ſit permiſſa. Pœnæ autem Statutariæ non habent locum contra illum, qui immediatè non delinquit: & quocunque caſu debet probari culpa: vſque ad *n.* 91.

EX QVÆST. CXXVI.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Animus occidendi, & animus deliberatus occidendi, quomodo probetur, & ex quibus præſumatur.

14 AD dignoſcendum ex quibus occidendi animus præſumatur, præmittitur generaliter, quod probatur exterioribus ſignis, & coniecturis, quæ an ſint ſufficientes, nec ne? remittuntur arbitrio Iudicis: debent eſſe plures, & in genere ſuo perfectè & benè probatæ: ſi autem militent pro vtraque Parte, vna tollit aliam; fortiores, minus fortes: quod ſi ſint æquales, præferuntur excludentes animum delibe-
15 ratum. Animus occidendi in dubio præſumitur, homicidio commiſſo: non tamen in dubio præſumitur doloſè, ex propoſito, & deliberatè patratum: non ergo creditur iuramento Inquiſiti, niſi concurrat præſumptio excluſiua: & ideò poteſt torqueri homicida, præcedentibus indicijs, & circumſtantijs ſuper animo occidendi. Præſumitur, & 16
non præſumitur ex qualitate, & genere armorum: excluditur ex percuſſione facta cum baculo, præcipuè cum paruo baculo, & prout vulgò dicitur, *con La-bacchetta.* Sed & ſi vulnus, aut percuſſio fuerit in loco corporis periculoſo, cum inſtrumento non apto ad occidendum, adhuc cenſetur excluſus. Non 17
præſumitur in homicidio commiſſo cum lapide, præſertim quando quis habens enſem, cum lapide percuſſit: & generaliter, quando quis non fuerit vſus armis aptis ad occidendum; licèt habuerit penes ſe. Sic præſumitur, & non præſumitur ex verbis ante rixam, in rixa, & poſt rixam prolatis: & hinc probatur ex confeſſione extraiudiciali, ex qualitate perſonæ; loci, in quo 18
homicidium eſt commiſſum; temporis; ex præcedenti conſilio, & tractu, ex incidijs, & præparatione æquorum, exercitio armorum, ex tranſportatione ſeù alienatione bonorum, ex præcedenti, & capitali inimicitiâ. Non præſumitur, quando reperitur occiſus coniunctus, vel Amicus, aut beneuolus occiſori, ex geminatione rixæ, quia ſi prima rixa verè fuit inopinata, ſecunda præſumitur calore iracundiæ ſecuta. Præſumitur ex iteratione plurium vulnerum, ex eorum qualitate, & modo percutiendi; ex parte corporis læſa. Quando Occiſor ante homicidium in- 19
cedebat cum ſocijs armatus, ex aſſiſtentia amicorum, ex inſolita delatione armorum, præcedentibus minis, & iactationibus, fuga poſt homicidium, inſecutione Inimici, tractatione cum Inimico occiſi ante homicidium: & tandem hæc omnia te mittuntur Indicis arbitrio: vſque ad *numer.* 217.

***

EX

EX QVÆST. CXXVII.

Pars I.

ARGVMENTVM.

Mortale vulnus quando dicatur? quando periculoſum? quid in dubio præſumatur? quomodo excuſetur vulnerans, dicendo quod vulneratus obiit, non ex vulnere, ſed culpa Medicorum,*vel ex malo regimine.*

CVM Homicida quandóque ex-
1 cuſetur, quod vulneratus non
obierit ex vulnere: hoc ideo præmitti-
tur, vulnus, aut eſſe mortale, aut non
mortale. Mortaliter vulneratus dicitur
ille, qui ſecundùm regulas Artis Medi-
cæ non poteſt euadere mortem, niſi
magna cum difficultate: & è contra
non mortaliter vulneratus, qui curâ
2 adhibitâ, de facili mortem euadet. Vul-
nera mortalia iterum diſtinguuntur;
alia enim ſunt omnino mortalia, & cer-
ta ad mortem; alia non omnino, & ex
neceſſitate mortem inferentia. Omnino
mortalia ſunt quæ non requirunt cu-
ram, & conſilium Medicorum: non om-
nino mortalia, ex quibus vulneratus
aliquando conualeſcit. Datur vltra vul-
nus quod non eſt mortale, vel non mor-
tale ſimpliciter, ſed aliqualiter, vel ali-
qualiter periculoſum: Quibus præmiſ-
ſis: vſque ad *n.* 10.

Quando conſtat vulnus fuiſſe mor-
tale, morte inde ſecuta, vulnerans de
3 homicidio tenetur: & quando certum
eſt, nec dubitari poteſt quod vulnus
fuerit mortale, quandócunque vulne-
ratus obierit, etiam ex interuallo, vul-
nerans de occiſo tenetur, quamuis Me-
dicus non fuerit adhibitus, vel adhibi-
tus imperitus. Quod ſi appareat non
fuiſſe mortale, quamuis moriatur, non
præſumitur ex vulnere deceſſiſſe, ſed ex
alia cauſa, vt putà culpa Medici, vel
malo regimine, quamuis id non probe-
tur, & infra paucos dies, ac breui tem-
4 pore decedat. Si autem verſemur in
dubio, vtrum vulnus fuerit mortale, nec
ne, vel etiam quando erat mortale, ſed
non conſtat, quod fuerit omnino mor-
tale, tunc conſtito Medicum non fuiſſe
adhibitum, vel adhibitum imperitum,
aut aliàs de culpa, & malo regimine,
non præſumitur ex vulnere deceſſiſſe,
& ſic vulnerans de homicidio non obli-
gatur. Aduerte tamen, quod non om- 5
nis negligentia in curando vulnus, & in
regendo Vulneratum ſufficiat, debet
enim eſſe magna, & prædominans qua-
litati vulneris: & hoc eſt ſpecificè pro-
bandum. Quo verò ad Irregularita-
tem, ſatis eſt, Clericum dediſſe cau-
ſam morti vulnerando, licèt non con-
ſtet de negligentia, mala cura, & malo
regimine: vſque ad *n.* 17.

EX QVÆST. CXXVII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Quando, & ex quibus præſumatur, ſeu probetur vulnus fuiſſe mortale, vel non.

VVLNVS fuiſſe mortale, necne,
ex coniecturis, & præſumptioni- 6
bus deducitur: ideo mortale præſumi-
tur, quando vulneratus poſt vulnus, &
intra quadraginta dies moriatur: ità te-
nent Medici, & ita obſeruat commu-
nis ſtylus, & practicatur, relictis opinio-
nibus hinc inde certantibus: quamuis
non deſint Aſſerentes, Iudicis arbitrio
hoc eſſe remiſſum. Et hæc opinio etiam
videtur magis communiter recepta,
quando arbitrium regulatur, & eſt
conforme relationi, & Iudicio Medi-
corum: Et hoc dicit *Author,* nullam ha- 7
bere difficultatem, & ità in Vrbe obſer-
uati. Vulnus an fuerit mortale, nec
ne? cognoſcitur ex parte corporis læſa,
ex longitudine, latitudine, & profundi-
tate; ex qualitate armorum, quibus fuit
illatum; ex fama publica, & ideo admit-
tuntur Teſtes dicentes, publicam eſſe
famã, vulnus fuiſſe mortale. Item quan- 8
do vulneratus nunquam recõualuit, ſed
ſemper in deterius proceſſit ex ſuperue-
nientia doloris, præſertim intenſi, ex ſu-
peruenientia ſpaſmi, qui ſolet cauſari ex
vulnere illato in locis neruoſis, ex febri
ſuperueniente, niſi probetur malum re-
gimen, quod nihil operaretur, ſi febris
incontinenti auerſiſſet poſt vulnus: ſed
ſi conſtaret vulnus non fuiſſe mortale,
acceſſio febris, mortalitatis cauſã quoad
vulnus nõ induceret. Item vulnus fuiſſe 9
mortale, nec ne, deſumitur ex qualitate
accidentium

accidentium ſuperuenientium poſt illud illatum, vomitus, & ſimilium; quibus ceſſantibus, vulnerato reconualeſcente, & deambulante, exinde noua infirmitas
10 non conſideratur: hoc vnum ſingulariter notando, quod ſi de mortalitate conſtet ex præſumptionibus, & coniecturis, tunc videatur, vulnerantem nec poſſe condemnari in pœnam ordinariam ex generali concluſione, quod præſumptiones, & indicia, quamuis indubitata non ſufficiāt ad imponendam pœnam mortis: vſq; ad *n.*87.

EX QVÆST. CXXVII. Pars III.

ARGVMENTVM.

Vulnerati malum regimen, ſeu inordinata vita, & negligentia in curando, quando, & ex quibus dignoſcatur.

11 QVIA Homicida non tenetur, quando vulneratus obierit ex malo regimine, culpa, vel negligentia; hinc eſt, quod hæc arguuntur quando in vulnere curando, vel non fuit adhibitus Medicus, vel adhibitus fuit imperitus; licèt ſola imperitia non ſatis ſit, niſi probetur culpa particularis in curando. Item arguitur ex eo, quòd noluit Medico obedire, ex eo quod ſic vulneratus concubuit cum vxore, vel alia muliere, quod nociua comederit, vinum purum biberit, de lecto ſurrexerit, & die, noctùque, nulla habita de
12 ſeipſo cura, ambulauerit. Sed hæc omnia ſunt probanda; adeò vt nec ipſi vulnerato id aſſerenti in articulo mortis credatur: vſque ad *num.* 106.

EX QVÆST. CXXVII. Pars IV.

ARGVMENTVM.

Medicis referentibus ſuper mortalitate vulneris, vel è contrà, quando credatur, nécne.

13 REGVLARITER Medicorum relationi, & iudicio ſtatur, ſuper mortalitate vulneris, vel vulneratum non ex vulnere deceſſiſſe, etiam quod non ſint DD. dummodò ſint Periti, prout ſunt Barbitonſores, & Chirurgi: quinimò iſtis creditur, vtrùm ex vulnere ſit remanſura cicatrix, & qualis? & an etiam aliqua debilitatio, & quanta. Admittuntur etiam ſerui, & fœminæ, quoniam & iſti poſſunt eſſe Medici, ac ſatis eſt deponere de credulitate. Creditur & ipſis Medicis, ſuper 14
inſtrumentis, & armis, quibus iudicant quem vulneratum fuiſſe: ſed quocunque caſu tenentur iurare, niſi ſint conducti à Publico, cum tunc ſufficiat iuramentum generale à principio electionis eis delatum. Non tamen creditur Medicis Iudæis, & Infidelibus ſuper mortalitate vulneris deponentibus: quod ſi diſcordent ſuper eadem lethalitate, magis credendum illis, qui interfuerunt curæ vulnerati, quàm cæteris. Sententia verò data à Iudice ex relatione Medicorum, quandocunque poteſt 15
retractari, & illis nunquam eſt ſtandum, niſi præcedat Iudicis diligens inquiſitio Iſti autem Medici, ſeu Chirurgi eligendi ſunt à Partibus, & quandóque Iudicis officio. Sed quidquid ſit de Iure, de Conſuetudine ſeruatur, Chirurgos referre, vulnera, eorū locum, periculum, & qualitatem: quod ſi Pars comparens opponat, tunc alij eliguntur non ſuſpecti, & eſt neceſſaria citatio, & concordatio: quod ſi ſic electi diſcordent, regulariter magis pluribus, quàm paucioribus creditur; niſi pauciores veriſimilia deponerent, rationē meliorem redderent, 16
eſſentque digniores, & peritiores: ſi verò diſcordantes æquales ſint numero, & dignitate, credendum potiùs eſt aſſerentibus pro non lethalitate vulneris Quocumque caſu debent eſſe ſaltèm duo. Sed ſi in loco non adeſſet niſi vnus Medicus, tunc illi vni creditur, præcipuè deputato à publico, vel electo de conſenſu Partium, ac præſertim ſi agatur de abſolutione Rei & concurrat aliqua præſumptio: vſque ad *n.*170.

EX QVÆST. CXXVIII. Pars I.

ARGVMENTVM.

Mortem ſibi inferens qua pœna, & quando puniatur.

REGVLARITER occidere ſeipſum, omni Iure, Diuino, Naturali, Ciuili, 1
& Canonico prohibitum eſt. Id pariter damnatum erat apud antiquos Ethnicos, & hinc eſt, quod cadauer eius, qui mortem ſibi conſciuit, pro pœna ſuſpendi poteſt, ſi ità Iudici viſum fuerit. Alij contrà. Sepultura Eccleſiaſtica caret; & ſi ibi

fuerit ſepultum, exhũmatur. Occidens inſuper, vel occidere tentans ſeipſum, infamis remanet: & ſi fuerit miles, etiam morte non ſecuta, capite punitur, niſi impatientia doloris, aut morbi, luctúſve alicuius, ſiue alia de cauſa id fecerit. Puni-
2 tur & ſeruus in ſe ſæuiens. Quinimò & Clericus, ſeipſum percutiens, & vulnerans, excommunicatur: Et Bannitus id faciens in ſeipſum, non excuſatur vigore Statuti, volentis, Bannitum poſſe impunè occidi. Extendendo, vt nec etiam liceat ſeipſum occidere indirectè, & immediatè, vt putà ſi ſibi falſa crimina obijceret, & fateretur: imò nec liceèt pro habenda pace ponere ſe in manibus inimici ad diſ-
3 cretionem. Extende, quod caſtrans, ſeu caſtrare faciens ſeipſũ, ſimul & Caſtrator, gladij animaduerſione cum publicatione bonorum plectuntur: qua pœna puniuntur Medici caſtrantes homines, licèt conſentientes, niſi ægritudo id ſuadeat, nec aliter euadere poſſit. Non licet etiam ſe occidere, credendo, ſe rem iuſtam facere: in iſto crimine punitur affectus, effectu non ſecuto, ſaltèm pœna arbitraria: &
4 tandem in hoc crimine pœnitentia non ſuffragatur, niſi tædio vitæ, vel impatientia doloris quis ſeipſum vulneraſſet. Non præſumitur tamen quem ſeipſum voluiſſe occidere; quapropter in puteo repertus ſuffocatus, non præſumitur ſe præcipitaſſe: vſque ad *n*. 46.

EX QVÆST. CXXVIII. Pars II.

ARGVMENTVM.

Occidentis ſeipſum bona quando fiſco applicentur.

5 REGVLARITER bona occidentis ſeipſum, fiſco applicantur, non obſtante teſtamento facto ab eo, qui ſeipſum occidit: præſertim quando quis occiderit ſe conſcientia patrati criminis, & metu pœnæ futuræ: eóque fortiùs illius criminis, pro quo defuncti memoria damnari poterat, ſi exiſteret in reatu criminis, pro quo veniret pœna mortis imponenda, & confiſcationis bonorum: ſeu ſi fuiſſet accuſatus, vel in crimine deprehenſus. Nec requiritur ad hoc, vt dicatur accuſatus, litis conteſtatio, ſufficit enim citatio: eóque fortiùs ſi fuerit examinatus, vel carceratus. Bona autem ſeipſum occidentis confiſcantur ipſo Iure, & ſine 6
vlla ſententia, ſi ſeipſum interfecerit accuſatus, vel deprehenſus in crimine: ſecùs è contrà: & hoc caſu confiſcantur, etiam morte non ſecuta, & teſtamentum rumpitur; adeo vt nec Fiſcus teneatur ſoluere legata.

Quod tamen non procedit, ſi quis ſe-
ipſum occiderit tædio vitæ, impatientia 7
doloris, aut ex aliqua alia cauſa: imò, hoc caſu, nec teſtamentum rumpitur. In dubio autem præſumitur potiùs quem ſeipſum occidiſſe tædio vitæ, impatientia doloris, vel ex alia cauſa, quàm ex conſcientia patrati criminis. Non etiam procedit Regula, quando quis ſe occidat conſcientia patrati criminis, pro quo pœna mortis non imponitur: & niſi crimen ſit tale, vt imponatur pœna confiſcationis bonorum: eóque magis ſi ſe occiderit, nulla præcedente accuſatione, vel deprehenſione; & hoc caſu, neque teſtamentum rumpitur, niſi tale crimen commiſiſſet, vt eius memoria damnari deberet:
eóque minùs quando indicia fuerunt pur- 8
gata, vel quando hæredes in contrarium probarent: & quocunque caſu deberet conſtare de corpore delicti patrati: vſque ad *num*. 39.

* * *

LAVS DEO.

SVCCVS

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII PARS DECIMA-QVINTA.

E X
LIBRO QVARTO, TITVLO DECIMO-QVINTO, QVÆST. CXXIX. PARS I. DE CONSVLTORIBVS, Auxiliatoribus, & Mandatoribus.

ARGVMENTVM.

Conſilium, & auxilium dare, quando, & quot modis quis dicatur? In quo differat conſilium, ab Auxilio, & mandato? Et de forma Inquiſitionis contra auxilium Præſtantes.

CONSILIVM delinquentibus datur pluribus
1 modis, de quibus *Author* loquitur remiſſiuè Et generaliter Perſuaſores, & Conſultores ſunt, qui perſuaſionibus & conſiliis præſtant opem principali Malefactori. Conſilium autem differt ab Auxilio: quia conſilium fit verbis, auxilium verò factis: qui ergo conſulit, larga tantùm & impropria ſignificatione dicitur auxilium præſtare: ideóque Statutum puniens Auxiliatorem, non trahitur ad
2 Conſultorem. Conſilium differt etiam à Mandato: quia conſilium reſpicit gratiam, & vtilitatem deliquentis; mandatum è contrà: & inſuper mandans obligatur mandando, conſulens verò non obligatur conſulendo: ex quo accuſatus de mandato, & verificatus conſulens, non poteſt puniri: vſque ad *n.* 13.

In dubio quando agitur de communi
3 vtilitate, potiùs præſumitur conſilium, quàm mandatum: dicitur in dubio, quia quando aliàs conſtaret, ſeu præſumi poſſet ex ſignis & coniecturis, id non procederet. Quò verò ad formam Inquiſitionis in materia, poteſt formari contra Principalem, & opem Præſtantem inſimul: quoad cætera, *Author* loquitur remiſſiuè: vſque ad *num.* 23.

EX QVÆST. CXXIX.
Pars II.

ARGVMENTVM.

Conſulens quando, & qua pœna puniatur.

REGVLARITER conſulens delictum punitur eadem pœna, qua 4
ipſe delinquens: & licèt Alij contrà: Retenta prima opinione de Iure magis probata, extende ad perſuadentes, inflammantes, inſtigantes, hortantes, incitantes, & inſtruentes ad eum, qui delinquendi vtilitatem oſtendit, communicatum homicidium futurum laudat, fore benè factum dicit; vel ſingulariter, *quod facturus es, citò facias.* Verba autem, *ſe lo vuoi ammazzare, ammazzalo*, vti conditionalia conſilium non ſonant. Et 5
licèt multi dicant per regulam, *Agentes,*

 &

& Conſentientes, &c. conſentientes pari pœna puniri : hoc procedit in delictis atrociſſimis, & locum habet participibus, tractantibus, ordinantibus; in præſtantibus fauorem, in Complicibus, conſociis, & conſortibus, non ſolùm ſi conſulant aliquod malum quod cadat in nomen delicti, verùm etiam ſi non cadat in ſpeciali delicti nomine, quia tunc tanquam principalis tenetur actione de dolo.

6 Clericus conſulens homicidium, Irregularitatem incurrit : & conſulens percuti Clericum, excommunicatus eſt : ſic, & conſulens furtum, tenetur de furto ſi fuit abſque tali conſilio non erat facturus, ſecùs è contrà. Extende, vt Conſulens teneatur eadem pœna delicti, ſiue delictum fuerit commiſſum incontinenti, ſiue ex interuallo poſt datum conſilium : torquetur etiam ſuper mandato, ſi delictum ſit in vtilitatem conſulentis : vſque ad *numerum* 71.

Regula non procedit in conſilio non
7 doloſo, & quando verba recipere conſilij non ſunt clara, & recipere poſſunt malam, & bonam interpretationem; niſi tamen ſecundùm communem vſum Vulgi poſſent recipi in malam partem, & niſi inter Conſulentem, & Occiſum præcedat inimicitia. Item intellige non procedere quando ex conſilio nullum fuit ortum præiudicium, vel delictum inde non fuerit ſecutum, niſi conſilium conſideretur de per ſe, tamquam titulus criminis, quo caſu, ſi delinquens veniat ad aliquem actum, & conatum, ſi delictum erat atrox, conſulens puniendus videtur pœna extraordinaria, ſi verſemur in atrocioribus. Nec tandem procedit, quando conſulens reuocaſſet conſilium in integra, ſed tunc neceſſe eſt vt ſit certum, quod ille amplius non ſit commiſſurus, & de-
8 beat denunciare perſonæ occidendæ. Alij contrà. Et tunc demum conſulens tenetur eadem pœna, quando immediatè conſuluit delictum, nec nudum tantùm conſilium dedit : & hinc conſulens non poteſt moleſtari quando principalis delinquens fuit abſolutus : & tandem Statutum loquens in faciente, non extenditur ad conſulentem, niſi loquatur in rem.

EX QVÆST. CXXIX.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Conſulens aliàs facturo, an, & qua pœna puniatur.

REGVLARITER conſulens aliàs non facturo, punitur eadem pœna, 9
qua ipſe Principalis puniendus eſt, ſecùs, ſi conſuluit aliàs facturo. Et licèt Alij contrà, firma pro communiori. In delictis verò atrociſſimis, indiſtinctè conſulens punitur eadem pœna, nec cadit diſtinctio in conſulente, aut auxiliante ſimul : quia quamquam quando quis mandat aliàs facturo, propriè non dicatur mandatum, ſed conſilium; attamen diſtinguendo, ſi Mandans
ſciebat Mandatarium eſſe aliàs facturum, 10
intrat pœna extraordinaria; ſi ignorabat, ordinaria: ſed quia quodquis eſſet aliàs facturus non præſumitur, ideò per conſulentem, ſeu mandantem probari debet, ſaltèm coniecturis : quarum *Prima* deſumitur ex præcedentibus minis. *Secunda*, ex inimicitia inter occiſum, & occidentem. *Tertia*, ex præparatione ad delinquendum. *Quarta*, quando quis poſt multos dies tardauit ad committendum delictum. *Quinta*, ex aſſertione delinquentis, concurrentibus aliis coniecturis : vſque ad *n.* 155.

EX QVÆST. CXXX.

ARGVMENTVM.

De auxilio præſtito ante delictum.

PRÆSTANS opem, vel auxilium ante delictum, vt delictum 1
committatur, punitur eadem pœna, qua ipſe delinquens. Quidquid Alij contrà. Extende ad accommodantem arma ad vulnerandum, ferramenta, ſeu alia inſtrumenta ad furandum : ad accommodantem equum, mutuantem pecuniam, vel ſcalam ad committendum furtum, vel
aliud delictum; ad aſſociantem delinquen- 2
tem; dummodò hæc omnia fiant ſcienter, & doloſè : vſque ad *n.* 31.

Amplia in eo, qui occiſori monſtrat domum, vel locum, vbi latebat occiden- 3
dus, & occiſori ſe comitem præbet : in

detinente

detinente occidendum vanis doloſiſque ſermonibus, donec ex improuiſo occidatur: in cuſtodiente Sicariorum turmam: in portante literas de delicto tractantes, ſeu ad delictum ſpectantes: ſi ex dictis omnibus cauſa detur delicto, ſeu auxilium detur per actum proximum, ex auxilio cooperatiuo; ſecùs ſi per actum remotum: quòd ſi adhuc delictum non ſequatur, non punitur, niſi in atrocioribus, & vbi requiritur dolus apertus. Sic nec punitur, niſi
4 in foro conſcientiæ, qui delicto obuiare potuit, & non obuiauit, nec offenſum defendit, quamuis hoc potuerit facere ſola acclamatione: niſi hæc omnia facere teneretur ratione ſuperioritatis, & poteſtatis, ſecundùm quam Dominus, Pater, ſeu Princeps ſcientes delictum committendum à ſeruo, filio, vel ſubdito, tenentur in quantum poſſunt obuiare, & de-
5 lictum impedire. E contrà, ſerui, filius, & vaſallus ſcientes delictum committendum in perſonam Domini, Patris, vel Principis, tenentur, reuelando, aut aliàs defendendo, & obuiando impedire. Idem in Prælato, in Officialibus, & in aliis quibuſcunque ſuperioritatem habentibus: vſque ad *num.* 71.

EX QVÆST. CXXXI. Pars I.

ARGVMENTVM.

De auxilio præſtito in delicto.

REGVLA proponitur, quod præſtans
1 auxilium in delicto, punitur eadem pœna, qua punitur ipſe delinquens: eòque magis, ſi plures ſint inſimul ad præſtandum opem: quia tunc dici poſſet, eos omnes reputari Principales: licèt verius ſit, quod ſint omnes ad inuicem auxiliatores, & ſic omnes eadem pœna puniantur, quando ex propoſito, & præcedenti tractatu auxilium præſtiterint. Ex-
2 tende ad præſtantem etiam auxilium verbis incitando & animando Aggreſſorem: & ad Clericum, qui opem ferens de delicto, habetur ac delinquens de Iure Canonico, efficitur Irregularis, ſicut etſi adſtans bello iniuſto & nihil faciens ſua præſentia, attenderit pugnantes, ex quibus cædes prouenerint. Extende pariter ad eum, qui
3 verbis, aut manibus retinet occidendum, donec vulneretur, vel prohibuit ne defenderetur inſultatus. Amplia in ſociis cooperantibus, & auxiliantibus in delicto: quia licèt auxilium præſumatur præſtitum potiùs caſu, quàm ſcienter; poteſt tamen Iudex arbitrari ex coniecturis, an quis in rixa interuenerit armatus ad præſtandum auxilium ſcienter, néc ne: & ſuper hoc Iudex torquere poteſt. Quod ſi torqueatur ille qui præſtitit auxilium co- 4
operatiuum, tunc quamuis perſiſtat in tortura, poteſt aliqua pœna mulctari extraordinariè: ſi verò torqueatur ſuper præcedenti tractatu, abſoluendus eſt. Sed tunc demum punitur eadem pœna auxiliator, ſi cum auxilio dederit cauſam delicto, nec ei pœna eſt augenda, niſi à Statuto, vel Lege expreſsè augeretur. Non etiam procedi poteſt contra Auxilia- 5
torem, & Conſultorem, niſi conſtet de delicto Principalis: non enim ſufficit ſola contumacia delinquentis, imò nec vera confeſſio ipſius delinquentis, licèt vbi non valeat proceſſus & inquiſitio contra Principalem, nec valeat contra Auxiliatorem, qui debet ſpecialiter in ſententia condemnari: ſicut è contrà, Abſolutoria lata ad fauorem Principalis, non obſtat quin moleſtari poſſit Auxiliator, niſi Principalis abſolueretur, ex eo quia non deliquiſſet: vſque ad *n.* 67.

EX QVÆST. CXXXI. Pars II.

ARGVMENTVM.

Adſtans armatus in rixa quando, & quâ pœna puniri poſſit de ope, & auxilio præſtitis.

REGVLA proponitur, quod adſtans armatus homicidio, ſeu alio delicto, 6
dicitur ipſi delicto opem, & auxilium præſtare; imò cauſam proximam dare: & ideò punitur eadem pœna, qua punitur ipſe delinquens, & homicida: diſtinguendo tamen, dummodò præceſſerit tractatus, ſecùs è contrà: niſi ex ſola aſſiſtentia delictum fuerit auctum, vt quia ex ea Aggreſſor fuerit factus audacior, inſultatus, timi- 7
dior, ac dummodò aſſiſteret ſcienter, & dolosè, animo præſtando auxilium: & in dubio ignorantia præſumitur. Licèt Alij contrà Imò iſto caſu creditur iuramenta adſtantis armati: ſed verius eſt probari coniecturis & poſſet torqueri ad fatendū, vtrum ignoranter, vel ſcienter adſtiterit.

Regula verò non procedit, ſi incepta
8 rixa, aſſiſtens ſe retrahat, homicidiúmque ſequatur ex interuallo poſt illius receſſum, vel ſteterit armatus in loco remoto à rixa, & homicidio; niſi tamen Aggreſſor redderetur audacior, & inſultatus timidior. Et tunc demum adſtans tenetur, quando homicida eſt certus, ſecùs ſi incertus: prout prorſus non obligatur, ſi ſe interpoſuit animo ſeparandi rixantes: vel fuerit præſens homicidio ſine armis, ſeu acceſſerit poſt captam rixam: multóque magis, ſi poſt vulnere illata, & rixam finitam: vſque ad *n.*101.

EX QVÆST. CXXXII.

ARGVMENTVM.

De auxilio præſtito poſt delictum.

AVxilivm præſtans poſt deli-
1 ctum, generaliter non tenetur eadem pœna; cùm non dicatur delicto opem præſtitiſſe. Idem eſt in præſtante auxilium delinquenti poſt delictum ad eum liberandum; vt putà eum aſſociando, vel alio modo tuendo; licèt hoc caſu puniri poſſit aliqua pœna arbitrio Iudicis. Non tamen puniretur Vxor auxilium præſtans Viro; neque ille, qui ſine armis, & à longè aſſociauit, quamuis ſic aſſociatum defenderit ne ab inimicis lædetetur, excepto crimine hæreſis. Sic & pariter defendens,
2 & authorizans delictum ſecutum, dummodò non fuerit antea particeps, & conſultor futuri homicidij, vel habuerit ſpecialem ſcientiam perſonæ occidendæ, & homicidij futuri. Ex quo ſuper tali aſſociatione fundatur indicium ſuper præcedenti tractatu, ſi tale auxilium incontinenti præſtetur; & niſi conſtaret quod aſſociatio fuerit facta ſine præcedenti participatione delicti. Statutum autem pu-
3 niens auxiliatorem, & fautorem, non extenditur ad auxilium præſtitum poſt delictum, niſi puniret auxilium, non reſpectu certi actus; quia tunc caperetur largo modo, & includeret auxiliantem poſt maleficium: vſque ad *numer.*42.

EX QVÆST. CXXXIII.
Cap. I.

ARGVMENTVM.

Receptans Bannitos, & Delinquentes, quando, & qua pœna puniatur.

REgvlariter receptans ma- 1
lefactorem, & delinquentem, punitur eadem pœna, qua ipſe delinquens, & malefactor. Sed hoc non procedit in ſimplici receptatore, cum de Iure requiratur occultatio, & aſſociatio. Verùm quidquid ſit de Iure, Regula indiſtinctè procedit in Statu Eccleſiaſtico, ſecundùm *Bullam Sixti V.* Extenditur ad Receptantem Reum læſæ Maieſtatis, Aſſaſſinum ad alimenta præſtantem, Mutuantem pecuniã, & Loquentem cum Bannitis: quinimò pœna incurritur, etiam ſi poſt receptationem quis pœnitentia ductus, Receptatum Curiæ tradiderit, ſecundùm Aliquos: eóque fortiùs in Receptante Hæreticum, vel notorium delinquentem. Et licèt ſecundùm Grammaticos *receptare* ſit *fre-* 2
quenter recipere, attamen in Iure vnica receptatio ſufficit, niſi fiat ex inopinato, & repentino aduentu, quamuis ex *Bulla Sixti V.* quouis modo receptentur, Receptans præſumatur particeps ipſius delicti: vſque ad *n.*17.

Regula non procedit, ſi Receptans eſſet conſanguineus, vel quando receptatio 3
non fiat per cohabitationem, & contubernium: Ex quo, qui non receptat animo occultandi, propriè receptare non dicitur: ſed ex *cit. Bull.* indiſtinctè punitur. Item non procedit in Receptante Bannitum coactè per vim, aut metum; ſed non omnis metus excuſat: requiritur enim talis, vt cadat in conſtantem virum: & in Statu Eccleſiaſtico, nullus metus excuſat. Non 4
item puitur Caupona receptans, & cibum vendens Bannitis in ſuo Hoſpitio, ſi receptet per tranſitum: quinimò etiam per plures dies, dummodò ignoranter hoc faciat. Receptans mulierem raptam, non tenetur de Raptu, ſic & Bannitum toleratum, ſi patientia, & tolerantia erat publica. Similiter receptans Bannitum ſine do- 5
lo, & ad bonum finem: & in dubio dolus non præſumitur, præſertim in perſona vili, & idiota, ac ſimplici. Sic & Receptãs nulliter Bannitum, vel de proximo reuocandum ſeu reſtituendum, aut extra territoriũ Iudicis,

Iudicis, vbi eſt Bannitus; vel etiam Bannitum in Contumacia. Alij contra. Et hoc contrarium verius, ſecundum *Bullam Sixti V. pracitatam*: vſque ad *numer. 75.*

EX QVÆST. CXXXIII.

Cap. II.

ARGVMENTVM.

De Receptante fures, & Latrones.

RECEPTANS furem poſt furtum
6 commiſſum, vnà cum furto, eadem pœna ac ipſe fur punitur: eòque magis Receptans Latrones, eos non Reuelans, & non offerens Iudici.

Declarando, quod ſimplex receptatio, niſi fiat cum occultatione, & aſſociatione, eadem pœna non puniatur.

Extende Regulam ad Receptantes
7 res furatas, qui propterea puniuntur eadem pœna furti. Alij contra: Sed retenta prima opinione, ſi tibi placeat, aduerte, quod receptatio debet eſſe reiterata, & cum promiſſione facta furibus de receptando res furatas: quod ſi non interueniat talis pactio, inductiua complicitatis, non imponitur eadem
8 pœna. Extende multo magis procedere Regulam in receptante res furatas, ſeù pecunias, à Iudicibus, & alijs adminiſtratoribus publicorum introituum, & rerum, quæ ad Fiſcum ſpectabant: & receptans Abigeos, mittitur in exilium per annos decem. Receptans fures, ſeù res furatas ignoranter, nec tenetur, nec vlla pœna punitur: ex quo tantùm punitur eadem pœna talis Receptans, quantum receptauerit animo occultandi, ſeu lucrandi aliquid: & quando Statutum punit certa pœna Receptatorem rei furatæ, tunc puniri debet non pœna à lege impoſita, etiam quod eſſent plura furta, ſed eadem Statutaria: vſque ad *num. 113.*

***

EX QVÆST. CXXXIII.

Cap. III.

ARGVMENTVM.

De Receptante Bannitos, & Delinquentes ignoranter.

RECEPTANS malefactores, Bannitos, ſeù delinquentes ignoranter, non punitur aliqua pœna, etiam 9
Statutaria, quomodocunque ſit Bannitus, & ex quocunque crimine: ſcientia enim debet eſſe plena, & in dubio non præſumitur.

Regula tamen non habet locum, quando adeſt publica vox, & fama, 10
vel eſt notorium, ſed hoc non ſufficit eſſe in Ciuitate, ſed requiritur ſpecificè in ipſo vico Ciuitatis, vbi receptatur: etiam ſufficit ſimplex rumor. Amicus verò, vicinus, & conſanguineus, præſumitur hoc ſcire, & ideo de receptatione tenetur. Sic & non poteſt allegari ignorantia à Receptante famoſum Bannitum, ſeù Latronem, niſi iſte ſibi 11
nomen mutaſſet: quinimo nec quando receptatur in loco, vbi fuit publicatum Bannum. Quod ſi daretur tantum ſcientia præſumpta, tunc imponeretur pœna extraordinaria: qua omiſſa, poterit Iudex, ſi voluerit Reum torquere ſuper dicta ſcientia: vſque ad *n. 139.*

EX QVÆST. CXXXIV.

Cap. I.

ARGVMENTVM.

Mandatum in delictis, quibus verbis contrahatur.

MANDATVM inducitur quocunque modo, & quibuſcunque ver- 1
bis: ac præſertim contrahitur verbis imperatiuis, prout ſunt, *volo*, *mando*, *occide*, *vulnera*. Contrahitur etiam verbis rogatiuis, optatiuis, enunciatiuis, æquipollentibus: quinimò & per verba imperſonalia, impropria, materialiter, & groſſo modo prolata, verba tacita, & coniecturatè importantia mandatum: attenditur enim ſubſtantia

 verborum

verborum, non autem ſonus: vſque ad *num.*14.

Declara, dummodò ex dictis verbis,
2 & ex propoſito modo, appareat de intentione, & voluntate Mandantis: & dummodò talia verba ſint apta, & idonea ad importandum mandatum, quod non inducitur ex verbis admonitoriis, commendatoriis, laudatoriis, hortatoriis, & perſuaſoriis: & hinc ſequitur, quod ſi quis inquiratur de mandato, & probetur conſilium, debeat abſolui: quapropter Teſtes ſunt diligenter interrogandi de verbis à Mandante prolatis: quinimo debet apparere deſiderium vindictæ, attenta qualitate perſonæ mandantis, & ſubſecuta offenſio debet eſſe correſpondens iniuriæ illatæ
3 ipſi mandanti. Debent ergo verba mandati eſſe clara, niſi interpretatio ad malum eſſet veriſimilior: ex quo non infertur ex verbis conditionalibus: & licèt Alij contra, & forſan veriùs; Fiſcus tamen debet probare implementum conditionis, cum deficiente conditione, mandatum quoque deficiat: non enim important mandatum verba reſtricta ad arbitrium, & voluntatem mandata-
4 rij, vt putà ſi dicatur, *ſi vis occidere, occidas:* imò nec verbis generalibus non exprimentibus perſonam occidendam, provt nec præſumitur ex datione pecuniarum, nec inducitur nutu, & ſignis ex motu capitis: vſque ad *n.*41.

EX QVÆST. CXXXV.

Caput II.

ARGVMENTVM.

Mandatum an præſumatur, ſeù inducatur ex verbis dictis famulo à Domino, ne redeas domum, donec aliquid noui ſenſerim de illata iniuria, *aut quid ſimile? Et quid de allocutione facta à Domino ad aures ſui famuli, qui poſtea ſui Domini inimicum occidit.*

REGVLA prima ſit, quod ab alio iniuriam recipiens, ſi dixerit fa-
5 mulo, *Non redeas domum, niſi aliquid ſenſerim de illo negotio:* & famulus ex tunc diſcedens, interfecerit iniuriantem, præſumitur mandatum; & Dominus ipſe eadem pœna, qua famulus neciſſor tenetur. Verùm hoc mandatum non præſumitur, niſi tribus concurrentibus, ſcilicet ſecreta allocutione ad aures, capitali inimicitia, & homicidio incontinenti ſecuto. *Author* ſecretam al- 6
locutionem fallacem dicit, & concluſionem firmat, quod tunc præſumatur mandatum, dummodò occiſus intuliſſet mandanti Domino grauem iniuriam, & correſpondentem homicidio inde ſecuto, habito reſpectu ad perſonam iniuriantem, & iniuriam. Sic enim 7
Regula procedit provt loquitur, in famulo ſcilicet, in quo non poterat cadere alia veriſimilis verborum interpretatio, quam homicidij committendi: ſecùs ſi fuiſſent prolata cum alia perſona: quinimò ex verbis Domini dictis famulo, ſi iungatur, *Accipe baculum, & non redeas domum, &c.* tunc ex genere armorum non præſumitur mandatum: vſque ad *num.*56.

Regula ſecunda ſit, quod præſumitur mandatum ex allocutione facta ad 8
aures alicuius, qui incontinenti occidit inimicum alloquentis: ſed id procedit tribus concurrentibus. *Primò*, vt allocutio ſit facta ſecretè, & ad aures. *Secundò*, vt præcedat capitalis inimicitia. *Tertiò*, vt ſequatur homicidium incontinenti: ſolum enim colloquium etiam ſecretum, non facit de ſe iudicium, licèt ſufficiat vt præcedant ſimilia, & æquipollentia: ſed ex prædictis, quamuis Alij contra, pro communiori tantummodò datur locus torturæ: vſque ad *num.*67.

EX QVÆST. CXXXIV.

Caput III.

ARGVMENTVM.

Mandatum an præſumatur in filio, ſeruo, famulo, conſanguineo, ſeù amico occidente, vel vulnerante Patris, Domini, Conſanguinei, vel Amici inimicum.

REGVLARITER filius, famulus, conſanguineus, & amicus occidentes, ſeu aliquo modo offen- 9
dentes illos, qui iniuriam eorum Patri, Domino, Conſanguineo, ſeù Amico intulerunt, non præſumuntur occidiſſe

ex

ex mandato iniuriam paſſi. Alij contra; Sed retenta Regula pro veriori, eò magis extenditur, quando talis, inimicis eſſet iniuriam recipientis: præcipuè ſi delictum conſideretur momentaneum; ſecus, ſi ſucceſſiuum, in quo non præſu-
10 mitur ignorantia: eò magis in arduis, & cauſis magni momenti, concurrente præcipuè ratificatione, ſeù aliqua coniectura, & eò fortiùs ſi ſcientes tacuerunt, & non prohibuerunt: ſed quia iſta ignorantia præſumitur, & probatur iuramento, ideo neceſſe eſt probare ſcientiam ſpecificam præcipuè niſi concurrat ſecreta allocutio, inimicitia præcedens, & delictum incontinenti ſecutum. Alij contra: & cum hac contra-
11 ria opinione reſidet *Author*, licèt dicat, quod talis mandati præſumptio elidi poſſit per ſibi contrariam, nec ſufficiat ad imponendum pœnam ordinariam, & grauem, ſed tantùm extraordinariam, & leuem: vſque ad *n. fin.* 108.

EX QVÆST. CXXXV.

Pars. I.

ARGVMENTVM.

Mandans quando, & qua pœna puniatur.

MANDANS punitur regulariter ea-
1 dem pœna, qua mandatarius: imò plus delinquit, & obligatur, nō ex mādato, ſed ex delicto ſubſecuto: & ſi Mādātes ſint plures, ſinguli eadē pœna puniuntur, ſiuè mādauerint certæ perſonæ, ſiuè etiā incertæ; vt putà, ſi publicè profitebantur quærere hominem cui mandarent homicidium, ſiuè ad talem effe-
2 ctum pecuniam ſpondebant. Sed quia Mandans fictè delictum committere dicitur, non comprehenditur ſub Statuto pœnali, puniente delinquentem: non
3 tenetur de exceſſu, nec de delicto poſt reuocationē mandati perpetrato: vel ſi Mandatarius mandatum recuſauerit, & poſt recuſationem occiderit. Item de mandato quis non tenetur, quando prætenditur, quòd inferior mandauerit ſuperiori; vt putà filius Patri, ſeruus Domino: nec etiam quando dato mandato, alter ſine mandato aceidit, ſic enim non poteſt agi contra Mandantem, niſi conſtet de mandatario, & mandato: Et hinc infertur, quod Abſolutoria lata ad fauorem mandatarij non proſit man- 4
danti; nec mandans puniatur eadem pœna, qua mandatarius, quando in mandatario adſit aliqua qualitas aggrauans pœnam, & delictum: & hinc mandans Adulterium, non tenetur eadem pœna iniuriarium: idem de pupillo doli capace, mandante falſum teſtimonium dici, non pœna falſi, ſed extra ordinem punitur.

EX QVÆST. CXXXV.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Ratificatio in delictis, an & quando Mandato æquiparetur.

RATIFICATIO in delictis æqui-
paratur Mandato, quamuis ex 5
delicto ratificato nihil peruenerit ad ratificantem, & quamuis etiam delinquens eſſet aliàs facturus. Ratificatio autem inducitur verbis, & facto; & hinc ex receptatione, & occultatione delinquentis inducitur ratificatio, ſi delictum fuerit commiſſum nomine receptantis, & æquiparatur mandato, etiam ad effectum incurrendi excommunicationem m.
Nunquam tamen inducitur ex aliquo 6
actu, niſi ex eo neceſſario inferatur: debet enim eſſe expreſſa, non autem tacita, ſeù præſumpta: nec videtur æquiparari mandato, quoad incurrendam Irregularitatem, ideóque non inducitur ex ſignis lætitiæ, & complacentiæ, provt non excluditur ex ſignis doloris: qua propter Statutum de mandato loquens, non extenditur ad ratificantem, quia licèt in Ciuilibus ratihabitio retro trahatur ad tempus celebrati contractus, non tamen ſic eſt in Criminalibus, in quibus tantùm obligāt à die ratificationis, non à die commiſſi delicti: quinimò tunc æquiparatur mandato, dummodo delictum ſit commiſſum nomine Ratificantis, & ſit ratificatum tamquam geſtum nomine ſuo: vſque ad *num.* 95.

***

EX QVÆST. CXXXV.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Mandans, an verè, vel fictè, & interpetratiuè dicatur committere delictum, & an comprehendatur ſub Statuto puniente delinquentem.

7 MANDANS delictum, quia fictè & interpetratiuè illud facere dicitur, propterea ex homicidio non dicitur propriè homicida: & Statutum puniens delinquentem, non comprehendit Mandantem: multò minus
8 comprehenditur ſub Statuto Pœnali quando iſtud corrigit Ius commune, vel eſt contra Ius commune, ſcilicet quando imponit maiorem pœnam eâ, quam imponit Ius commune, ſiue loquatur in rem, ſiuè in perſonam; licèt verè comprehenderet mandantem, quando à Iure impoſitam pœnam imponeret, vel expreſsè ſtatueret ſuper mandato, ſeù eſſet conceptum verbis generalibus, & communibus, aptis comprehendere mandatarium, & mandantem; vel eius ratio, finis, commodum, & effectus reſpicerent ipſum
9 mandantem; ſeù non comprehendendo, remaneret eluſorium, & mandantis delictum impunitum. Et generaliter mandans comprehenditur ſub Statuto puniente delictum, quando loqueretur in rem; vt putà, ſi diceret, *pro homicidio, pro furto, pro vulnere imponatur talis pœna*: ſecus, ſi loqueretur in perſonam dicendo; *ſi quis occiderit,*
10 *vulnerauerit, aut furatus fuerit*, &c. quia, licèt delictum mandantis, & mandatarij ſint vnum & idem, & hinc mandans, & mandatarius poſſint accuſari in eodem libello, attamen obligatio non eſt eadem, cùm ſint tot obligationes, quot ſunt perſonæ delinquentes: vſque ad *numer.* 150.

***

EX QVÆST. CXXXV.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

Mandans qua pœna puniatur, ſi mandatarius fines mandati exceſſerit.

MANDANS regulariter excuſatur, & non tenetur, ſi mandatarius 11
exceſſerit fines mandati: qua propter mandans aliquem percuti pugno, alapa, baculo, vel ſimilibus inſtrumentis, non aptis ad mortem inferendam, tunc non tenetur de homicidio, præcipuè ſi prohibuerit ne ferro percuteret, aut occideret: ſic pariter, & mandans aliquem *ſfriſari*: licèt hoc ſecundùm Authorem non tranſeat ſine contradictione, & de mente illius Contrarium
ſit verius. Multóque magis excuſatur 12
mandans de exceſſu mandati, quando quid mandetur, non tendens ad exceſſum ſubſecutum; vt putà, ſi mandetur rapi mulierem, & mandatarius occidat.

Mandatum inſuper poteſt excedi in tempore; vt putà, ſi quis mandauerit quem vulnerari, ſeù percuti certa die deſtinata, & non alia, ſi delictum ſequatur vltra terminum præfixum, non
tenetur. Sic quando mandatur aliquid, 13
quod erat in poteſtate mandatarij non excedere, & excedere tamen voluit.

Sed ſingulariter de exceſſu teneretur, ſi mandatarius exceſſiſſet præſente mandante, & non contradicente. Et generaliter mandans obligatur de eo, quod minus fecit mandatarius: nec non de homicidio tenetur ſi mandauit vulnerari, cum ex vulneribus de facili potuerit conſiderare mortem inde ſecuturam: vſque ad *n.*174.

EX QVÆST. CXXXV.

Pars V.

ARGVMENTVM.

De reuocatione mandati.

REGVLA firmatur, quod reuocans mandatum non teneatur, ſi 14
mandatarius

mandatarius poſt reuocationem deli-
ctum ſibi mandatum commiſerit: man-
datum enim dicitur reuocatum, non
ſolum expreſſè, ſed etiam tacitè; vt
putà, quando mandans contraxerit pa-
rentelam, vel fecerit pacem cum ſuo
inimico, quem occidi mandauerat, ſi
de iis mandatarius habuit notitiam.
15 Cenſetur etiam reuocatum per ſuper-
uenientem inimicitiam cum mandata-
rio, ſeù ex morte mandantis.

Regula ſic ampliata limitatur, & de-
claratur, quod procedat, dum modo
reuocatio, licèt ſi fuerit negligens in
intimando reuocationem, quia ceſſat
dolus, in omni delicto requiſitus, non
imponitur pœna ordinaria. Non au- 6
tem cenſetur reuocatum mandatum
per abſentiam mandantis, nec ex diu-
turnitate temporis, ex quo ſemper,
& quandócunque ſequatur delictum,
etiam quod mandatum fuerit reuoca-
tum, ſemper adbuc imponitur pœna
arbitraria: ſed hoc *Author* dicit non ha- 17
bere locum, niſi in crimine Aſſaſſinij,
& in caſu quo mandans mandati re-
uocationem non intimauerit: vſque ad
num. 188.

LAVS DEO.

SVCCVS
EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.
PROSPERI FARINACII PARS DECIMA-SEXTA.
EX LIBRO QVINTO, TITVLO DECIMO-SEXTO, QVÆST. CXXXVI. PARS I. DE DELICTIS CARNIS.

ARGVMENTVM.

Adulterium, & Copula carnalis, an præſumptionibus, & coniecturis probetur.

DELICTA carnis (dicit
Author) omnes tangunt,
1 & ſibi crede (ita aſſerit)
etiam Iuris peritos, & eos
quidem excellentes: qua-
re illorum materiam ſic contingibilem,
& communem aggreſſurus in hoc pri-
mo Quæſtionis capite Regulam conſti-
tuit, quod Adulterium, & Copula car-
nalis probetur coniecturis & præſum-
2 ptionibus: & ſi agatur de probanda in-
nocentia alicuius inquiſiti, leuiores ſuf-
ficiant; nec non Iudici tribuatur arbi-
trium in fide adhibenda ſimilibus con-
iecturis: hoc ſanè intellecto, vt debeat
eſſe circumſpectus, & diſcretus in iſtis
conſiderandis: & quia fornicatio, & co-
pula carnalis nō ex quacūque præſum-
ptione dicitur probata, ideo debent eſſe
plures, violentæ & certæ; aliàs enim
probaretur conatus quidem, non tamen
Adulterium: & quandócumque reci-
perent contrariam probationem. Præ- 3
ſumptionibus ergo & coniecturis Adul-
terium, fornicationem, & copulam
carnalem probari tunc dicimus, & fir-
mamus,

mamus, quando ſcilicet agatur ciuiliter ad impediendum matrimonium contrahendum, ad thori ſeparationem, vel dotis amiſſionem; ſecùs ſi agatur criminaliter ad pœnam, quia tunc præſumptiones etiam violentæ, quæ oriuntur ex ſolitudine, & nuditate in eodem lecto non ſatis eſſent ad probationem, ſecundum Ali-
4 quos: ſed certum eſt de mente *Authoris*, quod ſi oriantur ex actibus propinquis, ſufficiant ad imponendam pœnam extra ordinem mitiorem: & ſi verſaremur in crimine Sodomiæ, vel ſimili capitali, etiam ad imponendam pœnam corporalem, & triremium: vſque ad *n.* 26.

EX QVÆST. CXXXVI. Cap. II.

ARGVMENTVM.

Adulterium, ſeu copula carnalis, vtrùm probetur per Teſtes, ſiue ex partium confeſſione iudiciali, ſeu extraiudiciali.

REGVLARITER, quia Adulterium, & copula carnalis pro-
5 bari poteſt per Teſtes, iſti admittuntur dicentes ſe non ſimultaneè ſed ſeorſim per foramen oſtij, vel parietis vidiſſe virum & mulierem carnaliter ſe commiſcentes: non enim per hoc dictum ſucceſſiuum inducitur ſingularitas: imò recipiuntur Teſtes de credulitate, dummodò reddant cauſam credulitatis per actus viſus; quia licèt non probent concludenter, & per neceſſe, cùm tale opus non ſubiaceat oculis, probant tamen præſumptiuè, & ex tali præſumptiua probatione reſultat indicium ad condemnan-
6 dum ſufficiens. Mulieris verò inhoneſtas, & mala fama probatur per vicinos, ſi deponant per actus ad inhoneſtatem tendentes, & ſenſui viſus ſubiectos: Extendendo ad teſtes deponentes audiuiſſe virum, & mulierem inſimul in camera ſe commiſcentes: & plenè probata copula dicitur per vnicum Teſtem deponentem de viſu, hominem ſcilicet vidiſſe ſupra mulierem iunctis adminiculis. Admit-
7 tuntur etiam domeſtici: quinimò creditur aſſerentibus ſe cognouiſſe aliquam mulierem, & teſtantibus de auditu ab iis qui dixerunt aliquam mulierem carnaliter cognouiſſe: quod intellige ſi agatur ciuiliter de validitate Matrimonij, & ſic ad eius fauorem; ſecùs ſi criminaliter ad puniendum Adulterium, ſeu coitum damnatum.

In propoſito hoc vnum ſingulariter 8
nota, quod earundem Partium iurata confeſſio minimè probet copulam ad effectum ſeparationis thori, niſi alia concurrant; ea quippe ſolidiſſima ratione, quia Adulterium & copula carnalis non poteſt directè, hoc eſt per neceſſe probari per teſtes: ideóque cùm tantummodò oriatur præſumptio, vehemens quidem, & ſufficiens ad torturam, idcirco Teſtes
de auditu ex tenui pariete, vel cortina, ſeu 9
per ſpeculum vidiſſe teſtantes, virum & mulierem ſe commiſcuiſſe, plenè non probant: eóque fortiùs, ſi tales teſtes ſint lenones, & mediatores, ac dicant virum & mulierem intromiſiſſe in aliquem locum ad peccatum perpetrandum: vſque ad *num.* 73.

EX QVÆST. CXXXVI. Cap. III.

ARGVMENTVM.

Meretrix quæ dicatur? quomodóve probetur, ſeu præſumatur mulieris inhoneſtas.

QVANDO mulier dicatur mere-
trix, & quando inhoneſtam multa 10
probationum genera à Doctoribus in medium afferuntur: quotum.

Prima eſt, quando conſtat mulierem
publicè, & quæſtus cauſa, aliorum libidi- 11
ni ſe venalem præbere. Dicitur meretrix, quaſi *retro me trahens à bono opere*: nuncupatur propriè *mulier vulgaris*: vel dicitur meretrix, quia ſtipendia facit, & *mercede militat*: ex quo neceſſe eſt, vt publicè à muliere quæſtus cauſa libido exerceatur.

Secunda, quando conſtat mulierem
ſui copiam pluribus facere: ideóque re- 12
quiritur vt ſe dederit pluribus quàm duobus: quinimò vt admiſerit vltra tres, non enim poteſt dici meretrix ea, quæ vnius tantùm amore capta, illi ſui copiam facit: ſic nec pariter illa, quæ vnum tantùm admiſit.

Tertia, quando conſtat mulierem com-
morari in lupanari, offerendo ſe commu- 13
ni omnium libidini: ſed tamen hoc non datur

datur per neceſſe, cùm etiam talis dici poſſit ſi extra lupanar commoretur, dummodò publicæ libidini ſe exponat.

Quarta, quando meretricio, & inhone-
14 ſto habitu induta incedit: verùm, hæc potiùs eſt præſumptio, quàm plena probatio.

Quinta, quando mulier ſola incedit,
15 & illuc vagatur, domos ſuſpectas ingreditur, & loca illicita pertingit, ac frequentat.

Sexta ſi de nocte illius ianuam pulſan-
16 tes admittit; præſertim ſi pulſantes, & ingredientes eſſent ſcholares; vel quando conſtaret fuiſſe in balneo cum aliquo viro, ſeu probaretur iuiſſe laruatam cum viris ad tripudia.

Septima, ex inhoneſta vita matris,
17 ſeu ex paupertate mulieris, cum paupercula de facili in corpus ſuum peccare præſumatur: idem de muliere, quæ mercimoniis publicè præeſt: eòque fortiùs ſi in caupona miniſtret.

Octaua, ex fama, nedum ciuitatis,
18 ſed etiam viciniæ: præcipuè ſi tranſiuiſſet in prouerbium: prout è contrà, fama honeſtatis multùm præualet aduerſùs inhoneſtatis præſumptiones: imò ſola fama probationem non inducit, ſed tantùm coadiuuat; & adminiculatur alias præſumptiones: vſque ad *n.* 107.

EX QVÆST. CXXXVI.
Cap. IV.

ARGVMENTVM.

De præſumptionibus, & coniecturis, ex quibus Copula carnalis, & Adulterium arguitur.

PLVRES traduntur præſumptio-
19 nes ad probandam inhoneſtatem, & copulam carnalem; de quibus *Author* loquitur remiſſiuè, principaliores tantùm reaſſumendo, inter quas illa eſt, quæ ex præparatoriis ipſius Copulæ & Adulterij deſumitur; præcipuè ex allocutione viri & mulieris in loco, & horis ad copulam commodis: & propterea excommunicantur ij qui poſt trinam monitionem reperiuntur fabulari cum muliere. Item ex riſu, & ioco; ex ingreſſu in eandem domum, niſi afferatur cauſa ingreſſus, & illa quidem iuſta: imò ex frequenti ingreſſu, & tortura infertur, & ſecundùm Aliquos ad condemnationem deuenitur.

Oritur inſuper vehemens præſumptio ex conuiciis, ex tranſmiſſione munerum, 20 & iocalium nunciorùm, & litterarum amatoriarum, ex reciproco amore, ex oſculis, ex amplexu in locis ſecretis, & aptis ad reliqua perficiendum; quibus iunctis aliis ſufficiunt ad torturam: ex tactu mammillarum; & generaliter ex omni impudico tactu; ex loci ſolitudine, præſertim horis commodis ad copulandum: eòque magis in eadem camera, oſtio 21 clauſo; licet ſi vir cum muliere in loco ſecreto & abdito inuentus fuerit, non concurrentibus oſculis & amplexibus, non ſufficiat ad condemnandum, licèt ſatis ſit ad torturam.

Præſumptio etiam inducitur aduerſùs iuuenem deprehenſum in domo ali- 22 cuius pulchræ mulieris: ſed tamen non ex hoc probatur copula conſummata, niſi appareat de conſenſu mulieris, & iunctis aliis adminiculis. Maxima verò eſſet præſumptio, & ad torturam ſufficiens, ſi iuuenis inueniretur in camera cum muliere veſtibus exuſus: ſeu mulier de camera, in quam erat ingreſſa cum iuuene, 23 fuerit viſa egredi cum rubore faciei, & crine ſoluto; vel conſtaret virum & mulierem in eodem lecto dormiuiſſe; præcipuè ſi eſſet ſolus cum ſola, & nudus cum nuda: ſed tamen hæc præſumptio non concludit per neceſſe, & tantùm ſufficit ad torturam inferendam.

Item ex pernoctatione vxoris extra domum viri, ſine cauſa, & ſine illius 24 conſenſu, niſi eſſet apud proprios parentes: vel pernoctaret publicè, & palam. Ex conuerſatione cum lenis & lenonibus, ex cohabitatione viri & mulieris, ex qualitate perſonæ, & retroacta vita, ex qualitate temporis conuerſationis, ex actu à communiter accidentibus ad fornicationem tendente: & generaliter ex omni- 25 bus actibus venereis, & ſignis propinquis Copulæ & Adulterio: ſic certa, & concludens probatio inducitur, quando poſt annum abſentiæ mariti, fuit vxor inuenta prægnans: vſque ad *num.* 193.

***

EX QVÆST. CXXXVI. Cap. V.

ARGVMENTVM.

De præſumptionibus excludentibus Adulterium, & carnalem copulam.

PRÆSVMPTIO excluſiua car-
26 nalis Copulæ & Adulterij, eſt Clericatus : non enim hoc de Clerico præſumitur, licèt aſpiciatur oſculari, & amplecti mulierem. Alij contrà: & *Author* firmat in hoc maximè attendendas eſſe circumſtantias loci, & temporis, qualitatéſque perſonarum. Excluditur etiam ex affinitate, & conſanguinitate, quamuis fuerint reperti iſti affines, & conſanguinei in eodem lecto iacentes. Alij contrà. *Author* verò diſtinguit, quod hoc procedat in conſanguineis proximis, nempe inter filios, fratres, & ſorores, ſecùs in remotioribus, & vbi vrgeat aliqua violenta præſumptio fornicationis. Excludi-
27 tur etiam ex actu geſto publicè, & palam; ex ſenectute præſertim mulieris, niſi vetula fuiſſet fortis & robuſta; ex infirmitate, ex deformitate mulieris; ſicut è contrà ex pulchritudine oritur maior præſumptio fornicationis; cùm inter pulchritudinem & pudicitiam lis ſit perpetua, & exitiale bellum: vſque ad *n.* 217.

EX QVÆST. CXXXVII.

ARGVMENTVM.

Quid, & quotuplex ſit fornicatio? vnde dicatur? quo Iure prohibita? de illius pæna, & materia.

FORNICATIO deducitur à
1 verbo *fornicor*, quod idem eſt ac *meretricor*, eò quia meretrices in fornicibus, hoc eſt in locis obſcuris habitare conſueuerunt. Accipitur largè, & generaliter pro quocumque illicito coïtu: & ſpecialiter, ac ſtrictè pro concubitu ſoluti cum ſoluta.

Diſtinguitur in ſimplicem, & dupli-
2 cem: ſimplex eſt, ſoluti cum ſoluta: duplex, quæ fit cum coniugata, vel cum coniugato, & ſoluta vel ſoluto. In ſimplici fornicatione, de qua in *hac quæſtione* agitur, Regula conſtituitur, fornicationem iure diuino prohibitam, & damnatam eſſe: eóſque magis in Clericis, qui propterea deponi poſſunt: eò magis ſi ſint 3
fornicatores notorij, ſcandaloſi, & continuati: & eò fortiùs ſi habeant annexam aliquam qualitatem ſtupri, adulterij, ſacrilegij, ſeu inceſtus: ac ſint incorrigibiles: licèt Aliqui velint, quod etiam data incorrigibilitate deponi non poſſint, ſed tantùm beneficiis priuari. Alij volunt omninò deponi Clericos Regulares fornica- 4
tores, præſertim, ſi fornicatio committatur cum filia ſpirituali, ſeu cum muliere de Parochia; & de ea apud populum publica notitia habeatur: & quia fornicatio cum filia ſpirituali non præſumitur, ideo probanda eſt apertè, & concludenter: nec ſatis eſt dictum ſeu aſſertio mulieris corruptæ.

Fornicatio in propoſito, nedum Cle-
ricis, ſed etiam laïcis prohibetur: quam- 5
uis iſti in foro fori, ſiue Eccleſiaſtico, ſiue ſæculari, de Iure Ciuili non puniantur: ſed coïtus mulieris cum proprio ſeruo adeò damnatur, vt mulier ipſa capite puniatur, ſeruus verò flammis comburatur: ex *l.* 1. *Cod. de mulier. quæ propt. ſer.* vſque ad *num.* 41.

EX QVÆST. CXXXVIII. Pars I.

ARGVMENTVM.

Concubinatus quo iure prohibitus, & quæ requirantur vt Concubinatus inducatur.

CONCVBINATVS crimen ſub fornicatione continetur: & Concu- 1
binarij triplici modo accipiuntur, ſtrictè ſcilicet, largè, & largiſſimè: ſtrictè, quando mulier retinetur, & cum ea res habetur ac ſi eſſet vxor; largè, quando mulier cognoſcitur, & retinetur certo tempore: largiſſimè verò Concubinarij appellantur Sacerdotes, & vxorati, qui vltra vxores, alteras mulieres cognoſcunt: ſed propriè Concubinarius dicitur, qui ſolutam & corruptam domi retinet ad libidinem explēdam. Clericus concubinarius 2
propriè ille appellatur, qui ſolutā mulierē, & corruptā nullo ſibi ſpirituali, vel carnali vinculo coniunctam retinet & cognoſcit.

De

De Iure Ciuili Concubina impunè retineri poteſt: filij ab ea nati dicuntur naturales, & per ſubſequens Matrimonium legitimantur; ad hoc autem vt inducatur
5 Concubinatus, viri & mulieris inſimul cohabitatio diuturna requiritur, ac eſt de neceſſe vt mulier non ſit virgo, ſeu vidua honeſta, licèt per diutinam habitationem ſtuprum purgetur: quinimò requiritur vt mulier retineatur in ſchemate concubinatus, quod vir proteſtetur eam retinere in concubinam, & loco vxoris, ac habita prole eam in vxorem velle ducere. Requiri-
4 tur vt concubina honeſtè tractetur, diligatur ſicut vxor; quod ſit vnica, quia habens duas concubinas, reputatur infamis, ac ſi haberet duas vxores: quod ſit retenta, tractata, & reputata vt concubina publicè & ab omnibus, & retineatur domi in habitu concubinæ, & quidem diuerſo
5 ab habitu vxoris. Requiruntur tandem quod vir ſit perſona illuſtris, & nobilis, mulier verò inferioris conditionis. Concubinatus de Iure Diuino & Canonico prohibetur; & de Iure Ciuili licèt dubium ſit an improbetur, communior tamen opinio eſt prohibitum cenſeri: vſque ad *n. 3 2.*

EX QVÆST. CXXXVIII. Pars II.

ARGVMENTVM.

Pœna Concubinatus quæ ſit? quando habeat locum, præſertim in Clericis.

6 CONCVBINATVS Clericis interdicitur ab vniuerſo Iure: quapropter pluribus pœnis ſubiiciuntur: deponi debent arbitrio Iudicis: imò ſi bis aut ter moniti adhuc inſordeſcant, verbali degradatione plectuntur: quod ſi vxorem ducant, ab Ordinibus ſolemniter deponuntur. Laïcis quoque tam ſolutis, quàm vxoratis cócubinatus prohibetur: & ſi poſt tertiam monitionem concubinas retineant, excommunicantur: & ſi per annum in excommunicatione inſorduerint, grauiùs caſtigantur.

7 Clericus item de hoc crimine conuictus, priuatur perceptione fructuum beneficiorum, dummodò monitio præcedat: & ſi percipiat, ſuos non facit: reputatur inhabilis ad alia beneficia obtinenda: tanquam infamis reiicitur. & ſi interim celebret, efficitur Irregularis, ſolùm à Papa diſpenſandus: amittit poteſtatem ſtandi in Choro, & habendi diſtributiones: quod ſi Clericus notoriè concubinarius & fornicarius 8 exiſtat, celebrare non poteſt, & ſic nullus debet illius Miſſam audire, quòd ſi audiant, mortaliter peccant; imò communicantes cum Clerico fornicario notorio, plus peccant, quàm cum excommunicato, ſi hoc faciant ſcienter: ſic Clericus concubinarius ipſo Iure incurrit pœnas propter 9 concubinatum inflictas vigore *Bullæ Leonis X.* quod ſi perſeueret in concubinatu, & in eodem moriatur, Eccleſiaſtica ſepultura carebit, comprehendendo etiam Cardinales & Epiſcopos, vigore *præcitatæ Bullæ*, ex qua Epiſcopi concubinarij Epiſcopatu priuantur. Et ſuſpenſio ab Ordine habet locum etiam in Clericis ad Ordines minores tantummodò promotis. Ideóque retinere prædictis non licet, nedum 10 concubinas, verum nec mulieres de incontinentia ſuſpectas, & diffamatas: eiſque interdicitur conuerſatio cum commatribus. Et laïcus de Iure Canonico arbitrio Iudicis punitur, ſed concubinæ ex decreto Concil. Trident. ſi ter monitæ non paruerint, poſſunt ab Epiſcopis grauiter puniri, & à Diœceſi expelli: quod ſi Epiſcopus, ad quem ſpectat concubinarios pu- 11 nire, id negligat, dicitur *Canis mutus & impudicus*, & ſuſpenditur; quod ſi Clericus tamen efficeretur deterior quando præcisè compelleretur ad dimittendam concubinam, tunc Prælatus conniuendo ad tempus, non peccaret: veruntamen cum hoc non ſit tutum, niſi adeſſent certiſſimæ coniecturæ deteriorationis, ideo benè erit, abſque diſſimulatione punire.

Concubinarius notorius de concubinatu notorio condemnatus appellare non 12 poteſt: & notorius in propoſito dicitur ille, qui tanquam talis ex propria confeſſione, ſeu per ſententiam fuit declaratus, aut per rei euidentiam, quæ nulla poſſit tergiuerſatione celari, talis habetur. Clericus autem concubinarius emendatus, & à Superiore diſpenſatus, efficitur habilis ad ſuſceptionem quorumcumque bonorum, 13 dignitatum, beneficiorum, & officiorum: ſic enim caueri videtur ex *eadem Bulla Leonis*, cum qua concordat Concil. Trid. *ſeſſ. 25 c. 14.* ſed ſi poſt diſpenſationem recidiuus euadat, ſine ſpe alterius diſpenſationis ex *eadem Bulla* efficitur prorſus inhabilis: vſque ad *n 8 1.*

EX QVÆST. CXXXVIII.

Pars III.

ARGVMENTVM.

De Clericis ducentibus vxores.

CLericis vxorem ducere om-
14 nino prohibetur : à qua Regula
excipitur Eccleſia Orientalis, quæ Ma-
trimonio per prius contracto ſecundùm
illius ritum liberè vti poteſt : ſed ſi ſe-
mel ad ſacros Ordines fuerint promoti,
non poſſunt ſibi vxores copulare. Cle-
ricus ideo in Sacris conſtitutus vxorem
ducens committit Sacrilegium, de he-
reſi ſuſpectus eſt, efficitur Irregularis;
adeo vt nec in ſuſceptis ordinibus mi-
niſtrare, nec ad maiores promoueri
15 poſſit : ipſo Iure excommunicatus de-
ponitur ab Officio, & Beneficio : ſic &
ſub figura Matrimonij virginem vio-
lans, punitur etiam pœna ſtupri : & ſi
virgo fuerit tantæ nobilitatis, vt in po-
pulo ſcandalum oriatur, poterit ipſe
Clericis publicis verberibus, vel alia
16 publica pœnitentia puniri. Clericus
verò in minoribus conſtitutus vxorem
ducere non prohibetur : ſed priuatur
omnibus beneficiis : amittit regreſſus
auerſus, & alia iura ad beneficia ſibi
competentia : penſiones Eccleſiaſticæ,
ſiquas habeat, de ſtilo Romanæ Curiæ
illicò vacant, & beneficiis priuatur
ipſo Iure, etiam non ſecuta copula car-
nali, & quamuis ante eam mulier fue-
17 rit Monaſterium ingreſſa, cùm ius ſe-
mel extinctum etiam ceſſante cauſa
non reuiuiſcat; licèt ſecùs, ſi matrimo-
nium fuiſſet ſolùm contractum per ver-
ba de futuro : vſque ad *n.* 115.

EX QVÆST. CXXXIX.

ARGVMENTVM.

De Iudæo carnaliter cognoſcente mulierem Chriſtianam, quando, & qua pœna puniatur.

IVdæus carnaliter cognoſcens
1 Chriſtianam, arbitrio Iudicis
punitur : & pœna poteſt extendi ad
corpus, inſpecta mulieris honeſtate,
& nobilitate : quòd ſi cognoſcat mere-
tricem, leuior, & mitior eſſe debet;
ſed interueniente qualitate Adulterij,
Raptus, Inceſtus, aut Stupri, pœna
mortis imponitur : eóque magis ſi co-
gnoſceret in opprobrium fidei Catho-
licæ. Chriſtianus è contra, cognoſ- 2
cens Iudæam, ac ſi cum bruto rem ha-
buiſſet, pœna mortis punitur, & inſtar
ſodomitæ plectitur, attendendo quali-
tates & circumſtantias delicti : ſi autem
Clericus Iudæam cognouerit, irremiſ-
ſibiliter deponitur. Quæ autem dicun-
tur de Iudæa, extenduntur ad Turcam,
& quamcumque aliam Infidelem. Iu- 3
dæus autem cognoſcens Chriſtianam,
ligatur pœnis ſtatutariis, eiſdem auctis
ex qualitate, & circumſtantia delicti.
Quod ſi contrahat matrimonium cùm
Chriſtiana, tanquam omni iure dam-
natum, & vti nullum, illico irritatur,
& capitalis mortis pœnæ, ſubiicitur.
Quod ſi liberi fuerint ſuſcepti, repu-
tantur inceſtuoſi, nec huiuſmodi ma-
trimonium diſpenſari poteſt à ſede
Apoſtolica, niſi Baptiſmo præcedente.
Sed ſi Chriſtianus rem habuerit cum 4
Iudæa, neſciens eſſe talem, excuſatur;
quæ quidem ignorantia præſumitur, niſi
eſſet craſſa & ſupina, & adeo notoria
vt tergiuerſari non poſſet : vſque ad
num. 51.

EX QVÆST. CXL.

Pars. I.

ARGVMENTVM.

De pœna ducentis duas vxores, vel mulieris habentis duos viros : quæ ſit, & quando habeat locum.

VXores duas habere prohibi-
tum eſt etiam à Iure Diuino : 1
ſed qua pœna plecti debeat
huiuſmodi delinquens? cùm varij varia
dixerint, verius & communius eſt arbi-
trariam imponi; quandóque ſcilicet fu-
ſtigationis, quandóque triremium, in
locis quibuſdam ignominioſa mitra co-
ronatur, & die feſtiuo ante fores Eccle-
ſiæ exponitur. In Hetruriâ verò Statu
Sereniſſimi Magni Ducis, mei benignif-
ſimi Domini, Teſte Cabal. *caſ.* 98. ſuper 2
aſino impoſitus ac mitratus fuſtigatur
cũ duobus *conocchiis* & mulier quę duos
viros

viros duxit cum duobus *biretis*. Inſuper efficiuntur infames ipſo iure: quinimò mulier duos viros ducēti de iure Canonico inciduntur capilli, & veſtis pars anterior & poſterior abſcinduntur: nec nō contra eaſdem; & in viros binas vxores habentes, tamquam de hæreſi ſuſpectos
5 ab Inquiſitore proceditur, inquiritur: & interrogantur quid de Sacramento Matrimonij ſentiant? quod ſi ex errore, vel fidei perverſitate hoc feciſſe conuincantur, tamquam heretici puni-
4 untur. Ducens autem duas Vxores punitur, quamuis ſecundum Matrimonium ſit nullum, ex quocumque capite: extendendo ad ducentem duas ſponſas; etiam quod cum vna ex dictis non fuerit ſecuta copula carnalis: licèt hoc caſu mitior pœna imponatur. Si autem compertum fuerit, mulierem habere duos viros, tunc primo viro reſtituitur: & ſi ad illum regredi denegauerit, excommunicationis vinculo innodatur: nec ipſe Papa ex quacumque neceſſitate diſpenſare valet, vt quis
5 duas vxores retineat. Mulier verò ignoranter contrahens matrimonium cum viro vxorato, vel vir ducens vxorem maritatam inſcienter, nulla pœna puniuntur, dummodo ignorantia ſit in facto probabilis, nec erretur in iure, putando poſſe duci duas vxores: ac inſuper huiuſmodi mulier dotem datam repetit, & ſi quid ſibi occaſione prædicta à Marito promiſſum fuerit, conſequi nequit, licèt quæ ſibi tradita ſunt iuſtè retineat, dummodo ignoret virum
6 aliam vxorem habere: ſi verò ſcienter duxerit, Fiſcus auferet ab ea tanquam ab indigna: ſi verò vterque bona fide, & ignoranter nuptias contraxerit, vtrique datur repetitio: Filij verò nati ex tali matrimonio nullo, & cum altero coniugum habente maritum, vel vxorem reſpectiuè, adhoc legitimi reputantur ſecundùm Gloſ. in *L. miles*, §. *mulier*, *ff. de adulter.* Et ex text. & Gloſ. in *cap. ex tenore*, *qui filij ſint legitimi.* modò ſubſit bona fides ſaltèm ex parte alterotrius coniugis: vſque ad *n.* 41.

EX QVÆST. CXXXX. Pars II.

ARGVMENTVM.

Mulier credens virum ſuum mortuum, quando poſſit ſecundò nubere? quando credulitas dicatur iuſta? & quomodo probetur mors viri, & licentia concedatur ſecundò nubenti.

MVLIEREM ſecundò nubentem, nondum mortuo primo viro, ab omni pœna excuſari, ſi veriſimiliter credidit primum virum mortuum eſſe, indubitati Iuri dicit *Author*: nec immeritò, quia cùm ceſſet dolus, delictum conſiderari non poteſt. Sed è contrà punitur, quando credulitas fuit iniuſta: & de iure nouiſſimo Authenticorum, nec non de iure Canonico, mulier ſecundò nubere non poteſt niſi fuerit de morte viri certificata, non obſtante quacumque longa abſentia; cùm dici non poſſit plenè certiorata niſi ex concludentibus probationibus. Probatur tamen mors per nuncium deſtinatum à coniuge ad ſimilem mortem, vel vitam percontandam, ſiue per nuncium ab alio ad ipſum coniugem deſtinatum; eóque magis per tranſmiſſum à Iudice, cui quidem eſt credendum, ſi qualitas perſonæ, & cauſæ circunſtantiæ ſecùs non ſuadeant. Probatur etiam per Teſtes de credulitate, adducentes de eorum dictis bonam rationem: ſiquidem & & probatur ſi fuerit viſus in mari, & naui naufraganti: Sed per quamcumque diligentiam de reperiendo virum factam ab vxore, ſeu ab alio ad eius inſtantiam, de ſecundò nubendo licentia non impartitur, niſi certè & liquidò probetur mors coniugis: quamuis generaliter, an mors viri ſit probata, nec ne? Iudicis arbitrio remittatur: vſque ad *numer.* 76.

7 (margin beside "tem, nondum mortuo primo vi-"); 8 (beside "bationibus. Probatur tamen mors per"); 9 (beside "naui naufraganti: Sed per quamcum-")

EX QVÆST. CXLI.

ARGVMENTVM.

De Adulterij omni Iure prohibiti grauitate, & pœna: quando illa locum habeat? & quando non.

1 ADVLTERIVM nil aliud eſt, quàm alieni tori violatio: delictum quidem grauiſſimum & deteſtabile: grauius ſtupro: quaſi Sacrilegium, de iure Diuino, naturali, & gentium, Canonico & Ciuili omnino prohibitum: inter crimina publica numeratum: licèt ad accu-
2 ſandum extranei prorſus repellantur; quia in primis huiuſmodi actio accuſatoria Marito competit, deinde Patri, Fratri, Patruo, & Auunculo: datur facultas procedendi per inquiſitionem, & ex officio, ſeruata forma decreti Concil. Tridentin.
3 *ſeſſ.* 24. *cap.* 8. Eſt mixti fori: tractari poteſt coram Iudice Eccleſiaſtico tam quoad illationem pœnæ criminalis, quàm quoad amiſſionem dotis; licèt talis Iudex non poſſit pœnam mortis imponere, niſi habeat iuriſdictionem temporalem. Quod ſi mulier ſit de Iuriſdictione Eccleſiæ, poterit de Adulterio à Iudice ſæculari ab Eccleſiaſtico deputato puniri, ſi autem ſecùs, laïcus priuatiuè cognoſcit, & coram Eccleſiaſtico tractatur ſeparatio tori:
4 quinimò Iudex Eccleſiaſticus poteſt de hoc crimine cognoſcere, licèt mulier non ſit de illius foro, imponendo omnes pœnas, niſi interuenerit inſultus, & violentia, quia tunc Laïco poteſtas tribueretur: quamuis vbi contigerit de validitate Matrimonij diſputare, Laïcus iuriſdictionem exercere non poſſit. Si verò Dominus directus feudi cognoſcat vxorem vaſſalli, ius feudi perdit, ipſéque vaſallus ab illius iu-
5 riſdictione eximitur: & è contrà, ſi vaſallus rem habeat cum vxore, filia, nepte, nuru, aut ſorore ſui Domini, vel id auſus fuerit attentare, feudo priuatur, & Domino applicatur: vſque ad *n.* 49.

Extende, vt hæc pœna locum habeat, & imponatur accommodanti domum pro
6 Adulterio committendo: Et accuſatio competat etiam ſponſo aduersùs ſponſam, ſiue ſponſalia ſint contracta per verba de præſenti, ſiue de futuro: quinimò mulier accuſari poteſt etiam quod mortuo viro, cum Adultero ſe deſponſauerit. demùm vir poteſt accuſare vxorem de Adulterio commiſſo tempore primi viri.

Pœna autem Adulteris impoſita ante ius *Authen.* nedum procedit in maſculo, 7
ſed etiam in fœmina, ex quo de iure *Codicis*, etiam in fœmina pœna eſt capitalis: nec excuſatur dicendo, Maritum ſuum ſibi non reddere debitum; in ſe nimis inſæuire: quinimò, nec propter famis neceſſitatem, ſeu egeſtatem: intrat etiam pœna, quamuis matrimonium ſit nullum, & putatiuum, ac dotem conſignatam non repetit. Et licèt hodie de Conſuetudine 8
Adulteria non puniri multi voluerint, ac præſertim in regno Franciæ; Tiraquell. tamen *de Legib. connub.* dicit ibidem Adulteros impunitos non euadere: & vigore Statutorum præſertim Italiæ, ac præcipuè in Statu Eccleſiaſtico ex *conſtitut. Marchiæ, lib.* 4. *cap.* 69. imponitur pœna viginti quinque florenorum: quod ſi retineatur vxor alterius abſque voluntate viri, centum florenorum pœna irrogatur. Et quidquid ſit de Iure, hodie circumſcriptis 9
Statutis, quæ vbi adſint, vtique ſeruanda; pœna eſt arbitraria: in muliere ſcilicet, quandoque fuſtigationis: & in viro, vltra pecuniariam, exilij: quia licèt vxoratus accedens ad ſolutam non committat adulterium de iure Ciuili, ſed tantùm Stuprum; de Iure Canonico Adulterium committit. Cum meretrice autem nupta, 10
ſecundùm Aliquos licèt ceſſet pœna Adulterij ex parte viri; veritas tamen eſt, quod reſpectu mulieris meretricium non excuſet, niſi marito conſentiente: & ita firmat *Author*, pro communiori: hoc adiecto, quod ſi Clericus habeat rem cum meretrice nupta, non excuſetur. Et generaliter Adulterij pœna non euitatur mu- 11
lierem cognoſcendo, quæ licèt meretrix ante nuptias, poſtea maritata deſierit meretricari. Idem & immaritata, quæ non adhuc inceperit meretricari, licèt animo meretricandi ſe poſuerit in proſtibulo. Non autem locum habet huiuſmodi pœna in cognoſcente concubinam alterius, 12
ſed tantùm datur actio ſtupri: prout mulier non punitur, ſi per vim paſſa fuerit adulterium; vel ſe cognoſci ab alio, quem credebat ſuum virum. Extendendo non etiam committi à cognoſcente mulierem, 13
quam neſciebat eſſe nuptam: ſed in dubio ignorantia non præſumitur: nec deſunt volentes ignorantiam non excuſare: licèt pœna ordinaria non irrogetur effectu non ſecuto.

Vxor autem maritum criminaliter 14
quoad pœnam infligendam accuſare non poteſt;

poteſt; ſecùs verò ciuiliter ad ſepara-
tionem tori; & dotis, atque donato-
rum propter nuptias reſtitutionem. Id
tamen non procedit de Iure Canoni-
co, cum ex generali capite iniuriarum,
virum accuſare poſſit, cùm negari non
poſſit quod iniuriam patiatur ex adul-
terio ſui viri. Sed non poteſt contra
mulierem agi de adulterio niſi priùs
15 probato matrimonio, nec etiam accu-
ſari quando prætenſus adulter, fuit ab-
ſolutus: & denique hoc crimen & pœ-
na tolluntur abolitione eorum qui le-
gitimè accuſarunt: vſque ad *n. fin.* 109.

EX QVÆST. CXLII.

Pars I.

ARGVMENTVM.

*Vxor an & quando pro adulterio amit-
tat dotem? & quid de vidua com-
mittente ſtuprum infra annum luctus,
vel poſt.*

VXor ex adulterio regulariter
1 dotem amittit: priuatur dona-
tione propter nuptias, & lucro dotis
ex pacto proueniente: amittit etiam
dotem promiſſam, quam vir lucratur,
necnon omnia legata & à Marito do-
nata. Quod procedit non obſtante
quacumque viri ſæuitia, egeſtate, in-
opia, non redditione debiti; & quam-
uis ſit vxor putatiua: ideóque matri-
monium nullum propter aliquod im-
pedimentum Affinitatis ſeu Conſan-
guinitatis, dummodò committatur an-
te ſententiam latam ſuper ſeparatione
tori, & in validitate Matrimonij. Hæ-
2 redes verò mulieris agentis ad dotis
repetitionem, exceptione Adulterij
repelluntur: & ſic tam agendo, quàm
excipiendo amittitur dos: quinimò ſu-
per hoc nec valent pacta contraria, &
vxor ex Adulterio dote priuata, non
poteſt petere alimenta, licèt ali debeat
à filio, niſi in vitæ turpitudine luxu-
riosè viuendo perſiſtat. Et è contrà, à
Marito adultero vxor recuperat do-
tem, & lucratur donationem propter
nuptias, etiam conſtante matrimonio:
& ſi à viro accuſetur, poteſt contra il-
lum de adulterio excipere ante litem
conteſtatam, vt vnius adulterium cum
altero compenſetur, dummodò à prin-
cipio actio criminalis fuerit intentata.

Vidua verò, ſi mortuo marito ſtu-
prum commiſerit, & ipſa dotem amit- 3
tit, illáque acquiritur hæredibus Ma-
riti. Alij contrà: & in iudicando non
errabitur adhærendo benigniori, &
æquiori ſententiæ, quod dos ſcilicet
non amittatur, licèt indubitanter pri-
uetur legatis, donatis, augumento do-
tis, & lucro facto conſtante Matrimo-
nio, necnon quibuſcumque aliis bo-
nis prouenientibus à Marito. Quod ſi
infra annum ſtuprum committat, ap- 4
plicantur hæredibus, & perſonis enu-
meratis in *leg. 1. C. de ſecund. nupt.* ſi verò
poſt annum, applicantur Fiſco: provt
è contrà, maritus in viduitate luxurio-
ſam vitam ducens, perdit omnia legata,
& donata ſibi ab vxore: ſed in hac
Concluſione ne figas pedes: ſi hoc
enim verum eſſet (provt dicit *Author*)
omnes ferè Mariti in viduitate dotem
& lucrum amitterent.

Maritus verò, mortua vxore, poteſt
etiam contra hæredes ad reſtitutionem 5
dotis agentes de Adulterio excipere,
eóſq; tali exceptione repellere. Quod
procedit, ſi vxore viuente Adulterium
non innotuit: quinimò non deſunt
volentes non eſſe neceſſariam in vita
mariti accuſationem, nec diuortium:
ſed ſi notitiam habuiſſet, & domi reti-
nuiſſet, quamuis inde ſequuta eſſet re-
conciliatio, ſimili exceptione non de-
fenderetur: eóque fortiùs ſi vxori re-
miſiſſet, & accuſationi renunciaſſet:
hoc ſanè intellecto, quod renunciatio
non trahatur ad Adulterium commiſ-
ſum reconciliatione ſecuta, niſi con-
ſenſerit adulterio, vel ipſe leno exti-
terit, tunc enim dotem non lucrabi-
tur, quia ipſo excipiente de adulterio,
vxor replicare poteſt de Lenocinio.
Sic & non procedit in præiudicium pa- 6
tris filiam dotantis; nam ipſo viuente
eidem dos reſtituitur excluſo Marito
accuſatore, quamuis pater non ſtipu-
latus fuerit dotem ſibi reddi, niſi ad-
eſſet Statutum in contrarium. Sic &
pariter dotem datam ab extraneo, cum 7
ſtipulatione quod ſoluto matrimonio
ſine liberis ſibi reſtituetur, hanc do-
tem maritus non lucratur propter
adulterium vxoris: dummodò extra-
neus dotem ſibi reddi ſtipulatus fuerit.

Regula tamen procedit quando Ma-
ritus & vxor ex eodem matrimonio li-
beros non procreaſſent: quod ſi ha-
buiſſent, ipſis liberis reſeruatur, ſaluo

vſufructu, qui Marito acquiritur. Extendendo, etiamſi de altero Matrimonio filij extarent.

8 Hæc amiſſio dotis non datur niſi præcedente ſententia: & quia hodie ex *Authentica, ſed hodie*, ſunt correctæ aliæ *leges*, adeò vt dos ablata per adulterium non applicetur Marito: ad talia iura concordanda, variæ adducuntur opiniones: & Author firmat, quòd *dicta Authentica, ſed hodie*, tantummodò habeat locum, quando vxor propter Adulterium in Monaſterium detruſa, marito recuſante eam recipere, poſt biennium monialem habitum aſſumpſerit: tunc enim dos amiſſa ipſi
9 Monaſterio & filiis applicatur: quòd ſi vxor monialem habitum non aſſumpſerit, & Monaſterium multò minùs fuerit ingreſſa, tunc maritus accuſans dotem lucratur, dummodò Adulterium ſit plenè, & clarè probatum: vſque ad *num.* 113.

EX QVÆST. CXLII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Hæredibus Mariti, an, & quando competat contra vxorem agentem ad dotis reſtitutionem actio ſeu exceptio Adulterij.

ACtio, ſeu exceptio Adulterij
10 non competit hæredibus Mariti, ad repellendum vxorem agentem ad dotis reſtitutionem, de opinione quãplurium. Alij verò diſtinguentes dicunt, talem actionem competere quando maritus viuens Adulterium vxoris ignorauerit; ſecùs verò, ſi ſciuerit nec accuſauerit, ſed paſſus fuerit: & hæc ignorantia in dubio præſumitur. Alij
11 verò contra hanc diſtinctionem inſurgentes intrepidè firmant hanc actionem hæredibus non dari: ſed quia cum prima opinione reſidet *Author*, intelligendo tamen quod tantùm agere valeant per viam exceptionis, quamuis Maritus viuens adulterium ſciuerit, ſed non fuerit in tempore ad accuſandum, quia ſtatim poſt ſcientiam obierit; ita
12 eſt tenendum. Quod ſi ſuperuixerit, ſciuerit, tacuerit, non improbauerit, & conqueſtus fuerit, tunc hæredibus prædictis talem actionem nõn competere indubitati iuris eſt. Si verò non iudicialiter, ſed extraiudicialiter conqueſtus fuerit, eam è domo expellendo, aut aliter improbando; hæredes mariti contra vxorem repetentem, ſecundariò, non autem principaliter agere poſſunt: extraneis, & ſingularibus ſucceſſoribus prorſus & omninò tali accuſatione prohibita: vſque ad *num.* 132.

EX QVÆST. CXLII.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Vxor an dotem amittat propter oſculum luxurioſum, tactum mammillarum, aut alios actus ad Adulterium præparatorios.

VXor conuicta de præparatoriis ad Adulterium, putà de oſculo, dotem 13
amittit, aliis circumſtantiis concurrentibus: ſecùs verò, vbi ſolùm oſculum interuenerit, quia diſpoſitio loquens de copula carnali, non debet ad alios actus, quamuis propinquos, extendi: licèt multi velint dotem amitti, non ſolùm propter oſ- 14
culum, ſed etiam ex pernoctatione extra domum ſine viri licentia, non data iuſta cauſa. Extendendo, ſi viro prohibente, Circenſibus, aut Theatralibus ludis, vel arenarum ſpectaculis gaudeat: quinimò ſufficit oſculum ad tori ſeparationem, quando ex illo matrimonium valde diffamatur. Non tamen dotem amitteret ex oſculo ſibi lato, non ex cauſa libidinis, ſeu 15
dato à Clerico, ſiue propter conſanguinitatem: vel quando in loco adeſſet conſuetudo oſculandi, aut dederit, ſeu receperit in loco publico: vſque ad *n.* 153.

EX QVÆST. CXLII.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

De pœna Oſculi, & Oſculantis.

VIr oſculatus mulierem honeſtam, nuptam, Virginem, aut viduam in- 16
uitam, ſeu abſque honeſta & legitima cauſa,

cauſa, pœna extraordinaria mulctatur: deoſculatus verò libidinis cauſa puerum, ſeu adoleſcentem, deportationis pœna plectitur: ſicùt & Iudicis arbitrio remittitur, quæ ſit pœna mulieris patientis ſe deoſculari. Multóque magis eſt puniendus deoſculans mulierem per vim, quamuis oſculum fuerit illatum in via, ſeu platea publica: quinimò hoc caſu non deſunt tenentes poſſe imponi pœnam mortis; præcipuè attenta qualitate oſculantis, &
17 oſculatæ. *Author* tamen firmat primam opinionem veriorem: declarando, vt vi interueniente, pœna debeat eſſe corporalis, & ad triremes, licèt quandóque concurrentibus circumſtantiis factum aggrauantibus poſſet imponi pœna mortis.

Arbitrariè etiam punitur ille, qui mu-
18 lierem oſculatus fuerit non libidinis cauſa, ſed vt illam duceret in vxorem contra eius parentum voluntatem: ſed ſi præceſſerit tractatus inter puellam oſculatam, & oſculantem, tunc nulla pœna imponenda eſſet, ſtante conſenſu puellæ paſſæ ſe deoſculari. Et quocumque caſu, pœna arbitraria mitigatur ex oſculo cauſa amoris illato: vſque ad *n. fin.* 172.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Præmiſſa.

ARGVMENTVM.

Matrimonij vinculum non diſſoluitur, an hoc ſit ſemper verum? & quando diſſolui poſſit? & de poteſtate Papæ ſuper diſſolutione Matrimonij.

1 MATRIMONIVM conſummatum ex quacùnque cauſa hodie non diſſoluitur; licèt ſeparatio tori in quibuſdam caſibus non denegetur. Sed quomodo matrimonium copula carnali non conſummatum diſſoluatur? Author loquitur remiſſiuè, & præcipuè ad Couarr. 4. *Decret. p.* 2. *c.* 7. § 4. prout pariter loquitur remiſſiuè quando coniux poſt alterius adulterium poſſit ingredi Religionem, ſeu ad ſacros Ordines reſpectiuè promoueri.
2 Quid ſi ambo Religionem ingrediantur? & quid ſi alter non conſentiat? ad Sanch. *tract. de Matrimon. lib.* 10. *tit. de diuort. diſput.* 9. *cap.* 6. Sponſalia autem contracta, ſiue per verba de futuro, ſiue de præſenti diſſoluuntur ex varius cauſis. Et quidem ſponſalia de futuro diſſoluuntur ex ſuperuenienti capitali odio inter ſponſum & ſponſam, ſubſequenti fornicatione, non obſeruatione promiſſorum, diutina mariti abſentia, lapſu temporis ad contrahendum conſtituto, minori ætate, ſuperueniente hæreſi, lepra, inſigni corporis de- 3
formitate. Diſſoluitur matrimonium contractum propter impotentiam coëundi: ſed in hoc vide Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *diſput.* 92. Non tamen diſſoluitur ob infirmitatem; licèt fiat tori ſeparatio, quan- 4
do iudicio Medicorum probetur timor, & periculum contagionis, ſeu infectionis ex ſimultanea cohabitatione, & redditione debiti: non tamen vxor liberatur ab aliis ſeruitiis, quæ præſtari poſſunt abſque vitæ periculo. Quando autem Papa poſſit 5
diſpenſare, nécne, ſuper diſſolutione matrimonij? vide Couarr. *in* 4. *decret. part* 2. *c.* 7. § 4 *n.* 13. *& ſeq.*

EX QVÆST. CXLIII.

§. Separatio tori.

ARGVMENTVM.

Adulterium an & quando ſit cauſa ſeparationis tori.

REGVLARITER propter Adulterium inter coniuges datur ſepa- 6
ratio tori: nec eſt neceſſaria pœna Adulterij, ſeu eius concludens probatio, cùm ſufficit violenta præſumptio, & vnica fornicatio: quinimò probatur ex confeſſione vnius ex coniugibus; dummodò non ſit facta per colluſionem, ſeu ad alterius ſuggeſtionem. Facta autem ſeparatione tori 7
ex adulterio, vir non tenetur vxorem etiam emendatam recipere: vtrique ex hoc capite datur actio ad ſeparationem: imò vxor poteſt eam petere per fornicationem Mariti, non autem vir, quando ipſam vxorem proſtituiſſet, ſeu conſcius non prohibuerit, aut eam adulteram ſibi reconciliauerit. Quòd ſi pendente ſeparatione, vir cum altera muliere fornicetur, 8
poteſt vxor petere reſtitui ſe, vigore *Bullæ Sixti Quinti*, 47. Imponitur pœna vltimi ſupplicij coniugibus, poſt tori ſeparationem publicè & palam adulterantibus. Lite verò pendente, certum eſt quod de- 9
beant vxori à viro alimenta præſtari, niſi adulterium fuiſſet notorium: & è contra, ſi vxor non eiecta, ſed ſpontè à domo recedat propter adulterium ab ea commiſ-

ſum,

ſum, alimenta petere nequit: ſed ſi re-
10 cedat à viro, eò quia publicè concubinas retineat, alimenta ſibi debentur, data ipſi electione, vel alimenta, vel fructus dotis conſequendi: vſq; ad *n*.48.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Notorium & Occultum.

ARGVMENTVM.

Tori ſeparatio, quando concedatur propter notorium, ſeu occultum coniugis adulterium, & quando tale dicatur.

VIR non poteſt authoritate propria ſine iudicio Eccleſiæ vxo-
11 rem propter adulterium expellere: niſi adulterium adeò eſſet notorium vt inficiari non poſſet. Exceptio autem vxorij adulterij impedit reſtitutionem coniugis tam in poſſeſſorio, quam in petitorio: notoriúmque dicitur, quando eſt facti permanentis, ſeu quando conſtat per notorium Iuris, ſcilicet per confeſſionem adulteræ: publicum verò, ſi publicè cum adultero moretur: Viri pariter dicitur notorium; ſi domi concubinas retineat: Et in propoſito paria ſunt eſſe notorium Iudici, & non aliis; ſiue aliis, & non Iudici. Tunc tamen impeditur reſtitutio, quando ſcilicet Adulterium commiſſum fuerit poſt ſpoliationem: & hinc propter occultum Adul-
12 terium, non permittitur viro propria authoritate vxorem expellere: & exceptio, ſeu replicatio occulti adulterij, non impedit reſtitutionem viro; & è contra: vſque ad *n*.69.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Compenſatio.

ARGVMENTVM.

Adulterium vnius Coniugis, an, & quando compenſetur cum adulterio alterius.

AD impediendam ſeparationem Tori datur exceptio compenſa-
13 tionis ex reciproco coniugum adulterio: nec in ſimili compenſatione attenditur pluralitas: & conceditur, ſiue adulteria ſint commiſſa eodem tempore, ſiue diuerſo: quinimò datur de Sodomia ad Adulterium, quando Sodomia fuerit perfecta & conſummata. Extendendo, vt etiam concedatur de fornicatione carnali, ad ſpiritualem; dummodo opponatur ante litem conteſtatam ciuiliter agatur, & adulterium vnius ſit commiſſum poſt ſpoliationem alterius; ac dummodo 14
adulterium ſit certum, notorium, & liquidum: licèt in iudicio petitorio compenſatio detur de occulto: vſq; ad *n*.83.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Sodomia.

ARGVMENTVM.

Tori ſeparatio quando detur per Sodomiam.

PROPTER Mariti ſodomiticum vitium; quidquid Alij contra; 15
torum ſeparari firmat *Author*. Ampliando, vxori licere ſeparationem petere, quamuis ſimpliciter de huiuſmodi vitio à viro fuerit tentata: & quamuis vir ſodomiticè cognouerit extraneam, ſeu ipſam vxorem diſſentientem extra clauſtra pudoris polluerit. Sic & conceditur viro è contra propter ſodomiam vxoris, etiam quod iſta cum altera muliere ſe commiſcuerit, & quamuis cum beſtiis commiſerit. Non tamen 16
conceditur ex eo, quod vir, ſeu vxor propriis manibus ſe corrumpant, nec generaliter per ſodomiam diſſoluitur matrimonij vinculum: vſque ad *n*.98.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Hæreſis.

ARGVMENTVM.

Separatio tori quando concedatur per hæreſim? & quid, ſi vterque hæreticus, ſeu infidelis, vnus, aut ambo ad fidem conuertantur.

REGVLARITER propter hæreſim, & idololatriam matrimo- 17
nium

nium ſeparatur, ac vxor poteſt diſcedere à viro propria authoritate: eò fortiùs, ſi vnus alterum in hæreſim trahere conetur: qua ſeparatione ſecuta, vxor non reſtituitur viro vehementer de hæreſi ſuſpecto, cui non cedit lucrum dotis, ſed fiſco acquiritur: licèt vnicus actus infidelitatis non cauſet diuortium, nec matrimonium diſſolutum cenſeatur, ſed
18 tantùm ſponſalia dirimantur. Diſſolueretur tamen matrimonium in infidelitate contractum, ſi alter coniugum ad fidem conuerteretur: ſed ſi ambo vnico & eodem tempore fidem amplecterentur, Matrimonium non diſſolui indubitati iuris eſt. Extendendo, quamuis vnus poſt alium ex interuallo baptizaretur, dummodo res ſit integra, & an-
19 tea conuerſus non nupſerit. Vxor autem quæ ob viri hæreſim ab eo diſceſſit, ſi ad fidem reuertatur, ſecluſo timore probabili fictæ conuerſionis, tenetur ad maritum accedere, niſi ſeparatio interceſſerit iudicio Eccleſiæ, aut fuerit pro-
20 feſſa & Religionem ingreſſa. Hoc tamen ſingulariter nota, quod nunquam propter Excommunicationem fieri poteſt ſeparatio, quamuis vnus ex coniugibus pertinaciter in ea inſordeſcat: vſque ad *num.* 128.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Sæuitia,

ARGVMENTVM.

Separatio tori quando concedatur propter viri ſæuitiam, ſeu vitæ coniugis paratas inſidias.

21 REGVLA ſolida eſt, propter ſæuitiam coniugis fieri ſeparationem tori, dummodo ſæuitia ſit talis, vt cum cautione reparari non poſſit: quæ quidem ſeparatio poteſt peti ab vxore propter immoderatas percuſſiones, & verberationes: ideóque licet vxori propria authoritate à viro aufugere, & exinde impeditur reſtitutio, ſi ſæuitia incontinenti probetur: ipſéque vir ſic inſæuiens, adhuc crimi-naliter punitur, & alimenta præſtare
22 obligatur. Sic & pariter conceditur propter furorem viri, ſi ex eo periculum timeatur damni irreparabilis: quinimò non denegatur propter timorem futuræ ſæuitiæ; hoc eſt quando inter coniuges adſit capitalis, & irreconciliabilis inimicitia, adeo vt vnicus actus ſæuitiæ ſufficiat ad ſeparationem inducendam, reſtitutionem denegandam, & ad virum cogendum vt caueat de non offendendo. Qualis autem, & quanta ſæuitia 23
huiuſmodi eſſe debeat? Iudicis arbitrio remittitur. In propoſito ſæuitia, & dementia dicitur, ſi Maritus vxorem de lecto proiiciat, nolit quod ſecum dormiat, deneget alimenta, & veſtimenta condecentia, inſidiatus fuerit ferro, veneno, aut alio ſimili modo, etiam effectu non ſecuto: ſed tamen vinculum matrimonij non diſſoluitur, & ſeparatio impeditur ſi vir offerat fideiuſſionem de non offendendo: quandócunque fiat, 24
non eſt perpetua, & irreuocabilis, ſed tantummodo temporalis; nec ſufficit quilibet timor, ſed requiritur talis vt cadat in conſtantem virum: vſque ad *num.* 163.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Probatio ſæuitiæ.

ARGVMENTVM.

Sæuitia viri an præſumatur? & quomodo probanda ſit.

SÆVITIA viri, cùm non præſumatur, ideo probanda eſt: & 25
quidem concludenter quando agitur ad ſeparationem tori, & reſtitutionem dotis; lecùs ſi tantùm excipiatur de reſtitutione. Teſtes verò ſæuitiam probantes, debent eſſe idonei, omni exceptione maiores; & ſecundùm Aliquos, non domeſtici: licèt *Author* contrarium veriùs exiſtimet. Non etiam probatur ex eo quòd audiatur mulier domi clamans, plorans, & auxilium vicinorum inuocans: quinimò nec inducitur ex oculis liuidis, & tumefactis. Probant 26
tamen Teſtes ſingulares, nec eſt neceſſe vt concordent in tempore: cenſetur probata per publicam vocem & famam, & magis creditur deponentibus de ſæuitia, quàm pro eius excluſione: vſque ad *n.* 178.

EX

EX QVÆST. CXLIII.

§. Verberatio.

ARGVMENTVM.

Vir, an, & quando poſſit vxorem ſuam verberare.

MARITO non permittitur niſi leui-
27 ter vxorem verberare, non autem
atrociter, niſi ex maxima cauſa: quod
ſi acriter verberet, vel etiam leuiter ſine
cauſa, punitur in amiſſione tertiæ par-
tis donationis propter nuptias, excom-
municatur, & perdit lucrum dotis, ac
poteſt vxor propria authoritate à viro
aufugere, qui cogitur eidem alimenta
28 præſtare. Dicitur autem acris & immo-
derata verberatio, ſi fiat cum baculo, ex
quo poteſt etiam peti tori ſeparatio.
Non tamen prohibetur viro vxorem
corrigere leui, & moderata verbera-
tione, quamuis præſtiterit cautionem
de non offendendo, dummodo fiat
cum cauſa, & illa quidem magna: licèt
ab immoderata verberatione nulla poſ-
ſit aſſignari excuſatio: ſed immoderatè
verberata non dicitur, quando fuerit
29 percuſſa tantùm pũgnis, vel alapis. Po-
teſt inſuper vir vxorem ipſius vitæ inſi-
diantem, adulteram, vel excommuni-
catam, incorrigibilem, ſeu ex quacum-
que alia magna cauſa in vinculis deti-
nere, præſtitis tamen & ſubminiſtratis
alimentis: vſque ad *n.*208.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Cautio de non offendendo.

ARGVMENTVM.

Cautio de non offendendo, quando vir præſtare teneatur, ſi vxor ex aliqua cauſa timeat ab eo offendi.

EX cauſa ſæuitiæ, vel alia ſimili
permittitur vxori cautionem de
30 non offendendo à Marito pe-
tere, quamuis timor proueniat ex culpa
ipſius mulieris; imò nec ſufficit iura-
toria cautio, quando timor eſt magnus:
quod ſi præſtetur ex cauſa Adulterij,
debet extendi etiam ad Adulterium fu-
turum. Sed in præmiſſis, quilibet timor
non ſatis eſt, cùm debeat eſſe legiti-
mus, veriſimilis, & cadens in conſtan-
tem virum; de quo tamen ſtatur arbi-
trio Iudicis, & non obſtante cautione
non prohibetur Maritus Vxorem leni- 31
ter verberare: quòd ſi eſſet valde cru-
delis, & inhumanus; ſeu conſiderare-
tur mortale odium, adhuc præſtita
cautione vxor non reſtituetur: vſque
ad *num.*218.

EX QVÆST. CXLIII.

§. Expulſio, & habitatio.

ARGVMENTVM.

Vir quando poſſit vxorem expellere? Et è contra, vxor à Marito aufugere.

VIRO non permittitur propria
authoritate, & ſine cauſa vxorẽ 32
ſuam expellere: & è contrà,
vxor prohibetur à viro aufugere. Ex-
tendendo, hoc non permitti ex quo-
cumque delicto, excepta carnali aut
ſpirituali fornicatione; niſi tamen vir
cauſa coërcitionis vxorem peccatis im-
plicatam à iugali conſortio, vt illa reſi-
piſceret, ad tempus eiiceret: ſic & pa-
riter coniux ab alio coniuge diuertere
poteſt, quando ad peccatum inducitur:
præſertim ſi vir vſuraria prauitate eſſet
infectus; dummodo iſte receſſus non
ſit perpetuus, ſed ad tempus, donec
vir emendetur & reſipiſcat. Poteſt ta- 33
men vir pro reſtitutione vxoris inſtare,
quamuis ſine cauſa eieciſſet, ſimiliter
& mulier, licèt ipſa ſine cauſa diſceſſiſ-
ſet: quibus caſibus vterque cogitur tam
in Iudicio petitorio, quàm poſſeſſorio ad
redeundum iniuncta excommunicatio-
ne, vel criminaliter agendo per captu-
ram: quòd ſi cenſuræ non ſufficiant Iu-
dex implorabit Brachium ſæculare pro
executione decreti: & ſi vir capiat vxo-
rem quæ ſine cauſa diſceſſit, pœna ra-
ptus non innodatur.

Limita Regulam in crimine hæreſis,
quo mediante licebit vxori etiam ſine 34
iudicio Eccleſiæ à viro diuertere: & ad-
de ſi recedat fugiendo inſidias, & nimiã
ſæuitiam: ſic & in pluribus aliis caſibus,
de quibus *Author* remiſſiuè loquitur ad
quamplures: & præcipuè ad Hoſtienſ.
in c.ex tranſmiſſa, n.6. de reſtitut. ſpoliat.

EX

EX QVÆST. CXLIII.

§. Sequitur.

ARGVMENTVM.

Vxor, an, & quando teneatur ſequi virum ſuum quocumque vadat.

REGVLA ptoponitur Affirmatiua,
35 quòd ſcilicet vxor teneatur ſequi
virum ſuum quocumquie vadat, ſiue recedat ex iuſta, ſiue ex iniuſta cauſa; ſiue etiam ex neceſſitate: imò ſequi obligatur virum etiam ex delicto fugientem; dummodò non fuerit ex inhoneſta & turpi cauſa. Sponſa per verba de futuro non comprehenditur in hac Regula: ita nec vxor, quando inſequendo, de vita periclitaretur, vel vit eius in numero vagabundorum per orbem vagaretur: ſanè intelligendo, ſi vagabundus fuerit effectus poſt contractum matrimonium, quoniam ſi talem recepiſſet in virum, cogeretur ſequi. Ex-
36 cipe, niſi pactum adeſſet ne traduci poſſet, ſeu extrahi à patria, tale enim pactum ſuſtinetur, & pœna in eo poſita committitur, & exigitur: ſed ab eo poteſt recedi ex aliqua iuſta cauſa, vt putà propter capitales inimicitias, vel incurabilem infirmitatem: vſque ad *n.* 285.

EX QVÆST. CXLIV.

§. Lenocinij.

ARGVMENTVM.

De grauitate & pœna Lenocinij.

LENOCINII crimen horribile;
1 peſſimum, aç crudele reputatur;
Adulterio grauius, & inter cætera delicta turpe, & infame. Pœna huius criminis eſt arbitraria: & infamia ipſo iure incurritur: omnéſque contractus, pacta, fideiuſſiones, & obligationes initæ inter lenones, & puellas, quas quæſtus cauſa proſtituunt, ipſo iure inualidantur: ſi quid dictis puellis dederint, amittunt, nec locus datur repetitioni: vſque ad *num.* 15.

***

EX QVÆST. CXLIV.

§. Lenones.

ARGVMENTVM.

Lenones qui dicantur? & quomodo puniantur.

LENO dicitur is qui quæſtuarias fœ-
minas habet, in illiſque quæſtum 2
exercet; vel qui proſtituit proprias ancillas in ſua poteſtate exiſtentes: quapropter domini ancillarum ex hac cauſa priuantur dominica poteſtate. Nutrices verò puellarum, ipſis in cuſtodiam à parentibus traditarum, ſi prauis ſuaſionibus eaſdem violandas tradiderint, morte plectuntur, meatus oris & faucium, quibus nefaria hortamenta protulerunt, liquentis plumbi inge-
ſtione affecti. Leno inſuper dicitur, qui ſe- 3
cundariò & acceſſoriè ſub nomine alterius liciti exercitij, quæſtus cauſa fœminas vilis proſtituit. Leno autem puerorum, perfecto flagitio, capite plectitur: imperfecto verò in inſulam deportatur: & eò magis, ſi publicè lenocinium exerceat: & publicus dicitur, qui dat operam vt vxor ſua adulteretur: Lenonéſque puellarum puniuntur, quamuis puellæ voluntariè ſe proſtituant. Et quia *Leno* dicitur ab *alliciendo*, ideò ſi non blandis verbis, & muneribus, ſed per vim puellas induceret, non Leno, ſed Raptor diceretur, & Raptus pœna teneretur.

Contra lenones proceditur etiam ſine
accuſatione: recipiens in ſua domo Leno- 4
nem, ſeu illi domum accommodans, locans, & patiens ibi lenocinium exerceri, perdit domum, & pecuniaria pœna mulctatur. Extendendo ad Couſultores, & Auxiliatores lenocinij, qui pari pœna puniuntur; nec minoris ætatis excuſatione defenduntur, licèt mitiùs puniantur. Lenocinij pœna non habet locum, effectu non ſecu-
to: non dicitur Leno, qui ſemel tantùm le- 5
nocinium fecit, cum requiritur conſuetudo lenocinandi, ſaltèm per trinum actum inducta: Excipiendo Maritum, qui ſiue ſemel, ſiue pluries de ſua vxore quæſtum fecerit, lenocinij pœna tenetur: licèt ad incurrendam pœnam *Bullæ Sixti V. de te-*
meraria tori ſeparatione, 47. per vnicam 6
vicem quæſtum feciſſe non ſufficiat, ſed ſatis eſſet ſemel lenocinium exercuiſſe pecuniâ receptâ: quapropter lenones non dicuntur, qui non quæſtus cauſa mulieres proſtituunt. Hæc Concluſio turbida eſt;

& quamplures habet Contradictores: vſque ad *num*.41.

EX QVÆST. CXLIV.

§. Domum accommodans.

ARGVMENTVM.

Accommodans domum pro committendis adulteriis, & ſtupris, an dicatur Leno? & qua pœna puniatur.

7 ACCOMMODANS domum pro Adulterio, ſiue Stupro committendo, tanquam Leno de ſtupro, & lenocinio tenetur: cóque magis ſi eum maſculo turpe vitium Sodomiæ ibi exerceatur. Extendendo ad accommodantem domum, ad tractandum & ſermonem habendum ſuper Stupro & Adulterio, ſi ibidem Adulterium & Stuprum ſequatur; & ſiue domus ſit propria, ſiue conducta. Extende

8 iterum ad accommodantem agrum, vineam, viridarium, & hortum; quamuis amicis, & ſine quæſtu accommodentur; & ſiue talis accommodans ſit maſculus, ſiue etiam fœmina: vſque ad *n*. 52.

EX QVÆST. CXLIV.

§. Parentes.

ARGVMENTVM.

De Lenocinio parentum in filias.

9 PARENTES Lenones ſuarum filiarum puniri poſſunt pœna vltimi ſupplicij, niſi Iudex ex aliqua rationabili cauſa minuendam arbitratus fuerit, quamuis filiæ ſint naturales, & ſiue ſint virgines, ſiue viduæ. Pœna tamen Statutaria non habet locum, niſi id fecerint interueniente pecunia; quoniam ſecùs, ſi gratis earum fornicationi conſenſerint: & quatenus pecunia recipiatur, volunt multi neceſſitatem iunctam paupertati, excu-

10 ſare: Diximus neceſſitatem iunctam paupertati, quia ſimplex paupertas licèt extrema non excuſat: vſque ad *n*.69.

EX QVÆST. CXLIV.

§. Maritus.

ARGVMENTVM.

De Lenocinio Maritorum in vxores.

LENOCINIVM maritorum in vxores, longè grauius eſt aliis ex- 11
traneorum lenociniis: & de Iure communi ſimiles mariti lenones vxorum vltimo ſupplicio afficiuntur; licèt non ſit ſublata poteſtas Iudici ex iuſta cauſa ſibi bene viſa pœnam minuere. Maritus autem vxorem adulterari permittens, ſeu adul- 12
terandam tradens gratis, & ſine quæſtu, non omnino impunis, ſed mitiùs arbitraria pœna extra ordinem mulctatur: vſque ad *num*.80.

EX QVÆST. CXLIV.

§. Retentio, & Patientia

ARGVMENTVM.

Maritus retinendo vxorem in adulterio deprehenſam, vel alias patiendo, & conſentiendo vxoris adulterio, nunquid dicatur leno, & lenocinij pœna teneatur.

MARITVS tamquam leno regulariter punitur vxoris adulterio 13
conſentiendo; ſeu ſi fingendo dormire permittat homines ad vxorem accedere, domi adulterum retineat, vxorem in adulterio deprehenſam non expellat. Retinens verò in Adulterio deprehenſam, & Adulterum impunè dimittens, vi, & metu coactus, leno non dicitur: ſic & pariter, ſi eius ſcientia aliqua ignorantia etiam craſſa, & nimia credulitate obumbrari poſſit: quod totum remittitur arbitrio Iu- 14
dicis, qui ex coniecturis ſumptis ex qualitate perſonarum, loci, & temporis, iudicare poterit; quoniam ſimplex ſuſpectus, & ſola patientia lenocinium non inducit, niſi quæſtus interueniat: vſque ad *num*. 99.

EX

Digitized by Google

EX QVÆST. CXLV.

§. Raptus.

ARGVMENTVM.

De crimine Raptus, & illius pœna: quando locum habeat, & quando non? ac de materia.

RAPTVS crimen atrociſſimum,
1 peſſimum, deteſtabile, grauius Stu-
pro, & Adulterio cenſetur. Et mulieris
violenta, vel cum malis artibus tranſpor-
tatio, ſiue adductio mulieris honeſtæ, &
inuitæ, de loco ad locum, animo carnali-
ter cognoſcendi. Regula ergo proponitur,
Raptores mortis pœna puniti: quod ſi
2 ingenuæ rapiantur, iniungitur amiſſio
bonorum, mulieri raptæ applicandorum:
Extendendo ad auxiliatores in ipſo Ra-
ptu, & inuaſione opem præſtantes. Ra-
ptores verò in flagranti deprehenſi, poſ-
ſunt impunè à Parentibus, & Conſangui-
neis mulieris rapiendæ occidi: ac inſuper
ex Concil. Trident. *cap. 6. ſeſſ.* 54. effi-
3 ciuntur infames: de Iure Canonico Cle-
ricus deponitur, Laïcus excommunica-
tur, nec admittitur excuſatio ſecuti Ra-
ptus animo contrahendi matrimonium:
quinimò matrimonium inde contractum
irritatur de Iure Ciuili: ſed de Iure Ca-
nonico ſuſtinetur; niſi rapiatur ſponſa al-
terius. Pœna Raptus indiſtinctè infligi-
4 tur rapientibus puellas virgines, nuptas,
deſponſatas, viduas, ſeruas, libertinas;
& ſic tam viles, quàm nobiles: extendi-
tur ad aſſociantes, conſcios, miniſtros,
aut alios opem, & auxilium præſtantes:
multóque magis in Raptoribus ſeruis,
qui hoc ideò comburuntur. Extende ad
5 receptatores Raptarum, & ad mulierem
rapientem virum libidinis cauſa, quæ ta-
men mitiori pœna punitur: & eò magis
procedit Regula in rapiente maſculum,
ſeu virginem immaturam, quamuis po-
ſtea nec cognouerit, nec tentauerit. Et
ex Concilio Tridentino *cap. 6. ſeſſ.* 24.
Iudicis arbitrio Raptor cogitur decenter
6 puellam raptam dotare. A ſententia in
huiuſmodi crimine non datur appellatio:
Raptores vbique abſque vlla fori præſcri-
ptione puniti poſſunt, nec actio quin-
quennio tollitur, ſicuti in cæteris delictis
carnis: immunitate Eccleſiæ non gau-
dent, & ab ea poſſunt extrahi. Sed ad
hoc vt pœna Raptûs imponatur, requiri-
tur vis, & traductio de loco ad locum;
nec ſufficit per aliquot paſſus, ſed neceſſe 7
eſt vt traducatur de vna domo ad aliam.
Non etiam pœna irrogatur, ſi Raptus
fiat ſecluſa libidine: & ideò debet hoc
crimen concludenter, non præſumptiuè
probari: teſtes debent eſſe omni exce-
ptione maiores: minor ætas facit minui
pœnam: quælibet cauſa excuſat, ſecuto
matrimonio: ceſſant pœnæ Raptus à Iu-
re Ciuili impoſitæ: quod procedit in Ter-
ris Eccleſiæ, vbi Ius Canonicum ſerua- 8
tur; ſecùs in Terris Imperij, vbi adhuc
ſecuto matrimonio de conſenſu paren-
tum, aliqua pœna imponitur. nec pro-
deſt auxiliatori in Raptu: vigore autem
Concil. Trident. *cap. 6. ſeſſ.* 24. pœnæ ibi-
bem comminatæ adhuc ſecuto matri- 9
monio imponuntur. Et in propoſito,
quando Raptor velit ſe excuſare ex præ-
cedenti contracto matrimonio, tunc Iudex
Laïcus incidenter ſuper matrimonio co-
gnoſcere poteſt: vſque ad *n.* 105.

EX QVÆST. CXLV.

§. Vis.

ARGVMENTVM.

Raptus ſine vi non committitur; quomodo hoc procedat? & an committatur in mulierem volentem.

RAPTÆ conſenſus pœnam non
excludit. Et ab hac Regula ne re- 10
cedas, quidquid Alij contrà. Eóque for-
tiùs, ſi mulier blanditiis fuerit inducta:
quod ſi ipſa puella ſponte & liberè ſe rapi
permiſerit, tunc datur locus pœnæ extra-
ordinariæ: eóque minùs Raptus pœnam
tollit, ſi conſenſus mulieris accedat poſt
Raptum ſecutum. Ceſſantibus tamen om-
nibus blanditiis, perſuaſionibus, & doloſis 11
deceptionibus, & multò magis ſi ipſa mu-
lier Raptum ſollicitauerit, & à principio
carnaliter ſe cognoſci permiſerit, nulla
pœna imponitur. Conſenſus in propoſito
probatur per Teſtes, per coniectu-
ras, & per confeſſionem
Raptæ: vſque ad
num. 153.

***

EX QVÆST. CXLV.

§. Meretrix.

ARGVMENTVM.

Rapiens meretricem, an, & qua pœna puniatur.

RApiens meretricem Raptus
11 pœna non tenetur; nec ad rapientes meretrices Statutum de Raptu loquens extenditur: ſiue rapiatur publica meretrix, ſiue mulier inhoneſta: ſic & Raptus pœna locum non habet, quando mulier rapta fuit priùs cognita, niſi de cætero vellet honeſtè viuere. Raptus tamen committitur in meretrice maritata.
13 Alij contrà: & hæc contraria opinio eò magis procederet, ſi conſtaret maritum eius fuiſſe lenonem, ipſa inhoneſtè viueret, & non deſineret meretricari: ac tandem rapiens meretricem extra ordinem punitur: & ſi qualitas ſuadeat, etiam vſque ad mortem: vſque ad *n.* 195.

EX QVÆST. CXLV.

§. Conatus.

ARGVMENTVM.

In crimine Raptus, an, & quando puniatur conatus non ſecuta copula Carnali.

RAptus regulariter punitur pœ-
14 na ordinaria, quamuis poſt Raptum non ſit ſecuta copula carnalis, vel Raptus non fuerit perfectus. Sed ſi Raptor voluntariè non cognouerit, quia forſan pœnitentia ductus deſtiterit, pœna mortis non irrogatur: quæ ſi imponi de-
15 beat ex diſpoſitione Statutaria, etiam copula carnali non ſecuta, huiuſmodi Statutum ſic erit interpretandum, dummodo Raptor propria voluntate non ſe abſtinuerit à copula: vſque ad *num.* 215.

***

EX QVÆST. CXLV.

§. Monialis.

ARGVMENTVM.

Rapiens Monialem qua pœna puniatur.

MOnialem rapiens pœnam mortis incurrit, eiúſque bona Mo- 15
naſterio applicantur: ipſáque rapta Monialis in aliud Monaſterium arctiùs detruditur cuſtodienda: nec excuſatur Raptor, quod Monialis ſe rapi permiſerit; cùm enim dicatur ſub poteſtate Abbatiſſæ, liberam voluntatem non habet, ſiue ſit velata, ſiue non. Clerici verò rapientes Mo- 16
niales, in monaſterium detruduntur ad perpetuam pœnitentiam peragendam, beneficiis priuantur: & in hoc delicto pax ad mentem Statuti non minuit pœnam: vſque ad *n.* 231.

EX QVÆST. CXLVI.

§. Sacrilegium.

ARGVMENTVM.

De pœna carnaliter cognoſcentis Monialem, vel ſolutam, in Eccleſia.

CArnaliter cognoſcens Monialem, tanquam Sacrilegus pœna 1
mortis plectitur, illiúſque bona applicantur Monaſterio, vbi illa monialis cognita permanebat: ipſa verò Monialis detruditur in aliud monaſterium arctiùs cuſtodienda ad pœnitentiam peragendam. Quod ſi cum Moniali contrahatur matrimonium, filij ex hoc damnato coïtu procreati, ſunt ſpurij & inceſtuoſi. Extende ad cognoſcentes carnaliter Sorores Tertij Ordinis, quas *Pizzocheras* Vulgus ap- 2
pellat. Non valet ſuper hoc crimine tranſactio, nec à Monaſterio, vel à parentibus defloratæ pax obtineri poteſt. De Iure Canonico Laicus excommunicatur abſolutione Epiſcopo reſeruata in puro caſu neceſſitatis; Sacerdos autem deponitur, 3
beneficiis priuatur, & in monaſterium detruditur. Et licèt multi velint Clericum ſolutam cognoſcentem Sacrilegium committere, veritas tamen eſt, niſi ſit Regularis vel Epiſcopus ſimpliciter fornicari.

Commit

Committitur bene Sacrilegium per
7 quemcumque cognoſcentem carnaliter etiam ſolutam in aliqua Eccleſia, quæ quidem polluitur per emiſſionem ſeminis, ſicut & ſanguinis. Et ego in contingentia facti, de Anno 1653. dum Sorani ius dicerem ſub ditione Eminentiſſimi, & Reuerendiſſimi Principis Ioannis Caro-
8 li S. R. E. Cardinalis Medices Sereniſſimi Magni Hetturiæ Ducis Germani fratris, quoſdam iuuenes, qui in Eccleſia Diui Niculai eiuſdem Terræ meretricem cognouerant carnaliter prope Aram maiorem, legitimè conuictos, in contumacia ad furcas condemnaui, ipſámque meretricem confeſſam publicè priùs ſuper aſino à miniſtro Iuſtitiæ fuſtigatam
9 exilio perpetuo damnaui. Oſculatus Monialem, non pœna mortis, ſed mitiori, arbitrio Iudicis punitur: vſque ad *num. finalem* 33.

EX QVÆST. CXLVII.

§. Stuprum.

ARGVMENTVM.

Stuprum quid, & quotuplex ſit? quæ ſit pœna? quando, & in quibus caſibus locum habeat.

STVPRVM grauiſſimum crimen
1 eſt: largè & in genere ſumptum, comprehendit Adulterium, Sodomiam, & omnem illicitum coïtum: ſtrictè autem eſt illicita virginis defloratio, dicitur quaſi *prauum ſtudium*, quia deceptoriè concipitur & committitur. Firmatur
2 ergo Regula, quod Stupratores ſi fuerint honeſtæ perſonæ, publicatione dimidiæ partis bonorum; ſi verò humiles, corporis fuſtigatione, & relegatione plectuntur. Stuprum committitur etiam in vidua: & pœna pecuniaria, arbitrio Iudi-
3 cis, punitur: eò magis, ſi tutor ſtupraret ſuam pupillam, adhuc completa cura, & tutela: eóque fortiùs punitur ſeruus ſtuprans filiam Domini, vel Dominæ ſuæ, ſeruus enim ſtuprans comburitur, & mulier quæ paſſa fuit ſe ſtuprari, morte damnatur. Vaſallus autem vltra pœnas iuris, ſi ſtuprari audeat Dominam ſuam, feudis priuatur. Stuprum verò violentum,
4 quando violentia facta fuerit perſonæ, pœna mortis irremiſcibiliter punitur, quamuis non præceſſerit voluntas ſtupratoris: & quoad dotis præſtationem Regula procedit, quamuis ſtuprum fuerit intentatum & conſummatum cum blanditiis, & præuiis muneribus. Acriùs verò ſtuprantes virgines immaturas, & mino- 5
res duodecim annorum puniuntur: quòd ſi fuerit commiſſum violenter, vtique pœna mortis imponitur, ſi verò de voluntate ſtupratæ, arbitrariè plectitur: ſed per vim ſemper cenſetur commiſſum, quando puella eſſet minor ſeptem annorum: hoc tamen, quia eſt mixti fori, ab Eccleſiaſtico Iudice puniri poteſt; nedum ſi ſtuprata virgo ſtupro renuerit, ſed etiam ſi conſenſerit, cùm ſemper præſumatur ſeducta. Si verò legatarius ſtuprauerit 6
vxorem Teſtatoris, eodem teſtatore defuncto, legato ſibi relicto priuatur, & filij nati ex ſtupro antedicto inſucceſſibiles euadunt. Clerici verò ſtupratores arbitraria pœna plectuntur.

Stuprans mulierem vilem publicè non accuſatur: quod ſi ſtuprum tantummo- 7
do attentatum, non autem conſummatum fuerit, pœna ordinaria non irrogatur. Idem eſt, ſi ſtuprata, poſtmodum meretrix euaſerit: requiritur enim, vt ſtuprata fuerit honeſta: ideóque ſi publicè aut occultè viros admittat, ſtuprum non conſideratur: ideóque ſi meretrix euaſerit, & ſtupro conſenſerit, ſtupri pœna non imponitur: licèt ſi à principio fuerit virgo, & poſtmodùm paſſa fuerit ab eodem ſtupratore pluries cognoſci, adhuc pœna ſtupri irrogetur, cùm reſideat in prima defloratione. Nec etiam 8
punitur ille, qui ſtupratam duxit in vxorem, & iſto caſu creditur ipſi ſtupratori, & ſtupratæ: ac hodie quidquid dicant multi, *Author* firmat, ſtupri pœnam eſſe arbitrariam, & ſic in practica ſeruari: vſque ad *num.* 97.

EX QVÆST. CXLVII.

§. Dos.

ARGVMENTVM.

Stuprator quando ſtupratæ puellæ dotem dare teneatur, vel eam in vxorem ducere.

DE Iure Canonico ſtuprator ſtupratam mulierem & dotare, & in 9
vxorem tenetur accipere. Alij contrà: Sed hoc vnum eſt verum, quod ſi velit

alteram vxorem ducere, ſtupratam teneatur dotare, excommunicetur, & verberatus in monaſterium detrudatur, ad agendam pœnitentiam. Clericus verò ſtuprator, cùm non poſſit vxorem ducere, Arbitrio Iudicis aliqua pœna punitur, & inſuper ad dotem exburſandam com-
10 pellitur. Si verò ſtuprator ſit inops, & dotem dare non poſſit, tunc fuſtigatus exilio damnatur: ſi verò vxoratus, vltra dotem præſtandam, arbitrio Iudicis plectitur, nec poſt mortem ſtupratæ ipſa dos redit ad ſtuprantem, ſed ſtupratæ cedit hæredibus.

Pœna autem Iuris Ciuilis cùm ſit ſu-
11 blata in Terris Eccleſiæ per diſpoſitionem Iuris Canonici, vbi primo loco illud ſeruatur; valet tamen vbique remiſſio dotis facta ſtupratori à ſtuprata, & ipſe ſtuprator liberatur à dote præſtanda, quando ipſa ſtuprata aſſenſerit ſe ſtuprari: & quando dos præſtanda ſit, danda eſt,
12 & regulari debet ab eo quod ſolitum eſt dari in patria eo tempore, quo nuptui puellæ traduntur, Iudicis arbitrio: vſque ad *num.* 129.

EX QVÆST. CXLVII.

§. Probatio.

ARGVMENTVM.

De probatione Stupri.

STVPRVM præſumptionibus pro-
13 batur. Ex fama verò argumentum modicum deſumitur: & è contrà, ceſſat omnis mala ſuſpicio, ſi in vicinia abſit aliquis rumor, vel fama de ipſo ſtupro. Aſſerenti ſe virginem fuiſſe ſtupri tempore, ſi iuramento aſſertionem confirmet, creditur: cùm talis aſſertio habeat præſumptionem naturæ: quinimò etiam ei creditur ſine iuramento, niſi obſtent coniecturæ, quarum præcipua eſt communis
14 reputatio. Statur obſtetricum relationi, & iudicio, vtrùm puella fuerit virgo, nécne ſed iſtæ Obſtetrices eſſe debent honeſtæ, & prouidæ matronæ; inſpicere debent, & tangere; quia earum oculus ſæpè fallax eſt: imò quandóque manus earum fallit: ideóque Iudex in prædictis valdè
15 cautus eſſe debet. Etiam probatur violatio, ſeu defloratio per linteamina ſanguine aſperſa; ſed hæc probatio vtique fallax cenſetur, cùm ſanguis aliunde fluere poſſit, vel cauſari, etiam hymene incorrupto. Probatur tandem per vociferationem, & clamorem virginis ſtupratæ; ſed hoc facit tantùm indicium, licèt valdè magnum.
In præmiſſis ergo Iudex cautè agat, & be- 16
nè omnia conſideret, quia plerumque decipi poſſet, & contra iura Fiſci, ac propriam conſcientiam incedere: vſque ad *num.* 150.

EX QVÆST. CXLVIII.

ARGVMENTVM.

De crimine Sodomiæ, & illius pœna.

COITVS contra naturam eſt tri-
plex, ſcilicet contra naturam hu- 1
manæ ſocietatis, vt putà, cum matre, filia, & aliis, de quibus dicetur in materia Inceſtus, in *ſequenti quæſtione.* Contra naturam ſexus humani, ſcilicet quando cum maſculo. Contra naturam generis humani, quando cum Beſtiis. Quibus præmiſ-
ſis, Regula firmatur, quod Sodomiæ, pœ- 2
na ſit mortis naturalis: hoc enim crimen peſſimum, adeóque actiùs eſt deteſtandum, vt contra illud omnes leges, omnéſque DD. inſurgant: ex quo, vltra pœnam mortis, cadauer Sodomitæ concremetur:
ac etiam de Iure Diuino hoc crimen vti 3
execrandum, grauiſſima pœna mortis puniatur. Apud antiquos etiam Ethnicos iſti Sodomitæ puniebantur: hodiéque ipſo iure rerum ſuarum amittunt dominium, & antequam accuſentur, ſint Inteſtabiles.
Occidere vnicuique licet, ſe ſodomitare 4
attentantem, ad rei ſodomiticæ defenſionem. Procuratori interdictum eſt pro Sodomita interuenire. De Iure Canonico
Laïcus ex hoc crimine excommunicatur: 5
& Clericus beneficiis priuatur, in Monaſterium detruditur, & quandóque degradari poteſt, & Curiæ ſæculari tradi: imò ſi Clericus Sodomita ſit occultus, etiam peracta pœnitentia ab Ordinis executione ſuſpenditur, & ſi interim celebret, Irregularitatem incurrit, quæ à ſolo Pontifi-
ce delebilis eſt. Vigore autem *Bullæ* Pij V. 6
in ordine, 5. & ex *alia*, *in ordine*, 70. cuius criminis Rei, ſi Clerici fuerint, ſiue ſæculares, ſiue Regulares, cuiuſcunque gradus, & dignitatis, à Iudice Eccleſiaſtico degradati, Curiæ ſæculari traduntur, vltimo ſupplicio puniendi; hoc ſanè intellecto, ſi ſodomitica copula cõmittatur in ano maſculi, ſecùs, ſi contra naturam in fœmina.

Sodomiæ

7 Sodomiæ pœna locum habet non ſolùm quando maſculus maſculum carnaliter cognouerit, ſed etiam quando fœmina fœminam cõtra naturam exercuerit: dictáque pœna mortis eò magis locum habet in viro; qui præpoſtera Venere vxorem ſuam cognouerit: quin-
8 imò etiam Sodomita dicitur, qui propriis manibus ſe polluit; licèt iſto caſu ordinaria pœna mortis non imponatur, ſed arbitrio iudicis mitior. Extende, vt ſi fœmina agat tamquam vir in aliam fœminam patientem, tunc etiam intret pœna mortis: quod non procedit ſi mulier cum muliere ſe corrupit ſola frica-
9 tione, ſecùs, quando id procuret aliquo inſtrumento materiali ligneo, vel vitreo: Primo enim caſu, extra ordinem imponitur pœna: ſecundo verò irremiſſibiliter vltimum ſupplicium irrogatur.
10 Quod multò magis procedit, ſi maſculus rem habeat cum animali bruto, ſeù fœmina, quæ ab eodem animali bruto
11 ſe permiſerit cognoſci. Mulier autem agens vt vir cum maſculo in ſpecie ſodumiæ, extraordinariè punitur.

Sodomita etiam dicitur is, qui fora-
12 men cugnouit, & polluit quocunque modo extra clauſtra pudoris. Iudex autem non poteſt vllo pacto huius criminis Reo pœnam minuere; quinimò etiam punire debet delinquentem, qui ſe excuſando dicat hoc delictum commiſiſſe cum dormiente Ex hoc crimine non contrahitur Affinitas: & eſt mixti fori; ex quo à Laico pœna ordinaria, & ab Eccleſiaſtico excommunicationis pœna poteſt puniri.

Ex attentatione huiuſmodi criminis,
13 quamuis eo non conſummato, hoc delictum punibile eſt: & licèt contra hanc opinionem multi ſentiant; hoc tamen receptum dicit *Author*: quod ſi quis ſemen extra anum emittat, extraordinaria pœna ſit plectendus; ſecus autem ſi
14 quis membrum impoſuiſſet intùs anum quia tunc licèt poſtea mẽbro extracto extra anum ſemen emiſerit, non propterea à pœna mortis excuſatur.

15 Hoc ſudomiæ crimen probatur præſumptionibus, & per Teſtes aſſerentes audiuiſſe tergiuerſationes, nec non ex puero vim paſſo, non modica oritur præſumptio. Item probatur ex dormitione cum puero, & indicium oritur ex camiſia ſanguinolenta ſtuprati; ex oſ-
16 culo, niſi puer eſſet minor decem annorum: & tandem ex fama. Corpus autem huius delicti probatur per Obſtetrices, & Peritos, & ſudomitari dictum facit indicium contra ſodomitantem. Qui autem ſodomiam paſſus fuerit per vim, nulla pœna punitur. Sed in propoſito vide, quæ in ſimili dicta ſunt de Adulterio, *quæſt.* 141.

EX QVÆST. CXLIX.
Pars. I.

ARGVMENTVM.

Inceſtus deteſtatio, diffinitio, & pœna.

INCESTVS crimen graue, & quidem Adulterio acrius, ac 1
omni lege deteſtabile eſt. Inceſtus autem nil aliud eſt, quàm Conſanguineorum abuſus: committitur duplici modo, ſcilicet cum Affinibus matrimonio mediante, & ſine matrimonio cum Conſanguineis. Pœna eius ſine velamine 2
matrimonij commiſſi, eſt eadem cum Adulterio, ſcilicet arbitraria, & nunquam mortis: quòd ſi fuerit Inceſtus commiſſus cum Adulterio, vel Stupro, adhuc inter D.D. controuertitur qualis pœna eſſe debeat? ſed veriùs *Author* firmat, arbitrariam imponi.

Quibus præmiſſis, Regula proponitur, ex Inceſtu pœnam arbitrariam im- 3
poni, ſiuè ſit prohibitus à Iure naturali, ſiuè à Iure Gentium, vel Iure Ciuili: quinimò fœmina tamquam magis fragilis, mitiùs ſemper puniri debet. Ex Inceſtu verò commiſſo ab vno ex Coniugibus cum Conſanguinea, vel Affine alterius Coniugis, Coniugi inceſtuoſo probetur petere debitum. Pœnæ au- 4
tem Statutariæ pro Inceſtu impoſitæ, ſeruandæ ſunt: quinimò Statutum puniẽs Stuprum, extenditur ad Inceſtum. Clericus pro Inceſtu Adulterio admixto, deponitur, & beneficiis priuatur, licèt non perfecerit, ſed tantùm attentauerit: Laicus verò de Iure Canonico Inceſtum committens, excommunicationis vinculo innodatur.

Hoc etiam committitur cum omnibus illis Perſonis, cum quibus Matri- 5
monium contrahi prohibetur: extendendo ad Cognatos, cognatione legali, vt puta, per Adoptionem, vel Arrogationem. Et quia Matrimonium eſt prohibitum inter Cognatos cognatione ſpirituali, Sacramento Baptiſmatis, vel Chriſmatis coniunctos; ideò inter eos

carnalis cognitio facit Inceſtum. Cùm
6 autem inter Conſanguineos, & Affines nuptiæ prohibeantur vſque ad quartum gradum incluſiuè, intra pariter caocellos dictorum graduum Inceſtus includitur: ſed potiſſimùm committi dicitur per filium carnaliter cognoſcentem propriam matrem, Auiam, aut aliam Aſcendentem in infinitum: & è contra,
7 committitur per Patrem, carnaliter cognoſcentem filiam, aut aliam Deſcendentem in infinitum: & hoc caſu intrat pœna mortis, quæ pariter imponitur in præcedenti, cum vltra Inceſtum dicatur crimen nefarium.

Committitur etiam à Priuigno, car-
8 naliter cognoſcente Nouercam, & per filium coëuntem cùm Concubina Patris: à Vitrico ſtuprante Priuignam; à Socero cognoſcente Nurum; à Genero Socrum; à fatre ſororem; quibus omnibus caſibus imponitur pœna mortis: in aliis verò omnibus, grauiſſima pœna ci-
9 tra mortem. Extende ad fratres conſobrinos, & ſorores conſobrinas de Iure Canonico, & ad habentem rem cum filio ſui fratris, vel ſororis: ad cognoſcentem ſororis, ſeu fratris neptem, & pro-
10 neptem ſororis ſuæ. Item ad cognoſcentem Amitam, vel Materteram, nec non vxorem fratris ſui. Ad cognoſcentem Conſanguineam Meretricem, ſi Conſanguinitatem ſciebat.

Quæ ſuprà dicta ſuot de carnali co-
11 gnitione Conſanguineorum, vel Affinium propter matrimonium, pariter locum habent in Conſanguineis, vel Affinibus ex illicito, & fornicario coitu procreatis: ex quo etiam committitur ab eo, qui rem habet cum Matre, & filia, & iſto caſu poteſt imponi pœna mortis: idem eſt quando Pater, & filius, Auus, & Nepos ſeù Patruus, & Nepos eamdem
12 fœminam cognoſcunt. Idem ab eo, qui duas ſorores, etiam conſobrinas cognouerit, quia licèt iſtis caſibus de Iure communi pœna mortis non imponatur, ſecundùm tamen diſpoſitionem *Bulla* Sixti V. *in ordine*, §.p.2. in Statu Eccle-
13 ſiaſtico pœna mortis irrogatur. Et licèt ex iſto illicito coitu contrahatur Affinitas de Iure veteri Canonico vſque ad ad quartum gradum, attamen non ex-
14 tenditur hodie vltra ſecundùm. Hoc crimen eſt mixti fori, ideóque Eccleſiaſticus Iudex ad excommunicationis pœnam procedit: vſque ad *n*.119.

EX QVÆST. CXLIX.

Pars II.

ARGVMENTVM.

De pœnis Inceſtarum nuptiarum.

INceſtas nuptias ſcienter contrahens, ſi honeſta perſona ſit, in 15
inſulam relegatur; ſi autem vilis, verberatur & in exilium mittitur; & vltra, eorum bona confiſcantur, niſi habeant filios ex legitimo matrimonio procreatos, ſeù nepotes, quia tunc confiſcatione ſublata, ipſis filiis, & nepotibus bona applicantur. Inſuper ipſo iure Ineſtabiles euadunt: omnia lucra nuptialia perdunt: dignitatibus expoliantur: à feudis expelluntur: & perpetuò infames reputantur. Filij eorum ex inceſtis nu- 16
ptiis geniti hæreditate paterna de Iure Ciuili priuantur: legitimari non poſſunt; & alia matrimonia contrahere prohibentur: ad prædicta tamen vide Sanchez, *de matrimon. Lib.7. diſput.15. pertot.*

Matrimonium diſſoluitur, quamuis nuptiæ inceſtuoſæ fuerint contractæ 17
ignoranter.

Hæc procedunt in nuptiis inceſtis de Iure Gentium, ſeù naturali; ſecùs au- 18
tem de Iure Ciuili, ideóque minor ætas excuſat, tam maſculos, quàm fœminas, dummodo maiores effecti ab iſtis nuptiis recedant. Non etiam pœna habet 19
locum ex ſola celebratione ſponſalium, niſi contracta de præſenti, ex *conſtitutione Pij V.* vſque ad *n*.160.

EX QVÆST. CXLIX.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Ignorantia Iuris, vel facti, an, & quando excuſet ab Inceſtu.

REgulariter ignorantia excuſat ab Inceſtu: eóque magis error facti 20
iuſtus & probabilis: item ignorantia Iuris, de Iure Ciuili tantùm, illiúſque, quod maior Pars maſculorum ignorat. Si verò vnus ex coniugibus ſit ſciens, alter verò ignorans,

ignorans, ſciens ipſe punitur, ignorans
21 verò liberatur. Quæcunque verò ignorantia, ſiuè Iuris, ſiuè facti, excuſat à pœna corporali, & bonorum confiſcatione à Iure impoſita, dummodo non ſit ignorantia Iuris naturalis, vel Gentium. Quæ procedunt in Inceſtu commiſſo ſub facie Matrimonij, ſecus ex
22 fornicatione. Nuptiæ verò prohibitæ à Iure naturali ſunt illæ, quæ repugnantur illicitæ ratione Conſanguinitatis: quod ſi ſuperueniente ſcientia, recedatur à nuptiis, excuſatur in totum, ſi à principio ignoranter contraxerit: quod ſi ſcienter, licèt perfecto flagitio, dato receſſu, pœna tantummodò extra ordinem irrogatur. Sed quia ignorantia facti non præſumitur, cùm quiſque ſcire 23
debeat cognationẽ ſuam, attamen ſatis eſſet, ſi ante nuptias cõtractas fuiſſet dictum ab aliquo impedimentum abeſſe præcipuè concurrente fama, iuncto iuramento cõtrahentiũ, & nuptiis publicè ac palam celebratis: vſque ad *num.* 206.

LAVS DEO.

SVCCVS

EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII.

PARS DECIMA-SEPTIMA.

EX

LIBRO QVINTO, TITVLO DECIMO-SEPTIMO, QVÆST. CL. PARS I. DE FALSITATE ET SIMVLATIONE.

ARGVMENTVM.

Falſum quid ſit? quot modis committatur, & accipiatur? de eius atrocitate & deteſtatione.

1 AVTHOR, relatis pluribus D.D. dictis, tandem videtur concludere, quòd *Falſum* ſit mutatio veritatis dolosè, ſeu ſcienter facta. Committitur falſitas principaliter quatuor modis, ſcilicet, ſcriptura, dicto, facto, & vſu: accipitur largiſſimè, largè, & ſtrictè. Falſum largiſſimè ſumptum, eſt omne id, quod non eſt verum, ſiue dolosè, ſiuè ſine dolo accipiatur: largè eſt mutatio veritatis cum dolo facta: ſtrictè dicitur illud tantùm, quod incidit in aliquod
2 caput *legis Corneliæ, de Falſ.* In Statutis, falſitatis nomine, venit falſitas ſtricto nomine ſumpta, ideóque pœna falſi de Iure communi non incurritur, niſi reperiatur expreſſa in capitibus *L. Corneliæ de Falſ.* Hoc crimen publicum eſt, 3
homicidio, & veneficio grauius: connumeratur inter excepta: non venit in generali remiſſione, & diſpoſitione: vituperat famam, & ſtatum hominis: in eóque facienda eſt diligens indagatio: vſque ad *numerum* 18.

***

EX QVÆST. CL.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Pœna falſi quæ ſit.

PŒNA falſi in homine Nobili eſt
4 deportatio cum publicatione bo-
norum: in perſona vili damnatio in me-
tallum : in ſeruo vltimum ſupplicium.
Sed quia hodie pœna publicationis bo-
norum eſt ſublata per *Auth. bona Dam-
natorum, C. de bon. proſcript.* pœna de-
portationis nōn eſt in vſu, & ſolet im-
poni Relegatio : ideo concludendum
eſt, pœnam falſi eſſe extraordinariam:
licèt ſi falſitas fuiſſet magna, & quam-
pluries reiterata, vltimi ſupplicij pœna
5 non immeritò imponeretur. Falſum
committens in aliqua cauſa, illam per-
dit : ſi verò impugnet inſtrumentum
de falſo, & ſuccumbat, pariter cauſam
perdit : ità ſi committat Falſum, cor-
rumpendo Iudicem, Teſtes, vel occul-
tando, ſeù lacerando Aduerſarij proba-
6 tiones. Quando verò Actor, & Reus
hoc crimen commiſerint, vterque pu-
nitur: ſic & falſificans Acta, ſeù produ-
cens falſos Teſtes in cauſa. Clericus au-
tem chartam falſificans, ab officio depo-
ſitus, in Monaſterium detruditur, & ibi
quamdiù vixerit, Laïcam tantùm com-
munionem recipit inſuper, quicunque
falſum committat, actione pœnali in
factum ad damna, & intereſſe obliga-
tur, & contra eum iuratur in litem : vſ-
que ad *n.* 51.

EX QVÆST. CL.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Falſi pœna, quando, & in quibus caſibus locum habeat.

REGVLA ex præmiſſis firma
7 remanet, quod falſum commit-
tens, puniatur pœna arbitraria.
Extendendo ad vendentem annonam
corruptam, vnam rem pro alia, merces
corruptas, vel aliquid falſitatis in ſe ha-
bentes: ad Aromatarios vendentes aro- 8
mata falſa, vel ſuppoſititia: ad collocan-
tes in ſummitate Calathi bonos fructus,
& in medio putridos : ad macellarios
carnes fœtidas vendentes, & falſis pon-
deribus librantes.

Falſitas etiam committitur non ſo-
lùm ſcribendo, ſed etiam dictando, vel
alicui ſcribere faciendo falſam ſcriptu-
ram, exemplando aliquam copiam ex
originali, mutando, corrumpendo, vel
contrafaciendo ſigillum alienum, com-
mittendo, ſeù mandando committi, &
corrumpi edicta Prætoris in Albo pro-
poſita: limitando manum alterius: omit- 9
tendo, & tacendo quod taceri, & omitti
non debet : fabricando pondera, &
menſuras falſas: illis vtendo, ſeù quo-
modo libet in eis fraudem committen- 10
do : & iſto caſu datur iuramentum in
litem, & extra ordinem ; Iudicis arbi-
trio, pœna infligitur.

Committitur inſuper allegando fal-
ſas leges, vel reuocatas conſtitutiones:
vtendo veſtitu, & inſigniis alicuius: ge-
rendo ſe pro milite, faciendo ſe nun-
cium, Comitem Palatinum, Sacerdo-
tem, vel Diaconum : vilem conditio-
nem propriam tacendo, & ſic impe-
trando aliquam Dignitatem, quæ tan-
tùm Nobilibus conceditur: faciendo ſe 11
Doctorem ; vel Procuratorem : inten-
dendo ſibi ſigillari, ſeù ſubſcribi chartas
albas, & vacuas, ad effectum ſcribendi
falſum. Extende ad Nuncium, qui pe- 12
cunia corruptus, falſam citationem, ſeù
relationem facit: ad Capitaneos, Reci-
pientes ſalarium pro pluribus equis, &
militibus : ad ſupponentes perſonam
pro alia in contractibus : ad fingentem 13
ſe creditorem : ad mutantem dies, vel
tempus in aliqua ſcriptura: ad moſtran-
tem inſtrumenta penès ſe depoſita con-
tra voluntatem Deponentis.

Sed limitando propoſitam Regulam,
Minor viginti quinque annorum mitiùs 14
punitur: & quando falſitas habeat pri-
mordium veritatis, ſeù ſcriptura habeat
aliquid veritatis admixtum, pœna ar-
bitraria eſt imponenda : ac tandem 15
quando falſitas non fuit perfecta, ſed
tantùm inchoata; vel ex iuſſu Supe-
riuris fuit commiſſa : pœna
arbitraria irrogatur:
vſque ad *nu-
mer.* 113.

EX QVÆST. CL.
Pars IV.

ARGVMENTVM.

Aperiens litteras alienas quomodo, & quando puniatur.

16 APERIENS litteras alienas tenetur crimine falſi, & mortaliter peccat, ex ſententia Nauar. *in cap. Sacerdos, num. 10. & ſeq. de pœnit. diſtinct. 6.* ad quem ie *Author* remittit. Extendendo ad Aperientes literas iudiciales; qui arbitrio Iudicis, & valde mitiùs puniri debent: nec non ad aperientem, & diſ-
17 ſigillantem Teſtamentum: non reſtituentem litteras alienas: eas lacerantem, & publicantem in alterius iniuriam, qui omnes tenentur pœna falſi, & Parti ad intereſſe ſi Aduerſario mittentis oſtenderint. Sed apertæ non dicuntur niſi fuerint etiam lectæ, quamuis reperiantur diſſigillatæ, ſeù fuerint ſine dolo apertæ, aut nihil continuerint
18 quod damnum inferre poſſit. Nec etiam pœna inducitur, ſi litteræ fidem non faciant, & in ſubſtantialibus deficiant, ſcilicet non habeant requiſita neceſſaria, per quæ, cui, & ad quid mittantur, diem, & datam: quamuis hoc caſu, ſecundùm *Authorem* adhuc Reus impunitus euadere non deberet: vſque ad *n.* 136.

EX QVÆST. CL.
Pars V.

ARGVMENTVM.

Mutans ſibi nomen qua pœna puniatur, & quando.

19 POENA falſi punitur ſibi nomen, vel cognomen mutans: ac pariter deferens arma ſub nomine alieno: licèt vtroque caſu *Author* firmet pœnam tantùm extraordinariam imponi. Et in puncto, arma deferentes nunquam vidiſſe punitos ex ſimplici mutatione nominis, ad pœnam delictionis effugiendam; licèt pro delatione pœnas luant. Extenditur Regula ad Mercatores, eorum mercaturæ ſigna mutantes, dato præiudiciu Tertij, & mutatione dolo 20
intercedente: de qua materia plura exempla *Author* videnda proponit in *L. 1. C. de mutat. nomini.* & *ibi* Scribentes.

EX QVÆST. CL.
Pars VI.

ARGVMENTVM.

Reſcriptum ſubreptitium, vel obreptitium à Principe impetrans, an, & quando pœna falſi puniatur.

CERTVM eſt, pœna falſi puniri, qui per ſubreptionem, vel obre- 21
ptionem Reſcriptum à Principe obtinuerit: nam ex falſitate ſuggeſta, vel oppreſſa veritate, Reſcriptum impetratum dicitur falſum, ſed largo modo, & impropriè; ideóque ſi obrepatur impetrando, tunc pœna erit arbitraria, niſi pœna à lege determinetur expreſsè: ſi verò litigando in cauſa Ciuili, tunc imponitur refectio expenſarum: ſi probando, intrat pœna falſi: ſi deierando in cauſa capitali, habet locum pœna *Legis* 22
Cornelia, de Sicar. & tandem Reſcripta Principis dicuntur falſa, & non valent, quando doloſè impetrata fuerint, ſuggeſta falſitate per malitiam; ſecùs ſi per ſimplicitatem.

EX QVÆST. CL.
Pars VII.

ARGVMENTVM.

Occultans, ſubripiens, Corrumpens, Abradens, Lacerans, & Comburens ſcripturas in alterius præiudicium, an, & quando pœna falſi teneatur.

OCCVLTANS, ſeu ſubripiens ſcripturas, vt veritas non appa- 23
reat, falſum committit, & falſi pœna tenetur, prout à D.D. communiter traditur: quidquid Alij contra. Amplian-
do in Corrumpente, Abradente, aliquid Delente, lacerante, & Combu- 24
rente

reote ſcripturas; adeo vt torqueri poſſit confeſſus vt dicat cauſam quare lacerauerit; nec non contra eumdem defertur iuramentum in litem, ſi dolus interceſſerit. Inſuper occultans, & ſubtrahens ſcripturas, ſeù probationes, perdit
25 cauſam : Lacerans verò codicillos, in quo hæredi iam ſcripto imponebatur onus fideicommiſſi, ne dictum fideicommiſſum appareat, priuatur quarta parte ſibi debita ex fideicommiſſo, &
26 fiſco applicatur: ſed ſi ſurreptio fiat animo occultandi ſcripturas, & ne veritas appareat, tunc crimen eſt publicum, & pœna falſi irrogatur, quamuis non Teſtamentum, ſed alia quæcunque ſcriptura occultata fuerit : vſque ad n. 175.

EX QVÆST. CL.

Pars VIII.

ARGVMENTVM.

De iis, qui ſibi in teſtamento aliquid adſcribunt, quomodo, & quando puniantur.

Regulariter adſcribens ſibi legatum, vel fideicommiſſum, ſeù
27 adſcribens ad fauorem Patris, vel Domini, pœna falſi punitur: & pari paſſu Maritus adſcribens in teſtamento Vxoris, ſiue ſit nuncupatiuum, ſiue ſolemne; licèt in nuncupatiuo locum non habeat pœna ſibi adſcribentis, quando Notarius per Teſtes in eo deſcriptos probaret legatum adſcriptum ſibi fuiſſe relictum.

Excipitur à Regula miles, qui ob
28 præſumptam ignorantiam Iuris, à pœna liberatur, licèt legatum non conſequatur. Patres verò ſpirituales, & Sacerdotes ſub eadem limitatione Militis comprehenduntur.

Ceſſaret tamen hæc pœna, quando
29 Teſtator propria manu ſubſcriberet: nec conſideratur in fideicommiſſo ſub duplici conditione formato, ac ſingulariter qui ſe filiis pupillis Teſtatoris in Tutorem adſcribit; licèt ſuſpectus præſumatur : attamen, ſi aliàs eſt idoneus, dandus eſt à Iudice, nec à tutela ſe ex-
30 cuſare poteſt. Extendendo ad Cognatos, Agnatos, & alios venientes ab inteſtato, qui ſibi adſcribentes portionem, in qua erant ſucceſſuri, nullam pœnam incurrunt : præcipuè ſi probetur per Teſtes voluntas Teſtatoris : vſque ad *num.* 119.

EX QVÆST. CL.

Pars IX.

ARGVMENTVM.

Vendens rem duobus, quando teneatur pœna falſi.

Vendens rem duobus, donans, ſeu cedens rem alteri 31
obligatam, pœna falſi tenetur: Pignorans verò, pœna Stellionatus. Et Regula habet locum, ſi res duobus obligata vtrique non ſufficiat pro ſatisfactione. Dicens falſum in quocunque Inſtrumento obligationis, licèt teneatur pœna falſi, attamen datur locus pœnitentiæ dum res eſt integra, & ante ſententiam : præcipuè ſi primus emptor non ſoluit conuentum pretium, vel venditor poſſeſſionem non tradidit, vel iniunctum onus falſus fuit: & tan- 32
dem de generali conſuetudine, ſublatis Iuribus, hodie nulla pœna imponitur ex ſimplici obligatione facta duobus eiuſdem rei; licèt pœna imponatur pro venditione eiuſdem rei facta duobus.

EX QVÆST. CL.

Pars. X.

ARGVMENTVM.

Partus ſuppoſiti pœna quæ ſit? quando habeat locum? quomodo probetur partus ſuppoſitus, & prægnantia mulieris.

Pœna ſuppoſiti partus, eſt pœna falſi capitalis, & vltimi 33
ſupplicij: accuſatio poteſt fieri quandocunque partu ſuppoſito detecto: & hoc vnum eſt ſpeciale, quod poſſit etiam poſt mortem matris procedi quoad complices viuentes. Suppoſitus partus probatur præſumptionibus, & coniecturis; nec tales præſumptiones tolluntur ex eo, quod ſuppoſitus filius fuerit vti talis à parentibus tractatus.

54 ctatus. Probatur etiam per confeſſionem matris extraiudicialem, iuncta fama, vel aliis adminiculis: & pro coniectura vehementi inducitur, ſi probetur, mulierem ante emiſſum pactum detuliſſe aliquam paruam culcitram, ſeu quid ſimile ſupra corpus, & intra veſtes: ptovt non modica erit præſumptio, ſi retroacto tempore mulier fuiſſet ſterilis, vel maritus impotens, aut adeò ſenio confectus, vt generare non potuiſſet vel talis ætatis, vt concipe-
35 re non valuiſſet. Coniectura pariter erit valde vehemens, quando mulier voluerit parere in loco ſolitario ſine præſentia aliarum mulierum, vel Obſtetricum; eodémque tempore ptobaretur, alteram mulie-
36 rem peperiſſe, nec partum inueniri. Sumitur præſumptio ex eo, quod puer non fuerit parentibus ſimilis; vel mulier prægnans nunquam paſſa fuerit ſibi ventrem inſpici, vel poſt mortem viri, tacuerit, ſeu nõ declarauerit ſe eſſe prægnantẽ. Omnes iſtæ cõiecturæ probari poſſunt per Teſtes, & ius accuſandi competit in perpetuum, non quidem cuilibet de populo, ſed tantũ parentibus, aut illis, de cuius intereſſe agitur. Sed an filius, qui prætẽditur ſuppoſitus, debeat ſe probare filium? & quam plura in
37 materia videre poteris penès Boſſ. *tit. de part. ſuppoſ.* Pœna huius criminis omninò ceſſat, ſi appareat de vera prægnantia mulieris, quæ probatur per Obſtetrices fideí, & artis probatæ: vna tamen Obſtetrix non ſatis eſt, debent enim plures inſimul ventrem inſpicere, & in referendo conteſtes eſſe; mulierem inſpicere debent, & range-
38 re nudam, non autem veſtitam; imò nec ſatis eſt, ſi dicant vidiſſe, & tetigiſſe ventrem tumidum; cùm hoc ex alia cauſa procedere poſſit: ideóque rationes reddere debent ſufficientes iudicio Peritorum: vſque ad *num.* 272.

EX QVÆST. CL.

Pars XI.

ARGVMENTVM.

Falſitas ſine dolo commiſſa, an, & qua pœna puniatur.

39 FALSITAS ſine dolo non committitur, & in dubio præſumitur potiùs error, ſimplicitas, & ignorantia. Alij contra: & hæc contraria opinio poſſet de facili procedere, ſi perſona inquiſiti probaretur verſuta, & ſagax. Quælibet etiam cauſa, quamquam iniuſta, excuſat à dolo, qui excluditur ab errore, & probatur ex originali ſcriptura. Præſumptus dolus non ſatis eſt, ſed 40 requiritur verus: multò magis ſi falſitas non eſſet nociua: quod ſi agatur de aliqua pœna Statutaria, nec lata culpa admittitur, licèt adhuc falſitas ſine dolo commiſſa aliqua pœna puniatur: vſque ad *n* 291.

EX QVÆST. CL.

Pars XII.

ARGVMENTVM.

De falſitate non nociua, an, quando, & quomodo punienda ſit.

FALSIFICANS ſcripturam non nociuam, & nemini præiudicium 41 afferentem, ſeu nullam facientem fidem, non tenetur pœna falſi; quando nullitas prouenit ex defectu formæ, ſubſtantiæ ſeu ſolemnitatum: ſecùs è contra; & ſic quando pœnalis diſpoſitio principaliter conſiderat ſolum factum, & animum facientis; non autem effectum: vel falſitas eſt inuiſibilis, nec ex ea vllum poteſt afferri præiudicium Parti: quapropter ſi ſcriptura falſa, non obſtante eius nullitate, habuit effectum, & executioni demandata fuit, falſificans punitur. Extendendo ad Producentem falſam ſcripturam priuatam, ſi ex ea aliqua probatio, vel indicium pro ſcribente inducatur. Non tamen punitur falſi- 42 ficans ſuum librum priuatum in aliqua partita, vel librum rationum, aut computorum, ſi falſitas committatur in libro rationum ipſius ſcribentis; ſecùs ſi alterius: ideóque de falſo punitur Mercator falſificans ſuum librum, qui facit probationem: ſic & Exactor publicæ pecuniæ, falſificans librum exactionis; Socius abradens partitas in præiudicium ſocij; Incidens, ſeu Lacerans rationes, & computa: Et nihilominus falſificans pro- 43 prium librum, ſi dolore falſificauerit, extra ordinẽ tantùm punitur: iſtéque liber falſus in vno, in omnibus præſumitur falſus, & nihil probat. Scribens minutã falſi inſtrumenti, non punitur: ſed falſificans ſcripturam iniuſtam adhuc puniendus eſt, quamuis talis iniuſtitia afficeret ipſum falſificantem: ſic & tenetur pœna falſi, falſificans 44

alterius apocham, chirographum, ſeu aliam ſcripturam, quæ probet contra ſcribentem: & qui falſificat literas alicuius ad ſui vtilitatem, ciuiliter tenetur actione de dolo, & criminaliter pœna Stellionatus.
45 Et licèt committens falſum in ſcriptura non puniatur pœna falſi, quando illa ſcriptura nihil probat pro ſcribente, attamen ſi faciat aliquam fidem, ſemiplenam probationem, iudicium, vel præſumptionem, falſitas eſt punibilis: prout eſt ſi non nouit, ſed tamen erat apta nocere, & dolo fuit falſificata: vſque ad *n.* 364.

EX QVÆST. CLI. Pars I.

ARGVMENTVM.

Falſificantis literas Apoſtolica, ſeu alterius Principis, pœna quæ ſit, & quando habeat locum.

1 FALSIFICANS literas Papæ, omnibus beneficiis ipſo iure priuatus degradatur, & traditur Curiæ ſæculari puniendus, pœnis legalibus, quibus laïci puniuntur, ſcilicet vltimo ſupplicio: Excommunicationem ipſo iure incurrit vnà cum fautoribus, & defenſoribus eorum. Extendendo ad falſificantes literas, ſeu Reſcripta Principis ad gratias, ſiue contractus inferentia: quod ſi falſificentur Reſcripta ad cauſas, mitior pœna imponitur: Et quamuis non præſumatur quis falſificare Reſcripta iuſtitiæ, quæ de facili obtineri poſſunt, cùm dolus excludatur, nec præſumatur ex modica vtilitate attamen Bulla *in Cœna Domini* habet locum
2 in falſificante literas Apoſtolicas iuſtitiam concernentes: & extenditur ad falſificantes litteras Pœnitentiariæ, & Cancellariæ, quamuis illis vſus non fuerit, & quamuis falſitas nulli attulerit præiudicium: quinimo ſola ſuſpicio falſitatis in literis Apoſtolicis ſufficit ad capiendum, & carcerandum ſuſpectum de tali falſitate; & eo capto, conſulitur Papa quid agendum de
3 eo; ſoláque ſuſpicio falſitatis literis Apoſtolicis fidem tollit, & earum impedit executionem.

Apoſtolicæ Bullæ dicuntur falſificatæ pluribus modis, quædam dicuntur *falſa*, quædam *falſata*, de qua materia *Author* te remittit ad Goffr. *rub. de crim. falſ. n.* 13.

Extenditur ad detruncantes Bullas de literis Apoſtolicis, ad eas Abradentes: & quælibet modica abraſura facta ab alio, quàm ab Officialibus Cancellariæ deputatis, etiam vnius ſyllabæ, vnius literæ, vel 4
puncti, reddit eas falſas, & facit incurrere pœnam Excommunicationis, ſi literæ contineant gratiam; ſecùs ſi iuſtitiam. Et quia abraſioni æquiparatur conſumptio, ideo ſi aliqua pars literarum Apoſtolicarum reperiatur conſumpta in loco ſuſpecto, inde oritur falſitatis ſuſpicio; non tamen tanta, quanta oritur ex abraſione: itaque abraſio reddit literas falſas in diſpoſitione Iuris, ſecus in narratione facti; vel quando non eſt abraſum aliquid ſubſtantiale. Sic iterum non inducunt falſitatem, quando fuerũt datæ ſigillatæ, & clau- 5
ſæ quamuis abraſio ſit in ſubſtantialibus, ſi intellectus diſpoſitionis non mutetur, & appareat ex præcedentibus, & ſubſequentibus orationem benè continuare. Abraſio autem, ſeu correctio facta ab Officialibus Cancellariæ, certò certiùs falſitatem non inducit: quare in dubio videtur facta ab habente authoritatem corrigendi; licèt inducat falſitatem, ſi deſuper literas Apoſtolicas aliquid ſcriptum reperiatur extranea manu.

Falſificantes verò literas Capituli, aut aliorum Prælatorum, licèt deponantur, & in Monaſterium detrudantur Curiæ ſæculari non traduntur: ſic & non tam acri- 6
ter punitur falſificans literas Delegati Papæ, nec pœna vltimi ſupplicij infligitur falſificanti literas, ſeu ſigillum alicuius Principis ſæcularis. Caueant tamen Laïci ab huiuſmodi falſitate: quia quidquid ſit de Iure, furcis ſuſpendẽtur: vſque ad *n.* 64.

EX QVÆST. CLI. Pars II.

ARGVMENTVM.

Vtens, & Producens falſas literas Apoſtolicas, quando, & qua pœna puniatur.

VTENS literis falſis Papæ, licèt mitiùs puniatur, quàm ille qui eas falſi- 7
ficat; grauiùs tamen plectitur, quàm vtens alio falſo inſtrumẽto; & hæc grauior pœna poteſt extendi vſque ad mortem naturalem: inſupérque Laïci excommunicationi tamdiù ſubiacent, donec competenter ſatiſfaciant, quinimo vtens falſis literis Apo- 8
ſtolicis, non excuſatur allegando ignorantiam; craſſa enim hæc dicitur, cùm quis diligenter

diligenter perquirere teneatur falſitatem; præſertim, ſi ex Reſcripti inſpectione appareat, licèt ſi contineat iuſtitiam, mitiùs puniatur. Non punitur ille, qui cùm falſas cognouerit, infrà viginti dies illas deſtruerit, ſeu reſignauerit: & tandem Clerici
9 vtentes falſis literis, non ſemper excommunicantur, nec ſemper priuantur beneficiis, ſed quandóque condemnantur in expenſis, & carent impetratis: vſque ad *num.* 98.

EX QVÆST. CLII.

ARGVMENTVM.

In crimine Falſi, an ſola ſuſpicio habeatur pro falſitate? & an falſitatis præſumptiones faciant concludentem probationem.

NON modica inter DD. eſt contro-
1 trouerſia, numquid ſuſpicio Falſi habeatur pro falſo, & vtrùm ex præſumptionibus reſultet verá, & concludens probatio? *Author* præmittit instrumen-
2 tum quandóque dici falſum, & quandóque de falſo ſuſpectum: dicitur falſum, quando concludenter tale probatur: de falſo ſuſpectum, quando non adeſt concludens probatio falſitatis: deinde adductis diuerſis opinionibus, tandem in tanta varietate contradicentium, reſolutiuè concludit ad effectum effugiendi, & excludendi falſitatem tam in Ciuilibus, quàm in Criminalibus, ad defenſionem Rei, præſumptiones ſufficere; & hoc non habere contradictorem. Sic & ſatis eſſe,
3 quando Ciuiliter agitur ad tollendam fidem inſtrumenti: ſed ſi ex falſitate commiſſa in vna parte ſcripturæ, inferatur ad falſitatem totius, tunc non ſufficere: quod ſi agatur Criminaliter, ſola ſuſpicio infert ad capturam, inquiſitionem, & torturam; non tamen ad inferendam pœnam ordi-
4 nariam: ſed præſumptiones orientes ex vitio viſibili, ſufficiunt ad condemnandum, ſi Criminaliter agatur, in pœnam extraordinariam: & ex deductis ex vitio inuiſibili, tortura infertur: ſed quia ex præſumptionibus hominis nemo condemnari poteſt, niſi ſint violentiſſimæ & indubitatæ, ideò non ſuffragantur, niſi ad tollendam fidem inſtrumenti, & ſcripturæ: vſque ad *n.*46.

EX QVÆST. CLIII.
Pars I.

ARGVMENTVM.

Falſitas quando præſumatur ex apoſtilla, ſeu additione reperta in aliquo inſtrumento, vel ſcriptura.

EX apoſtillis, ſeu additionibus, præſertim in margine alicuius inſtru- 1
menti, vel ſcripturæ, arguitur falſitas, quandò apoſtilla reperitur appoſita in loco ſuſpecto, ſeu in parte ſubſtantiali, & ſcripta extranea manu, niſi ſit firmata à Notario: ſed ſi apoſtilla ſit inutilis, nec de contextu, & corpore ſcripturæ, aut exter conſuetudo quod apoſtillis credatur, tunc non inducitur falſitas; nec in dubio, præſumitur facta diuerſo tempore extra conſenſum 2
Partium; præcipuè, ſi reperiatur in originali ipſius inſtrumenti, non adhuc ad protocollum reportato; ſi verò reperiatur in protocollo, inducitur præſumptio falſitatis ad tollendam fidem, non autem vt criminaliter agatur: vſque ad *n.*3 c.

EX QVÆST. CLIII.
Pars II.

ARGVMENTVM.

De præſumptione falſitatis oriente ex cancellatione ſcripturæ.

PRÆMITTITVR, quod Cancellatio in ſtricta eius ſignificatione induci- 3
tur, quando calamus per medium literæ ducitur ad modum Crucis differtá circumducere, inducere, vel abolere: quia *circumducere* eſt, quando extra literas ductus eſt calamus in circuitu chartæ: *inducere*, dum penna ducitur per medias literas: *abolere*, quando abraditur litera, ita quod legi non poſſit: in larga verò ſignificatione, nulla eſt differentia inter cancellare, circumducere, inducere, vel abolere.

Regula ergo proponitur, quod ex cancellatione in aliqua ſcriptura reperta præ- 4
ſumatur falſitas, & ſic fidem non faciat ſi reperiatur in loco ſuſcepto, vel ſubſtantiali: in dubio tamen præſumitur facta de tempore inſtrumenti, & voluntate Partium. Tunc demum arguit falſitatem, & tollit fidem, quando eſt talis, quod priùs

ſcriptum legi non poſſit; quia non vitiat, ſi probetur fuiſſe factam inconſulto, ſine dolo, bona fide, & per errorem; præcipuè ſi ſit incorporata in ipſo contractu, & ex præcedentibus, & ſubſequentibus colligatur verus ſenſus verborum: vſque ad *num.* 49.

EX QVÆST. CLIII.

Pars III.

ARGVMENTVM.

De præſumptione falſitatis oriente ex interlineatione alicuius ſcripturæ.

REGVLA datur, quod per interlineationem, ſeu vt alij dicunt per
5 ſuperlinearem ſcripturam, & per additionem inter vnam, & alteram lineam, arguatur falſita, reddatur ſcriptura ſuſpecta, & fidem non faciat, quando ſcilicet reperiatur in loco ſubſtantiali, vel ſuſpecto, qui erit circa tempus, videlicet annum, & indictionem. Non tamen inducitur falſitas, ſi ex præcedentibus, & ſubſequentibus colligatur verus ſenſus verborum, vel reperiatur in protocollo, matri-
6 ce, ſeu originali ipſius inſtrumenti: & quandocunque non ſufficit ad Criminaliter puniendum.

EX QVÆST. CLIII.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

De præſumptione falſitatis oriente ex abraſione ſcripturæ.

ABRASIO reperta in aliqua ſcriptura, quamuis correcta manu
7 eiuſdem Notarij, & etiam ad effectum immittendi hæredem ſcriptum in poſſeſſionem bonorum hæreditariorum, falſitatem arguit; quamuis fuerit inuenta in originali, ſit tenuis, & ſubtilis, ac talis vt diſcerni non poſſit, niſi ad ſolem; & quamuis ſit modica paucarum literarum, & vnius tantùm ſyllabæ; dummodò mutetur per eam ſenſus verborum, & reperiatur facta in loco ſuſpecto, ac parte ſubſtantiali, quæ talis dicitur quando reperitur in eo, in quo conſiſtit vis tota teſtamenti, ſeu ſcripturæ, non autem ſi ſit in exordio. Quando au- 8
tem raſura reperiatur in annotatione temporis, vel quando in eo conſiſtat vis quæſtionis ſeu reperiatur facta in aliqua parte, aut inſtrumento penès Aduerſarium, quem Iudex coëgit ad producendum, quamuis non reperiatur facta in parte ſubſtantiali, non vitiaret tamen inſtrumentum, ſi aliunde coadiuuaretur, vt purà per viuam vocem Teſtium in eodem inſtru- 9
mento adhibitorum: & demum tollit fidem, ſi ſit talis, vt illud, quod priùs ſcriptum erat, intelligi nequeat: quod ſi ignoretur à quo fuerit facta præſumitur in dubio à Notario confecta: & tandem hæc ſuſpicio tollit fidem, non tamen ſufficit ad Criminaliter agendum.

EX QVÆST. CLIII.

Pars V.

ARGVMENTVM.

Approbatio Notarij quod raſura, interlineatio, cancellatio, additio, & apoſtilla ſit facta tempore confecti inſtrumenti, & de Partium conſenſu, an, & quando valeat, & tollat ſuſpicionem falſitatis.

SVSPICIO falſitatis exoritur quando abraſiones, cancellationes, additio- 10
nes, & interlineationes non apparent approbatæ ab ipſo Notario: & hæc Notarij approbatio non ſufficit generalis, ſed requiritur ſpecialis, & fieri debet in fine inſtrumenti, quando ſcilicet ſe illi ſubſcribit, & illud publicat, aſſerendo ſe de eo rogatum; qua propter debet eſſe de corpore inſtrumenti, non autem in mar-
gine; licèt etiam in margine valeret 11
quando in totum cancellatum inſtrumentum reperiretur, & in margine Notarius teſtaretur fuiſſe per errorem cancellatum: vſque ad *numerum* 112.

***

EX

EX QVÆST. CLIII.
Pars VI.
ARGVMENTVM.

De præſumptione falſitatis ex diuerſitate manus.

DIVERSITAS manus in ſcri-
13 ptura falſitatem arguit, niſi fuerit cauſata ex mutatione calami, vel atramenti; aut propter mutationem ſtatus perſonæ ipſius ſcribentis; vel niſi ſcriptor, aut Notarius in ſubſcriptione fidem faceret, ſcripturam eſſe diuerſorum ſcriptorum manibus confectam: ſola enim diuerſitas manus non reddit adeò ſuſpectam ſcripturam, vt illi fides adhiberi non debeat;
14 quinimò in Criminalibus ad effectum condemnandi, comparatio literarum non probat diuerſitatem manus, cùm ſæpiſſimè fallax ſit, nec inducit falſitatem inſtrumentum ſcriptum diuerſa manu de mandato Notarij in ſubſcriptione approbantis, quod ſupra ſcriptum, eſt ab alia manu: quod quando verum ſit? quandóve poſſit Notarius facere ſcribi inſtrumentum per
15 alium? & quid ſi Notarius fateatur in inſtrumento illud eſſe ſua manu ſcriptum, & tamen reperiatur ſcriptum manu alterius? an Notarius ſine impedimento poſſit demandare alteri, vt inſtrumentum ſcribat? vtrùm eidem Notario, impeditum ſe aſſerenti credatur? & de aliis quampluribus ad materiam, *Author* te remittit ad *text. in c. inter dilectos, §. inſtrumentum, extr. de fid. Inſtrum.* & ad *ibi* Scribentes.

EX QVÆST. CLIII.
Pars VII.
ARGVMENTVM.

De præſumptione falſitatis oriente ex contrarietate, & repugnantia ſcripturarum.

FALSITAS maximè arguitur ex
16 contrarietate, ſeu repugnantia apparente in eadem ſcriptura, vel inſtrumento, aut etiam inter vnam, & alteram ſcripturam; vnum, & alterum inſtrumentum. Sic inſtrumentum non probat quando eſt diuerſum à protocollo, ſeu matrice, quia tunc recurritur ad matricem, & illi ſtatur in dubio magis quàm inſtrumento inde 17
ſumpto: ſi verò protocollum ſit diuerſum à matrice prima, ſtatur ipſi matriei. Et licèt Alij contrà: firma concluſionem pro veriori. Non vitiat contrarietas in non 18
ſubſtantialibus, nec quando conſiſtit in verbis non mutata ſubſtantia veritatis, & mentis contrahentium: vſque ad *n.* 133.

EX QVÆST. CLIII.
Pars VIII.
ARGVMENTVM.

De præſumptione falſitatis inſtrumenti, quando protocollum non reperitur.

ACERRIME inter D D. controuertitur, an probet inſtrumentum au- 19
thenticum quando eius protocollum non reperiatur? *Author* pluribus adductis diſcordantibus opinionibus, poſtea diſtinguit inter protocollum, & matricem: & quod attinet ad protocollum, cùm certum ſit, omnes Notarios teneri ipſa conficere, & ſeruare, ſine dubio quando petitur, exhiberi debet; & niſi exhibeatur, inſtrumentum tamquam de falſo ſuſpectum nihil probat: ſi verò loquatur de matrice, aut ſumus in caſu in quo Notarius ſolet il- 20
lam conficere, & ſeruare; aut è contrà: primo caſu, inſtrumentum ſine matrice redditur falſum, & nihil probat: ſecundo verò caſu, nec falſum dicitur, nec repelli poteſt: vſque ad *n.* 146.

EX QVÆST. CLIII.
Pars IX.
ARGVMENTVM.

De pluribus, ac diuerſis præſumptionibus falſitatis.

PROSEQVENDO *Author* alias falſitatis præſumptiones, illam pri- 21
mo loco adducit quæ oritur ex mala qualitate perſonæ inquiſiti, ſeu producentis: ſed ad hoc vt inſtrumentum reddatur ſuſpectum ex iſta mala qualitate, requiritur vitium viſibile: quod ſi concurrant inſimul bona fama inquiſiti, & mala ſcriben-

tis, & agatur de modico præiudicio præualet bona fama inquiſiti: ſi verò de magna quantitate, infamia ſcribentis præualet.

Secunda oritur ex falſa Grammatica,
22 quæ in literis Apoſtolicis vehemens eſt; ſecùs in Reſcriptis Imperatoris, vel alterius Principis ſæcularis. Oritur & ex clauſula non habente rectam conſtructionem: error tamen in litera, aut in ſyllaba nō vitiat, niſi alteretur ſenſus diſpoſitionis.

Tertia, ex diuerſitate atramenti; ſed,
23 an leuis, vel grauis ſit? remittitur arbitrio Iudicis: poteſt enim diuerſitas atramenti quandóque induci ex mutatione calami: quod ſi probetur, tollitur ſuſpicio inde reſultans.

Quarta, ex diuerſitate ſtyli; iſta enim
24 diuerſitas, præſertim in literis Apoſtolicis, diuerſáque dictandi forma, falſitatem arguit.

Quinta, ex actu inſolito, & inſolitis
25 cautelis: ſed hoc non procedit, quando ex aliqua iuſta cauſa particulari fuit appoſita, ſeu quando nouus modus eſt bonus, & laudabilis.

Sexta, ex diuerſitate papyri, & ſigni:
26 ſic & quando vna charta eſt longior altera, vel quando inſtrumentum eſt ſcriptum in chartis diuerſorum ſignorum licèt non probetur ex eo, quod vnum folium ſit diuerſi papyri.

Septima, ex diſſimilitudine quinternorum
27 ligatorum in libro, & quando foramina reperiuntur vacua in *cuperta* libri.

Octaua, ſi inſtrumentum antiquum
28 reperiatur ſcriptum in charta recenti, quando conſtat quod tempore, quo fuit confectum illa charta non fabricabatur; vel quando in charta antiqua reperitur recens ſcriptura: hæc tamen ſola præſumptio non concludit falſitatem, ſed transfert onus probandi contrarium in Aduerſarium.

Nona, deſumitur ab inueriſimilitudi-
29 ne, quæ falſitatis imaginem habet: præcipuè quando deficiente ſpatio in charta, carmina reſtricta repetiuntur in fine, cùm à principio potuiſſent latiori ſpatio conſcribi.

Decima, quando in inſtrumento de re-
30 centi ſtipulato, inſtrumentarij Teſtes mortui reperiuntur, vel quando ex dictis Teſtibus vnus eſt mortuus, & alter dicit non interfuiſſe.

Vndecima, ex tarditate regiſtrandi, &
31 protocollandi inſtrumenta, ex tarditate producendi ſcripturas, ſeu quando charta reperitur inciſa.

Duodecima, ex ſcriptura in charta immunda, vel vituperata, quando vitupera- 32
tio, & macula ſunt in loco ſuſpecto, & ſubſtantiali, ſeu quando poſt productionem reperiatur macula; ſed tunc non tollit fidem, nec inducit falſitatem.

Decima-tertia, ex ſcriptura poſita præ- 33
poſterato & retrogrado ordine, ſi ordo ſit de neceſſitate actus: vſque ad *n.* 192.

EX QVÆST. CLIII.

Pars X.

ARGVMENTVM.

De pluribus præſumptionibus falſitatem excludentibus.

GENERALITER falſitas non præſumitur, & ad illam excludendam 34
omnis interpretatio facienda eſt, etiam verba dubia improprlando, quacunque adhibita diſtinctione, loci, temporis, rerum, & perſonarum: quinimò adhiberi debet omnis ſubtilitas cum interpretatione aliquantulum extranea: quando inter 35
ſcripturas adſit diſcordia, omnimodè elaborandum eſt vt concordentur, etiam per multiplicationem actuum, & perſonarum, ſi agatur Criminaliter, ſecùs ſi Ciuiliter.

Et quia falſitas ſine lucro, & commodo non præſumitur, multò magis excluditur, ſi redundet in damnum inquiſiti: 36
imò non ſufficit modicum lucrum, nec modica vtilitas; quia ad hoc, vt malè factum præſumatur, neceſſe eſt vt commodum inde ſentiens, vtatur illa re malefacta; quæ ſi reſpiciat commodum plurium, tunc ratione incertitudinis contra neminem oritur præſumptio delicti: licèt 37
quando conſtet de falſitate, lucrum conſiderari non debeat, cum quandóque ex ſola amicitia falſitas committi poſſit.

Ex multitudine perſonarum, falſitas excluditur: & ideò non præſumitur in teſtamento coram ſeptem teſtibus celebrato, nec in actu geſto palam, & publicè; 38
præcipuè ſi vigore ſcripturæ quis ſteterit in poſſeſſione per longum tempus, ſeu fuerit in iudicio eadem ſcriptura probata: vſque ad *num.* 229.

⁂

EX QVÆST. CLIV.
Pars I.

ARGVMENTVM.

*De pœna Notarij negantis ſe de inſtru-
mento rogatum.*

1 ACCEDENDO ad falſitates, quæ
per Notarios committuntur plu-
ribus modis; primo loco Notarius roga-
tus de aliquo inſtrumento, ſi requiſitus
à Parte, copiam dare recuſet, rogaſſe
negans, tenetur pœna falſi, & ad omnia
damna, & intereſſe: ſi dicat non recor-
dari fuiſſe rogatum, poreſt cogi ad ex-
hibendum protocollum, aliáſque ſuas
ſcripturas; & quando conuincatur per
2 Teſtes fuiſſe rogatum, deber cogi ad
nouiter conficiendum, & Partibus con-
ſignandum: quod ſi de tempore loogin-
quo fuiſſet rogatus, & affereret non re-
cordari, puniri non poſſet, præcipuè ſi
fuiſſer ſenex, & bonæ famæ: vſque ad
num. 14.

EX QVÆST. CLIV.
Pars II.

ARGVMENTVM.

*De pœna Notarij conficientis contractum
illicitum.*

NOTARIVS rogatus de inſtru-
3 menro vſurario, ſeù aliàs illicito,
pœna falſi tenetur, ſecundùm Aliquos:
ſed verius, & receptius eſt, quod inno-
detur pœna periurij, infamiæ, & pri-
uationis Officij: quamuis Mulri dixe-
rinr eſſe pœnam amputationis manus;
4 & Aliqui, publicationis bonorum. Sed
quidquid ſit, tunc Notarius incurrit
pœnas ſi ſcienter rogatus fuerit, & ex
facie inſtrumenti de Vſura appareat.
5 Extendendo pariter, quod Regula non
procedat, ſi Notarius habeat pro ſe
authoritatem alicuius Doctoris inſi-
gnis, ſeu apponat aliquam clauſulam
illicitam, & vſurariam ad dictamen ſa-
pientis.

EX QVÆST. CLIV.
Pars III.

ARGVMENTVM.

*De Notario non ſeruante Protocollum,
ſeu Matricem; & illam exhibere
recuſante.*

AVTHOR præmittit, quod *Ma-
trix*, ſeù Originale, ſit illa prima 6
ſcriptura, quæ fit à Notario antequam
ſe roget de inſtrumento, & cum qua
inſtrumentum poſtea ſtipulatur: *Abbre-
uiatura* verò eadem prima notula, quæ
ſolet exterari, abbreuiari, & in folio
volante conſcribi: *Protocollum* illud eſt,
in quo Notarius poſt rogatum, & ſtipu-
latum inſtrumentum, illud redigit in
mundum, & perextenſum: *Authenti-
cum* tandem eſt, quod poſtea ſumitur
ex dicto Protocollo, & Partibus inte-
reſſe habentibus à Notario datur in pu-
blica forma.

Quibus præmiſſis Regula firmatur,
quod Notarius teneatur ſeruare, & re- 7
tinere Prorocollum, & matricem in-
ſtrumenti: quinimò, nec de conſenſu
Partium lacerare poſſit imbreuiaturam
ſub pœoa falſi. Alij contra. Er in hac 8
contrarietate *Author* dicit, ſeruandam
eſſe conſuetudinem. Non cuſtodiens
verò Protocollum, nec exhibeos requi-
ſitus, niſi doceat de amiſſione, poteſt
puniri, nec ei eredirur ſi dicat amiſiſſe;
adeo vt torqueri poſſit, niſi aliūde amiſ-
ſionem prober: quod ſi Protocollum
reperiatur in longioquis partibus, tuoc
ſcribirur Ordinario loci, vr videat & re- 9
cognoſcat, an ſit authenticum & legale:
& Notario aſſerenti, ſcripturam, quam
exhibuit, eſſe Marricem, creditur, nec
renetur exhibere Protocollum, niſi in-
ſtrumentum fuerit productum in iudi-
cio: vſque ad *n.* 52.

EX QVÆST. CLIV.
Pars IV.

ARGVMENTVM.

*Notarius, qui in inſtrumento teſtatur fuiſ-
ſe pecuniā numeratam, ſi numerata non
fuit, an, & quando de falſo puniatur.*

EX certa & firma Regula, Nota-
rius, qui in inſtrumento dicit fuiſſe 10

numeratam pecuniam, quæ reuera numerata non fuit, de falſo punitur, ac tenetur: quamuis fuerit poſita ante eius oculos, in burſa, vel in ſacculo: quinimò etiā punitur, ſi dicat in inſtrumēto. *Titius habuit, & recepit mutuò*, vel *in depoſitum*, ſi reuera pecunia non erat præſens: ſic & ſi dicat fuiſſe numerata ſcuta centum, & probetur de quinquaginta: ſed ſi dicat, *Titius confeſſus fuit habuiſſe Centum à Seio dante, & numerante*; talia verba non important actum traditionis, & numerationis; ſecus ſi dixerit, *confeſſus eſt habuiſſe Centum à Seio, dando, & numerando*: ideóque hoc caſu tenetur de pœna falſi, ſi pecunia certè non fuerit
11 numerata. Quando autem aſſereret, pecuniam numeratam, quæ reuera fuerit exburſata; non tenetur de falſo: nec etiam quando dixerit, quod *Titius Seio mutuauit Centum*, iuncto verbo, *Dedit*. Item nec quando aſſereret *pecuniam numeratam, quæ reuera numerata non fuit, ſed Partes ipſa ſic mandarunt*. Ita pariter niſi dicat, *in præſentia mei*: imò ſi dicat,
12 *Titius confeſſus fuit habuiſſe, & recepiſſe ſcuta centum à Seio, quæ habuit, & recepit in præſentia mei & teſtium*: omnia iſta verba cenſentur relata ad eiuſdem Partis confeſſionem; ſecùs, ſi vſus fuerit copula, & dicendo, *& habuit, & recepit in præſentia mei*, iuncto verbo, *numerauit*; quia numeratio denotat de ſe ipſa
13 actualem numerationem. Non etiam redditur falſum inſtrumentum, quando pecunia fuit verè numerata, ſed ſtatim reſtituta: vſque ad *n*. 92.

EX QVÆST. CLIV.
Pars V.

ARGVMENTVM.

De Notario ſcribente in teſtamento, Teſtatorem ore proprio nominaſſe hæredem, quem non ſic ore proprio nominauit.

CONTROVERSIAM eſſe inter D.D.
14 dicit *Author*, nunquid Notarius de falſo puniatur ſcribendo in teſtamento, Teſtatorem *ore proprio nominaſſe hæredem*, quem reuera ore proprio non nominauit, ſed putà, reſpondendo Notario, ſibi legenti teſtamentum, & interroganti, *an illud ſibi placeret?* dixerit, *placere*, aut quid ſimile. Plures authoritates P.P. inter ſe aduerſantes refert *Au-* 15
thor: & tandem reſolutiuè concludit, quod licèt regulariter Teſtator ore proprio nominare debeat hæredem, non tamen inde ſequitur quod Teſtamentum ſit nullum, cùm plures ſint caſus, in quibus non data ore proprio nominatione ſuſtinetur, de quibus idem *Author* remiſſiuè loquendo, te remittit ad multos: & præſertim ad Boſſ. *in tit. de falſ. num*. 55. & ad Clar. *in* §. *Te-* 16
ſtamentum q. 37. *per tot*. Sed ſi Notarius ſit iuriſperitus, cùm ſcire debet Iuris concluſiones, ideo ceſſante præſumptione erroris, intrat præſumptio doli. Et ſingulariter non tenetur Notarius de falſo, dicendo, *hæredem fuiſſe ore proprio* 17
nominatum, ſi ſuper hoc examinatur, *ore proprio*, ſpontè fateatur, ſic ſcripſiſſe per errorem, credens hoc ſufficere: vſque ad *num*. 103.

EX QVÆST. CLIV.
Pars VI.

ARGVMENTVM.

De nonnullis aliis caſibus, in quibus Notarius falſum Committit, & pœna falſi tenetur.

FALSVM committit Notarius in pluribus aliis caſibus, quorum occurrit *Primus*, quando in inſtrumento 18
dicit, *omnes Canonicos, aut eorum maiorem partem interueniſſe*, ſi reuera non omnes interfuerint: eóque magis, ſi ponat aliquem pro præſente, qui abfuerit.

Secundus eſt, quando ante Teſtium publicationem, eorum dicta, ſeu alia Iudicis, vel cauſæ ſecreta, Partibus reuelauerit, & in Statu Eccleſiæ habetur *Bulla* Pij V. *in ordine* 65. grauiſſimis 19
pœnis, etiam vltimo ſupplicio, Iudicis arbitrio puniens Notarios, qui in cauſis criminalibus Reorum reſponſiones, Teſtiúmque depoſitiones in totum, vel in parte, ſine Iudicis, aut fiſcalis licentia propalant.

Tertius, quando Notarius aliquid addit, minuit, vel mutat in inſtrumento 20
poſtquam de eo rogatus fuerit; quamuis adderet, vel minueret de conſenſu Partium.

Quartus

Digitized by Google

Quartus,quando in teſtamento affe-
11 rit, *ſe vidiſſe teſtatorem*, quem reuera non vidit: vel quando affirmat Teſtatorem *eſſe ſanæ mentis*, cùm non ſit, ſe rogando de teſtamento furioſi, vel dementis: ſeu quando in Actis teſtatur *fuiſſe productum inſtrumentum*, quod reuera non productum, ſed tantùm allegatum fuerit: vſque ad *n.*115.

EX QVÆST. CLV.
Pars I.

ARGVMENTVM.

De pœna Notarij conficientis falſum Inſtrumentum.

QVæ ſit pœna Notarij conficien-
1 tis falſum inſtrumentum? D.D. non benè firmant: & *Author* relatis ſex aduerſantibus opinionibus, tandem concludit eſſe pœnam falſi arbitrariam, extendibilem vſque ad mortem incluſiuè, & vltra teneatur ad
2 damna, & intereſſe. Si quis autem, Notarius non exiſtens, tamquam Notarius inſtrumenta conficiat, itidem arbitrariè punietur: quod extenditur ad falſificantem Acta iudicialia: vſque ad *n.*16.

EX QVÆST. CLV.
Pars II.

ARGVMENTVM.

De Notario conficiente falſum Inſtrumentum nullum.

NOtarius conficiens falſum in-
3 ſtrumentum nullum, in quo deficiat menſis, indictio, locus, numerus Teſtium, & ſimilia; de falſo non punitur: niſi Statutum, ſeu conſtitutio caueret, hoc ſibi prohibitum ſub aliqua pœna. Idem eſt ſi conficiat nullum ex defectu formæ, & ſolemnitatum, quia
4 tunc arbitrariè punitur: quod ſi mutet datam, vel quid ſubſtantiale,pœna falſi imponitur, etiamſi ſit nullum, videatur defectu cauſæ efficientis, & materialis: vſque ad *n.*32.

EX QVÆST. CLV.
Pars III.

ARGVMENTVM.

Notarij falſa inſtrumenta an valeant, & quando.

NOtarius de falſo condem-
natus non poteſt Inſtrumenta 5
conficere, & confecta non valent, quamuis in ſententia non ſit expreſsè Officio priuatus, & inſtrumenta ſint facta ad pias Cauſas, quia non poſ-
ſũt aliqua probatione coadiuuare. Hæc 6
tamen non procedunt ſi fuerint celebrata ante condemnationem, licèt ſuſpecta reddantur: quinimo nec quandò ignoratur fuiſſe Notarium condemnatum de falſo: ſimiliter nec quando ſententia falſitatis fuit ſecretè, & occultè, promulgata: ſic & valent inſtrumenta confecta pendente proceſſu, & accuſatione, dummodò non ſubſequatur ſententia Iudicis declaratoria,quod Notarius à die commiſſi delicti fuerit inhabi-
lis. Extende, quando Iudex ex aliqua 7
iuſta cauſa in condemnatione Notario famam reſeruauit, & authoritatem impartitus fuit condendi inſtrumenta, *non obſtante, &c.* Valet inſuper inſtrumentum rogatum à duobus Notariis, quorum vnus ſit condemnatus de falſo: vel ſi Partes huiuſmodi inſtrumentum à Notario ſuſpecto,& condemnato rogatum reciperent, & approbarent: vſque ad *num.*76.

EX QVÆST. CLV.
Pars IV.

ARGVMENTVM.

Notarij infamis inſtrumenta an valeant, & quando.

INſtrumenta rogata à Nota-
rio infami,niſi deliquerit in Of- 8
ficio,aut fuerit Officio priuatus, vtique valent; quia cùm officium Notariatus non ſit dignitas, ſed munus; non ideo infertur, quòd etiam infamis non poſſit eſſe Notarius: quod ſi Notarius

rius ſit aſſumptus ad ſcribendum negotia Principis, vel ad bancum Iuris, quia
9 tunc eius Officium eſt dignitas, etiam per delictum commiſſum extra Officium, dignitate priuatur; & inde ſecuta condemnatione, repellitur ab officio Notariatus. Regula verò non procedit, ſi infamia Notarij ſic occulta; ſecùs ſi notoria: ſic & in Vrbe Roma, in qua Notarius, nec Procurator admittitur infamis: vſque ad *n.* 90.

EX QVÆST. CLV.

Pars V.

ARGVMENTVM.

Inſtrumenta Notarij putatiui an, & quando valeant.

INSTRVMENTA confecta à Nota-
10 rio putatiuo, in caſibus, quibus præſumitur, quem verè eſſe Notarium: vtique valent; licèt regulariter, ac generaliter inita cenſeantur: præcipuè ſi tali Officio fungebatur, ſciente, & patiente ſuperiore habente poteſtatem
11 creandi Notarios: & generaliter quando non valerent, negari non poteſt quin faciant aliquam præſumptionem: vſque ad *num.* 98.

EX QVÆST. CLVI.

Pars I.

ARGVMENTVM.

Notarius quando poſſit ſuum errorem corrigere.

POST ſtipulatum inſtrumentum,
1 cùm iam Notarius functus fuerit officio ſuo, errorem ſuum corrigere non poteſt, etiam conſiſtentem in omiſſione loci; & in iis, quæ pertinent ad Partes, & ſubſtantiam negotij, ſi hoc facere velit ex interuallo, & poſtquam dederit
2 Parti Copiam inſtrumenti ſiuè publicam, ſiuè priuatam. Poteſt tamen Notarius ea corrigere quæ ad ſui officium ſpectant, vt putà, falſam latinitatem, non mutata ſubſtantia ſermonis. Poteſt, ſi nondum dederit copiam Parti, appo-
3 nere Indictionem ex errore omiſſam: & ſi dubitetur, an ſit error in *annis Domini*, potiùs quàm in *Indictione*, error præſumitur in Indictione: quia Annus magis omnibus innoteſcit. Sibi permittitur etiam authoritate propria apponere
diem, menſem, & Conſulem omiſſum, 4
vel iſtos malè poteſt corrigere, dummodò corrigat incontinenti, & antequam copia Parti ſit tradita, & dummodo ſingulariter vis non ſit in tempore, quia aliàs non poſſet corrigere ſine licentia Iudicis, conſiderantis, an ipſe Notarius ſit bonæ, vel malæ famæ; an correctio erroris ſit allatura præiudi-
cium, & quale. Sic & poteſt Notarius 5
corrigere errorem, declarando verba obſcura, modò nondum fuerit tradita Parti copia inſtrumenti: ſed non poteſt errorem ſuum corrigere ſine authoritate Iudicis, quandu illum non probat aliunde quàm ex affectione ſua: ſecùs ſi aliunde probetur error, ſiue ſit in omittendo, ſiuè in committendo, & ſiue data ſit copia Parti, ſiue non: quandócunque de licentia Principis errorem
corrigere poteſt, citata Parte; niſi pun- 6
ctum conſiſtat & difficultas verſetur in puncto Iuris, quia tunc citatio non re-
quiritur. Quando verò corrigere poteſt 7
propria authoritate, id ſibi facere licet non vocata Parte: vſque ad *n.* 82.

EX QVÆST. CLVI.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Notarij error, quando Partibus noceat.

REGVLARITER Notarij error,
etiam cauſatus ab eius imperi- 8
tia, & ſimplicitate, Partibus non nocet: & præcipuè, ac ſingulariter, ſi Teſtator in teſtamento dixit, *Titius hæres eſto*; & Tabellio ſolùm ſcripſit, *Titius*, omiſſa inſtitutione, non vitiatur, ſed ſuſtinetur teſtamentum, quando tale teſtamentum poſſit Teſtibus comprobari: ſi verò adſit error in ſententia per eum rogata, & ſit omiſſum in ea verbum, *condemno*, tunc, licèt videatur non poſſe probari per Teſtes, cùm ſententia de neceſſitate requirat ſcripturam, attamen ſi dictum verbum ſubaudiatur ex præcedentibus iam ſcriptis,
tunc ſententia non vitiatur. Sic & error 9
conſiſtens in falſa Grammatica, Partibus non nocet; & propterea Notarius poteſt

poteſt ex ſeipſo errorem corrigere: ſed ſi ex eo Parti damnum afferatur, obligatur ad reſarciendum, quia ad intereſ-
10 ſe ſemper tenetur. Quando verò omiſerit ſubſtantialia, tunc cùm correctio dari non poſſit, Parti nocet error. Alij contra: Et hæc contraria opinio fortè procedere poſſet, ſi ſubſtantialia ſupplerentur ex præcedentibus, & ſubſequentibus. Et error tandem in omittendo, ſi verſetur in illis, quæ ſcripturam
11 requirunt, Partibus nocet. Alij contra. Alij verò diſtinguunt, quod prima opinio procedat, ſi Notarius rogatus à Partibus, quæ ſibi dicta fuerunt, per errorem non ſcripſerit: vſque ad *n*.115.

EX QVÆST. CLVI. Pars III.

ARGVMENTVM.

In Notario, an præſumatur potiùs error, quàm dolus? & quomodo error probetur.

REPERTO errore in aliquo teſta-
12 mento, vel inſtrumento, potius commiſſus præſumitur à Partibus, quàm à Notario: ſed ſi conſiſtat in pertinentibus ad officium Tabellionis, tunc ab eo commiſſus cenſetur: ſed quia error iſte à Notario commiſſus nunquam præſumitur, ideo concludenter debet probari. Alij tamen volunt, quod probetur coniecturis, ac etiam
13 per Teſtes inſtrumentarios, vel non inſtrumentarios: quinimò error in teſtamento commiſſus, vbi de Iure requiritur numerus ſeptem teſtium, à duobus ex iſtis ſatis probatur: ſic & per confeſſionem Partis, ex aliis ſcripturis, aliiſue inſtrumentis, nec nõ ex præcedentibus, & ſubſequentibus: vſque ad *num*.137.

EX QVÆST. CLVI. Pars IV.

ARGVMENTVM.

Notarius an, & quando habeat pro ſe præſumptionem.

14 NOTARIVS habet præſumptionem pro ſe, & ad eum conuincendum probationes eſſe debent liquidiſſimæ: quinimò ad eum excuſandum omnis coniectura capi debet; verba inſtrumenti omnimode interpetrando: ſiquidem quando aliud ſcripſerit, quàm fuerit dictum à Partibus, aut aliàs falſum expreſſerit, potiùs præſumitur error, quàm falſitas. Inſtrumenta enim à 16
Notario confecta, fidei magnæ ſunt, habent præſumptionem pro ſe, & ſemper firma remanent, niſi contrarium probetur: licèt inſtrumenti fides vacillet, quando contra illud opponatur aliqua falſitatis ſuſpicio: & ſicut contra Notarium malæ famæ, lex potiùs præſumit dolum, quàm errorem; è contra bona fama, & legalitas excludit omnem præſumptionem falſitatis, quia ad h c, vt 17
inſtrumentum reddatur ſuſpectum, vitium debet eſſe viſibile, & dolus ex circumſtantiis præſumptus, non punitur de falſo, niſi fuerit commiſſus in ſubſtantialibus: vſque ad *n*.162.

EX QVÆST. CLVII. Pars I.

ARGVMENTVM.

Notarius omittens in inſtrumento per eum rogato debitas ſolemnitates, quando, & quomodo puniatur.

SI Notarius omittat in inſtru-
mento debitas Iuris ſolemnita- 1
tes, crimine falſi, & illius pœna tenetur, quia hoc caſu in ea non præſumitur error, præcipuè in teſtamentis, ſi omittat ſolemnitates expreſſas in *L. Iubemus C. de teſtament*. Sic & omittens in inſtrumentis menſem, diem, Indictionem, Locum, Conſulem, & ſimilia, quia tunc etiam Parti tenetur ad inte-
reſſe. Alij contra: & *Author* nihil reſol- 2
uendo relinquit cogitandum: quare ad eum te remitto. Sed tunc demum ex omiſſione ſolemnitatis in inſtrumento præſumitur dolus contra Notarium, & de falſo punitur, ſi omiſſa ſolemnitas ſit omnibus notoria, & ſubſtantialis, ac Notarius ſit ſagax, verſutus, & peritus: quod totum remittitur arbitrio Iudicis, condemnando ſemper extra ordinem: vſque ad *n*.18.

EX QVÆST. CLVII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Notarius omittens in inſtrumento conſuetas clauſulas, quando poſſit propria authoritate illas apponere.

Censetvr à Partibus Notarius
3 rogatus apponere in Inſtrumento omnes conſuetas clauſulas; ideóque niſi appoſuerit, propria authoritate apponere poteſt: ſic & poteſt non mutata ſubſtantia contractus verba ſui inſtrumenti ampliare, addere, mutare, & omnia alia facere, quæ ad vtilitatem, & confirmationem contractus, de quo rogarur, ſpectant, & pertinent; quamuis tales clauſulæ in originali non reperiantur, & copiam Parti tradiderit: quinimò poteſt ſupplere clauſulas, de conſuetudine apponi ſolitas, quamuis conſuetu-
4 do nec ſit præſcripta, nec nota contrahentibus, cùm poſſit ſemper ſupplere naturalia contractus, dummodo non mutetur ſubſtantia negotij, nec ipſæ clauſulæ ſint contra mentem contrahentium: imò omnes clauſulæ apponi ſolitæ, habentur pro appoſitis, etiam quod non apponantur: ideóque poteſt addere in teſtamentis clauſulam, *Iure inſtitutionis*, poſt verbum, *relinquo*, ad effectum validandi teſtamentum, quod
5 eâ deficiente eſſet nullum. Sic & clauſula Codicillaris cenſetur appoſita ex tacita voluntate Teſtatoris: & in contractibus clauſula Guarãtigiæ; ac omnes renunciationes ſolitæ, & conſuetæ, licèt de illis non ſit rogatus in ſpecie: eóque magis, quando ipſi data eſt facultas conficiendi Inſtrumentum ad dictamen Sapientis: quod quando verum ſit? & generaliter de materia, *Author*
6 te remittit inter cæteros ad Felin. *in c. ex literis, extr. de fid. Inſtrument.* & ad Seal. *de conſil. ſapient. p. vlt. cap.* 1. *& omnib. ſeq.*

Limitando modò Regulam propoſitam, Notarius ea tantummodo ſcribere debet, quæ vidit, & audiuit tempore contractus, nec vllo modo eius formam mutare, aut aliquid ſcribere contra mentem contrahentium: quinimò in contractu requirente ſcripturam, nec poteſt accidentalia ſupplere, niſi de conſenſu Partium: ſed in dubio præſu- 7
mitur rogatus conficere Inſtrumentum ſecundùm formam ſolitam, niſi in contrarium adſit conſuetudo, quæ debet eſſe vniformis, & Iuri conſona: ideóque non poteſt Iuramentum non appoſitum, ſeu non datum, vt clauſulam conſuetam apponere, niſi adſit conſuetudo, quæ plenè hoc caſu probanda erit: vſque ad *n.* 85.

EX QVÆST. CLVIII.

Pars I.

ARGVMENTVM.

Inſtrumentum quando, quomodo, & per quot Teſtes, & quales reprobetur, & de falſo redarguatur.

Instrvmentvm an per Teſtes reprobetur, per quod, & quo- 1
modo? *Author* dicit eſſe materiam adeo confusè & intricatè à D. D. pertractatam, vt ex eorum dictis vix certa doctrina elici poſſit: ſed tamen conſtituit Regulam generalem; & affirmatiuam, quod ſcilicet Inſtrumentum per teſtes reprobetur, inſtrumentíque falſitas probari poſſit: ideóque, ſi duo inſtrumentarij Teſtes ipſi contradicant, vel aſſe- 2
rant non fuiſſe præſentes, tunc omnino inſtrumentum reprobatum cenſetur: eóque magis, ſi teſtes ſint plures quàm duo: quinimò ex dicto vnius redditur ſuſpectum, ita vt eius fides vacillet, & non probet. Si verò contradictores Teſtes extranei ſint plures, quàm vnus, hoc opus, hic labor: & hîc D. D. contrariantes decertaut: *Author*, relatis 3
octo opinionibus, tandem dicit veriſſimum eſſe, ad reprobandum Inſtrumentum, duos extraneos, & non deſcriptos Teſtes ſufficere; ſi ità Iudici viſum fuerit, & non aliàs: & ità concludit.

Regula tamen non procedit, quando Iure, aut Staruto ſtatutum eſt, In- 4
ſtrumentum habere pro ſe Iuris præſumptionem, nec admittere probationem in contrarium, tunc enim Inſtrumentum Teſtibus non reprobatur. Aduertendo tamen, quod ſi Teſtes volunt reprobare Inſtrumentum, tamquam falſum, hoc eſt, quod non ſit confectum à Notario, ſed ab alio, ſub falſo nomine illius Notarij, talis probatio admittitur.

Et

Et propterea nec Teſtes admittuntur ad
5 reprobandum inuentarium, quod pro ſe
Iuris præſumptionem habet. Sic & in
cauſa leuis præiudicij, vt putà in poſſeſſo-
rio, in quo vnus Teſtis dicens, ſe non in-
terfuiſſe, vel aliter Inſtrumento contradi-
cens, non facit illud vacillare. In anti-
6 quis verò, magis videtur credendum
Inſtrumento quàm Teſtibus: & in pro-
poſito, tempus antiquum erit triginta an-
norum. Pariter, & regula non procedit,
7 ſi Inſtrumentum contineat veriſimilia,
vel habeat pro ſe ſententiam; reſeruato
ſemper, & generaliter, arbitrio Iudicis
quid agendum in materiâ, & circa nume-
rum Teſtium, & circa omnia alia. Quod
ſi plures, quàm duo reprobent inſtru-
mentum, illique directè, & concluden-
ter contradicant, non deſunt qui velint
ſatis eſſe ad Notarium condemnandum
de falſo: & receptiſſimum eſt, ſufficere
ad inquirendum, ſiue neceſſarij teſtes ſint,
ſiue ſupernumerarij: quinimò & ad tor-
quendum: quamuis multi voluerint,
vnicum etiam Teſtem ſufficere ad tor-
quendum. Aliqui voluerunt ſupernume-
8 rarios teſtes inſtrumentum non reproba-
re: Sed *Author*, reſidendo in opinione
contraria, firmmat vtique reprobare, ſi
non ſint ſingulares, & concludenter de-
ponant. Multóque minùs diceretur re-
probatum ab vno ſupernumerario. Et
9 hinc infertur, quod quando duo ex his
ſcriptis Teſtibus affirmant ſe interfuiſſe,
tunc iſtis magis creditur, quàm centum
aliis contradicentibus, quia nunquam re-
probari poteſt, niſi Teſtes ſint omni ex-
ceptione maiores, nullâque prorſus mi-
nima macula affecti: ideóque fœminæ
nunquam cenſentur idoneæ ad reproban-
dum inſtrumentum: itáque qualitas ido-
neitatis debet articulari, & probari: ſed
qui dicantur omni exceptione maiores in
propoſita materia? multùm tribuitur ar-
10 bitrio Iudicis. Sed teſtes inſtrumentarij,
quamuis patiantur aliquam exceptionem,
abſque dubio inſtrumentum reprobant:
& ità firmat *Author*: contrarium tenen-
tibus confutatis; præterquam in teſta-
mentis, & quando ageretur Criminali-
ter contra Notarium; quia licèt prædicti
Teſtes cenſeantur rogati à Teſtatore, vel
à Partibus, non tamen cenſentur rogati
ab ipſo Notario, & ſic eorum approba-
11 tione quoad Notarium non exiſtente, ex-
ceptio militat contra eos: ideóque de-
bent concludenter deponere, & per ne-
ceſſe: & aſſerentes non fuiſſe celebratum
Inſtrumentum, vel quid in eo contentum
non fuiſſe dictum, bonam debent red-
dere rationem, ſcilicet quod inſtrumen-
tum non poterat celebrari, nec ſic dici
prout ſcriptum eſt, niſi ipſi vidiſſent, &
audiuiſſent: ideóque dubitatiuè depo-
nentes, nec reprobant, nec illud ſuſpe-
ctum reddunt. Quinimò ſi tantùm tem-
pus fuerit tranſactum, quod veriſimiliter 12
non poſſint recordari vtrùm inter fuerint,
néc ne, tunc videntur ſtare pro inſtru-
mento, cùm memoria hominis labilis ſit:
prout ſi dicerent, *Notarius errauit, quia
non audiuimus hac verba, ſed quadam
alia, de quibus non recordamur*; tunc ipſi
Teſtes benè dicuntur deponere Negati-
uam, & inſtrumentum reprobare; ſic &
reprobarent ſcripturam priuatam, depo-
nendo, non recordari illic interfuiſſe.
Non reprobarent Inſtrumentum, nec Te- 13
ſtamentum, deponendo, ſe fuiſſe præ-
ſentes, & non audiuiſſe ſic dici prout
Notarius ſcripſit; niſi etiam addant, quod
ſi ſic dictum fuiſſet, ipſi audiuiſſent, nec
poſſet dici quod non audiuiſſent: ſed ſi
omnes teſtes inſtrumentarij dicerent ſim-
pliciter, non intellexiſſe, oriretur inde
ſuſpicio contra Notarium, quæ iunctis
coniecturis, eſſet ſufficiens ad torquen-
dum. Non etiam dicuntur reprobare, niſi 14
expreſsè deponant de certo loco, & tem-
pore, in quo fuit rogatum Inſtrumentum,
vel niſi deponant de toto illius tenore, &
reddant rationem eorum dicti, etiam
non interrogati. Dictorúmque Teſtium
identitas probanda eſt, ſcilicet, quod ſint
illi ipſi qui inſtrumento interfuerunt, 15
quamuis faciant ſe vocari eodem nomine,
quo vocati fuerunt Teſtes inſtrumentarij:
ſed ſatis dicitur probata eorum identitas,
ſi de ea appareat ex duabus demonſtra-
tionibus, nec agatur de Teſtibus forenſi-
bus, & ignotis, ac in Inſtrumento de-
ſcripti reperiantur per nomen, cognomen,
patriam, Parochiam, & nomen Paren-
tum: ideóque concludе, quod qui dicit 16
Teſtes reprobatorios, non fuiſſe eoſdem
in Inſtrumento deſcriptos, teneatur pro-
bare alios reperiri homines eiuſdem
nominis, cognominis, Pa-
rentum, & Patriæ: vſque
ad *num.* 142.

***

EX QVÆST. CLVIII.
Pars II.
ARGVMENTVM.

Teſtibus coadiuuantibus inſtrumentum, an, & quando magis credatur, quàm illud reprobantibus.

INſtrvmentvm, ſicut Teſtibus
17 reprobatur, ità & Teſtibus coadiuuatur, quando de illius falſitate agatur; magiſque creditur coadiuuantibus, quàm reprobantibus: & ideò in conflictu teſtium, ſi res ſit dubia, pro inſtrumento iudicandum eſt; etiam quod Reprobantes, ſint plures. Coadiuuantes, pauciores: imò magis creditur duobus coadiuuantibus, & affirmantibus vera fuiſſe, quæ in inſtrumento continentur, quàm mille contrarium negantibus. Alij contrà. Et in hac
18 contrarietate, *Author* de more diſtinguendo dicit, primam opinionem procedere, quando teſtes deponentes contra inſtrumentum ſimpliciter, & generaliter dicerent, contenta non eſſe vera; ſecùs ſi ſpecificè narrarent per extenſum totam ſe-
19 riem facti. Secundò diſtinguit, quod magis credatur coadiuuantibus ad euitandam falſitatem, non autem ad inducendam probationem inſtrumenti, niſi eſſent in numero ſufficienti. Tertiò diſtinguit, niſi Teſtes deponentes contra inſtrumentum eſſent inſtrumentarij, vel coadiuuantes pauciores, ſed maioris fidei.

20 Ad coadiuuandum inſtrumentum quicunque teſtes admittuntur, etiam non inſcripti: ſed ad hoc, vt iſtis coadiuuantibus magis credatur, debent de directo contradictores impugnare: & in propoſito pro comprobatione inſtrumenti, Notarius habetur tamquam teſtis. Sed *Author* diſtin-
21 guendo plures caſus, *Primò* dicit, quod quando teſtes reprobantes ſunt plures coadiuuantibus, etiam computato Notario pro inſtrumento, præferantur. *Secundò*, quando duo reprobant inſtrumentum, & vnus tantùm coadiuuaret. *Tertiò*, quando Reprobantes ſunt in pari numero cum coadiuuantibus. *Quartò*, quando vnus ſolus teſtis contradiceret inſtrumento, & ſolus Notarius illud coadiuuaret, ſaluo ſemper arbitrio Iudicis in præmiſſis, conſiderando qualitatem teſtium, eorum depoſitiones, naturam negocij, & aliàs circumſtantias.

Sic & coadiuuantes præferuntur, quando viua voce deponunt pro inſtrumento, 22
ſecùs ſi ſint mortui. Alij contrà. Et *Author* diſtinguit plures caſus, quorum *primus* eſt, quando vnus teſtis ſupernumerarius in inſtrumento adhibitus, illi contradicit: alij verò decem, vel centum, ſint mortui, aut taceant; & tunc magis creditur loquenti. *Secundò*, quando duo Teſtes non inſcripti contradicunt; alij verò in- 23
ſtrumentarij ſunt mortui, vel tacent, & tunc præferuntur contradicentes. *Tertiò*, quando duo teſtes deponunt contra inſtrumentum, alter verò inſtrumentarius eſt mortuus, & tunc iſti deponentes reprobant. *Quartò*, quando vnus teſtis contradicit inſtrumento, alter deponit pro inſtrumento, & alter eſt mortuus, tunc inſtrumentum non reprobatur: vſque ad *num*. 187.

EX QVÆST. CLVIII.
Pars III.
ARGVMENTVM.

Teſtibus à Notario examinatis, dicentibus non ſic depoſuiſſe prout Notarius ſcripſit, an, & quando magis credatur, quàm ipſi Notario.

REgvla proponitur, quod ſi teſtis examinatus à Notario, neget ſe de- 24
poſuiſſe ſic, vt ſcriptum reperitur, magis credatur Notario, quàm Teſti, tam in Ciuilibus, quàm in Criminalibus. Regula limitatur, ſi Iudici contrarium viſum fuerit ex qualitate perſonarum; præſertim, ſi teſtis non à Notario, ſed ab aliis, Notario ſcribente, fuerit examinatus, & dicta Examinantium concordent: quod particulariter nota in Statu Eccleſiæ, vbi viget ſtylus examinandi per interpretes. Si autem plu- 25
res examinati à Notario, vnanimiter dicant non ita depoſuiſſe vt ſcriptum eſt, ipſis magis creditur quàm Notario, ſi verſemur in Ciuilibus; quoniam in Criminali ad irrogandam pœnam, neutri fides adhibetur: quamuis teſtes ſint plures: quinimò 26
multi voluerunt, contradictos teſtes poſſe deueniri ad torturam, cùm authoritas Notarij præualeat: vſque ad *n*. 209.

EX

EX QVÆST. CLIX.
Pars I.

ARGVMENTVM.

De producente ſcripturas, ſeu teſtes falſos, quando, & quomodo puniatur.

1 RELATIS duabus DD. opinionibus, firmat *Author* Regulam, quod licet Falſum, etiam *vſu* committatur, producendo ſcienter falſas ſcripturas, attamen pœna eſt mitior, & arbitraria, iuxta facti, & perſonarum qualitatem, & vlteriùs cauſam amittit. Quod ſi producatur ſcri-
2 ptura abraſa, vel cancellata, producens habetur de falſo ſuſpectus, & pecuniariè plectitur: ſi autem Inſtrumentum contineat plura capitula, quorum vnum ſit falſum, in totum reijcitur.

Sed prorſus euaderet impunis producens, ſi doceret de Authore, à quo fuit deceptus: quinimò ſufficit probare ſibi da-
3 tam fuiſſe à quocunque, licèt ignoto. Liberatur etiam, ſi cognita falſitate, ab illius vſu deſiſtat, ſiue hoc fiat in prima, ſiue in ſecunda inſtantia, dummodò non fiat in fine cauſæ: vſque ad *n.* 33.

EX QVÆST. CLIX.
Pars II.

ARGVMENTVM.

De producente falſos Articulos, & falſos Teſtes.

PRODVCENS falſos Articulos, & ſu-
4 per illis falſos teſtes ſcienter, & doloſe procurans examinari, pœna falſi punitur; quamuis vnicus Articulus, & vnicus teſtis fuerint producti: & dicitur quis ſcienter producere, ſi articulus reſpiciat factum proprium de recenti, & talis naturæ, vt nullo modo poſſit ignorantia prætendi: quod ſi reſpiciat factum alienum, vel proprium antiquum, in quo obliuio præſumitur, ex capite ignorantiæ datur ab-
5 ſolutio. Pœna autem Statuti punientis falſum inſtrumentum Producentem, non extenditur ad Producentem falſos Teſtes: vſque ad *n.* 48.

6 Teſtis verò ſi dixerit falſum, non ſuper quo principaliter fuit inductus, ſed in incidentibus, tunc Producens non tenetur de falſo, nec punitur, ſi declaret nollenti depoſitione illius Teſtis.

EX QVÆST. CLIX.
Pars III.

ARGVMENTVM.

De Producente falſa inſtrumenta ignoranter.

PRODVCENS falſum inſtrumentum ignoranter, non punitur pœnâ falſi, 7
ſi doceat à quo habuit: imò ignorantia poteſt iuramento probari: & ſemper præſumitur in Ruſtico: & quando ſcriptura producta reſpiciat factum alienum. Et è contrà, ſi falſitas ſit notoria, præſumitur ſcientia, & Producens pœnâ falſi tenetur, etiam nulla facta declaratione an velit vti, nécne. vſque ad *n.* 59.

EX QVÆST. CLIX.
Pars IV.

ARGVMENTVM.

De interrogatione facienda Producenti falſam ſcripturam, an illa vti velit pro vera, & legali.

INTERROGATVS, an velit vti inſtrumento, vel teſtibus productis pro ve- 8
ris, & legalibus; reſpondere debet liberè, præciſè, affirmatiuè, vel negatiuè, nulla prorſus conditione adiecta. Quod ſi reſpondeat nolle vti, tum inſtrumentum, quo vti recuſat, præſumitur falſum, nec in futurum probat. Interrogatio verò non admittitur, niſi interrogans expreſsè adijciat cauſam; quia ſcilicet intelligat inſtrumentum, ſeu examinatos teſtes de falſo redar- 9
guere: imò ſic interrogans ſpecificè exprimere debet partem ſcripturæ, quàm prætendit falſam: & ſimilis interrogatio nunquam fieri poteſt à Iudice ex officio, ſed tantùm ad Partis inſtantiam; necnon debet interrogari Principalis, non Procurator: vſque ad *num.* 80.

***

EX QVÆST. CLX.
§. Deteſtatio.
ARGVMENTVM.

De Periurij atrocitate, deteſtatione, & diffinitione.

1 DIffinitio Periurij diuerſimodè à DD. traditur: *Authori* verò illa placet, quæ aptior videtur, ſcilicet, quod periurium ſit veritatis fraudulenta abnegatio ſcienter facta ad nequiter decipiendum aliquem, affirmando mendacium cum iuramento Hoc crimen grauiſſimum, & atrociſſimum eſt, iure diuino dãnatum; grauius eſt homicidio, & Adulterio; ideóque Statutum generale de relaxandis carceratis, non extenditur ad de-
2 tentos ex cauſa periurij. Quandóque leuius, & quandóque grauius reputatur; grauius ſcilicet ratione perſonæ iurantis, rei, de qua iuratur, & propter quam iuratur, ratione deferentis iuramentum, & ratione cauſæ: vſque ad *n.* 27.

EX QVÆST. CLX.
§. Pœna.
ARGVMENTVM.

Periurij pœna quæ ſit, quando habeat locum, & quando non.

REgula ab *Authore* firmatur,
3 periurium puniri extra ordinẽ pœna Stellionatus, & arbitraria; nempè quandóque exilij, quandóque capitis, quandóque pœna falſi, vel pro motu Principis, fuſtigationis, catenæ, berlinæ, ſeu altera ignominioſiori: & vltra hanc pœnam Criminalem obligatur ad damna, & intereſſe. Incurritur à promittente de futuro aliquid dare, vel facere, contraueniendo ſic iuramento promiſſorio; maximè ſi habeat annexum aliud delictum, vt purà, pacis violationem, ſeù feloniam in Do-
4 minum. Ad hoc tamen vt in iuramento promiſſorio quis dicatur periurus, non ſolùm debet probari lapſus temporis, ſed etiam quod promittens non fecerit in tempore promiſſo, & in eodem iuramento contento: nemo de periurio excipere poteſt, niſi conſtet de ſuo intereſſe; ac ſoluta pœna cõuentionali alia pœna nõ exigitur.
5 Extende Regulam ad iuramentum Aſſertorium, quamuis extra iudiciale: & ad iuramentum deciſiuum ſi de periurio conſtet per confeſſionem partis, vel per euidentiam Actorum. Dicitur quoque, & datur periurium in iuramento ſuppletorio, in iuramento in litem, & calumniæ, dum-
modo calumnia ſit expreſſa, & de ea con- 6
ſtet euidenter. Committitur etiam periurium per contrauentionem iuramenti, etiam in modica parte ſubſtantiali: & quia periurus quicumque dicitur, non iuramento ſeruato, ſic & malè facit, & puniendus eſt ille, qui hominem prouocat ad iurandum, & ſcit eum falſum iuraturũ eſſe, cum via non ſit aperienda periuriis.

Impunibile eſt, ſi commiſſum fuerit
calore iracundiæ, dummodo proueniat 7
ex iuſta cauſa: extendendo ad illum, qui iurat de credulitate, vel contrauenit iuramento non ſponte, ſed iuſſu Iudicis, & Superioris; niſi tale præceptum, & inhibitio fuerit procurata, & affectata, vel præceſſerit ex culpa iurantis. Similiter
quando Procurator iurat nomine princi- 8
palis, & in animam conſtituentis, quia tunc principali contraueniente, ipſe Procurator non dicitur periurus; ſic & quando iuramento fuit per vim, & metum extortum: ſed quia hæc concluſio eſt controuerſa, *Author* nihil firmando te remittit ad Angel. *conſ.* 215. ad Roman. *ſingular.* 449. & 5 7.

Iuramentum dolo extortum, nullum
eſt; qua propter contraueniens, non di- 9
citur periurus, ſed indiget abſolutione: ſic & iuramentum non etiam firmat contractum, quando ſtatutum præſumit illud dolo, aut metu fuiſſe extortum: ſed quando hoc verum ſit? & de materia validitatis huius ſtatuti, *Author* te remittit ferè ad innumeros, & præcipuè ad Mancin. *de Iuram. p.* 4. *effect.* 1. *q.* 4. *n.* 16. &
omnibus ſeqq. vbi hæc materia latiſſimè 10
tractatur. Hæres iurantis, licèt teneatur ſeruare iuramentum à defuncto præſtitum, tamen non ſeruando, non dicitur periurus, quia iuramentum eſt quid perſonale, & iurantis perſonam non egreditur. Alij contra: & *Author* te remittit ad Tuſc. *verbo, Iurament. concl.* 519. *per tot.*

In iuramento promiſſorio excuſat dif-
ficultas, ſeu impedimentum: prout excu- 11
ſatur ille, qui iurauit aliquid facere impoſſibile, vel non pendente à ſua voluntate: multóque magis neceſſitas excuſat, cùm iuramentum ad illam non trahatur, nec iſto caſu requiritur abſolutio: ſimiliter & paupertas eundem operatur effectum, niſi impotentia ſeruandi prouenerit ex culpa

iurantis

Digitized by Google

iurantis, vel tempore iuramēti fuerit præ-
12 uiſa. Extende, ſi iuramentum fuerit remiſſum à Parte, cùm id facere poſſit, niſi ſit delatum à Iudice: & quia in dubio, ſemper interpretatio facienda eſt pro excluſione periurij, ideò periurus dici non poteſt contraueniens in caſibus à Iure permiſſis, & ex cauſa legibus inſerta: vſque ad *num.* 146.

EX QVÆST. CLX.
§. Infamia.

ARGVMENTVM.

Periurus an infamis ſit, & quandò.

AVTHOR diſtinguendo inter con-
13 trariantes DD. firmat, vt Periurus in iuramento promiſſorio appoſito cōtractui, ſit infamis, etiam de iure Ciuili, in iuramento aſſertorio ſit infamis infamia Canonica: & quocunque caſu, omni dignitate priuetur, amittat beneficium omnium Legum, Canonum, & Statutorum, cauentium credi debere iuramento alicuius. Sed
14 licèt Periurus ſit infamis, quia non eſt talis ipſo iure, requiritur ſententia declaratoria de iure Ciuili, non autem de Canonico: præterquam in caſu *l. ſi quis maior, C. de tranſact.* in quo ipſo iure incurritur. Quinimò contraueniens iuramento de futuro, tunc tantùm Periurus dicitur, ſi fuit interpoſitum ad modum pacti, & præiudicium inferat Tertio: vſque ad *n.* 175.

EX QVÆST. CLX.
§. Repellitur.

ARGVMENTVM.

Periurus an & quando repellatur à limine Iudicij.

PERIVRVS repellitur ab agendo,
15 niſi à Papa abſolutionem impetrauerit, in cauſa, qua fuit Periurus, & in ab ea dependentibus: non tamen repellitur in aliis cauſis, nec à defenſione ſuæ Eccleſiæ, ab accuſatione ſua, & ſuorum iniuria. Et tandem declara tunc repelli, ſi inconti-
16 nenti doceatur de periurio: ſecùs, ſi talis exceptio requirat altiorem indaginem, quia tunc non impedit litem inchoari, & conteſtari, & Iudex ad vlteriora procedendo, reſeruat exceptionem in fine cauſæ diſcutiendam: vſque ad *n.* 191.

EX QVÆST. CLX.
§. Clericus.

ARGVMENTVM.

De Pœna Clerici Periuri.

CLERICVS Periurus priuatur beneficiis: efficitur inhabilis ad alia 17
obtinenda: collatio ei facta, eſt nulla ipſo iure: etiam authoritate literarum Apoſtolicarum: deponitur ab Ordine: & ſi iniunctam pœnitentiam non egerit, vel pœnitentiam grauem timens, ad Confeſſionem non peruenerit, excommunicatur. Epiſcopus verò dignitate Epiſcopali priuatur: ſed Clericus beneficio non priuatur, quando de periurio conuin- 18
citur per viam exceptionis, quia tunc non patitur aliam pœnam, ſed tantùm à limine Iudicij repellitur: & dummodo conſtet de periurio per inquiſitionem, & fuerit commiſſum in iuramento iudiciali, vel à cauſa ſpirituali proueniat: vſque ad *n.* 215.

EX QVÆST. CLX.
§. Poſitio.

ARGVMENTVM.

Periurus an ſit, qui poſitionibus reſpondendo, falſum iuret.

PERIVRVS in reſponſionibus factis poſitionibus, licèt videatur punien- 19
dus, attamen hoc tantùm procedit, ſi iurauerit de veritate dicenda, ſecùs ſi de credulitate: ſed ſingulariter, ſi primò poſitionibus reſpondens dicat, *ſe credere*, & poſtea iterum cum iuramento reſpondendo dicat, *ſe non credere*, periurium incurrit: quod ſi reſpondeat per verbum, *neſcio*, non 20
dicitur Periurus, licèt probetur factum contrarium: & hinc negans poſitionem, partim veram, & partim falſam, de periurio non punitur, niſi de eo conſtet euidenter: vſque ad *numer.* 214.

***

EX QVÆST. CLX.

§. Iudæus.

ARGVMENTVM.

Iudæus an ligetur iuramento, & committat periurium.

IVDÆVS tenetur ſeruare iuramentum, & non ſeruando efficitur Periurus, ſicut Christianus: quinimò iurans
21 ſecundùm legem ſuam, ligatur in contractu inito cum alio Iudæo: ſic & quando iurauerit more ſuo, & ſecundùm legem Moſaïcam, in contractu inito cum Christiano: eóque modo ſi iurauerit more Christiano: & cogitur ad ſeruandum iuramentum, & non ſeruando, Periurus efficitur: vſque ad *n.* 234.

EX QVÆST. CLX.

§. Nullus.

ARGVMENTVM.

Iuramentum an firmet contractum nullum? & an ex eius inobſeruantia incurratur Periurium.

22 IVRAMENTVM ex Regula generali firmat contractum nullum, quamuis à Statuto prohibitum, & reprobatum, ſeu inualidum ex defectu ſolemnitatum: ſed ſi Statutum ſolemnitates requirens loquatur in perſonam, tunc contractus non firmatur: in materia vide Mancin. *de iuram. p.* 4. *effect.* 1. *q.* 4. *n.* 7. Sic nec
23 firmatur, ſi Statutum requirat ſolemnitates probatorias, aut contractus eſſet ipſo iure nullus: nec deſunt dicentes, ab huiuſmodi iuramento abſolutionem non requiri. Be-
24 nè verum eſt, quod Iuramentum ſemper eſt ſeruandum ex cauſa Religionis. Regula procedit, quando lex annullat actum odio vnius contrahentis tantùm: ſecùs ſi apponatur in contractu, ſeu actu à lege annullato in odium vtriuſque contrahentis: vſque ad *numerum* 260.

***

EX QVÆST. CLX.

§. Dolus.

ARGVMENTVM.

Periurium non committitur ſine dolo, quando hoc verum? & de materia.

PERIVRIVM non committitur ſine dolo, & ideo ex culpa lata 25
commiſſum, non punitur: ſed ignorantia facti proprij non excuſat, licèt iuramentum non trahatur ad incognita: & ideò præſtitum ex falſa cauſa non ſit validum, nec ſeruandum; præcipuè ſi vna cum falſa cauſa deficiat conſenſus iurantis. Sed licèt 26
iuramenta recipiant interpretationem ab intentione iurantis, attamen ſi intentio fuit decipiendi deferentem, interpretandum eſt ſecundùm intentionem non iurantis, ſed deferentis; verbáque iuramenti interpretantur in odium iurantis: quamuis omnis cauſa, etiam iniuſta, & quælibet fatua credulitas excuſet à periurio: ideóque credens dicere verum, ſi afferat falſum, Periurus non dicatur, ſed dolum 27
abeſſe à iurante eſt probandum: & Mulier, Minor, Rusticus, ſimiléſque perſonæ excuſantur ex ignorantia Iuris, vbi agitur de damno vitando: vſque ad *n.* 263.

EX QVÆST. CLX.

§. Reus.

ARGVMENTVM.

Reus inquiſitus, & de crimine interrogatus, negando medio iuramento delictum, quod verè commiſit, an dicatur Periurus.

DE Periurio, & illius pœna Reus etiminaliter examinatus, delictum negans, 28
nullo pacto de periurio punitur, quamuis de mendacio per eius propriam confeſſionem constaret. Carceratus verò indebitè, & iniustè, ſi vt relaxetur, iuret ſe ad carceres rediturum; non redeundo, de periurio non punitur; licèt in foro conſcientiæ peccet: & poſſit Iudex Reo, quem 29
examinat, pœnam pecuniariam comminari, niſi veritatem dixerit, & illam exigere:

gere; ſed hoc in practica non ſeruatur: quod ſi periurium Rei ſit geminatum, de Iure extra ordinem poſſet puniri: quamuis *Author* fateatur, nunquam hoc in Praxi vidiſſe ſeruatum: vſque ad *num.* 315.

EX QVÆST. CLX.

§. Illicitum.

ARGVMENTVM.

De illicito, turpi, & temerario Iuramento.

IVRAMENTVM turpe, illicitum,
30 ſeu temerarium, ſeruandum non
eſt, cum non debeat eſſe vinculum iniquitatis: turpe verò, & illicitum pluribus modis dicitur, qui ſub his duobus carminibus explicantur.

Sit iuſiurandum licitum, diſcerne notando,
Quis, cui, quid, per quod, ad quid, cur, quomodo, quando.

31 Et ſic Iuramentum erit illicitum ratione perſonæ iurantis; Perſonæ eius, cui iuratur; Rei, ſuper qua iuratur; eius, per quod iuratur; Rei, in qua iurarur, Cauſæ, ſuper qua iuratur; Modi, cum quo iuratur; Temporis, in quo iuratur.

Iuramenta verò illicita ſunt, quando iuretur committi homicidium; doctorem nunquam patrocinari; Scholarem non doctorari; Adulterium committi; cum inimico pacem non fieri; indigenti non ſuccurri; ſi iugales iurent non cohabitare; ſi quis iuret Religionem non intrare; vel ſocietatem alicuius delicti, ſeu coniurationem, & conſpirationem
32 facere. Item quando iuramentum excludit opus pietatis, ſapit monopolium; ſi iuret quis Superiori non parere; ad Clericatum non promoueri; teſtimonium non ferre; de Conſilio non eſſe; non fideiubere pro proximo in periculo conſtituto; poſt votum caſtitatis ducere vxorem; adimplere omnia, quæ ab aliquo petentur; occidere Patrem; ſtuprare Virginem; exhæredare filium; non alloqui Parentes; non ſtare in Monaſterio; non accuſare Vxorem adulteram; ſoluere Simoniam, non reducere laudem ad arbitrium boni Viri.

Iuramentum temerarium eſt illud
quod fuit præſtitum calore iracundiæ; 33
& ſine neceſſitate: quod licèt non faciat periurium, bene facit peccatum. Iuramentum indiſcretum, quando quis negligenter, otioſè, vanè, & doloſè iurauerit contra bonos mores naturales, vel à Iure Canonicò reprobatos: ideóque iurans facere, quod à Iure Canonico improbatum eſt, iuramentum ſeruare non tenetur. Sic & quando fuit præſtitum contra vtilitatem publicam,
vel Eccleſiaſticam libertatem. Iura- 34
mentum præſtitum ſuper contractu ſimulato, illum non firmat, nec eſt neceſſaria abſolutio: & ideo hæres iurantis non prohibetur opponere exceptionem ſimulationis; præſertim, ſi de ea conſtet euidenter ex facie inſtrumenti.
Iuramentum quoque præſtitum ſuper 35
contractu vſurario, non eſt obligatorium: & licèt iurans ſoluere vſuras, iuramentum ſeruare teneatur, poteſt tamen, antequam dies ſolutionis adueniat, implorare Officium Iudicis, vt cogat Vſurarium per Cenſuras Eccleſiaſticas ad relaxandum iuramentum. Vide latè de materia tractantem Seraphin. *de priuileg. iuram. priuileg* 25. *n.* 5. *priuileg.* 59 *n.* 15. *& priuileg.* 61. *n.* 14.

Iuramentum illicitum ſeruandum
non eſt, ſi ex illius implemento quæ- 36
ratur iniuſtitia, propriæ ſalutis diſpendium, ſeu Teſtis præiudicium: ideóque iuramentum generale non trahitur ad illicita: & illicitum ſemper dicitur, niſi tres comites habeat, ſcilicet veritatem,
iudicium, & iuſtitiam. Sed etiam iura- 37
mentum illicitum ſeruari debet, ſi ſeruari poſſit ſine interitu ſalutis æternæ: & quandocunque requiritur Abſolutio, niſi immineat neceſſiras, propter quam non poſſit Superior adiri: vſque ad *num.* 373.

EX QVÆST. CLX.

§. Forma.

ARGVMENTVM.

Iuramentum ſub qua forma præſtari debeat.

IVRAMENTO non contraueni-
tur, niſi ſit præſtitum in debita 38
forma, & ſeruatis ſolemnitatibus requiſitis.

Prima, conſueta forma eſt, iurare 39

per ſancta Dei Euangelia, vel per Deum, cum iſta paria ſint.

Secunda, quæ pariter practicatur, iu-
40 rare corporaliter tactis ſcripturis: hodiéque ſufficit præſtare iuramentum ſuper qualibet ſcriptura etiam non ſacra; ac ſolus tactus ſatis eſt abſque vlla expreſſione verborum.

Tertia, & quidem illicita, quando
41 iuratur per Dæmonem: ſed licèt iſte mortiferè peccet, iuramentum ſeruare tenetur; niſi quod iurat prohibitum ſit: idem eſt, ſi iuret per falſos Deos, & improbam Religionem.

Quarta, & etiam illicita, qua quis
42 iurat per ſanguinem, per capillos, per viſcera, aut alia membra verecunda Chriſti: tunc enim, tamquam Blaſphemus punitur: ſi iuret per humanitatem Dei, vltimo ſupplicio afficiendus eſt, ſi in talibus execrandis iuramentis aſſuetus fuerit: ſi verò bis, aut ter ſic blaſphemauerit, mitiùs punitur.

Quinta reprobata, quando quis iurat
43 per aliquam creaturam: ſed de Iure Canonica, quamuis peccet, quia iuramentum eſt illicitum, illud tamen ſeruare tenetur.

Sexta, quando quis iurat per caput
44 ſuum: quod ſi iuret per animam ſuam, tenetur, ac ſi iuraret per Deum, ideóque obligatur, præcipuè vbi non requiritur tactus ſcripturarum; vt in terminis *Leg. ſi quis maior, C. de tranſact.*

Septima, quando quis iurat per ali-
45 quem Sanctum: ſed tunc, ſi iuramento contraueniatur, non incurritur pœna: *præcit. L. ſi quis maior.*

Octaua, ſi quis ſimpliciter iuret, non
46 exprimendo per quem; tunc enim licèt videatur iuraſſe per Deum, contraueniendo tamen non efficitur Periurus: ſed ſi quid aſſerat, aut promittat *in verbo veritatis*, cum tunc iuramentum dicatur per Deum, qui eſt ipſa Veritas, & Periurus efficitur, & pœnas periurij incurrit.

Nona, inter Nobiles conſueta, quan-
47 do quis aliquid aſſerit, & promittit per fidem ſuam: & tunc contraueniendo dicitur Periurus, ſecundùm Aliquos: ſed verius eſt contrarium, cùm non par ſit iurare per Deum, & promittere per fidem: etiamſi quis iuraſſet per tactus manuum, vel *à fede da Gentil huomo, da Caualiero:* ſed ſi contra veniat, licèt non ſit Periurus, efficitur infamis, & extra ordinem punitur: imò in caſu *citata L. ſi quis maior*, & in aliis, in quibus non requiritur tactus ſcripturarum, fidei datæ contraueniens, tamquam Periurus punitur.

Decima, quando quis iurat per Principem, vel eius ſalutem: & tunc iura- 48
mento contraueniens, Periurus eſt, ac ſi per Deum intraſſet; imò iurans per ſalutem, nomen, aut venerationem Principis, ſi dolosè peierauerit, pœna fuſtigationis plectitur: quod procedit in iurante per Principem Monarcham; ſecus ſi per inferiorem: vſque ad *num. fin.* 412.

EX QVÆST. CLXI.

ARGVMENTVM.

Prohibens aliquem teſtari, vel ad teſtandum compellens, an, quando, & qua pœna puniatur.

FALSI pœnam incurrit ille, qui prohibet aliquem teſtari, quia 1
habetur tamquam veritatis occultator: idem eſt ſi compellat; & vtroque caſu arbitrio Iudicis extra ordinem punitur. Quod ſi audeat cum armis id efficere, tamquam de delicto publico Reus, pœna *L. Iulia de vi pub.* punitur. Quod ſi, ceſſante dolo, violentia, & verbis minatoriis; extra ordinem plectitur, & inſuper, ex ſimili prohibitione, ſeù compulſione obligatur damnum paſſo ad intereſſe, actione de dolo & condictione ex lege de Iure *Digeſtorum*: & ad duplum Iure *Authenticorum*. Hæreditas 2
verò delata alicui ex teſtamento, vel ab inteſtato, præcedente prohibitione teſtandi, ſeu compulſione ad teſtandum, auferenr ab hærede, tamquam ab indigno, & fiſco applicatur, vel ab inteſtato ſucceſſuro.

Quod autem quis fuerit compulſus, vel teſtari prohibitus, probatur conie- 3
cturis: & metu dicitur factum teſtamentum, ſi fuerint Teſtatori minæ illatæ: eò magis percuſſiones, & verberationes: extendendo ad eum, qui rumore, clamore, & vociferatione fieri impediuit, vel Notarium accedere prohibuit: ſed hoc caſu probandum eſt, Teſtes, aut Notarium fuiſſe vocatos à Teſtatore, vel de illius ordine, & impeditos ingredi: magiſque generaliter prohiberi dicitur, quando neceſſaria denegantur ad condendum teſtamentum,

tum, vel comminatur quis denegationem ſeruitiorum in infirmitate, ſeu quid ſimile, quomodocunque fiat impedimentum, vel compulſio, dummodo fiat doloſè; ſed quia dolus non præſumitur, illum alleganti incumbit onus probandi.

4 Legata relicta in teſtamento per vim, & metum facto, non debentur, ſi vis, & metus interuenerit ex parte Legatarij. Et quis probatur impulſus ad teſtandum ex clauſulis inſolitis in teſtamento appoſitis ad excludendum metum, & prohibitionem: ſtatúrque affettioni Teſtatoris, dicentis, condidiſſe propter metum ſibi illatum. Et Regula procedit etiam quando id operatur per importunas preces, & ſuaſiones; præcipuè factas Teſtatori, mortis cogitatione turbato; ſed hoc caſu hæreditas non applicatur fiſco.

5 In propoſito ſingulariter aduerte, non ſatis eſſe probare, Teſtatorem voluiſſe teſtari, niſi etiam probetur id efficere voluiſſe tempore quo fuit prohibitus, ac impedimentum fuiſſe tale, vt nullo modo, vel niſi ſaltèm cum difficultate reparari poterat: in dubio enim, nec metus, nec vis, nec prohibitio præſumitur; quare Teſtes eam probantes, debent eſſe idonei, nullámque pati exceptionem.

6 Regula nec etiam procedit, quando ſecluſa vi, ſecluſóque metu, etiam quis ad ſui vtilitatem Teſtatorem hortetur: licèt in Muliere, & in Minoribus, arbitrio Iudicis id conſideretur: & ſemper metus excluditur, quando in teſtamento interuenerint Conſanguinei, vel Confidentes ipſius Teſtatoris: vel etiam quando poſt metum illatum tamdiu vixiſſet Teſtator, vt ſi reuocare voluiſſet,
7 ad libitum potuiſſet. Similiter non procedit Regula in eo qui procurat blanditiis teſtamentum fieri, vel prohiberi; quinimò nec eſt prohibitum hoc procurare cum lacrymis miſericordiam petendo, vel adulando; niſi tamen blanditiis fuerit admixtus dolus, vel prouenirent à Potente, in quo preces æquiparantur minis: vſque ad *numerum* 98.

***

EX QVÆST. CLXII.

Pars I.

ARGVMENTVM.

Simulatio quid, & quotuplex ſit? in quo differat à fraude, & falſitate? quando contractus ſimulatus, ſit nullus; quandóve de ſimulatione agi poſſit.

SIMVLATIONEM falſitati proximam dicit *Author*; ideóque de 1
illa tractaturus primo loco præmittit, falſum inſtrumentum propriè loquendo differre ab inſtrumento ſimulato: ac pariter differentiam eſſe inter ſimulationem, & fraudem. Simulatus, & non fraudulentus contractus eſt ille, qui fingitur; neque Partes ex illo aliquam obligationem, & actionem oriri volunt, id eſt, neque valet eo modo quo fingitur, neque alio quo contrahitur, quando ſcilicet Partes licèt in ſuperficie faciant contractum, illum tamen nihil valere volunt, nihílque agere intendunt. Simulatus, & fraudulentus, qui dolo celebratur, vt Tertius decipiatur, vel vnus ex contrahentibus. Simu- 2
latio verò eſt quando aliquid fingitur fieri, illud tamen quod fieri fingitur, reuera non fit: tres habet ſpecies. *Prima*, eſt quando in veritate agitur, quod contractus celebratus ſit ſimulatus. *Secunda*, quando celebratur, modico tempore duraturus. *Tertia*, quando Partes conueniunt in mente, vt contractus nihil valeat; ſed vera ſimulatio reputatur, quando ſic agitur, vt nihil fiat.

Ex præmiſſis Regula firmatur, quod contractus ſimulatus non ſit verè contractus, ſed ipſo Iure nullus eſt; qua propter opus non eſt ad illum reſcindendum, actionibus reuocatoriis. De 3
hac ſimulatione excipi poteſt Ciuiliter, & Criminaliter; quia eius pœna videtur eſſe falſi: & in Statu Eccleſiæ, ex *Conſtit. March.* faciens ſimulatum contractum dolo, & vi damnum alterius, ſi liberè ſimulationem fateatur, nulla pœna puniatur; ſi negauerit, viginti quinque florenorum auri pœna mulctatur. Actio ſimulationis eſt perpetua; 4
non tollitur per renunciationem generalem; quinimo, nec per expreſſam, & iuramento

iuramento firmatam. Ex contractu ſimulato non transfertur dominium, nec poſſeſſio; & ſi fuerit factus in fraudem vſurarum, fructus computantur in ſortem.

Exceptio ſimilis poteſt opponi quan-
5 docunque, quamuis ſit prohibitum à Statuto inſtrumento contradicere. Et ceſſio ſimulata præſumitur, ſi fuerit facta partim titulo venditionis, & partim titulo donationis, niſi creditor ce-
6 dat ius indubitatum. Minor, Mulier, & Ruſticus excuſantur à præſumpta ſimulatione contractus vſurarij,& pignoratitij: nec auditur particeps ſimulationis, niſi quando ſimpliciter de fraude opponat. Non eſt punibilis ſimulatio, quando de ambarum Partium conſenſu, celebratur à Notario vnum inſtrumentum ſub nomine alterius: & contractus facti ex interuallo non arguunt ſimulationem præcedentis contractus ante an-
7 num celebrati. Talis exceptio opponi non poteſt aduersùs obligationem Cameralem, vel quando adſit Decretum Iudicis, cum cauſa interpoſitum, & ſecluſo præiudicio Tertij: vſque ad *n.66.*

EX QVÆST. CLXII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Iuramentum an, & quando firmet contractum ſimulatum, adeo vt poſſit iurans ſimulationem allegare.

IVRAMENTVM ſimpliciter præſti-
8 tum de Inſtrumẽto non cõtraueniendo, non tollit exceptionẽ ſimulationis, ſi de ea appareat verè, vel præſumptiuè. Et licèt Alij contra: extende hoc procedere tam de Iure Ciuili, quàm de Canonico, ſiuè iuramentum ſit interpoſitum ex interuallo, ſiue referatur ad contractum; vt putà, ſi dicat, *iuro ſeruare contractum*; ſiuè referatur ad verba contractus tacitè, vt putà, ſi dicat, *iuro*
9 *ſeruare*. Author tamen hanc diſtinctionem credit potius verbalem, & vtroque caſu contractum eſſe ſeruandum, præcipuè niſi appareat contrahentes voluiſſe firmare contractum ſimulatum per interpoſitionem iuramenti; iſto enim caſu, licèt non in totum iuramentum obliget, ligat in foro iudiciali, vbi non conſideratur quid tacitè fuerit
actum, præcipue in iuramento promiſ- 10
ſorio, & quando ſimulatio non fuit detecta, & probata; quinimò nec poſſet peti Abſolutio poſt litem motam: vſque ad *n.94.*

EX QVÆST. CLXII.

Pars III.

ARGVMENTVM.

De probatione Simulationis.

SIMVLATIO, licèt in dubio non
præſumatur, attamen probatur 11
coniecturis, quando allegatur per Tertium, & facta ſit in fraudem vſurarum; quamuis dictæ coniecturæ non ſint plenè, & perfectè probatæ. Quales verò eſſe debeant? Iudicis arbitrio remittitur: duæ tantùm ſufficiunt, præſertim ſi cauſa cognoſcenda ſit, ſola facti veritate inſpecta: & ex prædictis defertur iuramentum in ſupplementum: probatur per literas, & per inſtrumenta; per publicam vocem,& famam;& per confeſſionem Partis extraiudicialem; ſed
Teſtes debent reddere rationem dicti, 12
deponere de tempore tractatæ ſimulationis; vnus, tantùm non ſatis eſt, quia duo ad minus requiruntur idonei, & excellentes, quia licèt ſimulatio probetur coniecturis, debet tamen in ſpecie eſſe probata, cùm non omnis ſimulatio illicita ſit: ideóque cauſa ſimulationis debet induci, & quidem exiſtens tempore celebrati contractus; cùm inde ſuperueniens non ſufficiat. Ac tandem 13
prædictæ coniecturæ debent eſſe vrgentes, & perſpicuæ, non autem leues; & tolluntur per alias coniecturas ſimulationem excludentes: vſque ad *n.145.*

EX QVÆST. CLXII.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

De pluribus coniecturis ſimulationem arguentibus.

PRIMA, & præcipua ſimulationis
coniectura ſumitur ex iis, quæ in 14
continenti

continenti fiunt, ex vicinitate, & celeritate actuum, ac ex breuitate temporis: licèt ſimilis præſumptio non habeat locum in materia pœnali.

Secunda, à præcedenti non diſſimilis,
15 quæ ſumitur ex multiplicatione Inſtrumentorum, ſeu plurium Actuum ſeparatorum.

Tertia, quando reperiuntur plures
16 inſolitæ clauſulæ in fauorem eius, qui eſt ſolitus fœnerari: ſed quia clauſula non præſumitur inſolita, ideo eſt probanda, adeò vt tendat ad maiorem occultationem ſimulationis.

Quarta, quæ ſumitur ex inſolitis
17 cautelis; quia licèt abundans cautela non noceat, nec inducat malam fidem; attamen hoc non procedit in iis, in quibus aliàs eſt præſumptio fraudis.

Quinta, ex pactis inſolitis, quæ ſuf-
18 ficiunt ad arguendum contractum ſimulatum, ſi ſint plura, etiamſi à Iure non reprobentur.

Sexta, quando in Inſtrumento repe-
19 ritur clauſula, *verè, & non in fraudem:* ſed quia hodie de ſtylo in omnibus contractibus ſolet apponi, de ſe ſola non ſufficiet; imò erit tantæ potentiæ, vt transferat onus probandi in allegantem ſimulationem.

Septima, ex qualitate perſonæ, vt
20 quia ſit ſolita ſimilia facere: eò magis, ſi contractus celebretur interueniente Proxeneta: & in propoſito aſſuetus dicitur, ſi bis, aut ter ſimilia feciſſet.

Octaua, ex paupertate venditoris:
21 ſed hæc ſola non ſufficit ad detegendum vſuras, & ſimulationes.

Nona, quando pacta in inſtrumento
22 appoſita claudicant, ſunt inæqualia, & omnia reſpiciunt fauorem creditoris: ſed hoc procedit, iuncta conſuetudine fœnerandi; quia aliàs in perſona non ſuſpecta, pactorum claudicatio poteſt conſiderari ſine ſimulatione.

Decima, quando contrahens rem
23 emptam non curauit videre, nec de ea informationem accipere: ſed tamen de ſe ſola non ſufficit.

Vndecima, ex interpoſitione perſo-
24 næ, cùm vnus principalis modus fraudandi ſit ille, qui ſit de perſona ad perſonam. Alij contra: & multò magis excluditur, quando quis emerit pro perſona nominanda.

Duodecima, ſi contractus celebretur
25 inter perſonas ſuſpectas, & prohibitas; ſed plenè non probat.

Decima-tertia, ex confeſſione de
recepto, non conſtito de reali nume- 26
ratione, quando ſimus in materia ſuſpecta, & iungantur adminicula.

Decima-quarta, quando venditio
durauit modico tempore; & poſtea res 27
vendita, fuit redempta; ſi à principio conuentum fuerit vt vendita res intra modicum tempus reſtitueretur: ſecùs nulla conuentione præcedente: ſed de ſe ſola non ſatis eſt.

Decima-quinta, ex modicitate pre-
tij, ſcilicet vltra dimidiam: ſed verius 28
eſt, hoc eſſe remiſſum arbitrio Iudicis.

Decima-ſexta, ex venditione fundi
melioris, vel domus, ad quam venditor 29
haberet magnam affectionem; ſed vnica, & ſola nihil valet.

Decima-ſeptima, ex actu clam, &
occultè celebrato: ſed tamen non ha- 30
bet locum, niſi probetur cauſa ſimulationis: & pariter ceſſat, ſi probetur cauſa, ex qua inſtrumentum fuit clam, & non palam celebratum.

Decima-octaua, ex qualitate loci,
vbi celebratur contractus, & generali- 31
ter inducitur à veriſimili: præcipuè ſi contractus ſequatur incontinenti poſt contractum.

Decima-nona, quando probatur,
non ſolùm fuiſſe tractatum inter Partes, 32
ſed etiam quod fuerit firmatum de faciendo contractum ſimulatum, & expreſsè conuentum, & proteſtatum, quod ſi contigerit fieri contractus venditionis, adhuc cenſeatur pignoris.

Vigeſima, ex præfatione Inſtrumenti, & ex præcedentibus, & ſubſequen-
tibus: vſque ad *n.217.* 33

EX QVÆST. CLXII.

Pars V.

ARGVMENTVM.

Simulatio contractus an, & quando præſumatur ex eo, quod Venditor, ſeu Donans remaneat in poſſeſſione rei venditæ, & donatæ.

REGVLARITER præſumitur ſi-
mulatio ex eo, quod Vendens, 34
Donans, ſeu Cedens remaneat in poſſeſſione rei venditæ, ceſſæ, & donatæ: vel quando is poſt traditam poſſeſſionem ſoluerit dacium, ſeu collectam de eadem re, & iungantur adminicula.

minicula, & probetur cauſa ſimulationis: præcipuè quando fuit mutata cauſa poſſeſſionis, vel venditor in contractu
34 reſeruauit ſibi vſumfructum, interueniente pretio proprietatis, & venditor ſteterit in poſſeſſione per longum tempus, ſcilicet per triennium; præſertim ſi pro parte Emptoris non fuerint pacta adimpleta: vſque ad *n. fin.* 254.

EX QVÆST. CLXIII

ARGVMENTVM.

Contractus Emptionis, & Venditionis, quando præſumatur pignoratitius, & fœneratitius, ex pacto de retrouendendo, modicitate pretij, conſuetudine fœnerandi, aliiſque coniecturis, & quibus.

PRÆMITTIT *Author* pro faci-
1 liori cognitione propoſitæ Quæſtionis, quod contractus dicatur ſimulatus, illicitus, & nullus, quando Contrahentes ſub nomine Venditionis, Pignus contrahant: idquè probatur præſumptionibus, & coniecturis; ſed vnica non ſufficit: quia tres ad minùs eſſe debent: & hinc tranſeundo ad ſpecificas contractus fœneratitij præſumptiones, & coniecturas.

Prima, adducitur, modicitas pretij,
2 quæ tamen ceſſat propter pactum de retrouendendo, niſi ſit vltra dimidiam: ſed qualis iſta modicitas eſſe debeat, remittitur arbitrio Iudicis.

Secunda, quando in tali contractu
3 emptionis & venditionis adeſt pactum de retrouendendo; niſi hoc pactum ſit perpetuum: ſed contrarium eſt verius: quidquid Varij varia dicant; quia hoc pactum eſt licitum, etiam concurrente modicitate pretij, & quamuis ſit collatum in voluntatem emptoris.

Tertia, contra eum, qui eſt ſolitus
4 fœnerari: ſed talis conſuetudo probari debet, nec ſatis ſunt trini actus; quia, vltra neceſſe eſt, ſpecificè eam probare; ſcilicet in ſpecie contractus, de quo agitur, & hoc per teſtes omni exceptione maiores.

Quarta, quæ dicitur potiùs conclu-
5 dens probatio, oritur ex pacto de retrouendendo, iuncta modicitate pretij, & conſuetudine fœnerandi.

Quintà, ex pacto de retrouendendo cum modicitate pretij. Alij contra, & 6
Author firmat, hoc totum eſſe remiſſum arbitrio Iudicis, qui, iunctis aliis coniecturis, ſimulatum contractum exiſtimabit iuxta facti, & perſonarum qualitatem.

Sexta, ex modicitate pretij, & conſuetudine fœnerandi. Alij contra: *Au-* 7
thor verò reſoluit vt in præcedenti.

Septima, quando in inſtrumento emptionis & venditionis nullum eſt appo- 8
ſitum pactum de retrouendendo, ſed ex interuallo adiunctum fuit. Alij contra: & *Author*, arbitrio Iudicis remittit.

Octaua, ex pacto de retrouendendo infra breue tempus, vt putà infra men- 9
ſem; ſeu ex pacto, quod lapſo tempore ad redimendum, teneatur emptor, vltra exburſatum pretium aliquid plus dare eidem venditori; & propter iunctum cum pacto de retrouendendo ſatis probat contractum ſimulatum.

Nona, ex pacto de retrouendendo non niſi poſt certum tempus, iunctis 10
aliis coniecturis.

Decima, ex pacto de retrouendendo collato in voluntatem emptoris, iuncta 11
modicitate pretij: quod quidem pactum poteſt concipi pluribus modis, de quibus *Author* te remittit ad Bero. *C. ad noſtram, n.* 38 *& ſeq de empt. & vendit.*

Vndecima, ex pacto de retrouendendo pro maiori pretio, quàm quo res 12
empta fuit: per Regulam, quod quidquid accedit ſorti, vſura eſt.

Duodecima, ex pacto quod fructus computentur in ſortem in caſu retro- 13
uenditionis; ſic enim eſt de natura pignoris, vt fructus computentur in ſortem; ideóque arguit ſimulationem.

Decima-tertia, ex pacto, quod quandocunque emptor recipiat pecuniam 14
perceptam, ipſe teneatur reſtituere rem venditam.

Decima-quarta, ex pacto de retrouendendo, & modicitate pretij in da- 15
tione in ſolutum, quando debitum, pro quo datur in ſolutum, habet radicem infectam; nec erat licitum, ſed vſurarium.

Decima-quinta, quando venditor intra certum tempus obligatur ad redi- 16
mendum: ſed licèt hoc pactum aliquam fraudis præſumptionem inducat, non tamen probat fœnerationem.

Decima-ſexta, quando ab emptione & venditione receditur per reſtitutio- 17
nem inſtrumentorum: ac pariter ex
præ

præcedenti tractatu de pignorando, & non de vendendo: de qua materia *Author* loquitur remiſſiuè ad Cœpol. *de ſimulat.contr.* & ad Menoch. *de præſumpt. lib 3 præſumpt.122.*

Decima-ſeptima, quando probatur
18 Mutuum præcedens; ſed hæc ſola non ſufficit: & ceſſat, quando probatur,quod venditor per antea quærebat vendere: & quocunque caſu, de ſe ſola non ſatis eſt.

Decima octaua, quando res partim
19 venditur, & partim donatur, iuncto pacto de retrouendendo, vel pacto, quod venditor teneatur ſoluere expenſas, & gabellas de proprio; vel ſit appoſita aliqua pœna.

Decima-nona, quando venditor ven-
20 ditam rem ſibi retinet titulo locationis pro modico pretio: præcipuè ſi locatio fuerit perpetua, & facta incontinenti. Et tandem dicas, quod licèt ſupradictæ coniecturæ ſigillatim & de per ſe non ſufficiant, cumulatè probant: excluſis ſemper
21 à præſumptione Simulationis, & Vſuræ, Muliere, Minore, Ruſtico, & milite,qui ſemper excuſantur:vſque ad *n.* 130.

EX QVÆST. CLXIV.

§. Principium.

ARGVMENTVM.

Donatio à Delinquente facta, quando in fraudem Fiſci facta dicatur, & à fiſco reuocetur.

1 DONATIO facta ante delictum valet, nec poteſt reuocari à Fiſco ſub prætextu fraudis: imò quocunque tempore ſit facta ante ſententiam: extendendo ad donationem ſiue inter viuos, ſiue cauſa mortis factam vxori: & ad venditionem quocunque titulo: licèt donatio cauſa mortis facta extraneo, per ſubſequentem confiſcationem irritetur: prout inualidatur donatio facta poſt accuſationem porrectam: & venditio poſt ſententiam, non quidem in contumaciam emanatam, ſed legitimis indiciis fundatam.

2 Similiter non valet ſi fiat poſt delictum ab eo, qui in crimine deprehenſus eſt, vel de ſui natura habetur tamquam notorium: & eo magis, ſi agatur de crimine, pro quo ipſo iure imponatur confiſcatio; ſeu dominium, & adminiſtratio tollatur delinquenti: tunc enim irritatur etiam donatio facta vxori: vſque ad *n.* 46.

EX QVÆST. CLXIV.

§. In fraudem.

ARGVMENTVM.

Donatio, ſeu alienatio facta à delinquente in fraudem Fiſci, quando valeat, nécne.

DONATIO facta ante crimen ab eo, qui delinquere cogitabat, re- 3
uocatur à Fiſco, tamquam in eius fraudem facta: eóque modo reuocatur venditio: adeò vt nec iuramentum tollat præſumptionem fraudis: ea quippe ratione, quia nihil operatur in præiudicium Tertij: ideóque reſtituenda ſunt bona vendita, & donata, vnà cum fructibus. Quod ſi fuerit celebrata bona fide, & ſimus in caſu, quo bona Delinquentis con- 4
fiſcantur ipſo iure, tunc tantùm reſtituuntur fructus pendentes, & percepti poſt litis conteſtationem. Nec eſt neceſſe ad reuocationem donationis, quod Donatarius ſit particeps fraudis; ſed quia in dubio fraus non præſumitur, probari debet ſpecialiter, vt donans de præſenti cogitauerit delinquere. Et licèt Fiſcus poſſit reuocare alienationem, ſeu donationem in eius fraudem factam, id tamen non permittitur Delinquenti. Et omni caſu, Fiſcus probare debet cauſam fraudis præcedentem delictum. Quo verò 5
ad venditionem omnium bonorum, reuocari non poteſt, niſi emptor fuerit particeps fraudis commiſſæ: & hæc arguitur, ſi venditio fuerit facta clam, ſeu paulò poſt delictum, pro quo ipſo iure bona venirent confiſcanda. Quando ve- 6
rò Fiſcus reuocat ex quacunque cauſa, ſi pretium rei venditæ reperiatur in bonis Delinquentis, tunc reſtituere tenetur emptori: nec deſunt tenentes, quòd ſiue pretium reperiatur in bonis Delinquentis, ſiue non, indiſtinctè Fiſcus obligetur illud reſtituere, quamuis emptor fuerit particeps fraudis. *Author* nihil 7
firmat; & iſtam concluſionem dubiam,

& iodeciſam relinquit conſideraodam: vſque ad *num.* 95.

EX QVÆST. CLXIV.

§. Neceſſaria.

ARGVMENTVM.

Donatio, ſeu alienatio facta in fraudem Fiſci, quando ſuſtineatur, ſi facta fuerit ex cauſa neceſſaria.

DONATIO facta ex cauſa ne-
8 ceſſaria per Delinquentem, ſiue antea, ſiue poſt delictum, ſuſtinetur, nec reuocari poteſt; cùm neceſſitas alienandi tollat præſumptionem fraudis: quapropter alienatio, ſeu donatio, vel datio in ſolutum pro ſatisfaciendis creditoribus, nullo modo irritatur. Saoè intelligas, niſi res data io ſolutum eſſet maioris pretij & valoris quàm debitum; quia reuocaretur io exceſſu: prout reuocaretur, ſi de debito legitimè non con-
9 ſtaret. E cootrà, debitor Delioquentis, eidem exiſtenti fugitiuo, & contumaci ſoluere non poteſt: extendendo ad Reum læſæ-Maieſtatis, cui à die delicti interdicitur bonorum adminiſtratio: ſed quia cuicuoque Delioquenti non condemnato alimenta debentur, ideò coloni partiarij & Affictuarij, ipſi ſoluendo, liberaotur.
10 Alienatio ibidem fraudem non arguit, ſi fuerit facta ex cauſa dotis filiarum, vel alimentorum; vel Aduocatis, pro ſcripturis & defenſione ipſius Delinqueotis; vel pro redemptiooe Captiuorum. Quioimò valet etiam quando booa ipſo iure confiſcantur, quamuis fiat poſt accuſationem, & conteſtationem litis: & ad-
11 huc dicitur neceſſaria, ſi fiat alicui propter bene merita, dummodò de iſtis cooſtet aliundè, quàm per cooſeſſiooem donantis: vſque ad *num.* 122.

EX QVÆST. CLXIV.

§. Omnium bonorum.

ARGVMENTVM.

Donatio omnium bonorum, an, & quando præſumatur facta in fraudem Fiſci.

EX Regula generali, donatio omnium bonorum, vel maioris eo- 12
rum partis, ſeu meliorum bonorum, in fraudem Fiſci celebrata præſumitur; licèt non ſit facta ſimul, & ſemel, ſed interpolatis vicibus, & pluribus perſonis minutatim, vnico, & eodem tempore.
Sic & dooatio omnium bonorum fa- 13
cta, præcedente capitali ioimicitia, qoamuis delictum ſequatur ex interuallo. Quod dicimus de donatione, in-
telligimus etiam de alienatione, & ven- 14
ditiooe, præſertim niſi facta fuerit iuſto pretio, noo publicè, & palam, ſed clam, & occultè: vſque ad *n.* 144.

EX QVÆST. CLXIV.

§. Coniuncta perſona.

ARGVMENTVM.

Donatio facta coniunctæ perſonæ, quando præſumatur in fraudem Fiſci.

REGVLARITER donatio facta
coniunctæ perſoonæ, etiam rei 15
particularis, nedum omnium bonorum, noo præſumitur facta in fraudem Fiſci; præſertim ſi præcedat aliqua cauſa, quamuis leuis. Inter iſtos Coniunctos compreheoduotur Amici maxima amicitia coniuncti cum Donante: ſed coniunctio requiritur talis, vt ab
eodem Coniuncto de facili donata ſub 16
confidentia, repetere valeat; ideóque requiritur etiam amicitia non vulgaris, vltra ſanguinis cooiunctiooem: vſque ad *num.* 146.

EX QVÆST. CLXIV.

§. Coniectura.

ARGVMENTVM.

Ex quibus coniecturis donatio ſeu alienatio in fraudem Fiſci facta probetur.

NON ſine controuerſia à DD. diſ-
17 putatur, vtrùm fraus,de qua agitur, probetur coniecturis? ſed *Author* relatis, & reiectis contrarium tenentibus, Regulam firmat ex præſumptionibus deduci: quatuor

Prima erit, ſi Donans, tempore dona-
18 tionis etiam ante delictum factæ, habuerit capitalem inimicitiam cum eo, quem occidit,vel occidi fecit.

Secunda,& quidem non modica,quan-
19 do huiuſmodi Delinquens remanſit in poſſeſſione rei donatæ.

Tertia,quando donatio fuit facta clam,
20 & occultè; quia ex actu occultè geſto deſumitur fraus: ex Regula, *Qui malè facit, odit lucem.*

Quarta, quando Donans, incontinenti poſt factam donationem, vel ex modi-
co interuallo, delictum commiſit; niſi 21
fuerit ſecutum ex inopinata rixa: quia neceſſe eſt,vt præcedat cauſa delicti committendi: nec dicitur commiſſum incontinenti, niſi ſtatim, & immediatè ſequatur: ſed quia contra hanc concluſionem quamplurimi inſurgunt, *Author*, rationibus ponderatis, tandem concludit, hoc totum remiſſum Iudicis arbitrio.

Quinta, quæ potiùs probatio erit,
quando donatio eſt expreſsè facta ſub 22
conditione, ſi contigerit bona confiſcari: licèt quiſque poſſit donare, cum prohibitione, quod donata confiſcari non valeant.

Sexta, quando quis ante donationem
dixerit aliqua verba, ex quibus veriſimi- 23
liter deduci poſſet eum cogitaſſe de futuro delicto; vt purà, *prouidebo rebus meu, & deinde faciam ſentire noua:* ſeu quid ſimile.

Septima, quando in venditione non
eſt numeratum, ſed confeſſatum pre- 24
tium. E contrà verò ceſſat ſuſpicio, quando pretium fuerit numeratum ex parte emptoris: quamuis ex parte venditoris, ex ſola venditione omnium bonorum fraus arguatur: vſque ad *numerum finalem* 168.

LAVS DEO.

SVCCVS

EX VARIIS QVÆSTIONIBVS; ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII PARS DECIMA-OCTAVA.

EX LIBRO QVINTO, TITVLO DECIMO-OCTAVO, QVÆST. CLXV. DE FVRTIS.

ARGVMENTVM.

Furti deteſtatio, diffinitio, & etymologia : quo Iure ſit prohibitum? an ſit priuatum delictum ? quæ actio detur ? & vtrùm in eodem Iudicio Criminaliter, & Ciuiliter agi poſſit ? quandóve Iudici permittatur concedere mandatum de perquirendo in dcmo alicuius.

DETESTATVR Author
1 grauitatem huius criminis:
dicit, & probat, illud Iure
naturali, ac Diuino pro-
hibitum : exinde affert
diffinitionem, quod ſcilicet ſit contrecta-
tio rei alienæ mobilis, & corporalis,
fraudulosa, lucri faciendi cauſa ; vel ipſius
rei, vel etiam vſus eius, & poſſeſſionis,
inuito Domino facta. De iure Canonico
2 ſumitur pro omni vſurpatione : dicitur à
furuo, id eſt *nigro*, eo quod clam, & ob-
ſcurè fiat : vel à *ferendo*, id eſt *auferen-
do* : ſeu à *fraude* : vel à Græco nomine
foras.

Hoc crimen non publicum, ſed priua-
tum eſt; ideóque non poteſt in eo ex of-
ficio procedi; niſi furtum eſſet magnum,
ratione publicæ vtilitatis; & quando pœ-
na pecuniaria veniret Fiſco applicanda.
Sed hodie ſublata eſt difficultas, quia Iu-
dex de conſuetudine in quocunque deli-
3 cto ex officio procedit. Abigeatus etiam
crimen, eſt priuatum, ſed latrocinium eſt
publicum delictum.

Furtum quandóque eſt leue, quandó-
que graue; ideóque in pœnis infligen-
dis attenditur qualitas commiſſi furti,
temporis, & perſonarum : fur enim diur-
nus mitiùs punitur, quàm nocturnus : ag-
grauatur ratione loci; ex magnitudine
rei furatæ; & qualitate furantis, & fur-
tum paſſi; ex qualitate ſpecierum, ſcili-
cet Sacrilegij, Peculatus, Abigeatus, &
ſimilium. Aggrauatur etiam, ſi commit- 4
tatur cum fractura, vel cum ſcalis.

Contra furem agi poteſt Ciuiliter, &
Criminaliter ad publicam vindictam, &
per viam accuſationis. Ciuiliter datur du-
plex actio, ſcilicet furtiua, qua quis ad
reſtitutionem rei furatæ compellitur; &
furti, quæ tantùm eſt pœnalis ad du-
plum, & ad quadruplum. Datur inſuper
rei vindicatio, quæ competit contra ter-
tium poſſeſſorem rei furatæ. Datur con-
dictio triticaria, & conceditur illi, qui 5
in re furata non habebat dominium, ſed
tantùm poſſeſſionem, actióque furtiua
conceditur aduersùs perſonam furis, eiúſ-
que hæredes. Actio furti datur omnibus 6
illis, quorum intereſt. Iudex poteſt in
eodem iudicio Criminaliter furem ad
pœnam

pœnam condemnare, & Ciuiliter ad reſtitutionem rei furatæ: imò nec debet furem condemnatum, & carceratum relaxare, niſi rem furatam reſtituat. Poteſt
7 Dominus in domo alterius perquirere res ſibi furatas, non quidem propria authoritate, ſed præcedentibus indiciis, & ſuſpicione, ac præſtito priùs iuramento de calumnia, implorando officium Iudicis, & familiam impetrando ad perquirendam rem furatam; ipſéque Iudex abſque
8 indiciis & præſumptionibus perquiſitionem concedere non debet, cùm ex ea aliquid infamiæ oriatur, & plerumque ſcandalis cauſa detur: vſque ad *numerum finalem* 31.

EX QVÆST. CLXVI.

ARGVMENTVM.

De diuerſis furum generibus.

FVR eſt nomen generis, ſub quo plu-
1 res furum ſpecies comprehenduntur, fur enim alter eſt ſimplex, alter famoſus & publicus, alter manifeſtus, alter occultus. Item diuiduntur, & nominantur Graſſatores, Decubatores, Piratæ, Prædones, Raptores, Abigei, Balnearij, Saccularij, Directarij, Plagiarij, Effractores, Expilatores, Circulatores. Fur ſimplex ille eſt, qui occultè, & ſine armis furatur, ſiue de nocte clam ſubripiat, ſiue de die. Fur publicus, ſeu famoſus, qui tria, vel plura furta commiſit, & contra quem fama laborat. Latrones ſimplices ſunt, qui violenter aggrediuntur, aut cum armis in domibus, vel in itineribus, aut in mari: differunt enim fur, & Latro, quia Latro per vim furatur, fur verò ſine vi: Latro
2 publicus, ſeu famoſus de magis communi DD. opinione eſt ille, qui pluries in ſtrata publica graſſatus eſt cum armis. Manifeſtus fur dicitur ille, qui in furto deprehenditur; ſed hodie differentia inter furtum manifeſtum, & non manifeſtum, non datur: quia pœna Dupli, vel Quadrupli, mutata eſt in corporalem. Graſſatores ſunt illi, qui prædæ cauſa in itineribus commorantur: & iſti ſunt proximi Latronibus, ideóque Statutum ſuper furto diſponens, habet etiam locum in Rubbaria, quæ dicitur improbiſſimum furtum. Piratæ ſunt marini præ-
3 dones, & Latronibus æquiparantur. Prædo, & Prædator eſt ille, qui accipit abſque voluntate Domini etiam rem ſibi debitam. Rapinæ crimen committitur cùm aliquis aperta violentia alienas res furatur: differt à Raptu, quia Rapina dàtur in rebus, Raptus in muliere: & fit quandóque cum armis, quandóque etiam ſine armis: in tantùm quod omnis Raptor eſt fur, ſed non è contrà: ſunt ergo Raptores aliis furibus improbiores, ſed tamen non dicuntur fures manifeſti, licèt publicè furentur: differunt Fures, & Raptores, quia fur clam ſubripit, Raptor publicè rapit. Abigei dicuntur, qui pecora ex paſcuis, vel ex armentis boues ſubtrahunt: Abigeus dicitur ille etiam, qui 4
conſuetudinem habet inſidiandi animalibus alienis, ad effectum illa furandi: vel meliùs dicitur ille, qui totum gregem, vel maiorem partem, cum panno tubeo, vel cum ferro furantur. Balnearij ſunt, qui furantur in balneis veſtes eorum, qui denudati balnea vtuntur. Saccularij, qui vetitas artes in ſacculis exercent, partem 5
ſubducunt, & partem ſubtrahunt; ſeu illi, qui ſacculas, id eſt crumenas cautè ſubducunt, & inopinantibus auferunt, ſeu quidam Præſtigiatores, qui ſaccis, hoc eſt ſoculis quaſdam artes exercent, aliud agentes, & aliud agere ſimulantes. Directarij ſunt, qui in alienis cœnaculis ſe 6
dirigunt animo furandi. Plagiarij, qui liberum hominem, vel ſeruum alienum ſcienter vendunt, vinctum retinent, celant, vel ſuadent ei, vt à Domino fugiat: hoc Plagij crimen eſt publicum, & competit accuſatio cuilibet de populo. Expilatores Alij dicunt, illos eſſe, qui cum fractura furantur: Alij verò, qui viatoribus noctu pallia, & veſtes diripiunt, quos Vulgus appellat *Cappeggiatori*: Alij dicunt 7
eſſe illos, qui ne pilum relinquunt in corpore Expoliatorum: Alij verò, illos eſſe, qui non omnia, ſed quædam adeò callidè, & paulatim ſubtrahunt, vt vix dominus animaduertat, veluti ſi pili ex corpore, aut ex barba detrahantur: Alij tandem, & veriùs & communiùs, illos eſſe, qui alienam hæreditatem expilant. Effractores, qui cum fractura furantur. Circulatores, 8
qui dum ipſi ſerpentibus homines perterrefaciunt, illorum bona ſubripiunt: vſque ad *numer.* 51.

***

EX QVÆST. CLXVII. Pars I.

ARGVMENTVM.

De Pœna furum.

POENA furibus imponenda omni-
1 bus à Iure ſtatuta eſt, ſed cùm non
omnes fures ſint æquè odioſi, & improbi
reputati, non æquè omnes puniuntur.
Sed omiſſis pœnis de Iure antiquo impo-
ſitis, & ab *Authore* relatis, hodie fur pu-
nitur extra ordinem, & arbitrio Iudicis de
iure Ciuili: de iure Canonico Clericus
pro furto non manifeſto, & de quo non
ſit publicè diffamatus, leuem patitur pœ-
nam per modum pœnitentiæ; ſi verò fur-
tum ſit manifeſtum, adeò vt de eo ſit
publicè diffamatus, non ſolùm impedi-
tur promouendus, ſed etiam iam promo-
2 tus deponitur, & in Monaſterium detru-
ditur ad agendam pœnitentiam: ſi verò
ſit incorrigibilis, excommunicatur; con-
tumacia creſcente anathematizatur; &
perſeuerans, Curiæ ſæculari traditur. In-
ſuper furibus datur pœna infamiæ, quæ
nunquam tolli poteſt: quæ etiam pœna
conſequitur eum, penès quem res furata
reperta fuit. Pœna furis manifeſti, licèt
3 antiquitùs fuerit Quadrupli, Patti appli-
candi; non manifeſti, Dupli; quia tamen
dicta pœna receſſit ab Aula, de generali
conſuetudine agitur tantùm ad reſtitutio-
nem rei, & ad pœnam corporalem.

Pœna Raptoris eſt duplex, ſcilicet Ci-
uilis, & Criminalis. Ciuilis, Quadrupli
intra annum, & poſt annum ſimpli. Cri-
minalis, exilij, cum publicatione tertiæ
partis bonorum, & infamia. Alij dicunt,
quod ſi rapina fuerit commiſſa cum ar-
4 mis, ſit pœna mortis: *Author* verò, pro
vnica rapina hanc concluſionem non ad-
mittit: ſed ſi quis coadunatis hominibus
armatis, fracto oſtio & per vim domum
alicuius ingreſſus, in ea furtum commiſe-
rit, punitur pœna mortis; quæ imponitur
& Graſſatoribus, ſi ſæpiùs graſſati fuerint;
ſin minùs, ad Triremes condemnantur.
Pœna Prædonis eſt eadem, quæ Raptoris.
5 Expilatores, Effractores, arbitrio Iudicis
puniuntur, prout Sacculatij, & Directarij,
ac Balnearij. Piratæ verò furcâ ſuſpen-
duntur: vſque ad *n*.32.

EX QVÆST. CLXVII. Pars II.

ARGVMENTVM.

De Pœna furis ſimplicis.

POENAM ſimplicis furis, omnes
conueniunt, non eſſe pœnam mor- 6
tis, nec mutilationis membri: & licèt
pro primo furto imponi poſſe pœnam
fuſtigationis multi dicant; veritas tamen
eſt, vt mitiùs puniatur, niſi locus, in
quo furtum fuit commiſſum, id ſuadeat.
Quinimò dicit *Author*, quòd nec pro
vnico furto facto in Eccleſia imponatur
pœna mortis, quando præſertim res non
ſacra fuerit furata.

EX QVÆST. CLXVII. Pars III.

ARGVMENTVM.

De Pœna ſecundi, vel magni furti.

POENA pro ſecundo furto, non eſt
mortis: licèt grauior ſit imponen- 7
da, quàm pro primo: ideóque pro
iſto ſecundo, iuncta aliqua aggrauanti qua-
litate, vel imponitur pœna fuſtigationis,
vel exilij, aut Triremium ad tempus. Pœ-
nam autem magni furti, vna fuit opinio,
eſſe mortis: & hoc magis procederet, quã-
do in aliquo loco vigore Statuti Iudici eſ-
ſet datum liberum arbitrium puniendi
malefactores. Alij contradicentes nolunt 8
etiam pro magno furto, pœnam vltimi
ſupplicij imponi poſſe; & hanc contrariam
opinionem, vti æquiorem defendit *Au-
thor*: vſque ad *n*.48.

EX QVÆST. CLXVII. Pars IV.

ARGVMENTVM.

De pœna furis famoſi, & quando tria furta commiſſa dicantur, vt fur morti dari poſſit.

POENA famoſi furis pro tribus fur-
tis, quamuis non commiſſa fuerint 9
in

in territorio, in quo pro vltimo furto
Reus eſt carceratus, erit vltimi ſuppli-
cij, hoc eſt furcarum; quando tamen
hoc diſponatur à Statuto; & dummodò
pro furtis commiſſis extra Territorium
ſit diffamatus in loco, vbi eſt carcera-
tus, & de omnibus proceſſatus. Exten-
dendo, quamuis furta fuerint præſcri-
pta, & quamuis de eis non fuerit con-
demnatus: ſed tamen debent eſſe di-
ſtincta tempore, quia non dicerentur
plura, ſi vnico tempore diuerſas res fu-
10 ratus eſſet. Non etiam dicuntur plura,
ſed vnum, quando quis ex vno loco,
tempore tamen diuerſo, ſed continua-
to & ſucceſſiuo, vnam rem, ſiue plures
furatur, quia continuatio temporis vni-
tatem importat. Idem dicendum, quan-
do quis in vnica nocte; continuato ta-
men tempore, plura furta committit,
quamuis in diuerſis locis, & diuerſa-
11 rum rerum. Quod in tantùm verum
eſt, vt ſi quis confiteatur commiſiſſe
plura furta diuerſis temporibus, non
per hoc dicitur conſtare quod plura
furta commiſerit ad effectum impo-
nendi pœnam mortis, quia talis con-
feſſio intelligenda eſt, vt commiſerit
plura diuerſis temporibus continuatis.
12 Et licèt multi dicant, quòd quando
Reus expreſsè confitetur interuallum
temporis non continuatum, tunc cùm
verba confeſſionis ſint elata, ideò non
poſſit intelligi de tempore continuato;
veriùs tamen credit *Author*, huiuſmo-
di confeſſionem, etiam cum expreſ-
ſione, & ſpecificatione temporis, &
perſonarum, nullo pacto inducere pro-
bationem, ad hoc, vt faciat numerum
niſi aliter de confeſſatis furtis appareat.
13 Regula iterum non procedit, nec pœ-
na mortis imponitur pro tribus paruis
furtis. Et licèt Alij contrà: ſecundùm
Authorem à priori non recedas in pra-
14 ctica. Sic nec faciunt numerum præce-
dentia furta, pro quibus Reus fuit ab-
ſolutus: vſque ad *num.* 84.

EX QVÆST. CLXVII.
Pars V.

ARGVMENTVM.

De pœna ſimplicis, & famoſi Latronis, & de pluribus ſpecialibus contra fures inſignes, & famoſos Latrones.

LATRONES ſimplices, qui ſci-
15 licet non ſæpiùs graſſati fuerint,
(licèt Alij contrà) pro vnico Latrocinio
ſeu graſſatione mori non debent, ſed
ad Triremes condemnari modò in per-
petuum, modò ad tempus, niſi inter-
uenerint vulnera, aut homicidium.
Latrones verò publici, & famoſi, qui
in ſtrata publica, ſeu alibi ſæpiùs graſ-
ſati fuerint, in loco graſſationis furca
ſuſpenduntur. Latrones verò, & fures
inſignes, publici, & famoſi, ſunt adeò 16
legibus exoſi, vt contra eos plura ab
eiſdem legibus tradita ſint ſpecialia:
& inter cætera, ad fauorem eorum non
recipiuntur Aduocati: qualibet die fe-
riata poſſunt ſuſpendi: à quolibet im-
punè occidi: à condemnatione eorum
non datur appellatio: ab Eccleſia ex-
trahuntur: Iudex negligens, & eos diſ-
ſimulans caſtigare, infamis eſt: vbique
accuſantur, capiuntur, & puniuntur. 17
Sed ad hoc vt hæc ſpecialia habeant
locum, debent eſſe aut confeſſi, aut
conuicti, aut in flagranti crimine reper-
ti: vſque ad *num.* 95.

EX QVÆST. CLXVII.
Pars VI.

ARGVMENTVM.

De Pœna Plagiarij.

QVÆ ſit pœna Plagiarij? DD. di-
uerſimodè loquuntur de iure Ci- 18
uili: ſed ea opinio vera eſt, vt ſit arbi-
traria: ſic etiam eſt de iure Canonico,
iuncta Excommunicatione de iure au-
tem diuino, eſt pœna mortis. Et vltra
pœnam Criminalem, datur inſuper Pa-
tri, aut Domino ſerui rapti, contra fu-
rem, & Raptorem, actio Dupli, aut
Quadrupli: tenetur ad intereſſe ope-
rarum, & commodi, quod dicti Pater,
& Dominus percepturi eſſent ex ſeruo,
& filio. Sed hæc actio non datur fratri,
aut matri, qui non habent filium in
poteſtate. Pœna autem Plagiarij non 19
habet locum in eo, qui ſeruum, vel
filium ſuum ſubripit. Si autem Plagia-
rius eſt conſuetus tale delictum com-
mittere, pœna mortis punitur: ſi verò
non conſuetus, damnatur in metallum:
& hoc non habet difficultatem. Non
tamen hæc pœna habet locum, quan-
do quis ſubripit ſeruum alienum, cre-
dens eſſe ſuum. Sic nec punitur eadem

pœna, qui ſeruum ſuum ſubripit, cre-
20 dens eſſe alienum. Et tandem nec ille, qui ſeruum alienum ſubripit, credens hoc facere de Domini voluntate: vſque ad *num.*105.

EX QVÆST. CLXVII. Pars VII.

ARGVMENTVM.

De pœna Abigeorum.

Abiget regulariter, quia antiqui-
21 tùs in opus publicum condemnabantur, hodie ad Triremes mittuntur, ſeu alia extraordinaria pœna mulctantur. De Iure Canonico nulla eſt determinata pœna, ſed maior quàm pro furto imponitur, quia maius eſt deli-
22 ctum. De Iure autem diuino, qui ouem, vel bouem furatus fuerit, occiderit, vel vendiderit, quinque boues pro vno, quatuor oues pro vna reddere iubetur: ſi Iumentum furatus ſit, ad duplum tenetur, 2. *Reg.* 12. *verſic.* 6. Extende vt puniantur pœna mortis in loco, vbi frequentius hoc maleficium committere ſolent. Amplia in eo, qui non furatur animalia, ſed cum panno rubeo illa fugans, efficit vt alter ſubri-
23 piat. Extendendo etiam ad illos, qui Abigeatus crimen cum gladio committunt, aut ferro. Et pœna Abigeatus locum habet, non ſolùm quando quis abigit animalia ex agro, vel ſylua ſeu grege, ſed etiam ſi à ſtabulo, vel domo: ac pariter eadem pœna extenditur ad Abigeorum Receptatorem.

Sed ad hoc vt pœna locum habeat;
24 & Abigeatus committatur, neceſſe eſt, vt à fure non vnicum animal abducatur, ſed ex ouibus, capris, & ſimilibus, decem; ex Porcis quinque vel quatuor: niſi quis animalia furetur, quaſi artem exercens furandi: committitur ex furto vnius equi, vel Bouis. Honeſtiores verò perſonæ pro crimine Abigeatus mitiùs puniuntur vilioribus.
Non autem Abigeatus committitur ab iis, qui oues, vel equos errantes in ſolitudine abducunt: vſque ad *n.*123.

***

EX QVÆST. CLXVIII. Pars I.

ARGVMENTVM.

Furtum quot modis committi dicatur? & in quibus caſibus furti pœna locum habeat.

Regulariter vbicunque quis rem alienam inuito Domino 1
contrectat, furtum committit, & furti pœna tenetur. Extende ad ſubripientem equum vel aſinum alterius, & in ſuas equas inſiliendas conducentem; quia tenetur pœna furti, ſi animo furandi ſubripuerit. Committitur etiam furtum, aquam ex flumine publico ſine Principis licentia ad ſuos priuatos fundos conducendo: à negante depoſitum: & ab occultante illud intercipiendi cauſa. Quinimo depoſitum negans, eſt 2
infamis, & ad Duplum tenetur, quando res fuit penes ipſum depoſita ex cauſa neceſſitatis, vt putà incendij, vel naufragij.

Creditur, qui poſt ſibi ſolutam pecuniam à Debitore pignus nõ reddit, tam- 3
quam fur puniri debet, ſi retineat animo celandi: eóque modo non reſtitués rem alienam, contendendo illam eſſe ſuam: & Colonus, finita locatione, percipiens ac retinens fructus ex fundo olim ſibi locato. Sepulchrorum Violatores, fures pariter cenſentur. Sed in materia, *Author* te remittit ad Menoch. *de arbit. caſ.*367.

Vendens rem alienam, ſi fuerit emptori tradita, pretio recepto, furtum cõ- 4
mittit, & fiſcus pretium aufert à venditore, tamquam ab indigno. Sic & pariter vendens rem alteri obligatam. Extendendo ad eum, qui ex fundo alieno arbores, ſeu fructus ſubripit: nec non ad Retinentem & non Reſtituentem res ruſticas, putà, ſarculum, ligonem, falcem, & ſimilia. Eóque magis ſubripiens, ſcri- 5
pturas, ſeu inſtrumenta, quæ debitum continebant; quamuis fuerint cancellata. Reſque furatæ reſtitutio non tollit actioẽ furti, niſi à principio animo reſtituendi fuerit ablata, vel ſtatim, commiſſo furto, celeri pœnitentia motus reſtituatur. *Zingari* verò, cæteríque Vaga- 6
bundi, etiam ex furtis minimis, ſcilicet gallinarum, vel aliorum id genus puniuntur: quinimo etiam quando minantur aliquid furari: vſque ad *num.*31.

EX

EX QVÆST. CLXVIII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

De Præſtantibus auxilium, & conſilium in crimine furti; Mandantibus illud fieri; Receptantibus res furatas, aut fures: & an quis furem indicare teneatur.

7 REGVLA prima erit, quod conſilium furto præbens, teneatur eadem pœna, qua ipſa fur. Extendendo ad conſulentem, ſeu perſuadentem filiis, aut ſeruis furta domeſtica, illiſque opem, & auxilium præſtantem, dummodo furtum ſit ſecutum.

Regula ſecunda proponitur, quæ
8 præcipuè auxilium reſpicit, quod ſcilicet auxilium furi ad furandum præſtans, eadem pœna teneatur: eòque magis ſi participet rebus furatis, vel commoditatem ad furandum præſtiterit.

Regula tertia erit, quod Receptantes
9 res furatas, ſeù furem ſcienter Occultantes pari pœna puniantur: à qua tamen excipiuntur Pater, filius, frater, vxor, ſimiles Coniuncti ſimul cohabitantes: nec pariter tenentur, qui furem, & furtum Scientes, non indicant: vſque ad *n.* 62.

EX QVÆST. CLXVIII.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Furtum an & quando committatur ab eo, qui rem in via inuentam accepit, & non reſtituit.

10 REGVLA proponitur, quod inueniens quid alienum in terra iacens, lucri faciendi cauſa ſuſtulerit, ſiuè ſciat Dominum, ſiuè ignoret; furti obſtringatur, & in foro conſcientiæ retinere non permittatur: quod ſi accipiat animo reſtituendi quandocunque ap-
11 paruerit Dominus, furtum non committit: præſertim, ſi id publicate faciat. Sic nec furtum committit ſubripiens rem, quæ habebatur pro derelicta, vel de hac erat dubium: vſque ad *num* 70.

EX QVÆST. CLXVIII.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

De furto commiſſo in incendio, & naufragio.

SAPIENS bona proiecta in mare tempore tempeſtatis: vel 12
accipiens rem proiectam ex cauſa neceſſitatis, putà incendij, furtum committit, publicatione bonorum mulctatur, datur actio ciuilis ad reſtitutionem rerum intra annum Quadrupli, poſt annum vero ſimpli. Licèt Regula non procedat, quandò quid fuit proiectum in mare pro derelicto: & ex cauſa incendij non procedit edictum Prætoris, de quo in *L.* 1. §. 1. *de incend. ruin. &* 13
naufrag. niſi furtum fiat in domo, vbi erat incendium, vel committatur extra, durante incendio. Et in propoſito ſingulariter nota, quod liceat impunè ſubripere rem ex incendio illicò perituram: nempe materiam ædificij, iuxta *L.* 3. *vbi Gloſſ. ff. ad leg. Iul. de vi publ.* vſque ad *n.* 90.

EX QVÆST. CLXVIII.

Pars V.

ARGVMENTVM.

De pœna, & materia amotionis Terminorum.

REGVLA firmatur ab *Authore*, poſt relatas D. D. opiniones, pœnam 14
amotionis Terminorum arbitrariam eſſe, & extraordinariam: præcipuè ſi Termini amoueantur cauſa occupandi Vicini agrum, vel iam cœpto iudicio finium regundorum, ad occultanda iura aduerſarij Vicini, & ad intricandam litem, amouentur. Sic & quando animo nocendi Vicino, ſeu inter ex- 15
traneos lites introducendas ſubripiuntur: qui omnes, vltra pœnam arbitrariam

riam Criminalem, pecuniaria quinquaginta aureorum pro quolibet Termino amoto iuxta *legem Agrariam*, de qua in *L.fin.ff. de termin. amot.* puniuntur, non ſolùm ſi ſint principales amouentes, ſed etiam mandatarij; tàm de Iure Ciuili,
16 quàm de Canonico; ſecundùm quod in carceres detruduntur ad agendum pœnitentiam; & Auxiliantes per duos menſes excommunicantur.

Termini ad propoſitum, intelliguntur quæuis ſigna agros ad inuicem diuidentia, ſiuè ſint lapides, ſiuè pali, arbores, aut ſimilia. Hoc crimen eſt publicum, cuilibet de populo competit accuſatio. Contra tales Amouentes datur iuramentum in litem, ad damna, & intereſſe, & ad probationem loci, vbi Termini exiſtebant.

Sed ſi non doloſè amoueantur, vt
17 puta, ex caſu arando, vel quid ſimile faciendo, pœna non habet locum, cùm ad hoc requiratur occupatio: vſque ad *num.* 117.

EX QVÆST. CLXVIII, Pars VI.

ARGVMENTVM.

De Nuncio, famulo, ſeu alio, qui pecuniam alteri deferendam ſibi traditam, in vſum proprium conuertit.

REGVLA inconcuſſa proponitur,
18 pecuniam alteri deferendam accipiens, & non deferens, ſed in proprium vſum conuertens, vt furtum committat, furtique actione teneatur. Extendendo ad Recipientem pecuniam ab aliquo debitore, vt illam creditori deferat in extinctionem debiti, quas pecunias, vti ſuas, eidem creditori in ex-
19 tinctionem proprij debiti ſoluat. Intellige Regulam, dummodo pecunia non fuerit data numerata, ſed in ſacculo ſigillato, tunc enim non transfertur dominium; quia ſi fuerit data numerata, non quidem actione furti, ſed tantùm Ciuili ad reſtitutionem quis obligatur: vſque ad *numer.*130.

EX QVÆST. CLXIX. Pars I.

ARGVMENTVM.

De Commodatario, Depoſitario Sarcinatore, Cuſtode, aliiſuè ſimilibus perſonis vtentibus re ſibi dictis titulis tradita, ad alium vſum, quàm ad deſtinatum.

VTENS re aliena ad alium vſum, quàm ad deſtinatum, furtum 1
committit, ſiue creditor vtatur pignore, ſiue Depoſitarius re depoſita. Extendendo ad Commodatarium, vtentem re commodata ad alium vſum: & illum, qui equum ſibi commodatum vſque ad aliquem deſtinatum locum, longiùs duxerit, & equitauerit. Fullo au- 2
tem, ſeu ſarcinator, qui aliena veſtimenta polienda, vel ſarcienda accepit, ſi in alium vſum contrectauerit, vt puta, vendendo, pignorando, aut etiam pro ſui ſeruitio illis vtendo, furtum committit; cùm generaliter omnis Cuſtos ali- 3
cuius rei, illam in vſum proprium conuertens, dicatur rumpere fidem, & furtum committere: vſque ad *n.*12.

EX QVÆST. CLXIX. Pars II.

ARGVMENTVM.

De Commodatario, Depoſitario, Cuſtode, aliáve perſona; an, & quando teneantur de furto rei, ipſis in depoſitum, commodatum, ſeu cuſtodiam data.

FVRTVM non reputatur caſus fortuitus, nunquam enim com- 4
mittitur ſine culpa eius, qui rei furatæ cuſtodiam habet; ideóque Depoſitarius tenetur pro re, quæ ſibi fuit furto ſublata, dummodo dolus, ſeu lata culpa intercedat: quinimò etiamſi leuis, aut leuiſſima, ſi depoſitum habebat cum titulo lucratiuo. Idem eſt in Commodatario, quia in contractu facto gratia Recipientis tantùm, Recipiens tenetur etiam de leuiſſima culpa; niſi furtum fuerit commiſſum taliter, vt de eo, neque diligentiſſimus vir potuiſſet ſuſpi-

cari; præcipuè in contractu Precarij, in quo quis non tenetur, niſi de dolo, &
5 lata culpa. Sed ſi quis receperit cuſtodiam cum titulo mercedis, etiam de leuiſſima culpa tenetur; niſi fuerit ſibi ſublata per rapinam, ſeu eum fractura; quia tunc reputatur caſus fortuitus, nec obligatur; præſertim ſi tales res fuerint poſitæ in loco ſolito, quamuis in ſe ſuſceperint rei periculum, &
6 caſum fortuitum; non enim hic extenditur ad inſolitum, & inauditum; niſi res fuerit data æſtimata: vſque ad *num.* 144.

EX QVÆST. CLXX.

Pars I.

ARGVMENTVM.

De aſſerto Procuratore, an, & quando furtum committat exigendo à debitore ſub falſo Procuratoris nomine.

1 FALSVS Procurator, exigens pecunias alienas, furti tenetur: & falſus dicitur, nedum qui nunquam fuit Procurator, ſed etiam qui reuocatus fuerit, aut tempus expleuerit. Extendendo ad ſe facientem falſum Nuncium, vel hæredem creditoris, cùm non ſit: ſed non reputantur manifeſti fures, nec de furto obligantur, ſi exi-
2 gant animo deferendi ad Creditorem, quia tenentur tantùm condictione ob cauſam, præcipuè ſi eis debitor ſoluit, vt eum faciant liberari à creditore: vſque ad *n.* 35.

EX QVÆST. CLXX.

Pars II.

ARGVMENTVM.

De Aſſerto Creditore, an, & quando committat furtum exigendo prætenſum creditum à debitore, qui verè debitor non erat.

1 CREDITOR falſus exigens indebitum à bona fide ſoluente, & ſe debitorem credente, furtum facit, & furti actione tenetur, non ſolùm ſi exigat à debitore principali, ſed etiam à procuratore debitoris ſoluente ſua propria pecunia, dummodo induxerit debitorem ad credendum ſe talem. Licèt Alij dicant teneri, quamuis dolo non induxerit: vſque ad *n.* 44.

EX QVÆST. CLXXI.

Pars I.

ARGVMENTVM.

De crimine Peculatus, & Reſidui, illiuſque pœna: quando habeat locum, & quando non.

OMNES illi, qui pecunias publicas intercipiunt, *L. Iulia, Peculatus* 1 tenentur: & quia pœna deportationis receſſit ab Aula, hoc ideo intrat pœna arbitraria, & quadrupli, contra intercipientem bona fiſco incorporata: ſi nondum ſint incorporata, dupli. De Iure autem Canonico, Eccleſiaſtici ſibi appropriantes, ſeu alienantes bona Eccleſiæ, excommunicãtur donec reſtituant, quod ſi efficere nequeant, deponuntur.

Pecunia autem publica, pro cuius ſubtractione intrat pœna Peculatus, eſt 2 ea, quæ ad fiſcum, ſeu Ciuitatem Romanam ſpectat, vel ad Dominum non recognoſcentem Superiorem: & eò magis hoc crimen committitur à Iudicibus, & aliis publicis Adminiſtratoribus, qui Peculatum committunt. Exten- 3 dendo ad eum, qui ferrum, vel quid ſimile inſerit auro, argento, vel æri publico: & ad eum, qui Deo donatum & conſecratum acceperit, interceperit, ſeu abſtulerit: necnon ad fingentem ſe fiſci creditorem, ab eiuſdem fiſci debitore priuato pecuniam exigentem. Ad illum, 4 qui in Tabulis æreis, aureis, vel aliis publicis aliquid finxit, immutauit, vel interſeuit; & ad eum, in publicis literis pecuniam ſcripſit in minori quantitate, quam Reſpublica vendidit, vel locauit. Ad Perforantes muros Ciuitatis ad opẽ, & auxilium præſtantes, & procurantes, vt publica pecunia intercipiatur, & ſubripiatur, ad ſuſcipientes tales pecunias ſubreptas; ideóque tenentur publici cenſores monetarum Ciuitatis, ſibi retinentes partem monetæ, vel ex Cæſarianis 5 metallis, aurũ, argentumvè furantur, ſeu qui prædã ab hoſtibus captã ſubripiunt: eóque

eóque modo *Pagatores* militum, qui ſoluere debentes ſtipendia Militibus in bona pecunia, ſoluunt in pecunia minoris ligæ,
6 vel minoris ponderis. Extende ad Theſaurarium, qui aurum in Ærario reconditum ſine Principis licentia, aut mutuo dat, aut in proprios vſus conuertit. Et generaliter pecuniæ publicæ Exactores, qui mutuo dantes, ſeu in alios vſus pecuniam impendentes, vnà cum mutuo recipientibus, Quadrupli pœna puniuntur: quòd ſi non mutuent pecuniam incorporatam, ſolùm pœna Dupli imponitur.
7 Pœna verò de Reſiduis,eſt minor,quàm Peculatus: ſed ſi quis ſæpiùs illud crimen commiſerit, vltimo ſupplicio damnari poteſt. Et in Peculatu irremiſſibiliter ſemper pœna mortis habet locum.

Huiuſmodi crimen quinquennio præſcribitur, non committitur ab eo, qui à
8 debitore Ærarij pecuniam recipiens, vt ad Theſaurarium deferat, ſibi retinet,nec ab illo, qui pecuniam traijciendam ſuſcepit. Quæ autem dicuntur de crimine Peculatus, locum non habent in crimine de Reſiduis, in quo tantùm pœna arbitraria habet locum: & committitur principali-
9 ter duobus modis. *Primò* ſcilicet, quando publica pecunia in aliquem vſum deſtinata, ad illum vſum non expenditur,ſed penès ſe retinetur. *Secundò*, ab Adminiſtratore publicarum pecuniarum, qui eas ſub-
10 ripuerit, retinuerit, & in vſum proprium conuerterit,finita adminiſtratione: quia ſi ea durante interceperit, tenetur de Peculatu: vſque ad *num.* 65.

EX QVÆST. CLXXII.

Pars I.

ARGVMENTVM.

Sacrilegium quid, & quotuplex ſit? quando, & quot modis committatur? de eius pœna, & quando habeat locum.

1 Sacrilegii crimen grauiſſimum, & atrox, nil aliud eſt, quàm violatio, vſurpatio, vel læſio rei ſacræ huius criminis ſpecies ſunt quatuor, *prima*, circa Perſonam, percutiendo Clericum. *Secunda*, per Coïtum, cognoſcendo Monialem. *Tertia*, circa ſacrum, vt putà violando Eccleſiam,ſeu Cœmeterium. *Quarta*, per furtum rei ſacræ, aut in loco ſacro: & Sacrilegium propriè committitur, quando rapitur ſacrum de ſacro; qua ſi rapiatur ſacrum de non ſacro, vel non ſacrum 2
de ſacro, propriè Sacrilegium non dicitur de iure Ciuili, licèt de iure Canonico omnibus dictis caſibus committatur. Pœna eius quidquid varij varia dicant, arbitraria eſt, ſed extendibilis vſque ad mortem 3
de iure Canonico infligitur Excommunicatio, & vltrà incurritur infamia: eſt crimen publicum, ac mixti fori: & cùm Sacrilegium ſit furtum, ideò Statutum de furto loquens, in odium Sacrilegij,locum habet. Sacrilegus eſt, qui rem ſacram vendit: & Sacrilegium committitur, furando rem profanam de Eccleſia,quamuis non adhuc conſecrata. 4

EX QVÆST. CLXXII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Locus ſacer qui dicatur, & quæ etiam dicantur res ſacræ ad effectum, vt Sacrilegij pœna locum habeat.

Locus ſacer intelligitur, qui ritè Deo per Pontificem conſecratus fuit, non priuatim authoritate alicuius Sacerdotis. Eccleſia dicitur locus publicè conſecratus: Oratoria, & Confraternitates aquùm dicantur priuatim conſecratæ, ideò aliquid in eis ſubreptum,propriè non inducit Sacrilegium. Cœmeteria gaudent priuilegiis Eccleſiæ, ideóque in eis Sacrilegium committitur, extendendo ad Monaſterium, & Hoſpitale: ſed in hoc vide Decian. *tract. crim. lib.* 6 *c.* 24. *& c.* 30. 1 2

Intrantes in ædiculas Sacerdotum per vim & inde aliquid abripientes,puniuntur pluſquàm fures, ſed mitiùs Sacrilegis: & pro prædictis ædiculis, intelligas illas domunculas propè Eccleſiã, quæ Canonicæ vocantur. Res ſacræ dicuntur quæ ſunt cõſecratæ à conſecrandi poteſtatem habẽte, ſeruata ſolemnitate iuris Canonici; ideóque propriè dicuntur Calices, Cuſtodia, in qua reponitur ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, Corporalia, Patenæ, & Reliquiæ Sanctorum, libri ſacri pro ſeruitio Eccleſiæ deſtinati, veſtes, cum quibus diuina officia celebrantur, paramenta Altarium, Imagines Dei, & Sanctorum, ornamenta Eccleſiæ, Cruces, & omnia alia, quæ de Conſilio Theologorum ſimilia cenſentur: vſque ad *n.* 75. 3 4 5

EX

EX QVÆST. CLXXIII.

Pars I.

ARGVMENTVM.

De fraudantibus Gabellam, & eorum pœna: quando habeat locum, & quando non.

FRAVDANTIVM Gabellas ea
1 eſt pœna, vt res, de quibus ſolui debebat, incidant in Commiſſum, & earum dominium ipſo iure tranſeat in Fiſcum, ſed non earum poſſeſſio, niſi ſequatur Iudicis declaratio. Gabellam fraudatam eſſe, coniecturis probatur; & ideò ex libris ipſius Gabellarij, non ſoluta apparet:
2 ignorantia non excuſat, niſi eſſet omninò probabilis: & eò ipſo dicitur defraudata, quo quis tranſiuit cum mercibus, eâ non ſolutâ, vbi ſolui debebat. Iſtáque concluſio adeò vera eſt, vt nec etiam requiratur interpellatio Gabellarij, etiam videntis, quamuis non ſecuto effectu, & non conſummata fraude: vt in eo, qui in itinere repertus eſt intra Territorium, vbi ſolui debebat. Alij contrà: *Author* verò diſtin-
3 guit, ponderando verba prohibitionis, vt ſcilicet prima opinio procedat, ſi prohibitio loquatur per verba præſentis temporis, aut imperfecti: ſecunda verò, ſi per verba præteriti, vt ſi dicat, *extraxerit*, nam tunc requiritur actus perfectus, & conſummatus: quinimò ſic deprehenſus in itinere, ad pœnam fraudatæ Gabellæ obligatur, quamuis dicat, ſe pœnituiſſe, & ſolutionem offerat. Exempti verò, & Priuilegiati, res deferentes, denunciare tenentur Gabellario: & ſi por-
4 tauerint res non ſuas, tenentur defraudatæ gabellæ. Sed ſi Gabellarius non adſit, vbi gabella erat ſoluenda, Commiſſum non incurritur, quando ſarcinator in loco gabellæ dimittit pecuniam ſub lapide, & eam Gabellario indicat. Quando autem deferantur plures res ab vna, & ea-
5 dem perſona, quarum aliquæ erant ſuppoſitæ oneri, ſoluendæ gabellæ, aliquæ autem non; tunc incidunt in Commiſſum tantummodò res, pro quibus gabella ſoluenda erat. Alij contra firmantes, quod portans res alienas licitas cum ſuis illicitis, teneatur Domino rei licitæ ad omnia damna, & intereſſe; cùm ex vna illicita etiam licitæ cadant in Commiſſum. Licentia habita à Gabellario tranſeundi ſine ſolutione, excuſat à Commiſſo: quin- 6
imò nec expirat morte concedentis, nec reuocari poteſt, niſi re integra: & data nullo expreſſo tempore, durat tantùm per dies ſeptem: non ſpecificata quantitate mercium, intelligitur de prima vice, & prima extractione. Beſtia inuenta ſi- 7
ne mulione vltra locum, vbi ſoluitur gabella, non incidit in Commiſſum, cùm fieri debeat interpretatio, vt aufugerit à Mulione: nec pariter intrat pœna Commiſſi, niſi quando quis tranſierit dolosè: vnde Sarcinator, qui ſupra ſarcinas equitando dormiens tranſiuit, excuſatur à pœna, ſi expergefactus retrocedens, ſolutionem obtulerit. Minor habet terminum triginta dierum ad gabellam ſoluen- 8
dam, niſi dolus interueniat: poſt verò triginta dies ſuccurritur illi ope reſtitutionis in integrum, & ſic non poteſt defraudatæ gabellæ pœna puniri. Huiuſmodi pœna non tranſit ad hæredes de- 9
fraudatoris, niſi quatenus res, quæ in Commiſſum inciderunt, ad eum peruenerint, quia tunc obligatur, cùm in illis reſideat actio pœnalis, quæ quinquennio contra Gabellarium, & Fiſcum præſcribitur. Et licèt fraus, ac dolus conducentis merces, & non ſoluentis gabellas, no- 10
ceat Domino mercium etiam ignoranti, attamen datur ipſi regreſſus contra conductorem, qui ſi ſit pauper, & non ſoluendo, Dominus reſtituitur in integrum aduersùs Gabellarium pro excluſione Commiſſi ex clauſula generali, *ſi qua mihi* 11
iuſta cauſa, &c quia gabella cùm ſit odioſa, ideò reſtringenda, & pronunciandum contra Gabellarium in dubio: vſque ad *numer.* 53.

EX QVÆST. CLXXIII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

De Gabellariis plus debito exigentibus, & de eorum pœna.

PVBLICANVS exigens pluſquàm debet exigere de gabella ſoluenda 12
pro mercibus conſuetis, punitur exilio, vel extra ordinem arbitrio Iudicis; ſed ſi exigat gabellam non impoſitam à Principe, vel quandò exigere non debebat, vel exigendi non erat ei conceſſa facultas,

13 Ciuiliter etiam tenetur ad Quadruplum, & quandocunque obligatur pro ſuis famulis exigentibus, eiuſque hæredes tenentur pro malè ablatis: vſque ad *n.*65.

EX QVÆST. CLXXIII. Pars III.

ARGVMENTVM.

Noua Vectigalia, ſeu Gabellæ, an, & à quibus imponi poſſint.

14 NOVA vectigalia imponi non poſſunt à non habente authoritatem: & ſecùs imponens, punitur de iure Ciuili pœna centum aureorum; efficitur infamis, damnatur ad exilium perpetuum, & ad reſtitutionem ablatorum: iſta enim Vectigalia, cùm ſint de reſeruatis maximo Imperio, niſi à ſupremis Principibus Superiorem non recognoſcentibus imponi non poſſunt: quinimò in Mari nunquam exigi poſſunt ſine licentia Papæ: vſque ad *num.*80.

EX QVÆST. CLXXIII. Pars IV.

ARGVMENTVM.

Gabellas imponendi, & exigendi ius quando præſcribatur.

15 IVs exigendi, & imponendi gabellas poreſt præſcriptione acquiri, tanti ſcilicet temporis, cuius memoria non exiſtat in contrarium; nec requiritur Principis ſcientia: Et quidquid Alij contrà; non recedas à concluſione: vſq; ad *n.*103.

EX QVÆST. CLXXIV. Pars I.

ARGVMENTVM.

Furtum non committitur, nec furti pœna locum habet in pluribus caſibus hac eadem quæſtione explicatis.

1 AVTHOR quamplures figurat caſus, in quibus pœna furti excluditur, nec furtum committitur, quorum

Primus eſt, quando non eſt ſecutus effectus, excipiendo publicos Latrones, qui 2
in viis publicis furantur; qui tamen, niſi deuenerint ad actum proximum, mitiùs ſunt puniendi.

Secundus, quando furtum committitur ſine dolo, nec animo furandi, vel animo 3
lucrandi, ſed tantùm iniuriam faciendi causâ: ideóque Plagium ab eo non committitur, qui libidinis cauſa alienam ancillam rapuerit, nec ab illo, qui iocosè furtum commiſit.

Tertius, in eo, qui rem ſuam ſubripit, non valens aliter ab aliquo recuperare, vel 4
copiam Iudicis habere. Sic nec committitur in re communi: licèt furtum committatur ab emptore, ſi rem emptam, ante pretij ſolutionē, inuito vēditore, acceperit.

Quartus præcedentis ampliatiuus, vt furtum non committatur ab eo, qui credi- 5
dit rem, quam ſubripuit, eſſe ſuam, ſi credulitas fuerit iuſta, & probabilis.

Quintus, non committitur à ſubtrahente rem furatam furi in fuga poſito: & licèt 6
multi huic opinioni aduerſentur, attamen firma concluſionem pro veriori: præcipuè quando Domino, vel Iudici rem ſubtractam detulerit: quod ſi vendiderit, & rei venditæ pretium in proprium vſum conuerterit, vtique fur eſt.

Sextus, quando non contrectatur res furatā, ſcilicet non traducitur de vno loco ad 7
alium: dicitur enim contrectatio à *con*, quod eſt *ſimul*, & *traho*, quaſi ſimul cum bonis furantis alia bona trahantur: quapropter *Contrectatio* dicitur *amotio de loco ad locum*, ſcilicet extra locum vbi furtum committitur. Et hinc oritur occaſio diſputandi, numquid fur poſſit puniri in loco, vbi fuit deprehenſus cum furto ratione contrectationis? vbi vna fuit opinio Affirmatiua, & illa quidem communis: Altera negatiua, quam de practica ſeruari multi aſſeruerunt. In hac contrarietate, & DD. conflictu, prima opinio licèt verior eſt limitanda, quando fur non res furatas, ſed pretium ſecum detulerit, ac niſi in loco contrectationis moram fecerit: ſi verò volueris ſeruare contrariam, & negatiuam ſententiam, ab ea recedas quando furis fuit mutata conditio, vel à principio furatus fuerit: animo ad alia loca contrectandi, vel eſſet vagabundus.

Septimus, in re ſtabili, cuius poſſeſſionem propria authoritate inuaſerit, fur non 8
dicitur, nec pœna furti tenetur, niſi ex fundo alieno aliquid ſubripuerit, vt putà, cretam effoderit, & de loco ad locum tranſtulerit.

Octauus,

Octauus, non committitur furtum in
9 iuribus ſeu rebus incorporalibus, cùm in iſta coortrectatio non cadat.

Nonus, in eo qui furatur propter ne-
10 ceſſitatem famis, dummodò neceſſitas ſit extrema, & aliter, quàm furando viuere non poſſit: quæ verò neceſſitas extrema dicatur arbitrio Iudicis remittitur.

Decimus, furtum commiſſum in re
11 minima, impunibile eſt: & minima dicitur, in qua quis non reputat ſibi nocumentum fieri, attenta qualitate perſonæ furatæ: nam quandóque in gallinis, anſeribus, & vnico ouo furtum committitur.

Vndecimus in furto facto Hoſtibus, &
12 Infidelibus; quando ab iſtis ſubripiuntur ſublata à Chriſtianis, ſeu Reliquiæ, vel Corpora Sanctorum.

Duodecimus, in famulo creditore ſui
13 Domini, qui non valens conſequi ſalarium debitum, illi tantundem furatur, quando Iudicis copiam habere non valet, vel Dominus eſſet adeò potens, vt ab eo neque iudicialiter ſuum creditum conſequi poſſit.

Decimus-tertius, furtum factum Me-
14 retricibus publicis, ſi de iure loquamur: quia in practica huiuſmodi concluſio non admittitur, & tale furtum punitur.

Decimus-quartus, furtum factum in
15 Ludo Alearum ei, penès quem Aleâ luditur, niſi hunc ludum retinens, licentiam habeat à Principe.

Decimus-quintus, in Minore, qui ex-
16 cuſatur à pœna ordinaria, ſi ſit pubes; quoniam ſi impubes, nulla pœna punitur.

Decimus-ſextus in furantibus anima-
17 lia ſylueſtria, etiam incidendo arborem, in qua apes conſederint, vt fauos mellis ex illis accipiat; licèt Dominus fundi prohibere poſſit, ne quis proprium ſolum
18 ingrediatur: quòd ſi animalia ſint manſueta, aut domeſtica, ſolita adire, & redire, furtum committitur; exemplificando in ſubripiente columbas ex alterius columbario. Cætera ad materiam, vide penès Fach. *controuerſiar. iur. lib. 1. cap. 1.*

***

EX QVÆST. CLXXIV. Pars II.

ARGVMENTVM.

De furto domeſtico, & illius pœna.

Proseqvendo caſus, in quibus furtum non committitur, nec furti actio 19
locum habet: Decimus octauus eſt in furto domeſtico, quod impunibile eſſe multi voluerunt, niſi eſſet magnum Domeſtici in propoſito dicuntur filius, & ſeruus, libertus, mercenarius colonus, & generaliter omnes qui ſunt de familia, & mercimonio alicuius. Furtúmque domeſticum dicitur illud, quod factum eſt à filio, vel 20
ſeruo: contra enim filium datur Patri actio, ſcil. in factum, ſi filius habeat peculium caſtrenſe, vel quaſi: & è contra filius poteſt agere ſimiliter non actione furti, vel alia famoſa, ſed in factum, contra Patrem, ſi ſibi ſuum peculium ſubripiat. Datur tamen actio furti Priuigno contra Vitricum, licèt ſecùs Socero, vel Genero, aut Marito contra vxorem, quamuis detur actio in factum. Concubina Concubinario ſubri- 21
piendo, furtum committit. Et inter furta domeſtica connumerantur etiam furta facta Abbati per ſuos Monachos: in quibus furtis domeſticis Iudex ex officio procedere nequit, niſi furta committantur à famulis, Ancillis, Mercenariis, vel aliis Domeſticis non ſanguine coniunctis: vſque ad *num.* 117.

EX QVÆST. CLXXIV. Pars III.

ARGVMENTVM.

De crimine expilatæ hæreditatis, quando locum habeat, & quando non eius pœna.

Decimvs-nonvs caſus eſt in Expilata hæreditate: tales enim Expila- 22
tores non dicuntur propriè fures, nec contra eos datur furti actio; cùm Expilator tantummodò extra ordinem puniatur. Similis actio, quando ſunt plures hæredes, omnibus datur in ſolidum: non datur contra vxorem, ſi ſubripiat de hæreditate ſui viri: vſque ad *n.* 136.

rem alienam. Extende ad Abbatem,
7 Prælatum, Monachum, Tutorem, & ſimiles; qui ſi reſpectiuè propria authoritate inuadant res Eccleſiæ, vel Pupilli, non incidant in dictam pœnam, niſi hoc efficiant conuocato conſilio Monachorum, & aliorum, ad quos ſpectat: Et licèt Alij contrà: firma pro communiori. Declarando non procedere in vita Prælati occupantis, qui reſpectu commoditatis, eâdem in vita priuatur, & de proprio tenetur ad pœnam.

Magiſtratus autem, niſi vltra Offi-
8 cium effecerit aliquid, vti priuatus occupando ſuas, aut alienas res, non tenetur pœnis *dict. leg. ſi quis in tantam:* à quibus pariter excluduntur Commodatarius, Depoſitarius, & Colonus, qui cùm poſſidere non dicantur, ideò propria authoritate expelli poſſunt. Sic & Procurator, ſeu negotiorum Geſtor id faciens, Domino non iubente, ipſe Dominus pœnam non incurrit: ſimiliter & filius occupans propria authoritate aliquam rem hæreditariam pro ſua Legitima: prout neque occupans authoritate Iudicis, vel de licentia Principis; quamuis Decretum Iudicis ſit inualidum, & iniuſtum: Alij
9 contra, & forſan verius, ſi decretum emanauerit ſine citatione, & cauſæ cognitione, vel notoriè eſſet iniuſtum, & conſtaret ſpoliantem nullum ius habere, & fuiſſe immiſſum in poſſeſſionem non citata Parte; vel emanatum fuerit à Iudice incompetente.

10 Similiter nec ille, qui credens ſe poſſidere, cùm verè non poſſideat, alterius poſſeſſionem inuaſerit, eam ingrediendo; quia præſumebat vacantem: quòd ſi vnus habeat poſſeſſionem ciuilem & legitimam rei occupatæ propria authoritate, alter detentationem, alter verò proprietatem, inuaſor non omnibus, ſed tantùm poſſeſſori obligatur. Inueniens equum in paſcuis credens eſſe ſuum, vel ſi accipiat damnum dantem, pœnas prædicans non incurrit; quia generaliter euitatur, quando copiam Iudicis habere non poteſt, vel alio modo rem ſuam conſequi: idcóque occupando rem hæreditariam, hæreditate iacente, vel ex clauſula *Conſtituti*, aut *Precarij*, ab iis pœnis quis eſſet immunis: prout omninò liberatur, qui inuaſit ſine vi, quæ neceſſario requiritur, & quinque modis committitur; alia enim eſt expulſiua, alia ablatiua, alia compulſiua, alia turbatiua, alia
demùm inquietatiua, de quibus *Author* 11
ſe remittit ad Menoch. *de recup. poſſeſſ. in prælud. num.* 37. *& ſequent.* Et quia receſſit ab Aula pœna, *l. ſi quis in tantam, Cod. vnde vi:* quæ eſt propria criminis, de quo agimus; eius loco ſucceſſit Arbitraria, augenda, vel minuenda, iuxta facti, & perſonarum qualitatem, & ſecundùm quod vis illata fuerit; poterit enim imponi pœna *l. Iulia,*
de vi publ. vbi publica vis adſit: & *l. Iu-* 12
lia, de vi priuat. vbi vis priuata: abſque eo quod inuadens condemnetur ad aliquid in vtilitatem Partis, præter reſtitutionem poſſeſſionis: ſed quando, & in quibus caſibus pœna *dictarum legum* locum habeat? vide Menoch *de Arbitr.*
lib. 2. *caſ.* 3 4 *per tot.* Et demum nullam 13
pœnam incurrit inuadens rem ſuam, vel alterius, ſine vi, & cum licentia Iudicis, vel Principis, etiam per vim: vſque ad *num.* 148.

EX QVÆST. CLXXV.
Pars II.

ARGVMENTVM.

Creditor authoritate propria inuadens, & occupans rem Debitoris ſibi debitam, aut pignoratam, an, quando, & quas pœnas incurrat.

CREDITOR propria authoritate occupans rem ſibi debitam, vel obli-
gatam, incurrit pœnam *l. ſi quis in tan-* 14
tam, C. vnde vi: amittit ius ſuum, & conueniri poteſt *l. Iulia, de vi publ. & vi priuat.* eóque minùs accipere poteſt propria authoritate rem Debitoris, vt eam habeat in ſolutum, vel in pignus, vel eius perſonam capere, niſi eſſet de fuga ſuſpectus, & præmiſſa proteſtatione de incontinenti ducendo ad Iudicem, cuius antea copiam habere non poſſit
pro obtinendo mandato. Extenditur 15
Regula ad Creditorem compellentem Debitorem per vim, vt ſibi ſoluat: vel qui aufert Debitori ſuo rē alterius. Sed limitando Regulā, Declara, vt qui propria authoritate creditum exigit, nō in totum debito priuetur, ſed tantùm illa parte, pro qua ſibi ius dixit: & Creditor occupans rē ſibi nō debitā, nec obligatam, non tenetur ex Edicto D. Marci, de quo in *l. extat, ff. de eo, quod met. cauſ.*

ſed tantùm de vi adhibita; ideóque non amittit creditum occupans rem Debitoris ſibi hypothecatam: vel quando exigit propria authoritate à fideiuſſore ſui Debitoris: de hac concluſione dubitat *Author*, cùm certum ſit, Iudicem adire debere: vſque ad *n*. 174.

EX QVÆST. CLXXV.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Authoritate propria quando quis poſſit ingredi poſſeſſionem rei pignoratæ, vel hypothecatæ, vigore pacti, & licentiæ à debitore conceſſæ.

16 PRopria authoritate ingrediens poſſeſſionem alterius ex præcedenti pacto, & conuentione, nullam incurrit pœnam: imò vigore pacti exequutiui, nulla alia facta declaratione, rem pignoratam accipere poteſt, cùm in dubio vigore dicti pacti recepiſſe præſumatur. Valet enim pactum capiendi poſſeſſionem propria authoritate, etiam factum cum Eccleſia, niſi conſiſtat in rebus Deo dicatis,
17 & conſecratis; eò magis fieri poteſt cum pupillo debitore; ſi apponitur ad executionem iuris realis; necnon ad executionem iuris perſonalis, quando contineat ſimpliciter ingreſſum poſſeſſionis; ideóque ſuſtinetur non ſolùm in contractu pignoris, ſed in quocunque alio: & poteſt Teſtator dare licentiam ingrediendi poſſeſſionem propria authoritate, hæredibus, Legatariis, & ſimilibus: quapropter, nedum excuſat à violentia, ſed etiam à clandeſtinitate, tranſit ad hæredes, & contra hæredes debitoris, qui tale pactum fecit; tranſit etiam in ſingularem ſucceſſorem, & cedi poteſt cuilibet, dummodo cedatur actio perſonalis, & de iure cedentis conſtet clarè, & apertè: eóque magis ſi in contractu adſit clauſula *Con-*
18 *ſtituti*, & *Precarij*. Et ex eo ſolùm, quod debitor licentiam impartiatur creditori ingrediendi fundum propria authoritate niſi intra terminum ſoluerit; cenſetur conſtituta hypotheca: quod tamen non procedit poſt Iudicium intentatum coram Iudice, vel poſt interuerſam poſſeſſionem. Iterum non procedit, niſi data mora debitoris, & die adueniente
19 ſolutionis. Nec valet pactum, vt res in pignus data cedat in ſolutum ipſi creditori; præcipuè ſi apponatur incontinenti in conſtitutione pignoris, prout nec vt pretio non ſoluto in tempore conuento, res in pignus data cenſeatur empta pro iuſto pretio; quia cùm hæc videatur venditio conditionalis, non admittitur, niſi iuſta rei æſtimatio facta ſit à Iudice, & eadem adiudicata: vſque ad *n*. 216.

EX QVÆST. CLXXV.

Pars IV.

ARGVMENTVM.

Quando Creditor vigore pacti habet authoritatem ingrediendi poſſeſſionem propria authoritate, numquid debeat adire Iudicem, & adeundo vtrùm debeat citare Partem.

VIgore pacti de ingrediendo poſſeſſionem rei pignoratæ, ſeu 20
hypothecatæ, poteſt creditor illam ingredi, etiam non adito Præſide, & ſine eius licentia: quod ſi velit cautiùs agere, & Iudicem adire, Iudex non poteſt licentiam impartiri, niſi Parte citata, præſertim quando non per Inſtrumentum, ſed per Teſtes couſtat de huiuſmodi pacto; Debitor citatus contradicat, allegando ſolutionem, vel aliud obijciendo; quo probato repellat agentem: quia tunc eſſet neceſſarius libellus, & actionem intentare per viam ordinariam: quod ſi debitor nihil opponeret, tunc iudiciarius ordo ſeruari non deberet: & ſi 21
de debito liquidè per Inſtrumentum conſtaret, etiam Parte non citata, Iudex licentiam ingrediendi impartiri poſſet: ſed ſi facta eſſet conuentio inter debitorem, & creditorem, & ſimpliciter data licentia ingrediendi, tunc creditor deberet Iudicem adire, debitorem citare, & libellum offerre: vſque ad *numer*. 226.

***

EX

EX QVÆST: CLXXV. Pars V.

ARGVMENTVM.

Authoritate propria ſi quis vigore pacti poteſt occupare rem debitoris, nunquid hoc poſſit facere, creditore reſiſtente, & per vim.

22 PActvm capiendi poſſeſſionem propria authoritate non attenditur, quando inuenitur reſiſtentia; cùm nec valeat eum expreſſa conuentione ingrediendi, Reo reſiſtente; quamuis apponeretur in pignore, ſeu in hypotheca vigore pacti executiui, & adeſſet clauſula *Precarij* vel *Conſtituti*. Et licèt Alij contra; firma pro veriori, & declara, poſſe quidem creditorem ingredi cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſi reſiſtentia non habeat admixtum delictum; cùm tunc non ſpoliandi animo, ſed ius ſuum defendendi vim intuliſſe videatur.

EX QVÆST. CLXXV. Pars VI.

ARGVMENTVM.

Authoritate propria non licet ingredi poſſeſſionem rei pignoratæ, ſeu hypothecatæ; etiam quòd creditor habeat pactum ſic ingrediendi, debito non liquidato: & quando hoc verum ſit.

23 DEbito non liquidato, pactum ingrediendi poſſeſſionem propria authoritate non habet executionem: Et licèt Alij contra; Extende, vt debiti liquidatio iſto caſu ſit facienda ſolemniter Parte citata, & dato libello: licèt executionem habere poſſit, quando per illius exercitium, & apprehenſionem poſſeſſionis, debitum deducitur in notorium: vel quando ſic inter Partes ex-
24 preſsè conuentum fuerit: ſeu adeſſet clauſula *Conſtituti*, vel *Precarij*, iuncta pacto ingrediendi: ſic nec eſt neceſſaria liquidatio, quando debitum erat iam liquidum in contractu, & nulla in eo erat oppoſita conditio: vſque ad *n.*148.

EX QVÆST. CLXXV. Pars VII.

ARGVMENTVM.

Pactum ingrediendi poſſeſſionem rei pignoratæ, an, & quando poſſit exerceri contra ſingularem ſucceſſorem, & Tertium Poſſeſſorem.

IN propoſita materia vna fuit opinio, quod tale pactum afficiat 25
etiam ſingularem ſucceſſorem: Altera verò negatiua. Et in hac contrarietate conſiderandi ſunt duo effectus, vnus ſcilicet, quod ex tali pacto oriatur quædam actio perſonalis contra debitorem ad patientiam ingreſſus, quæ non tranſeat ad ſingularem ſucceſſorem. Alter verò, quod oriatur ius reale, ex quo ſuccedat parata executio ſecundùm voluntatem creditoris, & iſto caſu tranſeat contra ſingularem ſucceſſorem: ideó- 26
que vtramque opinionem ſuſtinendo, dicas non procedere in contractibus, quando agitur de executione iuris perſonalis, quod non tranſit in ſingularem ſucceſſorem: nec extenditur ad vltimas voluntates: quinimo nec quando agitur de executione iuris, ſi Tertius Poſſeſſor 27
non habeat cauſam ab eo, contra quem principaliter oritur ius exequendi; vel quando non erat in ſe liquidatum; nec erat in actu producendi: vel quando ſimpliciter fuit data facultas generaliter ingrediendi arbitrio boni Viri.

Negatiua opinio limitatur, quando ſententia Iudicis, & illius licentia non 28
poteſt mandari executioni contra Tertium, vel alienatiu fuit facta, lite pendente; & ſic Iure exiſtente in actu productionis, & liquidationis; quia tunc pactum executiuum tranſit etiam contra ſingularem ſucceſſorem: præſertim ſi iſte ſciebat, litem agi cum ſuo Authore ſuper re in ipſum alienata, & quæſtio pendebat ſuper dominio. Sic & pro- 29
cedit, quando fuit expreſsè conuentum, quod debitor rem pignoratam alienare non poſſit ſine licentia Iudicis, vel debitoris, niſi ageretur de executione iuris perſonalis in vltimis voluntatibus; vel de executione iuris realis; adeſſet clauſula *Conſtituti*, ſeu *Precarij* vel Poſſeſſor haberet ſingularem hypothecam, vel generalem in re pignorata

ſeu exerceretur à creditore incontinen-
30 ti quod fuit tranſlata poſſeſſio. Poteſt inſuper factum iſtud exerceri contra Tertium Poſſeſſorem, ſi fuerit oppoſitum in traditione ipſius rei; nec eſt neceſſaria excuſſio principalis debitoris; licèt hoc exequi non poſſit, niſi citato, & vocato dicto Tertio Poſſeſſore: vſque ad *num.*283.

EX QVÆST. CLXXV.

Pars VIII.

ARGVMENTVM.

Hæres, an, & quando poſſit authoritate propria hæreditatem occupare.

Hæres poteſt propria authori-
31 tate res hæreditarias apprehendere, ſiuè ſit hæres vniuerſalis ſiue inſtitutus in re certa: & ſiue etiam poſt mortem vſufructuarij, vel ſub conditione, dummodo hæreditas ſit vacans, & à nemine poſſeſſa: quia ſi bona hæreditaria ab alio poſſideantur, etiam ſtante Statuto concedente facultatem apprehendendi poſſeſſionem propria authoritate, hoc efficere non poſſit; cùm Statutum ſit intelligendum, dummodo poſſeſſio ſit vacans, non autem ab altero occupata: vſque ad *numer.*290.

EX QVÆST. CLXXV.

Pars IX.

ARGVMENTVM.

Fideicommiſſarius, an, & quando res fideicommiſſo ſubiectas debeat capere de manu hæredis, an verò eas poſſit propria authoritate occupare.

Cvm regulariter fideicommiſſa-
32 rius debeat capere hæreditatem de manu hæredis, hoc ideo, ſi aliquas res fideicommiſſo ſubiectas ſubripuerit, & propria authoritate occupaue-
33 rit, priuatur iure ſuo. Quod intellige, dummodo hæreditas fuerit adita: ſecus è contra: prout non procedit in fideicommiſſario inſtituto poſt alterum fideicommiſſarium, vel data licentia à Teſtatore, quæ data intelligitur ſi dixerit, quod liberè ſua bona in illum deueniant, vel prohibuerit ei aliquam moleſtiam inferri: vſque ad *num.*305.

EX QVÆST. CLXXV.

Pars X.

ARGVMENTVM.

Vſufructuarius, an, & quando poſſit propria authoritate vſumfructum capere.

Vſvfrvctvarivs non poteſt ca-
pere vſumfructum propria autho- 34
ritate, ſed illum recipere debet de manu hæredis. Excipe Vxorem relictã Dominam Maſſariam, & Vſufructuariam; quæ ex conſuetudine Bulgari filiis hæredibus inſtitutis, poteſt propria authoritate alimenta ſuſcipere: & eò fortiùs, ſi ſit relicta vſufructuaria poſt mortem
extranei. Similiter nõ procedit Regula, 35
quando Vſufructuario eſſet data licentia à Teſtatore capiendi vſumfructum propria authoritate; vel in legato appoſita verba, *ſine contradictione, & mo-
leſtia*; ſeu adeſſet clauſula, *omni me-* 36
liori modo: & ſingulariter quando relicturus vſusfructus certi fundi, obligatione iniuncta hæredi colendi; quod ſi idem hæres in hoc fuerit negligens, poterit vſufructuarius propria authoritate apprehendere: vſque ad *num.*317.

EX QVÆST. CLXXV.

Pars XI.

ARGVMENTVM.

Legatarius, an, & quando poſſit propria authoritate rem ſibi legatam occupare, & occupãdo in quam pœnam incidat.

Legatarivs debet legatum ac-
cipere de manu hæredis; & aliter 37
illud occupando propria authoritate, perdit omne ius quod in eo habet. Quod procedit ſiue ſubtrahat rem in ſpecie, ſiuè conſiſtentem in quantitate; quinimò, & in legato alimentorum. Regula limitatur legato facto pauperi, cùm

cùm dilationem non admittat : licèt
procedat in hærede, qui rem legatam
alteri ſubtrahendo, perdit Quartam,
ideſt falcidiam, quæ applicatur fiſco.
38 Limitatur pariter propoſita Regula,
quando Teſtator dederit licentiam Le-
gatario capiendi poſſeſſionem propria
authoritate, quamuis fuerit relictum in
teſtamento minùs ſolemni; dictáque li-
centia præſumitur data, quando Teſta-
39 tor vſus fuerit verbis *accipiat*, *capiat*; vel
ſi prohibuerit hæredi, ne moleſtiam in-
ferat, præcipuè ſi ceſſet dolus, vel lata
culpa. Extende, vt etiam propria autho-
ritate capi poſſit legatum factum ad
pias Cauſas, ex cauſa alimentorum, ſtu-
diorum, vel periculum eſſet in mora.
Iterum extende, vt non amittatur,
quando Teſtator conſtituiſſet ſe preca-
rio nomine rem legatam conſeruare; &
eò magis, ſi res tempore mortis Teſta-
40 toris reperiatur penès Legatarium, vel
hæres ſciens rem apprehenſam, tacuit
longo tempore, & nullam controuer-
ſiam mouit: eóque magis, ſi præcedat
conſenſus poſt aditam hæreditatem.
Quandocunque verò Legatarius non
occupauit totum legatum, ſed illius
partem, non toto legato priuatur, ſed
ad proportionem occupationis: vſque
ad *n. fin.* 335.

EX QVÆST. CLXXVI.
Pars I.

ARGVMENTVM.

Furtum quomodo, & ex quibus probetur.

LICET furtum non præſumatur,
1 & qui furtum allegat probare de-
beat, attamen cùm ſit inter delicta dif-
ficilis probationis, ex coniecturis, &
præſumptionibus dicitur concluden-
ter, & manifeſtè probatum. Probatur
ergo per querelam Partis, quando fue-
rit vir bonæ famæ, & conqueſtio fiat
incontinenti, ac ſtatim commiſſo furto.
Probatur ex acclamationibus factis in
domo: vel quando in loco, vbi dicitur
furtum commiſſum, fuit auditus ſtre-
pitus, ſeu rumor, ſi reperiatur fractum
oſtium, vel capſa, vbi foratæ res exiſte-
2 bant. Inducitur ex publica voce, & fa-
ma, ex fuga famuli, ex eo quod fuerint
repertæ ſcalæ in domo, ſeu ante do-
mum, in qua fuit furtum commiſſum:
ſed omnibus dictis caſibus, ad hoc, vt
prædictæ coniecturæ probent, debet
conſtare, quod res, quæ dicitur furata,
fuerit in loco, vbi ſubtracta prætendi-
tur, aliàs non diceretur probatum cor-
pus delicti. Intelligas, non requiri pre- 3
ciſè probari, quod tempore commiſſi
furti ibi eſſent res furto ſubreptæ, ſed
ſemel adfuiſſe; cùm de præterito præ-
ſumatur in præſens.

EX QVÆST. CLXXVI.
Pars II.

ARGVMENTVM.

Furti quantitas, & qualitas quandò probetur iuramento illius, cui furtum factum fuit.

REGVLA proponitur affirma-
tiua, quod ſcilicet probato fur- 4
to, circa valorem, & quantita-
tem rei furatæ, ſtetur iuramento dam-
num paſſi: & nedum ſuper probatione
quantitatis rerum furatarum, earúm-
que valoris, ſed etiam ſuper probatione
expenſarum, damnorum, & intereſſe:
& propterea Statutum volens, quod de
damnis, & intereſſe ſtetur iuramento
damnum paſſi, multò magis locum ha-
bet in furto. Datur huiuſmodi iuramen- 5
tum etiam contra auxiliatorem finis, cu-
ſtodem, commodatarium, & depoſita-
rium rei furatæ: non tamen defertur
Iudæo contra Chriſtianum; nec quan-
do agitur criminaliter ad puniendum
furem pœna corporali, vel pecuniaria
applicanda fiſco; nec tandem defertur,
niſi vbi furtum aliàs probari non poſſit,
nec res furata ſit oculis demonſtrabilis.
Quando verò ageretur contra Vil-
lam, ſeu Communitatem, quæ vigore 6
Statuti tenetur de furtis, & rubariis
commiſſis in eius Territorio, tunc quan-
titas, qualitas, ſeu valor rerum deruba-
tarum, etiam conſtito de furto, non per
iuramentum damnum paſſi, ſed per
Teſtes, aut aliàs probari debet: datur
enim hoc iuramentum in odium furis; 7
ideo concedi non poteſt contra Com-
munitatem, quæ non deliquit, ſed te-
netur ex delicto alterius: & propterea
generaliter non conceditur contra Cau-
ponam, Nautam, ſeu Stabularium,
quando

quando tenentur pro furto ſuorum fa-
8 miliarum. Sic & non datur, niſi præuia
Iudicis taxatione, qui præcipuè conſi-
derare debet perſonarum qualitatem,
& circumſtantias, vel ſi de furto con-
ſtet pleuè, & concludenter, aut per Rei
confeſſionem, aut per Teſtes illud con-
uincentes; ſecùs, ſi de eo non conſtaret,
niſi præſumptiuè. Alij contra: ſed quia
veritas huius declarationis pendet à
veritate alterius inſpectionis, ſcilicet
quando iuramentum in litem deferatur
nec ne, propter dolum præſum-
ptum; de materia in propoſito vide Se-
9 raphin. *de priuileg. Iuram. priuileg.* 31.
n. 27. Eo quia probatio facta per Iura-
mentum in litem recipit probationem
contrariam; quidquid Alij contra; ab
hac ſententia, vt æquiori, ne recedas.

EX QVÆST. CLXXVI.

Pars III.

ARGVMENTVM.

De indiciis furti.

AFFERT *Author* in hac Quæ-
10 ſtionis parte particularia indicia
contra furem, quorum.

Primum eſt, mala fama: & hæc ma-
11 gis operatur contra aſſuetum furari: &
contra conuerſantem cum malis homi-
nibus, & præſertim furibus: ſed de
per ſe ſola non ſufficit, niſi aliis conie-
cturis adminiculetur.

Secundum, quandóque oritur ex
mala Natione, ſeu patriâ Rei: ſed hoc
12 leuiſſimum, imò nullius momenti eſſe,
Author arbitratur; cùm ſit valde peri-
culoſum affirmare aliquam Gentem,
ſeu nationem eſſe furtis procliuem.

Tertium, contra Vicinum, qui pro-
13 pterea magis informatus præſumitur de
rebus exiſtentibus in domo, vbi fura-
tum fuit; ideóque faciliùs torquetur,
quàm alij: ſed quia eſt indicium remo-
tum, non ſufficit ad torturam, & contra
hominem bonæ famæ nihil operatur.

Quartum, contra eum, qui habet
notitiam domus, vbi furtum fuit com-
14 miſſum, ibi denique conuerſari ſolitus
fuerit, dummodo ſit homo malæ famæ,
ſecùs è contra.

Quintum, ex tranſitu inſolito per
15 viam, & locum, vbi furtum factum

fuit: idémque de eo, qui frequentabat
locum, vbi fuit commiſſum.

Sextum, contra illum, qui fuit viſus 16
exire de domo horâ ipsâ furti commiſſi
cum *fardello*, ſeu aliqua re ſub brachio,
& pallio: & idem de eo, qui tempore
commiſſi furti viſus fuit introire, & exi-
re, niſi eſſet bonæ famæ.

Septimum, contra inuentum in loco
furti, horâ illius, abſque eo, quod aſſi- 17
gnet cauſam commorationis ibidem.

Octauum, ex fuga famuli, ſeu alte-
rius domeſtici: licèt de per ſe ſola non 18
facit indicium ad torquendum, præſer-
tim niſi ex parte Domini concurreret
veriſimilitudo, quod furtum fuerit ſibi
factum; vel niſi famulus aufugiſſet à
Ciuitate.

Nonum, contra eum, cuius pileus,
pallium, ſcalæ, aut ſimilia fuerint in- 19
uenta in loco furti; niſi iſte eſſet Vir
bonæ famæ, & contrarium probaſſet.

Decimum, contra eum, qui laruatus,
alieno, vel incognito habitu ſuc- 20
cinctus præſertim, ac expedito repertus
fuerit, cùm ſic ſint ſoliti incedere fures
ne cognoſcantur, & poſſint melius alie-
nas domos conſcendere.

Vndecimum, contra eum, cuius forma
pedis in venti fuerit in via, ex qua fur- 21
tum tranſportatum fuit: ſed hoc tolli-
tur ex bona fama, & niſi alia concur-
rant ad torturam non ſufficit.

Duodecimum, contra illum, qui
pauper exiſtens, viſus eſt expendere 22
pecuniarum quantitatem, præſertim
eiuſdem formæ, & materiæ cuius erat
pecunia ſubtracta: ſed tamen de ſe ſo-
lùm ad torturam non ſatis eſt.

Decimum-tertium, contra eum,
penès quem reperiuntur inſtrumenta 23
ad derubandum apta, prout ſunt ſcal-
pellum, grimaldellum, ſeu ſimilia.

Decimum-quartum, ex inimicitia:
quinimò ex inimicitia non oritur, quid- 24
quid Aliqui dicant, præſertim ſi inimi-
cus fuerit Vir nobilis, & integræ famæ.

Decimum-quintum, contra eum,
qui non vocatus, nec citatus, & ſine 25
aliquo intereſſe denunciat Curiæ fu-
rem; inſtat, vt contra eum procedatur;
aut quid ſimile facit, per quod credat,
ſe oſtendere illius criminis expertem.

Decimum-ſextum, contra eum, qui
potuit furtum prohibere, & non prohi- 26
buit; is enim redditur ſuſpectus de com-
plicitate.

Decimum-ſeptimum, contra eum,
qui de furto tranſigit, vt puta, promit- 27
tens

tens reſtituere rem furatam, vel rei furatæ pretium.

Decimum-octauum, contra eum; ad
28 cuius commodum res furata cederet; vt putà, ſcriptura; ſeu inſtrumentum ſubtractum; licèt de per ſe ſolùm non ſufficiat ad torturam.

Decimum-nonum, mala phyſiognomia
29 Inquiſiti; ſed leuiſſimum eſt, nec exprimendum in decreto torturæ ſine deriſione Iudicis exprimentis, vt dicit *Author*.

Vigeſimum, contra Inquiſitum, qui
30 habet turpe nomen, ſeu cognomen; vt putà, ſi vocaretur *Rampino*, *ſgaffigna*, *Truffa*, *Borſaruolo*, aut ſimile.

Vigeſimum-primum, contra eum,
31 qui aliàs de furto fuerit condemnatus ex abſciſſione auricularum, ſeu bullatione, quæ vt pluribus furibus datur pro pœna: & hoc non ſolùm facit indicium ad torturam, ſed etiam, quod poſſit interrogari ſuper aliis.

Vigeſimum-ſecundum, non oritur
32 ex eo, quod quis fuerit nominatus ab Aſtrologo, ſeu Diuinatore ſufficiens ad torturam: Aliqui volunt ad inquirendum: *Author* dicit, in nihilo valere, cùm furta inueſtigare ſimilibus artibus prohibeatur.

EX QVÆST. CLXXVII

Pars I.

ARGVMENTVM.

Furata res inuenta penès aliquem, an faciat contra ipſum indicium ad torturam.

EX Regula generali, quod res furata
1 inueniatur penès aliquem, non oritur indicium ad torturam ſufficiens. Fallit tamen Regula, quando is, penès quem res furata inuenta fuit ſit malæ famæ; & conſuetus res furtiuas penès ſe habere, vel edere: & ſi eſſet famulus Domini rei ſubtractæ, poſſet torqueri; quamuis bonæ famæ. Oritur pariter contra eum, qui rem furatam emiſſe dicit ab ignota perſona, vel non recordari à quo emerit. Quod
2 tamen non procedit contra *Strazzaroles*, ſeu *Regatterios*: oritur tamen aliqua ſuſpicio, quæ adminiculata aliquid operatur, niſi doceat de Authore: quinimo non ſufficit ſola nominatio, ſed requiritur etiam probatio; attamen non ſufficit ad condemnandum de participatione furti, ſeu illius receptatione, quamuis concurrant alia indicia: quidquid Alij contra: vſque ad *n*.15.

EX QVÆST. CLXXVII.

Pars II.

ARGVMENTVM.

Emens rem furtiuam, an, & quandò furti teneatur.

EMENS ſcienter rem furtiuam, tamquam furti Reus extra ordi- 3
nem punitur: eòque modo tenetur, rem furatam ſcienter dono recipiens, vel pignore accipiens: ſed quia in dubio præſumitur potius ignorantia, quàm ſcientia, iſta probari debet per claras, & concludentes probationes; licèt orietur aliqua præſumptio, ſi emiſſet paruo pretio, clam; aut res emptæ non conuenirent emptori, nec illis egeret; vt putà, ſi Caupo emeret libros, vel 4
ſimilia: & licèt aliqui velint, quod recipiens in ſolutum rem furtiuam furti non teneatur, *Author* contrarium verius credit: vſque ad *n*.18.

EX QVÆST. CLXXVII.

Pars III.

ARGVMENTVM.

Emens rem furtiuam; an, & quandò eam reſtituere teneatur, ſibi pretio non reſtituto.

EMENS rem furtiuam tenetur illam reſtituere Domino, etiam ſibi 5
non reſtituto pretio, quamuis emat in nundinis, & publico mercatu: quinimo nec valet Statutum, quod ſine reſtitutione pretij emptor, ſeu pignore accipiens rem furtiuam, non tenetur illam reſtituere. Alij dicunt huiuſmodi Statuta valere, ſed eſſe ſtrictè interpretanda, & intelligenda; ideòque non attendi, quando Hebræi fœnerantes, ſcienter res furtiuas pignore accipiunt, vel emunt, ſed teneri reſtituere Domino, pretio

pretio non ſoluto, & ad hoc ſufficere præſumptiuam, & veriſimilem ſcientiam: eóqne fortiùs, ſi tales res eſſent
6 alicuius Eccleſiæ, vel Clerici: nec habent locum, ſi res recipiantur à famulo, cuius inueriſimile erat eſſe eas. Ementes res furtiuas à Latronibus, vel Prædonibus non tenentur reſtituere, niſi pretio ſoluto, dummodo emerint paruo pretio, & publicè teſtati fuerint emere intentione reſtituendi Domino: præcipuè, ſi vltra proteſtationem concurrat aliqua præſumptio; & proteſtatio fiat palam, & publicè per proclamata,
7 & *Cridas*. ſed ſi contingat, Dominum rei furatæ ſpontè ſoluere pretium emptori, non datur illi repetitio, quando autem emens rem furtiuam, illam Domino reſtituit, ſi venditor fuit ipſe fur abſque dubio ab eo pretium recuperabit: ſed ſi emerit ab alio, qui priùs bona fide emerat, nec res ipſa reperitur, quia bona fide conſumpta fuit, emptor rem ipſam non reſtituit, licèt teneatur illius valorem Domino reſtituere, quatenus 8
fuerit factus locupletior. Alij dicunt, quod huiuſmodi bonæ fidei emptor, ſi illam alteri reuendiderit, teneatur indiſtinctè pretium reſtituere, ſiue fuerit factus locupletior, ſiue non: Alij quod non teneatur reſtituere pretium Do- 9
mino rei furtiuæ, niſi ex eo fuerit factus locupletior: hoc eſt, quod vltra pretium in emptione rei furatæ erogatum, aliquid plus ſuperlucratus fuerit. Hanc opinionem, quamuis controuerſam, *Author* dicit veriſſimam, & ſemper amplectendam: vſque ad *n*. 15.

LAVS DEO.

SVCCVS

EX VARIIS QVÆSTIONIBVS, ET COMMVNIBVS OPINIONIBVS CRIMINALIBVS.

PROSPERI FARINACII PARS DECIMA-NONA.

EX LIBRO QVINTO, TITVLO DECIMO-NONO, QVÆST. CLXXVIII. §. I. DE HÆRESI.

ARGVMENTVM.

De diffinitione, & etymologia Hæreſis: de Hæreticorum Sectis, & ſpeciebus: quæ requirantur, vt quis Hæreticus dicatur? ac de aliis ad materiam neceſſariis.

1 HÆRESIS, & Hæreticorum materiam tractaturus *Author*, proteſtatur, quod ſi vnqnam in ſuis laboribus ſe labi, & hallucinari contigerit, nunqoam tamen à fide Catholica, quàm Romana, & Apoſtolica profitetur Eccleſia, diſcedere noluiſſe declarat: ſic & ego, ex hoc Tractatu Succum exprimens publicè fateor: 2
quod ſi contingat ob imperitiam, & iudicij mei imbecillitatem, ob materiæ, de qua agitur, difficultatem, errare, proteſtor, inquam, me omnino ſubmittere cenſuræ S. R. E. ac firmiter me ſemper credidiſſe, credere, & crediturum,

diturum, quidquid ſancta R. E totius Orbis fidelis Magiſtra, orthodoxè tenet, prædicat, & docet: quam quidem proteſtationem confirmatam volo, & intelligo in principio, medio, & fine: quia ſic ita teſtor omnibus, ſic Deo confiteor, ſic iuro, ſic firmiter declaro.

Quibus ſic præmiſſis alacri animo pro-
3 uinciam ſub eo, & cum *Authore*, quærendo quid ſit hæreſis? cum plures ad materiam adducat diffinitiones, illam tantùm reporto, quòd ſit ſcilicet *obſtinata impugnatio alicuius articuli Fidei, cum pertinaci aſſertione contraria falſitatis*. Hæreticus autem, licèt diuerſimodè diffiniatur, breuius eſt dicere, quòd ſic ille, qui errorem aliquem habet contra Fidem cum pertinacia. Ex quibus conſtat, Hæreſim pluribus modis committi, errorúmque plures eſſe ſpecies, & plures Hæreticorum Sectas reperiri. Secta nuncupatur à *ſequor, eris*. & eſt propriè habitus animorũ, & propoſitum in malo circa falſam diſciplinam: indéq; enim tales dicuntur Secti, id eſt ſeparati, & diuiſi ab vnitate Eccleſię, & Fidei.

Ad hoc, vt quis propriiſſime dicatur hæreticus, quinque requiruntur; *Primò*
4 ſcilicet, quòd profeſſus fuerit Catholicam fidem: *Secundò*, quòd de Catholica Fide non omnia neget: *Tertiò*, quòd habeat errorem in intellectu: *Quartò*, quòd talis error ſit in illis, quæ ſunt Fidei ad conſequendam vitam æternam: *Quintò*, quòd talem errorem pertinaciter defendat. Alij dicunt, duo requiri: error ſcilicet in Fide, & pertinacia. Alij verò requirunt tria, ſcilicet falſam credulitatem, irrationabilem,
5 & peruerſam voluntatem in Concupiſcibili, impugnationis pertinacitas ex parte Iraſcibilis. Et Alij demum dicunt Quatuor, ſi ſcilicet, vt ſit Baptizatus, & Chriſti fidem profeſſus: 2. vt pertinax ſit in credendo falſum: 3. vt aliquam fidei ſententiam credat, aliquam neget: 4. vt habeat errorem in mente.

Hæreticus duplex eſt, ſcilicet affirma-
6 tiuus, & negatiuus. Affirmatiuus eſt ille, qui errorem, qui habet in mente, aut verbo, aut factis oſtenditur, & fatetur Negatiuus, qui legitimis teſtibus conuictus de Hæreſi, conſtanter in Negatiua perſiſtit, verbóque Catholicam fidem profitetur; qui propterea tamquam impœnitens Curiæ ſeculari traditur, tribus concurrentibus, ſcilicet, quod verba, ſeu facta ab accuſato probata, & geſta, apertè ſint hæreticalia, nec alium ſenſum habere poſſint, quam Hæreſis: 2. quòd de dictis verbis, aut factis hæreticalibus per Teſtes conteſtes, & omni exceptione maiores ſit conuictus: 3. quòd conſtet, eundem accuſatum aſſeruiſſe prædicta verba, ſeu facta hæreticalia ſe credere, & ab aliis credenda eſſe.
Alia, & principalis affertur Hæreticorum 7
diſtinctio: aliqui enim dicuntur Hæretici propriè, alij impropriè, alij propriiſſimè: & ſic aliquando dicuntur largè ſumpto vocabulo, aliquando verò ſtrictè: & hinc ſequitur excommunicatum, largè, & impropriè dici hæreticum: idem de Simoniaco: ſed veritas eſt, quòd iſte non ſit Hæreticus, niſi credat licitum eſſe ſpiritualia emere, & vendere.

Vnde dicatur hæreſis? Varij varia tra-
diderunt, *Author* verò dicit denominatam 8
à verbo Græco αἵρεσις quòd *electionem* ſignificat, quaſi quod ſit ille, qui ſibi beneuiſam credulitatem eligit, vt ex D. Hieronym. *in Epiſt. ad Galat.* Hæreſis enim nomen olim, nec turpe, nec odioſum erat, quia nil aliud ſignificabat, quam *Sectam*, ſeu *electionem*: hodie verò turpe, odioſum, & infame eſt; cùm ſignificet falſam contra Fidem opinionem: vſque ad *n.* 43.

EX QVÆST. CLXXVIII.

§. II.

ARGVMENTVM.

De multis caſibus particularibus, ex quibus quis hæreſim incurrit.

HÆRETICVS propriè eſt, qui
malè ſentit de Sacramentis Eccle- 9
ſiæ, alitérque credit de Articulis Fidei, quàm credat Eccleſia Romana. Articuli Fidei ſumuntur ſtrictè, largiùs, & largiſſimè: ſtrictè ſumpti ſunt illi, qui reperiuntur expreſſi in Symbolo Apoſtolorum: largiùs veniunt omnes diffinitiones factæ per Romanos Pontifices, & Concilia: largiſſimè verò, ſecundùm quod Articulus reſpicit omnem veram ſententiam circa Fidem, etiam nondum diffini-
tam: ideóque Hæreticus dicitur ille, qui 10
nouas, & falſas opiniones, nouáſque Sectas, peruerſaque dogmata gignit, vel ſequitur: necnon ille, qui ſacram Scripturam ſciens volénſque, contra ſenſum Eccleſiæ Romanæ interpretatur. Sic & Hæreticus eſt, qui aſſerit, peccatum eſſe, Imagines Sanctorum venerari: Papam non habere poteſtatem concedendi Indulgentias plenarias ad remiſ- 11
ſionem pœnæ debitæ in Purgatorio;

debitis circunſtantiis ſeruatis: vel aſſerens, non habere poteſtatem in temporalibus, neque abſolutè, neque in ordine ad ſpiritualitem. Aſſerens Excommunicationes Papæ, & Prælatorum non eſſe timendas: diſpenſationes ſummi Pontificis non eſſe ſeruandas: Papam non habere poteſtatem condendi Canones, nec illis obedien-
12 dum. Qui falſa aſſerit in materia animæ, ſcilic. quòd ſimul cum corpore moriatur: non dari Paradiſum, nec Infernum: quòd anima ſit ſanguis, generetur ex præexiſtenti materia, & ex traduce: quòd ſubſtantia animæ rationalis, ſeu intellectiuæ non ſit forma per ſe humani corporis: quòd traducatur de corpore in corpus: quòd anima ſit aut Dei ſubſtantia, aut ex Dei ſubſtantia: quòd non à Deo immediatè creetur: quòd animæ impiorum poſt mortem: vel in Dæmones, vel in alia animalia ſuis meritis congrua, tranſeant: quod anima cum corpore moriatur, & cum eodem corpore ſit reſuſcitanda in die Iudicij:
13 quòd anima ante creatum corpus peccauerit, & ex pœna peccati in corpus incluſa fuerit, quaſi in carcere. Similiter Hæretici ſunt negantes liberum Arbitrium; aſſerentéſque, prædeſtinatos à Deo non poſſe mutare voluntatem ideóque iis, neque nocere mala, neque prodeſſe bona. Idem de credentibus, iuſtum
14 poſſe ſcire certò ſe eſſe prædeſtinatum, vel dicentes, fato omnia regi; ſic & ille, qui deuiat à Fide in vni Articulo, leuitas enim Articuli, quantum ad materiam Fidei, non excludit hæreſim, licèt pœna mortis non imponatur, ſed alia mitior,
15 Iudicis arbitrio Hæreticus in vno articulo poteſt dici ſimpliciter verè, & propriè hæreticus in omnibus: prout Hæreticus præſumitur ille, qui in publicis prædicationibus concitando turbam contra Clerum, aſſerit, Laicos ſoluendo Decimas Clericis, aut eis confitendo, & dando oblationes, peccare, cùm omnes Clerici ſint mali, &
16 de Eccleſiis remouendi. Hæreticus pariter eſt, qui dixit duas vxores, ſic credens, poſſe duas vxores duci ſimul: præcipuè quando eas duxerit publicè, & palàm: & è contrà, ceſſat ſuſpicio hæreſis: & hoc crimen efficitur mixti fori, quando error non adeſt in intellectu: & quæ dicuntur de Viro ducente duas vxorès, procedunt etiã in ſcienter nubente cum aliena vxore, & prædictis Inquiſitores imponunt pœnas
17 extraordinarias. Hæretici inſuper reputantur, & contra eos Inquiſitores inquirere poſſunt, qui pertinaciter aſſerunt, licitum eſſe furari, adulterari, & occidere: ſic & blaſphemare conſuetus, licèt largo modo Hæreticus dicatur, ſi tamen monitus blaſphemare non ceſſet, tunc vt hæreticus reputatur, ſi blaſphemiam nõ eſſe peccatum
exiſtimet. Idem de eo, qui ſingulis annis 18
ſua peccata non confitetur, Sanctiſſimam Euchariſtiam non ſumit, carnes diebus vetitis comedit in contemptum Eccleſiæ. Generaliter verò Hæreticus non eſt, qui
malè ſentit de iis, quæ non ſunt Fidei, vt 19
exemplificari poteſt in eo, qui ſolem credit non eſſe maiorem terra, & iis ſimilia: vſque ad *num.* 82.

EX QVÆST. CLXXVIII. §. III.

ARGVMENTVM.

Hæreticus, an ſit, qui quod verè peccatum eſt, aſſerit non eſſe peccatum, & è contrà.

Asserentes non eſſe peccatum,
quòd verè contra Dei præcepta 20
peccatum eſt, hæretici reputantur; ſecùs ſi dubitent in aliquo particulari caſu, & tenerent opinionem negatiuam, etiam fortè non veram: prout hæreſis non eſt dicere Iudæis, & inter Iudæos vſuras eſſe permiſſas, licèt Hæreticus ſit, qui aſſerit matrimonium cum carnali cópula eſſe peccatũ: necnõ ille, qui obſtinatè iurare recuſat, credens, quod iurare peccatũ ſit: vſq; ad *n.* 90.

EX QVÆST. CLXXVIII. §. IV.

ARGVMENTVM.

Dubius in fide, an Hæreticus ſit, & quãdo.

Dvbivs in Fide, is ſcilicet qui non
magis ad vnam, quàm ad alteram 21
partem mentem applicat, Hæreticus eſt: & dubius quinque modis dicitur, ſcilicet, ſubreptitia probatione, veritatis elucidatione, imperfecta adhæſione, voluntaria excitatione, pertinaci defenſione: dubius enim in Fide, ſi in dubitatione perſiſtat, non ſolùm dicitur Hæreticus, ſed Hæreticus pertinax, & Apoſtata, licèt dubitet in vno tantũ Articulo, ſed impropriè, & largo modo ſumptus. Regula procedit in dubitatione, quæ habet pertinaciam animi, deliberationem, & placentiam in dubitando:
ſecùs

ſecùs ſi dubitatio procedat à ſcrupulo con-
ſcientiæ ex primis motibus, qui frequenter
contra voluntatem accidunt: imò ille, qui
poſt dubitationem ſe confirmat in Fide &
talibus motibus reſiſtit, ſi ſit in Charitate,
meretur, ſicut is, qui reſiſtentiam facit ſti-
22 mulis carnis. Idem de eo, qui dubitans,
non ſe firmat pertinaciter, ſed paratus eſt
ſe corrigere. Et in propoſito ſcias quod
differunt inter ſe dubitatio, titubatio,
ignorantia, error, & neſcientia: dub:-
bitans enim, applicat animum ſuum ad
plura, & neſcit quid eligat; ignorans eſt,
qui nihil ſcit, ſed ſcire debet; errat qui
credit vnum, & eſt aliud; neſcientia eſt,
cum quis ignorat ea, quæ ſcire tenetur.
23 In non adhuc diffinitis, & determinatis
ab Eccleſia, in quibus eſſent diuerſæ opi-
niones, tunc non ſolùm dubitans, ſed
etiam deligens vnam, non eſt Hæreticus,
dummodò paratus ſit acquieſcere illi opi-
nioni, quam Eccleſia amplectitur. Ex quo
Dubius reputandus eſt, qui dubitet de illis
credibilibus, quæ directò ad Fidem ſpe-
ctant, & quæ quis explicitè ſcire tenetur;
ſecùs ſi dubitet de credibilibus ad Fidem
pertinentibus, & quæ explicitè credenda
omnibus non proponuntur. Et tandem
24 Dubius in Fide, ſi omiſſa dubitatione par-
tem Catholicam firmiter amplectatur,
ad gremium Eccleſiæ recipiendus eſt,
abiurata tamen priùs hæreſi, in qua dubi-
tatiuè pertinaciter inſiſtebat: vſque ad
num. 108.

EX QVÆST. CLXXVIII.

§. V.

ARGVMENTVM.

Diſputare de Fide, an, quando, quomodo, & quibus liceat.

DISPVTARE de Fide non licet:
25 eò minùs de myſteriis Fidei ab Ec-
cleſia iam determinatis. Laïcus verò in-
terdicitur hoc efficere, tam publicè, quàm
priuatè ſub pœna Excommunicationis,
etiam quod ſint Perſonæ doctæ, & litera-
tæ: quinimò prohibitum eſt etiam Cleri-
cis. Non licet diſputare de fide cum Hæ-
reticis, & Infidelibus, nec de opinionibus
Philoſophorum tangentibus Fidem. Pœ-
na verò talium Diſputantium erit arbitra-
ria iuxta qualitatem perſonæ, loci, & tem-
poris, Et licèt Hæreticus non ſit, qui in
caſu à iure non permiſſo diſputat de Fide;
attamen Hæreticus eſſet, ſi aſſertiuè, non
autem dubitatiuè aliquid falſum aſſere-
ret: ſed Excommunicatio, quam incur-
runt Laici diſputando de Fide non impo- 26
nitur ipſo iure, quia requirit citationem,
monitionem, & ſententiam. Et quamuis
cum Hæreticis diſputare prohibitum ſit,
laudabile tamen eſt, contra Hæreticos
ſcribere. Permittitur cum Hæreticis diſ-
putare, doctis, & eruditis Theologis, non
vt in dubium reuocent Fidem, ſed vt
Hæretici conuincantur: eiſdémque Theo-
logis non prohibetur inter ſeipſos diſpu-
tare exercitij cauſa, & vt eruditiores ac
diſertiores euadant, præcipuè Theologis,
quibus publicum docendi munus authori-
tate publica demandatur, prout ſunt DD.
& Profeſſores diuinarum literarum, & ſa- 27
crorum Canonum, quibus licèt de fide,
& publicè & priuatè diſputare, non quia,
vt ea quæ ſemel diffinita ſunt, dubia red-
dant, vel retractent, ſed vt ea potiùs, &
omnem veritatem Catholicam confir-
ment, & nouos ſubinde naſcentes errores
confutent.
Sed vbicunque cum Hæreticis, & In-
fidelibus diſputatio licita eſt, ad diſpu- 28
tandum non admittuntur, niſi idonei, ſuf-
ficienter inſtructi, & firmi in fide; ac dum-
modò diſputetur coram Auditoribus do-
ctis, & ſapientibus, ſecùs coram ſimpli-
cibus, & idiotis, coram quibus pericu-
loſa eſt diſputatio, niſi iſti ſimplices eſſent
ſollicitati ab Infidelibus, qui niterentur
eos corrumpere, quia tunc coram ipſis
permiſſa eſt; quinimò, & neceſſaria diſ-
putatio: vſque ad *n.* 127.

EX QVÆST. CLXXVIII.

§. VI.

ARGVMENTVM.

Iudæi, & Infideles contra Fidem ſentien-tes, an ſint Hæretici, & contra eos poſſint Inquiſitores procedere.

IVDÆI, & Infideles, quamuis con-
tra Fidem ſentiant, Hæretici non 29
dicuntur, nec pœnas contra Hæreticos
ſtatutas incurrunt; ideóque Inquiſitores
eos proceſſare non poſſunt. Alij contrà.
Author verò conciliando dicit, quod ſint
Hæretici impropriè, & largè ſumpto voca-
bulo. Extende Regulam ad Cathecume-

num,qui conſtanti animo Baptiſmum ſuſcipere ſtatuit, quod ſi poſtea in Hæreſim lapſus fuerit, Hæreticus propriè non di-
30 citur,nec vti talis punitur. Inquiſitores verò non poſſunt procedere contra Iudæos delinquentes, niſi quando contra Fidem noſtram,in eiúſq; vilipendium & contẽptum aliquid committant, ſeu in contumeliam Creatoris,vel Eccleſiæ:aut impediant ſanctum Officium aliquo modo. Quod ſi Iudæi, & alij Infideles ſpontè Chriſtiani facti, iterum ad Iudaiſmum redeant, tamquam Hæretici puniuntur, & condemnantur in pœnam capitis, & confiſcationis bonorum.

Cognoſcuntur ipſi Reiudaïzantes ſi-
31 gnis exterioribus per decem infra ſcripta; 1. quando Iudæus baptizatus, rebaptizatur à Iudæis. 2. quando celebrat ſolemnitates, & feſtiuitates Iudæorum. 3. quando defendit Iudæorum errores 4. quando vtitur nomine ſibi impoſito in Iudaiſmo. 5. quando pertractat negotia ſolita à Iudæis pertractari,prout eſt exercitium vſurarum. 6. quando eſt de ratione eorum,qui ad Iudaiſmum redierunt 7. quando ad remo-
32 tas migrat regiones ſine literis parentibus ſui Epiſcopi. 8. quando natus ex iam baptizato apparet circumciſus. 9. quando cum tota familia proficiſcitur ad remotas Regiones, vbi commorantur multi Iudæi. 10. quando ſic ad remotas Regiones tranſmigrando conatur euitare vrbes, & oppida Chriſtianorum, eundo per itinera inſolita, & ſe occultando quantum poteſt Et in propoſito Iudæi,& alij Infideles bapti-
33 zati, ſi priores ritus ſeruent, compellendi ſunt ad illos deſerendum & obſeruandum Chriſtianæ fidei ritus, etiamſi fuerint effecti Chriſtiani dum erant infantes: quinimò etiamſi fuerint coactè baptizati,& effecti Chriſtiani. Sic & puniuntur, vti fau-
34 tores, receptatores, & auxiliatores hæreticorum, Infideles receptantes, fauentes, ſeu auxilium præſtantes Chriſtianis ad Iudaiſmum tranſeuntibus, vel redeuntibus, pœna arbitraria: verùm ſi ijdem Iudæi receptant Chriſtianos tranſeuntes ad Iudaiſmum, cùm ſoleant eos exbaptizare, & de nouo lauare, quod *Purificationem* vocant, & publicè caput radere, tunc puniuntur pœna capitali, & confiſcatione bonorum. Et licèt Iudæi contra fidem Chriſtianam delinquentes, non ſint Hæretici, attamen ſi errent in illis,quæ etiam Chriſtianæ fidei ſunt communia, & conueniunt;Hæretici reputantur,& ab Inqui-
35 ſitoribus puniuntur. Verùm Inquiſitor ſine Epiſcopo,& Epiſcopus ſine Inquiſitore non poſſunt punire Iudæos, quando committunt aliquod crimen, pro quo ſint ſubiecti Iuriſdictioni Inquiſitorum, & tamquam Hæretici puniendi ſint: vſque ad *n.* 148.

EX QVÆST. CLXXVIII. §. VII.

ARGVMENTVM.

Proteſtatio an, & quando excuſet proteſtantem ab Hæreſi, & illius ſuſpicione.

PROTESTATIO eſt confeſſio quædam, qua declaratur quid Prote- 36
ſtans de Fide ſentiat; ſeu eſt religioſa, & modeſta deprecandæ impietatis, & pertinaciæ cautio, animi veſtri declaratoria, & certificatoria. Regula ergo proponitur, quod proteſtatio excuſet Proteſtantem; & ideò, ſi quis aliquid hæreticale aſſeruerit,dubitans in fide errare, proteſtetur non intelligere ſe à fide recedere, ſe corrigere paratum exhibere, & ſanctæ Eccleſiæ iudicio ſubmittere, tunc iſta proteſtatio excuſat, & præſeruat ab omni hæreſis crimine; prodéſtque illi qui erroneum librum conſcripſerit, quia licèt liber damnandus veniat,non tamen erit damnandus *Author*.

Non iuuat Proteſtantem,quando faciat contrarium eius, quod proteſtatur: & ſi- 37
cut excuſat in iis, quæ quis explicitè credere non tenetur, ſic in illis non prodeſt, quæ explicitè credere obligamur. Hæc in foro fori; ſecùs in foro conſcientiæ, in quo proteſtatio pio animo facta excuſat ab hæreſi, quamuis proteſtans errauerit in iis, quæ explicitè ſcire tenetur. Non excuſat pariter quando quis à Iudice monitus,& certioratus, quod hæreſim dicit, ab ea recedere nolit: quia ſicut iuuat 38
vbi verba ſunt dubia, & mens loquentis, aut ſcribentis, ambigua; ſic non prodeſt quando verſamur in claris, & pertinaciter in errore perſeueratur. Quare ab Inquiſitoribus diligenter perquirendum eſt, quo animo huiuſmodi proteſtationes fiant, & quantum illis credendum ſit,remiſſum eſt arbitrio Iudicis. Quinimò iſte Proteſtans corripiendus eſt per reuocationem erroris, ne Matris Eccleſiæ diſciplina deſeratur,& reuocatio fieri debet, non ſub nomine Erroris,ſed Retractionis,aut ſimili modo denotante temerè, vel minùs conſideratè di- 39
xiſſe, & quod propterea tale dictum improbat: vſque ad *n.* 161.

EX

EX QVÆST. CLXXIX.
§. I.

ARGVMENTVM.

Hæreticus an ſit, qui falſum opinatur, credens ſic ab Eccleſia teneri.

HÆRETICVS non eſt ille, qui falsò
1 aliquid opinatur, credens ſic ab Ec-
cleſia teneri, dummodò paratus ſit corrigi,
vbi in errorem ſe lapſum cognoſcit. Alij
cõtrà. Sed prima opinio verior. Credulitas
verò ſecundùm propoſitam Regulam, non
excuſat errantem in Articulis fidei con-
tentis in Symbolo, quos quilibet explicitè
ſcire tenetur; & in aliis obligatur errorem
ſuum reuocare, etiam ſibi iniuncta aliqua
2 pœnitentia; ac etiam eſt torquendus ſuper
prætenſa credulitate, & intentione, con-
currentibus indiciis, & circumſtantiis:
vſque ad *n.* 8.

EX QVÆST. CLXXIX.
§. II.

ARGVMENTVM.

Simplicitas, an, & quando excuſet ab hæreſi, & illius pœna.

ERRANS per ſimplicitatem ſic
3 credens teneri ab Eccleſia, excuſa-
tur ab hæreſi: eò magis ruſticus, idiota, &
ſimplex errans in Fide, ſi ſic errauerit cre-
dendo alicui Viro docto, & ab eo dece-
ptus, niſi monitus pertinaciter erroribus
adhæſerit. Eóque fortiùs excuſatur ſi in
Fidei ſubtilitatibus errauerit, niſi conſtan-
ter peruerſæ doctrinæ adhæreat, ideóque
ſimplicitas, & ignorantia excuſat ab Ex-
communicatione, niſi erronea credulitas
ſit circa Articulos fidei: ex quo non excu-
ſat in crimine Schiſmatis, cum quilibet
ſcire debeat, quod diuiſio ab Eccleſia Ro-
mana, magnum eſt crimen. Nec etiam ex-
4 cuſatur ſimplex perſona, pertinacia, &
impœnitentia concurrentibus; tenetur
enim monita, vel dubitare incipiens, Pe-
ritiores conſulere, & cauta ſollicitudine
veritatem quærere: quòd niſi efficiat, non
in totum excuſata culpa, mitiùs de hæreſi
punitur: vſque ad *n.* 23.

EX QVÆST. CLXXIX.
§. III.

ARGVMENTVM.

Ignorantia, an, & quando excuſet errantem in Fide.

IGNORANTIA excuſat in cri-
mine hæreſis, qui enim ignorat, non 5
conſentit; & ſine conſenſu, & voluntate,
hæreſis crimen non committitur; præſer-
tim ſi ignorantia cadat in iis, quæ quis ex-
plicitè ſcire non tenetur: & eò fortiùs ſi
fuerit inſuperabilis, & inuincibilis; ſed
quia talis non præſumitur, ideò ignoran-
tia veniens ex lata culpa, ſeu ignorantia
craſſa, & ſupina, quæ talis dicitur cùm
facillimo negotio ſuperari poſſit, non ex-
cuſabit; eóque magis, ſi ſit affectata,
& in iure naturali; cùm non cadat in iis,
quæ quis explicitè ſcire tenetur, vt ſunt
Articuli fidei in Symbolo contenti. Ex- 6
cuſat tamen ab hæreſi, & illius pœna,
quamuis non excuſet à peccato, ſi perti-
nacia careat: & tamen debet errores ſuos
reuocare purè, ſimpliciter, ſine conditio-
ne, voce ſua, & conſtanti aſſeueratione;
ſed tamen non tenetur fateri ſic errando
peccaſſe contra fidem Catholicam, ſal-
tèm mortiferè, nec poſt reuocationem
Reuocanti pœnitentia iniungenda eſt; 7
quamuis tutius fortè erit aliquam impo-
nere: ac tandem concludas, quòd igno-
rantia non excuſet in crimine Sortilegij;
vſque ad *num.* 39.

EX QVÆST. CLXXIX.
§. IV.

ARGVMENTVM.

Sine intentione hæretica, & praua, hæreſis non committitur: quando hoc verum ſit? Et quid de hæreſi commiſſa iocosè, lubrico linguæ, per iram, aut ſimili modo.

HÆRETICVS eſt, qui ſeriò, & ma-
la intentione hæreticalia verba pro- 8
fert; ſecùs ſi iocosè, lubrico linguæ, inad-
uertenter, ex ira, & ſubitaneo impetu, aut
propter magnam animi perturbationem,

& commotionem, ſeu corporis dolorem proferat. Sic nec hæreticus dicitur qui iocosè aſſeruerit, quod habebit vxorem in alio ſæculo, dummodò ſe ſtatim correxerit; & hæc, vel ſimilia dicens, grauiter reprehenſus, & admonitus, vt in futurum caueat, nulla impoſita pœnitentia, liber dimittitur. Regula propoſita non
9 habet locum in profitente hæreſim, & prædicante; quamuis dicat non credidiſſe hæreſim prædicare; quia in dubio hæreticalia verba proferens, & multò magis hæreticalia facta exercens, habet contra ſe malæ intentionis præſumptionem. Hæ-
10 reticales ritus, & cæremonias feciſſe fatens, credulitatem autem, & intentionem, errorémque in intellectu ſub prætextu ignorantiæ, & inaduertentiæ prorſus negans, hæreticus eſt: & ſuper intentione torquendus, niſi aliunde ſit conuictus, quia tunc eſſet puniendus: verùm ſi in primo caſu tortus perſiſtat, adhuc tamquam ſuſpectus de hæreſi leuiter plectendus. Mala verò intentio probatur ex coniecturis, ex qualitate verborum, & factorum. Sublimitando modò propoſitam
11 Regulam, conclude vt hæreticalia verba proferens ſine mala intentione, iocosè, lubrico linguæ, ex leuitate, fatua ſimplicitate, vel ex iracundia, impunis non euadere debeat, ſed ei aliqua leuis pœna, vel pœnitentia ſit imponenda, vt in poſterum ſit memor, ne labatur per laſciuientem ſenſum talia verba dicere: vſque ad *numerum 66.*

EX QVÆST. CLXXIX. §. V.

ARGVMENTVM.

Explicitè, & implicitè credere quid ſit? quandóve, & quomodo quis teneatur explicitè credere, an verò ſufficiat implicitè.

12 IMPLICITE credere, eſt ſimpliciter credere, quod credit Sancta Romana Eccleſia. Explicitè verò, eſt Articulos Fidei explicare, diſtinguere, & defendere. Explicitè creditur in genere, & in ſpecie: in genere is credit, qui in genere credit omnes Articulos, & quemlibet Articulum eſſe verum, nullúmque falſum: in ſpecie, quando vnum ab altero ſcit diſtinguere, & quemlibet ſigillatim diſtinctè, & ſingulariter credit. Firmatur ergo Regula, quod Articulos Fidei quiſquam, etiam Laïcus explicitè credere obligatur: quinimò dictos Articulos taliter ſcire, vt eos omnes memoriæ habeat, & retineat, eos ſcilicet, qui in Symbolo continentur: ſed & Prælati, Rectores Eccleſiarum, Curati, Theologi, & ſimiles obligantur, nedum 13
omnes fidei Articulos etiam largo modo ſumptos explicitè ſcire, ſed etiam illos defendere, eorúmque rationem reddere. Simplices Clerici, & Sacerdotes inferiores ipſi quoque tenentur explicitè credere ſed & Laïci omnes Chriſtiani explicitè ſcire, & credere tenentur omnes illas Fidei veritates, quæ ſunt publicè apud omnes diuulgatæ; alios verò Articulos largè ſumptos, reſpicientes diffinitiones factas à Romanis Pontificibus, & Conciliis, ſatis eſt 14
tantùm implicitè credere. Fidei noſtræ credulitas alia eſt directa, alia indirecta, de qua *Author* loquitur remiſſiuè. Laïcus credere debet Articulos fidei contentos in Symbolo, eóſque ſcire, non quidem communiter, & in confuſo, ſed diſtinctè, & ſingulariter, ità vt quoties de illis interrogatus fuerit ſciat illos eſſe articulos Fidei: vſque ad *n. fin.* 84.

EX QVÆST. CLXXX.

ARGVMENTVM.

Libros Hæreticorum penès ſe retinens, quando, & qua pœna puniatur.

LIBROS Hæreticorum nemo penès ſe retinere poteſt, nedum eos legere, 1
aut deſcribere: damnatos libros habens, ſtatim eos comburere, vel Officio ſanctæ Inquiſitionis præſentare obligatur; quod ſi ſecùs, variæ, & diuerſæ ſtatutæ ſunt pœnæ, mortis ſcilicet, capitis, deportationis, abſciſſionis manus, confiſcationis bonorum, Excommunicationis, à qua vigore *Bullæ Cœnæ Domini*, niſi in mortis articulo, ſolus Summus Pontifex abſoluere poteſt, & Sacerdotes abſoluentes, grauiſſimè puniuntur. Retinentes, & legentes, dicuntur Hæreticorum fautores, ac de hæreſi ſuſpecti, 2
taliſque ſuſpicio, & præſumptio quandóque dicitur vehemens, & ſufficiens ad exigendam purgationem, & abiurationem arbitrio Iudicis, expendendo perſonarum, & librorum qualitatem, aliáſque circumſtantias. Quinimò etiam Iudæis, aliíſque Infidelibus prohibita eſt librorum Hære-
ticorum

ticorum, & damnatorum retentio, ſancitum ex *Conſtit. Iuly III. de Anno* 1544. in qua Iudæi ſub pœna pecuniaria, confiſcationis bonorum, corporalis, & vl-
3 timi ſupplicij, tamquam à fide Chriſtiana apoſtatantes, prohibentur, ac præcipuè, vti libro *Talmud*, cum ſuis gloſſis iunctis *Conſtitutionibus* Plurium Summorum Pontificum, ſtatuentibus eſſe comburendum. Retinentes, & Legentes tales Hæreticorum libros, Excommunicationis vinculo innodantur, cuiuſcunque dignitatis exiſtant: etiam Cardinales, Imperatores, & Reges. Quinimò talis excommunicatio incurritur etiam ab eo, qui Hæreticorum libros legere incepit, & deinde pœnitentia ductus deſinerit: & multò magis
4 falſantes, ſeu corrumpentes libros Catholicos, illiſque hæretica dogmata immiſcentes: ac præcipuè reputari debent fautores Hæreticorum, & vti tales puniendi deferentes iſtos prohibitos libros de Terris hæreticis ad Prouincias Catholicas, illos Componentes ex propoſito, qui tamquam veri Hæretici repu-
5 tantur. Scriptores librorum damnatorum, & Hæreticalium, dicuntur de Hæreſi ſuſpecti, eorum Impreſſores excommunicantur ex *Conſtit. Pij IV. de*
6 *Anno* 1564. Retinens autem libros hæreticales ſine nomine, niſi Authorem oſtendat, ipſe præſumitur Author: oritur inde vehementiſſima hæreſis ſuſpicio ſufficiens ad torturam: quod ſi nolit abiurare, pro hæretico condemnatus eſt. Damnatus Author propter hæreſim, ipſiúſque libri damnati cenſentur, ſed non incurritur pœna Bullæ *Cœnæ Domini*, eos legendo, niſi hæreſim contineant. Prohibitio retinendi extenditur, quamuis habeant in ſe aliqua vtilia, intelligendo de operibus erroneis, non autem de bonis, & Catholicis, quæ damnata non intelliguntur: ſed hæc
7 Declaratio hodie nihil iuuat, cùm adhuc retineri non poſſint ex *Conſtit. Summorum, Pontificum Iulij III. Pij IV. & Bullæ Cœnæ Domini*, niſi fuerint approbati à ſede Apoſtolica. Extende ad retinentes libros Magorum & Sortilegorum ex *Conſtit. Pij IV. & Clementis VIII.* ex quibus reiiciuntur omnes libri, & ſcripta Geomantiæ, Hidromantiæ, Aëromantiæ, Piromantiæ, Onomantiæ, Necromantiæ, ſiuè alia, in quibus con-
8 tinentur Sortilegia, Veneficia, Auguria, Auſpicia, & Incantationes Artis magicæ. Sic & retinens, ſeu legens vnum ſolum Hæreticorum librum, non ſolùm impreſſum, ſed etiam manuſcriptum, ſiuè magnum, ſiuè paruum, ſiuè etiam literas hæreſim continentes: ſed tales libros retinens, vel legens, nec eſt verè hæreticus, nec ex hac ſola retentione vt hæreticus puniri poteſt: niſi pro hæreſi aliæ concurrant coniecturæ, & præſumptiones. Poteſt tamen quis retine- 9
re libros Hæreticorum de licentia Papæ, quæ licentia verò ab Inquiſitoribus concedi minimè poteſt. Epiſcopi verò, & Inquiſitores hos libros retinere, & legere poſſunt ad confutandum eorum errores, licèt hodie ſolis Inqui- 10
ſitoribus hæc facultas impartiatur. Excuſantur retinentes, ſeu Legentes ignoranter huiuſmodi libros: vſque ad *n.* 50.

EX QVÆST. CLXXXI.

§. I.

ARGVMENTVM.

Sortilegia qualia ſint hæreticalia, & quælia non, & de eorum pœnis.

SORTILEGVS eſt qui per ſortes inquirit futura contingentia, vel 1
præſentia, & præterita, quæ per naturam cognoſci non poſſunt. Sortilegij nomen generale eſt, ſub quo continentur Diuinatores, Incantatores, Sortilegi, Idololatræ, Magi, Arioli, Aruſpices, & alij: ex quo Regula firmatur, quod ſortilegi hæreticales, hæreticaliáque ſortilegia fabricantes, vt hæretici poniuntur ab Inquiſitoribus; quando præſertim ſortilegia ſapiunt hæreſim manifeſtè, & hæreticale dicitur ſortilegium quotieſcunque à Dæmone exquiritur, & petitur aliquid, quod ſoli Deo reſeruatum eſt, nec Dæmonis poteſtati tributum, ac vbicunque à Dæmone perquiruntur futura: ſed in propoſito, per Bullam Sixti V. *in ordine* 21. *Bullar. p.* 1. *fol.* 52. 2
in qua non ſolùm damnantur ſortilegia, diuinationes, & incantationes ad futura præſciendum fabricata, ſed etiam Aſtrologia iudiciaria, Chiromantia, & his ſimiles artes, ſeu ſcientiæ. Verùm 3
hæc procedunt, quando Dæmon conſulitur ad futura ſcienda, quæ per naturam ſciri non poſſunt, qualia ſunt omnia, quæ à mero, & libero hominis arbitrio pendent, & quæ Deus poſuit in

ſua poteſtate, & ſunt triplicis generis.
Primò, quæ ſunt ſupernaturalia myſte-
ria, gubernationes, mutationes Regno-
rum, & rerum publicarum. Secundò,
ea quæ dependent ex arbitrio humanæ
voluntatis, vt quid cras ſim facturus, vel
cogitaturus. Tertiò, ea quæ omnino,
& propriè ſunt futura contingentia, &
determinatam cauſam non habentia:
hæc igitur futura Dæmon præſciendi
facultatem non habet; ſecùs, ſi quæ à
4 Dæmone quis ſcire cupit, ſint talia, quæ
illius notioni ſubdantur, vt Eclipſis,
ſterilitas, & fertilitas Terræ, aut iis ſi-
milia, quæ in cauſis naturalibus conti-
nentur, de quibus Dæmones interro-
gans, non reputatur Hæreticus, quam-
uis grauiter peccet. Inquirens à Dæ-
5 mone prorſus occulta, æquiparatur, ac
ſi perquireret ſcire futura: ſic & quan-
do à Dæmone perquiruntur ſecreta
cordis alicuius. Sunt, & reputantur
hæreticalia ſortilegia facta cum inuoca-
tione, ſeu interrogatione Dæmonis
pro inueniendis furtis: non tamen ſa-
pit hæreſim quærere cum inſpectione
Aſtrolabij, ſine Dæmonum inuocatio-
ne. Dicitur hæreticale factum pariter
ad inuenienda furta, vel ſciendum alia
occulta, quando accipitur phiala aqua
plena, & ante eam ponitur puer, vel
puella virgo cum candela, ſeu cereo
accenſo, reſpiciens dictam aquam di-
6 cendo iſta verba, videlicet: *Angelo
bianco, Angelo Santo, per latua Santità,
per la mia Verginità mōſtra mi chi hà tolta
la tal coſa, & che ne hà fatto.* Dicunt
tale ſortilegium hæreſim non ſapere.
Hæreticale benè eſſet, & in eo locum
haberet pœna hæreſis, quando Dæmon
inuocaretur ad ſe transformandum in
alias ſpecies, cùm id facere non poſſit;
vel quando in ſortilegiis miſcerentur
Sacramenta, præſertim ſi interueniret
abuſus Sacratiſſimæ Euchariſtiæ, hoc
enim caſu intraret pœna mortis, & ſi-
miles ſortilegi traderentur Curiæ ſæcu-
7 lari. Immiſcens ſacrum Chriſma, &
Oleum ſanctum, hæreſim non commit-
tit, niſi imploret auxilium Dæmonis ad
ea, quæ de ſui natura facere non poteſt.
8 Hæreticale eſt quando aliquis Puer re-
baptizatur, ſeu baptizatur hominis ca-
dauer, vel baptizantur imagines, ſi ſic
baptizans habeat errorem in intellectu,
malè ſentiens de Sacramēto Baptiſma-
tis, & in dubio talis error præſumitur.
Hæreticale pariter eſt, Dæmonem te-
nere ligatum in annulo; quamuis fal-
ſum ſit, quod Dæmones cogi poſſint ab
hominibus ſtare ligati in annulo, vitro,
pixide, vel alia re; licèt Dæmones ſic
captos, & vinctos ſe ſimulent, vt cre-
dentes decipiant. Intendens characte- 9
ribus, & ſignis ignotis, Hæreticus largo
modo dicitur: & eò magis ſortilegia, &
præſertim hæreticalia punienda ſunt,
quæ fabricantūr ad nocendum homini-
bus, animalibus, & ſegetibus; provt
damnata, & prohibita ſunt ad curan-
dum morbos: quod ſi pacta fiant cum
Dæmone, verè ſapiunt manifeſtam hæ-
reſim. Hæreticale enim ſortilegium eſt
omne illud, in quo aliquis Hæreticus
interuenit.

Magicam artem exercentes, ſeu Hæ-
reticales ſortilegi, vt Hæretici habendi 10
ſunt. Magia enim diſtinguitur in duas
ſpecies; vna ſcilicet vera & naturalis, ex
occultis rerum naturis, & virtutibus
profecta, ab omni ſuperſtitione, & hæ-
reſi aliena, paucis tamen nota: altera
omni ratione, & veritate vacua, fallax,
& noxia, Dæmonum fraudibus, & ma-
leficiis implicata, abominabilis, & dam-
nata. Computatur inter hæreticalia ſor-
tilegia, Superſtitio, quæ eſt *Sententia* 11
*contra fidem, ratione adinuentionis quaſi
ſuperflua inſtitutio:* & poteſt eſſe Hære-
ſis, ratione adhæſionis; & etiam Secta,
ratione defenſionis. Differt ab Hæreſi,
& à Secta, quia hæreſis inducit præſum-
ptionem, & deliberationem, fal ſiſque
adinuentionem; Secta ſuperaddit imi-
tationem, ſuperſtitio diuturnitatis in-
ueterationem: & quia ſuperſtitio dici-
tur à *ſuperſtitibus*, id eſt *ſenibus*, qui mul-
tis annis ſuperſtites per ætatem deli-
tant, quia ſenes ſuperſtites delirare di-
cuntur; ſic & Hæretici: qua propter
Hæreſis dicitur ſuperſtitio. Propriè
verò ſuperſtitio dicitur à *ſuperſtando*; ſi- 12
cut enim in fide intellectus captiuatur,
ità etiam errore inflatur, & eleuatur.

Superſtitionis autem crimen pluribus
modis committitur, nempè per obſer-
uationem ſeu cultum Idolorum, per
obſeruationem temporis in conſtruen-
dis ædificiis, aliiſque negotiis peragen-
dis, pacta ineundo cum Dæmonibus, 13
vel ſtrictiùs viuendo quàm ſint mores
eorum cum quibus quis inhabitat. Om-
nes ſuperſtitionum ſpecies, ſecundum
diuerſos fines cultui diuino aduerſan-
tur: aliæ enim aduerſantur reuerentiæ
Dei, vt Idololatria: aliæ verò aduerſan-
tur, vt homo inſtruatur à Deo, provt
eſt ſuperſtitio diuinationum, & conſul-
tationum

tationum è Dæmone : & aliæ demùm
aduerſantur directioni humanorum
14 actuum, ſecundùm præcepta Dei, ſicut
ſuperſtitio obſeruationum. Superſtitio-
ſum, & impium eſt, ſomniis credere: ſic
& credere, alias dies fortunatas, alias
autem infelices eſſe: Deus etenim eo-
dem modo fecit omnes dies. Superſti-
tiones non omnes ſapiunt hæreſim, ſed
illæ dumtaxat, quæ mala intentione
creduntur; vt cùm Creaturis, putà, tem-
pori, numero, loco, perſonis ac cæremo-
15 niis plus tribuimus, quàm Deo ; firmi-
ter credentes, aliter quàm cum illis ſu-
perſtitionibus non poſſe obtineri quod
eſt in votis : ex quo ſi in ſuperſtitione
quis exerceat actum, vel dictum hære-
ticale, tunc ſuperſtitio dicitur ſapere
manifeſtam hæreſim ; ſecùs ſi ſimplici-
ter exerceatur abſque Dæmonum ta-
cita, vel expreſſa pactione, nec adhi-
beatur ad Magiam, Necromantiam,
Piromantiam, Aſtrologiam, & ſimilia
exercenda.

Vt hæreticus punitur, & tamquam
16 talis puniendus eſt, impius ille ſorti-
legus, qui Corpus Chriſti ſacratiſſi-
mum in luto conculcare, & deturpare
auſus eſt. Lamiæ verò, ſeu Striges, Hæ-
reſis crimen incurrunt. Harum ſectæ
ſunt triplicis generis, Hæreſis ſcilicet,
ſuperſtitionis, & Illuſionis : vt pluri-
mùm ſunt Apoſtatæ à fide Catholica,
eò quia coram Diabolo Chriſtum ab-
negarunt, Eccleſiæ ſancta Sacramenta
17 conculcarunt, & Diabolo obedien-
tiam promiſerunt. Sed iſtæ Lamiæ ſi
pœnitentes veniam petant, & ad Ec-
cleſiam ex corde redire velint, ſunt re-
cipiendæ, nec Curiæ ſæculari traden-
dæ, quamuis infantes occiderint, ſeu
alia atrociora, & nefanda crimina per-
petrauerint. Sic & ſortilegium hæreti-
cale eſt, quando ſacra in eo immiſcen-
tur; & illud, in quo homines ligantur
ne valeant vxores cognoſcere.

Clerici ſortilegi verbaliter degradan-
18 tur ſeu veriùs arbitraria pœna puniun-
tur: ſic pariter & Laïci arbitrariè mul-
ctantur, niſi talia ſortilegia ſapiant ma-
nifeſtam hæreſim : & inſuper ſunt ex-
communicati ipſo Iure. Chiromantiam
profitentes non ſunt hæretici, niſi in-
ſimul Dæmonem inuocent, aut neceſ-
ſariò aliquid futurum indicent: ſic pa-
riter de Aſtrologis, quamuis per Aſtra,
19 illicita arguant. Necromantia eſt pe-
nitus improbata, ac illi credens, eſt
peior Infideli pagano, & ex *Bulla præci-
tata Sixti. V.* expreſsè damnantur fa-
cientes natiuitates hominum, quibus
de futuris contingentibus, fortuitiſque
caſibus, aut actionibus ex humana vo- 20
luntate pendentibus, aliquid affirmare
audeant. Augures, Diuinatores largo
modo, indirectèque reputantur Hære-
tici : vſque ad *num.66.*

EX QVÆST. CLXXXI. §. II.

ARGVMENTVM.

Adorare, & inuocare Dæmones, an, & quando Hæreticale ſit de pœna, materiáque adorationis, & inuocationis Dæmonis.

SORTILEGIA in quibus Dæmo-
num adoratio interuenit, aut 21
per modum ſacrificij oblati,
aut per modum precum, & miſſarum,
per honorem Latriæ, & duliæ, aut
aliàs quoquo modo, ſapiunt hæreſim
manifeſtam : & propterea huiuſmodi
ſortilegos obedientiam, & reueren-
tiam exhibentes Dæmonibus, vt hære-
ticos puniendos eſſe ab Inquiſitoribus,
ſtatuit Adrinus VI. *in ſua Extrau. edit.*
1573. Dæmones enim adorantur, aut
per honorem *Latriæ*, aut *Duliæ*. Honor 22
Duliæ exhibetur duplici de cauſa. Pri-
mò, in ſignum ſanctitatis. Secundò, in
ſignum regiminis, iuriſdictionis, vel po-
teſtatis. Inter Latriam, & Duliam hæc
eſt differentia ; quòd honor Latriæ eſt
ille, qui Deo debetur; honor verò Du-
liæ, qui Sanctis, & beatis Spiritibus ex-
hibetur. Triplex adorationis genus di-
ſtinguitur, Latriæ ſcilicet, Duliæ, &
Hyperduliæ, Latria eſt *cultus ſupremus
Deo debitus* : vel, *ſumma venerationis* 23
cultus ſoli Deo exhibendus : vel, eſt *vo-
luntaria profeſſio diuinæ Maieſtatis* ; Du-
lia eſt, *honor, vel cultus, qui exhibetur
Creaturæ ratione excellentiæ ſingularis
ſibi communicatæ à Deo* ; Hyperdulia, eſt
cultus inter vtrumque medius, latria
quidem inferior, ſed maior Dulia : &
ex hac veneramur Sanctiſſimam Vir-
ginem, veri Dei matrem, cui non qua-
liſcunque Dulia debetur, ſed illa, quæ
per duliam propius ad latriam accedit.

Offerens ſacrificia Idolis, aut illis
honorem diuinum tribuens, ipſo facto
hæreticus

23 hæreticus cenſetur. Sic & circulos faciens in terra, illóſque aliquibus ſignis muniens, puerum in medio ponens, aut quid ſimile faciens, & Dæmonem inuocans: & generaliter Hæretici reputantur Dæmoni obedientes in iis, quæ in fidei Chriſtianæ opprobrium redundant: ex quo hæreticale eſt, Dæmonem inuocare, vel poſtulare, ad aliquod ſuffragium, vel auxilium, eiúſque reſponſa petere, quamuis ſine adoratione ex Bulla Sixti V. 21. *Bullar. p 1. fol.* 521. per quam datur facultas Inquiſitoribus contra iſtos Sortilegos procedendi, quando adeſt error in mente, ſcilicet, quod Dæmon poſſit facere illud, ad quod inuocatur eius poteſtate
24 actiua totaliter. Adorantes ergo Dæmones, & eius ſacrificantes, malè tamen ſentientes de fide, vt putà credentes, quod cultus Latriæ, ſeu Duliæ ſit illis exhibendus, vel quod omninò in tali adoratione, & cultu conſequantur: quod à Dæmone petunt, non obſtante Dei prohibitione, Hæretici reputantur & vt Hæretici puniuntur; ſecùs ſi hoc faciant, non malè ſentientes de fide, nec ſic vt ſupra credentes de Dæmone,
25 ſed vt aliquo pacto inito cum Dæmone, faciliùs aſſequantur, quod intendunt, tunc enim non ſunt hæretici, licèt grauiſſimè peccent: vſque ad *num.* 80.

EX QVÆST. CLXXXI.

§. III.

ARGVMENTVM.

Sortilegia ad tentandum alicuius pudicitiam fabricata, an ſint hæreticalia, & de eorum pœnis.

26 SORTILEGIVM non dicitur hæreticale, quando exquiritur à Dæmone, vt alicuius mulieris pudicitiam tentet, licèt turpe, & peccatum mortale grauiſſimum reputetur; non enim tunc aliquid requiri dicitur, de quo poteſtatem non habeat, imò eius proprium ſit, homines tentare, & ad peccandum prouocare: generaliter ergo præbens pocula amatoria, non eſt Hæreticus, cùm hoc ſit crimen de per ſe, & non punibile pœna hæreſis; ſed alia
27 pœna. Idem imagines faciens ad amorem prouocandum, potiùs videtur ſuperſtitioſus, quàm Hæreticus: ſunt tamen ſimilia ſortilegia prohibita tàm: de Iure Canonico, quam Ciuili: eadem fabricantes, ſunt vehementer de hæreſi ſuſpecti, & propterea contra eos Inquiſitores procedunt: quinimò ſi ſic agentes, & ob id inuocantes Dæmonem, crediderint, ipſos Dæmones poſſe facere id, ad quod implorantur, eſſet hæreſis manifeſta. Similiter quando inuocando 28
Dæmonem ad actum luxuriæ, ipſeque adueniens dixiſſet inuocanti, quod ſpueret in Crucem; & inuocans, Dæmoni obediens id efficeret abſque pœnitentia cordis, hæreticus eſſet; ſi timore Dæmonis, non totaliter à fide recedendo, ſcelus illud horrendum patraret.

EX QVÆST. CLXXXI.

§. IV.

ARGVMENTVM.

Sortilegiorum Iudex quis ſit, an Inquiſitor, an verò Ordinarius Eccleſiaſticus.

INQVISITORES non cognoſcunt de ſortilegiis, & diuinationibus, 29
quia in dubio non præſumuntur hæreticalia, & à Iudicibus ſæcularibus ea tantummodo ſortilegia puniuntur, ex quibus proueniunt homicidia, cædes animalium, & alia damna in præiudicium iuſtitiæ ſæcularis, & Reipublicæ. Hoc crimen eſt mixti fori, quapropter abſolutus in Curia ſæculari, niſi fuerit ſufficienter punitus, poterit Iudex Eccleſiaſticus maiorem & congruentem pœnam infligere: & è contra ſi Maleficus, & Sortilegus fuerit leuiter caſtigatus à Curia Eccleſiaſtica, poterit tunc Iudex 30
ſæcularis ſeueriùs punire, & damnare, etiam ad mortem; neque tunc cenſetur quis pro eodem crimine bis punitus, quia vtraque punitio pro eadem continuata habetur. Sortilegia verò, quæ ſapiunt manifeſtam hæreſim, ab Inquiſitoribus puniuntur; & manifeſtam hæreſim ſapiunt illa, quæ ſine aliqua hæreſi exerceri non poſſunt, vel quæ prima fronte præ ſe ferunt odorem hæreſis: ſed hodie omnis difficultas ceſſat ex *Conſtit. Innocentij VIII. edit.* 1484. ex qua 31
conceditur

conceditur Inquiſitoribus poteſtas procedendi contra Maleficos, non ſolùm à Catholica fide deuiantes; abutentéſque Dæmonibus incubis, & ſuccubis,
32 fidémque in ſacri Baptiſmi ſuſceptione habitam abnegantes; ſed etiam contra eos, qui ſuis incantationibus, carminibus, & coniurationibus, aliiſque nefandis ſuperſtitionibus, & ſortilegiis, mulierum partus, animalium fœtus, terræ fruges, vinearum vuas, arborum fructus; nec non homines, mulieres, pecora, pecudes, animalia, vineas, pomaria, prata paſcua, bladas, frumenta, aliáque terræ legumina perire, ſuffocari, & extingui faciunt;
33 eoſdémque hominès doloribus, & tormentis excruciari; ac ne gignere, & mulieres ne concipere, viroſque ne vxoribus, & mulieres ne viris debitum coniugales reddere valeant, procurant; & magis clarè id ſtatuitur contra facientes maleficia ad nocendum hominibus, animalibus, & frugibus, ex *alia Conſtit. Alexandri VI. de anno* 1523. & ex *Bulla Sixti V.* 21. *Bullar. p.* 1.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. I.

ARGVMENTVM.

De fautoribus Hæreticorum, & qui dicantur.

1 HÆRETICIS fauere quis dicitur, ex omiſſione, negligentia, cooperatione, facto, conſilio, & verbis: hinc ergo firmatur Regula, quod fautores Hæreticorum dicuntur omnes, qui Hæreticos defendunt, laudant, excuſant, ſi hoc faciant appenſatè, & dolosè; qui Hæreticis alimenta præſtant; vel pecuniam mutuant; & ex
2 hoc oritur ſuſpicio ad indicendam purgationem. Inſtruentes eos ad celandam veritatem, quando fuerint examinati, ad excuſandam hæreſim, quam teneant: & iſti arbitraria pœna puniuntur. Signa vltra prædicta, ex quibus dignoſcitur, quem eſſe fautorem Hæreticorum, ſunt quinque. Primò, quando quis captiuum
3 Hæreticum viſitat, ſuſurrat cum eo, & victualia miniſtrat. Secundò, quando quis lamentatur de Hæretici captura, vel morte. Tertiò, quando quis dicit, Hæreticum fuiſſe iniuſtè condemnatum. Quartò, quando quis amaro vultu, toruíſque oculis aſpicit Perſecutores Hæreticorum. Quintò, ſi Hæreticorum combuſtorum oſſa, ſeu cineres furtiuè de nocte ſubripere inuentus fuerit. Sed iſti fautores nulla pœna tenentur, niſi conſtet de hæreſi illius, de cuius fauore, defenſione, ſeu receptatione agitur: eóque magis ſi defendantur hæretici, ne ab aliquo inſultum recipiant. Poſſunt inſuper Catholici Hæ- 4
retico in extrema neceſſitate conſtituto, ne fame pereat, aliquid dare, vel relinquere; poſſibile enim eſt, quod Hæreticus viuens ad fidem conuertatur.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. II.

ARGVMENTVM.

De Negligentibus perſecutionem, correctionem, ſeu punitionem Hæreticorum; & de eorum pœnis.

DOMINI Temporales, ſi ab Eccleſia moniti neglexerint Hæ- 5
reticos in eorum Statu commorantes extirpare, Ciuitates, & loca, in quibus commorantur, Catholicis occupanda conceduntur poſt annum à die factæ monitionis, & ſaluo iure directi Dominij, ſi fuerint feudatarij: quapropter Princeps recipiens in ſuo Principatu, & Statu Hæreticos, incurrit excómunicationes Bullæ in *Cœna Domini*: quinimò, ſi requiſitus recuſet Hæreticos apprehendere, eſt ſuſpectus de hæreſi.
Rectores autem, & Moderatores pro- 6
uinciarum, ac ciuitatum, de iure Ciuili, negligentes caſtigare pœnis ſtatutis Hæreticos, decem librarum auri pœna mulctantur, & æſtimationis ſuæ periculum ſuſtinent. Quæ autem facere, & 7
obſeruare debeant, ne reputentur negligentes? vide *Conſtit.* Innocentij IV. *de anno* 1252 & Alexandri IV. *de anno* 1265. Iſti Officiales negligentes dicuntur de hæreſi ſuſpecti, & Hæreticorum fautores: iurare debent vnà cum Do- 8
minis Temporalibus, quod Eccleſiam contra Hæreticos adiuuabunt; quod ſi renuerint, omni Officio, & honore priuantur, excommunicantur; & Ciuitates negligentes, Epiſcopali dignitate priuantur; & Epiſcopus negligens de- 9
ponitur.

ponitur. Et Regula prædicta procedit in publicis Perſonis, quia priuati de iſta
9 negligentia non tenentur. Alij contra; & certè veriùs, quia quiſque extraiudicialiter Hæreticos à ſuo errore corrigere tenetur, ſi id efficere poteſt.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. III.

ARGVMENTVM.

De pœnis fautorum Hæreticorum, eorúmque Defenſorum, Credentium, & Receptatorum.

10 PRæcipva pœna fautorum Hæreticorum, eſt Excommunicatio, in qua ſi per annum inſorduerint, ipſo iure efficiuntur infames, nec ad publica officia admittuntur, quod, ſi fuerint Clerici, & per annum in Excommunicatione perſtiterint, tunc omni beneficio, & Officio Eccleſiaſtico priuantur: quinimò ſi poſt annum adhuc inſorduerint, tamquam Hæretici condemnan-
11 tur per *Conſtit.* Iulij III. *de Anno* 1551. Innocentij IV. *de Anno* 1252. Clementis IV. *de Anno* 1265. Alexandri IV. *de Anno* 1258. & Pauli IV. *de Anno* 1558. ex *dictis Conſtit.* efficiuntur infames, inteſtabiles, incapaces ſucceſſionis, & hæreditatis; excludentur ab omni actu legitimo; Eccleſiaſtica ſepultura priuantur; & propterea non ſolùm ſepelientes Hæreticos, ſed etiam pari pœna puniuntur
12 ſepelientes eorum Receptatores, Defenſores, vel fautores; bona ipſorum ipſo iure confiſcantur; de Iure Ciuili banniuntur, in perpetuum relegantur, arbitrariè puniuntur, & illis indicitur purgatio.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. IV.

ARGVMENTVM.

De Defenſoribus Hæreticorum, & eorum pœnis.

13 DEfenſores Hæreticorum incurrunt Excommunicationem; in qua, ſi per annum perſtiterint, ſunt infames: quid ſi citati ab Inquiſitore, vel Epiſcopo, non comparuerint infra annum, vt Hæretici poſſunt condemnati. Defenſor errorum Hæretici, tam- 14
quam Hæreticus punitur, cùm magis delinquat: quàm ipſe Hæreticus. Defenſor enim Hæreticorum dicitur duplici modo: quandoque enim quis defendit Hæreticorum perſonas, quandoque eorum errores: quare defenſor errorum, vt Hæreticus punitur; Defenſor autem perſonæ, non adeo rigoroſè.
Iudæi, aliíque Infideles quicunque Re- 15
ceptantes Hæreticos, eorúmque defenſores, & fautores ex cauſa hæreſis, ab Inquiſitoribus puniri poſſunt.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. V.

ARGVMENTVM.

De impedientibus Hæreticorum punitionem, ac de eorum pœna, & materia.

IMpedientes ſanctum Inquiſitionis Officium, in punitione Hæ- 16
reticorum, dicuntur eorumdem fautores de Hæreſi ſuſpecti, Excommunicationis pœnâ ipſo iure incurrunt, in qua, ſi per annum perſtiterint, vt Heretici condemnantur; licèt mitiùs puniri poſſint pœna arbitraria pro motu Inquiſitorum, cõſiderata qualitate facti, & perſonarum; quamuis indirectè impediant. Statuta contrarium diſponentia, non valent: ac Statuentes compelluntur per cenſuras ad ea tollendum: ſunt compellendi à deſiſtendo à tali impedimento
per Cenſuras Eccleſiaſticas, etiam inuo- 17
cato Brachio ſæculari: quinimò, nemó ſanctum Officium Inquiſitionis impedire poteſt, vel in eius proceſſu ſe intromittere, quamuis ſit Delegatus, vel ſub-
delegatus Papæ. Sunt excommunicati 18
etiam præſtantes auxilium, conſilium, vel ſauorem talibus impedientibus, & tamquam ſuſpecti de hæreſi abiurare tenentur; ſed tamen Hæretici non reputantur, niſi aliter appareat, quod habeant in mente errorem, & pertinaciam in voluntate.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. VI.

ARGVMENTVM.

De impedientibus familiares inquiſitorum ab armorum vſu, & de eorum pœna, & materia.

19 DOMINI temporales impedientes familiam inquiſitorum pro delatione armorum ab iiſdem inquiſitoribus, vti turbatores iuriſdictionis puniri poſſunt. Inquiſitores enim licentiam armorum impartiri poſſunt ſuæ familiæ, & deputatis, cuiuſcunque generis; dummodò non abutantur: ſed propter abuſum inquiſitoribus non auffertur facultas habendi familiam armatam, vſque ad *num.* 95.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. VII.

ARGVMENTVM.

De impedientibus ſanctum inquiſitionis Officium in captura Hæreticorum: & de eorum pœna, ac materia.

20 CELANS, & occultans Hæreticum ad effectum, ne ad manus curiæ deueniat, dicitur Hæreticorum fautor, & defenſor: eóque fortiùs, ſi iam captum Hæreticum de manu familiæ vi exemerit; vel precibus, pecunia, aut alio modo eius liberationem procurauerit; ideóque tanquam excommunicati puniri poſſunt; licèt nec Hæretici reputentur, nec tanquam tales plectantur effectu non ſecuto.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. VIII.

ARGVMENTVM.

De credentibus Hæreticis, vel eorum erroribus; de eorum pœna, & materia.

21 CREDENTIVM Hæreticorum erroribus, & eorum materiam *Author* tractat remiſſiuè. Credens autem dicitur ille, qui ſequitur errorem, quem aliquis gignit: & in hoc differt ab Hæretico; Hæreticus enim errores gignit, credens verò, illis adhæret: & iſti ſunt excommunicati ipſo iure, vigore Bullæ *in Cœna Domini*, in qua ſi per annum perſtiterint, reputantur infames, & de Hæreſi ſuſpecti: ſi fuerint Clerici, officiis, & beneficiis priuantur.

Sunt iſti credentes in duplici differen-
tia: aliqui verò credunt ore, & verbis, 22
aliqui factis, ex quo conſolationem pe-
tentes ab Hæreticis; in eorum infirmitate,
per impoſitionem manus, dicuntur factis
credentes. Audientes conciones, ſeù præ-
dicationes eorum, efficiuntur ſuſpecti de
Hæreſi: quod ſi credant eorum dictis, &
erroribus, vt Hæretici puniuntur, niſi ex- 23
cuſari valerent per ſimplicitatem; vel
concionantes non eſſent Hæretici adhuc
declarati, vel crederent eis in iis, quæ quis
explicitè credere non tenetur.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. IX.

ARGVMENTVM.

De Receptantibus Hæreticos, & de eorum pœna.

RECEPTATORES Hæreticorum
tamquam ſuſpecti de Hæreſi, ſu- 24
prà poſitas pœnas incurrunt: ſi fuerint
Clerici, beneficiis priuantur, ſe tueri non
poſſunt titulo conſanguinitatis, ſi conſan-
guineum Hæreticum receptent in fauo-
rem hæreſis; ſecùs ſi ex ſanguinis affe-
ctione. Receptator generaliter punitur,
quamuis per vnam tantùm vicem recepta-
uerit, non excuſatur ex amicitia, imò nec
Pater filium, frater fratrem, vxor maritum,
& è contrà, receptare poſſunt, ſi agatur de
crimine hæreſis, & ex cauſa hæreſis ad ef-
fectum occultandi hæreticum ne ad ma- 25
nus Curiæ deueniat. Extende quod pœna
incurratur, quamuis Hæreticus reſipiſ-
cat, & Eccleſiæ reconcilietur; & quamuis
poſtea Curiæ indicauerint. Ac in tantum
eſt vera concluſio, vt Iudæi, & alij infide-
les receptantes, ad inſtar Catholicorum
puniantur. Apoſtatarum verò Receptato- 26
res, vltra excommunicationem arbitraria
pœna mulctantur. Receptantes tamen
Hæreticos, non quia Hæretici ſint, ſed
ex alia cauſa, non puniuntur vt Recepta-

 tores:

tores: quapropter caupones non tenentur receptando, niſi Hæreticus eſſet iam publicè degradatus, & notorius: ſic & recepta-
27 ptans per vim, vel coactus, aut ignorans: & in dubio, ignorantia potiùs, quam ſcientia præſumitur.

EX QVÆST. CLXXXII.

§. X.

ARGVMENTVM.

De conuerſantibus cum Hæreticis, eorúmque pœna, & materia.

28 CONVERSATIO, familiaritas, & communicatio cum Hæreticis prohibita eſt: quapropter huiuſmodi conuerſantes, & communicantes, tamquam ſuſpecti de hæreſi poſſunt torqueri: atque Clerici beneficiis, & officiis priuari, ſeu ab illis ſuſpendi: & arbitraria purgatio indici, quam ſi præſtare renuerint, aut defecerint, pro conuictis habentur. Cum Hæreticis etiam eſt prohibita allocutio, tranſmiſſio, ſeu receptio literarum: quodlibet ſeruitium eis præſtare, ſeu cum ipſis negotiari, eóſque viſitare; quinimo ex tali viſitatione oritur ſuſpicio de hæreſi. Similiter eſt prohibita tranſmiſſio munerum, eóque fortiùs cum eis parentelam
29 contrahere, vel confœderationem inire, vſque ad *num.* 179.

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. I.

ARGVMENTVM.

Apoſtaſia quid ſit, quotuplex, vnde dicatur, quomodo in ea procedatur, quis ſit Iudex? & alia ad materiam communia.

1 APOSTASIA eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel Religionis, quam quis profeſſus eſt: dicitur quaſi *retrò ſtans*: eſt triplicis ſpeciei, 1. Apoſtaſia perfidiæ, ſeu fidei: 2. Obedientiæ: 3. Irregularitatis, ſeu Religionis: eſt publicum crimen, non præſcribitur, non requirit ordinem iudiciarium: contra Apoſtatas fidei poteſt procedere non ſolùm Iudex ordinarius Eccleſiaſticus, ſed etiam Inquiſitor, licèt contra Apoſtatam Religionis Inquiſitor non procedat, niſi quid aliud ſit admixtum vſque ad *n.* 12.

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. II.

ARGVMENTVM.

De Apoſtata fidei, & quis dicatur Apoſtata.

APOSTATA fidei eſt ille, qui in totum recedit à fide, & iſte propriè dicitur *Apoſtata*: tamquam Hæreticus punitur, omniáque iura de hæreſi loquentia procedunt in Apoſtatis. Differt tamen Apoſtata ab Hæretico; Apoſtata enim diſcedit in totum à fide, Hæreticus non in totum, ſed in aliquo articulo, & propterea ſe Chriſtianum non negat. Dicitur Apoſtata qui Dæmoni, vel Idolis ſacrificia facit: ex quo reiterans baptiſmum, vel tranſiens ad ritus Iudæorum, Apoſtata dicitur. Perſuadens ad Apoſtatandum à fide, capite & confiſcatione bonorum punitur: & Chriſtiani proficiſcentes ad Saracenos ex deſperatione, vel libidine, tamquam Hæretici reputantur. 2 3

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. III.

ARGVMENTVM.

De Apoſtatante à fide coacto, & per vim.

METV, & vi Apoſtatans à fide, ſi metus fuit grauis, mortis ſcilicet, & tormentorum, Hæreticus non dicitur, nec reputatur: ſed ad hoc vt excuſetur, neceſſe eſt, vt ſtatim metu ceſſante, ad fidem redeat: ſi enim diù tacuit, & non reclamauit, conſenſiſſe videtur in hæreſi: quinimò etiam ex vi, & metu Apoſtatans, in foro exteriori reputatur Hæreticus, nec euitat pœnam extraordinariam. 4

Sed ſingulariter nota, quod ſi vis fuit abſoluta, & non conditionalis, excuſatur non ſolùm ab hæreſi, ſed etiam à peccato: vis autem abſoluta dicitur, quando quis renitens inuitus, & reclamans, ligatus cogitur non per ſe, ſed per alium flecti, idola adorare, circumcidi, ſeu quid horrendum patrare: conditionalis verò, quando quis pro euitanda morte aliquod factum hæreticale commiſit, vſque ad *n.* 33. 5

EX

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. IV.

ARGVMENTVM.

De pœna Apoſtaſiæ fidei.

6 APOSTATA fidei punitur pœna
mortis, ſicut puniuntur alij Hære-
tici: adiungitur pœna confiſcationis bo-
norum, etiam feudalium, in præiudi-
cium filiorum: Vaſſalli liberantur à iu-
ramento fidelitatis; memoria Defuncti
damnatur; efficitur infamis; priuatur ho-
minum conſortio, & omni actu legiti-
mo; prohibetur eſſe Teſtis, alienare, do-
nare, & teſtari, efficitur incapax hæredi-
tatis, tam delatæ, quàm deferendæ; ſiuè
ex teſtamento, ſiuè ab Inteſtato: expelli-
tur à Ciuitate, & excommunicatur: vſ-
que ad *num.* 52.

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. V.

ARGVMENTVM.

De Apoſtaſia Obedientiæ, illius pœna, & materia.

APOSTASIA Obedientiæ in ge-
7 nere ſumpta, nil aliud eſt quàm
tranſgreſſio præcepti: committitur ab
illo, qui tranſgreditur præcepta ſui Præ-
lati illiſque, vel ſacris Canonibus ex ſu-
perbia, & contemptu non obedit; vel
quia ſic credat non eſſe obediendum,
quod Papa non habeat poteſtatem con-
dendi Canones, vel ex alia cauſa. Iſti
Apoſtatæ puniuntur pluribus pœnis, in-
famia ſcilicet, arcentur ab accuſando, &
ferendo teſtimonio; excommunicantur;
ſi fuerint contumaces, deponuntur; &
8 pertinaces Curiæ ſeculari tradũtur Non
tamen Apoſtata dicitur is, qui præceptis
Prælatorum, & Canonum non obtem-
perat, non quia neget Apoſtolicam po-
teſtatem, ſed propter alicuius commodi
acquiſitionem, vel damni, aut periculi
euitationem: ſic nec dicitur Apoſtata, li-
cet grauiter peccet non obediens præ-
ceptis Romanæ Eccleſiæ ex fragilitate,
ignorantia, vel concupiſcentia: vſque
ad *n.* 60.

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. VI.

ARGVMENTVM.

De Apoſtaſia Religionis, ſeu Irregularitatis.

APOSTASIA Religionis, ſeu Irregu-
laritatis, dicitur is, qui ab Ordine, 9
vel Religione quam profeſſus eſt, diſce-
dit, dimiſſóque habitu ad ſeculum redit;
ſeu is qui recedit à Monaſterio ſine li-
centia Superioris, quamuis Religionis
habitũ retineat; vel Monachus clauſtra-
lis, qui ſub habitu Clericali, habitum Re-
ligionis coopertum deſert, ſeu abſcondit
Scapulare ſub veſte, ſub manica, ſeu alio
modo. Similiter Moniales exeuntes de 10
Monaſterio ſine Superioris licentia. Si-
miles Apoſtatæ excommunicantur, quã-
uis egrediãtur è Religione ex cauſa ſtu-
dij: & hinc Sacerdos, ſeu Clericus vxorẽ
ducens, tamquam in genere Apoſtata-
rum, ab Inquiſitore punitur, licèt ſi po-
ſtea pœnitẽs, ad Clericatum redeat, poſ-
ſit cum illo misericorditer diſpẽſari: La-
icus verò vxorem habens, ad Ordines ſe
promoueri falsò procurãs, punitur tam-
quam Clericus vxorem ducens. Non 11
autem dicitur Apoſtata monachus, qui
monachalem habitum nõ defert in cel-
la, in balneis, ſeu aliis ſimilibus locis ſe-
cretis. Notabiliter verò Apoſtata hone-
ſtè viuens, non ità grauiter punitur; nec
ille talis dicitur, qui è Religione egredi-
tur animo redeundi; licèt publicè ince-
dendo abſque habitu Religionis, etiam
per horam, ſit excommunicatus. Simili-
ter nõ eſt Apoſtata Nouitius egrediens
de Religione: quamuis rapiens Nouitiũ
ex Monaſterio, ſicut & ſuadens quemli- 12
bet ad apoſtatandum à fide capite pu-
niatur. Itidem Apoſtata non dicitur ere-
ctus à ſua Religione propter malos mo-
res: ex quo Monachus Apoſtata, ſi pœni-
tens redire voluerit, omnino in Mona-
ſterio recipitur, & Abbas cogi poteſt ad
illum recipiendum; ſed poſtea ſic reuer-
ſus, nõ poteſt amplius eligi in Abbatem,
& electus reiicitur, niſi fuerit diſpenſa-
tus à Papa Monachus fugitiuus, non di- 13
citur Apoſtata: & fugitiuus propriè dici-
tur ille, qui abiiciens obedientiæ iugum,
ſe ſubtrahit Præpoſito ſuo, & vt illi non
ſubiiciatur, à Monaſterio recedit, ſiuè
habitum dimittat, ſiuè non & propterea
omnis Apoſtata eſt fugitiuus; ſed non è
contra, omnis fugitiuus, Apoſtata: vſque
ad *n.* 95.

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. VII.

ARGVMENTVM.

An dicatur Apoſtata Monachus, qui aliam ingreditur Religionem laxiorem, vel ſtrictiorem.

MONACHVS ingrediens alteram
14 Religionem laxiorem de licentia Superioris, Apoſtata non dicitur: ſed hoc prohibetur ex Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 19. quinimò nec poteſt ſtrictiorem ingredi; quamuis zelo perfectioris vitæ, niſi petita licentia Superioris. Nec etiam Apoſtata dicitur, qui in minorem Religionem ingreditur: ſed Apoſtata intrans aliam Religionem, ſiue arctiorem, ſiue laxiorem, licet Apoſtaſiæ pœnas euitet, hoc tamen intelligendum eſt, ſi ingrediatur religionem eiuſdem Regulæ, vſque ad *num.* 106.

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. VIII.

ARGVMENTVM.

De Pœna Apoſtaſiæ Religionis, ſeu irregularitatis.

APOSTATA Irregularitatis, &
15 Religionis, ſi ſæcularis ſit, non eſt excommunicatus ipſo iure, ſed excommunicari debet: ſi verò fuerit Regularis, ipſo iure excommunicatur: quod ſi in excommunicatione perſiſtat per annum, negligens ad Religionem redire, & habitum Religioſum, ſeu Clericalem aſſumere, tamquam de hæreſi ſuſpectus, contra eum inquiſitor procedit, affligitur pœna infamiæ, incorrigibilis Curiæ ſæculari tradi-
16 tur; ſi autem in Apoſtaſia fuerit ordinatus, quamuis poſtea pœnitens fuerit eius Abbati reconciliatus, adhuc ſine diſpenſatione Papæ miniſtrare non poteſt. Bona eius acquiruntur Monaſterio, quod deſeruit, vſque ad *num* 114.

⁂

EX QVÆST. CLXXXIII.

§. IX.

ARGVMENTVM.

De Apoſtaſia Clerici ſæcularis, eiuſque pœna, & materia.

CLERICVS clericali habitu dimiſſo, & in veſtibus ſæcularibus 17
incedens, Apoſtata eſt, quamuis tonſuram non deponat: ideóque efficitur ineligibilis, infamis, ac perdit priuilegium Clericale ſi poſt monitionem habitum non reaſſumat, & inde excommunicationem incurrens cogi poteſt ad reaſſumendum per cenſuras Eccleſiaſticas, & carcerationem. Non tamen dicitur Hæreticus, nec Apoſtata, ſi fuerit ſolùm in minoribus ordinibus, hic enim cogi non poteſt ad reaſſumendum habitum præciſè, ſed cauſatiuè, ſcilicet ſi beneficium ha- 18
beat, tunc enim Apoſtata efficitur, niſi inceſſerit in habitu Clericali, ſeu beneficium reſignauerit, vſque ad *num.* 134.

EX QVÆST. CLXXXIV.

§. I.

ARGVMENTVM.

De Schiſmatis materia, communia: & qui præſertim Sciſmatici dicantur.

SCHISMATIS ſpecies triplex eſt, quidam enim Schiſmatici ſunt hæretici conſummati, quidam hæreticis pro- 1
ximi, quidam alij ab hæreticis diſtantes. Primi, qui non credunt eſſe vnitatem in Eccleſia Catholica, vel certè credunt non eſſe obediendum ſummo Eccleſiæ Paſtori. Secundi, qui ab vnitate Eccleſiæ diſceſſerunt. Tertij, qui probabili ignorantia ducti, putant aliquem ſummum Pontificem non fuiſſe ritè electum. Dicuntur Schiſmatici, largiſſimè ſumpto vocabulo, omnes criminoſi, ſeu conſti- 2
tuti in peccato mortali; largè, omnes excommunicati; ſtrictè, inſurgentes contra Epiſcopum, illum ejicientes, Presbyteros ſibi faciunt, ſed tamen recognoſcunt Romanã Eccleſiã: ſtrictiſſimè, & propriè, qui ſe contra Romanam Eccleſiã extollentes, ab illius vnitate diuiduntur. Schiſmaticorũ appellatione veniũt Schiſmatici

ſtrictè

ſtrictè ſumpti, & propriè, non autem largè.
3 Schiſmaticus differt ab Hæretico, quia Hæreticus credit vnitatem Eccleſiæ, ſed opponit ſe fidei: ſchiſmaticus verò è contra. Schiſma eſt contra bonos mores, & vinculum charitatis; Hæreſis contra fi-
4 dem. Differt à Seditione, quia ſchiſma opponitur vnitati multitudinis Eccleſiæ, ſeditio opponitur multitudini temporali Ciuitatis, vel Regni: ſeditio reſpicit præparationem ad pugnam corporalem, Schiſma ad diſſentionem ſpiritualem. Schiſma propriè ſumptum eſt illicita diſceptatio eorum, inter quos debet eſſe vnitas, ſeù illicitus ab vnitate, & vniuerſitate diſceſ-
5 ſus: eſt nomen Græcum, & *ſciſſuram* ſignificat. Schiſmatici ſtrictiſſimè, & propriè dicuntur, qui diuiſi ab vnitate Eccleſiæ Romanæ conantur ſibi Epiſcopos, Presbyteros, & proprias conſtitutiones facere; & veræ Eccleſiæ conſtitutiones contemnentes, ſummo Pontifici ſubeſſe renuunt, membris Eccleſiæ communicare recuſant, ſciſſurámque facientes, aliam Eccleſiam, & alium Pontificem conſti-
6 tuunt. Schiſmatici dicuntur etiam Imperatores, Reges, & Principes, qui venientes contra Eccleſiam Romanam, ab ea diuiduntur, quamuis non habeant errorem in mente, & credant Articulos Fidei: non ſunt tamen Hæretici, quamuis ad hæreſim multùm diſpoſiti. Participantes cum ſchiſmaticis, excommunicantur; in hoc crimine ignorantia non excuſat, neque multitudo attenditur. Coniurantes
7 contra Epiſcopum, largo modo Schiſmatici dicuntur: Epiſcopos tamen eijcientes, illorúmque iuriſdictionem vſurpantes, dicuntur Schiſmatici, niſi adhuc Superiorem Romanam Eccleſiam recognoſcant; quia hoc caſu potiùs inobedientes exiſtimantur. Acephalus Schiſmaticus non reputatur, licèt improbus vir ſit, & ſupra ſe nullum Caput recognoſcere prætendat:
8 ſed ſi iſte Acephalus, nec etiam Papam recognoſceret, tunc Hæreticus eſſet. Sic nec eſt Schiſmaticus, qui à proprio Epiſcopo ſe ſeparat, niſi contra eum altaria erigat. Schiſmaticus pœnitens, & ad fidem rediens recipitur, ſed abiurare tene-
9 tur; & licèt recuperet dignitates, & præeminentias, eſt tamen de iure communi ineligibilis, nec poteſt amplius promoueri, niſi fuerit pleniſſimè reſtitutus.

* * *

EX QVÆST. CLXXXIV. §. II.

ARGVMENTVM.

De Pœna Schiſmatis.

SChismatici ſunt ipſo iure excommunicati, quando propriè & 10
ſtrictè capiuntur ſub nomine Schiſmatis, efficiuntur infames, priuantur omnibus honoribus, dignitatibus, & beneficiis; repelluntur ab Ordine ſuſcepto, priuantur poteſtate ordinandi, alienandi, aliáque gerendi tam in temporalibus, quàm in ſpiritualibus; ſunt extra protectionem Eccleſiæ; expelluntur è Ciuitate, deportantur, eorum bona confiſcantur, ſi fuerint pertinaces deponuntur, & impœnitentes Curiæ ſæculari traduntur, poſſunt puniri à Iu- 11
dice ſęculari ſine degradatione, reputantur nedum Hæretici, ſed Hæreſiarchæ, quando habent errorem in mente, eorúmque filij priuantur bonis paternis, ſicut filij Hæreticorum: vſque ad *n.* 58.

EX QVÆST. CLXXXV. §. I.

ARGVMENTVM.

In Crimine hæreſis quomodo procedendum, quæ leges ſeruandæ, de captura Reorum, de Carceribus, de Notarij electione: & de materia.

PRocedi poteſt in crimine hæreſis per accuſationem, inquiſitio- 12
nem, denunciationem, & etiam per viam exceptionis: non ſunt in hoc crimine ſeruandæ leges Imperiales, ſed Eccleſiaſticæ, niſi prædictæ leges Imperiales eſſent approbatæ à ſummo Pontifice, vel fauerent perſecutioni Hæreticorum: & hinc ſeruari debẽt leges Federici Imperatoris, per *Conſtit.* Innocentij IV. *de Anno* 1252. 1254. 1255. approbatæ, vbi amplius, quod Inquiſitores poſſunt per cenſuras Eccleſiaſticas cogere Magiſtratus ſęculares ad ſeruandas dictas leges Federici, ex *Conſtit.* Alexandri 13
IV. *de Anno* 1258. Vrbani IV. *de Anno* 1262. Clementis IV. *de Anno* 1265. Ex quibus omnibus generalis infertur concluſio, vt

vt leges ſæculares, & alia quælibet ſtatuta in odium hæreſis inuiolabiliter ſeruan-
14 da ſint. In pertinentibus ad mores dirigentes actus noſtros in Deum, Canoniſtarum opinio præfertur; in pertinentibus autem ad ſpiritualitatem, & cognitionem veræ fidei contra Hæreticos, & Infideles, præferenda eſt Theologorum ſententia: & ſic quando agitur de modo procedendi, & puniendi Hæreticos, an legitimè ſint conuicti, an ſint relapſi, & ſimilia, Canoniſtarum opinio præfertur: quando verò principaliter agitur de fide, & de actibus, de quibus quæritur an ſint hæreti-
15 cales, necne? opinio Theologorum Vſu, & conſuetudine iamdiu recepta, abſolutè cuiuſuis propoſitionis declaratio ad Theologos ſpectat, licèt in hoc Inquiſitionis iudicio, ſicut in aliis, ſeruandus ſit Tribunalis ſtylus, quoad modum procedendi tantùm. Inquiſitores de hæreſi ſuſpectos carcerare, & carceratos retinere, cum fideiuſſione, vel ſine, relaxare poſſunt. Debent retinere ſub cuſtodia Inquiſitum, quando iſte eſt vehementer ſuſpectus, adſunt probationes, vel fuerit confeſſus. Citatio non requiritur, quando dubitatur ne citatus inſtruatur ad fugam, ſed magna prudentia opus eſt, in carce-
16 randis iſtis Reis, cùm ſola captura pro crimine hæreſis vehementer infamet; ideóque non relaxatur mandatum, niſi ſaltèm ſemiplenè probato delicto: quòd ſi Reus non reperiatur culpabilis, vel leuiter deliquerit, fideiuſſoribus, vel iuratoria cautione Inquiſitoris arbitrio relaxatur. Quomodo verò ſint interrogandi prædicti Rei, cùm de hoc non poſſit haberi certa ſcientia, *Author.* loquitur remiſſiuè.

Poſſunt Inquiſitores, & Epiſcopi car-
17 ceres, cuſtodes, & Executores proprios habere pro carcerandis, & retinendis dictis Inquiſitis. Notarius in cauſis hæreticorum eligitur ab Epiſcopo, ſeu Inquiſitore, poteſt eſſe Clericus in ſacris conſtitutus, debet iurare ſuum officium fideli-
18 ter exercere coram Epiſcopo, & Inquiſitore, & poteſt recipere mercedem ab Inquiſitis, niſi habeat conſtitutum ſalarium: ſed incerta non debent excedere taxam à ſupremo Tribunali ſanctæ Inquiſitionis decretam.

⁎

EX QVÆST. CLXXXV.

§. II.

ARGVMENTVM.

In cauſis Hæreticorum proceditur ſimpliciter, ſummariè, & ſine ſtrepitu & figura Iudicij, & quid importet talis clauſula.

IN cauſis Hæreticorum proceditur ſummariè, ſimpliciter, ſine ſtrepitu & figura iudicij ſublatis ſolemnitatibus Iuris Ciuilis, non autem Iuris Gentium, vel Naturalis. Requiritur enim conteſtatio litis, & Legitimatio Perſonarum: ſed hodie loco Accuſatoris ſucceſſit denunciatio: quilibet indiſtinctè ad deuunciandum admittitur: vſque ad *n. 21.*

EX QVÆST. CLXXXV.

§. III.

ARGVMENTVM.

In crimine Hæreſis, quando procedatur per Accuſationem.

PROCEDITVR in crimine hæreſis per accuſationem. Ad eam omnes 19
regulariter admittuntur; etiam prohibiti à Iure Ciuili: admittitur inimicus, ſtrictè & propriè ſumptus: in accuſatione non debet exprimi locus, aut dies commiſſi criminis, ne Reus cognoſcat Teſtes ſuper eo deponentes, aut aliquam excogitet fraudem ad occultandam veritatem: pendente Inquiſitione ſuper crimine hæreſis, ſi ſuperueniat accuſator, ſilet Inquiſitio, & proceditur in accuſatione, licèt tamen adhuc inquiſitio non ceſſet: in hoc crimine poteſt quis eſſe Accuſator, & Teſtis ſimul, ea ratione, quia committitur in contumeliam Creatoris, non autem in iniuriam priuatæ perſonæ. Non eſt neceſſaria ſub- 20
ſcriptio ad pœnam Talionis, quia hodie receſſit ab Aula; ſatis eſt enim, quod ſi accuſator accuſationem non probauerit, vel ab accuſatione deſtituerit, tamquam calumniator puniatur: at ſi eſſet verus calumniator, punietur quoque pœna Talionis, cùm de Iure communi, tùm vigore Bullæ Pij V. *Bullar. p. 2. fol. 927.* Accu- 21
ſatoris

ſatoris nomen non publicatur, deputatur promotor fiſcalis, qui nunquam accuſat niſi Teſtes habeat, nec pœnam calumniatoris timet, quia ex neceſſitate Officij denunciat; iſte Promotor debet ſuam accuſationem in ſcriptis deferre, præſtito iuramento, quod non malitiosè, ſed ſui Officij neceſſitate accuſat: vſque ad *num*. 43.

EX QVÆST. CLXXXV.

§. IV.

ARGVMENTVM.

In crimine hæreſis proceditur per Inquiſitionem, & quomodo.

22 IN crimine hæreſis duplex datur inquiſitio, alia generalis, & alia ſpecialis; quæ quales ſint? *Author* loquitur remiſſiuè: & videre poteris *hac eadem Succi p.* 1. *q.* 1. *per tot.* Procedi ergo poteſt in hoc crimine per inquiſitionem, & ex officio ſine præcedenti diffamatione: quælibet leuis ſuſpicio in omni vili, & abiecto, ſatis eſt; dummodo iſta leuis ſuſpicio ſit probabilis.

EX QVÆST. CLXXXV.

§. V.

ARGVMENTVM.

In crimine hæreſis proceditur per Denunciationem, & quomodo.

23 DENVNCIATIO nil aliud eſt, quàm alicuius criminis delatio: & ſic denunciare aliud non eſt, quàm notificare commiſſum maleficium. Quadruplex eſt Denunciatio, Euangelica ſcilicet, Canonica, Regularis, & Iudicialis: de iſtarum differentia, & mate-
24 ria, *Author* loquitur remiſſiuè; & tantùm dicit, quod ex ea ſola inquiritur: iuncta fama, ſufficit ad torturam. Denunciare quis poteſt, etiam per literas ſecretas, dummodo non ſine nomine, & iuramento confirmatas: poteſt fieri verbo, & ſine ſcriptis: Denunciator non tenetur probare ſuam denunciationem: vſque ad *n*. 73.

EX QVÆST. CLXXXV.

§. VI.

ARGVMENTVM.

Proceditur in crimine Hæreſis per viam Notorij, & quomodo; quiſuè dicatur notorius, & manifeſtus Hæreticus, & quis occultus.

NOTORIVS, & manifeſtus Hæreticus eſt ille, qui contra fidem 25
Catholicam publicè prædicat, aut profitetur, ſeu qui talis apparet per euidentiam facti, & nulla tergiuerſatione celari poteſt; vel qui in iudicio confeſſus, aut conuictus, tamquam talis condemnatus fuit. Deprehenſus in hæreſi dicitur, qui vel publicè prædicat hære-
ſim, vel legitima probatione per Te- 26
ſtes, vel ex ſua confeſſione conuincitur; & ſic deprehenſio ſola in hoc crimine habet vim probationis: & ad probandum quem eſſe notorium, & manifeſtum, duo Teſtes ſufficiunt. Occultus dicitur is, cuius hæreſis non pluribus, ſed quinque tantùm perſonis innoteſcit; vel ille, quem vulgus ignorat; aut qui nemine ſciente hæreſim in mente retinet.

Quando autem hæreticalis propo- 27
ſitio dicatur ſapere manifeſtam hæreſim, *Author* format quatuor principales Regulas. *Prima*, illa propoſitio eſt hæretica, ex qua conceſſo & aſſumpto aliquo, quod non poteſt probabiliter negari, ſequitur hæres in fide. *Secunda*, illa propoſitio eſt hæretica, ex qua, poſitis quibuſdam veris, quæ nulla tergiuerſatione poſſunt negari, ſequitur hæreſis
manifeſta. *Tertia*, quæ in prima ver- 28
borum ſignificatione, & prima fronte ſenſum habet Hæreticum, quamuis piè intellecta poſſit habere ſenſum Catholicum. *Quarta*, quæ aſſerit peruerſum dogma, ex quo cum notorio vero quod negari non poteſt ſequitur hæreſis propriè dicta: vſque ad *numerum* 92.

***

EX QVÆST. CLXXXV.
§. VII.

ARGVMENTVM.

De Proceſſu contra Contumacem.

ABSENS, & contumax, in crimine hæreſis, condemnari poteſt:
29 pro tali contumace abſente non admittitur Procurator, licet admittatur Defenſor, & Inſtructor innocentiæ, ſeù allegans cauſam abſentiæ: & hoc quandò res eſt dubia, & quando Inquiſitus eſt ſolùm de hæreſi ſuſpectus; ſecùs ſi Hæreticus eſſet, & de hæreſi in proceſſu conſtaret. Condemnati abſentis ſtatua comburi debet, quamuis Bannitus in contumaciam audiri debeat quandocunque, & poſſit ſuam innocentiam probare: quod ſi non poſſit, ſed pœniteos miſericordiam petat, recipiendus
30 eſt. Comparens verò infra annum, quamuis fuerit in contumaciam condemnatus, recuperat bona: poſt annum verò, quoad bona non auditur, niſi doctor de eius innocentia, aut legimo impedimento: vſque ad *n.*120.

EX QVÆST. CLXXXV
§. VIII.

ARGVMENTVM.

De tortura inferenda in crimine Hæreſis.

IN cauſa hæreſi, ſicut in cæteris criminalibus, Ioquiſiti tor-
31 quentur, quamuis ſint perſonæ priuilegiatæ, quæ aliàs torqueri non poſſint; quod ſi nihil fateaotur, poteſt adhuc indici purgatio, niſi fuerint ſufficienter torti. Hæretico confeſſo, aut conuicto, datur Tortura pro habendis complicibus: & de pluribus erroribus accuſatus, ſi partim neget, partim fateatur, ſuper negatis torqueri poteſt.
32 Ad Torturam ſola diffamatio ſatis eſt; poteſt Inquiſitor loco Torturæ ad eruendam veritatem ieiuoia imponere. Torquetur nolens reſpondere, vel obſcurè reſpondens: ſed ad Torturam infligendam indicia præcedere debent, magna quidem, & vrgentia, ac plenè probata per duos, aut plures teſtes: ſufficiunt tamen plures coniecturæ: debet priùs conſtare de corpore delicti, videlicet delicto, aut facto hæreticali: confeſſio emanata in tormentis debet ratificari, ſicut in aliis delictis. Inferri non poteſt ex dicto vnius ſocij criminis, licèt duo faciant indicium: vſque ad *n.*154. 33

EX QVÆST. CLXXXV.
§. IX.

ARGVMENTVM.

De Citatione.

DE hæreſi inquiſiti, accuſati, ſiuè denunciati citantur, vt ſe ipſos defendendi poteſtatem habeaot: iſta 34
citatio cõtra abſentem debet eſſe trina, contra præſentem vnica ſufficit. Relapſus verò non eſt citaodus, cùm ſine aliqua audientia Iudicio ſæculari relinquendus ſit: ſed quando citatio requiritur, fieri non debet ſine probabili ſuſpicione.

EX QVÆST. CLXXXV.
§. X.

ARGVMENTVM.

De Sententia.

SENTENTIA, ſiuè abſolutoria, ſiuè condemnatoria ſemper proferenda eſt in publico, in ſcriptis, & de die. Abſolutoria ferenda eſt ad fauo- 35
rem illius, qui tortus ſuſtulit tormenta: Condemnatoria non debet ferri ſuper hæreſi, ſed ſuper facto hæreticali Requiritur citatio Hæretici, qui nunquam abſolui poteſt, vt innoceos, ſed ob non probatum crimen, niſi conſtaret de falſitate teſtium examinatorum.

EX QVÆST. CLXXXV.
§. XI.

ARGVMENTVM.

De diuerſis ſententiarum formulis.

QVOAD formas ſententiæ contra Hæreticum conuictum Pertinacem, Impœnitentem, Relapſum, Abſentem contumacem, Pœnitentem & 36
Redeuntem

Redeuntem ad fidem, vehementer, vel leuiter ſuſpectum, contra diffamatum de hæreſi, & ſe canonicè purgantem, ſeu ob nō probatum Crimen *Author* loquitur remiſſiuè ad quā plurimos, quare ex arido *Succum* exprimere nequiui.

EX QVÆST. CLXXXV. §. XII.

ARGVMENTVM.

De ſententia ferenda in crimine hæreſis de Conſilio Peritorum.

37 SENTENTIA contra Hæreticos facienda eſt de Peritorum conſilio: qui quidem Periti non omnes indiſtinctè eligendi ſunt, ſed debent eſſe Perſonæ qualificatæ: & in primis illarum probitas neceſſaria eſt, vt corruptionis periculum tollatur. Inſuper debent eſſe valdè periti in Theologia, Iure Canonico, & Ciuili ſic electi non poſſunt recuſare dare conſilium, etiam ſine ſalario: iſtis diſcordantibus, conſulenda eſt ſedes Apoſtolica. Inquiſitores verò, & Epiſcopi in pronunciando, nedum tenentur conuocare Peritos, ſed iuxta eorum conſilium pronunciare.
38 Alij contra. Peritorum verò iniuſtum conſilium excuſat Inquiſitores à dolo, ſed non à culpa, niſi quæſtio eſſet nimis ardua, & difficilis, vel propter facti contingentiam, vel propter varias D.D. opiniones: ſed non tamen tenentur Inquiſitores præcisè requirere conſilium Peritorum, quia Peritis non eſt dandus integralis proceſſus, nec etiam publicanda ſunt nomina teſtium, aut aliæ cir-
39 cumſtantiæ, ac præcipuè eis iniungi debet ſilentium ſub pœna excommunicationis, ne audeant reuelare recondita proceſſus: vſque ad *num.* 297.

EX QVÆST. CLXXXV. §. XIII.

ARGVMENTVM.

Abſolutus in crimine hæreſis, an, & quando poſſit iterum inquiri, & accuſari? quandouè Abſolutoria ſententia in iudicatum tranſeat, nec ne.

40 ABSOLVTVS in crimine hæreſis, poteſt iterum, non obſtante inquiſitione prædicta, inquiri, & accuſari: quia in hoc crimine ſententia abſolutoria ex capite innocentiæ non datur, nec vnquam tranſit in iudicatum: ideóque memoria Defuncti, ſi ſemel fuerit abſoluta ob non probatum crimen, poteſt iterum accuſari: & abſolutus à Sacerdote poſt cæptam inquiſitionem: vel ſi inueniatur in falſa pœnitentia, aut poſt pœnitentiam relapſus: ſeu publicè diffamatus, inquietari poteſt: quinimò 41 Sacerdoti aſſerenti, pœnitentem adimpleuiſſe pœnitentiam iniunctam, non creditur, licèt ob id minuatur pœna; ſed abſolutus à Pontifice, ſiuè per viam gratiæ, ſiuè per viam iuſtitiæ, aut diſpenſationis, iterum inquiri, & accuſari non poteſt: vſque ad *n.* 209.

EX QVÆST. CLXXXV. §. XIV.

ARGVMENTVM.

Defenſiones an dandæ ſint in cauſis Hæreticorum antequam torqueantur, vel condemnentur.

DEFENSIONES, & indiciorum copiæ dandæ ſunt in crimine 42 hæreſis, ſuppreſſis, tamen nominibus teſtium, & accuſatoris: traduntur ante Torturam, adeo vt neque denegentur relapſis, quando tales ſe eſſe negent: quamuis non declarent quas defenſiones facere velint: ſed denegantur, quando crimen hæreſis eſſet notorium, vel niſi completo proceſſu offenſiuo, & defenſiuo: ſic nec quando Inquiſitus vellet probare, non eſſe hæ- 43 reſim, eam, quæ verè eſt hæreſis: & quandocumque datis dilationibus, amputari poſſunt: vſque ad *n.* 226.

EX QVÆST. CLXXXV. §. XV.

ARGVMENTVM.

Appellatio an, & quando admittatur in crimine hæreſis.

APPELLATIO non datur in crimine hæreſis quandocunque: cō- 44 que minus friuola, vel interpoſita ab hæredibus

hæredibus Hæretici cōdemnatiſquam-
uis licitum ſit appellare à grauamine in-
terlocutorio, ſeù à decreto Torturæ,
& poſſit Iudex ſuſpectus dici, & recu-
ſari, cauſa recuſationis graui quidem,
& non leui, allegata; quo caſu Inqui-
ſitor, ſeu Epiſcopus remittere debet
proceſſum ad ſupremum Inquiſitionis
45 Senatum. Quæ appellatio per Reum
deferri debet ad Papam quod ſi Epiſco-
pus grauet, nec grauatus ſit de Exem-
ptis, appellat ad Metropolitanum, vel
etiam ad Papam, omiſſo medio: quo-
modo autem Iudex in hoc crimine, in-
terpoſita appellatione, regulari debeat?
Author loquitur remiſſiuè: vſque ad
num. 241.

EX QVÆST. CLXXXVI.

§. I.

ARGVMENTVM.

De Iudicibus in crimine hæreſis: & primò de Papa, & Epiſcopo.

QVOD Papa non ſolùm ſit Iudex
1 in crimine hæreſis, ſed etiam ſu-
per omnes alios Iudices; omniſque alio-
rum Iudicum iuriſdictio, à poteſtate Pa-
pæ originem habeat non hæſitandum.
Quinimò an propoſitio ſit hæretica, nec
ne? dignoſcendi facultas ſoli Papæ tri-
buitur; licèt quando vigeat controuer-
ſia de aliqua veritate, an ad fidem per-
tineat, nec ne? reſolutio poſſit (ſic iu-
bente Pontifice) exquiri à Concilio ge-
2 nerali. Legatus Papæ de latere cùm
ſummi Pontificis Vices in omnibus ple-
niſſimè gerat, ideò, ſuper Inquiſitores
iuriſdictionem habere videtur. Epiſco-
pos in crimine hæreſis eſt competens
Iudex, & ad eum præcipuè ſpectat
hæreſis crimen purgare, cum ipſe ſit
Iudex ordinarius; & quoad Exemptos,
reputetur Delegatus ſedis Apoſtolicæ.
Alij contra ſuſtinentes, etiam quoad
iſtos, eſſe Iudicem ordinarium. Prima
3 opinio tamen eſt magis communis;
ideóque ab Epiſcopo appellatur ad Pa-
pam, non ad Archiepiſcopum. Poteſt
Epiſcopus ex ſua ordinaria poteſtate
Pœnitentes redeuntes ad fidem recipe-
re, reconciliare, & pœnitentiam in-
iungere; non tamen eius Vicarius ge-
4 neralis, vel ſede Vacante, Vicarius Ca-
pitularis competens erit, niſi Epiſcopus
in expeditione, & deputatione Vicarij
generalis adiunxerit clauſulam, *& om-
nia alia, quæ nos poſſumus, etiam ſi man-
datum ſpeciale exigerent.* Et licèt Epiſ-
copus in crimine hæreſis ſit Iudex com-
petens, hoc tamen intelligendum eſt
cum conſilio Capituli: ac in proceden-
do in crimine hæreſis ſeruare debet mo-
dum, quem ſeruant Inquiſitores: vſque
ad *n.* 17.

EX QVÆST. CLXXXVI.

§. II.

ARGVMENTVM.

De Inquiſitoribus, & eorum poteſtate.

IN cauſis Hæreticorum, Inqui- 5
ſitoris tamquam Iudicis com-
petentis iuriſdictio non expirat
ex morte Pontificis, ſiuè cauſæ ſint iam
exortæ, & cœptæ, ſiue etiam non ince-
ptæ. Quod ſi in vna prouincia deputati
fuerint à ſede Apoſtolica plures Inqui-
ſitores hæreticæ prauitatis, poſſunt ex
ſpeciali fauore fidei omnes ſimul; vel
ſinguli ſeparatim, prout eis expedire vi-
debitur procedere; niſi in ſpeciali cauſa 6
ſpecialiter à Papa deputatus eſſet parti-
cularis Inquiſitor. Poſſunt inſuper In-
quiſitores non ſolùm cognoſcere de hæ-
reſi, verùm etiam de omnibus inciden-
tibus, connexis, & dependentibus à
cauſa hæreſis: habent iuriſdictionem
contra Exemptos, & Religioſos Regu- 7
lares; poſſunt committere aliis quoſcun-
que actus iudiciales. Hodie in tota Ita-
lia, Apoſtolici Inquiſitores eliguntur ab
Eminentiſſimis Dominis Cardinalibus
Inquiſitoribus Generalibus in vniuerſa
Republica Chriſtiana: & ab ipſis, re ma-
turè cognita, remouentur. Idem Inqui-
ſitores ſunt etiam competentes Iudices
eorum, qui Eccleſiæ reconciliati, habi- 8
tum geſtant publicæ pœnitentiæ, tàm in
cauſis Ciuilibus, quàm in Criminalibus:
fauore fidei cognoſcere poſſunt de qui-
buſcunque cauſis Criminalibus ſuorum
familiarium, & Officialium, in quibus
de Iure habentur tamquam Iudices de-
legati à Sede Apoſtolica. Non cognoſ-
cunt de cauſis vſurarum cuiuſcunque 9
generis, niſi error adſit in mente, ſcili-
cet apprehendente, Vſuram non eſſe
peccatum. Nequeunt procedere con-
tra

tra Officialem, vel Nuncium Romanæ
10 Curiæ, & Sedis Apoſtolicæ. Eligi non
poſſunt, niſi quadrageſimum annum
attingant, quam ætatem etiam habere
debent Delegati ab Epiſcopo in cauſa
fidei, vel à Capitulo, ſede Vacante:
quod ſi aliàs electio fuerit facta, niſi
procedat à Papa, nulla eſt: ſed Dele-
gatus ab Inquiſitore, ſi annum Trige-
ſimum attingat, ſatis eſt: imò hodie ex
11 Decreto generali Summi Pontificis,
eoſdem Inquiſitores annum Trigeſi-
mum explere ſufficit: vſque ad *n.* 56.

EX QVÆST. CLXXXVI.
§. III.

ARGVMENTVM.

De Epiſcopo, & Inquiſitore, quando inſimul procedere debeant, & quando vnus ſine alio agere valeat.

INQVISITOR, & Epiſcopus in
crimine hæreſis, & in eadem
12 cauſa, eodémque facto, poſſunt inſimul
diuiſim, vel coniunctim procedere:
quia iuriſdictio Inquiſitoribus delegata
non præiudicat iuriſdictioni Epiſcopi,
cenſetur enim conceſſa cumulatiuè,
non autem priuatiuè, niſi commiſſio In-
quiſitori facta eſſet reſtricta ad certa
crimina, & certas perſonas ſpecialiter.
Sententiam abſolutoriam Epiſcopus ſi-
13 ne Inquiſitore, & Inquiſitor ſine Epiſ-
copo ferre poteſt: imò Inquiſitor ſine
Epiſcopo, & è contra, in caſu negli-
gentiæ alterius degradare valet Cleri-
cum degradandũ. Diſcordantibus verò
14 Inquiſitore, & Epiſcopo, in prolatione
ſententiæ, ſeu in alio actu, quam quiſ-
que ſolus expedire non poteſt, debent
ſedem Apoſtolicam conſulere. Si diſ-
cordent in decernendo torturam ad-
uerſus Inquiſitum de hæreſi, & hoc ac-
cidat propter varietatem proceſſus, re-
currendum eſt ad ſcripta *in cap. in no-
ſtra:* Si verò per imperitiam, tunc con-
ſulendi ſunt Peritiores. Si autem Epiſ-
15 copus mandet relaxari, Inquiſitor re-
nuat; vel è contra, Cuſtos qui relaxat,
excuſatur ab Excommunicatione. Et
licèt Epiſcopus ſine Inquiſitore, vel In-
quiſitor ſine Epiſcopo poſſint inquire-
re, citare, capere, arreſtare, carcerare
inquiſitos de hæreſi, in durum tamen,
ſeu arctum carcerem mittere, ſubiicere
tormentis, & ad ſententiam deuenire
nequeunt, ſiue inſimul procedant, ſiuè
diuiſim. Quod ſi ſecus, omnia inde ſe-
cuta ſunt ipſo iure nulla: confeſſio inde 16
facta confitenti non præiudicat: quam-
uis fuerit ratificata: licèt in Tortura Te-
ſtibus infligenda pro emenda veritate
vnuſquiſque de per ſe procedere poſſit.
Inquiſitor, & Epiſcopus, niſi ſimul, ne-
queunt mutare, & mitigare pœnam per 17
ſententiam impoſitam: imò Inquiſito-
res priuando Hæreticos dignitatibus;
& beneficiis Eccleſiaſticis; ſecùs ſi
ſæcularibus requirere debent conſi-
lium Epiſcoporum, & iſtis abſenti-
bus eorum Vicariorum. Neuter eo-
rum de per ſe ſolus poteſt cogere ſuſ-
pectum de Hæreſi ad illam abiuran-
dum: quod ſi procedant diuiſim, tunc
ante prolationem ſententiæ, cùm aliud
non ſuperſit, quam ſententiam pro- 18
ferre, inſimul communicare debent
proceſſus: ſed ſi varient teſtes, tunc
vterque conſiderabit, qui proximiora
loquantur, & per ipſorum dicta, ſe Iu-
dices informabunt; ſed ſi contigerit
dubitare de Reo torquendo, etiam an-
tea communicatio facienda eſt. Nota-
biliter verò, ſi quis pro crimine hæreſis
fuerit eodem tempore citatus ab Inqui-
ſitore, & ab Epiſcopo, comparere de-
bet coram Inquiſitore, & non coram 19
Epiſcopo: Ratio eſt, quia Inquiſitor,
cùm ſit Delegatus Papæ, dicitur maior
quocunque Ordinario. Quando verò
Epiſcopus procedat vt Delegatus, ſe- 20
cundùm terminos *c. ad abolendum, ex-
tra de Hæretis,* tunc citatus poterit com-
parere coram quo voluerit, vel coram
Vtroque, ſcilicet coram vno perſonali-
ter, & coram altero per procuratorem:
ſed quando Epiſcopus nõ poteſt habe-
re copiam Inquiſitoris, vel è contra In-
quiſitor, Epiſcopi; tunc vnuſquiſque de
per ſe procedere poteſt: vſque ad *n.* 97.

EX QVÆST. CLXXXVI.
§. IV.

ARGVMENTVM.

De requiſitione facienda per Epiſcopum Inquiſitori, & è contra, vt infra octo dies inſimul conueniant pro expeditione cauſæ.

INQVISITOR antequam cauſam
expediat, debet requirere Epiſ- 21
copum,

copum, & Epiſcopus Inquiſitorem, vt
infra octo dies inſimul conueniant pro
expeditione cauſæ: ſed vnica ſufficit re-
quiſitio, etiam ſine præfixione termini,
22 per Nuncium, vel per epiſtolam. Locus
autem vbi conueniri debeant, erit, vbi
proceſſus fuerit inchoatus: quod ſi ab
vtroque fuerit inceptus, locus commu-
nis deputandus eſt. Si noluerint, vel non
potuerint conuenire, vni alteri ſuas vi-
ces delegare permittitur, vel per lite-
ras ſuum conſilium, & conſenſum ſigni-
23 ficare. Delegatus Capituli, vel Epiſcopi,
licet poſſit conſentire, non poteſt tamen
ſuas vices delegare: quod ſi infra octo
dies non conuenerint, delegauerint,
ſeu conſenſerint, vnus ſine alio poteſt
cauſam expedire.

EX QVÆST. CLXXXVI.
§. V.

ARGVMENTVM.

Epiſcopus numquid poſſit ab Inquiſitore de hæreſi proceſſari.

EPiſcopus de hæreſi conuictus,
24 ipſo iure depoſitus eſt: verùm
ſi prætendatur Hæreticus, non
ab Inquiſitore, ſed à ſolo Papa iudica-
tur: Inquiſitor enim nec in eum poteſt
inquirere, quamuis ſub prætextu, quod
velit cauſam inſtructam Pontifici refer-
re, niſi ſibi id expreſsè fuerit delega-
tum, hæreſis eſſet notoria, vel Epiſco-
pus de fuga ſuſpectus: quia tunc poſſet
carcerari ab Inquiſitore, & captus re-
mitti ad Papam, prout debet, ſtatim ha-
bita notitia de hæreſi alicuius Epiſco-
pi, illam ſummo Pontifici denunciare.
25 Epiſcopus autem Hæreticus detectus in
aliena diœceſi, poteſt inquiri ab Epiſ-
copo, in cuius iuriſdictione hæreſim
commiſit: ſed hodie tantùm iudicatur
à ſupremo ſanctæ Inquiſitionis Senatu.

EX QVÆST. CLXXXVI.
§. VI.

ARGVMENTVM.

Inquiſitor de hæreſi ſuſpectus, in officio, vel extra officium delinquens, à quo inquiri poſſit, & valeat.

INQVISITOR de hæreſi ſuſpe-
26 ctus, durante ſua delegatione
non poteſt vllo modo inquiri; quia in
illis, quæ ſpectant ad eius officium, eſt
prorſus exemptus à ſuis Prælatis, nec ra-
tionem illis reddere obligatur: com-
pleto tamen Officio, eóque durante, ſi
fuerit Hæreticus notorius, Epiſcopus
poteſt contra illum informationes aſſu-
mere, & Papæ denunciare: ſi delinquat
extra Officium in concernentibus ſuam
Religionem, à ſuis Prælatis punitur: ſi
in Officio, à ſupremo Inquiſitionis Tri-
bunali.

EX QVÆST. CLXXXVI.
§. VII.

ARGVMENTVM.

De Inquiſitoribus, & Epiſcopis, corúmque Delegatis, illicitè prætextu Officij pecunias extorquentibus.

INQVISITORES, & Epiſcopi,
ſiue eorum Delegati, ſub præ- 27
textu Officij pecuniam indebi-
tè extorquentes, excommunicationem
ipſo iure incurrunt, à qua non poſſunt
abſolui, niſi in articulo mortis, & niſi
præuia reſtitutione pecuniæ: Officio
priuantur, & arbitrariè de concuſſione
puniuntur. Notarij, Officiales, & ſo-
cij Inquiſitorum extorquentium, de-
bent grauiter corrigi, & Prælatis Inqui-
ſitorum denunciari, qui ſi neglexerint
correctionem, debent Epiſcopi ſedi
Apoſtolicæ denunciare. Epiſcopi extor- 28
quentes in cauſa hæreſis, non incurrunt
pœnam excommunicationis, & priua-
tionis, qua tamen afficiuntur Inquiſito-
res, & Commiſſarij. Sed & Inquiſito-
res, eorum Officiales ab Excommuni-
catione abſoluuntur, etiam pecunia
non reſtituta, ſi ob paupertatem id non
efficere queant: vſque ad n. 145.

EX QVÆST. CLXXXVI.
§. VIII.

ARGVMENTVM.

Inquiſitores, & Epiſcopi, per malitiam negligentes procedere contra Hæreticos, vel innocentes indebitè vexando, quomodo puniantur.

INQVISITORES, & Epiſcopi, ſi
malitioſè aliquem innocentem 29
de

de Hæreſi inquiſierint : vel è contrà, ſi ex odio, amore, vel lucri cauſa contra Hæreticum procedere omiſerint, Epiſcopus pœnam ſuſpenſionis ab Officio per triennium ; & Inquiſitor Excommunicationis ſententiam ipſo iure incurrunt. Excuſarentur, ſi negligerent propter ſcandali timorem, vel ſi
30 ignorarent Hæreticos. Sic & Capitulum, ſede vacante, non incurrit excommunicationem propter negligentiam in procedendo contra Hæreticos: vſque ad *n.* 152.

EX QVÆST. CLXXXVI.

§. IX.

ARGVMENTVM.

Iudex ſæcularis non ſe intromittit in crimine hæreſis, ſed tenetur Eccleſiaſtici Iudicis ſententiam exequi, & illius præceptis obedire.

LICET olim de iure Ciuili Iudex
31 ſæcularis cognoſceret de Hæreſi, hodie tamen, cùm hoc crimen ſit merè Eccleſiaſticum, hoc ideo in eo non poteſt ſe intromittere : quod ſi ſecus, ipſo iure excommunicatur ; adeo vt nec Principes ſæculares quicquam ſtatuere valeant in concernentibus dictum crimen, quamuis Statuta augentia pœnas impoſitas à ſacris Canonibus, niſi ab illis recedant, ſu-
32 ſtineantur. Poteſt tamen Iudex ſæcularis carcerare Hæreticos, ad effectum illos remittendi ad Iudicem Eccleſiaſticum, qui poteſt pro executione eorum, quæ ad ſui ſpectant Officium, implorare Brachium ſæculare, Rectoréſque, & Domini Temporales tenentur requiſiti auxilium in omni caſu contra hæreſim præſtare, ſententiáſque ab Inquiſitoribus latas exequi : quod ſi renuerint, compellentur per cenſuras Eccleſiaſticas, ipſo iure excommunicationem incurrent, quam ſi per annum ſuſtinuerint, tamquam Hæretici condemnantur : vſque ad *num.* 170.

***

EX QVÆST. CLXXXVI.

§. X.

ARGVMENTVM.

De Iudicibus delegatis in crimine Hæreſis, & an Delegatus poſſit ſubdelegare.

QVOD Papa poſſit cauſas Hæreticorum alteri delegare, nul- 33
la eſt dubitatio : imò talis Delegatus poteſt ſubdelegare in totum, vel pro parte : ſed ſi ſubdeleget in totum, non remanet amplius Iudex, & ad eum non defertur appellatio. Epiſcopus cauſam hæreſis delegare poteſt, ſed ab eo Delegatus, alteri ſuas vices delegare nequit. Quæ di- 34
cimus de Epiſcopo, intelliguntur de Capitulo ſede vacante ; & de Inquiſitore : vſque ad *n.* 176.

EX QVÆST. CLXXXVI.

§. XI.

ARGVMENTVM.

Capitulum ſede Vacante, an, & quando poſſit cognoſcere de crimine Hæreſis.

CAPITVLVM, ſede vacante per mortem Epiſcopi, eſt com- 35
petens Iudex in cauſa Hæreticis : ſed non exercet hanc iuriſdictionem de per ſe, ſed Delegatum : illius Vicarius Generalis nullam habet iuriſdictionem in Hæreticis : Capitulum non cognoſcit quoad Exemptos ; & tantum in cauſis Hæreticorum authoritatem habet, adhibito conſilio vicinorum Epiſcoporum : vſque ad *numerum fin.* 133.

***

EX QVÆST. CLXXXVII.

§. I.

ARGVMENTVM.

Probatio in cauſa hæreſis, an debeat eſſe plena, & concludens, vtrùm præſumptiones ſufficiant, & an probetur per ſcripturas.

1 CVM Hæreticus qui non præſumatur, ideo ad condemnandum in hoc crimine præſumptiones non ſufficiunt, nec coniungontur imperfectæ probationes,niſi ad extraordinariè condemnandum Hæreſis tamen probatur per ſcripturam manu propria ſcriptam, & emendatam; non autem imperfectam, & non emendatam. Verba verò dubia, quæ Catholicum ſenſum recipere poſſunt, Catholicam recipere debent interpretationem, niſi adſit ſiniſtra ſuſ-
2 picio. Hæreſis ergo probatur ex ore ipſius confitentis, & ex factis hæreticalibus: quapropter ab hæreſi non excuſatur ille, qui ore quidem dicit ſe credere, operibus verò & factis contrarium facit, nec prodeſt allegare fuiſſe extra prauam intentionem: ſed ad hoc, vt Hæreſis factis probetur, hæc debent eſſe clara, & non æquiuoca: vſque ad *num.* 22.

EX QVÆST. CLXXXVII.

§. II.

ARGVMENTVM.

De leui ſuſpicione in crimine Hæreſis.

3 LEvis ſuſpicio, nec ad torquendum, nec ad condemnandum ſatis eſt: licèt ſufficiat ad inquirendum, & examinandum Reum, & ad purgationem indicendam, quia quando quis eſt leuiter de hæreſi ſuſpectus, abiurat etiam de leui; & ideo ſuſpicio ſatis eſt ad pœnitentiam indicendam, dummodo ſit plenè probata.

***

EX QVÆST. CLXXXVII.

§. III.

ARGVMENTVM.

De vehementi ſuſpicione in hoc crimine.

SVSPICIONES, quamuis vehementes, non ſufficiunt ad 4
condemnandum in crimine hæreſis: admittunt probationem in contrarium: ſed ſatis ſunt ad imponendam pœnam extraordinariam, multóque magis ad indicendam purgationem: & quamuis iſta ſuſpicio non ſufficiat, ſatis tamen ſunt indicia indubitata.

EX QVÆST. CLXXXVII.

§. IV.

ARGVMENTVM.

De Præſumptione violenta.

HÆRETICVS condemnari poteſt ex violentis præſumptionibus: iſtæ 5
nun admittunt probationem in contrarium, licèt recipere poſſint indirectam: eò magis ſufficiunt ad indicendam abiurationem. In propoſito violenta ſuſpicio non differt à vehementi, ſecundùm ſtylum hodiernum: benè verum eſt, qood talis condemnatus dicitur tantùm hæreticus præſumptus: vſque ad *n.* 52.

EX QVÆST. CLXXXVII.

§. V.

ARGVMENTVM.

De infamia, ſeu diffamatione in crimine Hæreſis.

DIFFAMATI de hæreſi dicuntur illi, de quibus eſt publica vox, & 6
fama communiter apud omnes, vel maiorem, & ſaniorem partem ciuitatis, vel viciniæ, aut villæ, quod talem hæreſim prædicauerint, defenſauerint, ſeu aliter illi adhæſerint. Sola itaque infamia ſufficit ad indicendã purgationem,

ad

ad inquirendum, & procedendum in crimine Hæreſis: quod ſi fuerit grauis, ſatis eſt ad torturam: imò purgatio non indi-
7 cenda eſt, niſi cùm Reus publica laboret infamia: iſta diffamatio probatur per teſtes inhabiles, quamuis ortum habuerit ab æmulis, dummodò ex probabilibus, & veriſimilibus cauſis, necnon ſit grauis & vehemens: vſque ad *n.* 73.

EX QVÆST. CLXXXVII.

§. VI.

ARGVMENTVM.

De confeſſione in Crimine Hæreſis.

8 CONFESSIO in hoc crimine, ſicut in aliis, ad condemnandum ſufficit; niſi ſit generalis, dubia, & incerta: poteſt reuocari etiam non docto de errore, non allegata probabili cauſa, quamuis fuerit acceptata ab Accuſatore, vel à Fiſco: emanata verò in Tortura non ſufficit ad condemnandum, niſi fuerit ratificata: vſque ad *num.* 77.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. I.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus Communia.

CRIMEN hæreſis probari Teſtibus,
1 nemo dubitat; iſtóſque eſſe compellendos ad ferendum teſtimonium, non obſtante quocunque horum priuilegio, certum eſt; recuſans enim, ſuſpectus reputatur, & tamquam fautor, aut celator Hæreticorum puniri poteſt. Vocantur de vna Diœceſi ad aliam: examinantur poſt publicationem, & diſcita teſtificata: non publicantur eorum nomina, nec circumſtantiæ depoſitionis eorum: de conſuetubine hoc procedit; ſed debent benè publicari, & oſtendi Iuris Peritis ſub ſigillo ſilentij: & quia in examinandis dictis Teſtibus non admittuntur interrogatoria Rei inquiſiti, propterea Inquiſitores diligenter perſcrutari debent Teſtium fidem, illóſque interrogare de vita, & moribus, de loco, tempore, & perſonis, ac etiam de omnibus aliis; ex quibus conijci poſſit, an teſtis dicat, vel non, veritatem.

In hoc crimine ſpeciale eſt, vt teſtium
examen alteri committi non poſſit, niſi 2
teſtes ſint legitimè impediti venire ad Iudicem, vel Iudex ad illos accedere. Debent tamen repeti, quamuis Inquiſitus confiteatur, & declaret teſtium depoſitiones habere ratas: ſed non confrontantur ad faciem Inquiſiti, niſi data ignorantia illius, contra quem deponit, vel niſi ſint complices, & ſocij criminis, aut de falſitate teſtium dubitetur. Debent non interrogati reddere rationem ſcientiæ, & in eorum examine, vltra Notarium adhibendæ ſunt duæ religioſæ, & diſcre-
tæ perſonæ. Epiſcopi autem examinare 3
poſſunt ſine iſta conuocatione: vſque ad *num.* 36.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. II.

ARGVMENTVM.

De Teſte Falſo.

TESTIS falſus in hoc crimine ar-
bitrariè, ſed grauiùs, & atrociùs, 4
quàm in aliis criminibus puniri debet: ſed ab Epiſcopo, & Inquiſitore ſimul. Punitur enim, nedum ſi falſum dicat, verùm & ſi veritatem taceat: nec ad pœnitentiam admittitur, niſi, vt Hæreticus, ſe ſpontè detulerit: & hanc eandem pœnam incurrunt corrumpentes Teſtes vt
falſum dicant. Pœna Talionis imponi- 5
tur huiuſmodi Teſtibus, ſi grauiter, & notabiliter nocuerint illi, contra quem depoſuerunt; & multò magis, ſi tamen ex eorum depoſitione quis fuerit iniuſtè condemnatus: vſque ad *n.* 54.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. III.

ARGVMENTVM.

Quot Teſtes ſufficiant ad condemnandum in crimine Hæreſis.

TESTES duo ſatis probant hæreſim, ſi
ſint fide digni, & omni exceptione 6
maiores: non enim vnius digni Teſtis

fides ſupplet defectum, & infamiam alterius Teſtis; præſertim quando agatur de probanda hæreſi verbo, aut facto commiſſa, palàm, in populoſa ciuitate, coram perſonarum multitudine; ſed id totum remittitur Iudicis arbitrio: & hoc vnum eſt verum, quòd vnicus Teſtis ad Torturam infligendam ſufficiat.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. IV.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus excommunicatis, vel aliàs inhabilibus, quando recipiantur, & quantum probent.

7 TESTES excommunicati, ſocij, criminoſi, infames, vel aliàs inhabiles, fauore Fidei recipiuntur in crimine Hæreſis, etiam ſine Tortura: ideóque Birruario ſancti Officij plena fides adhibetur, ex *Conſtit.* Innocentij IV. *de anno* 1252. dummodo agatur de leui crimine. Sed prædicti Teſtes inhabiles non tamen admittuntur indiſtinctè, & ſimpliciter, ſed tantùm iunctis veriſimilibus coniecturis, ac dummodo deponant ſuper principali delicto, non autem ſuper adminiculis, nec ad defenſam, nec quandocumque ad condemnandum ſufficiunt, niſi ſint plures quàm duo.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. V.

ARGVMENTVM.

De Teſte periuro.

8 ADMITTITVR in Teſtem Periurus, quamuis periurij pœnitentiam non egerit: quòd ſi vltra periurium ſit varius, ſtatur eius ſecundo dicto, etiam ex interuallo emanato; dummodò ex manifeſtis indiciis appareat non animi leuitate, aut odij fomite, ſeu corruptione pecuniæ, ſed zelo Fidei Orthodoxæ dictum ſuum velle corrigere appareat; ſed tamen integra fides non ei adhibetur, & punitur adhuc tamquam falſus Teſtis: vſque ad *numerum* 101.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. VI.

ARGVMENTVM.

De Teſte inimico.

9 INIMICVS Teſtis ad probandum non admittitur; quinimò nec ad accuſandum: non ei creditur, quamuis deponat in articulo mortis; ideóque Inquiſitores debent ex officio ſuper hac inimicitia interrogare Teſtes examinandos: & ſi comperiant verè eſſe inimicos capitales, illos reijcere: cæteros verò admittere, ſi eorum arbitrio videbitur conuenire: vſque ad *num.* 111.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. VII.

ARGVMENTVM.

De Teſte Hæretico, & Iudæo.

10 HÆRETICVS, Apoſtata, dubius de Fide, in cauſa Fidei repellitur à teſtificando. Extende ad Fautores, & Receptatores Hæreticorum, Iudæos, & Neophitos contra Chriſtianum, ſi verſemur in iudicialibus; ſecùs in extraiudicialibus, & in contractibus, de iure Ciuili, quoniam de iure Canonico nullatenus recipiuntur, cùm prohibeatur communicatio cum illis. Creditur Hæretico de conſenſu Partium, ſi deponat de facto proprio. In delictis atrocioribus Simoniæ, læſæ Maieſtatis, & expilatæ Annonæ, præcipuè ſi veriſimilia deponat; vel ſi tormentis fatigatus aliquid occultum, & Reipublicæ vtile reuelet: vſque ad *n.* 143.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. VIII.

ARGVMENTVM.

De Teſtibus domeſticis, familiaribus, & conſanguineis.

TESTES domeſtici, & recipiuntur, & coguntur ad teſtificandum contra

contra hæreſim : ſic & conſanguinei,
11 & affines, in quocunque gradu ſint coniuncti : etiam Pater contra filium, & è contra : ſed prædicti teſtes domeſtici, conſanguinei, & affines, ad fauorem inquiſiti non recipiuntur, niſi eſſent valdè digni, & ſpectatæ probitatis, tunc enim admitterentur, præſertim concurrente alio teſte non domeſtico, & omni exceptione maiore, vſque ad *num.* 152.

EX QVÆST. CLXXXVIII.

§. IX.

ARGVMENTVM.

De teſtibus ſingularibus.

TESTES ſingulares non probant
12 hæreſim, etiam iuncta fama non ſufficiunt ad condemnandum : probat tamen, quem eſſe de aliqua ſecta Hæreticorum : & ſingulares in loco, ſeu tempore, concordantes tamen in eadem ſpecie hæreſis, probant : ita & in connexis, quandocunque faciunt pluſquam ſemiplenam probationem : ſatis ſunt ad inquirendum, torquendum, & ad imponendam aliquam pœnitentiam, Iudicis arbitrio, vſque ad *num.* 164.

EX QVÆST. CLXXXIX.

§. I.

ARGVMENTVM.

De pœna mortis impœnitentibus, & relapſis hæreticis imponenda : ſiuè ſint laici, ſiuè Clerici.

HÆRETICI cogendi, & com-
3 pellendi ſunt vt ad fidem redeant, etiam illis incuſſo timore mortis : quod ſi renuerint, vel impœnitentes extiterint, comburuntur viui : iſtáque pœna ignis approbatur à Iure Diuino, Canonico, Ciuili, & conſuetudinario : ſed Hæretici impœnitentes ſiue Clerici, ſiue Laici, Iudici Laico traduntur : debent tamen Cle-
2 rici priùs degradati : & facta traditione brachio ſæculari, Eccleſia orat pro eis, ne morti tradantur : & licèt hæc Eccleſiaſtici Iudicis interceſſio videatur potius vocalis, & colorata, quàm effectualis, eſt tamen neceſſaria, & ſatis operatur excuſando Iudicem ab irregularitate, quam ſine iſta interceſſione incurreret, vſque ad *n.* 10.

EX QVÆST. CLXXXIX.

§. II.

ARGVMENTVM.

De degradatione.

QVID ſit Degradatio, fuit dictum *hac eadem ſucci p. 1. q. 8.* ibíque 3
inuenies quotuplex ſit; ac pariter *q.* 19. Hîc autem Regula firmatur, quod Clericus Hæreticus, antequam tradatur Curiæ ſæculari, deponatur : & quando Hæreticus pœnitens perpetuo carceri damnatur, tunc etiam degradatur; quamuis ſi ſit Clericus in minoribus Conſtitutus, verbaliter tantùm, non tamen realiter. Reliqua in propoſito vide penès *Authorem*, qui loquitur remiſſiuè: vſque ad *n.* 22.

EX QVÆST. CLXXXIX.

§. III.

ARGVMENTVM.

De Hæretico diffidato, & bannito.

HÆRETICVS à Iure diffidatus, &
bannitus reputatur, ideóque impunè 4
occidi, & offendi poteſt, licèrque oppugnare, & bello proſequi, Iudicis authoritatem ſemper requirendo, cùm neceſſariò requiratur, Hæreticum eſſe manifeſtum, & notorium.

EX QVÆST. CLXXXIX.

§. IV.

ARGVMENTVM.

De pœna infamiæ.

HÆRETICI, eorúmque fautores,
Receptatores, & Auxiliatores, re- 5
pelluntur ab omnibus honoribus, & di-

gnitatibus : Irregularitatem ſtatim incurrunt; priuantur omnibus priuilegiis omniáque acta per eos ſunt ipſo iure nulla : quod ſi ſint Notarij, eorum Inſtrumenta non valent ; ad munus Aduocationis non recipiuntur; Milites eſſe non poſſunt : quæ omnia intelligas incurri à die latæ ſententiæ.

EX QVÆST. CLXXXIX.

§. V.

ARGVMENTVM.

Propter hæreſim Creditoris, vtrùm Debitor liberetur.

6 EO ipſo quod quis eſt Hæreticus, eius Debitores, liberantur, nec contra eos Hæreticus amplius agere valet, quamuis obligatio ſit iurata, & pœnata : quinimo iſtæ obligationes extinctę, non reuiuiſcunt: licèt enim bona ante condemnationem non confiſcentur, attamen Hæretico notorio debitum ſolui non poteſt : cuius obligationes actiuæ, tam fidelitatis, quàm alterius cuiuſcunque generis extinguntur, etiam ſi hæreſis fuerit occulta, ſi modò potuerit probari ; & bona ſunt ipſo iure cōfiſcata, nec debitoribus acquiruntur : vſque ad *n.*68.

EX QVÆST. CLXXXIX.

§. VI.

ARGVMENTVM.

De Pœna priuationis Beneficiorum.

7 CLERICVS propter hæreſim priuatur beneficiis : ad alias obtinenda redditur inhabilis; ſiuè occultè, ſiuè notoriè ſit Hæreticus. Extendēdo ad Credētes, Receptatores, fautores, & Defenſores. Epiſcopus verò conferens ſcienter beneficium Clerico Hæretico, punitur; & Clericus ipſo iure abſque alia ſententia cenſetur priuatus. Effectus huius concluſionis eſt multiplex, quoniam beneficium Hæretici poteſt impetrari tamquam vacans ipſo iure; Non
8 eſt neceſſe exprimere requiſita ex *Regula Concell.* 32. Reſignatum ab Hæretico nullum ius tribuit Reſignatario. Sed hæc procedunt in Hæretico plenè conuicto.

EX QVÆST. CXC.

§. I.

ARGVMENTVM.

De Confiſcatione Bonorum.

HÆRETICORVM bona confiſcantur ipſo iure à die commiſſæ hæreſis; licèt requiratur Declaratoria : extenditur ad Apoſtatas, Credentes, fautores, & eorum Defenſores ; & habet locum poſt mortem, quando eorum memoria damnatur. In prædicta confiſcatione veniunt bona donata cauſâ mortis, iura conditionalia, filiorum bona materna, peculia profectitia, & caſtrenſia : eiuſque effectus conſideratur à die commiſſi criminis. In eadem confiſcatione non comprehenditur ius patronatus, non bona futura, & acquiſita poſt condemnationem, nec peculium aduentitium filij, etiam quoad vſumfructum. Fiſcus obligatur ſoluere debita de confiſcatione, Hæreticus enim cenſetur liberatus ab omni obligatione ſoluendi, quamuis ad pinguiorem fortunam deuenerit, ſi eius bona pro ſolutione erant ſufficientia; quia ſecùs è contra: vſque ad *n.*29. 1 2

EX QVÆST. CXC.

§. II.

ARGVMENTVM.

Domus in quam Hæretici conueniunt, & in qua ſe retrahunt, & recipiuntur, ne capiantur, nunquid confiſcetur, an verò funditus deſtruatur, & quando.

DOMVS in quam Hæretici conueniunt, vbi prædicant, & congregationes faciunt, deſtruitur, nullo vnquam tempore reædificanda : quidquid Alij teneant, eam non diruendam, ſed Fiſco applicari : quinimò deſtrui debet alia quæcunque domus, in quam Dominus non permiſit Curiam ingredi, ad perquirendos Hæreticos; bonáque 3

bonáque inuenta in dictis domibus ef-
ficiuntur capientium ; niſi capientes
ſint publici Officiales ; earúmque Do-
minus, in quibus Hæreticus inuentus
fuit, perpetua nota infamiæ afficitur,
& quinquaginta librarum Imperialium
pœna mulctatur, quas niſi ſoluerit, per-
petuo carceri mancipatur, lapidéſque,
& rudimenta ipſius deſtructæ domus
4 applicantur fiſco. Conductor verò, qui
Hæreticis ſcienter conductam domum
ſublocauit, eadem domo non deſtru-
cta, arbitrariè pnnitur ; ſic & non de-
ſtruitur, ſi Domino ignorante, Hære-
ticis ad ſuas congregationes habendas
accommodata fuerit ; ſed quia hæc
ignorantia non præſumitur, euidenter,
& per Teſtes omni exceptione maiores
probanda eſt : quod ſi ipſe Dominus
Hæreticos ſuæ domi manentes ſpontè
reuelauerit, ab omni pœna prorſus erit
immunis, domúſque non deſtructa, &
illæſa ſibi ſeruabitur : vſque ad *n.* 42.

EX QVÆST. CXC.

§. III.

ARGVMENTVM.

Vxoris dos propter Mariti hæreſim, an confiſcetur, & quid ſi dicta Vxor fuerit hæretica.

DOs vxoris Catholicæ non con-
5 fiſcatur propter mariti hære-
ſim, illíque ſeruantur bona pa-
raphernalia, donatio propter nuptias,
& ſibi donata à conſanguineis viri, niſi
pactum interceſſerit, vt marito acqui-
rentur : quinimò ſaluantur etiam ac-
quiſita ab vxore conſtante matrimonio,
dummodò de reali conſignatione, &
numeratione dotis conſtet aliàs, quàm
ex confeſſione mariti, ac dummodo
ſcienter vxor cum Hæretico non nu-
pſerit : quod ſi vxor ipſa de hæreſi con-
uincatur, irremiſſibiliter dos eius
fiſco applicatur. Alij contra,
& de mente *Authoris*
forſan verius : vſ-
que ad *nu-
mer.* 57.

EX QVÆST. CXC.

§. IV.

ARGVMENTVM.

De confiſcatione feudi, & emphyteuſis in crimine hæreſis.

HÆRETICORVM, & Apoſtatarum
feuda veniunt in confiſcatione 6
bonorum, ſaluo iure directi dominij ;
ideóque redeunt ad Dominum dire-
ctum Propter autē hæreſim feudatarij
ipſo iure eius Vaſalli ab omni fidelitatis
iuramento abſoluti cenſentur. Bona
verò Emphyteutica confiſcata appli-
cantur eorum Dominis directis, ſi illi
habeant imperium, & dominium loci,
vbi Emphyteuſis ſita eſt ; quoniam ſi
fuerint priuatæ perſonæ, ipſáqne Em-
phyteuſis de ſui natura tranſeat ad hæ-
redes extraneos, Fiſco incorporatur: vſ-
que ad *num.* 67.

EX QVÆST. CXC.

§. V.

ARGVMENTVM.

Hæreticus, qui ipſo iure amittit dominium, & adminiſtrationem ſuorum bonorum, quando poſſit de eis diſponere in præiudicium fiſci.

HÆRETICVS, eo ipſo quod Hæ-
reſim incurrit, perdit adminiſtra- 7
tionem & dominium ipſo iure bono-
rum ſuorum; ideóque ſi fuerint aliena-
ta, à Fiſco reuocantur, niſi pretium eo-
rum reperiatur in bonis confiſcatis, &
ſic in fiſci vtilitatem verſum : Non ta-
men obligatur fiſcus reſtituere melio-
ramenta facta, per emptorem in bonis
Hæretici : quinimo fructus perceptos 8
reuocat, quamuis bona in varios poſſeſ-
ſores tranſierint. Vxor cùm ſine licen-
tia Viri vigore alicuius Statuti alienare
non poſſit, ſi ſecus fecerit, & poſtea in
hereſim incidat, fiſcus alienata reuoca- 9
bit : ſed quia horum poſſeſſio non tran-
ſit in fiſcum ſine reali apprehenſſione,
ideo non reuocantur donata Locis piis,
vel alienata ex cauſa alimentorum : vſ-
que ad *n.* 89.

EX QVÆST. CXC.
§. VI.

ARGVMENTVM.

Hæreticus quando teſtari poſſit.

HÆRETICVS teſtari nequit, omné-
10 que teſtamentum ab eo factum,
vtróque iure nullum eſt: quod extenditur
ad credentes, receptatores, & fautores
Hæreticorum: quinimò nec valenr teſta-
ri ad pias Cauſas; & teſtamentum hæreſi
celebratum, etiam pœnitentia peracta non
validatur: vſque ad *n*. 44.

EX QVÆST. CXC.
§. VII.

ARGVMENTVM.

*Hæreticus, an, & quando ſit capax ſuc-
ceſſionis ex teſtamento, vel ab
inteſtato.*

HÆRETICVS priuatur omni iure
11 ſucceſſionis, & hæreditatis: quin-
imò, & donationis inter viuos.
Quod extenditur ad fautores conſultores,
receptatores eorum, & ad Apoſtatas: fi-
liúſque propter hæreſim à patre exhære-
dari poteſt: indéque legatum factum Hæ-
retico, Sectæ, ſeu collegio Hærericorum,
non valer. Sed Hærericus pœnirens, & re-
conciliatus, capax efficitur hæreditatis ſi-
bi delatæ poſt reconciliationem, & abſo-
lutionem; ſecùs, ſi nondum reconciliatus
fuerir, & per ſententiam abſolutus quam-
uis iam errore confeſſato, veniam petierit.
Hæreditatem, cuius ipſe fir incapax, ali-
12 qui dixerunr deferri proximioribus ve-
nientibus ab inteſtato, excluſo Fiſco. Alij
contra dicunt: & *Author* fœdere diſtin-
ctionis conciliando firmar, hæreditatem
propinquorum aliis proximioribus deferri:
hæreditatem verò extraneorum Fiſco ap-
plicari: licèt poſtea concludar, quocun-
que modo delata ſir, proximioribus
reſeruari, Fiſco perpetuò
excluſo: vſque ad
num. 104.

***

EX QVÆST. CXC.
§. VIII.

ARGVMENTVM.

*Inſtituens Hæreticum, an, & qua pœna
puniatur.*

REGVLARITER Epiſcopus inſti-
tuens Hæreticos, ſiue conſangui- 13
neos, ſiue extraneos, excommunicatur;
illius nomen inter Dei Sacerdotes non re-
citatur; denegatur ei ſepultura; de hæreſi
damnatur, dicitúrque excommunicatus à
die facti teſtamenti, vel donationis in fa-
uorem Hæterici cui nihil dari, aut donari
permittitur. Ad propoſitum comprehen-
duntur inter Hæreticos quicunque non
ſunt Catholici: & huiuſmodi inſtituentes,
etiam poſt mortem, inquiri, & excommu-
nicari poſſunt; licèt contra Epiſcopum
non procedatur ad confiſcationem bono-
rum, nec excommunicatio incurratur, ſi
probabiliter ignorauerit, inſtitutos eſſe
hæreticos: vſque ad *n*. 118.

EX QVÆST. CXC.
§. IX.

ARGVMENTVM.

*De præſumptione iuris confiſcandi bona
Hæreticorum.*

HÆRETICORVM bona in Fiſci præiu-
dicium præſcribi poſſe ab hæredi- 14
bus defuncti nulli dubium eſt: ſed an &
quando, & quanto tempore præſcriban-
tur? *Author* dicit quæſtionem intricatam:
& poſt relatas nouem DD. opiniones, in-
ter ſe conrradicenres, & aduerſantes, hoc
vnum indubitanter firmat, nullam præ-
ſcriptionem, aut quadragenalem, aut
cenrenariam, contra Fiſcum in bonis In-
quiſitorum admitti, quandocunque fuerit
interrupta. Nunquid autem requiratur ti-
tulus, & bona fides? certum eſt, in præ-
ſcriptione quadraginta annorum requiri:
& de iure Canonico ſufficere bonam fi- 15
dem ſine titulo: ſed in præſcriptione qua-
driennali bonorum vacantium, poſt de-
nunciationem, neceſſariò requiruntur ti-
tulus & bona fides: vſque ad *n*. 130.

EX

EX QVÆST. CXC.

§. X.

ARGVMENTVM.

Pœnitentis Hæretici bona confiſcata, an per pœnitentiam recuperentur.

QVAMPLVRES DD. intrepidè fir-
16 mant, pœnitentium Hæreticorum
non relapſorum bona minimè confiſcari.
Alij contradicunt: & hoc vnum verum
eſt, ſupremum ſanctæ Inquiſitionis gene-
ralis Senatum Hæreticis pœnas Iuris in-
fligere: ſed quoad bonorum occupatio-
nem, & ſententiæ executionem, magna
cum miſericordia, & circumſpectione
procedere ſolet, conſideratis qualitatibus
& circumſtantiis perſonarum, imò & Hæ-
retico pœnitenti reſtituere: quæ quidem
confiſcatio eò magis non irrogatur, ſi ante
ſententiam pœnitentia intercedat; nec au-
feruntur Hæretico occulto pœnitenti: &
pœnitentis ante mortem vnitati Eccleſiæ
17 reconciliati, hæredes admittuntur ad ſuc-
ceſſionem ex miſericordia, & æquitate,
excluſo Fiſco: imò quando Hæreticus im-
pœnitens poſt ſententiam Curiæ ſæculari
tradatur, indéque conuertatur, bona con-
fiſcata recuperat, excluſo Fiſco: & hoc
nullam habet difficultatem: licèt non re-
cuperet bona in alium tranſlata, nec poſt
tempus gratiæ, & poſt receptas probatio-
nes: vſque ad *n.* 154.

EX QVÆST. CXC.

§. XI.

ARGVMENTVM.

Bona Hæreticorum confiſcata cui applicentur.

CLERICORVM bona patrimonialia
18 propter hæreſim confiſcata appli-
cantur Eccleſiæ, à qua ſtipendia accepe-
runt: quidquid Alij contrà. Quod ſi ha-
buerint à pluribus, inter omnes diuidun-
tur: ceſſantibus dictis ſtipendiis, Fiſco Ec-
cleſiæ Epiſcopalis applicantur. Et ſicut
veniunt in confiſcatione fructus beneficij,
ſic & acquiruntur ex dictis fructibus em-
pta, diſtribuendo eadem ratione qua di-
ctum fuit. Sed ſi Hæreticus ſit Monachus,
cùm quidquid acquirat, acquirat Eccle-
ſiæ, hoc ideo confiſcationi locus non eſt:
vſque ad *num.* 163.

EX QVÆST. CXC.

§. XII.

ARGVMENTVM.

Laïcorum bona propter hæreſim, à quo Iudice confiſcanda, & quibus applicanda.

CVM aliàs de iure antiquo Ciuili
Iudices ſæculares procederent ad 19
confiſcationem bonorum Laïcorum, Hæ-
reticorum: hodie indiſtinctè Iudex Ec-
cleſiaſticus facit declarationem ſuper di-
cta confiſcatione; qua ſecuta, Fiſcus Cæ-
ſaris apprehendit ipſa bona; & illicò ſen-
tentia promulgata, non tenetur expecta-
re, quòd Hæreticus pœnitens abiuret.
Hodie tamen in præmiſſis ſeruanda ſunt
decreta, & conſtitutiones Pontificiæ, ſe-
cundùm quas quid ſit agendum, multæ
fuerunt opiniones, quas refert *Author*:
tandémque in iſta communiori reſidet, vt
bona Hæreticorum confiſcata applicen-
tur ſancto Inquiſitionis Officio, niſi secùs
ſuadeant locorum conſuetudines, vel de-
creta Summorum Pontificum ſpecialia,
vbi vigeant.

EX QVÆST. CXC.

§. XIII.

ARGVMENTVM.

Excommunicationem ſuſtinens per annum in cauſa Fidei, confiſcationi, & aliis Hæreticorum pœnis obnoxius declaratur à die, quem percutiunt probationes, quarum occaſione fuerit citatus, & non à die ſententiæ tantùm.

QVOD confiſcatio bonorum con-
demnati de hæreſi. eò quia citatus 20
in cauſa Fidei, & ob contumaciam ex-
communicatus perſeuerauerit in excom-
municatione per annum, veniat à die la-
tæ ſententiæ, & non à die receptarum
probationum, quarum occaſione fuit ci-
tatus, tenuerunt multi, ſolidis quidem,
&

& valde fundatis rationibus: ſed *Author* ſecundum Stephan. Benaſſa, cuius conſultationem funditus hic reportat, firmat, quod confiſcatio veniat nedum à die receptarum probationum, ſed etiam à tempore, quod percutiunt probationes, ex quibus reſultant indicia, & præſumptiones, quarum occaſione proceſſum eſt ad citationem.

EX QVÆST. CXCI.

§. I.

ARGVMENTVM.

De filiis Hæreticorum, quando ob paternam hæreſim, paterna hæreditate priuentur.

1 PRopter paternam hæreſim, filij etiam Catholici hæreditate paterna priuantur, etiam quoad Legitimam, & alimenta. Alij contrà: & *Author* diſtinguendo firmat, primam opinionem procedere in filiis natis poſt delictum Patris: ſecùs è contrà. Extendendo, vt filiæ fœminæ nec etiam dotem conſequi debeant, niſi de æquitate Canonica: comprehendendo filios credentium, receptantium, fautorum, & defenſorum Hæreticorum. Et licèt iſti filij non priuentur propter hæreſim patris pœnitentis, & ad miſericordiam recepti, ſi tamen pœnitentia ſuperueniat poſt relapſum, adhuc in præiudicium filiorum datur confiſcatio. Alij contrà. Priuantur etiam hæreditate materna propter hæreſim matris: quinimò eorum deſcendentes, & nepotes ipſo iure dicti filij efficiuntur infames: priuantur quibuſcunque publicis officiis, honoribus, & dignitatibus, ad quas etiam in poſterum inhabiles redduntur, per *Conſtit. Innocentij I V. Alexandri I V. Clementis I V.*
2 *Honorij I V.* Quæ omnia procedunt de iure Canonico non autem de iure Ciuili.

Limitatur itaque Regula propoſita, & rigor iuris in filiis patris pœnitentis, qui propterea non priuantur: ſic nec filij emancipati, quibus pater ſua bona priùs donaſſet. Extendendo ad filios ſpontè reuelantes hæreſim patris, qui propterea nullam prorſus pœnam, nec infamiam incurrunt Non etiam priuantur filij ante hæreſim concepti, & nati; licèt multi
3 in practica contrarium ſeruari dicant. E contrà, patres non puniuntur propter hæreſim filiorum: neque filij illis bonis priuantur, quæ ad ſe ſpectarent non iure paterno, ſed extraneorum. Ceſſat denique iſta priuatio, quando ſimpliciter memoria Defuncti damnatur: vſque ad *n*.43.

EX QVÆST. CXCI.

§. II.

ARGVMENTVM.

De filiis Hæreticorum Clericis, quando ob paternam hæreſim beneficiis priuentur.

CLerici filij Hæreticorum, licèt non deliquerint, propter pater- 4
nam hæreſim priuantur beneficiis Eccleſiaſticis acquiſitis poſt paternam hæreſim, ipſo iure; & ad alia obtinenda redduntur inhabiles. Idem eſt de filiis credentium, fautorum, receptatorum, & auxiliatorum: quinimò Regula extenditur ad deſcendentes, & nepotes vſque ad ſecundã generationem per lineam Maſculinam. Quæ procedunt, ſiuè ſint nati poſt, ſiuè ante delictum patris; quamuis ſint filij illegitimi, & patres ſint condemnati in contumaciam, & beneficia obtinuerint ante paternam hæreſim. Alij contrà. Priuantur etiam penſionibus, & Irregulares fiunt ad 5
Ordines ſuſcipiendos, quamuis tantùm ſint filij matris hæreticæ. Limitatur Regula in filiis Hæreticorum pœnitentium, & ad fidem redeuntium, niſi poſt pœnitentiam Relapſi efficiantur. Reſtringendo pariter in filiis Hæretici non plenè conuicti, in contumaciam condemnati, ſeu occulti: vſque ad *n*.69.

EX QVÆST. CXCII.

§. I.

ARGVMENTVM.

De pœna Excommunicationis, quam propter hæreſim Hæretici incurrunt.

HÆretici, quamuis occulti, excommunicantur, & anathema- 5
tizantur. Alij contrà. Alij verò diſtinguunt inter Hæreticum *occultum omninò & totaliter*, qui in corde ſuo tantùm hæreſi

hæreſi adhærens, illam per aliqua verba, ſeu actus extrinſecos non patefacit; & inter Hæreticum *occultum per euidens*, eum ſcilicet, qui exteriùs ſe Hæreticum oſtendit: quod primus non ſit excommunicatus, ſecundus verò ſit. Excommunicatur Hæreticus iure diuino, & ex Bulla *in Cœna Domini*. Extendendo ad Sortilegos,
2 Diuinatores, & Maleficos, ſi coniunctam hæreſim habeant. Effectus excommunicationis ſunt plures, 1. participant cum Diabolo in incendio ignis ſempiterni. 2. neque Baptiſmus. neque mors nomine Chriſti ſuſcepta, neque alia quæuis bona opera ipſi proficere poſſunt ad ſalutem. 3. Eccleſiaſtica Sacramenta eis non ſubminiſtrantur. 4. perfectionem Spiritus ſancti, quam acceperunt, retinere non poſſunt: vſque ad *n.* 13.

EX QVÆST. CXCII.

§. II.

ARGVMENTVM.

Excommunicatus, ſi in excommunicatione per annum inſorduerit, an, & quando hæreticus reputetur, & vt hæreticus condemnari poſſit.

EXCOMMVNICATVS propter hæ-
3 reſim, eò quia citatus ad reſpondendum de Fide, contumax extiterit, ſi per annum in excommunicatione ſordeſcat, tamquam hæreticus condemnatur: imò ipſo iure abſque alia ſententia hæreticus reputatur, licèt verè non ſit hæreticus, & miſericordiam implorando recipiatur ad pœnitentiam: præcipuè ſi infrà annum comparere non potuit iqua iuſta de cauſa. Excommunicatus autem non ex cauſa
4 hæreſis, ſed pro alio crimine, etiamſi per annum in excommunicatione ſordeſcat, tantùm de hæreſi reputatur ſuſpectus, & contra eum, tamquam ſuſpectum proceditur ex *Concil. Trident. ſeſſ.* 25. *cap.* 3. Intelligas denique, dummodò excommunicatio inflicta contumacibus ortum habeat ab aliqua ſuſpicione, aliàs ſecùs: & tamen poſt excommunicationem, & annalem perſiſtentiam, non poteſt condemnari, niſi antea fuerit indicta purgatio, & terminus ad purgandum aſſignatus, præceſſerit ſententia excommunicationis, annus fuerit continuus, & citatio ſpecifica ad reſpondendum de Fide; niſi tamen iſte contumax eſſet plenè conuictus: vſque ad *numerum* 37.

EX QVÆST. CXCII.

§. III.

ARGVMENTVM.

Eccleſiaſtica ſepultura carent Hæretici; quando hoc ſit verum.

HÆRETICI Eccleſiaſtica ſepulturâ carere debent, eorúmque oſſa exhumantur, dummodò diſcerni poſſint ab oſſibus Catholicorum, ipsáque ſepultura, in qua hæreticus ſepultus fuit, perpetuò clauditur, nunquam deinceps oſſibus Catholicorum aperienda: & dantes ſepulchrum Hæreticis, excommunicantur; Clerici ſepelientes, officio priuantur; ad quod nunquam reſtituuntur niſi ex indulto Sedis Apoſtolicæ. Poſſunt tamen ſepeliri, ne aër putreſiat, ſeu ob amicitiam, & conſanguinitatem, extra tamen locum ſacrum; quod ſi etiam in Sacro ſepeliantur ignoranter, omnis pœna prorſus euadıtur: vſque ad *num.* 51. 5

EX QVÆST. CXCII.

§. IV.

ARGVMENTVM.

Abſoluere ab excommunicatione propter hæreſim incurſâ, cui liceat.

EPISCOPVS in ſua Diœceſi, & in foro exteriori, ex ordinaria poteſtate Hæreticos inquiſitos, & pœnitentes redeuntes ad Fidem, poteſt recipere, Eccleſiæ reconciliare, illiſque pœnitentiam iniungere: quod pariter permittitur Inquiſitori, ſi iudicialiter, & cauſa cognita procedat. Generaliter enim Epiſcopi poſſunt abſoluere ab omni Excommunicatione lata de ore Papæ niſi Papæ fuerit reſeruata Poteſt etiam Epiſcopus abſoluere Excommunicatum ex eo, quod ſanctum Inquiſitionis Officium impedierit; necnon defenſores, & fautores Schiſmaticorum, & Religioſos Apoſtatas: quod ſi Hæreticus fuerit occultus, 6 7
&

& mentalis ſimpliciter, à quocunque Sacerdote approbato. Sed hodie ex Bulla *in Cœna Domini*, ſecundùm opinionem multorum, nec Epiſcopus abſoluere poteſt, præterquam in articulo mortis, quo caſu cuicunque Sacerdoti permittitur. Ac tan-
8 dem Epiſcopus, & alius inferior à Papa reſtituere non poteſt ad officia: ſic pariter nec abſoluere dantes ſepulturam Hæreticis: & excommunicatus ab Inquiſitore, ſine mandato Summi Pontificis, excepto mortis articulo, à nemine abſolui poteſt: vſque ad *num. 66*.

EX QVÆST. CXCII.

§. V.

ARGVMENTVM.

De pœna Irregularitatis quam Hæretici incurrunt, & quis ab ea diſpenſare poſſit.

HÆRETICI Irregularitatem in-
9 currunt, ſiue hæreſis ſit publica, & notoria, ſiue etiam occulta, & ad aliquem actum exteriorem perducta: & licèt pœnitentes Clerici in Ordine ſuſcepto miniſtrare permittantur, non tamen altiùs aſcendere, aut ad maiores Ordines promoueri poſſunt: quinimò nec ſine diſpenſatione miniſtrari, extendendo ad Apoſtatas à Fide, & ad receptatores, fautores, & defenſores Hæreticorum: à qua Irregularitate Summus Pontifex tantùm diſpenſat: licèt quoad vſum Ordinum iam ſuſceptorum, ſecundùm opinionem multorum Epiſcopus diſpenſare poſſit, ſicut diſpenſat Hæreticum, & Apoſtatam occultum ab Irregularitate ex Decreto *Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 6.*

EX QVÆST. CXCIII.

§. I.

ARGVMENTVM.

Pœnitentes Hæretici, quando recipiantur, & Eccleſiæ reconcilientur.

POENITENTIÆ tres ſunt ſpe-
1 cies: *Prima*, ſolemnis, quæ certis ritibus in capite Quadrageſimæ fieri ſolebat: *Secunda*, publica, quæ propter crimen publicum iniungitur. *Tertia*, priuata, quæ iniungitur, vt priuatè poſſit adimpleri. Regula his præmiſſis, firmatur, quod pœnitentibus Hæreticis parcitur: & pœnitens dicitur ille, qui aliquando errorem in mente habuit, illúmque verbis, aut facto oſtendit, poſtmodùm tamen ad ſe reductus, ſaniorique conſilio edoctus, ab errore cordis reſiliuit, & opere illum abiurauit. Admittuntur etiam ad miſericordiam Hæreſiarchæ, Dogmatiſtæ, & Magiſtri errorum, ſi verè illos pœniteat. Alij contrà. Et Alij diſtinguunt. Sed vtrunque ſit, quando Hæreſiarcha ad pœnitentiam recipitur, exactè perquirendum eſt an puro corde conuertatur: cùm non facilè ſit, quempiam ab extrema impietate repentè diſcedere voluiſſe. Sic & recipitur Apoſtata Fidei, ad inſtar Hæretici pœnitentis, remiſſa tantùm pœna mortis, aliíſque pœnis, magis & minus, Iudicis arbitrio. Apoſtata autem Irregularitatis ſeu Religionis, 3
ſi pœnitens velit ad Monaſterium redire, recipiendus eſt, quamuis in mortis articulo pœniteat. Debent tamen Hæretici pœnitentes ſponte redire, vt illis parcatur: & ſponte dicuntur accedere, qui non metu mortis, ſed intra tempus gratiæ pœnitentiam implorant. Quando autem admittitur ſic ſponte ſe deferens, ſolet in abſolu- 4
tione apponi clauſula, *dummodò indiciis præuentus non ſit*: non enim parcitur illi, qui per fraudem, & ſimulatè ad Fidem redit. Non admittitur Relapſus quoad pœnam temporalem, niſi ante accuſationem ſponte ex corde pœnitens accederet, errorem fateretur, & veniam peteret, niſi tamen timore probationum & accuſationis. In pluribus aliis caſibus pœnitens non recipitur ad miſericordiam, quamuis non ſit Relapſus. 1. ex *Conſtit. Pauli IV. 20. May 1557.* Miſſam celebrans, non exi- 5
ſtens Sacerdos. 2. Abutentes ſacramentis, Audientes Confeſſiones, cùm non ſint Sacerdotes. 3. Abutentes ſacramento ſanctiſſimæ Euchariſtiæ. 4. Negantes Trinitatem. 5. Negantes Diuinitatē Ieſu Chriſti. 6. Negantes Conceptionem Verbi Dei incarnati de Spiritu ſancto. 7. Negantes mortem Ieſu Chriſti, vt nos redimeret. 8. Negantes Virginitatem ſacratiſſimæ Virginis Mariæ. 9. Quando Magiſtratus, 6
vel Domini Eccleſiaſtici, vel Temporales, inciderunt in ſchiſma, hæreſim, aut ſchiſma excitauerunt: quæ omnia confirmantur ex *alia conſtit. Clementis VIII. die 5. Decembris 1601.*

EX

EX QVÆST. CXCIII. §. II.

ARGVMENTVM.

Quo tempore Hæreticus pœnitens ad pœnitentiam recipiatur.

QVANDOCVNQVE pœnitens reci-
7 piendus eſt:eóque magis,ſi comparuerit ſponte & generali cõſuetudine ſancti Officij : præcipuè antè lapſum terminum gratiæ : tempus autem gratiæ hodie ad arbitrium Iudicis præſcribitur : quinimò recipitur quandocunque ante ſententiam,& poſt condemnationem, vſquequò tradatur Curiæ ſæculari,quamuis ſint poſiti in tabulatu, vt ſententiam proferendam publicè audiant : ſed hæc omnia remiſſa ſunt arbitrio Epiſcopi, & Inquiſitoris,optimè conſideratis qualitatibus,& circumſtantiis facti & perſonarum.

EX QVÆST. CXCIII. §. III.

ARGVMENTVM.

Hæreticus pœnitens, & Eccleſiæ reconciliatus,an,& quando recuperet ea,quibus propter hæreſim priuatus fuit.

HÆRETICVS pœnitens, & Eccleſiæ
8 reconciliatus, bona per Fiſcum apprehenſa recuperat vnà cum beneficiis, & ad alia obtinenda efficitur habilis : cùm ex pœnitentia videatur , & dicatur à Iure diſpenſatus. In propoſito quatuor ſunt diſpenſationum ſpecies , ſcilicet ſemiplena, plena,plenior , & pleniſſima. Alij contendunt, quòd Clericus reconciliatus,vt promoueri poſſit, indigeat diſpenſatione Papæ.Hæreticus Pœnitens,& ad fidem con-
9 uerſus recuperat priuilegia , quæ ob infamiam amiſerat , & mulier hæretica ad fidem reuerſa recuperat bona per maritum alienata. Non prohibetur hæreticus pœnitens inſuper, ferre teſtimonium : efficitur capax ſucceſſionis ; ſed non recuperat ſuorum vaſallorum dominium ; non liberatur ab Irregularitate , quæ fuit præordinata à Deo ; ſed bona reſtituuntur ex miſericordia , ſi ita Inquiſitori beneuiſum fuerit.

EX QVÆST. CXCIII. §. IV.

ARGVMENTVM.

Hæretico Pœnitenti quæ pœnitentia ſit iniungenda.

LICET Pœnitens recipiatur ad miſe-
ricordiam , non dimittitur impunis 10
omninò,quamuis verbum tantùm hæreticum protuliſſet : imò abſolutio nulla eſt , niſi præcedat impoſitio pœnitentiæ , quæ ſemper eſt arbitraria. Ex quo infertur, quòd quandóque pœna exilij , triremium perpetuarum, ieiunij , fuſtigationis imponatur. Hæretico verò ad fidem redeunti ex conſuetudine imponitur , quòd portet habitum vulgò nuncupatum *habitello*, Crucibus rubeis , vel crocei coloris ſignatum ad tempus , vel in perpetuum. Abiurantes verò , & publicè pœnitentes induuntur veſte pœnitentiali duplici Cruce ſignata,quàm volgus, *ſancti Benedicti ha-* 11
bitum appellat ; eáque vti debent tempore à Iudicibus diffinito. Poſſunt etiam Inquiſitores Hæreticis pœnitentibus iniungere, Eccleſiam,vel Hoſpitale ædificare,inducere Pauperes,dotare Virgines,aut alia ſimilia pietatis opera facere : ſed ad ſolùm Inquiſitorem generalem ſpectat pœnas iam inflictas ab Ordinario moderari : vſque ad *num.* 101.

EX QVÆST. CXCIII. §. V.

ARGVMENTVM.

De Pœna Carceris.

REGVLARITER quamuis pœnitens
Hæreticus,& ad Fidem rediens, ad 12
miſericordiam recipiatur,quandóque carceri perpetuò damnatur , præcipuè ſi cauſæ qualitas ſic ſuadeat ; quandóque ad tempus mancipatur , Inquiſitionis arbitrio, qui poteſt hanc pœnam mitigare , & in aliam commutare. Mulier hæretica nupta ad miſericordiam recepta ad perpetuum carcerem damnari non debet , ſed conſulto ſupremo Inquiſitoris Senatu , ſibi pro carcere domus mariti aſſignari. Quandóque Hæreticis

13 carcer datur: non debet eſſe ita arctus, quod abbreuiet dies, cum ſatis ſit ipſum viuere in pane triſtitiæ, & aqua doloris; imò qui tales carceres, abbreuiantes vitam hominum, deputant, non euadunt Irregularitatem. Tandem pro reſolutione
14 poteſt fieri concluſio, omnes Hæreticos pœnitentes, non ſponte comparentes, ad perpetuos carceres damnari, nunquam relaxandos ſine licentia ſummi Pontificis; licèt magna cum æquitate, & moderatione, ſanctum Tribunal in impoſitione huius pœnæ procedat: ſi enim videt veram conuerſionem, cum Vltramontanis, breui tempore diſpenſat: cum Italis verò, magis, & minus, ſecundùm qualitatem facti, & perſonarum: vſque ad *n.* 107.

EX QVÆST. CXCIII. §. VI.

ARGVMENTVM.

De pœna pecuniaria.

NON prohibetur Inquiſitor in crimi-
15 ne hæreſis pœnam pecuniariam imponere, ſancto Inquiſitionis Officio applicandam, illámque ſic impoſitam minuere, augere, vel commutare pro ſuo arbitrio: quod ſi condemnatus pecuniariè non valeat ſoluere, luet in corpore. Non tamen ſemper talis pœna pecuniaria imponi debet, ſed tantùm quando videtur eam magis timeri, & magis Reum purgare; quapropter diuitibus auaris faciliùs imponitur, non autem confeſſo, conuicto, vel impœnitenti; cùm tunc ordinariè puniri debeat. Non
16 imponitur Clerico beneficio, patrimonio carenti: & demum Inquiſitores circumſpecti, & prudentes eſſe debent, ne videatur ex auaritia imponere, & ideò aduertendum vt conueniat perſonæ, & peccati qualitatibus.

EX QVÆST. CXCIII. §. VII.

ARGVMENTVM.

De pœna Pœnitentis non adimplentis pœnitentiam.

17 PŒNITENS, & Eccleſiæ reconciliatus, iniunctam ſibi pœnitentiam niſi adimpleat, poteſt inquiri, & puniri ab Inquiſitoribus: hæredéſque Hæretici pœnitentis poſſunt cogi ad ſoluendum de bonis temporalibus defuncti pro ſatisfactione pœnitentiæ non adimpletæ, ſi talis erat, quòd per alium explicari potuiſſet: non ergo procedit quando pœnitentia iniuncta conſiſtit in ieiuniis, vigiliis, orationibus, vel ſimilibus. Ampliando propoſitam Regulam, quando Pœnitens Eccleſiæ reconciliatur, abſolui debet conditionaliter, *dummodò ex corde ad fidem redeat, & iniunctam ſeruet pœnitentiam*: qua conditione non adimpleta, non cenſetur abſolutus. Sic & condemnatur, qui aufugit ex carcere pro pœnitentia aſſignato; quia præſumitur fictè conuerſus. Alij contrà. *Author* 18
diſtinguendo dicit, quod ſi talis aufugiens ſe præſentet, & conſtituat coram Inquiſitore, offerens ſe illi pariturum, tunc non intret pœna *Relapſi*; ſecùs, ſi arrepta fuga ſe occultet. Aufugiens verò, dum detinebatur proceſſandus, habetur pro confeſſo, & delictum læſæ Maieſtatis incurrit. Qui autem in carceribus ſe occiderit, eius 19
imago, tamquam Hæretici impœnitentis, comburenda eſt. Hæreticus verò poſt abiuratam hæreſim non implens pœnitentiam, habetur pro Relapſo. Alij contrà. Et Alij diſtinguunt, quòd ſi quis pœnitentiam non adimpleat ex fragilitate carnis, tunc non habeatur pro Relapſo; vel poteſt dici, quòd niſi adimplens pœnitentiam, alia cõmiſerit delicta hæreſim ſapientia, tunc videatur vti Relapſum poſſe condemnari: ſeu meliùs diſtingue, quædam enim ſunt pœnitentiæ, quæ directè contra hæreſim tendunt, ſcilicet ipſam deteſtari, contra ipſam prædicare, cum Hæreticis non conuerſari & ſimilia: aliæ ſunt, quæ non directè contra hæreſim tendunt, vt ieiunare, peregrinari, & ſimilia: primo caſu non adimplens, traditur Curiæ ſæculari; ſecundo autem, non traditur. Et tandem Regula non procedit in impedito adimplere pœ- 20
nitentiam ſibi iniunctam valetudine, temporis auſteritate, aut alia quacunque iuſta cauſa: excuſatur enim, niſi potuerit tollere impedimentum, & non abſtulerit: vſque ad *num.* 148.

EX QVÆST. CXCIV. §. I.

ARGVMENTVM.

De Abiuratione, & eius requiſitis ſubſtantialibus.

ABIVRARE, eſt propriè rem aliquam 1
cum iuramento negare: & Abiuratio,

tio, eſt ſolemnis hæreſum deteſtatio, cum aſſertione Catholicæ veritatis, obligationéque, pœna vallata, permanendi in Fide Catholica vſque ad finem. Hæreſis abiuratur quando Pœnitens reuerſus ad fidem, ſic iubente Iudice iureiurando promittit, ſe ad errores hæreticos, quos tenebat, nunquam reuerſurum. Firmatur ergo Regula, quod Abiurantes debeant etiam confiteri Catholicam fidem veram eſſe, damnando errores quos tenuerunt, eorúmque Authores, & Authorum libros:
2 quæ quidem Abiuratio debet fieri publicè in diebus feſtiuis: ſed verius eſt publicè, vel priuatè fieri debere, ſecundùm quod crimen fuit publicum, vel priuatum: ſic nec publicè abiurare tenetur is, qui ſponte, antequam ſit accuſatus, vel inquiſitus, coram Inquiſitore ex corde fatetur errorem. Abiuratio debet eſſe pura, perſpicua, ſimplex, non autem conditionabilis, & ambigua: debent in ea nominari, & abiurari omnes errores, quos quis tenuit; & ſi in vnam tantùm hæreſim inciderit, Abiuratio debet eſſe de illa hæreſi, & generaliter de omnibus aliis: debet fieri per ſcripturam ſcriptam, aut ſaltèm ſubſcriptam manu abiurantis, quæ contineat deteſtationem præteriti erroris, & veræ fidei confeſſionem; in eáque Abiuratione præcipuum, & ſubſtantiale eſt iuramentum, quo promittit fidem Catholicam ſeruare,
3 & hæreſim non incurrere: debet fieri poſt ſententiam vulgari ſermone, vt ab omnibus intelligatur, niſi fieret ſecretè coram Perſonis Eccleſiaſticis, linguam Latinam intelligentibus: fieri debet cum habitu pœnitentiæ duplici Cruce ſignato: & de publicum confici Inſtrumentum: vſque ad *num.* 23.

EX QVÆST. CXCIV.
§. II.

ARGVMENTVM.

Abiurare quis teneatur.

OMnes Hæretici ad Fidem redeuntes debent arbitrio ſui Epiſcopi ab-
4 iurare errorem, & quod firmiter tenebunt fidem Catholicam; & niſi ſic abiurauerint, ad pœnitentiam recipiendi non ſunt. Maiores, & Minores abiurare debent, ſcilicet maſculus maior annorum quatuordecim, fœmina duodecim: quinimò, & minores infra illam ætatem, ſi ſint dolo capaces. Poſſunt abiurare plures Hæretici ſimul perlegente Secretario: & abiurare Recuſantes, habentur pro conuictis, & Curiæ ſæculari traduntur.

EX QVÆST. CXCIV.
§. III.

ARGVMENTVM.

Purgatio propter hæreſim quando indicenda ſit, & quibus.

SOla ſuſpicio quòd quis ſit Hæreticus, ſufficit ad purgationem in- 5
dicendam: purgatio autem propriè eſt *à ſordibus, & immunditiè, vel à ſuperfluo liberatio*, quaſi à *Purgare* verbo, quod ſordibus, vel ſuperfluo liberare ſignificat. Purgatio canonica nil aliud eſt, quàm de obiecto crimine innocentiæ oſtenſio: ex quo Canonica purgatio eſt infamiæ ſeu ſuſpicionis deletio, & innocentiæ detectio per modos à iure Canonico inductos. Quadruplex eſt, Spiritualis, Vulgaris, ignis poſt mortem, & Canonica. Ad inducendam purgationem ſufficit ſola diffamatio: 6
& vltra purgationem, ſuſpecto de hæreſi poteſt iniungi alia pœnitentia: & ſi iſte diffamatus purgationem ſuſcepit, & in ea non defecit, abſolutus, & declaratus vir boni teſtimonij, non poteſt amplius moleſtari vigore præcedentium indiciorum, vel infamiæ. Purgatio indici poteſt ex ſuſpicione, ex qua oritur ſcandalum: & in purgatione deficiens, qua pœna debeat purgari? inter DD. controuertitur: & *Au-* 7
thor, relatis quinque PP. opinionibus, tandem dicit hoc vnum eſſe verum, quod licèt deficiens in purgatione ſuſcepta conuictus Hæreticus reputetur, non tamen traditur Curiæ ſæculari, ſi ad Fidem pœnitens velit redire: & hoc validiùs eſt dicendum de conuicto interpretatiuè: ſed purgatio tantummodò indicitur, vbi adſit ſuſpicio probabilis: in notoriis, & probatis, non admittitur; nec in eo, qui ſuſpicionem per torturam purgauit: non ſemper vna, & eadem purgatio imponitur, ſed arbitrio Epiſ- 8
copi, & Inquiſitoris, iuxta perſonarum, & delicti qualitatem: non datur, niſi ſit à Iure ſtatutum, vel niſi ex cauſa à Iure approbata: quandocunque poteſt appellari à decreto purgationis, & à termino ad ſe purgandum præfixo.

***

EX QVÆST. CXCIV.
§. IV.

ARGVMENTVM.

De forma Purgationis, & illius requiſitis.

QVOAD formam Purgationis. *Au-*
9 *thor* loquitur remiſſuè ad quam-
plures. Quot autem Compurgatores in-
teruenire debeant, quales, & cuius con-
ditionis? de iure Canonico, ſi contingat
Epiſcopum purgari, debent interuenire
duodecim Epiſcopi compurgantes: ſi Sa-
cerdos, ſex Sacerdotes: ſi Diaconus vnus
Diaconus, cum tribus Subdiaconis: ſi al-
ter inferior, vnus compurgator ſufficit fa-
cienda eſt publicè ab eo, qui apud popu-
lum infamatus eſt: ſi autem apud paucos,
coram illis paucis, & coram Iudice:
10 quod ſi quis inquiritur, vt puniatur,
tunc fiet criminum ſpecificatio: quod
ſi inquiratur, vt purgetur, tunc ſi infamia
ſit ſpècificata, etiam purgatio ſpecifican-
da eſt, aliàs ſufficit generalis. In purgatio-
ne requiritur iuramentum: quod ſi iurare
recuſauerit, tamquam Hæreticus reputa-
tur, & in arctum monaſterium detruditur:
vſque ad *n.* 70.

EX QVÆST. CXCV.
§. I.

ARGVMENTVM.

Relapſi qui dicantur, qua pœna, & quandopuniantur.

RELAPSI dicuntur, qui poſt-
1 quam vt Hæretici pœnitentes hæ-
reſim abiurarunt, iterùm relabuntur; &
propterea *Relapſi* dicuntur, quaſi *iterùm
lapſi* Quidam ſunt manifeſti, quidam
præſumpti. Manifeſti, de quorum primo,
& ſecundo lapſu legitimis probationibus
2 manifeſtè conſtat. Præſumpti, quorum
duplex lapſus non plenè probatur, ſed ta-
men violenta iuris præſumptione Relapſi
eſſe cenſentur. Sunt iterum duplicis ſpe-
ciei, aliqui ſcilicet verè, & aliqui fictè:
verè, qui legitimè confeſſi, aut conuicti
abiurarunt, deinde iterùm de hæreſi con-
uincuntur: fictè qui primò abiurarunt de
vehementi, & poſtea de hæreſi iterùm
ſunt conuicti.

3 Quibus præmiſſis, Regula firmatur,
Hæreticos Relapſos Curiæ ſæculari tra-
dendos, quamuis pœnitentes miſericor-
diam petant. Idem eſt de Schiſmaticis,
& Sortilegis: ſed Sortilegus tunc reputa-
tur Relapſus, quando ſic Dæmones inuo-
cauerit in errore mentis, credens ſcilicet,
eos ſua propria, & actiua poteſtate facere
poſſe id, ad quod inuocantur. Non autem 4
dicitur Relapſus, quando primò abiura-
uit de leui, etiam quod poſtea confeſſus
ſit, vel conuictus fuerit, niſi poſt depre-
henſionem plenè conſtaret de illo crimi-
ne, de quo priùs erat leuiter ſuſpectus.
Sic, nec Relapſus dicitur, niſi plenè con-
ſtet de primo lapſu: multò minus, qui
prius abiurauit de leui, & poſtea iterum
de leuibus ſit ſuſpectus; licèt tunc iſtæ
duæ leues ſuſpiciones faciant quem ve-
hementer ſuſpectum. Et tunc demum 5
Relapſus dicitur, qui poſt abiuratam hæ-
reſim propter vehementem ſuſpicionem
iterum labitur: vel etiam poſt purgatio-
nem dummodò purgatio, & abiuratio
fuerint factæ iudicialiter; & dummodò
inciderint in hæreſim iam purgatam, ſiue
abiuratam. Relapſus quoque dicitur, qui
poſtea fauet Hæreticis, illos receptando,
aſſociando, defendendo, aut aliàs opem,
& auxilium præſtando: vel qui relabitur
in diuerſam ſpeciem hæreſis, quia hodie
Hæretici pœnitentes abiurant generaliter,
quamuis in vnam tantùm hæreſim inci-
derint. De Relapſu debet conſtare vehe- 6
menter per euidentiam facti, aut pro-
priam confeſſionem iuridicam. Inquiſi-
tor autem eos Curiæ ſæculari tradere non
debet, niſi priùs moneat, & moneri fa-
ciat, vt ad fidem redeant, quia Eccleſia
tamquam pia Mater nulli gremium clau-
dit: vſque ad *n.* 54.

EX QVÆST. CXCVI.
§. I.

ARGVMENTVM.

De Impœnitentibus.

PERTINACES dicuntur Impœniten-
tes: pertinax autem, & impœnitens 1
dicitur qui de hæreſi conuictus tenaciter
errorem defendens, deteſtari, & ad Eccle-
ſiæ veritatem & vnitatem redire negligit:
abiurare, & ſe purgare, ad arbitrium in-
quiſitoris, vel Epiſcopi renuit. Incorrigibi-
lis autem dicitur ille, qui non habet ani-
mum ſe corrigendi, ſed vult eſſe pertinax,
induratus

2 induratus & obſtinatus : ex quo Regula
firmatur, Pertinaces, & Impœnirentes
Curiæ ſæculari eſſe tradendos : & haben-
tes conſenſum contrarium Carholicæ ve-
ritati, Pertinaces Hæretici dicuntur : pro-
vt quicunque credit aliquam propoſitio-
nem veram eſſe, cuius contrariam ſcit
eſſe Catholicam : & ideò verè Pertinax
eſt, credens contrarium eius, quod Ec-
3 cleſia Catholica ſtatuit, eò magis in iis,
quæ quiſque Catholicus ſcire tenetur, &
apud omnes publicè ſunt diuulgata : vel
qui aſſerit & ſequitur aliquam hæreſim,
cùm ſciat contrariam veritatem quam
Catholica docet Eccleſia, & generaliter,
qui legitimè monitus, adhuc in errore
perſiſtit. Sunt & Impœnitentes, & Perti-
4 naces Hæretici, qui negligunt ſe informa-
re à Peritis de veritate vel falſitate opinio-
nis cui adhærent pertinaciter, vel qui iu-
rant ſe nunquam receſſuros à ſua opinio-
ne, quæ falſa eſt, & Carholicæ fidei con-
traria. Idem, ſi proteſtatus quis fuerit ſe
nunquam ſuos errores reuocaturum : vel
qui de ſe confeſſus, errores omnes non
confeſſus fuerit : vel qui à Teſtibus legiti-
mè conuictus, negat : imò dicitur perti-
nax, qui hæreticos errores voluntariè af-
firmauerit ſolo momento ; quia eo ipſo,
5 quod quis ſciens authoritatem Eccleſiæ
contrariam eſſe propoſitioni, quam aſſe-
rit, dicitur pertinax : ſic & ille, qui con-
feſſionem de hæreſi ab ipſo factam, aut
negat, aut eam metu tormentorum, aut
alia de cauſa factam affirmat, vel alias
errore non probato eam, vti erroneam re-
uocat, niſi antequam condemnetur, re-
dierit ad primam confeſſionem, illam ra-
tificando, & iterùm confitendo : vſque
ad *num.* 15.

Pertinax item dicitur ille, qui Inquiſi-
6 torem pecunia corrumpit ; vel impedit
prædicationem Catholicæ fidei ; qui ver-
bis, aut ſcriptis monitus illi reſiſtit ; vel
qui latenter in errore vſque ad mortem
perdurat. Cum Impœnitente nullus diſ-
penſare poteſt, quia abſque alia ſententia
7 damnatus eſt. Verùm pertinacia, & im-
pœnitentia in dubio non præſumitur : &
pertinax non dicitur, niſi ſit obſtinatus,
& incorrigibilis : imò nec traditur
Curiæ ſæculari, niſi pluries
monitus ad Fidem venire
recuſauerit : vſque
ad *num.* 35.

***

EX QVÆST. CXCVII.
§. I.

ARGVMENTVM.

De Atrocitate criminis hæreſis: & de pluribus ſpecialibus propter eius atrocitatem à Iure ſtatutis.

CRIMEN hæreſis atrociſſimum, &
criminum omnium grauiſſimum : 1
etiã grauius infidelitate in genere, & ſim-
pliciter, loquendo : dicitur crimen in Deum
commiſſum, crimine læſæ-Maieſtatis hu-
manæ longè grauius. Propter eius atroci-
tatem ad inquiſitionem non requiritur diſ-
famatio : vbique puniri poteſt, & inquiri ; &
morte delegantis non expirat delegatio
Inquiſitoris. Sola mentis deliberatio ſuffi-
cit ad faciẽdum quem Hæreticum. In hoc
crimine nullo pacto tranſigere permiſſum 2
eſt. Hæreticis pertinacibus fides in impu-
nitate promiſſa à Iudice non ſeruatur. Pro-
pter paternam hæreſim filij liberantur à
patria poteſtate : emancipatio filiorum fa-
cta ab hæretico nihil valet : ſemel abſolutus
iterum inquiri poteſt : nullo vnquam tem-
pore hoc crimen præſcribitur : propter de-
linquentium multitudinem licèt pœna re-
gulariter minuatur, in hoc delicto ſpecia-
liter augetur : vſque ad *n.* 34.

EX QVÆST. CXCVII.
§. II.

ARGVMENTVM.

Reuelare Hæreticum, & Curiæ illum denunciare, an, & quando quis teneatur.

HÆRETICVM reuelare, denunciare,
& accuſare quiſque tenetur ſub pœ- 3
na excommunicationis, quamuis ſufficien-
tes probationes non habeat : quod facere
cogitur etiam non præcedente Euangeli-
ca monitione ſecreta : ex quo Parer tenetur
reuelare filium, & è contra : hæc tamen
concluſio multos habet contradictores :
& generaliter quis, etiam vinculo iura- 4
menti ligatus de non reuelando, denuncia-
re debet : ſed in propoſito ſcientia debet
eſſe perſonalis, & nemo tenetur reuelare
Hæreticum emendatum ; neque ad id
obligatur, ſi iuſtè timeat denunciatum ſibi
malum illaturum : vſque ad *n.* 53.

EX QVÆST. CXCVII. §. III.

ARGVMENTVM.

Aduocatus, an, & quando admittatur ad Hæretici defenſionem.

IN crimine hæreſis nec Aduocatus,
5 nec Procurator admittitur, cùm iſti patrocinantes dici poſſint eorum Defenſores: quinimò tanquam infames Aduocationis officio priuantur, & excommunicātur: & quod magis eſt, ſententia lata ad fauorem Hæretici, Aduocato aliquo patrocinante, nulla eſt; adeò vt etiā prohibeatur pro Hęreticis ſupplicari precéſque offerri.
6 Notarij verò ſcribentes pro Hæreticis, ſeu ad eorum inſtantiam Inſtrumenta conficientes, pœnam infamiæ, & priuationis Officij ipſo iure incurrunt: & Aduocatus auxilium præſtare prohibetur etiam in extraiudicialibus: ſed iſte non incurrit pœnā ſi Hæretici cauſam patrocinetur ignorans: imò nec denegatur patrociniū illi de quo dubium eſt, an ſit verè Hæreticus; vel pro eo, qui tempore patrocinij, nō vt hæreticus conſideratur, quia velit redire ad fidem: ſed quandocunque admitti debet de licētia Iudicis, quæ tamen non eſt impartienda, niſi Aduocato probo, de legalitate non ſuſpecto, Viro vtique iuriſperito & fidei zelatori. Admittitur etiam ad opponen-
7 dum defectum iuriſdictionis, vel quando damnatur memoria Defuncti. Et licèt Notarij ſcribentes Inſtrumenta pro ipſis, & Aduocati, priuentur officio Aduocationis, & Notariatus reſpectiuè, non tamen efficiuntur Irregulares exercendo munus poſt ſuſpenſionem: vſque ad *n.* 85.

EX QVÆST. CXCVII. §. IV.

ARGVMENTVM.

Memoria defuncti Hæretici quando, & quomodo damnari poſſit.

8 ETIAM poſt mortem contra Hæreticum inquiri, & procedi poteſt ad damnandam eius memoriam; quamuis Epiſcopi memoria ſit damnanda: eóque magis huiuſmodi defuncti memoria damnatur, quando ſeipſum in carceribus occiderit. Quando autem memoria huiuſmodi defuncti damnatur, eius pœna eſt infamiæ, excommunicationis, & denegationis Eccleſiaſticæ ſepulturæ cùm propterea oſſa exhumentur: & poſſit damnari memoria illius contumacis, qui per annum excommunicatus extiterit: quinimò procedi poteſt ad damnationem memoriæ Defuncti, quamuis dum viueret, eſſet bonæ f mæ: ſed ſi moriatur pendente proceſſu, hæreſi aliunde non probata, ab huiuſmodi damnatione eſt abſtinendum: quinimò adhuc hæreſi pro- 9
bata, non debet fieri perſonalis executio contra Hæreticum mortuum: & quandocunque memoria damnetur, citandi ſunt filij, & hæredes ad ſuſcipiendam defenſionem quatenus ſuſcipere velint, cùm eorum interſit, tùm propter conſeruationem famæ, tùm etiam propter confiſcationem bonorum: & in hac defenſione vnuſquiſque admittitur, ſi Defunctus in vita de hæreſi ſuſpectus, vel diffamatus fuiſſet. Alij contrà. Actio memoriæ defuncti damnandæ competit intra quinquennium, & non vltra: Extendo etiam ad memoriam Apoſtatæ. Alij contrà. Et in hac memoriæ damnatione 10
clariores, & pleniores probationes requiruntur: vſque ad *n.* 114.

Ex iis finem impono mei Succi expreſſioni, eiúſque depurationi, hac die 15. Auguſti 1661. ad Laudem Dei, glorioſiſſimæ, ac Beatiſſimæ Virginis Deiparæ Matris Mariæ, cuius feſtiuitas hodie celebratur; Sanctorum Ioannis Baptiſtæ, Ioſeph, Antonij Patauini, Philippi Nerij Patronorum meorum, totiúſque Curiæ triumphantis. Quod ſi aliquid non benè dictum, ſeu malè expreſſum ſit; iterum Catholicæ Eccleſiæ Cenſuræ humillimè ſubmitto, Lectorémque benignum deprecor, quod compatiendo diſcretè errores corrigat, & mei puſilli ingenij inter ſtrepitus fori, & anguſtias domeſticas vexati, imbecillitati referat: Iterum atque iterum dico.

LAVS DEO.

FINIS.

INDEX

INDEX

Materiarum & Capitum Argumentorum ex toto Succo deductus.

A

ABBAS, & Prælatus, pro ſuo Monaſterio quando teſtis eſſe poſſit. qu.61. illat.19 n.106. p.119
Abigeorum pœna. qu.167 n.21. p.356
Abiuratio, & eius requiſita. qu.194.n.1. & ſeqq. p.411
Abiurare quis teneatur. qu.194. n.4. ibid.
Abolitio generalis quæ delicta comprehendat.qu.6.n.21. p.9
Abortum procurans, ſeu cauſam illi præbens, quomodo puniatur.quæſt.122. part. 6.n.15.& ſeqq. p.278
Abradens ſcripturas alterius quomodo puniatur.q.150.par.7.n.23. p.323
Abſoluere ab Excommunicatione propter hæreſim incurſa, cui liceat qu. 192.n.6. p.407
Abſolutio ab Excommunicatione petita quid importet.qu.5.n.20. p.8
Abſolutus ſemel, vel condemnatus, quando poſſit iterum ſub eodem delicto moleſtari & inquiri.quæſt.4.per tot. p.5
Abſolutus in crimine hæreſis an & qnando poſſit iterum inquiri & accuſari? quandóve abſolutoria ſententia in iudicatum tranſeat, nécne. q.185.n 40. p.393
Acclamatio quando faciat indicium ad torturam,qu 52.n.16, p.72
Accommodans domum pro committendis Adulteriis, quomodo puniatur. qu 144. §. domum accommodans. num.7. p.314
Accuſare qui poſſint, & qui non. qu.12. per tot. p.21
Accuſatio quando detur poſt mortem delinquentis.q.10.n.11. p.17
Accuſatio quæ requirat.q.12.n.2. p.21
Accuſator qualis præferatur ſuper nece defuncti & proſequendo ſuorum iniuriam.q.13.per tot. p.22
Accuſator falſus quando & quomodo puniatur.q.16.per tot. p.25
Accuſator non probans accuſationem, quando excuſetur q.16.n.7.8.9. p.26
Accuſatus quando teſtimonium ferre poſſit,& quaudo non.q.56.art.4.n.24. & ſeqq. p.104
Actio iniuriarum quot modis remittatur.q.105.inſpect.8.n.34.& ſeq p.230
Actor ad lites an poſſit eſſe teſtis. q.60. illat.8.n.45.& ſeq. p.115
Adminiculum quid, & quotuplex ſit. q.36.n.36. p 68
Adminiſtrator quando poſſit eſſe teſtis. q 60.illat 7.n 43. p.114
Admiſſus ad nouas defenſiones quomodo & quando audiatur.q.11.num.18. p.20
Adorare & innocare dæmones quando hæreticale ſit? & de materia inuocationis & adorationis dæmonis. q.181. n.21.& ſeq. p.381
Adſcribens ſibi aliquid in teſtamento, quomodo & quando puniatur.q.150. par.8.n.27 & ſeq. q.324
Adſtans armatus in rixa an & quomodo puniatur. q.131. par.2. num.6.& ſeq. p.293
Adulter quando poſſit eſſe teſtis. qu.56. art.7.n.34.& ſeq. p.105
Adulterium & copula carnalis an coniecturis & præſumptionibus probetur. q.136.cap.1.n.1.& ſeq. p.299
Adulterium ſeu copula carnalis verùm probetur per teſtes, ſiue ex Partium confeſſione iudiciali, vel extraiudiciali q.136.c.2.n.5.& ſeq. p.300
Adulterium & copula carnalis quibus præſumptionibus arguatur. qu.136. cap.4.n.19.& ſeq. p.301
Adulterium & copula carnalis quibus præſumptionibus excludatur. q.136. cap.5.n.26.& ſeq. p.302
Adulterij grauitas: & pœna quando locum habeat & quando non. q.141. num.1.& ſeq. p.306

Index.

Adulterij exceptio quando competat hæredibus Mariti contra vxorem agentem ad dotis reſtitutionem. qu. 142.par.2.n.10.& ſeq. p.308

Adulterium an & quando ſit cauſa ſeparationis tori.q.143.§.ſeparatio tori. n.6.& ſeq. p.309

Adulterium vnius coniugis an & quando compenſetur cum adulterio alterius. quæſt.143. §. compenſatio. n.13. & ſeq. p.310

Adulterium in flagranti delicto repertum an occidere liceat vnà cum vxore.qu.121.par.2.n.8. p.275

Aduocatus quando poſſit eſſe teſtis. qu. 60.illat.4 n 28. p.113

Affectus, effectu non ſecuto, quando puniatur in crimine læſæ Maieſtatis. q.116.§ 4.n.11. p.268

Affectus effectu non ſecuto quando puniatur in crimine Veneni. qu.122. par.2.n 3. p.276

Affectus in crimine Aſſaſſinij quando puniatur non ſecuto effectu. q. 123. inſp.4.n.9.& ſeq. p.279

Affectus effectu non ſecuto quando generaliter puniatur.q.124.par.1.n.1. & ſeq. p.280

Affinis quando à teſtimonio repellatur. quæſt.54. p.96

Aggreſſor quod quis fuerit quomodo probetur. q.125.par.7.§.2.n.31.p.281

Aggreſſor quando non conſtet quis fuerit, quomodo procedendum ſit. qu.125.p.7.§.3.n.33.& ſeq. p.285

Alimenta non confiſcantur. qu.25.n.30. p.44

Alloquens carceratum an & quomodo puniatur.q.31.n.12.& ſeq. p.57

Amicus ad fauorem amici quando admittatur ad teſtificandum, qu.55. inſpect.5.n.29. p.101

Amoris impetu delinquens an puniatur mitiùs.q.98.cauſ.13.n.8.& ſeq. p.110

Amotio terminorum quomodo puniatur.q.168.n.14. p.357

Ancilla quando teſtimonium ferre poſſit pro domino, & quando non.q.55. inſp.2.n.17.& ſeq. p.100

Animus occidendi quomodo præſumatur & probetur. q.126.par.3.num.14. p.287

Aperiens literas alienas quomodo & quando puniatur. q.150. par.4. n.16. p.323

Apoſtata quando teſtis eſſe poſſit.qu.56. art.12.n.69. p.109

Apoſtaſia quid ſit? quotuplex? vnde dicatur? quomodo in ea procedatur? quis ſit Iudex? & alia ad materiam communia q.183.§.1.n.1. p.386

Apoſtaſiæ fidei pœna.qu.183.n.6.p.387.

Apoſtaſia obedientiæ, illius pœna, & materia q.183.n.7. ibid.

Apoſtaſia Religionis, ſeu Irregularitatis, & an dicatur propriè Apoſtaſia. q.183.n.9. ibid.

Apoſtaſiæ Religionis ſeu Irregularitatis pœna. q.183.n.15. p.388

Apoſtaſia Clerici ſæcularis, eiuſque pœna & materia.q.183.n.17. ibid.

Apoſtata fidei quis dicatur.q.183.n.2. p.386

Apoſtatans à fide coactus & per vim.q. 183.n.4. ibid.

Appellare in criminalibus an & quando liceat? & appellatione pendente quando Iudex poſſit ſuam exequi ſententiam. q.101. cap.1. n.1. & ſeq. p.219.

Appellatio à decreto torturæ an detur. q.38.per tot. p.71

Appellatio an & quando admittatur in crimine hæreſis.q.185.n.44. p.393

Approbatio Notarij quando tollat ſuſpicionem falſitatis.q.153. part.5. n.10. p.328

Arbiter quando teſtis eſſe poſſit.qu.60. illat. 3.n.10. p.112

Argumentum quid & quotuplex ſit.qu. 36.n.34. p.68

Armorum delatio quando faciat indicium ad torturam.q.52.n.5. p.72

Articuli quando dicantur noui vel antiqui.q 75.cap.2.per tot. p.167

Articulos falſos producens quomodo puniatur. q.159. par.2. num.4. & ſeq. p.339

Aſcendens de nocte cum ſcalis domum alienam, vel muros ciuitatis, quomodo puniatur.q.20.n.21. p.34

Aſſaſſinus vbi puniri poſſit.q.7.n.7. p.10

Aſſaſſinij atrocitas & pœna. qu.123. inſpect.1.n.1.& ſeq. p.278

Aſſaſſinium quibus modis committatur.q.123.inſp.2.n.3.& ſeq. ibid.

Aſſaſſinij ſpecialia. q.123. inſpect.3. n.6. & ſeq. p.279

Aſſaſſinij excuſationes. q.123. inſp.5. n. 12.& ſeq. p.280

Aſtrologi Iudiciarij qui ſint, & quomodo puniantur.q.10.n.18. p.33

Auxilium præſtitum ante delictum quomodo puniatur.q.130.par.1.n.1.& ſeq p.292

Auxilium præſtitum in delicto quomodo puniatur. quæſt.131.par.1. n.1. & ſeq. p.293

Bannum

Index.

B

Bannum quid ſit? & quæ requirantur ad eius validitatem? quando etiam executioni mandari poſſit. q.11.n.11. p.19

Bannum quando ſit nullum. q.11.n.14. p.19.

Bannum quomodo & quando afficiat condemnatum.q.11.n.17. p.20

Bannitus captus quas exceptiones opponere poſſit.q.11.n.13. p.19

Bannitus comparens quomodo defendi poſſit.q.11.n.19.& 20. p.20

Bannitus quando ſit infamis, & quando à teſtimonio repellatur. q.56. art.8. n.44. p.105

Banniti an & quando priuentur teſtamenti factione actiua & paſſiua? quando priuati cenſeantur beneficiis ſtatutorum ciuitatis ipſorum, & iuris communis. q.102. inſp.1. n.1. & ſeq. p.221

Bannitos occidere quando quis poſſit impunè & gaudere præmio & nominatione.q 103.n.1.& ſeq. p.222

Bannitos receptans quomodo puniatur. q.113.cap 1.n.1.& ſeq. p.294

Barattariæ & repetundarum deteſtatio. q 111.art.1.n.1. p.250

Barattariæ & Repetundarum plures pœnæ.q 111.art 2.n.2.& ſeq. ibid.

Barattaria quomodo probetur. q.111. art.11.n 20.& ſeq. p 253

Barones vtrùm habeant aggratiandi facultatem.q.6.n.5. p.8

Birroarius quando poſſit eſſe teſtis.q.56. art.11.n.56 & ſeq. p.106

Birroarij aliquid facientes iuſſu Principis vel Iudicis, quando excuſentur. q.97.caſ.6 n.16. p.208

Blaſphemus quis ſit, & quomodo puniatur.q 20.n.1.& ſeq. p.32

Blaſphemus quando poſſit eſſe teſtis. q 56.art.12 n.65. p.107

Bona confiſcata quando recuperentur. q.6.n.11.& ſeqq. p.9

C

Cadauer mortui quando ſuſpendatur & priuetur ſepultura. q.10. num 21. p.18

Calumniator quando teſtis eſſe poſſit. q. 56.art.12.n.74. p.108

Capitulum Sede vacante an & quando poſſit cognoſcere de crimine hæreſis.q.186.n.35. p.397

Captura quando & quot modis dicatur indebitè facta.q.27.per tot. p.47

Carceratio quando & quot modis dicatur indebitè facta.q.17. p.47

Cacer priuatus à quibus committatur, & de eius pœna. q.27.num.4. & ſeq. p.47

Carceratio domi facta quando ſit nulla. q.27.n.26 & 27. p.49

Carcerari quando poſſit qui ad Eccleſiam confugit, quandovè per vim ex illa extrahi.q.28.per tot. p.50

Carcerari quando poſſit vel offendi ille qui à Principe vel à Iudice ſaluum conductum obtinuit. q. 29. per tot. p.51

Carceres frangens qua pœna puniatur. q. 30.per tot. p.53

Carceratus an & quando ſit fideiuſſoribus relaxandus? & fideiuſſore exiſtente non ſoluendo, an Iudex vel Notarius teneatur.q.33.per tot. p.60

Carcerati contractus & obligatio an & quando valeat q.35.per tot. p.65

Carceratus quando teſtimonium ferre poſſit.q.56.art.4.n.24.& ſeq. p.104

Cardinalis vnius teſtimonio quando credatur q.63.cap.2 n.12.& ſeq. p.130

Caſtrans ſeipſum quomodo puniatur. q. 20.n.22. p.34

Cauſæ ſpirituales quales ſint.q.8.n.8.p.13

Cauſa delicti quotuplex ſit, & quando faciat indicium ad torturam. q.52. n. 12.& ſeq. p 93

Cauſa ſcientiæ quomodo reddi debeat ad hoc vt dictum teſtis percipiatur & probetur.q 70.cap.3. num.28. & ſeq. p.160

Cauſa quando dicatur Criminalis, quando Ciuilis, & quando mixta. q. 100.cap.1.n.1.& ſeq. p.216

Cauſa Criminali pendente quando ſit ſuperſedendum in Ciuili. q. 100. cap. 2.n.13.& ſeq. p.217

Cautio de non offendendo quando præſtari debeat, & coram quo Iudice.q. 107.art.1.n.3.& ſeq. p 233

Cautionem de non offendendo præſtare quando quis teneatur pro ſe, ſuis conſanguineis, è quibus.q.107.parte. 1.art.3.n.6.& ſeq. p.233

Cautio de non offendendo quando præſtanda ſit cum fideiuſſore, vel ſine.ibid.art.4.n.10. p.234

Cautio de non offendendo quanto tempore duret, & per quantum tempus dari debeat. ibid. art.5.n. 11. & ſeq. p.234

Cautio de non offendendo fracta an probetur per fugam & contumaciam.ibid.art.11.n.20.& ſeq. p.236

Cautio de non offendendo an cenſeatur

tur extincta per ſubſequentem pacem. ibid art.12.n 22. p.236
Cautio ad hoc vt cenſeatur rupta quæ offenſio requiratur.art.13.n.23. ibid.
Cautio an cenſeatur rupta per inſultum non tacto corpore. art. 14.n.27. & ſeq. p.237
Cautio an cenſeatur rupta per modicam percuſſionem ſeu offenſionem. art. 15. num.38. ibid.
Cautio an cenſeatur rupta per adulterium vel ſtuprum commiſſum cum vxore vel filia illius quem non offendere promiſit.art.16.n.40. & ſeq. p.238
Cautio an dicatur rupta per furtum.art.17. num. 42. ibid.
Cautio an cenſeatur rupta per accuſationem vel falſum teſtimonium. artic.18. num.43. ibid.
Cautio an cenſeatur rupta per offenſionem factam extra Territorium. ibid. art.19.n 44. ibid.
Cautio an cenſeatur rupta per offenſionem factam Coniuncto paciſcentis. art.22.n.51. p.239
Cautio vtrùm comprehendat vtroſque coniunctos.art.23.n.52. p.240
Cautio an comprehendat Conſanguineos, Affines, & Coniunctos futuros. art. 24. num.55. ibid.
Cautio an cenſeatur rupta per offenſionem factam filio, vel vxori paciſcentis, ſeu fideiubentis. art.25.n.56. ibid.
Cautio an cenſeatur rupta per offenſionem factam à filiis ſpuriis, vel ſpiritualibus ſiue adoptiuis. artic. 26. num. 58. pag.241
Cautio quando comprehendat hæredes. art.27. n.60. ibid.
Cautio quando cenſeatur rupta per offenſam factam adhærenti non nominato. art.28.n.66. p.242
Cautio an comprehendat fœminas tam actiuè quàm paſſiuè. art. 29. num. 67. ibid.
Cautio an dicatur fauorabilis, vel odioſa. art.31.n.70. ibid.
Cautio an rupta dicatur ex offenſione illata ex noua cauſa.art.32.n.71. p.243
Cautio de non offendendo quando vir præſtare teneatur.q.143.§.Cautio.n.30. pag.312
Cedens quando poſſit eſſe teſtis pro ceſſionario, & è contrà. q. 60. illat.12. n.61. & ſeqq. p.116
Citatio in cauſa hæreſis. q. 185. num. 34. p.392
Clerici quando ſint ſub iuriſdictione laïcali.q.8.per tot. p.12
Clericus coniugatus quibus priuilegiis gaudeat.q.8.n.5. p.13
Clerici non poſſunt renunciare priuilegiis fori q 8.n.6. ibid.
Clerici ſordidas artes exercentes quando amittant priuilegium fori.q.8.num.30. ibid.
Clerici arma deferentes quando capi poſſint.q.8 n.30. ibid.
Clericus incorrigibilis quis dicatur & coram quo Iudice puniatur.ibid.n 19.20. pag.14
Clericus non incedens in habitu & Tonſura, ſiue Apoſtata, quando perdat fori priuilegium.ibid.n 23. ibid.
Clericus Aſſaſſinus an puniatur à Iudice Laïco.ibid. n.28. p.15
Clericus quando cogatur ſtare coram Iudice Laïco ibid. n.29. ibid.
Clericus factus ad effugiendam delicti punitionem ibid.n.32. ibid.
Clericus captus à Iudice ſæculari quanto tempore poſſit detineri in carceribus ipſius.ibid.n.34, ibid.
Clericus repertus in flagranti quomodo puniatur.q.11.n.19. p.36
Clericus contumax quas pœnas incurrat. q.18.n.15. p.28
Clericus contra Laïcum & coram ſæculari Iudice examinatus quam fidem faciat, & quando admittatur.q.61.oppoſ. 11.n.9.& ſeq. p.120
Clericus ducens vxorem quomodo puniatur.q.138 part.3.n.14.& ſeq. p.304
Clericus periurus quomodo puniatur. q.160.§.Clericus n.17. p.341
Clericus luſor quomodo puniatur. q.109. part.2.n.9. p.246
Clericus quando carcerari poſſit,& quando non.q.27 n.16. & ſeq. p.48
Clericatus quomodo probetur. q.8. n. 15. pag.13
Clericatus quando dicatur in fraudem poſt delictum aſſumptus. ib. n.32. p.15
Cæcus quando poſſit eſſe teſtis. q. 61. oppoſ. 10.n.5.& ſeq. p.120
Collegium illicitum formans quomodo puniatur,& quando ſit prohibitum.q.113. inſpect.7.n.24.& ſeq. p.263
Colonus quando admittatur ad teſtificandum pro ſuo domino. q. 55. inſpect.4. num.26. p.101
Comburens ſcripturas alterius quomodo puniatur.q.150.part.7.n.23. p.323
Comites vtrùm habeant aggratiandi facultatem.q.6.n.5. p.8
Commodatarius vtens re commodata ad alium vſum quam deſtinatum quomodo puniatur. q.169.n.1. p.358

Communitas quando teneatur pro delicto commiſſo in ſuo Territorio.q.24. per tot. p.38
Compoſitio quid ſit? quæ requirantur ad validitatem compoſitionis? quando poſt compoſitionem quis iterum poſſit moleſtari.q.5.per tot. p.7
Compoſitio quando non detur. ibid. num.12. ibid.
Compoſitio quando non valeat. ibid. num.13. ibid.
Compoſitio an inducat confeſſionem. ibid.n.15. ibid.
Compoſitio extraiudicialis quid importet.ibid.n.16. p.8
Concubinarius quando poſſit eſſe teſtis. q.56.art.7 n.34.& ſeq. p.105
Concubinatus quo iure prohibitus, & quid ſit. q.138.p.1.n.1.& ſeq. p.302
Concubinatus pœna quæ ſit? quando habeat locum,præſertim in Clericis. ibid.part.1.n 6.& ſeqq. p.303
Concuſſio quid? & eius pœna. q. 111. art.3.n.4. p.251
Condemnatus ſeu abſolutus ſemel quando poſſit iterum de eodem delicto moleſtari. q.4. per tot. p.5
Condemnatus quod tempus habeat ad comparendum. q.11 n.3. p.18
Confeſſus quando poſſit confeſſionem reuocare.ibid.n.4. p.19
Confeſſarius an poſſit ſibi dicta in Confeſſione reuelare.q.51. p.90
Confeſſio iudicialis an & quando ad condemnandum ſufficiat. q. 81.c.1. n.1.& ſeq. p.185
Confeſſio quando validet neceſſitatem proceſſus. ibid. cap.2. num. 9. & ſeq. pag.186
Confeſſio facta in vno iudicio quando probet in alio.ibid.cap.3.n.12.& ſeq. ibid.
Confeſſio qualificata quando poſſit ſcindi néc ne.ib.c.4.n.13.& ſeq. ibid.
Confeſſus ſpontè quando mitiùs puniatur.ibid.c.5.n.25.& ſeq. p.187
Confeſſio emanata coram Iudice incompetente quantum probet. n. 28. & ſeq.cap.6. p.188
Confeſſio ſub ſpe impunitatis quando ſufficiat ad condemnandum? & de materia. ibid. cap. 8. num. 36.& ſeq. ibid.
Confeſſio quando poſſit reuocari prætextu erroris. q.81.cap.9.n.42. & ſeq. pag.189
Confeſſio Minoris emanata ſine Curatoris authoritate quid probet.cap.10. num.45. ibid.
Confeſſio extraiudicialis quando & quantum probet contra confitentem.q.82.Reg.1.n.1. p.190
Confeſſio extraiudicialis quando ſufficiat ad Torturam. ibid. reg.2.num.8. & ſeq. ibid.
Confeſſio emanata in Tortura ſine legitimis indiciis illata quando probet. q.83. cap.1.n.1. p.191
Confeſſio metu tormentorum facta quando confitenti noceat & ad condemnandum ſufficiat? quandóve dicatur metu tormentorum extorta. ibid.c.2.n.5. & ſeq. ibid.
Confeſſio per torturam extorta quando ratificari debeat. ibid. c.3.num.7. & ſeq. p.192
Confeſſio per Interrogatoria ſuggeſtiua extorta quando præiudicet. ibid. c.4.n.9.& ſeq. ibid.
Confeſſus & conuictus ſimul quando appellet. q.101. c.2. num. 24. & ſeq. pag.221
Confeſſio in crimine hæreſis.q.187.n.8. pag.399
Confiſcatio bonorum hodie vbi habeat locum de Iure communi. q. 25.n.2. pag.42
Confiſcatio in quibus bonis ſit prohibita.ibid.n.34. p.45
Confiſcatio ad quæ bona trahatur.ibid. n.18.& pluribſ.ſeqq. p.43
Confiſcatio quando impediri poſſit. ib. n.24.& ſeq. p.44
Confiſcandi ius quo tempore præſcribatur.ibid.n.31. p.45
Confiſcatio bonorum in cauſa hæreſis. q.190.n.1. p.402
Confiſcatio feudi, vel emphyteuſis ob crimen hæreſis.ibid.n.6. ibid.
Confugiens ad Eccleſiam quando carcerari poſſit.q.28. per tot. p.50
Coniectura quid & quotuplex ſit.q.36. num.20. p.67
Conſanguineus quando à teſtimonio repellatur.q.54. p.96
Conſilium & auxilium dare quando quis dicatur; in quo differat conſilium ab auxilio & mandato. quæſt. 129. part.1.n.1. p.291
Conſuetudo delinquendi quid operetur. q.18.n.10. p.29
Conſuetudo delinquendi quando augeat pœnam.q.23.per tot. p.37
Conſuetudo loci quando delinquentem excuſet.q.95.num.1. & ſequent. pag.205
Conſulens qua pœna puniatur. q. 129. part.2.n.4. & ſeq. p.291

Conſulens

Conſulens aliàs facturo an & qua pœna puniatur. q.129. part.3.num.9.& ſeq. p.292.
Conteſtatio litis quando requiratur.q.10. num.14. p.17
Contumax bannitus & condemnatus quando comparens, ſeu captus, ad ſe excuſandum & defendendum, impediendúmque ſententiæ executionem admittatur.quæſt.11 per tot. p.18
Contumax quando condemnari poſſit ibid.n.6.7.& 8. p.19
Contumacia quid ſit & quomodo puniatur.q.18.per tot. p.27
Contumacia quomodo puniatur. ibid. num.12. p.28
Contumax quando poſſit mulctari. ibid. n.17.& 20. ibid.
Contumax verus, vel fictus, quis? ibid. num.21. ibid.
Contumacis proceſſus. q.185. num.29. p.392
Conuenticula quid ſit, & quomodo formetur.q.113.inſp.4.n.13.& ſeq.p.261
Conuerſatio quando inducat domicilium.q 7.n.4. p.10
Conuerſatio cum malis hominibus quando faciat indicium ad torturam. q.52.n.6. p.93
Conuerſantes cum hæreticis qua pœna puniantur. q.182.n.28. p.386
Corpus delicti quomodo requiratur ante inquiſitionem ad hoc vt legitimè formari poſſit proceſſus.q.2 per tot. p.3
Corrumpentis teſtes pœna.q.67.§.7.n.45. & ſeq. p.152
Corrumpens ſcripturas alterius quomodo puniatur. q.150. part.7.n.13. p.323
Creditor falſus quando furtum committat exigendo non ſibi debitum.q.170. num.3. p.359
Creditor quando poſſit eſſe teſtis. q.60. illat.10.n.56.& ſeq. p.116
Criminis reus an poſſit eſſe teſtis. q.56. num.20. p.103
Culpa quid? & quotuplex ſit? & quomodo puniatur. q.88. num.1. & ſeq. p.196
Cumulatio actionis Ciuilis & Criminalis quando à iure permittatur,quandovè vnâ electâ, liceat aliam intentare q.100.cap.3.n.34.& ſeq. p.218
Curator quando poſſit eſſe teſtis. q.60. ill.8.n.45.& ſeq. p.115
Cuſtos vtens re ſibi in cuſtodiam data quando puniatur. q.169.n.1. & ſeq. p.358

D

Damnatus ad mortem naturalem an poſſit teſtari. q.102 inſp.2. num.11. p.222
Damnatus ad mortem ciuilem an & quando cenſeatur priuatus teſtamenti factione. inſp.3. num.12. ibid. ibid.
Dantes & recipientes pro obtinenda gratia apud ſedem Apoſtolicam, an, & qua pœna puniantur.q 111.art.13. n.23.& ſeq. p.254
Dans operam rei illicitæ quando & qua pœna puniatur de eo quod præter eius intentionem contigit. q.126. part.2.n.11.& ſeq. p.286
Deambulans in via vbi fuit commiſſum delictum quando indicietur ad torturam.q.52.n.12. p.93
Debitor quando arceatur à teſtificando, vel admittatur.q.60.ill.10.num.56.& ſeq. p.116
Decoctus quando teſtis eſſe poſſit. q.56. art.12.n.70. p.108
Defenſiones nunquam tolli poſſunt. vide de materia Ampliata & Limitata.q. 39.per tot. p.74
Defenſiones an dandæ ſint in cauſis hæreticorum antequam torqueantur, vel condemnentur.q.185.n.42. p.393
Degradatio quid ſit? quotuplex? & quid operetur.q.8.n.25. p.14
Degradatio quando facienda.q.8. n 27. ibid.
Degradationis materia iterum explicatur.q 19.n.11. p.31
Degradatio in cauſa hæreſis. q.189. n.3 p.401
Delatio armorum quando faciat indicium ad torturam.q.52 n.5. p.92
Delationis armorum prohibitio,& illius pœna quando habeat locum & quando non.q.108.n.1.& ſeq. p.244
Delicta quanto tempore præſcribantur. q.1.n.32. p.3
Delicta commiſſa in confinibus. q.7. num.18. p.12
Delicta mixti fori quæ dicantur. q.8. num.35.& 36. p.16
Delicta qualiter & quanto tempore præſcribantur.q.10.per tot. ibid
Delicta quæ non præſcribuntur. q.10. num.8. p.17
Delicta enormia & excepta quæ dicantur.q.18.n.23. p.28
Delicta grauia & mali exempli quæ ſint. ibid.n.25. ibid.

Delicta enormia de iure Canonico quæ dicantur.ibid.n.33. p.29
Delicta notoria & occulta quæ dicantur. ibid n.34 ibid.
Delicta notoria quæ ſint.quæſt.21.per tot. pag.34
Delicta plura quando commiſſa dicantur? & quando vnicâ vel pluribus pœnis puniantur.q.22.per tot. p.36
Delicta in quibus tortura inferatur, & in quibus non.q.42.per tot. p.78
Delicta quæ ſint grauia,quæ leuia, & quæ leuiuſcula ibid. per tot. ibid.
Delicti pœna quando & quomodo augeatur propter delinquendi conſuetudinem.q.23 per tot. p.37
Delictum ab vna perſona, & de alia in Inquiſitione probatum, reddit inquiſitionem nullam. q.1.n.11. p.1
Delictum quid & quotuplex ſit? in quo differat à crimine & maleficio. q. 18. per tot. p.27
Delictum publicè factum quomodo puniatur.q.21.n.13. p.35
Delictum commiſſum coram Iudice.ibid. num.16. p.36
Delictum reuelare quis teneatur.quæſt.51. pag.90
Delictum an & quando probetur per ſcripturam.q.84 n.1.& ſeq. p.192
Delictum in dubio an præſumatur. q.85. n.1.& ſeq. p.193
Delinquens vbi puniendus? quando ad competentem Iudicem remittendus? & quando inter Iudices præuentio locum habeat.q.7.per tot. p.10
Delinquens, credendo viro fide digno, quando excuſetur.q.90.inſpect.3.n.12. pag.201
Delinquens dormiendo quomodo puniatur.q.98.caſ.22.n.5.& ſeq. p.210
Delinquentis morte quando delicta extinguantur.q.10.per tot. p.16
Denunciatio Officialis, ſeu Syndici, quando faciat indicium ad torturam. q.52. num.19. p.94
Didiciſſe teſtificata quando quis dicatur. q.75.c.3.n.6. & ſeq. p.167
Diffinitio & etymologia Hæreſis. q. 178. num.1. p.372
Diffinitiuè abſolutus ex capite innocētiæ, non reuocatur in litem.q.4.n.13. p.6
Diſputare de fide,an, quando, quomodo, & quibus liceat. q.178.num.25.& ſeq. pag.375
Diuturnitas temporis quando minuat pœnam.q.10.n.22. p.18
Doctor quando carcerari poſſit, & quando non.q.27.n.19.& ſeq. p.48
Doli præſumptiones quæ ſint?q.89.inſp.4. n.15.& ſeq. p.199
Dolus an & quando requiratur in delictis. q.87.inſp.1.n 1.& ſeq. p.195
Dolus verus qua pœna puniatur. ibid. inſp.2.n 12.& ſeq. p.196
Dolus quid ſit,& quoruplex? & quomodo puniatur.q.88.n.1.& ſeq. ibid.
Dolus, fraus, & culpa, in dubio an præſumatur.q 89.inſp.1.n.1.& ſeq. p.198
Dolus quando ſit probandus. ibid. inſp.2. n.3.& ſeq. ibid.
Domeſtici quando à teſtimonio repellantur,vel ad illud ferendum admittantur. q.55 inſp. 1.n.1.& ſeq. p.98
Dominus domus, vbi quis fuit repertus occiſus, quando indicietur ad torturam. q.52.n.8. p.93
Dominus agri, vbi qui repertus fuit mortuus, quando indicietur ad torturam. ibid.n.9. ibid.
Domus in qua hæretici conueniunt, & in quam ſe recipiunt ne capiantur, an debeat confiſcari, vel funditus deſtrui, & quando.q.190 n.3. p.402
Donatio à delinquente facta, quando in fraudem fiſci facta dicatur. quæſt.164. §.principium,n.1.& ſeq. p.349
Donatio & alienatio facta in fraudem fiſci quando valeat.ib. § in fraudem.n.3. ibid.
Donatio in fraudem fiſci quando ſuſtineatur ſi facta fuerit ex cauſa neceſſaria. q.164.n.8. p.350
Donatio omnium bonorum quando præſumatur in fraudem fiſci. ibid.num.12. ibid.
Donatio facta coniunctæ perſonæ quando præſumatur facta in fraudem fiſci.ibid. num.15. ibid.
Donator pro donatario quando arceatur à teſtimonio. q. 60. illat. 13. n.64.& ſeq. pag.116
Dos filiarum non venit in confiſcatione. q.24.n.11. p.39
Dos vxoris quando confiſcetur,& quando non.q.25.n.23. p.44
Dos vxoris propter mariti hæreſim an confiſcetur?& quid ſi vxor fuerit hæretica.q.190.n.5. p.403
Dubia depoſitio teſtis ex quibus verbis inducatur? quando plenam faciat probationem? & quomodo ad alicuius fauorem interpretationem recipiat. q.68.§.1.n.1.& ſeq. p.153
Dubitatio quid, & quotuplex. q.36. n.33. pag 68
Dubius in fide an dicatur hæreticus, & quando.q.178.n.21.& ſeq. p.374

E

Ebrius quando teſtis eſſe poſſit. q.56. art.12.n.67. p.107
Ebrius delinquens, & illius pœna. q. 93. n.1.& ſeq. p.104
Emens rem furtiuam an & quando furti teneatur.q. 177.n.3. p.371
Emens rem furtiuam an & quando teneatur eam reſtituere ſine pretio. ibid.n. 5. & ſeq. ibid.
Emphyteuta quando admittatur ad teſtificandum,q.55. inſp.4.n.26. p.101
Emptionis venditionis contractus quando præſumatur pignoratitius, & fœneratitius, ex pacto de retrouendendo. q.163.n.1. p.348
Enormia delicta quæ dicantur.q.8.n.22. pag.14
Epiſcopus non poteſt cauſas Clerici Laïco committere.ibid.n.3. p.13
Epiſcopus & Inquiſitor quando ſimul procedere debeant, & quando vnus ſine alio agere valeat.q.186.n.12. p.395
Epiſcopus numquid poſſit ab Inquiſitore de hæreſi inquiri & proceſſari. ibid. num.24. p.396
Errantem in fide quando excuſet ignorantia.q.179.n.5. p.377
Euentus bonus quando delinquentem excuſet.q.98.caſ.19.n.19.& ſeq. p.212
Exceptio inhabilitatis Teſtium quando impediat eorum examen, quando verò reſeruetur ad finem litis. q.62. limit.15. per tot. p.128
Excommunicationis abſolutio petita quid importet.q.5.n.10. p.8
Excommunicatus quando poſſit eſſe teſtis. q.56.art.7.n.34. p.105
Excommunicationem ſuſtinens per annũ in cauſa fidei,confiſcationis & aliis hæreticorum pœnis obnoxius declaratur à die quem percutiũt probationes,quarum occaſione fuerit citatus, & non à die ſentẽtiæ tantùm.q.190.n.20. p.405
Excommunicationis pœna quam propter hæreſim hæretici incurrunt. q.192.n.1. pag.406
Excommunicatus ſi in excommunicatione per annum inſorduerit, an & quãdo reputetur hæreticus, & tanquam talis poſſit condemnari.ibid.n.3. p.407
Excuſationes in crimine læſæ Maieſtatis. q.117.n.1.& ſeq. p.268
Executor teſtamenti quando poſſit eſſe teſtis.q 60.ill 8.n.45. & ſeq. p.115
Executoribus & Iudici,quando quis poſſit impunè reſiſtere? & è contrà, quando liceat Executoribus ſibi reſiſtentes vulnerare & occidere.q.32.per tot. p.58
Eximens carceratum è carceribus qua pœna puniatur.q.30.n.12.& ſeq. p.54
Eximens captũ è manibus familiæ quãdo & qua pœna puniatur.q.32.per tot.p.58
Exiſtens in peccato mortali quando poſſit eſſe teſtis.q.56.art.7.n.34. p.105
Expilata hæreditatis crimen quando locum habeat.q.174.n.22. p.363
Explicitè & implicitè credere quid ſit, quando & quomodo quis teneatur explicitè credere, vel implicitè tantùm. q.179.n.11.& ſeq. p.378
Expreſſio diei in Inquiſitione non eſt neceſſaria.q.1.n.9. p.1

F

Falſi pœna quæ ſit.q. 150. part.2.n.4. & ſeq. p.312
Falſi pœna quando & in quibus caſibus locum habeat. ibid p.3.n.7. ibid.
Falſi ſola ſuſpicio an habeatur pro falſitate, & quomodo puniatur.q 152.n.1.p.327
Falſificans literas Apoſtolicas, ſeu alterius Principis, quomodo puniatur. q. 151. part 1.n.1. p. 26
Falſis literis Apoſtolicis vtens quomodo puniatur.ibid.p.2.n.7. ibid.
Falſitas ſine dolo cõmiſſa an & qua pœna puniatur.q.150.p.11.n.19.& ſeq.p.325
Falſitas non nociua an & quando & quomodo puniatur. ibid. part. 12.n.41. ibid.
Falſitas quando præſumatur ex apoſtilla ſeu additione reperta in aliquo inſtrumento vel ſcriptura. q. 153. part. 1.n.1. & ſeq. p.327
Falſitas quando oriatur ex abraſione ſcripturæ ibid.p.4 n.7. p.328
Falſitas ſi protocollum non reperiatur quando præſumatur. ibid part 8.n.19. pag.329
Falſitatis præſumptio quando oriatur ex cancellatione ſcripturæ. ibid. p. 2. n.3. pag.327
Falſitatis præſumptio quando oriatur ex interlineatione.ib.p.3.n.5. p.328
Falſitatis præſumptio: ex mutatione manus ibid.p 6.n.13. p.329
Falſitatis præſumptio quando oriatur ex contrarietate & repugnantia ſcripturarum.ibid.p.7.n.16 ibid.
Falſitatis variæ præſumptiones. ibid. p.9. num. 21. ibid.
Falſitatis præſumptiones excluſiuæ. ibid. p 10.n.34.& ſeq. p.330
Falſum quid ſit? quot modis committatur,& accipiatur? ac de eius atrocitate. q.150.p.1.n.1. p.311
Fama requiritur in formanda Inquiſitione.q.1.n.25. p.2

Fama ſiue bona, ſiue mala, ſiue in genere, ſiue in ſpecie, ac ſiue in Ciuilibus, ſiue in Criminalibus, quid probet, quid operetur, quomodo & quando præſumatur atque probetur. q. 47. per tot. p. 84
Familiares Epiſcoporum à quibus puniantur q. 8. n. 16. p. 4
Familiaris quando pro familiari teſtimonium ferre poſſit, & quando non. q. 55. inſp. 2. n. 17. & ſeq. p. 100
Famulus quando teſtimonium ferre poſſit pro ſuo domino, & quando non. ibid. n. 18. ibid.
Feudum quando confiſcari poſſit. q. 25. n 9 & ſeq. p 42
Fictio quid & quotuplex q. 36. n. 18. p. 67
Fideicommiſſarius an & quando arceatur à teſtimonio q. 60. ill. 9. n. 48. & ſeq. p. 115
Fideiuſſor pro ſuo principali quando teſtis eſſe poſſit. ib. ill. 14. n. 66. & ſeq. p. 117
Fideiuſſor non repræſentans carceratum quem repræſentari fideiuſſit, an & qua pœna teneatur? & quando repræſentare obligetur. q. 34 per tot. p. 62
Filij Rei criminis læſæ Maieſtatis quando & qua pœna puniantur. q. 116. §. 3. n. 7. & ſeq. p. 267
Filij pro parentibus quando recipiantur in teſtes, & è contrà. q. 54. reg. 3. num. 17. & ſeq p. 97
Filiusfamilias quando ſolus poſſit comparere in iudicio q. 12. n. 4. p. 21
Filius quando teneatur pro delicto patris. q. 24 p. 3. per tot. p 38
Filius delinquendo de mandato patris quādo excuſetur. q. 97. caſ. 8. n. 19 p 209
Fiſcus quando ſatisfacere debeat creditoribus delinquentis, & quomodo. q. 25. n. 36. & ſeq. p. 45
Fœneratio ex pacto de retrouendendo quando præſumatur. q. 163. n. 1. & ſeq. pag 348
Fornicatio quid & quotuplex ſit? vnde dicatur? quo iure prohibita? de illius pœna, & materia. q. 137. n. 1 & ſeq. p. 288
Forum competens inter Clericum & Laïcum quale ſit. q. 8. per tot. p. 12
Frater pro fratre quando admittatur ad teſtificandum, vel repellatur. q. 54. n. 10. & ſeq. p. 97
Fraus quid & quotuplex ſit? & quomodo puniatur. q 88. n. 1. & ſeq. p. 196
Fraus ex quibus coniecturis præſumatur ad fauorem fiſci contra reum alienantē vel donantem q. 164. n. 17. p. 350
Fuga prætenſi delinquentis an & qualem faciat contra ipſum probationem. q. 48. pag. 87
Fuga è domo in qua fuit repertus occiſus quando faciat indicium ad torturam? q. 52. n. 4. p. 92
Furioſus quando teſtis eſſe poſſit. q. 61. oppoſ. 9 n. 1 & ſeq. p. 120
Furioſus delinquendo quando & quomodo puniatur. q. 94. n. 1 & ſeq. p. 204
Fur repertus cum re furtiua qua pœna puniatur. q. 7. n. 5. p. 10
Furis ſimplicis pœna. q. 167. n. 6. p. 354
Furi auxilium præſtans, mandans furtum committi res furtiuas receptans, & fures non indicans, quomodo puniatur. q. 168. n. 7. p. 357
Furis famoſi pœna; & quando tria furta cōmiſſa dicātur ad hoc vt pœna mortis poſſit imponi q. 167. n. 9 & ſeq. p. 354
Furti quantitas & qualitas quando probetur & quomodo q. 176 n. 4 & ſeq p. 369
Furti deteſtatio, definitio, & etymologia. q 165 n 1. & ſeq. p. 352
Furti ſecundi & magni pœna. q. 167. n 7. & ſeq. p 354
Furtum domeſticum quando cōmittatur, & de illius pœna. q. 174. n. 19. p. 365
Furtum quando committatur volente & permittente domino ib. n 23. p. 364
Furtum quot modis committi dicatur, & in quibus caſibus furti pœna locum habeat, q. 166 n 1. & ſeq. p. 356
Furtum quando committatur ab eo qui rem in via inuentam accepit & non reſtituit ibid n 10. p. 357
Furtum commiſſum in incendio, & naufragio qua pœna puniatur. ib. n. 12. ibid.
Furtum quibus in caſibus non dicatur furtum, nec habeat locum pœna furti. q. 174. n. 1. & ſeq. p. 362
Furtum quomodo & quando probetur iuramento furtum paſſi. q. 176. num. 1. & ſeq. p 369
Furum diuerſæ ſpecies. q. 166. n. 1. & ſeq. pag. 352
Furum pœna. q. 167. p. 1. n. 1. & ſeq p 354
Fuſtigatus quando teſtis eſſe poſſit. q. 56. art. 12. n. 72. p. 107

G

G*Abellæ* ſeu noua vectigalia quando poſſint imponi. q. 173. n. 14. p. 362
Gabellam fraudantis pœna quando locum habeat. ibid. n. 1. & ſeq. p. 361
Gabellarij plus debito exigentis pœna. ibid n. 12 & ſeq. ibid.
Gabellas exigendi ius quando præſcribatur. ibid. n. 15. p. 362
Gratia à Principe conceſſa delinquentibus quando valeat & ſeruanda ſit. q. 6. per tot. p 8
Gratia Principis ad quæ extendatur. ibid. num. 12. p. 9

Nn 2 Gratiam

Digitized by Google

Gratiam impetrans quid exponere debeat in precibus.ibid.n 21. ibid.

H

HÆres,in delictis, quando teneatur,& & ad quæ?q. 10.n.18. p. 18
Hæres fideiuſſoris de repræſentando quãdo teneatur.q. 34.n.2. p.62
Hæres quando teſtis eſſe poſſit. q.60. ill.9. n.48.& ſeq. p.115
Hæres an & quando poſſit authoritate propria hæreditatem occupare. q. 175. n.31.& ſeq. p.368
Hæreſim committens quando inquiratur per viam notorij?& quomodo? & quis dicatur notorius & manifeſtus hæreticus,quis occultus.q.185.n 15. p.391
Hæreſis & Hæretici etymologia & definitio:de hæreticorum ſectis & ſpeciebus: quæ requirantur vt quis hæreticus dicatur?ac de aliis ad materiam neceſſariis.q.178.n 1.& ſeq. p 372
Hæreſis quibus caſibus particularibus committatur.ibid n.9.& ſeq. p 373
Hæreſis quando committatur ſine intentione, iocosè, lubrico linguæ, vel per iram.q.179.n.8. p.377
Hæreſis creditoris an liberet debitorem. q.189.n.6. p.402
Hæreſis probatio an debeat eſſe plena & concludens, an verò præſumptiones ſufficiant,& an probetur per ſcripturas. q.187.n.1. p.398
Hæreſis atrocitas, & plura ſpecialia propter atrocitatem huius criminis à iure ſtatuta.q.197.n.1.& ſeq. p.413
Hæretici carent ſepultura, quandoq hoc ſit verum.q.191.n.5. p 407
Hæretici quando poſſint habere procuratorem & Aduocatum.q.197.n.5. p.413
Hæretici memoria quando damnanda,& quomodo damnari poſſit.ib.n.8. p.414
Hæretici pœnitentes quando recipiantur & Eccleſię recõcilientur.q.193.n.1.p.408
Hæreticis credẽns quomodo puniatur. q.182.n 21. p.385
Hæretico pœnitenti quæ pœnitentia ſit iniungenda.q.193.n.10. p.409
Hæreticorum fautores qui dicãtur.q.182. n. & ſeq. p.383
Hæreticorum punitionem & perſecutionem negligentes quomodo puniantur. ibid.n.5.& ſeq. ibid.
Hæreticorum punitionem impediẽs quomodo puniatur. ibid.n.16. p.384
Hæreticorum bona confiſcata cui applicentur q 190.n.18. p.405
Hæreticorum filij quando ob paternam hæreſim paterna hæreditate priuentur. q.191.n.1. p.406
Hæreticorũ filij Clerici quando ob patris. hæreſim beneficiis priuentur.ib.n.4 ib.
Hæreticos receptans quomodo puniatur. q.182.n.24. p.385
Hæreticos puniendo quomodo procedi debeat?de captura Reorum:de carceribus:de Notarij electione : & de materia.q.185.n.12. p.389
Hæreticos puniendo quando procedatur per accuſationem.ib.n.19. p.390
Hæreticum inſtituens an & qua pœna teneatur.q.190.n.13. p.404
Hæreticũ reuelare & denunciare quando quis teneatur.q.197.§.2.n.3 p.413
Hæreticus quando teſtis eſſe poſſit. q.56. art.6.n.30. p.104
Hæreticus an ſit qui quod verè peccatum eſt,aſſerit non eſſe peccatum, & è contra q.178.n.20. p 374
Hæreticus an ſit qui falsũ opinatur,credẽs ſic ab Eccleſia teneri.q.179.n.1. p.377
Hæreticum defendens & illi fauens quomodo puniatur.q 182.n.10. p.384
Hæreticus quomodo inquiratur. q. 185. num.22. p.391
Hæreticus quomodo denuncietur. ibid. num.23. ibid.
Hæreticis quæ tortura inferenda ſit, ibid.n.31. p.392
Hæreticus diffidatus & bannitus. q. 189. num.4. p.401
Hæreticus qui ipſo iure amittit dominiũ & adminiſtrationem ſuorum bonorum, an poſſit de illis diſponere in præiudicium fiſci.q.190.n.7. p.403
Hæreticus quando teſtari poſſit.ibid n.10. pag 404
Hæreticus an & quando ſit capax ſucceſſionis ex teſtamento, vel ab inteſtato. ibid.n.11. ibid.
Hæreticus pœnitens quo tẽpore ad pœnitentiam recipiatur.q.193.n.7. p.409
Hęreticus pœnitens & Eccleſiæ reconciliatus, an & quando recuperet ea quibus propter hæreſim priuatus fuit.ib.n.8. ib.
Hebræi & Infideles contra fidẽ ſentientes, an ſint hæretici, & vtrùm Inquiſitores contra eos procedere & inquirere poſſint.q.178.n.29. & ſeq. p.375
Hiſtrio quando teſtis eſſe poſſit. quæſt. 56. art.12 n.68. p.108
Homicida vltra pœnam mortis quando teneatur hæredibus occiſi ad damna & intereſſe.q.119.inſp.4 num.14 & ſeq. pag 272
Homicida quando hæreditate occiſi priuetur q.120 ſect 1.n.3 & ſeq. p.273
Homicidij atrocitas, definitio, etymologia, & diſtinctio: quot modis committatur: de

de illius pœna, & quando locum habeat.q.119.n.1.& ſeq. p.270
Homicidij pœna quando non extendatur ad mortem.ib.inſp.2.n.7.& ſeq. p.271
Homicidij pœna de iure Canonico quæ ſit.ibid.inſp.3.n.10 & ſeq. ibid.
Homicidium quando dicatur doloſum, quando culpoſum,quando caſuale,quãdo ſimplex, quando deliberatum ſeu præmeditatum, quando ex inſidiis cõmiſſum probetur;& de illorum pœnis. q.126.part.1.n.1 & ſeq. p.286
Homicidium ad defenſam commiſſum an & quando puniatur. q.125. part.1 n.1. & ſeq. p.281
Homicidium committens in vno, credens occidere alium, quomodo puniatur. ibid.p.2.n.12.& ſeq. p.282
Homicidium commiſſum pro defenſione alterius,an & quando impunibile:& an quis teneatur alterum inſultatum defendere.ibid p.5.n.21.& ſeq. p.283

I

Ignorantia iuris vel facti quando excuſet ab inceſtu. q 149.p.3 n.20. p.320
Impedientes familiares Inquiſitorum in armorum vſu, & quomodo puniantur. q.182.n. 9. p.385
Impedientes ſanctum Officiũ Inquiſitionis quomodo puniantur.ib.n.20. ibid.
Impœnitentes qui dicantur & quomodo puniantur.q.196.n.1.& ſeq. p.412
Impubes quando à teſtimonio ferendo repellatur,nécne.q.58. p.109
Incendij pœna quando habeat locum, & quãdo non.q.110.c.1.n.1.& ſeq. p.248
Incendij quæſtiones variæ. ibid.c.3.n.17. & ſeqq. p 249
Incendium quando præſumatur ortum culpâ inhabitantium. ibid. c.2. num 9. & ſeq. ibid.
Inceſtus deteſtatio, definitio, & pœna. q.149.p.1.n.1.& ſeq. p.319
Inceſtarum nuptiarum pœna. ibid.part.2. num.15. p.320
Indicia leuia ſufficiunt ad capturam. q.36. num.3. p.67
Indicia legitima quæ dicantur. q. 37. per tot. p.69
Indicia quando ſunt Iudici arbitraria. ib. per tot. ibid.
Indicia an cenſeantur purgata per torturam.q.40 per tot. p.76
Indicia diuerſa ad torturam ſufficientia. q.52. p.92
Indicia furti.q.176.n.10.& ſeq. p.370
Indiciũ quid & quotuplex.q.36.n.2. p.66
Indicium in quo differat à ſemiplena probatione.ibid n.37. p.68
Indicium proximum quale ſit. q.37. n.5. pag.69
Indicium an & quando & quale oriatur ex depoſitione ſocij criminis contra culpatum ab eo.q.43. p.79
Indicium an & quando & quale oriatur ex depoſitione mandatarij contra mandantem.q.44. p.82
Indicium an & quando & quale oriatur ex depoſitione teſtis dicentis ſe falſum depoſuiſſe de mandato alterius. q.45. ibid.
Indicium quale oriatur ex inculpatione querelantis etiam exiſtentis in articulo mortis.q.46. p.83
Indicium an & quale reſultet contra eum qui delicto non obuiat eùm obuiare poſſit.q 51.per tot. p.90
Indicium quale oriatur ſi res furtiua penès aliquem inuenta fuerit. q.177. num.1. & ſeq. p.371
Indulgentia quomodo ab Abolitione diſtinguatur, & quæ comprehendat. q.6. num.7. p.8
Infames qui dicantur q.56. p.102
Infamia quid & quotuplex ſit. ibid. n.1. & ſeqq. ibid.
Infamia ſeu diffamatio in crimine hæreſis.q.187.n.6. p.398
Infamia quomodo probetur. quæſt.56. ibid.
Infamiæ pœna in cauſa hæreſis.q.189. num.5. p.401
Infamis infamia iuris quando à teſtimonio arceatur,vel admittatur.q.56.art.1. n.13.& ſeq. p.102
Infamis infamia facti quando admittatur nécne ad ferendum teſtimonium. ibid. art.2.n.19.& ſeq. p.103
Infans an à teſtimonio arceatur, & quando.q.58.per tot. p.109
Infantes & infantiæ proximi qui dicantur, & quando puniri poſſint. q.92. num.1. & ſeq. p.201
Infidelis quando teſtis eſſe poſſit. q. 56. art.6. p.104
Infirmus quando carcerari poſſit. q. 27. num.25. p.49
Inhabilitas teſtium videatur latè in q 62. per tot. vbi de materia tractatur per omnes caſus contingibiles & controuerſos, quampluréſque limitationes: & eò ſemper recurre.q.62. p.121
Inimicitia quando à teſtimonio ferendo repellat.q.53. p.95
Inimicitia an & quando faciat indicium ad torturam? quot modis contrahatur? & quæ in propoſito dicatur inimicitia capitalis.q.49. per tot. p.89

Iniuria quid ſit, & quomodo in iure ſumatur, & quot modis inferatur. q. 105. inſpect. n. 1. & ſeq. p. 226
Iniuriarum pœna quæ ſit: quotuplex detur actio: quandóve per electionem vnius actionis cenſeatur alteri præiudicatum: & quomodo facienda ſit iniuriarum æſtimatio. ibid inſp. 2. n. 7. & ſeq. p. 227
Iniuriarum pœna quando habeat locum, & quando non. ibid inſp. 3. n. 15. & ſeq. pag. 228
Iniuria quando dicatur leuis, quandóve atrox & grauis. ibid. inſp. 4. n. 24 & ſeq. pag. 229
Iniuria vni facta, an alteri facta cenſeatur, ita vt poſſit pro tali iniuria alteri facta nomine proprio agere. ibid. inſp. 6. n. 28. ibid.
Inquilinus quando admittatur ad teſtificandum nomine proprio. q. 55. inſp. 4. num. 16 p. 101
Inquiri quando poſſit contra mãdantem, auxiliatorem, vel conſultorem, non cõſtito de mandatario ſeu principali delinquente. q. 3. per tot. p. 4
Inquiſitio quid? quotuplex? contra quos inquiri poſſit? & quæ ad inquiſitionis validitatem requirantur. q. 1 per tot. p. 1
Inquiſitio fama non præcedente quando formari poſſit. q. . per tot. p. 16
Inquiſitorum poteſtas q. 186. n. 5. p. 394
Inquiſitor & Epiſcopus quando ſimul procedere debeant, & quando poſſint ſeparatim ibid n. 1. p. 395
Inquiſitor de hæreſi ſuſpectus, in officio, vel extra delinquens, à quo inquiri poſſit ibid n. 2. p. 396
Inquiſitores, & Epiſcopi, eorúmque delegati illicitè prætextu officij pecunias extorquentes. ibid. n. 27. ibid.
Inquiſitores & Epiſcopi per malitiam negligentes procedere contra hæreticos vel innocentes indebitè vexando, quomodo puniantur ibid n. 29. ibid.
Inſtrumenta falſa producens ignoranter, quando puniatur q. 159. p. 5 n. 7. p. 339
Inſtrumentum quando, quomodo, & per quos teſtes reprobetur. q. 158. part. 1. num. 1. p. 336
Inſtrumentum quando faciat notorium. q. 21. n. 8. p. 35
Interrogatio facienda producenti falſas ſcripturas an ipſis vti velit. q. 159. p. 4. num. 8. p. 339
Interrogatoria examinando teſti facienda, quæ & qualia ſint per Iudicem admittenda? quibúſve teſtis ipſe reſpondere teneatur? quando ſine interrogatoriis à Parte datis examinatus probet, vel non. q. 73 per tot. p. 165
Inuentus in loco delicti quando indicietur ad torturam. q. 52. n. 11. p. 93
Iracundia an excuſet à delicto. q. 91. n. 1. & ſeq. p. 101
Irregularitatis pœnam quam hæretici incurrunt quis remittere poſſit & ab ea diſpenſare. q. 192. n. 9. p. 408
Iteratio delictorum quos non grauet q. 23. num. 7. p. 38
Iudæus quando teſtis eſſe poſſit. q. 56. art. 6. num. 30. p. 104
Iudæus effectus Chriſtianus an & quomodo poſſit puniri de delictis commiſſis tempore quo erat Iudæus. quæſt. 98. caſ. 16. n. 15. & ſeq. p. 211
Iudæus carnaliter cognoſcens mulierem Chriſtianam, quando & qua pœna puniatur. q. 139. n. 1. & ſeq. p. 304
Iudæus an ligetur iuramento, & quando dicatur committere periurium. q. 160. §. Iudæus n. 21. & ſeq. p. 342
Iudæus contra fidem ſentiens an dicatur hæreticus & ſubiaceat Inquiſitioni. q. 178. n. 29. & ſeq. p. 375
Iudex gratiam à Principe datam non ſeruans, quam pœnã incurrat. q. 6. n. 1. p. 8
Iudex ordinarius aggratiandi facultatem non habet. ibid. n. 7. ibid.
Iudex originis ſeu domicilij de quibus delictis cognoſcere poſſit. q. 7 n. 12. p. 10
Iudex quando teneatur Reum remittere ad alium Iudicem. ibid. n. 14. p. 11
Iudex quando poſſit cognoſcere de offenſa ſibi illata. q. 17. n. 5. p. 17
Iudex indebitè aliquem incarcerans qua pœna puniatur. q. 27. per tot. p. 47
Iudex indebitè aliquem torquens quomodo puniatur. q. 37. per tot. p. 69
Iudex aſſerens ſe præmio fuiſſe corruptum, quale faciat indicium contra corruptorem q. 46. n. 9. p. 85
Iudex quando poſſit eſſe teſtis q. 60. illat. 3 n. 20 & ſeq. p. 112
Iudex exequens alterius Iudicis ſententiã, quando excuſetur? & quando exequi teneatur. q. 97. caſ. 3. n. 10. & ſeq. p. 208
Iudex ſæcularis quando teneatur exequi ſententiam Iudicis Eccleſiaſti. q. 97. caſ. 4 n. 12. & ſeq. p. 208
Iudex pecunia corruptus iniuſtitiam faciens qua pœna puniatur. q. 111. art. 4. n. 5. & ſeq. p. 251
Iudex corruptus iniuſtitiam faciens an & quibus caſibus puniatur. q. 111. art. 9. n. 13. & ſeq. p. 252
Iudex qui non pecunia corruptus, ſed dolo iniuſtitiam facit, ad quid teneatur, & quando in eo præſumatur dolus potius
quàm

quàm imperitia. ibid. art. 14. n. 31. & ſeq. p.254
Iudex negligens in faciendo iuſtitiam quomodo puniatur. ibid. art. 15. n. 34. & ſeq p.255
Iudex per imperitiam malè iudicans ad quid teneatur & quando. ibid. art. 16. num. 37. ibid.
Iudex quis dicatur in crimine hæreſis? & primò de Papa & Epiſcopo. q. 186. num. 1. p.394
Iudex ſæcularis non ſe intromittit in crimine hæreſis, ſed tenetur Eccleſiaſtici Iudicis ſententiam exequi, & illius mandatis obedire. q. 186. n. 31. p.397
Iudices quando poſſint cauſam delinquentis occupare & præuenire. q. 7. per tot. p.10
Iudices inferiores non habent arbitrium minuendi vel augendi pœnas. q. 17. n. 8. p.27
Iudices delegati non poſſunt minuere vel augere pœnas q. 17. n. 9. ibid.
Iudicem corrumpens qua pœna puniatur. q. 111. art. 7. ibid. p.252
Iudicem corrumpens an cauſam amittat. ibid. art. 8. n. 12. ibid.
Indices delegati in crimine hæreſis qui ſint, & an ſubdelegare poſſint. q. 186. num. 33. p.397
Iudicibus quando ſit prohibitum munera recipere. q. 111. art. 10. n. 18. & ſeq. p.253
Iudicis poteſtas in pœnis arbitrandi q. 17. per tot. p.26
Iura tranſgredi in atrociſſimis quando liceat. q. 37. per tot. p.69
Iuramentum an firmet contractum nullum, & an ex eius inobſeruantia incurratur periurium. q. 160. §. nullus. num. 12. p.342
Iuramentum quando dicatur turpe, & temerarium. ibid. §. illicitum. n. 30. & ſeq. p.343
Iuramentum ſub qua forma præſtari debeat ibid. §. forma. num. 38. & ſeq. ibid.
Iuramentum an & quando firmet contractum ſimulatum. q. 162. part. 2. n. 8. p 346
Iuris notorij quot ſunt ſpecies. q. 21. n. 4. p. 34
Iuris ignorantia quando in delictis excuſet. q. 90. inſp. 2. n. 10 & ſeq p 200
Iuriſdictio inter Clericum & Laicum, per quem iudicem cognoſcatur. q. 8. num. 14. p. 13
Iuriſdictionis vſurpatæ crimen quomodo committatur. q. 114. inſp. 1. n. 1. p. 264
Iuriſdictionem turbare quando quis dicatur. ibid. inſp. 2. n. 3. p.264
Ius confiſcandi quanto tempore præſcribatur. q. 25. n. 32. p.45
Iuſſus Iudicis quando excuſet à pœna. q. 97. caſ. 5. n. 15 & ſeq. p.208

L

L*aboratores* quando excuſentur laborando in fundo alieno, de mandato alterius. q. 97. caſ. 7. n. 17. & ſeq. p 209
Lacerans ſcripturas alterius quomodo puniatur. q. 150. part. 7. n. 21. p 323
Leſæ Maieſtatis crimen quid ſit? quando dicatur commiſſum in primo vel ſecundo gradu? Alia de eius atrocitate, & contra quos committatur. q. 112. inſp. 1. n. 1. & ſeq. p.257
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur in Cardinalem. ibid. inſp. 2. n. 4. & ſeq. p.258
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur ab offendente Magiſtratum vel Officialem. ibid inſp. 3. n. 10. ibid.
Læſæ Maieſtatis crimen an & quando committatur in Principes inferiores. ibid. inſp. 5. n. 15. p.259
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur contra propriam patriam. ibid. inſp. 6. n. 17. ibid.
Læſæ Maieſtatis crimen quando committat Vniuerſitas. ibid. inſp. 7. n. 19. ibid.
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur à fœminis, ab Imperatore, à Prælatis, Sacerdotibus & Clericis. ibid. inſp. 7. n. 20 & ſeq. p.260
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur non ſubdito. ibid. inſp. 8. n. 22. & ſeq. ibid.
Læſæ Maieſtatis crimen quibus modis committatur. q. 113. inſp. 1. n. 1. & ſeq. ibid.
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur ex conſpiratione, machinatione, ſecta, ſeu factione contra Principem. ibid. inſp. 1. n 11. p.261
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur ex congregatione hominum armatorum & conuenticula. ibid. inſp 4. n. 13. & ſeq. ibid.
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur ex reuelatione ſecretorum Principis. ibid. inſp. 6. n. 21. p.262
Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur ex ſeditione. ibid. inſp. 5 n. 19. & ſeq. ibid.

Læſæ Maieſtatis crimen quando committatur ex collegio illicito. q.113. inſp.7.n.24.& ſeq. p.263
Læſæ Maieſtatis reo opem præſtans quomodo puniatur.ibid. inſp.9.n.28. ibid.
Læſæ Maieſtatis Rei quas pœnas incurrant, q.116.§ 1.n.1.& ſeq. p.276
Læſæ Maieſtatis reus quid amittat. ibid. §.1.n 5. ibid.
Laici quando ſint ſub iuriſdictione Eccleſiaſtica.q.8.per tot. p.12
Laïcorum bona propter hæreſim à quo Iudice confiſcanda, & quibus applicanda.q.190.n.19. p.405
Laïcus quando arbiter eſſe poſſit in cauſis Clericorum.q.8.n.11. p.13
Laïcus contra Clericum examinatus quam fidem faciat & quando admittatur.q.61.oppoſ.13.n.14.& ſeq.p.121
Latronum inſignium pœna:& plura ſpecialia de materia.q.167.n.15. p.355
Legatarius quando poſſit eſſe teſtis. q. 60.illat.9.n.48 & ſeq. p.115
Legatarius an & quando poſſit propria authoritate rem ſibi legatam occupare, & malè occupando in quam incidat pœnam. q.175. n.37. & ſeq. pag.368
Legitima filiorum non comprehenditur in confiſcatione.q.24.n.8. p.39
Legitima ex confiſcatione quando non detrahatur.ibid..n.10. ibid.
Leno quando poſſit eſſe teſtis, & quando repellatur.q.56.art.10.n.53.p.106
Leno verùm dicatur maritus retinens vxorem adulteram.q.144. §.retentio. num.13. p.314
Lenones qui dicantur & quomodo puniantur. ibid. §. Lenones. n.2.& ſeq. pag.313
Lenocinium parentum in filias quomodo puniatur.ibid.§.parentes.n.9. p.314
Lenocinium mariti in vxorem quomodo puniatur.ibid.§.maritus.n.11. ibid.
Leuis ſuſpicio in crimine hæreſis, quæ dicatur.q.187.n.3. p.398
Libelli famoſi pœna.q.105. inſp.11.n.42. & ſeq. p.231
Libellus in actione iniuriarum quomodo concipiatur.ibid.inſp.9.n.38.p.231
Libros hæreticorum penes ſe retinens quomodo puniatur.q.180.n.1.& ſeq. pag.378
Literas alienas aperiens quomodo puniantur.q.150.part.4.n.16. p.323
Litigator quando teſtis eſſe poſſit. q.56. art.12.n.66. p.108
Locus & tempus in Inquiſitione debet exprimi.quæſt.1.num.15. p.1
Ludum retinens domi quas pœnas incurrat.q.109.par.4.n.14.& ſeq. p.247
Ludus, & illius pœna quando habeat locum in genere.ibid.part.1.n.1.p.246
Ludus licitus & permiſſus quis dicatur. ibid.part.3.n.11.& ſeq. p.247
Luſor à teſtimonio quando repellatur. q.56.art.12.n.66. p.107
Luſor quando pecuniam ludo amiſſam repetere poſſit.q.109. part.5.n.16. & ſeq. p.247
Luſores quando ex contractu poſſint obligari.ibid.part.6.n.18. p.248

M

M*Agiſtratum* offendens quando dicatur committere crimen læſæ Maieſtatis q.112. inſp.3. n.10. & ſeq. pag.258
Maledicens Principi,Cardinali.aut Prælato, quomodo puniatur.q. 105. inſp. 10.n.39.& ſeq. p.253
Mandans quando & qua pœna puniatur.q.135.part.1.n.1 & ſeq. p.297
Mandans an verè aut fictè dicatur committere delictum?& an compræhendatur ſub Statuto puniente delinquentem.q.135.part.3.num.7.& ſeq. pag.298
Mandans quomodo puniatur ſi mandatarius fines mandati exceſſerit. ibid. part.4.n.2.& ſeq. ibid.
Mandans committi delictum,quomodo poſſit moleſtari.q.3.n.1. p.4
Mandanti inquiſito & comparenti debet declarari perſona mandatarij. ib. num.3. ibid.
Mandatarius contra mandantem quale faciat indicium.q.44. p.82
Mandatum quomodo puniatur effectu non ſecuto.q.3.n.4. p.4
Mandatum in delictis quibus verbis contrahatur. q.134.cap.1. n.1. & ſeq. pag.295
Mandatum an præſumatur in filiis, ſeruo,famulo,conſanguineo,vel amico. ibid.cap.3.n.9.& ſeq. p.296
Mandatum quando cenſeatur reuocatum.q.135.part.5.n.14.& ſeq. p.298
Maritus pro vxore quando poſſit eſſe teſtis.q.54.reg.4.n.18.& ſeq. p.98
Maritus occidendo vxorem quando perdat lucrum dotis. q.120. ſect.3. num.6. p.273
Maritus non adhibendo Medicum, & non ſubminiſtrando vxori ſuæ infirmæ medicinas & alia neceſſaria, an & quando priuetur lucro dotis.ibid. ſect.4.n.7.& ſeq. ibid.

Maritus

Maritus quando poſſit impunè vxorem in adulterio deprehenſam ſimul cum ipſo adultero occidere. q. 121. part. 2. num. 8. p. 275
Matrimonij vinculum quando diſſolui poſſit nécne. q. 143. §. præmiſſa. n. 1. & ſeq. p. 309
Medicis referentibus vulnus eſſe mortale, vel è contrà; quando credatur. q. 127. part. 4. n. 13. p. 289
Membrum quomodo ſumatur. q. 19. n. 4. pag. 30
Mendacium quando faciat indicium ad torturam. q. 52. n. 1. p. 92
Mentita data ad prouocationem, & cum proteſtatione *ſaluo honore*, quid operetur. q. 105. inſp. 7. n. 3. p. 230
Meretrix quæ dicatur, & quando probetur ſeu præſumatur mulieris inboneſtas. q. 136. cap. 3. n. 10. & ſeq. p. 300
Meretrix quando poſſit eſſe teſtis q. 56. art. 10. n. 53. p. 106
Metallorum venæ vbicunque inuentæ ad quem ſpectent? & an inuito Domino poſſint effodi? & generaliter de materia. q. 104. inſp. 2. n. 6. & ſeq. pag. 225.
Milites abſoluti à Iudice militari, quando ab aliis Iudicibus moleſtari poſſint. q. 4. n. 4. p. 5
Minæ quando faciant contra minantem indicium ad torturam? latè de materia. q. 50. p. 90
Miniſtrans teſtes falſos quomodo puniatur. q. 16. n. 3. p. 25
Minor quando poſſit reddi contumax & bannitus. q. 11. n. 10. p. 19
Minor ob ruptam pacem quando puniatur. q. 15. n. 1. & ſeq. p. 24
Minor quando à teſtimonio arceatur, nécne. q. 58. p. 109
Minori quando noceat confeſſio facta ſine præſentia & conſenſu Curatoris. q. 81. cap. 10. n. 45. & ſeq. p. 189
Minores qui dicantur, & quando mitiùs puniantur. q. 91. n. 1. & ſeqq. p. 202
Moderamen inculpatæ tutelæ quando dicatur ſeruatum, & quando exceſſus puniatur. q. 125. part. 6. num. 24. & ſeq. p. 284
Monachus effectus ad effugiendam punitionem delicti, an à Iudice laïco puniri poſſit. q. 8. n. 32. p. 15
Monachus quando poſſit tranſigere ſuper iniuria propria, vel ſuorum. q. 13. n. 8. & 9. p. 23
Monachus ſeu Religioſus quando admittatur in teſtem. q. 61. opp. 14. n. 17. & ſeq. p. 121
Monachus an dicatur apoſtata ſi propria authoritate ingrediatur Religionem laxiorem, vel ſtrictiorem. q. 183. num. 14. p. 388
Moneta quot modis falſificetur. q. 115. inſp. 1. n. 1. & ſeq. vbi de pluribus ſpecialibus: & de pœna falſificantis monetam. p. 265
Monetam tondens, ſeu minuens, qua pœna puniatur. ibid. inſp. 2. num. 10. pag. 266
Monetam falſam retinens, ſeu expendens, qua pœna puniatur. ibid. inſp. 3. num. 12. & ſeq. ibid.
Monialem carnaliter cognoſcens quomodo puniatur. q. 146. §. ſacrilegium. num. 1. p. 316
Mortem ſibi inferens qua pœna & quando puniatur. q. 128. part. 1. n. 1. & ſeq. pag. 289
Mulcta quando indici poſſit. q. 18. n. 13. pag. 28
Mulier quando incarcerari poſſit, & quando non q. 27. n. 3. & ſeq. p. 48
Mulier quando recipiatur in teſtem in cauſa criminali. q. 59. caſ. 1. per. tot. pag. 110
Mulier teſtificans in cauſa ciuili. ibid. caſ. 2 per tot. ibid.
Mulier quando poſſit adhiberi teſtis in teſtamento. ibid. caſ. 3. p. 111
Mulieres quando & quomodo excuſentur à delictis. q. 98. caſ. 10. n. 1. & ſeq. p. 209
Mulier habens duos maritos quomodo puniatur. q. 140. part. 1. num. 1. & ſeq. pag. 304
Mulier credens virum ſuum mortuum, quando poſſit ſecundò nubere. ibid. part. 2. n. 7. & ſeq. p. 305
Multitudo delinquentium quando excuſet. q. 96. n. 1. & ſeq. p. 205
Munera recipere quando Iudicibus ſit probibitum. q. 111. art. 10. n. 18. & ſeq. pag. 253
Mutus in delictis quomodo excuſetur. q. 98. caſ. 17. n. 17 & ſeq. p. 211
Mutus quando poſſit eſſe teſtis. q. 61. oppoſ. 11. n. 7. & ſeq. p. 120

N

Negotiorum geſtor quando poſſit eſſe teſtis. q 60. n. 43. p. 114
Nobilitas quando faciat delinquentes mitiùs puniri. q. 98. caſ. 15. n. 10. & ſeq. pag. 211
Nomen mandatarij quando exprimi debeat in Inquiſitione. q 3 n. 5. p. 4
Nomen turpe quando faciat indicium ad torturam. q. 52. n. 18. p. 94

Nomen ſibi mutans quando puniatur & quomodo.q 160.part.5.n 19.p.323
Notarius quando teneatur, fideiuſſore (ſub quo debitorem carceratum relaxauit) exiſtente non ſoluendo. q. 35.n.16.& ſeq. p.60
Notarius aſſerens ſe pecunia corruptum, quale indicium faciat contra corruptorem.q.46.n.8. p.83
Notarius negans ſe de inſtrumento rogatum quomodo puniatur. q. 154. part.1.n.1. p. 31
Notarius conficiens inſtrumentum illicitum quomodo puniatur ibid. part. 2.num.4. ibid.
Notarius non ſeruans matricem ſeu protocollum quomodo puniatur. ib. part.3.n.6. ibid.
Notarius qui in inſtrumento teſtatur fuiſſe pecuniam numeratam, ſi numerata non fuit, an & quando puniatur.ibid part.4.n.10. ibid.
Notarius ſcribens in teſtamento teſtatorem ore proprio nominaſſe hæredem, quem non nominauit, quomodo puniatur. ibid. part.5 n.14. & ſeq. pag.332
Notarius in variis caſibus falſi tenetur & punitur.ibid.p.6.n.18.& ſeq. ibid.
Notarius conficiens falſum inſtrumentum qua pœna puniatur. q.155. part. 1.num.1. p.333
Notarius conficiens falſum inſtrumentum nullum ex defectu formæ & ſolemnitatum,an puniatur, & quomodo.ibid.part.2.n.3. ibid.
Notarius quando poſſit ſuum errorem corrigere.q.156.part.1.n.1. p.334
Notarius an & quando habeat pro ſe præſumptionem.ibid.part.4.num.14. p.335
Notarius omittens in inſtrumento debitas ſolemnitates quomodo puniatur. q.157.part.1.n.1. ibid.
Notarius omittens in inſtrumento conſuetas clauſulas, quando poſſit illas apponere.ibid part.2.n.3.& ſeq.p.336
Notarij falſa inſtrumenta an valeant, & quando.q.155.part.3. num.5. & ſeqq. pag.333.
Notarij infamis inſtrumenta an valeant, & quando.ibid.part.4.n.8. ibid.
Notarij error quando Partibus noceat. q.156.part.2.n.8. p.334
Notarij error vtrùm in dubio præſumatur, & quomodo probetur.ibid. part. 3.n 12. p.335
Notarij error in omiſſione ſubſtantialiū quomodo puniatur.ib. part.2.n.10.ib
Notarij putatiui inſtrumēta an & quando valeant.q.155.part.5.n.10. p.334
Notorium quid ſit.q.21.n.t.1. p.34
Notorium quid dicatur ibid.n.5. ibid.
Notorium ex quibus inducatur. ibid. num.9. p.35
Notorium facti quid? & quomodo inducatur.ibid.n.10. ibid.
Notorium in quibus conſideretur & cadat.ibid.n.14. ibid.
Notorium eſt de ſe probatio probata. ibid.n.16. ibid.
Notorium non requirit ſententiam ſolemnem, nec admittit appellationem.ibid.n.17. p.36
Nuncios & Oratores offendentes an & quomodo dicantur committere crimen læſæ Maieſtatis. q.112. inſp.4. num.13. p.259
Nuncius, famulus, ſeu alter qui pecuniam alteri deferendam ſibi traditam in vſum proprium conuertit. q. 168.n.18.& ſeq. p.358

O

Obligatio facta in carcere priuato, nulla eſt.q.27 n 7. p.47
Obligatio carcerati an & quando valeat.q.35.per tot. p.65
Obligationes, & contractus facti per iracundiam quando valeant.q 91.n.1. & ſeq. p.201
Obſcura depoſitio teſtis vnde inducatur? quando plenam faciat probationem, & quomodo ad alicuius fauorem interpretationem recipiat q.68.§.1.n.1. & ſeq. p.153
Obuiare qui teneantur delicto, & qui non.q.51. p.90
Occidentis ſeipſum bona quando fiſco applicentur. q. 128. part.2. n.5.& ſeq. pag 290
Occidiſſe ad ſui defenſionem quando debeat probari.q.125.par.7.§.1.n.29. pag.284
Occultans ſcripturas alterius quomodo puniatur.q.15..part.7.n 23. p.323
Occupans & inuadens authoritate propria rei ſuæ vel alterius poſſeſſionem, quomodo & quando puniantur. q. 175.n.1.& ſeq. p.364
Occupans rem debitoris ſui authoritate propria, quomodo puniatur. ibid. n. 14.& ſeq. p.365
Occupari quando poſſit propria authoritate res ſibi pignoratas, vel hypothecatas,ratione pacti. ib. n.16.p.366
Offendens Officialem an & quando & quomodo puniatur.q.17.n.4. p.27
Offendens vt excuſetur à pœna fractæ pacis,

paciſ,vel cautionis de non offendendo, quam cauſam prætendere debeat.q.107.art.34.n.77.& ſeq. p.243
Offendens Officialem quando dicatur committere crimen læſæ Maieſtatis. q.112.inſp.3.n.10.& ſeq. p.258
Offendentes Nuncios & Oratores Principis an & quando dicantur committere crimen læſæ Maieſtatis. ibid. inſp.4.n.13. p.259
Offenſionis noua cauſa quomodo probetur ad excludendam fracturam pacis,ſeu cautionis de non offendendo. q.107.art.33.n.75.& ſeq. p.243
Omiſſio qualitatis deductæ quid operetur in Inquiſitione.q.1.n.17. p.2
Omiſſio ſubſtantialium, vel ſolemnitatum, vel clauſularum ſolitarum ad quid obliget Notarium. q.157.n.1.2. & 3.cum ſeq. p.335
Opinio quid & quotuplex ſit. q.36.n.32. pag.68
Oratores Principum offendi non debent, & quando offendentes crimen Maieſtatis committere dicantur. q. 112.inſp.4.n.15. p.259
Ordo procedendi in delictis notoriis. q. 21.per tot. p.34
Ordo procedendi contra repertum in flagranti delicto.ibid.per tot. ibid.
Ordo iuris in notoriis non ſeruatur : & quando hoc verum ſit.ibid.n.15.p.35
Oſculi illiciti & oſculantis pœna. q.142. part.4.n.16.& ſeq. p.308

P

Pactum de Quota litis:& de materia vide q.116.per tot. p.267
Parentes pro filiis, & è contra, quando recipiantur in teſtes.q.54 & ſeq. p.96
Parricidij pœna , & delicti atrocitas. q.120.ſect.1.n.1.& ſeq. p.272
Parricidium committens qoando priuetur hęreditate & ſucceſſione.q.120. ſect.2.n.3 & ſeq. p.273
Parricidium quando & quot modis cõmittatur;quandovè eius pœna locum habeat nécne. q.120. ſect.5. n.10. & ſeq. pag.274
Partus ſuppoſiti pœna quæ ſit,quomodo probetur,& quomodo probetur prægnantia matris.q.150.p.10.n.33.p.314
Pater quando teneatur pro delicto filij. q.24.per tot. p.38
Pater præſentans filium criminis reum Curiæ, an faciat eum mitiùs puniri. q.98.caſ.18.n.18. p.212
Patri an & quando liceat filiam in adulterio deprehenſam occidere. q.121. part.1.n.1.& ſeq. p.275
Pauper quando à teſtimonio ferendo arceatur nécne.q.57.per tot. p.108
Pax ſub conditione facta quando valeat.q.5.n.8. p.7
Pax à quibus habenda ſit,ſtante Statuto quod pacem habens mitiùs puniatur. q.14.per tot. p.23
Pax habita à mortuo quando ratificari debeat à conſanguineis.ibid.n.6.p.24
Pax habita à patre pro iniuria facta filio quid operetur.ibid.n.8. ibid.
Pax habita à Minore,ſeu ab eius Tutore vel Curatore, quando valeat. q.15. per tot. ibid.
Pax quid & quotuplex ſit. q.107. art. 1. num.1.& ſeq. p.233
Pax vtrùm probetur facta per fugam & contumaciam.ibid.art.11.n.20.p.236
Pax vt cenſeatur rupta quæ offenſio requiratur.ibid.art.13.n.23. ibid.
Pax an dicatur rupta ex inſulto, non tacto corpore.art.14.n.27. p.237
Pax an cenſeatur rupta per modicam offenſionem art.15.n.39. ibid.
Pax an cenſeatur rupta propter adulterium vel ſtuprum art.16. n.40.& ſeq. pag.238
Pax an cenſeatur rupta per furtum.a.17. num.24. ibid.
Pax an rumpatur per accuſationem vel falſum teſtimonium. q. 107. art. 18. num.43. ibid.
Pax an cenſeatur rupta per offenſionem factam extra territorium.a.19.n.44.ib.
Pax an cenſeatur rupta ex eo quod vnus ex paciſcentibus contra conditionem appoſitam ingrediatur ciuitatem, vel tranſeat per aliquem locum. q.107.art.20.n.45.& ſeq. p.239
Pax an cenſeatur rupta per offenſionem ſecundã inter abſentes. a.21.n.47.ib.
Pax an cenſeatur rupta per offenſionem factam coniuncto paciſcentis.q.107. art.22 n.51. ibid.
Pax vtrùm comprehendat conſanguineos vtrinq;cõiunctos.a.23.n.52.p.240
Pax an comprehendat Conſanguineos & Coniunctos futuros.a.24.n 55.ibid.
Pax an cenſeatur rupta per offenſionem factam filio,vel vxori paciſcentis.q.107.art.25.n.56. ibid.
Pax an cenſeatur rupta per offenſam factam à filiis ſpuriis,vel adoptiuis,vel ſpiritualibus.art.26.n.58. p.241
Pax quando cõprehendat hæredes tam actiuè,quàm paſſiuè.art.27.n.60.ibid.
Pax quando cenſeatur rupta per offenſam factam adhærenti non nominato.art.28.n.66. p.241

Pax an comprehendat fœminas tam actiuè quàm paſſiuè.art.29.n.67.ibid.

Pax an cenſeatur rupta per offenſionẽ factam ſocio itineris art.30.n.69.ibid.

Pax an cenſeatur fauorabilis,vel odioſa. art.31.n.70. ibid.

Pax an dicatur rupta per offenſionem illatã ex noua cauſa. a.31.n.71.p.243

Peculatus crimen,illiúſque pœna,quando habeat locum, & quando non. q.171.n.1.& ſeq. p.359

Perduellionis crimen quando dicatur committi.q.113.inſp.8.n.27. p.263

Periurij deteſtatio, atrocitas, definitio. q.160.§.deteſtatio.n.1. p.340

Periurij pœna quæ ſit, quando habeat locum, & quando non. ibid.§.pœna. num.3.& ſeq. ibid.

Periurium quando committatur ſine dolo.ibid.§ dolus n.25. p.342

Periurus an ſit infamis, & quando. ibid. §.infamia.n.13.& ſeq. p.341

Periurus an & quando repellatur à limine iudicij.ib.§.repel n.15.& ſeq.ibid.

Periurus an ſit qui poſitionibus reſpondendo falſum iurat. ibid. §. poſitio. num.19. ibid.

Periurus quando teſtis eſſe poſſit, vel non.q.56.art.5.n.28. p.104

Peritia, & merita delinquentis quando ipſum excuſent ſeu liberari faciant. q.98.caſ.15.n.13.& ſeq. p.211

Perſonæ quæ carcerari poſſint.q.27.n.13. & ſeq. p.48

Perſonæ, quæ torqueri non debent, referuntur.q.41. p.77

Phyſiognomia mala quando faciat iudicium ad torturam.q.52.n.18. p.94

Plagiarij pœna.q.167.n.18. p.355

Poculum amatorium, vel abortionis, vel ſterilitatis præbẽs,aut recipiens,an & qua pœna puniatur. q.122. p.5. n.11. pag.277

Pœna quando ex temporis diuturnitate minuatur.q.10.per tot. p.16

Pœna quando tranſeat ad hæredes & ſucceſſores.ibid.n.12.18.& 19. p.17

Pœna ex quibus cauſis augeatur. q.18. per tot. p.27

Pœna mortis quando & in quibus caſibus inferatur.q.20.per tot. p.32

Pœna maior quando abſorbeat minorem q.22.n.2.& 9. p.37

Pœna confiſcationis bonorum quando locum habeat.q.25.per tot. p.42

Pœna priuatum carcerem habentis quæ ſit.q.27.n.3. p.47

Pœna frangentis pacem. q.107. art.6. num.13.& ſeq. p.234

Pœna conuentionalis fractæ pacis, vel treugæ,cui applicetur.a.8.n.16 p.235

Pœna conuentionalis fractæ pacis, vel treugæ, an poſſit iterum exigi. art.9. num.17. ibid.

Pœna mortis imponenda hæreticis. q.189.n.1. p.401

Pœna priuationis beneficiorum in cauſa hæreſis.ibid.n.7. p.402

Pœna carceris in cauſa hæreſis. q.193. num.12. p.409

Pœna pecuniaria in cauſa hæreſis. ibid. n.15.& ſeq. p.410

Pœna pœnitentis in cauſa hæreſis pœnitentiã non adimplentis. ib.n.17.ib.

Pœnarum diſtinctio, genus,& materia. q.19.per tot. p.29

Pœnæ de Iure Canonico quæ ſint,q.19. num.8. p.31

Pœnitentia in delictis quando ſuffragetur.q.124.part.3.n.9.& ſeq. p.281

Pœnitentis hæretici bona confiſcata an per pœnitentiam recuperentur. q.190.n.6. p.405

Præparatio armorum quãdo faciat indicium ad torturam. q.52. n.17. p.94

Præſcriptio quando interrumpatur q.10. num.7. p.17

Præſcriptio in quibus delictis non admittatur.ibid.n.8. ibid.

Præſcriptio iuris confiſcandi bona hæreticorum.q.190.n.14. p.404

Præſupmtio, per quam ſemel malus in eodẽ genere mali ſemper præſumitur malus,quid operetur.q.23.n.5. p.38

Præſumptio quid & quotuplex ſit q.36. num.8. p.67

Præſumptiones excludentes dolum. q.89.inſp.3.n.5.& ſeq. p.198

Præſumptio violenta in crimine hæreſis.q.187.n.5. p.398

Præuaricator quis dicatur.q.4.n.8. p.5

Præuentio in delictis quando detur.q.7. num.18. p.12

Principes quinam habeant aggratiandi facultatem.q.6 n.4. p.8

Principes Superiorem non recognoſcentes quas gratias facere poſſint. ibid.n.8. ibid.

Principis aſſertioni & teſtimonio quando plenè credendum ſit.q.63.cap.3. n.16.& ſeq. p.130

Principis & ſuperioris iuſſus quando excuſet à pœna. q.97. caſ.1. n.1. & ſeq. pag.207

Principis iuſſus quando excuſet Iudicem à pœna caſ.2.n.5.& ſeq. ibid.

Priuilegia fori quibus competant. q.8. num.4. p.13

Probatio

Index.

Probatio quid ſit & quotuplex. q..36.n.1. pag.66
Probationes plenæ an cenſeantur purgatæ per torturam q.40.per tot. p.76
Probationes in Crimiualibus quando eſſe debeant luce meridiana clariores.q.86. n.1. & ſeq. p.193
Procarator quando poſſit eſſe teſtis. q 60. illat 5.n.33. & ſeq. p 114
Procurator in criminalibus quando interuenire poſſit.q 99.p.1.n.1.& ſeq p. 213
Procurator fiſcalis per calumniam inſtigans quomodo puniatur.q.16.n.4. p.25
Procurator aſſertus quando furtum committat exigendo à debitore. q.170.n 1. & ſeq. p.359
Prodigus quando teſtis eſſe poſſit. q. 56. num.73. p.108
Proditor quando teſtis eſſe poſſit ibidem art.12.n 71. ibid.
Proditor quis dicatur q.18.n.29. p.29
Proditorius homicida quis dicatur. ibid. num 28. ibid.
Prohibens aliquem teſtari quomodo puniatur. q.161 n.1. p.344
Promiſſores de non offendendo an vnus teneatur pro alio ſeu potius in ſolidum. art.10.n.18. p 235
Promittens bonum litis euentum apud Iudices quomodo puniatur.quæſt 111. art.12.n.22. p 253
Proteſtatio in tortura infligenda quomodo interponatur, quando valeat, & quid continere debeat? & pleniùs de materia. q 40.per tot. p.76
Proteſtatio an & quando excuſet proteſtantem ab hæreſi.q.178 n.36. p.376
Prouocatus quando quis dicatur, & quomodo probetur prouocatio. q.125. p.7. §.4 n.43.& ſeq. p.285
Proxeneta quando teſtis eſſe poſſit. q.60. illat.16.n.75 & ſeq. p.117
Puberes & pubertati proximi qui dicantur. q.91.n.1.& ſeq. p.201
Publicatio teſtis quid & quotuplex ſit, quæ requirantur ad illius formam & ſubſtantiam, quando publicationis commiſſio vitiet ſententiam & proceſſum, quando teſtes non publicati probent néene.q.7c.c.1.n.1.& ſeq. p 167
Purgatio propter hæreſim quando indicenda ſit & quibus. q.194.n.5. p.411
Purgationis forma. ibid n.8. ibid.

Q

Q*ualitates* non expreſſæ in Inquiſitione reddũt eã nullã.q.1.n.10.p.2
Quando *qualibet* cauſa excuſet à dolo, à culpa, & à temeritate. q. 90.inſpect.1. n.1.& ſeq. p.200
Querelans etiam in articulo mortis quale faciat iudicium contra querelatum, & quid proſit eius exculpatio. q.46. pag.83.
Querela ſola ſufficit ad inquirendum in crimine Adulterij, & aliis quibuſdam q.2.n.8.& ſeqq. p.4

R

R*Apiens* meretricem quomodo puniatur.q.145.§.meretrix n.12 p.316
Rapiens monialem qua pœna puniatur. ibid §.moniales n.16 & ſeq. ibid.
Raptores an fori priuilegium allegare poſſint.q.7.n 6. p.10
Raptus, & illius pœna. q. 145. §. Raptus. n 4.& ſeq. p.315
Raptus quando committatur in mulierem volentem, & ſine vi.ib.§.vis.n.10. ibid.
Raptus attentatus quomodo puniatur. ib. §.conatus.n 14. p.316
Ratificatio in delictis quem locum habeat. q.24 n.31. p 40
Ratificatio in delictis an & quando mandato æquiparetur.q.135 p.2.n.5.& ſeqq. pag 315
Ratio bona an ſit quando teſtis dicit, *ſcio quia ſum vicinus, vel conſanguineus.* q.70.c 4 n.46. & ſeq. p.161
Ratio qualis eſſe debeat ad hoc vt dictum teſtis ſuſtineatur. ibid. c.3. n 28. & ſeq. pag.160
Rebellionis crimen quando committi dicatur q.113.inſp.2.n.7 & ſeq. p.261
Receptans bannitos quomodo puniatur. q 133.c.1.n.1. p 294
Receptans fures qua teneatur pœna. ibid. c.2.n.6.& ſeq. p.295
Receptans bannitos & delinquentes ignoranter, quomodo puniatur. ibid cap.3. n.9.& ſeq. ibid.
Recipiens aut dans aliquid pro recipienda gratia à Sede Apoſtolica, quomodo & quando puniatur.q.111.art.13.num.23. & ſeq. p.254
Relapſi qui dicantur? qua pœna, & quando puniantur q.195 n.1.& ſeq. p.412
Relaxatus ſub fideiuſſore reuocari poteſt ad carceres q.4.n.12. p.6
Remiſſio quid ſit, & quando valeat. q. 5. num.8. p 7
Remiſſoria ad examinandum teſtes quando concedi debeat in Ciuilibus. q. 77. cap.1.n.1.& ſeqq. p.177
Remiſſoria ad examinandum teſtes quando ſit in Criminalibus concedenda. q.77.c 2 n 8.& ſeq. p.178
Remiſſoria ibidem quando concedatur néene in Ciuilibus & Criminalibus. ibid.n.10.& ſeq. ibid.

Repulſa teſtium quando admittatur in Criminalibus. q 62. limit.9. num. 37. & ſeq. p.125
Requiſitio facienda per Epiſcopum Inquiſitori.& è contrà.q.186.n.21. p.394
Reſcriptum quando impetranti non ſuffragetur.q.6.n 22. p.9
Reſcriptum obreptitium, vel ſubreptitium impetrans quomodo puniatur. q. 150. part.6.n.21. p.323
Reſiduι pœna quando locum habeat? & crimen Reſidui quomodo committatur.q.171.n.1.& ſeq. p 319
Reſtitutio in integrum an & quando concedatur maiori, minori. mulieri, ſiue alteri ad examinandum poſt publicationem q. .c.15.n.66 & ſeq. p.173
Reſtitutio in integrum quando detur minori aduerſus ſuam confeſſionem. q 8. c.10 n.45 & ſeq p.189
Reuelare delicta quis & quando teneatur. q.51. p 90
Reus an debeat eſſe præſens vt inquiri poſſit in eum q.1.n.33. p 3
Reus quando poſt relaxationem poſſit ad carceres reuocari.q.4.n.14. p 6
Reus repertus in flagranti crimine quomodo puniatur? & quo ordine in eum procedatur.q.21.n 18.& 20. p.36
Reus in flagranti crimine repertus poteſt ſtatim torqueri.ibid.n.21. ibid.
Reus qui non habet in bonis, an & quando liceat in corpore? ſeu deficiente pecunia ex cauſa paupertatis quando infligatur pœna corporalis. q 26. per tot. pag.45
Reus non reſpondens, vel non præcisè reſpondens, quando torqueri poſſit. q. 7. per tot. p 69
Reus conuictus ſeu confeſſus de vno furto, alióve delicto, quãdo poſſit ſuper aliis torqueri & interrogari. ib. per tot. ibid.
Reus quando poſſit torqueri, & per quantum tempus in tormentis detineri, & in illis repeti.q.38.per tot. p.71
Reus non ſufficienter tortus quando poſſit extra ordinem condemnari? & plenè de materia,q.40. per tot. p.76
Reus quando poſſit de ſociis interrogari. q.43 n.1 & ſeq. p 79
Reus interrogatus de crimine quod commiſit, negando delictum medio iuramento an dicatur periurus. quæſt. 160. §.Reus.n.28. p.342
Ruſtici Clericorum coram quo Iudice conueniantur.q.8.n 17. p.14
Ruſticus an & quando excuſetur à delicto, ſeu minùs puniatur.q.98 caſ.11.num.3. & ſeq. p.210

S

SAcerdotes exſpoliantes Aras quomodo puniantur.q. 0.n.17. p.33
Sacerdos an poſſit ſibi in Confeſſione expoſita reuelare.q 51. p.90
Sacrilegium quid & quotuplex ſit? & quãdo committatur.q. 2.n. .& ſeq. p.360
Sacrilegium vt commiſſum dicatur, quis locus dicatur ſacer, & quæ res ſacræ. ibid n.1 & ſeqq. ibid.
Sæuitia viri an præſumatur? & quomodo probanda ſit.q.143.§ probatio ſæuitiæ. n.25.& ſeq. p.311
Saluus conductus quando & à quibus concedi poſſit, & quando valeat. q 29. per tot. p.51
Sanguis fluens è cadauere occiſi quando faciat indicium ad torturam.quæſt.52. num.15. p 94
Sarcinator vtens re ad ſarcinandum recepta quomodo puniatur. q. 169. num. 1. & ſeq. p.358
Schiſmatis materia, & qui dicantur ſchiſmatici.q.184.n.1. p.388
Schiſmaticorum pœna.ibid.n.10. p.389
Scripturas falſas producens quomodo puniatur.q.159 p.1.n.1 & ſeq. p.339
Seculares de Eccleſiaſticis cauſis cognoſcere non valent.q.1 n.29. p.2
Semel abſolutus amplius pro eodẽ delicto moleſtari non debet. q 4 n.1. p.5
Senes qui dicantur. q.76. p.3 n.15. & ſeq. pag. 176
Senes qui reputentur & quando minùs puniantur.q.92.n.1 & ſeq. p.202
Sententia quãdo retractetur.q.11.n 5.p.19
Sententiam latam ab vno Iudice quando alius poſſit exequi.ibid n.16. p.20
Sententia in cauſa hæreſis quomodo proferenda q.185 n 35. p.392
Sententiarũ diuerſæ formulæ. ib. n.36. ib.
Sententia ferenda contra hæreticum de conſilio Peritorum ibid.n.37. p.393
Seruus delinquendo de mandato domini quando excuſetur. q.97. caſ.9. num. 10. pag.209
Signũ quid & quotuplex ſit q.36 n.35.p.68
Simplicitas an & quando excuſet ab hæreſi.q.179.n.3. p.377
Simulatio quid & quotuplex ſit. q 162 p.1. num.1. p.345
Simulatio quomodo probetur.ibid part.3. num.11. p.346
Simulatio quibus coniecturis arguatur ib. part 4.n.14. ibid.
Simulatus contractus an & quando præſumatur ex eo quod venditur remaneat in poſſeſſione rei vindictæ. ibid. part. 5. n.34. p.347

Singularitas

Singularitas teſtium circa probationis materiam q.64 per tot. p.133
Singularitas teſtium quotuplex ſit. ibid. n.2.& ſeq. ibid.
Singularitas teſtium quomodo inducatur. num. 6. ibid.
Socius criminis quale indicium faciat contra ſocium.q.43.per tot. p.79
Socius pro ſocio quando teſtis eſſe poſſit. q.60.illat.15.n.71.& ſeq. p.117
Sodomia crimen & illius pœna.q.148.n.1. & ſeq. p.318
Solicitator quando poſſit eſſe teſtis. q. 60. illat.6.n.40 & ſeq. p.114
Sortilegium quid ſit,quotuplex,& quomodo puniatur. q. 20. n.8. & plurib. ſeqq. pag 32
Sortilegia qualia dicantur hæreticalia, & qualia non q.181.n.1.& ſeq. p.377
Sortilegia ad tentandum alicuius pudicitiã fabricata an ſint hæreticalia,& quomodo puniantur.ibid n.26. p.382
Sortilegiorum Iudex quis ſit. ibid. n. 26. ibid.
Specialia plura in crimine læſæ-Maieſtatis.q.118.n.1.& ſeq. p 269
Spurius quando poſſit eſſe teſtis.quæſt.56. art.12.n.64. p.107
Statutum quòd vnus teneatur pro alio, quando valeat.q.24 per tot. p.38
Stellionatus crimen quid ſit, & quandò dicatur committi.q.19.n.7. p.31
Stuprator quando ſtupratæ puellæ dotem dare teneatur.quæſt.147.§.dos. num.9 pag.317
Stuprum quid, & quotuplex ſit.ibid.§.ſtuprum, n.1. ibid.
Stuprum quomodo probetur.ibid. § probatio,n.13. p.318
Subditus pro ſuo domino quando admittatur ad teſtificandum, & quando non. q.55.inſp.3.n.23.& ſeq. p.100
Subornantis teſtes pœna.q. 67.§.7.n.45. & ſeq. p.152
Subripiens ſcripturas alterius quomodo puniatur.q.159.p.7.n.23. p.323
Supplicatio vtrùm inducat confeſſionem. q.5.n.18. p.8
Surdus quando poſſit eſſe teſtis. quæſt.61. oppoſ.11.n.7. p.110
Surdus in delictis quando excuſetur & quando puniatur. q. 98. caſ. 17.n.17. & ſeq. p.211
Suſpicio quid & quotuplex ſit.q.36.n.26. pag.68

T

T*Emeritas* an & quando ſit punibilis. q.90.inſpect.1.n.1. p.200
Terminos amouens quomodo puniatur. q.168.n.14. p.357
Teſtamentum Carcerati quando valeat. q.35 n.6.& 7. p.65
Teſtari aliquem compellens, vel prohibens, quomodo puniatur. q. 161.n.1: pag.344
Teſtes quot requirantur in probatione iudiciorum.q.37.per tot. p. 9
Teſtes parentes pro filus, & è contrà, quando recipiantur, vel repellantur. q.54.reg.3.n.17.& ſeq. p.97
Teſtes domeſtici quando admittantur. q.55.inſp.1.n.1.& ſeq. p.98
Teſtes coloni, inquilini, & emphyteutæ, quando recipiantur. ibid. inſp. 4. n. 26. pag 101
Teſtes deponentes vſuras perſoluiſſe alicui an probent vſuram. q.60.ill.2.n.14. & ſeq. p 112
Teſtes an ſufficiat quod ſint habiles & idonei, an verò requirantur omni exceptione maiores? quid in Criminalibus? quid ſi agatur de reprobando alios teſtes? & an detur appellatio, ab admiſſione teſtium inhabilium. q 62. num.8. p.122
Teſtes inhabiles quando admittantur in factis nocturnis? & quomodo, deponere debeant vt probent? & an ſint de falſo ſuſpecti. ibid. limit.2.n.12.& ſeqq. ibid.
Teſtes inhabiles quando admittantur in his quæ ſunt difficilis probationis. ibid. limit. 1:n.9. ibid:
Teſtes inhabiles admittendi quando veritas aliter haberi non poteſt. ib. lim. 3. n.15 & ſeq. p.123
Teſtes inhabiles in criminibus exceptis an admittantur.ibid.n.19. ibid.
Teſtes inhabiles an recipiantur ad Rei defenſionem. ibid n.20. ibid.
Teſtes inhabiles in cauſa Matrimonij. ib. num.22. p 124
Teſtes inhabiles in Inſtrumentis & Teſtamentis; & quid ſi ſint à Partibus rogati.ibid.n.24. ibid.
Teſtes inhabiles quando ſint admittendi ex tacito Partium conſenſu per non oppoſitionem, vel expreſſo; vel officio Iudicis repellendi. ibid. n.33 & ſeq. limit.8. p.125
Teſtes inhabiles quando probent contra producentem, ſiue vnus, ſiue plures ſint. ibid.limit.10. n.40.& ſeq p.126
Teſtes inhabiles examinati quando examinati non debuerant, an probent,vel faciant indicium. ibid. limit. 11.n. 52. & ſeq. ibid.

Teſtes inhabiles quando admittantur in pluribus aliis caſibus.ibid.n.75.& ſeqq. pag.128

Teſtes inhabiles quando non admittantur etiam in caſibus in quibus aliàs admitterentur.ibid.n.78.& ſeq. p.129

Teſtes plures inter ſe contrarij, an probent & quando.q.65.part.1.n.1.& ſeqq. pag.137

Teſtes de auditu an & quando probent conſanguinitatem q.69 cap.2.num.15. & ſeqq. p.156

Teſtes de auditu an & quando probent in antiquis.ibid c.3.n.21.& ſeq. ibid.

Teſtes de auditu proprio an & quando probent.ib c.4.n.25.& ſeq. ibid.

Teſtes de auditu an & quando probent ſi loquentis vocem ſibi benè notam habere aſſerant.ibid.cap 5.num.31.& ſeq. pag.157

Teſtes de auditu ex interiecto, vel interiecta cortina quando probent. ibid. c.6. n.34.& ſeq. ibid.

Teſtes de auditu deponentes ſuper Copula carnali ex interiecto pariete quando probent.ib.c.7 n. 8.& ſeq. p. 58

Teſtes deponentes ſine ratione & cauſa ſcientiæ quando probent. q.70.c.1 n.1. & ſeq.& c 2.n 16. & ſeq. ibid.

Teſtes qualem debeant reddere rationem vt probent.ibid.cap.3. & 4.n.28.& ſeq. pag.160

Teſtes deponentes extra articulos quando probent.q.71.n 1 & ſeq. p.162

Teſtes non cognoſcentes litigantes an admittantur.ibid oppoſ.25 num.8.& ſeq. ibid.

Teſtes examinati Parte non citata quid & quantum probent generaliter 1 & præſertim in ciuilibus cauſis. q.72. c.1. n.1 & ſeq. p.163

Teſtes Parte non citata examinati quantum probent in Criminalibus. ibid.c.2. n.16.& ſeq. p.164

Teſtes ſine iuramento examinati an & quando probent.q.74 per tot. p.166

Teſtes an & quando poſſint examinari poſt publicationem. q.75. cap.4. n.15. & ſeq. p.168

Teſtes poſt concluſum in cauſa quando examinari poſſint. ibid.cap.5. num.29. & ſeq. p.169

Teſtes quando poſſint examinari poſt renunciationem à Parte factam.ibid.c.6. n.31.& ſeq. ibid.

Teſtes an & quando poſt publicationem factam in prima inſtantia poſſint examinari in ſecunda.ibid.c.7.n.36.& ſeq. pag.170

Teſtes poſt publicationem, non tamen diſcitis teſtificatis, an poſſint examinari,& quando.ibid.cap.8.num.42.& ſeq. pag.171

Teſtes quando poſt publicationem poſſint examinari ſuper titulo & poſſeſſione quando in primis articulis fuit articulatum de præſcriptione,& è contrà. ibid. cap 9.n.47.& ſeq. ibid.

Teſtes an & quando poſt publicationem examinari poſſint, ſi ante eam inducti fuerint nulliter & non ritè examinati. ibid.c.10.n.50.& ſeq. p.172

Teſtes ſi rectè fuerint recepti & examinati, eorum tamen publicatio nulla ſit, an & quando poſſint examinari alij, vel ijdem repeti. ibid. cap.11.num.52. & ſeq. ibid.

Teſtes ſi fuerint ritè examinati, an & quãdo poſſint alij examinari, vel ijdem repeti, ſi publicatio minùs ritè facta ſit. ibid.c 12 n.54.& ſeqq. ibid.

Teſtes in Criminalibus quando poſſint examinari poſt publicationem. ib c.14. n.63.& ſeq. p.173

Teſtes ante litem conteſtatam & ad perpetuam memoriam an & quando in iudicio Ciuili examinari poſſint ex parte Actoris: & examinati quid & quando probent q.76 p.1.n.1. & ſeq. p.174

Teſtes an & quando poſſint examinari ante litem conteſtatam ad perpetuam rei memoriam,ex parte Rei; & examinati quid & quantum probent. q. 76. p.2.n.11. & ſeq. p 175

Teſtes ſenes, valetudinarij, vel diù abfuturi, an & quando poſſint examinari ante litem conteſtatam, & ad perpetuam rei memoriam. ibid. part.3. n.15. & ſeq. p.176

Teſtes in Criminalibus an & quando poſſint examinari ante litem conteſtatam. ibid.p.4 n.21. ibid.

Teſtes vt examinentur ante litem conteſtatam quid requiratur. ibid. p.5. n.24. & ſeq. p.177

Teſtes quando poſſint aut debeant in ſuis domibus examinari. q. 77. cap.5. n.22. & ſeq. p.179

Teſtes quando cogi poſſint ad teſtimoniũ ferendum.q.78.c.1.n.1. & ſeq. p.180

Teſtes qui non poſſint cogi ad ferendum teſtimonium.ib.c.2.n 11 & ſeq. ibid.

Teſtes quando torqueantur. q.79. num.1. & ſeq. p.182

Teſtes vltrò ſe examini offerentes an fidem faciant. q. o.n.1. & ſeq. ibid.

Teſtes quando poſſint per ſcripturam deponere.ib.opp.55.n.3.& ſeq. ibid.

Teſtes quaodo poſſiot examinari die feriata,& examinati an probent q.80. oppoſ.36.n.8.& ſeq. p.183
Teſtes quando poſſint examinari extra terminum.q.80.oppoſ.37.n.9.& ſeq. pag.183
Teſtes quando ſecretè & ſingulariter examinari debeant. ibid. oppoſ.38. n.12.& ſeq. ibid.
Teſtes quando debeant per extenſum examioari.ibid.oppoſ.39.n.14. p.184
Teſtes io articulo mortis cõſtituti quãdo poſſint examinari.ib.oppoſ.40.n.15.ib.
Teſtes examinati in iudicio nullo quid probeot.ibid.oppoſ.41.n.19. ibid.
Teſtes falſos producens an & qnando puniatur.q.159.p.1.n.1.& ſeq. p.339
Teſtes quot ſufficiãt ad cõdemnandũ in crimine hæreſis.q.188 § 6.n.6.p. 399
Teſtes excommunicati,vel aliàs iobabiles, quando recipiantur, & quantum probent.ibid.§ 4 n.7. p.400
Teſtes domeſtici, familiares, & cooſanguinei in cauſa hæreſis.ib. § 8.n.11.ib.
Teſtes ſingulares in cauſa hæreſis. ibid. §.9.n.12. p.401
Teſtibus hinc inde contrariis & ſibi inuicem contradicentibus, quibus magis credendum ſit. q.65. p.3.n.27.& ſeq. pag.139
Teſtibus coadiuuantibus inſtrumentum an & quando magis credatur quam illud reprobantibus.q.158.p.2. n.17.& ſeq. p.338
Teſtibus à Notario examinatis aſſerentibus non ſic depoſuiſſe prout Notarius ſcripſit,quando magis illi credatur quàm ipſi Notario. ibid.p.3.n.24. & ſeq. ibid.
Teſtis vnicus de viſu qnando faciat indicium ad torturam.q.37.per tot. p.69
Teſtis dicens ſe falſum depoſuiſſe de mandato alterius,quod indiciũ faciat contra talem mandantem q.45. p.82
Teſtis dicens in articulo mortis, ſe falſum depoſuiſſe, quid probet,ſeu quid operetur talis declaratio.q.46. p.83
Teſtis inimicus quando à teſtimonio repellatur.q.53.per tot. p.95
Teſtis conſanguiocus,& affinis,quando à teſtimonio repellatur, vel admittatur.q 54.n.1.& ſeq. p.96
Teſtis frater quando recipiatur,& quando repel.ibid.reg.2.n.10 & ſeq. p.97
Teſtis vxor,ſeu maritus,quando admittatur & quando repellatur.ib. reg.4. num.28.& ſeq. p.98
Teſtis familiaris,famulus,ancilla, quando pro ſuo Domino admittatur, vel non.q.55.inſp.2.n.18.& ſeq. p.100
Teſtis vaſallus ſeu ſubditus.ibid. inſp.3. num.23. ibid.
Teſtis amicus.ibid.inſp.5.n.29. p.101
Teſtis infamis infamia iuris. q.56. art. 1. num.13.& ſeq. p.102
Teſtis infamis infamia facti. ibid. art.2. n.19.& ſeq. p.103
Teſtis crimino ſus.ib.a.3.n.20. & ſeq.ib.
Teſtis carceratos ſeu accuſatus.ibid a.4. num.24. p.104
Teſtis Periurus.ibid.art.5.n.27. ibid.
Teſtis Iudæus,Hæreticus,Infidelis. ibid. art.6.n.30. ibid.
Teſtis non Cooſeſſus, non Communicatus, Adulter, Concubinarius, Excommunicatus an & quando admittatur.ibid.art.7.n.34.& ſeq. p.105
Teſtis Baonitus quando repellatur néc ne.ibid.art.8.n.44 & ſeq. ibid.
Teſtis Vſurarius.art.9.n.51. p.106
Teſtis Leno.art.10.n.53. ibid.
Teſtis Meretrix. ibid.
Teſtis Birruarius.art.11 n.56. ibid.
Teſtis Spurius.ibid.art.12.n.64. p 107
Teſtis Blaſphemator.n.65. ibid.
Teſtis Luſor.n.66 ibid.
Teſtis Ebrius.n.67. ibid.
Teſtis Hiſtrio.n.68. p.108
Teſtis Apoſtata.ibid.n.69. ibid.
Teſtis Decoctus.n.70. ibid.
Teſtis Proditor.n.71. ibid.
Teſtis Fuſtigatus.n.72. ibid.
Teſtis Prodigus.o.73. ibid.
Teſtis Calumniatcr.n.74. ibid.
Teſtis Pauper.q.57.per tot. p.108
Teſtis Infans, Impubes, Mioor,quando arceatur à teſtimonio, & admiſſus quam faciat fidem.q.58.per tot p.109
Teſtis Mulier in cauſa crimioali. q.59. caſ.1.per tot. p.110
Teſtis Mulier in cauſa Ciuil.caſ.2.n.6.ib.
Teſtis Mulier in Teſtamento. caſ.3.n.9. pag.111
Teſtis in cauſa propria,vel in qua habet commodum,ioter eſſe,aut affectionẽ, an & quando repel.q.60 per tot.ibid.
Teſtis Accuſator.ibid.illat.1.n.14 p.112
Teſtis de Vniuerſitate.ibid.illat.17.n.85. & ſeq. p.118
Teſtis Tutor.ib.illat.8.n.45.& ſeq.p.115
Teſtis Inhabilis quis dicatur, quis Idoneus,integer, legitimus, & omni exceptione maior ? quomodo etiam,& per quem huiuſmodi qualitas probaoda ſit.q.62.n.1.& ſeq. p.121
Teſtis vnicus an & in quibus caſibus faciat pleoam probationem.q.63.c.1. per tot. p.129

Teſtis vnicus deponens in pacto proprio an & quando probet.q.63.cap.4.n.27.& ſeq. p.131
Teſtis ſibi ipſi varius & contrarius, an & quando & qua pœna puniatur. q.66. part 1.& 2.n.1.& ſeqq. p.142
Teſtis varius & ſibi contrarius quando poſſit torqueri.ib.p.3.n 64.& ſeq.p.143
Teſtis primum, an ſecundum dictum attendi debeat, & quando. ibid. p.4. n.19.& ſeq. p.144
Teſtis qui in tortura eſt ſibi contrarius ſeu varius, an primum, vel ſecundum illius dictum attendatur. ibid. part.5. n.39.& ſeq. ibid.
Teſtis dictum iudiciale, contrarium extra iudiciali, an præualeat, & quomodo attendatur.ibid.part.6.n.43.& ſeq. p.145
Teſtis an & quando poſſit ſuam depoſitionem corrigere incontinenti, vel ex interuallo.ibid.part.7.n.49. p.146
Teſtis vnicus ſibi varius & contrarius quid probet & generaliter ac ſpecialiter de materia.ibid.p.9. n.75.& ſeq. pag.147
Teſtis falſi deteſtatio & pœna.q.67.§.1. n.1.& ſeq. p.149
Teſtis falſus à quo Iudice puniri poſſit ibid.§.2.n.11.& ſeq. ibid.
Teſtis falſus quantum probet, & quando puniatur de falſo.ibid. § 3.n.18.& ſeq. p.150
Teſtis in parte falſus quando in totum dicatur falſus.§ 4.n.19.& ſeq. p.151
Teſtis nulliter & inutiliter falſum deponens quando puniatur.ibid. §.5.n.37.& ſeq. p.151
Teſtis quando dicatur varius, & quando vacillans, & ſimilia de materia latè. q.66.part.1. p.142
Teſtis tacens veritatem quomodo puniatur.q.67.§.6.n.41.& ſeq. p.152
Teſtis corrupti pœna, & probatio. ibid. §.7.n.45,& ſeq. ibid.
Teſtis Inſtructus.§.8.n.55.& ſeq. p.153
Teſtis de credulitate quando probationem vel indicium faciat. q.68. §.1. n.12.& ſeq. ibid.
Teſtis an & quando poſſit poſt publicationem examinari in cauſa Matrimoniali.q.75.c.1.§.n.57.& ſeq. p.173
Teſtis falſus in cauſa hæreſis.q.188.§.2. num.4. p 399
Teſtis periurus in cauſa hæreſis. ibid. §.5.n.8. ibid.
Teſtis inimicus in cauſa hæreſis. ibid. §.6.n.9. p 400
Teſtis hæreticus & Iudæus. ibid. §.7. num.10. ibid.
Teſtis Iudex & Arbiter. q. 60. illat.3. num.10. p.112
Teſtis Aduocatus.illat.4.n.28. p.113
Teſtis Procurator.illat.5.n.33. p.114
Teſtis Sollicitator.illat.6.n.40. ibid.
Teſtis Adminiſtrator.illat.7.n.43. ibid.
Teſtis Curator, Executor teſtamenti, Actor ad liteſ.ill.8.n.45. p.115
Teſtis Legatarius, Hæres, Fideicommiſſarius.illat.9.n.48. ibid.
Teſtis Creditor, & Debitor.illat.10.n.56. pag.116
Teſtis Venditor.q.60.ill.11.n.59. ibid.
Teſtis cedens pro ceſſionario.ill.12.n.61. ibid.
Teſtis donator pro donatario.ill.13.n.64. ibid.
Teſtis fideiuſſor.ill.14.n.66. p.117
Teſtis ſocius.ill.15 n.71. ibid.
Teſtis Proxeneta.ill.16.n.75. ibid.
Teſtis Abbas ſeu Prælatus pro ſuo Monaſterio, vel Eccleſia. q. 60. ill. 18. num 106. p.119
Teſtis furioſus.q.61.oppoſ.9.n.1.& ſeq. pag.120
Teſtis Cœcus.n.5. ibid.
Teſtis Mutus & Surdus.n.7. ibid.
Teſtis Clericus contra Laïcum.n.9.ibid.
Teſtis Laïcus contra Clericũ.n.14.p.121
Teſtis Religioſus.n.17. ibid.
Teſtium inhabilium repulſa admittenda in cauſis Summariis, vel non. q.62. limit.9.n.37.& ſeq. p.125
Teſtium inhabilitas quando ſit conſideranda, an tempore depoſitionis, vel actus.ib.limit.12.n.54.& ſeq.p.127
Teſtium inhabilium fides quando ex numero ſuppleatur. ibid. limit. 13. n.61.& ſeq. ibid.
Teſtium inhabilium fides quando ſuppleatur vel ex magna fide conteſtium, vel ex adminiculis.ibid. limit. 14.per tot. p.128
Teſtium ſingularitas.q.64.per tot.p.133
Teſtium contrariorum concordia quomodo facienda, in communi. q.65. part.2.n.10.& ſeq. p.138
Teſtium depoſitio ad concordiam reducenda, in ſpeciali.ibid.part.4.n.54.& ſeqq. p.141
Teſtium repetitio facienda.q.66.part.8. n.58.& ſeq. p.146
Teſtium examen quando poſſit per Iudicem Notario committi.q.77.cap.4. n.20.& ſeq. p.179
Teſtium numerus effrenatus refrenandus eſt. q.80. oppoſ.41. n.17.& ſeq pag.184

Teſtium

Teſtium communia in cauſa hæreſis. q.188.§.1.n.1. p.399
Teſtimonium de auditu alieno an & quando probet.q.69.cap.1.n.1.& ſeq. pag.155
Theſaurus inuentus in fundo proprio, vel alieno, publico vel priuato, ad quem ſpectet:& de materia Theſauri.q.104.inſp.1.n.1.& ſeq. p.225
Tori ſeparatio quando concedatur propter notorium ſeu occultum adulterium.q.143 §.notorium,& occultum. n.11.& ſeq. p.310
Tori ſeparatio quando detur per ſodomiam.ibid.§.ſodomia.n.15.& ſeq.ib.
Tori ſeparatio quando concedatur propter hæreſim.ib.§.hæreſis.n.17 p.310
Tori ſeparatio quando concedatur propter viri ſæuitiam.ibid.§.ſæuitia.n.21. & ſeq. p.311
Tortura in quibus caſibus non inferatur, etiam quod legitima præcedant indicia: & de pluribus conſiderationibus per Iudicem habendis antequam ad torturã deueniat q.38.per tot p.71
Tortura per quantum tempus poſſit inferri, & in ea Reus repeti.ibid. per tot. ibid.
Tortura quando poſſit inferri denegatis defenſionibus & copiis indiciorum. q.39.per tot. p.74
Tortura an debeat dari conuicto? & ſi detur an per torturam illatam cenſeantur purgata indicia & plenæ probationes.q.40. p.76
Tortura quibus perſonis poſſit inferri, & quibus non.q.41.per tot. p 77
Tortura quibus in cauſis inferri poſſit, & quibus non.q.42.per tot. p.78
Tortura quando præſumatur illata ſine indiciis,& quot modis probetur.q.83. cap 1.n.1.& ſeq. p.191
Tortura an poſſit inferri ei qui Curiam adit affectatè reuelando delictum, & quale indicium oriatur ex tali reuelatione & inquiſitione affectata.q.52. num.7. p.93
Transfuga quomodo puniantur. q. 20. num.23 p.34
Treuga quid ſit.q.107.art.1.n.1. p.233
Turbator publicæ pacis quomodo puniatur.q.20 n.24. p.34
Tutor pro pupillo quando pacem facere poſſit q.15.n.1.& ſeq. p 24
Tutor quando poſſit eſſe teſtis pro pupillo.q.60.illat.8.n.45.& ſeq. p.115

V

V*Acillatio* quando faciat indicium torturam q.52.n.3. p 92
Vadens ad Curiam affectatè reuelando delictum commiſſum, ſolicitans & perquirens ſtudioſiùs, quando indicietur ad torturam.ibid.n.7. p.93
Vagabundus vbi puniri poſſit.q.7. num.8. pag.10
Vagabundus quomodo citetur. q. 11. num.12. p.19
Variatio quando faciat indicium ad torturam q.52.n.2. p 92
Vaſallus quando admittatur ad teſtificandum pro ſuo domino.q.55.in p 3. num.23.& ſeq. p.103
Vaſtatores vinearum, & inciſores arborum alienarum, quomodo puniantur.q.20.n.19. p 33
Vehemens ſuſpicio in crimine hæreſis. q 187.n.4. p.398
Vendens rem duobus quando teneatur pœna falſi. q.150. part.9.n.31.& ſeq. pag 324
Venditor quando à teſtimonio arceatur, vel admittatur q 60.illat.11 n.59. pag.116
Venefici granitas & atrocitas.quæſt.122. part.1.n.1.& ſeq. p 276
Veneni præſumptiua probatio quando ſufficiat.q.122 part.4. num.8. & ſeqq. pag 277
Venenum vendens, emens, conficiens, aut retinens, qua pœna puniatur. q.122.part.3.n.6. & ſeq. p.176
Verba, *plenius, plenè*, vel *pleniſſimè*; aut *in omnibus & per omnia*, quid importent in gratia conceſſa.q.6 n.18. p.9
Verbum, *quicunque*, quos caſus comprehendat.q.10.n.2. p.17
Veritas conuicij an & quando excuſet à pœna iniuriarum. q. 105. inſpect. 5. num.17.& ſeq. p.229
Vicinitas. loci, in quo admiſſum fuit delictum, quando facit indicium ad torturam.q.52.n.10. p 93
Violatores ſepulchrorum qui ſint,& quomodo puniantur.q.20.n.20. p.33
Vir quando & quomodo poſſit vxorem ſuam verberare. q.143.§ verberatio. num.27.& ſeq. p 312
Vir quando poſſit vxorem ſuam expellere, & viciſſim vxor à marito aufugere.ibid.§.expulſio.n.32. ibid.
Viri teſtimonium quando admittatur pro vxore, vel reiiciatur. q.54.reg.4. num.10.& ſeqq. p.97
Vniuerſitas quando teneatur pro delicto commiſſo à ciuibus ſuis q 24.num.21. & ſeqq. p.40
Vniuerſitas an poſſit producere ciues ſuos ad teſtificandum in eius fauorem,

rem,& quam ipſi fidem faciant.q.60. illat.17.n.85.& ſeq. p.118
Vociferatio quando faciat indicium ad torturam aduerſus eum qui viſus eſt ſtatim exire domo in qua clamor ille auditus eſt.q.51.n.16. p.54
Vſufruſtuarius an poſſit propria authoritate vſumfructum cadere. q. 175. num.34. p.368
Vſurarius quando teſtis eſſe poſſit. q.56. art 9.n.51. p.106
Vſurarium aliquem eſſe an probetur per teſtes. q 60. illat.2.n.17. & ſeqq. pag.112
Vulnerati malum regimen, ſeu errore in victu inordinatio, & negligentia in curando quando & ex quibus dignoſcatur.q 127.p.3.n.10.& ſeq p 289
Vulnus quando dicatur mortale, quando periculoſum ; quid in dubio præſuſumatur ; quomodo vulnerans excuſetur dicendo quod vulneratus obiit non ex vulnere, ſed ex malo regimimine, vel ex culpa Medicorum. q.127.part.1.n.1.& ſeq. p.288
Vulnus fuiſſe mortale, nécne, quomodo probetur. q.127.part.2.num.6. & ſeq. ibid.
Vulnus an ſit mortale, nécne, quando Medicis credatur. q.127.part.4.n.13. & ſeq. p.289
Vxor pro marito quando poſſit teſtificari.q.54 reg 4.n.28.& ſeq. p.98
Vxores duas babens quomodo puniatur.q.140.part.1.n.1.& ſeq. p.304
Vxor an & quando pro adulterio amittat dotem.q.142.p.1.n.1.& ſeq.p.304
Vxor an dotem amittat propter oſculum luxurioſum.q.142.p 3.n.13 p.308
Vxor quando teneatur ſequi virum quocunque vadat.q.143.§. ſequitur. num.35. p.313

F I N I S.

R. SALVAREZZA
RESTAURO 1971
Via Val Sassina, 52
Tel. 699.228